

ზურაბ ლიპარტია

გიგნების ენელოგი

შეფასება და განვითარების
პროგნოზირება

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
თბილისი 2020

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ბიზნესისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ზურაბ ლიპარტია

ბიზნესის ანალიზი - შეფასება
და განვითარების პროგნოზირება

თბილისი 2020

UDK (უაკ) 330.101.542

ლ -652.

ლიპარტია ზ. - ბიზნესის ანალიზი-შეფასება და განვითარების პროგნოზირება. სახელმძღვანელო სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტ. გამომც. „მერიდიანი“. თბ., 2020, გვ. 616.

სახელმძღვანელოს - „ბიზნესის ანალიზი-შეფასება და განვითარების პროგნოზირება“ პირველ ნაწილში განხილულია: ბიზნესის ადმინისტრირების (მართვის) სისტემასთან ურთიერთდაკავშირებული ბუღალტრული აღრიცხვის, მიკროეკონომიკური ანალიზის, ბიზნესის ფინანსური მენეჯმენტის მიზნობრივი ანალიზის მეთოდოლოგიურ-გამოყენებითი საკითხები; ბიზნესის (დარგის) განვითარების პროგნოზირების თავისებურებანი; სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული დაგეგმვისა და პროგნოზირების ფინანსური მექანიზმი.

სახელმძღვანელოს მეორე ნაწილში: “ბიზნესის ღირებულების მენეჯმენტი: შეფასება და მართვა” განხილულია: ბიზნესის შეფასების თეორიულ-კონცეფციური და მეთოდოლოგიური საფუძვლები; ბიზნესის საშემფასებლო საქმიანობის ევოლუციისა და ღირებულების შეფასების ძირითადი მიმართულებები; შემოთავაზებულია ბიზნესის სუბიექტების ღირებულებითი მართვის სრულყოფის მექანიზმი ქვეყნის თავისებურებების გათვალისწინებით.

სახელმძღვანელო განკუთვნილია ბიზნესისა და სოციალურ მეცნიერებათა პროფილის საბაკალავრო და სამაგისტრო საგანმანათლებლო პროგრამების ასათვისებლად. ასევე, თანამედროვე ბიზნესის ანალიზურ-შეფასებისა და სტრატეგიული განვითარების პროგნოზირების თემატიკით დაინტერესებულ დოქტორანტების, მეცნიერ-მკვლევარებისა და პრაქტიკოს მუშაკებისთვის ეფექტიანი კვლევითი, სამეწარმეო საქმიანობის უზრუნველსაყოფად.

დამტკიცებულია სასწავლო-პრაქტიკულ სახელმძღვანელოდ სსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის საბჭოს გადაწყვეტილებით, ოქმი #4, 2019 წლის 19 აპრილი.

სამეცნიერო რედაქტორები:

1. **დავით ჯალაღონია** - სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
 2. **იური პაპასქუა** - სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
 3. **რუსუდან ქუთათელაძე** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
 4. **თინა გელაშვილი** - სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
- რეცენზენტები:**

1. **ლარისა თაკალანძე** - სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
2. **ირმა დიხამინჯია** - სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
3. **ლევან გრიგალაშვილი** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
4. **გიორგი სახოკია** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

© სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბიზნესის და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, „ბიზნესის ანალიზი-შეფასება და განვითარების პროგნოზირება. სახელმძღვანელო, თბილისი გამომც. „მერიდიანი“ 2020. - 616 გვ.

© ლიპარტია ზ, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, „ბიზნესის ანალიზი-შეფასება და განვითარების პროგნოზირება. სახელმძღვანელო, თბილისი გამომც. „მერიდიანი“ 2020.-616 გვ.

ISBN 978-9941-25-810-7

Sokhumi State University

Faculty of Business and Social Sciences

Zurab Lipartia

Business analysis – Valuation and development forecasting

Tbilisi, 2020

UDK (Uak) 330.101.542

L-652.

Lipartia Z.-Business analysis-Valuation and development forecasting. Training-practical guide. Publishing House Sokhumi State University Tbilisi. 2020, - p. 616.

The first part of the book - "Business Analysis-Evaluation and Development Forecasting" discusses: methodological-applied issues of accounting related to the business administration (management) system, microeconomic analysis, targeted analysis of business financial management; Peculiarities of business (sector) development forecasting; Financial mechanism for strategic planning and forecasting of socio-economic development.

The second part of the book: "Business Value Management: Evaluation and Management" discusses: Theoretical-conceptual and methodological foundations of business evaluation; The main directions of the evaluation and value assessment of business valuation activities; A mechanism for improving the value management of business entities has been proposed, taking into account the specifics of the country.

The guide is designed to cover the undergraduate and graduate programs in the Business and Social Sciences profile. Also, to provide effective research, entrepreneurial activities for doctoral students, researchers and practitioners interested in the topics of analytical-evaluation and forecasting of strategic business development.

Approved for training-practical guidelines by the decision of the Council of Economy and Business Faculty, Protocol # 2019, April 19.

Scientist-editors:

1. **David Jalaghonia** - Professor of Sokhumi State University.
2. **Yuri Papaskua** - Professor of Sokhumi State University
3. **Rusudan Kutateladze** - Professor of Georgian Technical University
4. **Tina Gelashvili** - Professor of Samtskhe-Javakheti State University

Reviewers:

1. **Larisa Takalandze** - Professor of Sokhumi State University
2. **Irma Dikhaminjia** - Professor of Sokhumi State University
3. **Levan Grigalashvili** - Professor of the Georgian Technical University
4. **Giorgi Sakhokia** - Professor of Georgian Technical University

© Sokhumi State University, Faculty of Business and Social Sciences. Business analysis-Valuation and development forecasting. Book. Publ. "Meridian". Tbilisi. 2020. - 616 p.

© Lipartia Z. Business analysis-Valuation and development forecasting. Book. Sokhumi State University. Publ. "Meridian". Tbilisi. 2020. – 616 p.

ISBN 978-9941-25-810-7

Сухумский государственный университет

Факультет бизнеса и социальных наук

Зураб Липартия

Бизнес анализ – оценка и прогнозирование развития

Тбилиси, 2020

УДК 330.101.542

л -652.

Липартия З., Бизнес анализ-оценка и прогнозирование развития. Учебник. Сухумский государственный университет. Издательский Дом “Меридиан”. Тбилиси. 2020, - с. 606

В первой части учебно-практическое пособие - «Бизнес анализ-оценка и прогнозирование развития» рассматриваются: методологически-прикладные вопросы бухгалтерского учета, связанные с системой бизнес-администрирования (менеджмента), микроэкономический анализ, целевой анализ финансового управления бизнесом; Особенности прогнозирования развития бизнеса (отрасли); Финансовый механизм стратегического планирования и прогнозирования социально-экономического развития.

Во второй части учебно-практическое пособие: «Управление стоимостью бизнеса: оценка и управление» рассматриваются: теоретико-концептуальные и методологические основы оценки бизнеса; Основные направления развития оценочной деятельности и стоимостной оценки бизнеса; Предложен механизм совершенствования управления стоимостью хозяйствующих субъектов с учетом специфики страны.

Руководство предназначено для обучения программам бакалавриата и магистратуры в области бизнеса и социальных наук. Также обеспечить эффективную исследовательскую и предпринимательскую деятельность для докторантов, исследователей и практиков, интересующихся темами аналитико-оценки и прогнозирования стратегического развития бизнеса.

Утверждено учебно-практическое пособие решением Совета факультета экономики и бизнеса, протокол № , апрель 19, 2019.

Научные редакторы:

1. **Давид Джалагония** - профессор Сухумского государственного университета.
2. **Юрий Папаскуа** - профессор Сухумского государственного университета.
3. **Русудан Кутателадзе** - профессор Грузинского технического университета.
4. **Тина Гелашвили** - профессор Государственного университета Самцхе-Джавахети.

Рецензенты:

1. **Лариса Такаландзе** - профессор Сухумского государственного университета.
2. **Ирма Дихаминджия** - профессор Сухумского государственного университета.
3. **Леван Григалашвили** - профессор Грузинского технического университета.
4. **Георгий Сахокия** - профессор Грузинского технического университета.

© Сухумский государственный университет. Факультет бизнеса и социальных наук. Бизнес анализ-оценка и прогнозирование развития. Учебник. Издательский Дом “Меридиан”. Тбилиси. 2020, - с. 616

© Липартия З., Бизнес анализ-оценка и прогнозирование развития. Учебник. Сухумский государственный университет. Издательский Дом “Меридиан”. Тбилиси. 2020, - с. 616.

ISBN 978-9941-25-810-7

ს ა რ ჩ ე ვ ი / შ ი ნ ა ა რ ს ი

თავფურცელი	88-1-14
შესავალი	15
ნაწილი პირველი. ბიზნესის ანალიზისა და განვითარების პროგნოზირების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები	18
თავი 1. ფინანსური ინფორმაციების (ანგარიშგების) მიკროეკონომიკური ანალიზის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები	18
1.1. მიკროეკონომიკური ანალიზის კონცეფციურ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები	18
1.2. მიკროეკონომიკური ანალიზის როლი და მნიშვნელობა ფინანსურ მენეჯმენტში	25
სემინარული მეცადინეობა N1 თემაზე: ფინანსური ინფორმაციების ანალიზის მიზანი, ამოცანები და გამოყენებითი მეთოდების ასპექტები	30
თავი 2. მიკროეკონომიკური ანალიზის სისტემურობა და თანამედროვე ანალიზის მეთოდების სისტემა	34
2.1 ანალიზის სისტემურობა და პროცედურების გამოყენება ფინანსურ მართვის მონიტორინგის პროცესში	34
2.2 თანამედროვე ეკონომიკური ანალიზის მეთოდების სისტემა	39
პრაქტიკული მეცადინეობა N1. თემაზე: წრფივი კოლექციური ურთიერთკავშირის განსაზღვრის პრაქტიკა	49
თავი 3. ბიზნესის (კომპანიის) მმართველობითი ინფორმაციების კომპლექსური ანალიზის მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები	52
3.1. კომპლექსური მმართველობითი ანალიზის ელემენტების (ძირითადი საწარმოო ფონდების, შრომის საგნებისა და მწარმოებლურობის) ანალიზი	52
3.2. პროდუქციის წარმოება-რეალიზაციისა და თვითღირებულების მაჩვენებლების ანალიზი	56
პრაქტიკული მეცადინეობა N2. თემაზე: „მმართველობითი ანალიზის პრაქტიკული ასპექტები“	61
თავი 4. ფინანსური ანალიზის კონცეფციების ძირითადი ჯგუფების გამოყენების თავისებურებანი	67
4.1 ფინანსური ანალიზის სისტემის (ექვსი ძირითადი მეთოდი) მეთოდოლოგია	67
4.2 ბიზნესის (სამეწარმეო საქმიანობის) ეფექტურობის შეფასება ანალიზის კოეფიციენტების შვიდი ჯგუფის ზოგადი მიმოხილვა	68
სემინარული მეცადინეობა N2 თემაზე: ანალიზის ძირითადი კოეფიციენტების გამოყენების ასპექტები	85
თავი N5. ბიზნესის სუბიექტის ფინანსური მენეჯმენტის ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემა	89

5.1. ფინანსური მენეჯმენტის ფუნქციები და ინფორმაციული უზრუნველყოფის (ბუღალტრული ბალანსის) მახასიათებლები	89
5.2. მმართველობითი და ფინანსური აღრიცხვის მნიშვნელობა კორპორაციულ ფინანსურ მენეჯმენტში	102
სემინარული მეცადინეობა N3. თემაზე: „კორპორაციული ფინანსური ანგარიშგების კომპონენტები ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების (ფასს–ის) მიხედვით“	109
თავი 6. ბიზნესის სუბიექტის ფინანსური მდგომარეობის მუხლობრივი შედარებითი და პროცენტული ანალიზი	117
6.1. კორპორაციის რესურსების: საბრუნავი და გრძელვადიანი აქტივების ანალიზი	117
6.2. კორპორაციის ბალანსის მახასიათებლების: ვალდებულებებისა და საკუთარი კაპიტალის ანალიზი	130
პრაქტიკული მეცადინეობა N3. თემაზე: „ფინანსური ინფორმაციების ზოგადი და ფარდობითი ანალიზის ძირითადი მახასიათებლები“	135
თავი 7. ბიზნესის სუბიექტის საქმიანობის შედეგის შეფასება-ანალიზი	141
7.1 ბიზნესის სუბიექტის საქმიანობის შედეგების შეფასების ასპექტები	141
7.2 საწარმოს საქმიანობის შედეგების (მოგება ან ზარალის) ანალიზი	144
პრაქტიკული მეცადინეობა N4. თემაზე: რისკის მახასიათებელი კოეფიციენტის- ფინანსური ლევერიჯის განხილვა.....	148
თავი 8. ბიზნესის სუბიექტის ფულადი სახსრების (ნაკადის) ანგარიშგების ანალიზი	150
8.1 ფულადი სახსრების ნაკადის უწყისის ფორმირების საკითხები	150
8.1-1 ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისის ანალიზი პირდაპირი მეთოდით	152
8.1-2 ფულადი ნაკადის გათვლა არაპირდაპირი მეთოდით	153
სემინარული მეცადინეობა N4. თემაზე: ფულადი სახსრების ნაკადის ხარისხი.....	154
თავი 9. ბიზნესპროცესების ფინანსური ინჟინერიის მართვა	157
9.1. ბიზნესპროცესების რეინჟინერიის სტრუქტურა და მისი გაუმჯობესების მეთოდოლოგიური მიდგომები	157
9.2.ფინანსური ინჟინერიის ინსტრუმენტები, პროდუქტები და სტრატეგიები	165
სემინარული მეცადინეობა N5. თემაზე: ბიზნესპროცესების რეინჟინერიის მართვა საბანკო საქმის მენეჯმენტში	170
თავი 10. „საწარმოს ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასება და შიდა გადაცემის ფასდადგენა“	176
10.1 ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასება ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტის გამოყენებით.	176
10.2 შიდა გადაცემის ფასდადგენის მიზნები და მთავარი მეთოდები (საბაზრო მიდგომა და თვითღირებულების მეთოდი).	181

სემინარული მეცადინეობა N6. თემაზე: „ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტების მეთოდების მიმოხილვა,„	182
თავი 11. საქმიანობის პრობლემების მიმოხილვა და შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში	186
11.1 არაკომერციული ორგანიზაციებისა და სახელმწიფო სექტორის საწარმოთა საქმიანობის პრობლემების მიმოხილვა	186
11.2 საქმიანობის შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში	188
სემინარული მეცადინეობა N7. თემაზე: საქმიანობის შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში (საავადმყოფოს მაგალითზე).....	192
თავი 12. კონკურენტული უპირატესობის შეფასების სისტემის გამოყენება დარგის (ბიზნესის) განვითარების სიტუაციურ ანალიზში	195
12.1 კონკურენციის მაიკლ პორტერის 5 ძალის მოდელი	195
12.2 დარგის (ბიზნესის) განვითარების საერთო სიტუაციის შეფასება და კონკურენციის ანალიზი	205
პრაქტიკული მეცადინეობა N5. თემაზე: კონკურენციის მამოძრავებელი ძალების ანალიზის პრაქტიკული მნიშვნელობა	208
თავი 13. სტრატეგიული ანალიზის კონცეფციები და მათი გამოყენების მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები.....	210
13.1 სტრატეგიული ანალიზის მეთოდების ადაპტირება მენეჯმენტის სისტემაში	210
13.2 ფინანსური ანალიზის კოეფიციენტების გამოყენება კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური გეგმის ფორმირების პროცესში.	222
სემინარული მეცადინეობა N8. თემაზე: „მიკროეკონომიკური სტრატეგიული ანალიზის სრულყოფის პერსპექტივები“	228
თავი 14. ფულადი აქტივების (სახსრების) და დაფინანსების სტრატეგიული მართვა 234	
14.1. კორპორაციის ფულადი აქტივების სტრუქტურა და დინამიკის ანალიზი	
14.2. ფულად აქტივებზე მოთხოვნის შეფასება-პროგნოზირება	239
პრაქტიკული მეცადინეობა N6 თემაზე: „ფულადი სახსრების ნაკადის პროგნოზირების მომზადება საბალანსო მონაცემების დახმარებით“	242
თავი 15. სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესების სტრატეგიული ფინანსური დაგეგმვის ასპექტები	248
15.1 ბიზნესის სუბიექტის სტრატეგიული მენეჯმენტის პრინციპები, ელემენტები და მეთოდები	248
15.2. ბიზნესის სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის მახასიათებლები	260
15.3 სტრატეგიული საფინანსო დაგეგმვის ინსტრუმენტი - ბიზნეს გეგმა მართვის სისტემაში	269
პრაქტიკული მეცადინეობა N7 თემაზე: „სტრატეგიული ბიზნეს გეგმის მოკლე პრაქტიკული ვარიანტი გადამამუშავებელი დარგის მაგალითზე“	274

ნაწილი მეორე. ბიზნესის ღირებულების მენეჯმენტი:	
შეფასება და მართვა	280
განაყოფი პირველი. ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამა	
თავი 16. ბიზნესის ღირებულების შეფასების თეორიულ-კონცეფციური	
და მეთოდოლოგიური საფუძვლები	280
16.1. შეფასების საგანი, ობიექტი და ბიზნესის ღირებულების შეფასების ძირითადი მიმართულებები	280
16.2. ბიზნესის ღირებულების შეფასების პრინციპები და საშემფასებლო საქმიანობის მეთოდოლოგია	285
❖ სემინარი/დისკუსია თემაზე - „ბიზნესის ღირებულების შეფასების სპეციალური პროგრამები და მიდგომების განსაზღვრებები“	290
თავი 17. ბიზნესის ღირებულების შეფასებისადმი შემოსავლის მიდგომის ძირითადი მეთოდების მახასიათებლები	299
17.1. ბიზნესის შეფასების შემოსავლის მიდგომის მეთოდოლოგია	299
17.2. ბიზნესის რისკების აღრიცხვა	300
❖ სემინარი/დისკუსია თემაზე. „დისკონტის განაკვეთის განსაზღვრის დანარჩენი მეთოდები, რომლებიც განსაზღვრავენ ბიზნესის რისკებს“	304
თავი 18. დისკონტირებული ფულადი ნაკადის მეთოდი და მუდმივი შემოსავლის კაპიტალიზაციის მოდელები	316
18.1. დისკონტირებული (ფასდაკლებული) ფულადი ნაკადის მეთოდი	316
18.2. შეზღუდული დროის განმავლობაში მიღებული შემოსავლის კაპიტალიზაციის მოდელების მახასიათებლები	322
❖ სემინარი/დისკუსია თემაზე. „გორდონის მოდელის არსი და გამოყენების მიმართულებები (პროგნოზირება)“	325
თავი 19. ბიზნესის საბაზრო მიდგომის შეფასების მეთოდების მახასიათებლები	331
19.1. კაპიტალის ბაზრის მეთოდი	331
19.2. გარიგების მეთოდი	335
19.3. დარგობრივი (ინდუსტრიის) სპეციალური მოდელი	336
❖ სემინარი/დისკუსია თემაზე. „კაპიტალის ბაზრის მეთოდის ალგორითმი“	336
თავი 20. „ქონების ღირებულების შეფასების მეთოდოლოგიური ასპექტები - აქტივების დაგროვების მეთოდი	344
20.1. ქონების (ღირებულების) შეფასების მიდგომა და აქტივების დაგროვების მეთოდის გამოყენება	344
20.2. საწარმოს ტიპური არამატერიალური აქტივების შეფასების მეთოდოლოგიის (ე.წ. „გუდვილი“) ზედმეტი მოგების მეთოდოლოგია	354
❖ სემინარი/დისკუსია თემაზე. „აქტივების დაგროვების შეფასების მეთოდის გამოყენების ასპექტები“	357
თავი 21. საწარმოს (კომპანიის) აქციების პაკეტის (წილის) შეფასება	361
21.1. კომპანიის აქციის პაკეტების ღირებულების შეფასების ალგორითმი (ნაბიჯები)	361
21.2. აქციის ლიკვიდობის გავლენა და მათი განთავსება ბაზარზე	363

❖ სემინარი /დისკუსია თემაზე: შეძენილი ბიზნესის შეფასება მოქმედი აქციების წილის შერწყმის შემთხვევების გათვალისწინებით	366
თავი 22. საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების შეფასება	373
22.1. საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების განსაზღვრა ლიკვიდაციის მოკლე პერიოდში	373
22.2. ლიკვიდირებული საწარმოს შეფასება გრძელვადიან პერსპექტივაში	374
❖ სემინარი /დისკუსია თემაზე: „შესაფასებელი აქტივის შედარებითი გაყიდვის მეთოდის მახასიათებლები“	378
თავი 23. საინვესტიციო პროცესის მენეჯმენტის თავისებურებანი თანამედროვე ეტაპზე	384
23.1. საინვესტიციო საქმიანობის მართვის თანამედროვე კონცეფციები	384
23.2. საინოვაციო მენეჯმენტის მოდელირება და აქტივობის ძირითადი მაჩვენებლები	393
❖ სემინარი /დისკუსია თემაზე: „ინფლაციის ფაქტორის გავლენის შეფასების ინსტრუმენტები“	400
თავი 24. ბიზნესის შეფასებისადმი ალტერნატიული მეთოდის მიდგომების გამოყენება ფინანსური და ეკონომიკური არასტაბილურობის პირობებში	405
24.1. ინვესტიციების ბიუჯეტირების პროცესში ფულადი ნაკადების შეფასების ალტერნატიული მეთოდები	405
24.2. ბიზნესის შეფასება მისი დარჩენილი პერიოდის პროგნოზად დაყოფისას (კონცეფცია "გრძელვადიანი ღირებულება")	413
სემინარი/დისკუსია თემაზე: „მომავალი ფულადი ნაკადების შეფასებები ალტერნატიული მდგომარეობის პროგნოზირების შესახებ“	416
თავი 25. ბიზნესის შეფასების ყველაზე მნიშვნელოვანი მეთოდოლოგიური პრობლემების განზოგადება	424
25.1. შემოსავლის მიდგომა: საკუთარი და ჯამური ინვესტირებული კაპიტალის შეფასების პრობლემების განზოგადების მოდელები	424
25.2. გამარტივებული შეფასების სქემა პროგნოზირების ქსელის გამოყენებით	432
❖ სემინარი /დისკუსია თემაზე: „ინვესტირებული კაპიტალის შეფასება „ეკონომიკური მოგების მოდელის“ საფუძველზე“	435
თავი 26. საბრუნავი კაპიტალის მართვის ელემენტები და ეფექტიანობის შეფასების სისტემის მოდელირება	441
26.1. საბრუნავი კაპიტალის მართვის ელემენტები და მარაგების ფორმირების მიზნები	441
26.2. საბრუნავი კაპიტალის მართვის ეფექტიანობის შეფასება და მარაგების კონტროლის სისტემის მოდელირება	451
❖ სემინარი/დისკუსია თემაზე: „შეკვეთის ეკონომიური მოცულობის განსაზღვრაზე (საილუსტრაციო მაგალითები)“	456
თავი 27. კორპორაციული ფინანსური რისკების მენეჯმენტის თავისებურებანი საქართველოში	460
27.1. კორპორაციის მმართველობითი გადაწყვეტილების ფორმირება რისკისა და განუსაზღვრელობის პირობებში	460

27.2. ფინანსური რისკების ნეიტრალიზაციის შიდა მექანიზმები	465
❖ სემინარი/დისკუსია თემაზე: „კომპანიის სტრატეგიული ინიციატივების პორტფელის დონეების მახასიათებლები”	473
თავი 28. კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის სტრატეგიული მექანიზმი	475
28.1. კორპორაციის ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის ალგორითმი	475
28.2. კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის შიდა მექანიზმი	482
❖ სემინარი/დისკუსია თემაზე: „კორპორაციის (კომპანიის) ფინანსური კრიზისის წარმოქმნის შეფასების ასპექტები.....	490
თავი 29. კორპორაციის ფასეულობის ზრდაზე ორიენტირებული სტრატეგიული მენეჯმენტი	493
29.1. სტრატეგიული გადაწყვეტილებების შემუშავებისა და ფასეულობის შეფასების ძირითადი მოდელები	493
29.2. კორპორაციის ფასეულობის ზრდის სტრატეგიული მართვის ალგორითმი	499
❖ სემინარი დისკუსია თემაზე: „პრიორიტეტებისა და ფასეულობის ზრდის შერჩევის დილემა“	502
თავი 30. საქართველოში ბიზნესის განვითარების პოლიტიკისა და პროგნოზირების თავისებურებანი ფინანსური მენეჯმენტის სისტემაში	506
30.1. საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ფინანსური მექანიზმი	506
30.2. ბიზნესის (კორპორაციის) განვითარების ფინანსური სტრატეგიის შემუშავებისა და რეალიზაციის პროცესის ძირითადი თავისებურებები	515
30.3. სტრატეგიული დაგეგმვა კორპორაციის მართვის სისტემაში დივერსიფი-ცირებული კომპანიის მაგალითზე	525
❖ სემინარი დისკუსია თემაზე: „კორპორაციის სტრატეგიული განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებები“	538
ნაწილი II. განაყოფი მეორე. ბიზნესის ადმინისტრირების სადოქტორო პროგრამა: სტატიები და სემინარულ-პრაქტ. თემების საკითხები:	543
1. სამეცნიერო სტატია. ზურაბ ლიპარტია: „საქართველოში სახელმწიფო პროგრამული ბიუჯეტირების სრულყოფის მეთოდოლოგიური მიდგომები“. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი. IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS. 2020. აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 115-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალების კრებული “თანამედროვე ეკონომიკა, ეკონომიკური მეცნიერება და ეკონომიკის პანდემიური პრობლემები: გამოწვევები, გადაჭრის გზები” (17-18 ოქტ., 2020, გვ.90-93)	543-548

2.სამეცნიერო სტატია. „ეკონომიკური აზროვნების განვითარების მეთოდოლოგიურ-გამოყენებითი ასპექტები“ საერთ. სამეცნიერო -პრაქტიკული კონფერენცია - „ეკონომიკური აზროვნება: თანამედროვე რეალიები და პროგნოზული შესაძლებლობები“ (ინგლ.ენაზე) ქ. კიევის ვადიმ გეტმანის სახელობის ნაციონალური ეკონომიკური უნივერსიტეტი.	
19 აპრილი. 2019 წ. ავტორ(ებ)ი: ზურაბ ლიპარტია, ეკონომ. მეცნ. დოქტორი, პროფესორი. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ბესიკ შერაზაძეშვილი , საჯარო მმართველობის აკად. დოქტორი. ასისტ-პროფესორი.	
Lipartia Z.SH. Doctor of Economic Sciences, professor, Sokhumi State University. (Georgia, St. Tbilisi). Sherazadishvili B.B. Academic Doctor of Public Administration. assistant prof. Sokhumi St. University (Georgia,St.Tbilisi).	
Economic thinking of methodological-applied aspects in Georgia	549-560
3. სამეცნიერო სტატია. ზურაბ ლიპარტია „ინოვაციური საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასების პრობლემა საქართველოში“ ივ.ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი, 2019	560-567

სემინარულ-პრაქტიკული მეცადინეობის თემების საკითხები

4. ბიზნესის ანალიზისა და განვითარების სამართლებრივი უზრუნველყოფის აქტუალური საკითხები, მექანიზმები	567
4.1. სახელმწიფო საგადასახადო პოლიტიკის ოპტიმიზაციის აქტუალური საკითხები საქართველოში	
4.2. საქართველოს სახელმწიფო საგადასახადო პოლიტიკის ოპტიმიზაციის გამოწვევების მიმოხილვა -	
4.3. ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტორული სფეროების ეროვნული სისტემის სრულყოფის პრიორიტეტები საქართველოში	
4.4. სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურის მონიტორინგის სისტემა ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების (ფასს) ადაპტირების მექანიზმში	
5. შედეგზე ორიენტირებული საბიუჯეტო სისტემის გამოწვევები და პროგრამის ეფექტურობის განსაზღვრის საკითხები	567
5.1 შედეგზე ორიენტირებული პროგრამების შეფასების პერსპექტივები	
5.2. პროგრამის ეფექტურობის განსაზღვრა და შეფასება (სტუ-ს ბიზნესტექნოლოგიების ფაკ; სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატი. დოქტორანტი დავით ოზოლაძე ; თავი 3. 2019)	
6. ბიზნესის ღირებულებითი შეფასებისა და ფასეულობაზე ორიენტირებული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების პრაქტიკის ანალიზი	567
6.1. ბიზნესის ღირებულებითი შეფასება და ანალიზი	
6.2.ფასეულობაზე ორიენტირებული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების პრაქტიკის ანალიზი -	
7. პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების პროგნოზირება	567
7.1. პროგნოზირების ადგილი პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების მართვაში	

7.2 პროგნოზირების მეთოდოლოგია და მეთოდები

იხ. პროფ. გიორგი ბაღათურია, ოთარ ბაღათურია „სტრატეგიული დაგეგმვა სახელმწიფო მართვის და ბიზნესის ამოცანებში“

ევროპის უნივერსიტეტი. სახელმძღვანელო, თავი 5.

„პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების პროგნოზირება“. გვ 204-228.

8. ბიზნესის ღირებულებითი შეფასების სრულყოფის ასპექტები საქართველოში 568

8.1. ბიზნესის ღირებულების შეფასები თეორიულ-კონცეფციური

და მეთოდოლოგიური საფუძვლები

8.2. საშემფასებლო საქმიანობის პროცესის მართვის თანამედროვე პრაქტიკის ანალიზი და შეფასება

8.3. ბიზნესის სუბიექტის ღირებულების მართვის სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები

(სტუ-ს ბიზნესტექნოლოგიების ფაკ; სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატი. დოქტორანტი მაია მარტიაშვილი; 2018)

9. ინფორმაციული უსაფრთხოების მართვის სისტემების სრულყოფის მექანიზმები

(საქართველოს საფინანსო-საკრედიტო კომპანიების მაგალითზე) 568

9.1. ინფორმაციული სისტემის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის კონცეფციურ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები;

9.2. საბანკო-საფინანსო მომსახურების ინფორმაციული

უსაფრთხოების ტექნოლოგიების დანერგვის პრაქტიკის ანალიზი და შეფასება;

9.3. საბანკო და საფინანსო მომსახურების ინფორმაციული

ტექნოლოგიების განვითარების და სრულყოფის

სტრატეგიული მიმართულებები

(სტუ-ს ბიზნესტექნოლოგიების ფაკ; სადოქტორო დისერტაციის

ავტორეფერატი. დოქტორანტი შოთა ქვაჩავაძე; 2017)

10. კორპორაციის სტრატეგიული მართვის სრულყოფის მექანიზმი

(საქართველოს სამთო-მომპოვებელი კომპანიის „RMG“-ის მაგალითზე 568

10.1. კორპორაციის სტრატეგიული მართვის

თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები

10.2. კორპორაციის ორგანიზაციულ-ეკონომიკური საქმიანობის

ანალიზი და ეფექტიანობის შეფასება

10.3. „RMG“-ის კომპანიების სტრატეგიული მართვის

ორგანიზაციულ-ეკონომიკური მექანიზმის სრულყოფის მიმართულებები.

(სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკ.

სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატი. დოქტორანტი ნანა მაისურაძე; 2015).

გამოყენებული და რეკომენდებული ლიტერატურა 569 - 573

დანართები: 574-601

დანართი 1. ბიზნესის ადმინისტრირების საბაკალავრო პროგრამა სილაბუსი „ფინანსური ანალიზი და პროგნოზირება,“ 574-586

დანართი 2. ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამა. სილაბუსი „ბიზნესის ღირებულების მენეჯმენტი: შეფასება და მართვა“ 587-601

დანართი 3. ავტორის მოკლე ბიოგრაფიული ცნობარი 602-617

შესავალი

ბიზნესის ადმინისტრირების თანამედროვე ეტაპზე ანალიზისა და განვითარების პროგნოზირების საკითხების სიღრმისეული გაცნობიერება განასკუთრებით აქტუალურია, როდესაც მიმდინარეობს წარმოების პროცესში განახლებადი რესურსების მზარდი ტემპებით ჩართვა, როცა კონკურენციის, ეკონომიკური რაციონალიზმის ჩამოყალიბებული პოსტულატების მიმართ მიდგომები იცვლება, განსაკუთრებულ დატვირთვას იძენს ინსტიტუციური პრობლემები და სოციალურ-პოლიტიკური პროცესების ეკონომიკურ რაკურსში განხილვის, მათი ანალიტიკური შეფასების აუცილებლობა; ფასეულობაზე ორიენტირებული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების დასაბუთება; დაგეგმვის უზრუნველსაყოფად ეფექტური პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების პროგნოზირება.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს დასაჩქარებლად მნიშვნელოვანია მიკრო დონეზე ახალი ტიპის მმართველობის - მენეჯმენტის პრინციპების ფორმირება, მარკეტინგული აზროვნების განვითარება, თანამედროვე მენეჯმენტის მიერ ანალიტიკური ინსტრუმენტარიუმის ათვისება და მათ ბიზნეს-მეწარმეობითი საქმიანობის პრაქტიკაში დამკვიდრება.

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილულია მაკროეკონომიკური სუბიექტების ბიზნესის ახალი განვითარების პროგნოზირების მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები, რომლებიც აპრობირებულია მსოფლიოს მაღალგანვითარებული ქვეყნების მმართველობითი ფუნქციების პრაქტიკაში და რომელთა ინტერპრეტაციები ეროვნული ეკონომიკის სპეციფიკურობის გათვალისწინებით, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვან ადგილს დაიკავებს საქართველოში ბიზნესის - სამეწარმეო საქმიანობის აღორძინებისა და საწარმოს საბოლოო მიზნის - მაქსიმალურად შესაძლებელი მოგების ან კრიზისულ სიტუაციაში თვითგადარჩენის მისაღწევად. სასწავლო-პრაქტიკული სახელმძღვანელო „ბიზნესის ანალიზი და განვითარების პროგნოზირება“ შემდეგი სტრუქტურით არის წარმოდგენილი:

ნაწილი პირველი. „ბიზნეს-ანალიზისა და განვითარების პროგნოზირების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები“ მოიცავს 15 სალექციო თემატიკას:

1) ფინანსური ინფორმაციების (ანგარიშგების) მიკროეკონომიკური ანალიზის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები; 2) მიკროეკონომიკური ანალიზის სისტემურობა და თანამედროვე ანალიზის მეთოდების სისტემა; 3) ბიზნესის (კომპანიის) სამმართველო ინფორმაციების კომპლექსური ანალიზის მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები; 4) ფინანსური ანალიზის კონცეფციების ძირითადი ჯგუფების გამოყენების თავისებურებანი; 5) ბიზნესის (მეწარმეობის) ფინანსური მენეჯმენტის მიზნობრივი ანალიზის მეთოდოლოგიურ-გამოყენებითი ასპექტები; 6) ბიზნესის სუბიექტის (კორპორაციის) ფინანსური მდგომარეობის (ბუღალტრული ბალანსის) მუხლობრივი შედარებითი და პროცენტული ანალიზი; 7) ბიზნესის სუბიექტის (საწარმოს) საქმიანობის შედეგის შეფასება-ანალიზი; 8) ბიზნესის სუბიექტის (საწარმოს) ფულადი სახსრების (ნაკადის) ანგარიშგების ანალიზი; 9) ბიზნესპროცესების ფინანსური ინჟინერიის მართვას; 10) საწარმოს ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასება და შიდა გადაცემის ფასდადგენას; 11) საქმიანობის

შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში;. 12) „კონკურენტული უპირატესობის შეფასების სისტემის გამოყენებადარგის (ბიზნესის) განვითარების სიტუაციურანალიზში„. 13) „სტრატეგიული ანალიზის კონცეფციები და მათი გამოყენების მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები„ 14) „სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესების სტრატეგიული ფინანსური დაგეგმვის ასპექტები„;15)ბიზნესის (კომპანიის) ღირებულების შეფასების თანამედროვე მეთოდოლოგიურ - პრაქტიკული ასპექტები..

ნაწილი II. განაყოფი პირველი. ბიზნესის ღირებულების მენეჯმენტი: შეფასება და მართვა. მოიცავს 15 სალექციო თემატიკას:

1) ბიზნესის ღირებულების შეფასების თეორიულ-კონცეფციური საფუძვლები; 2) ბიზნესის ღირებულების შეფასებისადმი შემოსავლის მიდგომის ძირითადი მეთოდების მახასიათებლები ; 3) დისკონტირებული ფულადი ნაკადის მეთოდი და მულტიპლიკაციური შემოსავლის კაპიტალიზაციის მოდელები; 4) ბიზნესის შეფასებისადმი შემოსავლიანი მიდგომის გამოყენება ფინანსური და ეკონომიკური არასტაბილურობის პირობებში; 5) ბიზნესის საბაზრო მიდგომის შეფასების მეთოდების მახასიათებლები. 6) ქონების ღირებულების შეფასების მეთოდოლოგიური ასპექტები - აქტივების დაგროვების მეთოდი; 7) საინვესტიციო პროცესის მენეჯმენტის თავისებურებანი თანამედროვე ეტაპზე; 8) საწარმოს (კომპანიის) აქციების პაკეტის (წილის) შეფასება; 9) საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების შეფასება; 10) ბიზნესის შეფასების ყველაზე მნიშვნელოვანი მეთოდოლოგიური პრობლემების განზოგადება 11) საბრუნავი კაპიტალის მართვის ელემენტები და ეფექტიანობის შეფასების სისტემის მოდელირება; 12)კორპორაციული ფინანსური რისკების მენეჯმენტის 13) კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის სტრატეგიული მექანიზმი 14) კორპორაციის ფასეულობის ზრდაზე ორიენტირებული სტრატეგიული მენეჯმენტი; 15) საქართველოში ბიზნესის განვითარების პოლიტიკისა და პროგნოზირების თავისებურებანი ფინანსური მენეჯმენტის სისტემაში.

ნაწილი II. განაყოფი მეორე. ბიზნესის ადმინისტრირების სადოქტორო პროგრამა - სემინარულ-პრაქტიკული თემების საკითხები:

1. სამეცნიერო სტატია. ზურაბ ლიპარტია: „საქართველოში სახელმწიფო პროგრამ-ული ბიუჯეტირების სრულყოფის მეთოდოლოგიური მიდგომები“. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS. 2020. აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 115-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალების კრებული “თანამედროვე ეკონომიკა, ეკონომიკური მეცნიერება და ეკონომიკის პანდემიური პრობლემები: გამოწვევები, გადაჭრის გზები” (17-18 ოქტომბერი, 2020) პლენარული სხდომა (იხ. გვ. 90-93 სტატია).

2. ეკონომიკური აზროვნების განვითარების მეთოდოლოგიურ-გამოყენებითი ასპექტები საერთაშორისო სამეცნიერო - პრაქტიკული კონფერენცია „ეკონომიკური

აზროვნება: თანამედროვე რეალიები და პროგნოზული შესაძლებლობები“ (უკრაინა, ქ.კიევი), კიევის ვადიმ გეტმანის სახელობის ნაციონალური ეკონომიკური უნივერსიტეტის მიერ ორგანიზებული 2019 წლის 19 აპრილს. იხ. სამეცნიეროსტატია: ლიპარტია ზურაბ, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. zlipartia@yahoo.com შერაზადიშვილი ბესიკ, საჯარო მმართველობის აკად. დოქტორი. ასისტ-პროფესორი. besik_geo@yahoo.com Lipartia Z.SH. Doctor of Economic Sciences, professor, Sokhumi State University. (Georgia, St. Tbilisi). zlipartia@yahoo.com Sherazadishvili B.B. Academic Doctor of Public Administration. assistant professor Sokhumi St. University (Georgia, St. Tbilisi). besik_geo@yahoo.com Economic thinking of methodological-applied aspects in Georgia

3. ბიზნესის ანალიზისა და განვითარების სამართლებრივი უზრუნველყოფის აქტუალური საკითხები, მექანიზმები

4. შედეგზე ორიენტირებული საბიუჯეტო სისტემის გამოწვევები და პროგრამის ეფექტურობის განსაზღვრის საკითხები

5. ბიზნესის ღირებულებითი შეფასებისა და ფასეულობაზე ორიენტირებული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების პრაქტიკის ანალიზი

6. პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების პროგნოზირება

7. სამეცნიერო სტატია. ზურაბ ლიპარტია „ინოვაციური საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასების პრობლემა საქართველოში“ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS. 2019.

სახელმძღვანელოს დანართები მოიცავს: 1) სასწავლო კურსის – ბიზნესის ანალიზისა და განვითარების პროგნოზირებას საბალანსო სამუშაო პროგრამას („სილაბუსს“); 2) სამაგისტრო სამუშაო პროგრამას („სილაბუსს“).

წარმოდგენილი სახელმძღვანელო, რომელიც განკუთვნილია ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების პროფილის საბაკალავრო, სამაგისტრო და სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამების ასათვისებლად. იგი ასევე, სასარგებლო იქნება თანამედროვე სტრატეგიული მენეჯმენტის პროფილის მეცნიერ-მკვლევარებისა და პრაქტიკოს მუშაკებისთვის, ეფექტიანი კვლევითი და სამეწარმეო საქმიანობის უზრუნველსაყოფად. წიგნი მომზადებულია დევნილობაში მყოფი სოხუმის სასახელმწიფო უნივერსიტეტში. ბუნებრივია, პატივცემული მკითხველი წიგნში აღმოაჩენს ნაკლოვანებებს, ცალკეულ უზუსტობებს. კეთილმოსურნე კოლეგების საქმიან შენიშვნებს, რჩევებს და წინადადებებს უღრმესი მადლიერების გრძნობით მივიღებთ. უმორჩილესად გთხოვთ, მოგვაწოდოთ თქვენი თვალსაზრისი, მისამართზე: თბილისი, საბურთალო, პოლიტკოვსკაიას (ყოფილი ჯიქიას) ქ. №61.

ღრმა პატივისცემით,

ზურაბ ლიპარტია

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ნაწილი პირველი. ბიზნეს-ანალიზისა და განვითარების პროგნოზირების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები

თავი N1. „კომპანიის ფინანსური ინფორმაციების მიკროეკონომიკური ანალიზის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები“

❖თემის სტრუქტურა:

- 1.1. მიკროეკონომიკური ანალიზის კონცეფციურ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები
- 1.2. მიკროეკონომიკური ანალიზის როლი და მნიშვნელობა ფინანსურ მენეჯმენტში

- ❖ **სემინარული მეცადინეობა N1 თემაზე:** „ფინანსური ინფორმაციების ანალიზის მიზანი ამოცანები და გამოყენებითი მეთოდიკა“
- ❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

თავი N1. „კომპანიის ფინანსური ინფორმაციების მიკროეკონომიკური ანალიზის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები“

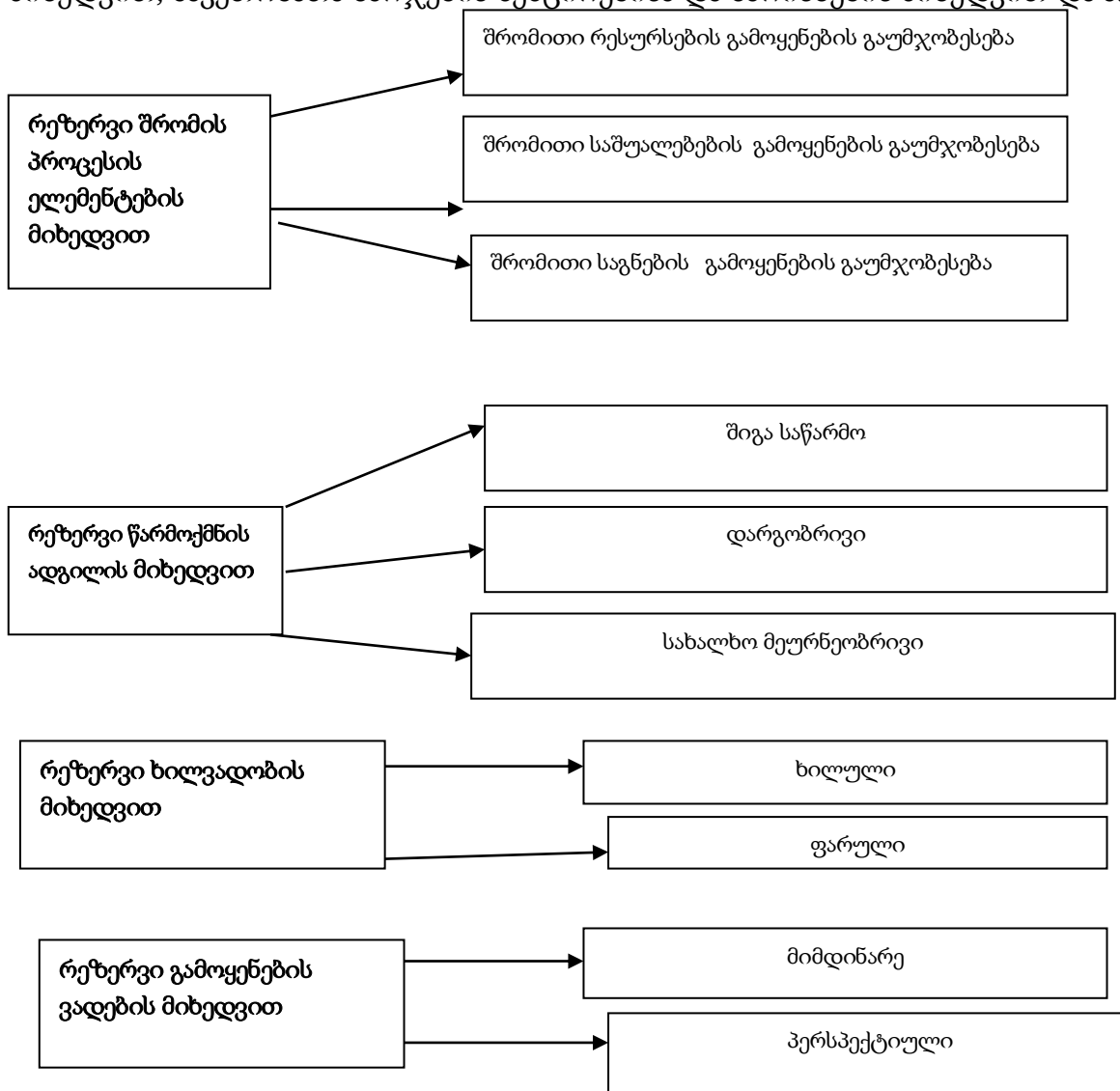
1.1. მიკროეკონომიკური ანალიზის კონცეფციურ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები

სამეწარმეო (ბიზნეს) საქმიანობის ეკონომიკური ანალიზი, როგორც სპეციალური ეკონომიკური დისციპლინა, ჩამოყალიბდა ბიზნესის(საწარმოს) პრაქტიკული სამეწარმეო საქმიანობის მოთხოვნილებიდან გამომდინარე. კერძოდ, პრაქტიკულმა საქმიანობამ განაპირობა მმართველობითი ინფორმაციების ანალიზური დამუშავება, გეგმების შესრულების შეფასება, იმ შინაგანი და გარეგანი ფაქტორების შესწავლა, რომლებიც ზემოქმედებენ სამეწარმეო პროცესების მიმდინარეობასა და განაპირობებენ საბოლოო შედეგებს.

თანამედროვე ეტაპზე ეკონომიკურ ანალიზს აქვს განვითარებული **მეთოდოლოგიური სისტემა**, რომელიც შემდგომ დახვეწასა და გაღრმავებას მოითხოვს.

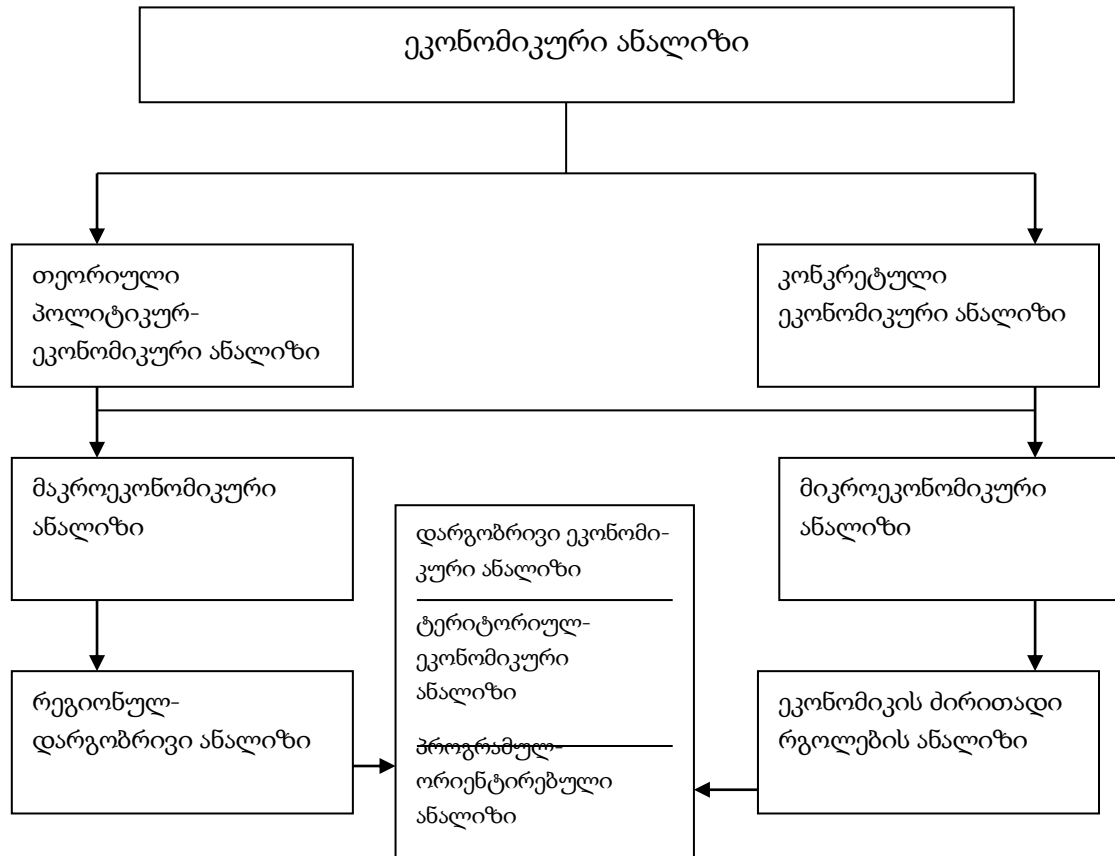
როგორც უკვე აღინიშნა, დაგროვილი ცოდნის დიალექტიკური დიფერენციაციისა და ინტეგრაციის ნიადაგზე **ეკონომიკურ თეორიას** (პოლიტიკურ ეკონომიას) **გამოეყო სპეციალური მეცნიერებები**: ორგანიზაცია და მართვა, ეკონომიკური სტატისტიკა, ბუღალტრული აღრიცხვა, ფინანსები და კრედიტი, ეკონომიკური კიბერნეტიკა, ეკონომიკური ანალიზი და სხვა. **სპეციალურ მეცნიერებებს** გააჩნიათ კვლევის კონკრეტული საგანი, ისინი სწავლობენ რა საერთო კანონების მოქმედებას დარგის სპეციფიკურ პირობებში, იხილავენ ეკონომიკის ცალკეულ არსებით მხარეებს (ნიშნებს) უფრო დაწვრილებით თეორიულ და პრაქტიკულ ასპექტში.

ეკონომიკაში ცნობილია **რეზერვების ორი სახე**: ა) საწარმოს სარეზერვო მარაგები, რომელიც შეადგენს განსაზღვრულ (ნორმატიულ) მარაგს საწარმოს შეუფერხებელი ფუნქციონირების მიზნით და ბ) გამოუყენებელი (ფარული) რეზერვები, რომლებიც ექვემდებარებიან "ამოცნობას" და საწარმოში მათი გამოყენებით გაუმჯობესდება საწარმოს საქმიანობის ხარისხობრივი მახასიათებელი (თვითღირებულების შემცირება, რეალიზაციის მოცულობის გადიდება, შრომის ნაყოფიერების ზრდა და ა.შ (იხ. **ნახ. 1.1. რეზერვების კლასიფიკაციის სქემა**). რეზერვთა კლასიფიკაციის შესაბამისად კომპანიაში უნდა მიმდინარეობდეს ეკონომიკური ანალიზი **ფარულ რეზერვთა** გამოსავლენად და ასამოქმედებლად. შემუშავებული ანალიზის ჩატარების პროგრამის შესაბამისად, **რეზერვების კლასიფიკაცია** შეიძლება ასევე წარმოდგენილ იქნას ტექნოლოგიური ციკლის სტადიების, მარკეტინგის ფუნქციების მიხედვით, ნაკეთობათა ხარჯების შემცირებისა და ხარისხების მიხედვით და ა.შ.

ნახ. 1.1 რეზერვების კლასიფიკაციის ზოგადი სქემა

განვითარების თანამედროვე ეტაპზე ქვეყნის ეკონომიკის, მისი ყველა დარგის, საკუთრების ფორმების შესაბამისად სამეურნეო სუბიექტებისა და ყველა რგოლის მართვის რთული ფუნქციების შესრულებისათვის ეკონომიკური ანალიზი მოწოდებულია შეიმუშაოს კონკრეტული მეცნიერულად დასაბუთებული დასკვნები, რომლებსაც უადრესად დიდი მნიშვნელობა აქვთ სწორი მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებისათვის, ოპტიმალური ვარიანტების შერჩევისათვის და პროგნოზირებისათვის.

ნახ.1.2 ეკონომიკური ანალიზის კლასიფიკაციის სქემა.

ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის ობიექტებია კორპორაციის საქმიანობის ყველა მხარე: პროდუქციის, სამუშაოების, მომსახურების წარმოება და რეალიზაცია, დანახარჯები წარმოებაზე და რეალიზაციაზე, მოგება, რენტაბელობა და საფინანსო მდგომარეობა.

ანალიზის ობიექტია კომპანიის მიერ საწარმოო სიმძლავრეების გამოყენების, მეცნიერებისა და ტექნიკის უახლოესი მიღწევების დანერგვის, ენერგიის ხარჯვის პროგრამული ნორმების, მომჭირნეობის რეჟიმის დაცვისა და სხვა საკითხები, რომლებიც უზრუნველყოფენ კომპანიის სამეწარმეო საქმიანობის მიზნების გაუმჯობესებას. ასევე კომპანიის შემადგენლობაში მყოფი სტრუქტურული ერთეულები ანალიზის ობიექტს წარმოადგენს. შესაბამისად, საბაზრო

ურთიერთობებზე გადავლის პირობები გაზრდილ მოთხოვნილებას უყენებს ეკონომიკურ ანალიზს, რადგან იგი კორპორაციათა ფუნქციონირების შესწავლის, მართვისა და კონტროლის, შიდა ფარული რეზერვების გამოვლენისა და ამოქმედების კომპლექსური გამოკვლევის ინსტრუმენტს შეადგენს.

ქვემოთ მოგვყავს ეკონომიკურ ლიტერატურაში აღწერილი ანალიზის საგნის კლასიფიკაციის სქემა (იხ.ნახ. 1.2)

ეკონომიკური ანალიზის კვლევის მეთოდის ძირითადი მოთხოვნაა ყოველი გამოსაკვლევ ობიექტისადმი **სისტემური მიდგომა**. ანალიზის წარმოება მოიცავს საკვლევ ობიექტზე სხვადასხვა ფაქტორთა გავლენის შემეცნებას და ზომის დადგენას, ლოგიკური თანმიმდევრობით და ფაქტორთა მემკვიდრეობითობის მიხედვით.

სიტყვა **ფაქტორი** ლათინურიდან – factor ნიშნავს – შემქმნელი, მიზეზი. ხოლო ფაქტორების ცნების ქვეშ იგულისხმება ის მიზეზები, რომლებიც ზემოქმედებენ მოცემულ კონკრეტულ მაჩვენებელზე ან მაჩვენებელთა მთელ რიგზე, იწვევენ მათ გარკვეულ ცვალებადობას.

წარმოების ეფექტიანობაზე მოქმედი ფაქტორების დეტალიზაცია და ფაქტორთა კვალიფიკაცია საშუალებას გვაძლევს ანალიზის პროცესში სრულყოფილად განვსაზღვროთ ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორების ზეგავლენით კომპანიის მიღწევები და ნაკლოვანებები.

ფინანსური ანალიზის მეთოდიკა ძირითადად სამი მიმართულებით მიმდინარეობს:

1. კოეფიციენტების (შეფარდებითი მაჩვენებლის) სახით;
2. მაჩვენებლების სტრუქტურის (წონების) სახით;
3. ტრენდული ანალიზის სახით.

ეკონომიკურ ლიტერატურაში აღწერილია ანალიზის მეთოდის თავისებურებანი კერძოდ:

ანალიზის პირველი თავისებურება სწორედ საგეგმო, საადრიცხვო და საანგარიშო მაჩვენებლების სისტემის გამოყენებაში ვლინდება. ადრიცხვისა და ანგარიშგების მაჩვენებლების გამოყენება განპირობებულია სამეურნეო მოვლენების და პროცესების ურთიერთკავშირით, ამასთან ბიზნეს-გეგმის მაჩვენებლები წარმოადგენს წყაროს ადრიცხვისა და ანგარიშგების მონაცემების ფორმირებისათვის და მათ შესასწავლად.

ანალიზის მეთოდის მეორე თავისებურება ვლინდება იმაში, რომ კორპორაციის ეკონომიკური ანალიზი იწარმოება არა მარტო ბიზნეს გეგმის შესრულების ზოგადი, შემაჯამებელი დახასიათებით, არამედ ამ შედეგების დეტალიზაციის საფუძველზე. გეგმის შესრულების მიმდინარეობა თვის, კვარტლის, წლის მანძილზე და დეტალიზაცია ადგილის მიხედვით ანუ გეგმის შესრულების მიმდინარეობა კორპორაციის შემადგენლობაში შემავალი ცალკეული ერთეულების, უბნების, რგოლების, ბრიგადების, მიხედვით. მაგალითად, ინვესტიციების დაბანდებათა გეგმის შესრულება უნდა გაანალიზდეს ცალკეული მიმართულებით (საწარმოო და არა საწარმოო დანიშნულების), სტრუქტურის, უმნიშვნელოვანესი ობიექტების მიხედვით. ასევე, აუცილებელია თვითღირებულების გეგმის საერთო შედარების

შემდეგ თვითღირებულების (დანახარჯთა) ცალკეული მუხლების მიხედვით. რაც აუცილებელია რეზერვების გამოსავლენად.

ანალიზის მეთოდის მესამე თავისებურებას შეადგენს მუშაობის ეკონომიკურ მაჩვენებლებს შორის ყოველმხრივი მიზეზობრივი დამოკიდებულების დადგენა, სხვადასხვა ურთიერთდაკავშირებულ ფაქტორთა დაჯგუფება და გავლენის შეფასება საწარმოს საბოლოო შედეგებზე. მაგალითად, შრომის მწარმოებლობის გავლენის დადგენა შესრულებული სამუშაოს მოცულობაზე და სხვა.

ეკონომიკური ანალიზის მეოთხე თავისებურება გამოიხატება ანალიზის წარმოებისადმი სისტემური მიდგომისა და კომპლექსური შესწავლის პრინციპების დაცვაში. სისტემური მიდგომა უშუალოდ დაკავშირებულია კომპლექსურ მიდგომასთან, რადგან ეს გულისხმობს საწარმოს საქმიანობის შესწავლას ცალკეულ მაჩვენებელთა (ეკონომიკის, ტექნიკის, ტექნოლოგიის, წარმოების ორგანიზაციის, სოციალური განვითარების და ა.შ.) ურთიერთკავშირისა და ურთიერთ შეპირისპირების გათვალისწინებით.

როგორც ცნობილია, ეკონომიკური საქმიანობის **ანალიზის** დაყოფა **შინაგანი და გარეგანი ანალიზის სახეობად** ქვეყნის სამეწარმეო საქმიანობის **პოსტსოციალისტურ** პერიოდში არ გამოიყენებოდა, რამდენადაც მათ შორის პრინციპული სხვაობა არ აღინიშნებოდა. ყველა ის ინფორმაცია, რომელსაც კომპანია, გაერთიანება თუ მისი ზემდგომი ორგანიზაცია იყენებდა ეკონომიკური ანალიზისათვის მისაწვდომი იყო და გამოიყენებოდა **საგეგმო, საფინანსო, საკრედიტო** ორგანოებისა და **სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების** მიერ.

როგორც საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნების გამოცდილება უჩვენებს, **საბაზრო ეკონომიკური ურთიერთობების დამკვიდრებამ** გამოიწვია მმართველო-ბითი და საფინანსო ანალიზის მიზანი და ამოცანები, რომელიც ჩვენს მიერ ზემოთ აღინიშნა.

მმართველობითი ანალიზი (შიგა სამეურნეო) ეს ისეთი ანალიზის სახეობაა, რომელიც მოიცავს კომპანიის (საწარმოს) მმართველობის ყველა საფეხურს, ყველა საწარმო ქვედანაყოფს. იგი მოიცავს მასში შემავალი ერთეულების, საამქროების, რგოლების, ბრიგადების საქმიანობის ანალიზის ჩატარებას. ანალიზის შედეგი ძირითადად განკუთვნილია შინაგანი მომხმარებლისათვის (საწარმოს მესაკუთრეები, მმართველები (მენეჯერები) თავის ქვესტრუქტურებით).

შინაგანი ანალიზის ინფორმაცია წარმოადგენს დახურულს (კონფიდენციალური ხასიათისაა), გააჩნია მკაცრი მიზნობრივი დანიშნულება. მმართველობითი ანალიზის მიზნობრივი დანიშნულებაა წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების შინაგანი რეზერვების ძიება და საწარმოს მოგების მაჩვენებლების ზრდა.

ფინანსური (გარეგანი) ეკონომიკური ანალიზი ემყარება ნორმატიული აქტებით დადგენილი ანგარიშების მონაცემებს, რომელიც ექვემდებარება გამოქვეყნებას (საჯარო ინფორმაცია).

კომპლექსური ანალიზის ტრადიციული მეთოდების (ხერხების) მახასიათებლები

როგორც ცნობილია, ეკონომიკური აზროვნების განვითარებას მსოფლიოში მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს. მსოფლიოს გამოჩენილი ადამიანები, რომლებიც კაცობრიობის უკეთესი მომავლისათვის იბრძოდნენ და ქმნიდნენ გენიალურ და

უკვდავ ნაწარმოებებს, თავიანთი ბრძნული აფორიზმებით გვაძლევენ იმის საშუალებას, რომ გავერკვეთ მოვლენებში, მივიღოთ კარგი ცოდნა, რათა საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში თავიდან ავიცილოთ შესაძლო შეცდომები და მივიღოთ ეკონომიკური ეფექტის მომცემი რაციონალური გადაწყვეტილება.

ცნობილია **მეცნიერული კვლევის მეთოდები**: დაკვირვება და ექსპერიმენტი, ანალიზი და სინთეზი; განზოგადება და აბსტრაქცია; ინდუქცია და დედუქცია და სხვა; ხოლო ყველა მეცნიერებისათვის **ძირითად მეთოდს დიალექტიკური მატერიალიზმი** წარმოადგენს, რომელიც სამყაროს შემეცნების მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის შედეგია. ეკონომიკური ანალიზის მეცნიერული კვლევის ზოგადი მეთოდი ძირითადად ემყარება **დიალექტიურ აზროვნებას**, რომლის საფუძველზე მას თავისი სპეციფიკური კვლევის მეთოდი გააჩნია.

მეთოდოლოგია მეცნიერებაა კვლევის მეცნიერული ხერხების შესახებ. მეთოდი კი არის ხერხების, პრინციპების ერთობლიობა, რომელთა დახმარებით განისაზღვრება მიზნის მიღწევის გზები.

შემეცნების სხვადასხვა მეთოდები გამოიყენება. კერძოდ, **პოზიტიური, ნორმატიული, მეცნიერული, აბსტრაქცია, ექსპერიმენტი** და ა.შ.

პოზიტიური მეთოდი გულისხმობს ეკონომიკური მეცნიერების განსაზღვრული ფილოსოფიის შექმნას, ეკონომიკის ეკონომიკური გარემოს კატეგორიებისა და კანონების განვითარების შესახებ ცოდნის ფორმულირებას, ფაქტორთა სისტემატიზებისა და აღწერის, გამოცდილების, საბაზრო დაკვირვებათა და ა. შ. საფუძველზე.

ნორმატიული მეთოდი ითვალისწინებს ადამიანის პრაქტიკული საქმიანობის ანალიზს, რომელიც მაქსიმალური ეფექტიანობის პრინციპს ემყარება და იგი მიმართულია ისეთი შედეგების მიღწევისაკენ, რომელიც სარგებლობას მოუტანს სამეურნეო საქმიანობის მონაწილე სუბიექტს.

აბსტრაქცია საშუალებას იძლევა გამოყოს ის საფუძველი, მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი, რომელიც სიტუაციის მართვის საშუალებას იძლევა. მეცნიერული აბსტრაქცია მოვლენათა არარსებითი მხარეების თვისებებიდან ყურადღების აზრით გადატანა (აბსტრაგირება) და მათში ძირითადის, ყველაზე მთავარის მოძებნა, რომლის საფუძველზე გამოიყვანება ეკონომიკური კატეგორიები.

აბსტრაქტული აზროვნება წარმოშობს ანალიზისა და სინთეზის მეთოდს. ეკონომიკურ მოვლენათა ანალიზი გულისხმობს შესასწავლი მოვლენის დანაწევრებას ცალკეულ ელემენტებად და ყოველი ელემენტის შესწავლას. სინთეზი კი გულისხმობს, რომ მოვლენა თავდაპირველად შეისწავლება, როგორც სხვადასხვა ნაწილებისაგან შემდგარ, ხოლო შემდეგ ელემენტების ერთიან მთლიანობად შეერთებით და კეთდება ზოგადი დასკვნა.

ზემოთ მოყვანილი ანალიზის მეთოდის განსაზღვრების მრავალფეროვნების გათვალისწინებით აღვნიშნავთ, რომ ეკონომიკური ანალიზის **მეთოდის არსი** მისი სპეციალური ხერხების, წესებისა და პრინციპების ერთობლიობაში აისახება, რომელიც მიმართულია მოვლენების, პროცესების კვლევისა და შიგა საწარმოო

რესურსების ამოქმედების გზების ძიებაში, მათი მეწარმეობითი საქმიანობის პროცესში ჩართვის მიზნით.

ანალიზის პროცესში ასევე გამოიყენება შემეცნების ისეთი ლოგიკური მეთოდები, როგორიცაა **ინდუქცია** და **დედუქცია**.

ინდუქცია წარმოადგენს აზროვნების მეთოდს და ითვალისწინებს კერძო ფაქტებიდან ზოგადი დასკვნების გამოყვანას, ხოლო დედუქცია ინდუქციის მეთოდის საპირისპიროდ, გულისხმობს ზოგადიდან კერძო დასკვნების გამოყვანას.

მეცნიერული კვლევის დიალექტიკური მეთოდი ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის პროცესში

ეკონომიკური ანალიზის მეცნიერული კვლევის ზოგადი მეთოდი ემყარება **დიალექტურ** აზროვნებას. აქედან გამომდინარე, ეკონომიკური ანალიზი ყველა ეკონომიკურ მოვლენას განიხილავს განვითარების პროცესში ურთიერთკავშირისა და ურთიერთგანპირობებულობაში. ანალიზის პროცესში გამოვლინდება ის ახალი, განვითარებადი, რაც კი პროგრესულია. კომპანიის საქმიანობის ეკონომიკური ანალიზის წარმოებისას მისი საქმიანობის ყველა მაჩვენებელი, გეგმის შესრულების პროცესები და მიღწეული შედეგები უნდა შევისწავლოთ არა ერთმანეთისაგან იზოლირებულად, არამედ ურთიერთკავშირში და მათი განვითარების პროცესში. ასევე გასათვალისწინებელია ის მდგომარეობა, რომ საწარმოს საქმიანობის ეკონომიკური ანალიზის საგანს, კვლევის დიალექტიკური მეთოდიდან გამომდინარე, აქვს ეკონომიკური მოვლენის შესწავლის მისთვის დამახასიათებელი თავისებურებანი.

ეკონომიკური ანალიზის მეთოდების და სამუშაო ხერხების კლასიფიკაცია ეკონომიკურ ლიტერატურაში წარმოდგენილია **ორ ჯგუფად** (ნაწილად):

- 1. ეკონომიკური ანალიზის ტრადიციული ხერხები;**
- 2. ეკონომიკური ანალიზის მათემატიკური მეთოდები.**

ეკონომიკური ანალიზის ტრადიციული ხერხებია

ეკონომიკური ანალიზის ძირითად ტრადიციულ ხერხებს მიეკუთვნება: დანაწევრების, დაჯგუფების, შედარების, ჯაჭვური ჩასმის, აბსოლიტური კავშირების, სხვაობის, წინაფაქტორების გავლენის მითვლის ხერხი, ბალანსური კავშირების, ინდექსური, შეფარდებითი და საშუალო სიდიდეების გამოყენების, მაჩვენებელთა კორექტირების და სხვა.

ეკონომიკური ანალიზის მათემატიკური მეთოდები

ეკონომიკური ანალიზის პროცესში მათემატიკური მეთოდების გამოყენებით მოვლენების მხოლოდ რაოდენობრივი მხარის გამოკვლევა ხდება, მარამ მათი როლი ეკონომიკურ ანალიზში სულ უფრო მეტად იზრდება. ეკონომიკურ მაჩვენებელთა ფაქტორული ანალიზის დროს ცალკეულ ფაქტორთა გავლენის გაზომვისათვის, ასევე პერსპექტიული ანალიზის, პროგნოზების საწარმოებლად აუცილებელია მათემატიკური მეთოდების გამოყენება.

კონკრეტული ამოცანების გადაწყვეტის პროცესით, რომელიც შესაძლებელია ეკონომიკური და ტექნიკური საშუალებათა გაერთიანებით, ფართოდ გამოიყენება გრაფიკული მეთოდი, კორელაციური – რეგრესული მეთოდი, წრფივი (ხაზოვანი) პროგრამირების მეთოდი, მასიური მომსახურების თეორია, მატრიცული მეთოდი,

თამაშების თეორია და სხვა. ყველა ეს მეთოდი გადმოცემულია უმაღლესი მათემატიკის, ალბათობის თეორიის მათემატიკური სტატისტიკის თუ პროგრამირების კურსში. ამ ნაშრომში ნაჩვენებია იქნება მათი გამოყენების მიზანი ეკონომიკურ ანალიზში.

1.2. მიკროეკონომიკური ანალიზის როლი და მნიშვნელობა ფინანსურ მენეჯმენტში

ქვეყნის ეკონომიკის გარდამავალი პერიოდისათვის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ეკონომიკური საქმიანობის ეფექტური ფუნქციონირება, რაც წარმოების მინიმალური დანახარჯებით მაქსიმალური ეკონომიკური ეფექტის მიღებაში გამოიხატება. რამდენადაც ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის თეორიულ საფუძველს ეკონომიკური თეორია წარმოადგენს, აქ მოკლედ განვიხილავთ ეკონომიკური აზრის განვითარების ასპექტებს, ეკონომიკური საქმიანობის პროცესში ადამიანთა ურთიერთობების კრიტერიუმების, ეკონომიკური ზრდის კანონზომიერებებისა და ფაქტორების ერთობლიობას, რომელიც ფართოდ არის გაშუქებული მსოფლიოს ეკონომიკურ ლიტერატურაში.

ტერმინი "ეკონომიკა" ძველბერძნულად ნიშნავს-"საოჯახო მეურნეობის წესების კრებულს". მაგრამ, ეკონომიკა თანამედროვე გაგებით უფრო ფართო ცნებაა. ჩვეულებრივ ეკონომიკური საქმიანობის (სამეწარმეო) ქვეშ განიხილება ადამიანთა წარმოებრივი საქმიანობა-არსებული რესურსებიდან სხვადასხვა დოვლათის (სიკეთის) შექმნა, მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილების დაკმაყოფილება (მარტივი სქემა ასეთია: რესურსები-წარმოება -მოხმარება). ადამიანთა ურთიერთობის ერთობლიობა ეკონომიკური საქმიანობის პროცესში, რომელიც ეკონომიკური თეორიის შესწავლის საგანს შეადგენს, შეიძლება სისტემატიზირებულ იქნეს რამდენიმე კრიტერიუმის მიხედვით:

1) რესურსებისა და პროდუქტების მოძრაობის კრიტერიუმით. წარმოებიდან მოხმარებისაკენ ადამიანთა ურთიერთობების ასპექტი აისახება მატერიალური დოვლათის (საქონელი, მომსახურება) წარმოების, განაწილების, გაცვლის და მოხმარების სფეროში;

2) რაციონალური ეკონომიკური გადაწყვეტილების მიღების კრიტერიუმით. ეკონომიკური სუბიექტების წინაშე წარმოებისათვის რესურსების შეზღუდულობის პირობები ეკონომიკური არჩევის დასაბუთებულობა და მათი რეალიზაცია, რომელიც გადაწყვეტილებათა რაციონალური არჩევის ძიების პროცესში აისახება, წარმოშობს ეკონომიკურ ურთიერთობათა კლასიფიკაციის აუცილებ-ლობას მოქმედების ობიექტურ ლოგიკურ ფაქტორებიდან გამომდინარე;

3) ეკონომიკური სისტემების განვითარებაზე ამა თუ იმ ფაქტორთა ზემოქმედების ხასიათის კრიტერიუმით. ეს ასპექტი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეკონომიკის განვითარების ასპექტით ანალიზის წარმოებისას.

ეკონომიკური ურთიერთობები საზოგადოებრივ მეცნიერებაში ასეთნაირადაა წარმოდგენილი: უწინარეს ყოვლისა, როგორც ტექნიკურ-ეკონომიკური

ურთიერთობები, როდესაც წარმოება და ადამიანთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება განისაზღვრება შრომის საშუალებით ტექნიკური დონით. ბუნებრივია, ტექნოლოგიური პირობების ჩამორჩენილობა, მისი დაბალი დონე **ზღუდავს რაციონალურ გადაწყვეტილებათა არჩევის თავისუფლებას**.

მეორე ჯგუფი ურთიერთობებისა, რომლებიც განსაზღვრავენ სისტემის სოციალურ-ეკონომიკურ ხასიათს, მის წინააღმდეგობისა თუ განვითარების სტიმულებს, წარმოდგენილია საკუთრებითი ურთიერთობებით ანუ დოვლათის (სიკეთის) მითვისების ურთიერთობით.

მესამე ჯგუფი კი მოიცავს საორგანიზაციო-ეკონომიკურ (მმართველობის) ურთიერთობებს, ეკონომიკის დამოკიდებულებას მისი ინსტიტუტებისაგან, ორგანიზაციისა და მართვისაგან. სწორედ ისინი წარმოადგენენ ინსტიტუციონალური ეკონომიკის ფორმირების ბაზას. რამდენადაც ეკონომიკური ურთიერთობები საზოგადოებაში ერთიან სისტემად გვევლინება.

როგორც ცნობილია, თანამედროვე ეკონომიკური თეორიები, რომლებიც ჩამოყალიბდა XIX საუკუნის ბოლოს და XX საუკუნის დასაწყისში წარმოდგენილია შემდეგი მიმართულებით: **ნეოკლასიკური, კეინზური, ინსტიტუციონალურ-სოციოლოგიური**.

ეკონომიკური თეორიის **ნეოკლასიკური** მიმართულება ძირითადად ჩამოყალიბებულია ინგლისელი ეკონომისტის **ალფრედ მარშალის** ნაშრომებში. ა.მარშალი (1842-1924) ფართოდ ცნობილია როგორც **ფასების თეორიის** ფუძემდებელი. იგი ცდილობდა რა ზღვრული სარგებლიანობისა და წარმოების ხარჯების თეორიათა გაერთიანებას იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ არც მოთხოვნას და არც მიწოდებას არ გააჩნიათ პრიორიტეტი ფასის განსაზღვრაში. მოთხოვნა და მოწოდების კატეგორიები საბაზრო ფასწარმოქმნის თანაბარუფლებიანი ელემენტები არიან.

ეკონომიკური მეცნიერების **ნეოკლასიკური** მიმართულება წარმოდგენილია:

ა) მონეტარიზმისა ამერიკელი სწავლული ეკონომისტი ნობელის პრემიის ლაურეატი ეკონომიკის დარგში (1976წ) წიგნის "არჩევანის თავისუფლება"-ს ავტორი მილტონ ფრიდმენი თვლის, რომ ყველა უდიდესი ეკონომიკური რყევა ფულადი პოლიტიკის შედეგებით აიხსნება და არა მხოლოდ საბაზრო ეკონომიკის არასტაბილურობით, ამიტომ სახელმწიფოს ჩარევა საბაზრო ურთიერთობებში უნდა იყოს ძალიან ფრთხილი და იშვიათი

ბ) ნეოლიბერალიზმის (ლუდვიგ ფონ მიზესი და ფრიდრიხ კონ ჰაიეკი) თანამედროვე თეორიებით. ნეოლიბერალიზმის თეორიაზე დაყრდნობით გერმანელმა სახელმწიფო და პოლიტიკურმა მოღვაწემ, ლუდვიგ ერჰარდმა (1897-1977წწ.) შექმნა და პრაქტიკაში დანერგა საბაზრო მეურნეობის სოციალურად ორიენტირებული თეორია (იგი გამოცემულია წიგნში "კეთილდღეობა ყველასათვის" რომელიც 1956 წელს გამოიცა).

ეკონომიკური თეორიის **კეინზური** მიმართულება, რომლის ფუძემდებელია **ჯ.მ. კეინზი** (1883-1946 წწ.) მის მთავარ ნაშრომში "დასაქმების, სარგებლისა და ფულის ზოგადი თეორია". (1936) გადმოცემულია ეკონომიკის სახელმწიფო

რეგულირების პროგრამა. ჯ.მ.კეინზმა ჩამოაყალიბა ერთობლივ მაჩვენებელთა-ეროვნულ შემოსავლის, ინვესტიციების, მოხმარების, დანაზოგების და სხვა ურთიერთგანპირობებულობის **მაკროეკონომიკური ანალიზი**. იგი გამოაცხადეს "კაპიტალიზმის გადამრჩენელად", ხოლო მისი თეორია - "კეინზურ რევილუციად პოლიტიკურ ეკონომიკაში".

ეკონომიკური თეორიის ინსტიტუცინალურ-სოციოლოგიური მიმართულებების ყველა წარმომადგენლები (ტ. ვებლერი, ჯ. კომონსი, უ. მიტჩელი, ჯ.გელბრეითი.) ეკონომიკას განიხილავს როგორც სისტემას, სადაც ურთიერთობები მეურნე სუბიექტებს შორის ეკონომიკური და არაეკონომიკური ფაქტორების ზეგავლენით ყალიბდება, რომელთა შორის მნიშვნელოვანია ტექნოლოგიურ-ეკონომიკური ფაქტორები ამ მიმართულებაში, რომელიც გამოდის სხვადასხვა მოდიფიკაციით (სოციალურ-ფსიქოლოგიური (ტ. ვებლერი), სოციალურ-სამართლებრივი (ჯ. კომონსი), კონიუნქტურა-მცოდნეობა (უ. მიტჩელი), განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს თანამედროვე საზოგადოების გარდაქმნის, ტრანსფორმაციის პრობლემას.

თანამედროვე ეკონომიკური მეცნიერების მთავარ კომპონენტად **"ეკონომიკსი"** გვევლინება, რომელიც იძლევა "რეცეპტს", თუ როგორ შეიძლება ყველაზე **ეფექტურად გადაიჭრას** საზოგადოების ეკონომიკური განვითარების, ზემოთ აღნიშნული **"ტრიადას"** - **რა, როგორ, ვისთვის?**- საკითხები. ამჟამად, "ეკონომიკის" (რომელიც "მარჟინალიზმისა" და კლასიკური პოლიტიკური ეკონომიის სინთეზირების ცდას წარმოადგენს) მრავალრიცხოვანი სახელმძღვანელოები გამოდის. მათ შორის ყველაზე პოპულარული **პ. სამუელსონის "ეკონომიკსი"**, (რომელიც პირველად 1948 წელს გამოვიდა და დღემდე 16 გამოცემას გაუძლო. იგი თარგმნილია ქართულ ენაზე **პროფ. კ. ლურჯაიას** მიერ და გამოიცა 4 წიგნად 2000 წელს) რომელიც ახასიათებს:

1) სპეციალურ მეცნიერებას მიკრო-მეზო და მაკროდონეზე, ეკონომიკის საბაზრო ფუნქციონირების პრინციპებს;

2) მეცნიერებას, რომელიც უფრო გამოყენებით ხასიათს ატარებს მარქსისტულ პოლიტიკურ ეკონომიასთან შედარებით;

3) სასწავლო დისციპლინათა ციკლს აშშ-ის, დასავლეთ ევროპის უმაღლეს სასწავლებლებში, რომელიც მოიცავს ასევე ეკონომიკურ თეორიას, ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიას და რიგ სპეცურსებს ეკონომიკური პრობლემების მიხედვით.

თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკა, როგორც ეკონომიკური ლიტერატურის ანალიზი მიუთითებს, მოითხოვს **პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური პრინციპების სისტემის აღიარებას**, რომლებსაც მიეკუთვნება:

1. პიროვნების ეკონომიკური თვითგამორკვევა. მეურნეობრობის საბაზრო სისტემისათვის დამახასიათებელია ინდივიდუალიზმი (პიროვნულობა), რომლის არსი ადამიანის პირადი თავისუფლების საფუძველზე მისი შემოქმედებითი პოტენციალის გახსნაში აისახება და იმაში მდგომარეობს, რომ ყოველ მოქალაქეს უფლება ეძლევა გამოიყენოს, დააგროვოს და განკარგოს პირადი ქონება.

ინდივიდუალიზმი საზოგადოებრივი წარმოების ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს.

2. მესაკუთრის უფლება (მიწაზე, მოძრავ და უძრავ ქონებაზე).

3. კონკურენტულ პირობებში საქმიანობის უზრუნველსაყოფად იურიდიული და ფიზიკური პირების ეკონომიკური თანასწორუფლებიანობის პრინციპის დაცვა.

4. მეწარმის ეკონომიკური თავისუფლება (დამოუკიდებლად განსაზღვროს საკუთარი წარმოების მოცულობა და სტრუქტურა, რეალიზაციის მოცულობა, ფასების დონე და ა.შ.).

5. შრომის, საქონლისა და კაპიტალი ბაზრის არსებობა (რესურსების გადანაწილების, გაცვლის საშუალება).

6. საბაზრო ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება (საგადასახადო და საინფორმაციო პოლიტიკა, მტკ-ს დაფინანსება, სოციალური დარგების დოტაცია, დემონოპოლიტიზაციის პოლიტიკის გატარება, ფულადი სისტემის სტაბილიზაცია და ა.შ.).

7. სოციალური დაცვის სისტემის შექმნა, რომელიც მიზნად ისახავს ეკონომიკის საბაზრო მოდელისათვის დამახასიათებელი უცილობელი ნეგატიური მოვლენების შესუსტების მექანიზმის შექმნას და მოიცავს: შემოსავლების რეგულირებას გადასახადების მეშვეობით, შრომის ანაზღაურების მინიმალური ზღვრის დაწესებას და მოსახლეობის ცხოვრების დონის დაცვას და ა.შ.

ამრიგად, საქართველოს ეკონომიკის გადასვლა საბაზრო ურთიერთობებით რელსებზე დღის წესრიგში აყენებს ეკონომიკური პროცესებისა და საზოგადოებაში მომდინარე მოვლენების **ახლებურად გააზრების** საჭიროებას. მრავალგზის შესწავლილი და პრაქტიკაში გამოყენებად სხვადასხვა ეკონომიკური კანონებისა თუ კატეგორიების ახლებურ გააზრებას, ახალ გარემოში ფუნქციონირებისათვის ეკონომიკურ საქმიანობისათვის საჭირო სამართლებრივი და ეკონომიკური მექანიზმების შექმნას, რომელიც შესაძლებელია ეკონომიკური ანალიზის წარმოებით.

ეკონომიკური ანალიზის როლი საზოგადოებაში წარმოშობილი ეკონომიკური მოვლენების შემეცნების უმნიშვნელოვანესი მომენტია, რომელიც მოიცავს მოვლენებისა და პროცესების ცოცხალ **განჭვრეტას**, **აბსტრაქტულ აზროვნებას** და **განზოგადებული დასკვნების** საფუძველზე პრაქტიკული წინადადებების შემუშავებას საკვლევი მოვლენების შემდგომი განვითარებისათვის. **ეკონომიკური ანალიზის მეშვეობით** შეისწავლება ეკონომიკურ მოვლენებზე ცალკეული ცალკეული ფაქტორების გავლენა, მათ ეძლევათ რაოდენობრივი დახასიათება, რაოდენობრივი ცვლილებების თვისებრივში გადასვლით ხდება ახლის, პროგრესულის აღმოცენება და ამ ნიადაგზე შესაძლებელი ხდება მოვლენის განვითარების პროგნოზირება. ცნება **"ანალიზი"** ბერძნული სიტყვაა (ANALYSIS) და ნიშნავს მოვლენის, პროცესის დაშლას, დანაწევრებას მათი საფუძვლიანი შესწავლის მიზნით. იგი მეცნიერული კვლევის დროს უშუალო კავშირშია სინთეზთან (ბერძნულად-sintesis), რომელიც ნიშნავს შეერთებას, შეხამებას, შედგენას. ანალიზი წარმოადგენს შესასწავლი საგნის მეთოდის მისი ნაწილების ურთიერთკავშირში და ერთიანობაში (მთლიანობაში).

ზემოთ მოყვანილ მცნებებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ეკონომიკაში. ეკონომიკურ ანალიზში, რომელიც შეისწავლის კომპანიების (საწარმოთა) საქმიანობას, ანალიზის ცნება გაგებულ უნდა იქნას როგორც ეკონომიკური სუბიექტის საქმიანობის განსაზოგადოებელ მაჩვენებელთა დაშლა, დანაწევრება, ხოლო სინთეზი - როგორც მიღებული ინფორმაციების შემდგომი განზოგადოება და შემაჯამებელი შეფასება.

საბაზრო ეკონომიის პირობებში აუცილებელი ხდება მრავალი ძირითადი ეკონომიკური კატეგორიების ტრადიციული გაგების გადასინჯვა, მართვის სამეურნეო მექანიზმის რადიკალური გარდაქმნა. შესაბამისად, ეკონომიკური ანალიზის **მოქმედი მეთოდის გარდაქმნა** და აღრიცხვაში მიმდინარე რეფორმების მოთხოვნებიდან გამომდინარე მათი აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა.

ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის **ამოცანები**, რომლებიც უამრავი და მრავალფეროვანია, გამომდინარეობს ანალიზის **მიზნებიდან**. კერძოდ, თუ რა ფორმით ტარდება ანალიზი და რას წარმოადგენს კვლევის ობიექტი.

ცნობილია, რომ დასავლეთის ქვეყნების **აღრიცხვის პრაქტიკაში** გამოყოფენ:

ა) **მმართველობით აღრიცხვას** და ბ) **ფინანსურ აღრიცხვას**.

შესაბამისად, სამეურნეო საქმიანობის ანალიზის **კვლევის ობიექტად** გვევლინება სამმართველო ინფორმაციები და საწარმოს(ფირმის) **ფინანსური ანგარიშგება**. აქედან გამომდინარე, ანალიტიკოსების წინაშე გადასაჭრელ ამოცანად გვევლინება:

1) კომპანიების მმართველობითი ინფორმაციების ანალიზის პროცესში:

კომპანიების ბიზნეს-გეგმების (პროგრამების) და მათთან დაკავშირებული ნორმატივების ტექნიკურ ეკონომიკური დასაბუთების დადგენა;

კომპანიების პროგრამების შესრულების ობიექტური ოპერაციული შეფასება;

კომპანიის დანახარჯების სტრუქტურის დადგენა და მათი ფუნქციონალური და ეკონომიკური შინაარსის ანალიზის ჩატარება;

მატერიალური, შრომითი და ფინანსური რესურსების რაციონალური გამოყენების შეფასება;

კომპანიის შინაგანი ფარული რეზერვების გამოვლენა-გაზომვა და მათი გამოსაყენებლად ქმედითი ღონისძიების დასახვა და პრაქტიკაში დანერგვა.

2) კომპანიების ფინანსური ანგარიშგების ანალიზის პროცესში:

ბალანსის მონაცემების საფუძველზე გრძელვადიანი და მიმდინარე აქტივების მდგომარეობის დადგენა და მათი ცვალებადობის კოეფიციენტების განსაზღვრა;

დებიტორული და კრედიტორული დავალიანების დინამიკის გამოკვლევა;

მოგება-ზარალის მაჩვენებლების ცვალებადობაზე მოქმედი ფაქტორების დადგენა და მათი გავლენის შეფასება;

კომპანიის საკუთარი კაპიტალის ცვლილების შეფასება

– ფულადი სახსრების ნაკადების დადგენა და მათი დენადობის დაჩქარების გზების ძიება;

– საწარმოს ლიკვიდურობის (გადახდისუნარიანობის) გამოკვლევა და საწარმოს საერთო ფინანსური მდგომარეობის შეფასება და სხვა.

ამრიგად, ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის პროცესში, რომელიც წარიმართება ეკონომიკური ინფორმაციის სისტემის მაჩვენებელთა შესწავლა-შეფასებით, კერძოდ საგეგმო, სააღრიცხვო, საანგარიშო და სხვა წყაროების საფუძველზე, შეისწავლება ობიექტური და სუბიექტურ ფაქტორების ზემოქმედება საწარმოთა სამეურნეო პროცესების და საქმიანობის საბოლოო შედეგებზე, რომელიც მოიცავს მათში შემავალი ცალკეული ერთეულების (ფილიალების), რგოლების სამეურნეო საქმიანობებსაც. ეკონომიკური ანალიზის საშუალებით შესაძლებელი ხდება დასაბუთდეს მმართველობითი გადაწყვეტილების ოპტიმალურობის დონე და შეფასდეს საწარმოს საქმიანობის შედეგები წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის პოზიციებიდან.

სემინარული მეცადინეობა №1. თემაზე: “ფინანსური ინფორმაციების ანალიზის მიზან-ამოცანები და გამოყენებითი მეთოდების ასპექტები”

კორპორაციის საქმიანობის ფინანსური ანალიზის გამოყენების პრაქტიკა

კორპორაციის ფინანსური ანგარიშგების ანალიზის პროცესში განიხილება:

- ბალანსის მონაცემების საფუძველზე გრძელვადიანი და მიმდინარე აქტივების მდგომარეობის დადგენა და მათი ცვალებადობის კოეფიციენტების განსაზღვრა,
- დებიტორული და კრედიტორული დავალიანების დინამიკის გამოკვლევა,
- მოგება-ზარალის მაჩვენებლების ცვალებადობაზე მოქმედი ფაქტორების დადგენა და მათი გავლენის შეფასება,
- საწარმოს საკუთარი კაპიტალის ცვლილებების შეფასება,
- ფულადი სახსრების ნაკადების დადგენა და მათი დენადობის დაჩქარების გზების ძიება,
- საწარმოს ლიკვიდურობის (გადახდისუნარიანობის) გამოკვლევა და საწარმოს სა-ერთო ფინანსური მდგომარეობის შეფასება და სხვ.

ფინანსური ანგარიშგების ზოგადი ანალიზი იყენებს სამი ტიპის ტექნიკას:

1) **ფინანსური ანგარიშგების შედარებითი ანალიზი** – ამ ანალიზის დროს ერთმანეთს უნდა შევუდაროთ ერთი და იგივე ტიპის ფინანსური უწყისები (ბალანსი, მოგება-ზარალის უწყისი და ა.შ.) დროის სხვადასხვა მონაკვეთისათვის, რომელიც საშუალებას იძლევა გადაწყვეტილების მიმღებმა გაანალიზოს საწარმოს ფინანსური პოზიციის ცვლილება, გამოიკვლიოს ცვლილების მიზეზები. ამ მიზეზების ცოდნა ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებელს სამომავლო პროგნოზირების გაკეთებაშიც ეხმარება.

2) **ფინანსური ანგარიშგების კომპონენტთა პროცენტული ანალიზი.** პროცენტული ანალიზისას ფინანსური ანგარიშგების ელემენტები წარმოდგენილია უწყისში უდიდესი ფინანსური მახასიათებლის პროცენტის სახით. მაგ. მოგება-ზარალის

უწყისში ყოველი კომპონენტი წარმოდგენილია როგორც შემოსავლის პროცენტი, ბალანსში როგორც მთლიანი აქტივების პროცენტი.

პროცენტული შედარებითი ანალიზი მომხმარებელს საშუალებას აძლევს განასხვავოს, თუ რამ გამოიწვია რომელიმე ანგარიშის ზრდა – მაგ. მოგების, ან კაპიტალის ზრდა – გამოწვეულია ორგანიზაციის საქმიანობის გააქტიურებით, თუ სხვა მიზეზებით. ქვემოთ მოყვანილია ნიმუში პროცენტული შედარებითი მოგება-ზარალის უწყისისა (იხ. ცხრ. 1.1):

ცხრილი 1.1

	2018 წ.	2017 წ.	2016 წ.
	თანხა წილი	თანხა წილი	თანხა წილი
გაყიდვები	3,647,916 100%	3,070,777 100%	2,527,941 100%
რ.პ.თ.	(2,201,281) 60,3	1,856,074 60,4	1,535,166 71.9
მოგებაგა-ყიდვ.	1,446,635 39,7	1,214,703 39,6	992,775 28.1
ადმ.ხარჯი	821,381 22,5	747,285 24.3	583,903 16.5
ოპერაციული მოგება	467,418 12,8	408,872 13,83	625,254 13.4
საპროცენტო ხარჯი	(58,059) (1.6)	(63,418) (2,1)	(40.322) (1.1)
სხვა შემოსავალი	6,731 0.2	(7,864) (0.3)	9,638 0.2
მოგება	573,926 15.7	396,136 12,9	378,188 10.7
მოგების გადასახადი	227,000	151,000	143,00
წმინდა მოგება	346,926 9,5	245,136 8,0	235,188 6.7

3) ფინანსური ანგარიშგების ანალიზი – ფარდობითი ანალიზი

ფინანსური კოეფიციენტები იყოფა შემდეგ კატეგორიებად:

- 1) მოკლევადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტები – ეხმარება კრედიტორებს გადაწყვეტილების მიღებაში,
- 2) ვალის გადახდისუნარიანობის,
- 3) ოპერაციული კოეფიციენტები ეხმარება მენეჯმენტს საწარმოს მიმდინარე ოპერაციების დაგეგმვასა და მართვაში,

4) მომგებიანობის კოეფიციენტები – საინტერესოა საწარმოს კომპანიის აქციონერებისა და გრძელვადიანი სესხის, კრედიტის გამცემისათვის,

5) საბაზრო (დამფუძნებლების) კოეფიციენტები საინტერესოა (საწარმოს) მეპატრონეებისათვის.

ამრიგად, კორპორაციის ფინანსური მდგომარეობის ანალიზისას, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ:

1) ფინანსური კოეფიციენტები – კორპორაციის მუშაობის ეფექტურობის შეფასებას ემსახურება, მაგრამ იგი ყოველთვის არ იძლევა მსჯელობის შესაძლებლობას კონ-კურენტებთან შედარებით მისი წარმატებული საქმიანობის შესახებ,

2) დასკვნის გაკეთებამდე შესაბამისი კოეფიციენტის მრიცხველისა და მნიშვნელობის მონაცემები უნდა იქნეს გაანალიზებული,

3) კორპორაციის კოეფიციენტების კონკურენტების ანალოგიურ მნიშვნელობებთან შედარებისას, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ ბუღალტრული აღრიცხვის პოლიტიკაში სხვადასხვა მეთოდების გამოყენებამ შედარების შედეგებზე შეიძლება იქონიოს გავლენა.

4) კოეფიციენტის მნიშვნელობა აზრს იძენს მხოლოდ დარგობრივ სტანდარტთან, აგრეთვე კორპორაციის გასული პერიოდის განმავლობაში საქმიანობის შესაბამის კოეფიციენტებთან, ან გეგმიურ მაჩვენებლებთან შედარებისას.

კორპორაციის ასეთი სახის ფინანსური ანალიზი რიგი კვარტლების დინამიკაში უნდა იქნეს გახორციელებული, ხოლო ექსპრეს-ანალიზისათვის კი ანალიზის საწყისი და ბოლო პერიოდის მონაცემების შედარება არის საკმარისი. სააღრიცხვო კოეფიციენტებზე დაფუძნებული ანალიზი, საწარმოს საქმიანობაში „ვიწრო“ ადგილებზე ყურადღების გამახვილებისა და იმ საკითხების ჩამონათვალის ფორმირების შესაძლებლობას იძლევა, რომლებზეც საწარმოს საქმიანობის მხოლოდ უფრო დეტალური გაცნობის შემდეგ იქნება პასუხის გაცემა შესაძლებელი. ამიტომ ფინანსური ანალიზის ჩატარებისას მთავარია არა მაჩვენებლების გაანგარიშება, არამედ მიღებული შედეგების აღქმის შესაძლებლობა.

აღნიშნული ყველა მაჩვენებლები შეიძლება მოცემული დარ გის ყველა სამრეწველო, სავაჭრო და სხვა სფეროს კორპორაციების საშუალო მაჩვენებლებთან იქნეს შედარებული, რომლებიც სპეციალურ კრებულებშია გამოქვეყნებული და მათი მეშვეობით შესაბამისი დასკვნები იქნეს გაკეთებული.

საერთაშორისო პრაქტიკაში სავალდებულო ანგარიშგების შემადგენელ ნაწილს ფულადი ნაკადების შესახებ ანგარიშგება წარმოადგენს. ფულადი ნაკადების შესახებ ანგარიშგების ძირითად მიზანს საანგარიშო პერიოდისათვის საწარმოს ფულადი სახსრების შემონატანებისა და გადახდების შესახებ ინფორმაციით მენეჯერების უზრუნველყოფა წარმოადგენს. შესაბამისად, ასეთი სახის ინფორმაციის მეშვეობით შესაძლებელი ხდება პასუხი გაცემულ იქნას შემდეგ კითხვებზე:

- დეზულობს თუ არა კორპორაცია მისი შედგომი ზრდის მიზნით საკმარის სახსრებს მიმდინარე და ფიქსირებული აქტივების შეძენისათვის,

- საჭიროა თუ არა გარე წყაროებიდან დამატებითი დაფინანსება კომპანიის საჭირო ზრდის უზრუნველყოფისათვის,
- გააჩნია თუ არა კომპანიას ვალის დაფარვისათვის საკმარისი თავისუფალი ფულადი სახსრები, ან ახალი პროდუქციის წარმოებაში დაბანდების მიზნით,
- ახორციელებდა თუ არა ფასიანი ქაღალდების ემისიას კორპორაცია და რა მიზნით იყენებდა იგი მიღებულ სახსრებს.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის:

1. დაასახელეთ ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის თეორიული საფუძვლის ეკონომიკური აზრის (თეორიის) განვითარების ასპექტები.
2. ჩამოაყალიბეთ ეკონომიკური ანალიზის როლი და მნიშვნელობა კორპორაციის ფინანსურ მართვაში.
3. დაახასიათეთ ეკონომიკური ანალიზის ეტაპები, ფაქტორები და მეთოდების არსი.
4. წარმოადგინეთ ეკონომიკური ანალიზის კლასიფიკაციის არსი და საქმიანობა.
5. ჩამოაყალიბეთ ეკონომიკური ანალიზის თავისებურებანი.

თავი N2 „მიკროეკონომიკური ანალიზის სისტემურობა და თანამედროვე ანალიზის მეთოდების სისტემა“

❖ თემის სტრუქტურა:

- 2.1. ანალიზის სისტემურობა და პროცედურების გამოყენება ფინანსურ მართვის მონიტორინგის პროცესში;
 - 2.2. თანამედროვე ეკონომიკური ანალიზის მეთოდების სისტემა.
- ❖ **პრაქტიკული მეცადინეობა N1. თემაზე:**
„წრფივი კორელაციური ურთიერთკავშირის განსაზღვრის პრაქტიკა“.
 - ❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობებისათვის

თავი N2. მიკროეკონომიკური ანალიზის სისტემურობა და თანამედროვე ანალიზის მეთოდების სისტემა

2.1. ანალიზის სისტემურობა და პროცედურების გამოყენება ფინანსურ მართვის მონიტორინგის პროცესში

როგორც ცნობილია, ეკონომიკური თეორია ემყარება შემეცნების თეორიასა და მატერიალურ დიალექტიკას, რომელიც უზრუნველყოფს ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის, როგორც გამოყენებითი მეცნიერებათა სისტემის შემადგენელი დისციპლინის მიერ კვლევის სპეციფიკური მეთოდების, ხერხების შექმნასა და გამოყენებას, რომელიც მიმართულია მმართველობითი ფუნქციების ეფექტიანი გამოყენებისათვის. ეს მიმართება შეიძლება, წარმოვადგინოთ შემდეგი სქემით:

აღრიცხვა $\Rightarrow$ ანალიზი $\Rightarrow$ მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღება $\Rightarrow$ დაგეგმვა.

ნახ. 2.1 მართვის სისტემის სქემა

დაგეგმვის ფუნქცია საბაზრო ეკონომიკური სისტემის პირობებში უმნიშვნელოვანესია, რამდენადაც მასში აისახება კომპანიის საქმიანობის მიმართულება და შინაარსი, როგორც სინთეზურ, ისე ანალიტიკურ ქრილში, ანალიზის როლი დაგეგმვის საქმეში ინფორმაციის მომზადებაში, გეგმიური მაჩვენებლების ხარისხსა და დასაბუთებულობაში გამოიხატება.

ეკონომიკური თეორიის ფუნქციებიდან მთავარია შემეცნებითი, მეთოდოლოგიური, საპროგნოზო და პრაქტიკული ფუნქციები, რომლებიც ურთიერთდაკავშირებული და ურთიერთ გადახლართულია. მისი პრაგმატული ფუნქციის რეალიზაციის უმაღლესი კრიტერიუმი თანამედროვე ეტაპზე უნდა იყოს ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპები, სოციალ-ეკონომიკური განვითარების კრიზისული მდგომარეობიდან ეკონომიკური სტაბილიზაციის მიღწევა ქვეყანაში.

ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზი მეცნიერების **მომიჯნავე დისციპლინებთან:** მენეჯმენტი, მარკეტინგი, ბუღალტრული აღრიცხვა, სტატისტიკა, აუდიტი და სხვა.

საბაზრო ურთიერთობათა პირობებში, როცა კორპორაციებს (საწარმოებს) სრული დამოუკიდებლობა აქვთ, მათ მიერ დასახული ამოცანების წარმატებით შესრულება **სისტემური ანალიზის გარეშე შეუძლებელია**. ეკონომიკური ანალიზის მეშვეობით კომპანიის მენეჯერებს შესაძლებლობა ეძლევათ, სწორად შეაფასონ გეგმის შესრულება, განვითარების დინამიკა, დროულად და სამეურნეო პროცესების ნორმალური მსვლელობისათვის, კომპანიის პროგრამის (ბიზნეს გეგმის) შესრულებისათვის საჭირო გადაწყვეტილებანი მიიღონ.

სისტემურობა, როგორც **კიბერნეტიკული ცნება**, მოითხოვს ობიექტის გამოკვლევას, ანალიზს, როგორც ერთ მთლიან სისტემას, რომელიც მოიცავს განსაზღვრულ ურთიერთკავშირში მყოფ ელემენტებს.

სისტემურ ანალიზში იგულისხმება რთული ეკონომიკური კატეგორიებისა და პროცესების გამოკვლევის მეთოდებისა და ხერხების ერთობლიობა, რომელიც ორგანულადაა დაკავშირებული კომპლექსურობასთან, მათი კავშირი გამოხატება: ა) მთელისა და მისი ნაწილების ერთიანობაში; ბ) ეკონომიკურისა და სოციალურის; გ) პოლიტიკურის და ეკონომიკურის; დ) ეკონომიკურ-სოციალურ-ეკოლოგიურ ერთიანობაში; მაჩვენებელთა ერთიანი **უნივერსალური სისტემის** შემუშავებაში; ყველა სახის ინფორმაციის გამოყენებაში.

სისტემური ანალიზი მოიცავს თანმიმდევრულ ეტაპთა რიგს, სადაც საკვლევი (გადასაწყვეტი) პრობლემების თანმიმდევრული დანაწევრება გრძელდება ქვეპრობლემებად, სანამ ყოველი ამ ქვეპრობლემის შესაძლებელი გადაწყვეტა გახდება ცნობილი. ეს პროცესი **ძალზე რთული საქმეა**, განსაკუთრებით, სოციალურ-ეკონომიკური სისტემების შესწავლისა და მართვის ასპექტში. **სისტემური ანალიზის** ორიგინალური მეთოდი დამუშავებული აქვს ცნობილ **ამერიკელ მეცნიერს გ. კრონს**, რომელიც მექანიკური, ბიოლოგიური და ეკონომიკური სისტემების კვლევისთვისაა გამიზნული. სისტემური ანალიზის მეთოდოლოგიური ასპექტი **განავითარეს ვ. აფანასიევმა, დ. გვიშინამა, გ. პაპავამ და სხვებმა**.

სისტემური ანალიზის ჩატარებისას როგორც წესი, **გამოყოფენ სისტემური ანალიზის ექვს ეტაპს:**

პირველ ეტაპზე, გამოკვლევის ობიექტს განიხილავენ როგორც სისტემას.

მეორე ეტაპზე შეირჩევა სისტემა იმ სინთეზური და ანალიზური მაჩვენებლებისა, რომლებიც საწარმოს სამეურნეო საქმიანობის ხარისხობრივ მხარეს ახასიათებენ.

მესამე ეტაპზე მთავარი კომპონენტის ფუნქციებისა და ურთიერთკავშირის განსაზღვრით სისტემური ანალიზის ჩატარების ზოგადი სქემა დგინდება;

მეოთხე ეტაპზე დგება კომპანიის **სამმართველო და საფინანსო ინფორმაციების მოდელის** საფუძველზე კომპლექსური ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის საერთო ბლოკ-სქემა. ქვემოთ განხილულია კომპანიის სამეურნეო-საფინანსო საქმიანობის ძირითადი მაჩვენებლების ფორმირების კომპლექსური ანალიზის პროცესის **სქემა (იხ. ნახ. 2.2)**, რომელიც მოიცავს 17 ბლოკს, მათ შორის: **რვა ბლოკში წარმოდგენილია**

კომპანიის მმართველობითი ინფორმაცია, ხოლო დანარჩენ ცხრა ბლოკში - საფინანსო ინფორმაციის ანალიზის მახასიათებლები.

მეხუთე ეტაპზე იმ ინფორმაციის საფუძველზე, რომელიც მიიღება წინა ეტაპებზე სისტემის მოდელი იგება. მოდელში აისახება კონკრეტული მონაცემები საწარმოს ცალკეული ერთეულების (რგოლების) შესახებ და მიიღება მოდელის პარამეტრები რიცხობრივ გამოსახულებაში.

მეექვსე ეტაპზე (დამამთავრებელ ეტაპზე) მიმდინარეობს სამეწარმეო საქმიანობის შედეგების ობიექტური შეფასება, რეზერვების კომპლექსური გამოვლენა წარმოების ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით.

ბლოკი 1. ობიექტის წარმოშობის ისტორიის გაცნობა, მიღწეული მდგომარეობის და პერსპექტივების ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების ზოგადი ანალიზი
ბლოკი 2. პროდუქციის, სამუშაოების და მომსახურების მოცულობის სტრუქტურისა და ხარისხის ანალიზი
ბლოკი 3. წარმოების დანახარჯების ანალიზი
ბლოკი 4. ძირითადი ფონდების, საწარმოო სიმძლავრეებისა და არამატერიალური აქტივების ანალიზი
ბლოკი 5. მატერიალური რესურსების გამოყენების ანალიზი
ბლოკი 6. შრომითი რესურსებისა და ხელფასის ფონდის გამოყენების ანალიზი
ბლოკი 7. პროდუქციის რეალიზაციის ანალიზი
ბლოკი 8. ფინანსური შედეგებისა და რენტაბელობის მაჩვენებლების ანალიზი
ბლოკი 9. მიმდინარე აქტივების ანალიზი
ბლოკი 10. დებიტორული დავალიანების ანალიზი
ბლოკი 11. კრედიტორული დავალიანების ანალიზი
ბლოკი 12. საკუთარი კაპიტალის ანალიზი
ბლოკი 13. მოგებისა და ზარალის ანგარიშის ანალიზი
ბლოკი 14. ლიკვიდურობის ანალიზი
ბლოკი 15. ფულადი სახსრების დენადობისა და ფინანსური პროგნოზების ანალიზი
ბლოკი 16. აქტივების გამოყენებისა და ინვესტიციებიდან მიღებული მოგების ანალიზი
ბლოკი 17. ფინანსური მდგომარეობის კომპლექსური ანალიზი.

ნახ. 2.2 კომპლექსური ანალიზის ბლოკ-სქემა

ანალიზური კვლევა-ძიების მეთოდის, რომელსაც ეკონომიკური საქმიანობის პროცესების და შედეგების შემეცნებაში ქვეყნის ტექნიკური და ეკონომიკური განვითარების პარალელურად მოითხოვს ანალიზური კვლევის მეთოდოლოგიის სრულყოფასა და საბაზრო ეკონომიკის მოდელისათვის შესაბამისობაში მოყვანას.

ეკონომიკური ანალიზი, რომელიც **საბუღალტრო აღრიცხვის ბაზაზე წარმოიშვა**, მასთან უპირველესად არის დაკავშირებული, რამდენადაც სამეურნეო საქმიანობის ანალიზის ინფორმაციის ძირითადი წყარო სწორედ ოპერატიული-ტექნიკური (**მმართველობითი აღრიცხვის**) და ბუღალტრული აღრიცხვის (**ფინანსური აღრიცხვის**) ინფორმაცია გვევლინება.

რამდენადაც აღრიცხვის მონაცემებით ეკონომიკური ანალიზი აკეთებს დასკვნას, მათი მეცნიერული დონის მახასიათებლები აღრიცხვის სათანადო ორგანიზაციაზე და მისგან მიღებული ინფორმაციის უტყუარობაზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული.

ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების (ბასს) გამოყენება, რომელიც წარმოადგენს საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკაზე დაფუძნებულ ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების წესების ერთობლიობას, საშუალებას აძლევს საწარმოებს, ინვესტორებს, აქციონერებს, კრედიტორებსა და მთავრობას, უკეთ გაიგონ საწარმოთა საქმიანობა. ასევე უზრუნველყოფს სამეურნეო ოპერაციებისა და ფინანსური ანგარიშგების გამჭვირვალობას და მომხმარებელს აწვდის უფრო სრულ და ზუსტ ინფორმაციას. ძალიან მნიშვნელოვანია ის, რომ ბასს-ი საშუალებას მისცემს ქართველ და უცხოელ ბიზნესმენებს (ინვესტორებს), „ბიზნესის საერთო ენაზე“ ილაპარაკონ.

შესაბამისად, ბუღალტრული (მმართველობითი და ფინანსური) აღრიცხვა დასაბუთებული გადაწყვეტილებების მიღებისა და ობიექტური შეფასებისათვის ეკონომიკური ინფორმაციის მიღების, დამუშავებისა და გამოყენების პროცესია.

ეკონომიკური ანალიზი სამეურნეო საქმიანობის კომპლექსური შესწავლისათვის ასევე სტატისტიკური აღრიცხვის და დაკვირვების შედეგად მოპოვებულ ინფორმაციას ეყრდნობა, ხოლო კვლევის პროცესში ფართოდ იყენებს სტატისტიკური მეთოდოლოგიის ინსტრუმენტებს (შერჩევითი დაკვირვება, დაჯგუფება, შედარება, ინდექსები, ცხრილები და ა.შ.); თავის მხრივ, სტატისტიკას თავის ამოცანების გადასაწყვეტად ეკონომიკური ანალიზის მეთოდოლოგიით სარგებლობს.

ზემოთ ჩვენ განვიხილეთ ანალიზის კავშირი მართვასა და დაგეგმვასთან; აქვე აღვნიშნავთ, რომ მართვისათვის საჭირო ინფორმაციის მოპოვება, მისი გააზრება, გაგება, ტენდენციების დადგენა ეკონომიკური ანალიზით მიიღწევა. ანალიზის საფუძველზე გამოტანილი დასკვნებით ხდება მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღება. ამდენად, ანალიზი დაგეგმვასა და პროგნოზირებასთან მჭიდროდაა დაკავშირებული.

ეკონომიკური ანალიზი საბაზრო ეკონომიკის პირობებში დაკავშირებულია **მარკეტინგთან** (ინგლ. Market–ბაზარი), რომელიც საწარმოთა ეფექტიანი სამეცნიერო-კვლევითი, საკონსტრუქტორო და წარმოება-გასაღების საქმიანობის პრინციპებისა და მეთოდების სისტემაა. ეკონომიკური ანალიზის საშუალებით შეისწავლება საწარმოს საქმიანობაზე მოქმედი შინაგანი და გარეგანი ფაქტორების ფართო წრე, მყიდველები და მომხმარებლები, ბაზრის მდგომარეობა, კონკრეტული ვითარება, ფასწარმოქმნა, საბოლოო საფინანსო შედეგების შეფასება და სხვა. ამდენად, ეკონომიკური ანალიზის

მეშვეობით საწარმოს (ფირმის) მარკეტინგული პროგრამა ფორმირდება და მისი შესრულებაც კონტროლდება.

საბაზრო ეკონომიკის ფორმირების პროცესში აუცილებელია მთელი რიგი ახალი დარგების (მ.შ. ფინანსური კონტროლის – აუდიტის) შესწავლა და პრაქტიკაში გამოყენება.

ეკონომიკური ანალიზის პერიოდიზაციის საკითხები

როგორც უკვე აღინიშნა, ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის დროის ნიშნით ანალიზის კლასიფიკაციისას გამოყოფილი იყო პერსპექტიულ-პროგნოზული, ოპერატიული და რეტროსპექტიული ანალიზის სახეები, რომლებსაც ქვემოთ დაწვრილებით განვიხილავთ.

პერსპექტიული (წინასწარი) ანალიზი გულისხმობს კვლევის დაწყებას სამეურნეო საქმიანობის საანგარიშო პერიოდამდე ე. ი. წინასწარი ანალიზი პროგნოზული ხასიათისაა, რომლის ამოცანაა, გამოავლინოს საწარმოო პროდუქციის (მომსახურების) წარმოებისა და მისი შედეგების განვითარების კანონზომიერებანი, განსაზღვროს მათი განვითარების განხორციელების ოპტიმალური ვარიანტები. კერძოდ: ა) პერსპექტიული განვითარების გეგმების მეცნიერულად დასაბუთების პერიოდში პერსპექტიული ანალიზი გვევლინება, როგორც საწარმოს ეკონომიკის წინა საგეგმო პერიოდის გამოკვლევის ძირითადი ფორმა; ბ) გეგმის შესრულების პროცესში პერსპექტიული ანალიზი გვევლინება, როგორც მოსალოდნელი შედეგების განჭვრეტისა და შეფასების უნშიშვნელოვანესი ინსტუმენტი.

საბაზრო ეკონომიკის თანამედროვე ეტაპზე წარმოების მართვის სრულყოფის ერთ-ერთ ძლიერ და ეფექტურ საშუალებად გვევლინება პერსპექტიული ეკონომიკური ანალიზი, რომელიც ძირითადად პროგნოზირებას ემყარება; მისი მეთოდოლოგიური საფუძველი კვლევის დაილექტური მეთოდია.

„პროგნოზი“ ბერძნული წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს რაიმე მოვლენის განვითარებასა და მოსალოდნელი შედეგების წინასწარ განჭვრეტას, არსებულ მეცნიერული ხერხებისა და მეთოდების საფუძველზე.

წარმოების პროგნოზი შეიძლება იყოს გრძელვადიანი და მოკლევადიანი.

გრძელვადიანი პროგნოზის საფუძველზე ხდება ინდიკატური (დამკვალიანებელი) განვითარების გეგმების შედგენა, რაც აღიარებულია თანამედროვე დაგეგმვის პრაქტიკაში.

მოკლევადიანი პროგნოზირება გამოიყენება, როგორც საშუალება, მიმდინარე საანგარიშო პერიოდში ეტაპობრივად განისაზღვროს საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოსათვის ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების შესრულების მახასიათებლები, შესაბამისად, პერიოდის ბოლოსათვის სასურველი შედეგების მიღწევის მიზნით, სამეურნეო საქმიანობა გარკვეულწილად დარეგულირდეს.

ამრიგად, პერსპექტიული (პროგნოზული) ანალიზი წარმოადგენს პერსპექტიული გეგმის მეცნიერულ-ანალიტიკურ საფუძველს, რომლის უმნიშვნელოვანეს ამოცანებად გვევლინება სამომავლო განვითარების, პერსპექტიული გეგმის მეცნიერული დასაბუთება და მისი მოსალოდნელი შესრულების შეფასება.

ოპერატიული ანალიზი საწარმოს საგეგმო მაჩვენებელთა შესრულების ყოველდღიური (ოპერატიული) შესწავლის სისტემაა. იგი საწარმოო პროცესზე უშუალო დაკვირვებით ეყრდნობა ოპერატიულ-ტექნიკური, საბუღალტრო და სტატისტიკის მონაცემებს, რომელიც, მეტწილად, ნატურალური მაჩვენებლებით იწარმოება.

შემდგომი ანუ რეტროსპექტიული ანალიზი საწარმოს მიერ უკვე განხორციელებული სამეურნეო საქმიანობის შედეგების შესწავლის მეთოდია, რომელიც, ძირითადად, ბუღალტრული აღრიცხვის და სტატისტიკური ანგარიშგების ინფორმაციას ეყრდნობა. რეტროსპექტიული ანალიზის მეშვეობით აფასებენ პერსპექტიული და ოპერატიული ანალიზის სიღმეს; იგი საწარმოთა განვითარების შესწავლის დამამთავრებელ სტადიაა, ამდენად სრული და შრომატევადია, რადგან ყველა სახის აღრიცხვისა და ანგარიშგების მონაცემების დამუშავებას მოითხოვს.

რეტროსპექტიული ანალიზის მეთოდიკის თავისებურებაა საწარმოს საქმიანობის ფაქტობრივი შედეგების შეფასება გეგმიურ და წინა პერიოდების მონაცემებთან შედარებით. შედარების შედეგად მიღებული გადახრები გაანალიზდება ყველა იმ ტექნიკურ-ეკონომიკური ფაქტორების მიხედვით, რომლებმაც საბაზისო თუ გეგმიურ მაჩვენებელთა მიმართებაში ეს გადახრა გამოიწვიეს. გადახრის მიზეზის შესწავლა-შეფასება ნაკლოვანებათა სალიკვიდაციო ორგანიზაციულ-ტექნიკურ-ეკონომიკურ ღონისძიებათა დამუშავების ან სტრატეგიული მართვის სამომავლო პრობლემის გადაწყვეტისათვის მიღწევების განზოგადების შესაძლებლობას იძლევა.

2.2 ეკონომიკური ანალიზის თანამედროვე მეთოდების სისტემა

კორელაციურ-რეგრესიული ანალიზის მეთოდი

კორელაციურ-რეგრესიული ანალიზის მეთოდი ფართოდ გამოიყენება იმ მაჩვენებლებს შორის სიმჭიდროვის განსაზღვრისათვის, რომლებიც ფუნქციონალურ დამოკიდებულებაში არ არიან. კავშირის სიმჭიდროვე შესასწავლ მოვლენებს შორის გაიზომება კორელაციური ფარდობით მრუდხაზოვანი დამოკიდებულებისათვის და კორელაციის კოეფიციენტით სწორხაზოვანი დამოკიდებულებისათვის.

შესაბამისად, კორელაციის საშუალებით განისაზღვრება საკვლევ სიდიდეზე მოქმედ ფაქტორებს შორის კავშირი რაოდენობრივად, ფაქტორთა უდიდესი რაოდენობის დროს. ეს კავშირი კოეფიციენტების გზით იზომება და როდესაც კოეფიციენტი ერთს უახლოვდება, ეს იმას ნიშნავს, რომ იზრდება გავლენის სიდიდე და პირიქით.

რეგრესიული ანალიზი სტატისტიკის იმ ნაწილია, რომელიც ორ ან რამდენიმე ცვლადს შორის ალბათურ-სტატისტიკურ კავშირს შეისწავლის; მისი მთავარი დანიშნულებაა არსებულ მონაცემთა საფუძველზე ისეთი მოდელის შემუშავება, რომელიც ადეკვატურად აღწერს ერთი (დამოუკიდებელი) ცვლადის (აღვნიშნოთ y -ით) დამოკიდებულებას სხვა (დამოუკიდებელ) ცვლადზე (აღვნიშნოთ x -ით) და

შემდგომ, ამ მოდელის გამოყენებით დამოკიდებული ცვლადის მნიშვნელობათა პროგნოზირება სხვა ცვლადების ცნობილი მნიშვნელობებით.

მარტივი რეგრესიის მოდელი: $y = \beta_0 + \beta_1 x + \varepsilon$,

სადაც β_0 , β_1 რაიმე მუდმივებია, ε შემთხვევითი სიდიდე (გადახრა) და იგი დამოუკიდებელია x -ისაგან.

ერთიან მოვლენაზე ცალკეული ფაქტორების ცვლილებები გამოიანგარიშება კორელაციის კოეფიციენტის ფორმულით:

$$P = \frac{N \sum XY - \sum X \cdot \sum Y}{\sqrt{[N \sum X^2 - (\sum X)^2] \cdot [N \sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

სადაც, p არის კორელაციის კოეფიციენტი;

X Y - ორ ცვალეზადობაზე დაკვირვების დამუშავებული შედეგი;

N - დაკვირვების რიცხვი.

ხშირია სიტუაციები, როცა ორი შემთხვევითი სიდიდის ერთობლივი ყოფაქცევის შესწავლისას **მხოლოდ** ისაა დასადგენია, **რამდენად ძლიერია მათ შორის კავშირი**. სწორედ ორ X და Y შემთხვევით სიდიდეს შორის სტოქასტური კავშირის საზომია კორელაციის კოეფიციენტი, რომელიც ეკონომიკურ ლიტერატურაშიშემდეგნაირადაა განმარტებული:

$$p = \frac{COV(X, Y)}{\sqrt{DX \times DY}}$$

სადაც, - $COV(X, Y)$ კოვარაციის კოეფიციენტი, რომელიც გაიზომება:

$$COV(X, Y) = \sum (X - \sum X) \cdot (Y - \sum Y)$$

ქვემოთ განხილულია მოვლენათა ურთიერთკავშირის შესწავლის სტატისტიკური მეთოდების გამოყენების - **კორელაციური ანალიზის** ასპექტები.

2.2-1. წრფივი კორელაციური რეგრესიის განტოლებები და კორელაციის მოდელები

ა) წრფივი კორელაციური რეგრესიის განტოლებები

კავშირი შედეგობრივ ნიშანსა და მის ძირითად ფაქტორებს შორის, შეიძლება, გამოისახოს წრფივი კორელაციური კავშირის ანუ რეგრესიის განტოლებებით. ერთი ფაქტორის გავლენის სიდიდის დასადგენად იყენებენ ერთფაქტორიან წრფივ განტოლებას შემდეგი სახით:

$$\tilde{y}_{x1} = a_0 + a_1 x_1$$

რომლის a_0 და a_1 პარამეტრები უმცირეს კვადრატთა ხერხით, რისთვისაც საჭიროა a_0 და a_1 -ის მიმართ ამოიხსნას შემდეგი ორი წრფივი განტოლების სისტემა:

$$\begin{cases} na_0 + a_1 \sum_n x_1 = \sum_n y \\ \sum_n x_1 a_0 + a_1 \sum_n x_1^2 = \sum_n x_1 y \end{cases}$$

თუ n ძალზე დიდია, მაშინ იყენებენ ე. წ. „კორელაციურ ცხრილის“ მეთოდს, რისთვისაც საჭიროა, ამოიხსნას განტოლებათა სისტემის ოდნავ შეცვლილი სახე:

$$K = \frac{\sum_a - \sum_b}{\sum_a + \sum_b}$$

სადაც, n არის y და x მნიშვნელობათა შესაბამისი წყვილების რაოდენობა, ხოლო $\sum_a$, $\sum_b$ ფაქტორიანი წრფივი კორელაციური კავშირის განტოლებას აქვს შემდეგი სახე:

$$\eta^2 = \frac{\overline{\sigma}^2}{\sigma^2}$$

რომლის a_0 , a_1 და a_2 პარამეტრები განისაზღვრება, თუ მათ მიმართ ამოვხსნით შემდეგი სამი წრფივი განტოლებათა სისტემას:

$$\eta = \sqrt{\frac{\overline{\sigma}^2}{\sigma^2}}$$

პარამეტრების რიცხობრივი მნიშვნელობების ჩასმა კორელაციურ განტოლებას გადააქცევს კორელაციურ ანუ რეგრესიის მოდელად. სამფაქტორიანი კორელაციური მოდელის მაგალითია:

$$\tilde{y}_{x_1 x_2 x_3} = 0,841 + 0,023x_1 + 0,00197x_2 + 0,170x_3$$

ამ მოდელის შედეგობრივი სიდიდეა - ზედნადები ხარჯების სიდიდე, ხოლო ფაქტორიული სიდიდეებია X_1 - სასაქონლო პროდუქციის მოცულობა (მლნ. ლარი), X_2 - ძირითადი საწარმოო მუშების საშუალო წლიური რიცხოვნება, X_3 - მუშების ხელფასის ფონდი (მლნ. ლარი). ამ მოდელის პარამეტრების შინაარსი შემდეგში მდგომარეობს: $a_0=0,841$ პარამეტრის მნიშვნელობა მიუთითებს, რომ X_1 ფაქტორის გადიდება ერთი ერთეულით ანუ 1 მლნ. ლარით, $0,023$ ერთეულით ანუ 25 ათასი ლარით გაადიდებს ზედნადები ხარჯების სიდიდეს, $a_2=0,00197$ პარამეტრის რიცხვითი მნიშვნელობა მიუთითებს, რომ მუშათა რიცხვის 1 კაცით გადიდება 1970 ლარით გაადიდებს ზედნადები ხარჯების სიდიდეს ან, პირიქით 1 კაცის შემცირება – 1970 ლარით შეამცირებდა ზედნადები ხარჯების სიდიდეს; $a_3=0,170$ პარამეტრის მნიშვნელობა მიუთითებს, რომ მუშების ხელფასი ფონდის 1 მლნ ლარით გადიდება არაპირდაპირი გზით გაადიდებს ზედნადები ხარჯების სიდიდეს 170 ათასი ლარით, ან პირიქით, მისი ამდენივე რაოდენობით შემცირება ზედნადებ ხარჯებს შეამცირებს 170 ათასი ლარით.

სტატისტიკური პროგნოზირებისას გამოიყენება კორელაციური განტოლებები (რომლებიც ქვემოთაა ანხილული). კერძოდ, კორელაციური მოდელით შეიძლება ზედნადები ხარჯების სიდიდის განსაზღვრა მომავალი პერიოდებისათვის. თუ ვიცით, რომ მომავალი წლისათვის დაგეგმილია X_1 , X_2 და X_3 ფაქტორთა შემდეგი მნიშვნელობები: $X_1=26,2$ მლნ. ლარი, $X_2=1100$ კაცის, $X_3 =11$ მლნ ლარი. მაშინ ზედნადები ხარჯების გეგმური სიდიდე კორელაციური მოდელის მიხედვით ტოლი იქნება: $\tilde{y}_{x_1, x_2, x_3} = 0,841 + 0,025 \times 26,2 + 0,00197 \times 1100 + 0,170 \times 11,0 = 5,533$ მლნ. ლარი

ბ) კორელაციურ-ეკონომიკური მოდელების ანალიზის ასპექტები.

განვიხილოთ კორელაციურ-ეკონომიკური მოდელების ფაქტორთა და პარამეტრების ანალიზის ასპექტები მოვლენათა ურთიერთკავშირის სტატისტიკური მოდელების უმარტივესი სახეების წყვილადი და წრფივი მრავალფაქტორული მოდელების გარდა, არაწრფივი ურთიერთკავშირის მეშვეობითაც ასახვენ. არაწრფივი კავშირების შემთხვევაში კორელაციურ-რეგრესიული განტოლება შემდეგი სახის იქნება:

$$P = a_0 f_1^{a_1} f_2^{a_2} f_3^{a_3} \dots, f_n^{a_n}$$

სადაც P წარმოებული პროდუქციის მოცულობაა;

$f_1, f_2, f_3, \dots, f_n$ სხვადასხვა სახის საწარმოო რესურსების (ნედლეულის, მასალების, შრომის, ძირითადი ფონდების და ა.შ.) დანახარჯებია P მოცულობის პროდუქციის წარმოებაზე.

ეს ფორმულა გალოგარიტმების გზით დაიყვანება წრფივ ფორმებზე:

$$\lg P = \lg a_0 + a_1 \lg f_1 + a_2 \lg f_2 + a_3 \lg f_3 + \dots + a_n \lg f_n,$$

ფორმულის, კერძოდ კორელაციურ-რეგრესიული განტოლების $Y=a_0+a_1x$ განხილვისას, ვაჩვენებთ a_1 პარამეტრის ეკონომიკური მნიშვნელობას. ამჯერად საჭიროა, მოვიყვანოთ მისი შეფარდებითი მნიშვნელობაც, რომელიც გვიჩვენებს რამდენიმე პროცენტით გაიზარდა წარმოების მოცულობა ამა თუ იმ სახის რესურსების ერთი პროცენტით გადიდებისას. ამ მაჩვენებლის გაანგარიშებისათვის საჭიროა აბსოლუტური მნიშვნელობა ანუ წარმოების მოცულობის ზრდის სიჩქარე გავამრავლოთ მოცემული სახის რესურსისა და წარმოების მოცულობის თანაფარდობაზე $\left(\frac{f_1}{P}\right)$.

აბსოლუტური სიჩქარე კი თავისთავად კერძო წარმოებულის გაანგარიშებით დგინდება: მაგალითად, პირველი სახის რესურსის მიმართ გვექნება:

$$\frac{Dp}{Df_1} = a_0 a_1 f_1^{a_1-1} f_2^{a_2} f_3^{a_3} \dots, f_n^{a_n}$$

შეფარდებითი სიჩქარე მიიღებს სახეს:

$$\frac{Dp}{Df_1} \cdot \frac{f_1}{P} = \frac{(a_0 a_1 f_1^{a_1-1} f_2^{a_2} f_3^{a_3} \dots, f_n^{a_n}) f_1}{P} = \frac{a_0 a_1 f_1^{a_1} f_2^{a_2} f_3^{a_3} \dots, f_n^{a_n}}{a_0 a_1 f_1^{a_1} f_2^{a_2} f_3^{a_3} \dots, f_n^{a_n}} = a_1$$

ამ მაჩვენებელს სხვაგვარად უწოდებენ პროდუქციის გამოშვების ელასტიურობის კოეფიციენტს. ანალოგიური გაანგარიშებით მივიღებთ, რომ წარმოების მოცულობის ელასტიურობის კოეფიციენტები იქნება მეორე სახის რესურსების მიმართ a_2 , მესამე სახის რესურსის მიმართ a_3 და ა. შ. ზოგადად i -ური სახის რესურსის (დანახარჯის) ერთი პროცენტით გადიდებისას წარმოების მოცულობა დიდდება A_i %-ით. ცხადია, ამ პარამეტრის გამოყენებით რესურსების (დანახარჯების) ცვალებადობის მიხედვით წარმოების მოცულობის პროგნოზირებაც შეგვიძლია.

ცნობილია, რომ პირველად პრაქტიკულ გაანგარიშებებში საწარმოო ფუნქციები გამოიყენა ამერიკელმა ჩ. კობამ და პ. დუგლასმა.

$$P = a_0 f_1^{a_1} f_2^{a_2},$$

სადაც P - სამრეწველო წარმოების მოცულობის ინდექსია;
 f_1 და f_2 - შესაბამისად, სამუშაო ძალის რიცხოვნებისა და ძირითადი კაპიტალის ინდექსია.

ეს ფუნქცია ეკონომიკურ-სტატისტიკური ლიტერატურაში ცნობილია **კობა-დუგლასის** ფუნქციის სახელწოდებით.

ამრიგად, სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენებისა და პროცესების სტრუქტურა, შემადგენლობა შეიძლება, განვიხილოთ სხვადასხვა ნიშნებით, რომლებიც შეიძლება იყოს თვისებრივი (მოცულობის დამახასიათებელი) გამოსახულების. ბუნებრივია, ერთგვაროვანი მოვლენები და პროცესები სტატისტიკურ ერთობლიობას ქმნიან, მაგრამ თუ ერთი რომელიმე ნიშნით სტატისტიკური ერთობლიობის ერთეულები ერთგვაროვანია, სხვა რომელიმე ნიშნით შეიძლება, იყოს განსხვავებული. ამიტომ სტრუქტურის შესწავლისას და პერსპექტივაში მისი ცვალებადობის პროგნოზირების მიზნით მასში შემავალ მოვლენებსა და პროცესებს სხვადასხვა ნიშნით აჯგუფებენ. მარტივი დაჯგუფება სტატისტიკურად ერთგვაროვან ჯგუფებს წარმოქმნის. ამ ამოცანას ვერ წყვეტს კომბინაციური დაჯგუფებანი. საჭიროა ნიშნების უნიფიცირება და გაერთიანება შესაბამისი მეთოდებით, რომელთა შორის აღსანიშნავია მრავალგანზომილებიანი საშუალო, ევკლიდეს მანძილი და სხვა.

სტატისტიკურ ანალიზში გამოიყენება აგრეთვე, მრავალფაქტორული სტატისტიკური და დინამიკური მოდელები. დროის ფაქტორი (T) როდესაც თავისთავში აერთიანებს მოვლენის განვითარებაზე მოქმედ მრავალ ფაქტორს, ამ შემთხვევაში აიგება სტატისტიკური მოდელები თითოეული წლისათვის მრავალი ფაქტორის გამოყენებით:

$$Y = a_0 + a_1 X_1 + a_2 X_2 + \dots + a_k X_k$$

სახით, სადაც K -საშედეგო მოვლენაზე (Y) მოქმედ მიზეზობრივ მოვლენათა (x) რაოდენობაა.

ეს ტოლობა სტატისტიკური ფორმით ასეთნაირადაც შეიძლება გამოისახოს:

$$Y = f(a_0, a_1, a_2, \dots, a_k, X_1, X_2, \dots, X_k),$$

მოცემული მოდელი გამოიყენება მოვლენათა შორის წრფივი კავშირის შემთხვევაში. როგორც უკვე აღინიშნა, შეიძლება გვექონდეს აგრეთვე არაწრფივი კავშირი, რომელიც გამოისახება შესაბამისი ხარისხობრივი მოდელებით.

მსგავსი სტატისტიკური მოდელები აიგება თითოეული წლისთვის. თუ გვაქვს n -რაოდენობის წელი ($t=1,2, \dots, n$) მაშინ გვექნება n სტატისტიკური მოდელი. თუ განვიხილავთ ამ მოდელებს წლების მიხედვით, დავინახავთ, რომ იცვლება არა მარტო მიზეზ-შედეგობრივი მოვლენები, არამედ მათ შორის ურთიერთდამკავშირებელი პარამეტრებიც ($a_1, a_1, a_2, \dots, a_k$) დინამიკური ფორმით მოდელი ასე ჩაიწერება:

$$Y=f[a_0(t), a_1(t), a_2(t), \dots, a_k(t), x_1(t), x_2(t), \dots, x_k(t)].$$

წლების მიხედვით, კოეფიციენტების მნიშვნელობათა საფუძველზე, ახდენენ მის ექსტრაპოლაციას, რაც იძლევა მრავალფაქტორული დინამიკური პროგნოზის საშუალებას. მაგალითად, კ ფაქტორის შესაბამისი პარამეტრის $a_k(t)$ მიხედვით გვექნება მოდელი:

$$a_k(t)=a_0(1t)+a_1(k1t)t,$$

მსგავსი მოდელები გვექნება თითოეული პარამეტრის მიხედვით, რომელთა გამოყენება შეიძლება ექსტრაპოლაციის მიზნებით.

სტატისტიკა განიხილავს აგრეთვე ავტოკორელაციის (თითოეულ ემპირიულ დონისა და მოსწორებულ დონეებს შორის სხვაობით) და მულტიკორელაციის აღმოფხვრის შესაბამის მოდელებს.

ურთიერთკავშირის წყვილადი და წრფივი მრავალფაქტორული სტატისტიკური მოდელების გარდა ურთიერთკავშირის ასახავს პარაბოლური, ხარისხოვანი, მაჩვენებლიანი, ჰიპერბოლური მრავალფაქტორული სტატისტიკური მოდელები, რომლებიც ასე გამოისახება:

1) პარაბოლური - $y = a_0 + a_1 x_1^2 + a_2 x_2^2 + \dots + a_n x_n^2$,

2) ხარისხოვანი - $y = a_0 x_1^{a_1} x_2^{a_2}, \dots, x_n^{a_n}$

3) მაჩვენებლიანი - $y = e^{a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + \dots + a_n x_n}$

4) ჰიპერბოლური - $y = a_0 + \frac{a_1}{x_1} + \frac{a_2}{x_2} + \dots + \frac{a_n}{x_n}$

მოცემული მოდელები გამოსახულია ნატურალურ ერთეულებში ანუ იმ ზომის მაჩვენებლებით, რაც გააჩნიათ მიზეზ-შედეგობრივ მოვლენებს. იმ შემთხვევაში, როცა ფაქტობრივი ზომის ერთეულები სხვადასხვაა, მათ სტანდარტული ზომას ერთეულებში გამოსახვენ შემდეგი ფორმულის გამოყენებით:

$$t_i = \frac{x_i - \bar{x}_i}{\sigma_i}$$

სადაც - t_i ფაქტობრივი ნიშანია სტანდარტულ ერთეულებში;

x_i და $\bar{x}_i$ შესაბამისად ნატურალურ ერთეულებში გამოსახული ფაქტობრივი ნიშანი;

σ_i საშუალო კვადრატული გადახრაა.

სტანდარტულ მასშტაბში გამოსახული წრფივი მოდელი მიიღებს სახეს;

$$\hat{t} = \beta_1 t_1 + \beta_2 t_2 + \dots + \beta_n t_n$$

სადაც $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_n$ - პარამეტრებია. როგორც ჩანს მიღებულ მოდელს არა აქვს თავისუფალი წევრი a_0 .

სტატისტიკა ამოწმებს, აგრეთვე, გამოყენებული მოდელის სისწორეს, თუ რამდენად ასახავს ის მოვლენის ფაქტობრივი განვითარების სურათს. ამისათვის იყენებენ ყველაზე მარტივ ხერხს, რომელსაც ეწოდება აპროქსიმაციის (აპროქსიმაცია ლათინურად ნიშნავს მიახლოებას, სიდიდეთა მიახლოებითი გამოსახვა) საშუალო შეცდომა და შეიძლება გავიანგარიშოთ ფორმულით:

$$\lambda = \frac{\sum |y_i - \hat{y}_i|}{n} \cdot 100,$$

სადაც Y_i და $\hat{y}_i$ -შესაბამისად საშემოდგომო მოვლენის ემპირიული (ფაქტობრივი) და მოსწორებული (აპროქსიმირებული) დონეებია;

n -დონეთა რიცხვი.

შეცდომა გამოსახება პროცენტებით და თუ ის მოთავსებულია 12-15%-ის ფარგლებში, მაშინ იტყვიან, რომ შერჩეული მოდელი ემპირიულ დონეებს ადეკვატურად ასახავს.

სტატისტიკაში ტრენდის ანუ განვითარების ამსახველი კანონზომიერების საფუძველზე პროგნოზირებას აწარმოებენ სხვადასხვა მათემატიკურ-სტატისტიკური ფუნქციების გამოყენებით, რომელიც ასეთ სახეს ატარებს: (იხ. ცხრილი 2.3)

ცხრილი 2.3

ფუნქციის სახეობა	საპროგნოზო ფუნქცია
წრფივი	$\hat{y}_{i+t} = a_0 a(i+t)$
პარაბოლა	$\hat{y}_{i+t} = a_0 + a_1(i+t) + a_2(i+t)^2$
ჰიპერბოლა	$\hat{y}_{i+t} = a_0 + \frac{a_1}{i+t}$
ხარისხოვანი და ა.შ.	$\hat{y}_{i+t} = a_0 a_1^{i+t}$ და ა.შ.

ზემოთ მოყვანილ ერთფაქტორულთან ერთად, სტატისტიკური პროგნოზირებას გააჩნია, აგრეთვე მრავალფაქტორული ექსტრაპოლაციის მეთოდებიც. მრავალფაქტორული პროგნოზირების შედეგებისა და ექსტრაპოლაციურ გაანგარიშებათა ჩატარებისას მოცემული მოვლენის განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორების შერჩევას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ამ მიზნით, შეადგენენ R_{ij} წყვილადი კორელაციური კოეფიციენტების მატრიცას, რომელიც X_i და X_j მოვლენათა

შორის კორელაციური კავშირის სიმჭიდროვის ხარისხს აღნიშნავს. ამ მოვლენებიდან ერთი შეიძლება იყოს საშედეგო, ხოლო დანარჩენი - მიზეზობრივი.

წინასწარ უნდა გაანალიზდეს წყვილადი კოეფიციენტები. უპირატესობა უნდა მიენიჭოს იმ ფაქტორების შერჩევას, რომელთა კავშირის სიმჭიდროვის ხარისხი სუსტია სხვა ფაქტორებთან და მაღალია საშედეგო მოვლენასთან. პრაქტიკულად, თუ მულტიპლოკაცია ანუ კავშირის სიმჭიდროვის ხარისხი სხვა ფაქტორთან 0,8-ზე მეტია, მაშინ ასეთ ფაქტორს გაანგარიშებიდან გამოთიშავენ. დავუშვათ, რომ X_i და X_j მოვლენათა შორის კავშირის სიმჭიდროვის ხარისხი 0,8-ზე მეტია, მაშინ რომელიმე (X_i და X_j) მოვლენათაგანი უნდა გამოითიშოს. აქ გამოთიშავენ იმ მოვლენას, რომელსაც უფრო მაღალი კავშირის სიმჭიდროვის ხარისხი გააჩნია საშედეგო მოვლენასთან.

ფაქტორების შერჩევა და მათ საფუძველზე მრავალფაქტორული საპროგნოზო შეფასება, ძალიან ხშირად განიცდის ავტოკორელაციისა და მულტიპლიკაციის გავლენას, რის გამოც ვერ ხერხდება საიმედო საპროგნოზო გაანგარიშებანი. ამიტომ მრავალფაქტორულ მოდელში შერჩეულ ფაქტორებთან ერთად, ითვალისწინებენ დროის ფაქტორს, რომელიც ასახავს ყველა დანარჩენი, მოდელში გაუთვალისწინებელი ფაქტორების ზემოქმედებას და ავტოკორელაციის გავლენას აღმოფხვრის.

ამ შემთხვევაში, წრფივი კავშირის ფორმით მრავალფაქტორული დინამიკური მოდელი მიიღებს ასეთ სახეს:

$$\hat{y} = f[a_0(t), a_1(t), a_2(t), \dots, a_n(t), x_1(t), x_2(t), \dots, x_n(t), t],$$

სადაც ფორმულაში მოყვანილ დინამიკურ მოდელს ემატება t , რომელიც აღნიშნავს საშედეგო მოვლენის განვითარების დამოკიდებულების დროზე და ამ უკანასკნელში აისახება ყველა ფაქტორის ზემოქმედებაც.

ამ შემთხვევაში სტატისტიკური მოდელი

$$\hat{y} = f(a_0, a_1, a_2, x_1, x_2)$$

ჩაიწერება შემდეგნაირად:

$$\hat{y} = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2$$

A_0 , a_1 და a_2 პარამეტრების გასაანგარიშებელი განტოლებათა სისტემა იქნება:

$$\begin{cases} na_0 + a_1 \sum x_1 + a_2 \sum x_2 = \sum y \\ a_0 \sum x_1 + a_1 \sum x_1^2 + a_2 \sum x_1 x_2 = \sum x_1 y \\ a_0 \sum x_2 + a_1 \sum x_1 x_2 + a_2 \sum x_2^2 = \sum x_2 y \end{cases}$$

ასეთი განტოლებანი დინამიკური მწკრივის თითოეული წლისათვის გაიანგარიშება. ამის შემდეგ განტოლებათა პარამეტრები და ფაქტორები განიხილება, როგორც დროის ფუნქცია და შესაბამის გაანგარიშებათა საფუძველზე მათი საპროგნოზო შეფასება დადგინდება. მათი მოდელში ჩასმით პერსპექტიული პერიოდისათვის საშედეგო მოვლენის განვითარების ექსტრაპოლირება შეგვიძლია.

2.2-2. ფუნქციურ-ღირებულებითი და სიტუაციური ანალიზი

ფუნქციურ-ღირებულებითი ანალიზი (ფდა) არის განსაზღვრული საწარმოო-სამეურნეო პროცესების (ცალკეული პროექტების) ან მმართველობითი სტრუქტურის ფუნქციების **სისტემური გამოკვლევის მეთოდი**. ეს მეთოდი შესასწავლი ობიექტის ფუნქციების ოპტიმალური ვარიანტით შესრულების პირობებში, ეფექტიანობის ამაღლების შესაძლებლობების გამოსავლენად გამოიყენება.

ფუნქციურ-ღირებულებითი ანალიზის ამოცანებია:

ა) მაჩვენებლისა და ტექნიკურ-ეკონომიკური სისტემის ისეთი შემუშავება, რომელიც მმართველობითი სისტემის ყველა დონისათვის მისაღები იქნება;

ბ) ტექნოლოგიური და მმართველობითი პროცესის ორგანიზაცია საწარმო-საფინანსო საქმიანობის მთელ მწკრივში;

გ) სისტემური კონტროლის წარმოება იმაზე, თუ რამდენად ეფექტიანი, საიმედო და ხანგამძლეობის პირობებში ხორციელდება პროდუქციის (მომსახურების) გამოშვება და მოხმარება და სხვა.

ეკონომიკური ანალიზისათვის დამახასიათებელი კვლევის პრინციპების **სისტემურობა და კომპლექსურობა**, განსაკუთრებით, პოულობს **ფუნქციურ-ღირებულებითი ანალიზის** პროცესში გამოიყენება; მისთვის დამახასიათებელია ისეთი სპეციფიკური საფუძველი და პრინციპები, როგორიცაა: **შემოქმედებით-ინოვაციური აზროვნება; მეცნიერ და პრაქტიკოს მუშაკთა ცოდნა და გამოცდილება და სხვა.**

შემოქმედებით-ინოვაციური აზროვნების ეფუძნება ისეთი ფაქტორების ურთიერთ თანაფარდობას, როგორიცაა: სამეცნიერო-ტექნიკური ინტუიცია, რომელიც ემყარება საიმედო საგამომგონებლო პრაქტიკას, მოცემულ დარგში სამეცნიერო ცოდნას; ახალი იდეების ათვისების ნიჭს და სხვა. **ალღორითმი** გულისხმობს მეცნიერულ-ტექნიკური მიღწევების პრაქტიკაში დაუყოვნებლივ დანერგვას, მართვის სისტემების სრულყოფასა და ყველა ისეთი ქმედითი ღონისძიების გატარებას, რომელიც, საბოლოო ჯამში, დანახარჯებს ამცირებს და მომგებიანობას ზრდის.

კორპორაციის საქმიანობის **ფუნქციურ-ღირებულებითი ანალიზი** შემდეგ ეტაპებს მოიცავს:

1. საინფორმაციო-მოსამზადებელს;
2. ანალიზურ-შემოქმედებითს;
3. წარმოებაში ჩაშვებასთან დაკავშირებულს;
4. კომერციულს;
5. საკონტროლო-საექსპლუატაციო ეტაპს.

ამრიგად, **ფუნქციურ-ღირებულებითი ანალიზის** მეთოდის გამოყენებით, რომელიც მოიცავს ახლებური შემოქმედებითი აზროვნების, სისტემური და კომპლექსური მეთოდის, მეცნიერულ და პრაქტიკოს მუშაკთა გამოცდილებას, მიიღწევა პროექტის (ნაკეთობათა) დანახარჯების შემცირება და მომგებიანობის ზრდა.

სიტუაციური ანალიზი. როგორც ეკონომიკური ლიტერატურის ანალიზი მოწმობს, განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაში, სადაც მარკეტინგი ფართოდ არის დანერგილი, წარმოების მართვის ფუნქციებში მარკეტინგის სტრატეგია და ტაქტიკა სიტუაციური ანალიზის მეთოდების გამოყენებით განისაზღვრება.

სიტუაციური ანალიზის პროცესში კვლევის ობიექტად გვევლინება: მარკეტინგის მიზნები, მარკეტინგის პროგრამა და მისი უზრუნველყოფის ხარისხი, ბაზრები, მყიდველები (მოთხოვნის შესწავლა) კონკურენტები, მარკეტინგის მაკრო და მიკრო გარემო, მარკეტინგის ორგანიზაცია, საქონლის სასიცოცხლო ციკლის, ფასწარმოქმნა, რეკლამა და სხვა.

სიტუაციური ანალიზის პროცესში, ძირითადად, შიდასაწარმოო ინფორმაცია გამოიყენება, ხოლო შედარებისათვის კი - ანალოგიურ ფირმათა საცნობარო მასალები, საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკური ცნობარები, პრესა, ბიულეტენები, საფონდო ბირჟის კატალოგები და სხვადასხვა მარკეტინგული კვლევებით მოპოვებული ინფორმაციები.

მარკეტინგული ანალიზი, რომელიც, ძირითადად, ემსახურება მარკეტინგულ პროგრამის (გეგმის) შედგენას, იკვლევს გასაღების გარემოს, მოთხოვნა-მოწოდების წონასწორობას, საქონლის (პროდუქციის) კონკურენტუნარიანობას, კომერციულ რისკს და საქმიანობის სტრატეგიისა და ფირმის მმართველობითი ფუნქციების განსახორციელებლად მარკეტინგული ტაქტიკის შემოწმებას უზრუნველყოფს. ანალიზის ეს სახეც ჩვენთან ახლა იწყებს დამკვიდრებას და ჩატარების მეთოდის დროულ დამუშავებას მოითვს.

მარკეტინგი, რომელიც საწარმოს მართვის მექანიზმის მრავალინგრედიენტულ (სტრუქტურულ ნაწილებთან) სისტემას წარმოადგენს, მოიცავს საწარმოს ფუნქციონირების მიკრო და მაკრო გარემოს, შესაბამისად, მისი ანალიზის ამოცანაა, გამოიკვლიოს:

ა) მიკრო არე, როგორც ქვესისტემა, რესურსებისა და პროდუქციის ბაზრებზე ყალიბდება: რესურსების ბაზარზე მიმწოდებელ საწარმოთა, პროდუქციის ბაზარზე კი კონკურენტსაწარმოთა მოქმედებით, მარკეტინგული შუამავლობით, კლიენტთა ბაზრებით, საკონტაქტო აუდიტორებით (ინფორმაციის სამსახურებით, ბირჟებით და ა. შ.

ბ.) მაკრო არე, როგორც ქვესისტემა, მოიცავს მეურნეობრიობის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, დემოგრაფიულ და ეკოლოგიურ ფაქტორებს. ასევე სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესისა და საზოგადოების კულტურული თავისებურებათა ასპექტებს და სხვა.

გარემომცველ არეში (მიკრო და მაკრო არეები) ცვლილებებზე საწარმოს რეაგირების სტრატეგიით მართვის პროცესს, რომელიც **სამეურნეო კომერციული ქცევის სტილს** განსაზღვრავს, **სიტუაციური მართვა ეწოდება**. სიტუაციური მართვის აუცილებლობას იწვევს საწარმოს გარემომცველ არეში ეკოლოგიური, დემოგრაფიული, ეკონომიკური, სოციალური, ინოვაციისა და ინვესტიციის სახელმწიფოებრივი სტრატეგია.

სიტუაციური მართვის სტრატეგიაში არსებითი მნიშვნელობა გარემომცველ გარემოსთან შიდა საწარმო პროცედურათა დაკავშირებას ენიჭება. ამგვარი კავშირის დამყარება შესაძლებელია მმართველობითი რაციონალიზმის ანალიზური სისტემების გამოყენებით, ეკონომიკური ანალიზის პერიოდანტული მეთოდის მეშვეობით ანალიზურ ჭვრეტას. ამ სისტემების მეშვეობით შესაძლებელია მმართველობითი რაციონალიზმისა და სიტუაციური მართვის შეუღლების ოპტიმიზაციის მოდელირება.

ამრიგად, სიტუაციური მართვა, რომელიც აგებულია სიტუაციური ანალიზური შემფასებელი სისტემების გამოყენებაზე, გამიზნულია იქითკენ, რომ თანადროულად მოახდინოს საწარმოს რეაგირება გარემოცვაში მოსალოდნელ ცვლილებაზე. მენეჯერს სისტემატიური გააზრებით ეძლევა შესაძლებლობა თანადროულად რეაგირება წარმოების ეკონომიკური და ფინანსური შედეგების და პროდუქციის გასაღების ფორმირების მართვის პროცესებზე. შესაბამისად, შეიმუშავოს შეცვლილ გარემო პირობებთან საწარმოს ადაპტაციის მართვის პრაქტიკული მექანიზმი.

პრაქტიკული მეცადინეობა N1. თემაზე:

„წრფივი კორელაციური ურთიერთკავშირის განსაზღვრის პრაქტიკა“.

ამოცანის პირობა:

დავუშვათ, რომ საანგარიშო პერიოდში 10 ერთგვაროვანი საწარმოს შრომის ნაყოფიერებისა და ელექტრო შეიარაღების შესახებ გვაქვს შემდეგი მონაცემები (იხ. ცხრ. N2.4)

ცხრილი 2.4

საწარმოს ნომერი რიგზე	შრომის ელექტროშეიარაღება ერთ მომუშავეზე, კვტ. საათი	პროდუქციის გამომუშავება ერთ მუშაკზე, ათას ლარებში საშუალოდ ერთ წელიწადში
1	7	8,7
2	3	3,7
3	4	6,0
4	5	6,2
5	4	5,9
6	6	7,8
7	7	8,7
8	3	3,6
9	5	6,2
10	6	7,5

გამოვთვალოთ:

1. რეგრესიის განტოლება, რომელიც ასახავს ელექტრო შეიარაღებასა და შრომის ნაყოფიერებას შორის კავშირს;
2. კავშირის სიმჭიდროვის მაჩვენებელი (კორელაციის წრფივი კოეფიციენტი);
ამოცანის ამოსახსნელად უნდა გავიხსენოთ წრფივი განტოლების ფორმულა (იხ.2. 15)

$$Y=a_0+a_1x$$

სადაც y - საშედეგო მოვლენაა;

x - მიზეზობრივი მოვლენა.

ჩვენს მაგალითში შრომის ნაყოფიერება არის **საშედეგო მოვლენა**, ხოლო ელექტრო შეიარაღება - **მიზეზობრივი მოვლენა**. A_0 და a_1 -არის პარამეტრები, რომელთა გასაანგარიშებლად გვაქვს ნორმალურ განტოლებათა სისტემა (იხ. ფორმ. 2. 36)

$$\begin{cases} na_0 + a_1 \sum x = \sum y \\ a_0 \sum x + a_1 \sum x^2 = \sum xy \end{cases}$$

კავშირის სიმჭიდროვის მაჩვენებელი, კორელაციის წრფივი კოეფიციენტი გაიანგარიშება ფორმულით (იხ. ფორმ. 18)

$$R_{XY} = \frac{\bar{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sigma_x \sigma_y}$$

წრფივი განტოლების გასაანგარიშებლად ვადგენთ ცხრილს: (ცხ. 2.8)

ცხრილი 2.8

#	X	Y	X ²	XY
1	7	8,7	49	60,9
2	3	3,7	9	11,1
3	4	6,0	16	24,0
4	5	6,2	25	31,0
5	4	5,9	16	23,6
6	6	7,8	36	46,8
7	7	8,7	49	60,9
8	3	3,6	9	10,8
9	5	6,2	25	31,0
10	6	7,5	36	45,0
	50	64,3	270	345,1

განტოლებათა სისტემა მიიღებს შემდეგ სახეს:

$$\begin{cases} 10a_0 + 50a_1 = 64,3 \\ 50a_0 + 270a_1 = 345,1 \end{cases}$$

$$a_0 + 5a_1 = 6,43$$

$$a_0 + 5,4a_1 = 6,90$$

$$\begin{aligned}
0,4a_1 &= 0,47 \\
a_1 &= \frac{0,47}{0,4} = 1,18 \quad \text{ე.ი.} \quad a_1 = 1,18 \\
a_0 + 5,9 &= 6,43 \\
a_0 &= 6,43 - 5,9 = 0,53 \\
a_0 &= 0,53
\end{aligned}$$

განტოლება მიიღებს სახეს: **$y=0,53+1,18x$**

კავშირის სიმჭიდროვის მაჩვენებელი, კორელაციის წრფივი კოეფიციენტი გამოითვლება ასე:

$$R_{xy} = \frac{\bar{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sigma_x \cdot \sigma_y}$$

სადაც

$$\begin{aligned}
\bar{xy} &= \frac{\sum xy}{n}, \quad \bar{x} = \frac{\sum x}{n}, \quad \bar{y} = \frac{\sum y}{n}, \\
\sigma_x &= \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n}} = \sqrt{\frac{20}{10}} = \sqrt{2} = 1,41, \\
\sigma_y &= \sqrt{\frac{\sum (y - \bar{y})^2}{n}} = \sqrt{\frac{29,43}{10}} = \sqrt{2,943} = 1,70. \\
R_{xy} &= \frac{34,51 - 38,15}{1,41 \cdot 1,70} = \frac{2,36}{2,40} = 0,98
\end{aligned}$$

მაშასადამე, ელექტრო შეიარაღების ერთი ერთეულით ანუ 1 კვტ საათით გადიდება, შრომის ნაყოფიერებას 1,18 ერთეულით, ე. ი. 1,18 ათასი ლარით გაზრდის. კორელაციის წრფივი კოეფიციენტი უდრის 0,98, ე.ი. 98%-ს, რაც ნიშნავს, რომ შრომის ნაყოფიერებასა და ელექტრო შეიარაღებას შორის კავშირი ძალიან მჭიდროა.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობებისათვის:

1. განიხილეთ ანალიზის სისტემურობის ურთიერ დაკავშირებული ელემენტები;
2. გააცნობიერეთ კომპლექსური ანალიზის ბლოკ-სქემის არსი;
3. განიხილეთ ანალიზის პერიოდიზაციის ასპექტები;
4. გააცნობიერეთ თანამედროვე ეკონომიკური ანალიზის მეთოდოლოგიური ასპექტები;
5. განიხილეთ ფუნქციურ-ღირებულებითი ანალიზის ამოცანების არსი და მნიშვნელობა;
6. განიხილეთ მარკეტინგული ანალიზის მეთოდები.

თავი N3. „ბიზნესის (კომპანიის) მმართველობითი ინფორმაციების კომპლექსური ანალიზის მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები“

❖ თემის სტრუქტურა:

3.1. კომპლექსური მმართველობითი ანალიზის ელემენტების (ძირითადი საწარმოო ფონდების, შრომის საგნებისა და მწარმოებლურობის) ანალიზი;

3.2. პროდუქციის წარმოება-რეალიზაციისა და თვითღირებულების მაჩვენებლების ანალიზი.

❖ პრაქტიკული მეცადინეობა N2. თემაზე: „მმართველობითი ანალიზის პრაქტიკული ასპექტები“

❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობებისათვის

თავი N3. „ბიზნესის (კომპანიის) მმართველობითი ინფორმაციების კომპლექსური ანალიზის მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები“

3.1. კომპლექსური მმართველობითი ანალიზის ელემენტების (ძირითადი საწარმოო ფონდების, შრომის საგნებისა და მწარმოებლურობის) ანალიზი

ძირითადი საწარმოო ფონდების გამოყენების ანალიზი მოიცავს:

1) ძირითადი საწარმოო ფონდების გამოყენების ძირითადი მაჩვენებლების: ფონდუკუგებისა და ფონდტევადობის მაჩვენებლების განსაზღვრას, ამ მაჩვენებელთა მატერიალური წარმოების სფეროში ეფექტურად გამოყენების დინამიკის შეფასებას;

2) შრომის საშუალებების გამოყენების (მოხმარების) ეკონომიკური ეფექტიანობის შეფასებას, რომელიც აისახება პროდუქციის ღირებულებაში ცვეთის (ამორტიზაციის) ხვედრითი წილის განსაზღვრაში. ცნობილია, რომ ტექნიკის (ტექნოლოგიების) სრულყოფისა და ზრდის პირობებში წლიური საამორტიზაციო ანარიცხების (ცვეთის – შრომის საშუალებების მოხმარებული ღირებულება) ღირებულებაც იზრდება, შესაბამისად იზრდება მისი წილი წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულებაში. მაგრამ, იმის გათვალისწინებით, რომ უფრო მაღალმწარმოებლური დანადგარების და მოწყობილობების (ახალი ტექნიკის გამოყენებით) იზრდება ასევე პროდუქციის წარმოება, რაც ჩვეულებრივ, ერთეული პროდუქციის ღირებულების მიმართებაში ამორტიზაციის ანარიცხების თანხა შემცირებას უზრუნველყოფს. ახალი ტექნიკის გამოყენების ეკონომიკური ეფექტიანობა ვლინდება წარმოების დანახარჯების ელემენტების, ძირითადად შრომაზე დანახარჯების ელემენტის შემცობით.

ძირითადი ფონდების ეფექტურად გამოყენების შეფასებისა და ანალიზის პროცესში პრაქტიკაში მიღებული გაანგარიშებათა მაგალითები:

მოვიყვანოთ ინფორმაცია (იხ. ცხრილი 3.1.).

განსაზღვრა #1.

ცხრ. 3.1.ის მონაცემების საფუძველზე ფონდუკუგებას (Y^F) განვსაზღვრავთ

შემდეგი ფორმულის მეშვეობით:

$$Y^F \text{ ფონდუკუგება} = \frac{Q\text{-მზა პროდუქციის ღირებულება}}{F \text{ ძირითადი საწარმოო ფონდების საშუალო წლიური ღირებულება}} \quad (3.1)$$

ცხრილი 3.1. ინფორმაციები საწარმოს ძირითადი მაჩვენებლების შესახებ

#	მაჩვენებლები	2017 წ. (საბაზისო)	2018 წ. საანგარიშო	გადახრა (+, -)	მატების ტემპი %
1.	მზა პროდუქციის ღირებულება, Q-ათას ლარებში	2140,6	2236,0	+95,4	104,4
2.	ძირითადი საშუალებების საშუალოწლიური ღირებულება, F-ათას ლარებში	2300,5	2347,2	+46,7	102,0
3.	ფონდუკუგება 1 ლარის საშუალებებზე, ლარებში (YF)	0,9305	0,9526	+0,0221	102,4
4.	ამორტიზაციის (ცვეთის) ანარიცხების სიდიდე მზა პროდუქციასთან მიმართებაში (A) ათას ლარებში	192,6	203,5	+10,9	105,6
5	მზა პროდუქციის წარმოებაზე შრომის საგნების დანახარჯები, M-ათას ლ.	991,0	1011,8	20,8	102,1
6	მატერიალური უკუგება – YM ლარი (1 ლ. შრომის საგნებზე პროდუქციის გამოსავლიანობა)	2,16	2,21	+0,05	102,3
7	საწარმოს საწარმოო პერსონალის საშუალო წლიური სიობრივი რიცხვი R კაცი	486	490	+4	100,8
8	1 მუშაკზე საშუალო წლიური გამომუშავება Y ^R ლარი	4405	4563	+148	103,6

$$\begin{array}{lcl}
\text{2017 წელს:} & & \text{2018 წელს:} \\
2140,6 & & 2236,0 \\
Y^F = \frac{\quad}{2300,5} = 0,9305 ; & Y^F = \frac{\quad}{1347,2} = 0,9526
\end{array}$$

ანალიზური დასკვნები:

2018 წელს ფონდუკუგება 2017 წლის მიმართებაში შეადგენს 102,4% და გაიზარდა (0,9526 0,9305) 2,2 თეთრით 1 ლარის პროდუქციაზე მიმართებაში. შესაბამისად, ფონდტევადობამ (ფონდუკუგების შებრუნებული მაჩვენებელი) შეადგინა 2017 წელს 1,074 (2300,5:2140,4) და 2018 წელს 1,049 (2347,2:2236,0), შესაბამისად შემცირდა 2,5 თეთრით. ცხრილი 3.1 ის მონაცემებიდან ამორტიზაციის ანარიცხები (ცვეთა) 2017 წ. 192,6 ათ. ლარს, ხოლო 2018 წელს 203,5 ლარს. შეადგენს. შესაბამისად, 1 ლარის პროდუქციაზე ამორტიზაციის ტევადობამ შეადგინა 2017 წელს 9 თეთრი (192,6:2140,6), ხოლო 2018 წელს 10,5 (203,5:2236) თეთრი, რაც მიუთითებს 1 ლარის პრდუქციის წარმოებაზე დანახარჯების ზრდაზე. რომელიც, ბუნებრივია, უარყოფითად მოქმედებს საწარმოს მოგების მაჩვენებელზე.

განსაზღვრა 2. ცხრილი 3.1.ის საფუძველზე განვსაზღვროთ პროდუქციის წარმოების მატებაზე მოქმედი ფაქტორები: ა)ექსტენსიური (ძირითადი ფონდების ღირებულების ზრდით) და ბ)ინტენსიური (ფონდუკუგების ცვლილების) მაჩვენებლების მიხედვით შემდეგი ორი მეთოდის გამოყენებით:

1) საინდექსო ჯაჭვური ჩასმის მეთოდის გამოყენებით:

ა) ძირითადი ფონდების ღირებულების ცვლილებით: (ΔQ_F)

$$\Delta F_Q = \Delta F \times Y_0^F, \quad 46,7 \times 93,05 = 43,5 \text{ ათ.ლარი} ;$$

ბ) ფონდუკუგების ცვლილებით (ΔQ_Y)

$$\Delta Y_Q = \Delta Y \times F_1, \quad 2,21 \times 2347,2 = 51,9 \text{ ათ.ლარი}$$

ორივე ფაქტორის გამოვლენის ჯამი უდრის 95,4 ათას ლარს.

2) ფაქტორული ანალიზის ინტეგრალური მეთოდის გამოყენებით:

ა) ძირითადი ფონდების ღირებულების ცვლილებით (ΔQ_F)

$$\begin{array}{lcl}
& \Delta Y^F \times \Delta F & 2,21 \times 46,7 \\
\Delta F_Q = \Delta F \times Y_0^F + \frac{\quad}{2} = & 46,7 \times 93,05 + \frac{\quad}{2} = & 43,5 \text{ ათ.ლარი;}
\end{array}$$

ბ) ფონდუკუგების ცვლილებით (ΔQ_Y)

$$\begin{array}{lcl}
& \Delta Y^F \times \Delta F & 0,0221 \times 46,7 \\
\Delta F_Q = F \times \Delta Y^F + \frac{\quad}{2} = & 2300,5 \times 0,0221 + \frac{\quad}{2} = & 51,9 \text{ ათ. ლ.}
\end{array}$$

ორივე ფაქტორის გავლენის ჯამი (43.5 + 51,9) 95,4 ათასი ლარი.

შრომის საგნების გამოყენების (მატერიალური უკუგების) ანალიზი

შრომის საგნების გამოყენების საერთო მაჩვენებელი არის ვარგისი პროდუქციის გამოსავლიანობა (მაგ. ბამბის ბოჭკოდან ბამბის, მადნეულიდან თუჯის და ა.შ.) და მასალების გამოყენების კოეფიციენტი (გაიანგარიშება როგორც ცალკეულ მასალაზე, ასევე საწარმოს უბნების, დანაყოფების, სამქროების და ა.შ.). ეს უკანასკნელი მიუთითებს მასალების ყაირათიან გამოყენებაზე. ჩვენ ქვემოთ **განვიხილავთ ცხრილის 2.9. მონაცემების** საფუძველზე შრომის საგნების დანახარჯების დინამიკას და განვსაზღვრავთ მატერიალურ უკუგების მაჩვენებლებს შემდეგი ფორმულით.

განსაზღვრა 1. წარმოებაში მოხმარებული შრომის საგნების რაოდენობის ცვლილება

$$\Delta Q_M = Y_0^M \Delta F + \frac{\Delta Y^M \times \Delta M}{2} = 2,16 \times 20,8 + \frac{0,05 \times 20,8}{2} = 45,4 \text{ ათ.ლარი}$$

განსაზღვრა 2. მატერიალური უკუგების ცვლილების გავლენა

$$\Delta Q_{Y_M} = M \times \Delta Y^M + \frac{\Delta Y^M \times \Delta M}{2} = 991,0 \times 0,05 + \frac{0,05 \times 20,8}{2} = 50,0 \text{ ათ.ლარი}$$

ორივე ფაქტორის ცვლილების გავლენის თანხა უდრის 95,4 ათას. ლარს (45,5+50,0), რომელიც შესაბამისობაშია 2018 და 2017 წლების წარმოებული პროდუქციის დინამიკის 2236,02140,6=95,4 ათასი ლარის მაჩვენებელთან. კერძოდ: 2018 წლის (საანგარიშო) და 2017 წლის (საბაზისო) შესაბამისი მაჩვენებლებია 2236,0 და 2140,6 ათასი ლარი, რომელიც ხასიათდება ზრდით ანუ 95,4 ათასი ლარის დინამიკით.

შრომის ნაყოფიერების (მწარმოებლურობის) ანალიზი

ცნობილია, რომ შრომა სამუშაო ძალის მოხმარება, ადამიანის მიზანშეწონილი საქმიანობაა, რომლის პროცესში ადამიანები ბუნების საგნებს სახეს უცვლიან და იყენებენ თავიანთ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია შრომითი რესურსების გამოყენების (ათვისების) ანალიზი, რომელიც მოიცავს სამუშაო ძალის გამოყენებისა და შრომის ანაზღაურების (ხელფასის) მიმართულებით კვლევის გახორციელებას.

შრომის ნაყოფიერების(მწარმოებლურობის) ანალიზი იკვლევს შრომის ნაყოფიერების დონეს (გამოშვებული პროდუქციის მოცულობისა და დახარჯული სამუშაო დროის შეფარდებით), შრომის მწარმოებლურობაზე მოქმედ ექსტენსიურ და ინტენსიურ ფაქტორებს, მათ დინამიკასა და შრომის ნაყოფიერების ამაღლების შესაძლებლობებს. შრომის ნაყოფიერების ზრდა არის საფუძველი საზოგადოებრივი წარმოების ეფექტურობის ამაღლების საკითხებში.

ცხრილი 3.1-ის ინფორმაციის საფუძველზე განვსაზღვრავთ შრომის ნაყოფიერების

დინამიკას და მისი გავლენის სიდიდეს საწარმოს მიერ გამოშვებული პროდუქციის მოცულობაზე.

განსაზღვრა 1. ინტერვალური მეთოდის გამოყენებით საწარმოო პერსონალის საშუალო წლიური სიობრივი რიცხვის გავლენა:

$$\Delta Y^R \times \Delta R \quad 158 \times 4$$

$$\Delta Q_R = Y_0^R \times \Delta R + \frac{\Delta Y^R \times \Delta R}{2} = 4405 \times 4 + \frac{158 \times 4}{2} = 18,0 \text{ ათ.ლარი.}$$

განსაზღვრა 2. შრომის ნაყოფიერების გავლენა:

$$\Delta Y^R \times \Delta R \quad 158 \times 4$$

$$\Delta Q_{YR} = R_0 \times \Delta Y^R + \frac{\Delta Y^R \times \Delta R}{2} = 486 \times 158 + \frac{158 \times 4}{2} = 77,4 \text{ ათ.ლარი.}$$

შესაბამისად, ორივე ფაქტორის ცვლილების გავლენა არის 95,4 ათასი ლარი (18,0+77,4), რაც შესაბამისობაშია წარმოებული პროდუქციის დინამიკასთან (2236,0 – 2140,6) 95,4 ათასი ლარი – პროდუქციის მოცულობის მატების მიმართებაში.

3.2. პროდუქციის წარმოება-რეალიზაციისა და თვითღირებულების

მაჩვენებელთა ანალიზი

პროდუქციის წარმოების და რეალიზაციის ანალიზი

პროდუქციის წარმოების მოცულობისა და რეალიზაციის ეკონომიკური ანალიზის ძირითადი ამოცანებია:

1) წარმოების მოცულობის, სტრუქტურის, ხარისხის დინამიკისა და გეგმის მაჩვენებელთა შეფასება;

2) წარმოებისა და პროდუქციის რეალიზაციის მოცულობის მაჩვენებლებზე ძირითადი ფაქტორების გავლენის შეფასება;

3) ბაზრის კონიუნქტურისადმი შესაბამისობის შესწავლა პერსპექტივაში და ა.შ.

პროდუქციის წარმოების მოცულობის **დინამიკის ანალიზისთვის** გამოიყენება მთლიანი პროდუქციის ზრდისა და მატების ტემპის მაჩვენებელი.

ეკონომიკური ანალიზის **მიზანია** გამოავლინოს:

ა) პროდუქციის ხარისხიანობაში ცვლილებების გავლენა; ბ) დაადგინოს პროდუქციის გამოშვების არარიტმულობის მიზეზი დაა გ) შეიმუშაოს გამოვლინებული ნაკლოვანებების გამოსწორების ღონისძიებები.

ამრიგად, ეკონომიკურმა ანალიზმა უნდა გამოავლინოს, როგორც ძირითადი საწარმოო ფაქტორების ჯგუფის: შრომის საშუალებებისა და საგნების, შრომის განმსაზღვრელი ფაქტორების, ასევე არასაწარმოო (სოციალური და საყოფაცხოვრებო პირობებით განპირობებულნი) ფაქტორების გავლენა, რომლებიც პირდაპირ ზემოქმედებენ შრომის ნაყოფიერებაზე.

რეალიზაციის მოცულობის ანალიზი უშუალოდ ეყრდნობა და გამომდინარეობს წარმოების მოცულობის ანალიზიდან. რეალიზაციის გეგმის შესრულების მაჩვენებელს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს როგორც თვით საწარმოსათვის, რამდენადაც რეალიზაციიდან მიღებული თანხებით (ნავაჭრი თანხით) იფარება წარმოების მიერ გაწეული დანახარჯები და მოგების ფორმირება ხორციელდება. ასევე, ქვეყნის (ქვეყნის გარეთ) მიწოდების ხელშეკრულებათა

რეალიზაციის გეგმის შესრულებისა და მისი დინამიკის ანალიზი უზრუნველყოფს რეალიზაციის გეგმიდან (წინა პერიოდის მიმართებაში) აბსოლუტური გადახრის (მატება ან კლების) ფაქტორების შეფასებას, **როგორებიცაა:** ა) პროდუქციის გამოშვების, ბ) სასაქონლო ნაშთის (საწყისი და საბოლოო პერიოდისთვის), გ) ფასების და სხვა მაჩვენებლების ცვლილებების გავლენის გაანგარიშება. შესაბამისად, შესაძლებელია ცვლილებების წარმოშობის მიზეზები გამოვლინდეს და ნეგატიური მოვლენების აღმოსაფხვრელად ღონისძიებები შემუშავდეს.

თვითღირებულების მაჩვენებელთა ანალიზი

როგორც ცნობილია, თვითღირებულება არის დანახარჯთა ჯამი, რომელსაც მეწარმე წარმოების რესურსების (ფაქტორების) შესაძენად ხარჯავს. წარმოების კლასიკურ ფაქტორებად განიხილება მიწა (ბუნებრივი რესურსები), კაპიტალი და შრომა. თანამედროვე ლიტერატურაში გამოყოფენ განსაკუთრებულ ფაქტორს – მეწარმოებით უნარს. წარმოების ცალკეული ფაქტორების შეძენაზე მეწარმის მიერ გაწეული ხარჯები არაერთგვაროვან დამოკიდებულებაშია გამოშვებული პროდუქციის მოცულობის ცვლილებასთან. აქედან გამომდინარე, გამოყოფენ **ეკონომიკური დანახარჯების ორ ძირითად სახეს** – მუდმივ და ცვალებად (ცვლადი) ხარჯებს.

მუდმივი დანახარჯები (Fixed costs FC) ეწოდება ისეთ დანახარჯებს, რომელთა სიდიდე არ მოქმედებს წარმოების მოცულობის ცვლილებაზე. მათ მიეკუთვნება,

მაგალითად, მიწის რენტა, დაზღვევის გადასახადი, იჯარის ქირა, საამორტიზაციო ანარიცხები, მართვის აპარატის პერსონალზე, შრომის ანაზღაურებაზე, კვალიფიკაციის ამაღლებაზე და ა.შ. გაწეული დანახარჯები.

ცვალებადი დანახარჯები (variable costs (VC) ეწოდება ისეთ დანახარჯებს, რომელთა სიდიდე იცვლება გამოშვების მოცულობის ცვლილებისაგან დამოკიდებულებით. მაგალითად, დანახარჯები შრომის საგნებზე, შრომის ანაზღაურებაზე, სატრანსპორტო და სხვა სახის მომსახურებაზე და ა.შ.

მთლიანი დანახარჯები (Total Costs (TC) ეწოდება მუდმივი და ცვალებადი

დანახარჯების ჯამს. კერძოდ:

$$TC = FC + VC,$$

სადაც, TC – მთლიანი (საერთო) ხარჯებია,

FC – მუდმივი დანახარჯები,

VC – ცვალებადი დანახარჯები.

კორპორაციამ წარმოების ფაქტორების ოპტიმალური კომბინაციის არჩევისას უნდა გაითვალისწინოს ის მდგომარეობა (რომელიც მუდმივი და ცვალებადი დანახარჯების განსაზღვრებიდან გამომდინარეობს), რომ არ შეიძლება თვითნებურად გაზარდოს ცვალებადი ფაქტორების რაოდენობა მუდმივი ფაქტორის ერთეულზე, რამდენადაც ამ შემთხვევაში ამოქმედდება კლებადი უკუგების (მზარდი დანახარჯთა) კანონი, რომლის თანახმად ერთი ცვალებადი რესურსის განუწყვეტელი გადიდება სხვა რესურსების უცვლელ რაოდენობასთან შეხამებით, გარკვეულ ეტაპზე მისი უკუგების ზრდის შეჩერებას, ხოლო შემდეგ კი მის შემცირებას იწვევს.

ეკონომიკურ ლიტერატურაში **დანახარჯებს განიხილავენ ორ ჯგუფად:**

პირველი, წარმოების დანახარჯები ხანმოკლე პერიოდში და **მეორე**, წარმოების დანახარჯები ხანგრძლივ პერიოდში.

ზღვრული სარგებლიანობის კანონით რესურსების ყოველი დამატებით დაბანდება შეიძლება მანამ გაგრძელდეს, სანამ უკანასკნელი (პირობითად ბოლო) რესურსების დაბანდებაზე გაწეული ხარჯები არ გაუტოლდება უკუგებას, ანუ როდესაც ადგილი ექნება ზღვრული დანახარჯებისა და ზღვრული შემოსავლის ტოლობას ($MR=MC$) სადაც MR ზღვრულ შემოსავალს, ხოლო MC ზღვრულ დანახარჯებს წარმოადგენენ).

ზღვრული, ანუ დამატებითი ხარჯები (Maximum Costs (MC) ეწოდება პროდუქციის დამატებითი (კიდევ ერთი) ერთეულის წარმოებაზე გაწეულ ხარჯებს. ზღვრული ხარჯები ცვალებადი ხარჯების ნამატის ტოლია, თუკი იგულისხმება, რომ მუდმივი ხარჯები (FC) უცვლელია. ზღვრული დანახარჯები (MC) გამოითვლება მთლიანი დანახარჯების ცვლილების (ΔTC) შეფარდებით პროდუქციის მოცულობის შესაბამის ცვლილებასთან (ΔQ):

$$MC = \frac{\Delta TC}{\Delta Q}; \quad \text{განმარტების თანახმად} = 1, \text{ ამიტომ}$$

$$MC = \Delta TC.$$

ზღვრული დანახარჯების კონცეფციას საწარმოს განვითარებისათვის სტრატეგიული მნიშვნელობა გააჩნია. მისი განსაზღვრით მეწარმე იღებს გადაწყვეტილებას კიდევ რამდენიმე (დამატებითი) ერთეულით წარმოების მოცულობის გაზრდის შესახებ, წარმოების ეფექტიანად ფუნქციონირებისათვის. ამ მიზნით გაიანგარიშება საშუალო მთლიანი (საერთო) ხარჯები, რომელიც მოიცავს საშუალო მუდმივ და საშუალო ცვალებად ხარჯებს.

საშუალო (Average costs (AC) ეწოდება ხარჯებს, რომელიც მოდის წარმოებული

პროდუქციის ერთეულზე. საშუალო ხარჯები (AC) იანგარიშება დანახარჯების (TC) გაყოფით წარმოებული პროდუქციის (Q) რაოდენობაზე. შესაბამისად განისაზღვრება:

ა) საშუალო მუდმივი (Average fixed costs – AFC) დანახარჯები შემდეგი ფორმულით:

$$AFC = \frac{FC}{Q}$$

სადაც, AFC – საშუალო მუდმივი დანახარჯებია, FC – მუდმივი დანახარჯებია, Q – პროდუქციის რაოდენობაა.

ბ) საშუალო ცვალებადი (Average variable costs - AVC) დანახარჯები შემდეგი ფორმულით:

$$AVC = \frac{VC}{Q}$$

სადაც AVC – საშუალო ცვალებადი დანახარჯებია, VC – მუდმივი დანახარჯებია, Q – პროდუქციის რაოდენობაა.

გ) საშუალო მთლიანი ხარჯები (Average total costs - ATC) შემდეგი ფორმულით:

$$ATC = \frac{TC}{Q} = \frac{FC + VC}{Q} = FC + AVC .$$

ამრიგად, საშუალო წარმოების დანახარჯები ხანმოკლე პერიოდში (ATC) შედგება საშუალო მუდმივი (AFC) და საშუალო ცვლადი (AVC) დანახარჯების ელემენტებისაგან.

პროდუქციის წარმოებაზე დანახარჯების შემცირება, რომლის მიღწევა საწარმოს შეუძლია შიგა რეზერვების გამოვლენის, წარმოების ფაქტორების ოპტიმალური კომბინაციების საშუალებით, უზრუნველყოფს მოგების ზრდას, რამეთუ მეწარმის შემოსავლების ფორმირებაში ფასების რეგულირება სრული კონკურენციის პირობებში არ არის დამოკიდებული მეწარმის ნებასურვილზე.

შესაბამისად, პროდუქციის თვითღირებულების შესწავლასთან დაკავშირებით ეკონომიკური ანალიზის წინაშე დგას შემდეგი ძირითადი ამოცანები:

1. საწარმოების (ფირმების), დარგების, ეკონომიკური სექტორების პროდუქციის თვითღირებულების დონის ანალიზი, თვითღირებულების შემცირების ღონისძიებებზე კონტროლის დაწესება.

2. პროდუქციის თვითღირებულების სტრუქტურის შესწავლა.

3. პროდუქციის თვითღირებულებაზე მოქმედი წარმოების ფაქტორებისა და სასაქონლო პროდუქციის ერთ ლარზე დანახარჯების ანალიზი.

4. პროდუქციის თვითღირებულების დინამიკის ანალიზი.

როგორც უკვე აღინიშნა, პროდუქციის თვითღირებულება მოიცავს დანახარჯებს, რომელთა როლი განსხვავებულია პროდუქციის დამზადებისა და რეალიზაციის პროცესში. ასევე, დანახარჯებს გააჩნიათ სხვადასხვა ეკონომიკური დანიშნულება. მართვის პროცესის სრულყოფისათვის, საწარმოში თვითღირებულების შემცირების რეზერვების გამოვლენის, დაგეგმვის, აღრიცხვისა და ეკონომიკური ანალიზის სწორი წარმართვისათვის მიზანშეწონილია დანახარჯების კლასიფიკაცია.

ბუღალტრული აღრიცხვის პრაქტიკა რეალიზებული სასაქონლო მატერიალური ფასეულობის თვითღირებულების აღრიცხვის ორ მეთოდს იყენებს. ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების (ბასსის) მიხედვით, რომელიც 1999 წლიდან საქართველოში მიმდინარე ბუღალტრული აღრიცხვის რეფორმის საფუძველს წარმოადგენს, უკავშირდება მოგებისა და ზარალის ანგარიშების წარდგენის მეთოდებს და აღრიცხვაშიც შესაბამისი სახელწოდებით მოიხსენიება. კერძოდ:

ა) ხარჯების აღრიცხვა ეკონომიკური შინაარსის (ელემენტების) მიხედვით,

ბ) ხარჯების აღრიცხვა მათი ფუნქციური დანიშნულების, საკალკულაციო მუხლების მიხედვით.

ქვემოთ განვიხილავთ ინდექსების საშუალებით პროდუქციის თვითღირებულების დინამიკის ანალიზს, კერძოდ:

ა) ინდივიდუალური ინდექსით თვითღირებულების დინამიკის ანალიზის წარმოება

ინდივიდუალური ინდექსის (i_c) გამოყენება ერთი რომელიმე სახის პროდუქციის თვითღირებულების დინამიკის დასახასიათებლად და გამოისახება შემდეგი ფორმულით:

$$i_c = \frac{C_1}{C_0},$$

სადაც i_c – პროდუქციის ერთეულის თვითღირებულების ინდივიდუალური ინდექსია,

C_1 – საანგარიშო პერიოდში პროდუქციის ერთეულის (ფაქტობრივი) თვითღირებულება,

C_0 – საბაზისო პერიოდში პროდუქციის ერთეულის თვითღირებულების მაჩვენებელი.

ბ) საერთო (აგრეგატული) ინდექსით თვითღირებულების დინამიკის ანალიზი.
საწარმოში გამოშვებული სხვადასხვაგვარი სახის პროდუქციის თვითღირებულების დინამიკა შეისწავლება საერთო (აგრეგატული) ინდექსის საფუძველზე, რომელიც გამოიანგარიშება ფორმულით:

$$I_C(\text{საერთო}) = \frac{\sum q_1 C_1}{\sum q_0 C_0},$$

სადაც: $\sum q_1 C_1$ - საანგარიშო პერიოდში გამოშვებულ პროდუქციაზე ფაქტობრივად გაწეულ დანახარჯთა ჯამს ასახავს ფულად გამოსახულებაში;

$\sum q_0 C_0$ - დანახარჯთა გაანგარიშებით (პირობითი) ჯამია, რომელიც დაიხარჯებოდა მოცემულ საწარმოში საანგარიშგებო პერიოდში იმავე რაოდენობისა და შედგენილობის (ასორტიმენტის) პროდუქციის გამოშვებაზე საბაზისო პერიოდის თვითღირებულების (C_0) დონის შენარჩუნების პირობებში.

ამრიგად, **აგრეგატული ინდექსის** არსიდან (ფორმულა) გამომდინარე სხვაობა ინდექსის მრიცხველსა და მნიშვნელს შორის დაახასიათებს ეკონომიის (ან გადახარჯვის) აბსოლუტურ სიდიდეს, რომელიც მოცემულ საწარმოში საანგარიშო წელს პროდუქციის თვითღირებულების შემცირების (ან გადიდების) შედეგად იყო მიღებული. კერძოდ: $I_C = \sum q_1 C_1 - \sum q_0 C_0$.

პრაქტიკული მეცადინეობა N2. თემაზე:

“მმართველობითი ანალიზის პრაქტიკული ასპექტები,”

ამოცანა #1. – „კორელაციის კოეფიციენტის გამოანგარიშებისა და მოვლენებთან შორისო დეტერმინირებული კავშირის სიმჭიდროვის ხარისხის განსაზღვრაზე,,

ამოცანის პირობა: ავტოსატრანსპორტო საწარმოს შესახებ გვაქვს შემდეგი ინფორმაცია, დინამიკა მოგების (y) მაჩვენებლისა და ტვირთბრუნვაში „A“ საქონლის ხვედრითი წონის (X) შესახებ (იხილეთ ცხრილი 3.2)

ამოხსნა 1. საქონელტვირთბრუნვაში „A“ საქონლის წონას ავლნიშნავთ X -ით, ხოლო საწარმოს მოგება Y -ით. რადგანაც კორელაციური კავშირი Y -და X -ს სწორხაზოვანია (წრფივია). რეგრესიის განტოლებას აქვს შემდეგი სახე:

$$\bar{Y}_x = a_0 + a_1 X$$

შესაბამისად, a_0 და a_1 პარამეტრების მნიშვნელობას მისაღებად უნდა ამოხსნათ განტოლებათა სისტემა

$$\begin{cases} h \cdot a_0 + a_1 \sum x = \sum y \\ a_0 \cdot \sum x + a_1 \sum x^2 = \sum xy \end{cases}$$

ცხრილი 3.2. მონაცემების შესაბამისად განტოლებათა სისტემა მიიღებს შემდეგ სახეს

$$\begin{cases} 12a_0 + 404a_1 = 17249 \\ 404a_0 + 14185,18a_1 = 635988,30 \end{cases}$$

საიდანაც $a_0 = -1749,81$; $a_1 = 94,67$.

შესაბამისად, $\bar{Y}_x = -1749,81 + 94,67x$

ცხრილი 3.2

#	წლები	X წონა (%)	My მოგება (ათას. ლარი)	XY	X ²	$\bar{y}$ ხ	YY ²
1	1995	34,0	1200, 0	40 800, 0	1156, 0	1468, 97	1440 000, 0
2	1996	38,0	1820, 0	69 160, 0	1444, 0	1847, 65	3312 400, 0
3	1997	30,5	950, 0	28 975, 0	930, 25	1137, 63	902 500, 0
4	1998	28,6	760, 0	21 736, 0	817, 96	957, 75	577 600, 0
5	1999	20,7	129, 0	2 670, 3	428, 49	209, 86	16 641, 0
6	2000	22,3	650, 0	14 495, 0	497, 29	361, 33	422 500, 0
7	2001	35,6	1450, 0	51 620, 0	1267, 36	1620, 44	2102 500, 0
8	2002	40,5	2100, 0	85 050, 0	1640, 25	2084, 33	4410 000, 0
9	2003	45,7	2670, 0	122 019, 0	2088, 49	2576, 61	7128 900, 0
10	2004	38,8	1950, 0	75 660, 0	1505, 44	1923, 39	3802 500, 0
11	2005	36,7	1810, 0	66 427, 0	1346, 89	1724, 58	3276 100, 0
12	2006	32,1	1760, 0	57 376, 0	1062, 76	1336, 43	3097 600, 0
		404 ,0	17249, 0	635 988, 3	14 185, 18	17 248, 96	30489 241, 0

2. მოვლენათაშორისი დეტერმინირებული კავშირის სიმჭიდროვის ხარისხის განსაზღვრა: წრფივი კორელაციის კოეფიციენტი (რ) განისაზღვრება შემდეგი ფორმულის გამოყენებით

$$r = \frac{\overline{XY} - \bar{X} \cdot \bar{Y}}{\sigma_x \cdot \sigma_y}$$

სადაც $\bar{X}$ საშუალო (წონა), (ცხრილი 3.2.)

$$\bar{x} = 404:12 = 33,67; \quad \bar{y} = 17249:12 = 1437,42$$

$$\overline{xy} = 635988,3:12 = 52999,03; \quad \bar{x} = 14185,18:12 = 1182,1;$$

$$\bar{y} = 30489241:12 = 250770,08$$

ცნობილია, რომ

$$\sigma_x = \sqrt{\bar{x}^2 - (\bar{x})^2} = 1182,1 - (33,67) = 6,96,$$

$$\sigma_y = \sqrt{\bar{y}^2 - (\bar{y})^2} = 2540770,08 - (1437,42) = 688,91$$

შესაბამისად, წრფივი კორელაციის კოეფიციენტი შეადგენს

$$r = \frac{52999,03 - (33,67 \cdot 1437,42)}{6,96 \cdot 688,91} = 0,96$$

რადგანაც, კორელაციის კოეფიციენტი გაანგარიშებული არადიდრიცხოვანი დაკვირვების საფუძველზე (ჩვენს მაგალითში $n=12$), სასურველია განისაზღვროს კოეფიციენტის საიმედოობა (მნიშვნელობა). შესაბამისად, გავიანგარიშოთ კორელაციის კოეფიციენტის ცდომილების საშუალო, ცნობილი ფორმულის გამოყენებით:

$$\sigma_r = \frac{1 - r^2}{\sqrt{n - 2}}$$

ჩვენს მაგალითში $N-2=12-2=10$ (K – თავისუფლების ხარისხის რიცხვი), შესაბამისად $\sigma_r = 0,02$. შესაბამისად, შეფარდება კოეფიციენტისა მის საშუალო ცდომილებასთან

$$t = \frac{r}{\sigma_r} = \frac{0,96}{0,002} = 48, \quad t = 48$$

განვსაზღვროთ T – სტიუდენტის კრიტერიუმი, როცა $K=10$, მნიშვნელობის დონე $\alpha=0,05$. სახელმძღვანელოში დართული ცნობარიდან (დანართი 2) $=2,2281$.

დასკვნა: რადგანაც, ფაქტობრივი სიდიდე t მეტია t -კრიტერიუმის სიდიდეზე $2,2281$ ($48 > 2,2281$), შესაბამისად კორელაციის კოეფიციენტი არის საიმედო, ხოლო კავშირი ხვედრით წონას x („A” საქონელი ტვირთბრუნვაში) და y (საწარმოს მოგების მაჩვენებელი) არის რეალური.

დეტერმინანტის კოეფიციენტი (d) შეადგენს: $d=r^2$, ჩვენს მაგალითში $d=0,96^2=0,9$

შესაბამისად, ანალიზის ჩატარებით ჩვენ დავადგინეთ, რომ:

- 1) რამდენადაც, წრფივი კორელაციის კოეფიციენტი ($r=0,96$) მჭიდროდ უახლოვდება 1-ს, შესაბამისად, არსებობს მჭიდრო კავშირი ავტოსატრანსპორტო საწარმოს მოგების მაჩვენებელსა და საქონელტვირთბრუნვაში „A” საქონლის ხვედრით წონას შორის;
- 2) რამდენადაც კორელაციის კოეფიციენტი ($r=0,96$) დადებითია, ეს კავშირი არის სწორხაზოვანი (წრფივი);
- 3) მოგების 92% არის დამოკიდებული A საქონლის ხვედრითწონაზე სატრანსპორტო საწარმოს ტვირთბრუნვაში, ხოლო 8%-ს განსაზღვრავენ (როგორც ამას უჩვენებს დეტერმინაციის კოეფიციენტი) დანარჩენი ფაქტორები.

საკონტროლო დავალება #1

ქვემოთ მოცემული ამოცანის პირობების გათვალისწინებით (იხ. ცხრილი 3.3)

1. განსაზღვრეთ **დეტერმინირებული ფაქტორული** ანალიზის მეთოდის გამოყენებით პროდუქციის მოცულობაზე შემდეგი ფაქტორების გავლენა და გააკეთეთ ანალიზური დასკვნები, კერძოდ:

- ა) ძირითადი საშუალებების საშუალო წლიური სიდიდის გავლენა პროდუქციის მოცულობის ცვლილებაზე;
- ბ) ფონდუკუგების გავლენა;
- გ) სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობებში საბრუნავი საშუალებების საშუალო წლიური სიდიდის გავლენა;
- დ) სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობებში საბრუნავი საშუალებების ბრუნვადობის კოეფიციენტი;
- ე) მასალების დანახარჯების გავლენა;
- ვ) პროდუქციის მასალების უკუგების გავლენის განსაზღვრა;
- ზ) ძირითად წარმოებაში მუშების რიცხოვნობის გავლენა;
- თ) ძირითად წარმოებაში მუშების შრომის ნაყოფიერების გავლენის განსაზღვრა.

2. გაიანგარიშეთ პროდუქციის მოცულობაზე ინტეგრალური მეთოდის გამოყენებით შრომის ანაზღაურებაზე დანახარჯებისა და ხელფასისუკუგების გავლენის სიდიდეები.

3. გაიანგარიშეთ მასალების შეფარდებითი ეკონომია ან გადახარჯვა პროდუქციის წარმოების პროცესში მეორე წელს პირველ წელთან შედარებით.

საწარმოს ორი წლის საქმიანობის ძირითადი მახასიათებლები. ცხრილი 3.3

#	მაჩვენებლების დასახელება	საზომი ერთეული	პირველი წელი	მეორე წელი		გადახრა +, -
1	პროდუქციის მოცულობა	ათასი ლარი	88 670	95 780		
2	ძირითადი	ათასი	90 560	92 800		

	საშუალებების საშუალო წლიური სიდიდე	ლარი				
3	სასაქონლო- მატერიალურ ფასეულობებში საბრუნავი საშუალებების საშუალო წლიური სიდიდე	ათასი ლარი	15 400	16 100		
4	ძირითად წარმოებაში მუშათა რიცხოვნობა	კაცი	356	393		
5	მასალების დანახარჯები	ათასი ლარი	48 320	51 340		
6	შრომის ანაზღაურებაზე დანახარჯები ანარიცხების ჩათვლით	ათასი ლარი	13 200	14 300		

საკონტროლო დავალება #2

მოგების მაქსიმიზაციის დონის განმსაზღვრელი წარმოების ოპტიმალური მოცულობის დადგენის მიზნით საწარმოს მიერ ხანგრძლივი დაკვირვების შედეგად მოპოვებული ინფორმაციების: მოგების სიდიდის განმსაზღვრელი მონაცემების, წარმოების მოცულობის, ფასების, რეალიზაციიდან ამონაგების და თვითღირებულების საფუძველზე. (იხ. ცხრილი 3.4)

ცხრილი 3.4

დაკვირვების პერიოდი წლების რაოდენობა	პროდუქციის მოცულობა ათას. ერთ. (Q)	ერთეული პროდუქციის ფასი ათასი ლარი (P)	რეალიზაციიდან ამონაგები მლნ. ლარი $PQ=N$	რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება (C)	საერთო მოგება მლნ. ლარი (R) ($PQ-C$)
1	12,8	2,25	28,80	20,48	8,32
2	13,5	2,30	31,05	22,50	8,55

3	14,7	2,20	32,34	23,52	8,82
4	15,9	2,15	34,19	25,44	8,75
5	18,7	2,12	39,64	30,92	8,72
6	20,6	1,90	39,14	29,87	9,27
7	22,69	1,88	42,66	33,90	8,76
8	24,50	1,70	41,65	35,52	6,13
9	25,10	1,67	41,92	37,22	4,70
10	26,20	1,65	43,23	38,46	4,77

განსაზღვრეთ „უმცირესი კვადრატების“ მეთოდის გამოყენებით, (გათვალისწინებულია, რომ (ფასი) და (თვითღირებულება) არის ფუნქციები Q რაოდენობიდან), მოცულობის ოპტიმალური რაოდენობა, რომლის წარმოების პროცესში (ფასებისა და თვითღირებულების დონეების შენარჩუნების სიტუაციის პირობებში) მოგების მაქსიმალური მაჩვენებელი იქნება მიღწეული.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის:

1. წარმოადგინეთ სისტემური ანალიზის ეტაპის მახასიათებლები.
2. გააცნობიერეთ კომპლექსური ანალიზის ბლოკ-სქემა(ნახ.2.2) მაჩვენებლის არსი
2. რას მოიცავს ეკონომიკურ პერიოდთა სისტემის მეთოდი?
3. რას წარმოადგენს კორელაციული შეფარდება?
4. რას უჩვენებს ელასტიურობის კოეფიციენტი?
5. გააცნობიერეთ წრფივი კოლერაციული რეგრესიის განტოლების გამოყენება შედეგებრივ ნიშნისა და მის ძირითად ფაქტორებს შორის კავშირის ანალიზის პროცესში.
6. ჩამოაყალიბეთ კობა დუგლასის ფუნქციის არსი
7. განიხილეთ კორელაციულ-ეკონომიკური მოდელების ფაქტორთა და პარამეტრების ანალიზის ასპექტები
8. გააცნობიერეთ სხვადასხვა მათემატიკური-სტატისტიკური ფუნქციების გამოყენებით განვითარების (ტრენდის) კანონზომიერებების ამსახველი პროგნოზირების თავისებურებანი.

თავი N4 „ფინანსური ანალიზის კოეფიციენტების ძირითადი ჯგუფების გამოყენების თავისებურებანი“

❖ თემის სტრუქტურა:

4.1 ფინანსური ანალიზის სისტემის მეთოდოლოგია (ექვსი ძირითადი მეთოდი)

4.2 ბიზნესის (მეწარმეობრივი საქმიანობის) ეფექტურობის შეფასება - ანალიზის კოეფიციენტების შვიდი ჯგუფის ზოგადი მიმოხილვა

❖ **სემინარული მეცადინეობა N2. თემაზე:** „ანალიზის ძირითადი კოეფიციენტების გამოყენების ასპექტები,,

❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

თავი N4 „ფინანსური ანალიზის კოეფიციენტების ძირითადი ჯგუფების გამოყენების თავისებურებანი“

4.1 ფინანსური ანალიზის სისტემის მეთოდოლოგია (ექვსი ძირითადი მეთოდი)

ეკონომიკური ანალიზის ფინანსურად და მმართველობითად დაყოფა ბუღალტრული აღრიცხვის სისტემის პრაქტიკაში ჩამოყალიბებულ ფინანსურ და მმართველობით აღრიცხვაზე დაყოფით არის განპირობებული.

ფინანსური ანალიზის სისტემის, ექვსი ძირითადი მეთოდი არსებობს, კერძოდ::

1. **ჰორიზონტალური (დროითი) ანალიზი** – არის ანგარიშების თითოეული პოზიციის გასულ პერიოდთან შედარება;

2. **ვერტიკალური (სტრუქტურული) ანალიზი** – არის ჯამური ფინანსური მაჩვენებლების სტრუქტურის განსაზღვრა ანგარიშების თითოეული პოზიციის მთლიანობაში შედეგზე ზემოქმედების გამოვლენით;

3. **ტრენდული ანალიზი** – არის ანგარიშების თითოეული პოზიციის რიგი, ადრინდელ პერიოდთან შედარება და მაჩვენებლის დინამიკის ძირითადი ტენდენციების განსაზღვრა, რომელიც ცალკეული პერიოდების შემთხვევითი ზემოქმედებისა და ინდივიდუალური თავისებურებებისაგან გასუფთავებული იქნება. ტრენდის მეშვეობით მომავალში მაჩვენებლების შესაძლო მნიშვნელობების ფორმირება და პერსპექტიული საპროგნოზო ანალიზი ხორციელდება;

4. **ფარდობითი მაჩვენებლების (კოეფიციენტების) ანალიზი** – ანგარიშის ცალკეული პოზიციებისა, ან სხვადასხვა ფორმის ანგარიშებების პოზიციებს შორის თანაფარდობის გაანგარიშება;

5. **შედარებითი ანალიზი** არის კორპორაციის (ფირმის), შვილობილი საწარმოების, ქვედანაყოფების, საამქროების ცალკეული მაჩვენებლების მიხედვით ანგარიშების ჯამური მაჩვენებლების, როგორც **შიდასამეურნეო ანალიზი**, ასევე

მოცემული საწარმოს მაჩვენებლების კონკურენტების, საშუალოდარგობრივი და საშუალო სამეურნეო მონაცემების მაჩვენებლებთან **მეურნეობათაშორისო ანალიზიც**;

6. ფაქტორული ანალიზი არის გამოკვლევის დეტერმინირებული და სტოქასტიკური ხერხების მეშვეობით შედეგობრივ მაჩვენებელზე ცალკეული **ფაქტორების (მიზეზების)** ზემოქმედების ანალიზი. ამასთან ფაქტორული ანალიზი შეიძლება იყოს როგორც პირდაპირი (საკუთრივი ანალიზი), როდესაც შემადგენელ ნაწილებად დაყოფენ, ასევე შებრუნებულს (სინთეზი), როდესაც მისი ცალკეული ელემენტები საერთო შედეგობრივ მაჩვენებლებშია გაერთიანებული.

მოცემულ თემაში კომპანიის ფინანსური ანგარიშების საფუძველზე, მისი ფინანსური მდგომარეობის ანალიზისათვის, **კოეფიციენტების სისტემის გამოყენების შესახებ იქნება მსჯელობა.**

ფინანსური ანალიზი ისეთი მაჩვენებლების გაანგარიშებაზეა დაფუძნებული, რომლებიც საწარმოს საქმიანობის სხვადასხვა ასპექტებისა და მის ფინანსური მდგომარეობის მახასიათებლებია. ასეთი მაჩვენებლები ფინანსური ანალიზის ძირითად **ინსტრუმენტებს** წარმოადგენენ, რომლებიც ფინანსურ ანგარიშებში სხვადასხვა ციფრებს შორის კავშირის არსებობის დადგენაში გვეხმარება. აღნიშნული ინსტრუმენტების გამოყენებისას **ფინანსური მმართველი** არა მარტო საწარმოს მიმდინარე ფინანსური მდგომარეობის შეფასებაში, არამედ ასევე სესხის მიმცემებისა და სხვა პირების რეაქციის განჭვრეტაშია დაინტერესებული, რომლებიც აღნიშნულ ინსტრუმენტებს, ჩვეულებრივ, კომპანიის საქმიანობის შესაფასებლად იყენებენ.

4.2 ბიზნესის (სამეწარმეო საქმიანობის) ეფექტურობის კოეფიციენტების შვიდი ჯგუფის ზოგადი მიმოხილვა

ქვემოთ მოყვანილია იმ ფინანსური მაჩვენებლების ჩამონათვალი, რომლებიც **ფინანსურ ანალიზში** ყველაზე ხშირად გამოიყენება. ზოგიერთი მაჩვენებლებისათვის ასევე, მათი რეკომენდირებული მნიშვნელობების დიაპაზონი იქნება მოყვანილი. ამასთან უნდა გვახსოვდეს, რომ მაჩვენებლების დასაშვები მნიშვნელობები შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს არა მარტო სხვადასხვა დარგებისათვის, არამედ ერთი დარგის სხვადასხვა საწარმოებისათვისაც და აქედან გამომდინარე, კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის მთლიანი სურათის მიღება მხოლოდ მისი საქმიანობის თავისებურებების გათვალისწინებით ფინანსური მაჩვენებლების მთლიანი ერთობლიობის ანალიზის შედეგად არის შესაძლებელი.

ყველა მაჩვენებელი **შვიდ ჯგუფად** არის დაყოფილი, თითოეული კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის სხვადასხვა მხარეს გამოხატავს (იხილეთ ქვემოთ მოყვანილი სქემები N 4.1-4.7)კერძოდ :

1) საოპერაციო და მომგებიანობის კოეფიციენტები (Operational and Profitability Ratios) – აღნიშნული კოეფიციენტები კომპანიის მუშაობის ეფექტურობის მახასიათებელია და იგი გაყიდვებისა და მოგების მოცულობების ჯამის გაყიდვების, აქტივებისა და საკუთარი კაპიტალის ჯამურ მოცულობასთან თანაფარდობით გაიანგარიშება (იხ. სქემა 4.1.)

სქემა 4.1

სუფთა მოგების მარჟა (Net Income Margin after tax, NIM)%	გაიანგარიშება სუფთა მოგება გაყოფილი შემოსავლებზე ძირითადი საქმიანობიდან (Sales Revenue). სუფთა მოგების (სუფთა შემოსავლის) მარჟა მიუთითებს, თუ გაყიდვებს, ყველა ხარჯებისა და მოგებაზე გადასახადის გამოქვითვის შემდეგ, როგორი უკუგება მოაქვს. მსხვილ კორპორაციებში სუფთა მოგების მარჟის მნიშვნელობა მცირდება, პერსონალისა და ფილიალის ქსელის შენახვაზე დიდი დანახარჯების გამო.
აქტივების შემოსავლიანობა (Assets Yield)	გაიანგარიშება გაყიდვებიდან შემოსავლების (Sales Revenue) გაყოფით აქტივების ჯამურ მოცულობაზე (Total Assets). იგი კორპორაციის მუშაობის ეფექტურობაზე მიუთითებს.
აქტივების რენტაბელობის კოეფიციენტი (Return in Average Total Asset, ROA)%	გამოყენებულ აქტივებთან მიმართებაში მოგების საკმარისი მოცულობის უზრუნველყოფაში კორპორაციის შესაძლებლობებს გამოხატავს. აქტივების ჯამი ტოლია მიმდინარე აქტივები +ფიქსირებული აქტივები (თუმცა ზოგჯერ მისგან მიმდინარე ვალდებულებების ჯამი გამოიქვითება, რომ ფიქსირებული აქტივები პლუს მუშა კაპიტალის კომბინაცია მიიღონ).
მოგება გამოყენებულ კაპიტალზე (ROCE)	განისაზღვრება მოგების პროცენტებისა და გადასახადების გადახდამდე გაყოფით გამოყენებულ კაპიტალზე. აღნიშნულ კოეფიციენტს ზოგჯერ სუფთა აქტივებზე მოგებას ან ძირითად კოეფიციენტსაც უწოდებენ. გამოყენებული კაპიტალი სააქციო კაპიტალისა და გრძელვადიანი ვალდებულებების ჯამის ტოლია. იგი ასევე აქტივების მეშვეობითაც გამოიხატოს როგორც აქტივების ჯამი მიწის მოკლევადიანი ვალდებულებები. ამ შემთხვევაში საოპერაციო მოგების მნიშვნელობას იმიტომ იყენებენ, რომ გამოყენებული კაპიტალის შემადგენლობაში გრძელვადიანი სესხებიც შედის, და აქედან გამომდინარეობს, რომ მოგება აღნიშნულ სესხებზე მათზე პროცენტების გადახდამდე უნდა დაანგარიშდეს.
საკუთარი კაპიტალის	მიუთითებს სუფთა შემოსავლის თანაფარდობას

რენტაბელობის კოეფიციენტი (Return in Average Eguity Capital, ROE), %	(Net Income after Taxes) საკუთარი სახსრების ერთეულზე (Stockholders Equity). იგი კორპორაციის მესაკუთრეების მიერ ინვესტირებული კაპიტალის გამოყენების ეფექტურობის განსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევა. კოეფიციენტი ROEE აქციონერების კაპიტალდბანდებაზე მოგებას მიუთითებს ყველა მაჩვენებლების გათვალისწინების შემდეგაც, ფინანსური დაინტერესების ჩათვლით. ფინანსური დამოკიდებულება მიუთითებს თანაფარდობას აქციონერულ კაპიტალსა და პრივილეგირებული აქციების საერთო თანხას შორის, ნასესხებ კაპიტალსა და მიღებულ სესხებს შორის. კოეფიციენტი ROE ინვესტორებისათვის მნიშვნელოვან ინტერესს წარმოადგენს, რადგანაც იგი მოგების იმ მოცულობას მოიცავს, რომელიც ჩვეულებრივი აქციონერებისათვის არის განკუთვნილი. კორპორაციისათვის, რომლის ძირითადი მიზანი აქციონერების საკუთრების მაქსიმიზაციაში გამოსახება და კორპორაციის საქმიანობის განსაზღვრაში იგი წამყვანი კოეფიციენტია. მისი ოპტიმიზაცია კომპანიის ძირითად ამოცანას წარმოადგენს. კოეფიციენტი ROE-ს მნიშვნელობა კორპორაციების უმეტესობაში 12-დან 30%-ის ფარგლებში მერყეობს.
მთლიანი მოგების კოეფიციენტი (Gross Income on Sales Revenue)	გაიანგარიშება მთლიანი მოგების (გაყიდვები მინუს გაყიდვების თვითღირებულება) გაყოფით ამონაგებზე რეალიზებული პროდუქციიდან (ანუ გაყიდვებიდან). არამეწარმეობრივ კომპანიებში გაყიდვების თვითღირებულების სახით ჩვეულებრივ შესყიდვები აიღება, რომელიც საწყისი და ბოლო პერიოდის მარაგების გათვალისწინებით იქნება კორექტირებული და რომლებიც გამოყენებულ ნამატს, ან მოგების ნორმას ასახავენ. სამეწარმეო კომპანიები გაყიდვების თვითღირებულებაში ნედლეულზე, სამუშაო ძალის შრომის ანაზღაურებასა და ზედნადებ ხარჯებს ასახავენ, რომლებიც გაყიდული საქონლის წარმოებაშია

	გამოყენებული. მთლიანი მოგების კოეფიციენტი საწარმოს სამეწარმეო საქმიანობის ეფექტურობაზე მიუთითებს. იგი ასევე პროდუქციაზე ფასების პოლიტიკის ეფექტიანობასაც გამოხატავს.
საოპერაციო მოგების კოეფიციენტი (Operating Income before investment and taxes in Sales Revenue), %	მოცემული მაჩვენებელი გაიანგარიშება საოპერაციო მოგების გაყოფით ამონაგებზე პროდუქციის რეალიზაციიდან. საოპერაციო მოგება არის მოგება, რომელიც ერთობლივი მოგებიდან რეალიზაციის ხარჯებისა და ადმინისტრაციულ-მმართველობითი ხარჯების ჯამის გამოქვითვის შემდეგ რჩება. აღნიშნული კოეფიციენტი კომპანიის რენტაბელობაზე მიუთითებს მისგან საქონლის წარმოებაზე და გასაღებაზე დანახარჯების გამოკლებით. საოპერაციო მოგებას ზოგჯერ ისეთი სახის მოგებას უწოდებენ, რომელიც პროცენტებისა და გადასახადების გამოქვითვამდე არის მიღებული.
მოგების კოეფიციენტი გადასახადის გადახდამდე (Operating Income before taxes on Sales Revenue), %	აღნიშნული კოეფიციენტი კაპიტალის სტრუქტურისა და კორპორაციის დაფინანსების, მის რენტაბელობაზე სრულ ზემოქმედებაზე მიუთითებს. ერთადერთი განმასხვავებელი ნიშანი აღნიშნულ კოეფიციენტსა და საოპერაციო მოგების კოეფიციენტს შორის პროცენტული გადახდების ზემოქმედება წარმოადგენს, ამიტომ ორი მოცემული კოეფიციენტების ერთობლივად განხილვისას შეიძლება კაპიტალის სტრუქტურის მის რენტაბელობაზე ზემოქმედება დავინახოთ. კორპორაცია, რომელსაც საოპერაციო მოგების კარგი კოეფიციენტი მუდმივად გააჩნია, შეიძლება გადასახადების გადახდამდე მუდმივად ჰქონდეს მოგების ცუდი და ასევე გაუარესებადი კოეფიციენტი. აღნიშნული შეიძლება ძალიან დიდ პროცენტულ გადასახადებთან იყოს დაკავშირებული.
სუფთა მოგების კოეფიციენტი (Return On Sales Revenue, ROSR), %	ერთადერთ განსხვავებას აღნიშნულ კოეფიციენტსა და მოგების კოეფიციენტს (გადასახადების გადახდამდე) შორის საგადასახადო ანარიცხები წარმოადგენს. თუ

	აღნიშნულ ორ კოეფიციენტს ერთმანეთს შევადარებთ, შეიძლება დავინახოთ თუ, ადმინისტრაციის საქმიანობა რამდენად ეფექტურია საგადასახადო გადახდების მინიმიზაციასთან დაკავშირებით.
ბრუნვისგარეშე აქტივების რენტაბელობის კოეფიციენტი (Return on Fixed Assets, ROFA), %	აღნიშნული კოეფიციენტის გამოყენებით ხორციელდება საწარმოს შესაძლებლობის დემონსტრირება მოგების საკმარისი მოცულობის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით, კომპანიის საკუთარ სახსრებთან მიმართებაში. რამდენადაც მაღალია აღნიშნული კოეფიციენტის მნიშვნელობა, იმდენად უფრო ეფექტიანად გამოიყენება ძირითადი საშუალებები.
ინვესტიციის რენტაბელობის კოეფიციენტი (Return on investment, ROI), %	აღნიშნულ კოეფიციენტს კიდევ „მოგება გრძელვადიან კაპიტალზე“ სახელწოდება აქვს, რომელიც კომპანიის მიერ თავისი კაპიტალის გამოყენების ეფექტიანობის მახასიათებელია, გრძელვადიანი კაპიტალის შემადგენელი ელემენტების მხედველობაში მიღების გარეშე, როგორებიცაა: ნასესხები კაპიტალი და საკუთარი კაპიტალი. მისი მნიშვნელობა განისაზღვრება ფორმულით: სუფთა მოგება გაყოფილი საკუთარ კაპიტალისა და გრძელვადიანი ვალის ჯამზე. მიუთითებს, თუ კორპორაციის რამდენი ფულადი ერთეული დასჭირდება ერთი ფულადი ერთეულის მოგების მისაღებად. აღნიშნული მაჩვენებელი კონკურენტუნარიანობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინდიკატორია.

2) ხარჯებზე კონტროლის მაჩვენებლები (Expense Control Ratios)
შესაძლებლობას იძლევა, თუ კორპორაცია რამდენად ეფექტურად აკონტროლებდა თავის დანახარჯებს (იხ. სქემა 4.2).

სქემა 4.2

შრომის ანაზღაურების ფონდი გაყოფილი მოსამსახურეთა რაოდენობაზე, რომლებიც სრულ სამუშაო დღის განმავლობაში მუშაობდნენ (Personnel Expense on	აღნიშნული კოეფიციენტი მთლიანი სამუშაო დღის განმავლობაში მომუშავე პერსონალის ერთეულზე დანახარჯების მახასიათებელია.

FIE employees)	
საოპერაციო ხარჯების საერთო ჯამის თანაფარდობა საშუალო აქტივებთან (Total Operating Expenses on Average Assets)	საოპერაციო ხარჯები (მათ შორის არაპროცენტული), გაყოფილი აქტივების საშუალო ნაშთზე. აქტივების შემოსავლიანობის განსასაზღვრავად გამოიყენება, რომელიც საოპერაციო დეფიციტის თავიდან აცილებისათვის არის საჭირო.
აქტიური ნაწილის ან მუშააქტივების შემოსავლიანობა (Break - even Yield of Earning Assets)	საოპერაციო შემოსავლების (არაპროცენტული შემოსავლების გამოკლებით), გაყოფილი მუშა-აქტივების საშუალო ნაშთზე.
მოგება (ზარალი) ფასიან ქაღალდებზე გაყოფილი აქტივების საშუალო ნაშთზე (Security Gains on Average Assets)	აღნიშნული მაჩვენებელი ფასიანი ქაღალდების შემოსავლიანობის განსაზღვრისათვის გამოიყენება აქტივების საშუალო ჯამის ერთეულზე.

3) ნასესხები სახსრების გამოყენების კოეფიციენტები (Debt Control Ratios) (იხ. სქემა 4.3.). როგორც ცნობილია, კორპორაცია ხშირად იყენებს დაფინანსების გარე წყაროებს: გრძელვადიან და მოკლევადიან სესხებს, პრივილეგირებული აქციების გამოშვებას და ა.შ. აღნიშნულ ფინანსურ რესურსებზე გადასახადები რეგულარულ ხასიათს ატარებს და იგი მკაცრად დადგენილი განაკვეთებით ხორციელდება. ნასესხები სახსრების წილის გაზრდის მეშვეობით საკუთარი კაპიტალის რენტაბელობის გაზრდა არის შესაძლებელი. საკუთარი და მოზიდული სახსრების თანაფარდობას მნიშვნელობა აქვს როგორც კორპორაციის აქციონერებისათვის, ასევე კრედიტორებისათვისაც, ვინაიდან იგი სესხებზე თავისი ვალდებულებების შესრულების შესაძლებლობას ასახავს.

**კაპიტალის სტრუქტურის ანალიზისათვის შემდეგი
ოთხი მაჩვენებელი გამოიყენება:**

სქემა 4.3.

1. დავალიანება (ვალდებულებები) აქტივებისადმი (Debt to Assets)	აღნიშნული მაჩვენებელი აქტივების წილს (Total Assets) ასახავს, რომელიც ნასესხები სახსრებით (Total Debt)ფინანსირდება. რამდენადაც დაბალია აღნიშნული მაჩვენებელი, იმდენად უკეთესია კორპორაციის კრედიტორებისათვის. ვალის თანხის გადიდებით პროცენტული გადასახადებიც იზრდება. ამიტომ აღნიშნული მაჩვენებელი კორპორაციის რისკის ხარისხზე მიუთითებს თავისი სავალო ვალდებულებების დაფარვის

	შესაძლებლობებთან მიმართებაში. მაგალითად, თუკი კორპორაციის ნასესხები სახსრები მთლიანი სახსრების 70%-ს შეადგენს, მაშინ აქტივების ღირებულების 30%-ით შემცირება საკმარისი იქნება, რომ კრედიტორების მიერ ნასესხები ფული საშიშროების ქვეშ აღმოჩნდეს. ჩვეულებრივ, კაპიტალიზირებული სახსრების მოცულობაში ვალის მოცულობა დარგებისაგან დამოკიდებულია მერყეობს, მაგრამ იგი 50%-ს არ უნდა აჭარბებდეს.
2. ბერკეტული მულტიპლიკატორი (Leverage Multiplier)	აღნიშნული მაჩვენებელი გაიანგარიშება: აქტივების საშუალო თანხა გაყოფილი საკუთარი კაპიტალის საშუალო თანხაზე . იგი მიუთითებს კაპიტალიზირებული ღირებულების შეფარდებას საკუთარი კაპიტალის ღირებულებასთან. კორპორაციის მფლობელები უფრო მეტი მოზიდული რესურსების ქონაზე არიან დაინტერესებულები. მსხვილი კორპორაციები უფრო მეტ სახსრებს მოიზიდავენ, ამიტომ მათ მეტი მულტიპლიკატორი გააჩნიათ. ჩვეულებრივ, კორპორაციის ბერკეტული მულტიპლიკატორი 1-დან 5-ჯერადობას შეადგენს.
3. დავალიანება კაპიტალისადმი (Debt/Equity-%)	აღნიშნულ მაჩვენებელში ნასესხები სახსრების თანხები (Total Debt) შეფარდებულია საკუთარ კაპიტალთან (Stockholders Equity) ჩვეულებრივ, კორპორაციის აღნიშნული მაჩვენებლების სიდიდე 100%-ზე მეტს შეადგენს.
4. პროცენტული გადასახადების თანხების გადაფარვა (Coverage of Interest Expenses)	აღნიშნული მაჩვენებელი მიუთითებს, თუ კორპორაციის მოგება რამდენჯერ (Income before taxes and interest) აჭარბებს სესხებზე პროცენტების გადასახდელ თანხას (Interest Expenses). ობლიგაციების მფლობელებისათვის აღნიშნული მაჩვენებელი მათი დაბანდების საიმედოობის კრიტერიუმს წარმოადგენს.

4) საინვესტიციო კოეფიციენტები (Investment Ratios) (იხ. სქემა 4.4.). როდესაც კომპანია აქციონერულ კაპიტალს ბაზარზე იძენს, ამ შემთხვევაში აღნიშნული კოეფიციენტები მისი საქმიანობის შესაფასებლად მნიშვნელოვან ორიენტირებს

წარმოადგენენ. კომპანიის საინვესტიციო კოეფიციენტები ხშირად იბეჭდება გაზეთებში, საქმიანი სიახლეების გვერდებზე. ინვესტორები პირველ რიგში თავიანთ დაბანდებებზე მოგების შესახებ იჩენენ მზრუნველობას. აღნიშნული მოგება შეიძლება როგორც დივიდენდის სახით, ასევე სამომავლოდ მოსალოდნელი დონითაც იქნეს წარმოდგენილი. საინვესტიციო პროცესში გამოყენებად ძირითად კოეფიციენტებს წარმოადგენენ:

სქემა 4.4

აქციის საბაზრო ღირებულების შეფარდება ნომინალურ ღირებულებასთან (Market to book Ratio)	აღნიშნული მაჩვენებელი ერთი აქციის საბაზრო ღირებულების (Market Price Per Share) მის ნომინალურ ღირებულებასთან (Book Value Per Share) თანაფარდობაზე მიუთითებს. იგი პოტენციალური ინვესტორებისათვის კორპორაციის აქციების მიმზიდველობის მახასიათებელია.
აქციონერების მოგება ერთ ჩვეულებრივ აქციაზე (Earning per Common Share, EPS)	აღნიშნული მაჩვენებელი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელთაგანია, რომელიც კომპანიის საბაზრო ღირებულებაზე ზემოქმედებს. იგი განისაზღვრება ჩვეულებრივი აქციების მფლობელებისათვის განკუთვნილი მოგების გაყოფით გამოშვებული ჩვეულებრივი აქციების რაოდენობაზე. იგი ჩვეულებრივი აქციების მფლობელებისათვის განკუთვნილი მოგების წილის განმსაზღვრელია.
დივიდენდის კოეფიციენტი აქციაზე (Cash Dividends on Market Price Per share)	დივიდენდების აღნიშნული თანხა აქციების საბაზრო ფასის პროცენტებში გამოისახება. ამრიგად, აქციაზე დივიდენდის კოეფიციენტი იცვლება აქციის ფასის ცვლილების /ან მომავალი დივიდენდის დონის ცვლილების შესაბამისად. ინვესტორები მზად იქნებიან მიიღონ დივიდენდის დაბალი კოეფიციენტი იმ შემთხვევაში, როდესაც მათ ეცოდინებათ, რომ სამომავლო დაჯილდოება (ანუ მოგება) მათ მიმდინარე დეფიციტის კომპენსირებას მოახდენს. დაჯილდოებამ შეიძლება გადიდებული სამომავლო დივიდენდების ან აქციების გადიდებული ფასის ფორმა მიიღოს. მაგალითად, კორპორაციამ განახორციელა 2000 აქციის გამოშვება თითოეულის 50 ცენტის ღირებულებით. კომპანიის ჩვეულებრივი აქციების საბაზრო ღირებულება 60 ცენტის ტოლია. თითოეული აქცია 5 ცენტის

	სიდიდის დივიდენდის მიღების უფლებას იძლევა. აქედან გამომდინარე, 60 ცენტის დაბანდება ერთი აქციის შემენის უზრუნველყოფას იძლევა 5 ცენტის დივიდენდის მიღების უფლებით. დივიდენდის კოეფიციენტი აქციაზე ტოლი იქნება $(5 \text{ ცენტი} / 60 \text{ ცენტზე} \times 100 = 8,33\%$.
აქციის საბაზრო ფასის შეფარდება მოგებასთან, რომელიც ერთ აქციაზეა მიღებული (Market Price to Earnings, P/E)	გაიანგარიშება ფორმულით: აქციის საბაზრო ღირებულება (Market Price Per Share), გაყოფილი მოგებაზე, რომელიც კორპორაციის მიერ ერთ ჩვეულებრივ აქციაზეა მიღებული (Earning Per Common Share). იგი გვიჩვენებს: რამდენი ფულადი ერთეულის გადახდაზე თანახმა არიან აქციონერები კორპორაციის სუფთა მოგების ერთ ფულად ერთეულზე, რამდენად სწრაფი შეიძლება იყოს კორპორაციის აქციებში ინვესტიციების უკუგების პროცესი. აღნიშნული კოეფიციენტი შეიძლება შევადაროთ დივიდენდის კოეფიციენტს, რომელიც წარმოადგენს შეფარდებას ფასსა და დივიდენდს შორის, რომელიც აქციაზეა გადახდილი. მაგალითად, მოგება ერთ ჩვეულებრივ აქციაზე 25 ცენტია. თუ მივიღებთ, რომ აქციის საბაზრო ფასი 60 ცენტის ტოლია, მაშინ ფასის მოგებასთან შეფარდება $(60 \text{ ცენტი} / 25 \text{ ცენტი}) = 2,4$-ის ტოლი იქნება. რამდენად მაღალია კოეფიციენტი, იმდენად უფრო პერსპექტულია კომპანიის მდგომარეობა ბაზარზე.
გადაფარვის კოეფიციენტი (Cover Ratio)	აღნიშნული კოეფიციენტის მეშვეობით შეიძლება პროცენტებზე და დივიდენდებზე გადასახდელი დანახარჯები (Interests and dividends expenses) შედარდეს მიღებული და მათი გადაფარვისათვის საკმარისი მოგების სიდიდესთან. იგი უზრუნველყოფის მაჩვენებელს წარმოადგენს, რომელშიც ასახულია პროცენტებსა და დივიდენდებს შორის შეფარდება და მოგებასა და პროცენტებზე, ან დივიდენდებზე მოგების მეტობის მაჩვენებელთან. მოცემული მაჩვენებელი მოგების შემცირების საზღვრის დიაპაზონის განსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევა, როდესაც კომპანიის მიმდინარე მოგება ჯერ კიდევ უზრუნველყოფდა პროცენტებისა და დივიდენდების გადახდის მოთხოვნილებას.

	მაგალითად: გადასახადით დასაბეგრი თანხა-200 დოლარია; პროცენტები – 800 დოლარია; მოგება პროცენტებისა და გადასახადის გადახდის შემდეგ – 4000 დოლარი; დივიდენდი – 1000 დოლარი. გაუნაწილებელი მოგება – 3000 დოლარი. პროცენტის გადაფარვის კოეფიციენტი: $5000 / 800 = 6,25$-ჯერ, ანუ მოგება პროცენტების გადახდამდე 6-ჯერ მეტად აჭარბებს პროცენტების თანხას. დივიდენდების გადაფარვის კოეფიციენტი: $3000/1000 = 3$-ჯერ, ანუ მოგება გადასახადით დაბეგვრის შემდეგ 3-ჯერ აღემატება დივიდენდებს.
ფასიანი ქაღალდების სუფთა ნომინალური ღირებულების მაჩვენებელი (Net Asset Value of the Corporation's securities)	ფასიანი ქაღალდების სუფთა ნომინალური ღირებულება თითოეულ (პრივილეგირებული ან ჩვეულებრივი) აქციასთან მიმართება (net tangible assets available to meet bondholders, preferred or common stockholders claims) – აქტივების საერთო თანხიდან არამატერიალური აქტივები და მოკლევადიანი ვალდებულებები უნდა გამოიქვითოს. დავუშვათ, ასეთი სხვაობა $(10000 - 1000 - 6000) = 3000$ დოლარს შეადგენს. ობლიგაციის თანხა 2000 დოლარის ტოლია. ამრიგად, 100 დოლარის ტოლი თითოეული ობლიგაცია $(3000 \text{ დოლარი} : 2000 \text{ დოლარი}) = 150$ დოლარს უზრუნველყოფელია.
კაპიტალიზაციის კოეფიციენტი (Capitalization Ratios)	ასეთი სახის კოეფიციენტი გაიანგარიშება: კორპორაციის მიერ ემიტირებული ფასიანი ქაღალდების თითოეული სახეობის თანაფარდობა ერთობლივ კაპიტალიზაციასთან, კორპორაციის საკუთარ სახსრებთან. გადიდებული ობლიგაციების თანხაზე არამატერიალური აქტივების გამოკლებით. ობლიგაციების დიდი ხვედრით წონა კორპორაციის აქციებს უფრო ნაკლებად მიმზიდველს ხდის. ისევე როგორც პრივილეგირებული აქციების დიდი ხვედრითი წონა ჩვეულებრივი აქციების საბაზრო ღირებულებას ამცირებს. მიზეზი დივიდენდების გადახდის რიგითობის წესში მდგომარეობს. პროცენტები ობლიგაციებზე კორპორაციის აქციებზე გადახდამდე უნდა გადაიხდონ; ხოლო დივიდენდები პრივილეგირებულ აქციებზე - ჩვეულებრივ აქციებზე გადახდამდე. მაგალითად: ობლიგაციის ხვედრითი

	წონა ტოლია ობლიგაციის თანხის შეფარდება კორპორაციის საკუთარ სახსრებთან, გადიდებული ობლიგაციის თანხის შეფარდება კორპორაციის საკუთარ სახსრებთან, გადიდებული ობლიგაციის თანხაზე მინუს არამატერიალური აქტივები. გავაგრძელოთ ზემოთმოყვანილი მაგალითი: $2000 \times 100 / (4000 + 2000 - 1000) = 40\%$. აქციის ხვედრითი წონა ანალოგიური ხერხით განისაზღვრება: პრივილეგ-ირებული ან ჩვეულებრივი აქციების თანხა შეფარდებული ერთობლივ კაპიტალიზაციასთან _ 5000 დოლარი.
დივიდენდები აქციაზე (Capitalization Ratios)	გაიანგარიშება გამოცხადებული დივიდენდების (Cash Dividends) გაყოფით ჩვეულებრივი აქციების რაოდენობაზე (authorized, issued and outstanding shares). იგი დივიდენდების მოცულობის მახასიათებელია, რომელიც თითოეულ ჩვეულებრივ აქციაზე ნაწილდება. სხვადასხვა დროითი პერიოდების შედარებისას აქციაზე დივიდენდი შემოსავლების გადიდებაზე მიუთითებს, რომლებიც აქციონერების მიერაა მიღებული.

5) **საქმიანი აქტიურობის კოეფიციენტები (Activity Ratios)** _ გვიჩვენებს, თუ აქტივებში ინვესტირებული ფული რამდენად სწრაფად ახორციელებს წრებრუნვას და ფულადი სახსრების სახით ბრუნდება (იხ. სქემა 4.5.).

სქემა 4.5.

სუფთა აქტივების ბრუნვალობის კოეფიციენტი (Net assets turnover), j_{er}	გაიანგარიშება ფორმულით: $\frac{\text{ამონაგები რეალიზაციიდან (შალეს ღირებულება), გაყოფილი სუფთა აქტივებზე (აქტივების ჯამი მინუს მიმდინარე ვალდებულებები). აღნიშნული კოეფიციენტი მიუთითებს, თუ რამდენჯერ ხორციელდება სუფთა აქტივების თანხის ბრუნვა გაყიდვებთან მიმართებაში. რამდენად მაღალია აღნიშნული კოეფიციენტის მნიშვნელობა, იმდენად უფრო ეფექტურად გამოიყენება საწარმოს მიერ სუფთა აქტივები.$
დებიტორული დავალიანება ბრუნვის დღეებში (Collection	გაიანგარიშება როგორც დებიტორული დავალიანების საშუალო ნაშთების (Account

Period)	Receivables) საანგარიშსწორებო პერიოდისათვის შეფარდებული კორპორაციის გაყიდვების მოცულობასთან (Sales Revenue/365). აღნიშნული მაჩვენებელი ასახავს დღეთა საშუალო რაოდენობას, რომელთა განმავლობაში დებიტორული დავალიანება რჩება დაუფარავი. დებიტორული დავალიანების დაფარვის პერიოდს ადარებენ ფაქტიურ ვადებთან, - თუ რა პერიოდით მიეწოდება კრედიტი მყიდველებს. ასე შეიძლება განისაზღვროს კომპანიაში საკრედიტო კონტროლის მექანიზმების ეფექტიანობა, აგრეთვე დებიტორების საიმედოობა. რამდენადაც მაღალია აღნიშნული კოეფიციენტის მნიშვნელობა, იმდენად უფრო სწრაფად გარდაიქმნება დებიტორული დავალიანება ფულად სახსრებად. კოეფიციენტის მაღალი მნიშვნელობა შეიძლება დებიტორების ანგარიშებიდან სახსრების ამოღების სიძნელეების შესახებ მეტყველებდეს.
კრედიტორული დავალიანების დაფარვის კოეფიციენტი	აღნიშნული კოეფიციენტი გაიანგარიშება როგორც კრედიტორული დავალიანების საშუალო ნაშთების შეფარდება (Account Payable) საანგარიშგებო პერიოდში შეფარდებული გაყიდვების თვითღირებულებასთან (Cost of Good Sold/365). იგი კრედიტის დაფარვისათვის დღეთა საანგარიშო რაოდენობას იძლევა, რომელიც კომპანიის მომწოდებლებისაგან არის მიღებული.
მარაგების ბრუნვაადობის კოეფიციენტი (Inventory Turnover), დღეები	აღნიშნული მაჩვენებელი გაიანგარიშება მარაგების ღირებულების გაყოფის გზით რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებაზე. იგი იმ დღეთა საანგარიშო რაოდენობაზე მიუთითებს, რომელიც გაყიდვების თვითღირებულების მეშვეობით განსაზღვრული მარაგების ბრუნვისათვის, ანუ, სხვა სიტყვებით, მარაგების ფულად სახსრებად, ან დებიტორულ დავალიანებად გარდაქმნისათვის არის საჭირო.
აქტივების ბრუნვაადობის კოეფიციენტი (Total Assets Turnover Ratio),	კორპორაციის გაყიდვების მოცულობა (Sales Revenue) საანგარიშო პერიოდისათვის შეფარდებული აქტივების ღირებულებასთან (Total Asset) –

	მაჩვენებელი კორპორაციის ყველა აქტივების როგორც ფიქსირებულებისა, ასევე მიმდინარეების გამოყენების ეფექტურობის მახასიათებელია. აღნიშნული კოეფიციენტი მიუთითებს თუ წელიწადში რამდენჯერ ახდენს წარმოებისა და მიმოქცევის სრულ ციკლს, რომელსაც მოგების სახით შესაბამისი ეფექტი მოაქვს.
ძირითადი საშუალებების ბრუნვადობის კოეფიციენტი	აღნიშნული მაჩვენებელი მიწის, შენობისა და მოწყობილობების გამოყენების ეფექტიანობას ასახავს (Net Fixed Assets) და იგი გაიანგარიშება მათი ღირებულების შეფარდებით საანგარიშო პერიოდში კორპორაციის გაყიდვების მოცულობის ღირებულებასთან (Sales Revenue). რამდენად მაღალია კოეფიციენტის მნიშვნელობა, საწარმო ძირითად საშუალებებს იმდენად უფრო ეფექტურად იყენებს.
სუფთა ჩამოწერების თანაფარდობა საერთო დებიტორულ დავალიანებასთან (Net charge in Total Account Receivables)	აღნიშნული მაჩვენებელი საკრედიტო პოლიტიკის სფეროში წარმატებული საქმიანობის გამოხატვას წარმოადგენს. კორპორაციის უმეტესობისათვის მისი მნიშვნელობა 0,2-დან 0,8%-მდე ჩარჩოებში მერყეობს.

6) **ლიკვიდურობის გაზომვის მაჩვენებლები (Liquidity Ratios)** ლიკვიდურობის მაჩვენებლები კომპანიის შესაძლებლობის მახასიათებელია დააკმაყოფილოს მოკლევადიანი სავალო ვალდებულებების მფლობელების პრეტენზიები (იხ. სქემა 4.6.).

სქემა 4.6.

მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტი (Current Ratio)	გაიანგარიშება როგორც მიმდინარე აქტივების (Current Assets) თანაფარდობა მიმდინარე ვალდებულებებზე (Current Liabilities) გამოხატავს კორპორაციის შესაძლებლობას შეასრულოს მოკლევადიანი ვალდებულებები. ასევე მიუთითებს იმაზე საკმარისია თუ არა მოკლევადიანი ვალდებულებების დასაფარავად გამოსაყენებელი სახსრები. ითვლება, რომ მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტის 2:1-თან თანაფარდობა კორპორაციის უმეტესობისათვის უფრო მეტად ხელსაყრელია,

	თუმცა მისი მნიშვნელობა, შეიძლება, განსხვავებული (მეტი ან ნაკლები) იყოს. მაგალითად, თუ კორპორაციის მიმდინარე აქტივები 2000 დოლარის, ხოლო მოკლევადიანი ვალდებულებები – 1000 დოლარის ტოლია, მაშინ მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტის თანაფარდობა 2:1 ტოლია, და იგი ლიკვიდურობის საკითხთან მიმართებაში მის თითქოს და სტაბილურ მდგომარეობაზე მიუთითებს. მაგრამ თუ მიმდინარე აქტივებში 1500 დოლარის მარაგები და დებიტორების ანგარიშებზე 500 დოლარის ნაშთია დაფიქსირებული, ასეთი აქტივების მფლობელი კორპორაცია თავისი დავალიანების გადახდის შესახებ მოთხოვნების შესრულებას ვერ შეძლებს. კრედიტორების ანგარიშზე არსებული 800 დოლარი, რომელიც მოკლევადიან ვალდებულებას წარმოადგენს და კრედიტორების მხრიდან აღნიშნული თანხის გადახდის მოთხოვნის საფუძველზე მისი დაფარვის ვადა დადგა, კომპანია ვერ შეძლებს თავისი ვალდებულების შესრულებას მიმდინარე აქტივების მოკლევადიან ვალდებულებებზე სამჯერ და მეტად მეტობა ასევე არასასურველს წარმოადგენს, რადგანაც იგი აქტივების არარაციონალურ სტრუქტურაზე მიუთითებს.
სწრაფი ლიკვიდურობის კოეფიციენტი (Acid Test Ratio; Quick Ratio)	მიმდინარე აქტივებსა (Current Assets) (და მატერიალური მარაგების ნაშთებს (inventories) შორის სხვაობა, გაყოფილი მიმდინარე ვალდებულებებზე (Current Liabilities) – გაანგარიშების შედეგად ერთმანეთს უდარებენ მიმდინარე აქტივების უფრო მეტად ლიკვიდურ ნაწილს (ფულადი სახსრები, დებიტორული დავალიანება, მოკლევადიანი ფინანსური დავალიანებები) მოკლევადიან ვალდებულებებს. ჩვეულებრივ, რეკომენდებულია, რომ აღნიშნული მაჩვენებლის მნიშვნელობა 0,5-1-ის ფარგლებში იყოს.
აბსოლუტური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი (Cash and Tempory	საპროცენტო ანგარიშები ბანკებში, ფასიანი ქაღალდები საინვესტიციო პორტფელში, გაყოფილი აქტივების საერთო ჯამზე. მიუთითებს, თუ

Investment on Current Assets)	მოკლევადიანი სავალო ვალდებულებების რა ნაწილი შეიძლება დაიფაროს ფულადი სახსრებისა და მათი ექვივალენტის ხარჯზე საბაზრო ფასიანი ქაღალდებისა და დეპოზიტების, ანუ პრაქტიკულად აბსოლუტურად ლიკვიდური აქტივების სახით. რეკომენდებული მნიშვნელობებია: 0,2-0,5.
მიმდინარე ვალდებულების თანაფარდობა აქტივების საერთო თანხასთან (Current Liabilities on Total Assets)	მიმდინარე ვალდებულებები (Current Liabilities) გაყოფილი აქტივების საშუალოწლიურ ჯამზე – აღნიშნული მაჩვენებელი, როგორც ამ ჯგუფის სხვა მაჩვენებლები, კორპორაციის მიერ თავისი მოკლევადიანი ვალდებულებების შესრულების შესაძლებლობას გამოხატავს.

7) კაპიტალის სტრუქტურის მაჩვენებლები G(Gearing Ratios) – ასეთ მაჩვენებლებს ხშირად ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტსაც უწოდებენ. ისინი საკუთარი და მოზიდული სახსრების კომპანიის დაფინანსების წყაროებში თანაფარდობას ასახავენ, ანუ კრედიტორებისაგან კომპანიის ფინანსური დამოუკიდებლობის ხარისხის მახასიათებელია (იხ. სქემა 4.7.) აღნიშნული მაჩვენებელი საწარმოს მდგრადობის მნიშვნელოვან მახასიათებელს წარმოადგენს. კაპიტალის სტრუქტურის შეფასებისათვის შემდეგი თანაფარდობები გამოიყენება:

სქემა 4.7.

საერთო ფინანსური დამოკიდებულების კოეფიციენტი (Total Debt to Total Assets)	საწარმოს გარეშე სესხებზე დამოკიდებულების მახასიათებელია. რამდენად დაბალია კოეფიციენტის მნიშვნელობა, იმდენად კომპანიას მეტი სესხი აქვს აღებული და იმდენად მაღალია გადახდისუნარიანობის რისკი. კოეფიციენტის დაბალი მნიშვნელობა ასევე საწარმოში ფულადი სახსრების დეფიციტის წარმოშობის პოტენციალურ საშიშროებაზე მიუთითებს. აღნიშნული კოეფიციენტი მესამე პირების პრეტენზიებს განსაზღვრავს აქტივების ჯამთან მიმართებაში. ყველა მოკლევადიანი, საშუალოვადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებები ჯამურ ვალდებულებას შეადგენს, გრძელვადიანი რეზერვისა და განვადებული გადასახადების გამოკლებით, როგორცაა – განვადებული გადასახადებით დაბეგვრა, ძირითადი და საბრუნავი საშუალებები ჯამურ აქტივებს

	შეადგენენ. კოეფიციენტის რეკომენდირებული მნიშვნელობა: 0,5 - 0,8.
საბანკო დავალიანების კოეფიციენტი (Borrowing from banks to stockholders Equity)	აღნიშნული კოეფიციენტი მიუთითებს ბანკისადმი ვალის თანაფარდობას კორპორაციის აქციონერების სახსრებთან. აღნიშნულ კოეფიციენტს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კომპანიის ფინანსური სიცოცხლისუნარიანობის გარკვევასთან დაკავშირებით. აქედან გამომდინარე, საბანკო დავალიანების კოეფიციენტი სესხის გამცემი ბანკისათვის მისაღებ დონეზე უნდა შენარჩუნდეს.
გრძელვადიანი დავალიანების კოეფიციენტი (Long-term Debt to Total Assets)	დემონსტრირებას ახდენს, თუ კორპორაციის აქტივების რომელი წილი ფინანსირდება გრძელვადიანი სესხების ხარჯზე. აღნიშნული კოეფიციენტი ხაზს უსვამს გრძელვადიანი სესხების შედარებით მნიშვნელობას კაპიტალის სტრუქტურაში და ასეთ შემთხვევაში მას შეუძლია დამატებითი სასარგებლო ინფორმაცია მოგვცეს საწარმოსათვის საერთო ფინანსური დამოკიდებულების მისაღები მდგომარეობის შეფასებისათვის. თუ მაგალითად, საერთო ფინანსური დამოკიდებულების კოეფიციენტი ძალიან მაღალია, მაშინ გრძელვადიანი დავალიანების კოეფიციენტმა შეიძლება მიგვანიშნოს, რომ გრძელვადიანი ვალდებულებების წილი მეტად მნიშვნელოვანია და აქედან გამომდინარე, მას კომპანიის მოკლევადიანი ვალდებულებების, ასევე უფრო მსხვილი გადავადებული გადასახადების გადაფარვა შეუძლია. აღნიშნული კოეფიციენტი შეიძლება ასევე განიხილებოდეს როგორც თანაფარდობა, რომელიც კომპანიის „ლიკვიდურობასთან“ დამოკიდებულების განსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევა.
გრძელვადიანი ვალდებულებები ბრუნვის გარეშე აქტივებისადმი (Long-term Debt to Fixed Assets)	იგი ფიქსირებული აქტივების იმ წილის მახასიათებელია, რომელიც გრძელვადიანი სესხების ხარჯზე ფინანსდებოდა.

პროცენტის დაფარვის კოეფიციენტი (Tomes interest earned)	ჯერ გაიანგარიშება პროცენტების გადახდამდე მოგებისა და გადასახადების სიდიდის გაყოფის გზით გრძელვადიან სესხებზე პროცენტულ გადასახადებთან, აღნიშნული კოეფიციენტი იმ ზღვარს განსაზღვრავს, სანამდე შეიძლება დაეცეს მოგების მოცულობა, სანამ იგი არასაკმარისი გახდება, რომ მან პროცენტული გადასახადი გადაფაროს და გადასახადების გადახდამდე იზარალოს. აქედან გამომდინარე, იგი მომგებიანობის და ფინანსური დამოკიდებულების ტენდენციებზე კონტროლისათვის არის მნიშვნელოვანი.
ფიქსირებული გადასახადების დაფარვის კოეფიციენტი	იგი გაიანგარიშება პროცენტების გადახდამდე მოგების გადასახადი პლიუს პროცენტებზე ფიქსირებული ფინანსური გადახდები გაყოფილი პროცენტები პლიუს ფიქსირებული ფინანსური გადახდები.
საერთო ვალდებულებებისა და საკუთარი სახსრების თანაფარდობა საკუთარი სახსრებით (Total Liabilities Subordinated Capital and stockholders Equity on stockholders Equity)	ვალდებულებებისა და საკუთარი სახსრების საერთო ჯამი გაყოფილი საკუთარი სახსრების ჯამზე. იგი საკუთარი კაპიტალის კორპორაციის პასივების საერთო ჯამში ხვედრით წონას გამოხატავს. მისი რეკომენდირებული მნიშვნელობაა: 0,2-0,4

ამრიგად, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ:

- ფინანსური კოეფიციენტები – კომპანიის მუშაობის ეფექტურობის შეფასებას ემსახურება, მაგრამ იგი ყოველთვის არ იძლევა მსჯელობის შესაძლებლობას კონკურენტებთან შედარებით მისი წარმატებული საქმიანობის შესახებ,
- დასკვნის გაკეთებამდე შესაბამისი კოეფიციენტის მრიცხველისა და მნიშვნელის მონაცემები უნდა გაანალიზდეს,
- კორპორაციის კოეფიციენტების კონკურენტების ანალოგიურ მნიშვნელობებთან შედარებისას, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ ბუღალტრული აღრიცხვის პოლიტიკაში სხვადასხვა მეთოდების გამოყენებამ შედარების შედეგებზე შეიძლება იქონიოს გავლენა.
- კოეფიციენტის მნიშვნელობა აზრს იძენს მხოლოდ დარგობრივ სტანდარტთან, აგრეთვე კორპორაციის გასული პერიოდის განმავლობაში საქმიანობის შესაბამის კოეფიციენტებთან, ან გეგმიურ მაჩვენებლებთან შედარებისას.

კორპორაციის ასეთი სახის ფინანსური ანალიზი რიგი კვარტლების დინამიკაში უნდა განხორციელდეს, ხოლო **ექსპრეს-ანალიზისათვის** კი ანალიზის საწყისი და ბოლო პერიოდის მონაცემების შედარება არის საკმარისი. სააღრიცხვო კოეფიციენტებზე დაფუძნებული ანალიზი, საწარმოს საქმიანობაში „ვიწრო„ ადგილებზე ყურადღების გამახვილებისა და იმ საკითხების ჩამონათვალის ფორმირების შესაძლებლობას იძლევა, რომლებზეც საწარმოს საქმიანობის მხოლოდ უფრო დეტალური გაცნობის შემდეგ იქნება პასუხის გაცემა შესაძლებელი. ამიტომ ფინანსური ანალიზის ჩატარებისას მთავარია არა მაჩვენებლების გაანგარიშება, არამედ მიღებული შედეგების აღქმის შესაძლებლობა.

სემინარული მეცადინეობა N2. თემაზე: “ანალიზის ძირითადი კოეფიციენტების გამოყენებითი ასპექტები”

ფინანსური ანალიზის კოეფიციენტების სისტემის გაცნობა, რომელიც ფინანსური ანალიზის პრაქტიკაში აქტიურად გამოიყენება და ფინანსური საქმიანობის შეფასებისათვის არის განკუთვნილი, როგორც ოპერაციული, ასევე სტრატეგიული ფინანსური მენეჯმენტის შესწავლის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მეთოდს წარმოადგენს.

ანალიზის კოეფიციენტური მეთოდი. მიღებულია ჩაითვალოს, რომ ფინანსური კოეფიციენტები, რომელიც ფინანსური საბუთების ანალიზში გამოიყენება, ადვილად და სწრაფად წარმოაჩენს მათ შინაარსს.

ფინანსური ანალიზის ძირითად საშუალებად დღეს აღიარებულია კოეფიციენტების სისტემა, თუმცა მათი მეშვეობით ფინანსური საბუთების არსში შეღწევა და „წაკითხვა“ მარტივი არ არის. კოეფიციენტური ანალიზი სასარგებლოა ფინანსური საბუთების გაგებისათვის. მენეჯერების ამოცანა კი ბევრად უფრო რთულია. ფინანსური კოეფიციენტების მარტივი გაანგარიშებაც კი არსობრივად, კომპანიის მთლიანი საქმიანობის ფინანსური საბუთების საიდუმლოს ვერ წარმოაჩენს. ფინანსურმა მენეჯერებმა აღნიშნული კოეფიციენტების ინტერპრეტირება უნდა ისწავლონ. რამდენადაც მაღალია ფინანსური მენეჯერის დონე, იმდენად უფრო რთულია მოცემული ამოცანა, რადგანაც ნებისმიერ კომპანიას არა მხოლოდ ფინანსური ანალიზი ესაჭიროება, არამედ ფინანსური მდგომარეობის დიაგნოსტიკაც, რომელიც ფინანსური ანალიზის შედეგებთან პირდაპირ არის დაკავშირებული.

ფინანსური კოეფიციენტის სტრუქტურა. ფინანსური კოეფიციენტი, თავისთავად, შეფარდებით სიდიდეს წარმოადგენს, რომელიც ერთი კომპონენტის მეორეზე გაყოფის გზით გაიანგარიშება. არითმეტიკული კოეფიციენტი შეიძლება სხვადასხვაგვარად წარმოვიდგინოთ: 4 გაყოფილი 3-ზე, როგორც $\frac{4}{3}$, $4:3$, 4-ი 3-თან, 1,33. ყოველივე აღნიშნული არის ერთი და იმავე კოეფიციენტის სახეობები, რომელიც 4-ის 3-თან თანაფარდობას გამოხატავს. მეორე მხრივ, აღნიშნული არის წყვილი ციფრების თანაფარდობა, რომელთაგან ერთი-ერთი 1,33-ჯერ მეტია მეორეზე, რაც

ნიშნავს შემდეგს: მოცემული კოეფიციენტი არის არა რამე სხვა, არამედ როგორც 400-ის 300-ზე, 4 მლნ –ის 3 მლნ-სთან, 1200 –ის 800-სთან და ა.შ. თანაფარდობა. ამრიგად, კოეფიციენტი ორი სიდიდის თანაფარდობის აღმწერია, მაგრამ იგი ასეთი თანაფარდობის შინაარსის შესახებ არანაირ ინფორმაციას არ იძლევა.

დავუშვათ, ადამიანის წონისა და სიმაღლის თანაფარდობა 1-ი 25-თან შეადგენს. აღნიშნული თანაფარდობის შესწავლისას შეიძლება თუ არა ადამიანის წონა და სიმაღლე განისაზღვროს? რა თქმა უნდა, არა, მაგრამ მსჯელობა შეიძლება დავიწყოთ და ეს კი უკვე არც ისე მცირეა.

ფინანსურ კოეფიციენტებში ფინანსური საბუთების მუხლების თანაფარდობა აისახება, მოცემული თანაფარდობების კომბინირება კი შეიძლება უსაზღვრო იყოს. ვთქვათ, კომპანიის აქტივები 10 მლრდ ლარის და ვალდებულებები 6 მლრდ ლარის ტოლია, აქტივებისა და ვალდებულებების თანაფარდობა- 5:3 შესაბამისია. რა სახის დასკვნებისა და წინადადებების გაკეთება არის შესაძლებელი? წარმოადგენს კი კომპანია ფინანსურად მდგრადს? როგორია მისი ფინანსური რისკები?

ბაზა ფინანსური კოეფიციენტის შეფასებისათვის. ფინანსური კოეფიციენტის ბუნება, როგორც შეფარდებითი „უსახელო“ სიდიდეები, საჭიროებს, პირველ რიგში, გაანგარიშების მსვლელობისას მიღებული ფინანსური კოეფიციენტების შედარებისთვის ფასის ფორმირებას. ის ხარისხობრივად ფინანსურ ანალიზში მოცემული ამოცანის გადაწყვეტაში თითქმის ფუძემდებლურ როლს ასრულებს. ფინანსური კოეფიციენტის შედარებისას ფასის ფორმირებისათვის პრაქტიკაში რამდენიმე ვარიანტი გამოიყენება, რომლებზეც ბევრადაა დამოკიდებული ფინანსური ანალიზის ხასიათი; ესენია :

სტანდარტული შედარებისათვის, რომელიც ე.წ. იმპერატიულ ფინანსურ ანალიზს წარმოშობს;

საშუალოდარგობრივი კოეფიციენტები, რომლებიც ინდიკაციურ ფინანსურ ანალიზს წარმოშობს;

ფინანსური კოეფიციენტების საფუძველზე განხორციელებული ფინანსური ანალიზის არსის გაგებისათვის საჭიროა, რიგი მნიშვნელოვანი მომენტები აღინიშნოს.

პირველ რიგში, ფინანსური კოეფიციენტების გაანგარიშება არის კომპანიის ფინანსური საქმიანობის ანალიზის მხოლოდ პირველი, საწყისი ეტაპი. ის ცვლილებების შესახებ ინფორმაციების ფორმირებას ახდენს, რაც მომავალში კომპანიის საქმიანობის მდგომარეობის სტაბილიზაციისათვის არის აუცილებელი.

მეორე მხრივ, კოეფიციენტი არის განგაშის ნიშანი. მაგალითად, ერთი მხრივ, რამდენადაც მეტი აქვს კომპანიას ნაღდი ფული, იმდენად უფრო მეტი შესაძლებლობა გააჩნია თავისი ვალდებულებების გადახდისა. მაგრამ, თუ ნაღდი ფული მეტად ბევრია , ამან თავისებური განგაში უნდა გამოიწვიოს, მხოლოდ იმიტომ, რომ ნაღდი ფულს მოგება არ მოაქვს. ნაღდი ფულის მხოლოდ გონივრულ დაბანდებას (ინვესტირებას) შეუძლია დამატებითი შემოსავლის მოტანა.

მესამე, ფინანსური საბუთების ობიექტური ინტერპრეტაციისათვის საჭიროა არა

ერთი კოეფიციენტი, არამედ მათი მთელი ნაკრები. უფრო ზუსტად, ფინანსური კოეფიციენტების სისტემა. მისი შემადგენლობა და სტრუქტურა ფინანსური ანალიზის ფუნქციებით განისაზღვრება, რომელთა შორის უმნიშვნელოვანესია:

შემოსავლიანობის ანალიზი; ლიკვიდობის ანალიზი; ფინანსური მდგომარეობის ანალიზი; საქმიანი აქტიურობის ანალიზი (ანუ აქტივების ბრუნვადობის ანალიზი, სხვაგვარად, ეფექტიანობის ანალიზი).

საკუთარი კაპიტალის შემოსავლიანობისა და აქციის შემოსავლიანობის კოეფიციენტები (ROE და EPS) შეფასებითი კრიტერიუმების როლის შემსრულებელი მაჩვენებლების თანრიგს მიეკუთვნება (ნახაზი 14/3). მათი მეშვეობით განისაზღვრება კომპანიის ფინანსური მდგომარეობა. ROE-მაჩვენებელზე ბევრი ამახვილებს ყურადღებას: ანალიტიკოსები, კრედიტორები, კომპანიის ხელმძღვანელები და მენეჯერები. მასში კომპანიის ყველა საოპერაციო და ფინანსური მაჩვენებელია კონცენტრირებული. EPS –ის დინამიკაზე გულმოდგინედ ამახვილებენ ყურადღებას აქციონერები, რომლებმაც კომპანიის აქციებში უკვე ჩადეს თავისი კაპიტალი და აპირებენ გადაწყვეტას, მომავალში ჩადონ თუ არა ფული ამ კომპანიაში. ტყუილად არ ამბობენ, რომ ფინანსური მენეჯერების კარიერა აქციების შემოსავლიანობის დინამიკაზეა დამოკიდებული.

1. გაყიდვების შემოსავლიანობა ROE –არის კომპანიის საოპერაციო მიმდინარე საქმიანობის შეფასების კრიტერიუმი.

2. აქტივების შემოსავლიანობა ROE არის:

- სტრუქტურული ქვედანაყოფების საქმიანობის შეფასების კრიტერიუმები;
- კომპანიის საოპერაციო (მიმდინარე) ეფექტიანობის კრიტერიუმები;
- მაღალი ROE –ს უზრუნველყოფის საფუძველი.

ინვესტიციების შემოსავლიანობა ROE –არის საინვესტიციო დანახარჯების შეფასების კრიტერიუმი.

4. საკუთარი კაპიტალის შემოსავლიანობა ROEE –არის კომპანიის შემოსავლიანობის კრიტერიუმი:

ღირებულების განსაზღვრაში წამყვანი ფაქტორი;

- აქციონერების კეთილდღეობის კრიტერიუმი.

5. აქციის შემოსავლიანობა EPS –არის აქციის საინვესტიციო მიმზიდველობის კრიტერიუმი

ნახაზი 4.3. შემოსავლიანობის კოეფიციენტები და შეფასების კრიტერიუმები

შემოსავლიანობის საბაზრო კოეფიციენტები Kკოტირებადი კომპანიების საბაზრო კრიტერიუმების როლს ასრულებს. აქციის შემოსავლიანობა, საბაზრო მულტიპლიკატორი და ფასისა და ღირებულების თანაფარდობა ცხრილი 4.2-შია მოყვანილი.

აქციის შემოსავლიანობის მაჩვენებელი (EPS) გაიანგარიშება, როგორც - მოგება გადასახადების გადახდის შემდეგ შეფარდებული გამოშვებული აქციების საერთო რაოდენობასთან:

აქციების შემოსავლიანობა = მოგება გადასახადის გადახდის შემდეგ / გამოშვებული აქციების რაოდენობა

შემოსავლიანობის აღნიშნულ მაჩვენებელს უწოდებენ, ერთის მხრივ, ფინანსური ანალიტიკოსების ფავორიტს, მერეს მხრეზე, აღნიშნული მხოლოდ მოგების „ნორმალიზებული“ საზომია.

საბაზრო მულტიპლიკატორი (ბაზრის მულტიპლიკატორი), ანუ ფასისა და შემოსავლიანობის თანაფარდობის კოეფიციენტი, ანუ P/E (Price Per Earning), განისაზღვრება შემდეგნაირად:

ფასის და შემოსავლიანობის თანაფარდობის კოეფიციენტი = აქციის ფასი / აქციის შემოსავლიანობა.

აღნიშნული კოეფიციენტის არსი პოტენციალური აქციონერების მოლოდინებს გამოხატავს. რამდენად მაღალია აღნიშნული კოეფიციენტი, იმდენადოპტიმისტურია მათი პროგნოზები კომპანიის შემოსავლებთან მიმართებაში. მისი ზრდა ნიშნავს, რომ აღნიშნული ინვესტორები, აქციის მიმდინარე შემოსავლიანობის თითოეულ დოლარზე, კომპანიის ფასეულობის ზრდას მოელოან.

ფასის და ღირებულების თანაფარდობის კოეფიციენტი (KP/B) განისაზღვრება შემდეგნაირად: $KP/B = \text{აქციის ფასი} / \text{ერთი აქციის საბალანსო ღირებულება}$, სადაც ერთი აქციის საბალანსო ღირებულება ტოლია საკუთარი კაპიტალის საბალანსო ღირებულების, გამოშვებული აქციების რაოდენობასთან შეფარდებით.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

1. დაახასიათეთ ბიზნესის ფინანსური ანალიზის სისტემის ექვსი ძირითადი მეთოდების არსი.
2. განიხილეთ ბიზნესის ეფექტურობის შეფასების 7 ჯგუფის კოეფიციენტები.

თავი N5. ბიზნესის სუბიექტის ფინანსური მენეჯმენტის ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემა

❖თემის სტრუქტურა:

5.1. ფინანსური მენეჯმენტის ფუნქციები და ინფორმაციული უზრუნველყოფის (ბუღალტრული ბალანსის) მახასიათებლები

5.2. მმართველობითი და ფინანსური აღრიცხვის მნიშვნელობა კორპორაციულ ფინანსურ მენეჯმენტში

❖ **სემინარული მეცადინეობა N3. თემაზე:** „კორპორაციული ფინანსური ანგარიშგების კომპონენტები ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების (ფასს–ის) მიხედვით“

❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

თავი N5. ბიზნესის სუბიექტის ფინანსური მენეჯმენტის ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემა

5.1. ფინანსური მენეჯმენტის ფუნქციები და ინფორმაციული უზრუნველყოფის (ბუღალტრული ბალანსის) მახასიათებლები

ფინანსური ანგარიშგება წარმოადგენს ინფორმაციის განსაკუთრებულ წყაროს, რომელიც გამოიყენება მმართველობითი გადაწყვეტილებების მისაღებად, როგორც საწარმოს შიგნით, ისე მის გარეთ. იგი უზრუნველყოფს ისეთი ფუნქციების განხორციელებას, როგორიცაა: დაგეგმვა, კონტროლი და შეფასება.

დაგეგმვა – მოქმედების წესის ფორმულირების პროცესია. იგი გულისხმობს მიზნის დასახვას, მისი მიღწევების გზების მოძიებას და საუკეთესო ალტერნატივის არჩევას. ამ ეტაპზე ბუღალტრულმა აღრიცხვამ უნდა წარმოადგინოს არსებული ფინანსური მდგომარეობის ნათელი სურათი, რადგან დაგეგმვისათვის აუცილებელია ინფორმაცია შესაძლო მოგებისა და ფულად საშუალებებზე მოთხოვნის შესახებ.

კონტროლი – გეგმის ფაქტიურად შესრულებაზე მეთვალყურეობის პროცესია. ამ ეტაპზე ბუღალტრულმა აღრიცხვამ უნდა წარმოადგინოს ინფორმაცია, რომელიც მოიცავს გეგმასთან ფაქტიური ხარჯებისა და შემოსავლების შედარებას.

შეფასება – გადაწყვეტილების მიღების მთელი სისტემის შესწავლის პროცესია, მისი გაუმჯობესების მიზნით. ამ ეტაპზე აუცილებელია დადგინდეს, მიღწეულია თუ არა დასახული მიზანი. გაირკვეს, რამ შეუშალა ხელი დასახული მიზნის მიღწევას, რა იყო მიზეზი – დაგეგმვის ან კონტროლის ნაკლოვანება, თუ თვითონ მიზანი იყო არასწორად არჩეული.

ფინანსური ინფორმაციის მომხმარებლები პირობითად შეიძლება დაიყოს სამ ჯგუფად:

1. ადმინისტრაცია (მენეჯერები);
2. პირდაპირი ფინანსური ინტერესების მქონე მომხმარებლები;
3. პარაპირდაპირი ფინანსური ინტერესების მქონე მომხმარებლები.

მენეჯერები ფინანსური ინფორმაციის ერთ-ერთი მთავარი მომხმარებლები არიან.

ბიზნესის ადმინისტრირება მოითხოვს შემდეგი ინფორმაციების გამოყენებას:

- 1) რამდენია საწარმოს საანგარიშგებო პერიოდის წმინდა მოგება;
- 2) არის თუ არა საწარმოს მესაკუთრეთა მოგების ნორმა მათი მოლოდინის ადეკვატური;
- 3) აქვს თუ არა საწარმოს საკმარისი ფულადი სახსრები;
- 4) რომელი საქონლის წარმოებაა (რეალიზაცია) უფრო რენტაბელური;
- 5) როგორია წარმოებული ცალკეული პროდუქციის თვითღირებულება და სხვ.

პირდაპირი ფინანსური ინტერესების მქონე მომხმარებლები არიან საწარმოს არსებული და მომავალი **ინვესტორები** და **კრედიტორები**. ისინი აანალიზებენ რა ბუღალტრულ ანგარიშგებაში არსებულ ინფორმაციას, ცდილობენ გააკეთონ დასკვნა იმის შესახებ, თუ როგორია საწარმოს ფინანსური პერსპექტივა, ღირს თუ არა მის საქმიანობაში სახსრების დაბანდება. კრედიტორებს კი აინტერესებთ, შესძლებს თუ არა საწარმო ვალის დროულად გადახდას და აქვს თუ არა პროცენტის გადახდის საშუალება.

პარაპირდაპირი (ირიბი) ფინანსური ინტერესების მქონე მომხმარებლები არიან პირები (როგორც ფიზიკური ისე იურიდიული), რომლებსაც აინტერესებთ გარკვეული ფინანსური ინფორმაცია. მათ რიცხვს მიეკუთვნება: საგადასახადო სამსახური, რომელიც დაინტერესებულია მოგების, ქონების, დამატებული ღირებულების, აქციზის, საშემოსავლო და სხვა გადასახადების სწორად ადმინისტრირებაში; სტატისტიკური აღრიცხვის ორგანო; აღრიცხვის მარეგულირებელი ორგანო; მყიდველები და საზოგადოება მთლიანად, რომელთა დაინტერესება გაპირობებულია იმით, რომ საწარმოთა მომგებიანობაზე ბევრადაა დამოკიდებული ინფლაცია, გარემოს მდგომარეობა, სოციალური პრობლემები და ცხოვრების საერთო დონე.

ფინანსური ანგარიშგების მომზადება და მისი მომხმარებლისათვის წარდგენა ევალება საწარმოს (კორპორაციის) დირექტორთა საბჭოს და/ან სხვა ხელმძღვანელ ორგანოს.

როგორც უკვე აღინიშნა, ფინანსურ ინფორმაციას მრავალი მომხმარებელი ჰყავს. ყოველ მათგანს კონკრეტული მოთხოვნილება გააჩნია ფინანსური ინფორმაციის მიმართ და ეს მოთხოვნილებები ერთმანეთისაგან განსხვავებულია. ამასთან, კონკურენციის პირობებში, არამიზანშეწონილია ისეთი ინფორმაციის გახსნა, რომელიც მხოლოდ **მმართველობით** ხასიათს ატარებს. ამიტომ, წინასწარ განისაზღვრება რა ფორმის შინაარსისა და მოცულობის ინფორმაცია აისახოს ფინანსურ ანგარიშგებაში.

ამრიგად, საერთო დანიშნულების ანუ **გამოსაქვეყნებელი ფინანსური ანგარიშგება**, რომელიც საყოველთაო პრაქტიკაში ცნობილია სახელწოდებით – **ფინანსური ანგარიშგება**, წარმოადგენს ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების შესაბამისად შეგროვილ, დამუშავებულ და მომხმარებლისათვის განსაზღვრული ფორმით მომზადებულ საერთო დანიშნულების **ფინანსურ ინფორმაციათა** ერთობლიობას.

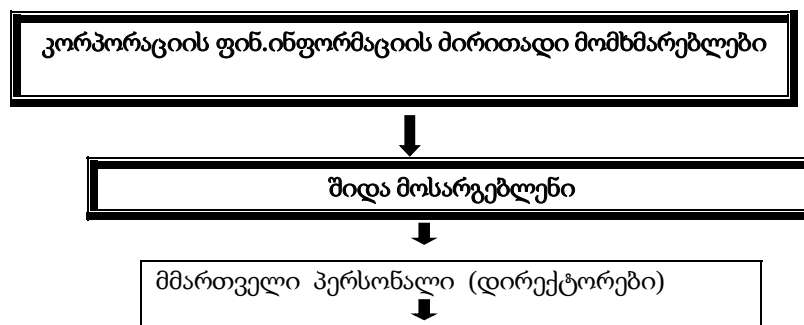
როგორც უკვე აღინიშნა, **ფინანსური მენეჯმენტი** არის საქმიანობა, რომელიც მოიცავს აქტივების–მოპოვებას, ფინანსირებასა და მიზანმიმართულ ეფექტიან მართვას, რაიმე მიზნის მისაღწევად. შესაბამისად, კომპანიის ფინანსურ მენეჯმენტს აქვს სამი ძირითადი ფუნქცია – მიიღოს გადაწყვეტილებები: ა) ინვესტირებაზე, ბ) ფინანსირებაზე და გ) აქტივების მართვაზე.

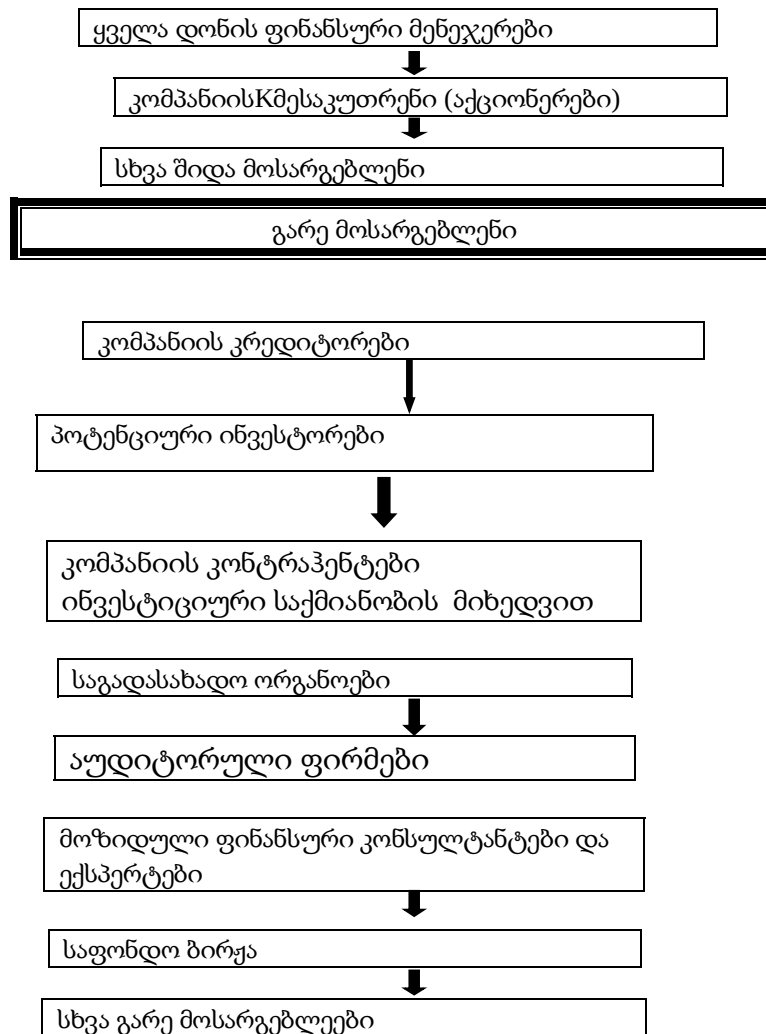
ფინანსური მენეჯმენტის ინფორმაციული სისტემა წარმოადგენს ფუნქციურ კომპლექსს, რომელიც უზრუნველყოფს შესაბამისი ინფორმაციული მაჩვენებლები მიზანმიმართული უწყვეტი შერჩევის პროცესს, რაც აუცილებელია ეფექტიანი ოპერატიული მმართველობითი გადაწყვეტილებების ანალიზის, დაგეგმვისა და მომზადებისათვის კორპორაციის (საწარმოს) ფინანსური საქმიანობის ყველა ასპექტის მიხედვით. ფინანსური მენეჯმენტის ინფორმაციული სისტემა მოწოდებულია უზრუნველყოს საჭირო და აუცილებელი ინფორმაციით არა მარტო მმართველობითი პერსონალი და თვით კომპანიის მესაკუთრეები, არამედ დააკმაყოფილოს მისი გარე მომხმარებლების ფართო წრის ინტერესები. კორპორაციის ფინანსური ინფორმაციის მოსარგებლეთა ძირითადი წრე წარმოდგენილია ნახ. 5.1.ზე.

ინფორმაციის გარე და შიდა მომხმარებელთა წრე არსებითად განსხვავდება ერთმანეთისგან.

გარე მომხმარებლები იყენებენ ინფორმაციის მხოლოდ იმ ნაწილს, რაც ახასიათებს კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის შედეგებს და მის ფინანსურ მდგომარეობას. ამ ინფორმაციის დიდი ნაწილი მოცემულია ოფიციალურ ფინანსურ ანგარიშგებაში, რასაც კორპორაცია აქვეყნებს.

შიდა მომხმარებლები, ზემოთ ჩამოთვლილის გარდა, იყენებენ ასევე ინფორმაციის მნიშვნელოვან ნაწილს კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის შესახებ, რომელიც წარმოადგენს კომერციულ საიდუმლოს.

ნახ. 5.1. საწარმოს ფინანსური ინფორმაციის ძირითად მოსარგებლეთა შემადგენლობა.

ფინანსური ინფორმაციის მაღალი როლი ეფექტიანი გადაწყვეტილებების მომზადებასა და მიღებაში განაპირობებს, შესაბამისად, მაღალ მოთხოვნებს მისი ხარისხისადმი ფინანსური მენეჯმენტის ინფორმაციული სისტემის ფორმირებისას. ასე რომ ინფორმაციას, რომელიც ერთვება ამ სისტემაში, წაეყენება შემდეგი ძირითადი მოთხოვნები (იხ.ნახ.5.2.):

ფინანსური ინფორმაციისადმი წაყენებული მოთხოვნები

მნიშვნელობა
სისრულე
სანდოობა

თავისდროულობა
გასაგებობა
რელევანტურობა
შესადარისობა
ეფექტიანობა

ნახ. 5.2.ფინანსური ინფორმაციისადმი წაყენებული მოთხოვნების სქემა

ფინანსურ მენეჯმენტში ინფორმაციულ სისტემაში ჩართული ინფორმაციისადმი წაყენებულ ძირითად მოთხოვნათა ჩამონათვალის არსი: მნიშვნელობა, სისრულე, თავისდროულობა, რელევანტურობა, შესადარისობა და ეფექტიანობა

ფინანსური მენეჯმენტის ინფორმაციული უზრუნველყოფის წყაროები იყოფა შიდა და გარე წყაროებად.

ფინანსური მენეჯმენტის ინფორმაციული უზრუნველყოფის მაჩვენებელთა სისტემა, რომელიც ყალიბდება გარე წყაროებიდან, იყოფა ოთხ ძირითად ჯგუფად.

1. მაჩვენებლები, რომლებიც ახასიათებს ქვეყნის საერთოეკონომიკურ განვითარებას.
2. მაჩვენებლები, რომლებიც ახასიათებს ფინანსური ბაზრის კონიუქტურას.
3. მაჩვენებლები, რომლებიც ახასიათებს კონტრაჰენტების და კონკურენტების საქმიანობას.

4. ნორმატიულ–მარეგულირებელი მაჩვენებლები.

ფინანსური მენეჯმენტის ინფორმაციული უზრუნველყოფის მაჩვენებელთა სისტემა, რომელიც ყალიბდება შიდა წყაროებისაგან, იყოფა სამ ჯგუფად:

- 1) კორპორაციის ფინანსური ანგარიშგების მაჩვენებლები;
- 2) კორპორაციის მმართველობითი აღრიცხვის მაჩვენებლები;
- 3) კორპორაციის ფინანსურ განვითარებასთან დაკავშირებული ნორმატიულ–საგეგმო მაჩვენებლები.

როგორც წესი, ფინანსურ ანგარიშგებაში წარმოდგენილია მხოლოდ გასული საანგარიშგებო პერიოდის ფინანსური შედეგი. ამიტომ ფინანსური ანგარიშგება არ იძლევა მომხმარებლისათვის გადაწყვეტილების მისაღებად ამომწურავ ინფორმაციას, მაგრამ მაინც პასუხობს მომხმარებელთა უმრავლესობის საერთო მოთხოვნებს.

მომხმარებელთა საერთო ინტერესების გათვალისწინებით, ბასს-ით დადგენილია ფინანსური ანგარიშგების სრული პაკეტის კომპონენტები და ელემენტები. ბასს 1-ის „ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის“ შესაბამისად, ფინანსური ანგარიშგების სრული კომპონენტი უნდა მოიცავდეს:

1. ბალანსს,
2. მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებას,
3. ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგებას,
4. ანგარიშგებას, რომელიც უზრუნველყოფს ინფორმაციას:
 - ა) საწარმოს საკუთარ კაპიტალში ნებისმიერი ცვლილების შესახებ, ან

ბ) საკუთარი კაპიტალის ცვლილებების შესახებ, რომლებიც არ არის გამოწვეული მესაკუთრეთა მიერ კაპიტალთან დაკავშირებული სამაეურნეო ოპერაციებისა და მათთვის კაპიტალის განაწილებასთან;

5. სააღრიცხვო პოლიტიკასა და ახსნა-განმარტებით შენიშვნებს (ბასს 1, პუნქტი 7).

ფინანსური ანგარიშგების შემადგენელი ნაწილები ურთიერთკავშირშია იმ თვალსაზრისით, რომ ასახავენ ერთი და იმავე სამეურნეო ოპერაციებისა და მოვლენების სხვადასხვა ასპექტს. მიუხედავად იმისა, რომ თითოეული ანგარიშგება შეიცავს სხვა ანგარიშგებისაგან განსხვავებულ ინფორმაციას, არც ერთი მათგანი არ ემსახურება მხოლოდ ერთ მიზანს და ვერც მომხმარებელთა კონკრეტული საინფორმაციო მოთხოვნილებების სრული დაკმაყოფილების საშუალებას იძლევა.

ფინანსური ანგარიშგება, როგორც წესი, მზადდება საანგარიშგებო პერიოდის ბოლო დღის თარიღით. საანგარიშგებო პერიოდად განიხილება წელი 12-თვიანი პერიოდით.

ფინანსური ანგარიშგების შედგენა უნდა მოხდეს საანგარიშგებო წლის დამთავრებიდან პირველი სამი თვის განმავლობაში (**საქართველოს კანონი "მეწარმეთა შესახებ", მუხლი 13.4**). სამეწარმეო კანონმდებლობა და ბასს არ მოითხოვს სხვა სახის ანგარიშგების წარდგენას (ზოგიერთი საწარმოს წინაშე ასეთი ვალდებულება შესაძლებელია წარმოიშვას სხვა კანონმდებლობით).

საწარმოს მიერ შედგენილი და წარდგენილი ანგარიშგებების ასეთი კლასიფიკაცია შეიძლება:

- ა) შედგენის პერიოდის;
- ბ) დანიშნულების;
- გ) ინფორმაციის მომცველობის;
- დ) გამოყენებული შეფასების მიხედვით.

ფინანსური ანგარიშგების მომზადება უნდა ეყრდნობოდეს უტყუარ და ობიექტურ თვალსაზრისს საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის, მისი საქმიანობის შედეგებისა და ფინანსური მდგომარეობის ცვლილებების შესახებ. უტყუარი და ობიექტური ინფორმაციის წარდგენის შესაძლებლობას იძლევა ინფორმაციის თითოეული ხარისხობრივი მახასიათებლისა და ბუღალტრული აღრიცხვის სათანადო სტანდარტების გამოყენება.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საწარმო, რომელიც ბუღალტრულ აღრიცხვასა და ფინანსურ ანგარიშგებას აწარმოებს ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებით (ბასს), ვალდებულია შეიმუშაოს **სააღრიცხვო პოლიტიკა** და ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოებისა და ფინანსური ანგარიშგების შედგენის დროს იხელმძღვანელოს სააღრიცხვო პოლიტიკაში აღწერილი დებულებებით.

სააღრიცხვო პოლიტიკა განსაკუთრებული პრინციპების, საფუძვლების, შეთანხმებების, წესებისა და პრაქტიკის ერთობლიობაა, რომელიც გამოიყენება საწარმოში ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის პროცესში.

სააღრიცხვო პოლიტიკას საწარმო ირჩევს დამოუკიდებლად და მასზე პასუხისმგებლობა საწარმოს ხელმძღვანელს ეკისრება. სააღრიცხვო პოლიტიკის ძირითადი დებულებები აუცილებლად უნდა გამომდინარეობდეს ბასს-დან.

„ხელმძღვანელობამ საწარმოს სააღრიცხვო პოლიტიკა ისე უნდა შეარჩიოს და გამოიყენოს, რომ ფინანსური ანგარიშგება შეესაბამებოდეს ყველა შესაბამისი ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნებს და ბასს-ის ინტერპრეტაციებს„ (ბასს 1. პ. 20)

სააღრიცხვო პოლიტიკის მიღებას გარკვეული მიზანი და მნიშვნელობა აქვს, რათა ყველა კატეგორიის ინფორმაციის მომხმარებელს საწარმოს ქონებრივ და ფინანსურ მდგომარეობაზე, საწარმოს საქმიანობის შედეგებზე სრული და საიმედო ინფორმაცია მიაწოდოს შეფასებისა და გადაწყვეტილების მისაღებად.

სააღრიცხვო პოლიტიკის საფუძველია ბასს-ის ძირითადი დაშვებები – **დარიცხვის მეთოდი და ფუნქციონირებადი საწარმო.**

დარიცხვის მეთოდის თანახმად სამეურნეო ოპერაციების შედეგებისა და სხვა მოვლენების აღიარება ხდება მათი მოხდენისთანავე. ამასთან, ისინი ერთდროულად აისახება ბუღალტრულ რეგისტრებსა და ამავე პერიოდის ფინანსურ ანგარიშგებაში. „საწარმოს ფინანსური ანგარიშგება უნდა მომზადდეს დარიცხვის მეთოდის გამოყენებით, გარდა ფულადი სახსრების მოძრაობის შესახებ ინფორმაციისა„ (ბასს 1. პ. 25).

ფუნქციონირებადი საწარმოს დაშვებასთან დაკავშირებით ბასს 1 (პუნქტი 23) განმარტავს, რომ „ფინანსური ანგარიშგება უნდა მომზადდეს საწარმოს ფუნქციონირებადობის პრინციპის გათვალისწინებით, იმ შემთხვევის გარდა, როცა საწარმოს ხელმძღვანელობას განზრახული აქვს საწარმოს ლიკვიდაცია, ან საქმიანობის შეწყვეტა, ან თუ მას არა აქვს რეალური არჩევანი, ასე რომ არ მოიქცეს„. სააღრიცხვო პოლიტიკის შერჩევისას საწარმოს ხელმძღვანელობა ვარაუდობს, რომ საწარმო უწყვეტად განაგრძობს ფუნქციონირებას პროგნოზირებად მომავალში. ფუნქციონირების უნარის შეფასებისას, საწარმოს ხელმძღვანელობა იყენებს ნებისმიერ ხელმისაწვდომ ინფორმაციას საწარმოს მომავალი საქმიანობის შესახებ, რომელიც გულისხმობს ბალანსის შედგენის თარიღიდან სულ მცირე ერთ წელიწადს.

ბუღალტრული ბალანსი წარმოადგენს ფინანსურ ანგარიშგებას საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის შესახებ გარკვეული პერიოდისათვის. იგი ასახავს სრულ სტრუქტურულ და ურთიერთდაკავშირებულ მონაცემებს საწარმოს აქტივების, ვალდებულებებისა და საკუთარი კაპიტალის შესახებ საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოსათვის. .

აქტივი არის საწარმოს განკარგულებაში არსებული მატერიალური, ან არამატერიალური რესურსი, რომელიც წარსულში მომხდარი სამეურნეო მოვლენების შედეგია და რის საფუძველზეც საწარმო მომავალში მოელის ეკონომიკური სარგებლის მიღებას.

აქტივებში განივთებული მომავალი ეკონომიკური სარგებელი არის აქტივების უნარი – ხელი შეუწყოს, პირდაპირ ან არაპირდაპირ, ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების შემოსავლას საწარმოში. კერძოდ:

- შეიძლება აქტივის გამოყენება ცალკე ან სხვა აქტივებთან ერთად, საქონლის წარმოებისა და მომსახურების გაწევის პროცესში,
- შეიძლება აქტივის გაცვლა სხვა აქტივზე,
- შეიძლება აქტივის გამოყენება ვალდებულებების დასაფარავად,
- შეიძლება აქტივის განაწილება საწარმოს მესაკუთრეთა შორის.

ვალდებულება საწარმოს მიმდინარე პერიოდის მოვალეობაა, რომელიც წარმოიშვა წარსული სამეურნეო მოვლენების შედეგად და რომლის შესრულება გულისხმობს საწარმოს ეკონომიკურ სარგებელში განვითარებული რესურსების გასვლას საწარმოდან.

ვალდებულება არის საწარმოს მოვალეობა ან პასუხისმგებლობა, რომლის შესრულება გარკვეულ ნორმებს ექვემდებარება. ვალდებულებები შეიძლება სამართლებრივად შევიდეს ძალაში სავალდებულო წესით შესასრულებელი კონტრაქტის ან საკანონმდებლო მოთხოვნის ძალით.

მიმდინარე ვალდებულების დაფარვა, როგორც წესი, გულისხმობს საწარმოს ეკონომიკური რესურსების გასვლას მევალე მხარის ინტერესების დაკმაყოფილების მიზნით, კერძოდ:

- ფულის გადახდით,
- სხვა აქტივების გადაცემით,
- მომსახურების გაწევით,
- ერთი ვალდებულების მეორეთი შეცვლით, ან
- ვალდებულების საკუთარ კაპიტალად გადაქცევის გზით.

საკუთარი კაპიტალი არის საწარმოს აქტივების ის ნაწილი, რომელიც რჩება ყველა ვალდებულების დაფარვის შემდეგ. იგი შეიძლება დაიყოს ქვეჯგუფებად: სააქციო კაპიტალი, გაუნაწილებელი მოგება, გაუნაწილებელი მოგებიდან შექმნილი რეზერვები და რეზერვები, რომლებიც უზრუნველყოფენ კაპიტალის შენარჩუნებას, ასეთი კლასიფიკაცია შეიძლება სასარგებლო იყოს ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლისათვის ეკონომიკური გადაწყვეტილების მისაღებად.

ამრიგად, საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის **ინფორმაციის** ბალანსური განზოგადება, ერთი მხრივ, საწარმოს ეკონომიკურ რესურსებს და, მეორე მხრივ, მათი დაფინანსების წყაროებს მოიცავს. **ეკონომიკური რესურსები** ბალანსში წარმოდგენილია აქტივების სახით. **დაფინანსების წყაროები** კი, – ვალდებულებებისა და საკუთარი კაპიტალის სახით. ბალანსის თითოეული ელემენტს გააჩნია შესაბამისი მუხლი, რომელიც აერთიანებს შინაარსითა და ფუნქციებით ერთგვაროვან რესურსებსა და წყაროებს.

ბალანსში მუხლების წარდგენას საფუძვლად უდევს ბასს 1-ის ნორმები. კერძოდ, მისი 66-ე პუნქტი განმარტავს, რომ ბალანსში აუცილებელია აისახოს ქვემოთ ჩამოთვლილი მუხლების შესაბამისი თანხები:

- ა) ძირითადი საშუალებები,
- ბ) არამატერიალური აქტივები,
- გ) ფინანსური აქტივები {დ), ვ) და ზ) პუნქტში მოცემული თანხების გარდა},

დ) ინვესტიციები, რომელთა ბუღალტრული აღრიცხვა ხდება კაპიტალ-მეთოდებით,

ე) სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობა,

ვ) სავაჭრო და სხვა მოთხოვნები,

ზ) ფულადი სახსრები და მათი ეკვივალენტები,

თ) სავაჭრო და სხვა ვალდებულებები,

ი) საგადასახადო ვალდებულებები და აქტივები ბასს 12-ის „მოგებიდან გადასახადები,, შესაბამისად,

კ) ანარიცხები,

ლ) გრძელვადიანი პროცენტიანი ვალდებულებები,

მ) უმცირესობის წილი;

ნ) გამოშვებული სააქციო კაპიტალი და რეზერვები.

ფინანსური ინფორმაციის მომხმარებელთა ინტერესებიდან გამომდინარე, პრაქტიკაში მიღებულია აქტივებისა და ვალდებულებების დაჯგუფება ვადის მიხედვით. კერძოდ: გრძელვადიან და მოკლევადიან აქტივებად და ვალდებულებებად.

საწარმოს ბალანსში (ან ახსნა-განამარტებით შენიშვნებში) ბასს 1-ის 74-ე მუხლის შესაბამისად უნდა აისახოს შემდეგი ინფორმაცია:

ა) ყველა ტიპის სააქციო კაპიტალისათვის:

I) ნებადართული აქციების რაოდენობა,

II) გამოშვებული და მთლიანად ანაზღაურებული აქციების რაოდენობა, და გამოშვებული, მაგრამ აუნაზღაურებელი აქციების რაოდენობა,

III) ერთეული აქციის ნომინალური ღირებულება, ან ის ფაქტი, რომ აქციებს არ გააჩნია ნომინალური ღირებულება,

IV) მიმოქცევაში მყოფი აქციების რაოდენობის შედარება წლის დასაწყისისა და ბოლოსათვის,

V) უფლებები, პრივილეგიები და შეზღუდვები, რომლებიც ეხება ამა თუ იმ ჯგუფს, დივიდენდების განაწილებასა და კაპიტალის დაფარვასთან დაკავშირებული შეზღუდვების ჩათვლით,

VI) საწარმოს აქციები, რომლებიც თვით საწარმოს, შვილობილ საწარმოს ან მეკავშირე საწარმოს საკუთრებაშია,

VII) აქციები, რომლებიც რეზერვირებულია გამომუშავებული ოფციონებისა და სავაჭრო ხელშეკრულებებისათვის, პირობებისა და თანხების ჩვენებით,

ბ) აქციონერთა კაპიტალში თითოეული რეზერვის შინაარსისა და დანიშნულების აღწერა,

გ) დივიდენდების ოდენობა, რომელიც შეთავაზებულ ან ბალანსის შედგენის თარიღის შემდეგ გამოცხადდა, მაგრამ ფინანსური ანგარიშგების წარდგენაზე ნებართვის თარიღამდე,

დ) ნებისმიერი კუმულატიური პრივილეგიური დივიდენდების თანხა, რომელიც არ არის აღიარებული.

როგორც უკვე აღინიშნა, ბუღალტრული აღრიცხვის, ისე ბალანსის შედგენის მიზნით, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია **შეფასება**. ფინანსური ანგარიშგების შედგენისას გამოიყენება შეფასების სხვადასხვა მეთოდი, სხვადასხვა ხარისხითა და კომბინაციით. შეფასების ეს მეთოდები, აქტივებთან და ვალდებულებებთან დაკავშირებით, შემდეგი შინაარსის მატარებელია:

შეფასების მეთოდი	აქტივები	ვალდებულებები
პირვანდელი ღირებულება	ფულადი სახსრების ან მათი ეკვივალენტების თანხა, ან ის რეალური ღირებულება, რომელიც უნდა გადახდილიყო აქტივების შეძენის მომენტში.	ვალდებულებების სანაცვლოდ მიღებული აქტივის თანხა ან ზოგჯერ (მაგ. მოგების გადასახადი) ის თანხა, რომლის გასვლა მოსალოდნელია ვალდებულების დასაფარავად.
მიმდინარე ღირებულება	ფულადი სახსრების ან მათი ეკვივალენტების თანხა, რომელიც მოცემულ მომენტში მისი ან ანალოგიური აქტივის შესაძენად უნდა გადაიხადონ.	მოცემულ მომენტში ვალდებულების დასაფარავად საჭირო არადისკონტირებული ფულადი თანხა.
სარეალიზაციო (დაფარვის) ღირებულება	ფულადი სახსრების ან მათი ეკვივალენტების თანხა, რომლის მიღებაც შესაძლებელია აქტივის მოცემულ პერიოდში გაყიდვისას.	საწარმოს ჩვეულებრივი საქმიანობის პირობებში ვალდებულებების დასაფარავად გადასახდელი არადისკონტირებული ფულადი თანხა.
დისკონტირებული ღირებულება	აქტივის არსებული დისკონტირებული ღირებულების თანხა, რომელიც ჩვეულებრივი საქმიანობის პირობებში	არსებული დისკონტირებული თანხა, რომელიც საჭიროა ამ ვალდებულების დასაფარავად საწარმოს ჩვეულებრივი საქმიანობის პირობებში და

	მომავალში შემოსასვლელი წმინდა ფულადი სახსრების ტოლია.	რომელიც მომავალში ამ მიზნით გასასვლელი ფულადი სახსრების ტოლია.

შეფასების კონკრეტული მეთოდის არჩევისათვის, აუცილებელია ბალანსის შესაბამისი მუხლისათვის ბასს-ით დადგენილი წესების ცოდნა. ჩვეულებრივ, საბალანსო მუხლისათვის, სტანდარტები, ძირითად მიდგომასთან ერთად უშვებს, **ალტერნატიული მეთოდების გამოყენებას**. საწარმო ვალდებულია შეარჩიოს თავისი საბალანსო პოლიტიკა და შესაბამისობისა და შესადარისობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, იხელმძღვანელოს მუდმივობის პრინციპით.

ქვემოთ მოტანილია ბალანსში ასახვის მიზნით ზოგიერთი მუხლის შეფასებისათვის ბასს-ით დადგენილი წესები

ბალანსის მუხლი	შეფასება ბალანსში ასახვის მიზნით	საფუძველი
		ასს-ს (ნომერი, პუნქტი)
გრძელვადიანი აქტივები		
	პირვანდელი ღირებულებებიდან დაგროვილი ცვეთისა და დაგროვილი გაუფასურების ზარალის გამოკლების შედეგად მიღებული თანხით,	16(28)
ძირითადი საშუალებები	ან ალტერნატიული: გადაფასებული თანხით, რომელიც გადაფასების მომენტისათვის არსებული აქტივის რეალური ღირებულების ტოლია, დაგროვილი ცვეთისა და დაგროვილი გაუფასურების ზარალის თანხების გამოკლებით	16(29)
გუდვილი	თვითღირებულებას გამოკლებული ნებისმიერი აკუმულირებული ამორტიზაცია და გაუფასურების ზარალი.	
არამატერიალური აქტივები	თვითღირებულების თანხით, რომელიც შემცირებულია ნებისმიერი დაგროვილი ამორტიზაციისა და ნებისმიერი დაგროვილი	

	გაუფასურების ზარალის ოდენობით.	22(43)
ინვესტიცია შვილობილ საწარმოებში	ა) თვითღირებულებით, ბ) კაპიტალ-მეთოდით, ან გ) რეალური ღირებულებით, გაყიდვაზე ან სხვა გასვლაზე გაწეული გარიგების დანახარჯების გამოქვითვის გარეშე.	38(63) 27(29) 39 (69)
ინვესტიცია მეკავშირე საწარმოებში	ა) თვითღირებულებით, ბ) კაპიტალ-მეთოდით, გ) რეალური ღირებულებით, გაყიდვაზე ან სხვა გასვლაზე გაწეული გარიგების დანახარჯების გამოქვითვის გარეშე.	28(12) 39(69)
სხვა გრძელვადიანი ინვესტიციები	ა) თვითღირებულებით, ბ) გადაფასებული თანხით, გ) საბაზრო წილობრივი ფასიანი ქაღალდების დროს, თვითღირებულებასა და საპორტფელო საფუძველზე დადგენილ საბაზრო ღირებულებას შორის უმცირესი თანხით.	25(23)
მიმდინარე აქტივები		
სასაქონლო მატერიალური ფასეულობა	თვითღირებულებასა და ნეტო სარეალიზაციო ღირებულებას შორის უმცირესი თანხით პირვენდელი ღირებულების ნაშთით, საექვო	2(6)

სავაჭრო მოთხოვნები	მოთხოვნების გამოკლებით	სტუქტ. საფუძვ. (89-90)
სხვა მოთხოვნები	პირვანდელი ღირებულებით	
მოკლევადიანი ინვესტიცია	ა) საბაზრო ღირებულებით, ბ) საბაზრო ღირებულებასა და ინვესტიციის თვითღირებულებას შორის უმცირესი თანხით.	25(19) 27(30) 39(69)
ინვესტიცია შვილობილ საწარმოებში	ა) თვითღირებულებით, ბ) წილობრივი მეთოდით, გ) რეალური ღირებულებით.	28(14)
ინვესტიცია მეკავშირე საწარმოებში	ა) თვითღირებულებით, ბ) კაპიტალ-მეთოდით, გ) რეალური ღირებულებით.	39(69)
გრძელვადიანი ვალდებულებები		
სესხები	მიმდინარე ღირებულებებით.	37(36)
საპენსიო ანარი-ცხები	იმ დანახარჯების საუკეთესო შეფასებით, რომელიც საჭიროა მიმდინარე მოვალეობის შესასრულებლად ბალანსის შედგენის თარიღისათვის (დასაშვებია დისკონტირება)	
მოკლევადიანი ვალდებულებები		
სავაჭრო ვალდებულებები	მიმდინარე ღირებულებებით.	37(36)
მოკლევადიანი სესხები	მიმდინარე ღირებულებებით.	
საგარანტიო		

ანარიცხები	იმ დანახარჯების საუკეთესო შეფასებით, რომელიც საჭიროა მიმდინარე მოვალეობის შესასრულებლად ბალანსის შედგენის თარიღისათვის.	

ბალანსის წარსადგენად მომზადებისათვის აუცილებელია შემდეგი პროცედურების გაგლა:

1. ბალანსის შედგენის თარიღამდე მომხდარი ოპერაციებიდან გამომდინარე, ბუღალტრულ ანგარიშებზე ნაშთების დაზუსტება.
 2. საბალანსო ნაშთების ბუღალტრული შეფასება ბალანსში ასახვის მიზნით.
 3. საცდელი ბალანსის შედგენა.
 4. ანგარიშების დახურვისა და დასკვნითი ოპერაციების მუხლობრივი გატარება.
 5. საბალანსო ნაშთების აგრეგირება და ბალანსის მუხლების ჩამოყალიბება.
 6. შენიშვნების მომზადება აგრეგირებული მუხლების ინფორმაციის გასახსნელად.
 7. ახსნა-განმარტებითი შენიშვნების ჩამოყალიბება.
- ბუღალტრული ბალანსი, გარდა იმისა, რომ აქტივების, ვალდებულებებისა და საკუთარი კაპიტალის, წინა საანგარიშგებო პერიოდთან შედარებით, ცვლილების შესწავლის საშუალებას იძლევა, იგი იმავდროულად საწარმოს ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის წარმოების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან და აუცილებელ საინფორმაციო წყაროდ გვევლინება.

5.2. მმართველობითი და ფინანსური აღრიცხვის მნიშვნელობა ფინანსურ მენეჯმენტში

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მნიშვნელოვნად გართულდა კორპორაციების (ფირმების) მართვის პროცესი, რომელსაც მინიჭებული აქვს სრული სამეწარმეო და ფინანსური დამოუკიდებლობა. სამეწარმეო თავისუფლება გულისხმობს საწარმოს ორგანიზაციული ფორმის, წარმოების სფეროს, ბიზნესპარტნიორების არჩევის თავისუფლებას და ა.შ.

კორპორაციის ფინანსური დამოუკიდებლობა მდგომარეობს მის სრულ თვითდაფინანსებაში, დამოუკიდებელი ფინანსური სტრატეგიის შემუშავებაში და ა.შ. ამასთან ერთად, რთულდება ბუღალტრული აღრიცხვის წინაშე მდგარი ამოცანებიც. ასეთ პირობებში გარდუვალი გახდა მმართველობითი აღრიცხვის, როგორც ბუღალტრული აღრიცხვის დამოუკიდებელი მიმართულების, წარმოქმნა.

მმართველობითი აღრიცხვა განისაზღვრება, როგორც კომპანიის ბუღალტრული აღრიცხვის დამოუკიდებელი მიმართულება, რომელიც მმართველობით აპარატს უზრუნველყოფს როგორც მთელ კომპანიას, ისე მისი ცალკეული სტრუქტურული

ერთეულებს დაგეგმვის, მართვის, კონტროლის და შეფასებისათვის საჭირო ინფორმაციით. ეს პროცესი მოიცავს მმართველობითი აპარატის მიერ მისი ფუნქციების შესრულებისათვის აუცილებელი ინფორმაციის გამოვლენას, ცვლილების გაზომვას, ჩაწერას, შეგროვებას, შენახვას, დაცვას, ანალიზს, მომზადებას, ინტერპრეტაციას, გადაცემასა და მიღებას. შესაბამისად, მმართველობითი აღრიცხვა წარმოადგენს კომპანიის მართვის სისტემის მნიშვნელოვან ელემენტს და ფუნქციონირებს ფინანსური აღრიცხვის სისტემის პარალელურად..

ფინანსური აღრიცხვის მიზანია კომპანიის(საწარმოს) ფინანსური ანგარიშგების შესადგენად საჭირო ინფორმაციის მიღება, რომელიც განკუთვნილია როგორც საკუთარი ადმინისტრაციის, ისე გარეშე მომხმარებლისათვის. ფინანსური ანგარიშგების მონაცემები შესადარისი რომ იყოს, ფინანსური აღრიცხვა უნდა იქნეს წარმოებული მკვეთრად განსაზღვრული მოთხოვნებისა და პრინციპების შესაბამისად.

ფინანსური აღრიცხვის ძირითად საფუძველს წარმოადგენს **დარიცხვის პრინციპი**, ე.ი. სამეურნეო ოპერაციები აისახება ბუღალტრული აღრიცხვის ანგარიშებზე ოპერაციების განხორციელების მომენტში, როცა საკუთრების უფლება გადავიდა გამყიდველიდან მყიდველზე, კომპანია–გამყიდველი ახდენს პროდუქტის რეალიზაციის და შესაბამისი მოგების მიღების რეგისტრაციას, რაც აისახება მოგება–ზარალის ანგარიშგებაში.

მმართველობითი აღრიცხვის მიზანია მენეჯერების უზრუნველყოფა ინფორმაციით, რომელიც აუცილებელია სამმართველო გადაწყვეტილებების მისაღებად. მმართველობითი აღრიცხვა აფართოებს ფინანსურ აღრიცხვას, რამდენადაც მოიცავს წარმოების (რეალიზაციის) ოპერაციებს. მმართველობითი აღრიცხვის მონაცემებს, რომელშიც განკუთვნილია ფირმის ხელმძღვანელობისათვის, წაყენება სრულიად განსხვავებული მოთხოვნები იმ ინფორმაციასთან შედარებით, რომელიც წარმოადგენილია ფირმის ფინანსურ ანგარიშგებაში და განკუთვნილია გარეშე მომხმარებლების ინვესტორების, კრედიტორების და სხვა პირებისათვის, რომლებიც არ მუშაობენ ფირმაში.

ბუღალტრული საინფორმაციო სისტემა ახდენს ანგარიშების ფორმირებას:

- 1)ბუღალტრული ინფორმაციის გარე მომხმარებლებისათვის;
- 2)პერიოდული დაგეგმვისა და კონტროლის მიზნებისათვის;
- 3)არასტანდარტულ სიტუაციებში გადაწყვეტილებათა მიღებისა და კომპანიის პოლიტიკის შემუშავებისათვის.

ფინანსური აღრიცხვის პრეროგატივას წარმოადგენს პირველი ჯგუფის ანგარიშგების შედგენა.ხოლო, **მმართველობითი აღრიცხვის ამოცანას** წარმოადგენს მეორე და მესამე ჯგუფის ანგარიშგების შედგენა, რომელთა ინფორმაციაც განკუთვნილია კომპანიის მესაკუთრეებისათვის და მათი მენეჯერებისათვის.

მენეჯერები საჭიროებენ ინფორმაციას, რომელიც დაეხმარება მათ გადაწყვეტილებათა მიღებაში, მმართველობითი საქმიანობის კონტროლსა და რეგულირებაში. ასეთ ინფორმაციას შეიძლება მივაკუთვნოთ: გასაყიდი (საბაზრო) ფასები, საწარმოო დანახარჯები, მოთხოვნა, კონკურენტუნარიანობა, საწარმოს მიერ

გამოშვებული პროდუქციის რენტაბელობა.

მმართველობითი აღრიცხვა ერთმანეთთან აკავშირებს საწარმოს მმართველობასა და სააღრიცხვო პროცესს. მმართველობითი აღრიცხვის საგანს წარმოადგენს კომპანიის და მისი ცალკეული სტრუქტურული დანაყოფების, ანუ პასუხისმგებლობის ცენტრების, სამეწარმეო საქმიანობა.

მმართველობით აღრიცხვაში პასუხისმგებლობის ცენტრი არის ორგანიზაციის სტრუქტურული ქვედანაყოფი, რომლის სათავეში დგას მენეჯერი, რომელიც აკონტროლებს დანახარჯებს, შემოსავლებს და ბიზნესის ამ სეგმენტში ინვესტირებულ საშუალებებს.

მმართველობით აღრიცხვაში გამოყოფენ „პასუხისმგებლობის ცენტრების“ ოთხ ტიპს: დანახარჯთა ცენტრი; შემოსავლის ცენტრი; მოგებისა და საინვესტიციო ცენტრი.

მმართველობითი აღრიცხვის შესწავლის საგანს წარმოადგენს ზემოთ აღნიშნული პასუხისმგებლობის ცენტრების სამეწარმეო საქმიანობა, ამიტომ ზოგჯერ მმართველობით აღრიცხვას უწოდებენ აღრიცხვას „პასუხისმგებლობის ცენტრების“ მიხედვით ან სეგმენტურ აღრიცხვას.

საბაზრო ეკონომიკაში მნელია ბიზნესის სეგმენტების მიხედვით აღრიცხვის მნიშვნელობის შეფასება. სეგმენტური აღრიცხვის ინფორმაციის ბაზაზეა აგებული მმართველობითი კონტროლის სისტემა. სეგმენტური აღრიცხვის მონაცემები პასუხობს შიდასაწარმოო მმართველობის ინფორმაციულ მოთხოვნებს, იძლევა დანახარჯების და შედეგების კონტროლისა და სეგმენტური ანგარიშების შედგენის საშუალებას მმართველობის სხვადასხვა დონეზე.

მმართველობითი აღრიცხვის ძირითადი ამოცანა მდგომარეობს დასახული მიზნების შეთანხმების უზრუნველყოფაში, მაშინ როცა ყოველი ცალკე აღებული თანამშრომლის ინტერესი ემთხვევა მთლიანად კომპანიის ინტერესებს. ამ მიზნების რეალიზაციისათვის მენეჯერმა უნდა გაანაწილოს ქვედა დონის მენეჯმენტის მოვალეობები და შეიმუშაოს მათი საქმიანობის შეფასების შესაბამისი კრიტერიუმები სეგმენტური აღრიცხვისა და ანგარიშების მონაცემთა საფუძველზე.

მმართველობითი კონტროლი მოიცავს იმ წესებისა და პროცედურების ერთობლიობას, რომლებიც გამოიყენება მენეჯერების მიერ პასუხისმგებლობის ცენტრების საქმიანობის შედეგების გასაზომად და იმის განსასაზღვრავად თუ რამდენად შეესაბამება მიღებული შედეგები დაგეგმილ მონაცემებს. თუ შესაბამისობა არ არსებობს, შეიმუშავებს კორექტირების ფორმებს.

ამგვარად, მმართველობითი აღრიცხვის საფუძველზე ხდება მენეჯერების მიერ მათ დაქვემდებარებაში არსებულ სტრუქტურულ ერთეულებში ადეკვატური მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღება. ნაწილობრივ, ეს შეიძლება გამოვლინდეს მათ მიერ სამომავლოდ შემუშავებული გეგმების კორექტირებაში.

ზოგადად, მმართველობითი აღრიცხვა უფრო მეტია, ვიდრე უშუალოდ აღრიცხვა. აღრიცხვის გარდა იგულისხმება დაგეგმვა, ანალიზი, რომლის შედეგები განკუთვნილია შიდა საწარმოო გამოყენებისათვის ეფექტიანი მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღების მიზნით.

მმართველობითი აღრიცხვის ერთ-ერთი უმთავრესი ფუნქციაა კალკულაციის

ფუნქცია. მმართველობით აღრიცხვაში შესრულებული გაანგარიშებების ბაზაზე შეიძლება განხილულ იქნეს ერთი და იმავე ამოცანის გადაჭრის განსხვავებული ვარიანტები, არჩეულ იქნეს ოპტიმალური ვარიანტი და მიღებულ იქნეს ეფექტიანი მმართველობითი გადაწყვეტილება.

მმართველობით აღრიცხვაში გამოყენებული მეთოდები:

- 1) ფინანსური აღრიცხვის მეთოდის ელემენტები;
- 2) ინდექსები და კოეფიციენტების მეთოდი;
- 3) ეკონომიკური ანალიზის მეთოდები;
- 4) მათემატიკური მეთოდები.

ჩამოთვლილი მეთოდები ინტეგრირდება ერთიან სისტემაში და გამოიყენება კორპორაციულ მართვაში.

ცნობილია, რომ ინფორმაცია არის მონაცემები პიროვნებების, საგნების, ფაქტების, მოვლენების, მოქმედებებისა და პროცესების შესახებ, ანუ ყველაფერი ის, რომელიც აფართოებს კვლევის ობიექტზე წარმოდგენას. მმართველობითი აღრიცხვის მიზანს წარმოადგენს მენეჯერების ინფორმაციით უზრუნველყოფა, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან კონკრეტული საწარმოო მიზნების მიღწევაზე.

მმართველობითი აღრიცხვის ინფორმაციას წაეყენება შემდეგი მოთხოვნები:

შიდასაწარმოო სააღრიცხვო ინფორმაცია უნდა წარედგინოს კონკრეტულ ინფორმაციის მომხმარებელს, მათი მომზადების დონისა და იერარქიის შესაბამისად ოპერატიულობა. ინფორმაცია უნდა წარედგინოს ვადებში, რომლებიც საშუალებას იძლევა დროულად იქნეს მიღებული ეფექტიანი სამეურნეო გადაწყვეტილება, წინააღმდეგ შემთხვევაში ის მართვის მიზნებისთვის ნაკლებად გამოყენებადია; სისრულე. მენეჯმენტის შესაბამის დონეზე მმართველობითი გადაწყვეტილების მისაღებად საკმარისი ინფორმაცია უნდა იქნეს წარდგენილი. ამავდროულად მან არ უნდა შეაჩეროს მომხმარებლის ყურადღება არაარსებით ან საქმესთან კავშირის არმქონე მონაცემებზე;

ანალიზურობა. შიდა მმართველობითი მიზნებისათვის შერჩეული ინფორმაცია უნდა შეიცავდეს მიმდინარე ექსპრესანალიზის მონაცემებს ან იძლეოდეს მსგავსი ანალიზის წარმოების შესაძლებლობას დროის მინიმალურ მონაკვეთში;

მოქნილობა და ინიციატიულობა. ინფორმაციამ უნდა უზრუნველყოს საკუთარი ინფორმაციული ინტერესების სისრულე ცვალებადი მმართველობითი სიტუაციის პირობებში ან წარმოების ფაქტორების ცვლილებებთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, პასუხისმგებლობის ცენტრებს უნდა მიეცეთ მოცემული ინფორმაციის გამოყენებასთან დაკავშირებით საკუთარი წინადადებების ფორმულირებისა და განსახილველად მენეჯმენტის ზედა საფეხურებზე მათი გაგზავნის შესაძლებლობა;

სარგებლიანობა. ინფორმაცია მმართველების ყურადღებას უნდა მიმართავდეს პოტენციური რისკის სფეროებისადმი და ობიექტურად უნდა აფასებდეს საწარმოს მენეჯერების მუშაობას;

ეკონომიურობა. შიდასაწარმოო ინფორმაციის მომზადების დანახარჯები არ უნდა აჭარბებდეს მისი გამოყენების ეკონომიკურ ეფექტს.

ბუღალტრული ინფორმაცია შეადგენს მთელი მმართველობითი ინფორმაციის 20–

30%-ს, ანალიზის წილი არის 70–80%. ფინანსურ აღრიცხვაში ეს დამოკიდებულება განსხვავებულია: მთელი ინფორმაციის 50–60%-ს წარმოადგენს სააღრიცხვო ინფორმაციას, ანალიზის წილი კი შეადგენს 40–50%-ს.

როგორც წესი, მმართველობითი ანალიზის ინფორმაცია ატარებს **კონფიდენციალურ ხასიათს**.

მმართველობით და ფინანსურ აღრიცხვაში კვლევის რიგი ობიექტები საერთოა: აღრიცხვის ორივე სისტემაში განიხილება ერთი და იგივე სამეურნეო ოპერაციები; მმართველობით აღრიცხვაში გაანგარიშებულ საწარმოო ან სრულ თვითღირებულებაზე დაყრდნობით ხდება საწარმოში წარმოებული აქტივების საბალანსო შეფასება ფინანსურ აღრიცხვაში;

ფინანსური აღრიცხვის მეთოდები გამოიყენება მმართველობით აღრიცხვაში; ოპერატიული ინფორმაცია გამოიყენება არა მარტო მმართველობით აღრიცხვაში, არამედ ფინანსური დოკუმენტების შედგენისას. აქედან გამომდინარე, აღრიცხვაში დუბლირების თავიდან ასაცილებლად პირველადი ინფორმაციის დამუშავება უნდა მოხდეს როგორც ფინანსური, ისე მმართველობითი აღრიცხვის ინტერესების შესაბამისად.

აღრიცხვის ორივე სახისათვის საერთო მნიშვნელოვანი ფაქტორია ის, რომ მათი ინფორმაცია გამოიყენება გადაწყვეტილებების მისაღებად.

ამრიგად, ფინანსური და მმართველობითი აღრიცხვა წარმოადგენს ერთიანი ბუღალტრული აღრიცხვის ურთიერთდაკავშირებულ და ურთიერთ-განმაპირობებელ კომპონენტებს, მაგრამ მათ შორის არის **პრინციპული განსხვავება შემდეგ საკითხებში:**

1) აღრიცხვის წარმოების აუცილებლობა.

ფინანსური აღრიცხვის წარმოება რეგლამენტირებულია ბასს–ით და საქართველოს კანონმდებლობით. საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოების წესიდან გადახრა, ბუღალტრული ანგარიშგების დამახინჯება და მისი წარდგენისა და გამოქვეყნების ვადების დაუცველობა საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად ისჯება. ფინანსური აღრიცხვა წარმოებს დადგენილი ფორმატით და დადგენილი სიზუსტით საწარმოს ხელმძღვანელების სურვილის მიუხედავად.

2) აღრიცხვის წარმოების მიზნები.

ფინანსური აღრიცხვის მიზანია ფინანსური ანგარიშგების შედგენა გარე მომხმარებლისათვის. როგორც კი ფინანსური ანგარიშგება შედგება მიზანი ითვლება მიღწეულად. მმართველობითი აღრიცხვის მიზანი კი შიდასაწარმოო დაგეგმვის, მართვისა და კონტროლის უზრუნველყოფაში მდგომარეობს. მმართველობითი აღრიცხვის მიზანი დროში უწყვეტია, პერმანენტულია და მიიღწევა მყისიერად;

3) ინფორმაციის მომხმარებლები.

ფინანსური აღრიცხვის ინფორმაცია განკუთვნილია გარე მომხმარებლისათვის. მმართველობითი აღრიცხვის ინფორმაცია კი პირიქით, მზადდება შიდა მომხმარებლებისთვის;

4) აღრიცხვის წარმოების მეთოდები.

ფინანსური აღრიცხვის მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს ფინანსური ანგარიშები და სამეურნეო-საფინანსო ოპერაციების ორადი ჩაწერა, დოკუმენტაცია და ინვენტარიზაცია. მმართველობითი აღრიცხვა იყენებს ამ მეთოდებს, მაგრამ ყოველთვის არა. ინფორმაციის ჩაწერა აუცილებელი არაა ორადი სისტემით;

5) არჩევანის თავისუფლება.

ფინანსური აღრიცხვა დაფუძნებულია საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებზე, რომლებიც არეგულირებენ აღრიცხვას, შეფასებას და ფინანსური ინფორმაციის გამჟღავნებას. საჯარო ფინანსური ანგარიშგება ექვემდებარება აუდიტორულ შემოწმებას.

მმართველობითი აღრიცხვა კი პირიქით, იწარმოება მენეჯმენტის მიზნებისა და ამოცანებიდან გამომდინარე, არ არის რეგლამენტირებული სახელმწიფოს მიერ, ემსახურება მხოლოდ კორპორაციის (ფირმის) ინტერესებს, რაშიც გამოიხატება მისი უპირატესობა ფინანსურ აღრიცხვასთან შედარებით. მმართველობითი აღრიცხვა მეტწილად დაფუძნებულია ლოგიკაზე, გამოცდილებაზე;

6) გამოყენებული საზომები.

ფინანსური აღრიცხვა წარმოებს ეროვნულ ვალუტაში – ლარში. ფინანსური ანგარიშგება შედგენილი უნდა იქნეს ლარებში.

მმართველობით აღრიცხვაში გამოიყენება როგორც ფულადი, ისე არაფულადი საზომები: წარამტებით გამოიყენება ნატურალური მაჩვენებლები, ასევე ისეთი მაჩვენებლები როგორიცაა კაცსაათი, კაცდღე და ა.შ;

7) დანახარჯების დაჯგუფება.

ფინანსურ აღრიცხვაში დანახარჯები ჯგუფდება ეკონომიკური ელემენტების მიხედვით. ეკონომიკური ელემენტების ქვეშ იგულისხმება ფირმების დანახარჯების ერთგვაროვანი სახეები. ელემენტების მიხედვით დანახარჯების დაჯგუფება პასუხობს კითხვას: საანგარიშგებო პერიოდში რა არის წარმოებაში დახარჯული? ამასთან არ გაითვალისწინება, თუ სად და რაზე იქნა სახსრები დახარჯული.

ფინანსურ-მმართველობით აღრიცხვაში დანახარჯების დაჯგუფებისადმი განსხვავებული მიდგომების შედეგად მოგების ფორმირება სხვადასხვაგვარია.

ფინანსური აღრიცხვის მონაცემების მიხედვით შესაძლებელია მთლიანად გავიანგარიშოთ კომპანიის საქმიანობის ფინანსური შედეგი.

მმართველობითი აღრიცხვის ინფორმაციიდან შეიძლება გავიგოთ, რამდენად მოგებიანია პროდუქციის ესა თუ ის სახე;

8) აღრიცხვის ობიექტი.

ფინანსურ აღრიცხვაში კომპანიის სამეურნეო საქმიანობა განიხილება მთლიანობაში, მმართველობით აღრიცხვაში ძირითადი ყურადღება ეთმობა პასუხისმგებლობის ცენტრებს;

9) ანგარიშგების შედგენის პერიოდულობა.

ფინანსურ აღრიცხვაში ანგარიშგების შედგენის პერიოდულობა დადგენილია ბასს-ით. კომპანიის სრული ფინანსური ანგარიშგება დგება წლის ბოლოს. მმართველობით აღრიცხვაში ანგარიშგება დგება საჭიროების მიხედვით.

10) ინფორმაციის საიმედოობის ხარისხი.

ფინანსური ინფორმაცია დასაბუთებულია დოკუმენტურად, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მისი შეფასებები შეიძლება არ იყოს აბსოლუტურად ზუსტი.

11) ინფორმაციის გახსნილობის ხარისხი.

ფინანსური ანგარიშგება არ წარმოადგენს კომერციულ საიდუმლოებას. ის ღიაა და ხშირ შემთხვევაში დადასტურებულია დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ.

მმართველობითი აღრიცხვის ინფორმაცია, ჩვეულებრივ გვევლინება საწარმოს კომერციულ საიდუმლოებად. ის არ ექვემდებარება გამოქვეყნებას და, როგორც უკვე აღინიშნა, ატარებს კონფიდენციალურ ხასიათს;

12) კავშირი დროში.

ფინანსური აღრიცხვა ასახავს ორგანიზაციის ფინანსურ ისტორიას. მისი მონაცემები გამოიყენება დაგეგმვისას და ატარებს ისტორიულ ხასიათს.

მმართველობითი აღრიცხვა შეიცავს როგორც ისტორიულ ინფორმაციას, ისე სამომავლო შეფასებებსა და გეგმებს;

13) საბაზრო სტრუქტურა.

ფინანსური აღრიცხვა ეფუძნება **საბალანსო** ტოლობას:

აქტივი = საკუთარ კაპიტალს + ვალდებულებები.

მმართველობითი აღრიცხვის ინფორმაციის სტრუქტურა დამოკიდებულია ამ ინფორმაციის მომხმარებელთა მოთხოვნებზე;

14) ფინანსური შედეგების გაანგარიშების მეთოდოლოგია.

ფინანსურ აღრიცხვაში შესაძლებელია ორი კონცეფციის გამოყენება. **პირველი კონცეფცია** მხედველობაში იღებს მოგების გაანგარიშებას, როგორც სხვაობას რეალიზებული პროდუქციის ამონაგებსა და მის სრულ თვითღირებულებას შორის.

მეორე კონცეფცია მდგომარეობს იმაში, რომ მოგება გაიანგარიშება როგორც სხვაობა პროდუქციის რეალიზაციიდან ამონაგებს, მის საწარმოო თვითღირებულებასა და პერიოდის ხარჯებს შორის.

მმართველობით აღრიცხვაში შესაძლებელია ფინანსური შედეგების განსაზღვრისადმი განსხვავებული **მიდგომა**;

15) კავშირი სხვა დისციპლინებთან.

ფინანსური აღრიცხვა მეტწილად დაფუძნებულია საკუთარ მეთოდზე.

მმართველობითი აღრიცხვა მჭიდროდაა დაკავშირებული სხვა დისციპლინებთან – მიკროეკონომიკასთან, ფინანსებთან, ეკონომიკურ ანალიზთან, მათემატიკურ სტატისტიკასთან და ა.შ. ზოგადად, ფინანსური აღრიცხვა გვიჩვენებს - „**როგორ იყო**“?, მმართველობითი – „**როგორ უნდა იყოს**“! .

ფინანსური და მმართველობითი აღრიცხვა უდიდეს როლს თამაშობს კომპანიის განვითარებაში. მმართველობითი აღრიცხვა ყველანაირ მასალას, ინფორმაციას მოიცავს თავის თავში და ამის შედეგად იქნება მიღებული კონკრეტული გადაწყვეტილება და უკვე ამ გადაწყვეტილების შედეგად მიღებული ფინანსური შედეგი აისახება ფინანსურ აღრიცხვაში.

**სემინარული მეცადინეობა N3. კორპორაციული ფინანსური ანგარიშგების
კომპონენტები ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების (ფასს-ის)
მიხედვით“**

საქართველოს ეკონომიკაში საბაზრო ფუძემდებლური პრინციპების დამკვიდრების ერთ-ერთი ძირითადი გზა იმ ცივილიზებული ქვეყნების გამოცდილების შესწავლაა, სადაც ბუღალტრულ აღრიცხვას ("ბიზნესის ანბანი და ენა") ფრიად მნიშვნელოვანი ადგილი აქვს დამკვიდრებული მენეჯმენტის თეორიისა და პრაქტიკის სრულყოფის საქმეში. შესაბამისად, მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ ჩამოვყალიბოთ ფინანსური აღრიცხვისა და ანგარიშგების ძირითადი მახასიათებლები, ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების ფასს-ის საფუძველზე. (რომელიც მოიცავს ბასს-ს) კერძოდ: ბუღალტრული ბალანსი, მოგება-ზარალის უწყისი, ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისი, საკუთარი კაპიტალის ცვლილებების ანგარიში, სააღრიცხვო პოლიტიკის ფორმირების პრინციპები და ა.შ. ასევე ფინანსურ მენეჯმენტში ეკონომიკური ინფორმაციების მოპოვების, დამუშავების ანალიზის მეთოდოლოგიური და მეთოდური ასპექტები ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებით (ბასს-ს) – ბუღალტრული აღრიცხვა განხილული უნდა იქნეს როგორც ფინანსური ანგარიშგების „ძირითადი წესების“ სისტემა. ბუღალტრული აღრიცხვის საერთოდ მიღებული სტანდარტების აღწერისათვის ხშირად იყენებენ ისეთ ტერმინებს, როგორიცაა „შეთანხმებები“, „დოქტრინები“, „პრინციპები“, „კონცეფციები“.

ბუღალტრული აღრიცხვის ზოგადად მიღებული სტანდარტები (კონცეფციების) გამოყოფა არის შესაძლებელი:

1. ბიზნესის ერთეულის კონცეფცია (Business entity concept) – ბიზნესის აღრიცხვა კომპანიის მფლობელების საკუთრებისაგან ცალკე უნდა ხორციელდებოდეს. ფინანსურ ანგარიშგებაში საუბარი ბიზნესის კონკრეტული სახეობის შესახებ და მხოლოდ მის შესახებ უნდა მიდიოდეს. თუ კი კომპანიის მფლობელი, მაგალითად, კომპანიის ანგარიშებს თავის პირად ანგარიშებთან ერთად განიხილავს (ერთმანეთში აურევს), მაშინ მოცემული კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის ობიექტურად შეფასება შეუძლებელი იქნება;

2. „გახანგრძლივებული საქმიანობის“ კონცეფცია (going concern) – ითვალისწინებს, რომ კომპანია ისე იქნეს განხილული, როგორც მოქმედი (ფუნქციონირებადი) საწარმო რომელიც თავის საქმიანობას მომავლის გარკვეულ პერიოდშიც გააგრძელებს;

3. ისტორიული ფასის კონცეფცია (historic cost concept) – კომპანიის ფინანსურ ანგარიშგებაში რესურსები არა საბაზრო ფასების მიხედვით, არამედ შეძენის ფასების მიხედვით უნდა იქნეს აღიარებული;

4. რეალიზაციის კონცეფცია (realization concept) – თუ კომპანია შექმნის მომენტში ან წარმოების უფრო ეფექტიანი სიმძლავრეების მწყობრში შეყვანის შედეგად

არსებით ორგანიზაციულ ხარჯებს ახორციელებს, მას შეუძლია ასეთი ხარჯები იმ პერიოდს მიაკუთვნოს, რომელშიც მოგების მიღება არის მოსალოდნელი;

5.შესაბამისობის კონცეფცია (accrual or matching concept) – ოპერაციების ჩაწერა მათი შესრულების მომენტში, და არა გადახდის მომენტში ხორციელდება და იგი იმ საანგარიშგებო პერიოდს მიეკუთვნება, როდესაც იყო ოპერაცია შესრულებული. გამონაკლისს კონტრაქტის ეტაპურად შესრულების მეთოდი (of completion) განვადებით გაყიდვის მეთოდი (installment) წარმოადგენს და ხარჯების ასახვისას შესაბამისობის წესი მოქმედებს (matching concept). ხარჯები ცნობილი იქნება საანგარიშო პერიოდში, თუ ისინი მოცემული პერიოდის შემოსავლებს წარმოადგენენ. თუ განხორციელებული დანახარჯები სარგებლის მომავალში მომტანია, ისინი აისახება როგორც აქტივები; თუ ისინი მიმდინარე სარგებლის მომტანია – როგორც ხარჯები; თუ მათი მეშვეობით არანაირი სარგებელი არ მიიღება – მაშინ აღირიცხება, როგორც ზარალი;

6.მუდმივობის კონცეფცია – აღრიცხვის გახორციელების ფორმები, რომლებიც მოცემულ დროში გამოიყენება, უნდა შეესაბამებოდეს პროცედურებს, რომლებიც ანალოგიური ოპერაციების აღრიცხვისათვის ადრე იყო გამოყენებული. აღრიცხვის მეთოდები და ცალკეული მაჩვენებლების განმარტება ერთი ანგარიშგების პერიოდში არ უნდა იცვლებოდეს, ხოლო შესაძლებლობის ფარგლებში რაც შეიძლება უფრო ხანგრძლივი დროის განმავლობაში უცვლელი დარჩეს;

7.ღიაობის პრინციპი (disclosure principle) გულისხმობს, რომ ფინანსური ანგარიშგება უფრო სასარგებლო ინფორმაციას მოიცავს. ზედმეტი (ჭარბი) ინფორმაციის არსებობამ განმკარგავი ორგანოების შეცდომაში შეყვანა არ უნდა გამოიწვიოს;

8.კონსერვატიზმის დოქტრინა (conservatism doctrine) ბუღალტრული აღრიცხვის ერთ-ერთ ძირითად საერთოდ მიღებულ სტანდარტს წარმოადგენს, რომლის მიხედვით უფრო მისაღებს მარაგების ფულადი შეფასების შემცირება და არა მათი გადიდება წარმოადგენს;

9.ფულადი გაზომვის კონცეფცია ნიშნავს, რომ მთლიანი ბუღალტრული აღრიცხვა ერთი სახეობის ფულად გამოსახულებაში უნდა ხორციელდებოდეს;

10.არსებითობის კონცეფცია – კომპანიებმა თვითონ უნდა განსაზღვრონ, თუ ბუღალტრულ ბალანსში რომელი ფასეულობების გათვალისწინებაა მათთვის მნიშვნელოვანი და რომელი მაშინათვე ხარჯებს მიაკუთვნონ.

კორპორაციას ფინანსური ანგარიშგების მომზადების პროცესში ბუღალტრული აღრიცხვის პრინციპების არჩევის უფლება აქვს. ქვეყნების უმრავლესობაში ასეთი პრინციპები (კონცეფციები) სახელმწიფო ორგანოების მიერ დგინდება. აშშ-ში, მაგალითად, ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების დამუშავება კერძო ორგანიზაციის საქმიანობასთან – ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების ფინანსურ სამმართველოსთან (Financial Accounting standards Board FASB) არის დაკავშირებული. აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტები (International Accounting standards, IAS) ბევრად განსხვავდება აშშ-ში გამოყენებადი საერთოდ მიღებული ბუღალტრული პრინციპებისაგან (Generally Accepted Accounting principles, GAAP). აღნიშნული განსხვავებები პრაქტიკულად ფინანსური ანგარიშგების თითოეულ პუნქტში წარმოიშობა: ამორტიზაციის ნორმების, პენსიების აღრიცხვის,

განვადებული გადასახადების, რეზერვების აღრიცხვაში, აქტივების შეფასებაში, რეზერვები უფულო ვალებთან მიმართებაში ან დებიტორული დავალიანების და ა.შ. ჩათვლით.

ფინანსური ანგარიშგების სტრუქტურა, შედგენის პრინციპები და წარდგენის წესი მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში მკაცრად უნიფიცირებულ ან რაიმე სამართლებრივ რეგლამენტირებას ექვემდებარება. იმისათვის, რომ მოხდეს ამ ეროვნული თავისებურებების ნიველირება და, შესაბამისად, სხვადასხვა დარგისა და წარმავლობის საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების შესადარისობა, საჭირო გახდა მისი რაიმე საერთო, ზეეროვნული ნორმატივების დაწესება. სწორედ ამ მიზანს ემსახურება ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების **შესავალი**: „ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის სტრუქტურული საფუძვლები“. **ბასს 1 „ფინანსური ანგარიშგების წარდგენა“**

ფინანსური ანგარიშგების კომპონენტებია:

- 1) ბუღალტრული ბალანსი;
- 2) ანგარიშგება მოგება–ზარალის შესახებ;
- 3) ანგარიშგება ფულადი საშუალებების შესახებ;
- 4) ანგარიშგება საკუთარ კაპიტალში ცვლილებების შესახებ;
- 5) ახსნა–განმარტებითი შენიშვნები (სააღრიცხვო პოლიტიკა).

ფინანსური ანგარიშგების ელემენტებია: აქტივები; ვალდებულებები; საკუთარი კაპიტალი; შემოსავლები; ხარჯები.

ინფორმაცია **საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის** შესახებ ძირითადად მოცემულია ბუღალტრულ ბალანსში, ინფორმაცია საწარმოს საქმიანობის ეფექტიანობის შესახებ ძირითადად მოცემულია მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში, ხოლო ინფორმაცია საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის ცვლილებების შესახებ მოცემულია ცალკე ანგარიშგებაში (კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშგება). ფინანსური ანგარიშგების შემადგენელი ნაწილები ურთიერთკავშირშია იმ თვალსაზრისით, რომ ასახავს ერთი და იმავე სამეურნეო ოპერაციებისა და მოვლენების სხვადასხვა ასპექტს.

ბუღალტრული აღრიცხვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრინციპია ფინანსური ანგარიშგების **ელემენტების აღიარება**. ფინანსური ანგარიშგების ელემენტების აღიარების საფუძველს კი წარმოადგენს **შეფასება**. შეფასება არის მომხდარი სამეურნეო ფაქტის ფულად ფორმაში განსაზღვრის პროცესი.

არსებობს შეფასების ოთხი მეთოდი:

1. პირვანდელი ღირებულებით;
2. მიმდინარე ღირებულებით;
3. სარეალიზაციო ღირებულებით;
4. დისკონტირებული ღირებულებით.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

პირვანდელი ღირებულება. აქტივების აღრიცხვა ხდება მათი შეძენის დროს გადახდილი ფულის ან ფულადი ეკვივალენტის ოდენობით, ან იმ რეალური

საბაზრო ღირებულებით, რომელიც უნდა გადახდილიყო მათი შეძენის მომენტში. ვალდებულებები აღირიცხება იმ აქტივის თანხობრივი სიდიდით, რომელიც მიღებულია მოცემული ვალდებულებების სანაცვლოდ.

მიმდინარე ღირებულება. აქტივების აღრიცხვა ხდება იმ თანხით, რომელიც უნდა გადახდილიყო საწარმოს მიერ მისი ან ანალოგიური აქტივის მიმდინარე შეძენისას. ვალდებულება აღირიცხება არადისკონტირებული ფულადი თანხით, რომელიც საჭიროა მის დასაფარავად მიმდინარე პერიოდში. აქტივების აღრიცხვა ხდება იმ თანხით, რომლის მიღებაც შესაძლებელია ამ აქტივის გაყიდვით მიმდინარე პერიოდში, ან თანხით, რომელიც გადახდილი უნდა იქნეს მის დასაფარავად ფირმის ჩვეულებრივი საქმიანობის პირობებში.

დისკონტირებული ღირებულება. აქტივის აღრიცხვა ხდება მისი ახლანდელი დისკონტირებული ღირებულებით, რომელიც კორპორაციის ჩვეულებრივი საქმიანობის პირობებში მომავალში შემოსასვლელი წმინდა ფულადი სახსრების ტოლია. ვალდებულებები აღირიცხება იმ ახლანდელი დისკონტირებული ღირებულებით, რომელიც საჭიროა ამ ვალდებულების დასაფარავად კორპორაციის ჩვეულებრივი საქმიანობის პირობებში და რომელიც კორპორაციიდან მომავალში ამ მიზნით გასასვლელი ფულადი სახსრების ტოლია.

ფინანსური ანგარიშგება შეიძლება კლასიფიცირებულ იქნეს:

1. შედგენის პერიოდის;
2. დანიშნულების;
3. ინფორმაციის მომცველობის მიხედვით;
4. გამოყენებული შეფასების მიხედვით.

შედგენის პერიოდის მიხედვით ანგარიშგება იყოფა წლიურ, შუალედურ და მიმდინარე ანგარიშგებად.

წლიური ფინანსური ანგარიშგება მოიცავს ასევე სხვა ფინანსურ და არაფინანსურ ინფორმაციას. კერძოდ, იგი შეიცავს ინფორმაციას ემიტენტის, მისი საქმიანობის, მმართველი ორგანოს წევრთა და იმ პირთა შესახებ, რომლებიც აქციონერთა კრებაზე ფლობენ ან აკონტროლებენ ხმების 5%-ზე მეტს; დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ დადასტურებულ დასკვნას.

წლიური ანგარიშგების მომზადება აუცილებელია პირველივე საანგარიშგებო წლიდან, მას შემდეგ, რაც საწარმო ანგარიშვალდებული გახდება. წლიური ანგარიშგების წარდგენა უნდა მოხდეს საანგარიშგებო პერიოდის დამთავრებიდან 90 დღის განმავლობაში.

შუალედური ანგარიშგება დგება საანგარიშგებო წლის პირველი ექვსი თვის შესახებ. იგი მოიცავს ანგარიშვალდებული კორპორაციის ნახევარი წლის ფინანსურ ანგარიშგებას, აგრეთვე ინფორმაციას საანგარიშგებო პერიოდში მომხდარი არსებითი მოვლენების შესახებ. ნახევარწლიური ანგარიშგების წარდგენა უნდა მოხდეს ამ პერიოდის დამთავრებიდან 45 დღის განმავლობაში.

დანიშნულების მიხედვით ანგარიშგება იყოფა შიდა მოხმარებისა და საერთო დანიშნულების (საჯარო) ანგარიშგებებად.

შიდა დანიშნულების ანგარიშგება მზადდება კორპორაციის სამმართველო

მიზნებისათვის და იგი ფინანსურ ანგარიშგებასთან ერთად მოიცავს ოპერატიული მართვისათვის აუცილებელ ინფორმაციას. მისი ფორმა, შინაარსი და წარდგენის ვადები განისაზღვრება საწარმოს შიდა მიზნებიდან გამომდინარე.

საერთო დანიშნულების ანგარიშგება მზადდება გარკვეულ სტანდარტებსა და წესებზე დაყრდნობით. მისი მაგალითია წლიური და ნახევარწლიური ფინანსური ანგარიშგება.

ინფორმაციის მომცველობის მიხედვით ანგარიშგება იყოფა ფინანსური და შერეული ინფორმაციის მომცველ ანგარიშგებებად.

გამოყენებული შეფასებების მიხედვით ანგარიშგება იყოფა უცვლელი და მიმდინარე ფასებით შედგენილ ანგარიშგებებად.

უცვლელი ფასებით შედგენილია ანგარიშგება, რომლის შედგენისას გათვალისწინებული არ არის ინფლაცია და პირიქით.

ხშირად ხდება, რომ მსხვილი საწარმო ქმნის შვილობილ საწარმოს. ძირითად საწარმოებს და შვილობილ საწარმოებს ერთად უწოდებენ საწარმოთა ჯგუფს. მომხმარებლის ინტერესს, რომელიც დაინტერესებულია საწარმოთა ჯგუფის ფინანსური ინფორმაციით, უზრუნველყოფს კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება. იგი ერთი საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების სახით წარმოადგენს საწარმოთა ჯგუფის ფინანსურ ანგარიშგებას.

ფინანსური ანგარიშგების წარდგენა უნდა მოხდეს წელიწადში ერთხელ მაინც. „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მიხედვით ფინანსური ანგარიშგების შედგენა ხდება საანგარიშგებო წლის დამთავრებიდან პირველი სამი თვის განმავლობაში.

ფინანსური ანგარიშგება წარმოადგენს სააღრიცხვო პროცესების დამამთავრებელ ეტაპს. მასში მოცემულია საანგარიშგებო პერიოდში მომხდარი ყველა სამეურნეო ოპერაციის ამსახველი ინფორმაცია.

ფინანსურ ანგარიშგებაში წარსადგენად გათვალისწინებული ინფორმაცია სამეურნეო ოპერაციებისა და მოვლების შესახებ აუცილებელია აისახოს შინაარსისა და ეკონომიკური რეალობის მიხედვით და არა მხოლოდ მათი სამართლებრივი ფორმის შესაბამისად.

ფინანსურ ინფორმაციას აქვს თავისი **შეზღუდვებიც**:

1) ფინანსური ანგარიშგება ასახავს უკვე მომხდარ ფინანსურ მოვლენებს, ამიტომ ამ ინფორმაციის სარგებლიანობა დაგეგმვის მიზნებისათვის შეზღუდულია;

2) ფინანსურ ანგარიშგებაში ყოველთვის არ არის წარმოდგენილი ის არაფინანსური ინფორმაცია, რომელიც შეიძლება სასარგებლო იყოს მომხმარებლისათვის;

3) ფინანსური ანგარიშგება ემყარება გარკვეულ პრინციპებს და დაშვებებს, რომელიც უნდა იცოდეს მომხმარებელმა ანგარიშგების წაკითხვისათვის.

ფინანსური მდგომარეობის, ფინანსური საქმიანობის შედეგების და ფინანსურ მდგომარეობაში მომხდარი ცვლილებების შესახებ **ინფორმაცია სქემატურად** ასე შეიძლება წარმოვადგინოთ (იხ. ნახ. 5.2).

საწარმოები ფინანსური ანგარიშგების გარდა წარადგენენ საწარმოს ხელმძღვანელობის მიერ მომზადებულ ფინანსურ მიმოხილვას, რომელშიც

აღწერილი და ახსნილი უნდა იყოს საწარმოს ფინანსური საქმიანობის შედეგები და ფინანსური მდგომარეობის ძირითადი საკითხები.

ფინანსური ანგარიშგების მომზადება და მისი მომხმარებლისათვის წარდგენა აუდიტური დასკვნის მოპოვების პირობებში ევალება საწარმოს დირექტორთა საბჭოს და/ან სხვა ხელმძღვანელ ორგანოებს. ფინანსურ ანგარიშგებაში გამოქვეყნებული ინფორმაცია ექვემდებარება გამოქვეყნებას.

ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის მოვალეობაა განსაზღვროს რამდენად შეესაბამება ერთმანეთს წლიური ანგარიშგება და სამეურნეო სუბიექტის რეალური ფინანსურეკონომიკური მდგომარეობა, ამისათვის კი უნდა გაირკვეს, გამომდინარეობს თუ არა ანგარიშგება ბუღალტრული აღრიცხვის მონაცემებიდან და მისი ზოგადი პრინციპებიდან.

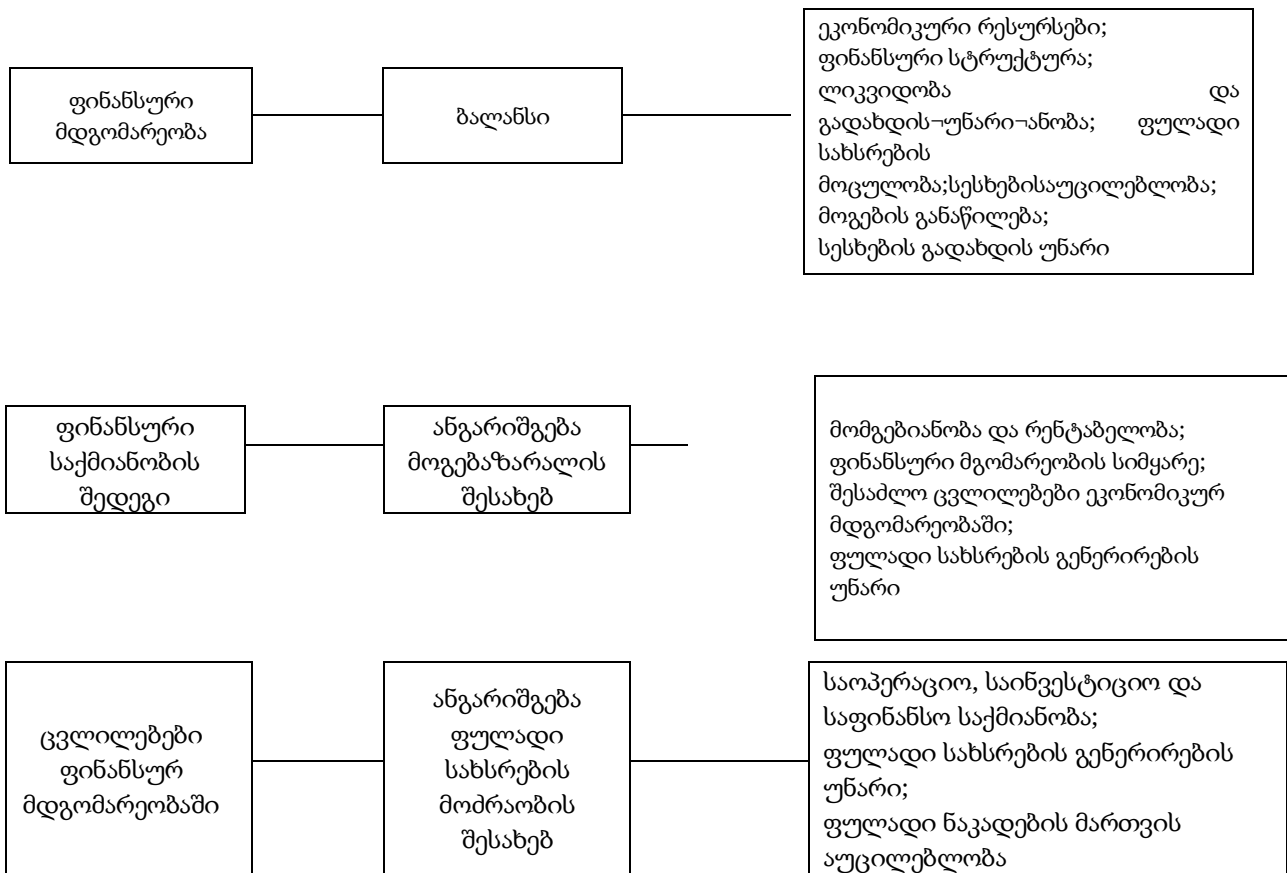
ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის ჩამტარებელ აუდიტურ ფირმას (აუდიტორს) საშუალებას აძლევს განახორციელოს ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის მთავარი მიზანი – გამოხატოს თავისი მოსაზრება იმის შესახებ, მომზადებულია თუ არა ფინანსური ანგარიშგება სტრუქტურული საფუძვლების შესაბამისად, ყველა არსებითი ასპექტის გათვალისწინებით.

ამრიგად, **ფინანსური ანგარიშგების მომზადების საფუძვლად** მიიჩნევა:

- 1) ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტები;
- 2) ბუღალტრული აღრიცხვის ეროვნული სტანდარტები;
- 3) ფინანსური ანგარიშგების მომზადებას სხვა უფლებამოსილი და ორგანული ჩარჩოების მოხედვით, ან მათი კომბინაციების მიხედვით.

აუდიტის ჩატარებამდე აუცილებელია აუდიტორმა წინასწარ, ზოგადად გაანალიზოს ეკონომიკური სუბიექტის სამეურნეო-საფინანსო საქმიანობა და დადგენილი **სააღრიცხვო პოლიტიკა**, კერძოდ:

- 1) აკმაყოფილებს თუ არა ფინანსური ანგარიშგება დადგენილ კრიტერიუმებს;
- 2) ფინანსური ანგარიშგება შედგენილია თუ არა საკანონმდებლო მოთხოვნებისა და მიღებული სტანდარტების საფუძველზე;
- 3) რა მდგომარეობაშია ბუღალტრული აღრიცხვა და შიდა კონტროლის სისტემა;
- 4) ეკონომიკური სუბიექტის სააღრიცხვო პოლიტიკა შეესაბამება თუ არა ბასს–ს ან ეროვნულ სტანდარტებს და ა.შ.

ნახ. 5.2 ფინანსური ანგარიშგების კომპონენტების ურთიერთკავშირის სქემა.

შესაბამისად, ფინანსური ანგარიშგების დეტალურმა ანალიზმა და შესაბამისმა პროფესიულმა განსჯამ უნდა მოიცვას:

- 1) ცალკეული თანხების შედარება ერთმანეთთან და შესაძარ მონაცემებთან;
- 2) სამეურნეო სუბიექტის შიდა მონაცემებისა და ფინანსურ ანგარიშგებაში ნაჩვენები თანხების შესაბამისობის დადგენა;
- 3) სამეურნეო სუბიექტის ხელმძღვანელობის მიერ მომზადებული ხარჯთაღრიცხვების, პროგნოზული გაანგარიშებებისა და ბუღალტრული ანგარიშების წარმეობის რეალობის, უტყუარობის და შესაბამისობის დადგენა.

ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის ჩატარების დროს აუცილებელია გამოყენებული იქნეს შემდეგი ძირითადი ფინანსური კოეფიციენტები:

- ა) საერთო მოგების რენტაბელობა = საერთო მოგება / ბრუნვა $\times 100\%$;
- ბ) სწრაფი ლიკვიდურობის კოეფიციენტი = მიმდინარე აქტივები (მარაგის გამოკლებით) / მოკლევადიანი ვალდებულებები;

გ)მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტი = მიმდინარე აქტივები/მოკლევადიანი ვალდებულებები;

დ)მარაგის ბრუნვალობის კოეფიციენტი = რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება/მარაგი და ა.შ.

ამრიგად, ფინანსური ანგარიშგების აუდიტმა დოკუმენტურ წყაროებზე – პირველადი ბუღალტრულ დოკუმენტებზე და სხვა ეკონომიკურფინანსურ სტანდარტებზე დაყრდნობით– უნდა უზრუნველყოს ფინანსური ანგარიშგების უტყუარობის, რეალობის, სისწორისა და ბუღალტრული აღრიცხვის სხვა ზოგადი პრინციპების დაცვის სრული სურათის ჩვენება, ის, თუ რამდენად ზუსტად ასახავს შესამოწმებელი ეკონომიკური სუბიექტის ფინანსური ანგარიშგება მის ფინანსურ მდგომარეობას, ეკონომიკური საქმიანობის შედეგებსა და ფულადი ნაკადების მოძრაობას.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

1.დაასახელეთ ფინანსური მართვის ინფორმაციული სისტემის ფორმების გარე წყაროების ოთხი ძირითადი ჯგუფის მაჩვენებლები.

2. დაასახელეთ ფინანსური მართვის საინფორმაციო სისტემის ფორმირების შიდა წყაროების სამი ძირითადი ჯგუფის მაჩვენებლები.

წარმოადგინეთ კომპანიის ფინანსური ინფორმაციის ძირითად მაჩვენებელთა კლასიფიკაცია.

3. ჩამოაყალიბეთ ფინანსური ინფორმაციისადმი წაყენებული მოთხოვნები.

4. გააანალიზეთ მმართველობითი აღრიცხვის როლი და მნიშვნელობა კომპანიის ფინანსების მართვაში.

5. განსაზღვრეთ ფინანსური აღრიცხვის როლი და მნიშვნელობა კორპორაციული ფინანსების მართვაში.

6. გააცნობიერეთ ფინანსური ანგარიშების საერთაშორისო სტანდარტების არსი და გამოყენების თავისებურებები ფინანსურ მენეჯმენტში

7.განიხილეთ ბასს–ის ძირითადი დაშვების არსი და გამოყენების პრაქტიკა

8.წარმოადგინეთ სამეურნეო ფაქტების (ოპერაციების)შედარების მეთოდები.

9.გააცნობიერეთ ფინანსური ანგარიშების შედგენისა და წარდგენის პროცედურები

თავი 6. ბიზნესის სუბიექტის ფინანსური მდგომარეობის მუხლობრივი შედარებითი და პროცენტული ანალიზი

6.1. კორპორაციის რესურსების: საბრუნავი და გრძელვადიანი აქტივების ანალიზი.

6.2. კორპორაციის ბალანსის მახასიათებლების: ვალდებულებებისა და საკუთარი კაპიტალის ანალიზი.

- ❖ **პრაქტიკული მეცადინეობა N3. თემაზე:** „ფინანსური ინფორმაციების ზოგადი და ფარდობითი ანალიზის ძირითადი მახასიათებლები“
- ❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

თავი N6. ბიზნესის სუბიექტის ფინანსური მდგომარეობის მუხლობრივი შედარებითი და პროცენტული ანალიზი

6.1. კორპორაციის რესურსების: საბრუნავი და გრძელვადიანი აქტივების ანალიზი

ბუღალტრული ბალანსის მახასიათებლები, როგორც ზემოთ აღინიშნა, წარმოადგენენ კორპორაციის ფინანსური ანგარიშგებების შედგენის საფუძვლებს.

კორპორაციის **ვალდებულებები** (Liabilities) განიხილება, როგორც აქტივების შესაძენი, სხვა იურიდიული და ფიზიკური პირებისაგან დროებით ნასესხები წყაროები.

აქტივები (accets- არის მისი რესურსები, რომლებმაც მომავალში საწარმოს სარგებელი უნდა მოუტანოს. კორპორაციის აქტივები მის საკუთრებას უნდა წარმოადგენდეს და ადრე შემძენილი უნდა იყოს (შემძენის სტადიაში არ უნდა იმყოფებოდეს).

საკუთარი კაპიტალი (Stocholders eccuits) განიხილება როგორც აქტივების ნაშთი, მისგან ყველა ვალდებულებების ჯამის გამოქვითვის შემდეგ. ზოგჯერ საკუთარ კაპიტალს სუფთა (ანუ ვალდებულებებისგან განთავისუფლებული) აქტივებს უწოდებენ. საკუთარი კაპიტალი საწარმოს მფლობელის ინვესტიციებისაგან და სამეურნეო საქმიანობის შედეგად მიღებული და საწარმოსათვის დატოვებული (რეინვესტირებული) მოგების სიდიდისაგან შედგება.

შემოსავლები (Income) თავისთავად კორპორაციის აქტივების ნაზარდს წარმოადგენს, რომლებიც ძირითადად წარმოებისა და საწარმოს ძირითადი საქმიანობის ჩარჩოებში საქონლის და მომსახურების მიწოდებით არის

გაპირობებული. კომპანიამ შეიძლება შემოსავლები ასევე საინვესტიციო საქმიანობიდანაც, როგორც აქტივების ფლობისა და გაყიდვის შედეგი მიიღოს.

დანახარჯები, ხარჯები, გასავალი (expences) თავისთავად აქტივების შემცირებას, ან ვალდებულებების (პასივების) გადიდებას, ან კორპორაციის საქმიანობის ჩარჩოებში წარმოების, საქონლისა და მომსახურების მიწოდების შედეგად ერთისა და მეორის შეხამებას წარმოადგენს.

კორპორაციის დაგროვილი შემოსავლები (retained earnings) დროის განმავლობაში – არის მოცემული პერიოდისათვის მის შემოსავლებსა და ამ შემოსავლების მიღების გამომწვევი ხარჯებს შორის სხვაობა.

ზემოთ მოყვანილი განსაზღვრება ბუღალტრული ბალანსისა და შემოსავლების შესახებ ანგარიშების მომზადებისათვის საკვანძოს წარმოადგენს.

ზოგადად, ბუღალტრული ბალანსი ორი ნაწილისაგან – **აქტივისაგან** და **პასივისაგან** შედგება. აქტივი საწარმოს ეკონომიკურ რესურსებზე მიუთითებს, რომლებმაც სამეურნეო საქმიანობის შედეგად მოგება უნდა მოიტანოს. ბალანსის **პასივი** აღნიშნულ ეკონომიკურ რესურსებზე საკუთრების უფლებას ასახავს და იგი საკუთარი კაპიტალისა და ვალდებულებებისაგან შედგება, რომლებიც კორპორაციას კრედიტორების წინაშე გააჩნია. ბალანსი შეიძლება ორი ნიშნით – აქტივების ლიკვიდურობის გადიდების, ან შემცირების ხარისხის მიხედვით აიგოს.

დასავლეთის ქვეყნებში ბალანსის მუხლების დაჯგუფების უფრო მეტად გავრცელებულ ფორმას შემდეგი სახე წარმოადგენს – იხილეთ ბუღალტრული ბალანსი ცხ. 6.1.

ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ ბალანსის ძირითადი მუხლების განთავსების ფორმატი დიდ როლს არ ასრულებს, უფრო მნიშვნელოვანს თითოეული მუხლის შინაარსის სწორი ინტერპრეტაცია და ბალანსის მუხლების რაოდენობრივი მნიშვნელობების საფუძველზე სწორი დასკვნების გაკეთების შესაძლებლობა წარმოადგენს. ბუღალტრული ბალანსი ინფორმაციის ძირითად წყაროს წარმოადგენს, რომელიც კორპორაციის საქმიანობის კომპლექსურად დახასიათების შესაძლებლობას იძლევა. ამრიგად, ბალანსის ანალიზი ლიკვიდურობის, შემოსავლიანობის, აგრეთვე ცალკეული ოპერაციების გახორციელებისას რისკის ხარისხის მდგომარეობის განსაზღვრის საშუალებას წარმოადგენს. ბალანსიდან მოპოვებული ინფორმაციის საფუძველზე საკუთარი და მოზიდული სახსრების წყაროების, განსაზღვრული თარიღისათვის მათი განთავსების სტრუქტურის გამოვლენა არის შესაძლებელი.

ბუღალტრული ბალანსი (BALANCE)

ცხრილი 6.1.

აქტივები (ASSETS)	ვალდებულებები (LIABILITIES)
ა) მიმდინარე აქტივები	ა) მიმდინარე ვალდებულებები
1. ფულადი სახსრები და	1. მოკლევადიანი ვალდებულებები:

ეკვივალენტები 2. საბაზრო ფასიანი ქაღალდები 3. მისაღები ანგარიშები _ მოთხოვნები უიმედო დავალიანების კორექტირებით 4. მისაღები თამასუქები 5. სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები: _ საქონელი, ნედლეული და მასალები _ დაუმთავრებელი წარმოება _ მზა პროდუქცია 6. ავანსირებული (წინასწარ გაწეული) ხარჯები და სხვა მიმდინარე აქტივები.	_ გადასახდელი თამასუქები _ მიღებული ავანსები _ ანგარიშსწორება მომწოდე- ბლებთან და პერსონალთან _ მოგების გადასახადი _ სხვა მოკლევადიანი ვალდებულებები 2. დარიცხული დაგროვებული ასანაზ- ღაურებელი ხარჯები
მიმდინარე აქტივების ჯამი (1+2+3+4+5+6)	მიმდინარე ვალდებულებების ჯამი (1+2)
ბ) ფიქსირებული აქტივები: 1. მიწა 2. შენობები და ნაგებობები 3. სამეურნეო ინვენტარი 4. (დაგროვებული ამორტიზაცია) 5. საოფისე აღჭურვილობა	ბ) გრძელვადიანი ვალდებულებები 1. გასანაღდებელი ობლიგაციები 2. კონვერტირებადი ვალი (გასანაღდებელი თამასუქები) 3. გრძელვადიანი საბანკო სესხები 4. სხვა გრძელვადიანი ვალდებულებები გ. გადავადებული მოგების გადასახადი
ფიქსირებული აქტივები ჯამი (1+2+3-4+5) (1+5)	მთლიანი ვალდებულებების ჯამი (ა+ბ+გ)
გ) გრძელვადიანი ფინანსური	დ) სააქციო კაპიტალი

ინვესტიციები 1. ინვესტიციები შვილობილ კომპანიებში 2. მოთხოვნები კორპორაციის პერსონალისა და ხელმძღვანელების მიმართ 3. სხვა გრძელვადიანი ინვესტიციები დ) გუდვილი და ასხვა არამატერიალური ინვესტიციები	1. აქციები: – პრივილეგირებული აქციები – ჩვეულებრივი აქციები 2. საემისიო კაპიტალი 3. სავალუტო საკურსო სხვაობები 4. გაუნაწილებელი მოგება 5. (გამოსყიდული საკუთარი აქციები)
გრძელვადიანი ინვესტიციების ჯამი (ბ+გ+დ)	სააქციო კაპიტალის ჯამი (1+2+3+4-5)
მთლიანი აქტივების ჯამი (ა+ბ+გ+დ)	მთლიანი ვალდებულებებისა და კაპიტალის ჯამი (ა+ბ+გ+დ)

კომპანიის ხელში არსებულ ფასიან ქაღალდებს ასახავს, რომლებიც ადვილად მიმოიქცევა ბაზარზე. რადგანაც დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრები შეიძლება სწრაფადვე გამოითხოვონ, ამიტომ ასეთი ფასიანი ქაღალდები ბაზარზე ადვილად რეალიზებადი და ფასების ცვლილებისადმი მინიმალურად დამოკიდებული უნდა იყოს. ასეთი სახის ფასიანი ქაღალდების შემენა არა გრძელვადიანი ინვესტიციებისათვის, არამედ მათი შემდგომი გაყიდვისათვის ხორციელდება. ისინი ბალანსში შეიძლება როგორც ნომინალური ღირებულებით, ასევე საბაზრო, ან შესყიდვის ფასითაც აისახოს (original cost) - და ინფლაციის გამოვლენის სფეროში კომპანიის ამოცანებზეა დამოკიდებული. როგორც წესი, საბაზრო ფასიანი ქაღალდები თავისი ნომინალური ღირებულებით აისახება (Nominal Value) ხოლო მათი საბირჟო ფასი ფრჩხილებში მიეთითება.

მოკლევადიანი ფინანსური ინვესტიციების უფრო მეტად გავრცელებული ვარიანტების რიცხვს **სახელმწიფო და მუნიციპალური სავალო ვალდებულებები** მიეკუთვნება, რომლებიც მათი ემიტენტების მიერ არა უმეტესი ერთი წლით გამოიშვება, იგი ბანკის მიერ აქცეპტირებულ თამასუქს, ანუ მისი გადახდა ბანკის მიერ არის გარანტირებული და ისინი დეპოზიტური სერთიფიკატების სახით არის ცნობილი - იგი ასევე დროებითი საბანკო ანაბარის შესახებ მოწმობას წარმოადგენს,

რომლებზეც პროცენტებიც დაირიცხება. გარდა ამისა, საბაზრო ფასიან ქაღალდებს ფიუჩერსული, ფორვარდული და ოფციონური კონტრაქტები მიეკუთვნება, რომლებიც თავისთავად **მეორადი ფინანსური ინსტრუმენტების** სპეციალურ სახეობას წარმოადგენენ და ისინი პირველადი ფინანსური ინსტრუმენტების (საწარმოს ან სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების) გაყიდვაზეა დაფუძნებული. კორპორაცია საბაზრო ფასიანი ქაღალდების შეძენას დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრების უფრო მეტად რაციონალურად გამოყენების მიზნით ახორციელებს. შემდგომ მის მიზანს აღნიშნული ფასიანი ქაღალდების სარგებლიანად გაყიდვა, ან მათი დაფარვის მომენტის ლოდინი წარმოადგენს, რათა დავალიანების ძირითადი ნაწილი და პროცენტული სარგებელი იყოს მიღებული

3. ანგარიშები მისაღები მოიცავს დავალიანებას გადატვირთულ პროდუქციაზე და გაწეულ მომსახურებაზე. აღნიშნულ მუხლზე აისახება თანხები, რომლებიც დამკვეთის მიერ ჯერ ანაზღაურებული არ არის და საქონელი გადასახადის მიღებამდე არის გაგზავნილი. მყიდველებისათვის საქონლის გადასახდელად, როგორც წესი, გარკვეული დრო არის დადგენილი. **დებიტორული დავალიანება** იურიდიულ და ფიზიკური პირების საწარმოსადმი დავალიანების ამსახველია.

„დებიტორული დავალიანების,, მუხლში შეიძლება „უიმედოდ დავალიანებაზე შესწორების,, ქვემუხლიც წარმოიშვას აღნიშნული ქვემუხლი დებიტორული დავალიანების იმ ნაწილს ასახავს, რომლის გადახდა მევალის მიერ შეუძლებელი გახდა მისი გადახდისუნარიობის გამო. აღნიშნული თანხა შემდგომში ქვეყანაში დადგენილი წესების თანახმად „დანახარჯებზე ჩამოიწერება“.

დებიტორული დავალიანების თანხას ასახავს, როგორც წესი, **ორი ფაქტორი:**

□ კორპორაციის საქმიანობის აქტიურობის დონეს – რამდენად დიდია გაყიდვების მოცულობა, ჩვეულებრივ, იმდენად მეტია დებიტორული დავალიანების მოცულობა,

□ კორპორაციის დამოკიდებულებას თავისი კლიენტებისადმი – კლიენტების შენარჩუნებისა და ახლების მოზიდვის მიზნით რამდენად მეტ განვადებას გაახორციელებს იგი მათთვის, იმდენად მეტი იქნება დებიტორული დავალიანების მოცულობა.

აღნიშნულ საკითხში რიგი ფაქტორების გარკვევა არის საჭირო: გაანალიზირებულია თუ არა ბრუნვები და ანგარიშების დაბრუნება დებიტორების მიხედვით? მნიშვნელოვანია ანგარიშების კონცენტრაცია – თუ რამდენად დანაწილებულია დებიტორული დავალიანება? ხომ არ არის არაპროპორციულად დიდი კონცენტრაცია დავალიანების ერთ ან ორ დებიტორზე? არის თუ არა დებიტორებს შორის შვილობილი, ან ცუდი ფინანსური მდგომარეობის მქონე ფირმები? დებიტორული დავალიანება გაანალიზებულია თუ არა დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ?

3. თამასუქები მისაღები – თავისი არსით დებიტორული დავალიანების ნაირსახეობას წარმოადგენს, მაგრამ იგი გადახდის განვადების გახორციელების ფორმით განსხვავდება და რომელსაც თამასუქის ფორმა აქვს. თამასუქის უფრო მეტად მნიშვნელოვან მახასიათებლებს წმომადგენს: 1) მოქმედების ვადა, 2) სესხის

თანხა და 3) საპროცენტო განაკვეთი. თამასუქის ვადა დგინდება უშუალოდ თამასუქის გამოწერისას დღეებში ან თვეებში, ანუ თამასუქის დაფარვის (სესხის თანხის გადახდის) თარიღი მიეთითება, და მაშინ თამასუქის ვადა გამოწერის თარიღისა და დაფარვის თარიღის შედარების გზით გაიანგარიშება. სესხით თანხის სიდიდე თამასუქის გამოწერაში მონაწილე მხარეთა ურთიერთ შეთანხმების საფუძველზე დგინდება და თამასუქის წინა მხარეზე ჩაიწერება. სესხის თანხის სიდიდე საქონლის მოცულობის ან მომსახურების იმ მოცულობით განისაზღვრება, რომელიც თამასუქის გადაცემაზე ხორციელდება. **პროცენტები** თამასუქზე – არის სესხის საფასური ან კრედიტის მიწოდებაზე საზღაური. პროცენტების გაანგარიშება შემდეგი სახის მარტივი ფორმულით ხორციელდება:

პროცენტი = სესხის მოცულობა x საპროცენტო განაკვეთზე x თამასუქის ვადაზე

ამასთან, უნდა გაითვალისწინონ, რომ პროცენტული განაკვეთი ჩვეულებრივ, წლიურზე გაანგარიშებით დგინდება, ხოლო თამასუქის ვადა დღეებში ან თვეებში მიეთითება. ამიტომ საჭიროა შესაბამისი გადაანგარიშება. მაგალითად, თამასუქი 6 თვით იყო გაცემული, სესხის მოცულობა 10000 დოლარს, ხოლო წლიური საპროცენტო განაკვეთი – 10% შეადგენს. ამ შემთხვევაში პროცენტული გადასახადის თანხა შეადგენს: $10\ 000 \times 0,1 \times (6/12) = 500$ დოლარს. ამრიგად, თამასუქის დაფარვის თარიღისათვის გადასახდელი თანხა $(10000 + 500) = 10500$ დოლარის ტოლი იქნება. საწარმო აღნიშნულ ორ კომპონენტს აღრიცხავს: სესხის ძირითადი თანხა უშუალოდ ფულად ანგარიშს დაემატება; პროცენტული თანხა კი – შემოსავლების შესახებ ანგარიშგებაში უნდა აისახოს, როგორც საწარმოს დამატებითი შემოსავალი (რათა სწორად დაბეგვროს), ხოლო შემდეგ კი იგი ფულად ანგარიშს დაემატება.

არსებობს ასევე ე.წ. **დისკონტური თამასუქები**. დისკონტური თამასუქის გამოწერისას პროცენტები არ მიეთითება, არამედ მხოლოდ იმ თანხის მოცულობა მიეთითება, რომელიც თამასუქის მიმღებზე იქნება გამოწერილი. შესაბამისად, საქონლის ან მომსახურების ღირებულება (ანუ თანხა, რომელსაც თამასუქის გამომწერი პირი მიიღებს) იმ თანხაზე ნაკლები იქნება, რომელიც თამასუქის მიმღებზე იქნება გაცემული.

დასავლეთის ქვეყნებში თამასუქის აღრიცხვის, ანუ დისკონტირების პრაქტიკა ფართოდ არის გავრცელებული. აღნიშნული პრაქტიკის თანახმად, ბანკს შეუძლია თამასუქი ჯერ კიდევ მისი დაფარვის ვადის დადგომამდე გამოისყიდოს, რომ თვითონ გახდეს თამასუქის მიმღები. ამასთან ბანკი თამასუქს შეღავათით (დისკონტით) იძენს, ხოლო თამასუქის დაფარვის მომენტისათვის მთლიან (სრულ) თანხას ღებულობს. მაგალითად, თამასუქი ბანკის მიერ 15%-იანი განაკვეთით არის დაფიქსირებული, როდესაც მისი ვადის დასრულებამდე 30 დღეა დარჩენილი. დისკონტის თანხა თამასუქზე ტოლი იქნება: $10500 \times 0,15 \times (30/365) = 129$ დოლარს. აქედან გამომდინარე საწარმო $(10500 - 129) = 10371$ დოლარს მიიღებს

5. სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები (Inventories) საწარმოს ერთ-ერთ მეტად მნიშვნელოვან აქტივს და მისი ამონაგების ერთ-ერთ წყაროს წარმოადგენს.

სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ქვეშ საწარმოს ისეთი სახის აქტივები გაიგება, რომლებიც ერთი წლის განმავლობაში იქნება გაყიდული, ან საწარმოს პროდუქციის დამზადებისა და რეალიზაციის მიზნით იქნება გამოყენებული. სავაჭრო ფორმებისათვის სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები – არის სასაქონლო მარაგები, სამეწარმეო საწარმოებში სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები, ჩვეულებრივ, შემდეგი ჯგუფებისაგან შედგება: ნედლეულისა და მასალების; დაუმთავრებელი (საწყისი) მოცულობა საწარმოებში მზა პროდუქციის მზა პროდუქციისა, რომელიც რეალიზაციას ელოდება.

სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების **ღირებულების** უფრო მეტად გავრცელებულ მეთოდს – **თვითღირებულებით** (cost) ან საბაზრო ღირებულებით (მარკეტ) განსაზღვრა წარმოადგენს, იმაზე დამოკიდებულებით, თუ რომელი სიდიდეა უფრო ნაკლები. თუ საქონელი თვითღირებულებით არის შეფასებული, მაშინ ბალანსში მითითებული სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები შემცირ-ებულს წარმოადგენენ. თვითღირებულება, ამავდროულად, შეიძლება მზა პროდუქციის სასაწყობო (შენახვის) დანახარჯებს და მისი სამომავლოდ რეალიზაციასთან დაკავშირებულ დანახარჯებს არ ასახავდეს. ამავე დროს, მზა პროდუქციის არა თავისდროულად რეალიზაციის შემთხვევაში, იგი შეიძლება არა მარტო საბაზრო ღირებულებაზე ნაკლები, არამედ თვითღირებულებაზე ნაკლებადაც გაიყიდოს.

შემდგომში სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები მთლიანობაში იქნება განხილული, ხოლო სპეციფიკაცია კი – საჭიროების მიხედვით იქნება გაკეთებული.

სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების დახასიათებისას შემდეგ სამი საკვანძო საკითხი უნდა განიხილებოდეს:

- ა. მარაგების აღრიცხვის პრობლემა,
- ბ. მარაგების შეფასების პრობლემა,
- გ. მარაგების ანგარიშგებაში ასახვის პრობლემა.

საერთო შემთხვევაში მზა პროდუქციის თვითღირებულების ცნებაში ჩაირთვება შრომის პირდაპირი დანახარჯები, მასალების პირდაპირი დანახარჯები და საწარმოო ზედნადები ხარჯები. საერთო და ადმინისტრაციული ხარჯები, საქონლის გაყიდვასთან დაკავშირებული დანახარჯები, რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებაში კი არ ჩაირთვება, არამედ ცალკე სტროფის სახით ჩაიწერება.

სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების აღრიცხვის ორი ხერხი არსებობს:

□ **მარაგების მუდმივად აღრიცხვის სისტემა**, როდესაც ყველა შეძენა პირდაპირ სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ანგარიშზე ჩაიწერება, ხოლო მათი გაყიდვა კი – მზა პროდუქციის თვითღირებულებაში ჩაირთვება,

□ **მარაგების პერიოდულად აღრიცხვის სისტემა**, რომლის დროსაც ბალანსის სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების მუხლი გარკვეული პერიოდის (თვის) განმავლობაში უცვლელი რჩება, ხოლო ყველა შეძენა კი – „შემენის„ ცალკე ანგარიშზე აისახება; საბოლოო მარაგების სიდიდე ფიზიკური „ინვენტარიზაციის„ გზით განისაზღვრება,

ხოლო რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება კი – პერიოდის ბოლოსათვის შემდეგი ფორმულით გაიანგარიშება:

რეალიზებული. პროდუქციის

თვითღირებულება = საწყისი მარაგები + შესყიდვები – საბოლოო მარაგები.

პრინციპულად ორივე სისტემას მზა პროდუქციის თვითღირებულების ერთი და იგივე შედეგი გააჩნია. ამავე დროს პრაქტიკაში შედეგები შეიძლება ურთიერთთანხვედრიც არ იყოს სხვადასხვა მიზეზების გამო, მაგალითად მარაგების გაფუჭების ან უკმარისობის შემთხვევებში.

6. ავანსირებული ხარჯები და სხვა მიმდინარე აქტივები – ისეთი აქტივებია, რომლებიც გახარჯულ სახსრებს ასახავენ, რომლისაგან სარგებელი ბალანსის შედგენის თარიღიდან ერთი წლის განმავლობაში იქნება მიღებული. აღნიშნულ ხარჯებს მიეკუთვნება ავანსად გადახდილი მომსახურება, ერთი წლით წინასწარ გადახდილი იჯარა სადაზღვევო პოლისები და ა.შ. წინასწარ გადახდილი ხარჯები, როგორც თვითღირებულების კომპონენტი, შესაბამისი პერიოდის ხარჯებში ჩამოიწერება. მაგალითად, საწარმოს შესაძლებლობა გაუჩნდა 36000 დოლარის ოდენობის შენობის იჯარის გადასახადი ერთი წლით ადრე გადაიხადოს. ამასთან, ყოველ თვეს 3000 დოლარი გაყიდული საქონლის თვითღირებულებაში უნდა ჩაირთოს, ხოლო ბალანსის აღნიშნული მუხლის სიდიდე კი – თითოეული თვე 3000 დოლარით შემცირდება. აღნიშნული „მიმდინარე აქტივები“, განყოფილებაში ბოლო მუხლს წარმოადგენს.

კორპორაციის ფიქსირებული აქტივები (ixed ssets) – აღნიშნულ განყოფილებას კორპორაციის ბუღალტრულ ბალანსში უფრო ხშირად „საკუთრებას“, ფაბრიკას და მოწყობილობას უწოდებენ. კორპორაციის ფიქსირებული კაპიტალი მოიცავს: მიწას, შენობას და ნაგებობას, მანქანა და მოწყობილობებს, სამეურნეო ინვენტარს, საავტომობილო და სატვირთო ტრანსპორტს, საოფისე მოწყობილობას და ა.შ.

თავისი არსით, ყველა ძირითადი საშუალებები თავისთავად საწარმოს გრძელვადიან ინვესტიციებს წარმოადგენენ ფასეულობებში, რომლებიც მათ მომავალში მოგებას მოუტანს. განვიხილოთ მათი თითოეული შემადგენელი ცალ-ცალკე.

მატერიალური აქტივების დახასიათებისათვის მხედველობაში შემდეგი სამი **ნიშან-თვისება** მიიღება:

- ☐ შეძენის მიზანი – რომელიც კომპანიის ფუნქციონირების ნორმალურ პროცესში და არა შემდგომი გაყიდვისათვის გამოყენებას ითვალისწინებს,
- ☐ გამოყენების ვადის ხანგრძლივობა – რომელიც ერთ წელზე მეტ პერიოდს შეადგენს მათი ღირებულების (ცვეთის გაანგარიშებით) აღნიშნული პერიოდის განმავლობაში განაწილებით,

□ მატერიალური (ფიზიკური) ფორმის არსებობა არამატერიალური აქტივებისაგან განსხვავებით.

კორპორაციის ძირითადი მატერიალური აქტივების საბაზისო შემადგენელს მიწა, შენობა და ნაგებობები, მანქანები და მოწყობილობა წარმოადგენენ. ყველა სახსრებზე, გარდა მიწისა, დაირიცხება ცვეთა (ამორტიზაცია), რომელიც ინგლისურ ენაში „დეპრეციატიონ“-ის ტერმინით არის ცნობილი. ზოგიერთ შემთხვევაში კორპორაციას შეიძლება ბუნებრივი რესურსებიც მიეკუთვნებოდეს, რომლებიც საწარმოს ნორმალური მუშაობის პროცესში გამოიყენება. მატერიალური აქტივების აღნიშნული სახეობა ასევე ცვეთის დარიცხვას ექვემდებარება, რომელიც „დეპლეთიონ“-ის ტერმინით არის ცნობილი. უნდა აღინიშნოს, რომ ტერმინი „ამორტიზაცია“, რომელიც ჩვენს პრაქტიკაში ნებისმიერი ცვეთის სახეობისათვის გამოიყენება, დასავლეთის აღრიცხვაში იგი მხოლოდ არამატერიალური აქტივების ცვეთის აღსანიშნავად გამოიყენება.

ფიქსირებული აქტივების შეძენა ნაღდის გადახდის მეშვეობით (ან გარკვეული დროით კრედიტორული დავალიანების წარმოქმნით) ხორციელდება. გაყიდვისას უკუ ფულადი ნაკადი წარმოიშობა. ნებისმიერ შემთხვევაში ძირითადი საშუალებების ღირებულების შემცირება და გადიდება ფულადი სახსრების ტოლი სიდიდით ცვლილებისაქვან ან გრძელვადიანი კრედიტორული დავალიანების შესაბამისი გადიდებისაქვან მივყავართ.

ფიქსირებული აქტივები ძირითადად შეიძინება საწარმოს საქმიანობის მხარდაჭერის მიზნით. ამიტომ მათი ღირებულება თანდათანობით ამორტიზაციის სახით რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებაში ჩაირთვება. კორპორაციების უმეტესობა ძირითადი საშუალებების მუხლში მათ საწყის ღირებულებას ასახავენ დაგროვებული ამორტიზაციის გამოკლებით. აღნიშნული ძირითადი საშუალებების შეფასების ყველაზე მეტად გავრცელებულ მეთოდს წარმოადგენს – **საწყისი ღირებულება მინუს დაგროვებული (აკუმულირებული) ამორტიზაცია**. ამიტომ ბალანსის მიხედვით ძირითადი საშუალებების სიდიდე მისი აღნიშნული მომენტისათვის საბაზრო ღირებულებით, ან მომავალში აღდგენითი ღირებულებით ასახვის მიზნით არ გამოიყენება. ძირითადი საწარმოო საშუალებებისა და მოწყობილობების შეცვლაზე გაწეული დანახარჯები შეიძლება ამ მიზნებისათვის დაგეგმილ დანახარჯებზე მნიშვნელოვნად მეტი იყოს.

სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ანგარიშგებაში ასახვის პრობლემაა, როგორ უნდა ჩაიწეროს ბალანსში სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ნაშთების ღირებულება. **შესაძლო ალტერნატივების სახით საბაზრო და „ისტორიული“ ღირებულებები განიხილება.** საქმე იმაშია, რომ სხვადასხვა მიზეზით სასაქონლო პროდუქციის მარაგების საბაზრო ღირებულება თვითღირებულების ქვემოთაც კი შეიძლება დაიწიოს. აღნიშნულ შემთხვევაში პოტენციური ზარალი წარმოიშობა, რომელიც მოცემულ პერიოდში მარაგების, მათი საბაზრო ფასით უნდა ჩამოწერა უნდა აისახოს.

მარაგების თვითღირებულებასა და მათი საბაზრო ფასს შორის სხვაობა ერთ-ერთი მეთოდით შეიძლება ჩამოიწეროს: პირდაპირით და ირიბით. პირველ შემთხვევაში მარაგების საბაზრო ღირებულება უბრალოდ ბალანსში ჩაენაცვლება მათ და სხვაობა პირდაპირ ჩამოიწერება მზა პროდუქციის ღირებულებაზე. მეორე შემთხვევაში „ფასდაკლება მარაგების საბაზრო ღირებულების შემცირების შედეგად, სპეციალური ანგარიში იქმნება, რომელიც ბალანსში „სასაქონლო-მატერიალური მარაგების,, მუხლისადმი დამატებითი სახით გამოიყენება, ხოლო მოგების შესახებ ანგარიშგებაში „ზარალი მარაგების საბაზრო ღირებულების შემცირების შედეგად, დამატებითი ანგარიში წარმოიშობა. **პირდაპირი მეთოდის გამოყენება აშშ-ში ნორმალურ პრაქტიკას წარმოადგენს**, ირიბი მეთოდი კი, ჩვეულებრივ, ზარალის საკმაოდ მნიშვნელოვანი სიდიდისას გამოიყენება.

ფულადი ნაკადები, რომლებიც ძირითადი საშუალებების ამორტიზაციასთან არის დაკავშირებული, წარმოების დანახარჯებში დარიცხვის მიმართულებით მიედინება, საიდანაც „რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულების,, ანგარიშზე ჩამოიწერება, ხოლო მას, კი, თავის მხრივ, „მოგება და ზარალის,, ანგარიშისაკენ ნაკადის მიმართულება გააჩნია. გაუსაღებელი პროდუქცია „მზა პროდუქცია საწყობში,, ანგარიშზე რჩება, და აღნიშნულ ანგარიშზე ნაშთი შემდგომ საანგარიშგებო პერიოდში გადაიტანება. როდესაც აღნიშნული პროდუქცია გაიყიდება, მისი ღირებულება „რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულების,, ანგარიშზე გადაიტანება. ძირითადი საშუალებების რეალურად ანაზღაურების პროცესი ბანკში კორპორაციის ანგარიშზე ნაღდი ფულის მიღებასთან არის დაკავშირებული.

გრძელვადიანი ფინანსური ინვესტიციები (long term financial Investments) – აქტივების სპეციფიკურ სახეობას წარმოადგენს, რომლებიც საწარმოსათვის ძირითად საწარმოო საქმიანობასთან დაუმთხვევადი მოგების მიღების შესაძლებლობას იძლევა. აღნიშნული სახეობის აქტივები მოიცავს:

- ინვესტიციები ფასიან ქაღალდებში, რომლებიც საკუთრების (პრივილეგირებული და ჩვეულებრივი აქციები) და სხვა კომპანიების სავალო ვალდებულებებისა (ობლიგაციები, გრძელვადიანი თამასუქები, ჩასადებები) და არასაბაზრო ქაღალდების (Nonmarketable Securities) ინსტრუმენტებად დაიყოფა,

- ინვესტიციები მატერიალურ არაბრუნვად საშუალებებში, რომლებიც სამეურნეო საქმიანობაში არ გამოიყენება და მათ გადაყიდვის დანიშნულება აქვთ,

- ინვესტიციები შვილობილ კომპანიებში, ფილიალებში), ერთობლივ საწარმოებში, თუ კი მათი ანგარიშგება კომპანიის და მისი სატელიტების კონსოლიდირებულ (გაერთიანებულ) ანგარიშგებაში არ შედის,

- ინვესტიციები, რომლებიც სპეციალურ ფონდებშია გადატანილი, მაგალითად, ფულადი სახსრები, რომლებიც მომავალში ობლიგაციის დაფარვის, აქციების პაკეტის შეძენის და ა.შ. მიზნით, სესხები ფილიალებისათვის ასოციაციებში მონაწილეობისათვის (სესხები ასოციაციებისათვის და სხვა ინვესტიციებისათვის მიზნობრივი გამოყენებისათვის არის დაკონსერვირებული,

- გრძელვადიანი კრედიტები მმართველობის წევრებისათვის და მოსამსახურეებისათვის

არამატერიალური აქტივები – დ) გუდვილი და სხვა არამატერიალური ინვესტიციები – ამ სახის აქტივებს მატერიალური გამოხატულება არ გააჩნიათ და კომპანიისათვის განსაზღვრულ ფასეულობას წარმოადგენენ.

განვიხილოთ ბალანსში არამატერიალური აქტივების სხვადასხვა სახეობების ასახვის ძირითადი თავისებურება:

1) პატენტები (Patents) – პატენტი არის ექსკლუზიური უფლება, რომელიც სახელმწიფო ორგანოს მიერ განსაზღვრული პროდუქციის წარმოებაზე ანუ სპეციფიკური პროცესის ან ტექნოლოგიების გამოყენებაზე გაიცემა. თუ კი პატენტი გამომგონებლისაგან ან მფლობელისაგან შეიძინება, მაშინ შეძენის ფასი აღნიშნული სახეობის არამატერიალური აქტივების საწყის ღირებულებაში, უფლებების იურიდიულ გაფორმებაზე დანახარჯებთან ერთად, შედის. პატენტის საწყისი ღირებულების ამორტიზირება ხორციელდება იმ პერიოდის განმავლობაში, რომელიც შეძენის კონტრაქტში არის მითითებული, ან პატენტის ფაქტიური სარგებლიანი გამოყენების პერიოდში – იმაზე დამოკიდებულებით, რომელია უფრო მოკლე, სარგებლიანად გამოყენების ვადა ხშირად უფრო მოკლეა, ტექნოლოგიის მორალურად მოძველების შედეგად და იგი პატენტშია გათვალისწინებული.

2) საავტორო უფლებები (copyright) – არის ექსკლუზიური უფლება, რომელიც მთავრობის მიერ ტექსტის მფლობელზე (ავტორზე) გაიცემა, რომლებიც სამეცნიერო–სასწავლო–მეთოდურ და ლიტერატურულ ნაწარმოებს, აგრეთვე კომპიუტერულ პროგრამებს მოიცავენ. საავტორო უფლებები ძალაშია შემქმნელის სიცოცხლის განმავლობაში პლიუს გარკვეული დრო (აშშ-ში 50 წელი), რომელიც განსაკუთრებულ უფლებას აძლევს მის მფლობელს (ან მის შთამომავლებს) კოპირებაზე, პუბლიკაციაზე, ან ობიექტის გაყიდვაზე და იგი საავტორო უფლებებით არის დაცული. საავტორო უფლებები ბალანსში მათი შეძენის ღირებულებით აისახება. საავტორო უფლების ამორტიზაციის ვადა საწარმოს მიერ დამოუკიდებლად დგინდება და, როგორც წესი, იმ პერიოდზე ნაკლებია, რომლის განმავლობაში საავტორო უფლებებს მათი მფლობელებისათვის სარგებელი მოაქვთ. რადგანაც ასეთი პერიოდის დადგენა მეტად რთულია, საწარმოების საავტორო უფლებები შესაძლო მოკლე დროის განმავლობაში ჩამოწერისაკენ მიისწრაფიან.

3) სავაჭრო მარკები (Merchandis Mark) სავაჭრო ნიშნები – არის დარეგისტრირებული სიმბოლოები, ნიშნები, სიტყვები და გამოთქმები, რომელიც მის მფლობელებს განსაზღვრული პროდუქტის ან მომსახურების გამოყოფაზე, ან იდენტიფიცირებაზე განსაკუთრებული უფლებამოსილება გააჩნიათ. სავაჭრო მარკა, ან სავაჭრო ნიშანი საწარმოს მიერ შეიძლება დარეგისტრირდეს სახელმწიფო დაწესებულებაში, რომელიც გარკვეული პერიოდის განმავლობაში მის იურიდიულ დაცვას უზრუნველყოფს. აღნიშნული ვადა შეიძლება გახანგრძლივდეს და, აქედან გამომდინარე, საწარმოს შეიძლება სავაჭრო მარკა პრაქტიკულად განუსაზღვრელი ვადით ჰქონდეს. სავაჭრო მარკა საწარმომ შეიძლება გარკვეული პერიოდით მისი მფლობელისგან შეიძინოს. კომპანიის ბალანსში საწყისი ღირებულების სახით შეძენილი ფასი და სხვა საჭირო ხარჯები აისახება, აგრეთვე დამოუკიდებელი დამუშავების შემთხვევაში ის დანახარჯები, რომლებიც სავაჭრო მარკის დაცვასთან

არის დაკავშირებული – ანუ იურიდიული გაფორმებისათვის საჭირო დანახარჯები. უკანასკნელი დანახარჯი, როგორც წესი უმნიშვნელოვანესს წარმოადგენს და იგი აღნიშნული არამატერიალური აქტივის ნამდვილ ღირებულებას არ ასახავს. სავაჭრო მარკის, ან სავაჭრო ნიშნის ჩამოწერის პერიოდი მისი სარგებლიანად გამოყენების ვადით განისაზღვრება და იგი შეძენის კონტრაქტში არის დაფიქსირებული.

4) საქმიანობისათვის საჭირო ლიცენზიები (Licenses), პრივილეგიები და ტექნოლოგიები – თავისთავად განსაზღვრულ უფლებას წარმოადგენენ, რომელიც ერთ კომპანიას მეორისაგან აქვს შეძენილი თავისი საქმიანობის მომგებიანობის ამალგებისათვის. ასეთი სახის არამატერიალური აქტივების დამახასიათებელ სახეობას ფრანჩაიზინგი წარმოადგენს, რომელიც განსაზღვრული საფასურის საფუძველზე მფლობელის (ფრანჩაიზერის) მიერ სხვა პირზე (ფრანჩაიზზე) გადაიცემა. ფრანჩაიზს კონტრაქტის საფუძველზე განსაზღვრული პროდუქტების გაყიდვაზე ან მომსახურების გაწევაზე, სავაჭრო მარკების ან სავაჭრო ნიშნების გამოყენებაზე, განსაზღვრული საქმიანობის გახორციელებაზე უფლება გააჩნია, როგორც წესი, შეზღუდულ ტერიტორიულ რეგიონში, სადაც იგი ფრანჩაიზერის სახელს იყენებს. სხვა სიტყვებით, ფრანჩაიზერმა ორიგინალური ტექნოლოგია, ან პროდუქტი დაამუშავა, დაიცვა ისინი პატენტით, საავტორო უფლებით ან სავაჭრო ნიშნით, ხოლო შემდგომ კი – აღნიშნული იდეის ან პროდუქტის გამოყენებაზე უფლებას სხვა საწარმოზე ყიდის. ამ უკანასკნელს, საწყისი გადასახადის გარდა, ყოველწლიურად ასეთი უფლების გამოყენებაზე განსაზღვრული ოდენობის ფული შეაქვს.

პრივილეგიის კიდევ ერთ სახეობას – **ლიცენზია** წარმოადგენს, რომელიც სამთავრობო ან მუნიციპალური ორგანოს მიერ გაიცემა და საწარმოს გარკვეული საფასურის საფუძველზე საზოგადოებრივი ფასეულობების დროებით ფლობაზე (მიწის, სატელეფონო ან ელექტრო ხაზების, საქალაქო სატრანსპორტო მარშრუტების და ა.შ.) უფლება გააჩნია.

5) დანახარჯები გამოკვლევებზე და დამუშავებებზე – შესაბამისი პერიოდის ხარჯებზე გადაიტანება ან მისი კაპიტალიზაცია ხდება, ანუ ისინი კვალიფიცირდება როგორც არამატერიალური აქტივები, და რომლებიც შემდგომში სასარგებლოდ გამოყენების პერიოდის განმავლობაში ამორტიზირდება. წესისამებრ, საწარმოო თვითონ ადგენს იმ ზღვარს, რომლის ქვემოთ დანახარჯები მიმდინარე ხარჯების სახით სამეცნიერო-კვლევით და კონსტრუქციულ დამუშავების დანახარჯებში აისახება.

6) გადიდებული ხარჯები (deferred Charges) როგორც წესი, ჯერჯერობით არ გაწეული ხარჯების დანახარჯებს მოიცავს და რომლისაგან ეფექტი მომავალში იქნება მიღებული, ან ხარჯები სამომავლოდ უნდა განაწილდეს. გადიდებული ხარჯების სახით შეიძლება გამოიყოს: არაამორტიზირებული ფასდაკლება ობლიგაციებზე, ხარჯები წარმოების განვითარებაზე, ორგანიზაციული ხარჯები საწარმოს ადგილმდებარეობის ცვლილებასთან დაკავშირებით, ხარჯები, რომლებიც საწარმოს დაფუძნებისას გაწეული ხარჯები და სხვა. თავისი არსით ყველა არამატერიალური აქტივები განვადებულ ხარჯებს წარმოადგენენ და ბალანსის სპეციალურ მუხლად

მისი გამოყოფა იმით არის გაპირობებული, რომ დანარჩენ მუხლებში გაუთვალისწინებელი არამატერიალური აქტივების მუხლი უნდა მიეკუთვნოს. ხარჯები უნდა განვასხვავოთ ავანსირებული (წინასწარ გადახდილი) ხარჯებისაგან (პრეპაიდ ეხპენსეს) - ისეთებისაგან, როგორებიცაა: სადაზღვევო გადახდები, გამოუყენებელი მარაგები და ა.შ., რომლებიც მთლიანად ავანსის სახით ფაქტიურ ფულად ხარჯებს წარმოადგენენ, მაგრამ სრულად გახორციელებული არ არის, ამიტომ მხოლოდ ნაწილი შეიძლება საწარმოო საქმიანობაზე იქნეს გადატანილი.

7) გუდვილი (Goodwill) - ფართო გაგებით უპირატესობას ნიშნავს, რომელთაც კომპანია უკვე არსებული საწარმოს შეძენისას ღებულობს. აღნიშნული უპირატესობა შეიძლება დაკავშირებული იყოს მუდმივი კლიენტურის არსებობასთან, მომგებიან გეოგრაფიულ მდგომარეობასთან, მენეჯერების კვალიფიცირებულ გუნდთან და ა.შ. **გუდვილი შეძენის მომენტში წარმოიშობა** და იგი მხოლოდ მყიდველის ბალანსში აისახება, როგორც სხვაობა შეძენის ფასსა (საწარმოს ღირებულება მთლიანობაში) და მისი ცალკეული აქტივების თანხას შორის ვალდებულებების გამოკლებით. გუდვილის სიდიდის გაანგარიშება, თავისთავად, ცნობილი **პრობლემაა**, ვინაიდან ცალკეული აქტივების ღირებულების სახით, როგორც წესი, მათი **საბაზრო** (და არა საბალანსო) ღირებულება გამოიყენება. ეს უკანასკნელი **სპეციალური აუდიტორული შეფასების**, დამოუკიდებელი საექსპერტო დასკვნის, ან სხვა ხერხის შეიძლება განისაზღვროს.

როგორც ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, არამატერიალური აქტივების ჩამონათვალი საკმაოდ დიდია. გარდა ამისა, არამატერიალურ აქტივებს ხშირად ზოგიერთი სახის პრობლემამდეც მივყავართ. არამატერიალური აქტივების აღრიცხვისას, ისევე როგორც მატერიალური აქტივების შემთხვევაშიც, ძირითად პრობლემურ საკითხს **საწყისი ღირებულების** განსაზღვრა, სასარგებლო გამოყენების ვადა და ამორტიზაციის დარიცხვის ხერხი წარმოადგენს.

არამატერიალური აქტივების საწყისი ღირებულება მათი შეძენის ღირებულების ტოლია, რომელსაც იურიდიულ გაფორმებაზე დანახარჯები და სხვა ხარჯები დაემატება. არის შემთხვევები, როდესაც არამატერიალური აქტივები ახალი აქციების გამოშვების სანაცვლოდ შეიძინება. ამ შემთხვევაში მათი ღირებულება გამოშვებული აქციის პაკეტის საბაზრო ღირებულებით ფასდება. “Goodwill” ხშირად არამატერიალური აქტივების მნიშვნელოვან მუხლს წარმოადგენს. რადგანაც ბალანსის აღნიშნული მუხლი თვით კორპორაციაში გარედან მრავალჯერადი შეძენების ხარჯზე ფორმირდება, ამიტომ მისი დაფიქსირება მხოლოდ თვით კორპორაციის შეძენისას არის შესაძლებელი. კორპორაციის შეძენისას, მთლიანად მასზე გადახდილი თანხა მათი საბაზრო ღირებულების მიხედვით ყველა იდენტიფიცირებულ აქტივებზე ნაწილდება. არამატერიალური აქტივების ამორტიზირება ხორციელდება მათი სარგებლიანად გამოყენების ვადის განმავლობაში ღირებულების ნაწილის დანახარჯებზე პერიოდულად გადატანის გზით. მატერიალური აქტივების ცვეთისათვის მიღებული ტერმინისაგან განსხვავებით (დეპრეციატიონ), არამატერიალური აქტივების ცვეთა ამორტიზატიონ-ის ტერმინის მეშვეობით აღინიშნება. არამატერიალური აქტივების ამორტიზაცია,

როგორც წესი, სწორხაზოვანი მეთოდით იწარმოება, ანუ სარგებლიანად გამოყენების მთლიანი ვადის განმავლობაში ტოლი წილით ხორციელდება. არამატერიალური აქტივების სარგებლიანად გამოყენების ვადა თვით საწარმოს მიერ დამოუკიდებლად დგინდება, მაგრამ, ამერიკული სტანდარტების თანახმად იგი 40 წელს არ უნდა აღემატებოდეს. სხვა ქვეყნებში ზედა ზღვარი შეიძლება მნიშვნელოვნად დაბალიც კი იყოს. მაგალითად, ევროპული დირექტივები გუდვილის მაქსიმალურად 5 წელიწადში ჩამოწერას ითვალისწინებს.

6.2. კორპორაციის ბალანსის მახასიათებლების: ვალდებულებებისა

და საკუთარი კაპიტალის ანალიზი

ა) მიმდინარე ვალდებულებების მოკლე დახასიათება

მიმდინარე ვალდებულებები ბუღალტრული ბალანსის აღნიშნული განყოფილების მუხლები მოიცავენ კორპორაციის ყველა ვალდებულებებს, რომლებიც მომავალი წლის განმავლობაში უნდა დაფაროს. კორპორაციის მოკლევადიანი ვალდებულებები შეიძლება ორ ქვედანაყოფად დაიყოს: მოკლევადიანი ვალდებულებები და დაგროვებული ხარჯები.

პირველი განყოფილება. მოკლევადიანი ვალდებულებები (Short term debts)

1. თამასუქები გადასახდელად (Otes Pabale) – ამავე ანგარიშზე აისახება ორი ტიპის თამასუქების გადახდა:

გადასახდელი სავაჭრო თამასუქები;

მოკლევადიანი სასესხო თამასუქები, ანუ გადასახდელი არასავაჭრო თამასუქები.

გადასახდელი სავაჭრო თამასუქები საქონელისა და მომსახურების შეძენისას წარმოიშობა, როდესაც გამყიდველის წინაშე ვალდებულება უბრალო თამასუქის სახით ფორმდება. უბრალო თამასუქი თავისთავად ბრუნვით საბუთს წარმოადგენს, რომელიც ფულის განსაზღვრული თანხის დასახელებულ პირზე, ან მისი ბრძანებით, ან წარმომდგენზე გადახდის ვალდებულებას ითვალისწინებს. ასეთი ვალდებულების სიდიდე, ჩვეულებრივ, თამასუქის ნომინალური თანხით განისაზღვრება და მის წინა მხარეზე ჩაიწერება. პროცენტები, თუ ისინი გამოყოფილია, იგი თავისთავად დავალიანების დამოუკიდებელ სახეობას წარმოადგენს.

მოკლევადიანი სასესხო თამასუქები ვალდებულებას წარმოადგენს, რომელიც საწარმოს ბანკისაგან, ან სხვა საკრედიტო ორგანიზაციისაგან ფულის სესხებისას წარმოიშობა. თამასუქები შეიძლება უზრუნველყოფილი (გირათი) და არაუზრუნველყოფილი, პროცენტიანი და დისკონტური იყოს.

2. წინასწარი გადახდა კლიენტებისაგან – დავალიანების აღნიშნული სახეობა კლიენტებისაგან კორპორაციის მიერ გადატვირთული საქონლის, შესრულებული სამუშაოებისა და გაწეული მომსახურების საფასურის წინასწარი გადახდის შედეგად წარმოიშობა.

3. ანგარიშსწორება მომწოდებლებთან და პერსონალთან კორპორაციის კრედიტორული დავალიანების ჯამს წარმოადგენს მიღებულ საქონელზე, შესრულებულ სამუშაოზე და მომსახურებაზე, საქონლის ღირებულების გადახდამდე მიღების მიზეზით. **კრედიტორული დავალიანება** იყოფა: ნორმირებადად, რომელიც ანგარიშსწორების თავისებურებების გამო წარმოიშობა, და არანორმირებადად, რომელიც მყიდველების მიერ საანგარიშსწორებო საბუთების გადახდის ვადების დარღვევის შედეგად წარმოიქმნება. უკანასკნელ შემთხვევაში მყიდველი, მომწოდებლისაგან სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობის მიღებით და საფასურის ვადაში გადაუხდელობის შემთხვევაში, თავის ბრუნვაში ისეთ სახსრებს იყენებს, რომელიც მას არ ეკუთვნის.

4. გადასახდელი მოგების გადასახადი აისახება კორპორაციული გადასახადი მოგებაზე აღნიშნულ მუხლში ასახული გადასახდელი მოგების გადასახადი „დაგროვილი ხარჯების“ მუხლში ასახული გადასახადის მსგავსია, მაგრამ მათი განსაკუთრებული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, აღრიცხვაში ისინი ცალკეა ასახული.

5. დანარჩენი მოკლევადიანი დავალიანება – აღნიშნულ ანგარიშზე აისახება დავალიანება შვილობილ საწარმოებზე სოციალურ უზრუნველყოფაზე გადასახადი და გადახდები, დანარჩენ დავალიანებას გრძელვადიანი ვალის მიმდინარე ნაწილი მიეკუთვნება, რომელიც საწარმოს ბალანსში აისახება, თუ მან ობლიგაციების ემიტირება გაახორციელა, ან გრძელვადიანი საბანკო კრედიტი გააჩნია. ვალის ის ნაწილი, რომელიც ბალანსის შედგენის მომენტიდან წლის განმავლობაში უნდა დაიფაროს, მოკლევადიან ვალდებულებებში ასახავენ.

მეორე განყოფილება. დაგროვებული ხარჯები – ამ ანგარიშზე აისახება ხარჯები, რომლებიც მოცემულ პერიოდში გაწეულია (დარიცხულია), მაგრამ მოცემული პერიოდის დასრულებამდე გადახდილი არ არის. აღნიშნული მუხლი აერთიანებს დარიცხულ, მაგრამ ჯერ გადაუხდელ შრომის ანაზღაურებას სადაზღვევო შენატანებს; რეზერვებს შვებულების, ბონუსების, საპენსიო და სხვა ვალდებულებების გადახდასთან დაკავშირებით დარიცხვებს გადასახადების გადასახდელად და სხვა რეზერვებს (აღნიშნული მუხლის გამოყოფა გადახდების კალენდარული თარიღებისა და აღრიცხვის ციკლის ზღვრების შეუთავსებლობის შედეგს წარმოადგენს. მაგალითად, შრომის ანაზღაურება შეიძლება თითოეული თვის ხუთი რიცხვისათვის გაიცეს; ამავე დროს, საწარმოს ბალანსი პირველი რიცხვისათვის დგება. აღნიშნული დანახარჯები რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებაშია შეტანილი და შემოსავლების შესახებ გასული თვის მონაცემების ანგარიშგებაშია შესული. იმასთან დაკავშირებით, რომ ამ უკანასკნელი თვის შრომის ანაზღაურების ფაქტიური გადახდა ჯერ არ განხორციელებულა, ამიტომ იგი დავალიანებაში აისახება.

დარიცხული ვალდებულებების სპეციფიკურ სახეობას **პროცენტებისა და დივიდენდების გადახდასთან დაკავშირებული დავალიანება** წარმოადგენს. ყველა პროცენტი (თამასუქებზე, საბანკო სესხებზე, გრძელვადიან საბანკო კრედიტებზე,

ობლიგაციებზე) სახელწოდებით „დარიცხული პროცენტების“ ერთ მუხლში იკრიბება.

დივიდენდები აქციონერებზე შეიძლება ფულით, (იშვიათ შემთხვევაში - საქონლით) ან აქციებით გაიცეს. დივიდენდები ფულის სახით – არის თანხა, რომელიც კომპანიამ თავის აქციონერებს დირექტორთა საბჭოს გადაწყვეტილების შესაბამისად უნდა გადაუხადოს.

ბ) კორპორაციის გრძელვადიანი ვალდებულებები

ბ) გრძელვადიანი ვალდებულებები კომპანიის ყველა დანარჩენი სახეობის ვალდებულებებს მოიცავს, რომლებიც მოკლევადიან ვალდებულებებში ვერ აისახა.

1. გადასახდელი ობლიგაციები და სავალო ვალდებულებები – სავალო ვალდებულებებს წარმოადგენენ, რომლებსაც მსესხებელი კრედიტორს გადასცემს. გადასახდელი ობლიგაციები (ბონდს) ყველაზე უფრო გავრცელებულ სავალო ფინანსურ ინსტრუმენტს წარმოადგენს, რომელსაც კომპანიები ფულადი სახსრების მოზიდვისათვის იყენებენ. **ობლიგაცია** – არის ფასიანი ქაღალდი, რომელიც მის მფლობელს უფლებას აძლევს განსაზღვრული დროის შემდეგ მიიღოს თანხა, რომელიც ობლიგაციაშია მითითებული, ასევე, როგორც წესი, მიიღოს პროცენტები პერიოდულობის საფუძველზე. ჩვეულებრივ, ობლიგაციებს 10-დან 30 წლამდე დაფარვის ვადით უშვებენ. მათ ფიქსირებული დაფარვის ვადა და საპროცენტო განაკვეთი გააჩნიათ რომელიც ამ ვადის დადგომამდე უნდა გადაიხადონ. ობლიგაციები შეიძლება იყოს გარანტირებული და გარანტიის გარეშე. **გარანტირებული ობლიგაციები** კორპორაციის ფიქსირებული კაპიტალით არის უზრუნველყოფილი, ხოლო **გარანტიის გარეშე** კი – მხოლოდ ვალის დაბრუნების შესაძლებლობით.

გრძელვადიან თამასუქებს გადახდასთან მიმართებაში გამოშვების იგივე პირობები გააჩნიათ, როგორიც მოკლევადიანებს. თავისი არსით ისინი ასევე გრძელვადიანი ობლიგაციების ანალოგიურია, მაგრამ ობლიგაციისაგან განსხვავებით ისინი ბაზარზე არ მიმოიქცევა. **თამასუქს**, როგორც გრძელვადიანი სესხების ინსტრუმენტს, მცირე საწარმოები იყენებენ, მაშინ, როცა ობლიგაციებს უფრო მსხვილი კორპორაციები უშვებენ.

2. კონვერტირებადი ვალი (Convertible Debts)

ფასიანი ქაღალდები, როგორც წესი ობლიგაციები ან სავალო ვალდებულებები ფიზიკური აქტივებით არის უზრუნველყოფილი, რომელიც დადგენილ დღეს, ან განსაზღვრული პერიოდის განმავლობაში ფიქსირებული ფასებით შეიძლება კორპორაციის ჩვეულებრივ ან პრივილეგირებული აქციებში დაკონვერტირდეს.

კონვერტირებადი ობლიგაცია შეიძლება დადგენილი ფასებით კორპორაციის ჩვეულებრივი აქციების დადგენილ რაოდენობაზე გაიცვალოს. ობლიგაციების აქციებზე გადაცვლის შესაძლებლობა მათი მფლობელებისათვის კონვერტირებად ობლიგაციებზე ნაკლები პროცენტის გადახდის შესაძლებლობას იძლევა.

3. კრედიტები ბანკებისაგან (Loans from Bank)

თუ კორპორაციას ბანკის წინაშე გრძელვადიანი დავალიანება წარმოექმნება, იგი აღნიშნულ ანგარიშზე აისახება. აღნიშნულ (გრძელვადიან) ანგარიშზე ერთ წელზე მეტი დაფარვის ვადიანი საბანკო სესხები აღირიცხება. საკრედიტო კონტრაქტში მიეთითება დავალიანების ჯამი, საპროცენტო განაკვეთი, დაფარვის ვადა და კრედიტის უზრუნველყოფის გირაო. ფიქსირებული აქტივების წრებრუნვის საფუძველზე დაკრედიტება უფრო ხანგრძლივი ვადის სესხებით არის წარმოდგენილი. ვადიანი სესხები მოწყობილობების შეძენაზე შეიძლება 20 და მეტი წლით გაიცეს. ვალის მომსახურების სქემები შეიძლება სხვადასხვა სახის იყოს, მაგრამ ყველაზე უფრო შემდეგი ორი სქემა გავრცელებულია:

□ კრედიტი დავალიანების ძირითადი ნაწილის ტოლი პორციებით იფარება პროცენტების დავალიანების ჯამზე შესაბამისი პერიოდის განმავლობაში დარიცხვით,

□ კრედიტი ტოლი წილით იფარება, რომელთაგან თითოეული დავალიანების თანხისა და პროცენტების ნაწილობრივ გადახდას ითვალისწინებს.

როგორც პირველ, ასევე მეორე შემთხვევებში პროცენტული გადასახადები მთლიან დანახარჯებში (თვითღირებულებაში) ჩაირთვება, მაშინ როდესაც კრედიტის ძირითადი ნაწილი მოგებაზე გადასახადის გადახდის შემდეგ საწარმოს ფულადი სახსრების ნაშთიდან გადაიხდება. მაგალითად, 20-წლიანი სესხი 24-თვიურ გადახდას საჭიროებს. თვიური გადახდები ერთნაირი (ტოლი) არ არის. პირველი მხოლოდ პროცენტებისაგან შედგება, შემდგომები კრედიტის დაბრუნებას მოიცავს.

4. სხვა გრძელვადიანი ვალდებულებები (Other Long term Debts) აქ აისახება დავალიანება, თუ მისი დაბრუნების ვადა ერთ წელზე მეტია. ანგარიშგებაში ისინი შეიძლება ჯამური მნიშვნელობით, ან ცალკეული სტროფებით აისახოს. დავალიანება შვილობილ საწარმოებზე, პარტნიორებზე და სხვა კრედიტორებზე

გ) მოგებაზე განვადებული გადასახადი (Income Tax) დაჩქარებული ამორტიზაციის გამოყენების შედეგს წარმოადგენს, როდესაც საწარმოო, გაყიდული საქონელის თვითღირებულების გადიდებით, ამორტიზაციის დაჩქარებული ცვეთის სქემით დარიცხვით, მოგებაზე გადასახადის სიდიდეზე ახორციელებს ეკონომიას. ეკონომიას აქვს ადგილი მატერიალური საშუალებების ობიექტის ექსპლოატაციის დასაწყისიდან მხოლოდ პირველ წლებში. დროის განმავლობაში მოგებაზე განვადებული გადასახადის სიდიდე მცირდება და ობიექტის ექსპლოატაციის დასრულების მომენტში ძირითადი საშუალებები ნოლის ტოლი ხდება.

კორპორაციის საკუთარი კაპიტალის შემადგენლობა

დ) სააქციო კაპიტალი (Stockholders Capital)

1. აქციები (Capital Stock)

საწარმოს წესდების რეგისტრაციისას აუცილებლად უნდა მიეთითოს აქციების რაოდენობა, რომელიც ნებადართულია: აღნიშნულმა კომპანიამ გამოუშვას (ემისია), რომელიც მითითებულია, როგორც „გამოშვებისათვის ნებადართული აქციების რაოდენობა“. წესდებაში მიეთითება ერთი აქციის ნომინალის სიდიდე, ის თანხა, რომელიც აქციის სერთიფიკატის წინა მხარეზე იქნება დაბეჭდილი. ყველა გამოშვებული აქციის ნომინალური ღირებულება თავისთავად კომპანიის **გაცხადებული კაპიტალია**. ზოგიერთ შემთხვევაში აქციები ნომინალის გარეშე გამოიშვება (ანუ ერთი აქციის ღირებულება მის სერთიფიკატზე არ მიეთითება), ხოლო ერთი აქციის ფასი კორპორაციის დირექტორის მიერ მტკიცდება.

აქციების სახეები: ჩვეულებრივი და პრივილეგირებული. **ჩვეულებრივი აქციები** მის მფლობელებს კორპორაციის მართვის უმაღლეს ორგანოში – აქციონერების საერთო კრებაზე ხმის მიცემის უფლებას ანიჭებს, ასევე დივიდენდების მიღების უპირატესობას, რომლებიც მიღებული მოგების სიდიდეზე დამოკიდებულებაში დაირიცხება. დივიდენდები თავისთავად საწარმოს მოგების ნაწილს წარმოადგენენ, რომლებიც ყოველკვარტალურად, ნახევარი წლის განმავლობაში, ან წელიწადში ერთხელ შეიძლება განაწილდეს.

პრივილეგირებული აქციები (Reffered Stock) აქციის მფლობელებს, როგორც წესი, ხმის მიცემის უფლებას არ ანიჭებს, მაგრამ მათ ჩვეულებრივ აქციებთან შედარებით განსაზღვრული უპირატესობებიც გააჩნიათ. პირველ რიგში, ეს არის დივიდენდების მიღების უპირატესობა. პრივილეგირებული აქციების მფლობელები წინასწარ განსაზღვრული დივიდენდების თანხებს ჩვეულებრივი აქციების მფლობელებზე უფრო ადრე ღებულობენ. მეორე მხრივ, პრივილეგირებული დივიდენდები ფიქსირებული სიდიდის სახით, ან ნომინალიდან ფიქსირებული პროცენტის სახით დგინდება. მესამე, პრივილეგირებული აქციების აქციონერებს კორპორაციის ლიკვიდაციის შემთხვევაში ჩადებული კაპიტალის მიღების პრიორიტეტი გააჩნიათ.

პრივილეგირებული აქციები შეიძლება არაკუმულაციური და კუმულაციური იყოს. **აქციის არაკუმულაციურობა** ნიშნავს იმას, რომ თუ მიმდინარე წელს აღნიშნულ აქციებზე დივიდენდები დარიცხული არ იყო, მაშინ წლის დასრულების შემდეგ ასეთი აქციის მფლობელი დივიდენდის მიღებაზე კარგავს უფლებას. **აკუმულაციური აქციების** მფლობელი ასეთ უფლებას არ კარგავს. აღნიშნული ნიშნავს, რომ ყველა გამოუცხადებელი დივიდენდები წლიდან წლამდე გროვდება და დაგროვებული დივიდენდების მთლიანი თანხა უნდა დაიფაროს მანამდე, ვიდრე კი ჩვეულებრივ აქციებზე გამოცხადდება და გადაიხდება დივიდენდები. პრივილეგირებული აქციების კიდევ ერთ უპირატესობას ჩვეულებრივ აქციებთან შედარებით, კომპანიის აქტივებზე მისი ლიკვიდაციის შემთხვევაში, უფრო მეტ პრიორიტეტს წარმოადგენს. პრივილეგირებული აქციები კონვერტირებადი შეიძლება იყოს, რაც წინასწარ დადგენილი თანაფარდობის შესაბამისად ერთი პრივილეგირებული აქციის ჩვეულებრივი აქციის განსაზღვრულ რაოდენობაზე გაცვლის შესაძლებლობას ნიშნავს.

2. ჭარბი (საემისიო) კაპიტალი (Capital Surpluse)

ჭარბი კაპიტალი თავისთავად აქციის საბაზრო კურსსა და ინვესტორის მიერ გადახდილი ნომინალურ ღირებულებას შორის სხვაობას წარმოადგენს.

3. სავალუტო (საკურსო სხვაობა) გასწორება (Currency correction) _ აღნიშნულ მუხლში უარყოფითი ან დადებითი საკურსო სხვაობა აისახება, რომელიც კონსოლიდირებული საბუღალტრო ბალანსის შედგენისას ეროვნულ ვალუტაში მიიღება. თუ ამერიკულ კორპორაციას უცხოეთში საკუთრება გააჩნია, მაშინ საერთო ბალანსის შედგენისას ფილიალების ცალკეული ბალანსები აშშ-ის დოლარებში გადაფასდება.

4. დაგროვებული მოგება (Accumulated earnings)_ აღნიშნულ ანგარიშზე წინა წლების მოგება და მიმდინარე წლის მოგება აისახება. იგი თავისთავად კორპორაციის საბალანსო მუხლებს ასახავს, სადაც შემოსავლებსა და ხარჯებს შორის დადებითი სხვაობა გროვდება. მათი საერთო თანხიდან ჩვეულებრივი და პრივილეგირებული აქციების დივიდენდების თანხები გამოიქვითება. სუფთა მოგების ნაშთი წლის დასაწყისში მიღებულ გაუნაწილებელ მოგებას დაემატება და ასეთი სახით, პერიოდის ბოლოსათვის გაუნაწილებელი მოგების სიდიდე მიიღება.

აღნიშნული გაანგარიშება სპეციალური მოკლე ანგარიშგების შინაარსს წარმოადგენს, რომელსაც გაუნაწილებელი მოგების შესახებ ანგარიშგებას უწოდებენ.

კომპანია დივიდენდებს, ჩვეულებრივ, ფულის, ან საკუთარი აქციების სახით იხდის. დივიდენდების გადახდასთან დაკავშირებული ვალდებულებები კომპანიაში მათი გამოცხადების მომენტში წარმოიშობა. დივიდენდების საკუთარ აქციების სახით გადახდა ფაქტიურად საკუთარი კაპიტალის გადანაწილებას ნიშნავს, რომელიც გაუნაწილებელი მოგების დაგროვებული ნაწილის დაბანდებულ კაპიტალში გადაყვანის გზით, ანუ **მოგების კაპიტალიზაციით ხორციელდება.** აღნიშნული, მოგების განაწილება აქციონერებს შორის უკვე არ შეიძლება. მაგრამ ასეთი გადახდები აქციონერებისათვის მომგებიანს წარმოადგენს, რამდენადაც საფონდო ბაზარზე აღნიშნული აქციების შესაძლო გაყიდვების შედეგად ისინი გადასახადით დაუბეგრავ შემოსავალს ღებულობენ.

5. აქციები, გამოსყიდული ბრუნვიდან (redeemed from turnover)_ კორპორაციის საკუთარი აქციები, რომლებიც ღია ბაზარზე შეიძინება, (აშშ-ში ჩვეულებრივ მოვლენას წარმოადგენს სხვა ქვეყნების უმეტესობიდან განსხვავებით, სადაც აღნიშნულის განხორციელება ნებადართული არ არის). ასეთი აქციები შეიძლება მიმოქცევიდან ამოიღონ, შეინახონ და კვლავ ბრუნვაში გაუშვან. იმ შემთხვევაში, როდესაც აქციები შესანახად არის ჩადებული, მათზე ხმის მიცემის უფლება არ ვრცელდება და არც დივიდენდები გადაიხდება.

პრაქტიკული მეცადინეობა N3. თემაზე: „ფინანსური ინფორმაციების ზოგადი და ფარდობითი ანალიზის ძირითადი მახასიათებლები
ფინანსური აღრიცხვის (ანგარიშგების) ზოგადი და ფარდობითი ანალიზის არსი და მისი გამოყენების სფეროები

როგორც უკვე აღინიშნა, საწარმოს (ფირმის) ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლები საზოგადოების სხვადასხვა სექტორის წარმომადგენლები არიან:

კომპანიის მენეჯერები, დამფუძნებლები, კრედიტორები, მომწოდებლები, მომხმარებლები, თანამშრომლები და ა.შ. სხვადასხვა მომხმარებელი, ბუნებრივია, განსაკუთრებულ გადაწყვეტილებას იღებს და აქედან გამომდინარე თავისებურად აანალიზებს ფინანსურ ინფორმაციას.

ფინანსური ანგარიშგება გამოიყენება საწარმოს შემდგომი საქმიანობის დასაგეგმად და სამომავლო ოპერაციების, მომგებიანობისა და **ეფექტურობის პროგნოზირებისათვის**. ქვემოთ განვიხილოთ ისეთი **ანალიზური ხერხები**, რომელსაც ფინანსური ანგარიშების მომხმარებლები იყენებენ მათთვის საინტერესო ინფორმაციის მოსაპოვებლად და გასაანალიზებლად.

ფინანსური ანგარიშგების ზოგადი ანალიზი იყენებს სამი ტიპის ტექნიკას: 1) **ფინანსური ანგარიშგების შედარებითი ანალიზი**, 2) **ფინანსური ანგარიშგების კომპონენტების პროცენტული ანალიზი**, 3) **ფარდობითი ანალიზი**, ყოველი მათგანი ეფუძნება შედარების ტექნიკას.

1) **ფინანსური ანგარიშგების შედარებითი ანალიზი** – ამ ანალიზის დროს ერთმანეთს უნდა შევუდაროთ ერთი და იგივე ტიპის ფინანსური უწყისები (ბალანსი, მოგება-ზარალის უწყისი და ა.შ.) დროის სხვადასხვა მონაკვეთისათვის, რომელიც საშუალებას იძლევა გადაწყვეტილების მიმღებმა გაანალიზოს საწარმოს ფინანსური პოზიციის ცვლილება, გამოიკვლიოს ცვლილების მიზეზები. ამ მიზეზების ცოდნა ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებელს სამომავლო პროგნოზირების გაკეთებაშიც ეხმარება.

2) **ფინანსური ანგარიშგების კომპონენტთა პროცენტული ანალიზი**. პროცენტული ანალიზისას ფინანსური ანგარიშგების ელემენტები წარმოდგენილია უწყისში უდიდესი ფინანსური მაჩასიათებლის პროცენტის სახით. მაგ. მოგება-ზარალის უწყისში(იხ.ლექცია N7.) ყოველი კომპონენტი წარმოდგენილია როგორც **შემოსავლის პროცენტი**, ბალანსში როგორც მთლიანი აქტივების პროცენტი.

პროცენტული შედარებითი ანალიზი მომხმარებელს საშუალებას აძლევს განასხვაოს, თუ რამ გამოიწვია რომელიმე ანგარიშის ზრდა – **მაგ. მოგების, ან კაპიტალის ზრდა** – გამოწვეულია ორგანიზაციის საქმიანობის გააქტიურებით, თუ სხვა მიზეზებით.

3) **ფინანსური ანგარიშგების ანალიზი – ფარდობითი ანალიზი**

ფარდობითი ანალიზი ფინანსურ აღრიცხვაში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს გადაწყვეტილებების მიღების დროს. ფარდობითი ანალიზი იყენებს კოეფიციენტების (შეფარდებების) გამოთვლას, კოეფიციენტების შედარებას სხვადასხვა სააღრიცხვო პერიოდისათვის. ამ კოეფიციენტებს ფინანსურ კოეფიციენტებსაც უწოდებენ.

ფინანსური კოეფიციენტები იყოფა:

1) **მოკლევადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტები** – ეხმარება კრედიტორებს გადაწყვეტილების მიღებაში,

2) ვალის გადახდისუნარიანობის,

3) ოპერაციული კოეფიციენტები ეხმარება მენეჯმენტს საწარმოს მიმდინარე ოპერაციების დაგეგმვასა და მართვაში,

4) მომგებიანობის კოეფიციენტები – საინტერესოა საწარმოს კომპანიის აქციონერებისა და გრძელვადიანი სესხის, კრედიტის გამცემისათვის,

5) საბაზრო (დამფუძნებლების) კოეფიციენტები საინტერესოა (საწარმოს) მეპატრონეებისათვის.

1. მოკლევადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტები (ლიკუიდიტუ ღატიო) – ცხადია, რომ მოკლევადიანი კრედიტის გამცემი დაინტერესებულია გაიგოს, რამდენად აქვს საწარმოს უნარი მიმდინარე სააღრიცხვო პერიოდში დააბრუნოს აღებული კრედიტი. ნაღდი ფულის ამოღება დროის მოკლე შუალედში ხდება დებიტორული დავალიანებების შეგროვებით და სასაქონლო-მატერიალური მარაგების გაყიდვით (ცხადია, ნაღდი ფული ასევე მიიღება შენობის, მიწისა და მანქანა-დანადგარების გაყიდვითაც, მაგრამ ამ პროცესს უფრო დიდი დრო ესაჭიროება). ამასთანავე, კრედიტორი შეაფასებს იმ ვალდებულებებსაც, რომელიც ფირმამ სააღრიცხვო წელს უნდა გადაიხადოს, ანუ მოკლევადიან ვალდებულებებს. ამ მიზნებისათვის კრედიტორები ანალიზებენ ლიკვიდურობის კოეფიციენტებს – ეს კოეფიციენტები „ზომავენ“ მიმდინარე ვალდებულებებისა და მიმდინარე აქტივების შეფარდებას.

ა) ლიკვიდურობის კოეფიციენტი მიმდინარე აქტივები

(ბრუნვადობის კოეფიციენტი) = _____

მიმდინარე ვალდებულებები

ლიკვიდურობის კოეფიციენტთან ერთად ასევე იყენებენ ე.წ. „სწრაფ“ კოეფიციენტს, რომელიც შემდეგნაირად გამოითვლება

„სწრაფი“ აქტივები

„სწრაფი“ კოეფიციენტი = _____

მიმდინარე ვალდებულებები

განვიხილოთ მაგალითი.

კომპანიის „სწრაფი“ აქტივებია ფული და მისაღები ანგარიშები (ანუ დებიტორული დავალიანებები)

როგორც ანალიზი მოწმობს, გაიზარდა საწარმოს ლიკვიდურობა (ასევე, მისი „სწრაფი“ აქტივების ლიკვიდურობაც).

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ფინანსურ ანალიზში არ არსებობს რაიმე სტანდარტი კოეფიციენტებისათვის, მაგრამ თუ კომპანიის „სწრაფი“ კოეფიციენტი 1-ის ტოლია, მაშინ ამბობენ, რომ ფირმა ადეკვატურად ლიკვიდურია, ანუ მას გააჩნია ზუსტად

იმდენი ნაღდი ფული და მოთხოვნები, რაც საკმარისია მიმდინარე ვალდებულებების დასაფარავად. იმის გამო, რომ ზოგიერთი მიმდინარე აქტივი ძალიან სწრაფად ვერ გადაიქცევა ფულად (მაგ. მარაგები და წინასწარ გაწეული ხარჯები), **ლიკვიდურობის კოეფიციენტი 2.0 არის მისაღები კრედიტორებისათვის.** ზოგადად, კრედიტორები თავიანთ არჩევანს ისეთ საწარმოებზე აჩერებენ, რომლის ლიკვიდურობაც მაღალია.

საწარმოსათვის არსებობს შემდეგი ინფორმაცია:

	2018 წ.	2017 წ.
1. მიმდინარე აქტივები		
ფული	21,734	15,276
მისაღები მოთხოვნები	596,171	531,461
მარაგები	482,136	407,006
სხვა აქტივები	63,703	69,851
სულ:	1,163,744	1,023,594
1.1 „სწრაფი“ აქტივები	617,905	546,737
2. მიმდინარე ვალდებულებები	478,220	455,955
ლიკვიდურობის კოეფიციენტი (1:2)	2,43	2,24
„სწრაფი“ კოეფიციენტი (1.1:2)	1,29	1,20

2. განვიხილოთ ვალის გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი – გრძელვადიანი კრედიტის გამცემები დაინტერესებულნი არიან საწარმოს მომგებიანობით და არა ლიკვიდურობით. ცნობილია, რომ სესხის შემთხვევაში საწარმომ უნდა დააბრუნოს ძირეული თანხა და მასზე დარიცხული პროცენტი დადგენილი გრაფიკის მიხედვით. ცხადია, რაც უფრო დიდია ძირეული თანხა, მით მეტია კრედიტორის რისკი. ვალის გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტები გვიჩვენებს: 1) შემოსავლებისა და დარიცხული პროცენტის (სარგებლის) შეფარდებას, 2) სესხის ძირეული თანხისა და საწარმოს კაპიტალის შეფარდებას. ფინანსურ ანალიზში გამოიყენება დროის პერიოდში დარიცხული სარგებლის კოეფიციენტი:

$$\text{კოეფიციენტი} = \frac{\text{პერიოდის წმინდა მოგება} + \text{სარგებელი} + \text{გადასახადები}}{\text{სარგებელი}}$$

მოვიყვანოთ მაგალითი:

2017 წ. 2016 წ.

წმინდა მოგება	346,926	245,136
სარგებელი	58,059	63,148
გადასახადები	227,000	151,000
წმინდა მოგება + სარგებელი + + გადასახადები სულ	631,985	459,554
პერიოდის სარგებლის კოეფიციენტი	10.89	7.25

აღვნიშნოთ, რომ პერიოდის სარგებლის კოეფიციენტის გამოთვლა ხდება ისეთი გრძელვადიანი სესხისათვის, რომლის დაფარვაც მიმდინარეობს ნაწილ-ნაწილ. ამის გამო, ცხადია, პერიოდის სარგებელი (დარიცხული პროცენტი) მცირდება. სწორედ ასეთი შემთხვევაა განხილული მაგალითში. პერიოდის სარგებლის კოეფიციენტი გაიზარდა იმის გამო, რომ შემცირდა სესხის ძირეული თანხა და მასთან ერთად სარგებელიც, ამასთანავე გაიზარდა კომპანიის წმინდა მოგება.

ზოგადად, საწარმოს ვალი შეიძლება განვმარტოთ როგორც გრძელვადიანი სასესხო ვალდებულებისა და მიმდინარე ვალდებულებების ჯამი. სესხის აღება საწარმოს გარკვეულ რისკთან არის დაკავშირებული, რადგან მისი დარიცხული სარგებლის დაბრუნება უნდა მოხდეს დროის ფიქსირებულ შუალედში, რამაც შეიძლება საწარმო გაკოტრებამდე მიიყვანოს. ამბობენ, რომ საწარმო მაღალი რისკის მქონეა, თუ სესხის შეფარდება კაპიტალთან მაღალია.

სესხისა და კაპიტალის თანაფარდობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს თუ კაპიტალის რა ნაწილი ეკუთვნით საწარმოს კრედიტორებს.

$$\text{სესხის და კაპიტალის კოეფიციენტი} = \frac{\text{მთლიანი ვალი}}{\text{კაპიტალი}}$$

შესაბამისად, სესხისა და აქტივების შეფარდების კოეფიციენტი გვიჩვენებს, თუ აქტივების რა ნაწილია კრედიტორების კუთვნილებაში.

$$\text{სესხისა და აქტივების კოეფიციენტი} = \frac{\text{მთლიანი ვალი}}{\text{მთლიანი აქტივები}}$$

ზოგჯერ, თუ კომპანიის მოკლევადიანი ვალდებულებები მცირეა, კრედიტორები ზემოთ მოყვანილ კოეფიციენტებს თვლიან მხოლოდ გრძელვადიანი სესხისათვის. ცხადია, ეს კოეფიციენტები გვიჩვენებს კაპიტალისა თუ აქტივების რა ნაწილია დაფინანსებული გრძელვადიანი სესხით.

3. განვიხილოთ ოპერაციული კოეფიციენტები – (ეფექტურობის კოეფიციენტები) რომლებიც – გვიჩვენებენ საწარმოს მიერ მისი აქტივების გამოყენების ინტენსივობას. ეს კოეფიციენტები საწარმოს მენეჯმენტს აძლევს ინფორმაციას დროის იმ შუალედის შესახებ, რაც საჭიროა იმისათვის, რომ მისაღები მოთხოვნები გადაიქცეს ნაღდ ფულად. რაც უფრო ნაკლები დრო სჭირდება საწარმოს ამ ოპერაციებისათვის, მით უფრო ინტენსიურია მისი მუშაობა.

დებიტორული დავალიანებების ბრუნვადობა ხასიათდება დროის იმ შუალედით, რაც საჭიროა კრედიტში განხორციელებული რეალიზაციიდან ფულის ამოღებით. დებიტორული დავალიანების ბრუნვადობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს წლის განმავლობაში რამდენად სწრაფად გროვდება ფული (ან როგორც ამბობენ ბრუნავს მოთხოვნები). რაც უფრო მაღალია ეს კოეფიციენტი, მით უფრო მაღალია საწარმოს კრედიტუნარიანობა.

$$\text{დებიტორული დავალიანების ბრუნვადობის კოეფიციენტი} = \frac{\text{შემოსავლები}}{\text{დებიტორული დავალიანება}}$$

მარაგების ბრუნვადობა არის ის რიცხვი, რამდენჯერაც წლის განმავლობაში ხდება სასაქონლო-მატერიალური მარაგების შეძენა და გაყიდვა. რაც უფრო მაღალია მარაგების ბრუნვადობის კოეფიციენტი, მით უფრო ეფექტურად (ინტენსიურად) მუშაობს საწარმო.

რეალიზ. პროდუქციის თვითღირებულება

$$\text{მარაგების ბრუნვების კოეფიციენტი} = \frac{\text{მარაგების საშუალო ღირებულება}}{\text{მარაგების საშუალო ღირებულება}}$$

აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს, თუ რა ინტენსივობით ხდება კომპანიის აქტივების გამოყენება რეალიზაციისათვის.

$$\text{აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტი} = \frac{\text{წმინდა გაყიდვები}}{\text{აქტივების საშუალო ღირებულება}}$$

აქვე აღვნიშნავთ, რომ **კომპანიის ოპერაციული კოეფიციენტების ზრდა გარე ფაქტორებზე** არის დამოკიდებული. მაგ. დებიტორული დავალიანების ბრუნვადობის კოეფიციენტის გასაზრდელად საჭიროა საწარმოს კლიენტმა მოკლე შუალედში დაფაროს დავალიანება, მაშინ როცა შეიძლება სხვა კომპანიებმა მას უფრო გვიან მოსთხოვოს განაღდება. ამიტომ, საწარმოს მენეჯმენტმა ამ გარემოებასაც უნდა მიაქციოს ყურადღება, რათა კლიენტები არ დაკარგოს. ბაზარზე კონკურენტუნარიანობაზეცაა დამოკიდებული მარაგების ბრუნვადობა, გაყიდვები და აქედან გამომდინარე საწარმოს ეფექტური მუშაობაც.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის:

1. დაახასიათეთ საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების სრული პაკეტი.
2. გააცნობიერეთ ბუღალტრული ბალანსის სტრუქტურა.
3. გააცნობიერეთ მოგება-ზარალის ფორმირების თავისებურებანი.
4. დაახასიათეთ ფინანსური ანგარიშგების ძირითადი კომპონენტების ზოგადი და ფარდობითი ანალიზის ძირითადი ასპექტები.

თავი N7
ბიზნესის სუბიექტის (საწარმოს) საქმიანობის
შედეგის შეფასება-ანალიზი

✧ **თემის სტრუქტურა:**

7.1 ბიზნესის სუბიექტის საქმიანობის შედეგების შეფასების ასპექტები

7.2 საწარმოს საქმიანობის შედეგების (მოგება ან ზარალის) ანალიზი

❖ **პრაქტიკული მეცადინეობა N4. თემაზე:**

„რისკის მახასიათებელი კოეფიციენტის- ფინანსური ლევერიჯის განხილვა...“

❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

თავი N7. ბიზნესის სუბიექტის(საწარმოს) საქმიანობის
შედეგების შეფასება-ანალიზი

7.1 ბიზნეს სუბიექტის საქმიანობის შედეგების შეფასების ასპექტები

ბიზნესის-მეწარმეობრივი საქმიანობის ფინანსების მართვა ძალზედ მნიშვნელოვანია, რამეთუ საწარმოში ეფექტიან ფინანსების მართვას შეუძლია და აუცილებლად მოაქვს კიდეც **მოგება**. შესაბამისად, ფინანსურ მენეჯმენტს აქვს სამი ძირითადი ფუნქცია, **უნდა უზრუნველყოს** შემდეგი გადაწყვეტილებების მიღება, კერძოდ: ა) ინვესტირებაზე, ბ) ფინანსირებასა და გ) აქტივების მართვაზე. განვიხილოთ ეკონომიკური სუბიექტის საქმიანობის შედეგების შეფასების კოეფიციენტების თავისებურებანი.

1. მოგებიანობის კოეფიციენტები, რომლებიც გვიჩვენებს საწარმოს მოგების ორი მნიშვნელობის ასპექტს, კერძოდ :

ა) ოპერაციების იმ ელემენტებს, რომლებიც ქმნიან მოგებას, და

ბ) მოგებისა და მთლიანი ინვესტიციების თანაფარდობას.

ცნობილია, რომ მოგება გაყიდვებიდან არის სხვაობა შემოსავლებსა და რ.პ.თ.-ს შორის.

მოგება გაყიდვებიდან = ოპერაციული შემოსავალი _

_ რეალიზებული პროდუქტ. თვითღირებულება (რ.პ.თ.)

2. ოპერაციული კოეფიციენტები გამოიყენება იმის დასადგენად, თუ რამდენად ეფექტურია გასაყიდი ფასი, ადმინისტრაციული და სხვა დანახარჯები.

გარდა ოპერაციების მოგებიანობისა, საწარმოსათვის ასევე საინტერესოა, რამდენად ეფექტურია მოგებისა და კაპიტალის შეფარდება:

წმინდა მოგება

წმინდა მოგება

და

კაპიტალი

აქტივები

ეს კოეფიციენტები გვიჩვენებს, თუ რამდენად ეფექტურად იყენებს საწარმო მასში არსებულ დაბანდებებს (კაპიტალს, აქტივებს).

3. მომგებიანობის კოეფიციენტი – როე (ROE)

მომგებიანობის მაჩვენებლებს შორის ფინანსისტების უმეტესობა უპირატესობას სააქციონერო კაპიტალზე უკუგების კოეფიციენტს ანიჭებს. როე-ს ფორმულა არის შემდეგი:

$$\text{როე} = \frac{\text{წმინდა მოგება}}{\text{სააქციონერო კაპიტალი}}$$

განვიხილოთ მაგალითი.

წმინდა მოგება შეადგენს 119,3 ათას ლარს, სააქციონერო კაპიტალის ღირებულებაა 656,0 ათასი ლარამდინ როე. 18,2%. მაშასადამე, აქციონერების მიერ ყოველ 100 ლარზე დაბანდებული კაპიტალის უკუგებამ 18,2 ლარი შეადგინა, რაც „პოზიტიურ“ მაჩვენებლად გვევლინება.

თუ წმინდა მოგება იზრდება და სააქციონერო კაპიტალი უცვლელია, მაშინ როე-ც იზრდება და შესაბამისად კომპანიის აქციონერების ქონების ღირებულებაც იზრდება. როე-ს ზრდით საწარმოს ფინანსური მენეჯერი ახერხებს საწარმოს აქციონერების კაპიტალის ეფექტურად გამოყენებას და დამატებითი ღირებულების შექმნას.

განვიხილოთ ეს პარამეტრი უფრო დეტალურად:

□ როე-ს შემადგენელი კომპონენტები

თავად როე სამი ძირითადი კომპონენტისგან შედგება. ეს კომპონენტებია მოგების ზღვრული კოეფიციენტი, აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტი და ფინანსური ლევერიჯი.

$$\text{როე} = \frac{\text{მოგების ზღვრული კოეფიციენტი}}{\text{აქტივების ბრუნვადობა}} \times \text{ფინანსური ლევერიჯი}$$

პირობითი მაგალითიდან როე არის შემდეგი:

$$\text{როე} = 119.3/941.5 \times 941.5/1,001.6 \times 1,001.6/656 ; \text{როე} = 0.127 \times 0.94 \times 1.53$$

ზემოთმოყვანილი ფორმულით (იხ. ფორ. 7.3) წარმოდგენილ როე-ს კოეფიციენტს დიუ-პონის ტოლობას უწოდებენ, ვინაიდან ამ ფორმით როე-ს გამოთვლის პოპულარიზაცია სწორედ კომპანია დიუპონმა მოახდინა. ამ ფორმულის გაანალიზების შემდეგ ნათელი ხდება, რომ მენეჯმენტს გააჩნია როე-ზე გავლენის სამი სხვადასხვა ბერკეტი, როგორცაა: მოგების ზღვრული კოეფიციენტი, აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტი და ფინანსური ლევერიჯი, ანუ თუკი ამ რომელიმე სამი კომპონენტიდან ერთი მაინც გაიზარდა, შესაბამისად იზრდება როე.

მომგებიანობის კოეფიციენტი – მოგების ზღვრული კოეფიციენტი აჯამებს საწარმოს მოგება/ზარალის უწყისის მდგომარეობას. იგი გვიჩვენებს, თუ რამდენი ლარი რჩება საწარმოს მიერ წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციიდან (ანუ რეალიზაციის ყოველი 1 ლარიდან, რამდენი თეთრია საწარმოს მოგება):

წმინდა მოგება

$$\text{მოგების ზღვრული კოეფიციენტი} = \frac{\text{წმინდა მოგება}}{\text{გაყიდვები}}$$

ეს კოეფიციენტი განსაკუთრებით ყურადსაღებია საოპერაციო მენეჯერებისთვის, ვინაიდან იგი არ ითვალისწინებს დაფინანსების წყაროებს და განსაზღვრავს საწარმოს ფასწარმოქმნის პოლიტიკას.

აქტივებზე უკუგების კოეფიციენტი – ROA

მას შემდეგ, რაც მიმოვიხილეთ აქტივების ბრუნვადობისა და მოგების ზღვრული კოეფიციენტები, გადავიდეთ კიდევ ერთ აქტივებზე უკუგების კოეფიციენტზე, რომელიც ზომავს წმინდა მოგებას კომპანიაში განხორციელებულ მთლიან ინვესტიციებთან მიმართებაში (ROA)

$$\text{როა} = \frac{\text{წმინდა მოგება}}{\text{აქტივები}} = \frac{\text{წმინდა მოგება}}{\text{გაყიდვები}} \times \frac{\text{გაყიდვები}}{\text{მთლიანი აქტივები}}$$

ჩვენი საწარმოსთვის როა იქნება $119.3/1,001.6=11.9\%$

ამრიგად, როა ზომავს თუ რა დამოკიდებულებაშია წმინდა მოგება იმ სახსრებთან მიმართებაში, რომლებიც კრედიტორებმა და აქციონერებმა გამოუყვეს საწარმოს ფუნქციონირებისათვის. სწორედ ამ მომენტით განსხვავდება როა როე-სგან, ვინაიდან ეს უკანასკნელი ანალოგიურ კოეფიციენტს მხოლოდ აქციონერების (და არა აქციონერებისა და კრედიტორების) მიერ გამოყოფილი კაპიტალის მიმართ აფიქსირებს.

ფინანსური ლევერიჯი

განვიხილოთ რისკის მახასიათებელი კოეფიციენტი – ფინანსური ლევერიჯი.

ფინანსური ლევერიჯი აჯამებს საწარმოს საბალანსო უწყისის მარჯვენა მხარის, ანუ პასივების მდგომარეობას:

$$\text{ფინანსური ლევერიჯი} = \frac{\text{მთლიანი აქტივები}}{\text{სააქციონერო კაპიტალი}}$$

ფინანსური ლევერიჯი არის როე-ს ის მესამე კომპონენტი, რომელიც გავლენას ახდენს საწარმოს ფინანსურ მდგომარეობაზე და მიუთითებს თუ რა სიდიდით არის საწარმოს აქტივები სესხებით დაფინანსებული. მკითხველს შეიძლება გაუჩნდეს შეკითხვა, თუ რა კავშირშია ფინანსურ ლევერიჯთან სესხები, როდესაც ფორმულაში მხოლოდ აქტივები და სააქციონერო კაპიტალი ფიგურირებენ.

პასუხი მარტივია: – ფინანსური ლევერიჯის ზრდა მისი მნიშვნელობის შემცირების შედეგი შეიძლება იყოს. მნიშვნელობის – სააქციონერო კაპიტალის

შემცირება კი ავტომატურად იწვევს პასივების მეორე კომპონენტის – ვალდებულებების ზრდას. შესაბამისად, რაც უფრო მაღალია ვალდებულებების წილი, მით უფრო დაბალია სააქციონერო კაპიტალი და მაღალია ფინანსური ლევერიჯი და პირიქით, რაც უფრო მცირეა ფინანსური ლევერიჯი, მით უფრო მაღალია სააქციონერო კაპიტალის წილი პასივების შემადგენლობაში.

როგორც განვითარებული ქვეყნების ბიზნეს-პრაქტიკა უჩვენებს მოგების ზღვრული და აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტებისაგან განსხვავებით საწარმოს ფინანსისტებს მაინცდამაინც არ ახარებთ ფინანსური ლევერიჯის ზრდა. როგორც წესი, კორპორაციების (საწარმოთა) ფინანსური მენეჯერები ცდილობენ, გამონახონ ოქროს შუალედი და იპოვნონ აუცილებელი ბალანსი მოზიდულ კრედიტებსა და სააქციონერო კაპიტალს შორის.

ზოგადად იმ კომპანიებს, რომლებიც სტაბილურ ბიზნეს-გარემოში მუშაობენ და გააჩნიათ სტაბილური შემოსავლები, თავისუფლად შეუძლიათ მაღალი ლევერიჯის კოეფიციენტის გამოყენება, ანუ უფრო თამამად სესხების აღება სააქციონერო კაპიტალის გამოშვების სანაცვლოდ.

ის კომპანიები კი, რომელთა შემოსავლების ნაკადები ცვალებადია, მაღალი ფინანსური ლევერიჯის კოეფიციენტის არსებობის შემთხვევაში, შეიძლება სერიოზულ პრობლემებს წააწყდნენ სესხის ძირითადი თანხისა და დარიცხული საპროცენტო განაკვეთის დაფარვის ვადის დადგომისას. კრედიტორები, რაღა თქმა უნდა, დაუნდობლები არიან ფინანსური ვალდებულებების მიმართ და, თუ საწარმო ვერ შეძლებს საკრედიტო ხელშეკრულებაში ჩამოყალიბებული პირობების შესრულებას, კრედიტორებს აქვთ უფლება, საქმე სასამართლოს გადასცენ და თავიანთი პარტნიორის გაკოტრებულად გამოცხადება მოითხოვონ. აქციონერების შემთხვევაში კი, თუ საწარმოს ვერ წაუვიდა საქმეები კარგად, შესაძლებელია აქციონერთა შეთანხმებით დივიდენდების გაცემის გადადება. ჩვენს მაგალითში განხილული კოეფიციენტი ტოლია:

$$\text{ფინანსური ლევერიჯი} = 1,001.6/656.0=1.53$$

7.2 საწარმოს საქმიანობის შედეგის (მოგება ან ზარალის) ანალიზი

საწარმოს (კომპანიის) საქმიანობის შედეგი- მოგება ან ზარალი შეიძლება წარმოვადგინოთ ორი ფორმატით, კერძოდ :

1. ერთი ნაბიჯის ფორმატით, ან ჩამოიწეროს ყველა შემოსავალი, ყველა ხარჯი და მათი სხვაობით მოგება გამოვიანგარიშოთ;
2. მრავალი ნაბიჯის ფორმატით, ან მოხდეს შემოსავლებისა და ხარჯების კლასიფიკაცია და თითოეულ ეტაპზე მოგება განვსაზღვროთ.

მოგება -ზარალის უწყისის სქემა (7.1):

შემოსავალი გაყიდვებიდან - უკან დაბრუნებული საქონელი და ფასდათმობა

= წმინდა შემოსავალი გაყიდვებიდან- რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება (რ.პ.თ)

= მოგება გაყიდვებიდან - საოპერაციო ხარჯები = საოპერაციო მოგება + სხვა შემოსავლები

- სხვა ხარჯები = მოგება(საბალანსო)- მოგების გადასახადი= წმინდა მოგება.

მოგება-ზარალის უწყისის ანალიზისას მნიშვნელოვანია დადგინდეს, რამდენად რეალური და განმეორებადი შეიძლება იყოს შემოსავლები.

შემოსავლები ითვლება რეალურად, თუ შესრულებულია შემდეგი პირობები:

1) შემოსავლების გამომუშავება დასრულებულია, აღარ არის საჭირო რაიმე დამატებითი ოპერაციების შესრულება (მაგ. საგარანტიო მომსახურება);

2) შემოსავალი ითვლება **განმეორებად შემოსავლად**. თუ სამართლიანია შემდეგი პირობები:

3) რომელიმე პროდუქცია, ან მომსახურების სეგმენტაცია მიჩნეულია ძირითად საქმიანობად, ანუ უნდა გაანალიზდეს რამდენად სტაბილური იქნება შემოსავლები ამ პროდუქციისგან, რამდენად არის დამოკიდებული მთლიანი შემოსავალი მასზე. თუ შემოსავლები წინა პერიოდთან შედარებით გაიზარდა, რითია ეს განპირობებული. კერძოდ:

ა) ფასების ზრდით;

ბ) გაყიდული ერთეულების რაოდენობის ზრდით.

შესაბამისად, თუ შემოსავლების ზრდა განპირობებულია ერთეულ პროდუქციაზე ფასების ზრდით, მაშინ უნდა გაანალიზდეს შემდეგი: პროდუქციაზე ფასების ზრდა გამოწვეულია ამ პროდუქციაზე მოთხოვნის ზრდით – ეს კომპანიისათვის კარგი მაჩვენებელია, რადგან საბოლოოდ ეს მოიტანს გაყიდვების რაოდენობის ზრდასაც. პროდუქციაზე ფასის ზრდა შეიძლება ამ პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებამ გამოიწვიოს; – ესეც კარგი მაჩვენებელია, რადგან ასევე გამოიწვევს საბოლოოდ შემოსავლების ზრდას. საწარმოსთვის ნაკლებად მომგებიანია ფასების მხოლოდ ინფლაციის ტემპით ზრდა.

თუ შემოსავლების ზრდა განპირობებულია გაყიდული ერთეულების რაოდენობის ზრდით, მაშინ საჭიროა, ყურადღება მივაქციოთ შემდეგ გარემოებებს: ერთეულების რაოდენობა გაიზარდა, რადგანაც საწარმოს გაყიდვები კრედიტში უფრო ლოიალური გახდა, ანუ საწარმო კლიენტებს (დებიტორებს) გარკვეულ შეღავათებს აძლევს. ეს მაინცდამაინც სახარბიელო არ არის, რადგან თუ საწარმომ კრედიტში გაყიდვების პირობები გაამკაცრა, მაშინ შეიძლება, გაყიდვების რაოდენობა შემცირდეს.

გაყიდვების რაოდენობა შეიძლება გაიზარდოს იმითაც, რომ საწარმომ უფრო ინტენსიურად გამოიყენოს არსებული რესურსები (ანუ აამაღლოს შრომისნაყოფიერება), ანდა შეიძინოს დამატებითი (მაგ. გახსნას ფილიალი, ახალი მაღაზია); ეს ფაქტორები საწარმოსათვის ძალზე ხელსაყრელია.

მიმდინარე სააღრიცხვო პერიოდის შემოსავლების ანალიზისას საჭიროა, ისინი გასული წლების შემოსავლებს შევუდაროთ, ამით შეიძლება დავადგინოთ, ხომ არ

იქნება წლევანდელი წელი რაიმეთი გამორჩეული. მაგ. თუ მიმდინარე წელს შემოსავალი ძალზე აღემატება წინა წლების შემოსავალს, შეიძლება, ეს ფაქტი ბაზარზე რაიმე განსაკუთრებული მოვლენით აიხსნას. (ანალოგიური მოსაზრება სამართლიანია მაშინაც, თუ წლევანდელი შემოსავალი ძალზე დაბალია).

შემოსავლების ზრდას აგრეთვე უდარებენ **საწარმოს ზრდის ტემპს ბაზარზე**. ეს ნიშნავს, რომ გამოიკვლიონ საწარმოს თავისი ძირითადი პროდუქციის მიწოდებით მთლიანი ბაზრის რა წილი აქვს დაპყრობილი, ხომ არ არის ის მონოპოლისტი და ა.შ. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს ყველაზე **რთული** ეტაპია, რადგან ხშირად ძნელია ბაზრის გამოკვლევა, სტატისტიკური ინფორმაციის მოპოვება და ა.შ.

მოგება-ზარალის უწყისის გამოკვლევისას მნიშვნელოვანია გაანალიზდეს (უფრო ზუსტად მოხდეს **პროგნოზირება**) **სამომავლო გაყიდვები**, ბუნებრივია, ამ ეტაპზე ყველაზე მნიშვნელოვანი ინფორმაცია მიიღება ბაზრის გამოკვლევით, მაგრამ გარკვეული დასკვნები შეიძლება **ფინანსური ანგარიშგებითაც** მივიღოთ: გავაანალიზოთ უკან დაბრუნებული საქონელი (თუ ეს რიცხვი მაღალია, მაშინ ეს უნდა გავითვალისწინოთ როგორც უარყოფითი მოვლენა შემდგომი შემოსავლების დაგეგმვისას). აგრეთვე პრაქტიკულია ე.წ. მოთხოვნების შემოწმება. ბევრ კომერციულ ორგანიზაციას აქვს პრაქტიკა, რომ კლიენტს შეკვეთის მიცემისას შეავსებინოს ე.წ. **მოთხოვნის ბარათი**. ამ ბარათების ანალიზით დადგინდება მთელი შეკვეთების რაოდენობაა რეალური შეკვეთა, შესრულებულია თუ არა ყოველი მათგანი და ა.შ.

მოგების პროგნოზირებისათვის მნიშვნელოვანია ცვალებადი და ფიქსირებული დანახარჯების შესაძლო ქცევა.

ცვლადი დანახარჯები იზრდება, ან მცირდება გაყიდვების რაოდენობის ცვლილებასთან ერთად, ისინი მოითხოვენ მენეჯმენტის მცირე ჩარევას ან სულაც ჩაურევლობას. რაც შეეხება **ფიქსირებულ დანახარჯებს**, მათი ცვლილება არ ხდება გაყიდვების რაოდენობის ცვლილებასთან ერთად, არამედ მათზე გავლენას მხოლოდ მენეჯმენტის გადაწყვეტილებები ახდენს.

ბიზნესს როდესაც მაღალი ფიქსირებული დანახარჯები აქვს ცვალებად დანახარჯებთან შედარებით, ამბობენ, რომ იგი **ოპერატიულობის ზღვარზეა**. ოპერატიულობის ზღვარი მნიშვნელოვანი მახასიათებელია, რადგან თუ გაყიდვები შემცირდა, მაშინ ორგანიზაციამ შეიძლება, იზარალოს.

ხარჯების ანალიზისას, პირველ რიგში, მუდმივი და ცვალებადი ხარჯები უნდა გაიმიჯნოს (უფრო დეტალური კლასიფიკაცია); ამის შემდეგ კი განისაზღვრება **ოპერატიულობის ზღვრის კოეფიციენტი**.

$$\text{ოპერატიულობის ზღვრის კოეფიციენტი} = \frac{\text{მოგება ცვალებადი დანახარჯების შემდეგ}}{\text{დასაბეგრი მოგება}}$$

გავიხსენოთ გაყიდვების წერტილი ფინანსური აღრიცხვის ელემენტების კურსიდან (BEP-ში გაყიდვების ის რაოდენობაა, როდესაც კომპანიას ნულოვანი მოგება აქვს)

და განვიხილოთ მაგალითი :

	რეალური	BEP
გაყიდვები	1,000	820
რეალიზებული პროდუქციის		
თვითღირებულება (რ.პ.თ. (80%))	800	656
მოგება გაყიდვებიდან (მარჟა)	200	164
მუდმივი (ფიქსირებული ხარჯები)	164	164
დასაბეგრი მოგება	36	0

200

$$\text{ოპერატიულობის ზღვარი} = \frac{200}{36} = 5.6$$

0,20 (მოგება გაყიდვებიდან, როგორც მთლიანი გაყიდვების %)

საწარმოს თუ მაღალი გაყიდვების წერტილი აქვს, მაშინ ის საკმაოდ რისიკანია, რადგან მენეჯმენტი მაღალ ფიქსირებულ დანახარჯებს გაყიდვების შემცირების დროს იოლად ვერ შეამცირებს.

დანახარჯების გაანალიზების მნიშვნელობა შემდეგში მდგომარეობს: რა ტიპის შემოსავლებია მოსალოდნელი ამ ხარჯების გაწევით, ფულად ერთეულებში ეს დანახარჯი გაყიდვების რა პროცენტს შეადგენს, მომავალი პერიოდისათვის ხარჯების ზრდა თუ კლება მოსალოდნელი, ცვლადი და მუდმივი დანახარჯების ცვლილება რა ეფექტს გამოიწვევს.

როგორც წესი, მიღებულია, რომ დანახარჯები შემდეგი თანმიმდევრობით გაანალიზდეს: რ.პ.თ., ოპერაციული დანახარჯები, სხვა დანახარჯები, მოგების გადასახადი.

მთლიანი დანახარჯების გაანალიზებისას ყურადღება უნდა მიექცეს ორ გარემოებას:

1) აღრიცხვის მეთოდი, რომელიც აქტივების ამორტიზაციისა და მათი საექსპლოატაციო ვადის დასადგენად გამოიყენება;

2) ბიზნესის პრაქტიკა, როგორიცაა თანამშრომლების კომპენსაცია და აქტივების რემონტი.

შესაბამისად, ანალიზის პროცესში გასათვალისწინებელია:

ა) აღრიცხვის მეთოდის კვლევისას ყურადღება მიექცეს, რამდენად სწორად არის არჩეული ცვეთის (ამორტიზაციის) მეთოდი და აქტივის მომსახურეობის ვადა, რომელი მეთოდით შეფასდება მარაგები;

ბ) ბიზნესის პრაქტიკის გაანალიზება გულისხმობს, რა შედეგებით სარგებლობენ თანამშრომლები, რა დანახარჯების გაწევა უხდება საწარმოს ძირითადი საშუალებების სარემონტოდ, ხომ არ არის საჭირო საცდელ-

საკონსტრუქტორო სამუშაოების ჩატარება და შესაბამისი დანახარჯების გაწევა) და ა.შ.

პრაქტიკული მეცადინეობა 4. თემაზე „ფინანსური ლევერიჯის გამოყენების პრაქტიკული ასპექტები (მაგალითები)“

ფინანსური ლევერიჯის კოეფიციენტი აერთიანებს ვალდებულებებისა და სააქციონერო კაპიტალის შემადგენელი ცალკეული ერთეულების მაჩვენებლებსაც. აქედან გამოსაყოფია:

ა) სესხი / აქტივების მაჩვენებელი (კოეფიციენტი) DEBT

ეს კოეფიციენტი ზომავს თუ სესხის რა წილი მოდის აქტივებზე:

$$\text{აქტივების კოეფიციენტი} = \frac{\text{ვალდებულებები}}{\text{აქტივები}} = \frac{345.7}{1001.6} = 34.5\%$$

ჩვენი მაგალითიდან სესხი/აქტივების კოეფიციენტი ტოლია 34.5%-ის, რაც ნიშნავს, რომ მთლიანი აქტივების დაფინანსებიდან 34.5% სასესხო ინსტრუმენტების (გრძელვადიანი კრედიტები) ხარჯზე მოდის.

როგორც წესი, რაც უფრო სტაბილურია ფულადი ნაკადები, მით უფრო მაღალი აქვთ კომპანიებს სესხი/აქტივების კოეფიციენტი და საშუალო მაჩვენებელი, რომელიც 60-70%-ის დიაპაზონში მერყეობს. **ინვესტორები 60-70%-იან მაჩვენებელს სერიოზულ მინუსად ჩაუთვლიან** ისეთ კომპანიებს, რომლებსაც ფულადი ნაკადების მოძრაობისა და ზრდის არასტაბილური ტემპები გააჩნიათ.

ბ) პროცენტის დაფარვის კოეფიციენტი (Times interest covered Ratio)

ეს მაჩვენებელი მიგვითითებს, თუ როგორ წარმატებით შეუძლია საწარმოს თავისი შემოსავლებიდან ნაკისრ ფინანსურ ვალდებულებაზე დარიცხული საპროცენტო განაკვეთის დაფარვა:

$$\begin{aligned} &\text{პროცენტის ებიტ-ი}^1 \quad 157.8 \\ &\text{დაფარვის} = \frac{\quad}{\quad} = \frac{157.8}{4.2} = 38\text{-ჯერ} \\ &\text{კოეფიციენტი} \quad \text{საპროცენტო ხარჯი } 4.2 \end{aligned}$$

გ) ძირითადი თანხის დაფარვის კოეფიციენტი (Times Burden covered Ratio)

პროცენტისა და ძირითადი თანხის დაფარვის კოეფიციენტი გვიჩვენებს, თუ როგორ წარმატებით შეუძლია კომპანიას მის მიერ ნაკისრი ვალდებულების – ძირითადი თანხისა და საპროცენტო განაკვეთის ებიტ-იდან (**EBIT - Earnings Before Interest and Tax**) დაფარვა:

$$\frac{\text{ძირითადი თანხის დაარვის კოეფიციენტი}}{\text{ებიტი საპროცენტო (ძირითადი თანხა)}}$$

მაჩვენებელი ხარჯი + მოგების გადასახადის განაკვეთი

ჩვენი მაგალითისათვის ძირითადი თანხის დაფარვის კოეფიციენტი იქნება შემდეგი:

$$\frac{\text{ძირითადი თანხის მაჩვენებელი}}{\text{დაფარვის მაჩვენებელი } 4.2 + 1-25\%} = \frac{157.8}{5.1} = 5.1\text{-ჯერ}$$

ზემოთ განხილული ორივე კოეფიციენტი ბ.გ მიეკუთვნება ეგრეთწოდებულ დაფარვის კოეფიციენტებს. ორივე შემთხვევაში მრიცხველში არის **ებიტი**-ი (პროცენტისა და საგადასახადო ხარჯებით დაბეგვრამდე დარჩენილი შემოსავალი). ებიტი-ი იმიტომ, რომ სწორედ ამ თანხიდან ხდება ნასესხებ საშუალებებზე წარმოქმნილი ვალდებულებების დაფარვა.

პირველ შემთხვევაში, სადაც პროცენტის დაფარვის კოეფიციენტი მოცემული კომპანიის მაგალითზე არის 38 (=163.6/4.2), ნიშნავს იმას, რომ **იმ ებიტი-ით**, რასაც კომპანია გამოიმუშავებს, შესაძლებელია საპროცენტო განაკვეთის 38-ჯერ დაფარვა.

ძირითადი თანხის დაფარვის კოეფიციენტი უფრო განავრცობს ყოველწლიური საფინანსო ვალდებულებების დეფინიციას და მოიცავს როგორც საპროცენტო დანახარჯს, ასევე ძირითადი თანხის დაფარვასთან დაკავშირებულ ხარჯებსაც. თუმცა, საპროცენტო დანახარჯისაგან განსხვავებით, **ძირითადი თანხის დაფარვასთან დაკავშირებული ხარჯები არ შეიძლება გამოიქვითოს მთლიანი შემოსავლიდან დასაბეგრი ბაზის შესამცირებლად**. სწორედ ამიტომ ხდება ძირითადი თანხის შეფარდება (1 _ მოგების გადასახადის განაკვეთთან).

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მუშაობისთვის

1. გააცნობიერეთ ბიზნესის ფინანსური მართვის არსი და მნიშვნელობა.
2. გააცნობიერეთ მოგება- ზარალის უწყისის ფორმირების ფორმატის არსი.
3. დაახასიათეთ მოგების პროგნოზირებისთვის ცვალებადი და ფიქსირებული დანახარჯების ქცევის ასპექტები.
4. განიხილეთ ფინანსური ლევერიჯის- რისკის მახასიათებელი კოეფიციენტის პრაქტიკული ასპექტები.

თავი N8.
**ბიზნესის სუბიექტის ფულადი სახსრების (ნაკადის)
ანგარიშგების ანალიზი**

❖ თემის სტრუქტურა:

- 8.1 ფულადი სახსრების ნაკადის უწყისის ფორმირების საკითხები:
 - 8.1.1. ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისის ანალიზი პირდაპირი მეთოდით
 - 8.1.2. ფულადი ნაკადის გათვლა არაპირდაპირი მეთოდით
- ❖ **სემინარული მეცადინეობა N4. თემაზე:** „ფულადი სახსრების ნაკადის ხარისხი,“
- ❖ **კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის**

**თავი N8 „ბიზნესის სუბიექტის (საწარმოს) ფულადი
სახსრების (ნაკადის) ანგარიშგების ანალიზი“**

8.1 ფულადი სახსრების ნაკადის უწყისის ფორმირების საკითხები

ბიზნესის სუბიექტის (საწარმოს) ფინანსების მენეჯმენტში უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს ფულადი სახსრების მიმოქცევა, ანუ ფულის ნაკადის-ის შესაძლო რაოდენობა, რაც საჭიროა საწარმოს კაპიტალის შესაძენად და ყოველდღიური ოპერაციების საწარმოებლად. ფულადი სახსრების ანგარიშგება საშუალებას აძლევს ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებელს, გააანალიზოს საწარმოს ე.წ. „ლიკვიდურობა“, ანუ საწარმოს უნარი: მიიღოს დროულად დებიტორული დავალიანებები, ანგარიშგება აწარმოოს თავის კრედიტორებთან, ერთდროულად დაფაროს საგადასახადო ვალდებულებები და ა.შ.

ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისის შესადგენად გამოიყენება საწარმოს ბალანსი და მოგება-ზარალის უწყისი.

ფინანსური უწყისი შედგება სამი ნაწილისაგან, კერძოდ:

- 1) საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადი;
- 2) საინვესტიციო საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადი და
- 3) ფინანსური საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადი.

საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისი შეიძლება პირდაპირი ან არაპირდაპირი მეთოდით შედგეს.

ქვემოთ მოყვანილია სადემონსტრაციო ამოცანა: სს „აისის“ 1.ბალანსი, 2.მოგება-ზარალის უწყისი და 3. დამატებითი ინფორმაცია 2018 წლისათვის (იხილეთ ცხრილი 8.1).

1. საბალანსო უწყისი (ლარებში)

ცხრილი 8.1

ბალანსის მუხლები	01.01.2018 წ.	31.12.2018 წ.
აქტივები		
ფული	10,400	14,100
დებიტორული დავალიანებები (მოთხოვნები)	25,300	27,400
მარაგები	18,600	21,900
წინასწარ გადახდილი დაზღვევა	3,200	2,700
სულ მიმდინარე აქტივები	57,500	66,100
ფიქსირებული აქტივები	62,000	76,800
აკუმულირებული ამორტიზაცია	(24,600)	(31,700)
სულ გრძელვადიანი აქტივები	37,400	45,100
სულ აქტივები	94,900	111,200
ვალდებულებები:		
კრედიტორული ანგარიშები	25,000	31,500
მიმდინარე ვალდებულებები	4,000	3,200
გადასახდელი მოგების გადასახადი	2,700	2,100
გრძელვადიანი სესხის მიმდინარე წილი	–	6,000
სულ მიმდინარე ვალდებულებები	31,700	42,800
გრძელვადიანი სესხი	30,000	24,000
სულ გრძელვადიანი ვალდებულებები	30,000	24,000
სულ ვალდებულებები	61,700	66,800
საკუთარი კაპიტალი		
აქციები	12,000	19,000
გაუნაწილებელი მოგება	21,200	25,400
სულ კაპიტალი	33,200	44,400
სულ კაპიტალი და ვალდებულებები	94,900	111,200

2. მოგება-ზარალის უწყისი (იხ. ცხრილი 8.2)

ცხრილი 8.2

(2018 წელი) (ლარებში)	
შემოსავალი გაყიდვებიდან	164,000
რეალიზებული პროდუქციის	
თვითღირებულება (რ.პ.თ.)	91,200
ადმინისტრაციული ხარჯები	61,000
(მოიცავს 9,800 – ამორტიზაციას)	
საპროცენტო ხარჯები	2,700
შემოსავალი დაზღვევამდე	9,100

(მოგების გადასახადი)	(2,900)
წმინდა მოგება	6,200

3. დამატებითი ინფორმაცია:

- 1) კომპანიამ წლის განმავლობაში შეიძინა 19,000 ლარის ძირითადი საშუალებები,
- 2) 4,200 ლარიანი აქტივი გაიყიდა 1,500 ლარად (დარიცხული ცვეთა 2,700 ლ.),
- 3) კომპანიამ გამოუშვა(ემისია) და გაყიდა 7,000 ლარის აქციები,
- 4) გადაიხადეს დივიდენდები 2,000 ლარი.

8.1-1 ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისის ანალიზი პირდაპირი მეთოდით (თემა - 7.2 მოყვანილი ფორმულების გამოყენებით)

1) საოპერაციო საქმიანობის ფულადი ნაკადების ანალიზი (ლარებში)

- ❖ შემოსავლები რეალიზაციიდან
 $164,000 - 2,100 = 161,900$
- ❖ მარაგების შესაძენად გადახდილი თანხა:
 $91,200 + 3,300 - 6,500 = 88,000$
- ❖ საოპერაციო ხარჯები:
 $61,000 - 500 + 800 - 9,800 = 51,500$
- ❖ საპროცენტო ხარჯები:
2,700
- ❖ მოგების გადასახადი
 $2,900 + 600 = 3,500$

საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადი
 $161,900 - 88,000 - 51,500 - 2,700 - 3,500 = 16,200$

2) საინვესტიციო საქმიანობის ფულადი ნაკადების ანალიზი (ლარებში)

- ❖ ძირითადი საშუალებების ყიდვა _ 19,000
- ❖ ძირითადი საშუალებების გაყიდვა + 1,500
- 17,500

3) ფინანსური საქმიანობის ფულადი ნაკადების ანალიზი (ლარებში)

- ❖ აქციების გაყიდვა 7,000
- ❖ დივიდენდები -2,000
5,000

დასკვნა. სულ ფულადი ნაკადი საოპერაციო, საინვესტიციო და ფინანსური საქმიანობიდან: $16,200 - 17,500 + 5,000 = 3,700$ ლარი.

8.1-2 ფულადინაკადისგათვლაარაპირდაპირიმეთოდით:

სუფთა მოგების შესწორებები (კორექტირება) ლარებში

6,200 (წმინდა მოგება)

+9,800 (ამორტიზაცია)

16,000 წმინდა მოგების კორექტირებული თანხა

-2,100 დებიტორული დავალიანებები

_ 3,300 მარაგები

+500 წინასწარ გადახდილი დაზღვევა

+6,500 კრედიტორული ანგარიშები

-800 მიმდინარე ვალდებულებები

-600 მოგების გადასახადის დავალიანება

16,200

დასკვნა. საინვესტიციო და ფინანსური საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადი გამოითვლება ისევე, როგორც პირდაპირ მეთოდში. ამდენად, **სულ $16,200 + (-17,500) + 500 = 3,700$ ლარი.**

(შედარებისათვის ბალანსის უწყისში ფულის მატება (14100-10400) უდრის 3700 ლ).

ამრიგად, ბიზნესისსუბიექტის (საწარმოს) ფინანსების მართვისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება **ფულადი სახსრების მოძრაობის ანალიზს**. ამისათვის თავდაპირველად ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვავოთ:

ფულის ციკლი და ფულადი ნაკადის ცნებანი, რომლებიც უკავშირდება სესხის გადახდისუნარიანობას.

ფულადი ციკლი არის ნაღდი ფული, რომელიც მოძრაობს მარაგებიდან დებიტორულ დავალიანებამდე, ანუ ეს არის ნაღდი ფულის ის ნაწილი, რომელიც ჯერ იხარჯება სასაქონლო მატერიალური მარაგების შესაძენად, შემდეგ კი ივსება დებიტორული დავალიანების შეგროვებით (ანუ სასაქონლო-მატერიალური მარაგების რეალიზაციით) ფულადი ციკლის მეშვეობით ხდება მხოლოდ მოკლევადიანი დავალიანებების (კრედიტორული ანგარიშების განაღდება) გადახდა.

ფულადი ნაკადი კი არის ფულის ის შემოსავალი (გასავალი), რომელიც მიიღება საწარმოს საოპერაციო ბიზნესის მომგებიანობიდან, საინვესტიციო (მომგებიანი აქტივების ბრუნვაობა) და ფინანსური საქმიანობიდან.

ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგების ანალიზის ძირითადი ფუნქცია კომპანიის კრედიტუნარიანობის შეფასებაში აისახება.

1.ოპერაციული საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადის შეფასებისას საჭიროა გვახსოვდეს შემდეგი:

თუ ფულადი ნაკადი დადებითია, შევაფასოთ როგორ გაიზარდა შემოსავლები რეალიზაციიდან, რის ხარჯზე მოხდა მათი ზრდა – კომპანიის მომგებიანობის, თუ უბრალოდ დებიტორულ-კრედიტორული ანგარიშების მანიპულირებით.

– რა რაოდენობის ნაღდი ფულია საჭირო მარაგების შესაძენად ყოველ წელს, ხომ არ არის ეს თანხა იმდენად დიდი, რომ ნაღდი ფული აღარ დარჩება ვალდებულებებისა და დივიდენდების გადასახდელად.

– ხომ არ არის ჩართული ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგებაში გაუთვალისწინებელი შემოსავლები (ხარჯები). ეს გაუთვალისწინებელი შემოსავალი (ან ხარჯი) შეიძლება დიდ გავლენას ახდენდეს კომპანიის ფულად ნაკადზე, მაგრამ უნდა გვახსოვდეს, რომ მათ დროებითი ხასიათი აქვთ და ვერ იძლევიან ამომწურავ ინფორმაციას რეალურ ფულად შემოსავლებზე (გასავლებზე).

2. საინვესტიციო საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადი ძირითადად უარყოფითია, რადგანაც კომპანია ანახლებს თავის ძირითად საშუალებებს. თუ ორგანიზაციას დადებითი ნაკადი აქვს საინვესტიციო საქმიანობიდან, მაშინ უნდა გამოვიკვლიოთ ეს დაგეგმილი იყო თუ არა წინასწარ (მხედველობაშია ძირითადი საშუალებების გაყიდვა) კომპანიის მიერ და რამდენი სააღრიცხვო პერიოდის განმავლობაშია ეს მოსალოდნელი, კომპანიას რომელი ძირითადი საშუალებების გაყიდვა არის დაგეგმილი მომავალ სააღრიცხვო პერიოდში.

როდესაც კომპანიას **უარყოფითი** ფულადი ნაკადი აქვს საინვესტიციო საქმიანობიდან, მაშინ ეს რიცხვი უნდა შევადაროთ **პერიოდის ამორტიზაციას**: თუ ამორტიზაცია აღემატება უარყოფით ფულად ნაკადს, მაშინ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ მას აღარ დასჭირდება დამატებითი სახსრების გამოყოფა ძირითადი საშუალებების შესაძენად, ეს სახსრები შეიძლება, ვალდებულებისდასაფარავად გამოიყენებოდეს.

თუ ამორტიზაცია უფრო ნაკლებია ვიდრე ფულადი ნაკადი საინვესტიციო საქმიანობიდან, მაშინ უნდა ველოდოთ, რომ კომპანიას მოუხდება დამატებითი სახსრების გამოყოფა ძირითადი საშუალებების შესაძენად.

3. ფინანსური საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადის ანალიზისას უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი:

- სესხის აღებით გაზრდილი ფულადი სახსრების არსებობა.
- ინვესტირების მიერ კაპიტალში დამატებით ჩარიცხული თანხების არსებობა
- უნდა მოვახდინოთ კომპანიის წმინდა მოგებისა და დარჩენილი გრძელვადიანი სესხის შედარება.

სემინარული მეცადინეობა N4 თემაზე: „ფულადი სახსრების ნაკადის ხარისხი“

ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისის ანალიზში დიდ როლს თამაშობს ე.წ. **ფულადი ნაკადის „ხარისხი“**. ფულადი სახსრების ნაკადის ხარისხი განისაზღვრება ფულადი ნაკადის რესურსებით და ფულის ნაკადზე მოთხოვნით. ფულადი ნაკადის რესურსები ხასიათდება მათი მიღების წყაროთი (შემოსავლებით ძირითადი

საქმიანობიდან) და ე.წ. განმეორებადობით – ანუ რამდენად რენტაბელურია კომპანიის შემოსავლები. ფულის ნაკადის მოთხოვნა ხასიათდება შემდეგი კომპონენტებით: სამუშაო კაპიტალი, ფულის ციკლი, ძირითადი საშუალებების განახლება, გრძელვადიანი ფასიანი ქაღალდების ყიდვა, დივიდენდების გადახდა, გრძელვადიანი სესხების განაღდება.

ფულადი ნაკადის ხარისხი განისაზღვრება **შემდეგი ფაქტორებით**, რომელიც უნდა გვახსოვდეს ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშების ანალიზისას.

ა) ოპერაციული საქმიანობიდან მიღებული **ფულადი ნაკადი დადებითია**. ეს განპირობებულია იმით, რომ შემოსავლები რეალიზაციიდან იზრდება (და არა დებიტორულ-კრედიტორული ანგარიშების მანიპულირებით). ასეთ ნაკადს მაღალი ხარისხი აქვს.

ბ) ფულადი ნაკადი ფინანსური საქმიანობიდან დადებითია და ეს გამოწვეულია იმით, რომ ორგანიზაციამ ისესხა ფული – ასეთ ნაკადს დაბალი ხარისხი აქვს.

გ) ფულადი ნაკადი **დაბალი ხარისხისაა**, თუ იგი გაიზარდა მხოლოდ რაიმე ერთჯერადი ოპერაციით, ხოლო თუ ფულადი ნაკადი განმეორებითი ოპერაციებით იზრდება, ანუ საქმიანობას რეგულარული ხასიათი აქვს, მაშინ ამბობენ, რომ ფულადი ნაკადი მაღალი ხარისხისაა.

დ) ფულად ნაკადს, რომელიც ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან არის მიღებული, **დაბალი ხარისხი** აქვს.

ამრიგად, **ფულადი ნაკადის ხარისხის განსაზღვრისათვის პრიორიტეტი ენიჭება შემდეგ ფაქტორებს**, კერძოდ::

– დადებითი ფულადი ნაკადი მიიღება ოპერაციული საქმიანობიდან და ეს განპირობებულია რეალიზაციის ზრდით, შემოსავლები მიიღება რეგულარული ოპერაციებიდან.

– დამფუძნებლების მიერ ხდება დამატებითი თანხების ინვესტირება კაპიტალში, ეს ცხადია გაზრდის ფულად ნაკადს ფინანსური საქმიანობიდან. მართალია, ამ პროცესს განმეორებადი ხასიათი არ გააჩნია, მაგრამ **დამატებითი ინვესტირება** აღიქმება როგორც საქმიანობის საიმედოობა.

– ნაკლები ხარისხიანობით ხასიათდება ფულადი ნაკადი დადებითი საინვესტიციო საქმიანობიდან – ანუ ფიქსირებული აქტივების გაყიდვიდან.

– ყველაზე დაბალი ხარისხი აქვს იმ ფულად ნაკადს, რომელიც მიიღება სესხის აღებით.

ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისის **გაანალიზებით დაინტერესებული არიან** პირველ რიგში ფირმის კრედიტორები. ასე მაგალითად, თუ კომპანიის ფულადი ნაკადი ხარისხიანია, მაშინ კრედიტორები ასეთ ორგანიზაციებს ანიჭებენ უპირატესობას. კომპანიის ფულადი ნაკადის ხარისხის განსაზღვრაში აუცილებელ მონაწილეობას იღებს ფულად ნაკლზე **მოთხოვნაც**. ანალიზის დროს ყურადღება უნდა მივაქციოთ შემდეგს:

– ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისებიდან გამოიყოს უარყოფითი ნაკადები;
– განვიხილოთ, უარყოფითი ფულადი ნაკადი ერთჯერადია, თუ მას რეგულარული ხასიათი აქვს;

– განვიხილოთ, უარყოფითი ნაკადი ჩვეულებრივია თუ უჩვეულოდ მაღალი ან დაბალია;

– გაავანალიზოთ, უარყოფითი ფულადი ნაკადის გამოწვეული მოვლენა ექვემდებარება თუ არა მენეჯმენტის კონტროლს;

– შევადაროთ ფულადი ნაკადის ისტორიული, ახლანდელი და მომავალი რესრუსები და მასზე მოთხოვნები.

წლების განმავლობაში არსებული ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისებს ისტორიული ფულადი ნაკადი ეწოდება. ისტორიული ფულადი ნაკადი ყველაზე საიმედო ინდიკატორია კომპანიის კრედიტუნარიანობისათვის. კერძოდ, სამართლიანია ფორმულა (8.3)

წმინდა მოგება

+ ამორტიზაცია

+ ან - სამუშაო კაპიტალის ცვლილება

– ძირითადი საშუალებების დანახარჯები (შემენა)

– დივიდენდები

= ფულადი ნაკადი, რომელიც შეიძლება მოხმარდეს ვალის დაბრუნებას.

შესაბამისად, ამ ფორმულის გამოყენება შესაძლებელია როგორც ისტორიული, ასევე დაგეგმილი ფულადი ნაკადისათვის (დაგეგმილ ფულად ნაკადში იგულისხმება, რომ აღნიშნული პუნქტები არა ისტორიულია, არამედ ეფუძნება სამომავლოდ შედგენილ ბიუჯეტს).

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისთვის

1. გააცნობიერეთ ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისის ანალიზის მეთოდოლოგიური ასპექტები

2. დაახასიათეთ ფულადი ნაკადების ხარისხი.

3. გააცნობიერეთ ისტორიული ფულადი ნაკადის-ყველაზე საიმედო ინდიკატორის არსი.

თავი N9. ბიზნესპროცესების ფინანსური ინჟინერიის მართვა

❖ თემის სტრუქტურა:

9.1. ბიზნესპროცესების რეინჟინერიის სტრუქტურა და

მისი გაუმჯობესების მეთოდოლოგიური მიდგომები

9.2. ფინანსური ინჟინერიის ინსტრუმენტები, პროდუქტები და სტრატეგიები

❖ **სემინარული მეცადინეობა N5. თემაზე:** „ბიზნესპროცესების რეინჟინერიის მართვა საბანკო საქმის მენეჯმენტში“

❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისთვის

თავი N9. ბიზნესპროცესების ფინანსური ინჟინერიის მართვა

9.1. ბიზნესპროცესების რეინჟინერიის სტრუქტურა და მისი გაუმჯობესების მეთოდოლოგიური მიდგომები

მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის არსებულმა ტემპებმა ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერიის გატარების აუცილებლობაც დააჩქარა. გლობალური ეკონომიკური სისტემისათვის დამახასიათებელია მსოფლიო ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულების გაღრმავება და აგრეთვე მსოფლიო ბაზრებზე მაღალი კონკურენცია. იმისათვის, რომ საქართველო გახდეს კონკურენტუნარიანი ქვეყანა, საჭიროა რადიკალური ცვლილებების მოხდენა ბიზნეს-პროცესებში, მათი შესრულების ტექნიკა-ტექნოლოგიაში, მეთოდებსა და მიდგომებში, ორგანიზაციასა და მართვაში.

ყოველივე ეს იმას ნიშნავს, რომ ნებისმიერი ქვეყნის კომპანიამ, მთელი ძალისხმევა უნდა მოახმაროს ბიზნეს-პროცესების მუდმივ განახლებას. ბიზნეს-პროცესების ყოველწლიურად 10-15%-ით განახლება სტრატეგიული უპირატესობის მომტანია. ამის მიღწევის ყველაზე საუკეთესო გზა არის **ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერია**, რომლის მართვაში **იმიტაციური მოდელების** გამოყენებაა რეკომენდირებული.

გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისიდან მეთოდურ მიმართულებას, რომელიც სწავლობს მართვის სისტემების პროცესული ორგანიზაციის საკითხებს და იძლევა მათი აგების გადაწყვეტას, წარმოადგენს ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერია (**Business Process Reengineering**). პირველად ტერმინი - „ბპრ“მ. ჰამერმა შემოიღო. მას ეკუთვნის ბპრ-თან პირველი „ტრადიციული“ მიდგომა, რომელიც გვთავაზობს ახალი ბიზნეს-პროცესების შექმნას „სუფთა ფურცლიდან“. მეორე მიდგომა BPბპრ-ს გატარებასთან დაკავშირებით, წარმოიქმნა მეთოდის „სუფთა ფურცლიდან“.

მისამართით გამოთქმული კრიტიკული შენიშვნების ანალიზის შედეგად. მის ავტორად ითვლება **თომას დეივენპორტი**. მისი აზრით, ვიდრე ახალი ბპრ-ების პროექტირებას შევუდგებით, უნდა შევისწავლოთ და თვალნათლივ წარმოვიდგინოთ არსებული ბიზნეს-პროცესები.

რეინჟინერიის კონცეფციის სათავეებს მართვის თეორიებთან მივყავართ, რომლებიც ჯერ კიდევ XIX საუკუნის 80-იან წლებში დამუშავდა, როდესაც ტეილორმა შესთავაზა მენეჯერებს პროცესული რეინჟინირინგის მეთოდების გამოყენება საქმიანობის ორგანიზაციის პროცესების დასამუშავებლად, ანდაც ასეთი პროცესების მწარმოებლობის ოპტიმიზაციისათვის გარდაქმნა. XX საუკუნის დასაწყისში, ფაიოლმა დაამუშავა **რეინჟინერიის კონცეფცია**, რომლის თანახმად, ეს არის საქმიანობის განხორციელება, დასახული ამოცანების შესაბამისად, ყველა ხელმისაწვდომი რესურსებიდან ოპტიმალური უპირატესობის მისაღწევად. იმის მიუხედავად, რომ ჩვენს დროში ტექნოლოგიური რესურსები შეიცვალა, ამ კონცეფციას თავისი მნიშვნელობა და პოპულარობა არ დაუკარგავს.

ბიზნეს-პროცესების მართვაში რევოლუცია შემოიტანა თანამედროვე **საინფორმაციო ტექნოლოგიების დარგში** მიღწევებმა, რომლებიც ბიზნეს-პროცესების ინჟინერიის და რეინჟინერიის განხორციელების საშუალებას იძლევა.

მ. ზამერისა და დ. ჩამპის განსაზღვრების თანახმად, ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერია განისაზღვრება, როგორც „საწარმოს საქმიანობის ძირითად მაჩვენებლებში ძირეული გაუმჯობესების მისაღწევად ბიზნეს-პროცესების (ბპ) ახლებურად გააზრება და რადიკალური გადაპროექტირება“. **მმეტიც, ჯ. ხარინგტონი, კ. ესელინგი და ხ. ნიმფეგენი** მას „პროცესის ინოვაციას უწოდებან, რადგანაც მისი წარმატება მასზე მომუშავე გუნდის ინოვაციურ და შემოქმედებით უნარზეა დამოკიდებული“.

ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერია უზრუნველყოფს შემდეგი **ამოცანების** გადაწყვეტას:

- 1) შესასრულებელი ფუნქციების ოპტიმალური თანმიმდევრობის განსაზღვრა;
- 2) სხვადასხვა ბიზნეს-პროცესებში რესურსების გამოყენების ოპტიმიზაცია;
- 3) ადაპტირებული ბიზნეს-პროცესების აგება;
- 4) კლიენტებსა და პარტნიორებთან ურთიერთქმედების რაციონალური სქემების განსაზღვრა.

განვიხილოთ ბიზნეს-პროცესების თავისებურებანი,
რომელთათვისაც ტარდება რეინჟინერია:

ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერია ხორციელდება საინჟინრო მეთოდების გამოყენებისა და კონსალტინგური ფირმებსა და კომპანიის სპეციალისტების ერთობლივი გუნდების მიერ განხორციელებული ბიზნეს-პროცესების მოდელირების თანამედროვე პროგრამულ-ინსტრუმენტალური საშუალებების გამოყენების საფუძველზე. (ნახაზი 9.1.)

ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერინიის უმნიშვნელოვანესი **პრინციპებია**:

1) „პროცესის ჰორიზონტალური შეკუმშვა“, როდესაც მასში ერთიანდება

რამდენიმე სამუშაო პროცედურა, შედეგად კი ვიღებთ სამუშაო ადგილების მრავალფუნქციონირებას;

2) „პროცესის ვერტიკალური შეკუმშვა“ - შემსრულებლები იღებენ დამოუკიდებელ გადაწყვეტილებებს, რასაც შედეგად მუშაკის პასუხისმგებლობის, საკუთარი შრომის შედეგებით დაინტერესების ზრდა მოჰყვება;

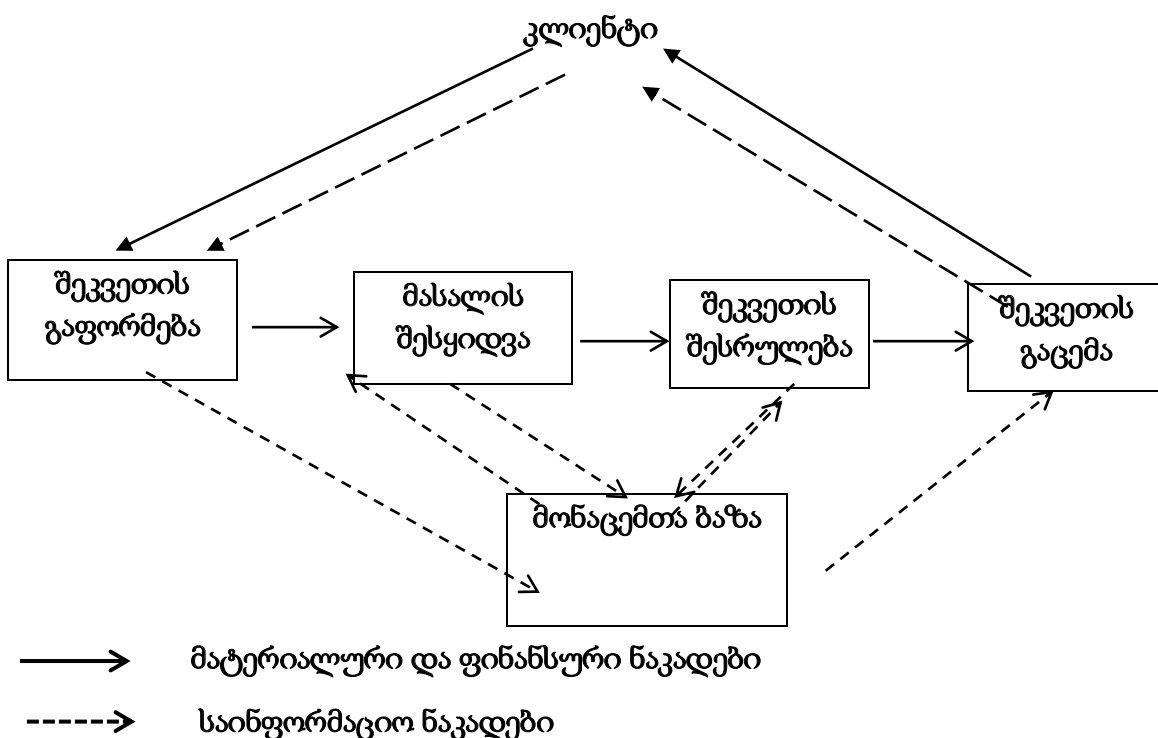
3) „პროცესის პარალელურობა“ – პროცესი მიმდინარეობს ბუნებრივ წესსა და რიგში; სამუშაო სრულდება იმ ადგილზე, სადაც ეს მიზანშეწონილია;

4) პროცესის შესრულების მრავალვარიანტულობა, უცხო გარემოს ცვლილებებთან პროცესის ადაპტირების ამაღლება;

5) მცირდება შემოწმების რაოდენობა, მინიმიზირდება შეთანხმებების რაოდენობა;

6) „უფლებამოსილი მენეჯერი“ უზრუნველყოფს კლიენტთან კონტაქტის ერთიან წერტილს;

7) ჭარბობს შერეული ცენტრალიზებულ-დეცენტრალიზებული მიდგომა. შედეგი – „ზევიდან ქვევით“ წესით უფლებამოსილების დელეგირება.

ნახ. 9.1. ბიზნეს-პროცესების სტრუქტურა

ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერიის წარმატების ძირითად პირობებს წარმოადგენს, კერძოდ:

1. კომპანიის ხელმძღვანელობის მიერ ამოცანის სწორი გაგება;
2. კომპანიის თანამშრომელთა მოტივაცია, ზრდისაკენ სწრაფვა;
3. კომპანიის საქმიანობის კარგად დაყენებული მართვა;
4. რეინჟინერიის გატარებაში კონსალტინგური ორგანიზაციის რეორგანიზაციის გამოცდილებისა და თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენება.

ბიზნეს-რეინჟინერების აუცილებლობის გაგების შემდეგ ხდება კომპანიის (საწარმოს) მუშაკთა შორის განმარტებითი სამუშაოს ჩატარება, რადგან საწარმოს მომავალი რეორგანიზაციით სათანადო მოტივაციის გარეშე არ შეიძლება წარმატების მიღწევა. გარდა ამისა, ბიზნეს-რეინჟინერიის გატარებისათვის გამოიყოფა საჭირო მატერიალური, ადამიანური, ფინანსური და დროებითი რესურსები და იქმნება გუნდები, რომლებმაც უნდა შეიმუშაონ **რეინჟინერიის პროექტი**.

არსებობს ადმინისტრაციული ბიზნეს-პროცესის გაუმჯობესების ექვსი ფაზა:

- 0 ფაზა I. ორგანიზაცია: პროცესის გაუმჯობესების ორგანიზაცია;
- 0 ფაზა II. დოკუმენტირება: მიდგომის არჩევა;
- 0 ფაზა III. ანალიზი: გაუმჯობესებისათვის შესაძლებლობების განსაზღვრა;
- 0 ფაზა IV. პროექტირება: ახალი ადმინისტრაციული ბიზნეს-პროცესის პროექტირება;
- 0 ფაზა V. დანერგვა: მომავლისთვის მიმართულ გადაწყვეტილებათა რეალიზაცია;
- 0 ფაზა VI. მართვა: ადმინისტრაციული ბიზნეს-პროცესების მართვა მუდმივი გაუმჯობესებისათვის.

ორგანიზაციის ფარგლებში მომხდარი ბიზნეს-პროცესების დაყოფა შესაძლებელია ორ დიდ ჯგუფად:

1. საწარმოო ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესება;
2. ადმინისტრაციული ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესება.

საწარმოო ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესება მიმართულია მომსახურებისა და საქონლის წარმოებასთან დაკავშირებული პროცესების გასაუმჯობესებლად. ადმინისტრაციული ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესება კი ორიენტირებულია ყველა დამხმარე პროცესის გაუმჯობესებაზე, მაგალითად: ახალი პროდუქტის დამუშავება, შეკვეთების დამუშავება და კრედიტორებთან ანგარიშსწორება.

ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესებაზე ძალების კონცენტრირებამ ორგანიზაციის ყველა კუთხეში შეაღწია. ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესების კონცეფცია და მეთოდები მიმართულია მეტისმეტად სწრაფ გაუმჯობესებაზე ერთეული ბიზნეს-პროცესის ფარგლებში. სამუშაო ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესებაზე ძირითადი პროცესების ფარგლებში მიმდინარე ღონისძიებათა განსაზღვრაზე, გაგებასა და გაუმჯობესებაზე ყურადღების კონცენტრირებით იწყება. ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესებას ხარჯების, ციკლის ხანგრძლივობისა და შეცდომების ღონის შემცირებისაკენ მივყავართ.

ამგვარად, ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესების კონცეფცია ეს არის მეთოდოლოგია, რომელიც დამუშავებულია ადმინისტრაციული და დამხმარე პროცესების გაუმჯობესების ჩასატარებლად. ეს მეთოდოლოგია დაფუძნებულია ოთხ მიდგომაზე:

1. სწრაფი ანალიზის გადაწყვეტილების მეთოდოლოგია (FAST);
2. პროცესის ბენჩმარკინგი;
3. პროცესის გადაპროექტირება;
4. პროცესის რეინჟინერია.

ბიზნეს-პროცესის გაუმჯობესება არის მეთოდოლოგია, რომელიც დამუშავებულია ადმინისტრაციული და დამხმარე პროცესების სრულყოფის ნაბიჯ-ნაბიჯ გასატარებლად. წარმოებითი ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესება მიმართულია საქონლისა და მომსახურების წარმოებისათვის; ადმინისტრაციული ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესება მიმართულია ყველა ისეთი დამხმარე პროცესის სრულყოფისაკენ, როგორებიცაა: ახლი პროდუქტის დამუშავება, შეკვეთების დამუშავება და ანგარიშგება კრედიტორებთან.

ბიზნეს-პრაქტიკაში არსებობს რიგი ინსტრუმენტებისა და მეთოდოლოგიებისა, რომლებიც ეფექტურნი არიან ისეთი პროცესის ცვლილების მართვისას, როგორიცაა, შრომითი პროცესისაგან უარყოფითი შეგრძნებების მართვა, ცვლილებების **რუკის შედგენა და სინერგიზმი**¹. მნიშვნელოვანი მომენტი ის, რომ თითოეულ პროგრამას ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესებისათვის უნდა ჰქონდეს **ძალზე დაწვრილებითი (დეტალური) გეგმა** ცვლილებების მართვისა და ეს პროგრამა ეფექტურად უნდა განხორციელდეს. ორგანიზაციული ცვლილებებით მართვის პროცესი უნდა დაინერგოს ბევრად ადრე, ვიდრე დაიწყება პროცესის ცვლილება.

ბიზნეს-პროცესების მართვაში ყველაზე **ახალმოდურ მიმართულებებს** შორის, რომლებიც წარმოიქმნა გასული საუკუნის ბოლო ათწლეულში პოპულარულია **„ექსი სიგმა“** - ესაა მიდგომა ბიზნესის სრულყოფისათვის, რომელიც ცდილობს, იპოვოს და გამოირიცხოს შეცდომათა მიზეზები ან დეფექტები ბიზნეს-პროცესებში, მომხმარებლისათვის კრიტიკულად მნიშვნელოვან გამომყვან პარამეტრებზე ყურადღების მიპყრობის გზით.

კონცეფცია - „ექსი სიგმისთვის“ დამახასიათებელი თავისებურება აღმოჩნდა მისი მჭიდრო კავშირი კომპანიის მუშაობის **ფინანსურ შედეგებთან**. მოცემული კონცეფციის ფარგლებში, კვლავწარმოების კრიტერიუმების მიხედვით, მიღებულია ორგანიზაციების შემდეგი კლასიფიკაცია (**იხ. ცხრ. 9.1.**)

კონცეფცია „ექსი სიგმა“ აგებულია **შუხარტი-დემინგის ციკლის** სქემით: 1.დაგეგმე – 2.აკეთე – 3.შეამოწმე – 4.დანერგე.

პირველი ეტაპი – „დაგეგმე“ – მიზნებისა და ამოცანების ფორმულირება, წარმატების მისაღწევად საკვანძო პარამეტრების გამოვლენა, სრულყოფის გეგმა, პროექტის არჩევა და გუნდის შექმნა.

¹ **სინერგიზმი** - მექანიზმი, როდესაც ოგი მისივე ნაწილების დამოუკიდებელი ეფექტების ჯამზე მეტ ეფექტს იძლევა.

მეორე ეტაპი – „აკეთე“ – მოიცავს სწავლებას და ვარჯიშს, პლუს დანერგვას.

მესამე ეტაპი – „შეამოწმე“ – არის გაუმჯობესების გაზომვა, ეფექტურობის შემოწმება და პროექტების ანალიზი და გადამოწმება.

მეოთხე ეტაპი – „დანერგე“ – გულისხმობს დანერგვის კორექტირებას, სრულყოფის უწყვეტობას, სტანდარტიზაციას, მომხმარებელთა შესწავლას, ბენჩმარკინგს, გადაპროექტირებას.

ცხრ. 9.1. კვლავწარმოების პროცესების გავლენა ორგანიზაციების

კონკურენტუნარიანობაზე

მანძილი განაწილების ცენტრსა და დაშვების საზღვარს შორის	დეფექტების რიცხვი მილიონზე	დაბალი ხარისხის ღირებულება	კონკურენტუნარიანობის დონე
6 სიგმა	3,4	<10% _ გმ-დან	მსოფლიო კლასი
5 სიგმა	233	10-15 _ გმ-დან	
4 სიგმა	6210	15-20 _ გმ-დან	საშუალო დარგების მიხედვით
3 სიგმა	66807	20-30 _ გმ-დან	
2 სიგმა	308537	30-40 _ გმ-დან	არაკონკურენტუნარიანია
1 სიგმა	690000		

საგულისხმოა, რომ საქართველოს ბიზნეს-პრაქტიკაში ისეთი ინსტრუმენტები, როგორიცაა „ექვსი სიგმა“, ხარისხის მართვა ISO 9000, მარკეტინგული სტრატეგიული კვლევები, მარკეტინგული საპროექტო ექსპერტიზა, მართვის მარკეტინგული სტრუქტურა და სხვ. აქტიურად უნდა იყოს გამოყენებული. სამწუხაროდ, მცდელობები ბიზნეს-პროცესების რეინჟინირინგის (ბპრ) მიდგომების გამოყენებისა, წარმოების მართვის მარკეტინგული პრინციპების ათვისების გარეშე არაწარმატებულია. გამოცდილება უჩვენებს, რომ იმ პირობებში, სადაც გამოჩნდა ბპრ მიდგომა, მარკეტინგული კვლევები და მართვის მეთოდები, დიდი ხანია ჩვეულებრივ ინსტრუმენტებად იქცნენ.

ბიზნესის სამართავად გამოყენებული მოდელები შეიძლება დავყოთ რამდენიმე ჯგუფად. ამ შემთხვევაში, უმაღლეს დონეზე განლაგდებიან სტრატეგიული,

ფუნდამენტური მოდელები, რომლებიც გლობალურ წესებს აღწერენ. ისინი ოპერირებენ მცირე რაოდენობით მაღალაგრერირებული მაჩვენებლებით (ხანგრძლივ პერსპექტივაზე გათვლით) და შეადგენენ **სტრატეგიული მართვის საფუძველს**. თავის მხრივ, სტრატეგიული მოდელები, იმ შეკითხვების მიხედვით, რომლებზეც უნდა პასუხობდნენ, შეიძლება დაიყოს **კატეგორიებად**:

- **ფინანსური მართვის მოდელი** (ბიზნესის ხედვა ფინანსური საშუალებების მოძრაობის თვალთახედვიდან);
- **მარკეტინგული მოდელი** (გარემოს გავლენის შეფასება ბაზრის განსახილველ ბიზნესზე);
- **წარმოების მართვის მოდელი**;
- **ლოგისტიკით მართვის მოდელი** (მომარაგებით და გასაღებით).

მრავალი მოდელის გამოყენებას მივყავართ მათი კლასიფიკაციის აუცილებლობასთან. ობიექტების დასაბუთებული კლასიფიკაცია წარმოადგენს მათ პირობით დაჯგუფებას მოცემული ნიშნებით და განსაზღვრული მიზნის შესაბამისად. სხვადასხვა მიზნებისას ერთი და იგივე ობიექტები შეიძლება კლასიფიცირდეს სხვადასხვაგვარად. კლასიფიკაცია არ წარმოადგენს თვითმიზანს, ის ნაკარნახევია თეორიისა და პრაქტიკის მოთხოვნით. **მოდელების მიზანშეწონილი კლასიფიკაცია** უზრუნველყოფს მოხერხებულობას მოდელირების მეთოდების არჩევას და სასურველი შედეგების მიღებას. იმ **უმნიშვნელოვანეს ნიშნებს**, რომლებითაც ტარდება **მოდელების კლასიფიკაცია**, მიეკუთვნება:

1. ფუნქციონირების კანონი და ორიგინალის თვისებებისა და ურთიერთობების დამახასიათებელი თავისებურებები;

2. საფუძვლები, მოდელის თვისებების და ურთიერთობების გარდასაქმნელად ორიგინალის თვისებებსა და ურთიერთობებში.

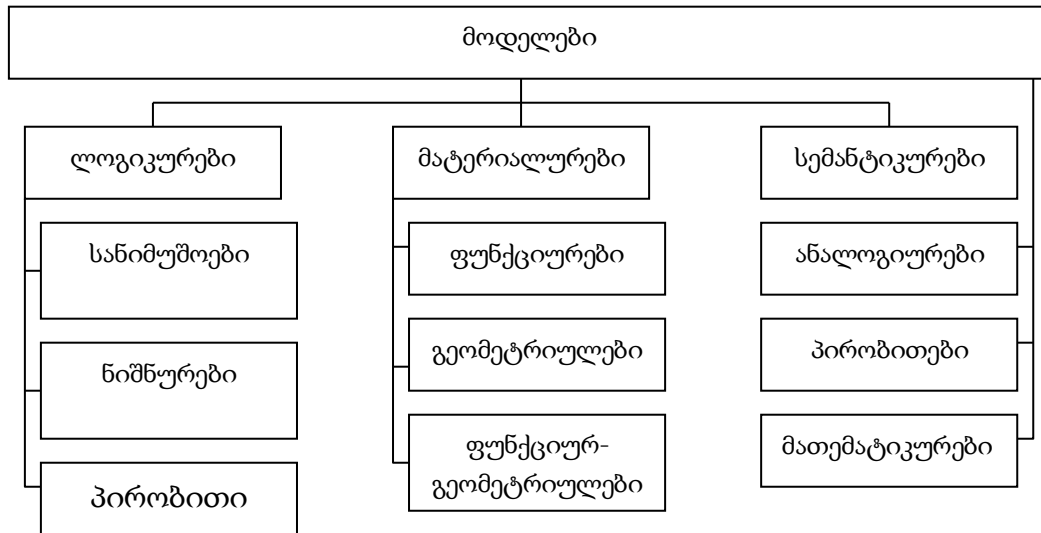
პირველი ნიშნით მოდელები იყოფიან **ლოგიკურ, მატერიალურ, სემანტიკურ (ვერბალურ) მოდელებად** (იხ. ნახ. 9.2.)

ლოგიკური მოდელები ფუნქციონირებენ ლოგიკის კანონებით ადამიანის ცნობიერებაში ან კომპიუტერში, რომელიც მუშაობს ადამიანის მიერ ჩაწერილი პროგრამის მართვის ქვეშ.

საჩვენებელი მოდელები გამოხატავენ ორიგინალის თვისებებს თვალსაჩინო ნიმუშების დახმარებით, რომელთაც გააჩნიათ პირველსახეები მატერიალური სამყაროს ობიექტებს შორის.

მეორე ნიშნით, მოდელები იყოფიან **პირობით, ანალოგიურ და მათემატიკურ** მოდელებად. **პირობითი** მოდელები გამოხატავენ ორიგინალის თვისებებს და ურთიერთობებს მიღებული პირობების ან შეთანხმების საფუძველზე. ასეთ მოდელებს ორიგინალთან მსგავსება შეიძლება საერთოდ არ ჰქონდეთ. **ანალოგიურ** მოდელებს გააჩნიათ ისეთი მსგავსება ორიგინალთან, რომელიც ანალოგიაზე დასკვნის საფუძველზე, საკმარისია ორიგინალზე გადასასვლელად. **მათემატიკური მოდელები** უზრუნველყოფენ ორიგინალზე გადასვლას, ფიქსაციას და მისი თვისებების კვლევას მათემატიკური მეთოდების დახმარებით. მათემატიკური

მოდელები ფლობენ მნიშვნელოვან ღირსებებს _ მკაფიობას, მკაცრი დედუქციის შესაძლებლობას,

ნახ. 9.2. მოდელების კლასიფიკაცია.

შემოწმებადობას. თუმცა, მთელ რიგ შემთხვევებში, მათემატიკური მოდელების აგებისას (მაგ. ფოლადის წარმოების პროცესის აღწერისთვის) შეიძლება წარმოიქმნას გადაულახავი სიძნელეები.

მესამე ნიშნით, დროის ფაქტორის აღრიცხვის თვალთახედვიდან გამოყოფენ სტატიკურ, იმიტაციურ, დინამიურ მოდელებს. **სტატიკური მოდელები** აღწერენ სისტემის შინაარსობრივ მხარეს, რომელიც დროში არ იცვლება. **იმიტაციური მოდელები** სისტემის ქცევის მოდელირების საშუალებას იძლევიან, შემავალი საწყისი ინფორმაციიდან გამომდინარე. **დინამიურ მოდელებს** დროში სისტემის ქცევის მოდელირება შეუძლიათ, ითვალისწინებენ რა მისი განვითარების ფაქტორს. მისი საშუალებით მოდელირებენ მოვლენების ნაკადებს.

იმიტაციური მოდელირების უპირატესობა ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერიის განხორციელებაში ალტერნატიული გადაწყვეტილებების სწრაფად მიღებაში გამოიხატება.

რეინჟინერიის პროცესში გადასაწყვეტი ამოცანები, როგორც წესი, მაღალი სირთულით და დიდი პასუხისმგებლობით ხასიათდებიან. თუ ამ საკითხს ისტორიულ რეტროსპექტივაში განვიხილავთ დავინახავთ, რომ მრავალმა კონსალტინგურმა ფირმამ, ინფორმაციული სისტემების შემუშავების **CASE** – ტექნოლოგიებიდან გამომდინარე, რეინჟინერიისადმი თავისი მიდგომები დააფუძნეს.

9.2. ფინანსური ინჟინერინგის ინსტრუმენტები, პროდუქტები და სტრატეგიები

ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერიის კონცეფცია განიმარტება, როგორც არსებული ბიზნეს-პროცესების ცვლილებების შემდეგ ძირითად ხერხებს შორის ყველაზე უფრო რადიკალური. ამ ხერხებს შორის მოიაზრება:

- ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესება;
- ბიზნეს-პროცესების გარდაქმნა;
- ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერია.

განასხვავებენ პირდაპირ და უკურეინჟინერიას. პირველი გულისხმობს ახალი საწარმოს დაპროექტებას, მეორე კი უკვე მოქმედი საწარმოს რეორგანიზაციას. რეინჟინირინგის დროს ძირითადი აქცენტი კეთდება იმაზე თუ რა უნდა გააკეთოს ორგანიზაციამ, ხოლო შემდეგ როგორ უნდა გააკეთოს ეს კარგად, ბიზნეს-პროცესების, სტრუქტურისა და ტექნოლოგიის გამოკვლევისა და რაციონალიზაციის გზით. რეინჟინირინგის მთავარი ობიექტია არა ორგანიზაცია, არამედ მისი ბიზნეს-პროცესები, მთავარი მიზანი კი არა მუშაობის ძველი ხერხების გაუმჯობესებაა, არამედ ძველის მთლიანად უარყოფა და ეფექტიანობის ძირითადი მაჩვენებლების მრავალჯერადი გაუმჯობესების მიღწევის მიზნით რადიკალურად ახლის შექმნა.

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, ბიზნეს-პროცესების მართვის სრულყოფაში არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება ფინანსური ინჟინერიის ინსტრუმენტებისა და პროდუქტების გამოყენებას კორპორაციული მმართველობის ეფექტიანობის ამაღლებაში.

1. სარისკო კაპიტალის შეფასების ინსტრუმენტები

ა) პრივილეგირებული აქციის ღირებულების შეფასების ინსტრუმენტის გამოყენებით შესაძლებელი იქნება სარისკო კაპიტალის გამოყენების შესახებ მმართველობითი გადაწყვეტილებების დასაბუთება. პრივილეგირებულ აქციებს, ჩვეულებრივ, მუდმივი დივიდენდები აქვს. ამიტომ ამგვარ აქციებთან დაკავშირებით, იგივე მიდგომა უნდა იყოს გამოყენებული, რაც ჩვეულებრივი აქციის დივიდენდების ზრდის გარეშე შეფასებისას (აქციების დივიდენდებით შეფასების საკითხები ვრცლად არის განხილული სახელმძღვანელოს 22.1 ქვეთავში).

სარისკო კაპიტალი წარმოადგენს მაღალრისკიანი კაპიტალით უზრუნველყოფას, ჩვეულებრივ, განვითარების მაღალი პოტენციალის მქონე კომპანიების სააქციო კაპიტალში მონაწილეობის ფორმით. სარისკო კაპიტალის მომწოდებლები, ჩვეულებრივ, მცირე ფირმებს აფინანსებენ საწყის და შემდგომ ეტაპებზე. აქციის ღირებულების ფორმულას ექნება ასეთი სახე:

$$K_p = \frac{D}{P_0}, \quad P_0 = \frac{D}{K_p} \quad (9.1)$$

D - პრივილეგირებული აქციის მუდმივი წლიური დივიდენდია;

P₀ - პრივილეგირებული აქციის საბაზრო ფასი დივიდენდის გარეშე;

K_p - პრივილეგირებული აქციის ღირებულება.

ფიქსირებული დივიდენდის საფუძველს წარმოადგენს პრივილეგირებული აქციის ნომინალური ღირებულება, რომელიც შეიძლება იცვლებოდეს (ნუ დაუშვებთ, რომ ნომინალური ღირებულება ყოველთვის 1-ია).

საილუსტრაციო მაგალითი 9.1.

პრივილეგირებული აქციის ღირებულების განსაზღვრაზე

პირობა: კომპანიას გამოშვებული აქვს 50,000 ცალი 8%-იანი პრივილეგირებული აქცია ნომინალური ღირებულებით \$1 აქციაზე. აქციის საბაზრო ფასი დივიდენდის გარეშე \$1,20-ია აქციაზე.

დავალება: განსაზღვრეთ პრივილეგირებული აქციის ღირებულება ამოხსნა:

$$\text{ფორმულა 9.1-ის გამოყენებით გამოვიყენოთ } K_p = \frac{D}{P_0} = \frac{8}{120} = 0.0667 \text{ ან } 6.67\%$$

2. კაპიტალური აქტივების შეფასების მოდელი (CAPM)

კაპიტალური აქტივების შეფასების მოდელი აჩვენებს, თუ როგორ არის დამოკიდებული კოტირებულ ფასიან ქაღალდზე მოთხოვნილი მინიმალური უკუგება ამ ფასიან ქაღალდთან დაკავშირებულ რისკზე.

დაშვებები:

ინვესტორები კარგად დივერსიფიცირებული პორტფელებით;

კაპიტალის სრულყოფილი ბაზარი;

ურისკო საპროცენტო განკვეთით სესხის აღების ან გაცემის შეუზღუდავი შესაძლებლობა;

ინვესტორის მოლიდინების ერთგვაროვნება;

პროგნოზირება კეთდება დროის მხოლოდ ერთი პერიოდისთვის.

ამიტომ, კარგად დივერსიფიცირებული პორტფელის მქონე, რაციონალურ დონეზე რისკის მოწინააღმდეგე ინვესტორის მოთხოვნილი უკუგება შეიძლება მოიძებნოს ჩვენს საწყის არგუმენტზე დაბრუნებით:

$$\text{მოთხოვნილი უკუგება} = \text{ურისკო უკუგებას} + \text{რისკის პრემია}$$

საილუსტრაციო მაგალითი -9.2

კაპიტალური აქტივების შეფასების მოდელი:

დაშვება:

ა) მიმდინარე საშუალო საბაზრო უკუგება, რომელსაც იხდიან სარისკო ინვესტიციებზე, შეადგენს 12%-ს, სახაზინო ვალდებულებების 5%-თან შედარებით. კომპანია „გ“-თვის ბეტა შეადგენს 1.2-ს. რისი ტოლი იქნება კომპანია „გ“-ს საკუთარი კაპიტალის ღირებულება?

ამოხსნა:

მოთხოვნის უკუგება = $R_f + \beta(R_m - R_f)$

$r_e = 5 + 1.2(12 - 5) = 13.4\%$

ბ) ჰიბრიდები – კონვერტირებადი ფასიანი ქაღალდები

დაფინანსების ზოგიერთ ტიპს აქვს როგორც სესხის, ასევე აქციის ნიშნები, მაგ.: კონვერტირებადი ობლიგაციები. კონვერტირებადი ფასიანი ქაღალდები მფლობელს აძლევს ერთი ფასიანი ქაღალდის მეორე ფასიან ქაღალდად კონვერტირების უფლებას, საზოგადოდ, ჩვეულებრივ აქციებად:

წინასწარდადგენილ ფასად, ან წინასწარდადგენილი პროპორციით;

კონვერტირებადი ფასიანი ქაღალდის საბაზრო ღირებულება > იმ აქციების საბაზრო ფასზე, რომლებშიც მოხდება კონვერტირება.

თუ ფასიანი ქაღალდის ღირებულებაა 102 და ხდება მისი კონვერტირება 10 აქციაზე და ამ აქციის საბაზრო ფასია 9 თითოეული, ადგილი ექნება კონვერტირების პრემიას: $102 - (10 \times 9) = \$12$

ჰიბრიდები – ობლიგაციები ვარანტებით

ვარანტები მფლობელებს უფლებას აძლევენ, მომავლის ფიქსირებული თარიღისათვის წინასწარდადგენილ ფასად შეისყიდონ ჩვეულებრივი აქციების განსაზღვრული რაოდენობა.

მიაქციეთ ყურადღება. როდესაც ვარანტები ობლიგაციებთან ერთად არის გამოშვებული, ობლიგაციები არ არის კონვერტირებადი აქციებში, ამის ნაცვლად ობლიგაციის მფლობელები: ფულს იხდიან ობლიგაციებში; ეს ობლიგაციები რჩებათ დაფარვამდე.

ვარანტები ხშირად გამოიყენება, როგორც სესხის ემისიის „შემარბილებელი/დამატკბობელი“ საშუალებები: საპროცენტო განაკვეთები სესხზე უფლო დაბალია და სესხი შეიძლება იყოს არაუზრუნველყოფილი; დადგენილია აქციის ხელსაყრელ ფასად შესყიდვის უფლება; ობლიგაციის მფლობელებს შეუძლიათ ვარანტების გაყიდვა ობლიგაციის შესყიდვის შემდეგ, რითიც ამცირებენ ობლიგაციის შესყიდვის დანახარჯებს.

კონვერტირებადი ფასიანი ქაღალდებისა და ვარანტების მიმზიდველობა

უპირატესობა

მიზეზი

დაუყოვნებლი

დაფინანსება დაბალი

ღირებულებით

კონვერტირების შესაძლებლობის გამო, სესხის მოზიდვა შესაძლებელია ჩვეულებრივზე დაბალი საპროცენტო განაკვეთით და ნაკლები უზ-რუნველყოფით.

მიზიდველია, როდესაც აქციათა ფასები ეცემა	როდესაც კომპანიებს სურთ სააქციო კაპიტალის მოზიდვა, მაგრამ მიმდინარე პერიოდში აქციათა ფასები დაბალია, კონვერტირებადი ფასიანი ქაღალდები წარმოადგენს აქციათა ემისიის „უკანა კარის“ მეთოდს.
თვითლიკვიდირებადი	აქციებში სესხის კონვერტირებასთან ერთად, ამ უკანასკნელის დაფარვასთან დაკავშირებული პრობლემაც ქრება.
ვარანტების შესრულების მოთხოვნა დამოკიდებულია ფინანსების საჭიროებაზე	ოფციონების შესრულება, ჩვეულებრივ, მაშინ ხდება, როდესაც აქციების ფასი მაღალია. თუ ოფციონები მოიცავს კომპანიისთვის დამატებითი ფულადი სახსრების გადახდას, ეს ქმნის დამატებით რესურსებს, როდესაც ისინი საჭირო იქნება გაფართოებისათვის.

გრძელვადიანი დაფინანსება – ლიზინგი

ლიზინგის გრძელვადიანი შეთანხმება, სავარაუდოდ, ფინანსური ლიზინგი იქნება:

პირობები	ფინანსური ლიზინგი
ლიზინგის მოქმედების ვადა	აქტივის მთელი სასარგებლო არსებობის პერიოდში იარსებებს ერთი ლიზინგი, ამიტომ შეიძლება არსებობდეს პირველადი და მეორადი პერიოდები.
ლიზინგით გამცემის (მეიჯარის) საქმიანობა რისკები და უკუგება	არ არის აუცილებელი, რომ ლიზინგით გამცემი (მეიჯარე), ჩვეულებრივ, ამ ტიპის აქტივებზე გარიგებებით იყოს დაკავებული. ლიზინგით გამცემი არ იღებს მესაკუთრეობასთან დაკავშირებულ რისკებსა და უკუგებებს. სარემონტო და აღდგენით ხარჯებზე პასუხისმგებელია ლიზინგით მიმღები (მოიჯარე)
შეწყვეტა	სალიზინგო ხელშეკრულებები არ წყდება, ლიზინგით მიმღები ვალდებულია ყველა გადახდაზე
არსი	ლიზინგით გამცემის მიერ მიცემული სესხით ლიზინგით მიმღების მიერ აქტივის შესყიდვის დაფინანსება. ე.ი. ლიზინგი რეალურად წარმოადგენს საშუალო და გრძელვადიან დაფინანსების წყაროს.

შენიშვნა: საოპერაციო ლიზინგსა (მოკლევადიანი) და ფინანსურ ლიზინგს (საშუალო და გრძელვადიანი) შორის არსებით განსხვავებას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ პირველი წარმოადგენს აქტივის იჯარას, ხოლო უკანასკნელი – ფულადი რესურსების სესხად აღებას, აქტივის შემდგომი მიზნით.

გ) საკრედიტო დერივატივები - წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტები. დერივატივებს საფუძველში შემოსავლიანობის, ლიკვიდურობისა და ამა თუ იმ აქტივის ან აქტივების ჯგუფის რისკის ხარისხის მახასიათებლების ცვლილებები უდევს, რომლებიც საკრედიტო რისკის ზემოქმედებას განიცდიან.

XX საუკუნის 90 – იან წლებში წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტების მსოფლიო ბაზრის სტრუქტურაში ახალი პერსპექტიული სეგმენტი შექმნა, რომელიც საკრედიტო დერივატივების სახელით არის ცნობილი და რომელიც დღეს სწრაფად ვითარდება.

თავისთავად საბაზრო ურთიერთობების სისტემას წარმოადგენს – **საკრედიტო დერივატივების ბაზარი**, რომელიც საკრედიტო რისკისაგან დაცვის, ყიდვა – გაყიდვის მექანიზმის მეშვეობით, **ფინანსური ნაკადების განწილებას უზრუნველყოფს. აღნიშნული წარმოებული ინსტრუმენტების** ამერიკული ბაზარი, რომლის წილზე საკრედიტო დერივატივების მსოფლიო ბაზრის 60%-ზე მეტი მოდის, საკმოდ აქტიურად ვითარდება. **საკრედიტო დერივატივების ყველა სახეობა** შეიძლება ძირითადი ნიშნით დაჯგუფდეს:

1. აქტივის მიხედვით, რომელიც კონტრაქტის საფუძველშია ჩადებული;
2. წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტის ტიპის მიხედვით.

კონტრაქტის საფუძველში ჩადებული აქტივისაგან დამოკიდებულებაში საკრედიტო დერივატივების შემდეგ ჯგუფებს განასხვავებენ:

1. სუვერენულ ვალებზე გამოწერილები;
2. კორპორატიულ კრედიტებზე გამოწერილები;
3. საბანკო ვალებზე გამოწერილები.

საკრედიტო დერივატივები შეიძლება წარმოდგენონ:

ა) ფორვარდული შეთანხმებებით (საკრედიტო, საკრედიტო სპრედზე (SPRAD));

ბ) ოფციონები (დეფლატური, რეიტინგული, საკრედიტო სპრედზე (SPRAD), კოლარები საკრედიტო სპრედზე (SPRAD));

გ) სვოპები (დეფლოტური, აქტივებზე, ერთობლივ შემოსავალზე, საკრედიტო პორტფელზე, ვალუტის კონვერტირებადობაზე. საკრედიტო სპრედზე (SPRAD));

დ) ინდექსური ინსტრუმენტებით (მთავრობის სახაზინო თამასუქებს შორის სპრედზე (SPRAD), გაკოტრების ყოველკვარტალურ ინდექსზე);

დროთა განმავლობაში საკრედიტო დერივატივების ინსტრუმენტების სახით გამოყენებას დაიწყებენ, რომლის მეშვეობით სამამულო ფინანსური ბაზრებზეც საკრედიტო რისკის ჰეჯირება განხორციელდება. განვითარებად ფინანსურ ბაზარზე საკრედიტო დერივატივების შესაძლებლობები და მექანიზმები განიხილება, ანუ რისკების მართვის პერსპექტიული ტექნოლოგიების საფუძველზე საბანკო საკრედიტო საქმის განვითარების მიზნით სოლიდური საფუძველი იქნება.

სემინარული მეცადინეობა N5.
ბისნესპროცესების რეინჟინერინგის მართვა საბანკო საქმის მენეჯმენტში

**ფინანსური მდგომარეობის რეიტინგული შეფასების
სისტემა-CAMEL-ის გამოყენებით“**

როგორც ცნობილია, თანამედროვე ეტაპზე კომერციული ბანკის მდგრადობას არსებულ საბაზრო გარემოში განსაზღვრავს რამდენიმე ფაქტორი: ა) კომერციული ბანკის კაპიტალური სიმყარე; ბ) ბანკის კომერციული სიდიდე; გ) კომერციული ბანკის სიმყარე; დ) ბანკის ორგანიზაციულ-სტრუქტურული სიმყარე; ე) კომერციული ბანკის ფინანსური სიმყარე.

ახალი საბანკო მომსახურების სახეების შემოღების მიზეზი წარმოადგენს საბანკო და ფინანსურ ინსტრუმენტებს შორის კონკურენცია. ბანკის მენეჯერების მიზანს წარმოადგენს ისეთი ინოვაციების შემოღება რომლებიც ბანკს კონკურენტუნარიანს გახდიან ბაზარზე და მისი კლიენტების რაოდენობას გაზრდიან. ამისთვის მენეჯერებმა ახალი საბანკო მომსახურება უნდა შემოიღონ, ეს არის კლიენტისთვის მოგების მისაღებად გაწეული საქმიანობა, რომელსაც მოაქვს დამატებითი საკომისიო შემოსავალი.

საბანკო სფეროს სიახლეები შეიძლება დაიყოს ორ ტიპად:

ა) **ტექნოლოგიურ ინოვაციებს** მიეკუთვნება ფულადი საშუალებების ელექტრონული გზავნილები, საბანკო ბარათები.

ბ) **საბანკო ინოვაცია**, ანუ ახალი საბანკო პროდუქტისა და მომსახურების ერთობლიობა - ეს არის ბანკის საქმიანობის სინთეზური გაგება, რომელიც მიმართულია დამატებითი შემოსავლების მიღებისაკენ.

მსოფლიო პრაქტიკაში გამოყოფენ საბანკო ინოვაციების შემდეგ სახეებს:

- ❖ საბანკო პროდუქტები ახალ სეგმენტზე (ინვესტიციები უძრავ ქონებაში, სადაზღვევო ბიზნესი, ფინანსური ლიზინგი, სატრასტო ოპერაციები და სხვა.)
- ❖ ინოვაციები ფულად-საფინანსო ბაზრის ახალ სფეროებში (ფასიანი ქაღალდების, ოფციონების, არაკოტირებული ფასიანი ქაღალდების ბაზრები)
- ❖ ნაღდი ფულის მართვა და ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენება
- ❖ ფინანსური შუამავლების მომსახურება (დეპოზიტური სერტიფიკატები, საფინანსო ბაზრის დეპოზიტური ანგარიშები და სხვ.
- ❖ ახალი პროდუქტები სასესხო კაპიტალის ბაზრის ტრადიციულ სეგმენტებზე.

კომერციული ბანკები დაინტერესებულნი არიან თავიანთი მომსახურების მეთოდის მოდერნიზებით, რათა მიაღწიონ საოპერაციო ხარჯებისა და ფასების ისეთ დონეს, რომელიც უზრუნველყოფს მათ კონკურენტულ პოზიციას. ახალი საბანკო პროდუქტებისა და მომსახურების შემუშავება – ეს არის ბანკის საქმიანობის სტრატეგიის ცვლილებების რეინჟინერინგი.

საბანკო ინოვაციების შემუშავების სტრატეგია შეიძლება ორიენტირებული იყოს მოთხოვნაზე ან ახალი პროდუქტის შეთავაზებაზე. ამ პროცესში შესაძლებელია წარუმატებლობაც, რომელიც დაკავშირებულია სტრატეგიის არჩევასთან, ინოვაციების განვითარების წყაროების არარსებობასთან, ხელმძღვანელობის დაუინტერესებლობასთან, ბაზრის შეუსწავლევლობასთან, რეკლამის ნაკლებობასთან.

საბანკო ინოვაციების შემუშავების პროცესი შედგება შემდეგი ეტაპებისგან:

- ა) ახალი იდეების შემუშავება ექსპერტების შეფასებების დახმარებით;
- ბ) ბანკის ახალი მომსახურების სტრატეგიის ანალიზი;
- გ) ბანკის კლიენტების მოთხოვნის გამოკვლევა და ანალიზი;
- დ) ბანკის შესაძლებლობების შეფასება.

საბანკო ინოვაციების შემუშავება დაკავშირებულია მათი დანერგვის ეკონომიკური მიზანმიმართულობის შეფასებასა და ახალ მომსახურებასა და საქონელზე ტარიფების დაწესებასთან. ამ ტიპის ამოცანის გადასაწყვეტად ბანკის ფინანსური მენეჯმენტისთვის აუცილებელია ახალი მომსახურების შემუშავების ეფექტიანობის შეფასების მეთოდის გამოყენება. რომელიც უნდა მოიცავდეს:

- ა) ინოვაციების დანერგვის აუცილებლობის დასაბუთებისა და მსგავსი მომსახურების რეინტინგული შეფასების მეთოდებს;
- ბ) ახალი მომსახურების ეფექტიანობის განსაზღვრას;
- გ) მიღებული შედეგების კრიტერიუმების დონესთან შედარების მეთოდებს.

ბანკების ტექნოლოგიური ინოვაციების ერთ - ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ფაქტს წარმოადგენს საერთაშორისო ანგარიშსწორების ელექტრონული სისტემა – SWIFT, რომელიც შეიქმნა 1973 წელს ბრიუსელის კონფერენციაზე კოოპერაციული საზოგადოების ფორმით ბანკთაშორისი ოპერაციის საწარმოებლად. დღეისთვის SWIFT-ის სისტემაში შედის 190-მდე ქვეყნის საკრედიტო და საბანკო ინსტიტუტები. ამ სისტემაში მონაწილეობა საშუალებას იძლევა სწრაფად დამუშავდეს და გადაეცეს ინფორმაცია ნებისმიერ ბანკს ნებისმიერ ადგილას კომპიუტერული ქსელის მეშვეობით. ინფორმაცია გადაიცემა კოდირებული სიმბოლოებით, რომელიც არის უნიფიცირებული, რაც მნიშვნელოვნად ამარტივებს საბანკო ურთიერთობებს. SWIFT-ის მეშვეობით მსოფლიოში ყოველდღიურად ტრილიონ დოლარამდე სავალუტო ოპერაციები ხორციელდება.

ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად განვითარდა ახალი კომპიუტერულ-ტელეკომუნიკაციური ტექნოლოგიები, რომელთა საშუალებით განისაზღვრა ახალი შესაძლებლობები - ელექტრონული ფულის განვითარების და მისი პრაქტიკული გამოყენება. საბანკო მომსახურება ფართოვდება და სულ უფრო მრავალფეროვანი ხდება. გასული საუკუნის 90-იან წლებში დაიწყო საბანკო ოპერაციების განხორციელება ინტერნეტის მეშვეობით. 2000 წლისთვის ამ მომსახურებით უკვე 16 მილიონამდე ადამიანი სარგებლობდა.

საბანკო ბპრ-ის დანერგვის პროცესში მნიშვნელოვანია სტრატეგიული დაგეგმვის განვითარება და სრულყოფა, რომელიც მიზანშეწონილია დაიყოს შემდეგ ეტაპებად:

1. ბანკის უმაღლესი მენეჯერების საქმიანობის სფეროში სტრატეგიული აზროვნების დანერგვა;

2. სტრატეგიული მიზნებისა და ამოცანების შეფასების სისტემის დანერგვისათვის აუცილებელი პირობების შექმნა;
3. სტრატეგიული მენეჯმენტის ინფრასტრუქტურის შექმნა რომელიც პასუხისმგებელია სტრატეგიული მენეჯმენტის დანერგვაზე, კონტროლზე და შეფასებაზე;
4. დეტალური სტრატეგიული გეგმისა და მისი შემადგენელი ნაწილის - ქვედანაყოფების სტრატეგიული გეგმების ფორმირება (SWOT-ანალიზის ჩატარება);
5. ბანკის, ქვედანაყოფისა და თანამშრომელთა ურთიერთდამხმარე მიზნების სისტემის დანერგვა;
6. გარე გარემოს პროგნოზირებისა და მონიტორინგის, სტრატეგიების კორექტირების სისტემის დანერგვა.

რეინჟინერია საკრედიტო ორგანიზაციის ოპტიმალური გარდაქმნის რთული და ხანგრძლივი პროცესია, რომელიც მოითხოვს მასში ბანკის ყველა ქვედანაყოფის ჩართვასა და წინა მოსამზადებელი სამუშაოების განხორციელებას. საბანკო ბიზნეს პროცესების რეინჟინერია, რომელიც ბევრ ქვეყანაში წარმატებით ხორციელდება **მოიცავს 9 ეტაპს:**

1) ბიზნესის განვითარების მიმართულების განსაზღვრა; 2) პროექტის მასშტაბისა და საბოლოო მიზნების განსაზღვრა; 3) პროცესის პროექტირება; 4) ბანკის სტრუქტურისა და საკადრო პოლიტიკის განსაზღვრა; 5) ტექნოლოგიური მხარდაჭერა; 6) ინფრასტრუქტურის განსაზღვრა; 7) ბანკის შიდა პოლიტიკის და მოქმედი კანონმდებლობის ზემოქმედების შეფასება; 8) პროექტის განხორციელებისათვის ძალების მობილიზება; 9) პროექტის დანერგვა.

ამგვარად, მენეჯმენტის თეორიის ახალი მიმართულებების - ბიზნეს პროცესების რეინჟინერიის შესწავლა და საბანკო ბიზნესის განვითარების ფორმების ანალიზი საზღვარგარეთის გამოცდილების მიხედვით ცხადყოფს, რომ მომავალი ამ მიმართულებას ეკუთვნის.

ბანკის მოგებიანობის მაჩვენებლების სტრუქტურული ანალიზი საშუალებას იძლევა გაკეთდეს დასკვნა საბანკო შემოსავლების სფეროში იმ სიძნელების გამომწვევი მიზეზების შესახებ, რომლებსაც ბანკი აწყდება და გამოავლინოს ის სფეროები რომლებიც მოითხოვენ განსაკუთრებულ ყურადღებას მენეჯერების მხრიდან, რათა გამოინახოს შესაძლო გზები შემოსავლებთან დაკავშირებული პრობლემების გადასაწყვეტად.

მენეჯმენტის სისტემის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს კომერციული ბანკების საქმიანობის **რეიტინგულ შეფასებას**. რეიტინგი - ეს არის რამდენიმე ბანკის საქმიანობის შეფასების მეთოდი. ყველა განვითარებულ ქვეყანაში, მათ შორის აშშ-ში, ფულად საკრედიტო პოლიტიკის და ფედერალური სარეზერვო სისტემის მარეგულირებელი ფუნქციის განხორციელების ჩარჩოებში ფართოდ გამოიყენება კომერციული ბანკების ფინანსური მდგომარეობის **რეიტინგული შეფასების სისტემა CAMEL -ი**, რომელიც შედგება:

- ❖ **C (capital adequacy)** - კაპიტალის ადეკვატურობა, შესაბამისობა. სისტემა იძლევა ბანკის კაპიტალის სიდიდის შეფასებისას მისი საკმარისობის თვალსაზრისით, მეანაბრეთა ინტერესების დაცვისათვის;
- ❖ **A (asset quality)** – ბანკის აქტივების ხარისხი; განსაზღვრავს აქტივებისა და ბალანსგარეშე ანგარიშების დაბრუნების შესაძლებლობას, ასევე პრობლემური კრედიტების ბანკის საერთო ფინანსურ მდგომარეობაზე ზემოქმედებას;
- ❖ **M (management)** - მენეჯმენტი; იძლევა ბანკის მენეჯმენტის მეთოდების შეფასებას მისი საქმიანობის ეფექტიანობის, მუშაობის ჩამოყალიბებული წესის, კონტროლის მეთოდებისა და კანონით დაწესებული წესების გათვალისწინებით;
- ❖ **E (earnings)** - შემოსავლები ანუ რენტაბელობა; აფასებს ბანკის რენტაბელობას მისი შემოსავლების საკმარისობის მიხედვით, საბანკო საქმიანობის გაფართოების პერსპექტივებისათვის;
- ❖ **L (liquidity)** - ლიკვიდურობა; განსაზღვრავს ბანკის ლიკვიდურობის დონეს მისი საკმარისობის თვალსაზრისით, როგორც ჩვეულებრივი, ასევე გაუთვალისწინებელი ვალდებულებების შესრულებისათვის.

CAMEL -ის მეთოდის მიხედვით კაპიტალის ანალიზის შემთხვევაში საკვანძო საკითხია აკმაყოფილებს თუ არა ბანკის კაპიტალის საკმარისობის მოთხოვნას. კაპიტალის ანალიზის კონცეფცია გამოიყენებს ბაზელის საერთაშორისო სტანდარტებს, კაპიტალის შეფასებისას **CAMEL -ის** სისტემის მიხედვით გამოიყენება შემდეგი მითითება:

- ❖ **რეიტინგი 1 (მყარი)** - ბანკები რომლებიც კაპიტალის მიხედვით შედიან ლიდერების რიცხვში. რომელთა ძირითადი და ერთობლივი კაპიტალის საკმარისობის მაჩვენებელი სჭარბობს საჭირო 4%-ს და 8%-ს.
- ❖ **რეიტინგი 2 (დამაკმაყოფილებელი)** - ბანკები რომლებიც კაპიტალის მაჩვენებლების წყალობით განეკუთვნებიან საუკეთესო ბანკების პირველ ნახევარს;
- ❖ **რეიტინგი 3 (საშუალო)** - ბანკები რომლებსაც აქვთ კაპიტალის საშუალო მაჩვენებლები სხვა ბანკებთან შედარებით;
- ❖ **რეიტინგი 4 (ზღვრული)** – ბანკები რომელთა აქტივების მდგომარეობა აღიარებულია როგორც სუსტი, რომლებიც განეკუთვნებიან ცუდი ბანკების ბოლო მესამედს.
- ❖ **რეიტინგი 5 (არადამაკმაყოფილებელი)** - ბანკები რომელთა კაპიტალის საბაზო და ერთობლივი მაჩვენებლები არ შეესაბამება მოთხოვნებს.

სუსტი ან ცუდად მართვადი ბანკისათვის ყველაზე გავრცელებული პრობლემაა აქტივების ხარისხი. აქტივების ხარისხის ანალიზი საშუალებას იძლევა განისაზღვროს ბანკის სიცოცხლისუნარიანობა. CAMEL -ის სისტემის გამოყენებით აქტივების ხარისხის ანალიზის შედეგია საბანკო რეიტინგების განლაგება საბანკო ზედამხედველობის მიზნისათვის, იმ გამონაკლისის გარდა, როდესაც ამას მოჰყვება

საზედამხედველო ღონისძიებები, თუ ბანკის მდგომარეობა აღმოჩნდება სუსტი. აქტივების ხარისხის რეიტინგის განლაგება ხდება საშუალო შეწონილი მეთოდის გამოყენებით - კლასიფიცირებული აქტივების საშუალო შეწონილი ღირებულება/კაპიტალი, რომელიც შეიძლება იყოს როგორც ძირითადი ასევე ერთობლივი. კლასიფიცირებული აქტივების საშუალო შეწონილი ღირებულება წარმოადგენს საერთო სუბსტანდარტული აქტივების ღირებულების 20% თანხას, პლუს საექვო აქტივების საერთო ღირებულების 50%, პლუს საერთო ზარალის 100%.

აღნიშნული თანაფარდობით შეიძლება აქტივების ხარისხის რეიტინგების განლაგება CAMEL -ის სისტემის მიხედვით: 1 - მყარი; 2 - დამაკმაყოფილებელი; 3 - საშუალო; 4 - ზღვრული; 5 - არადამაკმაყოფილებელი.

ამ სისტემით აქტივების ხარისხის განსაზღვრა ხდება აქტივებისა და ბანკის კაპიტალს შორის თანაფარდობის გათვლის კლასიფიცირებისათვის. ეს თანაფარდობა შემდეგ უკვე ეფარდება განსაზღვრულ ციფრებს.

შემოსავლიანობის ანალიზი საშუალებას იძლევა განისაზღვროს ბანკის ფინანსური მდგომარეობა. წარმატებული მაღალი რეიტინგის მქონე ბანკს უნდა ჰქონდეს მნიშვნელოვანი მოგება მისი შემდგომი განვითარებისა და ზრდისათვის.

აქტივების მოგებიანობის მაჩვენებლები: CAMEL -ის რეიტინგი:

1%-ზე ზევით	1- მყარი
0.75%-დან 1.0%-მდე	2- დამაკმაყოფილებელი
0.50% -დან 0.75%-მდე	3 - საშუალო
0.25% –დან 0.50%-მდე	4 - ზღვრული
0.25%-ზე ქვემოთ ან ზარალი	5 - არადამაკმაყოფილებელი

ამრიგად, ლიკვიდობის ანალიზი განსაზღვრავს, შეუძლია თუ არა ბანკს დროულად დააკმაყოფილოს თავისი ვალდებულება ზარალის გარეშე. ლიკვიდობა შეადგენს ბანკების ფინანსური მდგომარეობის ანალიზის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საკითხს. ლიკვიდობის სწორი მართვა მოითხოვს რომ შენარჩუნებული იყოს ლიკვიდური აქტივების საკმარისი რაოდენობა ვალდებულებების დაფარვისთვის.

შესაბამისად, ლიკვიდობის პოზიციის მიხედვით ბანკის რეიტინგების განლაგება CAMEL-ის სისტემით გაითვალისწინება რიგი ფაქტორით:

- რეიტინგი 1 (მყარი) - ბანკის ლიკვიდური აქტივების დიდი ნაწილი; მოკლე დროში მისაღებ ფასებში სახსრების ზრდის უნარი;
- რეიტინგი 2 (დამაკმაყოფილებელი) - ბანკის აქტივების ლიკვიდობის საკმარისი დონე; ძირითადი დეპოზიტების სახით სახსრების არსებობა, საშუალო დონეზე მაღლა;
- რეიტინგი 3 (საშუალო) - ლიკვიდური აქტივების საკმარისი დონე; მოკლე ვადაში სახსრების მოზიდვის შეზღუდული უნარი;
- რეიტინგი 4 (ზღვრული) – ლიკვიდური აქტივების უმნიშვნელო დეფიციტი; სხვა წყაროებიდან სახსრების მოზიდვის სუსტი უნარი ან არარსებობა;

- რეიტინგი 5 (არადამაკმაყოფილებელი) - ლიკვიდური აქტივების მნიშვნელოვანი დეფიციტი; სხვა ბანკებთან შედარებით ლიკვიდობის ძალზე სუსტი მაჩვენებელი.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის:

1. დაახასიათეთ ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერია (ბპრ) და აზროვნების ახალი წესის უმნიშვნელოვანესი პროცესები.
2. ჩამოაყალიბეთ ბპრ-ს (BPR) წარმატების ძირითადი პირობები და მისი გაუმჯობესების ფაზების კლასიფიკაცია.
3. გააცნობიერეთ ბიზნეს-პროცესების გაუმჯობესების გაუმჯობესების კონცეფციის მიდგომები და განიხილეთ მიდგომა „ექსი სიგმა“.
4. წარმოადგინეთ სტრატეგიული მართვის მოდელების კატეგორიები.
5. ჩამოთვალეთ დასავლეთში მიღებული პოპულარული მართვის კონცეფციები.
6. დაახასიათეთ იმიტაციური მოდელების სისტემა და გააცნობიერეთ ფინანსური მენეჯმენტის პრაქტიკაში გამოყენებული ინსტრუმენტები (მოდელები).
7. დაახასიათეთ ბანკის ფინანსური მდგომარეობის რეიტინგული სისტემა - CAMEI და ჩამოაყალიბეთ საბანკო სექტორის ბპრ-მართვის ასპექტები.

თავი N10

„საწარმოს ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასება და შიდა გადაცემის ფასდადგენა“

❖ თემის სტრუქტურა:

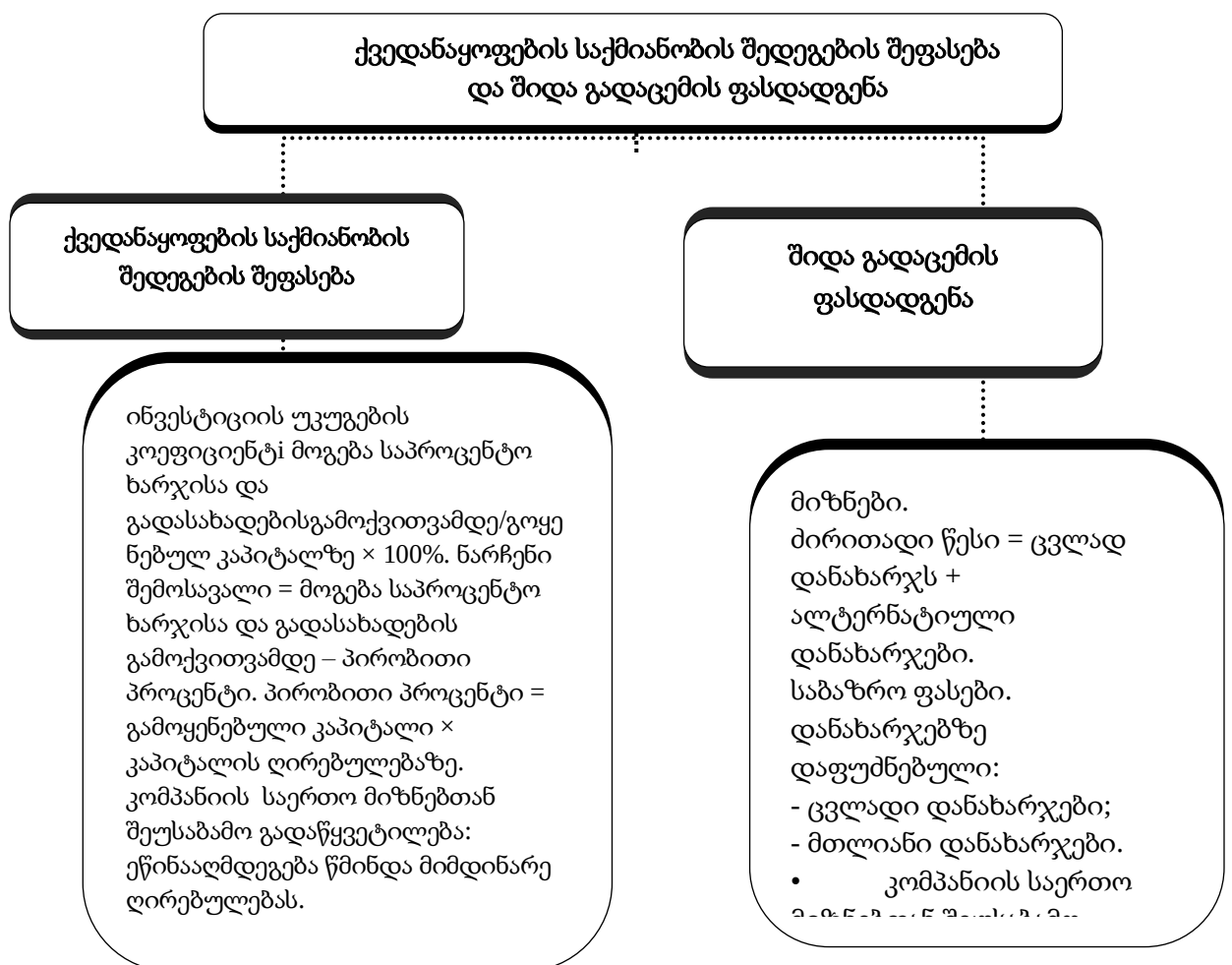
10.1 ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასება ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტის გამოყენებით.

10.2 შიდა გადაცემის ფასდადგენის მიზნები და მთავარი მეთოდები (საბაზრო მიდგომა და თვითღირებულების მეთოდი).

- ❖ **სემინარული მეცადინეობა N6. თემაზე:** „ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტების მეთოდების მიმოხილვა,,
- ❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

თავი N10: „ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასება და შიდა გადაცემის ფასდადგენა“

10.1 ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასება ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტის გამოყენებით.

**ნახ. 10.1 ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასებისა და შიდა
გადაცემების ფასდადგენის სქემა.**

ქვედანაყოფის ტიპი	აღწერილობა	საქმიანობის შედეგების შეფასების ტიპური საზომები
დანახარჯთა ცენტრი ქვედანაყოფი ეწევა ხარჯებს, მაგრამ არ გააჩნია შემოსავლები. მაგალითად, კომპანიის საინფორმაციო სისტემების უზრუნველყოფის განყოფილება. მთლიანი დანახარჯი და დანახარჯი ერთეულზე.	დანახარჯების გადახრები.	ხარისხთან, მწარმოებ-ლურო-ბასა და ეფექტურობასთან დაკავშირებული საქმიანობის შედეგების არაფინანსური მაჩვენებლები.
მოგების ცენტრი ქვედანაყოფს გააჩნია დანახარჯებიც და შემოსავლებიც.	მენეჯერს არ გააჩნია უფლებამოსილება, შეცვალოს ქვედანაყოფში განხორციელებული ინვესტიციის მოცულობა. ყველა ზემოთ ჩამოთვლილს პლუს:	მთლიანი გაყიდვები და ბაზრის წილი;
მოგება;	რეალიზაციის გადახრები;	საბრუნავი კაპიტალის კოეფიციენტები (დამოკიდებული შესაბამის ქვედანაყოფზე);

მნიშვნელოვანი მომენტი: ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი შემთხვევის დროს, მენეჯერთა შეფასებისას მხედველობაში უნდა მიიღებოდეს მხოლოდ მათ მიერ კონტროლირებადი ფაქტორები. მაგალითად, დანახარჯის ცენტრის მენეჯერის საქმიანობა უნდა შეფასდეს მხოლოდ იმ დანახარჯების ანალიზით, რომლებსაც მენეჯერი აკონტროლებს.

ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტი

ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტი გამოყენებული კაპიტალის უკუგების კოეფიციენტის ანალოგიური მაჩვენებელია, მაგრამ გამოიყენება თითოეული ქვედანაყოფის მენეჯერის საინვესტიციო გადაწყვეტილების შეფასებისთვის.

• როგორც წესი, კონტროლირებადი მოგება არის მოგება ცვეთის გამოკლების შემდეგ, მაგრამ დაბეგვრამდე. თუმცა, გამოცდაზე თქვენ შეიძლება არ გქონდეთ ამგვარი ინფორმაცია და მოგების მნიშვნელობად უნდა აიღოთ ის მოგება, რომელიც ყველაზე ახლოს იქნება ამგვარ მოგებასთან. იგულისხმეთ, რომ მოგება კონტროლირებადია, თუ სხვა რამ არ იქნება ნათქვამი.

გამოყენებული კაპიტალი არის მთლიან აქტივებს გამოკლებული მოკლევადიანი ვალდებულებები, ან მთლიან საკუთარ კაპიტალს პლუს გრძელვადიანი ვალდებულებები. თუ გამოცდაზე მოცემული არ გექნებათ გამოყენებული კაპიტალი, მის მაგივრად გამოიყენეთ წმინდა აქტივების სიდიდე.

• გრძელვადიანი აქტივები შესაძლოა შეფასდეს თვითღირებულებით, წმინდა ჩანაცვლების ღირებულებით ან ნარჩენი ღირებულებით. გამოყენებული აქტივების ღირებულება შეიძლება ასევე განისაზღვროს როგორც საშუალოწლიური, ასევე პერიოდის ბოლოსათვის არსებული ღირებულებით. უფრო სასურველია საშუალოწლიური ღირებულების გამოყენება. თუმცა, გამოცდაზე უნდა გამოიყენოთ ის მიდგომა, რომელიც მოცემული იქნება.

ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტის, როგორც საქმიანობის შედეგების საზომის შეფასება

ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტი საქმიანობის შედეგების შეფასების პოპულარული საზომია, თუმცა გააჩნია ნაკლოვანებები, რომელთა გათვალისწინებაც აუცილებელია შედეგების ინტერპრეტაციის დროს:

ა) უპირატესობები:

იგი ფართოდ გავრცელებული და აპრობირებული საზომია, რადგან შესაბამისობაშია გამოყენებული კაპიტალის უკუგების კოეფიციენტთან, რომელიც, თავის მხრივ წარმოადგენს მთლიანად კომპანიის საქმიანობის შედეგების შეფასების ეფექტურ მაჩვენებელს; როგორც შეფარდებითი მაჩვენებელი, იგი საშუალებას იძლევა, ერთმანეთს შეუდარდეს სხვადასხვა ზომის კომპანია თუ ქვედანაყოფი; იგი შეიძლება დაიყოს მეორად კოეფიციენტებად უფრო დეტალური ანალიზისთვის. მაგალითად, მოგების მარჟად და აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტად.

ბ) ნაკლოვანებები:

მან შეიძლება გამოიწვიოს კომპანიის საერთო მიზნებთან შეუსაბამო გადაწყვეტილების მიღება, მაგალითად, თუ ქვედანაყოფს, რომლის კაპიტალის უკუგების კოეფიციენტი 30%-ია, შეიძლება უარი თქვას პროექტის

განხორციელებაზე, რომლის კაპიტალის უკუგების კოეფიციენტი შეადგენს 25%-ს, რადგან იგი შეამცირებს ქვედანაყოფის საერთო მაჩვენებელს, მიუხედავად იმისა, რომ 25%-იანი მაჩვენებელი შეიძლება კომპანიის დონეზე დასახული მაჩვენებლის ტოლი ან მეტიც კი იყოს;

კაპიტალის უკუგების კოეფიციენტი იზრდება აქტივების ხანდაზმულობის ზრდასთან ერთად, თუ მისი გაანგარიშებისას გამოიყენება ნარჩენი ღირებულება. ეს ზრდის მენეჯერთა მოტივაციას, გამოიყენონ მოძველებული, ამორტიზებული და არაეფექტური ტექნიკა;

იგი ზრდის მოგებისა და გამოყენებული კაპიტალის მანიპულაციის მოტივაციას, ბონუსების მიღების მიზნით;

სხვადასხვა სააღრიცხვო პოლიტიკამ შეიძლება გაართულოს შედარება (მაგალითად, ცვეთის პოლიტიკა).

ნარჩენი შემოსავალი

ნარჩენი შემოსავალი = კონტროლირებად მოგებას - პირობითი პროცენტი კაპიტალზე

კონტროლირებადი მოგება გაიანგარიშება იმავე გზით, როგორც ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტის გაანგარიშებისას.

პირობითი პროცენტი კაპიტალზე = ქვედანაყოფის მიერ გამოყენებული კაპიტალი გამრავლებული კაპიტალის პირობით ღირებულებაზე ან საპროცენტო განაკვეთზე.

-გამოყენებული კაპიტალი გაიანგარიშება იმავე გზით, როგორც ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტის გაანგარიშებისას.

-კაპიტალის შერჩეული ღირებულება უნდა იყოს კომპანიის ფონდების საშუალო ღირებულება (კაპიტალის ღირებულება). თუმცა, შეიძლება გამოიყენებოდეს სხვა საპროცენტო განაკვეთები, მაგალითად, მიმდინარე სესხებზე არსებული პროცენტი ან ინვესტიციის უკუგების მიზნობრივი კოეფიციენტი (გამოცდაზე უნდა გამოიყენოთ ის განაკვეთი, რომელიც მოცემული იქნება).

მაგალითი. ნარჩენი შემოსავლის გაანგარიშებაზე
საინვესტიციო ცენტრს გააჩნია \$800,000-ის ოდენობის წმინდა აქტივები. მისი მოგება გადასახადებისა და საპროცენტო ხარჯის გამოკლებამდე შეადგენს \$160,000-ს. კაპიტალის პირობითი ღირებულებაა 12%. მოგეთხოვებათ: გამოთვალეთ პერიოდის ნარჩენი შემოსავალი და გააკეთეთ შესაბამისი კომენტარი.

- ნარჩენი შემოსავალი, როგორც საქმიანობის შედეგების შეფასების საზომი ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტთან შედარებით, **ნარჩენ შემოსავალს**,

როგორც საქმიანობის შედეგების შეფასების საზომს, გააჩნია შემდეგი უპირატესობები და ნაკლოვანებები:

ა) უპირატესობები:

იგი სტიმულს აძლევს საინვესტიციო ცენტრის მენეჯერებს, მოიზიდონ ისეთი ახალი ინვესტიციები, რომლებიც გაზრდის ნარჩენ შემოსავალს. ახალმა ინვესტიციამ შეიძლება გაზარდოს ნარჩენი შემოსავალი, მაგრამ შეამციროს ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტი. ამგვარ სიტუაციაში საქმიანობის შედეგების შეფასება ნარჩენი შემოსავლის გამოყენებით არ გამოიწვევს კომპანიის საერთო მიზნებთან შეუსაბამო გადაწყვეტილების მიღებას, ანუ მთლიანად კომპანიისთვის მიიღება საუკეთესო გადაწყვეტილება;

კონკრეტული საპროცენტო ხარჯის ცოდნა საინვესტიციო ცენტრის მენეჯერებს საშუალებას აძლევს, მიიღონ მეტი ინფორმაცია მათი კონტროლის ქვეშ მყოფი აქტივების ღირებულების შესახებ.

ბ) ნაკლოვანებები:

იგი საშუალებას არ იძლევა, ერთმანეთს შეუდარდეს ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგები, რადგან ნარჩენი შემოსავალი დამოკიდებულია ქვედანაყოფისა და მის მიერ განხორციელებული ინვესტიციების მოცულობაზე;

იგი დამოკიდებულია მოგებისა და გამოყენებული კაპიტალის სააღრიცხვო შეფასებებზე და, ამის გამო, შესაძლებელია მისი მანიპულირება, მაგალითად, მეტი ბონუსის მიღების მიზნით.

ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების ურთიერთშედარება

ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების ურთიერთშედარება შეიძლება მრავალი გზით. ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტი და ნარჩენი შემოსავალი ყველაზე უფრო აპრობირებული მეთოდებია, თუმცა არსებობს სხვა მეთოდებიც.

გადახრების ანალიზი – წარმოადგენს საქმიანობის შედეგების მონიტორინგისა და კონტროლის სტანდარტულ საშუალებას. აუცილებელია ყურადღება მიექცეს თითოეული გადახრის კონტროლირებადობისა და პასუხისმგებლობის განსაზღვრისას.

კოეფიციენტების ანალიზი – არსებობს მოგებიანობისა და ლიკვიდურობის რამდენიმე მაჩვენებელი, რომლებიც გამოიყენება ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასებისას.

სხვა მმართველობითი კოეფიციენტები – ეს შეიძლება მოიცავდეს გაყიდვებს ერთ თანამშრომელზე ან კვადრატულ მეტრზე, ასევე შესაბამისი სფეროსთვის დამახასიათებელ კოეფიციენტებს, როგორებიცაა, მაგალითად, სატრანსპორტო ხარჯი ერთ მილზე, გადამუშავების დანახარჯი ერთ ბარელზე, ზედნადები ხარჯები ერთ საათზე და ასე შემდეგ.

სხვა ინფორმაცია – როგორიცაა კადრების დენადობის კოეფიციენტი, ბაზრის წილი, ახალი მომხმარებლები, ინოვაციური პროდუქცია და მომსახურებები.

10.2. შიდა გადაცემის ფასდადგენის მიზნები და მთავარი მეთოდები (საბაზრო მიდგომა და თვითღირებულების მეთოდი)

შიდა გადაცემის ფასი არის ფასი, რომლითაც საქონელი და მომსახურება გადაეცემა კომპანიის ერთი ქვედანაყოფიდან მეორეს. შიდა გადაცემის ფასდადგენის მიზნები:

ა) მიზნების თანხვედრა. მოგების ცენტრის თითოეული მენეჯერის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება შესაბამისობაში უნდა იყოს მთლიანი ორგანიზაციის მიზნებთან, ანუ შიდა გადაცემის ფასმა უნდა უზრუნველყოს მთლიანი კომპანიის მოგების მაქსიმიზაცია. საგამოცდო საკითხებში ხშირად მოცემულია ისეთი შიდა გადაცემის ფასი, რომელსაც მივყავართ ნაკლებად ოპტიმალურ გადაწყვეტილებამდე

ბ) საქმიანობის შედეგების შეფასება. შესყიდვებისა და რეალიზაციის ქვედანაყოფები მოგების ცენტრებად უნდა განიხილებოდეს. შიდა გადაცემის ფასმა უნდა უზრუნველყოს თითოეული ქვედანაყოფის საქმიანობის შედეგების სამართლიანი შეფასება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ქვედანაყოფების მენეჯერები არ იქნებიან მოტივირებულნი.

გ) ავტონომია. შიდა გადაცემის ფასდადგენის სისტემამ უნდა უზრუნველყოს მოგების ცენტრების მენეჯერთა ავტონომია. თუ შენარჩუნებული იქნება მენეჯერთა ავტონომია, ისინი იქნებიან მოტივირებულები, მაგრამ, ამავდროულად, შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს სუბოპტიმალური გადაწყვეტილებების მიღებას.

დ) საქონლისა და მომსახურების მოძრაობის აღრიცხვა პრაქტიკაში, შიდა გადაცემის ფასდადგენის სისტემის უმნიშვნელოვანესი ფუნქციაა საქონლისა და მომსახურების მოძრაობის აღრიცხვის ხელშეწყობა.

შიდა გადაცემის ფასების დადგენის ასპექტები

მეთოდი 1: საბაზრო მიდგომა

თუ შიდა გადაცემის საქონელსა და მომსახურებაზე არსებობს გარე ბაზარი, მაშინ შიდა გადაცემის ფასი შეიძლება ემყარებოდეს გარე საბაზრო ფასს.

საბაზრო მეთოდის უპირატესობები:

ა) შესყიდვებისა და გაყიდვების ქვედანაყოფების მენეჯერები, სავარაუდოდ, შიდა გადაცემის ფასს მიიჩნევენ სამართლიანად; გაყიდვების ქვედანაყოფები მიიღებენ იმავე ოდენობის შემოსავალს, რასაც მიიღებდა გარე ბაზარზე რეალიზაციის შემთხვევაში, ასევე, შესყიდვების ქვედანაყოფები გაწევენ იმავე ოდენობის ხარჯს, რასაც გაწევდა გარე ბაზარზე შეძენის შემთხვევაში

ბ) შიდა გადაცემის ფასი უარყოფითად არ იმოქმედებს კომპანიის საქმიანობის შედეგებზე, რადგან ფასები კომპანიის შიგნით იგივეა, რაც გარე ბაზარზე.

საბაზრო მეთოდის ნაკლოვანებები:

ა) შეიძლება არ არსებობდეს გარე საბაზრო ფასები;

ბ) გარე საბაზრო ფასები შეიძლება არასტაბილური იყოს. მაგალითად, შესაძლებელია გარკვეულ მყიდველებს ბაზარზე სთავაზობდნენ სპეციალურ ფასდაკლებას დიდი ოდენობით შესყიდვაზე;

გ) საქონლისა და მომსახურების შიდა გადაცემით შეიძლება გაკეთდეს ეკონომია მიწოდების ხარჯებზე. ეს ეკონომია შიდა გადაცემის ფასის განსაზღვრისას უნდა გამოაკლდეს გარე საბაზრო ფასს.

მეთოდი 2: თვითღირებულების მეთოდი

ერთი ქვედანაყოფი მეორეს საქონელს გადასცეს ღირებულებით, რომელიც ტოლია თვითღირებულებას პლუს მოგების პროცენტი.

ფაქტობრივი დანახარჯების ნაცვლად, უნდა მოხდეს **ნორმატიული დანახარჯების გამოყენება**, რადგან:

1) ფაქტობრივი დანახარჯები რეალიზაციის ქვედანაყოფის მენეჯერს მოტივაციას არ აძლევს, გააკონტროლოს დანახარჯები;

2) თუ გამოყენებული იქნება ნორმატიული დანახარჯების მეთოდი, შესყიდვების ქვედანაყოფს წინასწარ ეცოდინება გასაწევი დანახარჯის მოცულობა და შეეძლება, მის შესაბამისად დაგეგმოს შესყიდვები.

არსებობს **სხვადასხვა სახის ნორმატიული დანახარჯები**, რომლებიც შეგვიძლია გამოვიყენოთ: 1) მთლიანი დანახარჯები; 2) ზღვრული(ცვლადი) დანახარჯები 3) ალტერნატიული დანახარჯები.

სემინარული მეცადინეობა N6. თემაზე:

„ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტების მეთოდების მიმოხილვა„

მაგალითი N1 – ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტისა

და ნარჩენი შემოსავლის ურთიერთშედარების მიმოხილვა

საინვესტიციო ცენტრს გააჩნია \$800,000-ის ღირებულების წმინდა აქტივები. მისი მოგება საპროცენტო ხარჯის გამოკლებამდე შეადგენს \$160,000-ს. კაპიტალის პირობითი ღირებულებაა 12%. ეს არის კომპანიის მიზნობრივი უკუგება.

არსებობს შესაძლებლობა, რომ ქვედანაყოფმა განახორციელოს \$100,000-ის ღირებულების ახალი ინვესტიცია. პროექტის ხანგრძლივობაა 4 წელი; წლიური მოგება პროექტიდან იქნება \$15,000.

მოგეთხოვებათ:

(ა) გამოითვალეთ, რა იქნება ქვედანაყოფის ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტი, ახალი ინვესტიციის ჩათვლით და მის გარეშე? (გაანგარიშებისას დაეყრდნით აქტივების საწყის საბალანსო ღირებულებებს). განსაზღვროთ, განახორციელებს თუ არა საინვესტიციო ცენტრის მენეჯერი ახალ პროექტს, თუ მისი საქმიანობის შედეგების შეფასება დაეყრდნობა მხოლოდ ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტს?

(ბ) განსაზღვროთ, რა იქნება საშუალოწლიური ნარჩენი შემოსავალი, ახალი ინვესტიციის ჩათვლით და მის გარეშე? (გაანგარიშებისას დაეყრდნით აქტივების საწყის საბალანსო ღირებულებებს). განსაზღვროთ, განახორციელებს თუ არა საინვესტიციო ცენტრის მენეჯერი ახალ პროექტს, თუ მისი საქმიანობის შედეგების შეფასება დაეყრდნობა მხოლოდ ნარჩენ მოგებას.

შეამოწმე შენი ცოდნა თემაზე - ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტისა და ნარჩენი შემოსავლის ურთიერთშედარება

ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტი			
ინვესტირებამდე ინვესტირების შემდეგ			
(a)	მოგება	\$160,000	\$175,000

(b)	გამოყენებული კაპიტალი	\$800,000	\$900,000
(c)	ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტი	20.0%	19.4%
(d)	ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტის შემცირება და, შესაბამისად, ცენტრის მენეჯერი არ იქნება თანახმა, განახორციელოს ინვესტიცია, რადგან ამ შემთხვევაში მისი ქვედანაყოფის საქმიანობის შედეგები შესაძლოა, გაუარესებულად მიიჩნიონ. თუმცა, ეს გადაწყვეტილება კომპანიის საერთო მიზნებთან შეუსაბამოა, რადგან მთლიანად კომპანიის მიზნობრივი ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტი მხოლოდ 12%-ია.		
(e)	(ბ) ნარჩენი შემოსავალი		
(f)	ინვესტიციის გარეშე	ინვესტიციით	
(g)	მოგება	160,000	175,000
(h)	პირობითი პროცენტი	$(800,000 \times 12\%)$ (108,000)	$(96,000)$ $(900,000 \times 12\%)$
	ნარჩენი შემოსავალი	64,000	67,000

მაგალითი N 2 – მთლიანი და ზღვრული ხარჯების განხილვაზე		
კომპანიას გააჩნია ორი მოგების ცენტრი – A და B. A ცენტრი B-ს აწვდის ნახევარფაბრიკატებს. B ცენტრი ახდენს წარმოების დასრულებას და ყიდის მზა პროდუქციას გარე ბაზარზე, თითოეულს \$35-ად. A ცენტრის მიერ წარმოებული ნახევარფაბრიკატებისთვის არ არსებობს გარე ბაზარი.		
საბიუჯეტო მონაცემები წლისათვის:		
A ქვედანაყოფი	B ქვედანაყოფი	
გადაცემული/გაყიდული ერთეულების რაოდენობა	10,000	10,000
მასალების დანახარჯები ერთეულზე	\$8	\$2
სხვა ცვლადი ხარჯები ერთეულზე	\$2	\$3
წლიური მუდმივი დანახარჯები	\$60,000	\$30,000
მოგეთხოვებათ:		
A ქვედანაყოფის მიერ B ქვედანაყოფისთვის კომპონენტების მიწოდების შიდა გადაცემის ფასისთვის, თითოეული ქვედანაყოფისა და მთლიანად კომპანიისთვის გამოთვლილი საბიუჯეტო მოგება არის:		
ა) მთლიან დანახარჯს პლუს 10%;		
ბ) ზღვრულ დანახარჯს პლუს 10%;		
გ) შეაფასოთ ორივე შიდა გადაცემის ფასი როგორც ქვედანაყოფების, ასევე მთლიანად კომპანიის თვალთახედვით.		

მაგალითი N 3 – ალტერნატიული დანახარჯების მიდგომის განხილვაზე
კომპანიაში ფუნქციონირებს ორი ქვედანაყოფი: „ეიბლი“ და „ბეიკერი“. „ეიბლი“ აწარმოებს ორ პროდუქტს: X და Y-ს. X პროდუქტის გაყიდვა ხდება გარე მომხმარებელზე, ერთეულის \$42-ად. Y პროდუქტის ერთადერთი მომხმარებელია „ბეიკერი“. „ბეიკერი“ თავის პროდუქციას ყიდის გარე ბაზარზე, ხოლო Y პროდუქტის (ნახევარ-ფაბრიკატის) შეძენა შეუძლია როგორც „ეიბლისგან“, ასევე გარე ბაზარზეც. მიმდინარე პერიოდში „ბეიკერს“ შესაძლებლობა აქვს, გარე მომწოდებლისგან \$38-ად შეიძინოს Y პროდუქტი. „ეიბლის“ სიმძლავრე ფასდება გამოშვებული პროდუქციის რაოდენობით, მიუხედავად იმისა, იგი აწარმოებს X პროდუქტს, Y-ს, თუ მათ კომბინაციას.

წარმოებასთან დაკავშირებული დანახარჯები შემდეგი სახისაა:			
X		Y	
\$		\$	
ცვლადი დანახარჯი ერთეულზე	32		35
მუდმივი ზედნადები ხარჯები ერთეულზე			5
მთლიანი დანახარჯი ერთეულზე	37		40
მოგეთხოვებათ:			
მოცემული ინფორმაციის საფუძველზე, Y პროდუქტისთვის განსაზღვროთ სათანადო შიდა გადაცემის ფასი შემდეგი დაშვებების გამოყენებით:			
(ი) როდესაც „ეიბლის“ გააჩნია სარეზერვო სიმძლავრე და X პროდუქტზე არსებობს შეზღუდული გარე მოთხოვნა.			
(იი) როდესაც „ეიბლი“ მუშაობს სრული დატვირთვით და იგი ვერ აკმაყოფილებს გარე ბაზარზე არსებულ მოთხოვნას X პროდუქტზე.			
„არჩერ ჯგუფს“ გააჩნია ორი ქვედანაყოფი: X და Y. X ქვედანაყოფი აწარმოებს კომპონენტ X8-ს, რომელსაც მოიხმარს Y ქვედანაყოფი. თავის მხრივ, Y ქვედანაყოფი X8-ის საშუალებით აწარმოებს Y14 პროდუქტს, რომელსაც ყიდის ერთეულს \$20-ად. X8 კომპონენტისთვის არ არსებობს გარე ბაზარი.			
დანახარჯები შემდეგი სახისაა:			
X ქვედანაყოფი		Y ქვედანაყოფი	
X8 კომპონენტი		Y14 პროდუქტი	
საწარმოო ცვლადი ზედნადები ხარჯები	\$5 ერთეულზე	\$3	დოლარი

ერთეულზე*

წლიური მუდმივი დანახარჯები \$40,000\$80,000

Y14 პროდუქტის საბიუჯეტო წარმოება და რეალიზაცია შეადგენს 20,000 ერთეულს. X8 კომპონენტის ერთი ერთეული იხარჯება Y14 პროდუქტის ერთი ერთეულის წარმოებაზე.

კომპანიის მთლიანი მოგება მაქსიმუმს მიაღწევს იმ შემთხვევაში, თუ ორივე ქვედანაყოფი იმუშავებს სრული დატვირთვით, ან მათ პროდუქციაზე მაქსიმალური მოთხოვნის პირობებში. თითოეული დამატებითი ერთეულის რეალიზაციის შემთხვევაში, ზღვრული შემოსავალი ტოლია \$20-ის, ხოლო ზღვრული დანახარჯი - \$8 (3+5)-ის. შესაბამისად, თითოეული Y14-პროდუქტის წარმოებიდან და რეალიზაციიდან მიღებული დამატებითი მოგება შეადგენს \$12-ს

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის:

1. განიხილეთ ამოცანები ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების ურთიერთშედარებითი ანალიზის მეთოდების გამოყენებით, კერძოდ:

ა) გადახრების ანალიზის

ბ) კოეფიციენტების ანალიზის

გ) სხვა მმართველობითი კოეფიციენტებისა, როგორცაა: გაყიდვების მოცულობა, ერთ თანამშრომელზე ან კვადრატულ მეტრზე, სატრანსპორტო ხარჯი ერთ მილზე, დანახარჯები ერთ ბარელზე. და ა.შ.

2. განიხილეთ მაგალითები შიდა გადაცემის ფასების განსაზღვრაზე.

თავი N11. „საქმიანობის პრობლემების მიმოხილვა და შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში„

❖ თემის სტრუქტურა:

11.1 არაკომერციული ორგანიზაციებისა და სახელმწიფო სექტორის საწარმოთა საქმიანობის პრობლემების მიმოხილვა

11.2 საქმიანობის შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში

❖ **სემინარული მეგადინეობა N7. თემაზე:** „საქმიანობის შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში (მაგ. უნივერსიტეტის მაგალითზე).

❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეგადინეობისათვის

თავი N11: „საქმიანობის პრობლემების მიმოხილვა და შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში„

11.1 არაკომერციული ორგანიზაციებისა და სახელმწიფო სექტორის საწარმოთა საქმიანობის პრობლემების მიმოხილვა

განვიხილოთ იმ მიზნებთან დაკავშირებული პრობლემები, რომელთა შეფასება არ შეიძლება რაოდენობრივი მაჩვენებლით.

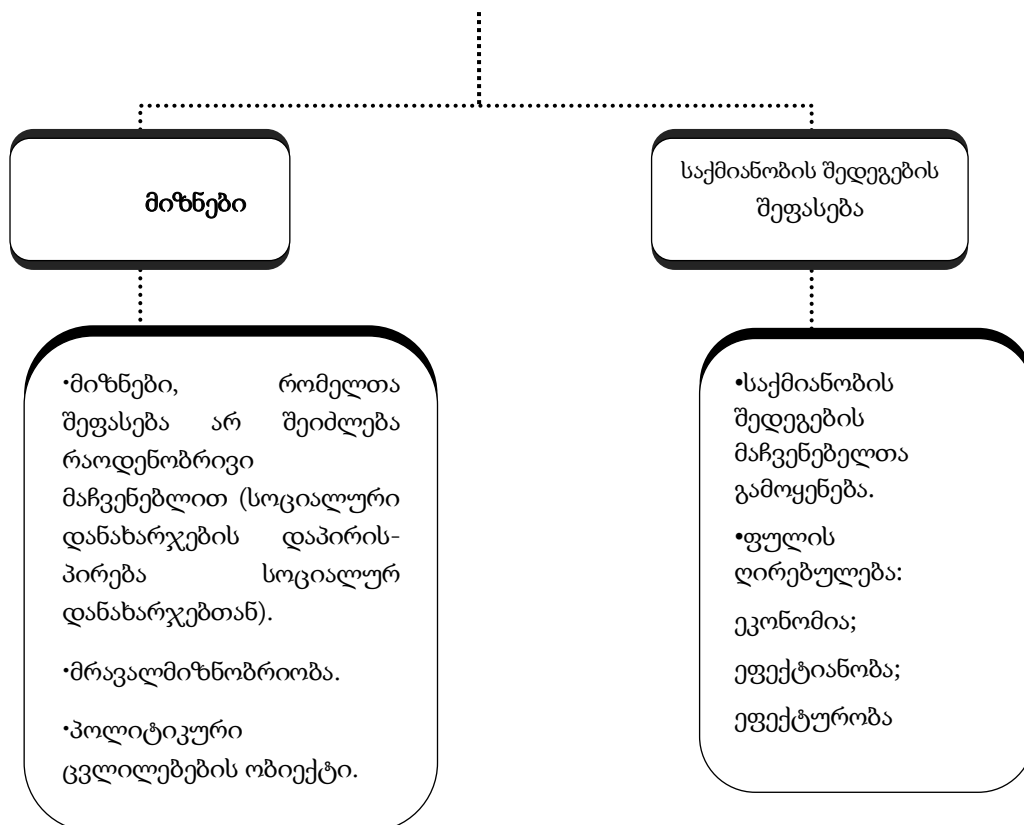
არაკომერციული სექტორი მოიცავს საქმიანობის სხვადასხვა სფეროს, ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლების, საქველმოქმედო ორგანიზაციების, აღმასრულებელი სააგენტოების, მინდობილი ქონების მმართველი ორგანიზაციებისა და სხვათა ჩათვლით.

ამასთანავე, ყველაზე მნიშვნელოვანი მომენტი მათ საქმიანობაში ის არის, რომ მათი მოტივაცია განპირობებული არ არის მოგების მაქსიმიზაციის სურვილით.

ამ ორგანოთა მიერ გაწეული დანახარჯებიდან მიღებული სარგებლის ძალიან დიდი ნაწილი, თუ სრულად არა, წარმოადგენს ისეთს, რომლის გამოსახვა არ შეიძლება რაოდენობრივად (არაფულად გამოხატულებაში, მაგალითად, სოციალური კეთილდღეობა). ეს ყველაფერი შეიძლება მაინც ამართლებდეს დანახარჯების გაღებას. ამგვარად, ნებისმიერი დანახარჯის/სარგებლის ანალიზი დაფუძნებული უნდა იყოს მსჯელობაზე, ანუ სოციალური სარგებელი უნდა შეუდარდეს სოციალურ დანახარჯებს, ისევე, როგორც ფინანსური დანახარჯები უდარდება ფინანსურ სარგებელს. საფრთხე იმაში მდგომარეობს, რომ თუ სარგებლის გამოსახვა არ შეიძლება რაოდენობრივად, შეიძლება მოხდეს მათი იგნორირება.

კიდევ ერთი პრობლემა ისაა, რომ ეს ორგანიზაციები ხშირად არ იღებენ შემოსავალს და უბრალოდ გააჩნიათ ხარჯვის წინასწარ განსაზღვრული ბიუჯეტი, რომლის ფარგლებშიც ისინი მოქმედებენ (ანუ, კაპიტალის ნორმირების პრობლემა). ასეთ შემთხვევაში, ხშირად მიზნად ისახავენ დახარჯული ფულის ეფექტურად გამოყენებას, მაგრამ ამით ვერ გვარდება ეფექტურობის შეფასების პრობლემა.

არაკომერციული
ორგანიზაციები

ნახ. 11.1. არაკომერციული ორგანიზაციის მიზნებისა და საქმიანობის შედეგების შეფასების სქემა.

მრავალრიცხოვანი მიზნების არსებობის პრობლემა

არაკომერციულ ორგანიზაციებს მრავალი დაინტერესებული მხარე ჰყავს, რომლებსაც სხვადასხვა მიზანი გააჩნიათ. შედეგად, აუცილებელი ხდება ამ მიზნების დალაგება პრიორიტეტების მიხედვით, ან რაიმე სახის კომპრომისის მიღწევა.

საილუსტრაციო მაგალითი	1	–	მრავალრიცხოვან მიზნებთან დაკავშირებული პრობლემები
საავადმყოფოს საქმიანობით დაინტერესებულია სხვადასხვა მხარე, თითოეულ მათგანს გააჩნია თავისი მიზანი. მაგალითად: საავადმყოფოს თანამშრომლები დაინტერესებულნი არიან, მაქსიმალურად იყვნენ კმაყოფილები თავიანთი სამუშაოთი. ისინი ასევე მიზნად ისახავენ სამუშაოსა და პირად ცხოვრებას შორის ბალანსის მიღწევას და, ამის გამო, შეიძლება სურდეთ უფრო მეტად დღის საათებში მუშაობა; პაციენტები დაინტერესებულნი იქნებიან სწრაფი და ხარისხიანი			

მომსახურებით.

საილუსტრაციო მაგალითი 1 – იმ მიზნებთან დაკავშირებული პრობლემები, რომელთა შეფასება არ შეიძლება რაოდენობრივი მაჩვენებლით

საავადმყოფომ შესაძლოა დაიქირავოს შედარებით იაფი დასუფთავების სამსახური, რადგან რთულია იმის შეფასება, რამდენად კარგად ხდება დალაგება-დასუფთავება. ამან კი შესაძლოა მრავალ ადგილას წარმოშვას პრობლემები:

შეიძლება გავრცელდეს ინფექცია, რომლის აღმოფხვრაც ხარჯებთან იქნება დაკავშირებული;

შეიძლება ექთნებს და მომვლელებს აღარ ჰქონდეთ დაინტერესება, რადგან ისინი თავიანთ სამუშაოს ეფექტურად ვეღარ შეასრულებენ;

დაიკარგოს მოსახლეობის ნდობა მომსახურების ხარისხის მიმართ.

11.2 საქმიანობის შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში

საქმიანობის შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში

არაკომერციულ ორგანიზაციებს შეიძლება ჰქონდეთ ზოგიერთი ისეთი მიზანი, რომლის შეფასება არ შეიძლება რაოდენობრივი მაჩვენებლით, მაგრამ ეს მათ არ ათავისუფლებს თავიანთი საქმიანობის დაგეგმვისა და კონტროლისგან.

საილუსტრაციო მაგალითი 2 – საქმიანობის შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში

უნივერსიტეტი წარმოადგენს არაკომერციული ორგანიზაციის ერთ-ერთ მაგალითს. აუცილებელია მისი საქმიანობის შედეგების შეფასება. შეფასების მაჩვენებლები მოიცავს:

მთლიანად უნივერსიტეტისთვის:

- მთლიანი ფაქტობრივი დანახარჯების შედარებას საბიუჯეტოსთან;
- სტუდენტების რაოდენობას;
- კვლევისთვის მიღებული სახსრების ოდენობას;
- წარმატებული სტუდენტების წილს (შეფასების მიხედვით);

- სწავლების ხარისხს – სტუდენტებისა და პედაგოგების შეფასებით;
- თანამშრომელთა პუბლიკაციების რაოდენობას.

ინდივიდუალური დეპარტამენტის ან ფაკულტეტის მიხედვით:

- დანახარჯს ერთ სტუდენტზე;
 - დანახარჯს ერთ ჩაბარებულ გამოცდაზე;
 - თანამშრომლებისა და სტუდენტების თანაფარდობას;
 - სტუდენტების რაოდენობას ერთ ჯგუფში;
 - სასწავლო საათების რაოდენობას ერთ თანამშრომელზე;
 - სასწავლო რესურსების ხელმისაწვდომობას (მაგალითად, პერსონალური კომპიუტერებისა და სტუდენტების თანაფარდობა);
 - ბიბლიოთეკის წიგნების რაოდენობას ერთ სტუდენტზე;
- ბიბლიოთეკის წიგნების საშუალო ასაკს.

შეამოწმე შენი ცოდნა 2

„წმინდა ელისის თავშესაფარი“ საქველმოქმედო ორგანიზაციაა, რომელიც აგროვებს თანხებს, შემოწირულობებს და საყოფაცხოვრებო საგნებს იმ პაციენტთათვის, რომლებიც უკუბრუნებული სენით არიან ავად. ორგანიზაციის მმართველმა ორგანომ მენეჯერს 2017 წლის მეორე კვარტალისთვის დაუსახა საქმიანობის სამი მიზანი:

- მიაღწიოს შემოწირულობების \$150,000-იან ოდენობას;
- ადმინისტრაციული დანახარჯები შეინარჩუნოს შემოწირულობების 8%-ის ფარგლებში;
- მიაღწიოს სტაციონარულ დახმარებაზე საზოგადოების მოთხოვნის დაკმაყოფილების 80%-იან მაჩვენებელს.

ფაქტობრივი შედეგები შეადგენს:

აპრილი, მაისი, ივნისი.

შემოწირულობა (\$) 35,000 65,000 55,000

ადმინისტრაციული დანახარჯი (\$) 2,450 5,850 4,400

მოთხოვნა სტაციონარულ დახმარებაზე (დღეებში) 560 570 600

გაწეული სტაციონარული დახმარება (დღეებში) 392 430 510

მოაშაადეთ ანგარიში, რომელიც მენეჯერს დაეხმარება დასახულ მიზნებთან მიმართებაში ორგანიზაციის საქმიანობის შედეგების შეფასებაში; გააკეთეთ

კომენტარები საქმიანობის შედეგების შესახებ.

2) დახარჯული ფულის ეფექტურად გამოყენება

საჯარო სექტორის საქმიანობის შედეგების შეფასებისთვის ყველაზე გავრცელებული მეთოდია დახარჯული ფულის ეფექტურად გამოყენების შეფასება.

მოიცავს სამ ელემენტს, კერძოდ:

1. **ეკონომია** – შემავალი რესურსების საზომი. არის თუ არა გამოყენებული რესურსები მაქსიმალურად იაფი, რომლებიც საშუალებას იძლევა, დაცული იყოს ხარისხის აუცილებელი სტანდარტი?

2. **ეფექტიანობა** – დანახარჯების დაკავშირება შედეგთან. არის თუ არა გამოყენებული რესურსებით მიღწეული მაქსიმალური შედეგი?

3. **ეფექტურობა** – შედეგის საზომი. არის თუ არა მიზანი მიღწეული?

საილუსტრაციო მაგალითი 3. – დახარჯული ფულის ეფექტურად გამოყენება

უნივერსიტეტის მიერ შექმნილი დახარჯული ფულის ეფექტურად გამოყენება მოიცავს სამ ელემენტს:

ეკონომია – ეს არის გაწეული დანახარჯებისა და რესურსების ხარისხის ოპტიმალური თანხვედრა. შესაბამისად, იგი მიმოიხილავს ისეთ არეებს, როგორიცაა წიგნების, კომპიუტერებისა და სწავლების დანახარჯების შეპირისპირება ამ რესურსების ხარისხთან. ის მოითხოვს, რომ ორგანიზაციამ უნდა მოახდინოს თავისი დანახარჯების ოპტიმიზაცია, მაგრამ მიზანი არ უნდა იყოს მხოლოდ ამ დანახარჯების შემცირება. მაგალითად, სწავლების ან წიგნების დაბალი ფასი და, ამავდროულად, დაბალი ხარისხი აფერხებს სტუდენტების სწავლას და ზიანს აყენებს უნივერსიტეტის რეპუტაციას.

ეფექტიანობა – იგი ფოკუსირებულია ნებისმიერი შესყიდული რესურსის ეფექტურად გამოყენებაზე. მაგალითად:

რამდენად ხშირად თხოულობენ სტუდენტები ბიბლიოთეკის წიგნებს, რომლებიც ნაყიდაა უნივერსიტეტის მიერ?

როგორია საინფორმაციო სისტემების რესურსის გამოყენების მაჩვენებელი? თავიანთი სამუშაო დროის რა პროცენტს ხარჯავენ ლექტორები კვლევასა და სწავლებაზე?ეფექტურობა – იგი წარმოადგენს ორგანიზაციის მიერ მიზნის მიღწევის მაჩვენებელს. მაგალითად: სტუდენტების წილი, რომლებმაც მიაღწიეს დასახულ დონეს; კურსდამთავრებულები, რომლებმაც იშოვეს სრულ განაკვეთზე სამსახური, უნივერსიტეტის დამთავრებიდან 6 თვის განმავლობაში.

შეამოწმე შენი ცოდნა 4
ადგილობრივ ხელისუფლებას შესაძლოა გააჩნდეს მიზანი, „შეინარჩუნოს მოხუცებულთა ცხოვრების ხარისხის მისაღები დონე“, მას გააჩნია ამ მიზნის მიღწევის რამდენიმე გზა, მათ შორის: ცხელი სადილის ადგილზე მიტანა (სოციალური მომსახურების დეპარტამენტი); მოხილური ბიბლიოთეკით უზრუნველყოფა (ბიბლიოთეკის განყოფილება); ადგილობრივი პარკებისა და სხვა საშუალებების ხელმისაწვდომობა (პარკების დეპარტამენტი); მოხუცებულთათვის პოლიციის დახმარება სახლში (პოლიციის დეპარტამენტი); მომვლელის მომსახურება სახლში (საოჯახო დეპარტამენტი). მოგეთხოვებათ: აღწეროთ, როგორ განსაზღვრავს ადგილობრივი ხელისუფლება, მომსახურებაზე ეფექტიანად იყო თუ არა დახარჯული ფული.

სემინარული მეგადინეობა N7. თემაზე : „საქმიანობის შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში (მაგ. საავადმყოფოს მაგალითზე)“

შეამოწმე შენი ცოდნა 1
საავადმყოფოს შესაძლოა გააჩნდეს მრავალი სპეციფიკური მიზანი, რომლის გამოსახვა შეიძლება რაოდენობრივად, როგორცაა, მაგალითად,

ოპერაციის რიგში დგომის მინიმალური დრო. ამავდროულად, მას შესაძლოა გააჩნდეს ბევრი მიზანი, რომლის რაოდენობრივად გამოსახვა არ შეიძლება, მაგალითად, ზოგადი ჯანმრთელობის გაუმჯობესება კონკრეტულ რეგიონში.

სხვადასხვა სახის მკურნალობის პრიორიტეტულობის საკითხი შეუძლებელია მარტივად გადაწყდეს მხოლოდ ადვილად გასაზომი დანახარჯების ურთიერთშედარებით, რადგან შესაძლებელია საჭირო იყოს ბევრი დანახარჯისა და მისგან მიღებული სარგებლის შეპირისპირება. ორგანოთა მცირად ღირებულმა ქირურგიულმა ტრანსპლანტაციამ შეიძლება სარგებელი მოუტანოს პაციენტთა მცირე რაოდენობას, თუმცა, მას შეუძლია სიცოცხლის გადარჩენა. მან ასევე შეიძლება მოიტანოს სარგებელი იმ კუთხით, რომ გააუმჯობესოს ქირურგიული მეთოდების ცოდნა, რის შედეგადაც მომავალში გამოვლინდება და აღიკვეთება სიცოცხლისათვის საშიში დაავადებები. ბარძაყისა და მუხლის აღდგენითი ოპერაცია მრავალ ადამიანს დაუბრუნებს მოძრაობის შესაძლებლობას, რომლებიც, სხვა შემთხვევაში, შესაძლოა მთლიანად დამოკიდებულნი ყოფილიყვნენ მომვლელეებზე.

შეიძლება საავადმყოფომ, ფინანსურ მოსაზრებებზე დაყრდნობით, ვერ განსაზღვროს პრიორიტეტები თავის საქმიანობაში.

შეამოწმე შენი ცოდნა 2

აპრილი მაისი ივნისი
ადმინისტრაციული დანახარჯის თანაფარდობა შემოწირულობასთან
7% 9% 8%
მიზანი 8% 8% 8%
გაწეული სტაციონარული დახმარება 70% 75.4% 85%

პერიოდის განმავლობაში მიღებული მთლიანი შემოწირულობები აჭარბებს წინასწარგან-საზღვრულ მიზანს. ადგილი არა აქვს რაიმე განსხვავებულ ტენდენციას და შესაძლებელია, მაისში განხორციელდა კონკრეტული ქმედებები, რამაც მოიტანა დიდი შემოსავალი. აპრილისა და ივნისის ადმინისტრაციული დანახარჯები შენარჩუნებული იყო დადგენილი 8%-ის ფარგლებში, მაგრამ მისი ოდენობა მაისში ცოტა მეტია. საჭიროა დამატებითი ინფორმაცია, რათა გაირკვეს ამ ზრდის მიზეზი. სახეზეა გაწეული სტაციონარული მომსახურების გაუმჯობესების მყარი ტენდენცია და ივნისში მისი მაჩვენებელი აჭარბებს კიდევ დასახულ მიზანს.

შეამოწმე შენი ცოდნა 3

დაინტერესებული

მხარეები

დაინტერესებული მხარეები შეიძლება მოიცავდეს დონორებს, ხალხს, რომლებსაც სჭირდებათ დახმარება, მოხალისეებს, თანამშრომლებს, დახმარების გამცემი და მიმღები ქვეყნების მთავრობებს.

შესაძლებელია, არსებობდეს კონფლიქტური მიზნები. დონორებს და ხალხს სჭირდებათ, რომ თანხები მთლიანად დაიხარჯოს კონკრეტულად შიმშილის ზღვარზე მყოფ ადამიანებზე. ხელმძღვანელობას შესაძლოა უნდოდეს, რომ თანხების ნაწილი დაიხარჯოს ადმინისტრირებასა და ორგანიზაციის გრძელვადიან პერსპექტივაში საქმიანობის უზრუნველ-ყოფაზე.

დონორებს, შესაძლოა, ჰქონდეთ თავიანთი ხედვა, თუ როგორ უნდა დაიხარჯოს თანხები, რაც კონფლიქტში იყოს ხელმძღვანელობის ხედვასთან.

დონორებს შესაძლოა უნდოდეთ თანხების დახარჯვა მათ მიერ შესწავლილ საჭიროებებზე. დახმარების მიმღები ქვეყნის მთავრობას კი შესაძლოა ჰქონდეს კონკრეტული პოლიტიკური მიზნები, ამ საჭიროებების კორექტირებასა და შეცვლასთან დაკავშირებით.

ეს კონფლიქტები იმას იწვევს, რომ რთულდება დაინტერესებულ მხარეთა მიზნების თანხვედრა და, შესაბამისად, რთულდება მათი შეთანხმება.

შეამოწმე შენი ცოდნა 4

ყველა ამ დეპარტამენტის აქტივობა ხელს უწყობს საერთო მიზნის მიღწევას. პრობლემას წარმოადგენს ამ დეპარტამენტების მიერ განხორციელებული ხარჯვის ოპტიმალური კომბინაციის პოვნა.

ბევრი მოხუცებული ცხოვრებას აგრძელებს საკუთარ სახლში, თუმცა ისინი ხშირად იმყოფებიან მოხუცებულთა თავშესაფრის საჭიროების ზღვარზე. დანახარჯების მცირედით შემცირებამ ერთ რომელიმე სფეროში (მაგალითად, მობილური ბიბლიოთეკის გაუქმება) შესაძლოა ბევრ მოხუცს უზიძგოს ამ ზღვარზე გადაბიჯებისკენ. შესაბამისად, ამას მოჰყვება მოხუცთა ზრუნვის დეპარტამენტის მხრიდან დამატებითი დანახარჯების გაწევა. მოხუცებისთვის

თავშესაფარში საცხოვრებელი პირობების შექმნა და მოვლა არის ერთ-ერთი ძვირად ღირებული და ბოლო გამოსავალი მოხუცთა ზრუნვის საქმეში.

სოციალური უზრუნველყოფის მუშაკის ან პოლიციელის პერიოდული ვიზიტი ბევრ მოხუცს საშუალებას აძლევს, დარჩეს თავის სახლში უფრო მეტ ხანს, ვიდრე ეს იქნებოდა ამ ვიზიტების გარეშე.

ეფექტიანობის საკვანძო მომენტი ისაა, რომ შეინარჩუნოს დანახარჯების ოპტიმალური ნაკრები, რათა წინასწარ განსაზღვრული მიზანი მიღწეული იყოს.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის:

1. განიხილეთ საჯარო სექტორის სხვადასხვა მიმართულებითი საქმიანობის შედეგების შეფასებაზე დახარჯული ფულის ეფექტურად გამოყენების მაგალითებზე.
2. განიხილეთ მაგალითები (ამოცანები) მუნიციპალური (ადგილობრივი) ხელისუფლების საქმიანობის შეფასებაზე
3. განიხილეთ მაგალითები არაკომერციული ორგანიზაციებისა რომელთა შეფასებაც არ შეიძლება რაოდენობირი მაჩვენებლით

თავი N12. კონკურენტული უპირატესობის შეფასების სისტემის გამოყენება დარგის (ბიზნესის) განვითარების სიტუაციურ ანალიზში

❖ თემის სტრუქტურა:

12.1 კონკურენციის მაიკლ პორტერის 5 ძალის მოდელი;

12.2. დარგის (ბიზნესის) განვითარების საერთო სიტუაციის შეფასება და კონკურენციის ანალიზი.

- ❖ პრაქტიკული მეცადინეობა N5 თემაზე: „კონკურენციის მამოძრავებელი ძალების ანალიზის პრაქტიკული მნიშვნელობა“
- ❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

თავი N12. კონკურენტული უპირატესობის შეფასების სისტემის გამოყენება დარგის (ბიზნესის) განვითარების სიტუაციურ ანალიზში

*„კომპანიის რესურსების შეფასების დროს დიდი
შეცდომაა – არ*

შეადარო ის კონკურენტების რესურსებს.“

*დევიდ კოლინზი და სინტია
მონტგომერი*

12.1 კონკურენციის მაიკლ პორტერის 5 ძალის მოდელი

ჰარვარდის ბიზნესის სკოლის ცნობილმა პროფესორმა მაიკლ პორტერმა დაასაბუთა, რომ დარგში არსებული კონკურენციის მდგომარეობა შეიძლება დავახასიათოთ კონკურენციის 5 ფაქტორით ანუ ძალით:

1. დარგში კონკურენტებს შორის შეჯიბრი;
2. დარგში ახალი კონკურენტების გამოვლენის საფრთხე;
3. ახალი საქონელის ან მომსახურების – შემცვლელის გამოვლენის საფრთხე სხვა დარგებიდან;
4. მიმწოდებლების ვაჭრობის უნარი;
5. მყიდველების ვაჭრობის უნარი.

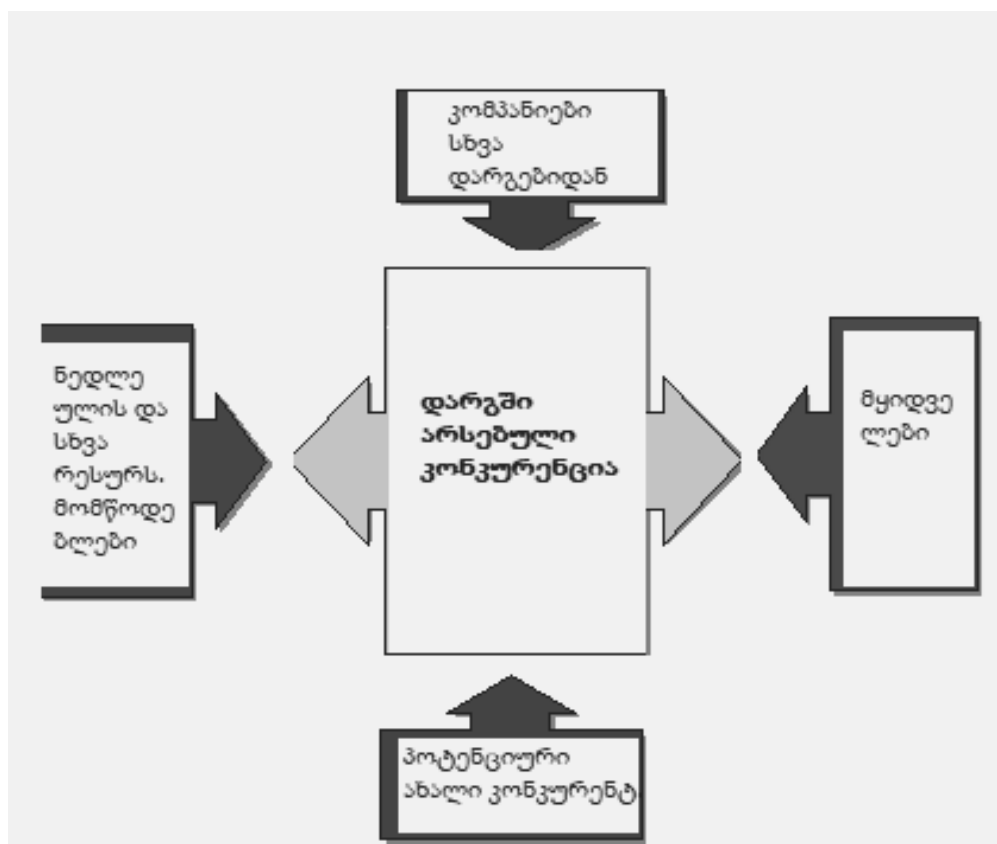
პორტერის კონკურენციის 5 ძალის მოდელი (ნახაზი 12.1) გახლავთ ყველაზე ეფექტიანი საშუალება ძირითადი კონკურენტული ძალების ანალიზი-სათვის, რომელიც ზეგავლენას ახდენს ბაზარზე და განსაზღვრავს მათი ზე-მოქმედების ხარისხს. ეს მოდელი ყველაზე უფრო ხშირად გამოიყენება და გაცილებით მარტივია.

განსაკუთრებით საყურადღებოა კონკურენციის ორი პრინციპი:

1. ერთ-ერთი ფირმის მიერ გამოყენებული ძლიერი კონკურენტული სტრატეგია ზეგავლენას ახდენს დანარჩენ ფირმებზე;

2. კონკურირებადი ფირმები იყენებენ სხვადასხვა სახის „იარაღებს“ უპირატესობის მოსაპოვებლად, განსაზღვრავს დარგში კონკურენციის წესებს და მიგვითითებს, თუ რა უნდა გაკეთდეს წარმატების მოსაპოვებლად.

კონკურენტი ფირმების ზეგავლენის შეფასებისას, სტრატეგიაზე პასუხისმგებელმა მენეჯერებმა უნდა მოახდინონ კონკურენციის წინააღმდეგ გამოსაყენებელი მეთოდების იდენტიფიცირება, რომლის საშუალებითაც განისაზღვრება კონკურენციის განვითარების დონე და მისი ზეგავლენა შემოსავლებზე. კონკურენცია არის ინტენსიური, თუ კონკურენტი ფირმების

ნახ. 12.1 კონკურენციის 5 ძალის მოდელი – კონკურენტული გარემოს ანალიზის ძირითადი ინსტრუმენტი.

მოქმედებები ამცირებს დარგის საშუალო მოგებას. ზომიერია, როდესაც კომპანიების უმეტესი ნაწილი ღებულობს დასაშვებ ნორმალურ მოგებას და სუსტია, როდესაც კომპანიათა უმეტესი ნაწილი საშუალო დონეზე მაღალი მოგების მისაღებად რესურსებს აბანდებს მხოლოდ საწარმოო ინვესტიციებში. მეტოქეობის ხშირი და მძაფრი გართულება დარგში კონკურენტულ ბრძოლას ამკაცრებს.

კონკურენციის ხუთი ძალის მოდელის ღირებულება მდგომარეობს იმაში, რომ ის ხელს უწყობს ამ ძალების **სტრუქტურის** განსაზღვრას.

იმისთვის, რომ შევაფასოთ კონკურენტული გარემო, ხელმძღვანელობამ უნდა შეაფასოს თითოეული ამ ძალის შესაძლებლობები. ამ ძალების ერთობლივი

ზემოქმედება ზეგავლენას ახდენს ბაზარზე არსებული კონკურენციის ხასიათზე.

როგორც წესი, რაც უფრო ძლიერია კონკურენტული ძალების ზემოქმედება, მით უფრო დაბალია კონკურენტი ფირმების მოგების დონე. კონკურენცია მძაფრდება მაშინ, როდესაც ეს ხუთივე ძალა ქმნის მკაცრ საბაზრო პირობებს. მოგების თვალსაზრისით, დარგში არსებული კონკურენციის სტრუქტურა აშკარად არ არის მიმზიდველი, თუკი კონკურენცია გამყიდველებს შორის მეტისმეტად მძაფრია, ბაზარზე შეღწევის ბარიერები დაბალია, კონკურენცია საქონელშემცვლელის მხრიდან მაღალია; ასეთ დროს როგორც გამყიდველები, ასევე მყიდველები მნიშვნელოვან სარგებელს ღებულობენ გარიგების შემთხვევაში. მაგრამ თუ კონკურენტული ძალები მთლიანობაში ვერ ახერხებენ მოახდინონ ზეგავლენა დარგში არსებულ ვითარებაზე, მაშინ ეს დარგი მაღალი მოგების მიღების თვალსაზრისით არის ხელსაყრელი და მიმზიდველი.

იმისათვის, რომ კომპანია (ფირმა) წარმატებით გამოვიდეს ბაზარზე და კონკურენციის ძალებმა მასზე უარყოფითად არ იმოქმედოს, მენეჯერებმა უმდა შეიმუშაონ შემდეგი სახის **სტრატეგია**:

1. მოახდინონ კომპანიის იზოლირება კონკურენციის ხუთი ძალისაგან, რამდენადაც ეს შესაძლებელია;

2. ზემოქმედება მოახდინონ დარგში არსებულ კონკურენციის წესებზე და შეცვლონ სასურველი მიმართულებით;

3. უზრუნველყონ მყარი, საიმედო პოზიცია, რომელიც იქნება კონკურენტულ ბრძოლაში წარმატების გარანტი.

ამრიგად, **კონკურენციის ხუთი ძალის მოდელი** – ეს ის ინსტრუმენტია, რომელიც ხელს შეუწყობს მენეჯერებს დასახული ამოცანის განხორციელებაში, თუ კი ისინი გაანალიზებენ დარგში არსებულ კონკურენტულ გარემოს და განსაზღვრავენ მისი განვითარების პერსპექტივას.

სტრატეგიის შემუშავების პროცესში მამოძრავებელი ძალების ანალიზს პრაქტიკული მნიშვნელობა ენიჭება. უპირველეს ყოვლისა, მამოძრავებელი ძალები მენეჯერებს აძლევს საშუალებას განსაზღვრონ, თუ რომელი შიდა ძალები მოახდენენ ზეგავლენას კომპანიის საქმიანობაზე უახლოესი 1-3 წლის მანძილზე. მეორე, იმისათვის, რომ კომპანიები მოერგონ არსებული ძალების ზემოქმედებას, ხელმძღვანელებმა უნდა განსაზღვრონ თითოეული მათგანის ზემოქმედების მასშტაბები და შედეგები. ე.ი. წინასწარ უნდა განსაზღვრონ, თუ რა ზეგავლენას

მოახდენენ ისინი დარგზე. მესამე, რაც მთავარია, სტრატეგიის შემმუშავებელმა მენეჯერებმა უნდა მოარგონ ისინი მამოძრავებელ ძალებს.

იმის ანალიზისათვის, თუ რომელ სტადიაზე იმყოფება არსებული დარგი, განსაზღვრის მნიშვნელობის მიუხედავად, აუცილებელია გამოვავლინოთ ის ფაქტორები, რომლებიც ზეგავლენას ახდენს დარგში მომხდარ ცვლილებებსა და კონკურენციის დონეზე. დარგში პირობები და კონკურენციის დონე სისტემატურად იცვლება, რადგანაც განსაზღვრული ძალები მოძრაობაშია და ხელს უწყობს ცვლილებებს.

ძალები, რომლებიც მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენენ და განსაზღვრავენ ცვლილებების ხარისხს, ცნობილია, როგორც „მამოძრავებელი“ ძალები. მამოძრავებელი ძალების ანალიზი მოიცავს ორ ეტაპს:

1. ყველაზე მნიშვნელოვანი მამოძრავებელი ძალის განსაზღვრა;
2. დარგზე მათი ზემოქმედების ხარისხის განსაზღვრა.

მამოძრავებელი ძალები, რომლებიც ყველაზე ხშირად გვხვდება. უმეტესი ფაქტორები იმდენად ძლიერ ზეგავლენას ახდენენ დარგზე, რომ ისინი აღიქმება, როგორც მამოძრავებელი ძალები. ზოგიერთი მათგანი გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანია, ზოგიერთი კი შეიძლება გაერთიანდეს რამდენიმე ძირითადი ჯგუფის სახით.

დარგის ეკონომიკური ზრდის გრძელვადიან ტენდენციებში ცვლილება. დარგის ზრდის ტემპების გაზრდა ან შემცირება – მნიშვნელოვანი ფაქტორია, რადგანაც ისინი ზეგავლენას ახდენს მოთხოვნა-მიწოდების ურთიერთკავშირზე, ბაზარზე შეღწევისა და იქიდან გასვლის პროცესებზე, იმაზე, თუ რამდენად რთულია ფირმისათვის მიაღწიოს გაყიდვის სასურველ მასშტაბებს. მოთხოვნილების სისტემატური ზრდა, რომელიც გარკვეული დროის მანძილზე გრძელდება, ხშირად ბაზარზე იზიდავს ახალ კომპანიებს და სტიმულს აძლევს ფირმებს ინვესტიციების განხორციელებისათვის. შეზღუდულ ბაზარზე ბევრი კომპანია ღებულობს გადაწყვეტილებას გასვლის შესახებ, დარჩენილები კი ხურავენ ნაკლებად ეფექტიან საწარმოებს და ამცირებენ პროდუქციის წარმოებას.

ცვლილებები მომხმარებელთა რიგებსა და პროდუქციის გამოყენების მეთოდებში. დემოგრაფიული ცვლილებები, ასევე პროდუქციის გამოყენების ახალი მეთოდების წარმოქმნა გამოიწვევს მთელ რიგ ცვლილებებს მომსახურების სფეროში, რომელიც განკუთვნილია მომხმარებლებისათვის (კრედიტი, ტექნიკური დახმარება, რემონტი), ასევე გამოიწვევს ცვლილებებს გასაღების ქსელებში (დილერები, საცალოდ მოვაჭრეები), აიძულებს გამყიდველებს შეამცირონ საწარმოო პროდუქციის რაოდენობა, მთლიანად შეცვალონ მიდგომა რეალიზაციისა და რეკლამის მიმართ.

პრაქტიკა მოწმობს, რომ აშშ-ში კომუნიკაციის საკაბელო სისტემების შექმნამ ხელი შეუწყო საოჯახო კომპი-უტერების მომსახურების ფირმებს, როგორებიც არის – Prodigy, CompuServe, America Online – თავიანთი მომხმარებლებისათვის შეეთავაზებინათ ისეთი ტიპის მომსახურება, როგორიც არის კომპიუტერული

თამაშები, ბიულეტენები, სტატისტიკური ინფორმაცია, გამოყენებინათ შესყიდვების სისტემა საკაბელო ტელევიზიის საშუალებით. მომხმარებელთა დაინტერესებამ რადიოტელეფონების მიმართ ბაზარზე წარმოშვა ახალი სეგმენტი, რამაც დიდი სტიმული მისცა სატელეფონო დანადგარების მწარმოებელ კომპანიებს.

ახალი პროდუქციის დანერგვა. ახალი პროდუქციის დანერგვამ შეიძლება გამოიწვიოს მომხმარებელთა წრის გაფართოება, კვლავ მისცეს იმპულსი დარგის განვითარებას და კონკურენტ გამყიდველ-კომპანიებში გაზარდოს საქონლის დიფერენციაციის დონე.

ტექნოლოგიური ცვლილებები. ტექნოლოგიური უპირატესობა ძირეულად ცვლის დარგის შიდა გარემოს, რაც გულისხმობს ახალი ან უკეთესი ხარისხის პროდუქციის წარმოებას ნაკლები დანახარჯებით, შესაბამისად, დარგში ჩნდება ახალი შესაძლებლობები. ტექნოლოგიური განვითარება ზეგავლენას ახდენს აუცილებელი კაპიტალდაბანდების მოცულობაზე, საწარმოს სიდიდეზე, რენტაბელობის მინიმალურ დონეზე, სარგებლის მიღებას ვერტიკალური ინტეგრაციის ხარჯზე, ასევე „სწავლება/გამოცდილების“ ეფექტზე.

ცვლილებები მარკეტინგის სისტემაში. ფირმებს, რომლებიც იყენებენ ახალ მარკეტინგულ მეთოდებს, შეუძლიათ გამოიწვიონ მომხმარებელთა დაინტერესება საკუთარი პროდუქციის მიმართ, გაზარდონ მოთხოვნილება დარგში არსებულ ყველა პროდუქტზე, გაზარდონ პროდუქციის დიფერენციაცია ან შეამცირონ ერთეული პროდუქციის თვითღირებულება - ყველაფერმა ამან შეიძლება შეცვალოს კონკურენტი კომპანიების პოზიციები, ან აიძულოს ისინი შეიტანონ ცვლილებები სტრატეგიაში.

მსხვილი კომპანიების ბაზარზე შესვლა ან გასვლა. უცხოური კომპანიების გამოჩენა ბაზარზე, სადაც ადრე დომინირებდნენ ადგილობრივი ფირმები, უმეტეს შემთხვევაში, ცვლის კონკურენციის პირობებს. ზუსტად ისე, როდესაც ადგილობრივი ფირმა გადადის ახალ დარგში და განიზრახავს რომელიმე კომპანიის შესყიდვას ან საკუთარი, სრულიად ახალი საწარმოს შექმნას. საკუთარი გამოცდილებისა და არსებული რესურსების საშუალებით ცდილობს ახალი ელემენტები შეიტანოს კონკურენტულ ბრძოლაში.

ბაზარზე მსხვილი კომპანიის გამოჩენა შეიტანს ერთგვარ გარდატეხას არა მარტო მოწინააღმდეგე კომპანიებში, არამედ შეცვლის მთლიანად კონკურენციის ხასიათს. მაშასადამე, მსხვილი კომპანიის გასვლა ბაზრიდან გულისხმობს დარგში კონკურენციის სტრუქტურის შეცვლას, მცირდება ლიდერთა რაოდენობა და მძაფრდება ბრძოლა კომპანიებს შორის, დარგიდან გასული კომპანიების მომხმარებელთა მოსაპოვებლად.

„ნოუ-ჰაუს“ გავრცელება. იმის მიხედვით, თუ როგორ ვრცელდება წარმოების მოწინავე მეთოდები, მცირდება „ნოუ-ჰაუს“ მფლობელ ფირმათა კონკურენტული უპირატესობა. ინფორმაციის ასეთი სახით გავრცელება ხდება ტექნიკური ჟურნალების, სარეკლამო გამოცემების საშუალებით, სხვადასხვა დელეგაციის მიერ

საწარმოების დათვალიერებით, საუბრებით მიმწოდებელსა და მომხმარებლებს შორის, საწარმოებიდან კვალიფიცირებული სპეციალისტების წასვლით. ტექნოლოგიების გადაცემა ხდება ასევე ლიცენზიის გაყიდვით ან ისეთ კომპანიასთან მოლაპარაკების საფუძველზე, რომელიც დაინტერესებულია მსგავსი ტექნოლოგიით.

დარგის მზარდი გლობალიზაცია. დარგის გლობალიზაცია შეიძლება მოხდეს სხვადასხვა მიზეზით. ერთ ან რამდენიმე ნაციონალურ ფირმას შეუძლიათ იმოქმედონ გრძელვადიანი აგრესიული სტრატეგიით, რათა მოიპოვონ წამყვანი პოზიციები საერთაშორისო ბაზარზე. შესაძლებელია, მოულოდნელად უცხოურ ქვეყნებში გაუჩნდეს მოთხოვნა დარგში წარმოებულ პროდუქციაზე. შეიძლება მოიხსნას სავაჭრო ბარიერები. ტექნოლოგიის განვითარება ბევრ უცხოურ კომპანიას აძლევს შანსს სრულფასოვნად შეაღწიონ ახალ ბაზარზე.

ადამიანური რესურსების ღირებულებაში განსხვავებები, რომლებიც შეინიშნება სხვადასხვა ქვეყნის მიხედვით, წარმოშობს ახალი საწარმოების აშენების აუცილებლობას, რომლებიც ორიენტირებული იქნება შრომატევადი პროდუქციის წარმოებაზე დაბალი ან საშუალო ანაზღაურების მქონე ქვეყნებისათვის (კორეა, სინგაპური, ტაივანი). ეკონომია მნიშვნელოვნად იზრდება ასევე წარმოების მასშტაბზე, როდესაც კომპანიის საქმიანობა გადაიტანება ადგილობრივიდან საერთაშორისო ბაზარზე.

ტრანსნაციონალური კორპორაციების სწრაფად მზარდი შესაძლებლობაა, ერთი ქვეყნიდან მეორეში პროდუქციის გადატანა, მიიღწევა მარკეტინგული და მმართველობითი „ნოუ-ჰაუ“, უმცირესი დანახარჯებით, ვიდრე ამას შეძლებს ერთ ქვეყანაში მოღვაწე კომპანია, ეს სერიოზულ კონკურენციულ უპირატესობას ანიჭებს ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს.

ამრიგად, გლობალიზაცია ცვლის კონკურენციის პირობებს დარგში მოღვაწე წამყვან ფირმებს შორის, რითაც ზოგიერთი კომპანიისათვის შეიქმნება ხელსაყრელი გარემო, ხოლო ზოგიერთისთვის კი – პირიქით. ეს არის გლობალიზაციის მთავარი მამოძრავებელი ძალა.

გლობალიზაციის მამოძრავებელი ძალა უშუალო კავშირშია იმ დარგებთან, (ა) რომლებიც დაკავშირებული არიან ბუნებრივ რესურსებთან (ნავთობის, სპილენძის, ბამბის, და ა.შ. წარმოება გაფანტულია მთელ მსოფლიოში), (ბ) პროდუქციაზე დაბალი ფასებია – ძირითადი მოთხოვნაა (აუცილებელია საწარმოების ისეთ ქვეყნებში განთავსება, სადაც დანახარჯები დაბალია) და (გ) ერთი ან რამდენიმე მზარდი კომპანია ახალი ბაზრების ძიებაში ცდილობს დაიპყროს საბაზრო პოზიციები იმდენ ქვეყანაში, რის საშუალებასაც მათი რესურსები იძლევა.

დანახარჯების სტრუქტურისა და მწარმოებლურობის ცვლილება. დარგებში, სადაც დიდი მნიშვნელობა აქვს წარმოების მასშტაბის ეკონომიას ან „სწავლება-გამოცდილების“ ეფექტს, ფირმებს დაბალი ფასების საფუძველზე შეუძლიათ მოიპოვონ კონკურენტული უპირატესობა. ასეთ შემთხვევაში ფირმები ცდილობენ ბაზარზე გაზარდონ საკუთარი წილი, რადგანაც ეს იქცევა მნიშვნელოვან

უპირატესობად, დარგში მთავარი აქცენტი არ კეთდება „ზრდაზე“ და უმეტესი კომპანიები ისწრაფვიან გამოიყენონ წარმოების მოცულობის გაფართოების სტრატეგია. ასევე წარმოების ძირითადი ფაქტორების (ნედლეული, ხელფასები) ფასების სწრაფმა ზრდამ შეიძლება გამოიწვიოს ბრძოლა მისაღებ ფასად პროდუქციის საიმედო მიმწოდებელზე ან კომპანიები იძულებულნი გახდებიან ეძებონ საქონელ-შემცვლელები. ხარჯების სტრუქტურაში ან მწარმოებლობაში მომხდარი ნებისმიერი ცვლილება მყისიერად ცვლის ფირმის პოზიციას კონკურენტულ ბრძოლაში.

სამომხმარებლო მიმზიდველობის გადასვლა დიფერენცირებული პროდუქციიდან სტანდარტულზე (ან პირიქით). ზოგჯერ მომხმარებლები მიიჩნევენ, რომ ხელსაყრელი ფასის სტანდარტული პროდუქცია მათ მოთხოვნილებებს ისევე აკმაყოფილებს, როგორც ძვირად ღირებული მაღალი კლასის საქონელი. მომხმარებელთა გემოვნების ეს ცვლილება მიგვიყვანს მასიური წარმოების პროდუქციაზე მოთხოვნილების ზრდისკენ და იზრდება კონკურენცია **ფასებთან** მიმართებაში. მოვლენების ამგვარი განვითარება იმდენად დიდ ზეგავლენას ახდენს ბაზარზე, რომ მწარმოებლებს სხვა არაფერი დარჩებათ, გარდა იმისა, რომ აქტიურად ჩაერთონ დაბალი ფასების კონკურენციაში. მეორე მხრივ, როდესაც გამყიდველებს გააჩნიათ უნარი გაზარდონ მუდმივ მომხმარებელთა რაოდენობა ახალი პროდუქციის წარმოების საფუძველზე, მისი დიზაინის შეცვლით, საქონელზე ახალი ფუნქციის მინიჭებით, შეფუთვისა და სარეკლამო კამპანიის საშუალებით, საკუთარი პროდუქციის მკვეთრი იმიჯის შექმნით, – ეს საშუალებას მისცემს მათ, თავი დააღწიონ სტანდარტულ პროდუქციას. ამ შემთხვევაში ფირმა ვალდებულია აწარმოოს ისეთი პროდუქცია, რაც განასხვავებს მას კონკურენტებისაგან. **დარგის განვითარება** დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა ზეგავლენას ახდენენ მასში მოქმედი ძალები დიფერენცირებულ საქონელზე, იზრდება თუ პირიქით, იკლებს მის მიმართ ინტერესი.

კანონმდებლობასა და სამთავრობო პოლიტიკაში ცვლილებების გავლენა. ქვეყანაში არსებულმა კანონებმა და მთავრობის მიერ განხორციელებულმა მოქმედებებმა შეიძლება გამოიწვიოს სერიოზული ცვლილებები ფირმის საქმიანობასა და მის სტრატეგიაში. აშშ-ს პრაქტიკა მოწმობს, რომ სახელმწიფო რეგულირების უარყოფა იყო ერთ-ერთი მთავარი მამოძრავებელი ძალა ისეთ დარგებში, როგორიც არის საბანკო საქმიანობა, ბუნებრივი გაზის მოპოვება, ავიაგადაზიდვები, ტელეკომუნიკაციები. **აშშ-ის მთავრობის** მიერ შემოთავაზებული წინადადება **უნივერსალური სამედიცინო დაზღვევის თაობაზე**, გახლავთ ძალიან მნიშვნელოვანი ფაქტორი ჯანდაცვის სისტემისათვის. **საერთაშორისო ბაზარებზე** სახელმწიფოს მიერ ამოქმედებული **დამცავი მექანიზმები**, რომლებიც მიზნად ისახავს საკუთარი ბაზრის დაცვას უცხოური კომპანიებისაგან, ან პირიქით, მათთვის საზღვრების გახსნა, არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი **კონკურენტულ ბრძოლაში**.

ცვლილებები საზოგადოებრივ ღირებულებებში, ორიენტაციასა და ცხოვრების სტილში. ახალი პრობლემების წარმოქმნა, ის რაც აწუხებს საზოგადოებას, განსხვავებული მიდგომა ზოგიერთი საქონლის მიმართ, ცვალებადი ცხოვრების სტილი, – ყველაფერი ეს იწვევს დარგში სერიოზულ გარდაქმნებს. მომხმარებელთა შეშფოთება პროდუქციაში მარილის, შაქრის, ქოლესტერინისა და სხვადასხვა ქიმიური დანამატის მატებასთან დაკავშირებით, აიძულებს კვების პროდუქციის მწარმოებელ კომპანიებს შემოიტანონ ახალი ტექნოლოგიები და აწარმოონ უფრო ჯანსაღი პროდუქტი. **უსაფრთხოების საკითხებზე ზრუნვას** მოჰყვება ცვლილებები ავტომობილების, სათამაშოებისა და მძლავრი ელექტრო-დანადგარების წარმოების სფეროებში. **ჯანსაღი ცხოვრებისადმი ინტერესის ზრდამ** წარმოშვა მთელი რიგი ახალი დარგებისა, რომლებიც აწარმოებს სავარჯიშო დანადგარებს, სპეციალურ ტანისამოსს და ფეხსაცმელს, აგრეთვე ჯანმრთელობის სამინისტროს მიერ აღიარებულ გასახდომ მედიკამენტებს. მოსახლეობის შიში გარემოს დაბინძურების საკითხთან დაკავშირებით დარგზე დიდ ზეგავლენას ახდენს, სადაც წარმოება დაკავშირებულია გადაუმუშავებელ ნარჩენებთან. გრძელვადიან პერსპექტივაში, უარყოფითი დამოკიდებულება, რომელიც მიმართულია მოწვევის წინააღმდეგ, სერიოზულ საფრთხეს უქმნის თამბაქოს წარმოების სფეროს.

განუსაზღვრელობისა და რისკის ფაქტორების ზეგავლენის შემცირება. ახალი, მზარდი დარგი ჩვეულებრივ ხასიათდება დანახარჯების არცთუ ისე გათვლილი სტრუქტურით და პოტენციური ბაზრის ტევადობის ცნობადობით, ინოვაციებსა და გასაღების არხებზე დანახარჯების სიდიდით. ახალი დარგები, როგორც წესი, უფრო იზიდავენ სამეწარმეო ტიპის კომპანიებს. თუმცაღა სავსებით შესაძლებელია, თუ კი ფირმა-ახალბედები გარკვეული დროის შემდეგ მიაღწევენ წარმატებას და განუსაზღვრელობა მცირდება, შესაძლებელია მათ რიცხვს შეუერთდნენ კონსერვატიულად განწყობილი ფირმებიც.

ხშირად დარგში ახლად შემოსული კომპანიები წარმოადგენენ საკმაოდ სოლიდური **ფინანსური ბაზის კომპანიას**. მათი მიზანია – გაიმყარონ პოზიციები მიმზიდველ განვითარებად დარგში. საერთაშორისო ბაზარზე კონსერვატივიზმი დამახასიათებელია გლობალიზაციის პირველი სტადიისათვის. ფირმები მიზნად ისახავენ შეამცირონ რისკის ხარისხი, ექსპორტის, ლიცენზიის გაყიდვისა და **ერთობლივი საწარმოების შექმნის** საფუძველზე. შემდგომ, გარკვეული გამოცდილების ზრდის შედეგად, რისკები მცირდება, კომპანიები იწყებენ უფრო გაბედულ მოქმედებებს, ქმნიან ქალიშვილ კომპანიებს და აწარმოებენ ფართომასშტაბიანი კონკურენციის სტრატეგიას ერთდროულად რამდენიმე ქვეყანაში.

მამოძრავებელი ძალების **ანალიზის მიზანი** მდგომარეობს მთავარი და არაარსებითი მიზეზების გამიჯვნაში, რომლებმაც გამოიწვიეს დარგში ცვლილებები; ჩვეულებრივ, არაუმეტეს სამი ან ოთხი გამოყოფილი ფაქტორი შეიძლება აღმოჩნდეს მამოძრავებელი ძალა.

შესაბამისად, დარგის პოტენციური მამოძრავებელი ძალების დასავლეთის ეკონომიკის პრაქტიკაში გამოყენებული ზემოთ მოყვანილი ჩამონათვალი გვიჩვენებს, რომ მხოლოდ ცვალებადი პროცესების შესწავლა დარგის ზრდის კუთხით, არის ყველაზე **მარტივი მიდგომა** და დარგში წამყვანი პოზიციების მოპოვებისათვის აუცილებელია ამ პროცესების გამომწვევი **მიზეზების** გარკვევა.

მაგრამ, იმ დროს, როდესაც უმეტესი ფაქტორები ზეგავლენას ახდენს დარგზე, მხოლოდ სამი ან ოთხი შეიძლება იყოს კვალიფიცირებული, როგორც მამოძრავებელი ძალა, რადგანაც სწორედ ისინი განსაზღვრავენ, როგორ ვითარდება მოცემული დარგი. ანალიტიკოსებმა დარგში მიმდინარე ყველა პროცესები არ უნდა განიხილონ, როგორც მთავარი მამოძრავებელი ძალა; **ანალიზის მიზანია** – იმ ძირითადი ძალების შესწავლა, რომლებიც უშუალო ზეგავლენას ახდენენ ცვლილებებზე, ძირითადი ფაქტორების გამოყოფა და მეორეხარისხოვანი საკითხების განხილვისაგან თავის შეკავება.

გარემოს მონიტორინგი გამოიყენება პერსპექტიული მიმართულების გამოვლენისა და გარემოს ცვლილების განსაზღვრის მიზნით, რომლებიც ზეგავლენას ახდენენ დარგის მდგომარეობაზე, იწვევენ ცვლილებებს და გადაიქცევიან მამოძრავებელ ძალად.

გარემოს მონიტორინგი – გულისხმობს დაკვირვებას ეკონომიკის, პოლიტიკის, ეკოლოგიის, ტექნოლოგიის, სოციალურ და საზოგადოებრივ სფეროში მიმდინარე პროცესებზე, რათა განისაზღვროს ის პირობები და ტენდენციები, რომელშიც დარგი აღმოჩნდება უახლოეს მომავალში. ასეთი გამოკვლევა გულისხმობს დაკვირვებას დარგში მიმდინარე ყველა ცვლილებაზე, იდეებზე, მიდგომებსა და მათი ზემოქმედების ხარისხზე უახლოესი 5-50 წლის მანძილზე.

გარემოს ანალიზი მენეჯერებს საშუალებას აძლევს თვალყურს ადევნონ ნებისმიერ სიახლეს, რომელმაც შეიძლება სერიოზული ზეგავლენა მოახდინოს დარგში არსებულ ვითარებაზე და წარმოშვას ახალი შესაძლებლობები ან საფრთხეები.

გარემოს კვლევა ტარდება სისტემატური მონიტორინგის და ვითარების შესწავლით, სცენარების შექმნით და დელფის მეთოდის (საშუალება, რომელიც გვეხმარება მივაღწიოთ კონსენსუსს კვალიფიციური ექსპერტების შეფასების პროცესში) გამოყენებით. მიუხედავად იმისა, რომ ეს გახლავთ მეთოდი, რომელიც დამოკიდებულია კონკრეტული ექსპერტების კვალიფიკაციაზე და არის საკმაოდ სუბიექტური, გარემოს ანალიზი ხელს უწყობს მენეჯერებს – შეადგინონ გრძელვადიან პერსპექტივაზე გათვლილი გეგმა, მოახდინონ დასაწყის ეტაპზე არსებული იდეების ტრანსფორმირება სტრატეგიულ ამოცანებში და გარემო ცვლილებებთან შესაბამისად მოახდინონ სტრატეგიული აზროვნების განვითარება

პრაქტიკა უჩვენებს, რომ დარგში კონკურენციის სტრუქტურის კვლევის **შემდეგი ნაბიჯია** ბაზარზე კონკურენტი **კომპანიების პოზიციების შესწავლა**. დარგში ფირმების კონკურენტული პოზიციების შედარების ერთ-ერთი **ინსტრუმენტი**

სტრატეგიული ჯგუფების რუკის შემუშავება. ასეთი სახის ანალიტიკური მიდგომა ერთმანეთთან აკავშირებს როგორც მთლიანად დარგის ანალიზს, ასევე, ცალკეული ფირმის დეტალურ ანალიზს. მისი გამოყენება მაშინ არის ეფექტიანი, როდესაც დარგში მოქმედებს დიდი რაოდენობის კონკურენტული კომპანია და პრაქტიკულად შეუძლებელია თითოეული მათგანის დაწვრილებით შესწავლა.

ზოგადი წარმოდგენა მთავარი კონკურენტების შესახებ შეიძლება მივიღოთ, დარგში მათი საქმიანობის შესწავლის, სტრატეგიული მიზნების, აგრეთვე კონკურენტული ბრძოლის ძირითადი მიდგომების საფუძველზე. ცხრილში მოცემულია მარტივად გამოყენებადი სქემა, რომელიც დანიშნულია მიზნებისა და კონკურენტთა სტრატეგიების კლასიფიკაციისათვის. ჩვეულებრივ, კონკურენტთა სავარაუდო სვლების განსაზღვრისათვის აღნიშნული სქემის გამოყენება სტრატეგიული ჯგუფების რუკის პარალელურად სავსებით საკმარისია.

როგორც უკვე აღინიშნა, სტრატეგიული მენეჯმენტის ძირითადი ინსტრუმენტების SWOT-ანალიზი, ფასეულობათა ჯაჭვის, დანახარჯებისა და კონკურენტუნარიანობის ანალიზი, რომლის საშუალებითაც გამოვლინდება კომპანიის მდგომარეობის პლიუსები და მინუსები. აჩვენებს, თუ რამდენად მყარია კომპანიის პოზიცია ბაზარზე და საჭიროებს თუ არა არსებული სტრატეგია მოდიფიცირებას.

კომპანიის მდგომარეობის სტრატეგიული ანალიზი ეფუძნება ქვემოთ ჩამოთვლილ 5 კითხვას:

1. რამდენად ეფექტიანია მოქმედი სტრატეგიები?
2. რაში მდომარეობს კომპანიის სუსტი და ძლიერი მხარეები, როგორი შესაძლებლობები გააჩნია მას და რა წარმოადგენს მისთვის საფრთხეს?
3. არის თუ არა კომპანიის ფასები და დანახარჯები კონკურენტუნარიანი?
4. რამდენად მყარია კომპანიის კონკურენტული პოზიცია?
5. რომელ სტრატეგიულ პრობლემებს აწყდება კომპანია?

იმისათვის, რომ შეფასდეს, რამდენად წარმატებულად ხდება არსებული სტრატეგიების რეალიზება, უპირველეს ყოვლისა, მენეჯერმა უნდა გაათვინცნობიეროს სტრატეგიის არსი (იხ. ცხრილი 12.1 – ფინანსური და სტრატეგიული მიზნების ზოგიერთი სახეები) და უნდა განსაზღვროს:

ცხრ. 12.1.

ფინანსური მიზნები	სტრატეგიული მიზნები
შემოსავლების სწრაფი ზრდა	ბაზრის წილის გაზრდა
ფულადი სახსრების მიღების სწრაფი	დარგში უფრო სტაბილური და სანდო ვითარება

ზრდა	
უფრო მაღალი დივიდენდები	პროდუქციის ხარისხის გაზრდა
მოგების მიღების უფრო ფართო მაშტაბები	კონკურენტებთან შედარებით წარმოების დანახარჯების შემცირება
მოგების გაზრდა კაპიტალის დაბანდების პროცესში	პროდუქციის ნომენკლატურის გაფართოვება და გაუმჯობესება
ობლიგაციებისა და კრედიტის სანდოობის ხარისხის ამაღლება	კლიენტთა შორის რეპუტაციის გაზრდა
ფულადი სახსრების მოზიდვის გაზრდა	კლიენტთა მომსახურების გაუმჯობესება
აქციების ფასის გაზრდა	ტექნოლოგიებისა და ინოვაციის სფეროში კომპანიის ლიდერად აღიარება

1) კომპანიის ადგილი კონკურენტებს შორის (ეცდება თუ არა ის მოიპოვოს ლიდერობა დაბალი დანახარჯების, პროდუქციის დიფერენციაციის საფუძველზე ან მოახდინოს საკუთარი ძალების კონცენტრირება კონკრეტულ მომხმარებელთა ჯგუფებზე და საბაზრო ნიშაზე);

2) კომპანიის კონკურენციის საზღვრები არსებულ დარგში (გასაღების არხის, გეოგრაფიული ბაზრების მასშტაბები, მომ-ხმარებელთა ჯგუფები, რომლებზეც ფირმა არის ორიენტირებული.

3) კომპანიის ფუნქციონალური სტრატეგია წარმოების, მარკეტინგის, ფინანსების, ადამიანური რესურსების სფეროში და ამასთან ერთად, კომპანიას შეუძლია მოახდინოს გარკვეული ცვლილებები (მაგალითად, ფასების შემცირება, სარეკლამო კამპანიის გაძლიერება, ახალ გეოგრაფიულ ბაზარზე შესვლა ან კონკურენტთან შერწყმა);

4) სტრატეგიის თითოეული შემადგენლის – კონკურენტებთან შედარებით საკუთარი მდგომარეობის შეცვლის ყოველი ნაბიჯის, ასევე ცალკეული ფუნქციონალური მიდგომის რაციონალურობის შეფასება და სხვა.

შესაბამისად, რაც უფრო ძლიერია კომპანიის სტრატეგიული და ფინანსური მდგომარეობა, მით უფრო მეტია ალბათობა, რომ ეს სტრატეგია არის სწორად განსაზღვრული და წარმატებით რეალიზებადი.

12.2. დარგის (ბიზნესის) განვითარების საერთო სიტუაციის შეფასება და კონკურენციის ანალიზი

ზოგადად ცნობილია, რომ მაიკლ პორტერის კონკურენციის 5 ძალის მოდელი (ნახ.12.1) ყველაზე ეფექტიან საშუალებად განიხილება ძირითადი კონკურენტული

ძალების ანალიზისა და დარგში საერთო სიტუაციის შესაფასებლად.

დარგები ეკონომიკური მაჩვენებლების მიხედვით მკვეთრად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, შიგა კონკურენციის პირობების მუდმივი ცვალებადობის, განვითარების პერსპექტივის, გარე გარემოს ძალების ცვლილებებით, მოთხოვნილების ცვლილებებით და ა.შ. შესაბამისად, დარგში საერთო სიტუაციისა და კონკურენციის ანალიზის გამოყენება გვაძლევს შესაძლებლობას სწორად შევაფასოთ დარგის ცვალებადი პირობები და განვსაზღვროთ კონკურენტული ბრძოლის ხასიათი და დონე. ეს საშუალებას იძლევა, შემუშავდეს დარგში საერთო სიტუაციის შესაბამისი სტრატეგია და განისაზღვროს მისი მიმზიდველობა, კომპანიის კაპიტალის დაბანდების თვალსაზრისით. ანალიზი გულისხმობს კომპანიის საქმიანობის გამოკვლევას გარე გარემოსთან კავშირში.

დარგში საერთო სიტუაციისა და კონკურენციის ანალიზის ჩატარების მიზანია, გაეცეს პასუხი ქვემოთ ჩამოთვლილ შვიდ კითხვაზე:

1. როგორია დარგის დამახასიათებელი ძირითადი ეკონომიკური მაჩვენებლები?
2. რომელი კონკურენტული ძალები მოქმედებენ დარგში და როგორია მათი ზეგავლენა?
3. რა იწვევს გარე გარემოსა და დარგში კონკურენციის ძალების სტრუქტურაში ცვლილებებს?
4. რომელ კომპანიებს აქვთ ყველაზე ძლიერი ან სუსტი კონკურენტული პოზიციები?
5. როგორია კონკურენტების შესაძლო სტრატეგიული მოქმედებები?
6. რომელია კონკურენტულ ბრძოლაში წარმატების საკვანძო ფაქტორები?
7. როგორია დარგის საერთო მიმზიდველობა და საშუალო დონეზე მაღალი მოგების მიღების პერსპექტივები?

ტერმინი **დარგი** აღნიშნავს იმ ფირმების ჯგუფებს, რომელთა პროდუქციას აქვს მსგავსი სამომხმარებლო თვისებები და გამიზნულია ერთი და იგივე მომხმარებლისათვის.

დარგის ეკონომიკური მახასიათებლები მნიშვნელოვანია, რადგანაც ისინი გარკვეულ როლს თამაშობენ სტრატეგიის შემუშავების პროცესში. ცხრილ 12.2-ში ნაჩვენებია, როგორ მოქმედებენ დარგისათვის დამახასიათებელი ეკონომიკური მაჩვენებლები კომპანიის სტრატეგიაზე.

დარგისათვის სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ეკონომიკური მახასიათებლები

ცნრ. 12.2

ფაქტორები/მახასიათებლები	სტრატეგიული მნიშვნელობა
ბაზრის სიდიდე	- მცირე ზომის ბაზრები არ იზიდავს მსხვილ ახალ კონკურენტებს; ფართო მასშტაბის ბაზრები მიმზიდველია ისეთი კომპანიებისათვის, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან ისეთი ფირმების შეძენით, რომლებიც მიმზიდველ დარგში ფლობენ კონკურენტულ უპირატესობას.

ბაზრის ზრდის ტემპები	- სწრაფი ზრდა იძლევა ბაზარზე ადვილად შესვლის შესაძლებლობას, ხოლო ზრდის შენელების გამო უფრო სუსტი ფორმები მიდიან ბაზრიდან.
საწარმოო სიმძლავრეების სიჭარბე ან ნაკლებობა	- ჭარბი საწარმოო სიმძლავრეების არსებობა ამცირებს მოგებას და ფასებს, ხოლო საპირისპირო შემთხვევაში ხდება მათი ზრდა.
დარგის მოგებიანობა	- მაღალი მოგებიანობის ზრდა ხელს უწყობს ბაზარზე ახალი კომპანიების გამოჩენას, ხოლო წარუმატებლობა – ამ კომპანიების შემცირებას.
ბაზარზე შესვლისა და გამოსვლის საფრთხეები	- მაღალი ბარიერები იცავს ფირმის პოზიციებს არსე-ბულ ბაზარზე, დაბალი ბარიერები – ხელს უწყობს ახალი კონკურენტების წარმოჩენას.
ფასი – მომხმარებლებისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია	- მომხმარებლების უმეტესობა ირჩევს დაბალფასიან პროდუქციას.
სტანდარტული პროდუქცია	- პროდუქციის მაღალი სტანდარ-ტიზაციის პირობებში მომხმარებლები ფლობენ უპირატესობას, რადგანაც მათ აქვთ გამყიდველის არჩევანის საშუალება.
სწრაფი ტექნოლოგიური ცვლილებები	- იზრდება რისკის ფაქტორი: ინვესტიციები ნაკლებად პროდუქტული ხდება სწრაფი მორალური მოძვლებების გამო.
აუცილებელი კაპიტალდაბანდების სიდიდესთან დაკავშირებული მოთხოვნები	- მკაცრი მოთხოვნები ზრდის რისკის ფაქტორს, აუცილებელია დროის სწორად განსაზღვრა, იქმნება ბაზარზე შესვლისა და გამოსვლის ბარიერები.

ვერტიკალური ინტეგრაცია	- ზრდის მოთხოვნებს არაინტეგრირებული წარმოების შექმნაზე.
ეკონომია წარმოების მასშტაბზე	- ზრდის ბაზრის წილს, რომელიც ხელს უწყობს კონკურენტუნარიანობის შენარჩუნ- ებას ხარჯების შემცირებით.
პროდუქციის ასორტიმენტის სწრაფი განახლება	- ამცირებს პროდუქციის სასიცოცხლო ციკლს, იზრდება რისკის ფაქტორი, როდესაც კონკურენტებს თავისუფლად შეუძლიათ დაიკავონ წამყვანი პოზიციები ახალი პროდუქციის წინსვლით.

პრაქტიკული მეცადინეობა თემაზე N5: „კონკურენციის მამოძრავებელი ძალების ანალიზის პრაქტიკული მნიშვნელობა„

სტრატეგიული პრობლემების გამოვლენა

სტრატეგიის შემუშავების ეფექტიანი პროცესი მოითხოვს იმ სტრატეგიული პრობლემების ზუსტ ცოდნას, რომელსაც კომპანია აწყდება.

მენეჯერებმა ზუსტად უნდა განსაზღვრონ პრობლემური საკითხები და მოახდინონ მათზე რეაგირება. მნიშვნელოვანია მიაქციონ ყურადღება:

მისაღებია თუ არა ფირმის არსებული სტრატეგია მოცემული დარგისათვის, თუ გათვალისწინებული იქნება მამოძრავებელი ძალების ზეგავლენა?

სამომავლოდ, რამდენად იქნება შესაბამისობაში ფირმის არსებული სტრატეგია დარგში არსებულ წარმატების ძირითად ფაქტორებთან?

უზრუნველყოფს თუ არა არსებული სტრატეგია კომპანიის დაცვას **ხუთი კონკურენციული ძალისაგან** – განსაკუთრებით მათგან, რომელთა ზეგავლენაც შესაძლებელია გაძლიერდეს?

როგორ სიტუაციებში ვერ უზრუნველყოფს სტრატეგია კომპანიის დაცვას, როდესაც საქმე ეხება **შიდა და გარე საფრთხეებს**?

შესაძლებელია თუ არა ერთი ან რამდენიმე მეტოქის მიერ განხორციელებულმა შეტევებმა დააზარალოს კომპანია? თუ კი, სად და როგორ?

აქვს თუ არა კომპანიას კონკურენციული უპირატესობა, თუ მან აქტიურად უნდა იმუშაოს კონკურენციული ნაკლოვანებების აღმოფხვრისათვის?

როგორია არსებული სტრატეგიის ძლიერი და სუსტი მხარეები?

საჭიროა თუ არა დამატებითი მოქმედებების განხორციელება, რათა შესაძლებელი გახდეს დანახარჯების შემცირება, არსებული შესაძლებლობებიდან სარგებლის მიღება, კომპანიის კონკურენციული მდგომარეობის გაძლიერება?

ამ კითხვებზე გაცემულმა პასუხებმა უნდა გამოავლინოს, შეძლებს თუ არა კომპანია გააგრძელოს **საბაზო სტრატეგიის რეალიზაცია** და შეიტანოს მასში მხოლოდ მცირეოდენი შესწორება ან მთლიანად შეცვალოს ის.

კომპანიის მდგომარეობის ანალიზი მოიცავს **ხუთ ძირითად კითხვაზე შედეგების გამოსავლენად** ანალიტიკური პროცედურების განხორციელებას. კერძოდ:

1. რამდენად ეფექტიანია მოქმედი სტრატეგიები? ამ კითხვაზე პასუხი გულისხმობს, როგორც ხარისხობრივ (დასასრული, შინაგანი თანხვედრა, დასაბუთება, ვითარების შესაბამისობა), ასევე რაოდენობრივ სტრატეგიულ შეფასებას (სტრატეგიული და ფინანსური შედეგები).
2. რაში მდომარეობს კომპანიის სუსტი და ძლიერი მხარეები, როგორი შესაძლებლობები გააჩნია მას და რა წარმოადგენს მისთვის საფრთხეს? მოცემული ასპექტების ანალიზის (**SWOT-ანალიზი**) განხორციელება გვაძლევს ფირმის შიდა გარემოს ზოგად სურათს და არის ოპტიმალური სტრატეგიის შემუშავების აუცილებელი კომპონენტი. კომპანიის ძლიერი მხარეები, განსაკუთრებით მათი საქმიანობის სფერო, რომლებიც უზრუნველყოფენ წარმატებას, წარმოადგენენ სტრატეგიის ძირითად ელემენტებს.
3. არის თუ არა კომპანიის ფასები და დანახარჯები კონკურენტუნარიანი? კომპანიის პოზიციის სიძლიერე განისაზღვრება იმის მიხედვით თუ რამდენად კონკურენტუნარიანია მისი ფასები და დანახარჯები კონკურენტებთან მიმართებაში. ფირმის დანახარჯებისა და ფასების შედარებით შეფასების უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს წარმოადგენს და-ნახარჯებისა და ფასეულობების ჯაჭვის ანალიზი, რათა განისაზღვროს ცალკეული საქმიანობების ეფექტიანობა და გამოვლინდეს ის სფეროები, რომლებიც მოითხოვს დეტალურ განხილვას. **ფასეულობათა ჯაჭვის ანალიზი გვიჩვენებს**, რომ კომპანიის უნარი – მართოს ამ ჯაჭვში მოქმედი ყველა ელემენტი – არის კონკურენციული უპირატესობის მოპოვების უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი.
4. რამდენად მყარია კომპანიის კონკურენციული პოზიცია? გარემოს შეფასებისათვის საჭიროა პასუხი გაეცეს მთელ კითხვათა რიგს: მიმდინარე სტრატეგიის გამოყენების პროცესში რამდენად შეინარჩუნებს კომპანია კონკურენციულ პოზიციებს, მერამდენე ადგილი უკავია კომპანიას წარმატების ძირითადი ფაქტორების მიხედვით კონკურენტებთან მიმართებაში, ფლობს თუ არა კომპანია კონკურენციულ უპირატესობას და რა ვითარებაში იმყოფება ის ამ თვალსაზრისით.
5. რომელ სტრატეგიულ პრობლემებს აწყდება კომპანია? ამ ეტაპზე განიხილება ის საკითხები, რომელთა გადაჭრაც ხელს უწყობს სტრატეგიის ფორმირებას. საკითხების ნუსხა დგება კომპანიის გარემოს, დარგისა და კონკურენტების ანალიზის საფუძველზე. მსგავს სიტუაციებში მთავარი აქცენტი კეთდება კომპანიის ძლიერი და სუსტი მხარეების განხილვაზე, აგრეთვე იმ მოსაზრებებზე, რომლებიც მენეჯერებმა უნდა გაითვალისწინონ სტრატეგიის ფორმირების პროცესში. ეს ინფორმაცია ხელს უწყობს მენეჯერებს შეიმუშაონ კომპანიის მოთხოვნების **ადეკვატური სტრატეგია**.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის:

1. რამდენად ეფექტიანია მოქმედი სტრატეგიები?
2. რაში მდომარეობს კომპანიის სუსტი და ძლიერი მხარეები, როგორი შესაძლებლობები გააჩნია მას?
3. არის თუ არა კომპანიის ფასები და დანახარჯები კონკურენტუნარიანი? ა წარმოადგენს მისთვის საფრთხეს?
4. რამდენად მყარია კომპანიის კონკურენციული პოზიცია?
5. რომელ სტრატეგიულ პრობლემებს აწყდება კომპანია?

თავი N13. სტრატეგიული ანალიზის კონცეფციები და მათი გამოყენების მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები

❖ თემის სტრუქტურა:

- 13.1. სტრატეგიული ანალიზის მეთოდების ადაპტირება მენეჯმენტის სისტემაში.
- 13.2. ფინანსური ანალიზის კოეფიციენტების გამოყენება კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური გეგმის ფორმირების პროცესში
- ❖ **სემინარული მეცადინეობა N8 თემაზე:** „მიკროეკონომიკური სტრატეგიული ანალიზის სრულყოფის პერსპექტივები“
- ❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

თავი N13. სტრატეგიული ანალიზის კონცეფციები და მათი გამოყენების მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები

13.1 სტრატეგიული ანალიზის მეთოდების ადაპტირება მენეჯმენტის სისტემაში

დასავლეთის განვითარებული ქვეყნების პრაქტიკა მოწმობს, რომ დარგის (კორპორაციული) განვითარების სტრატეგიის ჩამოყალიბების პროცესი მოიცავს მენეჯერების მიერ ორგანიზაციის არსებული მდგომარეობის ანალიზს, ხოლო შემდეგ კი სტრატეგიების შემუშავებას მისი დანიშნულების განსახორციელებლად და მიზნების მისაღწევად.

სტრატეგიული მენეჯმენტი – ეს არის კომპანიის მენეჯერების მიერ სტრატეგიული ხედვის, მიზნების დასახვის, სტრატეგიების შემუშავებისა და რეალიზაციის ფორმირების პროცესი, ასევე აუცილებლობის (ცვალებადობის) პირობებში მათი დროული კორექტირება. შესაბამისად, ეკონომიკურ ლიტერატურაში აღწერილია სტრატეგიული მენეჯმენტის ამოცანა, რომელიც შედგება ხუთი ურთიერთდაკავშირებული ნაწილისაგან, კერძოდ :

1. კომპანიის სტრატეგიული ხედვისა და მისი ფორმულირება. ე.ი. უნდა განისაზღვროს მიზნები და გრძელვადიანი განვითარების პერსპექტივა.
2. მიზნების დასახვა.
3. სტრატეგიების შემუშავება.
4. სტრატეგიების ფორმირება და რეალიზაცია.
5. განხორციელებული საქმიანობის შეფასება, სტრატეგიული ხედვის, გლობალური მიზნების, სტრატეგიისა და მისი რეალიზაციის კორექტირება მიღებული გამოცდილების, ცვალებადი ბიზნეს გარემოს, გამოვლენილი ახალი

იდებებისა და შესაძლებლობების გათვალისწინებით.

კორპორაციას (ორგანიზაციას) აუცილებელად უნდა ჰქონდეს შემუშავებული სტრატეგია, რომელიც საშუალებას მისცემს გაითავისოს მიზნების მიღწევის და მისიის განხორციელების გზები. სტრატეგიის შემუშავებისას ყოველთვის ჩნდება კითხვა როგორ? – როგორ მივაღწიოთ მიზანს? როგორ ჩამოვიცილოთ კონკურენტები? როგორ მოვიპოვოთ უპირატესობა კონკურენტებთან ბრძოლაში? როგორ გავზარდოთ ფირმის პოზიციები გრძელვადიან პერსპექტივაში? როგორ მოვიყვანოთ კომპანიის სტრატეგიული ხედვა რეალობასთან შესაბამისობაში?

სტრატეგია საჭიროა როგორც მთლიანად კომპანიისათვის, ასევე მისი ცალკეული რგოლებისთვისაც – სამეცნიერო კვლევები, გაყიდვები, მარკეტინგი, ფინანსები, ადამიანური რესურსები და ა.შ. **კომპანიის საერთო სტრატეგია გამომდინარეობს ფირმის ქცევის მოდელიდან და მენეჯერების მიერ შემოთავაზებული ახალი იდეებიდან.**

კორპორაციული სტრატეგია – არის დივერსიფიცირებული კომპანიის მართვის საერთო გეგმა. კორპორაციული სტრატეგია ვრცელდება მთელს კომპანიაზე და მოიცავს საქმიანობის ყველა მიმართულებას. ის შედგება მოქმედებებისაგან, რომელიც გამოიყენება საკუთარი პოზიციების გამყარების მიზნით სხვადასხვა დარგებში, აგრეთვე მოიცავს კომპანიის მართვის მეთოდებს.

დივერსიფიცირებული კომპანიისათვის კორპორაციული სტრატეგიის შემუშავება ითვალისწინებს 4 სახის მოქმედებას.

1) ახალ დარგებში პოზიციის ათვისება და განმტკიცება. დივერსიფიკაციის პირველი პრობლემა – ეს არის საქმიანობის სფეროს განსაზღვრის პრობლემა, კერძოდ, მრეწველობის რომელ დარგებში იმუშავებს კომპანია და რა სახით – ახალი კომპანიის შექმნით, თუ უკვე არსებულის შეძენით. კორპორაციული სტრატეგიის ეს ასპექტი განსაზღვრავს, შემოიფარგლება თუ არა დივერსიფიკაცია მხოლოდ რამდენიმე დარგით, თუ გავრცელდება მთელს სისტემაზე, რაც განსაზღვრავს კომპანიის პოზიციას თითოეულ მიზნობრივ დარგში.

2) ყველა ქვედანაყოფის მწარმოებლურობის გაზრდა. შერჩეულ დარგებში კომპანიის პოზიციების გამყარებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კორპორაციული სტრატეგია კონცენტრირებას ახდენს საქმიანობის გაუმჯობესების გზებზე, კომპანიის ფუნქციონირების ყველა სფეროში. კონკრეტული გადაწყვეტილებები უნდა მივიღოთ ხანგრძლივ პერსპექტივაში კონკურენტული პოზიციის გაძლიერების და კომპანიის შემოსავლების გაზრდის მიზნით.

3) ქვედანაყოფებს შორის სინერგიული ეფექტის მიღების გზების ძიება და მისი კონკურენტულ უპირატესობად გარდაქმნა. მონათესავე დივერსი-ფიკაციის პროცესში კომპანიას ეძლევა საკუთარი გამოცდილების გაზიარების შესაძლებლობა, ერთობლივად იმოქმედონ მიზნის მისაღწევად, შეამცირონ ერ-თობლივი ხარჯები და იმავდროულად გაზარდონ კომპანიის ზოგიერთი პრო-დუქციის კონკურენტუნარიანობა, განსაზღვრული განყოფილებების საქმიანობის გამჯობესების ხარჯზე. რაც უფრო მჭიდროა კავშირი კომპანიის სხვადასხვა მი-მართულებებს შორის, მით

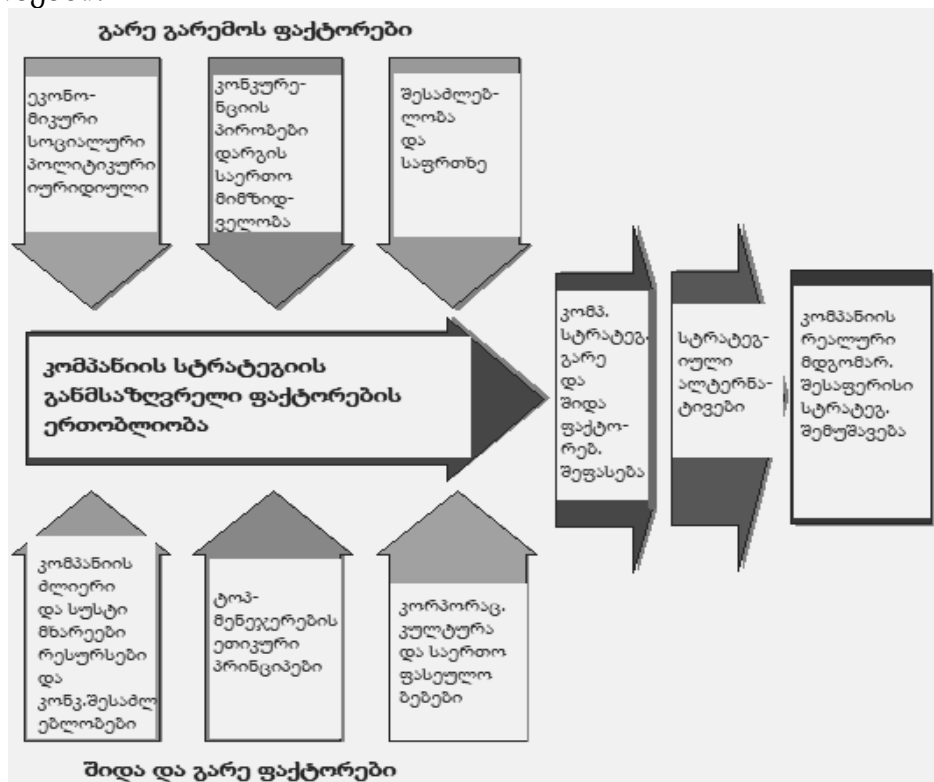
უფრო მეტი შანსია ერთობლივი სამუშაოების განხორციელებისა და კონკურენტული უპირატესობის მოპოვებისათვის.

4) **საინვესტიციო პრიორიტეტების შექმნა და კორპორაციის რესურსების გადადინება უფრო მომგებიან სფეროებში.** . რესურსების მიზანმიმართულად გადანაწილების მიზნით კომპანიის ხელმძღვანელმა ინვესტიციები უნდა წარმართოს უფრო პრიორიტეტული მიმართულებისაკენ.

კომპანიის სტრატეგიების ფორმირებაზე მოქმედი ფაქტორები, როგორც წესი, ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავდება. ამიტომაც, ვიდრე მენეჯერი დაიწყებს სტრატეგიების არჩევანს, მან წინასწარ უნდა შეაფასოს კომპანიის შიდა და გარე ფაქტორების ერთობლიობა. **ნახაზი 13.1.** აჩვენებს იმ ძირითად ფაქტორებს, რომლებიც განსაზღვრავენ კომპანიის სტრატეგიების შერჩევას.

სტრატეგიების ფორმირება იწყება მენეჯერების მიერ ორგანიზაციის შიგნით და მის გარეთ არსებული ფაქტორების გაანალიზებით, დასმული ამოცანებისა და საერთო გარემოებების შესწავლით, რაც გავლენას ახდენს, ან შეიძლება მოახდინოს ორგანიზაციის მიერ მისი მიზნების განხორციელების უნარზე აწმყოსა და მომავალში.

„SWOT“ – ანალიზი არის ერთ-ერთი მეთოდი, რომელსაც მენეჯერები იყენებენ შიგა და გარე ფაქტორების ანალიზისათვის. **„SWOT“** – ანალიზის მიზანია – გამოიკვლიოს ბიზნესის ძლიერი და სუსტი მხარეები და საწარმოს წარმატებული ფუნქციონირების შესაძლებლობანი ბაზრის უკვე მიღწეულ და პროგნოზულ პირობებში.

ნახ. 13.1. სტრატეგიების შერჩევაზე მოქმედი ფაქტორები.

„**SWOT**” - ანალიზი წარმოადგენს დაგეგმვის განხორციელების პროცესს, რომლის დროსაც მენეჯერები განსაზღვრავენ ორგანიზაციის ძლიერ მხარეებს (**strengths-S**), მის სუსტ მხარეებს (**weaknesses -W**), გარემოში არსებულ შესაძლებლობებსა (**opportunities-O**) და მოსალოდნელ საშიშროებებს (**threats-T**). „**SWOT**” - ანალიზზე დაყრდნობით, ორგანიზაციის სხვადასხვა დონეზე მყოფი მენეჯერები ირჩევენ კორპორაციის, ბიზნესის და ფუნქციონალური დონის სტრატეგიებს, რათა ორგანიზაციას უკეთესი მდგომარეობა შეუქმნან თავისი მისიისა და მიზნების განსახორციელებლად (იხ. ნახ. 13.2).

SWOT ანალიზი – დაგეგმვის განხორციელების პროცესი, რომლის დროსაც განისაზღვრება ორგანიზაციის შიგნით არსებული ძლიერი და სუსტი მხარეები, გარემოში არსებული შესაძლებლობები და მოსალოდნელი საშიშროებები	სტრატეგია კორპორაციის დონეზე სამოქმედო გეგმა ორგანიზაციის გაზრდისა და განვითარებისათვის, რომელიც ითვალისწინებს მის მიერ ფასეულობების შექმნის შესაძლებლობების ხანგრძლივობის მაქსიმალურად გაზრდას
	სტრატეგია ბიზნესის დონეზე სამოქმედო გეგმა შესაძლებლობების ეფექტურად გამოყენებისათვის და მოსალოდნელ საშიშროებებთან გასამკლავებლად, მოცემულ წარმოებაში კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად
	სტრატეგია ფუნქციონალურ დონეზე სამოქმედო გეგმა ორგანიზაციების დეპარტამენტებისათვის ფასეულობების შექმნის შესაძლებლობების გასაუმჯობესებლად.

ნახ. 13.2 SWOT- ანალიზი სტრატეგიული დაგეგმვის სისტემაში.

„**SWOT**” - - ანალიზის მეორე ეტაპი იწყება, როდესაც მენეჯერები შეუდგებიან სრული მასშტაბის „**SWOT**” – ანალიზს, დაგეგმვის განსახორციელებლად, რათა განისაზღვროს პოტენციური შესაძლებლობები და საშიშროებები იმ გარემოებებში,

რომლებიც მოქმედებენ ორგანიზაციაზე, ან შეიძლება გავლენა იქონიონ მომავალში. პოტენციური შესაძლებლობებისა და მოსალოდნელი საშიშროების ინტერპრეტაციები ჩამოთვლილია ცხრილ 13.1-ში.

„SWOT” – ანალიზის სიძლიერის, სისუსტის, შესაძლებლობებისა და საშიშროებების დადგენის შემდეგ, მენეჯერები წარმართავენ **დაგეგმვის პროცესს** და განსაზღვრავენ **სტრატეგიებს** ორგანიზაციის დანიშნულებისა და მიზნების განსახორციელებლად.

„SWOT” – ანალიზის ჩატარების შემდეგ რეკომენდებულია **„PEST”** ანალიზის ჩატარება, ორგანიზაციის შინაგანი გარემოს უფრო სიღრმისეული შესწავლისათვის, რომელიც არის ინსტრუმენტი, გათვალისწინებული: პოლიტიკური (**Polity**), ეკონომიკური (**Economy**), სოციალური (**Society**) და ტექნოლოგიური (**Technology**) გარემო პირობების ასპექტების გამოსავლენად, რომლებსაც შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ ეკონომიკური სუბიექტის სტრატეგიასა და ტაქტიკაზე.

ამჟამად, შემუშავებულია მეურნეობრიობის **სტრატეგიული ზონის მიმზიდველობის შეფასების სხვადასხვა მეთოდიკა**, განვიხილოთ:

1) **PEST” („PECT”)** –**ფაქტორების პროგნოზი** იმ სტრატეგიული ზონებისათვის, რომლებიც კორპორაციას (ფირმას) აინტერესებს. პოლიტიკურ–ეკონომიკურ, სოციალურ და ტექნოლოგიურ პირობებში შესაძლო ცვლილებების გამო მიმზიდველობის ხარისხის შეფასებისას გასათვალისწინებელია მომავალი არასტაბილურობის დონე.

2) შესაბამის გარემოში მეურნეობრიობის სტრატეგიულ ზონებზე უმნიშვნელოვანესი ტენდენციებისა და მოვლენების ზემოქმედების ხარისხის ანალიზი, რომელიც ემყარება ექსპერტული შეფასების საფუძველზე არასტაბილურობის დონის როგორც გამოვლენილი შესაძლებლობებისა და საფრთხეების შეფასებას.

3) ზრდისა და რენტაბელობის წინანდელი ტენდენციების ექსტრაპოლაცია, პროგნოზირების რაოდენობრივი მეთოდების გამოყენებით.

4) მოთხოვნის განმსაზღვრელი ანალიზი ხანმოკლე და გრძელვადიანი პერიოდისათვის, რომელიც ეყრდნობა მოთხოვნის ჩამოყალიბებულ ტენდენციაში შესაძლო ცვლილებების პროგნოზირების ხარისხობრივი მეთოდით შეფასებას.

5) რენტაბელობის განმსაზღვრელი ფაქტორების ანალიზი.

დარგის სტრუქტურული ანალიზის ინსტრუმენტი–ხუთი კონკრეტული ძალის მოდელი

სტრატეგიების შემუშავება – ანალიზზე დაფუძნებული საქმიანობაა. ამ სფეროში მენეჯერს არ ეძლევა საშუალება მიაღწიოს წარმატებას მხოლოდ მიზანსწრაფულობისა და შემოქმედებითი მიდგომის ხარჯზე.

„SWOT” - ანალიზისათვის

ჩასატარებლად დასმული კითხვების ნუსხა

ცხრ. 13.1

პოტენციური ძლიერი მხარეები	პოტენციური შესაძლებლობები	პოტენციური სუსტი მხარეები	პოტენციური საშიშროებები
სტრატეგია კარგად შემუშავდება? ძლიერი იქნება წარმოების ხაზები? როგორი იქნება წარ- მოების დონე? კარგ დონეზე იქნება სავაჭრო უნარები? კარგ დონეზე იქნება მატერიალური მენეჯმენტის სისტემები? როგორი იქნება კვლევისა და განვითარების დონე და ხელმძღვანელობა? როგორი იქნება ადამიანური რესურსების მონა- ცემები? როგორი რეპუტაციით ისარგებლებს საფირმო მარკა? როგორი იქნება სპეციალიზირებული წარმოე-ბის ღირებულება? შესა-ფერისი იქნება მართვის სისტემები? როგორია სტრატეგიის	შესაძლებელია ძირითადი ბიზნესის გაფართოება? ახალი საბაზრო სეგმენტების ათვისება? პროდუქტების სპექტრის გაფართოება? ფასების ან სპეციალიზების გაძლიერება? მრავალფეროვნების შეტანა ახალ, მზარდ ბიზნესში? უცხოურ ბაზარზე გასვლა? კვლევისა და განვითარების (R&D) გამოყენება ახალ სფეროებში? ახალი მონათესავე ბიზნესის წამოწყება? პირდაპირი ვერტიკალური ინტეგრირება? ბარიერების გადალახვა ახალი ბიზნესის წამოსაწყებად?	მოსალოდნელია სტრატე-გიის სუსტად ჩამოყალიბე-ბა? წარმოების მომველე-ბული და ვიწრო ხაზები? საწარმოო ხარჯების გაზ- რდა? წარუმატებლობა კვლევისა და განვითარების სიახლეების მხრივ? მარკეტინგის სუსტი გეგმა? მასალების მენეჯმენტის სუსტი სისტემები? მომხმარებელთა კეთილგანწყობის დაკარგვა? არაადეკვატური ადამიანური რესურსები? წარუმატებელი სამარკო ნიშანი? უმიმართულებოდ ზრდა? საერთო მიმართულების	მოსალოდნელია შეტევის განხორციელება ძირითად ბიზნეს(ებ)ზე? შიდა კონკურენციის გაზრდა? უცხოური კონკურენციის გაზრდა? მომხმარებელთა გემოვნების შეცვლა? ბარიერების გადალახვის შეუძლებლობა? ახალი ან შემცვლელი პრო-დუქტების ზრდა? წარმოების კონკურენციის გამძაფრება? ახალი ფორმის კონკურენციები? პოტენციურად არსებობს კომპანიის შთანთქმის შესაძლებლობა?

შეცვლის უნარი? სხვა?	კონკურენტების წინააღმდეგობის შესუსტება? საფირმო მარკასთან დაკავშირებული კაპიტალის გამოყენება ახალ სფეროებში? გზების გამონახვა ბაზრის სწრაფად გასაფართოებლად? სხვა?	დაკარგვა? განყოფილებებს შორის შუღლი? ერთიანი მართვის მოშლა? ორგანიზაციული სტრუქტურისა და მართვის სისტემების შეუსაბამობა? არასასურველი კონფლიქ ტი და პოლიტიკა? სხვა?	მოსალოდნელი დემოგრაფიული ფაქტორების ცვლილებები? ეკონომიკური ფაქტორების ცვლილებები? ეკონომიკური ვარდნა? შრომის ფასების გაზრდა? ბაზრის გაფართოების შენელება? სხვა?

გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, თუ რომელი სტრატეგია უნდა შევარჩიოთ, მიიღება კომპანიის შიდა და გარე გარემოს ანალიზის საფუძველზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სტრატეგია კარგავს სიცოცხლისუნარიანობას. ძირითადი ყურადღება ეთმობა **ფაქტორების ორ ჯგუფს**: პირველი – შეისწავლება დარგში არსებული სიტუაცია და კონკურენციის პირობები, მეორე – კომპანიის შიდა გარემო და საკუთარი კონკურენტუნარიანობა.

დარგები ეკონომიკური მაჩვენებლების მიხედვით, მკვეთრად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან შიდა კონკურენციისა და განვითარების პერსპექტივების მიხედვით:

- ტექნიკური პროგრესის ტემპები შეიძლება მერყეობდეს მაღალ და დაბალ მაჩვენებელს შორის;
- საჭირო ინვესტიციების სიდიდე შეიძლება იყოს დიდი ან უმნიშვნელო;
- ბაზრის მასშტაბები შეიძლება იყოს როგორც ადგილობრივი, ასევე საერთაშორისო;
- მწარმოებლები აწარმოებენ სტანდარტულ ან დიფერენცირებულ პროდუქციას;
- კონკურენციის დონე დარგში შეიძლება იყოს ძლიერი ან სუსტი, ასევე ორიენტირებული იყოს ფასებზე, ხარისხზე, გაყიდვის შემდგომ მომსახურებაზე ან ნებისმიერ სხვა ვითარებაზე;
- მოთხოვნილება შეიძლება გაიზარდოს ან შემცირდეს.

დარგში საერთო სიტუაციისა და კონკურენციის ანალიზის დროს გამოიყენება ისეთი ხერხები, რომლებიც გვაძლევს შესაძლებლობას სწორად შევაფასოთ დარგის ცვალებადი პირობები და განვსაზღვროთ კონკურენტული ბრძოლის ხასიათი და

დონე. ეს საშუალებას იძლევა, შემუშავდეს დარგში საერთო სიტუაციის შესაბამისი სტრატეგია და განისაზღვროს მისი მიმზიდველობა, კომპანიის კაპიტალის დაბანდების თვალსაზრისით. ანალიზი გულისხმობს კომპანიის საქმიანობის გამოკვლევას გარე გარემოსთან კავშირში.

დარგში საერთო სიტუაციისა და კონკურენციის ანალიზის ქვაკუთხედია კონკურენტული მეტოქეობის საფუძვლიანი შესწავლა, მისი წარმოშობის წყაროების და კონკურენტული ძალების ზემოქმედების დონის განსაზღვრა.

მიუხედავად იმისა, რომ ცალკეულ დარგში კონკურენციის გავლენის დონე მკვეთრად განსხვავდება, უნდა აღინიშნოს, რომ კონკურენციის ხასიათი ერთგვარია, რაც საშუალებას გვაძლევს გამოვიყენოთ ქვემოთ მოყვანილი სქემა იმისათვის, რომ განვსაზღვროთ მისი ბუნება და კონკურენტული ძალების ზემოქმედება.

კომპანიის ძლიერი მხარეების და რესურსული პოტენციალის განსაზღვრა

ცხრილი 13.2-ში მოყვანილია მთელი რიგი ფაქტორებისა, რომლებიც მენეჯერმა უნდა გაითვალისწინოს კომპანიის (ფირმის) სუსტი და ძლიერი მხარეების განსაზღვრის პროცესში, ხოლო SWOT - ანალიზის ჩასატარებლად მეთოდოლოგია განხილულია ზემოთ (იხილეთ ქვეთავი 13.1. „სტრატეგიული ანალიზის მეთოდების ადაპტირება სტრატეგიული მენეჯმენტის სისტემაში“).

კომპანიის ძლიერი მხარეების და რესურსული პოტენციალის განსაზღვრა

ცხრ. 13.2

პოტენციური ძლიერი მხარეები	სრული კომპეტენტურობა ძირითად საკითხებში; ადეკვატური ფინანსური რესურსები; კომპანიის მაღალი რეიტინგი მომხმარებლებში; ბაზარზე ლიდერის აღიარება; კარგად შემუშავებული ფუქციონალური სტრატეგია; ეკონომია წარმოების მასშტაბებზე; თავდაცვის უნარი კონკურენტთა ძლიერი ზეგავლენისგან; საკუთარი ტექნოლოგია; დაბალი დანახარჯები (უპირატესობა დანახარჯების მიხედვით); საუკეთესო სარეკლამო კამპანია; ახალი პროდუქციის შემუშავების გამოცდილება; გამოცდილი მენეჯმენტი; დიდი გამოცდილება (დაწინაურება სწავლება/გამოცდილების მრუდის შედეგად); წარმოების საუკეთესო შესაძლებლობები; ტექნოლოგიის სრულყოფილად ცოდნა და სხვა

პოტენციური შესაძლებლობები	გარე	მომხმარებელთა დამატებითი ჯგუფების მომსახურების უნარი ან გასვლა ახალ ბაზარზე ან ახალ საბაზრო სეგმენტებზე; პროდუქციის ასორტიმენტის გაფართოების გზები, რათა დაკმაყოფილდეს მომხმარებელთა უფრო მეტი მოთხოვნილება; ცოდნისა და ტექნოლოგიური ნოუ-ჰაუს გამოყენების უნარი ახალი პროდუქციის წარმოებისას ან უკვე არსებული პროდუქციის განახლებული სახით გამოშვების პროცესში; ვერტიკალური ინტეგრაცია (წინ ან უკან; მიმზიდველ უცხოურ ბაზრებზე სავაჭრო ბარიერების შემცირება; კონკურენტიფორმების პოზიციების შესუსტება; სწრაფი განვითარების შესაძლებლობა ბაზარზე მოთხოვნილებების სწრაფ ცვლილებებთან დაკავშირებით; ახალი ტექნოლოგიების გამოჩენა და სხვა
პოტენციური სუსტი მხარეები		არ არის მკაფიოდ განსაზღვრული სტრატეგიული განვითარების მიმართულება; მოძველებული დანადგარები; მოგების დაბალი დონე; მენეჯმენტის უნარის ან გამოცდილების ნაკლებობა; საქმიანობის ძირითად სფეროებში გამოცდილების არქონა; ცუდი რეკომენდაციის მქონე კომპანია; შიდა საწარმოო პრობლემები; კვლევების სფეროში არსებული ჩამორჩენილობა; პროდუქციის შეზღუდული ასორტიმენტი; არასაკმარისი იმიჯი ბაზარზე; ცუდი გასაღების ქსელი; მარკეტინგული საქმიანობის არადამაკმაყოფილებელი ორგანიზება; ფულის არასაკმარისი რაოდენობა სტრატეგიაში აუცილებელი ცვლილებებისათვის; პროდუქციის თვითღირებულება მაღალია, ვიდრე ძირითადი კონკურენტების და სხვა
პოტენციური გარე საფრთხეები		ბაზარზე შედარებით დაბალი დანახარჯებით უცხოელი კონკურენტების გამოსვლა; შემცვლელი პროდუქტების გაყიდვების ზრდა; ბაზრის ნელი ტემპით ზრდა; უცხოური ვალუტის კურსის არახელსაყრელი

	ცვლილება ან მთავრობის სავაჭრო პოლიტიკის შეცვლა; ძვირადღირებული საკანონმდებლო მოთხოვნები; მაღალი დამოკიდებულება მოთხოვნილების შემცირებასა და ბიზნესის განვითარების სასიცოცხლო ციკლთან მიმართებაში; მომხმარებელთა მოთხოვნილებისა და გემოვნების ცვლილება; არასასურველი დემოგრაფიული ცვლილებები და სხვა

SWOT - ანალიზის პროცესში კომპანიის სუსტი და ძლიერი მხარეების გამოვლენის შემდეგ, უნდა მოხდეს თითოეული მახასიათებლის დაკვირვებით შესწავლა და შეფასება. შემდეგ ეტაპზე უნდა შეფასდეს კომპანიის რესურსების კონკურენტული მნიშვნელობა, რამდენადაც არ არსებობს ორი კომპანია რესურსების ერთნაირი ნაკრებით, შესაბამისად, ცალკეულ კომპანიას გააჩნია სუსტი და ძლიერი მხარეები. რესურსული ბაზების შემადგენლობაში განსხვავება განსაზღვრავს კომპანიის მოგებასა და ეფექტიანობაში სხვაობას. წარმატების მოპოვების შანსი იზრდება იმ შემთხვევაში, როდესაც კომპანიას გააჩნია ადეკვატური და საკმარისად კონკურენტუნარიანი რესურსები, განსაკუთრებით, თუ ისინი უზრუნველყოფენ კონკურენტულ უპირატესობას.

შესაბამისად, რესურსი ქმნის მყარ კონკურენტულ უპირატესობას, თუ შეესაბამება ოთხ კრიტერიუმს:

1. რთული კვლავწარმოება;
2. მოხმარების ხანგრძლივობა;
3. რესურსების უპირატესობა;
4. მყარი პოზიცია ნეიტრალიზებასთან მიმართებაში.

ამრიგად, სტრატეგიის შემუშავების პროცესში საჭიროა ისეთ რესურსზე დაყრდნობა, რომელშიც კომპანიას საუკეთესო კონკურენტული უპირატესობა გააჩნია კონკურენტებთან მიმართებაში, იქნება ეს უნიკალური გამოცდილება, საკმარისი რეზერვი თუ მძლავრი კონკურენტული შესაძლებლობები.

როგორც უკვე აღინიშნა დანახარჯების სტრატეგიული ანალიზის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია ფასეულობათა ჯაჭვი, რომელიც განსაზღვრავს საქონელის ან მომსახურების შემუშავების, წარმოების, მარკეტინგის, პროდუქციის მიწოდების, მხარდაჭერისა და მომსახურების განსაზღვრულ საქმიანობას, ფუნქციებსა და პროცესს. ფასეულობათა ჯაჭვი, რომელიც ქმნის სხვადასხვა საქმიანობების სახეების ღირებულებას, იწყება ნედლეულის უზრუნველყოფით და

შემდგომ გრძელდება სხვადასხვა ნაწილის ან კომპონენტების წარმოების პროცესში, პროდუქციის გამოშვების, საბითუმო და საცალო ვაჭრობის ან საბოლოო მომხმარებლების მომსახურების დროს (იხ. „კომპანიის სტანდარტული ფასეულობათა ჯაჭვის სქემა“).

კონკურენციული ძალის შეფასება

შედარებით უფრო ზუსტი განსაზღვრება იმისა, თუ რამდენად ახერხებს ფირმა შეინარჩუნოს საკუთარი კონკურენციული პოზიციები, არის – წარმატების ძირითადი ფაქტორების რაოდენობრივი შეფასება კონკურენტებთან მიმართებაში, თითოეული წარმატების ძირითადი ფაქტორების და კონკურენციული ძალების მნიშვნელოვანი ინდიკატორების მიხედვით. უმეტესწილად, ინფორმაცია კონკურენციის გარეთ არსებული ვითარების თაობაზე მიიღება წინა გამოკვლევების საფუძველზე. დარგისა და კონკურენციის ანალიზის პროცესში ვლინდება წარმატების ძირითადი ფაქტორები და კონკურენციის კრიტერიუმები, რომლის მიხედვითაც ბაზარზე მოქმედი სუბიექტები იყოფა **ლიდერებად** და **აუტსაიდერებად**. კონკურენტების გამოკვლევის და მათი შედარებითი შეფასების საფუძველზე განისაზღვრება ძირითადი კონკურენტების უპირატესობები და შესაძლებლობები.

პირველი ეტაპი დარგში არსებული წარმატების ძირითადი ფაქტორების განსაზღვრა და მათი კონკურენციული უპირატესობების ან ნაკლოვანებების გამოვლენა (ჩვეულებრივ, საკმარისია 6-10 მაჩვენებელი).

მეორე ეტაპზე ხდება ფირმისა და მისი კონკურენტების შეფასება თითოეული მაჩვენებლის მიხედვით. ასეთ ვითარებაში უფრო ხელსაყრელია 10-ბალიანი შკალის გამოყენება, თუმცა ასევე შესაძლებელია შეფასების განსხვავებული მეთოდის გამოყენება: ძლიერი (+), სუსტი (-), თითქმის ერთნაირი (=), თუ ინფორმაცია არ არის საკმარისი და რაოდენობრივი შეფასება არის სუბიექტური (საეჭვოდ ზუსტი).

შენიშვნა, მაჩვენებლების შეფასების მაღალი დონე მიუთითებს ფირმის ძლიერ კონკურენციულ პოზიციასა და კონკურენციულ უპირატესობაზე, ხოლო ამ შემთხვევაში დაბალი შეფასებები მიუთითებს მათ სუსტ კონკურენციულ პოზიციასა და კონკურენციულ ნაკლოვანებებზე.

მესამე ეტაპი წარმოადგენს თითოეული კონკურენტის ძლიერი მხარეების შემაჯამებელ შეფასებას და მათი კონკურენციული ძალების საბოლოო მაჩვენებლების გაანგარიშებას.

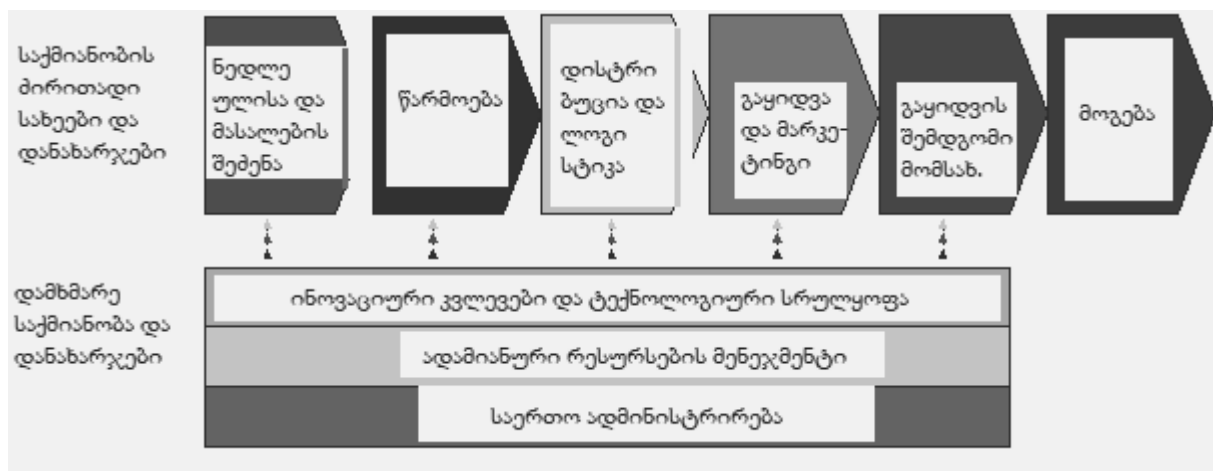
მეოთხე ეტაპი – დასკვნები, კონკურენციული უპირატესობების ან ნაკლოვანებების ხარისხსა და მასშტაბების თაობაზე, ასევე იმ სფეროების განსაზღვრა, რომლებშიც ფირმის პოზიციები შედარებით ძლიერი ან სუსტია.

დანახარჯების სტრატეგიული ანალიზი და ფასეულობათა ჯაჭვი

იმისთვის, რომ კომპანია იყოს კონკურენტუნარიანი, მისი დანახარჯები ნაწილობრივად მაინც უნდა შეესაბამებოდეს კონკურენტების დანახარჯებს. იმ დროს, როდესაც განსაზღვრული სხვაობა დანახარჯებს შორის მისაღებია, როდესაც კონკურენტების საქონელი არსებითად დიფერენცირებულია, მით უფრო დაუცველია მაღალი დანახარჯების მქონე ფირმების საბაზრო პოზიცია, რამდენადაც მათი დანახარჯები აღემატება მათი უშუალო კონკურენტების დანახარჯებს. შესაბამისად, რაც უფრო მაღალია კომპანიის დანახარჯები მისი უშუალო კონკურენტის დანახარჯებთან შედარებით, მით უფრო დაუცველია ამ კომპანიის პოზიცია ბაზარზე.

რამდენადაც დანახარჯების განსაზღვრა შესაძლებელია რამდენიმე ვარიანტის მიხედვით, კომპანია ვალდებულია დაადგინოს, რამდენად შეესაბამება მისი პროდუქციის ფასი კონკურენტების ფასებს. ასეთ სიტუაციაში გამოიყენება **დანახარჯების სტრატეგიული ანალიზი**, რომელიც კონცენტრირებულია იმაზე, თუ რამდენად შეესაბამება კომპანიის დანახარჯები მისი კონკურენტის დანახარჯებს.

კომპანიის ფასეულობათა ჯაჭვის კონცეფცია. დანახარჯების სტრატეგიული ანალიზის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია **ფასეულობათა ჯაჭვი**, რომელიც განსაზღვრავს საქონელის ან მომსახურების შემუშავების, წარმოების, მარკეტინგის, პროდუქციის მიწოდების, მხარდაჭერისა და მომსახურების განსაზღვრულ საქმიანობას,

ნახ. 13.3. კომპანიის სტანდარტული ფასეულობათა ჯაჭვი.

ფუნქციებსა და პროცესს. ფასეულობათა ჯაჭვი, რომელიც ქმნის სხვადასხვა საქმიანობების სახეების ღირებულებას, იწყება ნედლეულის უზრუნველყოფით და შემდგომ გრძელდება სხვადასხვა ნაწილის ან კომპონენტების წარმოების პროცესში, პროდუქციის გამოშვების, საბითუმო და საცალო ვაჭრობის ან საბოლოო მომხმარებლების მომსახურების დროს.

კომპანიის ფასეულობათა ჯაჭვი ასახავს ერთმანეთთან დაკავშირებული საქმიანობების მიმართულებებსა და ფუნქციებს, რომლებიც ხორციელდება ფირმის შიგნით (ნახაზი 13.5). ეს ჯაჭვი თავისთავში მოიცავს მოგების ზღვარს, რადგანაც, ღირებულების შექმნისათვის ფირმის დანახარჯებზე დანამატი, რომლებიც წარმოიშობა ფასების ჩამოყალიბების პროცესში, ჩვეულებრივ, შედის საბოლოო ფასში (ან სრულ დანახარჯებში), მყიდველების მიერ გადახდილი საფასური – გაწეულ ხარჯებზე უფრო მეტი შემოსავლის მიღება – ეს არის ბიზნესის უმთავრესი მიზანი.

ამრიგად, **ფასეულობათა ჯაჭვი** კომპანიას აძლევს საშუალებას – განსაზღვროს ძირითადი და დამატებითი საქმიანობები, რომლებიც მომხმარებლისათვის ქმნიან გარკვეულ ღირებულებებს. ფასეულობათა ჯაჭვის საფუძველზე შეგვიძლია გავაკეთოთ სტრატეგიული შეფასება საქმიანობის სახეებს შორის კავშირის მიხედვით, რომელიც ხორციელდება კომპანიის შიგნით და გარეთ, რაც მნიშვნელოვანია სტრატეგიის შემუშავებისათვის, აგრეთვე იმის განსაზღვრისათვის, თუ როგორ შეიძლება გავაძლიეროთ არსებული უპირატესობა.

მიკროეკონომიკურ დონეზე **სუბიექტების ეკონომიკური უსაფრთხოების** მიღწევაში მნიშვნელოვანი როლი უკავია **ოპერაციულ-ღირებულებით ანალიზს** – **ABC(Activity Based Costing)**, რომელიც არის დანახარჯებისა და მწარმოებლურობის გაზომვის მეთოდი, დაფუძნებული ოპერაციებსა და დანახარჯების მატარებლებზე.

ოპერაციულ-ღირებულებითი ანალიზის (ABC) მიზნებს წარმოადგენს:

1. დანახარჯების გაანგარიშება ძირეული ოპერაციების შესრულებაზე, მათი ურთიერთკავშირის გათვალისწინებით;
2. დანახარჯების შემცირება და კორპორაციის მუშაობის შედეგიანობის ამაღლება;
3. დანახარჯების ეფექტიანი მართვა;
4. ინფორმაციის შეგროვება და გამოყენება ოპერაციების თვითღირებულებასა და ბიზნესპროცესებზე;
5. დამატებითი ინფორმაციების (რაოდენობრივი, ხარისხობრივი) შეკრება და გამოყენება მმართველობითი გადაწყვეტილების მისაღებად.

ამრიგად, ზემოთ დასახელებული სტრატეგიული ანალიზური კვლევების: „**SWOT**”–ანალიზი, „**PEST**” – ანალიზი, **დარგის** სტრუქტურული ანალიზის **ინსტრუმენტი** – **ხუთი კონკრეტული ძალის მოდელი**, **დანახარჯების სტრატეგიული ანალიზი** და **ფასეულობათა ჯაჭვი**, **ოპერაციულ-ღირებულებითი ანალიზი** – „**ABC**” და სხვა მეთოდების გამოყენებას არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება ეკონომიკური სუბიექტის უსაფრთხოებისათვის ოპერატიული ღონისძიებების შემუშავებაში სიტუაციური პრობლემების გადასაჭრელად, რათა თავიდან აიცილებულონ სუბიექტის მიმართ სხვადასხვა გაუთვალისწინებელი თუ მოსალოდნელი საფრთხეები.

13.2. ფინანსური ანალიზის კოეფიციენტების გამოყენება კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური გეგმის ფორმირების პროცესში

როგორც უკვე აღინიშნა, სტრატეგიული ანალიზის განხორციელება პროფესიონალურ დონეზე ხელს უწყობს გამოვლინდეს სტრატეგიის უპირატესობები და ნაკლოვანებები, კომპანიის შესაძლებლობები და სისუსტეები, აგრეთვე კომპანიის უნარი, შეინარჩუნოს საკუთარი პოზიციები მკაცრი კონკურენციის პირობებში. ეს ინფორმაცია ხელს უწყობს მენეჯერებს შეიმუშაონ კომპანიის მოთხოვნების ადეკვატური სტრატეგია ფინანსური გეგმის ფორმირების პროცესში (იხ.ცხრილი 13.3).

ცხრ. 13.3.

კონკურენციის მასშტაბი (გეოგრაფიული ასპექტი):	ადგილობრივი, რეგიონული, ეროვნული, მრავალეროვნული, გლობალური
სტრატეგიული მიზანდასახვა	დომინირებადი ლიდერობა დარგში; ამჟამინდელი ლიდერის პოზიციების შესუსტება; დარგის ლიდერთა სიაში ყოფნა (პირველი ხუთეული); ლიდერთა ათეულში გადასვლა; დარგში ერთ-ორი საფეხურით წინსვლა; უპირატესობის მოპოვება კონკრეტული კონკურენტის წინააღმდეგ; არსებული პოზიციების შენარჩუნება; უბრალოდ გადარჩენა.
მიზნები ბაზარზე წილის მოპოვებისათვის	აგრესიული გაფართოება სხვა ფირმების შესყიდვისა და შიდა ზრდის საფუძველზე; გაფართოება შიდა სტრუქტურული ზრდის საფუძველზე; გაფართოება სხვა ფირმების შეძენის საფუძველზე; არსებული საბაზრო წილის შენარჩუნება; მოგების მიღების მოკლევადიანი მიზნების მიღწევისთვის, საბაზრო წილის შემცირება.
მიზნები კონკურენტული პოზიციის მოპოვებისათვის	არსებული პოზიციის გაძლიერება და გაფართოება; არსებული პოზიციის

	გაძლიერება; შუა რიგებში პოზიციის შენარჩუნება; კომპანია ცდილობს შეცვალოს საკუთარი პოზიცია ბაზარზე; კომპანია იმყოფება კონკურენციის პროცესში; კომპანია ცვლის პოზიციებს ბაზარზე, რათა უზრუნველყოს თავდაცვა
სტრატეგიის სახეები	თავდასხმითი; თავდაცვითი; შერეული სტრატეგიების კომბინაცია; აგრესიული სტრატეგია, რისკის მაღალი ხარისხი; კონსერვატიული, მიბაძვითი
კონკურენტული სტრატეგია	დანახარჯების მიხედვით ლიდერობა; საბაზრო ნიშაზე ფოკუსირება; ტექნოლოგიურად მოწინავე; ტექნოლოგიურად ჩამორჩენილი; გეოგრაფიული; სპეციფიკური მოთხოვნილების მქონე მომხმარებელი და სხვა
პროდუქციის დიფერენციაცია	ხარისხის მიხედვით; მომსახურების მიხედვით; ტექნოლოგიური უპირატესობის მიხედვით; ასორტიმენტის მიხედვით; ფირმის იმიჯისა და რეპუტაციის ხარისხი; სხვა მახასიათებლები, მომხმარებელთათვის დამატებითი სარგებელი

შენიშვნა. რამდენადაც სტრატეგია შეიძლება ორიენტირებული იყოს ბაზრის ნებისმიერ სეგმენტზე, ხოლო დიფერენციაცია ხდება ნებისმიერი პარამეტრის მიხედვით, აუცილებელია ზუსტად განისაზღვროს, რა მიზნებს ისახავს არსებული **კომპანიის სტრატეგია**. კომპანია ჩვეულებრივ იბრძვის ბაზრის სხვადასხვა სეგმენტისათვის და ახდენს საკუთარი საქონლის დიფერენცირებას სხვადასხვა პარამეტრების მიხედვით.

დარგში მომავალი ლიდერების გამოვლენა. საკითხის განხილვისას, რომელიც განსაზღვრავს, თუ რამდენად ხელსაყრელი ან არახელსაყრელი პოზიცია აქვს კონკურენტს, საბაზრო პოზიციების მოსაპოვებლად, საჭიროა მოვახდინოთ კონცენტრირება მისი პოტენციური შესაძლებლობების შეფასებაზე სხვა კონკურენტებთან მიმართებაში. ჩვეულებრივ, იმის განსაზღვრა, თუ რამდენად ინარჩუნებს ფირმა ამჟამად საკუთარ **საბაზრო წილს**, დამოკიდებულია კომპანიის სიმტკიცეზე კონკურენტების მხრიდან განხორციელებული შეტევების დროს, აგრეთვე, იმაზე, თუ რამდენად კონკურენტუნარიანია თვით კომპანია. ადვილად შესაძლებელია, სწორედ ეს ფირმა გახდეს კონკურენტული თავდასხმის ობიექტი დარგში არსებული სხვა კომპანიების მხრიდან. ზუსტი განსაზღვრა, თუ რომელი კონკურენტები გააძლიერებენ ან დაკარგავენ საკუთარ პოზიციებს ბაზარზე, სტრატეგიების შემუშავების დროს მენეჯერებს დაეხმარება, გათვალონ მომავალში მთავარი კონკურენტების სავარაუდო სვლები.

კონკურენტების მოქმედებების პროგნოზი. კონკურენტთა სავარაუდო ნაბიჯების განსაზღვრა ახლო მომავლისათვის ერთი მხრივ რთულია, მაგრამ მათი საქმიანობის ანალიზის მეტად სასარგებლო შემადგენელია. სიტუაციის შესწავლამ, რომელშიც იმყოფებიან კონკურენტი ფირმები - მათი სტრატეგიული გადაწყვეტილებების განსაზღვრამ, ბაზარზე მათი პოზიციების შეფასებამ, დადგენამ იმისა, თუ რამდენად ესაჭიროებათ მათ საკუთარი ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესება, - შეიძლება არსებითი როლი ითამაშოს კონკურენტთა სავარაუდო მოქმედებების პროგნოზირებისას. **აგრესიული კონკურენტები**, როგორც წესი, სრულიად ახალი სტრატეგიული გადაწყვეტილებების რეალიზაციას ახდენენ.

იმისათვის, რომ ანალიტიკოსმა გათვალოს კონკურენტების შემდგომი ნაბიჯები, მან მთლიანად უნდა შეისწავლოს **კონკურენტ-ფირმაში არსებული ვითარება**, გაიგოს მისი მენეჯერების აზროვნების სტილი და განსაზღვროს, არსებული ვარიანტებიდან რომელ გზას აირჩევს მენეჯერი. ეს ნამდვილად რთული და ხანგრძლივი სამუშაოა, იმდენად, რამდენადაც ანალიზი კეთდება მცირედი ინფორმაციის საფუძველზე, რომელიც მიღებულია სხვადასხვა წყაროდან.

ზოგადად, **წარმატების საკვანძო ფაქტორები** სხვადასხვა დარგის მიხედვით განსხვავდება. ამასთანავე, ისინი **ხშირად იცვლება** დარგში არსებული ვითარების ცვლილების შესაბამისად. **ცხრილში 13.4** ნაჩვენებია წარმატების საკვანძო ფაქტორების სახეები. ძალიან რთულია დროის ერთ რომელიმე კონკრეტულ მომენტში გამოყო ერთდროულად სამი-ოთხი ფაქტორი, რომელიც ზეგავლენას ახდენს დარგში არსებულ კონკურენციაზე. ამასთანავე, ამ ფაქტორებიდან მხოლოდ ერთი ან ორი შეიძლება აღმოჩნდეს მნიშვნელოვანი.

წარმატების საკვანძო ფაქტორები

ცხრ. 13.4.

ტექნოლოგიებზე დამოკიდებული	განხორციელებული სამეცნიერო კვლევების ხარისხი (განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ფარმაცევტიაში, მედიცინაში, კოსმოსურ ინდუსტრიასა და სხვა მაღალტექნოლოგიურ დარგებში); წარმოების პროცესში ინოვაციების განხორციელება; ახალი საქონლის შემუშავების შესაძლებლობა; არსებული ტექნოლოგიების ფლობის ხარისხი
წარმოებასთან დაკავშირებული	პროდუქციის დაბალი თვითღირებულება (ეკონომია წარმოების მასშტაბებზე და სხვა); პროდუქციის ხარისხი (დეფექტების რაოდენობის შემცირება, სარემონტო სამუშაოებზე მოთხოვნილების შემცირება); საწარმოო ძალების გამოყენების მაღალი ხარისხი (მნიშვნელოვანია კაპიტალტევადი დარგებისათვის); საწარმოს ხელსაყრელი ადგილმდებარეობა, რომელიც ტრანსპორტირების ხარჯების შემცირების საშუალებას იძლევა; კვალიფიცირებული ადამიანური რესურსების მოზიდვის შესაძლებლობა; შრომისნაყოფიერების მაღალი ხარისხი (მნიშვნელოვანია შრომატევადი დარგებისათვის); სხვადასხვა ასორტიმენტის პროდუქციის წარმოების შესაძლებლობა; მომხმარებელთა მოთხოვნებიდან დაკმაყოფილების შესაძლებლობა
პროდუქციის რეალიზაციასთან დაკავშირებული	ბითუმად მოვაჭრე დისტრიბუტორების/დილერების ფართო ქსელი; საცალოდ სავაჭრო ობიექტების არსებობის შესაძლებლობა; საცალოდ სავაჭრო ობიექტების, რომლებიც იმყოფებიან კომპანიის დაქვემდებარების ქვეშ; დაბალი სარეალიზაციო ხარჯები; სწრაფი მიწოდება და მომსახურება
მარკეტინგთან დაკავშირებული	დისტრიბუციის განყოფილების თანამშრომელთა მაღალი კვალიფიკაცია;

	კლიენტებისათვის ტექნიკური მომსახურების შესაძლებლობა პროდუქციის შეძენის და გამოყენების პროცესში; მომხმარებელთა დაკვეთების ყურადღებით შესრულება (მცირეოდენი შეცდომებით); პრო-დუქციის სახეობების მრავალფეროვნება; გაყიდვების ხელოვნება; მიმზიდველი შეფუთვა/დიზაინი; მომხმარებლებისათვის გარანტიების უზრუნველყოფა (მნიშვნელ-ოვანი ფაქტორია ფოსტით შეკვეთებისა და ახალი პროდუქციის რეალიზაციის დროს)
პროფესიულ უნარ-ჩვევებთან დაკავშირებული	განსაკუთრებული ნიჭი (მნიშვნელოვანია პროფესიული მომსახურების სფეროში); ნოუ-ჰაუ ხარისხის უზრუნველყოფის სფეროში; კომპეტენციის ხარისხი დიზაინის სფეროში (განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საფეიქრო ინდუსტრიაში); კონკრეტული ტექნოლ-ოგიების ცოდნის ხარისხი; ეფექტიანი რეკლამის შექმნის უნარი; ახალი პროდუქციის დამუშავების ეტაპიდან სამრეწველო წარმოების ეტაპზე სწრაფი გადასვლა
ორგანიზციულ შესაძლებლობებთან დაკავშირებული	საინფორმაციო სისტემის ხარისხი (განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ავია გადაზიდვების სფეროში, საკრედიტო ბარათების ინდუსტრიაში, სასტუმროს ბიზნესში და ა.შ.); ცვალებად საბაზრო ვითარებაზე სწრაფი რეაგირების უნარი (გადაწყვეტილების მიღების პროცესის სწორი გადანაწილება, ბაზარზე ახალი პროდუქციის გამოტანას სჭირდება მცირე დრო); დიდი გამოცდილება და ნოუ-ჰაუ მენეჯმენტის სფეროში
წარმატების საკვანძო ფაქტორების სხვა სახეები	მომხმარებლებში ფირმის სასურველი იმიჯი და რეპუტაცია; საერთო დაბალი დანახარჯები (არა მარტო საწარმოო); ხელსაყრელი ადგილმდებარეობა (განსაკუთრებით

	მნიშვნელოვანია საცალო ვაჭრობისათვის); კომუნიკაბელური და კეთილმოსურნე მომსახურე პერსონალი; ფინანსური ბაზრების გამოყენების შესაძლებლობა (განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დამწყები კომპანიებისათვის, რომლებიც მუშაობენ სარისკო ან კაპიტალტევად დარგებში); პატენტების არსებობა

დარგში კონკურენტული სიტუაციის ანალიზის ბოლო ეტაპია – დარგში საერთო სიტუაციის შეფასება და კონკრეტული აზრის ჩამოყალიბება მოკლევადიან და გრძელვადიან პერსპექტივაში, დარგის მიმზიდველობასთან ან არამიმზიდველობასთან დაკავშირებით.

დარგის მიმზიდველობის განისაზღვრისათვის მნიშვნელოვანია შემდეგი ფაქტორები:

- დარგის პოტენციალის ზრდა;
- მოცემულ დარგში ძირითადი მამოძრავებელი ძალების დადებითი და უარყოფითი ზეგავლენა;
- დარგში მსხვილი ფირმების შემოსვლის (ან, პირიქით, გასვლის) ალბათობა (ახალი ფირმების გამოჩენა ამცირებს დარგის მიმზიდველობას; მსხვილი კომპანიების ან რამდენიმე მცირე ფირმის ერთდროულად ბაზრიდან გასვლა აძლევს სხვა ფირმებს ზრდისა და განვითარების ახალ შესაძლებლობებს);
- მოთხოვნილების სტაბილურობა (მოთხოვნილება დამოკიდებულია წელიწადის დროებზე, ეკონომიკურ ციკლზე, მომხმარებელთა მოთხოვნილების ცვლილებაზე, შემცვლელი პროდუქციის რაოდენობაზე);
- კონკურენციის ძალების ზეგავლენის გაზრდა ან შემცირება;
- საერთოდ დარგში არსებული პრობლემური საკითხები;
- განუსაზღვრელობისა და რისკის ხარისხი, რომელიც უკავშირდება დარგის სამომავლო განვითარებას;
- დარგში მოგების ზრდა ან შემცირება, როგორც არსებული კონკურენციის პირობების და მამოძრავებელი ძალების შედეგი.

საერთო მიდგომის მიხედვით, თუ დარგში არსებობს მაღალი მოგების მიღების პერსპექტივა, ვიდრე საშუალოდ სხვა დარგებშია, მაშინ ეს დარგი შეიძლება ჩაითვალოს მიმზიდველად. თუ საგარაუდო მოგების დონე დაბალია, ვიდრე საშუალოდ სხვა დარგებში, მაშინ ასეთი დარგი არ არის მიმზიდველი. თუმცა არ არის მართებული დარგები დავყოთ მიმზიდველობის და არამიმზიდველობის ხარისხის მიხედვით. მიმზიდველობა არის შედარებითი ცნება და არა აბსოლუტური, ნებისმიერი გადაწყვეტილება ამა თუ იმ განვითარების გზების შესახებ მიიღება დაკვირვების საფუძველზე.

სემინარული მეცადინეობა N8 თემაზე: „მიკროეკონომიკური სტრატეგიული ანალიზის სრულყოფის პერსპექტივები“

ქვემოთ მოყვანილ ცხრილ 13.5 -ში ნაჩვენებია დარგის და მასში არსებული კონკურენციის სიტუაციური ანალიზი. აქ თავმოყრილია ყველა ის ძირითადი კონცეფცია და მოსაზრებები, რომლებიც ხელს უწყობს დარგის და მასში არსებული კონკურენციის შეფასებას.

დარგის და კონკურენციის ანალიზის სქემა

ცხრ.13.5.

დარგის ძირითადი ეკონომიკური მახასიათებლები	(ბაზრის ზრდის ტემპები, ბაზრის გეოგრაფიული მახასიათებლები, დარგის სტრუქტურა, ეკონომია წარმოების მასშტაბებზე, „სწავლება/გამოცდილების“ მრუდის ეფექტი, კაპიტალ-ტევადობა და ა.შ.)
კონკურენტული გარემოს ანალიზი	გამყიდველებს შორის დამაბული კონკურენცია (სუსტი, საშუალო, ძლიერი; კონკურენტული ბრძოლის მეთოდები); ბაზარზე ახალი ფირმების გამოსვლის საფრთხე (ძლიერი, საშუალო, სუსტი/ბაზარზე გასვლისათვის არსებული ბარიერების შეფასება); მიმწოდებელთა ზეგავლენის ხარისხი (მაღალი, საშუალო, უმნიშვნელო/მიზეზები); მომხმარებელთა ზეგავლენის ხარისხი (მაღალი, საშუალო, უმნიშვნელო/მიზეზები)
კონკურენციის მამოძრავებელი ძალები	დარგის ეკონომიკური ზრდის ცვლილებებზე ზემოქმედი სხვადასხვა ფაქტორების განსაზღვრა.
ძირითადი ფირმების/სტრატეგიული ჯგუფების კონკურენტული პოზიცია	დადებითი პოზიცია/მიზეზები; არახელსაყრელი პოზიცია/მიზეზები
კონკურენტების ანალიზი	კონკურენტების სტრატეგია/მათი სავარაუდო მოქმედებები მომავალში; ვის უნდა ვადევნოთ თვალყური და რატომ

წარმატების ძირითადი ფაქტორები	ტექნოლოგიების, საწარმოთა, მარკეტ-ინგული, პროფესიული უნარ-ჩვევები და სხვა საკვანძო ფაქტორები
დარგის პერსპექტივები და მისი საერთო მიმზიდველობა	ფაქტორები, რომლებიც ხდის დარგს მიმზიდველს; ფაქტორები, რომლებიც ხდის დარგს ნაკლებად მიმზიდველს; დარგის უმთავრესი პრობლემები; მოგების მიღების პერსპექტივა(ხელსაყრელი/არახელსაყრელი)

ეფექტიანი სტრატეგიების შემუშავებისათვის, აუცილებელია დარგში საერთო სიტუაციისა და მასში არსებული კონკურენციის დეტალური ანალიზი. კომპეტენტურად ჩატარებული გამოკვლევა მენეჯერებს უზრუნველყოფს აუცილებელი ინფორმაციით, უფრო კარგად გაიგონ მაკროგარემოს არსი, რომელშიც მოქმედებს ფირმა და ჩამოაყალიბონ კომპანიის გარე გარემოს შესაბამისი სტრატეგია.

ფინანსური ანალიზის კვლევის ობიექტად კორპორაციის (საწარმოს) ფინანსური ანგარიშგება გვევლინება იქნება გამოყენებული, რომლის ანალიზის პროცესში განიხილება:

- ა) ბალანსის მონაცემების საფუძველზე გრძელვადიანი და მიმდინარე აქტივების მდგომარეობის დადგენა, ცვალებადობის კოეფიციენტების განსაზღვრა,
- ბ) დებიტორული და კრედიტორული დავალიანების დინამიკის გამოკვლევა,
- გ) მოგება-ზარალის მაჩვენებლების ცვალებადობაზე მოქმედი ფაქტორების დადგენა და მათი გავლენის შეფასება,
- დ) კორპორაციის საკუთარი კაპიტალის ცვლილებების შეფასება,
- ე) ფულადი სახსრების ნაკადების დადგენა და მათი დენადობის დაჩქარების გზების ძიება,
- ვ) კომპანიის ლიკვიდურობის (გადახდისუნარიანობის) გამოკვლევა და კომპანიის საერთო ფინანსური მდგომარეობის შეფასება და სხვა.

კომპანიის (საწარმოს) ლიკვიდურობის ქვეშ მოიაზრება არსებული მოკლევადიანი ვალდებულებების აღსრულების შესაძლებლობა. ლიკვიდურობის კოეფიციენტები მიუთითებენ, შეუძლია თუ არა მსესხებელს პრინციპში თავისი მოკლევადიანი ვალდებულებების, ასევე დაბრუნების ქვემდებარე, ორგანიზაციის დავალიანების რა ნაწილი შეიძლება, ვადაში დაიფაროს. (იხ. ცხრ. 13.6)

განვიხილოთ თითოეული კოეფიციენტის არსი, კერძოდ

- 1) **გადაფარვის, ანუ მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტი**, საერთო სახით წარმოადგენს ყველა მიმდინარე აქტივების თანაფარდობას მოკლევადიან დავალიანებასთან. აღნიშნული მაჩვენებლის ოპტიმალური მნიშვნელობა 2-დან 3-მდე ჩარჩოებში იმყოფება. კომპანიის ლიკვიდურობის უფრო საფუძვლიანად

შეფასების მიზნით საჭიროა მიმდინარე (საბრუნავი) აქტივების ლიკვიდურობის სხვადასხვა ხარისხის გათვალისწინება. სწორედ ამიტომ ხორციელდება ლიკვიდურობის სხვა მაჩვენებლების გაანგარიშება.

2) **შუალედური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი** განისაზღვრება, როგორც საბრუნავი აქტივების (სასაქონლო-მატერიალური მარაგების გამოკლებით) შეფარდება მოკლევადიან კრედიტორულ დავალიანებასთან. აღნიშნული მაჩვენებელი მიმდინარე ვალდებულებების წილის მახასიათებელია, რომელიც შეიძლება დაიფაროს ნაღდი ფულისა და გადატვირთული პროდუქციის, გაწეული მო-მსახურებისა და შესრულებული სამუშაოებიდან მოსალოდნელი შემონატანების ხარჯზე. აღნიშნული კოეფიციენტის ოპტიმალური კოეფიციენტი 1-ის ტოლი, ან მეტი უნდა იყოს.

3) **აბსოლუტური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი** გაიანგარიშება როგორც ფულადი და მასთან გათანაბრებული სახსრების შეფარდება მოკლევადიან დავალიანებასთან. იგი ასახავს კომპანიის მიმდინარე ვალდებულებების წილს, რომელიც აქტივების ყველაზე უფრო ლიკვიდური ნაწილის – ფულადი სახსრების ხარჯზე შეიძლება დაიფაროს. ისეთი გარემოების აღბათობის სიმცირის გათვალისწინებით, რომ კომპანიის ყველა კრედიტორები ვალდებულებების ამოღებასთან დაკავშირებით ერთდროულად წაუყენებენ თავიანთ მოთხოვნებს.

ცხრ. 13.6. ლიკვიდურობის კოეფიციენტი

კოეფიციენტი	გაანგარიშება	გაანგარიშება აგრეგატების მიხედვით	ოპტიმუმი
K1 – გადაფარვის, ანუ მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტი	მიმდინარე (სა- ბრუნავი) აქტივები/ მოკლევადიანი დავალიანება	A1 / Π3	≥ 2 ; < 3
K2 – შუალედური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი	(მიმდინარე აქტივები – სმმ) / მოკლევადიანი დავალიანება	(A1 – A5) / Π3	≥ 1
K3 – აბსოლუტური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი	ფულადი სახსრები/ მოკლევადიანი დავალიანება	A2 / Π3	$\geq 0,2$; $< 0,3$

ფინანსური მდგრადობისა და გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტები მთლიანობაში კლიენტის საკუთარი და ნასესხები კაპიტალების თანაფარდობის მახასიათებელია. მსესხებლის კაპიტალის საერთო მოცულობაში ნასესხები კაპიტალის წილი რამდენად მეტია, იმდენად დაბალია კომპანიის ფინანსური მდგრადობა. თუ კომპანია საკუთარი სახსრების თითოეულ ლარზე ერთ ლარზე მეტ ნასესხებ სახსრებს იზიდავს, აღნიშნული გარემოება მისი **ფინანსური დამოუკიდებლობის სისუსტეზე** მიუთითებს.

განვიხილოთ თითოეული კოეფიციენტის არსი, კერძოდ:

1) საკუთარი საბრუნავი სახსრებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი კომპანიაში საკუთარი საბრუნავი სახსრების არსებობის მახასიათებელია და იგი გაიანგარიშება როგორც საწარმოს საკუთარ კაპიტალსა და ბრუნვისგარეშე აქტივებს შორის სხვაობის შეფარდებით მისი საბრუნავი აქტივების ფაქტიურ ღირებულებასთან. მოცემული მაჩვენებლის ნორმატიული მნიშვნელობა 0,1 და მეტის ტოლია.

2) ავტონომიურობის (ფინანსური დამოუკიდებლობის) კოეფიციენტი წარმოადგენს კომპანიის საკუთარი კაპიტალის შეფარდებას პასივების (ბალანსის ვალუტის) საერთო ჯამთან. აღნიშნული კოეფიციენტი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კომპანიის კრედიტორებისათვის და ინვესტორებისათვის, რადგანაც იგი მესაკუთრეების მიერ კომპანიის ქონების საერთო ღირებულებაში ჩადებული სახსრების წილის მახასიათებელია. აღნიშნული კოეფიციენტის ოპტიმალური მნიშვნელობა 0,5-ზე ნაკლები არ უნდა იყოს.

3) დაფინანსების კოეფიციენტი, ანუ საკუთარი კაპიტალის თანაფარდობა საერთო კრედიტორულ დავალიანებასთან, მიუთითებს, თუ კრედიტორული დავალიანება რამდენად არის უზრუნველყოფილი საკუთარი კაპიტალით. სიტუაცია, რომლის დროსაც დაფინანსების კოეფიციენტის მნიშვნელობა 1-ზე ნაკლებია, იმაზე მიუთითებს, რომ კომპანიის ქონების უმეტესი ნაწილი ნასესხები სახსრების ხარჯზეა ფორმირებული. ამიტომ აღნიშნული კოეფიციენტის ოპტიმალური მნიშვნელობა 1-ის ტოლი ან მეტი უნდა იყოს.

4) სახსრების მანევრირების კოეფიციენტი თავისი ეკონომიკური შინაარსით კომპანიის აქტივების ლიკვიდურ სახსრებად გარდაქმნის რეალური შესაძლებლობის მახასიათებელია და იგი გაიანგარიშება, როგორც საბრუნავი (მიმდინარე) აქტივებისა და მოკლევადიანი დავალიანების სხვაობის თანაფარდობა საბრუნავი აქტივების ჯამთან. სახსრების მანევრირების კოეფიციენტის ოპტიმალური მნიშვნელობა 0,2-ის ტოლი, ან მეტი უნდა იყოს.

5) სახსრების მობილურობის კოეფიციენტი აქტივების ლიკვიდურ სახსრებად გარდაქმნის პოტენციალური შესაძლებლობის მახასიათებელია და იგი საბრუნავი და ბრუნვისგარეშე აქტივების თანაფარდობით გაიანგარიშება. აღნიშნული მაჩვენებლის მნიშვნელობა თუ 0,5-ის ტოლია, ან მეტია, იგი მიუთითებს, რომ ბალანსის აქტიური ნაწილის სტრუქტურა დარღვეული არ არის, და კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის გაუარესების საშიშროება არ არსებობს.

თუკი კომპანიის ფინანსური მდგომარეობა ლიკვიდურობისა და ფინანსური მდგრადობის მაჩვენებლების მიხედვით არაა დამაკმაყოფილებლად იყო მაშინ მიზანშეწონილია გადახდისუნარიანობის აღდგენის კოეფიციენტის (K1.1) 6 თვის პერიოდისათვის გაანგარიშება გახორციელდეს. ამასთან, ძირითადად მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტის მნიშვნელობა გამოიყენება საანგარიშო პერიოდის საწყისი და ბოლო თარიღისათვის, რომელსაც შემდეგი სახე აქვს:

$$K1_{\text{ფგ}} + 6 (K1_{\text{ფგ}} - K1_{\text{ფს}}) / T$$

$$K1.1 = \text{-----}, \quad (13.1)$$

K1_{ნორ.}

სადაც: K K1_{ფგ} – არის მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტის ფაქტიური მნიშვნელობა საანგარიშო პერიოდის ბოლოსათვის;

K1_{ფს} – არის მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტის ფაქტიური მნიშვნელობა საწყისი საანგარიშო პერიოდისათვის;

K1_{ნორ.} – არის მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტის ნორმატიული (ოპტიმალური) მნიშვნელობა (K1_{ნორ.} = 2);

6 – არის გადახდისუნარიანობის აღდგენის პერიოდი, თვეებში;

T – არის საანგარიშგებო პერიოდი, თვეებში (T = 3, 6, 9, 12).

თუ აღნიშნული კოეფიციენტის (K1.1) მნიშვნელობა 1-ზე მეტია, იგი საწარმოს მიერ თავისი გადახდისუნარიანობის აღდგენის რეალურ შესაძლებლობაზე მიუთითებს.

თუ საწარმოს ბალანსის სტრუქტურა დამაკმაყოფილებელია, ხოლო ლიკვიდურობისა და გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტები (K1, K4) ნორმატიულ მნიშვნელობებთან შესაბამისობაშია, მაშინ მიზანშეწონილად მიიჩნევა გადახდისუნარიანობის დაკარგვის კოეფიციენტი (K1.2) გაანგარიშება:

$$K1.2 = \frac{K1_{ფბ} + 3(K1_{ფბ} - K1_{ფს})/T}{K1_{ნორ.}}$$

სადაც 3 – არის საწარმოს მიერ გადახდისუნარიანობის დაკარგვის პერიოდი, თვეებში.

თუ გადახდისუნარიანობის დაკარგვის კოეფიციენტის (K1.2) მნიშვნელობა 1-ზე ნაკლებია, იგი იმაზე მიუთითებს, რომ კომპანია უახლოეს პერიოდში შეიძლება გადახდისუნარიანობის დაკარგვის პოტენციური შესაძლებლობის წინაშე აღმოჩნდეს.

საქმიანი აქტიურობის (ბრუნვადობის) კოეფიციენტი კომპანიას აქტივების ცალკეული მუხლების, ასევე მისი ერთობლივი აქტივების ეფექტურად გამოყენების განსაზღვრაში გვეხმარება.

კომპანიის საქმიანი აქტიურობის ანალიზი ავსებს ლიკვიდურობისა და ფინანსური მსგრაღობის მაჩვენებლების შეფასების მეთოდებს, ასევე იგი კომპანიის **ფინანსური მდგომარეობის** შესახებ უფრო დასაბუთებული **დასკვნის** გაკეთების შესაძლებლობასაც იძლევა. მაგალითად, საწარმოს ლიკვიდურობის გაზრდა შეიძლება მოკლევადიანი დებიტორული დავალიანების ხარჯზეც გახორციელდეს. თუ ამასთან პროდუქციის რეალიზებიდან ამონაგების შემცირება მოხდა, ამით უარესდება ბრუნვადობა, რაც საბოლოო ჯამში კომპანიის მუშაობაში ნეგატიურ ტენდენციებზე მიუთითებს.

ფინანსური ანალიზის პრაქტიკაში საწარმოს საქმიანი აქტიურობის ძირითადი მაჩვენებლების სახით გამოიყენება შემდეგი სახის კოეფიციენტები: სახსრების საერთო ბრუნვადობის, მიმდინარე (საბრუნავი) აქტივების, ძირითადი კაპიტალისა და დებიტორული დავალიანების კოეფიციენტები და სხვა.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის:

1. განიხილეთ კონკურენტების მოქმედებების პროგნოზირების პრაქტიკული ასპექტები;
2. გააცნობიერეთ დარგის მიმზიდველობის განსაზღვრისთვის მნიშვნელოვანი ფაქტორების არსი;
3. გააცნობიერეთ კომპანიის ლიკვიურობის თითოეული კოეფიციენტების არსი და მნიშვნელობა;
4. განიხილეთ მომგებიანობის კოეფიციენტების გამოყენებითი ბიზნეს-საქმიანობის ძირითადი მაჩვენებლების მახასიათებლები.

თავი 14. ფულადი აქტივების (სახსრების) და დაფინანსების სტრატეგიული მართვა

❖ თემის სტრუქტურა:

- 14.1. კორპორაციის ფულადი აქტივების სტრუქტურა და დინამიკის ანალიზი
- 14.2. ფულად აქტივებზე მოთხოვნის შეფასება-პროგნოზირება
 - ❖ **პრაქტიკული მეცადინეობა N6 თემაზე:** „ფულადი სახსრების ნაკადის პროგნოზირების მომზადება საბალანსო მონაცემების დახმარებით“
 - ❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

თავი 14. ფულადი აქტივების (სახსრების) და დაფინანსების სტრატეგიული მართვა

14.1. კორპორაციის ფულადი აქტივების სტრუქტურა და დინამიკის ანალიზი

ფულად ნაკადებსა და მათ ეკვივალენტებს მიეკუთვნება მონეტები და ბანკნოტები ეროვნული და უცხოური ვალუტით, ბანკებში მიმდინარე და სადეპოზიტო ანგარიშებზე რიცხული თანხები, ასევე მაღალლიკვიდური ფასიანი ქაღალდები.

საბანკო ოვერდრაფტი, თუ ის ექვემდებარება განაღდებას მოთხოვნისთანავე და შეადგენს კომპანიის ფულადი სახსრების მართვის განუყოფელ ნაწილს, ასევე მიეკუთვნება ფულად სახსრებს. სხვა შემთხვევაში იგი წარმოადგენს მოკლევადიან ვალდებულებებს.

საანგარიშო წლის განმავლობაში საწარმომ ჭარბი ფულადი ნაკადები შეიძლება განათავსოს მიმდინარე(მოკლევადიან)ინვესტიციებში. მოკლევადიანი ინვესტიციების გარკვეულ სახეებს მიიჩნევენ ფულადი ნაკადების ეკვივალენტებად. კერძოდ, **ბასს-ის** თანახმად, ფულადი ნაკადების ექვივალენტები არის მოკლევადიანი მაღალლიკვიდური ინვესტიციები:

1) რომლებიც დაუბრკოლებლად გადაიცვლება ნაღდი ფულის წინასწარ ცნობილ რაოდენობაზე;

2) რომელთა ღირებულების შეცვლის რისკი უმნიშვნელოა;

3) რომლებსაც აქვთ დაფარვის მოკლე ვადა (შემენიდან სამი ან ნაკლები თვე).

ყველა მოკლევადიანი ინვესტიცია, რომელიც აკმაყოფილებს ზემოაღნიშნულ პირობებს, ითვლება ფულადი სახსრების ეკვივალენტად.

საფინანსო – ეკონომიკური საქმიანობის პროცესში საწარმოს უჩნდება მოთხოვნა გარკვეული რაოდენობის ნაღდ ფულზე, რის გამოც აუცილებელი ხდება შემოსული და საწარმოდან გასული ნაღდი ფულის აღრიცხვა.

უნაღდო ანგარიშსწორება ხორციელდება საქართველოს საბანკო სისტემის მეშვეობით, ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი წესებით.

უნაღდო ანგარიშსწორების ამჟამად გავრცელებული ფორმებია: საგადასახადო

დავალება; აკრედიტივი; საგადასახადო მოთხოვნა-დავალება; ჩეკი; საინკასო დავალება.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

1.საგადასახადო დავალება. საგადასახადო დავალება არის ბანკში ანგარიშის მფლობელის წერილობითი განკარგულება მისი ანგარიშიდან გარკვეული ფულადი თანხის გადარიცხვაზე მიმღების ანგარიშზე. ანგარიშსწორება საგადასახადო დავალებით ხორციელდება როგორც სასაქონლო, ისე არასასაქონლო ოპერაციების მიხედვით.

საგადასახადო დავალება დადგენილი ფორმის ბლანკია, რომლის რეკვიზიტებია საგადასახადო დავალების ნომერი და შედგენის თარიღი, გადამხდელის დასახელება, კოდი, ანგარიშის ნომერი, გადამხდელის ბანკის დასახელება და მისი ადგილსამყოფელი კოდით, მიმღების დასახელება, მიმღების ბანკის დასახელება და მისი ადგილსამყოფელი კოდით, ანგარიშსწორების ანგარიშის ნომერი, თანხა სიტყვებით და ციფრებით, საქონლის ან მომსახურების მიღების თარიღი, გადასახდელის დანიშნულება, სასაქონლო დოკუმენტის ნომერი, თარიღი, თანხა, კლიენტის ხელმოწერა, ბეჭედი, აღნიშვნა ბანკის მიერ რეგისტრაციაში გატარების შესახებ: აქვე მოცემულია საურავების დარიცხვაც.

2.ანგარიშსწორება აკრედიტივით. აკრედიტივი არის მყიდველის ბანკის დავალება მომწოდებლის ბანკის მიმართ, გაუნაღდოს მომწოდებელს საქონლის ღირებულება, მყიდველის “აკრედიტივზე განაცხადში” გათვალისწინებული პირობების მიხედვით. მყიდველი აკრედიტივს ხსნის თავის მომსახურე ბანკში და წარადგენს “განაცხადებს აკრედიტივზე”. აკრედიტივი უნდა გაიხსნას მხოლოდ ერთ მომწოდებელთან ანგარიშსწორებისათვის, ამასთან ანგარიშსწორების წესი და აკრედიტივის მოქმედების ვადა განისაზღვრება გადამხდელსა და მომწოდებელს შორის დადებული ხელშეკრულებით. აკრედიტივის გამხსნელ ბანკს (ემიტენტს) შეუძლია მომწოდებელს (რემიტენტს) გადაუხადოს ან სხვა ბანკს მიაწილოს ასეთი გადახდის უფლებამოსილება, აკრედიტივში გათვალისწინებული საბუთების წარდგენის პირობით. აკრედიტივი აღირიცხება 1290 ანგარიშზე – ფული სხვა საბანკო ანგარიშებზე. ეს აქტიური ანგარიშია, მის დებეტში ჩაიწერება აკრედიტივის გახსნა, კრედიტში კი-გამოყენება დახურვა.

3.საგადასახადო მოთხოვნა-დავალება. საგადასახადო მოთხოვნა-დავალება წარმოადგენს მომწოდებლის მოთხოვნას მყიდველისადმი, გადატვირთვის საბუთების საფუძველზე გაანაღდოს ხელშეკრულების შესაბამისად მიწოდებული პროდუქციის, შესრულებული სამუშაოების და გაწეული მომსახურეობის ღირებულება.

4.ანგარიშსწორება ჩეკებით. ჩეკი წარმოადგენს ფასიან ქაღალდს, რომელიც გამოიყენება, როგორც გადახდის საშუალება. იგი მკაცრი აღრიცხვის ბლანკია. ჩეკებით ანგარიშსწორების დროს ჩეკის გამცემი ბანკს აძლევს წერილობით დავალებას ჩეკში აღნიშნული თანხის განაღდების შესახებ. განასხვავებენ ფულად და საანგარიშსწორებო ჩეკს. ფულადი ჩეკი გამოიყენება ჩეკის მფლობელზე ბანკიდან ნაღდი ფულის გაცემისათვის, მაგ. ხელფასისათვის, მივლინებისათვის და ა.შ.

საანგარიშსწორებო ჩეკი გამოიყენება უნაღდო ანგარიშსწორების დროს, ჩეკის გამცემი თავის ბანკს წერილობით ავალდებულებს გადარიცხოს განსაზღვრული თანხა მიმღების (ჩეკის მფლობელის) ანგარიშზე. საანგარიშსწორებო ჩეკი ფორ-მდება გადამხდელის მიერ და მიმწოდებელზე გაიცემა სამეურნეო ოპერაციის მოხდენის მომენტში. ეს უკანასკნელი კი ბანკში წარადგენს მას გასანაღდეblად.

5. ანგარიშსწორება საინკასო დავალებით. ანგარიშსწორება საინკასო დავალებით ხორციელდება დადგენილ ვადაში გადაუხდელი გადასახადებისა და გადასახადების უდავო წესით გადახდევინებისათვის. სასამართლოს ან იმ ორგანოების გადაწყვეტილების საფუძველზე, რომელთაც კანონმდებლობით აქვთ გადასახდელთა დაკისრების და, შესაბამისად, საბანკო ანგარიშებზე ყადაღის დადების უფლება, შეიძლება მოხდეს საწარმოს ანგარიშებიდან უდავო წესით სახსრების გადახდევინება.

უდავო წესით სახსრები ჩამოიწერება “საინკასო დავალების” საფუძველზე.

სამრეწველო საწარმოებს, რომლებიც დამფუძნებელი დოკუმენტების თანახმად მონაწილეობენ საგარეო სავაჭრო ოპერაციებში და ახორციელებენ გარიგებებს სხვადასხვა ვალუტით, ბანკში ეხსნებათ სხვადასხვა სავალუტო ანგარიში.

კომპანიებმა (საწარმოებმა) შეიძლება სამეურნეო ოპერაციები განახორციელონ: კონვერტირებად ვალუტაში, კლირინგულ ვალუტაში, არაკონვერტირებად დახურულ ვალუტაში.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

1. კონვერტირებადი ვალუტა თავისუფლად და შეუზღუდავად მოძრაობს და იცვლება სხვა უცხო ქვეყნის ვალუტაზე. კონვერტირებადს წარმოადგენს აშშ-ის დოლარი, კანადური დოლარი, ინგლისური გირვანქა სტერლინგი, ევრო და სხვა ვალუტა.

2. კლირინგული ვალუტა გამოიყენება წინასწარ დადებული შეთანხმებით შემხვედრ მოთხოვნათა და ვალდებულებათა ურთიერთჩათვლის შემთხვევაში როგორც უნაღდო ანგარიშსწორება ან ბარტერული გაცვლები.

3. არაკონვერტირებადი დახურული ვალუტა ფუნქციონირებს მხოლოდ ერთი ქვეყნის ფარგლებში და არ იცვლება სხვა ქვეყნის ვალუტაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ საწარმოებს აქვთ უფლება გარიგებები აწარმოონ სხვადასხვა ვალუტით ინფორმაციის განზოგადების მიზნით, ამგვარი ოპერაციები საწარმოს ბუღალტრულ აღრიცხვაში უნდა აისახოს ეროვნული ვალუტით ოპერაციის მოხდენისას მოქმედი კურსით.

ქვეყანაში შეიძლება მოქმედებდეს უცხოური ვალუტის ეროვნულ ვალუტაში გადაყვანის სხვადასხვა კურსი. ესენია: ოფიციალური, კომერციული, სპეციალური, საბაზრო, საბირჟო.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

1. ოფიციალური კურსი გამოიყენება ეკონომიკური ანალიზისათვის, საერთაშორისო შედარებებისათვის.

2. კომერციული კურსი გამოიყენება იურიდიული პირის მიერ განხორციელებული საგარეო სავაჭრო ოპერაციების ან სხვა არასავაჭრო ოპერაციების ანგარიშსწორებისათვის. კომერციული კურსის განსაზღვრის ბაზას აშშ დოლარი

წარმოადგენს.

3. სპეციალური კურსი გამოიყენება უცხოურ ვალუტაში ნაღდი ფულის ოპერაციების განხორციელებისათვის, უმთავრესად კი ბანკის მიერ თავისუფლად კონვერტირებადი ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციების წარმოებისას.

4. საბაზრო, საბირჟო კურსი გამოიყენება, როცა უცხოური ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციები წარმოებს საბაზრო ან საბირჟო კურსით და ყალიბდება იგი სავალუტო ბირჟებზე.

საიჯარო ურთიერთობებთან და ფასიან ქაღალდებთან დაკავშირებული ოპერაციების ასახვა საჭიროებს ფულის დროითი ღირებულების დადგენას. ეს ნიშნავს ფულის ერთეული დღეს უფრო მეტი ღირს, ვიდრე მომავალში, რადგან ეს თანხა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს დღეს შემოსავლების მისაღებად. ეს გამოხატულია საპროცენტო განაკვეთით. საპროცენტო განაკვეთი არის ის შემოსავალი, რომელსაც მივიღებთ ამ ფულის გამოყენებით (ფულის დროითი ღირებულება ვრცლად არის განხილულია სახელმძღვანელოს მე-6 თავში. “ფულადი აქტივების ღირებულების შეფასება”).

ფულადი სახსრების ნაკადს, რომლის ყველა წევრი დადებითი სიდიდეა, ხოლო მათი გადახდა ხდება ერთნაირი პერიოდულობით, **ანუიტეტი ანუ ფინანსური რენტა, ეწოდება.** ანუიტეტი შეიძლება ხასიათდებოდეს გადასახდელების საერთო რაოდენობით და სიდიდით, დარიცხვის სიხშირითა და ვადით, გადახდის მომენტით და საპროცენტო განაკვეთით.

პრაქტიკაში გამოიყენება სხვადასხვა ტიპის ანუიტეტები:

1) უწყვეტი ანუიტეტი – გადახდა წარმოებს იმდენად ხშირად, რომ შეიძლება ჩაითვალოს უწყვეტად;

2) დისკრეტული ანუიტეტი - გადახდა წარმოებს გარკვეული პერიოდულობით;

3) წლიური ანუიტეტი - გადახდა წარმოებს წელიწადში ერთხელ;

4) ვადიანი ანუიტეტი - გადახდა წარმოებს - ჯერ წელიწადში;

5) მუდმივი ანუიტეტი – გადასახდელი თანხები ტოლია;

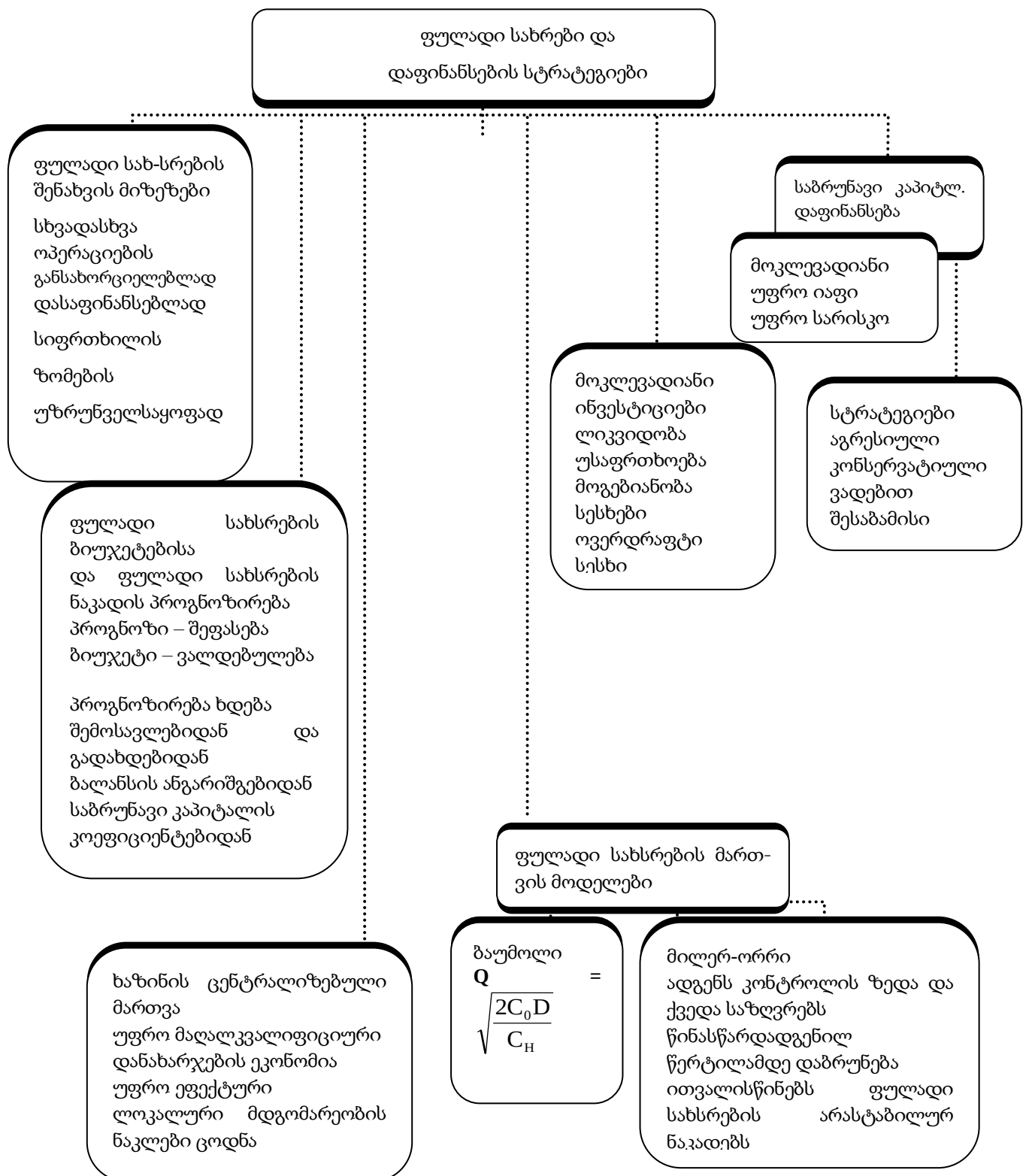
6) ცვლადი ანუიტეტი - გადასახდელი თანხები არათანაბარია;

7) ჩვეულებრივი, ანუ პოსტნუმერანდო, როცა გადახდის მომენტია პერიოდის ბოლო;

8) პრენუმერანდო - გადახდის მომენტია პერიოდის დასაწყისი.

პრაქტიკული თვალსაზრისით, **მნიშვნელოვანია:** ა) ანუიტეტის ნაზარდი ჯამი ანუ მომავალი ღირებულება – FV; ბ) ანუიტეტის დისკონტირებული მიმდინარე ღირებულება. ფულის მიმდინარე და მომავალი ღირებულების ფორმულების გამოყენებით გაიანგარიშება რთული პროცენტების კოეფიციენტები ყველა შესაძლო პირობებისათვის, რომლებიც გამოიყენება ფულადი სახსრების ბიუჯეტებისა და ნაკადის პროგნოზირებისათვის, ფულადი სახსრების მართვის ოპტიმალური სტრატეგიის ფორმირების მიზნით მართვის ბაუმოლის, მილერ–ორრის მოდელების გამოყენებით

(იხ. ნახ.14.1. ფულადი სახსრებისა და დაფინანსების სტრატეგიების მართვა)

ნახაზი 14.1. ფულადი სახსრებისა და დაფინანსების სტრატეგიების მართვა

14.2. ფულად აქტივებზე მოთხოვნის შეფასება–პროგნოზირება

ფულადი სახსრების ნაკადის პროგნოზირება წარმოადგენს არსებულ პირობებში ფულადი შემოსავლებისა და ფულადი გადახდების შეფასებას.

ფულადი სახსრების ბიუჯეტი წარმოადგენს მთლიან ბიზნესგეგმასთან შესაბამისობაში მოსაყვანად, ყველა აუცილებელი ქმედობის შესრულების შემდეგ სამომავლო პერიოდისათვის ფულადი შემოსავლებისა და დანახარჯების კომპანიის ვალდებულებების შესასრულებლად.

ფულადი სახსრების ბიუჯეტი გამოიყენება:

- 1) საოპერაციო ბიუჯეტების შეფასებისა და ინტეგრირებისათვის;
- 2) ფულადი სახსრების სიჭარბისა და ნაკლებობის შემთხვევებში მოქმედებების დასაგეგმად;
- 3) რეალურ დანახარჯებთან შესადარებლად.

ფულადი სახსრების ნაკადის პროგნოზების მომზადებას საფუძვლად შეიძლება ჰქონდეს:

1) ფულადი შემოსავლებისა და გადახდების პროგნოზი. ეს არის ფულადი შემოსავლებისა და ფულადი გასავლების პროგნოზი, რომელსაც საფუძვლად უდევს რეალიზაციისა და მისი შესაბამისი დანახარჯების, აგრეთვე მათთან დაკავშირებული ფულადი სახსრების ნაკადების მიღებისა და გაცემის;

2) ბალანსის ანგარიშგების (ფინანსური მდგომარეობის ანგარიშგება) პროგნოზი. ეს არის სამომავლო საბალანსო მუხლების პროგნოზირება. პროგნოზირება ხდება ყველა პუნქტთან მიმართებაში, ფულადი სახსრების გარდა რაც შემდგომ გამოითვლება, როგორც დამაბალანსებელი რიცხვი;

3) საბრუნავი კაპიტალის კოეფიციენტები. სამომავლო ფულადი სახსრები და დაფინანსების მოთხოვნები შეიძლება დადგინდეს საბრუნავი კაპიტალის კოეფიციენტებიდან;

ასევე, **მნიშვნელოვანია განასხვავოთ ბიუჯეტი და პროგნოზი**. ფულადი სახსრების ნაკადის პროგნოზი არის ფულადი შემოსავლებისა და გადახდების შეფასება, მომავალი პერიოდისათვის უკვე არსებული პირობების შემთხვევაში, ფულადი სახსრების ნაკადების გარდაქმნის, ახალი კაპიტალის მოზიდვის ან ნამეტი ფულადი სახსრების ინვესტირების შესაძლო შემთხვევების გათვალისწინებამდე.

შესაბამისად, კომპანიები, სავარაუდოდ, ამზადებენ ფულადი სახსრების ბიუჯეტებს, როგორც წლიური მთავარი ბიუჯეტის ნაწილს, მაგრამ შემდეგ, წლის განმავლობაში, უწყვეტად ამზადებენ ფულადი სახსრების ნაკადის შესწორებულ პროგნოზებს, როგორც ფულადი სახსრების ნაკადის მონიტორინგისა და მართვის საშუალებებს.

განვიხილოთ ფულადი სახსრების ნაკადის პროგნოზის მომზადება **ფულადი შემოსავლებითა და გადახდებით**.

ფულადი შემოსავლების ყველა ტიპი პროგნოზირებული უნდა იყოს მათი დროში განაწილების შესაბამისად. შევნიშნოთ, რომ ფულადი შემოსავლები და

გადახდები განსხვავდება მოგება-ზარალის ანგარიშგებაში მოცემული რეალიზაციებისა და შესაბამისი დანახარჯებისაგან, რადგან:

1. ყველა ფულადი შემოსავალი და გადახდა გავლენას არ ახდენს მოგება-ზარალის ანგარიშგებაზე. მაგალითად: აქციების ახალი ემისია ან გრძელვადიანი აქტივის შეძენა;

2. მოგება-ზარალის ანგარიშგების ზოგიერთი პუნქტი იწარმოება საბუღალტრო პრინციპებიდან გამომდინარე და არ წარმოადგენს ფულადი სახსრების ნაკადს. მაგ: ცვეთა ან გრძელვადიანი აქტივის გაყიდვიდან მიღებული მოგება/ზარალი;

3. ფულადი შემოსავლებისა და გადახდების ვადები არ ემთხვევა მოგება-ზარალის ანგარიშგების სააღრიცხვო პერიოდს. მაგ: მოგება-ზარალის ანგარიშგებაში გაყიდვა აღიარებულია ანგარიშ-ფაქტურის გამოწერასთან ერთად, მიუხედავად იმისა, რომ დებიტორებისაგან ფულადი გადახდები, შესაძლებელია, შემდეგ სააღრიცხვო, ან კიდევ უფრო შემდგომ, პერიოდამდეც არ მოხდეს.

საილუსტრაციო მაგალითი 14.1.

ფულადი შემოსავლების პროგნოზირება

პირობა: ორგანიზაციის საპროგნოზო გაყიდვებია:

	იანვარი	თებერვალი	მარტი	აპრილი
	\$	\$	\$	\$
გაყიდვები	6,000	8,000	4,000	5,000

ყველა გაყიდვა კრედიტით ხორციელდება და დებიტორული დავალიანებების დაფარვა მოსალოდნელია შემდეგი გრაფიკით:

	%
გაყიდვების თვეში	10
გაყიდვების შემდეგ თვეში	40
გაყიდვებიდან ორ თვეში	45

ორგანიზაცია მოელის, რომ ამოუღებელი ვალები იქნება გაყიდვების 5%.

დავალება: გამოთვალეთ მოსალოდნელი ფულადი შემოსავლები დებიტორული დავალიანებებიდან აპრილის თვეში.

ამოხსნა:

ფულადი შემოსავლების პროგნოზირება

ფულადი სახსრების შემოსვლა:

		\$
აპრილის გაყიდვებიდან:	$10\% \times \$5,000$	500
მარტის გაყიდვებიდან:	$40\% \times \$4,000$	1,600
თებერვლის გაყიდვებიდან:	$45\% \times \$8,000$	3,600
		5,700

საილუსტრაციო მაგალითი 14.2.

ფულადი გადახდების პროგნოზირება.

პირობა: კომპანია აწარმოებს და ყიდის აქსესუარებს. ყოველი აქსესუარის

დასამზადებლად საჭიროა ნედლეულის ორი ერთეული, რომელთაგან თითოეულის ღირებულებაა \$3. ყოველთვიური წარმოება და გაყიდვები შეადგენს:

თვე	გაყიდვები და წარმოებული პროდუქცია (ერთეული)
დეკემბერი (რეალური)	50,000
იანვარი (ბიუჯეტით)	55,000
თებერვალი (ბიუჯეტით)	60,000
მარტი (ბიუჯეტით)	65,000

წარსულში კომპანია ინარჩუნებდა ნედლეულის მარაგს 100,000 ერთეულის ოდენობით, თუმცა აპირებს იანვრის ბოლოსთვის ნედლეულის მარაგის 110,000 ერთეულამდე, ხოლო თებერვლის ბოლოსთვის 120,000 ერთეულამდე გაზრდას. კომპანია თავისი მომწოდებლებისაგან სარგებლობს ერთთვიანი საკრედიტო პერიოდით.

დავალება: გამოთვალეთ ნედლეულის შესაძენად მომწოდებლებისათვის ყოველთვიური საპროგნოზო გადახდები.

ამოხსნა:

ფულადი გადახდების პროგნოზირება.

როდესაც ნედლეულის მარაგი იზრდება, შესყიდული რაოდენობა აჭარბებს პერიოდის განმავლობაში მოხმარებულ რაოდენობას.

მოცემულია დეკემბრის მონაცემები, რადგან დეკემბრის შესყიდვების გადახდა მოხდება იანვარში, რომელიც შედის საბიუჯეტო პერიოდებში.

შესყიდული ნედლეულის (მასალების) რაოდენობა ერთეულებში:

(მასალები – 2 ერთეული 1 ერთეულ წარმოებულ პროდუქციაზე)					
	წარმოებული, დეკემბერი	იანვარი	თებერვალი	მარტი	
	ერთეული	ერთეული	ერთეული	ერთეული	ერთეული
დეკემბერი	50,000	100,000			
იანვარი	55,000		110,000		
თებერვალი	60,000			120,000	
მარტი	65,000				130,000
მარაგის ზრდა		–	10,000	10,000	–
მთლიანად შესყიდული		100,000	120,000	130,000	130,000
ერთეულის რაოდენობა ერთეული \$3-ად		300,000	360,000	390,000	390,000

ვინაიდან კომპანიამ დაადგინა ყოველთვიური შესყიდვები, ჩვენ შეგვიძლია ბიუჯეტში შევიტანოთ მომწოდებლებისათვის ყოველთვიური ფულადი გადახდები.

კომპანიას აღებული აქვს ერთთვიანი კრედიტი.

პრაქტიკული მეცადინეობა N6 თემაზე: „ფულადი სახსრების ნაკადის პროგნოზირების მომზადება საბალანსო მონაცემების დახმარებით“

ეს მეთოდი გამოიყენება მოცემული პერიოდის ბოლოს ფულადი სახსრების ნაშთის პროგნოზირებისათვის. იგი ჩვეულებრივ საჭიროებს შემდეგი ინფორმაციის პროგნოზირებას:

- 1) ცვლილებები გრძელვადიან აქტივებში (შემენა და გასხვისება);
- 2) მარაგის ნაშთი მომავალში;
- 3) დებიტორული დავალიანებების ნაშთი მომავალში;
- 4) კრედიტორული დავალიანებების ნაშთი მომავალში;
- 5) ცვლილებები წილობრივ კაპიტალში და დაფინანსების სხვა გრძელვადიან წყაროებში (მაგ., ბანკის სესხი);

ცვლილებები გაუნაწილებელ მოგებაში.

საილუსტრაციო მაგალითი 14.3.

საბალანსო მონაცემების გამოყენება.

2011 წლის 30 ივნისის მდგომარეობით კომპანია „ზედის“ საბალანსო მონაცემებია:

	\$	\$
გრძელვადიანი აქტივები		
ქარხანა და მანქანა-დანადგარები		192,000
მიმდინარე აქტივები		
მარაგი	16,000	
დებიტორული დავალიანებები	80,000	
ფულადი სახსრები	2,000	
		98,000
მთლიანი აქტივები		
		290,000
კაპიტალი და ვალდებულებები:		
გამოშვებული სააქციო კაპიტალი		216,000
გაუნაწილებელი მოგება		34,000
		250,000
მიმდინარე ვალდებულებები		
სავაჭრო კრედიტორული დავალიანებები	10,000	
გადასახდელი დივიდენდები	30,000	
		40,000
მთლიანი კაპიტალი და ვალდებულებები		
		290,000

დამატებითი ინფორმაცია:

- (ა) 2011 წლის 30 ივნისამდე, წლის განმავლობაში, კომპანია აპირებს \$8,000-ის ღირებულების ქარხნისა და მანქანა-დანადგარების შესყიდვას;
- (ბ) მოსალოდნელია, რომ საქმიანობის გაფართოების გამო, მარაგისა და დებიტორული დავალიანებების ნაშთები 2011 წლის 30 ივნისისთვის გაიზრდება, შესაბამისად, 5%-ით და 10%-ით;
- (გ) მოსალოდნელია, რომ 2011 წლის 30 ივნისისთვის სავაჭრო კრედიტორული დავალიანებებისა და გადასახდელი დივიდენდების ნაშთები არ შეიცვლება;
- (დ) აქციების ემისია დაგეგმილი არ არის და 2011 წლის 30 ივნისისთვის მოსალოდნელი გაუნაწილებელი მოგებაა \$42,000;
- (ე) ქარხნისა და მანქანა-დანადგარების ცვეთა გამოითვლება შემცირებული ნაშთის მეთოდით, წლიური 20%-ით, ბალანსის შედგენის თარიღისათვის არსებული ყველა აქტივისათვის.

დავალება: შეადგინეთ ბალანსის ანგარიშგება 2011 წლის 30 ივნისისთვის და ფულადი სახსრების ნაშთის ან ბანკის ოვერდრაფტის პროგნოზი ამ თარიღისათვის.

ამოხსნა:

საბალანსო მონაცემების გამოყენება.

2011წლის 30 ივნისის მდგომარეობით კომპანია „ზედის“ საბალანსო მონაცემებია:

	\$	\$
გრძელვადიანი აქტივები:		
ქარხანა და მანქანა-დანადგარები $[(192,000+8,000) \times 80\%]$		160,000
მიმდინარე აქტივები		
მარაგი $(16,000 \times 105\%)$	16,800	
დებიტორული დავალიანებები $(80,000 \times 110\%)$	88,000	
ფულადი სახსრები (დამაბალანსებელი რიცხვი)	67,200	
	(16800+88000+67200)	172,000
მთლიანი აქტივები: $(160000+172000)$		332,000
კაპიტალი და ვალდებულებები:		
გამოშვებული სააქციო კაპიტალი		216,000
გაუნაწილებელი მოგება $(34,000 + 42,000)$		76,000
		292,000
მიმდინარე ვალდებულებები:		
სავაჭრო კრედიტორული დავალიანებები	10,000	
გადასახდელი დივიდენდები	30,000	
		40,000

მთლიანი კაპიტალი და ვალდებულებები(292000+40000)	332,000
პროგნოზის თანახმად, ფულადი სახსრების ნაშთი გაიზრდება (ე.ი. \$67,200 - \$2,000). ეს შეიძლება გადავამოწმოთ შემდეგნაირად:	\$65,200-ით
	\$
გაუნაწილებელი მოგება	42,000
დამატებული: ცვეთა ((\$192,000 + \$8,000)-ის 20%)	40,000
	82,000
გამოკლებული: გრძელვადიანი აქტივის შემენა	(8,000)
	74,000
მარაგის ზრდა	800
დებიტორული დავალიანების ზრდა	8,000
	(8,800)
ფულადი სახსრების ნაშთის ზრდა (74000-8800)	65,200.

ფულადი რესურსების ნაშთების მართვის პრაქტიკული მეთოდები:

ფულადი სახსრების მართვის მოდელების დანიშნულებაა ქვემოთ ჩამოთვლილთა შორის ფულადი სახსრების გადანაწილებასთან დაკავშირებული მთლიანი დანახარჯების მინიმუმამდე შემცირება:

1) მიმდინარე ანგარიში (ძალიან ლიკვიდურია, მაგრამ არ მოაქვს საპროცენტო შემოსავლები);

2) მოკლევადიანი ინვესტიციები (ნაკლებად ლიკვიდურია, მაგრამ მოაქვს საპროცენტო შემოსავლები).

მოდელები შემუშავებულია შემდეგ კითხვებზე პასუხების გასაცემად:

- 1) რომელი მომენტიდან უნდა მოხდეს ფულადი სახსრების სხვაგან გადატანა?
- 2) თითოეულ ჯერზე რა რაოდენობის ფულადი სახსრების გადატანა უნდა მოხდეს?

ფულადი სახსრების მართვის ბაუმოლის მოდელი

ბაუმოლი აღნიშნავდა, რომ ფულადი სახსრების ნაშთი ძალიან ჰგავს მარაგის ნაშთს და მოდელის განვითარებასაც, შეკვეთის ეკონომიური მოცულობა დაუდო საფუძვლად.

დაშვებები:

- 1). ფულადი სახსრების გამოყენება მდგრადი და პროგნოზირებადია;
- 2). ფულადი შემოსავლები ცნობილი და რეგულარულია;
- 3). ფულადი სახსრების ყოველდღიური საჭიროება ფინანსდება მიმდინარე ანგარიშიდან;
- 4). ფულადი სახსრების ბუფერული ნაშთი ჩადებულია მოკლევადიან ინვესტიციებში.

ამ ფორმულით გამოითვლება ერთ ჯერზე მიმდინარე ანგარიშზე დასამატებელი ან მოკლევადიან ინვესტიციებში გადმოსატანი ფულადი სახსრების მოცულობა:

$$Q = \sqrt{(2C_0D/C_H)}$$

სადაც:

C_0 = გარიგების (საოპერაციო) დანახარჯები (საბროკერო, საკომისიო და ა.შ.);

D = ფულად სახსრებზე მოთხოვნა პერიოდის განმავლობაში;

C_H = ფულადი სახსრების შენახვის დანახარჯები.

ბაუმოლის მოდელი გვთავაზობს, რომ როდესაც საპროცენტო განაკვეთები მაღალია, ფულადი სახსრების ნაშთი უპროცენტო მიმდინარე ანგარიშებზე დაბალი უნდა იყოს. ამასთან ამ მოდელის სისუსტე იმ დაშვებების არარეალური ბუნებაა, რომლებზეც ეს მოდელია დაფუძნებული.

საილუსტრაციო მაგალითი:

1) ბაუმოლის მოდელის გამოყენებაზე.

პირობა: დავუშვათ, კომპანიას ყოველთვიურად უგროვდება ნამეტი ფულადი სახსრები \$10,000-ის ოდენობით, რომლის ინვესტირებასაც იგი მოკლევადიან ფასიან ქაღალდებში აპირებს. ამ ინვესტიციიდან იგი ელოდება 5% წლიურ უკუგებას. ფულადი სახსრების თითოეული განცალკევებული ინვესტიციისათვის გარიგების დანახარჯები მუდმივია და შეადგენს \$50.

მოითხოვება:

ა) რამდენია ფულადი სახსრების ოპტიმალური მოცულობა თითოეული ინვესტიციისათვის?

ბ) რამდენი გარიგება გაკეთდება ყოველწლიურად?

გ) რამდენია ამ გარიგებების განხორციელების წლიური დანახარჯი?

დ) რამდენია ფულადი სახსრების შენახვის ალტერნატიული წლიური ღირებულება?

ამოხსნა: ა). Q (ფულადი ინვესტიცია) = $\sqrt{\left(\frac{2 \times 50 \times 10,000 \times 12}{0.05}\right)} = \$15,492$

ბ). წელიწადში გარიგებების რაოდენობა = $\frac{120,000}{15,492} = 7.75$

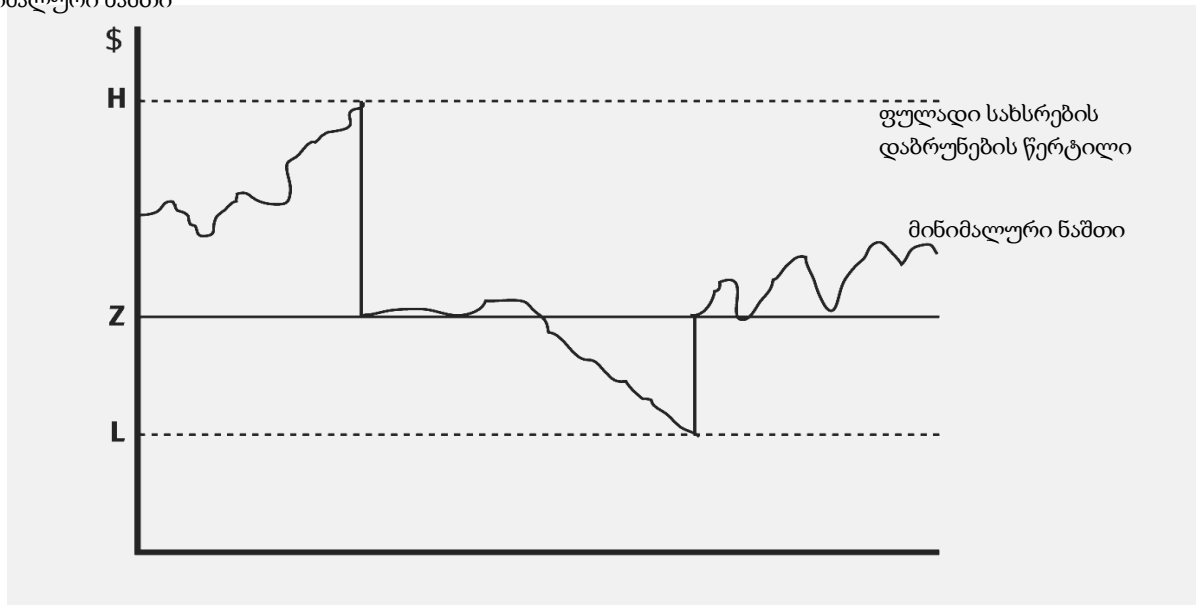
გ). გარიგებების წლიური დანახარჯი = $7.75 \times \$50 = \$387$

დ). წლიური ალტერნატიული დანახარჯი = $5\% \times \frac{15,492}{2} = \$387$

2) ფულადი სახსრების მართვის მილერ-ორრის მოდელი

მილერ-ორრის მოდელით ხდება ფულადი სახსრების არარეგულარული მოძრაობის კონტროლი ფულადი სახსრების ნაშთების ზედა და ქვედა საზღვრების დაწესებით, ფულადი სახსრების ნაშთის მიზნობრივი მაჩვენებლის დასადგენად (იხ. ნახ. 8.3).
ფულადი სახსრები

მაქსიმალური ნაშთი

ამ მოდელის უპირატესობაა ის, რომ მასში გათვალისწინებულია ფულადი შემოსავლებისა და გასაღების ზუსტად ვერგანსაზღვრის შესაძლებლობა.

ქვემოთ წარმოდგენილი დიაგრამა მოიცავს მოდელის მუშაობას დროში:

- მოდელი ადგენს ზედა და ქვედა საკონტროლო საზღვრებს, H და L-ს და, შესაბამისად, ფულადი სახსრების ნაშთის მიზნობრივ მაჩვენებელს, Z-ს;
- როდესაც ფულადი სახსრების ნაშთი მიაღწევს H-ს, მაშინ $(H-Z)$ თანხა (დოლარები) გადაიტანება ფულადი სახსრებიდან საბაზრო ფასიან ქაღალდებში. ე.ი. ფირმა ყიდულობს $(H-Z)$ თანხის ფასიან ქაღალდებს;
- ანალოგიურად, როდესაც ფულადი სახსრების ნაშთი ეცემა L-მდე, მაშინ $(Z-L)$ თანხის დოლარი გადადის საბაზრო ფასიანი ქაღალდებიდან ფულად სახსრებში.

ყველაზე ქვედა ზღვარი, L, დადგენილია კომპანიის ხელმძღვანელი პერსონალის მიერ იმის მიხედვით, თუ ფულადი სახსრების ამოწურვის რა რისკია კომპანიისათვის მისაღები და ეს, თავის მხრივ, დამოკიდებულია როგორც კომპანიისათვის სესხების აღების ხელმისაწვდომობაზე, ისე ფულადი სახსრების ამოწურვის მოსალოდნელ

შედეგებზე.

მილერ-ორრის მოდელისათვის გამოიყენება ფორმულა:

ფულადი სახსრების დაბრუნების წერტილი = მინიმალური ნაშთი + $(1/3 \times$ „დიაპაზონზე“)

„დიაპაზონი“ = $3 \times [(3/4 \times \text{გარიგების დანახარჯი} \times \text{ფულადი სახსრების ნაკადების დისპერსია}) \div \text{საპროცენტო განაკვეთი}]^{1/3}$

შენიშვნა: დისპერსია და საპროცენტო განაკვეთი გამოსახული უნდა იყოს დღიური მაჩვენებლებით.

საილუსტრაციო მაგალითი 8.6. მილერ-ორრის მოდელის გამოყენებაზე.

პირობა: კომპანიის დადგენილი ფულადი სახსრების მინიმალური ნაშთია \$5,000 და შეფასებულია შემდეგი:

- გარიგების დანახარჯი = \$15 დიდი ბრიტანეთის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების ყოველ გაყიდვაზე;

- ფულადი ნაკადის სტანდარტული გადახრა = \$1,200 დღეში (ე.ი. ყოველდღიური დისპერსიაა \$1,44 მლნ);

- საპროცენტო განაკვეთი = წლიური 7,3% = 0,02% დღეში.

დავალება:

1) რას უდრის ზედა და ქვედა საზღვრებს შორის სხვაობა?

2) რას უდრის ზედა საზღვარი?

3) რას უდრის ფულადი სახსრების დაბრუნების წერტილი?

ამოხსნა:

ზედა და ქვედა საზღვრებს შორის განსხვავება გამოითვლება შემდეგნაირად:

$$3 \times [(3/4 \times 15 \times 1.44 \text{ მლნ}) \div 0.0002]^{1/3} = 3 \times \$4,327 = \$12,981$$

ამიტომ:

- ქვედა საზღვარი (კომპანიის მიერ დადგენილი) = \$5,000

- ზედა საზღვარი = 5,000 + 12,981 = \$17,981

ფულადი სახსრების დაბრუნების წერტილი = 5,000 + $(1/3 \times 12,981)$ = \$9,327.

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

1. განიხილეთ კორპორაციის ფულადი აქტივების:

ა) შემადგენლობა;

ბ) სტრუქტურა; და

გ) დინამიკის მაჩვენებლები

2. რას წარმოადგენს ფულადი ნაკადების ეკვივალენტები?

3. განიხილეთ ფულად აქტივებზე მოთხოვნის შეფასება– პროგნოზირების საკვანძო საკითხები .

4. გააცნობიერეთ ფულადი სახსრების ნაკადის პროგნოზების ასპექტები; გააცნობიერეთ ფულადი ნაშთების მართვის მეთოდების არსი, კერძოდ:

ა) განიხილეთ ბაუმოლის მოდელის გამოყენებით პრაქტიკული მაგალითები;

ბ) განიხილეთ მართვის მილერ-ორრის მოდელი.

თავი N15. სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების სტრატეგიული ფინანსური დაგეგმვის ასპექტები

❖ თემის სტრუქტურა:

15.1 ბიზნესის სუბიექტის სტრატეგიული მენეჯმენტის პრინციპები,
ელემენტები და მეთოდები

15.2. ბიზნესის სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის მახასიათებლები

15.3 სტრატეგიული საფინანსო დაგეგმვის ინსტრუმენტი_ბიზნეს გეგმა
მართვის სისტემაში

- ❖ **პრაქტიკული მეცადინეობა N7 თემაზე:** „სტრატეგიული ბიზნეს გეგმის
მოკლე ვარიანტი - გადამამუშავებელი დარგის მაგალითზე„
- ❖ კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის

თავი N15. სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების სტრატეგიული ფინანსური დაგეგმვის ასპექტები

15.1. ბიზნესის სუბიექტის სტრატეგიული მენეჯმენტის პრინციპები, ელემენტები და მეთოდები

საყოველთაოდ ცნობილია რომ, თანამედროვე მენეჯმენტს არ გააჩნია მართვის ერთიანი და საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპების ნაკრები. მართვის პრინციპები ზოგადად ,შეიძლება განისაზღვროს, როგორც მართვის პროცესის მიმართ ამოსავალი ნორმები, წესები და კანონზომიერებები, რომელთა დაცვა ხელს უწყობს საზოგადოების წინაშე მდგარი მიზნების მიღწევასა და ამოცანების გადაწყვეტას.

თანამედროვე პირობებში მართვის პრინციპების კლასიფიკაციისადმი რამდენიმე განსხვავებული მიდგომა არსებობს. ერთერთი მათგანი ითვალისწინებს მმართველობითი პრინციპების დაყოფას ოთხ ძირითად ჯგუფად:

- 1) მართვის ზოგადი პრინციპები;
- 2) პრინციპები, რომლებიც ეხება მართვის სისტემის ყველა კომპონენტს;
- 3) კონკრეტული წარმოებისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური პრინციპები;
- 4) პრინციპები, რომლებიც ეხება მართვის სისტემის ცალკეულ ნაწილებს.

თანამედროვე ეტაპზე მართვის ზოგადი პრინციპების სისტემაში ძირითადი ადგილი უჭირავს მართვის მეცნიერული დასაბუთების, მმართველობითი ამოცანების გადაწყვეტისადმი სისტემური მიდგომის, მართვის ოპტიმალურობის, მოქნილობისა და დემოკრატიზაციის პრინციპებს. ადმინისტრირების თვალსაზ-რისით შეიძლება გამოვყოთ მართვის რეგლამენტაციისა და ფორმალიზაციის პრინციპები, ხოლო ორგანიზაციის (კორპორაციის) მართვის პრინციპების სისტემაში გამოვყოფთ სამ ძირითად ჯგუფს, როგორებიცაა:

- 1)ინვესტირების;
- 2)ტექნოლოგიების მართვის;
- 3) წარმოების ეფექტიანი მართვის სტრუქტურების შექმნის პრინციპები.

ზემოთ ჩამოთვლილი პრინციპების ძირითადი მახასიათებლებია:

1)ინვესტირების მართვის პრინციპი, რომელიც მიმართულია ნებისმიერი კომპანიის საქმიანობის ეფექტიანობის ამაღლებისაკენ უნდა განხორციელდეს შემდეგი მიდგომების საფუძველზე: ორიენტაცია გრძელვადიან პერსპექტივებზე; საფონდო ბაზრის მიმდინარე მდგომარეობისა და მისი განვითარების პერსპექტივების ინფორმაციის შეფასებაზე; საინვესტიციო გარემოში ცვლილებებზე ადეკვატური და დროული რეაგირების პოლიტიკის ფორმირებაზე და სხვ;

2)ტექნოლოგიების მართვის პრინციპები ორიენტირებულია ძირითადი საწარმოო ფონდების გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლებაზე და ტექნოლოგიური პროცესების ოპტიმიზაციაზე საწარმოო ციკლის შემცირების, რესურსების ეკონომიისა და მატერიალური დანახარჯების შემცირების მიზნით. ამის გარდა, აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ტექნოლოგიური პროცესების სრულყოფა არა მარტო კომპანიის ეფექტიანობის მნიშვნელოვნად ამაღლების საშუალებას იძლევა, არამედ აგრეთვე უზრუნველყოფს წარმოებული პროდუქციის ხარისხის დონის ამაღლებას, რაც მას უფრო მეტად კონკურენტუნარიანს ხდის.

3)მართვის ეფექტური ორგანიზაციული სტრუქტურების შექმნის პრინციპებს განეკუთვნებიან: ორგანიზაციის პრიორიტეტული ორიენტაცია ბაზრის მოთხოვნებზე; ისეთი სტრუქტურული ქვედანაყოფების ფართოდ გამოყენება, რომლებიც შექმნილი არიან მიზნობრივი და არა ფუნქციონალური ნიშნის მიხედვით; მართვის დონეების მინიმალურად აუცილებელი რაოდენობა; ორგანიზაციის მუშაკებისათვის მასტიმულირებელი ინიციატივების გამოვლინებისათვის აუცილებელი პირობების შექმნა.

შესაბამისად, კორპორაციის მართვის სისტემის მექანიზმების სრულყოფით შესაძლებელი გახდება ეკონომიკური სუბიექტის ორიენტაცია გრძელვადიან კონკურენციულ უპირატესობათა მიღწევაზე, მარკეტინგული გამოკვლევების განხორციელებაზე, ინოვაციურ საქმიანობაზე, რაც მიმართულია წარმოების დივერსიფიკაციაზე, პერსონალის რაციონალიზატორული საქმიანობის სტიმულირებაზე.

ბიზნესის (ეკონომიკური) სუბიექტის მენეჯმენტის ეკონომიკური მექანიზმი შეიძლება განვიხილოთ როგორც ურთიერთდამოკიდებულება ეკონომიკურ ამოცანათა, ფუნქციებსა და გადაწყვეტილებებს შორის (**იხ. ცხრილ 15.1**).

ცხრილი 15.1._მენეჯმენტის ამოცანებს, მენეჯერის ფუნქციებსა და გადაწყვეტილებებს შორის ურთიერთკავშირის მახასიათებლები

მენეჯერის ამოცანები	მენეჯერის ფუნქციები	გადაწყვეტილებები
1.წარმოებისა და მისი ცალკეული ნაწილების (საწარმოთა,	წარმოების განვითარების ეკონომიკური	წარმოების რენტაბელობის,შრო-

საამქრო- ების, ბრიგადების, ჯგუფების განვითა რების პერსპექტიული და მიმდინარე (ოპერატიული) გეგმების დასაუთება.	მიკურ პოლიტიკისა და სტრატეგიის შემუშავება	მის წარმოებლურობის და სხვა ძირითად ეკონომიკურ მაჩვენებლთა დამტკიცება
2. შემსრულებელთა შრომის წახალისების ორგანიზაცია (ხელფა- სები, პრემიები და ა. შ.)	შრომის ნორმირება და ანაზღაურ- ება	წახალისებისა და ჯილდოების ნორმირებისა და ფორმირების დამტკიცება
3. მასალებით მომარაგებისა და პრო- დუქციის რეალიზაციის კონტრაგენტებთან ანგარიშსწორება	კომერციული საქმიანობა	მომმარაგებელთან და მომხმარებელთან ანგარიშსწორების გეგმის შედგენა
4. კორპორაციის საფინანსო მეურნეობის გაძღოლა	წარმოების დაფინანსება	ანგარიშსწორებათა, ანგარიშებისა და კრედიტების დადგენა
5. მატერიალური და ფინანსური რე- სურსების გამოყენების აღრიცხვისა და ანგარიშების უზრუნველყოფა	საბუღალტრო საქმიანობა	ბალანსების, და სხვა საფინანსო დოკუმენტების დამტკიცება

მენეჯერული გადაწყვეტილება გულისხმობს მიზნების განსაზღვრასა და კონკრეტულ საწარმოო სიტუაციაში მისი განხორციელების მეთოდების შერჩევას. მართვა უწყვეტი პროცესია, რომლის შინაარსობრივ საფუძველს წარმოადგენს გადაწყვეტილებათა მომზადების, მიღების, შესრულებისა და კორექტირების პროცესი. იგი, რომელიც მოითხოვს მენეჯერისაგან მართვის მეცნიერებისა და პრაქტიკის ცოდნის სინთეზს, რომელიც წარმოადგენს მმართველობითი საქმიანობის

კულმინაციურ მომენტს და ეყრდნობა წარმოების ტექნოლოგიის, ტექნიკის, ეკონომიკურ ურთიერთობათა დიალექტიკის, შემოქმედებითი ანალიზის უნარს, მოითხოვს პრაქტიკულ–ლოგიკურ აზროვნებას, ფანტაზიას, კარგად გათვლილი რისკის ელემენტებს, ამიტომ მმართველობითი გადაწყვეტილება მენეჯერის მუშაობის ხარისხის ძირითადი მაჩვენებელია.

მმართველობით გადაწყვეტილებათა ფორმირების პროცესი დაკავშირებულია მართვის პროცესის **ციკლურობასთან**, რომელიც მართვის ფუნქციების კლასიფიკაციის მიხედვით სამი სტადიისაგან შედგება: 1) მიზნის დასახვა–დაგეგმვა; 2) სამართავი სისტემის მომზადება დასახული მიზნის განსახორციელებლად; 3) აღრიცხვა, კონტროლი, მოქმედების კორექტირება–რეგულირება და კოორდინაცია.

როგორც უკვე აღინიშნა, რამდენადაც გადაწყვეტილების მიღების **პროცესი არის შემოქმედებითი აზროვნება, მსჯელობა**, ამიტომ იგი მიმდინარეობს როგორც **დედუქციის** (ზოგადიდან კერძოსაკენ), ასევე **ინდუქციის** (კერძოდან ზოგადისაკენ) ფორმით. ფართოდ გამოიყენება **ანალოგიის** მეთოდი – უცნობი მოვლენის, ან პროცესის გაგებისათვის მსჯელობა სხვა, მისი მსგავსი მოვლენის მიხედვით, რომლის შესახებ გარკვეული ცოდნა უკვე გააჩნიათ.

ასევე, **რთული საკითხების** გადაწყვეტისას ხშირად მუშავდება ჰიპოთეზები, რომელებიც ემყარება არსებული ფაქტების ანალიზსა და განზოგადებას, რომლის დასაბუთებისათვის გამოიყენება შექმნილი მდგომარეობის ყოველმხრივი ანალიზი და დამატებითი ფაქტორები, რაც ხშირად ნორმატიულ ინფორმაციებშია თავმოყრილი.

მენეჯერული გადაწყვეტილების მიღების პროცესი მოიცავს შემდეგ ეტაპებს:

- 1) საწარმოო სიტუაციის ანალიზი და პრობლემის გამოვლენა;
- 2) პრობლემის გადაწყვეტის მიზნების დასახვა;
- 3) გადაწყვეტილების ინფორმაციული უზრუნველყოფა;
- 4) გადაწყვეტილების ალტერნატიული ანუ შესაძლებელი ვარიანტის შემუშავება;
- 5) გადაწყვეტილებათა ვარიანტების ანალიზი და შეფასება;
- 6) პრობლემის ოპტიმალური გადაწყვეტის გზების შერჩევა.

მმართველობითი გადაწყვეტილების მომზადების, მიღებისა და რეალიზაციის პროცესი, მისი შემადგენელი ელემენტების **ლოგიკური თანმიმდევრობის ალგორითმი წარმოდგენილია ნახ. 15.1-ში. თანამედროვე მენეჯმენტის მეცნიერების ერთერთი თვალსაჩინო წარმომადგენლის პეტერ დრუკერის (Peter Ferdinand Drucker,, 1909–2005) მიერ გამოვლენილია ფუნდამენტური ცვლილება ორგანიზაციებში ადრე არსებული იერარქიული დამოკიდებულება უფროსებსა და ხელქვეითებს შორის იცვლება**

თანამშრომლობითი დამოკიდებულებით. ცოდნის ეპოქაში იცვლება ინფორმაციული ნაკადების ინტენსიურობა და მიმართულებები. შესაბამისად, უნდა შეიცვალოს ორგანიზაციის სტრუქტურა.

პეტერ დრუკერის ნაშრომის „*The Practice of Management*“ („მენეჯმენტის პრაქტიკა“) – მართვის ეფექტური ორგანიზაციული სტრუქტურის შექმნის პრინციპიდან გამომდინარეობს, რომ ორგანიზაციის სტრუქტურა უნდა იყოს მაქსიმალურად **ჰორიზონტალური**, ხოლო გადაწყვეტილებები უნდა მიიღებოდეს მაქსიმალურად დაბალ დონეზე. ნაცვლად ტერმინისა „ორგანოგრაფია“, ის იყენებს ტერმინებს „დეცენტრალიზაცია“, „ფუნქციონალური დეცენტრალიზაცია“ და ა.შ.

პეტერ დრუკერი წიგნში „*Management Challenges for the 21st Century*“ („მენეჯმენტის ამოცანები XXI საუკუნეში“) განმარტავს, რომ აუცილებელი ხდება ახალი მეწარმეთა საზოგადოების შექმნა. შესაბამისად, საზოგადოების ცხოვრების წესი უნდა დაეფუძნოს **მენეჯერთა ინოვაციური საქმიანობის პრინციპებს**. კერძოდ, ორგანიზაციამ უნდა უზრუნველყოს სამი ინოვაციური პრინციპის დაცვა:

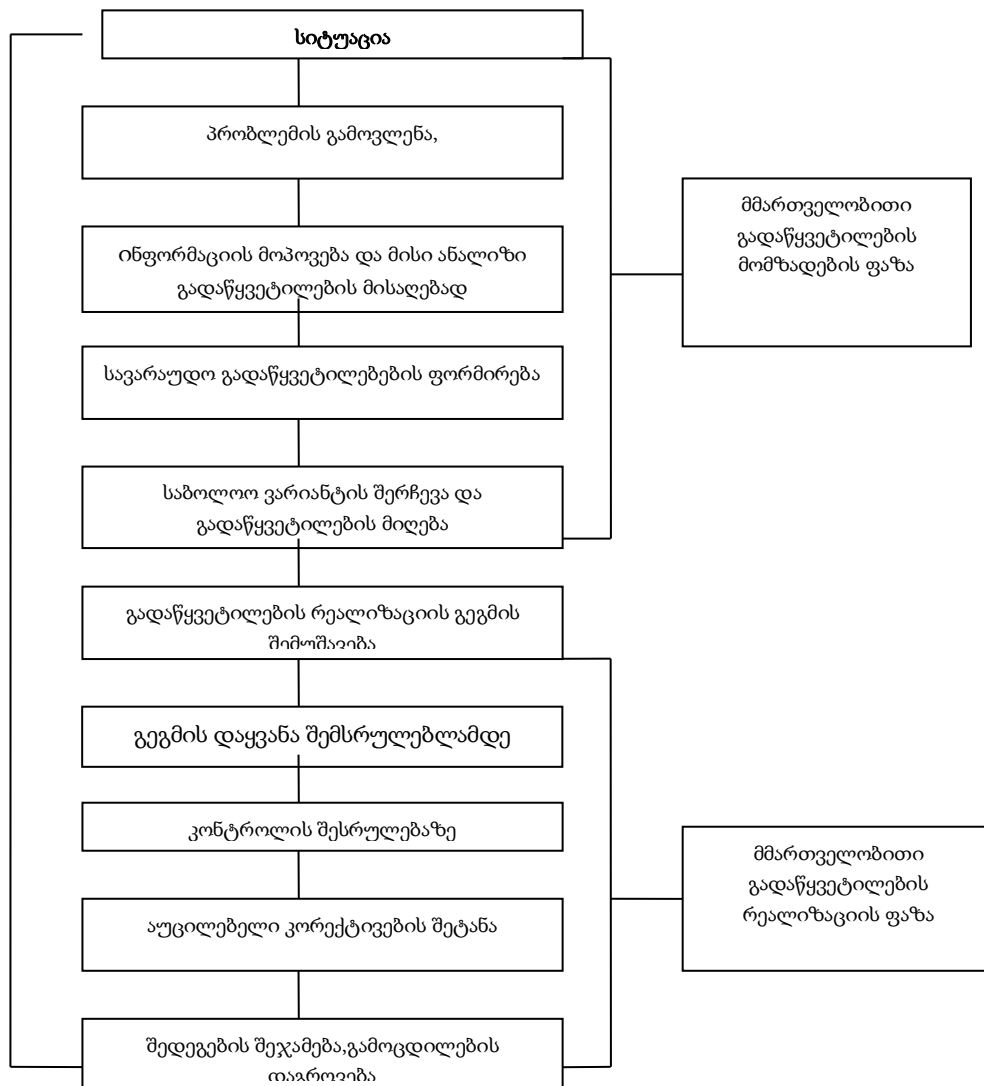
1. პროდუქციის მუდმივი სრულყოფა;
2. თანამედროვე ცოდნის გამოყენება;
3. სისტემური ინოვაციური საქმიანობა. ამასთან ინოვაცია მის მიერ განიხილება როგორც არა მხოლოდ ტექნიკური საქმიანობა, არამედ, როგორც შიდა საფირმო და სოციალური მეწარმეობა.

პ. დრუკერის აზრით, იაპონიის წარმატება მეწარმეობრივ საქმიანობაში განპირობებული იყო სწორედ სოციალური ინოვაციის პრინციპების დამკვიდრებით. კერძოდ, ისეთი ინსტიტუტების განვითარებით, როგორიც არის უმაღლესი და საშუალო განათლება, შრომითი ხელშეკრულებები. მენეჯერი, რომელიც ფლობს ინოვაციის ხელოვნებას ხდება „მენეჯერი-მეწარმე“, რომელსაც ძალუმს **მოახდინოს „რევოლუცია მართვაში“**, – ეს არის კიდევ ერთი ახალი მოვლენა ცოდნის ეკონომიკაში **ბიზნესის ხარისხობრივი, ნახტომისებრი ცვლილება**, ოღონდ ისტორიული რევოლუციებისაგან განსხვავებით ეს არის რევოლუცია ნგრევის გარეშე.

საგულისხმოა, რომ, თავის დროზე, 30-იანი წლების შუა პერიოდში **პ.დრუკერმა**, მაშინ წარმატებულმა **საინვესტიციო ბანკირმა**, დატოვა ბანკი და გადავიდა ბიზნესის სრულიად ახალმართვის **კონსალტინგის სფეროში**. ამ ცვლილებების მოტივაცია გახლდათ ბანკში მუშაობის შეუსაბამობა მის ცხოვრებისეულ ღირებულებებთან – „ჩემი ფასეულობა არის ადამიანი, აზრს ვერ ვხედავდი იმაში, რომ ვყოფილიყავი ყველაზე მდიდარი ადამიანი სასაფლაოზე...“

შესაბამისად, ეკონომიკური ორგანიზაციის მართვის სრულყოფის მიზნით პეტერ დრუკერის მიერ ჩამოყალიბებულია მენეჯმენტის პრინციპები, რომლებიც მიუთითებენ, რომ:

1.მენეჯმენტი არის ისეთი ინტეგრირებული დისციპლინა, რომელიც მოიცავს ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებებს და ადამიანთა ქცევებს, საზოგადოებრივ წყობას

ნახ. 15-1. მმართველობითი გადაწყვეტილების მომზადებისა და რეალიზაციის ალგორითმი.

და ინტელექტუალურ მოთხოვნებს, რომელსაც კვებავენ: ეკონომიკა, ფსიქოლოგია, მათემატიკა, პოლიტიკური თეორია, ისტორია და ფილოსოფია. მენეჯმენტი გაცილებით უფრო მეტია, ვიდრე წოდებისა და პრივილეგიის გამოყენება. იგი ეხება ადამიანებსა და მათ ცხოვრებას.

2. **უვარგისია მენეჯმენტი**, თუ კორპორაციაში გადამწყვეტი ხმა ეკუთვნის მენეჯერს, რომელიც არავის წინაშე არ არის პასუხისმგებელი და რომელსაც არავინ აკონტროლებს. ასეთი მმართველობა არის უსამართლო, უკონტროლო და უპასუხისმგებლო რაც აუცილებლად კრახით დამთავრდება).

3. **მენეჯერის ამოცანა** არის გახადოს ადამიანები ეფექტიანები, ხოლო მათი სისუსტე – უმნიშვნელო. ეს მთლიანად ეხება როგორც მენეჯერის ბოსს (ბოსი – ბოსს, აშშში პატრონი, მეპატრონე, მეწარმე, მფლობელი, უფროსი), ისე მის ხელქვეითებს.

4. **ხელმძღვანელი, რომელიც** აქცენტს უფრო თანამშრომელთა სუსტ მხარეებზე ამახვილებს და არა მათ ძლიერ მხარეებზე, არასოდეს არ უნდა დაინიშნოს მენეჯერის თანამდებობაზე.

5. **მენეჯერი** აყალიბებს მიზნებს, ასაბუთებს და ურთიერთობს, სათანადო კრიტერიუმების ჩამოყალიბებით აფასებს სიტუაციებს, მენეჯერი ორგანიზაციას უკეთებს და აწვითარებს ადამიანებს.

6. **ტოპ-მენეჯმენტს** ესაჭიროება ეს ოთხივე თვისება თითქმის არასოდეს არ ხვდება ერთ პიროვნებაში. ერთ ადამიანზე დამოკიდებული ტოპმენეჯმენტი არის ბიზნესის განუვითარებლობის მთავარი მიზეზი.

7. **თანამშრომელთა პატივისცემის პრინციპიდან გამომდინარე** კომპანიის მუშაკები წარმოადგენენ მის აქტივებს და არა პასივებს. დრუკერის აზრით, მცოდნე თანამშრომლები თანამედროვე კომპანიების არსებითი ინგრედიენტებია.

8. **კომპანიის უპირველესი პასუხისმგებლობა** არის კლიენტების შექმნა და მისი მომსახურება. მოგება არის არა მთავარი მიზანი, არამედ, უფრო, მნიშვნელოვანი პირობა კომპანიის ხანგრძლივი არსებობისათვის.

9. **დეცენტრალიზაცია და გამარტივება.** ბრძანებებისა და კონტროლის სისტემა დრუკერს უვარგისად მიაჩნდა. მისი აზრით, კომპანია ყველაზე უკეთ მამინ მუშაობს, როდესაც ის დეცენტრალიზებულია. დრუკერის მიხედვით კორპორაციებს ახასიათებთ ტენდენცია აწარმოონ მეტისმეტად დიდი რაოდენობის პროდუქცია, დაიქირავონ თანამშრომლები, რომლებიც მათ არ სჭირდებათ (მაშინ, როდესაც უკეთესი იქნებოდა ამა თუ იმ საქმის სხვა კომპანიებთან პარტნიორობით გაკეთება), განახორციელონ ექსპანსია ეკონომიკურ სექტორში; - კომპანიამ ეს პროცესები თავიდან უნდა აიცილოს.

10. **არასწორია ბიზნესის მართვა** მრავალი მოთხოვნისა და მიზნის გათვალისწინებით, იმის მაგიერ, რომ დაუმორჩილო კომპანია ერთადერთ ღირებულებას.

11. **ნებისმიერი მარცხის მიზეზი** არის დაუფიქრებელი მოქმედება.

12. **შეცდომების დაშვება.** რამდენადაც კარგია მუშაკი, იმდენად მეტ შეცდომას დაუშვებს იმ ახალ საქმეებში, რომელთა შესრულებასაც შეეცდება. მე არასდროს დავაწინაურებდი მაღალ თანამდებობაზე მას, ვისაც არასდროს დაუშვია შეცდომები, მათ შორის დიდი შეცდომებიც.

13. **პასუხისმგებლობა.** მნიშვნელობა არა აქვს თანამშრომლის სურვილს აიღოს თუ არა პასუხისმგებლობა..., ორგანიზაციამ უნდა მოითხოვოს მისგან პასუხისმგებლობის აღება.

14. **იდები ერთგვარად ახალშობილებს ჰგავს.** ისინი იბადებიან პატარები, უმწიფარნი, უფორმოები. ისინი უფრო დაპირებებს წარმოადგენენ, ვიდრე დასრულებულ მოსაზრებას (პროექტს). ინოვაციურ კომპანიაში უფროსი არ იტყვის `ეს არის წყეული, სულელური იდეა~. ამის მაგივრად ის იკითხავს `რა უნდა გაკეთდეს იმისათვის, რომ ეს ემბრიონალური, ნედლი, სულელური იდეა გარდაიქმნას რაღაც ისეთში, რაც ჩვენ ახალ შესაძლებლობებს მოგვცემს?`.

15. **რისკი და ინოვაცია.** ნებისმიერი ეკონომიკური საქმიანობა შეიცავს „დიდ რისკს„. მაგრამ გუშინდელის შენარჩუნება, ინოვაციების გარეშე, უფრო დიდ რისკს შეიცავს, ვიდრე ხვალინდელი დღის შექმნა.

16. **„დაგეგმილი უარის“ მოთხოვნილება.** კომპანიებსა და მთავრობებს აქვთ ბუნებრივი ადამიანური ტენდენცია ჩაებლაუჭონ „გუშინდელ წარმატებებს“ იმის მაგივრად, რომ დაინახონ – ისინი უკვე უსარგებლოა.

17. **შრომის ნაყოფიერებისა და ეფექტიანობის** მთავარი სტიმული უფრო მეტად არის არა ფინანსური, არამედ სოციალური და მორალური ხასიათის.

18. **თავისუფალი მეწარმეობა** არ უნდა განისაზღვროს როგორც კარგი საქმე ბიზნესისთვის, იგი კარგი უნდა იყოს საზოგადოებისთვის.

19. **სულიერი ღირებულებები.** ადამიანებს სჭირდებათ სულიერი ღირებულებების დაბრუნება, რადგანაც მათი გადარჩენა თანამედროვე ვითარებაში შესაძლებელია მხოლოდ იმის დადასტურებით, რომ ადამიანი არა მხოლოდ ბიოლოგიური ან ფსიქოლოგიური არსებაა, არამედ, აგრეთვე, **სულიერი არსება**, რომელიც **შეიქმნა და არსებობს** მისი **შემქნელის მიზნებისთვის და მას (უფალს) ეკუთვნის.**

ამრიგად, პ. დრუკერის მენეჯმენტის პრინციპების გააზრებისა და თანამედროვე მენეჯმენტის მოთხოვნებიდან გამომდინარე შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ კორპორაციის ეფექტიანი მართვის წესები, კერძოდ:

1. ეფექტიანი ხელმძღვანელი ფიქრობს და აყალიბებს მიზან-ამოცანებს საწარმოს ინტერესების მისაღწევად.

2. ეფექტიანი ხელმძღვანელი ამზადებს მოქმედების დაწვრილებით გეგმას.

3. ეფექტიანი ხელმძღვანელი პასუხისმგებლობას იღებს მიღებულ გადაწყვეტილებებზე.

4. ეფექტიანი ხელმძღვანელი პასუხისმგებლობას იღებს კომუნიკაციის

უზრუნველყოფაზე.

5. ეფექტიანი ხელმძღვანელის ძალისხმევა მიმართულია შესაძლებლობებზე და არა პრობლემებზე. იგი უნდა გრძნობდეს, რომ ძალაუფლება მას მხოლოდ მანამდე აქვს, სანამ ორგანიზაცია ენდობა მას.

6. ეფექტიანი ხელმძღვანელი ნაყოფიერ შეხვედრებს მართავს.

7. ეფექტიანი ხელმძღვანელი ფიქრობს და ამბობს „ჩვენ“ და არა „მე“.

8. ეფექტიანი ხელმძღვანელი ჯერ ისმენს და შემდეგ ლაპარაკობს.

ამრიგად, ეკონომიკური და მმართველობითი მართვის პროცესი განსაზღვრულ კანონზომიერებებს ემორჩილება, რომლებიც ახასიათებენ მართვის ორგანოთა სისტემასა და სტრუქტურას, ადამიანური რესურსების მენეჯმენტს, მენეჯერის ფუნქციებისა და შემსრულებელზე ზემოქმედების მეთოდებს.

შესაბამისად, არსებობს წარმოების გაძღოლის მენეჯმენტის ეფექტური ორგანიზაციის რიგი სპეციფიკური კანონზომიერებისა და მათი მოქმედების პრინციპების, წესების ერთობლიობა, რომელთა დაცვითა და პრაქტიკაში გატარებით მიიღწევა წარმატებული მენეჯმენტი.

ქვეყნის ეკონომიკის უსაფრთხო და მდგრადი განვითარების მისაღწევად, სოციალურ–ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული მენეჯმენტის ორგანიზაციულ–ეკონომიკური მექანიზმების სისტემის სრულყოფისა და ბიზნეს–პრაქტიკაში ადაპტირების ძირითადი ამოცანების განსახორციელებლად, მნიშვნელოვანია კორპორაციების რაციონალური ფუნქციონირების პროცესის მეთოდოლოგიის, კერძოდ, ეკონომიკური სუბიექტების სტრატეგიული დაგეგმვის (საპროგნოზო პერიოდისათვის) მეთოდიკისა და საწარმოს ბიზნესგეგმის ფორმირების პრაქტიკული ასპექტის დამუშავება.

როგორც ცნობილია, ეკონომიკური სუბიექტის (საწარმოს) ბიზნეს–გეგმა წარმოების დაგეგმვის, მართვისა და კონტროლის ინსტრუმენტია. მისი მეშვეობით ხორციელდება მოვლენებზე არა უბრალოდ რეაგირება, არამედ იგი იძლევა მართვის შესაძლებლობას წინასწარ შედგენილი გეგმის საფუძველზე კორპორაციის საქმიანობის სტრატეგიული დაგეგმვის მიზანია, შეიმუშაოს დარგის, ეკონომიკური სუბიექტის(საწარმოს) განვითარების კომპლექსური გეგმა და შეაიარაღოს საწარმოს მენეჯერები სათანადო ინფორმაციებით საწარმოში არსებული სიტუაციისა და მისი შესაძლო განვითარების შესახებ, რომელიც გამოიხატება საწარმოს ბიზნეს–გეგმაში.

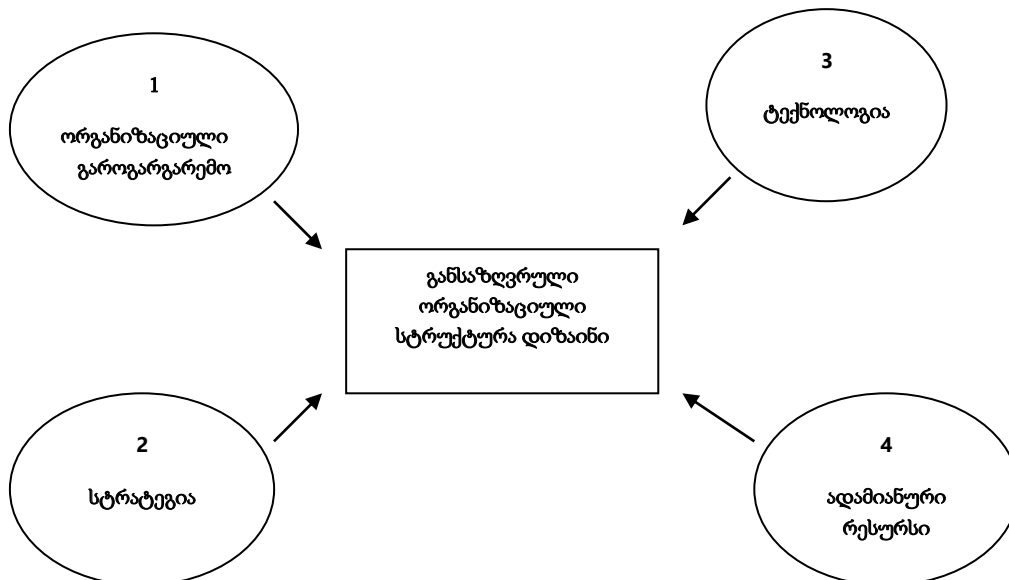
ჩვენ მიერ შემოთავაზებულია სტრატეგიული გეგმის სანიმუშო ვარიანტი, რომელიც საერთოდ დამახასიათებელია სტრატეგიული ბიზნესის დაგეგმვისათვის, კაპიტალდაბანდებათა მოზიდვის (კრედიტის) გამოყენების მაგალითზე (იხ. ქვეთავი 14.2). ბიზნეს–გეგმის სტრუქტურების ფორმირებას განსაზღვრავენ ისეთი ფაქტორები,

როგორცაა: გასაღების ბაზრის მოსალოდნელი სიდიდე, კონკურენტების არსებობა და ორგანიზაციის (საწარმოს) ზრდის პერსპექტივა.

სიტუაციური მიდგომის თეორიისა და მართვის სისტემის ორგანიზაციის პრაქტიკიდან გამომდინარე მენეჯერების მიერ ორგანიზაციული სტრუქტურის ტიპის თუ ორგანიზების მეთოდის შერჩევას განაპირობებს შემდეგი ოთხი ფაქტორის არსებობა:

- 1) ორგანიზაციული გარემო;
- 2) ორგანიზაციის სტრატეგიის ტიპი;
- 3) ორგანიზაციის მიერ გამოყენებული ტექნოლოგია;
- 4) ორგანიზაციის ადამიანური რესურსების თავისებურებანი. (იხ. ნახ. 15.2).

განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

ნახ.15.2. ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს ორგანიზაციულ სტრუქტურაზე.

1. ორგანიზაციული გარემოს ანალიზი. სამეურნეო პრაქტიკა მოწმობს, რომ თანამედროვე საბაზრო ურთიერთობებში ცვლილებები საკმაოდ სწრაფად ხდება და ადგილობრივსა და უცხოურ ბაზრებზე ზრდადი კონკურენცია მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მენეჯერებზე, როგორც მომხმარებლების მოზიდვის, ასევე რაციონალურობისა და ეფექტურობის გაზრდის თვალსაზრისით. შედეგად არსებითია ინტერესი ორგანიზაციული სტრუქტურის ჩამოყალიბებისადმი, რათა ადამიანებს და ბიზნეს-განყოფილებებს მიეცეთ მოქნილი მოქმედების საშუალება.

2. სტრატეგია. პრაქტიკა მოწმობს, რომ დიფერენციაციის სტრატეგია წარმატებულია მოქნილი სტრუქტურის პირობებში, ხოლო დაბალი ფასის სტრატეგია, რომელიც მიმართულია ყველა ფუნქციის ფარგლებში ხარჯების შემცირებაზე, ძირითადად უფრო ფორმალური სტრუქტურის პირობებშია წარმატებული, რომელიც მენეჯერებს აძლევს დანახარჯებსა და ორგანიზაციის სხვადასხვა დეპარტამენტების მოქმედებებზე კონტროლის გაცილებით უფრო ძლიერ ბერკეტებს.

3. ტექნოლოგია. ცნობილია, რომ ტექნოლოგია – უნარჩვევების, ცოდნის, ინსტრუმენტების, მანქანების, კომპიუტერებისა და მოწყობილობის ერთობლიობაა, რომელსაც მენეჯერები იყენებენ საქონლისა და მომსახურების დიზაინის, წარმოებისა და დისტრიბუციის დროს. რაც უფრო რთულია ტექნოლოგია, მით უფრო დიდია მოქნილი სტრუქტურის არსებობის აუცილებლობა, რათა გაძლიერდეს გაუთვალისწინებელ სიტუაციებზე მენეჯერების რეაგირების შესაძლებლობა და მათ შემდგომ პრობლემების მოგვარების ახალი მეთოდების შემუშავება. რაც უფრო რუტინულია ტექნოლოგია, მით უფრო შესაფერისია ფორმალური სტრუქტურა, რადგან დავალებები უფრო მარტივია და საქონლისა და მომსახურების საწარმოებლად აუცილებელი ნაბიჯები წინასწარ არის განსაზღვრული. საქონლისა და მომსახურების წარმოებაში გამოყენებული ტექნოლოგია კომპლექსურია, რომელიც მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული უნარ-ჩვევებზე, ცოდნასა და ადამიანების გუნდური მუშაობის უნარზე და არა ავტომატიზებულ, წინასწარ დაპროგრამებულ მანქანებზე.

4. ადამიანური რესურსები. რაც უფრო მაღალკვალიფიციურია ორგანიზაციის სამუშაო ძალა, რაც უფრო მეტ ადამიანს მოეთხოვება ჯგუფებში ან გუნდებად მუშაობა დავალებების შესასრულებლად, მით უფრო მეტია იმის ალბათობა, რომ ორგანიზაციამ გამოიყენოს მოქნილი, დეცენტრალიზებული სტრუქტურა. მოქნილი სტრუქტურები უკეთ შეესაბამება მაღალკვალიფიციური ადამიანების საჭიროებებს.

ამრიგად, ორგანიზაციული გარემო, სტრატეგია, ტექნოლოგია და ადამიანური რესურსები წარმოადგენენ ფაქტორებს, რომლებიც მენეჯერებმა უნდა გაითვალისწინონ ორგანიზაციისათვის საუკეთესო სტრუქტურის **ჩამოსაყალიბებლად, სტრუქტურის დიზაინის ასაგებად.**

მეწარმეობის ბიზნეს პრაქტიკა მოწმობს, რომ ორგანიზაციულმა გარდაქმნამ შეიძლება გავლენა იქონიოს ორგანიზაციული ფუნქციონირების პრაქტიკულად ყველა ასპექტზე, როგორცაა: ორგანიზაციული სტრუქტურის, კულტურის, სტრატეგიების, კონტროლის სისტემების, ჯგუფებისა და გუნდების და ადამიანური რესურსის მართვის სისტემის ჩათვლით. ასევე, ორგანიზაციულ პროცესებზე, როგორებიცაა: კომუნიკაცია, მოტივაცია და ხელმძღვანელობა და ისეთი კრიტიკული ამოცანების წარმართვის მეთოდებში, როგორიცაა: დაგეგმვა, ორგანიზება, ხელმძღვანელობა, კონტროლი.

ორგანიზაციული ცვლილების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღება რთული საკითხია, რამდენადაც გარდაქმნა ცვლის სტატუსკვოს და შეიცავს საფრთხეს, ის უბიძგებს თანამშრომლებს, წინ აღუდგნენ სამუშაო ურთიერთობებისა და

პროცედურების ცვლილების მცდელობებს. ორგანიზაციული სწავლების მეშვეობით მენეჯერები ცდილობენ, გააფართოონ ორგანიზაციის წევრების უნარები ცვლადი პირობების გაგებისა და შესაფერისი რეაგირებისათვის, რამაც შეიძლება, მნიშვნელოვანი ბიძგი მისცეს ცვლილებების აღქმას და დაეხმაროს ორგანიზაციის ყველა წევრს, მენეჯერების ჩათვლით, მიიღონ ეფექტური გადაწყვეტილებები აუცილებელი გარდაქმნებისათვის, რომელთა შეფასება მოითხოვს ორ მნიშვნელოვან ქცევას. კერძოდ: ა) პრობლემის აღიარებას და ბ) მისი წყაროს დადგენას.

შესაბამისად, ორგანიზაციული გარდაქმნის პროცესის ყველა საფეხურზე, **მენეჯერის ქცევამ** უნდა უზრუნველყოს:

- 1) ცვლილების აუცილებლობის შეფასება;
- 2) პრობლემის არსებობის გაცნობიერება;
- 3) პრობლემის სათავის დადგენა;
- 4) გასატარებელი ცვლილებების დადგენა;
- 5) ორგანიზაციის იდეალური სამომავლო მდგომარეობის განჭვრეტა;
- 6) ცვლილებების ხელისშემშლელი ფაქტორების დადგენა;
- 7) ცვლილებების განხორციელება;
- 8) ცვლილებების მიმართულების დადგენა;
- 9) ცვლილებების გატარება და მართვა;
- 10) ცვლილებების შეფასება;
- 11) ცვლილებამდე და ცვლილების შემდგომი მწარმოებლურობის შედარება.

შესაბამისად, გასატარებელი ცვლილების დადგენის შემდეგ მენეჯერები იღებენ გადაწყვეტილებას, თუ როგორ წარმოუდგენიათ ორგანიზაციის იდეალური სამომავლო მდგომარეობა; რა სახის საქონელსა და მომსახურებას უნდა აწარმოებდეს ის; როგორი უნდა იყოს მისი ბიზნესის დონის სტრატეგია; როგორ უნდა შეიცვალოს ორგანიზაციული სტრუქტურა და თუ როგორ უნდა მიაღწიონ ორგანიზაციის იდეალურ სამომავლო მდგომარეობას.

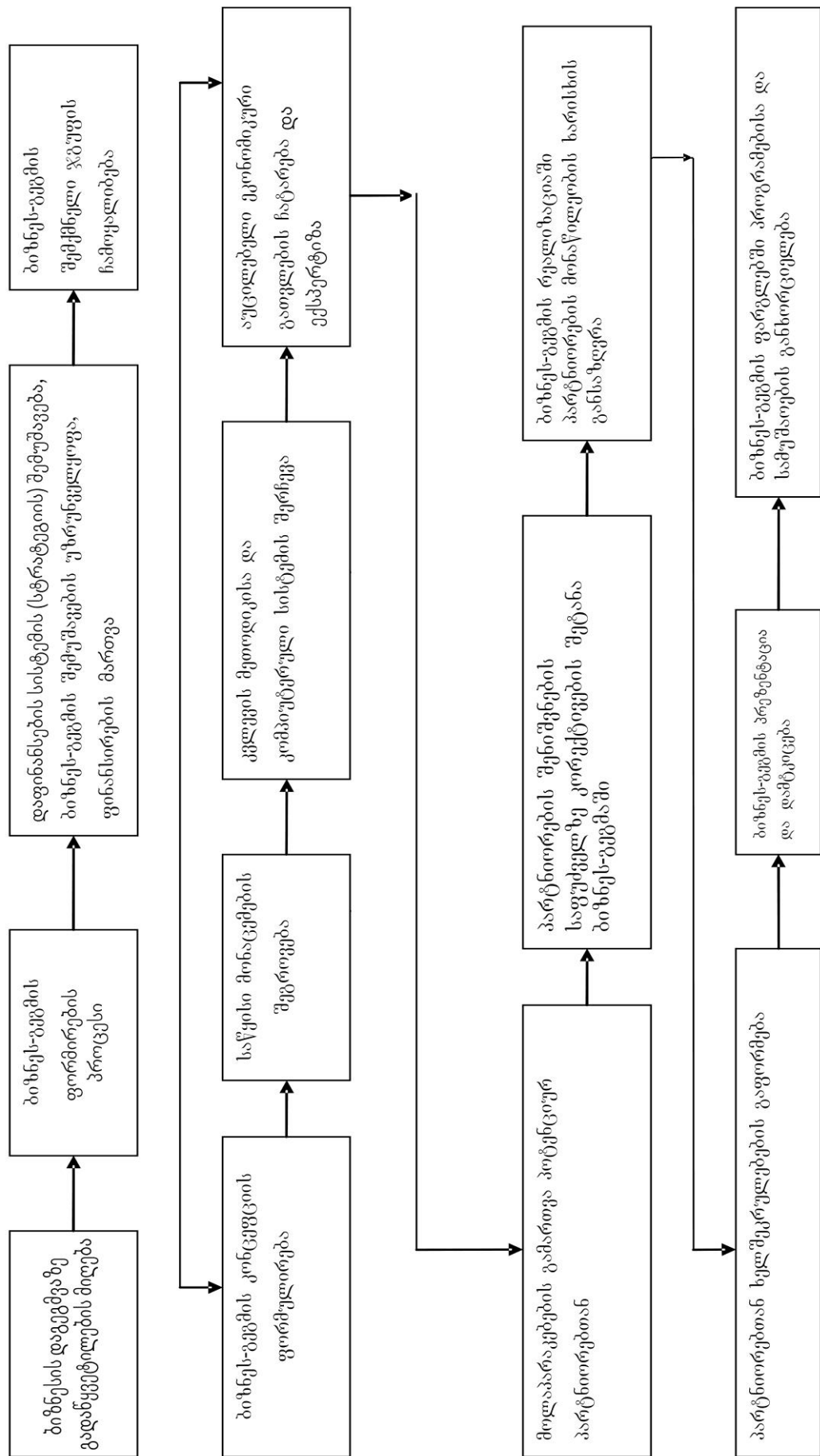
ამრიგად, ეკონომიკური ორგანიზაციის განვითარების მართვის სრულყოფა დიდ სირთულეებს უკავშირდება. სტრატეგიული არჩევანის გაკეთება და მართვის სტილის შეცვლა კორპორაციის საქმიანობის მმართველობით პროცესში შესაძლებელია თუ დავიცავთ **მაღალგანვითარებული ქვეყნების სამეწარმეო პრაქტიკაში აპრობირებულ მეთოდებს**. შესაბამისად, ეკონომიკის მიკროდონეზე სტრატეგიული მენეჯმენტის ორგანიზაციულ-ეკონომიკური მექანიზმების სრულყოფილი სისტემის ფორმირება და ეკონომიკური სუბიექტების (მეწარმეების) პრაქტიკულ საქმიანობაში **ბიზნეს-გეგმის დამკვიდრება**, მნიშვნელოვნად განაპირობებს ქვეყანაში თავისუფალი მეწარმეობის, საბაზრო ურთიერთობათა შემდგომ განვითარებას და განამტკიცებს საქართველოს სახელმწიფოებრიობის საძირკველს, მყარად და მაღალი ტემპებით განვითარებადი ეკონომიკის სახით.

15.2. ბიზნესის სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის მახასიათებლები

ბიზნესის სტრატეგიული განვითარების დაგეგმვის პროცესი მოიცავს: ბიზნესგეგმის ფორმირების კონცეფციის ფორმულირებას; საბაზრო სიტუაციის სტრატეგიულ ანალიზსა და მარკეტინგულ, პროდუქტიულ (სასაქონლო) ტექნოლოგიურ, მენეჯმენტისა და ფინანსური სტრატეგიების შემუშავებას; ბიზნესგეგმის ექსპერტიზას; პოტენციური პარტნიორების შენიშვნების გათვალისწინებასა და დამტკიცებას; საწარმოო პროგრამებისა და სამუშაოების განხორციელებაზე მონიტორინგის დაწესებას (იხ. სქემა 15.1.).

ბუნებრივია, სტრატეგიული დაგეგმვა უნდა წარიმართოს ქვეყანაში შექმნილი პოლიტიკური, ეკონომიკური და ბუნებრივ-კლიმატური პირობების გათვალისწინებით, და მიკროდონეზე ტექნიკურეკონომიკურმა კვლევებმა უნდა უზრუნველყოს კორპორაციის (დარგის) ბიზნესგეგმის ფორმირება, რომელიც მოიცავს შემდეგი საკითხების გადაწყვეტას:

1. კორპორაციის (დარგის) როლის დადგენა ეროვნული ეკონომიკის განვითარებაში და მისი ძირითადი ამოცანების (მიზნების) განსაზღვრა;
2. კორპორაციის მოსალოდნელი ორგანიზაციული სტრუქტურის განსაზღვრა ძირითადი სტრუქტურული ქვედანაყოფების (განყოფილებების) მითითებით;
3. საწარმოს პროდუქციაზე არსებულ საბაზრო მოთხოვნათა და მომავალში მათზე მოთხოვნის ზრდის შესაძლებლობათა (სტრატეგიული მიზნის განჭვრეტა) განსაზღვრა;
4. გაყიდვების მოცულობათა პროგნოზირებისა და გასაღების პროგრამების შედგენა მოსალოდნელი შემოსავლებისა და მარკეტინგზე დანახარჯების განსაზღვრით;
5. საწარმოო პროგრამის (პროგნოზის) შემუშავება საწარმოო სიმძლავრეების ოპტიმალურად გამოყენების გათვალისწინებით;
6. წარმოების ფაქტორების (მატერიალური, შრომითი) მოთხოვნათა განსაზღვრა მიმდინარე და მომავალ პერიოდებში მიწოდების უზრუნველსაყოფად;
7. მომავალში ნავარაუდევი ტექნოლოგიებისა და პროცესების გამოყენების განჭვრეტა ინოვაციური დანახარჯების შეფასებით;
8. ფინანსური პროგრამის ფორმირება, რომელშიც აისახება მოთხოვნა აქტივებზე (მუდმივ და საბრუნავ კაპიტალზე), საინოვაციო დანახარჯებზე, საწარმოს საქმიანობის ფინანსური (მოგების ნორმის) მაჩვენებლების შეფასება.

6.1. ბიზნესის (დარგის) განვითარების მიზნობრივი პროგრამის (პროექტის) სტრატეგიული დაგეგმვის სქემა.

კორპორაციული სტრატეგიული დაგეგმვის ბოლო ეტაპზე ყალიბდება **ფინანსური სტრატეგია**. კორპორაციის (საწარმოს) **საფინანსო სტრატეგია (გეგმა)** მოიცავს რამდენიმე დოკუმენტს, რომელთა განსაზღვრა გულდასმით უნდა წარმოებდეს, მათ შორის გამოყოფენ:

1. რეალიზაციის (გაყიდვების) მოცულობის პროგნოზირებას;
2. ფულადი სახსრების შემოსავლებისა და გასავლების ბალანსს;
3. შემოსავლებისა და დანახარჯების ნაერთ ცხრილებს;
4. საწარმოს აქტივებისა და პასივების ნაერთ ბალანსს;
5. მოგების მაჩვენებელთა ფორმირებისა და გამოყენების პრიორიტეტებს;
6. ფასიანი ქაღალდების პორტფელს;
7. საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების ეტაპებს;
8. დაინტერესებულ მხარეთა ფინანსური მოლოდინის განჭვრეტასა და ა. შ.

კორპორაციის ფინანსურ სტრატეგიაში მნიშვნელოვანია საინვესტიციო პროექტის როგორც უკვე აღინიშნა, სტრატეგიული დაგეგმვა მართვის უმნიშვნელოვანესი **ფუნქციაა**, რომელზეც ბევრად არის დამოკიდებული მთლიანად მართვის პროცესი. სტრატეგიული დაგეგმვა ორგანიზაციის მიზნების შერჩევისა და რეალიზაციისათვის საჭირო დაგაწყვეტილების მიღების პროცესია. იგი მართვის სხვა ფუნქციების განხორციელების საფუძველს წარმოადგენს.

როგორც უკვე აღინიშნა, **პიტერ დრიუკერის** აზრით, **სტრატეგიული დაგეგმვა მმართველობითი მოღვაწეობის 4 ძირითად სახეს გულისხმობს**: რესურსების განაწილებას(სხვადასხვა სახის ფონდები, ტექნოლოგიური გამოცდილება და ა.შ.);

1. გარეგან გარემოსთან ადაპტაციას (კომპანიები ვალდებული არიან შეეგუონ არცთუ კეთილსასურველ გარემოსაც, გაითვალისწინონ მუშაობის დროს);

2. შინაგან კოორდინაციას(კოორდინაცია უნდა გაუკეთდეს ფირმის შინაგან სუსტ და ძლიერ მხარეებს), რომელიც SWOT ანალიზით არის გამოვლენილი

3. ორგანიზაციულ სტრატეგიულ წინდახედულობას(განჭვრეტას);

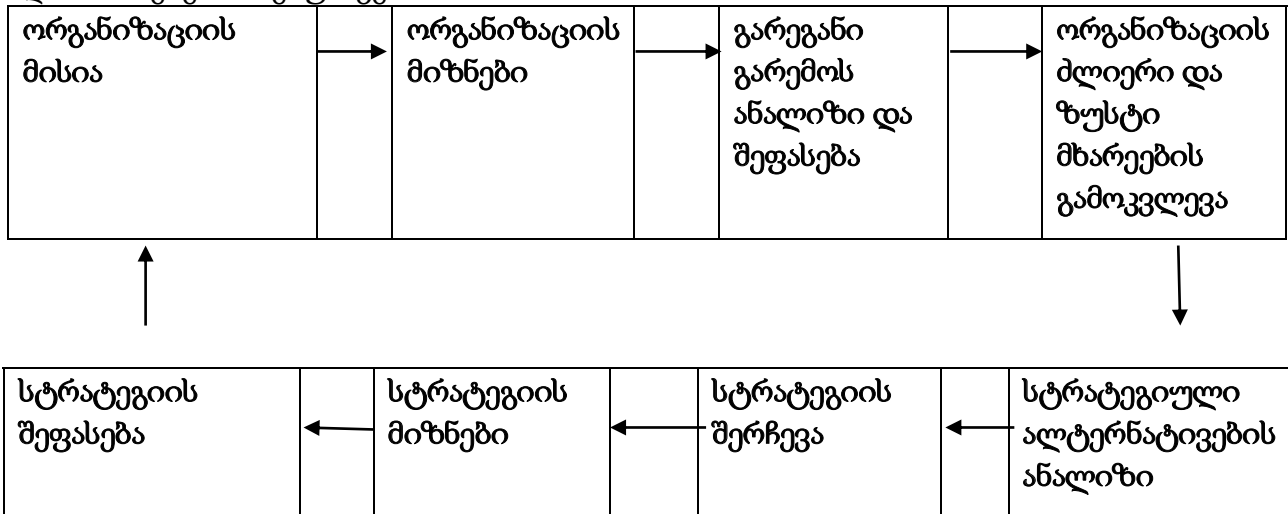
სტრატეგიული მიზნების დასახვას წინ უნდა უსწრებდეს ორგანიზაციის მოღვაწეობის **კომპლექსური ანალიზი** და **შეფასებები**.

სტრატეგია—დეტალურ კომპლექსური გეგმაა, რომლის უმნიშვნელოვანესი დანიშნულებაა ორგანიზაციის მისიის განხორციელება და საერთო მიზნების მიღწევა.

სტრატეგიული გეგმა ღრმა გამოკვლევებსა და დიდი მოცულობის ფაქტიური მონაცემების ანალიზს უნდა ემყარებოდეს. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს დარგის, ბაზრის, კონკურენტების და სხვათა შესახებ დეტალური ინფორმაციის კომპლექსურ ანალიზს. (**ეკონომიკური ანალიზის საკითხები განხილულია ლექცია N13 განყოფილებაში**)

სტრატეგიული გეგმა კომპანიის ხელმძღვანელობას კარნახობს სასურველი რაოდენობის პროფესიისა და სპეციალობის კადრების პოლიტიკის შერჩევის შესაძლებლობას. იგი უნდა იყოს **მოქნილი**, რათა საჭიროების შემთხვევაში შეიძლებოდეს მისი მოდიფიკაცია და კორექტირება. მასში ნათლად უნდა ჩანდეს თუ

რა მიზანს ისახავს კომპანია, რაც გაადვილებს მისი რეალიზაციასათვის საჭირო ღონისძიებების შემუშავებას.

ნახ. 15.3 სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის სქემა.

სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესი მოიცავს (იხ. ნახ 15.3)

1) გარეგანი გარემოს ანალიზსა და შეფასებას.

ორგანიზაციის ხელმძღვანელობამ მისიისა და მიზნების განსაზღვრის შემდეგ უნდა დაიწყოს სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის დიაგნოსტიკური ეტაპი. (უფრო დაწვრილებით იხ. მიმდინარე ლექცია N5 - „მიზნობრივი ანალიზის კრიზისის დიაგნოსტიკის სისტემის მეთოდურ- გამოყენებითი ასპექტები,“).

ამ ეტაპის პირველი რიგის ამოცანაა გარეგანი გარემოს შესწავლა.

გარეგანი გარემო უნდა შეფასდეს 3 ძირითადი პარამეტრის მიხედვით. კერძოდ:

1. უნდა შეფასდეს ის ცვლილებები, რომლებიც ზემოქმედებენ ორგანიზაციის მიმდინარე სტრატეგიის სხვადასხვა ასპექტზე;

2. უნდა განისაზღვროს თუ რომელი ფაქტორები უქმნიან სირთულეებს ფირმის სტრატეგიის რეალიზაციას;

3. უნდა განისაზღვროს ორგანიზაციის მიზნების მიღწევისათვის რომელი ფაქტორები ქმნიან მეტ შესაძლებლობას

გარეგანი გარემოს ანალიზი წარმოადგენს პროცესს, რომლის მეშვეობითაც მგეგმავები, ფირმის საქმიანობასთან დაკავშირებულ სირთულეებისა და შესაძლებლობების განსაზღვრის მიზნით ორგანიზაციებთან დაკავშირებულ გარეგან ფაქტორებს აკონტროლებენ. ამ სირთულეებს და შესაძლებლობებს განაპირობებს ისეთი ფაქტორები როგორიცაა: ეკონომიკა, პოლიტიკა, ბაზარი, ტექნოლოგია, კონკურენცია, საერთაშორისო მდგომარეობა და სოციალური ქცევა.

ეკონომიკური ფაქტორებიდან განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს: ინფლაციისა და დეფლაციის ტემპები, დასაქმების დონე, საგადასახადო ბალანსი, საზღვარგარეთ ამერიკული დოლარის მდგომარეობა და საგადასახადო განაკვეთი.

პოლიტიკური ფაქტორებიდან აღსანიშნავია სახელმწიფოს მიერ სხვადასხვა სახის პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღება, რომლებიც ორგანიზაციამ აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს.

საბაზრო ფაქტორებიდან აღსანიშნავია; ის ცვლილებანი, რაც გარეგან ტექნოლოგიურ გარემოში ხდება. თუ ორგანიზაციამ ეს არ გაითვალისწინა ის შეიძლება უიმედო მდგომარეობაში აღმოჩნდეს.

საერთაშორისო ფაქტორები განსაკუთრებით საყურადღებოა იმ ორგანიზაციებისათვის, რომლებიც დაკავშირებულნი არიან სხვა ქვეყნების ბაზრებთან, ნედლეულის წყაროებთან, ბანკებთან, სავალუთო ბირჟებთან და .შ.

დიდია **კონკურენციის ფაქტორების** მნიშვნელობაც. ნებისმიერი ორგანიზაცია ვალდებულია ყველაფერი იღონოს იმისათვის, რომ გაიმარჯვოს კონკურენციულ ბრძოლაში. ორგანიზაცია ვალდებულია შისწავლოს კონკურენტი ორგანიზაციების მიზნები, სტრატეგია, მათი ძლიერი დასუსტი მხარეები.

სოციალური ქცევის ფაქტორებიდან ყურადღებას იმსახურებს: საზოგადოებაში ქალების და ეროვნულ უმცირესობათა როლი, მენეჯერთა სოციალური განწყობისა და მომხმარებელთა ინტერესების დაცვის მდგომარეობა და ა.შ.

გარეგანი გარემოს ღრმა და კომპლექსური ანალიზის საფუძველზე ორგანიზაცია შეძლებს, შეადგინოს თავის სამომავლო საქმიანობასთან დაკავშირებული სირთულეებისა და შესაძლებლობების ჩამონათვალი. მათი ანალიზის საფუძველზე კი აუცილებელია განისაზღვროს ორგანიზაციის ძლიერი და სუსტი მხარეები, რომლებიც სტრატეგიული დაგეგმვის დროს უნდა გაითვალისწინონ.

2) ორგანიზაციის შინაგანი ძლიერი და სუსტი მხარეების გამოვლენა

როგორც უკვე აღინიშნა, გამოკვლევამ უნდა მოიცვას **ორგანიზაციის ხუთი მნიშვნელოვანი სფერო**: მარკეტინგი, ფინანსები (ბუღალტრული აღრიცხვით), ოპერაციები (წარმოება), შრომითი რესურსები, აგრეთვე კორპორაციის კულტურა და იმიჯი.

მარკეტინგი. მისი შესწავლის პროცესში ყურადღება უნდა მიექცეს ისეთ მხარეებს, როგორიცაა: 1. ბაზრის წილი და კონკურენტუნარიანობა; 2. ნაკეთობის ასორტიმენტის მრავალსახეობა და ხარისხი; 3. საბაზრო დემოგრაფიული სტატისტიკა; 4. საბაზრო გამოკვლევები და დამუშავებები; 5. წინასწარი გაყიდვისა და გაყიდვის შემდეგ კლიენტების მომსახურების წესის დანერგვა; 6. საქონლის ეფექტიანი რეკლამა და გასაღება. 7. მოგება.

ფინანსები. ფინანსური მდგომარეობის დეტალური ანალიზი გამოავლენს იმ სიძნელეებსა და პრობლემებს, რომლებიც ამ სფეროში არსებობს. სტრატეგიული გეგმის შემუშავებისას აუცილებელია მათი დაძლევის ღონისძიებების გათვალისწინება.

რამდენად ეფექტიანად დავგეგმეთ და დავაპროექტეთ წარმოების პროცესი? შეიძლება თუ არა მისი გაუმჯობესება?

შრომითი რესურსების ანალიზმა უნდა მოიცვას შემდეგი საკითხები:

1. ორგანიზაციის თანამშრომლები რამდენად შეესაბამებიან თანამედროვე ბიზნესის მოთხოვნებს, რა უნდა შეიცვალოს მომავალში ამ მხრივ?
2. როგორია უმაღლესი ხელმძღვანელობის კომპეტენტურობისა და მომზადების დონე?
3. გვაქვს თუ არა წახალისების ეფექტიანი სიტემა?
4. ეფექტიანად ვიყენებთ თუ არა ხელმძღვანელი კადრების მომზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების შესაძლებლობებს?
5. როგორია წამყვანი სპეციალისტების დენადობა? თუ დიდია რატომ?

3) ბიზნესის სტრატეგიული დაგეგმვა და კონტროლის ციკლი.

პრაქტიკა მოწმობს, რომ სტრატეგიული დაგეგმვის მკვლევართა შორის არსებობს საერთო აზრი, იმის თაობაზე, რომ **სტრატეგიული დაგეგმვა სამი ძირითადი კომპონენტისგან** შედგება:

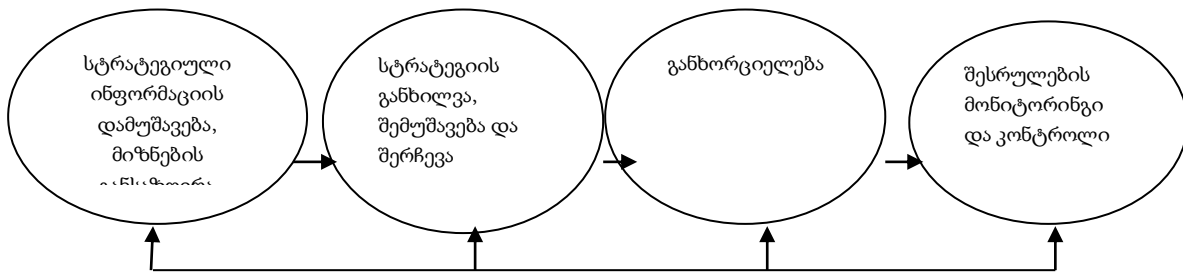
1. სტრატეგიული მიზნების ფორმულირება და გარე და შიდა გარემოს შეფასება;
2. სტრატეგიული ალტერნატივების შეფასება;
3. მიზნების განხორციელება და კონტროლი.

გაერთიანებული სამეფოს ენერგოკომპანიის საკვლევი **სიტუაციური მაგალითის** ქვემოთ განხილულ ფონზე, თუ როგორ ხორციელდება სამივე პროცესი, როგორც სტრატეგიული დაგეგმვის ერთიანი პროცესის ნაწილები, ასევე სტრატეგიულ დაგეგმვასთან დაკავშირებული დანახარჯებისა და სარგებლიანობის საკითხები.

პრაქტიკულ საქმიანობაში, გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, ორგანიზაციები აწყდებიან სხვადასხვანაირ შიდა და გარე ასპექტებს. ცხადია, ეს არ ნიშნავს მარტო სპეციფიკური სტრატეგიული ღონისძიებების განსაზღვრას სტრატეგიული დაგეგმვის შედეგად, არამედ გულისხმობს იმ მეთოდების მრავალფეროვნებასაც, რომლებსაც ორგანიზაციები იყენებენ დაგეგმვის პროცესში.

სტრატეგიული დაგეგმვა ერთ-ერთი მმართველობითი პროცესია, რომელიც ფართოდ გამოიყენება როგორც კერძო, ასევე საჯარო სექტორის ორგანიზაციებში რესურსების გასანაწილებლად, რათა ორგანიზაციებმა გააუმჯობესონ თავიანთი ფინანსური და სტრატეგიული საქმიანობის შედეგები. მაგალითად, Bain & Company ბოლო 10 წლის მანძილზე იკვლევდა მენეჯმენტის იმ მეთოდებს, რომლებსაც აშშ-სა და ევროპის კომპანიები იყენებენ. **გამოვლინდა**, რომ გამოკვლეული კომპანიების დაახლოებით **80% იყენებს სტრატეგიულ დაგეგმვას**. ამასთან, ხუთქულიანი შეფასების სისტემის პირობებში, მათ მიერ გამოყენებულმა დაგეგმვის მეთოდებმა საშუალოდ 4 ქულა დაიმსახურა. ეს გაცილებით იმაზე მაღალი რეიტინგია, რომელსაც იმსახურებს მრავალი სხვა მეთოდი.

სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის დასახასიათებლად ხშირად იყენებენ რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებულ ეტაპს, როგორც **ნაჩვენებია 15.4** სქემაზე.

ნახ. 15.4. სტრატეგიული დაგეგმვა და კონტროლის ციკლი

პირველი ეტაპი

სტრატეგიული დაგეგმვის 1-ლი ეტაპი მოიცავს ორგანიზაციის გარემოსა და მისთვის ხელმისაწვდომი რესურსების შესახებ არსებული სტრატეგიული ინფორმაციის დამუშავებას. იდეალურ შემთხვევაში, ეს პროცესი უნდა გრძელდებოდეს მთელი წლის მანძილზე, მოიცავდეს სხვადასხვა სახის ინფორმაციის დამუშავებას და ითვალისწინებდეს ორგანიზაციისა და მისი მენეჯერების გამოცდილებას. ამ ეტაპზე დაგეგმვის პროცესის წარმატების უზრუნველსაყოფად შესაძლებელია სპეციფიკური მეთოდების გამოყენება მაგალითად, ძირითადი განუსაზღვრელობის გამოსაკვლევადაც სცენარების ანალიზის მეთოდის გამოყენება და სხვა.

მეორე ეტაპი

როგორც წესი, მეორე ეტაპი ეხება იმ გზებისა და საშუალებების განხილვას, რომლებსაც მენეჯერები იყენებენ, ბიზნესის სხვადასხვა სფეროში შეცვლილ მიზნებზე რეაგირების მიზნით. არსებული სტრატეგია და მისი ეფექტიანობა ოფიციალურად გადაისინჯება და, საჭიროების შემთხვევაში შეიცვლება, ან ახალი სტრატეგიული ვარიანტები დამუშავდება. ამასთან, ამ ეტაპისთვის საჭირო ინფორმაციის უდიდესი ნაწილი შეიძლება წინა წელს დამუშავდეს. მე-2 ეტაპი იმით მთავრდება, რომ უფროსი ადმინისტრაციული პირი და დირექტორთა საბჭო ათანხმებენ ორგანიზაციის შეცვლილ სტრატეგიას.

მესამე ეტაპი

სტრატეგიული გეგმის ვარიანტები, თავისთავად, სტრატეგიული ქმედებაა არის. მესამე ეტაპი ეხება ამ სტრატეგიული ვარიანტების პრაქტიკულ განხორციელებას, საწარმოს(ფირმის) დონის ბიზნეს გეგმების, საწარმოთაშორის კოორდინირებული

გეგმებისა(საჭიროების შემთხვევაში) და ბიუჯეტების შედგენის გზით. სტრატეგიული გეგმების პრაქტიკული განხორციელების პროცესის ეფექტიანობის ამაღლების მიზნით, ზედა დონის სტრატეგიული გეგმები დაყოფილი უნდა იყოს ოპერატიულ გეგმებად. ოპერატიულ დონეზე, ქვედანაყოფის (განყოფილების) გეგმა შეიძლება დაიყოს ნათლად გამოკვეთილი სტადიების მქონე თანმიმდევრულ პროექტებად, რომლებიც გავლენას იქონიებს სხვადასხვა ბიზნეს პროცესზე. დაგეგმვის ამ დონეზე, არსებითი მნიშვნელობა აქვს ინფორმაციული ტექნოლოგიების პროგრამულ-აპარატურული და ქსელური გარემოსა და სისტემების კოორდინირებას, ასევე თავსებადობას, სტრატეგიული გეგმების პრაქტიკული განხორციელების პროცესის ხელშეწყობის მიზნით. სტრატეგიული გეგმების ეფექტიანი განხორციელების პროცესის ფუნდამენტს წარმოადგენს სათანადოდ კოორდინირებული **საბიუჯეტო პროგრამები (გეგმები)**, რაც უზრუნველყოფს იმის გარანტიას, რომ გეგმები საკმარისად არის უზრუნველყოფილი რესურსებით და ადეკვატურად არის დაფინანსებული. საბოლოოდ, სტრატეგიული გეგმების განხორციელება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ორგანიზაციის ზედა და ქვედა დონეების ეფექტიანი მართვისა და ადმინისტრირების პროცესებზე, რაც უზრუნველყოფს იმას, რომ პიროვნებები და ჯგუფები სათანადოდ ინებიან მოტივირებულები და აღჭურვილი სტრატეგიული გეგმების პრაქტიკაში განსახორციელებლად.

მეოთხე ეტაპი

მეოთხე ეტაპზე მუშავდება დროზე დაფუძნებული ეტაპობრივი მაჩვენებლები, რომელთა მეშვეობით ხორციელდება დაგეგმილი ფინანსური მაჩვენებლის შესრულებასა(მათ შორის: სამუშაო ძალის დენადობა, მოგების მარჟა და ინვესტიციების უკუგება) და სტრატეგიულ კურსზე მონიტორინგი. სტრატეგიული კურსის განხორციელების მიმდინარეობის მაჩვენებლები– სტრატეგიული ეტაპები– შეიძლება დაუკავშირდეს ორგანიზაციის საქმიანობის შედეგებს, მაგალითად, საფირმო ნიშნის შესახებ საზოგადოების ინფორმირებულობასა და ბაზრის წილს. შესაძლოა სტრატეგიული ეტაპების რიგითობის განსაზღვრა. მაგალითად, საცალო ვაჭრობის კომპანიაში სტრატეგიული ეტაპები შეიძლება იყოს: შესაფერისი პარტნიორის მოძებნა ბაზარზე შესაღწევად; ორგანიზაციისათვის საჭირო შემოსავლების პოტენციალის მქონე კონკრეტული ადგილების განსაზღვრა, რესურსებისა და ბაზრის ათვისება,საწარმოს გახსნა და ამონაგების მიღება. ამგვარი შეფასებადი თვითკონტროლირებადი მიზნები ორგანიზაციას საშუალებას აძლევს, კონცენტრაცია მოახდინოს სტრატეგიული დაგეგმვის მთავარ მიზანზე, ფინანსურ და სტრატეგიულ მიღწევებზე . შედეგების შეფასებას არავითარი ღირებულება არ აქვს , თუ არ დაუკავშირდება კონტროლის ღონისძიებებს. დასახული შედეგებიდან გადახრა იწვევს კონტროლის ციკლის ამოქმედებას, რაც შესაძლოა მოიცავდეს სტრატეგიული კურსის განხორციელების მიმდინარეობის გადახედვას; შესაძლოა საჭირო გახდეს სტრატეგიული ვარიანტის ხელახლა გამოკვლევა, ან უფრო არსებითი

ქმედებებიც, კერძოდ 1-ელ ეტაპზე დადგენილი მიზნების გადახედვა და გაანალიზება.

დაგეგმვის სარგებლიანობა და დანახარჯები

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, **დაგეგმვა საფუძველს ქმნის ბიზნესისა და კორპორაციული მართვის შედეგების გასაკონტროლებლად.** დაგეგმვის პროცესით კონტროლდება არა მარტო ორგანიზაციის საქმიანობის შედეგები, არამედ კომპანიის სამეურნეო ერთეულების მიერ შემუშავებული სტრატეგიის გეგმებიც, რაც გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანია. მრავალდარგოვან ორგანიზაციაში, ხშირად, საჭიროა სტრატეგიული მიზნების გადაუდებლობის ხარისხის განსაზღვრა(საგანგებო სტრატეგია).

სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესი კორპორაციულ ხელმძღვანელობას საშუალებას აძლევს, ხელი შეუწყოს და გარკვეული მიმართულება მისცეს სტრატეგიულ განვითარებას, რომელიც უნდა ხორციელდებოდეს ბიზნესის (ორგანიზაციის) დონეზე. დაგეგმვის პროცესი მენეჯერებისათვის თამაშობს „მოკარნახის„ როლს, რათა მათ დაამუშაონ თავიანთი ბიზნესის გარემოს შესაფერისი ინფორმაცია და საკითხები. ზოგიერთ ორგანიზაციაში საჭიროა კოორდინაციის მიღწევა სხვადასხვა ბიზნესის სტრატეგიულ გეგმას შორის, რათა განისაზღვროს ის ურთიერთდამოკიდებულება, რომელიც გამოიწვევს სინერგიულ ეფექტს და გაამყარებს ორგანიზაციის შესაძლებლობების ფუნდამენტს. შესაძლოა ასევე საჭირო იყოს ცენტრალიზირებული კოორდინირებაც, იმ საშუალებების მართვის მიზნით, რომლის მიხედვითაც ორგანიზაცია აღიქმება სხვადასხვა ჯგუფის (მაგალითად, მომხმარებლისა და მარეგულირებელი ორგანოების) მიერ როგორც ერთი სამეურნეო სუბიექტი და არა როგორც განცალკევებული კომპანიები.

დაგეგმვის საჭიროება და აუცილებლობა, მნიშვნელოვანწილად, ეყრდნობა აქტივების ბუნებასა და ბიზნესის სისტემებს და მათი შეზღუდული მოქნილობა იმას გულისხმობს, რომ გარემო ფაქტორებისა და პირობების შეცვლის შემთხვევაში, შეუძლებელი იქნება მათი სრულყოფილად დარეგულირება. შესაბამისად დაგეგმვის პროცესის მიზანია მომავალი განუსაზღვრელობებისა და გაურკვევლობების განჭვრეტა, ასევე ისეთი სტრატეგიის განსაზღვრა, რომელიც, შეძლებისდაგვარად, ხელს შეუწყობს ძირითადი აქტივების დაცვას მოულოდნელი განუსაზღვრელობებისგან.

ოფიციალურ (ფორმალურ) სტრატეგიულ დაგეგმვას თავისი დანახარჯები ახლავს. ეს პროცესი საჭიროებს ორგანიზაციის ზედა რგოლების მენეჯერების ფართო მონაწილეობას. ხარჯები შეიძლება ასევე გაიწიოს სპეციალური პერსონალის დაქირავებაზე, რომელიც კონტრეტულად დაგეგმვის პროცესს წარმართავს. უფროს მენეჯერებს პასუხისმგებლობა უნდა ეკისრებოდეთ გეგმის შესრულებაზე და საჭიროების შემთხვევაში,მათი ანაზღაურების ნაწილი მიღწეულ გეგმურ მაჩვენებლებზე უნდა იყოს დამოკიდებული. თუმცა ამ, ამ საკითხზე ხშირად

კამათობენ და ამტკიცებენ, რომ ფორმალური გეგმები ასუსტებს ორგანიზაციის მოქნილობას და მის შესაძლებლობას, დაუყონებლივ მოახდინოს რეაგირება ახალ მოვლენებსა და გარემოებებზე. გარდა ამისა, დაგეგმვის პროცესი ვერ იქნება წარმატებული და ეფექტიანი, თუ არ არის „გაჯერებული“ მაღალი დონის სტრატეგიული მოსაზრებებითა და განსჯით. ეს, თავის მხრივ, ხშირად დიდძალ დაბანდებას საჭიროებს მმართველობით პროცესებში.

არის კი სტრატეგიული დაგეგმვა იმდენად მნიშვნელოვანი, რომ გაამართლოს მასზე დახარჯული დრო და ფული? 1999 წელს ბრიუსა და ჰანტის მიერ ჩატარებული აშშ-ის 600 ფორმის გამოკვლევის შედეგად საინტერესო პასუხები დაფიქსირდა. მართალია, ფორმალური და საგანგებო სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესებში, როგორცაა **ინკერმენტალიზმი** (სტრატეგიის ფორმირება ექსპერიმენტებსა, ცდებისა და შეცდომებზე დაყრდნობით), სტრატეგიის შესამუშავებლად სხვადასხვა მიდგომები გამოიყენება, მაგრამ ისინი ერთმანეთს ავსებენ, განსაკუთრებით მაშინ, თუ ბიზნესის გარემო არასტაბილურია. ეს მიიღწევა ისეთი ფორმალური გეგმების დამუშავებით, რომლებიც შესრულების პროცესში „კარგად რეგულირებადი“, იქნება და შეიცვლება ახალი გარემოებების გასათვალისწინებლად. გამოკვლევაში ასევე გამოტანილია შემდეგი დასკვნები: ორგანიზაციებს სჭირდებათ იმის სწავლა, როგორ გახადონ სტრატეგიული დაგეგმვა ეფექტიანი კონკრეტულად თავიანთი

15.3. სტრატეგიული საფინანსო დაგეგმვის ინსტრუმენტი-ბიზნეს გეგმა მართვის სისტემაში

ფინანსების მართვის სისტემაში დაგეგმვას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. როგორც უკვე აღინიშნა (**იხ. ქვეთემა 15.1**) სწორედ დაგეგმვისას მეურნე სუბიექტი თავისი ფინანსური რესურსების გაზრდის შესაძლებლობებსა და მათი უფრო ეფექტურად გამოყენების გზებს გამოავლენს.

საბაზრო პირობები ფინანსური დაგეგმვის ხარისხისადმი უფრო მომთხოვნია, ვინაიდან კომპანია თავის საქმიანობაში ყველა ქმედებებზე თავისი ქონებით იღებს პასუხისმგებლობას. თანამედროვე პირობებში ფინანსური დაგეგმვა რაიმე სახის გარემოების დადგომის ალბათობის გათვალისწინებას ეფუძნება, მისი მეშვეობით ფირმის ქცევის მოდელირება უნდა გახორციელდეს ბაზრის კონიუნქტურისა და რესურსების მოცულობის შესაძლო ცვლილებების შემთხვევისათვის.

ფინანსური ბალანსი ფინანსური დაგეგმვის ინსტრუმენტს წარმოადგენს, რომელიც არსებული სიმძლავრეებისა და რესურსების ფარგლებში კორპორაციის განვითარების ოპტიმალური ვარიანტის განსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევა.

როგორც უკვე აღინიშნა, **კორპორაციის მართვის სისტემის ელემენტებს შეადგენენ:**

1) **რესურსები**, კერძოდ: ორგანიზაციის შრომითი რესურსები (კადრები), კაპიტალი, მასალები, ტექნოლოგია, ინფორმაცია, რომლებიც მთლიანობაში ორგანიზაციის შიდა გარემოს წარმოადგენენ. კორპორაციის შრომითი რესურსების მართვის ეტაპებია: შრომითი რესურსების მოთხოვნის დაგეგმვა, კანდიდატურების შერჩევა, პერსონალის დაკომპლექტება, შრომითი ანაზღაურებისა და შეღავათების

განსაზღვრა, პროფორიენტაცია და ადაპტაცია, სწავლება, საქმიანობის შეფასება, მმართველობითი კადრების მომზადება, სამსახურეობრივ საფეხურებზე გადაადგილება და სხვ.;

2) ტექნოლოგია;

3) **სტრუქტურა**, კორპორაცია შეიძლება ორგანიზაციული, საწარმოო და სხვა სტრუქტურის იყოს, რომელიც მჭიდროდ არის დაკავშირებული ორგანიზაციაში მისთვის დამახასიათებელი შრომის დაყოფასთან და კონტროლის სისტემის აგების მოთხოვნილებებთან;

4) **მართვა**, რომელიც ორგანიზაციისათვის არსებითად მნიშვნელოვან საქმიანობას წარმოადგენს;

5) **დაგეგმვა**, რომელიც განსაზღვრავს კორპორაციის მისიას, მიზნის მიღწევისთვის რა უნდა გაკეთდეს აუცილებლად. იგი გრძელვადიანი (სტრატეგიული) და მოკლევადიანი გეგმების დამუშავებასთან არის დაკავშირებული;

6) **ფინანსები**, რომლის მართვასთან დაკავშირებული საქმიანობა (ფინანსური მართვა) ფინანს-სური რესურსების გამოყენების ეფექტური პროგრამების დამუშავებასა და რეალიზაციაზე უნდა მიიმართოს; შეიძლება ფინანსური მართვის მიზნები ცალკე გამოიყოს. ასეთი შეიძლება იყოს: მოგების მაქსიმიზაცია; მოგების მდგრადი ნორმის მიღწევა გეგმიურ პერიოდში; აქციის საკუროსო ღირებულების ამაღლება; კორპორაციის ხელმძღვანელების ან მისი მფლობელების შემოსავლების გადიდება (აქციონერებზე დივიდენდების სახით გადასახდელი თანხების გაზრდა) და ა.შ.

კორპორაციის საქმიანობის ეფექტიანობა, როგორც უშუალოდ თვით კორპორაციის შიდა, ასევე კონკურენტებთან, კლიენტებთან და საზოგადოებასთან ურთიერთობებზე არის დამოკიდებული. აღნიშნული ურთიერთობების პროცესში კორპორაციის ხელმძღვანელობამ ინტერესების ექვსი ჯგუფი უნდა დააკმაყოფილოს:

1) ურთიერთობები ინვესტორებთან (აქციონერებთან). აქციონერებისათვის (მფლობელებისათვის) მაღალი დივიდენდების უზრუნველყოფა ერთ-ერთ აუცილებელ პირობას წარმოადგენს.

2) ურთიერთობები მომწოდებლებთან – ცნობილია, რომ მომწოდებლებისაგან თუნდაც მაღალ ფასებში ნედლეულისა და მასალების უწყვეტად შეძენა რეალობას წარმოადგენს. სავაჭრო-სამრეწველო კორპორაციებისათვის აღნიშნული ურთიერთობები ძალიან მნიშვნელოვანია, ვინაიდან იგი რისკის მაღალი ხარისხით ხასიათდება. რამდენად მეტია მომწოდებლების რაოდენობა, იმდენად ნაკლებია იმის ალბათობა, რომ ცალკეული მომწოდებლების გაკოტრება თქვენს ბიზნესზე უარყოფითად იმოქმედებს.

3) ურთიერთობები კლიენტებთან – კლიენტების შენარჩუნების მთავარ ფაქტორს შედარებით დაბალი ფასებით მომსახურების მაღალი სერვისის უზრუნველყოფა წარმოადგენს.

4) კორპორაციის ხელმძღვანელობის ურთიერთობები პერსონალთან – კორპორაციის პერსონალისათვის მაღალი შრომის ანაზღაურების გადახდა მისი წარმატების მნიშვნელოვანი ფაქტორია. აქ მოტივაციას და სტიმულირების სისტემის არსებობას

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, როგორებიცაა: ბონუსი წლის შედეგების მიხედვით, პრემირება ცალკეული პროექტების წარმატებულად შესრულების შემთხვევაში და ა.შ.

5) ურთიერთობები შუამავლებთან – კორპორაციის საქმიანობაში ფინანსური და სხვა შუამავლებისათვის მაღალი საკომისიოების გადახდა საკმაოდ მნიშვნელოვანი ფაქტორია. მათ მიეკუთვნება:

ა) **მარკეტინგული მომსახურების განმახორციელებელი ორგანიზაციები;**

ბ) **საკრედიტო-საფინანსო შუამავლები.**

6) ურთიერთობები საკონტაქტო აუდიტორიასთან – აქ აუცილებელია: თავიანთი კონკურენტების ცოდნა, სახელმწიფო ორგანოების მიერ განსაზღვრულ ნორმატიული დოკუმენტაციის პირობებთან და საზოგადოებაში მიღებულ ნორმებთან შესაბამისობა. მასიური ინფორმაციის საშუალებებში ნეგატიურმა რეზონანსმა კორპორაციის ბიზნესზე შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს.

ზემოთაღნიშნული ურთიერთობების გარდა შეიძლება გამოიყოს კორპორაციის ისეთ ძალებთან ურთიერთობები, რომლებიც მის გარეშე გარემოს შეადგენენ, როგორებიცაა:

ა) **ქვეყნის ეკონომიკის მდგომარეობა** – ორგანიზაციის ხელმძღვანელობა, განსაკუთრებით საერთაშორისო ბაზარზე გასვლისას, იმ ქვეყნის ეკონომიკური სიტუაცია უნდა გაითვალისწინოს, რომელშიც იგი თავის საქონლის მიწოდებას ახორციელებს, ან რომელთანაც ორგანიზაციას საქმიანი ურთიერთობები აქვს. მსოფლიო ეკონომიკის მდგომარეობა რესურსების ღირებულებაზე და მყიდველების მხრიდან საქონლისა და მომსახურების შეძენის შესაძლებლობაზე ზემოქმედებს.

ბ) **სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესი** – ტექნიკური სიახლეები ამაღლებს შრომის ნაყო-ფიერებას, ხელს უწყობს პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებას, აგრეთვე საქონლის გამოყენების შესაძლო სფეროებს აფართოვებს.

გ) **დემოგრაფიული და სოციალურ-კულტურული სახის ფაქტორები** – კულტურული და რელიგიური ხასიათის ფაქტორები, როგორებიცაა, უპირველეს ყოვლისა, სასიცოცხლო ფასეულობები და ტრადიციები, ჩვეულებები, მითითებები, რომლებიც ორგანიზაციის საქმიანობაზე არსებითად ზემოქმედებენ.

დ) **პოლიტიკური ფაქტორები** – მათ მიეკუთვნება: სახელმწიფოს ადმინისტრაციული ორგანოების ეკონომიკური პოლიტიკა, ანუ საგადასახადო სისტემა, შეღავათიანი სავაჭრო მოსაკრებლები, კანონმდებლობა მომხმარებლების დაცვის შესახებ, სტანდარტები პროდუქციის უსაფრთხოებაზე და სტანდარტები ეკოლოგიასთან დაკავშირებით.

ორპორაციის ფინანსური დაგეგმვა (ბიზნეს-გეგმა) 12 ძირითად განაყოფს მოიცავს, კერძოდ:

- 1) საქმიანი მიზნებისა და ამოცანების (Targets and objectives ს) გეგმას;
- 2) მარკეტინგის გეგმას – ძირითადი სახეობის პროდუქციისათვის (მომსახურებისათვის) და მთლიანი პროდუქციის მიხედვით;
- 3) წარმოების გეგმას – პროდუქციის მოცულობას განსაზღვრავს ნატურალურ და ღირებულებით გამოსახულებაში;
- 4) მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების გეგმას;

- 5) შრომასა და კადრებთან (Structure - staffing) დაკავშირებულ გეგმას;
- 6) კაპიტალური მშენებლობის გეგმას;
- 7) მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის გეგმას;
- 8) წარმოების დანახარჯებთან, მოგებასთან და რენტაბელობასთან დაკავშირებულ გეგმას;
- 9) ბუნების დაცვასთან და ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ გამოყენებასთან დაკავშირებული ღონისძიებების გეგმას;
- 10) კორპორაციის საქმიანობის სამართლებრივი უზრუნველყოფა;
- 11) რისკების შეფასება და დაზღვევა;
- 12) ფინანსური დაგეგმვა (Budget)..

ფინანსური დაგეგმვა, როგორც წესი, შემოსავლებისა და ხარჯების დაბალანსების, საკმარისი ფულადი ნაკადის არსებობის, კომერციულ სტატისტიკის, პერსონალი-სათვის მატერიალური წახალისების გადახდის, ფიქსირებული აქტივების ამორტიზირების, ხარჯების დეტალიზების უზრუნველყოფას ახორციელებს.

ძირითადი ბიუჯეტი თავისთავად ძირითადი ფინანსური ანგარიშგებების პროგნოზირებად მდგომარეობას ასახავს გარკვეული თარიღისათვის. **კლასიკურ ვარიანტში** ბიუჯეტის მომზადების პროცესი შემდეგი ძირითადი ეტაპებისაგან შედგება:

1) **წარმოების ბიუჯეტი შემოსავლიანობის ანალიზის ჩათვლით (budget of production, analysis of profitability)** – აღნიშნული ბიუჯეტი გამოხატავს წარმოების ორგანიზაციაზე დანახარჯებს, ასევე მოგებაზე წარმოების მოცულობის, რეალიზაციის ფასისა და პროდუქციის თვითღირებულების ზემოქმედებას.

2) **გაყიდვების ბიუჯეტი (budget of volumes of realization)**, რომლის ძირითადი ამოცანაა ბაზრის იმ წილის შესახებ წარმოდგენის ჩამოყალიბება, რომლის დაუფლებასაც ითვალისწინებს ახალი პროდუქცია. რეკომენდირებულია, წინასწარ შედგეს სამწლიანი ბიუჯეტი, რომელიც წლების მიხედვით შემდეგნაირად იქნება შედგენილი: პირველი წლის ბიუჯეტში ყოველთვიური მონაცემები უნდა მოიტანონ, მეორე წლის ბიუჯეტში – ყოველკვარტალური მონაცემები, ხოლო მესამე წლის (ან დანარჩენი წლების) ბიუჯეტში კი – მთლიანობაში წლიური თანხობრივი მაჩვენებლები აისახოს.

3) **აქტივებისა და პასივების ჯამური ბალანსი (consolidated balance sheet)** – რომელიც, კომერციული ბანკების სპეციალისტებს აინტერესებთ და ისინი იმ თანხების შეფასებას ახორციელებენ, რომელთა აქტივების სხვადასხვა ელემენტებში დაბანდება არის გათვალისწინებული.

4) **დანახარჯების ხარჯთაღრიცხვა (table of costs)** დადგენდეს მოსალოდნელი ადმინისტრაციული ხარჯები: პირველ წელს – ყოველთვიურად, მეორე წელს – ყოველკვარტალურად, დანარჩენ წლებში – მთლიანობაში წლის განმავლობაში.

5) **ფულადი ნაკადების ბალანსი (balance of cash flow)** – ძირითად ამოცანას – ფულადი სახსრების შემონატანებისა და გახარჯვის სინქრონულობის, აქედან გამომდინარე კი – აღნიშნული პროექტის რეალიზაციისას კომპანიის ლიკვიდურობის დაგეგმვა წარმოადგენს.

ბიუჯეტების მრავალი ნაირსახეობა არსებობს, რომლებიც ორგანიზაციის სტრუქტურაზე და სიდიდეზე, უფლებამოსილებების განაწილებაზე, საქმიანობის თავისებურებებზე და ა.შ. დამოკიდებულებით გამოიყენება. **კერძოდ:**

- 1) გრძელვადიანი და მოკლევადიანი ბიუჯეტები (Short and Long - term budgets).
- 2) მუხლობრივი ბიუჯეტი (Line-Item Budgets)
- 3) ბიუჯეტები დროითი პერიოდით (Lapsing Budgets)
- 4) მოქნილი და სტატიკური ბიუჯეტები (Flexible and Static Budgets)
- 5) მემკვიდერობითი ბიუჯეტები და ბიუჯეტები ნულოვანი დონით (Incremental and Zero-Base Budgets).

მიმდინარე (ოპერატიული) დაგეგმვა კორპორაციის მუშაობის საჭირო რითმის მხარდაჭერა უნდა უზრუნველყოს. იგი სახეობებს მოიცავს:

- ❖ საერთო ოპტიმალური დაგეგმვა – კორპორაციის ყველა ქვედანაყოფებისა და სამსახურების კოორდინირებული საქმიანობის უზრუნველყოფას ახორციელებს;
- ❖ საამქროთაშორისო ოპტიმალური დაგეგმვა – საწარმოს საამქროებს შორის საჭირო საწარმოო პროპორციის კოორდინაციას ტექნოლოგიური პროცესების თანმიმდევრობის შესაბამისად და ძირითადი, დამხმარე, თანამდევნი და მომსახურე საამქროების ფუნქციების გათვალისწინებით ახორციელებს;
- ❖ შიდასაამქროს ოპერატიული დაგეგმვა, რომელიც სამუშაოების მონაკვეთებისა და სამუშაო ადგილების მიხედვით განაწილებას ახორციელებს. საწარმოო პროგრამების დავალებების სრულად და მკაფიოდ შესრულების და საწარმოს, მისი საამქროების, მონაკვეთების, ბრიგადების, მუშების რიტმული მუშაობის შენარჩუნების უზრუნველყოფას წარმოადგენს.

ოპერატიული დაგეგმვა აერთიანებს: 1.კალენდარულ დაგეგმვას და 2. დისპეჩერიზაციას.

1.კალენდარული გეგმები (ნახევარწლიურები, კვარტალურები, თვიურები) კორპორაციის მიმდინარე გეგმის დეტალიზაციას და დავალების თითოეულ ქვედანაყოფამდე, საამქრომდე, განყოფილებამდე, მონაკვეთამდე, უბნამდე, ბრიგადამდე, მუშებამდე დაყვანას მოიცავს.

2.დისპეჩერიზაცია უზრუნველყოფს:

- საწარმოო პროცესის მსვლელობაზე სრული კონტროლს და თითოეულ სამუშაო ადგილზე მუშაობაში მოშლილობისა და გაუმართაობის ოპერატიულ აღმოფხვრას,
- სამუშაო ადგილზე ნედლეულის, მასალების, ნახევარფაბრიკატების, ინსტრუმენტების მიტანის ორგანიზაციას, მზა პროდუქციის, წარმოების ნარჩენების გატანის, მოწყობილობის გამართულობის კონტროლს, ენერგიის, საწვავის, აირის მიწოდებას, ხარისხის კონტროლის ორგანიზაციას.

პრაქტიკული მეცადინეობა N7 თემაზე: „სტრატეგიული ბიზნეს გეგმის მოკლე ვარიანტი - გადამამუშავებელი დარგის მაგალითზე„

შემოთავაზებულია საინვესტიციო პროექტის ეფექტიანობის განსაზღვრის მოდელი - პრაქტიკული ვარიანტი. კერძოდ, აგროსამრეწველო კორპორაცია „მესხეთის„ შაქრის ჭარხლის გადამამუშავებისა და შაქრის წარმოებისათვის კაპიტალდაზანდებათა მოზიდვის (კრედიტის) ბიზნეს-პროექტის მოკლე ვარიანტი. (იხ.ცხრილები: 15.2.- 15.7)

შაქრის ქარხნის MC3-75 მარკის (მწარმოებელი კორპორაცია – ”KOPД”, რუსეთი) შეძენის პროექტის ეფექტიანობის, რეგიონების ეკონომიკური განვითარების ერთერთი ძირითადი მიმართულების, უპირველეს ყოვლისა, ადგილობრივი ნედლეულისა და შრომითი რესურსების ათვისება-გამოყენების ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთებისა და შეფასების რეალური მოდელის (იხ. დანართი 14 .1), ბიზნეს-პრაქტიკაში განხორციელებით მიიღწევა გადამამუშავებელი საწარმოს ”მესხეთის” მაქსიმალურად ეფექტიანი ფუნქციო-ნირება და დარგის ბიზნესის აგროსამრეწველო სუბიექტის სტარტეგიული განვითარება.

დასკვნა და წინადადებები

წინამდებარე საინვესტიციო ბიზნეს-პროექტის ანალიზი მოწმობს, რომ აგროსამრეწველო საწარმო `ავანგარდ~ში მეწარმეობრივი საქმიანობის ეფექტიანობის მაჩვენებლები ძირითადად მიღწეული იქნება ახალი დანადგარის - MC3-75 ტექნოლოგიის დანერგვისა და ადგილობრივი შრომითი რესურსების რაციონალურად გამოყენების ხარჯზე.

მოზიდული სახსრების (კრედიტის) უკუგების (ამოსყიდვის ვადა – T) მაჩვენებლის განსაზღვრა წარმოებს შემდეგი ფორმულის მეშვეობით:

$$T_{\text{ამოს.ვადა}} = k / (A_{\text{ამორტ.}} + \Pi_{\text{მოგება}}), \quad (15.1)$$

სადაც, K – კაპიტალურ დაზანდებათა ღირებულებაა, $A_{\text{ამორტ.}}$ – წლიური საამორტიზაციო ანარიცხებია, ხოლო $\Pi_{\text{წლიური მოგება}}$ – წლიური მოგებაა.

ამრიგად, აგროსამრეწველო საწარმო „მესხეთი„ საინვესტიციო პროექტის მაჩვენებლებიდან გამომდინარეობს,(ცხრ. 14.2;-14.67)რომ ინვესტიციების ამოსყიდვის ვადა შეადგენს (625,0/(101,9 +282.5) 1.6 წ., ე.ი. ერთ წელიწადსა და ექვს თვეში ინვესტიციების უკუგება შესაძლებელი გახდება. საწარმოს საქმიანობის დაწყებიდან მისი ლიკვიდურობა მეტყველებს საინვესტიციო პროექტის ეფექტურობაზე. შესაბამისად, რეკომენდებულია წინამდებარე საინვესტიციო ბიზნეს-პროექტის პრაქტიკაში აპრობირება.

გადამამუშავებელი საწარმოს MC3-75 მარკის საინვესტიციო პროექტის ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთებისა შეფასების ინდექსი

ცხრ.15-.2

#	მაჩვენებლის დასახელება	ინდექსი
1	2	3
1.	გაანგარიშებისათვის საწყისი მონაცემები:	
1.1.	საწარმოს MC3-75 მარკის ღირებულება(ლარი)	625280

1.2.	ლიზინგური დაფინანსების (კრედიტის) სარგებლის ნორმა (%)	24
1.3.	საწარმოს MC3-75 მარკის საპროექტო წარმადობა (თვეში), ტ.	1100
1.3. 1.	შაქრის ჭარხლის გადასამუშავებელი წლიური რაოდენობა (1100 ხ 12 თვე = 13200, მ.შ. შეძენი-ლი 4000), ტონა	13200
1.4	მზა პროდუქციის გამოსავლიანობა, %	10
1.4. 1	მზა პროდუქციის გამოსავლიანობა წელიწადში (13200 ხ 0,1), ტონა	1320
1.5	სახნავი სასოფლო-სამეურნეო სავარგული (იჯარით), ჰა	500
1.6	სავალდებულო ნათესების სადაზღვევო გადასახადები (ლარი/ჰა)	10
1.7	მუშაკების რიცხოვნობა შაქრის ჭარხლის წარმოებაზე (კაცი)	20
1.8	შაქრის ჭარხლის საშუალო წლიური მოსავალი (ტონა)	9200
1.9	საკუთარი წარმოების შაქრის ჭარხლის თვითღირებულება (ლარი/ტონა) შენიშვნა: კალკულაცია N1, დანართი ცხრ. დ-20.2	16.2
2	საწარმოო დანახარჯების ჯამი (ლარი)	665960
3	კომერციული ხარჯები სულ (ლარი)	23820
4	წარმოებული პროდუქციის (შაქრის) სრული თვითღირებულება (კგ/ლარი) (პ.2 + პ.3 = 665960 + 23820 = 669780/ 1100ტ) შენიშვნა: კალკულაცია N2, დანართი ცხრ. დ-2.3	0.627
5	წლიური რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება (თვეში), ლარი	57482
6	გაყიდვების საპროგნოზო მოცულობა (თვეში), ლარი	101280
7	წლიური გაყიდვების (რეალიზაციის ღირებულება) მოცულობა, ლარი	1215375
8	დამატებითი ღირებულებების გადასახადი (დღგ), 20%, ლარი	243075
9	წლიური მოგება რეალიზაციიდან (ლარი)	282505
10	მოზიდული სახსრების (ინვესტიციების) დაფარ-ვის დაფინანსება (607600 + 130908) ლარი	738508
10.1	კრედიტის წლიური თანხები (190960 + 208320 + 208320), ლარი	607600
10.2	კრედიტის სარგებლის წლიური გადასახდი, ლარი	130908
11	გადასახადები შემოსავალზე (პირველ წელიწადს საწარმოს შემოსავლები დაბეგვრას არ ექვემდებარება, 320 + 8584), ლარი	8904

12	საწარმოს განკარგულებაში დარჩენილი მოგება, ლარი	34335

შაქრის ჭარხლის წარმოების თვითღირებულების კალკულაციის (N1) ინდექსი
თვითღირებულების საზომი ერთეული – 1ტონა/ლარი ცხრ. 15.3

#	მაჩვენებლის დახასიათება	ინდექსი
1	2	3
I.	I. შაქრის ჭარხლის წარმოების თვითღირებულების კალკულირებისათვის საწყისი მონაცემები	
1	მიწის ფართობი (სახნავი), ჰა	500
2	მოსავლიანობა 1 ჰა-დან ტონა	18 – 18,5
3	მთლიანი მოსავალი, (პ.1 X პ.2), ტონა	9000 - 9250
4	საშუალო წლიური მოსავალი	9200
II	დანახარჯები შაქრის ჭარხლის წარმოებაზე	
1	სათესლე მასალის ღირებულება (40კგ x 500ჰა x 1,6ლ), ლარი	32 000
2	საიჯარო გადასახადი (500 ჰა x 29,4ლ), ლარი	14 700
3	ძირითადი საშუალებების ცვეთა (1936 ათ.ლ. x 0,12 - ნორმატივი), ლარი	23832
4	ნათესების სავალდებულო დაზღვევა (500 ჰა x 10 ლ.), ლარი	5000
5	საწვავი და საპოხი მასალები, ლარი	15000
6	ნედლეულის ტრანსპორტირება (საკუთარი ტრანსპორტით), ლარი	6800
7	შრომის ანაზღაურების ფონდი, ლარი	18864
8	დანარჩენი დანახარჯები, ლარი	8046
9	ზედნადები ხარჯები, (20%), ლარი	24848
10	სულ საწარმოო ხარჯები, ლარი	149090
III.	1 ტონა შაქრის ჭარხლის თვითღირებულება (149090/9200), ლარი	16,2

შაქრის მზა პროდუქტის თვითღირებულების კალკულაციის (N2) ინდექსი
ცხრ. 15.4. თვითღირებულების საზომი ერთეული – 1ტონა/ლარი

#	მაჩვენებლის დასახელება	ინდექსი
1	2	3
I.	შაქრის მზა ნაწარმის თვითღირებულების კალკულირებისათვის საწყისი მონაცემები	
1.	შაქრის ქარხნის MR3-75 საბალანსო ღირებულება, ლარი	625280
1.1	მ.შ.-ტექნიკური მოწყობილობის ღირებულება (315000 \$ x 1.52=478800ლ)	

	1 \$ = 1.52 ლარი	
1.2	საავტორო ზედამხედველობის, ტრანსპორტირების, მონტაჟისა და მომზადების ღირებულება 146480 ლ.	
2.	ნედლეულის (შაქრის ჭარხლის) საშუალო თვითღირებულება, ტონა/ლარი	23,6
2.1	მ.შ. – საკუთარი წარმოების შაქრის ჭარხლის (კალკულაცია N1, ცხრ. დ-20.2), ტონა/ლარი	16,2
2.2	შემენილი ნედლეულის შაქრის ჭარხლის თვითღირებულება, ტონა/ლარი	40,2
3	შაქრის ჭარხლის გადასამუშავებელი წლიური რაოდენობა, ტონა	13200
4	მზა ნაწარმის (შაქრისა და თანმდევი პროდუქციის) ღირებულება, ლარი	1215375
II.	მზა ნაწარმზე დანახარჯები	
1.	ნედლეულის თვითღირებულება ($9200 \text{ ტ.} \times 16,2 + 4000 \times 40,2 = 25960 \times 12 \text{ თვე}$), ლარი	311520
2	ელექტოენერგიის ღირებულება ($1584 \times 12 \text{ თვე}$), ლარი	19000
3	შრომის ანაზღაურების ფონდი ($3772 \times 12 \text{ თვე}$), ლარი	45264
4	ცვეთა ($6510 \times 12 \text{ თვე}$), ლარი	78120
5	დანარჩენი საწარმოო ხარჯები ($17671 \times 12 \text{ თვე}$), ლარი	212052
6	სულ საწარმოო ხარჯები ($55497 \times 12 \text{ თვე}$), ლარი	665960
7	კომერციული დანახარჯები ($(1085 + 900) \times 12 \text{ თვე}$), ლარი	23820
8	სულ ნაწარმის თვითღირებულება ($57482 \times 12 \text{ თვე}$), ლარი	689780
III.	1 ტონა მზა ნაწარმის (შაქრის) სრული თვითღირებულება 689780/110ტ.	627,1

კითხვები და ამოცანები დამოუკიდებელი მეცადინეობისათვის:

1. განიხილეთ პიტერ დრუკერის მიერ ჩამოყალიბებული მართვის პრინციპები
2. განიხილეთ სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესისა და კონტროლის ციკლის პრიორიტეტული მიმართულებები;
3. შეიმუშავეთ სტრატეგიული საფინანსო დაგეგმვის კონკრეტული მაგალითი გადამამუშავებელი მრეწველობის მაგალითზე.

აგროსამრეწველო საწარმოს „მესხეთის“ წლიური ბიუჯეტის ინდექსი

	ცხრ. ღ-6.4 (ლარი)												ჯამი (%)
	1 თვე	2 თვე	3 თვე	4 თვე	5 თვე	6 თვე	7 თვე	8 თვე	9 თვე	10 თვე	11 თვე	12 თვე	წლიური
გაყიდვები	101280	101280	101280	101280	101280	101280	101280	101280	101280	101280	101280	101280	1215360
რეალიზ. პროდუქცია													
ზე დანახარჯები													
1. საწარმოო													
- ნედლეული	25960	25960	25960	25960	25960	25960	25960	25960	25960	25960	25960	25960	311520
- ელ. ენერგია	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	19000
- შრომ. ანაზღ.	3772	3772	3772	3772	3772	3772	3772	3772	3772	3772	3772	3772	45264
- ცვლადი	6510	6510	6510	6510	6510	6510	6510	6510	6510	6510	6510	6510	78120
- სხვა	17671	17671	17671	17671	17671	17671	17671	17671	17671	17671	17671	17671	212052
- დანარჩ. ხარჯ.	55497	55497	55497	55497	55497	55497	55497	55497	55497	55497	55497	55497	665960
- სულ	1085	1085	1085	1085	1085	1085	1085	1085	1085	1085	1085	1085	13020
სარეალიზ. პროდუქცია													
დანახარჯები													
სარეალიზ. პროდუქცია	900	900	900	900	900	900	900	900	900	900	900	900	10800
დანახარჯები	1985	1985	1985	1985	1985	1985	1985	1985	1985	1985	1985	1985	23820
2. სულ	57482	57482	57482	57482	57482	57482	57482	57482	57482	57482	57482	57482	689780
ჯამი 1 + 2													
დღ (20%)	20256	20256	20256	20256	20256	20256	20256	20256	20256	20256	20256	20256	243075
საერთო წლ. მოგება	23542	23542	23542	23542	23542	23542	23542	23542	23542	23542	23542	23542	282505
კრედიტ. დაფარვა I წ.	-	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	190960
კრედიტის ნაშთი I წლის ბოლოს	625000	625000	607640	590280	572920	555560	538200	520840	503480	486170	468810	451450	434090
კრედიტზე (24%)	12500	12500	12152	11806	11458	11111	10764	10417	10070	9724	9376	9030	130908
სარეალიზ. დაფარვა I წელი													
სარეალიზ. დაფარვა II წელი	+11042	- 6318	- 5970	- 5624	- 5276	- 4929	- 4582	- 4235	- 3888	- 3542	- 3194	- 2848	-39363
გადასახდები I წელი	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
კრედიტ. დაფარვა II წ.	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	208320
კრედიტ. დაფარვა III წ.	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	17360	208320
კრედიტის ნაშთი II წელი	434090	416730	399370	382010	364450	347290	329930	312570	295210	277850	260490	243130	225770
კრედიტის სარეალიზ. %-ის ნაშთი	8682	8335	7987	7640	7293	6946	6598	6252	5904	5557	5209	4863	81286

კრედიტის ნაშთი III წელი	225770	208410	191050	173690	156330	138970	121610	104250	86890	69530	52170	34810	17450
კრედიტის სარგებლის %-ის ნაშთი	4515	4168	3820	3493	3127	2779	2432	2085	1738	1320	1043	696	31266
უმოსავლეები (მოგება დაბეგვრამდე) II წელი	- 2500	- 2153	- 1805	- 1458	- 1111	- 764	- 416	- 70	+ 278	+ 625	+ 973	+ 1319	- 7079
გადასახადები (10%) II წელი	-	-	-	-	-	-	-	-	28	63	97	132	320
წმინდა უმოსავალი (მოგება) II წელი	- 2500	- 2153	- 1805	- 1458	- 1111	- 764	- 416	- 70	+ 250	+ 562	+ 876	+ 1187	- 7402
უმოსავლეები (მოგება დაბეგვრამდე) III წელი	+ 1667	2014	2362	2709	3055	3403	3750	4099	4444	4792	5139	5486	42919
გადასახადები (20%) III წელი	333	403	472	542	610	680	750	820	889	958	1028	1097	8584
წმინდა უმოსავალი (მოგება) III წელი	1334	1610	1890	2167	2445	2723	3000	3279	3555	3834	4110	4389	34335

აგროსამრეწველო საწარმო – „მესხეთის“ ფინანსური გეგმის ინდექსი*

ცხრ. დ-6.5

№№	მაჩვენებლების დასახელება	2007 წ.	2008 წ.	2009 წ.	ჯამი (%)
1	უმოსავლეები რეალიზაციიდან (კაპიტლების მოცულობა)	1215,4	1215,4	1215,4	100
2	დამატებული ღირებულების გადასახადი (დღე)	243,1	243,1	243,1	20
3	რეალიზ. პროდუქციის თეილირებულება (კაპ. №1, №2.)	689,8	689,8	689,8	56,8
3.1	მათ შორის ცვეთა	101,9	101,9	101,9	
4	საერთო მოგება	282,5	282,5	282,5	23,2
5	დანახარჯები: კრედიტის დაფარვა კრედიტზე სარგებლის თანხა	321,8	289,6	239,6	
6	უმოსავლეები დაბეგვრამდე (3.4 – პ.5)	- 39,3	- 7,1	+ 42,9	3,5
7	გადასახადები (I წ. -; II წ. - 10%; III წ. - 20%)	-	0,3	8,6	
8	წმინდა მოგება	-	-	34,3	2,8

ნაწილი მეორე.

ბიზნესის ღირებულების მენეჯმენტი: შეფასება და მართვა

განაყოფი პირველი. ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამა

ნაწილი მეორე. განაყოფი პირველი. ბიზნესის ღირებულების მენეჯმენტი: შეფასება და მართვა

თავი 16. ბიზნესის ღირებულების შეფასების თეორიულ-კონცეფციური და მეთოდოლოგიური საფუძვლები

16.1. შეფასების საგანი, ობიექტი და ბიზნესის ღირებულების შეფასების ძირითადი მიმართულებები

16.2. ბიზნესის ღირებულების შეფასების პრინციპები და საშემფასებლო საქმიანობის მეთოდოლოგია (მიდგომები და მეთოდები)

- ❖ სემინარი/დისკუსია თემაზე - „ბიზნესის ღირებულების შეფასების სპეციალური პროგრამები და მიდგომების განსაზღვრებები“
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის
- ❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 16. ბიზნესის ღირებულების შეფასების თეორიულ-კონცეფციური და მეთოდოლოგიური საფუძვლები

16.1. შეფასების საგანი, ობიექტი და ბიზნესის ღირებულების შეფასების ძირითადი მიმართულებები

ბიზნესის შეფასება არის ფუნქცია (საქმიანობა), რომელიც სხვადასხვა სიტუაციაში უნდა განხორციელდეს საბაზრო ეკონომიკის პირობებში. ბიზნესის შეფასების ორი საგანი არსებობს: ა) ფირმების შეფასება ბიზნესის საკუთრების საფუძველზე; ბ) ბიზნეს-ხაზის რეიტინგი, როგორც საკუთრების უფლების, ტექნოლოგიების და გარკვეული შესაძლებლობების მქონე მომავალი შემოსავალი. ეს ელემენტები, ძირითადად, ალტერნატიული და, ამავე დროს, დამატებითია. ამასთან, საბაზრო ეკონომიკაში, სადაც გადამწყვეტია მომგებიანი ბიზნესი, უნდა შეფასდეს არა უბრალოდ კომპანია, არამედ შესაბამისი ბიზნეს-ხაზები (ან პროდუქციის ხაზები, ნებისმიერი გაყიდვის ფართო გააზრებით).

ასევე აშკარაა, რომ საწარმოს ბიზნესის ხაზების შეფასების საფუძველზე მხოლოდ შეიძლება არსებობდეს ახლადშექმნილი მზარდი ფირმების შეფასება, რომლებმაც მოახერხეს ბაზრის წილის მოპოვება, გამოხატული კონკურენტული უპირატესობებითა და მომგებიანი პერსპექტიული პროდუქტებით. მათი შეფასება,

დაგროვილი ქონებიდან დაწყებული, მკვეთრად ნიშნავს, რომ შევასოთ მათი ღირებულება.

ბიზნეს ხაზები (business_line) შეიძლება შეფასდეს როგორც: პროდუქციის ხაზები ან საინვესტიციო პროექტები (ბიზნეს ხაზები ფართო მასშტაბით); ახალი ხელშეკრულებების კომპლექტი, რომელიც უზრუნველყოფს შესყიდვებისა და გაყიდვების ხაზებს. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, თუნდაც ცალკე შეღავათიანი გრძელვადიანი კონტრაქტი, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია რეგულარულად მივიღოთ გარკვეული დამატებითი შემოსავალი ან რეგულარულად დავაგროვოთ გარკვეული დანაზოგი - ბიზნესის შეფასების ამ კონკრეტულ შემთხვევას ეწოდება **ქონების შეფასების ინტერესი**, რომელიც მისი ეკონომიკის მიმართ ბუნებრივია და უდრის კომპანიის კაპიტალის ღირებულების ზრდას.

ბიზნეს ხაზის (business_line) შეფასების მიზნები, კერძოდ: ბიზნეს პრაქტიკაში საქმიანი ხაზების შეფასებისას გამოიყოფა **ხუთი ძირითადი მიზანი**:

1) შეფასდეს კომპანიის ყველა ბიზნეს ხაზი ისე, რომ მათი ღირებულების ჯამი (დამატებით ზემოთ მოქმედი აქტივების საბაზრო ღირებულება) ახასიათებს ფირმის ნამდვილი საბაზრო ღირებულებას, როგორც მოქმედი საწარმოების;

2) განისაზღვროს სავარაუდო გონივრული მაქსიმალური ფასი, რომლითაც ხელშეკრულებით ბიზნეს-ხაზის კომპონენტის რეზიდენტით შეიძლება გაიყიდოს მესამე პირებზე ხელშეკრულებით გათვალისწინებული უფლებებით ხელშეკრულების დავალების ფორმით (თუ ეს არ არის აკრძალული თავად ხელშეკრულებაში, შემდეგ, სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, ნებისმიერი ქვეყნები, რომლებსაც აქვთ საბაზრო ეკონომიკა, ეს შესაძლებელია შეთანხმების გარეშე).

3) შეფასდეს მთელი ერთპროდუქტიული საწარმო (ფირმა), რომლის ფასი (ფუნქციონალური აქტივების გამოკლებით) განისაზღვრება მისი შეფასების საფუძველზე.

4) შეფასდეს საინვესტიციო პროექტის საბაზრო ღირებულება, რომელიც ემთხვევა მასშტაბს. განხილული ბიზნეს ხაზი (რომელიც, თავის მხრივ, შეიძლება გამოყენებულ იქნას მთლიანობაში) საინვესტიციო პროექტების შერჩევა - დაფინანსებისთვის);

5) დადგინდეს გეგმის განსახორციელებლად შექმნილი საწარმოს სავარაუდო გონივრული საბაზრო ღირებულება.

ბიზნესის შეფასების პროცესი გულისმობს როგორც შესაფასებელი ობიექტის, ასევე შემფასებელი სუბიექტის არსებობას. ბიზნესი, ისევე როგორც ნებისმიერი საწარმო შესაძლებელია გახდეს ყიდვა-გაყიდვის ობიექტი, რაც აუცილებელს ხდის მის შეფასებას. **შემფასებელ სუბიექტებად** გამოდიან სპეციალური ცოდნისა და პრაქტიკული უნარ-ჩვევების მქონე პროფესიონალი შემფასებლები. საშემფასებლო საქმიანობის განვითარება პირდაპირ კავშირშია კერძო საკუთრების განვითარებასთან. კერძო საკუთრების არარსებობის შემთხვევაში შემფასებლის პროფესიას სახელმწიფო ითავსებს და ადმინისტრაციული ორგანოების დახმარებით თავადვე განსაზღვრავს საკუთარი აქტივების ღირებულებას. კერძო საკუთრების განვითარებასთან ერთად ჩნდება იმის აუცილებლობა რომ უძრავ ქონებასთან

დაკავშირებულ გარიგებებში მონაწილეობდეს პროფესიონალი შემფასებელი, რომელიც შეძლებს გარიგებაში მონაწილე გამყიდველისა და მყიდველის გარიგების ობიექტის ღირებულებაზე სწორ ორიენტირებას.

შეფასების პრაქტიკის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ თითოეულ ქვეყანაში შემუშავებულია შემფასებლებისადმი წაყენებული ადგილობრივი კრიტერიუმები და მოთხოვნები. ზოგად საერთაშორისო მოთხოვნებს მიეკუთვნება:

1. შესაბამისი ცოდნა; 2. მუდმივი მუშაობა საკუთარი ცოდნის სრულყოფისა და საბაზრო მონაცემთა ბაზის ფორმირების თაობაზე; 3. მუშაობის გამოცდილება; 4. დამოუკიდებლობა და ობიექტურობა; 5. შემფასებლის მაღალი პიროვნული თვისებები; 6. პუნქტუალობა კონტრაქტის შესრულების ვადების დაცვაში; 7. შეფასების საერთაშორისო და ადგილობრივი სტანდარტების ცოდნა.

საქართველოში კანონმდებლობის დონეზე ტერმინი „ბიზნესი“ ასახავს ეკონომიკური საქმიანობის ცნებას. საქართველოს საგადასახადო კოდექსის თანახმად: ეკონომიკურ საქმიანობად ითვლება საქმიანობა, რომელიც ხორციელდება მოგების, შემოსავლის ან კომპენსაციის მისაღებად. მიუხედავად ასეთი საქმიანობის შედეგებისა, ეკონომიკური საქმიანობა იყოფა სამეწარმეო და არასამეწარმეო ეკონომიკურ საქმიანობად. სამეწარმეო ეკონომიკურ საქმიანობა ხორციელდება მოგების მიღების გზით, დამოუკიდებელად და ორგანიზებულად. ესაა ისეთი ეკონომიკური საქმიანობა, რომელიც ხორციელდება სავაჭრო გარიგებების ან სხვა სამეურნეო ოპერაციების სახით, მათ შორის ფასიანი ქაღალდების ან სხვა ქონების შეძენასა და რეალიზაციასთან დაკავშირებული საქმიანობა, რომელსაც არ გააჩნია სისტემატური და ორგანიზებული ხასიათი განეკუთვნება არასამეწარმეო ეკონომიკურ საქმიანობას.

ამრიგად, ტერმინი „ბიზნესი“-ს ქვეშ იგულისხმება ნებისმიერი მართხომიერი და არაერთჯერადი სამეწარმეო საქმიანობა, რომელიც ორიენტირებულია **მოგების მიღებაზე**. მიუხედავად ტერმინების ბიზნესისა და საწარმოს დიდი მსგავსებისა, **შეფასების მიზნებიდან** გამომდინარე, მათ შორის არსებობს გარკვეული განსხვავებები:

1. საწარმო როგორც ქონებრივი კომპლექსი, განსხვავებით ნებისმიერი ბიზნესისაგან, არ მოიცავს ისეთ მნიშვნელოვან ელემენტებს, როგორებიცაა: ლიცენზიები და სხვადასხვა სახის ნებართვები რომლებიც იძლევა გარკვეული სახის საქმიანობით განხორციელების უფლებას.

2. როგორც საშუალო და მცირე, ისე მსხვილი ბიზნესის ყიდვა ხშირად წარმოადგენს ბაზარზე შესასვლელი ბილეთის საშვის შეძენას. ხშირად მცირე და საშუალო საწარმოს შესყიდვისას მყიდველს უფრო მეტად აღელვებს ბიზნესის მიერ კლიენტებისაგან მოპოვებული ნდობა, ვიდრე ქონებრივი კომპლექსის მატერიალური ღირებულებების შენარჩუნება.

ამრიგად, ბიზნესის შეფასება შესაძლებელია განხორციელდეს შემდეგი **მიზნებიდან** გამომდინარე:

- 1) ბიზნესის მენეჯმენტის ეფექტიანობის ამაღლება;
- 2) ფასიანი ქაღალდების ყიდვა-გაყიდვა საფონდო ბირჟებზე;

- 3) დასაბუთებული საინვესტიციო გადაწყვეტილებების მიღება;
 - 4) საწარმოების როგორც ერთიანი კომპლექსისა და ასევე მათი ცალკეული ნაწილების ყიდვა-გაყიდვა;
 - 5) საწარმოს რესტრუქტურისაცია, ლიკვიდაცია, შერწყმა, შთანთქმა ან კოლდინგის შემადგენლობიდან დამოუკიდებელი საწარმოების გამოყოფა;
 - 6) საწარმოს განვითარების სტრატეგიული გეგმის შემუშავება. სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესში მნიშვნელოვანია შევადგასოთ ფირმის მომავალი შემოსავლები, მისი მდგრადობის ხარისხი და ფირმის იმიჯი;
 - 7) საწარმოთა დაკრედიტების დროს გირაოს ღირებულების და საწარმოს კრედიტუნარიანობის განსაზღვრა;
 - 8) საწარმოთა დაზღვევა. დაზღვევის პროცესში ჩნდება აქტივების ღირებულების განსაზღვრის აუცილებლობა დამოუკიდებელი შემფასებლების მიერ;
 - 9) გადასახადებით დაბეგვრა. საწარმოს საგადასახადო ბაზის გაანგარიშებისათვის აუცილებელია საწარმოს შემოსავლებისა და ქონების ობიექტური შეფასება;
 - 10) ბიზნესის განვითარების საინვესტიციო პროექტის დამუშავება. ასეთ შემთხვევაში საინვესტიციო პროექტის ეფექტიანობის დასაბუთებისთვის საჭიროა ვიცოდეთ საწარმოს, მისი საკუთარი კაპიტალის, აქტივების, ბიზნესის საწყისი ღირებულება მთლიანობაში;
- ამასთანავე, ქონებრივი კომპლექსის შეფასების დასაბუთებულობა და უტყუარობა დიდად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ რამდენად სწორადაა განსაზღვრული შეფასების გამოყენების **სფერო**: ყიდვა - გაყიდვა, კრედიტის მიღება, დაზღვევა, გადასახადით დაბეგვრა და ა.შ.
- შესაბამისად, ბიზნესის ქონებრივი კომპლექსის ცალკეული ელემენტების ღირებულების შეფასება **აუცილებელია** შემდეგ შემთხვევებში :
1. მანქანა-მოწყობილობის, ხელსაწყოების და სხვა ტექნიკური აღჭურვის ცალკეული ერთეულის გაყიდვის დროს;
 2. კრედიტის უზრუნველყოფა მოძრავი ქონების რომელიმე ნაწილზე გირაოს გაფორმების შემთხვევაში;
 3. მოძრავი ქონების დაზღვევით ლიზინგით გაცემის დროს;
 4. ქონებაზე გადასახადის დარიცხვისას, ძირითადი საშუალებების საგადასახადო ბაზის განსაზღვრისას;
 5. სხვა საწარმოს საწესდებო კაპიტალში ანაზრების სახით მანქანებისა და მოწყობილობების შეტანისას;
 6. საინვესტიციო პროექტის რეალიზაციის დროს მანქანებისა და მოწყობილობის შეფასებისას;
 7. საწესდებო კაპიტალში ანაზრის სახით მათი გამოყენების დროს;
 8. საწარმოს “გუდვილის” არამატერიალური აქტივების ღირებულების განსაზღვრის დროს.

საერთაშორისო შეფასების პრაქტიკის ანალიზი უჩვენებს, რომ გამოიყენება ღირებულების სხვადასხვა **სახეები**, როგორიცაა: 1) საბაზრო; 2) ობიექტის

ჩანაცვლებითი; 3) ობიექტის აღდგენითი; 4) შეფასების ობიექტის გამოყენებითი; 5) საინვესტიციო; 6) ობიექტის საგადასახადო დაბეგვრის; 7) სალიკვიდაციო; 8) უტილიზაციის; და 9) სპეციალური ღირებულება.

როგორც ცნობილია, **ღირებულება** ეკონომიკური ცნებაა და განასაზღვრებს იმ ფასს, რომელზეც ყველაზე მეტად არის მოსალოდნელი, რომ შეთანხმდებიან საყიდლად ხელმისაწვდომი საქონლის ან მომსახურების მყიდველები და გამყიდველები. ღირებულების ეკონომიკური ცნება ასახავს იმ სარგებელს, რომელსაც მიიღებს ის ვისი საკუთრებაც არის მოცემული საქონელი ან ვინც მიიღებს მოცემულ მომსახურებას შეფასების ფაქტობრივი თარიღისათვის.

შესაბამისად, ღირებულება შესაძლებელია კლასიფიცირებული იქნას სხვადასხვა **კრიტერიუმების** მიხედვით, კერძოდ:

ა) **საბაზრო ღირებულება** - არის შეფასებითი თანხა, რომელითაც ქონება შეიძლება გაიცვალოს შეფასების თარიღისთვის, გარიგების მსურველ გამყიდველსა და მყიდველს შორის, სათანადო მარკეტინგული ღონისძიებების შემდეგ „გამოიღო ხელის მანძილის პრინციპით“ დადებულ გარიგებაში, რომელშიც თითოეული მხარე მოქმედებდა შეგნებულად, წინდახედულად და ძალდაუტანებლად. საბაზრო ღირებულების ცნება ასახავს ბაზრის მონაწილეთა კოლექტიურ აღქმასა და ქმედებებს და წარმოადგენს საბაზრო ეკონომიკაში რესურსების უმეტესობის შეფასების საფუძველს;

ბ) **შეფასების მეთოდოლოგიის მიხედვით**, სადაც განასხვავებენ:

1) ჩანაცვლების ღირებულებას, რომელიც არის შესაფასებელი ობიექტის შექმნის დანახარჯების გამოხატულება ფულად ერთეულში, რომელიც დადგენილია მსგავსი ობიექტის შექმნის დანახარჯებით.

2) აღდგენით ღირებულებას, რომელიც გამოისახება თანხის იმ რაოდენობაში, რომელიც საჭიროა შესაფასებელი ობიექტის ზუსტი აღდგენისათვის შეფასების თარიღისათვის არსებულ ფასებში.

გ) **შესაფასებელი ობიექტის მდგომარეობის მიხედვით** – განასხვავებენ: ა) ობიექტის გამოყენებით ღირებულებას და ბ) სალიკვიდაციო ღირებულებას.

შეფასების ობიექტის გამოყენებითი ღირებულება განისაზღვრება შესაფასებელი ობიექტის გამოყენების მიზნისა და პირობების მიხედვით. სალიკვიდაციო ღირებულება არის ობიექტის ღირებულება, რომელიც რჩება ობიექტის საექსპლუატაციო ვადის გასვლის, ლიკვიდაციისა და ღია აუქციონზე გაყიდვის დროს.

დ) **შეფასების მიზნებიდან გამომდინარე**, – განასხვავებენ, კერძოდ:

1) **საინვესტიციო ღირებულებას**, რომელიც გამომდინარეობს კონკრეტული ობიექტის საინვესტიციო მიზნებიდან. საინვესტიციო ღირებულებამ განსხვავებით საბაზრო ღირებულებისაგან, რომელიც დამოკიდებულია ტიპური მყიდველისა და გამყიდველის შეთანხმებაზე, გამოირჩევა უფრო მეტი კონკრეტულობით, რადგანაც იგი პირდაპირ კავშირშია კონკრეტულ საინვესტიციო პროექტებთან. გარდა ამისა, საინვესტიციო ღირებულება საბაზრო ღირებულებისაგან განსხვავდება მომავალი შემოსავლების შეფასებაში; განსხვავება რისკების შეფასებაში; განსხვავებული საგადასახადო პირობები; მფლობელისადმი დაქვემდებარების ხარისხი.

2) საგადასახადო დაბეგვრის ღირებულებას –საგადასახადო ბაზის გაანგარიშებისათვის და განიხილება მოქმედ საგადასახადო-ნორმატიულ შესაბამისობაში;

3) უტილიზაციის ღირებულებას – არის ფირმის ქონების სრული გაცვეთის შედეგად დარჩენილი აქტივების ღირებულება. საუტილიზაციო მატერიალური აქტივები არის, აქტივები, რომლებიც ბოლომდე ცვდება ექსპლუატაციის პროცესში და კარგავს თავიანთ თავდაპირველ მდგომარეობას.

4) სპეციალური ღირებულება - არის ღირებულება, რომელიც განისაზღვრება შესაფასებელი ობიექტის სპეციფიკურ რეჟიმში განხილვით.

ბიზნესის ღირებულების სიდიდის გაანგარიშებისას პროფესიონალი შემფასებლები ითვალისწინებენ ბიზნესის ღირებულების სიდიდეზე მოქმედ მიკრო და მაკროეკონომიკურ ფაქტორებს, როგორებიცაა: 1) მოთხოვნა ბიზნესზე; 2) შემოსავლები; 3) დრო; 4) რისკები; 5) კონტროლი; 6) ლიკვი-დურობა; 7) შეზღუდვები, 8) მოთხოვნა-მიწოდების თანაფარდობა, სადაც მოთხოვნის სიდიდე დამოკიდებულია გადამხდელუნარიანი პოტენციური ინვესტორების მზადყოფნაზე შეიძინონ ესა თუ ის ობიექტი. თავის მხრივ, ინვესტორების გადახდისათვის მზადყოფნა დამოკიდებულია ასევე უამრავ ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, სოციალურ და სხვადასხვა ფაქტორებზე.

ამრიგად, ნებისმიერი ობიექტის შეფასებითი ღირებულება დამო-კიდებულია შესაფასებელ ობიექტზე მოთხოვნისა და მიწოდების სიდიდის თანაფარდობაზე, როდესაც მოთხოვნა აჭარბებს მიწოდებას, მომხმარებელი მზადაა გადაიხადოს ობიექტებში მაქსიმალური, რაც განისაზღვრება გასაყიდი ობიექტის მომავალი შემოსავლების დაყვანილი სიდიდის მიხედვით. ასეთი ურთიერთდამოკიდებულება მოთხოვნისა-მიწოდების სიდიდეებს შორის განსაკუთრებით იჩენს თავს ისეთ დარგებში, სადაც მიწოდება შეზღუდულია ბუნებრივი პირობებით. იმ შემთხვევაში, თუ მიწოდების სიდიდე აჭარბებს მოთხოვნის სიდიდეს, მაშინ მიმწოდებელი ცდილობს გაყიდოს თავისი ბიზნესი იმ დანახარჯების მოცულობით, რაც მას დაუჯდა აღნიშნული ბიზნესის შექმნა.

16.2. ბიზნესის ღირებულების შეფასების პრინციპები და საშემფასებლო საქმიანობის მეთოდოლოგია (მიდგომები და მეთოდები)

საშემფასებლო საქმიანობაში შესაძლებელია გამოიყოს ბიზნესის შეფასების პრინციპების სამი ჯგუფი, კერძოდ:

პირველი ჯგუფი. ქონების მესაკუთრის წარმოდგენებზე დაფუძნებული პრინციპების ჯგუფი მოიცავს შემდეგ პრინციპებს:

ა) **სარგებლიანობის პრინციპი**-ქონების უნარი დააკმაყოფილოს მესაკუთრის გარკვეული მოთხოვნილებები კონკრეტულ დროსა და კონკრეტულ ადგილზე წარმოადგენს ბიზნესის შეფასების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრინციპს. საკუთრების ნებისმიერი ობიექტის ღირებულების სიდიდის განმსაზღვრელ ძირითად კრიტერიუმს წარმოადგენს მისი სარგებლიანობა.

ბ) **ჩანაცვლების პრინციპი** ნიშნავს, რომ შესაფასებელი ობიექტის ღირებულების სიდიდე, არ უნდა აღემატებოდეს მყიდველისათვის ანალოგიური სარგებლიანობის მქონე ობიექტის შესყიდვის მინიმალურ ფასს. ჩანაცვლების ფარგლები განისაზღვრება მომხმარებლის მოთხოვნილებებით და სურვილით;

გ) **მოლოდინის პრინციპი** ესაა ბიზნესიდან მოსალოდნელი შემოსავლების ნაკადების სიდიდე, რომელიც მიიღო ინვესტორმა ბიზნესში ფულის დაბანდების შემთხვევაში. იგი დამოკიდებულია არა მხოლოდ ბიზნესის წარსულ და ახლანდელ მდგომარეობაზე, არამედ ბიზნესიდან მოსალოდნელი შემოსავლების სიდიდეზე;

მეორე ჯგუფი. ქონების ესქპლუატაციასთან დაკავშირებული პრინციპები - მოიცავს:

ა) **წარმოების ფაქტორების პრინციპი** გვიჩვენებს, თუ რა წილი უდევს ბიზნესის შემოსავლების ფორმირებაში წარმოების თითოეულ ფაქტორს (შრომა, მიწა, კაპიტალი, სამეწარმეო უნარები);

ბ) **ნარჩენი პროდუქტიულობის პრინციპი**-გამოხატავს იმ შემოსავლების სიდიდეს, რომელიც მაგ: მიწაზე, კაპიტალის, შრომისა და მენეჯმენტის ხარჯების დაფარვის შემდეგ დარჩება ქონების მესაკუთრეს, ამ შემთხვევაში რენტის სახით. შესაბამისად მიწის რენტა ამ დროს გვეკლინება, როგორც ნარჩენი პროდუქტიულობის სიდიდე;

გ) **ზღვრული შემოსავლიანობის პრინციპი** - მიუთითებს რომ ბიზნესში ჩართული წარმოების ძირითადი ფაქტორების რაოდენობის ზრდის ტემპი, გარკვეული სიდიდის შემდეგ გადააჭარბებს ამ ფაქტორების გამოყენების შედეგად მიღებული შემოსავლების სიდიდის ზრდის ტემპს;

დ) **დაბალანსებულობის პრინციპები** - მდგომარეობს იმაში, რომ შესაფასებელი ობიექტის ღირებულება, მაშინ არის მაქსიმალური, როდესაც მასში ჩართული წარმოების ფაქტორები ეკონომიკურად დაბალანსებულია.

მესამე ჯგუფი. საბაზრო გარემოს ზემოქმედებით განპირობებული პრინციპები:

ა) **მოთხოვნისა და მიწოდების სიდიდეებს შორის შესაბამისობის პრინციპი** - აღნიშნული პრინციპი განსაკუთრებით ეფექტიანად მუშაობს, როდესაც საქმე გვაქვს შეფასების გრძელვადიან პერიოდთან. მოკლევადიან პერიოდში მოთხოვნისა და მიწოდების სიდიდეები ხშირ შემთხვევაში დაუბალანსებელია, რაც არ იძლევა შეფასების ობიექტურ შედეგებს;

ბ) **კონკურენციის პრინციპი** ნიშნავს, რომ შესაფასებელი ობიექტების (მოძრავი, უძრავი, ქონება, ინტელექტუალური საკუთრება და ა.შ.) ბაზარზე მყიდველსა და გამყიდველებს შორის წარმოიქმნება კონკურენცია. კონკურენციის წარმოშობის უმთავრესი მიზეზი მოგებაა. კონკურენცია ზეგავლენას ახდენს შესაფასებელი ობიექტის ფასწარმოქმნის პროცესზე და განაპირობებს ფასის სიდიდეს;

გ) **ღირებულების ცვალებადობის პრინციპი** - შესაფასებელი ობიექტის ღირებულება მუდმივად იცვლება, რაც განპირობებულია ისეთი ფაქტორების ცვალებადობით, როგორიცაა: ქვეყნის პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის ამსახველი ფაქტორები;

დ) **შესაბამისობის პრინციპი**-განიხილავს შესაფასებელი ობიექტის შესაბამისობის საკითხს თანამედროვე საბაზრო მოთხოვნებთან;

ე) **ეკონომიკური განაწილების პრინციპი** ეხება იმას, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში შესაძლებელია შესაფასებელ ობიექტზე საკუთრებითი უფლებების ისეთნაირი დაყოფა ან შეერთება, რომლებიც იწვევენ ობიექტის საერთო ღირებულების გაზრდას;

ვ) **ქონების საუკეთესოდ და ეფექტიანად გამოყენების პრინციპი** გულისხმობს ქონების ყველაზე უფრო ეფექტიან გამოყენებას, რაც ფიზიკურად არის შესაძლებელი, აღნიშნული პრინციპი განსაკუთრებით აქტუალურია, როდესაც ობიექტის ღირებულების შეფასება ხდება რესტრუქტურიზაციის მიზნებიდან გამომდინარე.

გარდა ზემოთაღნიშნული პრინციპებისა, ბიზნესის შეფასებისას პროფესიონალმა შემფასებელმა უნდა გაითვალისწინოს შესაფასებელი **ობიექტის სასიცოცხლო ციკლი**. კერძოდ, შემფასებელმა ზუსტად უნდა განსაზღვროს თუ რომელ სტადიაშია შეფასების მომენტისათვის შესაფასებელი ობიექტი. ბიზნესის სუბიექტის შეფასება აგრეთვე დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელი მიმართულებით გვინდა შევადგასოთ და განვსაზღვროთ მისი მომავალი ბედი.

ბიზნესის შეფასებისთვის გამოსაყენებელი **ინფორმაცია** იყოფა ორ გარე და შიდა კატეგორიად. ბიზნესის შესაფასებლად აუცილებელი ინფორმაციის ძირითადი წყაროებია ა) საბუღალტრო ბალანსი; ბ) მოგებისა და ზარალის ანგარიშგება; გ) ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგება;

მითითებული წყაროები საფუძველია მატერიალური და არამატერიალური აქტივების საბაზრო ღირებულების, ფინანსური რისკებისა და წმინდა მოგების ზუსტი მოცულობის დასადგენად. უფრო დეტალური ანალიზისთვის გამოყენებული უნდა იქნეს, როგორც საბუღალტრო ანგარიშგების სხვა ფორმები, ასევე მართველობითი აღრიცხვის მასალებიც.

შესაბამისად, ბიზნესის შეფასებისას გამოყენებული მონაცემების ერთობლიობა შესაძლებელია დავაჯგუფოთ შემდეგი **კატეგორიების** მიხედვით:

პირველი ჯგუფი. ახასიათებს ბიზნესიდან მისაღები ფინანსური სარგებლის წყაროებს. მათ შეიძლება მივაკუთვნოთ: მოგება ან სხვა სახის ფულადი შემონატანები ოპერაციებიდან და ან ინვესტიციებიდან; აქტივების დაგირავება ან გაყიდვა და ბიზნესის გაყიდვა.

მეორე ჯგუფი. წარმოადგენს ბიზნესის ფინანსურ მაჩვენებლებს გარკვეული რეტროსპექტიული პერიოდის განმავლობაში (1-3 წლით) ასეთ მაჩვენებლებს მიეკუთვნება, კერძოდ:

ა) **მოგება.** ბიზნესის შეფასებაში აქტიურად გამოიყენება წმინდა მოგების სიდიდე, თუმცა ხშირად მიზანშეწონილია არა წმინდა მოგების სიდიდის, არამედ ფულადი ნაკადების სიდიდის გამოყენება. ბიზნესის მესაკუთრის განკარგულებაში შემომავალი ფულადი ნაკადები შედგება არამატერიალური აქტივებისა და ძირითადი ფონდების საბალანსო ღირებულების მიხედვით აღრიცხული ამორტიზაციული გადარიცხვებისა და წმინდა მოგებისგან. ფულადი ნაკადების სიდიდე უფრო გამოყენებადია კაპიტალტევად დარგებში და მაღალი ინფლაციის პირობებში.

ბ) დივიდენდები. ბიზნესის შეფასების თანამედროვე თეორია და პრაქტიკა დივიდენდებს ანიჭებს უფრო ნაკლებ მნიშვნელობას, ვიდრე კომპანიათა შემოსავლიანობას.

დ) აქტივები მნიშვნელოვანია სწორად გავიგოთ აქტივების როლი ბიზნესის შეფასებაში. ბიზნესის ნაწილის ფლობა ყოველთვის არ იძლევა აქტივების შესაბამისი პროპორციული წილის გამოყენების უფლებას, რადგანაც აქტივების ფლობა ხშირად მხოლოდ შემოსავლების ნაწილის მიღების უფლებას ნიშნავს.

მესამე ჯგუფი. წარმოადენს ბიზნესის არაფინანსურ მაჩვენებლებს, მათ მიეკუთვნება: ბიზნესის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა და მისი საწესდებო დებულებები. ბიზნესის ამ მახასიათებლების ზეგავლენა დაკავშირებულია მის ლიკვიდურობასთან პირდაპირ და ირიბად - ვინაიდან წესდებაში, როგორც წესი, ჩადებულია მესაკუთრის უფლებების შეზღუდვასთან დაკავშირებული გარკვეული მუხლებიც.

მეოთხე ჯგუფს მიეკუთვნება შემფასებლის მიერ გამოყენებული ინფორმაცია ფირმისათვის გარე ფაქტორების შესახებ. მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანია:

ა) ქვეყნის ეროვნული ბანკისა და კომერციული ბანკების საპროცენტო განაკვეთების დონე, რომელიც ახასიათებს ქვეყნის სოციალურ - ეკონომიკური განვითარების მდგომარეობასა და მთავრობის საინვესტიციო პოლიტიკას.

ბ) რისკ-ფაქტორები მათ შორის მაკროეკონომიკური, მიკროეკონომიკური, დარგობრივი, რეგიონული და ა.შ. **მაკროეკონომიკური რისკის** ფაქტორების მიხედვით ინფორმაციის ძირითადი წყაროებია: მთავრობის პროგრამები და სხვადასხვა საინფორმაციო სააგენტოების ანალიტიკური მიმოხილვები. **მიკროეკონომიკური რისკის** ფაქტორების მიხედვით ინფორმაციის ძირითადი წყაროებია: შესაფასებელი საწარმოს მარკეტინგის განყოფილების მონაცემები; ფირმა-დილერების მონაცემები; კომპანიის ბიზნეს-გეგმა და ა.შ.

საშემფასებლო საქმიანობის მეთოდოლოგია: მიდგომები და მეთოდები

კვლევები მოწმობს, რომ ბიზნესის ღირებულების საშემფასებლო საქმიანობის პრაქტიკაში გამოიყენება სხვადასხვა **მიდგომები და მეთოდები, კერძოდ:**

ა) **ბიზნესის შეფასების შედარების მიდგომა**, რომელიც ითვალისწინებს შესაფასებელი ანალოგიური ობიექტის გაყიდვებს და მასთან დაკავშირებულ საბაზრო მონაცემებს, შესაფასებელი ობიექტი უდარდება ბაზარზე ანალოგიური ობიექტის ბოლოდროინდელ გაყიდვებს. ეს მიდგომა განსაკუთრებით ეფექტიანია მაშინ, როდესაც არსებობს შესაფასებელი და შესადარებელი ობიექტების აქტიური ბაზარი. შეფასების სიზუსტე დამოკიდებულია შეგროვებული მონაცემების ხარისხზე, ასეთი მიდგომის ქმედითობა მცირდება თუ: შეგროვებული მონაცემების რაოდენობა მცირეა. შედარების მიდგომის ფარგლებში **განასხვავებენ შეფასების სამ მეთოდს:** კერძოდ:

1) კაპიტალის ბაზრის მეთოდი-დაფუძნებულია ანალოგიური კომპანიების აქციათა საბაზრო ფასების გამოყენებაზე. ინვესტორი მოქმედებს რა შენაცვლების

პრინციპის გათვალისწინებით, კომპანიაში ახორციელებს ინვესტირებას აქციების საბაზრო ფასის მიხედვით.

2) გარიგებათა მეთოდი - ამ დროს ხდება მსგავსი კომპანიების აქციათა საკონტროლო პაკეტების შეძენის ფასების გაანალიზება.

3) დარგობრივი კოეფიციენტების მეთოდი საშუალებას გვაძლევს გამოვიანგარიშოთ ბიზნესის საორიენტაციო ღირებულება დარგობრივი **სტატისტიკის ბაზაზე გაანგარიშებული მონაცემებით.**

ბ) ბიზნესის შეფასების **შემოსავლების მიდგომა**, სადაც შესაფასებელი ობიექტის ღირებულების განმსაზღვრელ ძირითად ფაქტორს შემოსავალი წარმოადგენს. რაც უფრო მეტია შემოსავალი, რომელიც მოაქვს შეფასების ობიექტს, მით უფრო დიდია მისი საბაზრო ღირებულების ოდენობა სხვა თანაბარი პირობების არსებობისას. ამ მიდგომის გამოყენების დროს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ბიზნესიდან მისაღები მოსალოდნელი შემოსავლების მიღების ხანგრძლივობას და თანხლები რისკების ხარისხს ენიჭება. შემოსავლების მიდგომა გულისხმობს შემოსავლების კაპიტალიზაციის და ფულადი ნაკადების **დისკონტირების მეთოდების** გამოყენებას; კერძოდ:

1) **შემოსავლების კაპიტალიზაციის მეთოდი.** ერთმანეთთან აკავშირებს შემოსავალსა და გარკვეული ღირებულების ტიპს, ამ დროს ხორციელდება შემოსავლის თანხის გარდაქმნა ღირებულების საძიებელ სიდიდედ;

2) **ფულადი ნაკადების დისკონტირების მეთოდი.** დაფუძნებულია მოცე-მული ბიზნესიდან იმ ფულადი ნაკადების პროგნოზირებაზე, რომლებიც შემდეგ დისკონტირდება ინვესტორის მიერ მოთხოვნილი შემოსავლის განაკვეთის შესაბამისი დისკონტის განკვეთით.

გ) ბიზნესის შეფასების **დანახარჯების მიდგომა**, რომელიც შეფასების ზემოთაღნიშნულ და სხვა მიდგომებთან შედარებით, ყველაზე მეტად გამოყენებადი. იგი თანაბარი წამატებით გამოიყენება როგორც კომპანიის აქტივების, ასევე არასტაბილური შემოსავლების მქონე ბიზნესის შეფასებისას. შეფასების და დაზღვევის დროსაც ამ მიდგომის გამოყენებისათვის საჭიროა შესაფასებელი აქტივების შესახებ შემდეგი სახის მონაცემების შეგროვება: ფასები მიწაზე, მშენებლობის დანახარჯები, ხელფასების დანახარჯები და ა.შ. შეფასებისათვის საჭირო ინფორმაცია დამოკიდებულია შესაფასებელი ობიექტის სპეციფიკაზე. **დანახარჯების მიდგომა**, თავის მხრივ, მოიცავს:

1) წმინდა აქტივების მეთოდის, რომლის თანახმად ბიზნესის საბაზრო ღირებულება განისაზღვრება, როგორც საწარმოს ყველა აქტივის საბაზრო ღირებულების სიდიდესა და საწარმოს ყველა ვალდებულებების სიდიდეს შორის სხვაობა.

2) საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების მეთოდის, რომლის თანახმად ბიზნესის საბაზრო ღირებულება განისაზღვრება როგორც საწარმოს აქტივებისა და ჯამურ ღირებულებასა და მის ლიკვიდაციაზე გაწეულ დანახარჯებს შორის სხვაობა.

ამრიგად, ბიზნესის ღირებულების შეფასების **სამივე მიდგომა** ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირშია. თითოეული მათგანი გულისხმობს ბაზარზე მოპოვებული

სხვადასხვა სახის ინფორმაციის გამოყენებას. შეფასების სხვადასხვა მიდგომების და მეთოდების გამოყენება, მიუხედავად მათ შორის არსებული რიგი განსხვავებისა, სრულყოფილი კონკურენციის ბაზარზე შეფასების ერთნაირი შედეგები უნდა მოგვცეს. ბიზნესის ღირებულების შეფასება ერთმანეთისაგან განსხვავებული სტადიებისაგან შემდგარი რთული და შრომატევადი პროცესია.

შესაბამისად, შეფასების პროცესი მოიცავს შემდეგ **სტადიებს**, როგორიცაა: 1) პრობლემის განსაზღვრა; 2) შესაფასებელი ობიექტის წინასწარი დათვალიერება და შეფასებაზე ხელშეკრულების გაფორმება; 3) ინფორმაციის შეკრება და ანალიზი; 4) საბაზრო კონიუნქტურის ანალიზი; 5) შეფასების მეთოდების არჩევა; 6) შეფასების სხვადასხვა მიდგომების საშუალებით მიღებულ შედეგთა შეთანხმება; 7) ბიზნესის ღირებულების შეფასების ანგარიშის მომზადება.

ამრიგად, ბიზნესის (კომპანიის) ღირებულების სწორად შეფასებისა და მისი ეფექტურად მართვისთვის უნდა გავიაზროთ ღირებულების შექმნის მთავარი პრინციპები და ღირებულების შექმნის ძირითადი წესები, როგორიცაა:

1. რეალურ ბაზარზე თქვენ კმნით ღირებულებას, თუ ინვესტირებულ კაპიტალში გამოიმუშავეთ ალტერნატიული დანახარჯებზე მეტ ღირებულებას.

2. რაც მეტ თანხას ჩადებთ კაპიტალის ხარჯების უფრო მაღალი მოგებით, უფრო მეტ ღირებულებას კმნით (ანუ ზრდა ზრდის ღირებულებას, სანამ საკუთარი კაპიტალის ანაზღაურება აღემატება კაპიტალის ღირებულებას).

3. უნდა შეირჩეს სტრატეგიები, რომლებიც მაქსიმალურად გაზრდის მოცემულ მონაცემებს მოსალოდნელი ფულადი ნაკადების ან ეკონომიკური მოგების ღირებულება (ორივე შემთხვევაში შედეგი იგივე იქნება).

4. აქციების საბაზრო ფასი მათი რეალური ღირებულების ტოლია, რომელიც განისაზღვრება კომპანიის სამომავლო შედეგების შესახებ ბაზრის მოლოდინით, მაგრამ ბაზრის მოლოდინები შეიძლება არ ემთხვეოდეს ობიექტურს (მიუკერძოებელ) სამომავლო შედეგების პროგნოზებს.

5. აქციონერების მოგება უფრო მეტად დამოკიდებულია მოლოდინის შეცვლაზე, ვიდრე კომპანიის რეალურ შედეგებზე.

ბიზნესის შეფასების ოთხი ძირითადი საერთაშორისო სტანდარტი არსებობს, როგორიცაა: 1. გონივრული საბაზრო ღირებულება; 2. გონივრული ღირებულება; 3. ინვესტიციის ღირებულება; 4. საგარეო (ფუნდამენტური) მნიშვნელობა.

სემინარი/დისკუსია

თემაზე - „ბიზნესის ღირებულების შეფასების სპეციალური პროგრამები და მიდგომების განსაზღვრებები“

ბიზნესის შეფასების სპეციალური პროგრამები

ბიზნესის შეფასება სპეციალურ პროგრამებში ექვემდებარება კანონმდებლობას და საბაზრო ეკონომიკაში არსებულ ეკონომიკურ სიტუაციებს, რომელიც ტიპურია საბაზრო ეკონომიკის მქონე ნებისმიერი ქვეყნისთვის, ასევე მხოლოდ იმ საბაზრო

ეკონომიკაში გადასვლის ქვეყნებისთვის (ეს უკანასკნელი ეხება საქართველოს). სპეციალური პროგრამები, რომლებსაც ქვემოთ განვიხილავთ, **ეხება შემდეგ ძირითად შემთხვევებს:** აქციების გამოსყიდვა დახურულ კომპანიებში, როგორცაა:

ა) შეზღუდული კომპანიების საკუთრება და დახურული სააქციო საზოგადოება ან აქციების პარტნიორობა როდესაც ერთ-ერთი აქციონერი (დამფუძნებელი, აქციონერი) გამოდის მათი შემადგენლობიდან;

ბ) ახალი სააქციო საზოგადოებების მიერ ახალი აქციების გაცემა;

გ) მომზადება გაკოტრებული საწარმოების გაყიდვისთვის, რომლებზეც გამოცხადდა კურსი; პრივატიზებული საწარმოების გასაყიდად მომზადება მათი აქციების ნაკრების მიხედვით რაც კვლავაც რჩება სახელმწიფო საკუთრებაში; საწარმოთა რეორგანიზაციის ვარიანტების დასაბუთება.

განვიხილოთ ისინი უფრო დეტალურად.

ერთეულების (აქციების) გამოსყიდვა შეზღუდული პასუხისმგებლობის მქონე კომპანიებთან დაკავშირებით (დახურული ქვეყნების ჯგუფის სამართლებრივი სისტემებისთვის დამახასიათებელი კომპანიები, მათ შორის გერმანია, იაპონია და რუსეთი), კანონი არ ითვალისწინებს არცერთს კომპანიის წევრის გამოსყიდული განყოფილების შეფასების სპეციალურ პროცედურას. ეს საკითხი კომპანიის წესდების კომპეტენციაში შედის, ანუ მასში უნდა მოგვარდეს. ამ საკითხის მოსაგვარებლად ალტერნატიული გზების იდენტიფიცირება აუცილებელია:

- დაადგინეთ, რომ წევრი, რომელიც ტოვებს კომპანიას, იღებს კომპენსაციას კომპანიისგან რომელიც ადეკვატურია მის მიერ ადრე შეტანილი წვლილის;
- უზრუნველყოს კომპანიის (ან მისი რომელიმე სხვა წევრის) წილის გამოსყიდვა, რომელიც ტოვებს მას, რაც ხორციელდება საზოგადოებაში გატარებული დროის დაგროვილი მაჩვენებლის ინდექსით;
- კომპანიის წესდებაში აისახოს, რომ მისი წევრის დატოვების შემდეგ წევრი იღებს მის წილ ანაზღაურებას, რომელიც ტოლია შესაბამისი დანაყოფის სახის ღირებულების (შესაძლებელია ინფიცირებული დაგროვილი ინფლაციით), დამატებით შემოსავალს კაპიტალიზებული (ადრე არ არის განაწილებული) ამ წილის მიკუთვნება; დაადგინეთ, რომ მოცემული განყოფილების გამოსყიდვის ღირებულება ტოლია მისი კომპანიის საბაზრო ღირებულებიდან მიღებული ღირებულების რომელიც პროპორციულად განაწილებულია კომპანიის წევრების წილებს შორის. ინვესტიციისთვის ყველაზე გონივრული და მაქსიმალურად მიმზიდველი შეზღუდული პასუხისმგებლობის კომპანიის მარაგი (მათი უფლებების გარანტია).

ბოლო გზა ზუსტად მისი განხორციელებისთვის არის თანმიმდევრული (შემდეგში განხილულია კომპანიის წესდებაში) კომპანიის საბაზრო ღირებულებისა და მისი აქციების განსაზღვრა. უფრო მეტიც, კომპანიის შეფასება შეიძლება ენდობოდეს (წესდების მიხედვით) კომპანიის ყველა წევრის მიერ აკრედიტებული აღიარებული აუდიტის ან სპეციალიზებული შემფასებელი ფირმის მიერ, რომელიც ხელმძღვანელობს ბიზნესის შეფასების მეთოდებით.

დაახლოებით იგივე ვითარება იქმნება დახურულ სააქციო საზოგადოებაში, როდესაც ეს არის წესდება, რომელიც მათ წესდებაში განსაზღვრავს **აქციების შეფასების პრინციპებს**, რომლებიც მათ, ვისაც კომპანიიდან წასვლა სურს, ჯერ უნდა შესთავაზონ (სურვილისამებრ შეძენა ან პირველადი შეძენის უფლება) სხვა აქციონერებს საზოგადოება. ბუნებრივია, ყოველივე ზემოთქმული ეხება შეზღუდული კომპანიების დამფუძნებლებს (კერძო პასუხისმგებლობა ან დახურული სააქციო საზოგადოება).

ახალი აქციების გაცემა აქციების მოზიდვის ყველაზე მნიშვნელოვანი გზაა დამატებითი პარტნიორის სააქციო საზოგადოებების მიერ - მაგრამ, რომელიც, აგრეთვე, ღია გახდება, მიერ საფონდო ბირჟაზე მათი აქციების გამოჩენის შემდეგ (ძველი აქტის გაყიდვის შედეგად) როდესაც ძალისხმევა შეიძლება შეეცადონ მიმართონ ახალი აქციების გამოშვებისკენ. ამავე დროს, ახალი აქციების გამოშვება შეიძლება აღმოჩნდეს, როგორც განადგურების ინსტრუმენტი. საფონდო ბაზარი, თუ გამცემი კომპანიები სხვადასხვა მიზეზის გამო არ არიან **თანაარსებობაში საფონდო ბირჟიდან** მიღებული თანხების რეინვესტირებაში იმ პროექტებში, რომელთა განხორციელებაც შესაძლებელია მოიტანს დამატებით მოგებას.

გამოსწორების ღონისძიებები, რომლებიც გავლენას ახდენს ბიზნესის შეფასებაზე, შეიძლება იყოს:

- ა) კორექტირება ეკონომიკის რეჟიმში;
- ბ) ახლადშექმნილი საინვესტიციო პროექტების საფუძველზე გამოსწორება (როგორც წესი) მოკლევადიანი ან მოკლე ანაზღაურებადი პერიოდით;
- გ) მცირე ძველით სასაქონლო ინვესტიციები; რომელიც ეფუძნება საწარმოში ადრე დაწყებული პერსპექტივების გაგრძელებას.

საინვესტიციო პროექტებისთვის, რომლისთვისაც არ იყო საკმარისი დრო და ფული, მაგრამ რომელიც მალე მნიშვნელოვან დაბრუნებას გვპირდება. გამოსწორება შეიძლება იყოს განსაკუთრებით საინტერესო და პერსპექტიული. მეორე სახის მოვლენები ახლად წამოწყებული საინვესტიციო პროექტების დაფარვა და დამატებითი ხარჯებით მოკლე ანაზღაურებით. ეს პროექტები ყველაზე ხშირად არის ისინი ეყრდნობიან ინოვაციებს, ანუ ახალ ტექნოლოგიებს, გულისხმობს საწარმოს

ნახაზი N16.1. ბიზნესის შეფასების ობიექტები, მიზნები და სპეციალური პროგრამები

ბიზნესის შეფასების საგნები	ბიზნესის შეფასების მიზნები	ბიზნესის შეფასების სპეციალური გამოყენება
ბიზნეს-ხაზების შეფასება	ფირმის შეფასება მისი ღირებულებების ჯამით მისი ბიზნეს ხაზების მიხედვით (პლუს არაფუნქციური რიგის აქტივები) რეცესიის ღირებულების შეფასება, ბიზნეს-ხაზები,	კომპანიის გამოსყიდვის ფასის განსაზღვრა მისი წილები - აქციონერები ემისიის კომპეტენციის დასაბუთება

	რომლებიც ქმნიან ბიზნესს. საბაზრო ღირებულების შეფასება საწარმოს საბაზრო ღირებულების განსაზღვრა მენეჯმენტის საბაზრო ღირებულების შეფასება ახლად დაა-რსებული საწარმოს ინვესტიციის განხორციელება	გაყიდვის ფასის განსაზღვრა წინასწარ გონივრული გაყიდვის შეფასება პრივატიზებული საწარმოების ფასები (ან სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული) გაყიდვების ფასების პროგნოზირება; რეაბილიტირებული საწარმოები
ფირმების შეფასება	გაზომვის ტენდენციების საიმედოობის შეფასება ღია ფასების ბაზრის შეთავაზებები კომპანიების შეფასებული ღირებულების მონიტორინგი დახურული კომპანიები გასაყიდი ფასების შესწავლა; ფინანსური სრული და ნამდვილი სურათი აუდიტორული ფირმების მდგომარეობის შესაფასებლად	

ახალ პროდუქტებს და შესაძლოა ბაზრისთვის - პროდუქტებს, ტექნოლოგიური პროცესების გაუმჯობესება და ა.შ. სარეაბილიტაციო საქმიანობის დაფინანსებასთან დაკავშირებით, რომელიც სცილდება დაზოგვის რეჟიმს.

ქვემოთ მოცემულ ნახაზში (იხ. ნახ.N16.1. „ბიზნესის შეფასების ობიექტები, მიზნები და სპეციალური პროგრამები“ ასახულია ბიზნესის შეფასების საგნის ყველა ძირითადი გაგება, ბიზნესის შეფასების მიზანი, შეფასების საგნის ალტერნატიული გაგების შესაბამისად, აგრეთვე სპეციალური ბიზნესის შეფასების პროგრამები.

მარტივი პრაქტიკული სიტუაცია, როდესაც ის რეგულარული გარიგების მომზადების ინტერესებს წარმოადგენს ნებისმიერი საწარმოს აქციების (აქციების) ერთი ან სხვა პაკეტის შეძენა აუცილებელია "შეფასდეს" რა ფასი აქვს მას (შეფასების საფუძველზე) საწარმო მთლიანობაში - შეიძლება ჩაითვალოს გონივრულად ან რაც შეიძლება მისაღებია თანამედროვე პირობებში, არსებობს სხვა, რაც ზემოთ არ არის ასახული, **პრაქტიკული ბიზნესის შეფასების პროგრამები**. მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია შემდეგი:

1. ადრე დახურულ ("არა საზოგადოებრივ") კომპანიებს მიმართავენ, როგორც

დამატებითი კაპიტალის მოზიდვის გზები (IPO) მიემართება ახლად გამოშვებული აქციების ბირჟებზე განთავსებაზე. ამავე დროს, წარმატებული IPO-ს მომზადების მნიშვნელოვანი პუნქტია საფონდო ბირჟის მონაწილეთა სამართლიანი და სანდო შეფასება. კომპანიის ღირებულება, რომელსაც IPO ორგანიზატორები ახორციელებენ (ჩვეულებრივ საინვესტიციო ბანკები, დიდი აუდიტორული კომპანიები). ამაზეა დაფუძნებული გამოქვეყნებულ შეფასებებში დადგენილი აქციების ფასი. თუ ზემოთ მოყვანილი შეფასება ძალიან მაღალია, მაშინ ხელახლა გაიცემა აქციები ძალზე სწრაფად (დღეში).

2. თანამედროვე ეკონომიკაში უფრო დიდი ვერტიკალის უზრუნველსაყოფად ან ჰორიზონტალური ინტეგრაციის მისაღწევად, მსხვილი კომპანიები სულ უფრო აქტიურობენ შერწყმისა და შეძენისთვის. ეს გარიგებები არის პირდაპირი (არა პორტფოლიო) ინვესტიციები, რომლებიც მოიცავს მმართველ ორგანოებში წილის მყიდველებს ბიზნესს, კონტრაქტორების ფულადი ნაკადების პირდაპირი წვდომის მოპოვებას და შერწყმას. ამიტომ, ფასები ამ გარიგებებში ყველაზე ხშირად არ ემყარება შესაბამისი კომპანიების აქციების საბაზრო ფასს, ეს ძირითადად მიწოდების და მოთხოვნის შედეგია. ნამდვილი ინვესტორები, რომლებსაც არ აქვთ აღნიშნული წვდომა, მაგრამ შეფასებების საფუძველზე რაც განისაზღვრება კონკრეტულად დაქირავებით შერწყმისა და შესყიდვების ფინანსური მრჩევლების დახმარებით.

3. თუ სესხზე ქონებრივი უზრუნველყოფა (გირაო) არის პაკეტი მაგალითად, აქციების საწარმოს შვილობილი მსესხებლის წილის მიხედვით და ის დახურულია შესაბამისად აქციები არ ხდება ბირჟაზე და შეუძლებელია ამ ქონების ღირებულებასთან მათი ბაზარზე გატანა სესხის ზომების კორექტირების მიზნით. ამ შემთხვევაში უნდა მიმართოთ დამოუკიდებელი ლიცენზირებულ მომსახურებას. ბიზნესის შემფასებელმა აუცილებელია პირველ რიგში რომ შეაფასოს ყველა საკითხი და ეს შეიძლება გაკეთდეს სხვადასხვა მეთოდით, რადგან მსესხებელს აქვს მისი შვილობილი კომპანიის შიდა ინფორმაცია. იგივე ეხება აქციებს სხვა საწარმოებში, თუ მსესხებელს ფლობს მათი პაკეტის საკმაოდ დიდი წილს და წარმოდგენილია მათ მენეჯმენტში.

4. დიდი კომპანიების რესტრუქტურისაციის პროცესში, ხშირად წარმოიშობა სიტუაციები, როდესაც აუცილებელია წილის გაცვლა საწარმოების ფარგლებში სხვა პირთა აქციებისათვის. მაგალითად, უმცირესობის აქციების აქციების გაცვლისას. ვსაუბრობთ აქციების შესახებ, რომლებისთვისაც ფიქსირებული ფასი არ არის განსაზღვრული.

5. ბიზნესის შეფასებას მიმართავენ წესდებაში ქონებრივი წვლილის შეფასებისას ახლადშექმნილი ფირმები, თუ ქონება შემოსულია პაკეტების სახით, რომელიც შემდეგ ექვემდებარება შეფასებას.

6. საწარმოს შეფასება შეიძლება იყოს სასარგებლო და გამოყენებადი. იმ ღია კომპანიებისთვის, რომელთა აქციები ვაჭრობს **საფონდო ბირჟაზე**. მომხმარებელთა შეფასებას შეუძლია საწარმოს ე.წ. ობიექტური მნიშვნელობის შეფასება და მისი წილების გათვალისწინება - იმისთვის, რომ დაინახონ, თუ რამდენის შეფასებაა მნიშვნელოვანი. უფრო მეტიც, აქციების მიმდინარე საბაზრო ფასი შეიძლება მყარი

იყოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კომპანია საკმარისად გამჭვირვალეა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ნებისმიერი დაუსაბუთებელი მოსაზრებები მის მეპატრონეებზე შეიძლება ფასის მკვეთრად შეცვლას ახდენდეს. მიიღეთ გადაწყვეტილებები, თუ როდის არის უფრო მომგებიანი ამ აქციების გაყიდვა ან ყიდვა.

ღირებულებისა შეფასების მიდგომების განსაზღვრებები:

ა) საწარმოს შეფასება როგორც მოქმედი;

ბ) საწარმოს სალიკვიდაციო მნიშვნელობის შეფასება.

საწარმოს შეფასება თავდაპირველად დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელ "სცენარშია" მისი განვითარება, ანუ გადაწყვეტილების რომელ ვერსიას მივმართავთ მის მომავალთან დაკავშირებით. ამიტომ, ბიზნესის კომპეტენტური მიდგომა აშკარად მოითხოვს ამას შეფასების გაკეთებას თავდაპირველად მითითებული ღირებულების განმარტების საფუძველზე; ის საწარმოები, რომლებიც პრინციპში შეიძლება იყოს ორი (შუალედური გადაწყვეტილებების გათვალისწინებით):

1. საწარმოს შეფასება როგორც მოქმედი;

2. საწარმოს სალიკვიდაციო მნიშვნელობის შეფასება (რომელიც გულისხმობს ბიზნესის შეწყვეტას).

თუ საწარმო შეფასებულია, როგორც მოქმედი (სამუშაოების შენარჩუნება), მაშინ ბუნებრივია მისი შეფასება ე.წ. შემოსავლის მიდგომის ფარგლებში. ეს მიდგომა ვარაუდობს, რომ ბიზნესის საბაზრო ღირებულება განისაზღვრება მომავალი ნაბიჯებით, რომელთა მიღება შესაძლებელია ბიზნესის გაგრძელებით.

ამავე დროს, რამაც უნდა იმოქმედოს საწარმოს საბაზრო ღირებულების შეფასებაზე იმ ქონების ღირებულებით, რომელიც ხელმისაწვდომია და აუცილებელია ბიზნესის გასაგრძელებლად საწარმოს ფუნქციონირებაში.

ბუნებრივია, ასეთი ქონების გაყიდვის შემთხვევაში (მსგავსი პერსპექტივა საშუალებას მისცემს მისი საბაზრო ღირებულება შედიოდეს საწარმოების შეფასებაში) ბიზნესის გაგრძელება, რომელიც ემყარება ამ ქონებას შეუძლებელია და გამორიცხავს საწარმოს შეფასების საწყის ვარაუდს.

საწარმოს, როგორც მოქმედების შეფასებაში, ასევე ხორციელდება ე.წ. ბაზრის მიდგომა. ეს გამომდინარეობს იმით, რომ შეაფასოს საბაზრო ღირებულება.

ეს ხარჯთაღრიცხვა საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების შესახებ შეფასებულია, პირველ რიგში, ჩარჩოში ე.წ. ქონებრივი მიდგომით. მისი შინაარსი არის ქონების საბაზრო ღირებულების შეფასებისას; ამავე დროს, ისინი ემყარება ყველა აქტივის (ქონების) საბაზრო ღირებულების შეფასებას.

ამრიგად, არსებობს შემდეგი მიდგომები საწარმოს შეფასების მიმართ: მნიშვნელობა აქვს ბიზნესის ღირებულების კონკრეტულ განსაზღვრებას:

- **მომგებიანი მიდგომა;**

- **ბაზრის მიდგომა;**

- **ბიზნესის საკუთრების (მვირადღირებული) მიდგომა.**

შესაბამისად, მომგებიანი მიდგომის მიხედვით, თუ საწარმო წარმოადგენს ქალაქგარემოს (ადგილობრივი შრომის ბაზარი ასევე ახორციელებს ადგილობრივი

მეურნეობის ინფრასტრუქტურას), ბუნებრივია იქნება მისი ღირებულების წინა განსაზღვრის (შეფასების მიზანი) მოქმედება.

მაგრამ შემდეგ - თუ საწარმო მაგალითად, ინდუსტრიულია - თქვენ ვერ შეაფასებთ მასში არსებულ ქონებას (ღირებულების)რომელიც გონივრულია იმ შემთხვევისთვის, როდესაც ითვლება, რომ საწარმოს საკუთრება გაიყიდება და ამ გზით ფასი მისაღები იქნება ინვესტორისთვის, რომელიც გამოითვლება მისი აქტივების საბაზრო ღირებულებების ჯამით.

ქონებრივი (მვირადღირებული) მიდგომა შეიძლება ადეკვატური იყოს ღირებულების დასადგენად რომელიც მოქმედებს მხოლოდ იმ შემთხვევებში, როდესაც სავარაუდოა ფინანსური კომპანიების კატეგორიაში, რომელთა უმეტესი წილი ფინანსური აქტივებია, რომელთა საბაზრო ღირებულებაც, თავის მხრივ, არის საფონდო ბირჟიდან (როდესაც ფინანსური აქტივი არის ლიკვიდური), ან სპეციალურად შეფასებულ საფუძველზე აქტივიდან მოსალოდნელი შემოსავალი (დაცვა) მოიცავს საკუთრების მიდგომის განხორციელებას შემოსავლის მიდგომის შემუშავებით.

კითხვები გამეორებისთვის თავი 16

1. ჩამოთვალეთ ბიზნესის შეფასების ტიპური საგნები.
2. საჭიროა თუ არა საბაზრო კაპიტალიზაციის შეფასება ბიზნესის შეფასების მეთოდების გამოყენებით? დაბალი ლიკვიდურობის აქციების მქონე საზოგადოებრივი კომპანიების შემთხვევაში?
3. რას წარმოადგენს ბიზნესის შეფასების საგანი?
4. რა მიზანს ემსახურება ბიზნესის შეფასება?
5. რა ფაქტორებით შეიძლება აიხსნას მნიშვნელოვანი განსხვავება დახურული კომპანიის საკუთარი კაპიტალის საბალანსო ღირებულებას და მის სავარაუდო საბაზრო ღირებულებას შორის?
6. შეიძლება ბიზნესის სავარაუდო საბაზრო ღირებულება უარყოფითი აღმოჩნდეს? თუ ასეა, რა შედეგი მოჰყვება მას?
7. ჩამოთვალეთ ბიზნესის შეფასების ზოგადად მიღებული სტანდარტები;
8. რითი განსხვავდება საწარმოს ღირებულების განსაზღვრა ბიზნესის შეფასების სტანდარტებისგან?
9. რა მიდგომებია ბიზნესის შეფასებისადმი?

ტესტები თვითშემოწმებისთვის თავი 16

**ბიზნესის (კომპანიის) ღირებულების შეფასების
თეორიულ-კონცეფციური საფუძვლები**

1. ქვემოთ ჩამოთვლილ ნებისმიერ სიტუაციაში აუცილებელია ან შესაძლებელია ბიზნესის შეფასების სპეციალური მეთოდების გამოყენება:

ა) სახელშეკრულებო ღირებულების განსაზღვრა და აქციების შეძენა სააქციო საზოგადოების მიერ მისი დამფუძნებლებისგან;

ბ) საწყისი ფასის დასაბუთება საპრივატიზაციო აუქციონში, რომელზეც წარმოდგენილია სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებული აქციების ბლოკი;

გ) აქციების გამოცემის პროსპექტის დამტკიცება;

დ) გაკოტრების საწარმოს შეფასება, რომელიც წარდგენილია მისი კრედიტორების კრებაზე;

ე) საწარმოს არალეგიტიმური ფინანსური აქტივების საბაზრო ღირებულების გაანგარიშება (მაგალითად, დახურული შვილობილი კომპანიების აქციები), საიდანაც ხდება ამ გადასახადის ქონების გადასახადი;

ვ) დახურული კომპანიების აქციების ბლოკის ყიდვა-გაყიდვის გარიგებების მომზადებისას სატენდერო წინადადების დაგეგმვა ან ფასის მოთხოვნა?

სწორი პასუხია: ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ სიტუაციაში.

2. საკმარისია თუ არა ფირმის ცალკეული ბიზნეს ხაზების საბაზრო ღირებულებების ჯამის შეფასება, რათა განისაზღვროს მთლიანად ფირმის სავარაუდო საბაზრო ღირებულება: ა) დიახ ბ) არა; გ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: ბ), რადგან აღნიშნულ თანხას უნდა დაემატოს ფირმის ზედმეტი ("არ ფუნქციონირებადი") აქტივების საბაზრო ღირებულება, რომელიც წარმოადგენს ქონებას, რომელიც ზედმეტია ბიზნესის ხაზების მუშაობის საჭიროებისათვის, რომელიც გათვალისწინებულია ფირმის შეფასებისას.

3. რა კავშირი აქვს ბიზნესის შეფასებას და დაფინანსების მიზნით შემოთავაზებული საინვესტიციო პროექტების შეფასებას?

ა) დაფინანსებისთვის შემოთავაზებული საინვესტიციო პროექტების შეფასება წარმოადგენს ახალდაწყებული ბიზნესის შეფასების განსაკუთრებულ შემთხვევას, რომელიც მოცემული საწარმოსთვის შესაძლებელია არსებული ქონების და კონკურენტული უპირატესობების გამო;

ბ) მითითებული ორი შეფასება ერთმანეთთან არ არის დაკავშირებული და შეიძლება განსხვავებული შედეგი გამოიღოს;

გ) საინვესტიციო პროექტის, როგორც ბიზნესის შეფასება, შეიძლება განხორციელდეს

მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ინვესტიციური პროექტი ფაქტობრივად დაიწყო, და მაინც განხორციელდა საწყისი ინვესტიცია?

სწორი პასუხია: ა), რადგან ორივე ეს შეფასება ხორციელდება ბუღალტრული აღრიცხვის ზოგადი პრინციპის საფუძველზე, პროექტის ან ბიზნესისგან მოსალოდნელი მომავალი შემოსავლის გარკვეული "დროის ჰორიზონტის" შესაბამისად - სხვა რამ არის ის, რომ დაწყებული ბიზნესის (პროექტის) შეფასება გაცილებით დაბალი უნდა იყოს ფაქტის გამო არ გამოვლენილა მიღებული

შემოსავლის ტენდენციები და, შესაბამისად, მათი მაღალი გაურკვევლობა მომავალში.

4. ჩამოთვლილთაგან რომელი არ არის ბიზნესის შეფასების სტანდარტი:

- ა) გონივრული საბაზრო ღირებულება;
- ბ) გონივრული ღირებულება;
- გ) სალიკვიდაციო ღირებულება;
- დ) ინვესტიციის ღირებულება;
- ე) შინაგანი (ფუნდამენტური) ღირებულება?

სწორი პასუხია: გ), ვინაიდან საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულება უკავშირდება ღირებულების განმარტებებს.

5. ბიზნესის შეფასების რომელი სტანდარტი ხშირად გამოიყენება მსოფლიო პრაქტიკაში საწარმოს შეფასებისას, როდესაც იგი ხორციელდება მისი უმცირესობათა წილის ბლოკის ღირებულების დასადგენად:

- ა) გონივრული საბაზრო ღირებულება;
- ბ) გონივრული ღირებულება;
- გ) ინვესტიციის ღირებულება;
- დ) შინაგანი (ფუნდამენტური) ღირებულება?

სწორი პასუხია: ბ), რადგან ეს სტანდარტი საფუძვლად უდევს სასამართლო გადაწყვეტილებებს მცირე აქციების ყიდვა-გაყიდვაში გარიგებების ლეგიტიმურობის შესახებ, რომლებიც შეიძინა დახურულ კომპანიებში მსხვილი წილის მფლობელებმა საწარმოზე კონტროლის განმტკიცების მიზნით; ამავე დროს, სასამართლო ამოწმებს, უზრუნველყოფილია თუ არა არსებული საკონტრაქტო ფასით, თუნდაც გარიგების მონაწილე მხარეებისთვის ინფორმაციის სიმეტრია (ერთგვაროვნება), საწარმოს ქონებისა და ბაზრის პერსპექტივების შესახებ, ე.ი. არ შემცირებულა ეს ფასი უმცირესობის აქციონერის მიერ უმრავლესობის აქციონერის მიერ დაზუსტებული დაზუსტებული ინფორმაციის მიწოდებასთან დაკავშირებით.

6. კომპანიის რესტრუქტურისაციის პროცესში საჭიროა ბიზნესის შეფასება, რათა:

- ა) დადგინდეს თანაფარდობა, რომელშიც შვილობილი კომპანიების აქციები იცვლება ცენტრალური კომპანიის აქციებზე;
- ბ) იმ თანაფარდობის დასაბუთება, რომელშიც ცენტრალური და შვილობილი კომპანიების აქციები იცვლება ახლად შექმნილი ჰოლდინგის კომპანიის აქციებზე;
- გ) კომპანიის ინვესტიციების მიმზიდველობის ზრდის თვალსაზრისით რესტრუქტურისაციის ეფექტურობის შეფასება?

სწორი პასუხი: ყოველივე ზემოთქმულისთვის, რადგან ა) შვილობილი კომპანიების აქციების ბაზრიდან გაყვანისას შეუძლებელია დაეყრდნო მათ საბაზრო ფასს (მაშინაც კი, როდესაც ცენტრალური კომპანიის აქციები ივაჭრება ბაზარზე) იმის გამო, რომ ეს შვილობილი შვილები ჩვეულებრივ დახურულია; ბ) შემთხვევაში, მათ იგივე სიტუაცია აქვთ, იმ განსხვავებით, რომ ახლადშექმნილი ჰოლდინგი ასევე დახურულია) რესტრუქტურისაციის შემდეგ.

თავი 17. ბიზნესის ღირებულების შეფასებისადმი შემოსავლის მიდგომის ძირითადი მეთოდების მახასიათებლები

17.1. ბიზნესის შეფასების შემოსავლის მიდგომის მეთოდოლოგია

17.2. ბიზნესის რისკების აღრიცხვა

- ❖ **სემინარი/დისკუსია თემაზე.** დისკონტის განაკვეთის განსაზღვრის დანარჩენი მეთოდები, რომლებიც განსაზღვრავენ ბიზნესის რისკებს
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის
- ❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 17. ბიზნესის ღირებულების შეფასებისადმი შემოსავლის მიდგომის ძირითადი მეთოდების მახასიათებლები

17.1. ბიზნესის შეფასების შემოსავლის მიდგომის მეთოდოლოგია

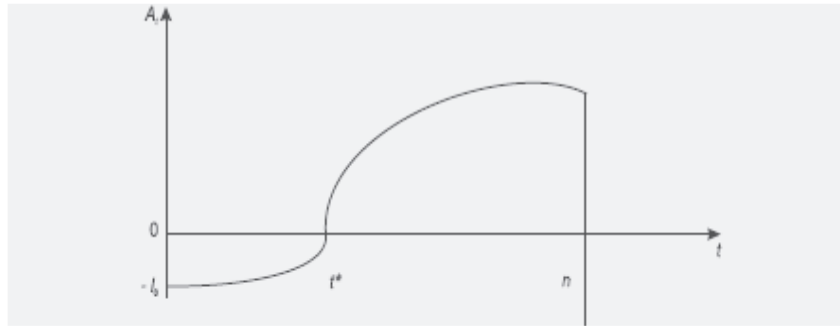
ზოგადად ცნობილია, რომ მიღებული ბიზნესის შეფასების სტანდარტებთან მიმართებაში, მაქსიმალურად მისაღები ღირებულებისთვის საწარმოს ნებისმიერი პოტენციური მყიდველის (ინვესტორის) ბიზნესის შეფასების შემოსავლის მიდგომის შესაბამისად განსაზღვრული ქონება წარმოადგენს ყველა ფაქტორის მიერ მოცემული ბიზნესიდან მიღებული ყველა შემოსავლის ჯამს (ინვესტიციით), რომელიც შეუძლიათ საწარმოს და მის მფლობელს (მფლობელებს) მიიღონ.

ასევე ცნობილია, რომ მომავალი შემოსავლის ყველაზე ზუსტი ანალიზის ჩატარება ხდება მაშინ როდესაც მომავალი შემოსავალი გამოხატულია ფულადი სახსრების ნაკადებით. ასე რომ ამ თავში თავდაპირველად განიხილება შემოსავლის მიდგომა ფულადი ნაკადების შემოსავლის საზომზე დაყრდნობით, თუმცა ეს არ გამორიცხავს მოგებისა და ბიზნესის შემოსავლების მაჩვენებლების გამოყენებას.

ეკონომიკურად ნორმალურ შემთხვევაში **საწარმოს სტრატეგია** შემდეგია: რომ ადრე ათვისებული პროდუქტის მასისა და მოგების მაჩვენებლის შემცირების ეტაპზე მათი ზრდის ეტაპზე ახლად ათვისებული პროდუქტის (მომსახურების). იგივე შეიძლება ითქვას შესაბამის **ბიზნეს ხაზებზე (პროდუქციის ხაზებზე)**. შედეგად, აგრეგირებული (თანმიმდევრული პროდუქტებისა და პროდუქციის ხაზებისთვის) კომპანიის გაყიდვები და მოგება მუდმივი ან უმნიშვნელო რჩება, მაგრამ სტაბილურად იზრდება.

ეკონომიკურად არასრულყოფილ სიტუაციებში, პროდუქტის განახლება დასრულებამდე დაეუფლა თავის ახალ, უფრო მომგებიან ტიპს, მაშინ საწარმო იძულებულია გააგრძელოს წარმოებისა და მოძველებული პროდუქტის წამგებიანი გაყიდვები, რადგან საწარმოს არ აქვს სხვა პროდუქტი, რომლის გაყიდვასაც შეძლებდა თანხების მოსაზიდად, მინიმალური აუცილებელი ფიქსირებული შემოსავლების განსახორციელებლად, ანუ არა ემისიის მოცულობიდან, არამედ გადახდებიდან გამომდინარე.

გრაფიკულად პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლის ეკონომიკურად ნორმალური შემთხვევა (პროდუქტის ხაზი, ბიზნეს_ხაზი) (Business Line) ნაჩვენებია ნახაზზე. 17.1, სადაც აბსცისის ღერძზე მდებარეობას ემატება დრო (კალენდარი, მაგრამ ითვლება ნულიდან, შერწყმული სამუშაოს დასაწყისთან პროექტისთვის), და კოორდინატების ღერძზე თანხა - A შემოსავლები ან ფულადი სახსრების ქვითრები (პლუს ნიშნით) და ხარჯები ან გადასახადები ("მინუსი") დროის შესაბამის მონაკვეთებში.

ნახაზი. 17.1. პროდუქტის ჩვეულებრივი სასიცოცხლო ციკლი (საინვესტიციო პროექტი, ბიზნესი)

17.2. ბიზნესის რისკების აღრიცხვა

ცნობილია რომ, უფრო სწორი და რეალისტური ბიზნესის შეფასება მოითხოვს გაურკვევლობის აღრიცხვას ბიზნესისგან მოსალოდნელი შემოსავლის მიღება. ასეთი აღრიცხვა შეიძლება განხორციელდეს ორი გზით:

- 1) ან თავად ბიზნესისგან მოსალოდნელი შემოსავალი უნდა მოირგოს სავარაუდო ზომით მათი მიღების ალბათობას - ამისათვის ის იყენებს ეგრეთ წოდებულ **სკრიპტის მეთოდს**;
- 2) ან ბიზნესში ინვესტიციის დაბრუნების მოსალოდნელი არასტაბილურობის საპასუხოდ თანხები უნდა გაიზარდოს საპროცენტო განაკვეთით (მინიმალური განაკვეთი) რაც წარმოდგენილია საშუალო წლიური (კვარტალი, თვე) შემოსავლით ლარიდან ინვესტიციის ჩადებით **სარისკო ბიზნესში**.

თუ ბიზნეს რისკები გაგებულია, 1) როგორც მოსალოდნელი არასტაბილურობის საზომი შემოსავალი ბიზნესიდან (ზოგჯერ ბევრი, ზოგჯერ ცოტა - ისე, რომ საწარმო აღმოჩნდეს) გაკოტრებული, მისი მფლობელებისათვის შემდგომი მაღალი შემოსავლის მიღების გარეშე), მაშინ ბიზნესის რისკები შეიძლება შეფასდეს ცალკეული ბიზნესის შემოსავლის არასტაბილურობით. მისი გაგრძელების წლები საშუალო წლიურთან შედარებით ბიზნესისგან მოსალოდნელი შემოსავლის ოდენობა.

2) ბიზნესის ყველა რისკი შეიძლება დაიყოს ორ ჯგუფად: **სისტემური რისკები და არასისტემური რისკები**.

სისტემური რისკები არის გარე ბიზნესის რისკები („სისტემის“ რისკები, სადაც ბიზნესი), რომლებიც შემცირდება ბიზნესის ტიპის რისკებზე, ანუ ბიზნესის

რისკებზე ბიზნესი პროდუქტის ბაზარზე - გაყიდვების ბაზრების კონიუნქტურის რისკები და შესყიდვები რესურსები (კონკურენციის რისკები, არასტაბილური ეფექტური მოთხოვნა და ა.შ.).

გარდა ამისა, სისტემური ბიზნეს რისკები განისაზღვრება **სირთულის** მიხედვით გაშვებული პროდუქტი, რომელიც მოითხოვს ამა თუ იმ კონტრაქტის ხარისხს პროდუქტის კომპონენტების მომწოდებლები - უფრო მეტი საჭირო ხელშეკრულებით სახელშეკრულებო რისკები იზრდება. ამრიგად, სისტემური ბიზნეს რისკები თან ახლავს ძირითად პროდუქტს შეფასებული საწარმოს, რომელიც, თავის მხრივ, განსაზღვრავს მის დარგობრივ სფეროს კუთვნილებას.

ეს უკანასკნელი კლასიფიცირდება პროფილის მიხედვით პროდუქტი პროდუქტის კლასიფიკატორის მიხედვით: საერთაშორისო კლასიფიკატორი ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის მიერ მიღებული პროდუქტები (სტანდარტული ინდუსტრიული კლასიფიკაცია) და ერთიანი ჰარმონიზებული კლასიფიკაციის სისტემა პროდუქტის სპეციფიკაცია.

არასისტემური რისკები არის შიდა ბიზნესის რისკები, რომლებიც განისაზღვრება მისი მენეჯმენტის ხასიათი ("სტილი") (კომპანიის მენეჯმენტი) და უკავშირდება იმ ფაქტს, რომ საწარმოს მენეჯმენტი მიზნად ისახავს ბიზნესისგან, საშუალოდ, მეტის მიღებას მათი შემოსავალი - გარკვეულ წლებში შემოსავლის უფრო მეტი ცვალებადობის ვარაუდის გამო (კვარტლები, თვეები).

მენეჯმენტის ამ სტილის ტიპური მახასიათებლებია: ნასესხები კაპიტალის საწარმოში გაზრდილი **სისტემურ რისკებთან** დაკავშირებით, რომლებიც ბუნებაზეა დამოკიდებული პროდუქტის ბიზნესში და მისი გაყიდვების ბაზრების კონიუნქტურის ხასიათი და ნათესავი მაგრამ ეს მუდმივია, ნაცვლად იმისა, რომ პროგნოზირებდეს მომავალი შემოსავლის ცვალებადობას, ეს რისკებია შეიძლება შეფასდეს მსგავსი ბიზნესის ინვესტიციებით მიღებული შემოსავლის არასტაბილურობით (ინდუსტრიაში) წარსულში, რომელიც აჩვენებს, თუ როგორ შემოსავალი ინვესტიციიდან შედარებით წინა გარკვეულ წლებში, კვარტლებში ან თვეებში მისი საშუალო დაბრუნებით გარკვეული რეტროსპექტივისთვის.

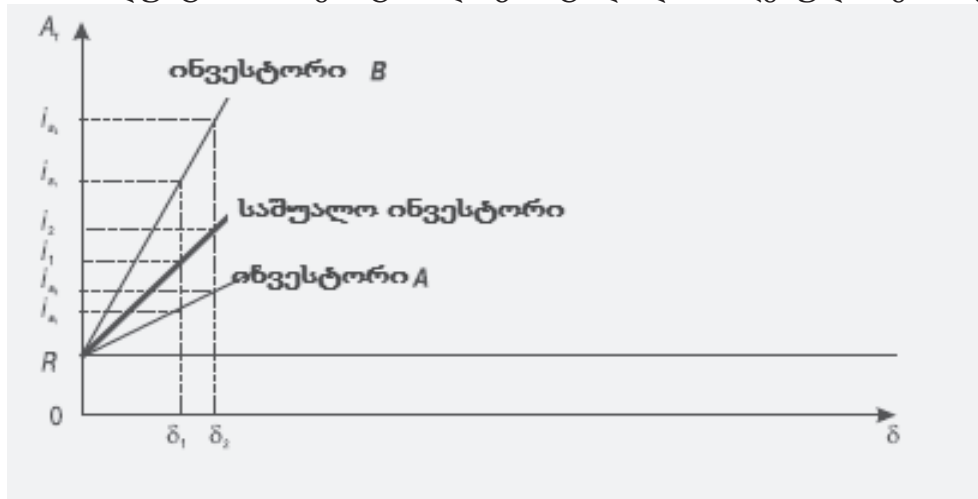
გაგებული სისტემატური ბიზნეს რისკების კონკრეტული ღონისძიება ჩვეულებრივ აირჩევა სტანდარტული გადახრის შემოსავალი y_t ინვესტიციების მსგავს ბიზნესში, რომელიც წარსულში ცალკე იყო დაფიქსირებული წლები (კვარტლები, თვეები), საშუალო წლიური (კვარტალი, თვე) მომგებიანობიდან შესწავლილი რეტროსპექტივისთვის (k წლის ხანგრძლივობის ბოლო პერიოდი, კვარტალი) ტალღები ან თვეები; რიცხვი $t = 1, \dots, k$ გვიჩვენებს რამდენი პერიოდი აწმყოდან მომენტი წაიშალა გასულ წელს, კვარტალში ან თვეში, რისთვისაც y_t მნიშვნელობაც კი არის აღებული): კვადრატულ სხვაობათა ჯამი ($y_t - y_{av}$) ხდება ყველა წლის განმავლობაში ახლანდელი მომენტიდან დაშორებული ცვლადი რიცხვით t პერიოდით

dov, - $t = 1$ -დან $t = k$ - მდე

თუ რომელიმე შეფასებულ ბიზნესს აქვს თანდაყოლილი რისკი, გაგებული იქნება აღწერილი ზემოხსენებული გზით, ნებისმიერი რისკისგან დაცული პოტენციალის

პოზიცია ინვესტორი ისეთია, რომ ბიზნესში მოსალოდნელი საპასუხოდ დაფიქსირებულია ანალოგში. (იხ. ნახ. 17.2).

ნახ. 17.2 გვიჩვენებს, თუ როგორ რეაგირებენ სხვადასხვა ინვესტორები სისტემატურ სურათზე ბიზნეს კი ასოცირდება ინვესტიციებში მეტნაკლებად სტაბილურობის ინდუსტრიაში შემოტანილი კაპიტალიდან მიღებული შემოსავალი.

ნახაზი: 17.2. ინვესტორთა პრეფერენციები მინიმალური საჭირო საშუალო შემოსავლის მიმართ ინვესტიციები და მათი რისკები

უფრო ფრთხილი (რისკისგან უარყოფითი) ინვესტორი B, ვარიანტების გათვალისწინებით ინვესტიციის მაჩვენებელი ბიზნესში 2, სადაც არის მომგებიანობა ლარზე ინვესტიციების 2 დონეზე, მე მზად ვარ ამ ბიზნესში ჩადო ინვესტიცია რომ საჭიროა მინიმალური საშუალო დაბრუნების მაჩვენებელი (წლის მომგებიანობა ტოლი უნდა იყოს $iB2$). თუ სხვა ბიზნესი სხვა ინდუსტრიაშია (ბიზნესი 1) გვპირდება შემოსავლის ნაკლებ არასტაბილურობას ჩადებული დონე შემდეგ საპროცენტო განაკვეთი ინვესტიციის ლარზე, ანუ ფასდაკლების დონე, ამისათვის ასევე გამოდის $iV1$ – ის მცირე მნიშვნელობის ტოლი.

ნაკლებად ფრთხილი (უფრო მეტად რისკის შემცველი) **ინვესტორი A**, იმის გათვალისწინებით, რომ ინვესტიციის შესაძლებლობა ბიზნესში 2, სადაც მომგებიანობა მერყეობს კაპიტალის ინვესტიციების დონეზე, მზადაა ინვესტიცია ამ ბიზნესში იმ პირობით, რომ დაბრუნების მინიმალური საჭირო საშუალო მაჩვენებელი (წლის მომგებიანობა, კვარტალი ან თვე) ტოლი უნდა იყოს $iA2$, რაც გაცილებით ნაკლებია რას მოითხოვდა ინვესტორი B რისკის იგივე დონისთვის. თუ სხვა ბიზნესი სხვა ინდუსტრიაში (ბიზნესი 1) ინვესტიციებით მიღებულ შემოსავალს ნაკლებ არასტაბილურობას ჰპირდება დონეზე, შემდეგ კი ინვესტიციის დაბრუნების მაჩვენებელი ამ ინვესტორისთვის აღმოჩნდება რაც ასევე ნიშნავს გაცილებით ნაკლებია ინვესტორ B- სთვის ინვესტიციის განხორციელებისას მისაღები მოგების მაჩვენებელზე სახსრები პროექტისთვის, რომლის რისკის დონეა.

განვიხილოთ ძირითადი ინვესტიციის რისკები შედარებით მუდმივი ბიზნეს სექტორი (მოთხოვნის არასტაბილურობის რისკები და დასასრული კონკურენცია

ინდუსტრიისთვის დამახასიათებელ გაყიდვების ბაზრებზე, რისკები ინდუსტრიისთვის დამახასიათებელი შეძენილი რესურსების მიწოდება, ხელშეკრულების რისკები ინდუსტრიის სპეციფიკურ მხარეებთან ურთიერთქმედების რისკებზე და ა.შ.); ინვესტიციის რისკის გაზომვა, როგორც ეს ხდება ინვესტიციების მართვის თეორიაში;

სტაციონარული რისკები, ინვესტირებული კაპიტალის შემოსავლის ცვალებადობა საზრდოობს (ყველაზე მკაცრად - ამ შემოსავლის სტანდარტული გადახრა დიახ, მისი საშუალო მნიშვნელობიდან გასული დროის განმავლობაში (რეტროსპექტივა) შეფასებული ბიზნესში სამომავლო ინვესტიციის სავარაუდო პერიოდი, შემდეგ ბუღალტრული აღრიცხვის განსაზღვრის ყველაზე ბუნებრივი დიზაინის გარეშე ფასდაკლებით განაკვეთის ბიზნეს რისკები შეიძლება იყოს შემდეგი.

პირველი. საფონდო ბირჟაზე - როგორც ყველაზე ინფორმაციულ "გამჭვირვალეზე" კაპიტალის ბაზრის სეგმენტი - აუცილებელია ისეთი საჯაროდ ვაჭრობით (რეგულარულად ვაჭრობით ან მინიმუმ საიმედოდ ციტირებული) ინვესტიციური აქტივი (მაგალითად, ნებისმიერი საზოგადოებრივი კომპანიის თხევადი აქციები), მოგების ცვალებადობა რომლის შესყიდვები მითითებული დროით m იქნება იგივე ცვლილება ინვესტიციის საპროცენტო განაკვეთი ბიზნესში. როდესაც ასეთი აქტივის პოვნა იქნება შესაძლებელი, ეს ნიშნავს, რომ საფონდო ბირჟაზე ინვესტიციის აქტივი, რომელსაც აქვს იგივე დონის რისკი, **როგორც ბიზნესის შეფასება.** იმის გათვალისწინებით, რომ ინვესტორის (აქციონერის) თვალსაზრისით, ცვალებადობა ინვესტიცია შეფასებულ ბიზნესში შეიძლება განისაზღვროს, როგორც უმარტივეს შემთხვევაში როგორც კაპიტალიდან დაბრუნების ცვალებადობა (ROE - ანაზღაურება) კაპიტალი) მოცემული საწარმოს (ან უახლოესი ღია ანალოგიური კომპანიის) ამავე ინდუსტრიის), ამიტომ აუცილებელია ასეთი ინვესტიციის მოძიება აქტივი, რომლისთვისაც შეინიშნებოდა: RO_y ROE , სადაც y და ROE არის, შესაბამისად, აქტივის და მოგების სტანდარტული მოგება შეფასებული ბიზნესის (ან მსგავსი კომპანიის) საკუთარი კაპიტალის თანაფარდობა რეტროსპექტიული m (y_t და ROE_t) ცალკეულ წლებში ან თვეებში მათი საშუალო (y და ROE) წლიდან_ გასული დროის m ან ყოველთვიური მნიშვნელობები;

$$\sigma_y = \sqrt{\frac{\sum_{t=1}^m (y_t - \bar{y})^2}{m}}; \sigma_{ROE} = \sqrt{\frac{\sum_{t=1}^m (ROE_t - \bar{ROE})^2}{m}}$$

კიდევ უფრო სწორი იქნება კოეფიციენტის გამოყენება ROE კოეფიციენტის ნაცვლად. FCF ROE , გათვლილი საკუთარი კაპიტალის მომგებიანობის მაჩვენებლების მიხედვით რომლებიც გამოითვლება ფულადი სახსრების ნაკადების და არა წმინდა მოგების საფუძველზე ($CFROE$, კაპიტალის ფულადი ნაკადების დაბრუნება).

ზოგიერთი გერმანელი მკვლევარის აზრით (მაგალითად, ლ. კრუშვიცი), ზემოთ მოცემულ მეთოდში უნდა შეასრულოთ სტანდარტული გადახრის როლი უფრო მეტიც, მოსავლიანობის ინვესტიციის ცვალებადობის კოვარიანტობის ინდიკატორი $Cov(y, R_m)$ საინვესტიციო აქტივსა და საშუალო ბაზრის არასტაბილურობაში მთლიანი ეროვნული საფონდო ბირჟის ინვესტიციების დაბრუნება. ეს მოსაზრება ემყარება იმ ფაქტს, რომ კოვარიანტობის ინდექსი ახასიათებს ერთს კონკრეტულ აქტივში ინვესტიციების შემოსავლის დროებითი და ცვალებადობა (რისკი) ან პროექტი, და მოცემული ინვესტიციის დაბრუნების ცვალებადობა (რისკი) ეკონომია.

ამრიგად, ახალი საინვესტიციო რისკები კაპიტალის აქტივების ფასების მოდელი - ეს მეთოდი მიზნად ისახავს ბიზნესის ასახვისა და განსაზღვრისას ასახვას პრემიები მისი რისკებისათვის, სისტემური ბიზნეს-რისკები. ფასდაკლების დონე i კაპიტალის აქტივების ფასების მოდელის მიხედვით ითვლის შემდეგი ძირითადი ფორმულის მიხედვით:

$$i = R + (R_m - R),$$

სადაც R ნომინალურია (ფირმის წმინდა შემოსავლის დისკონტირებისთვის, გამოითვლება მუდმივად მუდმივი ფასები - r , ანუ რეალური, მოსალოდნელი ინფლაციის გარეშე - იხილეთ ფორმულის შესახებ ზემოთ ფიშერი) რისკისგან თავისუფალი პროცენტი, რომელიც მიიღება საშუალო მოსალოდნელი მოგების დონეზე ვადიანობის სახელმწიფო ობლიგაციები.

$(R_m - R)$ - "საბაზრო რისკის პრემია" - მნიშვნელობა, რომელიც აჩვენებს რამდენს საშუალოდ, ისინი ამჟამად უფრო მეტს იღებენ ნებისმიერი ანუ საშუალო რისკის მქონე ბიზნესი, სახელმწიფოში ურისკო ინვესტიციების ჩათვლით კერძო ობლიგაციები ან დაზღვეული საბანკო დეპოზიტები; - კოეფიციენტი "ბეტა", რომელიც მიუთითებს შედარებით სისტემური მაჩვენებლის ზომზე როგორ ჩადო ინვესტიცია შეფასებულ ბიზნესში, ინვესტიციის ჩადება ნებისმიერში ბრძოლა, ანუ საშუალო რისკის მქონე ბიზნესი.

სემინარი/დისკუსია თემაზე დისკონტის განაკვეთის განსაზღვრის დანარჩენი მეთოდები, რომლებიც განსაზღვრავენ ბიზნესის რისკებს

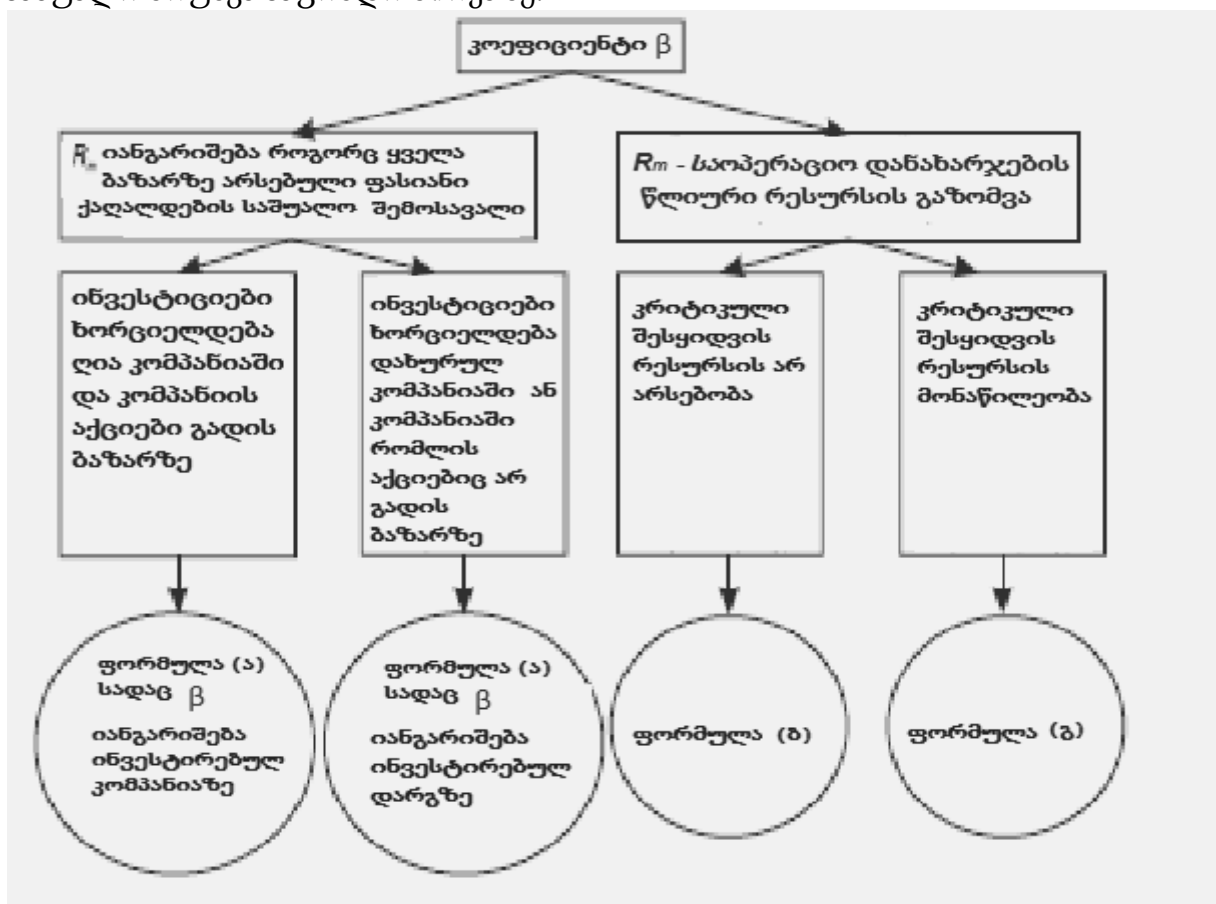
ბიზნესში ინვესტიციის საშუალო მოგების R_m ინდიკატორი შეიძლება შეფასდეს შემდეგნაირად:

1-ლი მეთოდი - კორპორატიული ფასიანი ქაღალდების საშუალო მომგებიანობა მთელს ქვეყანაში საფონდო ბირჟა (პრაქტიკული მიზნებისათვის საკმარისია საშუალო საშუალებების გამოყენება ეკონომიკისთვის კორპორატიული ფასების პორტფელის რიცხვითი სარგებელი ფასიანი ქაღალდები, რაც აისახება კორპორატიული პორტფელის მიმდინარე მოგებით AK&M, რომელიც რეგულარულად ქვეყნდება, მაგალითად, Expert- ში ყოველკვირეულად; ავტორი ბევრ

სხვა ქვეყანას აქვს ყველაზე ზუსტი წარმომადგენლობითი კორპორატიული ატარებს ამერიკული კომპანია "Standard and Poor's");

მე -2 მეთოდი - საშუალო, სხვადასხვა ინდუსტრიებში, ოპერაციის წლიური მომგებიანობა ხარჯები (ბალანსის მოგების თანაფარდობა მთლიანი ოპერაციიდან ხარჯები), გათვლილი ბოლო კვარტლის (წლის) მონაცემების მიხედვით.

თუ 1-ლი მითითებული მეთოდი და შემოთავაზებული ინვესტიციის ობიექტი განხილულ პროექტში არის დახურული კომპანია, მაშინ ბეტა კოეფიციენტი ასევე განისაზღვრება საფონდო ბირჟის მონაცემების საფუძველზე კოვარიანტობის თანაფარდობა (სახსრების ცვალებადობა) საშუალო უკუგების ფონზე ბაზარზე და კორპორატიული ფასიანი ქაღალდების სარგებელზე (შეგიძლიათ - მხოლოდ ინდუსტრიაში დაგეგმილი ინვესტიციის ვარიაციამდე (კვადრატების ჯამი რყევები) საშუალო ბრუნვა საფონდო ბირჟაზე.

ნახაზი 17.3. "ბეტა" კოეფიციენტის გაანგარიშების საუკეთესო მეთოდის არჩევის სქემა

უფრო მეტიც, მრიცხველი და განხილული კოეფიციენტის მნიშვნელოვანი გამოითვლება მიმართებაში ერთ რეტროსპექტიულ პერიოდზე, თანაბრად დაყოფილი კვირებად, თვეებად ან წლებად თუ გამოყენებულია 1-ლი მითითებული მეთოდი, მაგრამ შემოთავაზებული ინვესტიციის ობიექტი არის ღია კომპანია, სადაც ხელმისაწვდომია მონაცემები მომგებიანობის შესახებ მისი წილი, მაშინ კოეფიციენტი

"ბეტა" განსაზღვრება იმავე გზით, მაგრამ ინდიკატორის ნაცვლად კორპორატიული ფასიანი ქაღალდების მომგებიანობა საინვესტიციო ინდუსტრიის მიერ არის კონკრეტული შეფასებული კომპანიის აქციების მოგების მაჩვენებელი, რომელშიც სავარაუდოდ, ინვესტიცია უნდა განხორციელდეს. „შერჩევის ხე“ ზემოთ ჩამოთვლილი მეთოდებისა და სიტუაციებისათვის, რომლებიც გამოითვლება გაანგარიშებაში კოეფიციენტი ნაჩვენებია **ნახაზზე. 17.3.**

ინტერესით თვითნებურად განსაზღვრული რეტროსპექტიული პერიოდის ხანგრძლივობა გაანგარიშების სიზუსტე უნდა იყოს მაქსიმალური, მაგრამ ეს არ უნდა იყოს პრობლემური. მეტი, ვიდრე იმ პერიოდის ხანგრძლივობა, რომელშიც არ ყოფილა მკვეთრი - გათვალისწინებულია ექსპერტიზაში - ცვლილებები მომგებიანობის შედარებითი ინდიკატორებში და განსახილველ ინდუსტრიაში ოპერაციების საშუალო შემოსავალთან დაკავშირებით ინვესტიცია ეკონომიკაში. ხშირად, კაპიტალის აქტივების ფასების მოდელის ძირითადი ფორმულა ემატება სამი ელემენტი და ასე გამოიყურება:

$$i = R + (R_m - R) + 1 + 2 + (3),$$

სადაც 1 არის დამატებითი პრემია მცირე ბიზნესში ინვესტიციის რისკისთვის, თუ იგი შეფასებულია ამ კატეგორიის კომპანია (კომპენსაციას ახდენს დამატებითი არასტაბილურობისთვის) შემოსავალი მცირე ბიზნესიდან, რაც (სხვა თანაბარი) უფრო სარისკოა არასაკმარისი ქონებრივი საფუძვლის გამო სესხებზე კარგი წვდომისათვის სესხების აღება, აგრეთვე მცირე რაოდენობის მომხმარებლების ან მომწოდებლების გამო);

2 - დამატებითი პრემია დახურულ კომპანიაში ინვესტიციის რისკისთვის ("ცვლილება) ბიზნესის დახურული ხასიათი), თუ შეფასებულ ბიზნესს ახორციელებს დახურული კომპანია (კომპენსაციას უწევს უმცირესობის აქციონერებს კომპანიაში კაპიტალის დაბლოკვის რისკის გამო და გაურკვევლობა დივიდენდიდან მომავალ შემოსავალთან დაკავშირებით, მაშინაც კი, თუ არსებობს გარკვეული მომავალში კომპანიის საოპერაციო მოგება, რომლის დივიდენდის პოლიტიკაა უმცირესობათა ლიდერებს არ შეუძლიათ ეფექტური გავლენა მოახდინონ; ეს უკანასკნელი აისახება კომპანიის ფინანსური ბერკეტის მაღალი ღირებულება - იხილეთ ქვემოთ);

3 - დამატებითი პრემია ქვეყნის რისკისთვის (უფლებების არასაიმედოობის რისკი კანონმდებლობის არასტაბილურობა, ეკონომიკური რეცესია და ა.შ.), ასევე გადამწყვეტი ინვესტიციის შემოსავლის სტაბილურობაზე ზემოქმედების გზით; ქვეყნის პრიზი რისკი მხედველობაში მიიღება მხოლოდ ფასდაკლების განაკვეთის შეფასებისას სხვაზე უცნაური ინვესტორები; ადგილობრივი ინვესტორებისთვის ქვეყნის რისკის დონე აშკარაა აისახება საბაზრო რისკის პრემიის გაზრდილ დონეზე და გაზრდაც კი როგორც პიროვნული დონე, როგორც ნომინალური, რისკისგან თავისუფალი პროცენტი (უცხოური) ზოგიერთი ინვესტორი არ ხელმძღვანელობს მითითებული ადგილობრივი ინდიკატორებით) - შესაბამისად ზემოთ მოცემულ

ფორმულაში, ფრჩხილებში მოცემულია 3 მნიშვნელობა. # 1 და # 2 ცვლილებებთან დაკავშირებით, ფართოდ აღიარებული ინვესტიციაა ჩვეულება, რომ ისინი შეიძლება დაინიშნონ (ექსპერტიზაში) ინტერვალში ქვეყანაში რისკის გარეშე დაფიქსირებული ინვესტიციების დაახლოებით ხუთი მეექვსედი საპროცენტო განაკვეთი R, ანუ 5% - მდე მსოფლიოში საშუალო უკონტროლო საპროცენტო განაკვეთით 6% -ით.

დაბოლოს, გაითვალისწინეთ, რომ კაპიტალის აქტივების ფასების მოდელის გამოყენებით შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს ფასდაკლების მაჩვენებელი, რომელიც ითვალისწინებს შემოსავლის რისკს არა მხოლოდ ერთი ბიზნესიდან, არამედ ერთდროულად რამდენიმე ბიზნესში ინვესტიციის განხორციელებისას - შენაძენის საშუალებით სხვადასხვა ინდუსტრიის რამდენიმე კომპანიის აქციებით. ამასთან, აქ მდგომარეობა არის ის, რომ "საინვესტიციო პორტფელის" დივერსიფიკაცია უნდა მოხდეს, როდესაც "საინვესტიციო პორტფელი" შედგება რამდენიმე დიდი პაკეტისგან ასე რომ, უფრო გონივრულია მათგან მოსალოდნელი შემოსავლის პროგნოზირება და ცალკე ფასდაკლება, რომლებიც ასახავს საკვანძო ბიზნესს შესაბამის ინდუსტრიაში.

ყიდვა შეიძლება კვლავ განიხილებოდეს ინვესტიცია დაზღვეული საბანკო დეპოზიტში. შემოთავაზებული დაფინანსების წმინდა ამჟამინდელი ღირებულების (NPV) ფორმულა საინვესტიციო პროექტი (საკუთრების უფლების ღირებულება, კონკურენტული უპირატესობები) ქონება და ქონება ახლად დაწყებული ბიზნესისთვის) შეიძლება იქნეს გატანილი **გაანგარიშების ორი მარტივი ეტაპის შემდეგ.**

პირველი, დროის ფაქტორის გათვალისწინების გარეშეც, უბრალოდ, უნდა შევადაროთ შემოსავლები რომლის გამომჟღავნებაც შეიძლება დაწყებული იმავე ოდენობის ინვესტიციით ინვესტიციები I0, რომლებიც საჭიროა განსახილველი პროექტისთვის, შემდეგში საინვესტიციო ობიექტები:ა) შეფასებული ბიზნესი (პროექტი); ბ) საჯაროდ ხელმისაწვდომი ალტერნატივა იმავეს ინვესტიციისთვის.

რამდენია მეტნაკლებად ჯამში ბიზნესის სასარგებლო ცხოვრების განმავლობაში განსახილველი პროექტის შემოსავალი (ახალი ბიზნესი) მითითებულთან შედარებით უზრუნველყოფს წამყვან ალტერნატივას შესაბამის სამომავლო პერიოდებში, მოდით დავასახელოთ როგორც "პროექტის წმინდა ღირებულება" - NV (წმინდა ღირებულება). მან უნდა მიიღოს როგორც სხვაობა მოსალოდნელ ხარჯებსა და შემოსავლებს შორის, შესაძლებელია როგორც ანაზღაურება იგივე საწყისი ინვესტიციიდან (- I0), როდესაც ისინი ინვესტიცირდება ბიზნესში, ან სახელმწიფო ობლიგაციებში ან საბანკო დეპოზიტში. ხელი მოაწერე "ბიზნესის შეფასებამდე ამ მნიშვნელობამდე მიუთითებს, რომ საწყისი ინვესტიცია პირობები უნდა დასრულდეს ქონების შეძენის წელს, კვარტალში ან თვეში. უფლებები და უფლებამოსილებები განსახორციელებელი პროექტის განსახორციელებლად და, შესაბამისად, იქნება შეამციროს მათი ღირებულება. იმავე საშუალებების ალტერნატიული გამოყენების შეფასებისას ინვესტიციისთვის სახელმწიფო ობლიგაციებში ან დეპოზიტის გამოკლებით ეს ნიშნავს, რომ ეს თანხები ასევე ამოღებულია ინვესტორის განკარგულებიდან.

ხარჯები და შემოსავლები განხილული ახლად დაწყებული ბიზნესისთვის:

ჯამი 1 = $-I_0 + A_1 + A_2 + A_3 + \dots + A_n$ (ზოგადად, დაბრუნება ძველზე) კომერციული ინვესტიციები შეიძლება არ დაიწყოს პირველივე წლებიდან, კვარტლებიდან ან თვეებიდან ბიზნესი, ასე რომ პირველი შეიძლება იყოს უარყოფითი). ხარჯები და შემოსავალი საზოგადოებისთვის და რისკის შემცველი ინვესტიციებისათვის მშობლიური (ინვესტიციით შემოსავლის კურსით R წელიწადში, კვარტალში ან თვეში შტატში ობლიგაციები ან დაზღვეული საბანკო ანაბარი):

ჯამი 2 = $-I_0 + 0 + 0 + 0 + \dots + I_0(I + R)^n$ (ასე რომ ეს ალტერნატივა ეფექტურია_ლოგიკურია, რომ I_0 თანხის ბიზნესში ინვესტიციის n პერიოდის შედარება ხდება ჩათვალეთ, რომ მათ ალტერნატიულ ინვესტიციებში იგივე სახსრები იყოს, მაგალითად, დეპოზიტზე n პერიოდის განმავლობაში; ხოლო აშკარად_ ამ ალტერნატივაში შემოსავლის პროგნოზირება შეიძლება განვიხილოთ ასეთი მოდიფიკაცია, როდესაც ინვესტორი არ გამოიწვევს ანაბრის პროცენტს თქვენ, რომ ისინი, თავის მხრივ, დაერიცხონ პროცენტს - მაშინ რაც შეიძლება დაგროვდეს დეპოზიტზე n პერიოდის ბოლოს, შეიძლება გამოითვალოს, როგორც ეს გაკეთდა ქვემოთ მოცემულია რთული პროცენტის დაგროვების ფორმულის მიხედვით; იგივე ეხება სახელმწიფო ობლიგაციებზე მიღებული კუპონის შემოსავლის გადაცემა დამატებითი ობლიგაციები).

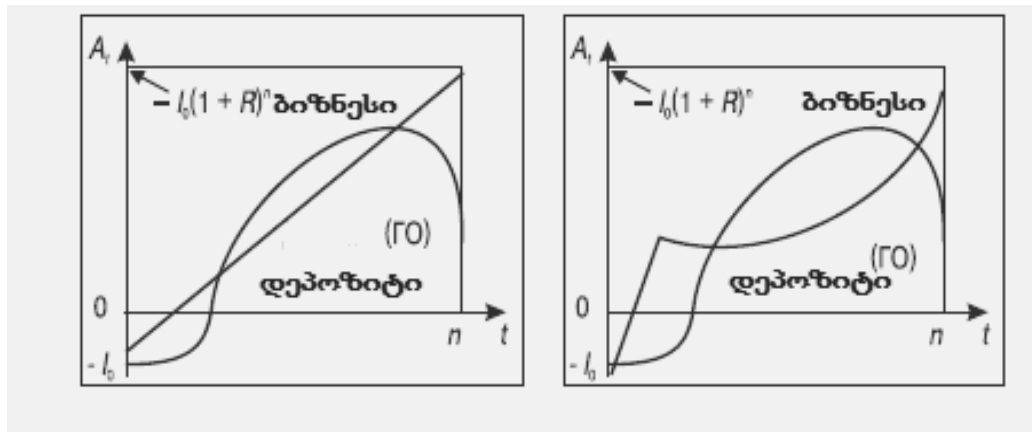
$$NV = \text{ჯამი 1} - \text{ჯამი 2} = -I_0(I + R)^n + A_1 + A_2 + A_3 + \dots + A_n.$$

მეორე, მიღებული მნიშვნელობა, რომელიც მიუთითებს რამდენზე მეტს დროის ფაქტორის გათვალისწინების გარეშე, შეგიძლიათ მიიღოთ ბიზნესი ინვესტიციებთან შედარებით იგივე სახსრები სახელმწიფო ობლიგაციებში ან საბანკო დეპოზიტში უნდა განმარტეთ ყველა მომავალი შემოსავლის მითითებით, რომლებიც შემცირებულ სხვაობაშია, დროის ახლანდელ მომენტამდე, როდესაც საწყისი ინვესტიცია. ეს ხდება ყოველი მომავალი შემოსავლის დანაწილების ფასდაკლების ფაქტორზე. ფასდაკლების განაკვეთზე იმის გათვალისწინებით, თუ რამდენი დრო (t) გადის იქიდან შემოსავლის მიღებამდე მომენტი. შედეგად, ჩვენ სუფთა ნაკადს ვიღებთ შეფასებული ახლად დაწყებული ბიზნესის სავარაუდო ღირებულება (შემოთავაზებულია ფინანსური საინვესტიციო პროექტი):

გრაფიკულად, **წმინდა მიმდინარე ღირებულება შეიძლება** აისახოს, როგორც შუალედი ხარჯებისა და შემოსავლების ხაზები, რომლებიც ასახავს ცხოვრების ციკლებს ახლად დაწყებული ბიზნესი (საინვესტიციო პროექტი) და იმავე დაწყების ინვესტიციები ინვესტიციების გადახდა და იმავე პერიოდისთვის დაზღვეული საბანკო ანაბრის ან სახელმწიფოში კორპორატიული ობლიგაციები. ამ შემთხვევაში, პრინციპში, ორი მსგავსი სიტუაციის ანალიზია შესაძლებელი (იხ.ნახ. 17.4. და 17.5.)

პირველ სიტუაციაში, რომ არა მხოლოდ ფულია ინვესტიცია, მაგალითად, ანაბარზე, არ გაიტანება აქედან n წლის განმავლობაში (კვარტლები, თვეები) მაგრამ მათზე დაწესებული პროცენტი (რაც შესაძლებელს ხდის მის გამოყენებას n პერიოდის განმავლობაში დაგროვილი ჯამის შესაფასებლად);

მეორეში, ნავარაუდევია, რომ ინვესტორს შეუძლია, როგორც შეფასებულ ბიზნესში, ნებისმიერ დროს მომავალი პერიოდებიდან გასვლა t გასვლის შემდეგ (კვარტლები, თვეები) გასვლამდე დეპოზიტიდან დაგროვილი თანხების გატანა (თუმცა ეს ნაკლებად სწორია მოცემულ ბიზნესთან შედარების თვალსაზრისით, რადგან აღარ იქნება სხვაგვარად, რამდენადაც ინვესტორი ინახავს სახსრებს ყველა n პერიოდის განმავლობაში).

ნახაზი: 17.4 ბიზნესში ინვესტიციების შედარება ბანკის ანაბარში ან სახელმწიფო ობლიგაციებში იგივე თანხების ინვესტიციასთან და ჩადებული თანხის გაუქმება n პერიოდის განმავლობაში

ნახაზი: 17.5 ბიზნესში ინვესტიციების შედარება ბანკის ანაბარში ან სახელმწიფო ობლიგაციებში იგივე თანხების ინვესტიციასთან და დაგროვილი თანხების ამოღების შესაძლებლობის შენარჩუნებით ნებისმიერ ვადამდე

ფიშერის ფორმულა თუ, ამა თუ იმ მიზეზით, ბიზნესისგან მოსალოდნელი ფასდაკლებით მოძრაობს როგორც სტაბილური ნომინალური რისკისგან თავისუფალი პროცენტი მთელი ბიზნესის ცხოვრების განმავლობაში მთავრობის რეალური საპროცენტო განაკვეთი კერძო ობლიგაციები (პირველ რიგში არასტაბილური ინფლაციის გამო, რაც, როგორც აშკარაა, შეიცვლება) და ძნელია ამ პერიოდის პროგნოზირება მათი საშუალო მოსალოდნელი მომგებიანობა, მაშინ R განაკვეთის დასადგენად საჭიროა გამოიყენოთ გამოიყენეთ ფიშერის ფორმულა.

ეს ფორმულა საშუალებას გაძლევთ გამოხატოთ ინვესტიციის რისკის გარეშე შემოსავლის მაჩვენებელი რისკისგან თავისუფალი შემოსავლის რეალური მაჩვენებლის მეშვეობით (ზოგჯერ მას უწოდებენ რისკისგან თავისუფალი პროცენტი) და ინფლაციის მოლოდინები:

$$R = r + s + rs$$

ეს ფორმულა გამომდინარეობს შემდეგი მარტივი მსჯელობიდან: თუ ინვესტორს სურს რისკის გარეშე ლარი წელიწადში R თეთრის მისაღებად, ეს ნიშნავს, რომ იგი ელის $(1 + R)$ ჯამურ მიღებას შემოსავალი, ჩადებული ლარის

დაბრუნების ჩათვლით; ეს ექვივალენტურია იმისა, რომ მას სურს მიიღოს $(1 + r)$ თანხა ზღვრული შემოსავალი ინფლაციის გარეშე, რომელიც მოსალოდნელ ინფლაციაზე ინდექსირებისას, ე.ი. გამრავლებული $(1 + s)$ - ზე, უბრალოდ უნდა იყოს ტოლი $(1 + R)$; ამიტომ, $1 + R = (1 + r)(1 + s)$, და მიიღება ზემოაღნიშნული ფორმულა.

რეალური საპროცენტო განაკვეთი და უკმაყოფილება და ინფლაციური მოლოდინები განსაზღვრული და პროგნოზირებული დრო შეფასებული ბიზნესის დასრულებამდე ეფექტურობა, მათ შორის, სულ მცირე, ერთ – ერთზე უფრო საიმედო პროგნოზზე დაყრდნობით მნიშვნელობები წლების განმავლობაში მოსალოდნელი მათი საშუალო გამოსათვლელად (კვარტლები, თვე) მნიშვნელობებს და შემდეგ, მათ საფუძველზე, **ფიშერის ფორმულის** გამოყენებით, განისაზღვრება ფინანსური სწორი ფასდაკლებით R რა თქმა უნდა მთავარია ინფლაციური მოლოდინის განმარტება.

მოსალოდნელი ინფლაციის მაჩვენებელი (საშუალოდ n დარჩენილი პერიოდის განმავლობაში, ბოლომდე) ბიზნესის სასარგებლო ვადა) შეიძლება აღებულ იქნეს პროგნოზებიდან ნებისმიერი სანდო (არა პოლიტიზებული) გამოკვლევა ეს შეიძლება შეფასდეს მათ მიერ, ვინც შედის ტექნიკურ-ეკონომიკურ პროექტზე ინოვაცია თავისთავად. დაბოლოს, ინფლაციური მოლოდინებია ინვესტიციების გაანგარიშებისას შეიძლება ემყარებოდეს მოსალოდნელი ინფლაციის ოფიციალურ პროგნოზს, რომელიც გამოაცხადა მთავრობამ და დაადგინა მას მიერ კორექტირების გათვალისწინებით, პარლამენტს წარედგინა სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტი ამ მაჩვენებლის მიღებულ ბიუჯეტში (გრძელვადიანი პერიოდის ანალიზისთვის) პროექტები შეიძლება ემყარებოდეს მთავრობის ოფიციალურ პროგნოზებს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება). მხოლოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ოფიციალური მთავრობის ინფლაციის პროგნოზები მთელს მსოფლიოში შეფასების ტენდენცია არასაკმარისია. ფაქტობრივად მიმდინარეობს სესხის გაცემის რეალური რისკი პროცენტი დაახლოებით უნდა შეფასდეს ორიდან ერთი:

1) ამისთვის მოკლევადიანი საპროცენტო განაკვეთის საბაზრო კურსის აღება სახელმწიფო ობლიგაციები (საჭირო უფრო ხანგრძლივი პერიოდის მიხედვით "ნაბიჯი" თ) - იმის გათვალისწინებით, რომ ასეთი ობლიგაციების საკმარისად მოკლე მიმოქცევის პერიოდში ინფლაციას უბრალოდ დრო არ აქვს რაიმე მნიშვნელოვანი ეფექტის მისაღწევად;

2) შედარებით იგი ბაზარზე ოპერაციების მომგებიანობასთან რისკისგან თავისუფალი (მაღალი მოთხოვნილების საფუძველზე) საქონელი და მომსახურება, სადაც საშინაო ეკონომიკამ უკვე მოახერხა ამ საქონლისა და მომსახურების მსოფლიო ბაზრებში ინტეგრირება (ე.ი. სადაც გაერთიანებულია კონკურენციის შიდა ბაზარი, რომელიც ღიაა იმპორტისთვის საზღვარგარეთ იგივე საქონლისა და მომსახურების აქტიური ექსპორტით); რეალური შემოსავალი თითო ამ ბაზრებზე აისახება თუ რამდენად დიდი ხნის ინდუსტრიულია მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნები, რეალური საპროცენტო განაკვეთი (3-4% -ის დონეზე) და თანამედროვე ეფექტურობის ცვალებადი სპეციფიკა, რისკ – ინვესტიციებთან მიმართებაში შიდა ეკონომიკაში (შესაძლებელია ჩვენს მიერ მითითებული საქონელითა და

მომსახურებით ქვეყანა ახლა არის ალკოჰოლური სასმელები, საკვები და სამკურნალო საშუალებები ძირითადი საქონელი, საწვავი და საპოხი მასალები, სარემონტო მომსახურება ზოგიერთი საყოფაცხოვრებო გამძლე).

კითხვები გამეორებისთვის

თავი 17

1. რას წარმოადგენს ბიზნესის შეფასების მომგებიანი მიდგომის ძირითადი პრინციპი, რა არის მაქსიმალური მისაღები ფასი ინვესტორისთვის სავარაუდო ბიზნესისთვის?
2. რატომ ხდება ბიზნესის საბაზრო ფასი, რომელიც განიხილება კონკურენტულ კაპიტალის ბაზრებზე, ინვესტორისთვის მაქსიმალურად მისაღები ფასისკენ, ბიზნესის ნარჩენი მიმდინარე ღირებულების ტოლი?
3. როგორ შეიძლება იყოს წარმოდგენილი ბიზნესის საბაზრო ფასი, რომელიც ეძებს ინვესტორს მაქსიმალურად მისაღები ფასის გარეშე, ბიზნესის გარეშე მოსალოდნელი შემოსავლის მიღების უფლებას მაქსიმალური ღირებულებით?
4. ბიზნესის რისკების გათვალისწინების გარეშე, ინვესტორი კომპანიისთვის შემოსავლის მიღების უფლების მაქსიმალური მისაღები ღირებულება t წლებში (კვარტლები, თვეები) უდრის ამ მომავალი შემოსავლის PV (At) მიმდინარე ღირებულებას?
5. რას წარმოადგენს **ფიშერის ფორმულის** არსი და როდის გამოიყენება იგი?
7. რომელია ბიზნესის რისკების აღრიცხვის ორი ალტერნატიული გზა?
8. როგორ ითვალისწინებს კაპიტალის აქტივების შეფასების მოდელი შეფასების რისკებს?
9. რას წარმოადგენს ეკონომიკური აზრი კაპიტალის აქტივების შეფასების მოდელში: ბაზარიზისკის პრემია; ბეტა კოეფიციენტი, დამატებითი შესწორებები? რა არის ზემოთ ჩამოთვლილი მნიშვნელობების საშუალო რიცხვითი მნიშვნელობები (მახასიათებლის ჩათვლით) ბეტა მნიშვნელობები გლობალური ეკონომიკისთვის ინდივიდუალური ინდუსტრიების შემთხვევაში)?
10. რას წარმოადგენს „სისტემური ბიზნეს რისკები“ და რატომ გამოიყენება კაპიტალის შეფასების მოდელი ამ რისკების გათვალისწინებაზე?
11. ჩამოთვალეთ და განმარტეთ ძირითადი მოდელის მახასიათებლები კაპიტალის აქტივების შეფასების მიმართ.
12. რას წარმოადგენს "არასისტემური ბიზნეს რისკები" და რა არის მათი ძირითადი კომპონენტები?
13. რისთვის გამოიყენება ფასდაკლების განაკვეთის კუმულაციური აგების მეთოდი; როგორ არის მასში გამოყენებული რიცხვითი მაჩვენებლები?
14. რატომ აქვს შეფასებული ინდუსტრიისთვის ფასის / მოგების კოეფიციენტს საპირისპირო მნიშვნელობა ბიზნესის ან უშუალოდ შეფასებულ კომპანიაზე და შესაძლებელია ბიზნესის რისკებზე მორგებული დისკონტის განაკვეთის მიღწევა?

15. რომლებია ფასდაკლების განაკვეთის განსაზღვრის სხვა მეთოდები, რომლებიც ითვალისწინებენ შეფასების რისკებს.

ტესტები თვითშემოწმებისთვის თავი 17

1. ვერნოლითური მტკიცება: ბიზნესის სავარაუდო ღირებულება უდრის იმ შემოსავალს, რომელიც შეიძლება მიღებულ იქნას სასარგებლო სიცოცხლის მოკლევადიან პერიოდში, იმავე ინვესტიციის ჩადებით ბიზნესში, რომელიც შედარებულია ინვესტორისთვის რისკის თვალსაზრისით (ინვესტიციების ლარიდან შემოსავლის არასტაბილურობა):

ა) დიახ;

ბ) არა;

გ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: ა), ვინაიდან ეს შემცირდება ინვესტორისთვის ბიზნესისთვის მაქსიმალურად მისაღები ფასის დადგენაზე, რომელსაც, თავის მხრივ, საბაზრო ღირებულება მიმართავს კაპიტალის კონკურენტულ ბაზრებზე.

2. ჩამოთვლილთაგან რომელი შეიძლება გამოყენებულ იქნას როგორც ბიზნესისთვის უპასუხო პროცენტი (საპროცენტო განაკვეთის შემცირების რისკის გათვალისწინებით):

ა) დაზღვეული (მსხვილი დამოუკიდებელი კომპანიები სახელმწიფო მონაწილეობით) საბანკო დეპოზიტების საპროცენტო განაკვეთი;

ბ) სახელმწიფო ობლიგაციების მიმდინარე მოგება;

გ) იგივე, ე.ი. ა) და ბ), მაგრამ მხედველობაში მიიღება მათი საშუალო მოსალოდნელი მნიშვნელობები სავარაუდო ბიზნესის სასარგებლო სიცოცხლისთვის;

დ) საბაზრო საპროცენტო განაკვეთი ბიზნესის სასარგებლო ცხოვრების საფუძველზე;

ე) უკონტროლო საპროცენტო განაკვეთი (დისკონტის მაჩვენებელი), მიღებული საშუალოდ მსოფლიო ეკონომიკაში;

სწორი პასუხია: გ) შედარების მიზნით, დამატებითი თანხა სახელმწიფო ობლიგაციების შეძენიდან), აგრეთვე აღწერილი დაზღვეული საბანკო ანაზღაურების გახსნა n ვადით.

3. კაპიტალის აქტივების შეფასების მოდელი, როგორც კომპენსაცია რისკისთვის, რომელიც დაემატა უკონტროლო საპროცენტო განაკვეთს, ითვალისწინებს დისკონტის განაკვეთს:

ა) მენეჯმენტის რისკები;

ბ) კომპანიის ფინანსური არასტაბილურობის რისკები;

გ) ფირმის საოპერაციო ბერკეტი;

დ) საწარმოს ფინანსური ბერკეტი;

ე) კონკურენციის და არასტაბილური ეფექტური მოთხოვნის რისკები, აგრეთვე კომპანიის ბუნების, მცირე ბიზნესის და ქვეყნის რისკები;

ვ) სხვა?

სწორი პასუხია: ე) რადგან ეს მოდელი ითვალისწინებს სისტემურ ბიზნეს რისკებს, რომლებიც ძირითადად შემცირდება ამ ვარიანტში ჩამოთვლილ რისკებზე; ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი სხვა რისკები არ არის სისტემური.

4. მიუთითეთ შემდეგიდან არასწორი განცხადება:

ა) საოპერაციო ბერკეტის მაღალი მაჩვენებელი მიუთითებს საწარმოს ბიზნეს რისკების მაღალ დონეზე;

ბ) მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტის მაღალი მაჩვენებელი მიუთითებს საწარმოს მაღალ ფინანსურ სტაბილურობაზე;

გ) ჯანმრთელობის გაუმჯობესების საწარმოს ფინანსების მაღალი მაჩვენებელი, რომელიც მომგებიანი საწარმოს მთლიანი აქტივების ბერკეტიან მიწოდებას წარმოადგენს, მოწმობს მისი პროდუქციის მომგებიანობის მაღალ დონეს;

დ) ფირმის მიერ ლიკვიდური მაღალი ციტირებული აქციებით დაწყებული ინვესტიციური პროექტების დაფარვის ხანგრძლივი პერიოდი მიუთითებს მისი საინვესტიციო პოლიტიკის შეცდომაზე;

ე) შეტევითი ინოვაციური სტრატეგიის მქონე საწარმო კონკურენტულ ბაზარზე ფინანსურად უფრო წარმატებულია, ვიდრე თავდაცვითი ინოვაციური სტრატეგიის მქონე საწარმო;

ვ) საწარმო, რომელსაც აქვს განსაკუთრებული სპეციალური აქტივების მაღალი წილი, ნაკლებად შეეფერება პროდუქციის დივერსიფიკაციას;

ზ) ქვეყნის რისკის ძირითადი ტიპია ნეგატიური ეკონომიკური ზრდის რისკი.

სწორი პასუხია: ე) რადგან შეტევითი ინოვაციური სტრატეგიის მქონე საწარმოს (ეს არის ფოკუსირება ინვესტიციების დასაუფლებლად მაღალი რისკის მქონე ინვესტიციურ პროექტებზე, ბაზარზე მომხმარებლისთვის რადიკალურად ახალი პროდუქტების "პიონერის" მოზიდვა) სულაც არ მიაღწევს უფრო დიდ კომერციულ წარმატებას თავისი ინვესტიციური პროექტების განხორციელების შედეგად, სხვა კონკურენტებთან შედარებით.

5. შეიძლება თუ არა ჩაითვალოს საინვესტიციო პროექტი (ბიზნესი) საშუალო რისკად არაკონკურენტულ გარემოში, რომლის მოსალოდნელი უკუგება ემთხვევა საფონდო ბირჟაზე საშუალო საბაზრო მოგებას?

ა) დიახ; ბ) არა; გ) გარემოებებიდან გამომდინარე.

სწორი პასუხია: ბ), ვინაიდან მოსალოდნელი მომგებიანობის მაჩვენებელს არანაირი კავშირი არ აქვს პროექტის რისკის პროფილთან, სადაც მითითებული უნდა იყოს ინვესტირებული ლარიდან შემოსავლის სტაბილურობის (არასტაბილურობის) მაჩვენებელი წლიდან წლამდე (თვედან თვეში) პროექტის განმავლობაში (ბიზნესი).

6. რა არის ბეტა კოეფიციენტი საინვესტიციო პორტფელისთვის, რომელიც მთლიანად შედგება სხვადასხვა კომპანიის მიერ გამოშვებული ობლიგაციებისგან:

ა) 1.0; ბ) 0.5; გ) განსახილველ პორტფელზე სარგებლის სტანდარტული გადახრის თანაფარდობა (ამ საწარმოს ობლიგაციების გამოკლებით), საანგარიშგებო პერიოდის საშუალო დონიდან და საშუალო საბაზრო მოსავლის სტანდარტული გადახრა საანგარიშო პერიოდის საშუალო დონიდან; დ) 0; ე) ობლიგაციების და სხვა

ფასიანი ქაღალდების შემოსავლიანობის ვარიაციის თანაფარდობა სახელმწიფო ობლიგაციების მოგების საანგარიშო პერიოდის ვარიანტთან; ვ) საანგარიშო პერიოდის თანაფარდობა განხილულ ობლიგაციურ პორტფელზე მოგების და მთლიანი საფონდო ბირჟის საშუალო საბაზრო სარგებელში; ზ) არც ერთი ზემოაღნიშნული მნიშვნელობები?

სწორი პასუხია: გ), რადგან ზემოაღნიშნული დებულებებიდან გამომდინარე, ეს ნამდვილად შეესაბამება ერთ-ერთ განმარტებას კოეფიციენტის "ბეტა" (ყველაზე მარტივი) გამოსათვლელად. პასუხის ყველა სხვა ვარიანტი შეიცავს შეცდომებს

7. რა არის საწარმოს მოქმედი ბერკეტის სიდიდის ძირითადი ფაქტორი:

- ა) საწარმოს ფიქსირებული ხარჯების დონე;
- ბ) გაყიდვების გარემოს ცვალებადობა;
- გ) მიწოდების კონიუნქტურის ცვალებადობა;
- დ) სახელშეკრულებო რისკები;
- ე) ფიქსირებული ხარჯების შეფარდება ცვლადებთან;
- ვ) საწარმოს ფინანსური ბერკეტი;
- ზ) კლიენტების გადახდისუნარიანობა;
- თ) ჩამოთვლილთაგან არცერთი?

სწორი პასუხია: ე) რადგან, პირველ რიგში, საწარმოს ოპერაციული ბერკეტისა და ბიზნესის რისკის გადამწყვეტი ფაქტორია, როგორც ცნობილია, ფირმის ფიქსირებული ხარჯები; მეორე, ნათესავი ხასიათის ბიზნეს რისკის მაჩვენებელი (მაგალითად, ოპერაციული ბერკეტი) იზრდება ზუსტად მაშინ, როდესაც ფარდობითი, ცვლადი ხარჯების შედარებით, ფიქსირებული ხარჯების ღირებულება იზრდება.

8. რომელ დღეს შეიძლება შეფასდეს ბიზნესი:

- ა) შეფასების თარიღი;
- ბ) საწარმოს დაგეგმილი გაყიდვის თარიღის შესახებ;
- გ) ნებისმიერი მომავალი თარიღისთვის;
- დ) საწარმოს ფინანსური აღდგენის ბიზნეს გეგმის დასრულების დღეს;
- ე) ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი თარიღისთვის?

სწორი პასუხია: ე), ვინაიდან: ბიზნესის შეფასების მეთოდები ამის საშუალებას იძლევა (მათ მხოლოდ შესაბამისი პროგნოზის ან ამჟამინდელი ინფორმაციის გამოყენება სჭირდებათ); შეიძლება შეიქმნას სიტუაციები, როდესაც საჭიროა საწარმოს შეფასების მიღება მიმდინარე ან მომავალი თარიღისთვის, მაგალითად, საწარმოს ღირებულების პროგნოზირება მისი ახალი აქციების დაგეგმილი გამოცემის დროს, იმის პროგნოზირებისთვის, თუ რა თანხის შეგროვებაა შესაძლებელი დამატებითი კაპიტალის ახალი აქციების განთავსებიდან.

9. საწარმოს შეფასებისას, შემოსავლის მიდგომის მეთოდოლოგიის მიხედვით, გაითვალისწინეთ საწარმოში ადრე განხორციელებული ინვესტიციები (აარჩიეთ ყველაზე სრულყოფილი სწორი პასუხი):

- ა) დიახ, რადგან საწარმოს ღირებულება უნდა გაიზარდოს მათი ღირებულებით;
- ბ) არა, რადგან საწარმოს პოტენციური მყიდველი ორიენტირებულია მხოლოდ საწარმოსგან შემოსავლის მიღების პერსპექტივაზე;

გ) არა, ვინაიდან საწარმოს წინაშე განხორციელებული პერსპექტიული ინვესტიციებარაპირდაპირი გათვალისწინებით მიიღება საწარმოდან მოსალოდნელი შემოსავლის მიმდინარე ღირებულების შეფასებისას; უპერსპექტივო (ნულოვანი მიმდინარე ღირებულების უარყოფითი მაჩვენებლით) ინვესტიციები ირიბად გაითვალისწინებაკომპანიის მიერ აქტივების ზედმეტი საბაზრო ღირებულების შეფასებისას, ბიზნესის გასაგრძელებლად, რომლის გაყიდვაც შეგიძლია.

დ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: გ), როგორც პრინციპში აიხსნება სწორად.

10. ანალოგების მეთოდით შემოთავაზებულია შემდეგი, როგორც ადეკვატური დისკონტირების განაკვეთი (კომპენსაცია რისკის მიხედვით საშუალო ბიზნესის საშუალო წლიური შემოსავლის მიხედვით):

ა) ცვალებადი რისკი (სტანდარტული გადახრა) შედარებით რისკზე დაფუძნებული ლიკვიდური ინვესტიციის აქტივზე;

ბ) დღემდე მიღწეული აქტივის საშუალო მომგებიანობაზე, რომელიც მიღწეულია დღემდე, შემოსავლის ცვალებადობის საზომი ერთეული ინვესტიციის პერიოდის განმავლობაში, რომელშიც აქტივის დაბრუნების სტანდარტული გადახრა უდრის შეფასებულ ბიზნესში ჩადებული კაპიტალის ლარიდან შემოსავლის ცვალებადობის ზომას;

გ) ასევე, მიუხედავად იმისა, რომ ლიკვიდური ინვესტიციის მსგავსი რისკის მომგებიანობა გამოითვლება მხოლოდ მისი რეალური შესყიდვების საშუალო ფასების გათვალისწინებით და შეფასებულ ბიზნესში ინვესტირებული კაპიტალის დაბრუნების სტანდარტული გადახრა გამოითვლება მხოლოდ წარსული ამ ბიზნესის დასრულების პერიოდში?

სწორი პასუხია: გ), რადგან ვარიანტს) მნიშვნელობა არა აქვს, ვარიანტი ბ) არ არის სრულყოფილი; ვარიანტი გ) შეესაბამება სარისკო შემოსავლის მაჩვენებლის ფინანსურ არსს, რომელიც განისაზღვრება ბაზარზე ინვესტორების ფაქტობრივი ქცევის საფუძველზე.

თავი 18. დისკონტირებული ფულადი ნაკადის მეთოდი და მუდმივი

შემოსავლის კაპიტალიზაციის მოდელები

18.1. დისკონტირებული (ფასდაკლებული) ფულადი ნაკადის მეთოდი

18.2. შეზღუდული დროის განმავლობაში მიღებული შემოსავლის

კაპიტალიზაციის მოდელების (ინვუდის, ხოსკალდის, რინგის) მახასიათებლები

❖ **სემინარი/დისკუსია თემაზე.** „გორდონის მოდელის არსი და გამოყენების მიმართულებები (პროგნოზირება)“

❖ კითხვები გამეორებისთვის;

❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 18

დისკონტირებული ფულადი ნაკადის მეთოდი და მუდმივი შემოსავლის კაპიტალიზაციის მოდელები

18.1. დისკონტირებული (ფასდაკლებული) ფულადი ნაკადის მეთოდი

დისკონტირებული (ფასდაკლებული) ფულადი ნაკადის მეთოდი ითვალისწინებს ამ ზომას დისკონტირებული საპროგნოზო შემოსავლის გათვალისწინებით, რომელიც ადრე გამოიყენებოდა მისი საბაზრო ღირებულების დასადგენად და საწარმოსთვის რომელიც ამ ბიზნესს მართავს. ეს ფულადი სახსრების მოძრაობა კონკრეტული პერიოდისთვის (წელი, კვარტალი, თვე) სხვა არაფერია, თუ არა ქვითრების ბალანსი (პლუს ნიშნით) და გადასახადები (მინუს ნიშნით). წარსულის ფულადი ნაკადები უბრალოდ აღირიცხება, როგორც მაჩვენებლები და შეიცავს საწარმოს განცხადებას ფულადი ნაკადების შესახებ.

მომავალი ფულადი ნაკადები ბიზნესიდან პროგნოზირებულია ახალი წმინდა მოგებით ბიზნესიდან (მთლიანი შემოსავალი - შემოსავალი ოპერაციიდან + გამოქვითვები, პროცენტები სესხებზე და საშემოსავლო გადასახადი) მათი კორექტირებით ერთდროულად რაც შეიძლება მაქსიმალურად ასახავს კონკრეტულ სამომავლო პერიოდში ქვითრებისა და გადასახდელების ბალანსს. ბიზნესის შეფასების ძირითადი უპირატესობები, შემოსავლის მიდგომის ფარგლებში, არის ფულადი სახსრების მოძრაობის პროგნოზირება.

პროდუქციის წარმოებისა და რეალიზაციის მიმდინარე ხარჯები, ასევე სამომავლო ხარჯები ინვესტიციაზე წარმოებისა თუ ვაჭრობის შენარჩუნებაში და გაფართოებაში ბიზნესის შესაძლებლობებში მოგების პროგნოზში აისახება მხოლოდ ნაწილობრივ (მათი საშუალებით მიმდინარე ცვეთა). მეორეს მხრივ, მოგების (ზარალის) ნაკლებობა, როგორც ინვესტიციის მაჩვენებელი ბიზნესის შეფასების გამოთვლები ასევე აიხსნება იმით, რომ მოგება მხოლოდ სუფთა სააღრიცხვო ჩანაწერში და ექვემდებარება მნიშვნელოვან მანიპულაციას. მისი დეკლარირებული ღირებულება დამოკიდებულია გაყიდული საქონლის ღირებულებაში შეძენილი რესურსების ღირებულების აღრიცხვის მეთოდზე (LIFO, FIFO, მოძრავი საშუალო

მეთოდი), დაჩქარებული ამორტიზაციის მეთოდიდან, პროდუქციის დაკრედიტების კრიტერიუმიდან გაყიდვამდე პროდუქტები (თანხის მიღებისთანავე ან მისი დასრულების შემდეგ) მიწოდების ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მიწოდების საფუძველი) და ა.შ.

ფულადი სახსრების მოძრაობა საკუთარი კაპიტალისთვის (მთლიანი ფულადი სახსრების მოძრაობა), რომელთანაც შეგიძლიათ პირდაპირ **შეაფასოთ** საკუთარი საბაზრო ღირებულებით საწარმოს კაპიტალით (რაც წარმოადგენს საბაზრო ღირებულებას) ეს უკანასკნელი ასახავს თავის სტრუქტურაში ძველის დაფინანსების დაგეგმილ მეთოდს მთლიანი და შემდგომი ინვესტიციები, რაც უზრუნველყოფს პროდუქტის სიცოცხლის ციკლს (ბიზნესის_ ხაზები). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს მაჩვენებელი საშუალებას იძლევა დადგინდეს რამდენად და რა პირობებში მოზიდული იქნება ნასესხები სახსრები ფინანსური ინვესტიციებისთვის მართვის პროცესი, ნიშნავს. გამოიყენება ყოველი მომდევნო პერიოდისთვის იგი ითვალისწინებს კომპანიის გრძელვადიანი სესხის მოსალოდნელ ზრდას (ახლად ნასესხები საკრედიტო სახსრების შემოღინება), ვალდებულებების შემცირება მიღება (ამ მომდევნო პერიოდში დაგეგმილი თანხების გადინება) ძირითადი აღებული სესხის ნაწილი ადრე აღებულ სესხებზე), პროცენტის გადახდა სესხები მათი მიმდინარე მომსახურების შესაბამისად.

ვინაიდან ნასესხები სახსრების წილი და ღირებულება ბიზნესის დაფინანსებაში (ინვესტიციები) გათვალისწინებულია უკვე ყველაზე საპროგნოზო ფულადი ნაკადის პერიოდში, მოსალოდნელი ფულადი ნაკადების **დისკონტირება**, არის "ფულადი სახსრების მთლიანი ნაკადები" და "შეიძლება განხორციელდეს ფასდაკლებით, თანაბარი ინვესტორის მიერ მოთხოვნილი ტარიფით (გათვალისწინებით) რისკების მოცულობა) ინვესტიციის ანაზღაურება მხოლოდ საკუთარი სახსრებით - ანუ საკუთარი კაპიტალის ე.წ. ფასდაკლების მაჩვენებელი, რომელიც მომავალში ("ნაგულისხმევი") უბრალოდ მოიხსენიება როგორც "ფასდაკლების დონე". არასასესხო ფულადი სახსრების მოძრაობა არ ასახავს დაგეგმილ მოძრაობას და ხარჯებს სესხის სახსრები, რომლებიც გამოიყენება საინვესტიციო **პროექტების** დასაფინანსებლად, ამიტომ, თუ გათვლებით ისინი მოქმედებენ მასთან, მაშინ (ისე, რომ თუნდაც ერთი წუთით მაინც საწარმოს გაყიდვის სავარაუდო შეთავაზება, სტატისტიკურად, ასახავს წილსა და ღირებულებას მასში მოზიდული ნასესხები თანხების ოდენობა) ფასდაკლებით მოსალოდნელი მენეჯმენტის პროექტი (ბიზნესის სასიცოცხლო ციკლის სხვადასხვა ეტაპზე) ფულადი სახსრების ნაკადები უნდა განხორციელდეს თანაფარდობით **საშუალო შეწონილი ღირებულებით** ამ საწარმოში.

ამ შემთხვევაში, შეჯამებით მიღებული ფასდაკლება არასასესხო ფულადი ნაკადების მოსალოდნელი ნარჩენი ღირებულება მიღება იქნება საწარმოში ინვესტირებული ყველა ღირებულების შეფასება, მისი რეალიზაციის, კაპიტალი.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ამის ღირებულება შევაფასოთ კაპიტალი (ანუ საწარმოს საბაზრო ღირებულება, როგორც ასეთი) ასევე საჭირო იქნება ამ

დროისთვის დაგეგმილი გრძელვადიანი პერიოდის ჩამოჭრა (გასცდება ფინანსურ პერიოდს, რაც "ნაბიჯის" ზომაა დრო ამ ანალიზში) საწარმოს სესხი.

ფულადი სახსრების მოძრაობა კაპიტალისთვის (მთლიანი ფულადი სახსრების ნაკადი) შეიძლება წინასწარმეტყველებდეს ორი გზით:

- 1) უშუალოდ გადახდის, შემოსავლების დროის, მნიშვნელობებისა და პირობების ანალიზიდანგაფორმებული შესყიდვების, მარკეტინგის, შრომის საიჯარო, სესხის და სხვა ხელშეკრულებები, თუ მათი მოქმედებაა სრულად მოიცავს განხილული ბიზნესის მთელ სასიცოცხლო ციკლს ხაზი ან პროდუქტი (რაც სავარაუდოდ მხოლოდ მოკლევადიან პერსპექტივაშია) პროექტები, რომელთათვისაც არსებობს მინიმუმ შესაბამისი ხელშეკრულებების პროექტები);
- 2) ინვესტიციის საჭიროებების შეფასებისა და სამომავლო მიმდინარეობის პროგნოზის საფუძველზე საწარმოს შემოსავალი და ხარჯები.

ფულადი სახსრების მთლიანი **ფორმულის სტრუქტურა** საკმაოდ მარტივია: მიწისით ეს მიუთითებს თანხების რეალურად დატოვებას საწარმოდან, პლუსთან ერთად - ერთადერთი გამონაკლისი არის ძირითადი საშუალებების ცვეთა. (ცვეთის საფასური მათი ცვეთისთვის): ამ ინდიკატორის გამოჩენა - ფულადი სახსრების მოძრაობა ნიშნავს მხოლოდ ამას, დეკლარირებულს ემატება მისი ღირებულება სააღრიცხვო მოგება, ჩვენ ერთგვარი "აღვადგენთ სამართლიანობას" და კომპენსაციას ჩვენ გავითვალისწინებთ იმას, რაც უკვე აღრიცხულია მოგების აღრიცხვის გაანგარიშებისას ამორტიზაციის გადასახადი (პრემია) ძირითადი საშუალებები, რაც, მიუხედავად ამისა, არ გულისხმობს სახსრების რეალურ გატანას საწარმოსგან (ისინი ჩარიცხულია მხოლოდ იმავე საწარმოს ამორტიზაციის ფონდში სესხისგან თავისუფალი ფულადი სახსრების მოძრაობა შეიძლება შეფასდეს ანალოგიურად ზემოთ მოცემული ფორმულა - იმ განსხვავებით, რომ არ იქნება პროცენტული გადახდები, გრძელვადიანი სესხის ზრდა და შემცირება. ფულადი ნაკადის გადამწყვეტი ელემენტი ნებისმიერი ფორმით მოსალოდნელია მოგება პროდუქტის გაყიდვებიდან.

ზოგადად, პერიოდის პროგნოზის ფორმულა ეს ასე გამოიყურება:

$$Pr = P_t \cdot Q_t - \sum_{k=1}^K P_{t,k} \cdot Q_{t,k} - W_{t1},$$

სადაც **Pr** (Profit) - არის მოგება საწარმოს პროდუქტის

რეალიზაციიდან **t** პერიოდის განმავლობაში;

- **P_t** არის პროდუქტის მოსალოდნელი გასაყიდი ფასი **t** პერიოდში;
- **Q_t** არის საწარმოს პროდუქტის გაყიდვის დაგეგმილი თანხა **P** პერიოდში **t** პერიოდში;
- **k** = 1, ..., **K** არის შეძენილი რესურსების ერთობლიობა (სხვადასხვა კვალიფიკაციის შრომის ჩათვლით) პროდუქტი გამოსაშვებად საჭიროა (**k** არის შეძენილი რესურსის რაოდენობა, **K** არის საერთო რაოდენობა);
- **P_{t,k}** არის შეძენილი რესურსის შესყიდვის ფასი **k** ნომრით **t** პერიოდში **t** პერიოდში;
- **Q_{t,k}** - შეძენილი რესურსის მოცულობა (ნატურით), ნომერი **k**, საჭიროა გამოუშვას საბოლოო პროდუქტი **Q_t**- ის ოდენობით;

- **Wt1** - ზედნადები ხარჯები მოსალოდნელია t პერიოდში (ერთპროდუქტიანი საწარმოს კაპიტალისტისთვის) მიღება შეიძლება იყოს ნულოვანი).

ინფორმაცია შესაძლო P_t – ს შესახებ Q_t – ს შესახებ შეგიძლიათ მიიღოთ პროგნოზირებული მოთხოვნის მარკეტინგული კვლევა (მისი მოცულობა და ფასი) სიხისტე) ათვისებულ პროდუქტზე. ინფორმაცია სავარაუდო P_{t+k} – ს შესახებ უნდა იყოს შეიქმნა დღევანდელი და მომავლის ბაზრის კვლევის შედეგად შესაბამისი შეძენილი რესურსების შეთავაზებები. Q_{t+k} მნიშვნელობები ექვემდებარება აღქმის შეფასება (რომელიც უნდა ჰქონდეთ საწარმოს მენეჯერებს ინფორმაცია) პროდუქტის გამოსვლის საწარმოში არსებული ტექნოლოგიის შესახებ (მატრიცა ვერსიები სხვადასხვა რესურსებისთვის და სხვადასხვა შემდგომი გამოყენების პერიოდებისთვის ეს ტექნოლოგია საკმარისად ზუსტად უნდა შეფასდეს ექსპერტების მიერ - მათი გათვალისწინებით პროდუქტის ათვისებისას დაგეგმილი მასალის დაზოგვა, ენერგია და შრომითი რესურსები). ფულადი სახსრების მოძრაობა კაპიტალისტისთვის და უნაღდო ფულადი სახსრები ნაკადი შეიძლება იყოს ნომინალური (მომავალ ფასებში) ან რეალური (საბაზო პერიოდის ფასებში, ანუ იმ პერიოდში, როდესაც შესაბამისი პროგნოზი).

ნომინალური ფულადი ნაკადების პროგნოზი მოითხოვს იმის შეფასებას, თუ როგორ პროდუქტისთვის შეძენილი ყველა რესურსის ფასი და პროდუქტი. ამავე დროს, ისინი ცდილობენ გაითვალისწინონ ინფლაციური მოლოდინები (მოსალოდნელია) ინფლაციის მაჩვენებელი), რომლებიც სხვადასხვა ბაზარზე განსხვავებული იქნება საქონელი და მომსახურება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ფულადი სახსრების ნომინალის პროგნოზირებისას, შეძენილი რესურსების მოცემული ფასები და პროდუქტი ადგენს ინფლაციის განსხვავებულ მაჩვენებლებს. ზრდა (რაც ბუნებრივია, რადგან ზოგადი ინფლაცია ყოველთვის ასახავს საშუალო მაჩვენებელს) სხვადასხვა საქონელი და მომსახურება, ფასების ზრდა). ცდილობს განსაზღვროს რომელი მომავალი ფაქტორები ფასები (როგორც მომენტალურად დაგროვილი, ისე ორივე) დაგეგმილი გაყიდვები და შესყიდვები, ინფლაცია და ინფლაციური მოლოდინები ამ მომენტების შემდეგ პერიოდში დაიწყება გაყიდვები და შესყიდვები.

ცხადია, ნომინალურ ფულადი სახსრების მოძრაობასთან მუშაობა უფრო მეტს უზრუნველყოფს ინვესტიციის გაანგარიშების მაღალი სიზუსტე - იმ პირობით, რომ შემფასებელი ნამდვილად კარგად არის ორიენტირებული ამჟამინდელ და მოსალოდნელ გარემოში ათვისებული პროდუქტის გაყიდვების ბაზრები და მისთვის საჭირო რესურსების ბაზრები ეყრდნობა შესაბამის წარმომადგენლობით ბაზრის კვლევას მოცემული ბაზრების გათვალისწინებით, წარმოიდგენს სამომავლო კონკურენციის გავლენას (გარკვეული კონკურენტული უპირატესობების ქონის ეფექტი). თუ ის მხოლოდ დაახლოებით ორიენტირებულია მითითებულ კონიუნქტურაში (აუცილებელი ბაზარი კვლევა არ ჩატარებულა), ნომინალური ფულის გამოყენება ნაკადმა შეიძლება კიდევ უფრო მეტი შეცდომა შეიტანოს ინვესტიციის გაანგარიშებაში.

შემდეგ უნდა განხორციელდეს **ფასდაკლებული ფულადი ნაკადის მეთოდი**, რეალური ფულადი ნაკადების პროგნოზირებადი პროდუქტის ხაზისთვის. ისინი წარმოადგენენ მოსალოდნელ პერიოდში შემოსავლებისა და გადასახდელების ნაშთებს პროდუქტის გაყიდვები და რესურსების შესყიდვები, რომელთა ფასი იქნება პერიოდი (შეფასების დროს). ეს არ ნიშნავს, რომ ფასები, პროგნოზირებული მომავალი ფულადი ნაკადები უცვლელი იქნება.

სხვადასხვა სამომავლო პერიოდისთვის განსხვავებული უნდა იყოს, მაგრამ მხოლოდ იმ ზომით, რომ საწყისი ფასი (მის ცვლილებაში მოსალოდნელი ინფლაციის "რეზერვი") დამოკიდებული იქნება პროდუქტზე მოთხოვნის ან მიწოდების პროგნოზირებულ ცვლილებებზე შემცირებული რესურსის შემენა. საკუთარი, ინფლაციის მიუხედავად, თავდაპირველად დაგეგმილი საწარმო ფასების პოლიტიკა (მაგალითად, ახალი პროდუქტის ფასის შენარჩუნების თვალსაზრისით ბაზრის დაპყრობის მიზნით, პროდუქტის ღირებულებაზე დროებით გაიზარდა განვითარების პერიოდში, შემდეგ კი გაზრდის, სხვა თანაბარ, ამ ფასსა და შენარჩუნებას ის გარკვეულ დონეზე საკმაოდ დიდი ხნის განმავლობაში, მოსალოდნელია პროდუქტის ღირებულების შემცირება, რადგან დაგროვილია მისი გამოშვების გამოცდილება - ასე შემდეგ - საწარმოს დაგეგმილი ფასების დინამიკა სახელწოდებით "**ქოლგა**" - ახლის პიონერი პროდუქტი).

ასევე შეიძლება გაითვალისწინოს მომავალი გაყიდვების ფასების დადგენისას პროდუქტის საბაზო პერიოდის ფასებში გამოთვლილი. უკვე დაკავშირებულია ფულადი ნაკადის ტიპის არჩევასთან, რომელიც გამოყენებული იქნება პროდუქტის ხაზის (**business_line**) ამჟამინდელი ნარჩენი ღირებულების შეფასებისას საწარმოს სავარაუდო გადაყიდვის მომენტში, ჩვენ დაუყოვნებლივ აღვნიშნავთ, რომ თქვენ აყალიბებთ გასათვალისწინებელი ფულადი სახსრების მოძრაობის ტიპი ერთმნიშვნელოვნად უნდა განსაზღვროს (წინ გაშვება) ფასდაკლების განაკვეთის სახეობა, რომელიც შეესაბამება ფულადი სახსრების მოძრაობის გამოყენებულ ტიპს, რისთვისაც მეორე არის პროდუქტისთვის დაგეგმილი ფულადი ნაკადების **ფასდაკლება**.

თუ ისინი მუშაობენ ნომინალურ ფულად ნაკადთან, რომელიც ითვალისწინებს გაანგარიშებისას მოსალოდნელი x ფასის მოგება მათ პროგნოზირებულ რეალურ ღირებულებაში (მათ შორის ინფლაციური ფასების ზრდა), მაშინ ფასდაკლების დონე უნდა იყოს ნომინალური, ე.ი. რომელიც მოიცავს პროექტის სასარგებლო სიცოცხლის საშუალო მაჩვენებელს (შემუშავებული პროდუქტი_ ხაზი) ერთეულის პერიოდზე t ინფლაციური მოლოდინები. თუ სატენდერო ნაკადები დაგეგმილია როგორც რეალური (საბაზო პერიოდის ფასებში), შემდეგ კი კურსი ფასდაკლება ასევე უნდა "გაიწმინდოს" ინფლაციის მოლოდინებიდან.

საკუთარი კაპიტალის ფულადი სახსრების მოძრაობის გამოყენება **ინვესტიციების გაანგარიშებაში**. საკმარისია გამოიყენოთ ნომინალური ან რეალური_ (დამოკიდებულია რა - ნომინალური ან რეალური - მომავალი ფული) ნაკადების დაანგარიშება) ურისკო საპროცენტო განაკვეთი (პრაქტიკაში - შესაბამისი სახელმწიფო გრძელვადიანი ობლიგაციების პროცენტი), რომელიც, ქვემოთ

მოცემული მეთოდების შესაბამისად, ურისკო სესხის ჩამოსატანად იგივე ოდენობის საწყისი ინვესტიციის ინვესტიციის ალტერნატივები შედარებისთვის გამოანგარიშებული პროექტით რისკების დონე იზრდება თანხით მიღებული ამ პროექტის რისკის პრემიის ბაზარზე. ამ მაჩვენებელს ეწოდება რა ფასდაკლებაა საწარმოს კაპიტალის შესაფასებლად.

იმ მიზეზით, რომ ნასესხები თანხების სიდიდე და ღირებულება მიიზიდა პროექტის ინვესტიციების დასაფინანსებლად, რომელიც უკვე გათვალისწინებულია პროგრამის გაანგარიშებისას დანომრილი ფულადი ნაკადები, იგი არ ითვალისწინებს სხვადასხვა ხარჯებს კომპანიის საკუთარი და ნასესხები კაპიტალის გამოყენება.

ფასდაკლების განაკვეთის განსაზღვრა უნაღდო ფულადი ნაკადების დისკონტირებისთვის (კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულება) იმ შემთხვევებში, როდესაც რატომღაც შეუძლებელია ფულის დაგეგმვა მიედინება პროდუქტის ხაზის გასწვრივ, ნასესხები სახსრების მოძრაობის გათვალისწინებით (სპეციფიკური ინვესტიციების დაფინანსების ახალი გზა, რომლებიც დაგეგმილია მომავალი პერიოდებისთვის საწყისი ინვესტიციიდან დაწყებული, ჯერ არ არის დამუშავებული, ყველა შესაბამისი კრედიტი ბავშვთა ხელშეკრულებები არ არის მომზადებული, კრედიტორებს მხოლოდ იწვევენ დააფინანსეთ ბიზნესი (პროექტი) მათი რისკების ანაზღაურებით, შედარება სესხის და კაპიტალის ღირებულება უნდა აისახოს მინიმუმ ფასდაკლებით.

ამავდროულად, ბიზნესის მიმდინარე ღირებულება, თუ ასეთი შეფასების საფუძველზე ჩვენ ველით, რომ უნაღდო ფულადი ნაკადები ჩათვლის რომ: დიდი ხნის განმავლობაში მოსალოდნელი მიმდინარე ღირებულების წინასწარი შეფასებიდან ფულადი სახსრების მოძრაობა ბიზნესიდან, მიღებული მათი დისკონტირებული საფუძველზე სპეციალური (ქვემოთ განხილული) ფასდაკლებით, თქვენ უნდა იყოთ წაკითხულია საწარმოს სესხის თანხა მის მიერ აღებულ სესხებზე პროექტის შეფასებამდე; პროექტის განხორციელების პერიოდში, მისი სესხის დაფინანსების წილი (მათ შორის ახალი სესხების გამო) და სესხების პროცენტი არ შეიცვლება პროექტის შეფასების მომენტთან შედარებით.

კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულების მიხედვით, ფასდაკლების დონე უნაღდო ფულადი ნაკადების დისკონტირება მინიმალურია დაბრუნების საჭირო კურსი შერეული ერთეულის (ევრო, დოლარი) ერთეულზე (საკუთარი და დავალიანება) პროექტის დაფინანსება.

მუდმივი შემოსავლის კაპიტალიზაციის მოდელები

წინასწარი სწრაფი შეფასებისთვის (express_evaluation) გრძელვადიანი ბიზნესი ხშირად იყენებს შემდეგ ტექნიკას, რომელსაც იწოდება **შემოსავლის პირდაპირი კაპიტალიზაციის მეთოდი** ან უბრალოდ შემოსავლის კაპიტალიზაცია (ამ შემთხვევაში, მნიშვნელობა არ აქვს, ნაღდი ფულის მიხედვით იზომება თუ არა მოსალოდნელი შემოსავალი). ეს ორ დაშვებას გულისხმობს:

1. ბიზნესისგან მოსალოდნელი შემოსავალი მუდმივია; პრაქტიკულად ეს ნიშნავს, რომ მათი მიიღება **სტაბილიზირებული მნიშვნელობების საშუალო წლიური - Ame** (კვარტალი, თვე) დონეზე.

2. ითვლება, რომ ასეთი შემოსავლის მიღების პერიოდი განუსაზღვრელია (თითქოს "უსასრულობისკენ მიისწრაფვის").

ამ ორი დაშვებიდან გამომდინარე, ნარჩენი მიმდინარე ღირებულება (**Pvres**) რომელიც ბიზნესის შეფასების მომგებიანი მიდგომის ფარგლებში მიიღება (გარეშე ზედმეტი აქტივების აღრიცხვა) მისი გონივრული **საბაზრო ფასის (P)** მხოლოდ მათემატიკურად გამოიხატება შემდეგ ფორმულაში (რომლის გადამოწმება შესაძლებელია გამოხატვით (იხილეთ ფორმულა **PVres**, როცა $n \rightarrow \infty$):

$$PVres = P = \frac{A_{me}}{i},$$

სადაც:

PVres - ნარჩენი მიმდინარე ღირებულება

Ame - სტაბილიზირებული მნიშვნელობების საშუალო წლიური დონე

i - ბიზნესის რისკებზე მორგებული დისკონტის პროცენტი.

ბიზნესის შეფასება ზემოთ მოცემული ფორმულის მიხედვით შეიძლება გამოყენებულ იქნას არა მხოლოდ როგორც წმინდა წინასწარი შეფასებისთვის, როდესაც ზემოაღნიშნული დაშვებები ძალაშია შეესაბამება ბიზნესის შემოსავლის დონისა და დინამიკის რეალურ ხასიათს. ასე რომ, მისაღებია პრივილეგირებული ღირებულების განსაზღვრისათვის, ფიქსირებული მუდმივი დივიდენდები, აქციები, სიცოცხლის ხანგრძლივობა ზოგი არ არის განსაზღვრული. გარდა ამისა, რეალურად შეიძლება არსებობდეს რეალური ბიზნესი ახორციელებს მუდმივ შემოსავალს უვადოდ დიდი ხნის განმავლობაში. ჩართულია მაგალითად, ბიზნესი, რომელიც ყიდის (მუდმივ ფასებში შემოსავლით) ამასთან, ზოგადად, მუდმივი შემოსავლის კაპიტალიზაცია სავარაუდოა ან მისი წინასწარი შეფასება. განსაკუთრებით გონივრულია, თუ **Ame**- ის მნიშვნელობა კარგი საშუალოა ფულადი სახსრების უკვე სტაბილიზირებული ნაკადებისთვის დადგენილ ბიზნესში.

18.2. შეზღუდული დროის განმავლობაში მიღებული შემოსავლის კაპიტალიზაციის მოდელების (ინვუდის, ხოსკალდის, რინგის) მახასიათებლები

შეზღუდული დროის განმავლობაში მიღებული მუდმივი შემოსავლის კაპიტალიზაციის მეთოდების მახასიათებლები

შეზღუდული დრო მოდელები **ინვუდის (Inwood)**, **ხოსკალდის (Hoskald)**, **რინგის (Ring)** ბიზნესის წინასწარი შეფასება (მისი ექსპრეს_შეფასება) შეიძლება ბევრი იყოს უფრო ზუსტად, თუ გამოყენებულია ორი ძალიან უხეში ვარაუდიდან ერთი მუდმივი (საშუალო)შემოსავლის კაპიტალიზაციისას, რომლის სავარაუდოდ მიღებაც შესაძლებელია შეუზღუდავი ვადით დაიწყეთ ბიზნესი, კერძოდ: ბიზნესის განუსაზღვრელი ხნის სასარგებლო სიცოცხლის ვარაუდი. შემდეგ ბიზნესი

შეფასებულია, როგორც მუდმივი შემოტანა (საშუალო დონეზე) შემოსავალი, თუმცა ბიზნესის ვადა n (წლების რაოდენობა, კვარტლები ან თვეები, რომლის დროსაც შეგიძლიათ მიიღოთ ეს შემოსავალი) ფიქსირდება.

ამ ბიზნესში ინვესტიციების თითოეული ლარიდან მინიმალური საჭირო მომგებიანობის მისაღებად ბუნებრივია მოითხოვონ მას ერთეული პერიოდის შემოტანა (წელი, კვარტალი, თვე) იმდენი, რამდენადაც შესაძარებელ რისკს შეუძლია მოიტანოს (ცარიელი შეზღუდული სახსრების ლარის ინვესტიციის შემთხვევაში გონივრული) ინვესტიციის ალტერნატივა (i), პლუს უზრუნველყოფს ინვესტიციის დაბრუნებას - ისე, როგორც ეს მოხდა თუ ინვესტიცია განხორციელდება შესაძარებელი რისკის ობლიგაციაში, რომელიც N პერიოდის ამოწურვის შემდეგ შემიძლია განვახორციელო, თუ ეს პერიოდი ნაკლებია სიმწიფე - მაგრამ ისევ გადაყიდვით დამატებითი მოგებით მისი შეძენის ღირებულების ანაზღაურება.

ინვესტიციების შეზღუდულ პერიოდში გათვალისწინებული ბიზნესი, მისგან მიმდინარე შემოსავლის მაჩვენებელთან ერთად ამ შემთხვევაში, სავარაუდო ღირებულების განსაზღვრისას ბიზნესი, შემოღებულია კაპიტალის დაბრუნების მაჩვენებელი, უფრო სწორად, სახსრების დაგროვების სიჩქარე კაპიტალის დაბრუნება მისი გადაყიდვით. ეს მათი ჯამია, რომელიც წარმოადგენს მუდმივი შემოსავლის საერთო მაჩვენებელს თითო ლარზე ინვესტიცია მსგავს ბიზნესში, რომელიც უნდა იქნას გამოყენებული კაპიტალისთვის ვადით შეზღუდული (ვადა n) მუდმივი შემოსავალი ბიზნესიდან. შეზღუდული დროით მიღებული მუდმივი შემოსავლის კაპიტალიზაცია_ არის ზოგიერთი ძალიან რეალური ბიზნესის შეფასების მეთოდი . უფრო მეტიც, ქონების შემდეგ ქონება გამოყენებული იქნება გაქირავებისთვის, ის შეიძლება გადაყიდდეს - რაც საკმაოდ შეესაბამება შემოსავლის სქემას ინვესტიციებში ანუ იგივე სახსრების ინვესტიციის ალტერნატიული გზა, რომელიც გამოიყენება შეიძინოს ბიზნესი უძრავი ქონების საფუძველზე. შეზღუდული დროის განმავლობაში მიღებული n -ის კაპიტალიზაციის შესაძლო ფორმულები მუდმივი შემოსავალი A_{av} შეიძლება წარმოდგენილი იყოს შემდეგი მოდელების სახით:

ინვუდის მოდელი	$PV_{inv} = P = \frac{A_{av}}{i + \frac{1}{S_n(n,i)}}$
ხოსკალდის მოდელი	$PV_{inv} = P = \frac{A_{av}}{i + \frac{1}{S_n(n,R)}}$
რინგის მოდელი	$PV_{inv} = P = \frac{A_{av}}{i + \frac{1}{n}}$

ინვუდისა და ჰოსკალდის მოდელები, გასაგებია, როგორც წლიური (კვარტალური, ყოველთვიური) დამატებითი შემოსავალი ბიზნესში ინვესტირებული

თითოეული ლარიდან, თუ მას იმავე ბიზნესში ჩადებთ (იგივე რისკით, ასახულია ამ ბიზნესისთვის დამახასიათებელი მიმდინარე შემოსავლის მაჩვენებლით i - მოდელი ან უბრალოდ დაზღვეული საბანკო ანაზრით ან სახელმწიფო ობლიგაციებით ანუ მიმდინარე შემოსავლის რისკისგან თავისუფალი ტემპით R - ჰოსკალდის მოდელი) უნდა იქნას გამოყენებული n ვადის განმავლობაში დააგროვეთ ფონდი, რომელიც აიღებს ბიზნესში ადრე ჩადებულ კაპიტალს შესაბამისად, ამ მოდელებში კაპიტალის დაბრუნების მაჩვენებელს ფაქტორს უწოდებენ **აღდგენის ფაქტორს** ($1/S_n$). ეს მაჩვენებელი გამოითვლება შემდეგნაირად. 1) **ინვუდის მოდელისთვის** და 2) **ჰოსკალდის მოდელისთვის**:

$$\frac{1}{S_n} = \frac{i}{(1+i)^n - 1} \qquad \frac{1}{S_n} = \frac{R}{(1+R)^n - 1}$$

ეს მოდელი აყალიბებს ბევრად უფრო მარტივ მოთხოვნას დამატებითი შემოსავალი ბიზნესში ჩადებული კაპიტალის შესაცვლელად: ბიზნეს დოლარი დამატებით ანაზღაურებენ მოსალოდნელ ვადას თანაბრად ტერმინი ბიზნესში გამოყენებული ქონების რეალიზაციის ღირებულება (სარგებელი, რომელიც დაიკარგა ასეთი გადაყიდვის დაგეგმვის არარსებობის გამო), რაც შეესაბამება აკმაყოფილებს მიმდინარე შემოსავლის მოთხოვნას ბიზნესის ყველა ლარიდან იმდენი ლარი (თეთრი) რამდენიც მომავალს ელოდება n თარიღისთვის ბიზნესის დასაწყისში შეძენილი ქონების საბაზრო ღირებულება ერთისთვის ლარი **რინგის მოდელში** არის თითოეული მათგანის მომავალი მნიშვნელობა (**Future Value**) ლარრუბლი (ან ქონება ერთი ლარისთვის) თავდაპირველად ჩადებულია შეფასებულში ბიზნესი ინვუდისა და ჰოსკალდის მოდელები გამოიყენება იმ ბიუჯეტის შესაფასებლად, რომელშიც ეკონომიკური (მორალურად) გაცვეთილი სპეციალური აქტივების მნიშვნელოვანი წილი ბიზნესის დროს. ბიზნესის ბოლოს, მათი გადაყიდვა შეუძლებელია და ამით დააბრუნებენ ბიზნესში ჩადებულ კაპიტალს. ამიტომ ბიზნესი არსებობს მოთხოვნები ინვესტორისთვის ფულის შოვნისთვის ყოველწლიურად (კვარტალი, თვე) ბიზნესის ან არ ყიდიან გამოყენებული და გამოყენებული იქნება პროდუქციის გამოსაცემად, რომელიც გარკვეულ დროს ითვალისწინებს მუდმივი შემოსავალი (სხვა ბიზნესი) დონეზე. შედეგად, კაპიტალის დაბრუნების მაჩვენებელი ზედმეტად ფასდება და ბიზნესი სათანადოდ არ არის შეფასებული.

ჰოსკალდის მოდელი აფასებს ბიზნესის ღირებულებას, თუ მისი სიცოცხლე საკმარისად გრძელია ნამდვილად კარგია, რადგან იგი აფასებს შესაძლო რეინვესტიციების რისკებს. ფული ბიზნესიდან სარისკო ინვესტიციის ალტერნატივად (მათ შორის იმავე ბიზნესის შესაძლო გაფართოებაში, რისკის იგივე დონით) და არა რისკზე დაფუძნებული საინვესტიციო ინსტრუმენტები, როგორიცაა დაზღვეული საბანკო დეპოზიტები ან სახელმწიფო ობლიგაციები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დაბრუნების ფაქტორი (დაბრუნების მაჩვენებელი) კაპიტალი) დიდი თვალსაზრისით n ამ მოდელში ყოველთვის გაუმართლებლად გამოდის, ვინაიდან

მისი გამოთვლისას (მნიშვნელში) გამოიყენება R მაჩვენებელი, რაც არის განმარტება ნაკლებია ვიდრე განაკვეთი. პირიქით, ბიზნესის მოკლე სიცოცხლის ხანგრძლივობით, მუდმივი შემოსავლით, ეს მოდელია ჰოსკალდამ შეიძლება გაზარდოს მისი სავარაუდო ღირებულება

სემინარი /დისკუსია თემაზე:

„გორდონის მოდელის არსი და გამოყენების მიმართულებები (პროგნოზირება)“

გორდონის მოდელი

გორდონის მოდელი ასევე ყველაზე ხშირად წინასწარი მეთოდია და ბიზნესის საბაზრო ღირებულების მიახლოებითი შეფასება. იმ შემთხვევაში, თუ გრძელვადიანი ბიზნესისთვის (ბიზნესის სასარგებლო ვადა n მიისწრაფვის უსასრულობისკენ ან უსასრულოდ გრძელდება) მისგან მიღებული შემოსავალი აშკარად ცვალებადია (მათი მუდმივის მიახლოება შეუძლებელია საშუალო მოსალოდნელი შემოსავალი), მაგრამ მათი დაგეგმილი დინამიკა ისეთია, რომ მუდმივის დაშვება მათი ზრდის ნომინალური (საშუალო) სიჩქარე (კონსტ.), განსაზღვრის ფორმულა ბიზნესის ღირებულება **PVost** მუდმივი შემოსავლის კაპიტალიზაციით ასე გამოიყურება:

$$PVost = P = \frac{A_{init}}{i - \alpha},$$

სადაც

- **PVost** - მუდმივი შემოსავლის კაპიტალიზაცია
- **Ainit** არის ბიზნესის შემოსავალი, რომელიც მოსალოდნელია საწყისი ერთეულის პერიოდში (წელი, კვარტალი, პროექტის (ბიზნესის) სასარგებლო სასიცოცხლო ციკლის ნარჩენი პერიოდისთვის;
- α არის შემოსავლის პირობითად მუდმივი (საშუალო) ზრდის ტემპი ბიზნესის მითითებულ პერიოდში.

$$\alpha = \frac{(A_t - A_{t-1})}{A_{t-1}} = const$$

ეს ფორმულა ყველაზე ბუნებრივად გამოიყენება **ნარჩენი ღირებულების შესაფასებლად**.

პროექტი ნარჩენი პერიოდის განმავლობაში, რომელიც იწყება გარკვეული დროის შემდეგ საწყისი ინვესტიციისა და მომგებიან ოპერაციულ რეჟიმში "გასვლის" შემდეგ თქვენ ხართ საწარმო. პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლში (თუ ეს პროდუქტის პროექტია) მაშინ როდესაც იწყება გაყიდვებისა და მოგების სტაბილური ზრდის ეტაპი (გარდა ამისა, ინდიკატორისადმი ნდობის ხარისხი უკვე ფაქტობრივად გამოვლინდა სტი) უფრო მეტიც, პროექტის აშკარად ხანგრძლივობა მიაწინებს მის დასრულებაზე (პროდუქტის შეწყვეტა) მცირე სტაბილურობის შემდეგაც მოხდება გაყიდვებისა და მოგების მნიშვნელოვანი შემცირება - იმის გამო, რომ დიდი ხნის

განმავლობაში ყოველდღიური მუშაობის დროს, პროექტის ინიციატორებს ექნებათ დრო, რომ მოემზადონ გამოსაცემად (განავითარონ) ახალი პროდუქტი, რომელიც სწრაფად ჩაანაცვლებს პროდუქციას, რომელიც კარგავს თავის მომგებიანობას_ ტიონი მოცემული პროდუქტის სიცოცხლის ციკლი არ იქნება გრძელი ბიზნესის შემოსავლის შემცირების გაზრდილი ეტაპი, რაც გაზრდის საიმედოობას მათი დინამიკის ზრდა საშუალო შემოსავლის ზრდის ტემპით.

ფინანსური კრიზისის საწარმოებთან დაკავშირებით, აღწერილი სიტუაცია შემდეგნაირად შეიძლება გავიგოთ. თუ საწარმოს ფინანსური აღდგენის გეგმის შესრულების შედეგად გარკვეული საპროგნოზო პერიოდის შემდეგ (რამდენიმე თვის, კვარტლების, წლების შემდეგ) რეალურად ველოდებით ამას, დანიშნული მენეჯერების ხელმძღვანელობით (მათ შორის გარე მენეჯერები) შემდეგი მოვლენები მოხდება საპროგნოზო პერიოდის ბოლოს (ფინანსური პერიოდისთვის გამოყოფილი პერიოდი) კომპანიის მენეჯმენტი) წმინდა შემოსავალი ფირმიდან (ფულადი სახსრების ნაკადების სახით ან წმინდა მოგება) მიაღწევს **AtHPP** მნიშვნელობას;

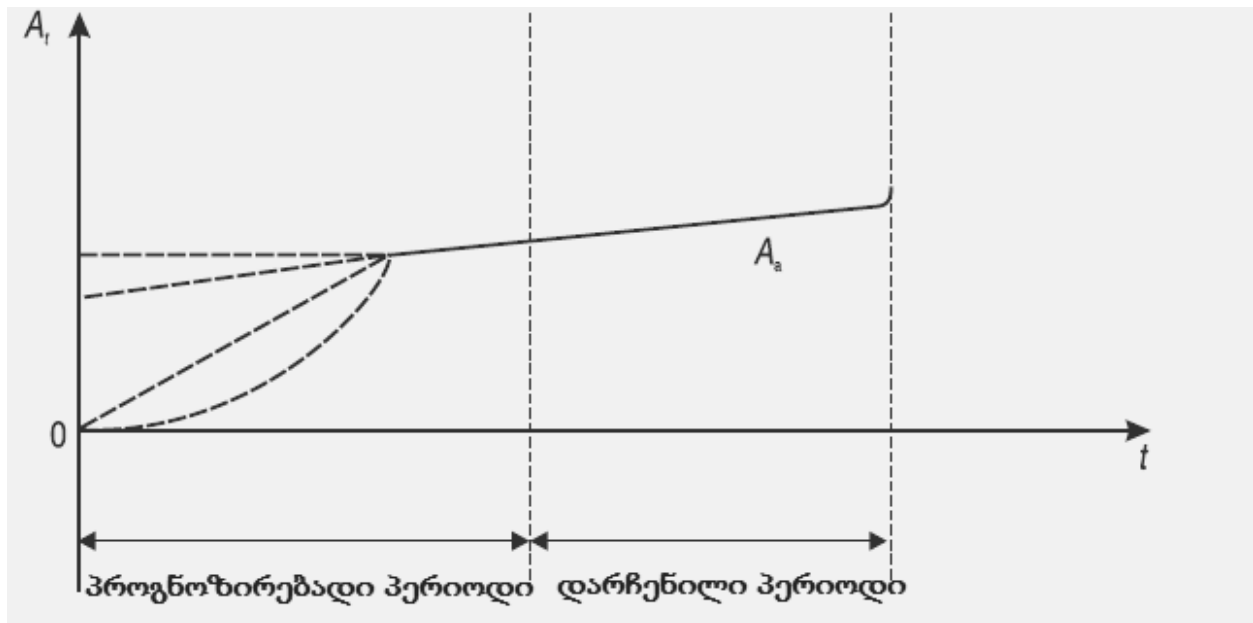
ამ პერიოდის დასრულებამდე შედარებით დიდი ხნით ადრე (გამოყოფილი დრო საწარმოს ფინანსური აღდგენა) გამოვა და ერთხელ მაინც (ორი) საპროგნოზო პერიოდის ერთი თვიდან, კვარტლიდან ან წლიდან მეორეზე) დადასტურებულია, როგორც სანდო მუდმივი გრძელვადიანი ბიზნესიდან შემოსავლის ზრდის ტემპი, მისგან შემოსავლის ფარდობითი ზრდა დონეზე;

გორდონის მოდელის მიხედვით შესაძლებელია დაახლოებით ("მაქსიმუმამდე") შეაფასეთ საწარმოს პროგნოზირებული საბაზრო ღირებულება, რა იქნება ეს პროგნოზის პერიოდის ბოლოსთვის (გამოყოფილი პერიოდი) კომპანიის ფინანსური აღდგენა), - ამ ფასად (სავარაუდო ღირებულება _ ხელახალი გაყიდვა), ბიზნესის გაყიდვა შეიძლება მოსალოდნელი იყოს წლები (კვარტლები, თვეები) ახალ მფლობელებს

$$N_{t_{\text{HPP}}} = \frac{\text{AtHPP} (1+\alpha)}{i-\alpha}.$$

გორდონის მოდელის მოცემული გამოყენება ღირებულია იმით, რომ იგი აშკარად გამოყოფს ორს პროგნოზირებული საბაზრო ღირებულების ნდობის ეტალონები_ საწარმოს:

- 1) შემოსავლის დონის მიღწევა **tcp** წლის შემდეგ (კვარტლები, თვეები) ბიზნესისგან;
- 2) იმის გარანტია, რომ ამის ამოწურვამდე გარკვეული დროა ბიზნესი დაიწყებს შემოსავლის მიღებას, რომელიც ზრდის ტემპის ზრდასთან ერთად.

ნაზი.18.1. ბიზნესის შემოსავლის მიახლოება რაც, ფაქტობრივად, მოსალოდნელია ნარჩენი პერიოდის განმავლობაში .

უნდა გაანალიზდეს კონტროლის მითითებულ პარამეტრებთან შესაბამისობა საწარმოს ფინანსური აღდგენის ბიზნეს გეგმები. გორდონის მოდელის გამოყენების ბუნებრივი მოთხოვნა ბიზნესის შეფასებისთვის არის მოთხოვნა, რომელიც, როგორც მუდმივი, გრძელვადიანი განაკვეთი ბიზნესის შემოსავლის ზრდა იყო ზომიერი.

პირველ რიგში, ეს უნდა იყოს განზრახ ნაკლები, ვიდრე ფასდაკლების მაჩვენებელი ი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, შეფასება ბიზნესის ღირებულება გორდონის მოდელის მიხედვით, სრულიად ირაციონალური იქნება კარგი შედეგები - კერძოდ, სიჩქარით მეტი ვიდრე i (რაც მიუთითებს რომ სავარაუდო ბიზნესი სუპერ მომგებიანია), ბიზნესის ღირებულების შეფასება იქნება ზოგადად უარყოფითი მეორე, გრძელვადიანი შემოსავლის ძალიან მაღალი ტემპის დაშვება ბიზნესიდან უბრალოდ არარეალურია. გრაფიკულად, გორდონის მოდელის გამოყენების შემთხვევა სამომავლო პროგნოზის შესაფასებლად ბიზნესის ღირებულება (საწარმო, რომელიც ახორციელებს მას, თუ იგი სპეციალიზდება) მხოლოდ ამ ბიზნესზე და შეიქმნა მისი განვითარების პროექტისთვის), მოსალოდნელია მისი განზრახული გადაყიდვის დროისათვის (ნარჩენი პერიოდის დასაწყისში),

გრძელვადიანი ბიზნესი (საწარმოს გეგმიური გაყიდვის შემდეგ, რომელიც ყიდის მას) შემოსავალი A , რომელსაც ამ პერიოდში აქვს მუდმივი გრძელვადიანი ზრდის ტემპი **ნაზ. 18.1.** ნაჩვენებია, რომ მნიშვნელობა არ აქვს როგორ (აბსოლუტურად განსხვავებული ბიზნესის შემოსავლის შესაძლო დინამიკა, რომელიც ნაჩვენებია წყვეტილი ხაზებით შემოსავლების ზრდის დაწყების წინა ხაზები სუსტად გამოხატულ ექსპონენციურად) საწარმო საპროგნოზო პერიოდში მიაღწევს

სტაბილურს შემოსავლის ზრდის ტემპი და მათი დონე დადგენილია საპროგნოზო პერიოდის ბოლოს.

მთავარია, ეს მოხდეს. თუ პროგნოზი (საპროგნოზო პერიოდის ბოლოს) ბიზნესის საბაზრო ღირებულება მისი გაყიდვის სავარაუდო ფასი განისაზღვრება გორდონის მოდელის მიხედვით, აქედან გამომდინარე, შეიძლება შეფასდეს მისი მიმდინარე (შეფასების დროს) ექვივალენტი **PVost** - ეს არის ის, თუ რამდენს ("მაქსიმუმს") მისცემთ საკუთარ თავს თქვენი თანხის გადახდა გადაყიდეთ ეს ბიზნესი *t*-ე წლების შემდეგ (კვარტლები, თვეები) ნებისმიერი ინვესტიციის შემდეგ მხარე კერძოდ, ზუსტად ამდენს ელით პოტენციური ინვესტიციისგან კომპანიის აქციებისთვის, რომელსაც გაყიდვის შესაძლებლობა აქვს ბიზნეს გეგმა, რომელიც გვპირდება ზემოთ აღნიშნულ ეტაპების მიღწევას ეს ხდება ნორმალური ფასდაკლებით, ანუ გაანგარიშებით შესაძლო მომავლის ღირებულება, *t*-ე წლებში (კვარტლები, თვეები), შემოსავალი სადავო ბიზნესის გადაყიდვა ღირებულებით:

$$PVost = \frac{P_t}{(1+i)^t}$$

ამრიგად, ეკონომიკურ რეალობაში შეიძლება არსებობდეს ბიზნესის ტიპები (ინვესტიცია პროექტები), რომლებსაც თავდაპირველად და ობიექტურად აქვთ გათვალისწინებული სტრუქტურა შემოსავლის ტური.

მაშინ გორდონის მოდელის გამოყენება არ იქნება დაახლოება, მაგრამ საკმარისი ზუსტად ასახავს მათ რეალურ ეფექტურობას. ცხადია, მთავარი ასეთი პროექტებია და პროდუქტების ნიშნებია:

გაყიდვების ბაზრის პრაქტიკულად შეუზღუდავი შესაძლებლობები; საჭირო შეძენილი რესურსების მომარაგების სტაბილურობა; მნიშვნელოვანი მორალური ხანგრძლივობა (რეზერვი დრო კონსტრუქციულამდე) და გამოყენებული ძირითადი ტექნოლოგიებისა და აღჭურვილობის ფუნქციონალური მოძველება) მიცემა; Growth ზრდისთვის აუცილებელი საკრედიტო სახსრების საიმედო წვდომა; ზოგადი ეკონომიკური გარემოს სტაბილურობა, პოლიტიკური ვითარება და კანონმდებლობა.

კითხვები განმეორებისთვის

თავი 18

1. რა არის ფულადი სახსრების მოძრაობა?
2. როგორ იწარმოება გასული და მომავალი ფულადი სახსრების გაანგარიშება კაპიტალისთვის?
3. რა განსხვავებაა ფულადი სახსრების მოძრაობას შორის ერთის მხრივ საკუთარი კაპიტალისთვის და მეორეს მხრივ სესხისგან გარეშეფულადი სახსრების მოძრაობას, შორის ? ნომინალური და რეალური ფულადი სახსრები?

4.რა უპირატესობა აქვს ბიზნესის შეფასებას, რომელიც დაფუძნებულია საპროგნოზო ფულადი ნაკადების საფუძველზე და რას გულისხმობს მიმდინარე შეფასებები ბიზნესის შეფასების საფუძველზე წმინდა მოგების პროგნოზზე?

5. რას წარმოადგენს **გორდონის მოდელი** და რა ვარაუდებს გამოთქვამს იგი?

6.რატომ გამოითვლება მომავალ სავარაუდო საბაზრო ღირებულების ამჟამინდელი ღირებულება? საწარმოს მაჩვენებლები, რომელიც განისაზღვრება გორდონის მოდელით?

ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 18

1. შემდეგი შემდეგი მიზეზების გამო, კომპანიის ფულადი ნაკადები (ანგარიშის ბალანსი) შეიძლება აღემატებოდეს გამოცხადებულ მოგებას:

ა) კომპანია იყენებს LIFO-ს;

ბ) კომპანია იყენებს ახლად შეძენილი ან თვითშექმნილი ძვირადღირებული ძირითადი საშუალებების დაჩქარებულ ცვეთას;

გ) არსებობს დაუმთავრებელი სამუშაოები, რომელთათვისაც მიღებულია მიღწევები და ისინი არ შედიან გაყიდული პროდუქციის მოცულობაში სამუშაოების დასრულებამდე და ჩაბარებამდე;

დ) ჩამოთვლილი ყველა მიზეზის გამო?

სწორი პასუხია: დ) რადგან LIFO მეთოდი ინფლაციურ პირობებში ზრდის გაყიდვების ნაჩვენებ ღირებულებას; დაჩქარებული ცვეთის პერიოდის დასაწყისში ხდება ამორტიზაციის გაზრდილი გამოქვითვები, ნაჩვენებია ოპერაციულ ხარჯებში, მაგრამ არ ტოვებს საწარმოს; ახალი დაუმთავრებელი შეკვეთების წინასწარი ქვითრები გადააჭარბებს წინა შეკვეთების ანალოგიურ მიღებებს, თუ ადრე პროდუქტები გაიყიდა წინასწარი გარეშე ან შეკვეთების მოცულობა გაიზარდა.

2. სანამ დისკონტირების პროცენტია, სესხისგან თავისუფალი ფულადი ნაკადების დისკონტირება უნდა მოხდეს:

ა) კაპიტალის აქტივების ფასების მოდელის მიხედვით გაანგარიშებული კურსით

ბ) ფასდაკლების განაკვეთის კუმულაციური აგებულებით მიღებული მიწოდება;

გ) კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულების ტოლი განაკვეთით;

დ) საწარმოს ბალანსზე გამოანგარიშებული კოეფიციენტის "ინვესტიციის კაპიტალი" ტოლი განაკვეთით;

ე) განსხვავებული ტემპით?

სწორი პასუხია: გ) რადგან საპროცენტო განაკვეთი, ტოლია შეფასებული საწარმოს კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულების, ითვალისწინებს საწარმოს ნასესხ კაპიტალზე წარმოდგენილი საპროცენტო განაკვეთს და ეს ანაზღაურებს სესხის პროცენტის გადახდის გაუთვალისწინებლად ფირმის უნაღდო ფულადი ნაკადების პროგნოზირებისას.

3. ჩამოთვლილთაგან რომელი მოდელი გამოიყენება გრძელვადიანი ბიზნესის შესაფასებლად ფულადი ნაკადების საშუალო სტაბილური ზრდის ტემპით:

ა) რინგის მოდელი;

ბ) გორდონის მოდელი;

გ) ინვუდის მოდელი;

დ) ჰოსკალდის მოდელი?

სწორი პასუხია: ბ), რადგან ეს არის გორდონის მოდელი, რომელიც გამოიყენება გრძელვადიანი (განუსაზღვრელი ვადით) ბიზნესის ნარჩენი მიმდინარე ღირებულების შესაფასებლად, მუდმივი დაბალი ზრდის ტემპით (მოგება).

4. სიმართლეა შემდეგი განცხადება: შეგიძლიათ დაამატოთ ფირმის ღირებულებას მიღებული მისი საქმიანობიდან მიღებული შემოსავლის მიმდინარე ღირებულებად, იმ აქტივების საბაზრო ღირებულება, რომლებიც არ არის გამოყენებული და არ გამოიყენება ამ ბიზნესში:

ა) ნამდვილი;

ბ) არასწორი;

გ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: ა) რადგან, პირველ რიგში, ამ პერიოდის განმავლობაში ამ აქტივების რეალიზაციიდან მიღებული სავარაუდო შემოსავალი წარმოადგენს, ფაქტობრივად, დამატებით არადისკონტირებულ შემოსავალს ფირმის მფლობელისთვის, რომელიც შემდეგ უნდა შევიდეს მის შეფასებაში; მეორეც, აღინიშნა, რომ ზედმეტი აქტივების გაყიდვა არ ზიანს აყენებს ბიზნესის მომავალი მოგებიდან, რომელიც გათვალისწინებული იქნა მისი შეფასებისას.

5. თუ კაპიტალზე დაბრუნების მაჩვენებელი მიიღება უკონტროლო მოგების მაჩვენებლის დონეზე, მაშინ დროში შეზღუდული ბიზნესის ღირებულების გაანგარიშებისას, რომელსაც მუდმივი შემოსავალი მოაქვს, მისი შეფასება:

ა) გადაჭარბებულია;

ბ) დაუფასებლად;

გ) უცვლელი რჩება;

დ) დამოკიდებულია სხვა გარემოებებზე?

სწორი პასუხია: დ), რადგან განხილული შეფასება დამოკიდებულია ბიზნესის ცხოვრების ხანგრძლივობაზე (იხ. ჰოსკალდის მოდელის ფორმულა).

თავი 19

ბიზნესის საბაზრო მიდგომის შეფასების მეთოდების მახასიათებლები

19.1. კაპიტალის ბაზრის მეთოდი

19.2. გარიგების მეთოდი

19.3. დარგობრივი (ინდუსტრიის) სპეციალური მოდელი

❖ **სემინარი/დისკუსია თემაზე.** „კაპიტალის ბაზრის მეთოდის ალგორითმი“

❖ კითხვები განმეორებისთვის

❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 19

ბიზნესის საბაზრო მიდგომის შეფასების მეთოდების მახასიათებლები

19.1. კაპიტალის ბაზრის მეთოდი

ბიზნესის შეფასების საბაზრო მიდგომა ხორციელდება შეფასების სამი მეთოდით, რომელიც მოიცავს: 1) კაპიტალის ბაზრის მეთოდს; 2) გარიგების მეთოდს; 3) "ინდუსტრიის სპეციფიკური" მეთოდს.

ბიზნესის შეფასების საბაზრო მიდგომის **ზოგადი მეთოდოლოგია** შემდეგია:

ა) შეფასების ობიექტი არის დახურული კომპანია ან ოფიციალურად ღია კომპანია, რომლის აქციები არ არის საკმარისად ლიკვიდური, ამიტომ არსებობს ამ აქციების ნდობის დეფიციტი;

ბ) საკმარისად ლიკვიდური წილის მქონე საზოგადოებრივ კომპანიებს შორის იძებნება კომპანიის ანალოგი (უახლოესი ანალოგი);

გ) ბაზარი აღებულია როგორც საფუძველი (პირდაპირ შეიმჩნევა საფონდო ბირჟაზე) კომპანიის აქციების ღირებულება - ანალოგი და მათი საერთო რაოდენობა, მიმოქცევაში (ეს უკანასკნელი კომპანიის საბანკო შეფასებაა) თავად საფონდო ბირჟების მიერ მოწოდებული ჟურნალი);

დ) ექვემდებარება სხვადასხვა კორექტირებას, თანაფარდობა მსგავსი კომპანიის ნამდვილ საბაზრო ფასსა და რეკლამას შორის მისი საქმიანობის დაანონსებული ფინანსური შედეგები (აგრეთვე გამოცხადებული) მისი კაპიტალის სტრუქტურა), რომლებიც განმსაზღვრელი ძირითადი ფაქტორია ანალოგიური კომპანიის საბაზრო ღირებულების შესახებ საფონდო ბირჟის "აზრი";

ე) მითითებული თანაფარდობა გამრავლებულია მიმდინარე მაჩვენებლების შესაბამის მაჩვენებლებზე შეფასებული ფინანსური შედეგები (აგრეთვე კაპიტალის სტრუქტურა) კომპანია - ამით ფასდება სავარაუდო ღირებულება. დახურული კომპანია, რომლის ვაჭრობა შეიძლებოდა საფონდო ბირჟაზე, თუ მისი აქციები განთავსდებოდა ამ ბაზარზე და საკმარისად ლიკვიდური იყო (თუ ვარაუდი, რომ მსგავსი კომპანიები ფინანსურად გამჭვირვალეა ბაზრებს უნდა ჰქონდეთ

დაახლოებით იგივე თანაფარდობა ფინანსური შედეგები და მათი საბაზრო ღირებულება).

ასევე, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ბაზრის მიდგომა ადეკვატურია საწარმოს შესაფასებლად; იგი მოქმედებს, რადგან კომპანია ანალოგი, რომელიც მასში გამოიყენება შეფასებისთვის არის მოქმედებს და საფონდო ბირჟის მიერ შეფასებულია, როგორც მოქმედი. უფრო განვითარებული და ფინანსურად "გამჭვირვალე" (ანუ ის ფართო საზოგადოებას ეყრდნობა) შედგენილი და საიმედოდ შემოწმებული ინფორმაცია იმ კომპანიების შესახებ, რომელთა აქციებით ვაჭრობა ხდება გერმანული) ქვეყნის საფონდო ბირჟა, განსაკუთრებით ბაზრის საფუძველზე მიღებული შეფასებები ბიზნესის შეფასების მიდგომა, დააკმაყოფილოს გონივრული ბაზრის მოთხოვნები ბიზნესის ღირებულებაში.

კაპიტალის ბაზრის მეთოდი ემყარება მიმდინარე ან პროგნოზირებული (მოსალოდნელი რეალიზაციის დროს) წმინდა (ნაკლები ვალი) საბალანსო ღირებულება, მოგება ან ფულადი სახსრების მოძრაობა (ნაშთი მოცემული საწარმოს "რეალური ფული") განსაზღვრავს მის გონივრულს საბაზრო ღირებულება ამ შთაბეჭდილებების ამჟამინდელი თანაფარდობის ანალოგიით – და აქციების ფასები (სინამდვილეში გაიყიდა, როგორც მრავალი ხელახლა გაიყიდა აქციების ბლოკები) არსებულიდან (ეკუთვნის იგივე) საწარმოები.

ამ შემთხვევაში, ფირმები მიიღება საწარმოო საწარმოებად ინდუსტრია, რომლის აქციები ლიკვიდურია და საკმაოდ საიმედოდ ივაჭრება საფონდო ბირჟაზე ან გაიცემა რეცეპტის გარეშე საფონდო ბირჟა. მსგავსი საწარმოებისთვის ღია სააქციო საზოგადოების სახით, ინფორმაცია ინფორმაცია მათი აქტივების, მოგებისა და მათგან მიღებული ფულადი სახსრების მოძრაობის მაჩვენებლის შესახებ (დაახლოებით როგორ გამოვთვალოთ აქ, იხილეთ ქვემოთ) გარკვეულწილად გამოქვეყნებული და შემფასებლისადმი ბუნდოვანია (მაგალითად, საჯაროდ ვაჭრობითი კომპანიების სახით ფინანსური ანგარიშგება და პროსპექტი - ან ფინანსური ასლის სახით გამომავალი ანგარიშები, რომლებიც, "საზოგადოების" მოთხოვნით, ხსნიან სააქციო საზოგადოებებს კანონით ვალდებულნი არიან უზრუნველყონ).

ამგვარაა, რომ ფირმების შერჩევა, რომლებიც მსგავსია შეფასებული საწარმოს, უნდა იყოს დაიცვან გარკვეული კრიტერიუმები - ისე, რომ იგივე, რაც შეფასებისთვის საწარმოს, მსგავსი პროდუქტის პროფილის წილი, ზომა მიღება, ისე, რომ კომპანიის სასიცოცხლო ციკლის ეტაპი ივაჭრებს გაყიდვები, ტერიტორიული ადგილმდებარეობა, საკუთარი და ნასესხები კაპიტალის სტრუქტურა და ა.შ.

ამჟამინდელი ფირმების შესახებ ინფორმაციის საფუძველზე, ე.წ. **მულტიპლიკატორები** "(კოეფიციენტები) -" ფასი / წმინდა საბალანსო ღირებულება ", " ფასი / რეალობა "და" ფასი / ფულადი ნაკადები "(შეიძლება არსებობდეს საწარმოებიც, განსაკუთრებული ამ ფაქტორებზე მონაცემების მონიტორინგისა და გაყიდვის საფუძველზე) ერთ ან სხვა ფორმა. ეს მულტიპლიკატორები წარმოადგენენ მაქსიმალურ შესაძლებლობებს პერიოდის მიხედვით (ამ დროის მიხედვით, ამ ფირმების მიერ კვოტირება) იმავე კომპანიის აქციების ფასის თანაფარდობა ფირმები,

შესაბამისად, თავიანთ ქსელში (ბალანსში ნაჩვენები გადასახდელი ანგარიშების შემცირებით) დავალიანება) საბალანსო ღირებულება, მოგება ან ფულადი სახსრების მოძრაობა(უმარტივესი ვარიანტი, რომელიც გამოითვლება დეკლარირებული მოგების საფუძველზე ამორტიზაციის გადასახადი, საშემოსავლო გადასახადი და გადახდილი პროცენტი გრძელვადიანი სესხები). ამ შემთხვევაში, "ფასი / მოგება" მულტიპლიკატორი შეიძლება იყოს მოგებასა და მოგებასთან დაკავშირებით დაბეგვრა ან დაბეგვამდე, მაგრამ პროცენტის გადახდის შემდეგ გადაუდებელი სესხები.

მითითებული ფასების კოეფიციენტები შეიძლება გამოითვალოს ისე, რომ მიმდინარე ფასი მსგავსი კომპანიის აქციები ეხება ბოლო გამოქვეყნებულ მაჩვენებელს ანალოგური კომპანიის ნებისმიერი ფინანსური შედეგი. უფრო მეტიც, თუ წინააღმდეგ შემთხვევაში კონკრეტულად არ არის მითითებული, ეს არის წილის ფასის კორელაციის გზა და მისი ფინანსური შედეგები, როგორც წესი, იგულისხმება. კაპიტალის ბაზრის მეთოდის ალგორითმი ასეთია.

ნაბიჯი 1. მსგავსი კომპანიის ძებნა ხორციელდება ორ ეტაპად.

1.1. "კომპანიების - მსგავსების კანდიდატების" სიის ფორმირება, რომელში აქ შედის საწარმოები, რომლებიც სპეციალიზდებიან იმავე პროდუქტის ჯგუფში ასე რომ, შეფასებული კომპანია (საქონლისა და მომსახურების ასეთი კლასიფიკატორის მიხედვით, როგორც "სტანდარტული ინდუსტრიული კლასიფიკაცია" (New_York, UNO, 1981).

1.2. **სკრინინგი** ზემოთ აღწერილი სიიდან "კომპანიები -კანდიდატები მსგავსებისთვის" საწარმოების, რომლებიც მნიშვნელოვნად არ აკმაყოფილებს შეფასებული და მსგავსი ფირმების შედარების დამატებითი კრიტერიუმები. ამ კრიტერიუმებში შედის:

- ა) საწარმოს ზომა;
- ბ) ფირმის კაპიტალის სტრუქტურა ჩვენ (ნასესხები კაპიტალის წილი);
- გ) ყიდვა-გაყიდვის ბაზრები;
- დ) სასიცოცხლო ციკლის სტადია ბიზნესი (მათთვის სპეც. პროდუქტი);
- ე) ტერიტორიული ახალი ადგილმდებარეობა (გავლენას ახდენს ტრანსპორტის ხარჯებზე);
- ვ) დამოუკიდებლობის ხარისხი ხიდები ფინანსური_ინდუსტრიული ჯგუფებიდან (ან იმავე ჯგუფებში შესვლა);
- ზ) გამოყენებითი აღრიცხვის სისტემის ინდივიდუალური მახასიათებლები.

ნაბიჯი 2. საფონდო ბირჟაზე დაფიქსირებული ერთი აქციის ფასის აღება ანალოგური კომპანია და გამრავლება მისი გამოჩენილი აქციების რაოდენობაზე ანუ გათვალისწინებულია საფონდო ბირჟის მიერ ("ბაზარზე თამაში") - ამით მიიღება ნამდვილი საბაზრო ღირებულება ანალოგური:

$$P_{av} = P_{an} \cdot N_{ob},$$

$$N_{ob} = N - N_{ac} - N_{an};$$

N – კომპანიის აქციების საერთო რაოდენობა _ ანალოგი;

Nac – მსგავსი კომპანიის მიერ ნაყიდი აქციების რაოდენობა;

Nan– მის მიერ გაცემული ანალოგიური კომპანიის აქციების რაოდენობა, რომელიც ჯერ არ არის განთავსებული ბაზარზე (ყველა მითითებული მონაცემები აღებულია გამოქვეყნებული ფინანსური ანგარიშიდან ღია_იგივე კომპანია _ მსგავსი).

ნაბიჯი 3. ფასების კოეფიციენტების შედგენა კომპანიის_ ანალოგის მიხედვით (ფასი გამრავლები) ტიპის "ფასი / მოგება", "ფასი / მოგება პროცენტამდე და გადასახადამდე", "ფასი / მოგება გადასახადებამდე ", "ფასი / ფულადი სახსრების მოძრაობა ", "ფასი / მოგება მანამდე პროცენტები და გადასახადები, ამორტიზაციის გამოკლებები ", "ფასი / წიგნაკი კომპანია ", სადაც "არის ანალოგიური კომპანიის საბაზრო ფასი, რომელიც ემთხვევა მაჩვენებელს.

ნაბიჯი 4. მოცემული კომპანიის სავარაუდო ღირებულების (CP) გაანგარიშება - შეფასების საგანი, როგორც მასში მიღებული ერთ-ერთი პროდუქტის პროდუქტი კომპანიის_ ანალოგის ფასის კოეფიციენტები, სინთეზირებული 3-ე ეტაპზე, შესაბამის_ზე ამის შესაბამისი ბაზა, ანუ შეფასებული საწარმოს მაჩვენებელი, რომელიც ემთხვევა ანალოგიური კომპანიის მიერ გამოყენებული ფასების თანაფარდობის მნიშვნელობას.

ჩართულია მაგალითი: Tsok = მოგება შეფასებული კომპანიის პროცენტებსა და გადასახადებზე ადრე (ანალოგიური კომპანიის ფასი / მოგება მსგავსი კომპანიის პროცენტამდე და გადასახადზე ადრე). ამ მეთოდის ზოგადი იდეა ისაა, რომ მიმდინარე ან საწარმოს საპროგნოზო საბაზრო ღირებულება, ეს ჯერ არ არის დადასტურებული საბაზრო ღირებულება განისაზღვრება ანალოგიურად საბაზრო ღირებულებასთან_ მსგავსი საწარმოების რაოდენობა, რომლებიც ციტირებულია საფონდო ბირჟაზე (როგორც წესი, ღია სააქციო საზოგადოება), რისთვისაც შედარებით სტაბილურია მკაფიო ურთიერთობები, რომლებიც ხასიათდება შესაბამისი გამრავლებით.

საფონდო ბირჟა ხელს უწყობს საწარმოს შეფასებას. ფასების ჯერადი კაპიტალის ბაზრის მეთოდით (მეთოდის სახელწოდება მომდინარეობს იქიდან, რომ სასურველია ანალოგიური კომპანიების ნიმუშში შეტანა, მიუხედავად იმისა, რომ ყველა მხოლოდ ერთი ფირმა, მაგრამ ნამდვილად მსგავსია შეფასებული საწარმოს გამოიყენება, მორგებულია მათი წმინდა საბალანსო ღირებულების თანაფარდობისთვის წილი, მოგება ან ფულადი ნაკადები წილის ღირებულებასთან შედარებით ანალოგიური კომპანიების კაპიტალი (ამ კორექტირებას უკვე შეიცავს მულტიპლიკატორის მნიშვნელობა).

ზემოაღნიშნული კომენტარების გათვალისწინებით, მიმდინარე ან მომავლის შეფასება (ავტორი წარმოდგენილი ბიზნეს გეგმის განსახორციელებლად საპროგნოზო პერიოდის გასვლა) საწარმოს ღირებულება შეიძლება აისახოს შემდეგი **ალტერნატივით მარტივი ფორმულებით**, რომლებიც ვარაუდობენ, რომ რეალურად შეიმჩნევა აწმყოში მომენტში საფონდო ბირჟაზე მსგავსი ფირმების აქციების ფასის ჯერადი მიმდინარე ან კომპანიის წმინდა საბალანსო ღირებულების პროგნოზირებული მაჩვენებლები, მოგება (სტანდარტულად - წმინდა მოგება, ანუ მოგება მინუს გადახდა გრძელვადიანი სესხისა და საშემოსავლო გადასახადისთვის)

და ფულადი სახსრების მოძრაობა (გამოქვეყნებულია) კომპანიის ანალოგიური მონაცემების მიხედვით, ეს მაჩვენებელი შეიძლება იყოს სავარაუდო_ მაგრამ მითითებულია მისი წმინდა მოგების დონეზე, პლუს ამორტიზაციის გამოქვითვები) შესაბამისად:

1. საწარმოს სავარაუდო ღირებულება = გამრავლება "ფასი / წიგნის ღირებულება მიმდინარე ან პროგნოზირებული წმინდა წიგნს ღირებულება

2. საწარმოს სავარაუდო ღირებულება = "ფასი / მოგება" მულტიპლიკატორი კომპანიის მოგების მიმდინარე ან პროგნოზირებული ღირებულება.

3. საწარმოს სავარაუდო ღირებულება = მულტიპლიკატორი „ფასი / ფულადი თანხა ნაკადი " საწარმოს მიმდინარე ან დაგეგმილი ფულადი ნაკადები.

ზემოხსენებული ალგორითმის მესამე და მეოთხე საფეხურებთან დაკავშირებით, იგი შემდეგნაირად მიდის მონაცემების რამდენიმე მნიშვნელოვანი სავალდებულო შესწორების გამოყენებით გამოითვლება ალგორითმის ამ ნაბიჯებზე, რამაც უნდა აღმოფხვრას ინდივიდის გავლენა შეფასებული კომპანიის საბუღალტრო სისტემების სპეციფიკური მახასიათებლები და ამახინჯებს მათი ფასების თანაფარდობას და ნაჩვენებია ფინანსური შედეგები.

19.2. გარიგების მეთოდი

თუ ანალოგიური კომპანიის მეთოდი გულისხმობს გაანგარიშებას და გამოყენებას მულტიპლიკატორები, რომლებიც გამოითვლება აქციების ფასებში რეალურად გაყიდვის შემადგენლობაში მსგავსი კომპანიების საკონტროლო პაკეტებს, შემდეგ მსგავსი ვარიაციას მეთოდს ეწოდება **გარიგების მეთოდი**.

ფასი აწარმოებს კაპიტალის ბაზრის ალგორითმში, თუ ის გარიგების მეთოდად გადაიქცევა, განაწილებულია, როგორც მსგავსი კომპანიის აქციის ფასი, რაც შედარებით შეინიშნებოდა ცოტა ხნის წინ, როდესაც ყიდვა_ გაყიდვა არ აკონტროლებდა, მაგრამ აქციების ასეთი დიდი ბლოკები ანალოგიური კომპანიების, რომ მათმა შეძენამ საშუალება მისცა აქციების მყიდველს მათი წარმომადგენლების ჩართვა ამ კომპანიების დირექტორთა საბჭოში.

ამრიგად, გარიგების მეთოდი ითვალისწინებს იმ ოპერაციებს, რომლებიც ირიცხება აქციების ბლოკით, რომლებიც ხასიათდება **შერწყმისა და შენაძენის** სახით. ეს მეთოდი მიზნად ისახავს შეფასებული კომპანიის ღირებულების დადგენას გაანგარიშებისას დიდი წილის შეძენისთვის, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, იგი იძლევა შეფასებას საწარმოები "მისი ახალი მფლობელის თვალთ" - "კონტროლის პრემიის" გათვალისწინებით, რომელიც შეიცავს ერთი აქციის ფასს, თუ ის დიდი წილის ნაწილად არის შეძენილი საწარმოები.

მოცემულია ამ მეთოდის გამოყენების პრაქტიკული შესაძლებლობები გაცილებით ნაკლებად ხშირად (ფსონების საკონტროლო გარიგებების შედარებით დაბალი სიხშირის გამო) და გულისხმობს საწარმოს ღირებულების შეფასებას

მფლობელის თვალსაზრისით. იმ სიტუაციებში, როდესაც ეს კონკრეტული შეფასებაა საჭირო, დამატებას ტროლი უკვე ზედმეტია.

პირიქით, არასასურველი მაკონტროლებელი პაკეტის შეფასებაზე გადასვლისას (მონაწილეობა უმცირესობა) გარიგების მეთოდით თავდაპირველად მიღებული შეფასებიდან ხდება აუცილებელია საწყისი შეფასების შემცირება ე.წ. "skid"-ით პაკეტის უკონტროლო ხასიათისთვის. " იგი, ისევე როგორც "საკონტროლო პრიზი", ასევე შეიძლება მიაღწიოს 35-40% -ს, მაგრამ, როგორც წესი, ეს ნაკლებია - 20-25%.

გარიგების მეთოდი შემცირებულია იმავე ალგორითმზე, როგორც კაპიტალის ბაზრის მეთოდი -ძირითადად განსხვავება, რომელსაც გამოყენებული მულტიპლიკატორები ითვლიან, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ დაყრდნობით საფონდო ბირჟაზე სავაჭრო გარიგებების ფასებზე მითითებით პაკეტები.

19.3. დარგობრივი (ინდუსტრიის) სპეციალური მოდელი

ინდუსტრიის სპეციფიკური მეთოდია ბაზრის მეთოდის ასეთი მოდიფიკაცია განისაზღვრება (ასევე გათვალისწინებულია მისი ალგორითმიც), ფასის მულტიპლიკატორით - თანაფარდობა "ფასი / მთლიანი შემოსავალი" (იგივე - "ფასი / შემოსავალი"), "ფასი / გაყიდვების მოცულობა").

შესაბამისად, კაპიტალის ბაზრის მეთოდის ალგორითმის მე-3 და მე-4 ნაბიჯებზე, შეფასებული კომპანიის ამ მულტიპლიკატორი და მთლიანი შემოსავალი, როგორც ბაზა რომელიც მრავლდება მოცემული კომპანიის განსაზღვრული ღირებულების მისაღებად.

ფიქსირებული მულტიპლიკატორი. ამ მეთოდის თავად სახელწოდება გვიჩვენებს, რომ მისი გამოყენება მხოლოდ სპეციფიკური დარგებისთვის არის შეზღუდული ციფრული ინდუსტრიით - სადაც ნამდვილად საკმარისია საიმედო კორელაცია ლიკვიდური აქტივების მქონე კომპანიების საბაზრო ღირებულებას შორის პროდუქციის რეალიზაციის მოცულობით და მათი გაყიდვებით.

ეს ინდუსტრიები ძირითადად წარმოადგენს საწვავის ნედლეულის კომპლექსის ინდუსტრიებს. ისევე როგორც სხვა კონკურენტუნარიანი ინდუსტრიები გამოხატული სტანდარტებით ახალი პროდუქტი, სადაც მოგების დინამიკა განისაზღვრება, უპირველეს ყოვლისა, განახლებით პროდუქტის განვითარება და წარმატება ბაზრის წილის შენარჩუნებაში და გაფართოებაში, სტანდარტიზებული პროდუქტის გაყიდვები. ამ შემთხვევაში მოგების აღრიცხვა ოდნავ განსხვავდება საწარმოს ფულადი ნაკადებისგან, ვინაიდან პროდუქტის განახლებასა და წარმოების უნარის შენარჩუნებაში (მიმდინარე მოგებისა და ზარალის ანალიზისას არ არის გათვალისწინებული) ხორციელდება საწინააღმდეგოდ ძალიან იშვიათად.

სემინარი /დისკუსია: თემაზე „ კაპიტალის ბაზრის მეთოდის ალგორითმი“

პირველი, საწარმოს შიდა ინფორმაციაზე წვდომა საჭიროა შეფასებული

კომპანიის მოგების გადაანგარიშება შესაბამისად ინვენტარის საგნების აღრიცხვის იმ მეთოდით (აღრიცხვის მეთოდი შემენილი რესურსები გაყიდული საქონლის ღირებულებაში), რომელიც გამოიყენება გამოიყენება ანალოგური კომპანიის მიერ დეკლარირებული მოგების გამოსათვლელად (მითითება რომელ მეთოდს იყენებს, უნდა შეიცავდეს გამოქვეყნებულ ღია წყაროში კომპანია – მოგება-ზარალის ანალოგიური განცხადება). მაგალითად, თუ შეფასება კომპანია გამოიყენებს LIFO მეთოდს თავის აღრიცხვის სისტემაში, და არის საშუალო მოძრავი მეთოდი, მაშინ მოგება უნდა გამოითვალოს შეფასებული კომპანიის კაპიტალის ბაზრის მეთოდის ალგორითმის მე -4 ეტაპზე გამოყენებული მოძრავი საშუალო მეთოდის გამოყენებით (აღრიცხული შემენის ხარჯების გადაანგარიშება – ნედლეული, მასალები, კომპონენტები და სხვა შემენილი საქონელი).

მეორე, თუ ინფორმაცია არსებობს (ასევე გამოქვეყნებული ბალანსიდან) ანალოგური კომპანიის ანგარიშის შესახებ), რომ ანალოგიური კომპანია თავისი მნიშვნელოვანი რაოდენობით იყენებს ამორტიზაციის მეთოდებს, გარდა ამორტიზაციის მეთოდებისა, მათი აქტივებისთვის. გამოიყენება შეფასებული ფირმის მიერ, მაშინ საჭიროა მიღებული გადაანგარიშება კომპანიაში – ამორტიზაციის ანალოგიური მეთოდით გამოქვითვა, რომელიც გამოიქვითება მოგებიდან კომპანიისთვის ხდება ცვეთის შეფასება, რითაც ხდება მოგების კორექტირება ან შეფასებული კომპანიის საბალანსო ღირებულება, რომელიც ემსახურება როგორც მე -4 ნაბიჯზე შესაბამისი ფასის გამრავლებით გამრავლების საფუძველი კაპიტალის ბაზრის მეთოდის ალგორითმი .

მესამე, იგივე უნდა გადაიანგარიშოს ამ ალგორითმის მე-4 ეტაპზე. შეფასებული კომპანიის მოგების მაჩვენებელი, თუ ამ კომპანიის საბუღალტრო სისტემა და მსგავსი კომპანიები განსხვავდებიან პროდუქციის შეფასების კრიტერიუმებით.

მეოთხე - ეს კორექტირება ხდება ანალოგური კომპანიის მონაცემების შესაბამისად, როდის უზრევლოდ მაღალი და დაუფასებელი საწარმოს აღმოჩენა მსგავსი კომპანიის "საგანგებო ხარჯები" (მაგალითად, კატასტროფების დასაძლევად) კატასტროფები, რომლებიც შეფასებულ ფირმას არ ჰქონდა) უნდა იყოს ხელოვნური მაგრამ შეამცირონ მსგავსი კომპანიის და შესაბამისი საოპერაციო ხარჯები პასუხისმგებლობით გაზრდის მის მოგებას, ფასის გამრავლების გათვალისწინებით "ფასი / მოგება [წმინდა მოგება]" (ისევე როგორც ახლო კოეფიციენტები "ფასი / მოგება პროცენტებამდე და გადასახადებამდე", "ფასი / მოგება გადასახადებამდე", "ფასი / ფულადი სახსრების მოძრაობა") კაპიტალის ბაზრის მეთოდის ალგორითმის მე -3 ეტაპზე. ძირითადი ფასების თანაფარდობა, რომელიც გამოიყენება კაპიტალის ბაზრის მეთოდით და მთლიანი საბაზრო მიდგომით არის თანაფარდობა "ფასი / მოგება", ვინაიდან გრძელვადიან პერსპექტივაში მთავარია მოგება კონკრეტული საბაზრო ღირებულების საჯაროდ გავრცელების ფაქტორი მომავალი აქციები.

ალტერნატიული ფასების გამრავლების საფუძველზე მიღებული შედეგები განხილული დახურული კომპანიის შეფასებები ოდნავ განსხვავდება თითოეული მათგანისგან რაც საკმაოდ ბუნებრივია კორელაციის განსხვავებული მჭიდრობის გამო შეფასებული საწარმოს მსგავსი ფირმების აქციების რეალური ფასები და მათი

პასუხისმგებლობით წმინდა საბალანსო ღირებულებები, მოგება, ფულადი ნაკადები (რაც, თავის მხრივ, მარტივად აიხსნება ფაქტორების ზემოქმედებით, რომლებიც არ არის გათვალისწინებული კონკრეტული მსგავსი შერჩევა ფირმები). ამიტომ, საბოლოო ქულა შეიძლება წარმოდგენილი იყოს, მაგალითად, საშუალო შეწონილი (შეწონილი ამა თუ იმ შემფასებლის „ნდობის ფაქტორით“) ფასის მულტიპლიკატორი) სამი შეფასებიდან, ნდობის ხარისხის გათვალისწინებით თითოეული გამოყენებული გამრავლების სტატისტიკის შემფასებელი.

შეფასებისგან წინასწარ გამორიცხვა არასანდო ფასი მულტიპლიკატორები, შეიძლება შემდეგი მსჯელობა: თუ შეფასებული კომპანია და მსგავსი კომპანია აშკარად შეუდარებელია თვალსაზრისით მათი ხელმისაწვდომობა კრედიტზე, ანუ სესხის (საკრედიტო კურსი) და გადასახადის ფასად სტატუსი (ერთ კომპანიას აქვს საგადასახადო შეღავათები, ხოლო მეორეს არა), შემდეგში კაპიტალის ბაზრის მეთოდში აზრი აქვს ფასი/მოგება პროცენტამდე და გადასახადამდე; ზემოთ ჩამოთვლილი ორი ფაქტორის გამოკვლევა შეფასებული კომპიუტერის შეუდარებლად გავლენას ახდენს მხოლოდ საგადასახადო სტატუსის სხვაობა (როდესაც, მაგალითად, ერთ კომპანიას აქვს მრავალი ფილიალი სხვადასხვა რეგიონში და აქვს შესაძლებლობა ფულადი სახსრების მოძრაობა მოახდინოს ფილიალებში რეგიონებში დაბალი ადგილობრივი გადასახადებით, ხოლო მეორეს არ აქვს ეს შესაძლებლობა.

შესაბამისად, კაპიტალის ბაზრის მეთოდის გამოყენების შესაძლებლობა დამოკიდებულია კრიტიკულად საფონდო ბირჟიდან ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის შესახებ ტიპიური ფირმები, რომლებიც შეიძლება აღიარონ როგორც ანალოგი საწარმოები.

ცხრილი 19.1. კომპანია ანალოგის შესაფასებელი მულტიპლიკატორების გათვლები (საერთაშორისო ფინანსური ანგარიშგების სტანდარტების - ფასს - ტერმინოლოგიის გამოყენებით)

მოგება / ზარალის განცხადება, ფულად ერთეულებში	შეფასებადი გამრავლები (საკუთარი ღირებულება საწარმოს კაპიტალი = 33,000)
1. გაყიდვების მოცულობა 50,000	
2. საოპერაციო ხარჯები 30,000	
3. ოპერაციული მოგება 20,000	
4. ცვეთა (ცვეთის გადასახადი) 6800	
5. ბალანსი მოგება, რეფორმამდე 13 200 2	2,5
6. ქონების გადასახადი 2200	
7. ბალანსის ბალანსი მოგება, რეფორმირებული (მოგება პროცენტამდე) და საშემოსავლო გადასახადი - EBIT, მოგება	3.0 (P / EBIT)

პროცენტამდე და გადასახადამდე) 11 000	
8. პროცენტები (გრძელვადიან სესხებზე) 1000	
9. მოგება გადასახადამდე 10 000	3,3
10. საშემოსავლო გადასახადი 3400	
11. წმინდა მოგება (E, earnings) 6,600	5.0 (P / E)
ფულადი სახსრების მოძრაობა: წმინდა შემოსავალი პლუს ცვეთა (ხაზი 11 + სტრიქონი 4) 13,400	2,46
ფულადი სახსრების მოძრაობა გადასახადებამდე: ბალანსის მოგება რეფორმამდე პლუს ცვეთა (ხაზი 5 + სტრიქონი 4) 20,000	1,65

ამ მიმოხილვებში ამასთან, არსებობს ინფორმაცია ფასის (წილის) / მოგების კოეფიციენტების შესახებ გარდა ამისა, ინფორმაცია საბაზრო კაპიტალიზაციის, ბალანსის მოგების შესახებ თუ არა, აქციების რაოდენობა და ა.შ., რაც შესაძლებელს ხდის სხვას შეაფასოს უმაღლესი მულტიპლიკატორები.

ამ მეთოდში გამოყენებული სავარაუდო მამრავლებით მუშაობის პრაქტიკა კაპიტალის ბაზარი, აგრეთვე ოპერაციების მეთოდი ნაჩვენებია ცხრილში. 19.1 და 19.2. პირველი მათგანი გვიჩვენებს, თუ როგორ მიიღება განსხვავებული სავარაუდო მამრავლები. ემყარება კომპანიის გამოქვეყნებული მოგებისა და ზარალის ანგარიშგების მონაცემებს ანალოგი.

მსგავსი კომპანიის სავარაუდო ჯერადის გაანგარიშება (International-ის პირობების გათვალისწინებით) ფინანსური ანგარიშგების სტანდარტები) მისი კაპიტალის ღირებულება (33,000 ფულადი ერთეული) ამ შემთხვევაში წარმოადგენს ვებრძოლოთ თანხას, რომელიც არის საბაზრო ღირებულების ერთზე გამრავლების შედეგი თხევადი საფონდო (ბირჟის მონაცემების მიხედვით - მაგალითად, საფონდო ბირჟები) მსგავსი კომპანია ამის შესახებ გამოქვეყნებულ ფინანსურ ანგარიშგებაზე კომპანიის სავაჭრო აქციების რაოდენობა კომპანიის მიერ ნაყიდი ან ჯერ კიდევ არ განთავსებული აქციების ბრუნვიდან სავარაუდოდ, ამ მნიშვნელობის გაანგარიშება უკვე ხორციელდება განსახილველი სქემა-ცხრილის ფარგლებს გარეთ.

ცხრილი 19.2. შესაფასებელი საწარმოს საკუთარი კაპიტალის განსაზღვრა კომპანია ანალოგის საბაზრო მულტიპლიკატორებით

მოგება / ზარალის განცხადება, ფულად ერთეულებში	კომპანია ანალოგის შეფასებადი მულტიპლიკატორები	განსახილველი საწარმოს საკუთარი კაპიტალის შეფასება
1. გაყიდვების მოცულობა 70,000		
2. საოპერაციო ხარჯები 40,000		
3. ოპერაციული მოგება 30,000		
4. ცვეთა (ცვეთა)		

10 000		
5. ბალანსის მოგება, რეფორმამდე 20,000	2.5	50000
6. ქონების გადასახადი 5000		
7. ბალანსის მოგება, რეფორმირებული (მოგება პროცენტამდე და EBIT მოგების ჟურნალი, მოგება პროცენტი და გადასახადი) 15,000	3.0	45,000
8. პროცენტები (გრძელვადიანი სესხებზე) 3000		
9. მოგება გადასახადამდე 12,000	3,3	39,600
10. საშემოსავლო გადასახადი 4080		
11. წმინდა მოგება (E, მოგება) 7920	5.0	39 600
ფულადი სახსრების მოძრაობა: წმინდა მოგება პლუს (ხაზი 11 + ხაზი 4) 17 920	2.46	44 083
ფულადი სახსრების მოძრაობა გადასახადებამდე: ბალანსი მოგება რეფორმის დაწყებამდე, დამატებით ვადაში (ხაზი 5 + ხაზი 4) 30,000	1.65	49 500

გადასახადი თითო აქციაზე:

33,000: 6,600 = 5,0 - ფასი / მოგება (წმინდა) მულტიპლიკატორი.

ანალოგიურად მიიღება სხვა ურთიერთობებიც, როგორც ინდუსტრიის სხვა ფირმების შეფასების ჯერადი, რომელთა წილი არ არის ჩამოთვლილი საფონდო ბირჟაზე ან, ოფიციალურად ციტირებული, არანაირად არ არის მისაღები ისინი საკმარისად არალიკვიდურები არიან (ისე, რომ არ ენდობა მათი ციტირება).

მაგალითად: 33,000: 11,000 = 3,0 - მულტიპლიკატორი "ფასი / მოგება (პროცენტამდე და გადასახადამდე)".

ცხრ.19.2 ასახავს, თუ როგორ გამოიყენება გონივრული (მაგრამ არა ასახული ფონდის) განსაზღვრისას ბაზარი) შეფასებული საწარმოს საბაზრო ღირებულება. შეფასებული კომპანიის კაპიტალის განსაზღვრა ბაზრის გამრავლების მიხედვით ექვივალენტი კომპანია შეფასებული საწარმოს გონივრული საბაზრო ღირებულების განსაზღვრა (ან, რაც იგივეა, მისი კაპიტალის შეფასება გონივრულ ბაზარზე) საწარმოს ღირებულება) ხდება ისე, რომ ამა თუ იმ შეფასებისთვის ანალოგური კომპანიისგან მიღებული იგივე მულტიპლიკატორი გამრავლებულია შესაბამისზე შეფასებული საწარმოს მოგებისა და ზარალის ანგარიშებიდან მიღებული მაჩვენებელი. ბალანსის მოგება (ქონების გადასახადამდე) გამრავლებული ნამრავლზე ლიკვიდატორი, რომელმაც შეადარა შედარებადი კომპანიის საბაზრო ფასს იგივე მოგებით: 20,000 2,5 = 50,000 (ფულადი ერთეული).

ბალანსის მოგების ანგარიშგება, რეფორმირებული (პროცენტამდე და გადასახადამდე) მოგებიდან - შეესაბამება დასავლეთ EBIT- ს, მოგებას პროცენტამდე და გადასახადი), გამრავლებული კომპანიის სპეციფიკური გამრავლებით ფასი / ბალანსი მოგება, რეფორმის დაწყებამდე: $15,000 \cdot 3.0 = 45,000$ (ფულადი ერთეული). მოგება გადასახადამდე, შეფასებული საწარმოს ანგარიშის თანახმად, მრავლდება_ ბაზრის მულტიპლიკატორზე "ფასი / მოგება გადასახადამდე": $12,000 \cdot 3.3 = 39,600$ (ფულადი ერთეული). ანგარიშგება (უკეთესი - საშუალო საანგარიშო პერიოდებისათვის) წმინდა მოგება საწარმოს გამრავლებით "ფასი / წმინდა შემოსავალი": $7920 \cdot 5.0 = 39\,600$ (ფულადი ერთეული). და ა.შ.

ყურადღებას იპყრობს ის ფაქტი, რომ სხვადასხვა გამრავლების გამოყენება ditch იძლევა სხვადასხვა შეფასებას გაანალიზებული წინასწარი გონივრული საბაზრო ღირებულების შესახებ. მიღება. ეს სრულიად ნორმალურია. მართლაც, ძალიან იშვიათად შესატყვისი ანალოგური კომპანია ნამდვილად იქნება შეფასებული საწარმოს მკაცრი (აბსოლუტური) ანალოგი ჩამოთვლილთათვის მსგავსების კრიტერიუმებს ზემოთ. ამიტომ, შედეგები განსხვავდება ერთმანეთისგან. შეფასებები სხვადასხვა განხილული მულტიპლიკატორის გამოყენებით.

კითხვები განმეორებისთვის

თავი 19

1. რას წარმოადგენს ბიზნესის შეფასების საბაზრო მიდგომის ზოგადი არსი?
2. რას წარმოადგენს კაპიტალის ბაზრის მეთოდის ალგორითმი?
3. რა კრიტერიუმებით უნდა აირჩიოთ მსგავსი კომპანია?
4. რა განსხვავებაა გარიგების მეთოდსა და ინდუსტრიის სპეციფიკურ მეთოდს შორის? რას გულისმობს საბაზრო მეთოდი?
5. რას ნიშნავს მეთოდებში გამოყენებული მონაცემების „მორგება“, კაპიტალის ბაზარი, გარიგებები და ინდუსტრიის სპეციფიკა?
6. ჩამოთვალეთ ფასების ძირითადი კოეფიციენტები მსგავსი კომპანიისთვის, რომელიც შეიძლება გადაეცეს შეფასებულ კომპანიას.

ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 19

1. ვალიდაცია: ფასის / მოგების თანაფარდობის დაანგარიშება შესაძლებელია როგორც კომპანიის საბაზრო ფასის მთლიანი წმინდა მოგების კორელაციის საფუძველზე, ასევე კომპანიის ერთი წილის ფასის დაყოფა კომპანიის ერთ ჩვეულებრივ წილზე:

ა) ჭეშმარიტი; ბ) არასწორი; გ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: ა) ვინაიდან არითმეტიკულად გულგრილია, უნდა გაიყოს

ჩვეულებრივი აქციების 100% ფასი კომპანიის საერთო წმინდა მოგებაზე, ან გაიყო ერთი ჩვეულებრივი წილის ფასი კომპანიის წმინდა მოგებაზე, რომელიც მიეკუთვნება მის ერთ ჩვეულებრივ აქციას.

2. კომპანია AA– ს P / E კოეფიციენტი 7,5; კომპანია BB - 6.0. რომელი კომპანიაა აღიარებული საფონდო ბირჟის მიერ უფრო პერსპექტიული:

ა) AA კომპანია; ბ) BB კომპანია; გ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: ა) ასე რომ, მაღალი ფასის / მოგების თანაფარდობა მიიღება დაბალი ბოლოდროინდელი (მიმდინარე) მოგებით და, მიუხედავად ამისა, ბაზრის მიერ წარმოდგენილი კომპანიის ასეთი წილის მაღალი ფასი - რაც შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საფონდო ბირჟის მონაწილეები იმედოვნებენ, რომ კომპანია მომავალში მოგებას გაზრდის.

3. გაყიდული საქონლის ღირებულებაში შეძენილი რესურსების ღირებულების გასათვალისწინებლად

ა) შეფასებული კომპანია იყენებს საშუალო დანახარჯების მეთოდს, ხოლო კომპანია იყენებს LIFO მეთოდს ანალოგური მეთოდისთვის.

ბ) აუცილებელია-შეფასებული კომპანიის მოგების LIFO მეთოდის გადაანგარიშებით;

გ) აუცილებელია-ანალოგური კომპანიის საშუალო მოგების მეთოდის გადაანგარიშებით;

დ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: ბ) ვინაიდან, პირველ რიგში, კომპანიების მოგების შედარება და შეფასებული კომპანიისთვის ფასის / მოგების თანაფარდობის გადატანა, რაც მსგავსი კომპანიისთვის შეინიშნება, ნებისმიერ ვითარებაში საჭიროა შეძენილი რესურსების ღირებულების შედარება შედარებული კომპანიების გაყიდვების ღირებულებაში; მეორეც, შეუძლებელია მსგავსი კომპანიის საშუალო (თუმცა ყველაზე ობიექტური) მოგების მეთოდის გადაანგარიშება, რადგან შემფასებელს არ აქვს წვდომა მსგავსი ინფორმაციის შიდა ინფორმაციაზე (ინდივიდუალური შესყიდვების დროისა და ფასების შესახებ).

4. ქვემოთ ჩამოთვლილ მეთოდებში რომელია აქციების ფასით გათვლილი თანაფარდობა "ფასი / მოგება გადასახადებამდე", რომელიც დაფიქსირდა ანალოგური კომპანიის მიღებით და შთანთქმით:

ა) კაპიტალის ბაზრის მეთოდი;

ბ) გარიგების მეთოდი;

გ) "ინდუსტრიის სპეციფიკის" მეთოდი;

დ) "ზედმეტი მოგების" მეთოდი;

ე) არც ერთი ჩამოთვლილი?

სწორი პასუხი: ბ) გარიგების მეთოდის განმარტებით.

5. შეიძლება ფასის / მოგების თანაფარდობის თანაფარდობა იქნას გამოყენებული ფასდაკლებით დაკონსერვებული (შეუფასებლად) ფასდაკლებით, რომელზეც უნდა

შემცირდეს კომპანიის აქციების ინვესტორის მიერ მოსალოდნელი მოგება? კომპანიის მენეჯერებზე აქციონერების კონტროლი არ დაკარგულა.

ა) დიახ, დიახ;

ბ) დიახ, არა;

გ) არა;

დ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: ა) ვინაიდან, პირველ რიგში, ფასდაკლების მაჩვენებელი არის ბიზნესში ინვესტიციების მინიმალური საჭირო მოგება (საპროცენტო განაკვეთი) და წმინდა მოგება, რომელიც ახლა შეიძლება ერთი წლით იყოს მომგებიანი კომპანიებიდან ყველა მაკონტროლებელი აქციონერიდან და, შესაბამისად, დღეს, მომავლისთვის, შესაძლებელია კომპანიის მინიმალური წილის გადახდა მეორეც, რადგან აქციონერებს, რომლებიც აკონტროლებენ ფირმას, პრინციპში შეუძლიათ ფულადი სახსრების ამოღება, ბუნებრივია, მათი აზრით, უნდა გამოიყენონ იგივე საპროცენტო განაკვეთი, როგორც საწარმოს ფულადი ნაკადების დისკონტირებისთვის ფასდაკლების პროცენტი, რომელსაც ისინი ასევე იყენებენ საკუთარი მოსალოდნელი წილის წილზე.

თავი 20

ქონების ღირებულების შეფასების მეთოდოლოგიური ასპექტები - აქტივების დაგროვების მეთოდი

20.1. ქონების (ღირებულების) შეფასების მიდგომა და აქტივების დაგროვების მეთოდის გამოყენება

20.2. საწარმოს ტიპური არამატერიალური აქტივების შეფასების მეთოდოლოგიის (ე.წ. „გუდვილი“ Goodwill) ზედმეტი მოგების მეთოდოლოგია.

- ❖ **სემინარი /დისკუსია თემაზე.** „აქტივების დაგროვების შეფასების მეთოდის გამოყენების ასპექტები“
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის
- ❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 20

ქონების ღირებულების შეფასების მეთოდოლოგიური ასპექტები - აქტივების დაგროვების მეთოდი

20.1. ქონების (ღირებულების) შეფასების მიდგომა და აქტივების დაგროვების მეთოდის გამოყენება

ქონების (ღირებულების) მიდგომა ბიზნესის შეფასებისას ძირითადად ხორციელდება აქტივების დაგროვების მეთოდით. ამ შემთხვევაში, შეფასების საგანი ყველაზე ხშირად თქვენ ხდება კომპანიის საბაზრო ღირებულების შეფასება (საკუთარი საბაზრო ღირებულება) კაპიტალი ან აქციების ასი პროცენტი, კომპანიის აქციები, კომპანიის საბაზრო კაპიტალიზაცია - ეს ყველანი სინონიმებია.

აქტივების დაგროვების მეთოდის გამოყენება მოიცავს საწარმოს შეფასებას ბაზრის ან ლიკვიდაციის ოდენობით, მაგრამ არა (ნარჩენი) ღირებულება მისი აქტივები - მინუს (უმარტივეს შემთხვევაში) მთლიანი გადასახდელი ფირმის სესხი (საწარმოს სასესხო კაპიტალი) მისი შეფასების დროს.

ეს უკანასკნელი ამცირებს საწარმოს ღირებულებას, რადგან ნებისმიერი ინვესტორი, რომელმაც იყიდა ბიზნესი, მაგალითად, ქონების გაყიდვიდან მიღებული თანხის საფუძველზე ლიკვიდირებული საწარმო, საწარმოსგან შეუძლებელი იქნება მთელი შემოსავლის მიღება ყიდვიდან მათ თავიანთ ქონებას. ინვესტორზე განაწილების გამო მოგება შემცირდება ვალდებულებების დაფარვისათვის საჭირო თანხით (ვალი - ფირმის საკუთრება). ამ მეთოდის ”იდეოლოგიის” მიხედვით, სავარაუდო საწარმო არის ასი ეს იმდენადაც ღირს მისი ქონება (გამოკლებული კომპანიის ვალი). ჩვენ ხაზს ვუსვამთ, რომ საწარმოს

აქტივების ნარჩენი საბალანსო ღირებულება, მას საერთო არაფერი აქვს საქმესთან. ნარჩენი ბალანსიც ხომ არის საწარმოს აქტივების საერთო ღირებულება დამოკიდებულია ისეთ ფაქტორებზე, როგორიცაა:

1) დრო აქტივის შეძენა ან შექმნა საკუთარი ძალებით (და ცვლილებები) მას შემდეგ ბაზრის წონასწორობის კონიუნქტურა და ფასები მათ მსგავს ბაზრებზე საზოგადოება);

2) საწარმოს მიერ ამ აქტივის ამორტიზაციის მეთოდი, რომელსაც შეუძლია აირჩიოს თვითნებურად ხდება სწორი ხაზის სწორი ხაზის ამორტიზაციის მეთოდებს შორის, მეთოდები დაჩქარებული ან შენელებული ცვეთა - როგორიცაა სახელმწიფო ბალანსი ", მეთოდი" რიცხვების ჯამი ", ცვეთის" წარმოების "მეთოდი და ა.შ. (ამორტიზაციის სხვადასხვა მეთოდით, აქტივის ნარჩენი საბალანსო ღირებულება დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ განისაზღვრა ამორტიზაციის საფასური წინა წლებში);

3) ინფლაცია დაგროვდა აქტივის ბალანსზე ასახვის შემდეგ (ამორტიზებული) ქონება.

აქტივების დაგროვების მეთოდის გამოყენება

აქტივების დაგროვების მეთოდი უფრო ადეკვატურია საწარმოს შეფასებისთვის ლიკვიდაცია (ანუ საწარმოს ლიკვიდაციის ღირებულების შეფასების მიზანი), ასე რომ როგორც კი ამ შემთხვევაში ინვესტორი (ინვესტორები) ხელახლა ყიდულობს საწარმოს შეძენილ კომპანიაში ჩადებული სახსრების ანაზღაურებამ მიღებული თანხის სახე მიიღო მიღებული აქტივების რეალიზაციის შედეგად. თუ გაყიდვის დრო მკაცრად არის შეზღუდული (იძულებითი ლიკვიდაციით) კომპანიის აქტივების მთლიანი ღირებულების შეფასება უნდა ემყარებოდეს ლიკვიდაციას (გამოითვლება სასწრაფო გაყიდვაზე).

გამონაკლისი შეიძლება იყოს სიტუაციები, როდესაც აქტივების დაგროვების მეთოდი საწარმოების შეფასების ცვლილებები, ფინანსური და არამატერიალური რაოდენობის გაზრდილი წილით, მაშინ ეს მეთოდი საკმაოდ ადეკვატურია საწარმოს როგორც მოქმედის შესაფასებლად.

ამის მიზეზებია შემდეგი:

თუ კომპანიას აქვს უამრავი ფინანსური აქტივი საკმარისად დიდი ზომის სახით სხვა საწარმოების წილები, ასეთი საწარმოს ღირებულება (მაგალითად, ჰოლდინგური კომპანია) განისაზღვრება შვილობილი კომპანიების ან ქვეკონტაქტის ღირებულებით მესამე მხარის ფირმები (სადაც შეფასებულ საწარმოს აქვს წილის ბლოკები, თითოეული საშუალებას აძლევს მას სულ მცირე მონაწილეობა მიიღოს მიმდინარე ოპერაციების კონტროლში, დირექტორთა საბჭოებში წარმომადგენლობაზე დაყრდნობით), როგორც მოქმედი მიღება, რომელიც, როგორც წესი, იმუშავებს "(დიდი წილის მფლობელების კოალიცია არ შეცვლილა), ანუ არა ლიკვიდირებული იქნა საწარმო; თავის მხრივ, ღირებულება ხსენებული შვილობილი კომპანიების ან კონტროლირებადი კომპანიების შექმნა შესაძლებელია უბრალოდ, როგორც მათი აქციების მიმდინარე ფასების ჯამი, დაფიქსირებული საფონდო ბირჟაზე. თუ ეს

აქციები საკმარისად ლიკვიდურია - ან მონაცემების გამოყენების შედეგად კომპანიები, რომლებიც იყენებენ **ფასდაკლებული ფულადი ნაკადის მეთოდს**, მათი პროგნოზირებული შემოსავალი წარმოებული პროდუქციის გაყიდვიდან (შემდეგ მეთოდი) აქტივების დაგროვება, როგორცაა "მატრიოშკა ბუდეში", ნიშნავს ფასდაკლებული ფულადი ნაკადის მეთოდის გამოყენებას

თუ კომპანია სპეციალიზირებულია საკმარისი **დივერსიფიკაციის** შენარჩუნებაში კარგად დადგენილი და ძვირადღირებული საინვესტიციო პორტფელით, რომელიც მცირე წილისგან შედგება ლიკვიდური ან რეგულარულად კოტირებული კორპორატიული ფასიანი ქაღალდების ნაკრები (სხვა საწარმოების აქციები და ობლიგაციები), აგრეთვე სახელმწიფოებისა და მუნიციპალიტეტების სხვა ობლიგაციები, ასეთი საწარმოს შეფასება (მაგალითად, ინვესტიცია, ფონდი) თავისი პორტფელის ღირებულებით თანაბრად ვერ უზრუნველყოფს დივერსიფიკაციის შენარჩუნებას.

თუ საწარმოს **არამატერიალური აქტივები** წარმოადგენს მის გადამწყვეტ წილს ქონება (როგორც, მაგალითად, ახალგაზრდა სამეცნიერო-ტექნიკურ საწარმოებში, რომლებმაც უზრუნველყვეს მათი საკუთრების უფლებები არამატერიალურ აქტივებზე (მაგ. კარგები გამოგონებისთვის, საიდუმლო ცოდნა და ა.შ.), შემდეგ ასეთი ფასებით ეს აქტივები შეიძლება პირველ რიგში გამოჩნდეს, მათი პრაქტიკული გათვალისწინებით გამოყენება მოცემული საწარმოს მიერ, როგორც მოქმედი, მაგრამ არა როგორც მათი ძალიან არასანდო პროგნოზირებული სარეალიზაციო ფასი.

განსაკუთრებული შემთხვევაა **ახალგაზრდა საწარმოს აქტივების დაგროვების მეთოდით შეფასება**, განათლებული კონკრეტული ინოვაციური პროექტისთვის (ინოვაციების განვითარების პროექტი) ახალი პროდუქტის ან ტექნოლოგიური პროცესის სახით), საწარმოს თვალსაზრისით ინვესტორი საწარმოს საინვესტიციო ღირებულების სტანდარტის შესაბამისად - გაითვალისწინეთ, რომ ვენჩურული კაპიტალისტები განსხვავდებიან ზუსტად იმაში, რომ ისინი იღებენ ინვესტიციების შესახებ გადაწყვეტილებების საფუძველზე, მათ ინტერესს იწვევენ განხორციელების პროცესში პროექტი აქტივების დაგროვების მეთოდის ღირებულების შეფასებისა და პროგნოზირებისთვის ვის საწარმო (სარისკო კაპიტალის ფირმა), რომელსაც ჯერჯერობით ძირითადად მხოლოდ არამატერიალური აქვს უძრავი ქონება საკმაოდ მიუღებელია.

ეს აიხსნება იმით, რომ სარისკო კაპიტალის სავარაუდო გადაყიდვის დროით მისი წილის მხარე საწარმოში (როდესაც სარისკო კაპიტალის ფირმა დაიწყება მხოლოდ მიიღონ მოგება და ჯერ არ ჰქონდათ დრო, რომ რეინვესტიცია ჩაეტარებინათ ქონების შესაძენად შემდგომი განვითარება) შეფასებული საწარმოს მატერიალური აქტივები, როგორც ჩანს, არ აქვთ რაიმე არსებითი მნიშვნელობა.

გარდა ამისა, ეს მნიშვნელობა, **აქტივების დაგროვების მეთოდის** შესაბამისად, უნდა იყოს საპროგნოზო პერიოდის ბოლოს გადაუხდელი სესხის ოდენობით შემცირება-საწარმოსთვის, რომელიც მხოლოდ მაშინ დაიწყებს მათი ოპერაციების გავთავსებას.

ამიტომ, საბაზრო ღირებულების პროგნოზირების მცდელობა ინოვაციური პროექტისთვის, ასევე საკმაოდ ადეკვატურია პროგნოზის შესაფასებლად, საწარმოს

ღირებულება, როგორც მოქმედი, როდის (თუ არ გავითვალისწინებთ ადვილად რეალიზებადი ნედლეულისა და მასალების მარაგების დაგროვებას, ფასები რომლებიც ინფლაციის პირობებში უფრო სწრაფად იზრდება, ვიდრე ინფლაციის ზოგადი მაჩვენებელი) დაგეგმილ დროთა განმავლობაში.

საწარმოს აქტივების სტრუქტურა უჩვეულოდ დიდი წილი უნდა შედგებოდეს არამატერიალური აქტივების სახით მომგებიანი კონტრაქტები, დაცული კლიენტურა, მომზადებული მაღალკვალიფიციური პერსონალი (შრომის შესაბამისად არ აქვს უფლება ხელშეკრულებები, დატოვონ საწარმო გარკვეულ ვადაში), პატენტები და ვიცით, რომ იცავს საიდუმლოების რეჟიმს, სხვა აშკარა კონკურენციას საიჯარო შეღავათები. ამასთან, აქტივების ამ ნაწილის ღირებულების შეფასება, როგორც წესი, არ შეიძლება უშუალოდ წარმოება და, თავის მხრივ, სხვა მეთოდების გამოყენება - პირველ რიგში, ფასდაკლებული ფულადი მეთოდი დინება (იხ. ქვემოთ).

აქტივების დაგროვებისა და პროგნოზირების მეთოდის მკაცრად დაცვა (პროგნოზის საშუალებით მისი აქტივების მომავალი ღირებულებისთვის) საწარმოს მომავალი ღირებულება, ინვესტიციის (ინოვაციებზე დაფუძნებული) პროექტის დაწყების გათვალისწინებით, გასათვალისწინებელია, რომ ორივე ჯერ ახალი პერსპექტიული პროდუქტის გაყიდვების განლაგების დროს (დაახლოებით ამ დროს შეიძლება მოვიდეს საწარმოს მომავალი ღირებულების პროგნოზი) ბალანსი_საწარმოს აქტივების ღირებულება - და ზოგადად მისი ბალანსის ჯამი, როგორც ღირებულება პირობები და ვალდებულებები - სავარაუდოდ, იგი ზოგადად შემცირდება, ერთი შეხედვით გაკეთებული საწარმო უფრო იაფია. ეს გამოწვეული იქნება დროში გატანილი თანხების ბალანსიდან დროებით გატანით არამატერიალური აქტივები, რომელთა გაზომვა განსაკუთრებით რთულია მათი საბალანსო ღირებულებით ინვესტიცია რეკლამირებაში, რომელიც არ არის დაცული პატენტებით და არ განხორციელებულა.

აქტივების დაგროვების მეთოდი ასევე შეიძლება სწრაფად იქნას გამოყენებული საწარმოებისათვის როცა იზრდება მატერიალური აქტივების ფასი, როგორიცაა მაღალლიკვიდური და მწირი ნედლეული, მასალები და ა.შ. მხოლოდ იმის გათვალისწინებაა, რომ ამის შეფასებები შემდეგ მეთოდით უნდა გაკეთდეს მისი არაბიუჯეტური ღირებულების პროგნოზის საფუძველზე, ასევე მათი ბაზარზე ღირებულება (anu ლიკვიდაცია, სასწრაფო გაყიდვის შემთხვევაში, ღირებულება).

აქტივების დაგროვების მეთოდი (საწარმოს მიერ დაგროვილი აქტივების შეფასება), ეს გამომდინარეობს მისი განმარტებიდან, ითვალისწინებს წინა საბაზრო ღირებულების შეფასებას. მიიღება მისი ქონების საბაზრო ან სალიკვიდაციო ღირებულებით, გაწმენდილი კომპანიის ვალის ღირებულებიდან. ეს, თავის მხრივ, მოითხოვს საბალანსო ღირებულების გადაფასებას (ნარჩენი ამორტიზაციას დაქვემდებარებული აქტივების ბალანსი და ორიგინალი ბალანსი აქტივები, რომლებიც არ ექვემდებარება ცვეთას - შემცვლელი ბალანსის საფუძველზე ქონების ღირებულება, ქვეყნის მასშტაბით ჩატარებული კამპანიების გათვალისწინებით აქტივების თავდაპირველი საბალანსო ღირებულების გადაფასება, შესაბამისად

ინფლაცია) მიმდინარე საბაზრო ღირებულებამდე (ამ უკანასკნელს ეწოდება ჩანაცვლების ღირებულება).

ამ შემთხვევაში, არა მხოლოდ ის აქტივები, რომლებიც აისახება კომპანიის ბალანსი, არამედ ასევე მისი ყველა სხვა რეალური სახეობა, რომელსაც შეუძლია შეიძლება არ აისახოს კომპანიის ბალანსზე, მაგრამ ისინი სინამდვილეში არიან ქონება ან განკარგვა როგორც, მაგალითად, ზემოხსენებული არამატერიალური საგნები აქტივები, რომლებიც იქმნება საწარმოს საკუთარი რესურსებით (ძლიერი კლიენტურა, მომზადებული პერსონალი და ა.შ.) და რომლის ხარჯებიც შეიძლება იყოს უბრალოდ ჩამოწერილი (საკუთარი ღირებულების შესაბამისი შემცირებით) კაპიტალი და ზოგადად საწარმოს ბალანსის ოდენობა).

საწარმოს ყველა აქტივი (საწარმოს ქონება) იყოფა: 1) არამატერიალური; 2) ფირმის მატერიალური აქტივები, რომელიც მოიცავს: რეალურ; ფინანსური და უძრავ ქონებას. ხოლო უძრავი ქონებაა: მიწა, შენობები, შენობა-ნაგებობები; აღჭურვილობა და ხელსაწყოები, ანუ ხელსაწყოები, მოწყობილობები და ზომვითი ინსტრუმენტები.

საბრუნავი სახსრები, რომელიც შედგება: შეძენილი ნედლეულის, მასალების, ნახევარფაბრიკატების და კომპლექსის საწყობი მიმდინარე პროდუქტები; მიმდინარე სამუშაოები; მზა, მაგრამ არ გაყიდული პროდუქციის მარაგი; დებიტორული დავალიანება; ფული მიმდინარე (საანგარიშსწორებო) ანგარიშებზე.

საწარმოს **ფინანსური აქტივები** ძირითადად აისახება შემდეგში:

- 1) ფასიანი ქაღალდები;
- 2) საბანკო დეპოზიტები.

საწარმოს საკუთრებაში არსებულ ფასიან ქაღალდებს შეუძლიათ: კორპორატიული **ფასიანი ქაღალდები** (სხვა კომპანიების აქციები და ობლიგაციები); სახელმწიფო და მუნიციპალური ობლიგაციები; დაპირებები (დაპირებული სესხების შეგროვების უფლების სერთიფიკატები; გრძელვადიანი სესხები ქონებისთვის - მაგალითად, შეძენილი უძრავი ქონება დაფარული გრძელვადიანი იპოთეკური სესხებით); **არაკომერციული** (ტრანსფერული, ხელმისაწვდომი - ბანკის მიერ გარანტირებული, აღირიცხა - ეს არის სესხის საკმარისი უზრუნველყოფა, არასასურველია - შესყიდვის საქონელი - გაყიდვა) სასაქონლო ზედნადები (ყველაზე ხშირად რომელთაც აქვთ შეუზღუდავი მოთხოვნილება საქონელზე და მომსახურებაზე); ბრძანებები ახლად გაცემული პრიორიტეტული შესყიდვის უფლების შესახებ ხარისხობრივი (დაცულია, ანუ მუდმივი ტენდენცია აქვს მათი გაზრდის საბაზრო ღირებულება) აქციები და სხვ.

კომპანიის უძრავი ქონების საბაზრო ღირებულების განსაზღვრა უნდა განხორციელდეს ცვეთის ფორმების გათვალისწინებით, როგორიცაა: ფიზიკური; ეკონომიკური; ტექნოლოგიური და ფუნქციური ცვეთა.

ამ ტიპის ცვეთა გათვალისწინებულია საბაზრო ღირებულების განსაზღვრისას პირველ რიგში რეალური გრძელვადიანი აქტივებით. ამ უკანასკნელს შეიძლება ასევე ეწოდებენ საინვესტიციო საქონელს. ე.წ. სახარჯო აქტივების (მარაგის) საბაზრო ღირებულება, აგრეთვე შესაძლებელია მზა საქონლის მარაგების სახით მიმოქცევაში არსებული აქტივების აღება მათი ამორტიზებადი საწყისი საბალანსო ღირებულების

ტოლია, რადგან ადრე ითვლება, რომ მათი შეძენიდან ან შექმნიდან შედარებით მოკლე დროში ამ ტიპის ქონების საბაზრო ღირებულებას დრო არ ჰქონდა რამდენი უნდა შეიცვალოს საბაზრო ფასის მიხედვით რომელიც მათ შეიძინეს ან შესთავაზეს გასაყიდად.

რეალური გრძელვადიანი აქტივის ფიზიკური ცვეთა (აღჭურვილობა, უძრავი ქონება) განისაზღვრება "პასპორტის" ფონის ამოწურვის ხარისხით_ დიახ სამუშაო დრო (სამსახურის ვადა), რომლის შესაბამისია სხვა ქონება. იზომება რეალური გრძელვადიანი აქტივის ეკონომიკური ცვეთა მსგავსი დარღვევა (მისი ხარისხობრივი მახასიათებლებისა და ამორტიზაციის რომელი ტიპები) ქონება, რომელიც მოხდა შეძენის შემდეგ და საწარმოს ბალანსზე განთავსება ანალოგიური ბაზრის ცვლილებების გამო თანაფარდობა მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის - იმ შემთხვევაში, თუ სადაც ამ დროს მიწოდება გაიზარდა მოთხოვნილებასთან შედარებით.

ტექნოლოგიური ცვეთა ნიშნავს აქტივის (ძირითადად აღჭურვილობის) გაუფასურებას ისევე როგორც სამეცნიერო_ ტექნიკური არამატერიალური აქტივები, როგორიცაა ნოუ-ჰაუ, პატენტები და ა.შ.) იმის გამო, რომ ანალოგები გამოჩნდა ბაზარზე შეფასების დროისთვის.

აქტივი, რომელიც აკმაყოფილებს ერთსა და იმავე საჭიროებას, მაგრამ აქვს უკეთესი ხარისხიკავშირი ამ აქტივის ფასსა და ხარისხს შორის (ფასის_კვალიფიკაციის კოეფიციენტი, კავშირი) - იმ გაგებით, რომ ხარისხის ერთეული ანალოგისთვის ღირს ნაკლები, ვიდრე მონიტორინგი აღჭურვილობა, „ნოუ-ჰაუ“ და ა.შ. ("სპეციფიკური", ხარისხის ერთეულზე, ფასი ნაკლებად ანალოგიური). უფრო მეტიც, აქ ხარისხის შეფასება შეიძლება შეფასდეს წამყვანი პარამეტრით ხარისხის, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია მომხმარებლებისთვის, ან ზოგიერთი "ხარისხის მაჩვენებელი, რომელიც აერთიანებს სხვადასხვა პარამეტრებს აქტივის ხარისხი მისი ამჟამინდელი გამოყენების პროცესში (მაგალითად, ტექნოლოგიური მოწყობილობა, მუშაობის სიზუსტე, სტანდარტული მოქმედება ერგონომიკა, გარემოსდაცვითი კეთილგანწყობა და ა.შ.) მათი მნიშვნელობის მიხედვით მომხმარებლისთვის შესაბამისი პარამეტრები.

ფუნქციური ცვეთა (ძირითადად ეხება აღჭურვილობას) ასახავს გრძელვადიანი აქტივის გაუფასურებას, თუ ის არის განიხილებოდა სტრუქტურულად ან ფუნქციურად დაუსრულებლად - იმავე დონის პარამეტრებით, რომლებიც განსაზღვრავს პროდუქტის ხარისხს მისი ამჟამინდელი გამოყენების პროცესში ანალოგიურ აქტივებთან შედარებით, რომლებიც მოგვიანებით გამოჩნდა ბაზარზე.

საწარმოს ყველა აქტივის მათი საბალანსო ღირებულებიდან (ნარჩენი) გადაფასებისას ან ორიგინალი - დამოკიდებულია იმაზე, ექვემდებარება თუ არა ისინი ამორტიზაციას) საბაზრო ღირებულება (განსაკუთრებით ლიკვიდაციის ღირებულება) გასათვალისწინებელია ყველა მითითებული ამ აქტივების შესაძლო ცვეთის ზემოხსენებული ტიპები. აღრიცხვა შეიძლება განხორციელდეს ორი გზით:

ალტერნატივა A - თუ გადაფასების მომენტისთვის ბაზარი შეიძლება აღმოჩნდეს მსგავსი ზემოთ აღწერილი აქტივის ზუსტად იგივე ტიპის ცვეთა, როგორც აქტივი

გადაფასებული ქონებისგან დაგროვილი, მაშინ გადაფასების ამოცანა შემცირდება ჩანაცვლებით აქტივის ბალანსის ღირებულება ანალოგის მიმდინარე საბაზრო ღირებულების მიხედვით ბუნებრივი აქტივი (ე.წ. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჩანაცვლების ღირებულება გადაფასებული ქონება);

ალტერნატივა B - თუ ამის გაკეთება შეუძლებელია, ეს ცალკე უნდა გაკეთდეს გაითვალისწინეთ გადაფასებული აქტივის ყველა სახის დაგროვილი ცვეთა, რაც გახდება განსაკუთრებული ფასდაკლებით მისი შეძენის ან შექმნის რეალური ღირებულებიდან ძალები (აქტივის საწყისი საბალანსო ღირებულებიდან), რომლებიც არის ფიზიკური, ეკონომიკური, ტექნოლოგიური და ფუნქციონალური ხარისხები მოცემული აქტივის ცვეთა.

უფრო მეტიც, გასათვალისწინებელია, რომ აქტივების დაგროვების მეთოდი მოითხოვს შეფასებული საწარმოს აქტივების შეფასება მათი სიის მიხედვით, რაც ბევრია უფრო დეტალური, ვიდრე კომპანიის ბალანსში არსებული აქტივების სტრუქტურა - არ არის ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ აისახება ისინი ბალანსში და აისახება თუ არა ისინი საერთოდ (ბოლოს) ეს ეხება განსაკუთრებით არამატერიალურ აქტივებს). კომპანიის აქტივების საბაზრო ღირებულების შესაფასებლად საჭიროა გაკეთდეს მისი ქონების შეფასების ფურცელი, რომელსაც შეიძლება ჰქონდეს რამდენიმე ვარიანტი.

თითოეული მათგანის მიხედვით, შეფასებულია აქტივების საბაზრო ღირებულების ჯამი მიღება შეიძლება განსხვავდებოდეს. მაგალითად, მანქანები საწარმოო ხაზში ქულათა ერთი ვერსია ცალკე გამოჩნდება. ამ განცხადების იმავე ვერსიაში, ისინი უნდა შეფასდეს მათი მთლიანობაში ერთი დამუშავების ხაზი. საწარმოს უძრავი ქონების ობიექტები (მიწის ნაკვეთი უნდა იყოს წარმოდგენილი შენობა) როგორც გასაყიდი ობიექტები, როგორც მთელი მათი ნაწილები (როგორც საერთო მიწის ნაკვეთიდან გაყოფილი, ცალკე შენობები და სადარბაზოები და ა.შ.).

ცხადია, რომ განხილული მეთოდის განხორციელებისას, საბოლოოდ, აუცილებელია გავითვალისწინოთ მიიღოს აქტივების საბაზრო ღირებულება მათ ოპტიმალურ დონეზე (უზრუნველყოფა უმაღლესი ქულა) კლასიფიკაცია ქულის ბარათებში. ადრე აღწერილი ალტერნატივა საკმაოდ იშვიათია და წარმატებაა შემფასებლისთვის.

ეს ხდება მაშინ, როდესაც შეფასებული ქონება ხელმისაწვდომი ხდება ზუსტად უნივერსალური აქტივი - იგივე მარკისა და მოდელის მანქანის ტიპი (რა იქნება პირობა დადო, რომ იგივე ხარისხის ტექნოლოგიური დაგირავება), იმავე წელს (თვეში) გამოშვება (იგივე ფუნქციონალური ცვეთის უზრუნველყოფისას), იგივე ნიმუშით (თუ ეს პარამეტრი ითვლება მანქანის ფიზიკური ცვეთის მთავარ მაჩვენებლად), რომელიც იყიდება მეორადი მანქანების ბაზარზე. მიმდინარე ბაზარი ასეთი ანალოგის ფასი აისახება ეკონომიკური გაუფასურების ხარისხზე განსახილველი აქტივი (ავტომობილების ბალანსზე დგომა), ვინაიდან იგი ეს იქნება თანამედროვე მიწოდებისა და მოთხოვნის ურთიერთქმედების შედეგი ამ საზოგადოებაში. თუ, ამ პირდაპირი წესით, გადაფასებული აქტივის ჩანაცვლების ღირებულება ამის დადგენა შეუძლებელია, მაშინ სხვა არაფერი რჩება გარდა როგორ

შევეცადოთ გავითვალისწინოთ ტიპები, რომლებიც ზემოთ აღინიშნა მათთვის სპეციალური ფასდაკლებებია (ალტერნატივა B), დაწყებული მხოლოდ ქვეპუნქტიდან ბუღალტრული აღრიცხვისთვის გაცემული აქტივის ღირებულების ობიექტური ღირებულება, რომელიც მისი თავდაპირველი საბალანსო ღირებულებაა. იგი თანაბარია ამ ქონების რეალური შესასყიდი ფასი ბაზარზე (ან დოკუმენტურად დამოწმებული) აქტივის შექმნის ხარჯები თავისთავად). ეს მეორე ალტერნატივა ითვალისწინებს შემდეგს (უფრო დაწვრილებით).

ფიზიკური ცვეთის აღრიცხვა მოხდება ორიგინალური ბალანსიდან ფასდაკლებით აქტივის ღირებულება (ის მაინც არის ობიექტის ღირებულება) ამ აქტივის ღირებულება, რა იყო მისი ყიდვის ან შექმნისას რომლის საფუძველზეც (ფასდაკლება) დგინდება (უძრავი ქონებისთვის) შენობების და შენობების და აღჭურვილობის ტიპი) რეალური პერიოდის თანაფარდობა მომსახურება (სამუშაოდროის გამოყენებული ფონდი) და სავარაუდო (პასპორტი) სამსახურის ვადა კაპიტალური რემონტის დაწყებამდე (რაც გამოიყენება აღჭურვილობის გათვალისწინებით, მისი რეალური დატვირთვა პასპორტთან მიმართებაში).

ეკონომიკური ცვეთა გათვალისწინებულია უახლოესი ანალოგის ფასის შემცირების ხარისხით მოცემული აქტივი (ახლად გაცემული ამ აქტივის ფასთან დაკავშირებით, როდესაც იგი ხელახლა გამოვიდა), რომელიც განისაზღვრება: ანალოგის ცვეთა მისი მომარაგების შესაძლო ზრდის შედეგად საწარმოს მიერ აქტივის ყიდვის შემდეგ წარსულისთვის მოთხოვნადი; დაგროვდა განსაზღვრულ დროში, ზოგადი ინფლაცია (ზოგადი ინფლაციური ეკონომიკაში ფასების ზრდა) - თუ ამ დროის განმავლობაში არ მოხდება თავდაპირველის კორექტირება (გადაფასება) ქონების ღირებულება დაგროვილი ინფლაციისთვის; საბაზრო ეკონომიკაში მყიდველის გადასახადის შემცირება შეფასებული აქტივის ტიპის საქონლის დამატებითი ღირებულება, ასეთის არსებობის შემთხვევაში ადგილი მისი შეძენისა და საწარმოს ბალანსის შედგენის შემდეგ, ანალოგის იგივე საბაზრო ღირებულება (დამატებული ღირებულების გადასახადის ზრდა) ანეიტრალებს ეკონომიკურ ცვეთას და ამცირებს მისთვის გადასახდელ თანხას ფასდაკლება).

ტექნოლოგიურ მხედველობაში მიიღება ფასდაკლებით შესყიდვის რეალური ფასიდან მოძველებული აქტივი (აღჭურვილობა), რომელიც გამოითვლება საფუძველზე ერთეულის ფასის მითითება (ფასის შეფარდება წამყვან ან "სინთეზურთან", მომხმარებელთათვის ხარისხის პარამეტრების მნიშვნელობის გათვალისწინებით, აქტივების ხარისხი) უფრო ტექნოლოგიურად განვითარებული ანალოგი ბაზარზე, სპეციფიკური ფასით აქტივის შეფასება. უფრო მეტიც, შედარებით დაბალია ანალოგის ერთეული ფასი ამ აქტივით, პროპორციულად მეტია მოცემული ფასდაკლება.

იზომება ფუნქციური ცვეთა (მოწყობილობა), აქტივის (აღჭურვილობის) თავდაპირველი საბალანსო ღირებულებით, რომელსაც შეუძლია შეიძლება განისაზღვროს დამატებითი ხარჯების კაპიტალიზირებული ღირებულების საფუძველზე ხარჯები ექსპლუატაციისა და ტექნიკური მომსახურებისთვის (პროფილაქტიკის, რემონტის, სათადარიგო ნაწილების შეცვლა, პერსონალის

მომზადება და ა.შ.) გრძელვადიანი გამოყენების ქონება შეძენილი კონსტრუქციული (დიზაინის) ხარვეზით გამოწვეული ხარვეზები სახელმწიფო საწარმო თავის დროზე მიიჩნეეს საინვესტიციო პროდუქტად.

საწარმოს ფინანსური აქტივების საბაზრო ღირებულების განსაზღვრა ისე, რომ: იმ ფასიანი ქაღალდებისათვის, რომლებიც განთავსებულია საფონდო ბირჟაზე და არის საკმარისად თხევადი, ისინი უბრალოდ იკავებენ თავიანთ ბაზარს (ფაქტობრივად, საშუალო გარიგებები ან საშუალო რეგულარული და მრავალი კვოტირებისთვის ფასი; არასაკმარისად ლიკვიდური ფასიანი ქაღალდების შეფასებისათვის ფიქსირებული (პროგნოზირებული) შემოსავლები, აგრეთვე საბაზრო ღირებულების განსაზღვრა საბანკო დეპოზიტები (მათი წვლილი საბაზრო ღირებულების გაზრდაში მიღება) გამოიყენეთ ფასდაკლებული ფულადი ნაკადის მეთოდი, დაეყრდნოთ შემოსავლების პროგნოზირება, რომლებიც უზრუნველყოფილი იქნება ამ ფინანსური ინსტრუმენტებით (გათვალისწინებულია ასეთი შემოსავლის გაურკვევლობის ან რისკიანობის ხარისხი ეს არის გამოყენებული ფასდაკლებით);

შემდგომი პერიოდების დაცვიდან მოსალოდნელი მოსაკრებლები.

მაგალითად, ობლიგაციის სავარაუდო საბაზრო ღირებულება მიმდინარეობის ტოლია მისგან შემოსავლის ღირებულება (დაბეგვრის შემდეგ) და ფულადი სახსრების სახით მიღებული შემოსავალი ობლიგაციის ნომინალური ღირებულება (მოგების გადასახადის წმინდა, ბაზა) რომლის გაანგარიშებისთვის არის განსხვავება დაფარვის ოდენობასა და ობლიგაციის შეძენის ღირებულებას შორის:

$$V_{nom} = \sum_{t=1}^{T_{pog}} K_{y\Pi} \dot{e}_t \cdot \frac{(1-h)}{(1+i)^t} + [V_{HJO} - (V_{HJO} - V^*)] \cdot \frac{h}{(1+i)^t},$$

სადაც

T_{pog} - ობლიგაციების ვადის გასვლის ვადა;

V_{nom} - ობლიგაციის ნომინალური ღირებულება;

K_{upDt} - ობლიგაციის კუპონის სარგებელი პერიოდის ბოლოს, რაც შეფასების მომენტიდან t პერიოდებია;

K რ B и $y\Pi$ t UFO UFO , სადაც in არის მისი ნომინალური პროცენტი ობლიგაციის გამოცემის გამო; T არის გადასახადის განაკვეთი; V^* – საწარმოს მიერ ობლიგაციის შეძენის რეალური ღირებულება (გაითვალისწინეთ, რომ თუ დადგენილია ბონდის, რომლის შეძენა მხოლოდ შესაძლებელია, მაშინ V^* - ის როლი იქნება თვით V_{obl} - ის სავარაუდო ღირებულება, რომელიც ზემოთქმულ განტოლებას აქცევს ერთში, სადაც V_{obl} - ის მნიშვნელობის დადგენისას კვლავ საჭირო იქნება ამ მნიშვნელობის გამოხატვა განტოლებით);

i არის ფასდაკლების პროცენტი, რომელიც ითვალისწინებს ობლიგაციის ემიტენტის მიერ მოგების მიღების რისკებს (განსაზღვრულია) იყოფა კაპიტალის აქტივის ფასების მოდელის ან კუმულაციური მიხედვით დისკონტის განაკვეთის სტრუქტურა); კონკრეტულ შემთხვევაში, თუ ემიტენტს არ აქვს საკმარისი ლიკვიდობა არის სახელმწიფო ან მუნიციპალური ორგანო, როგორც შემიძლია

აღებულია ნომინალური რისკისგან თავისუფალი პროცენტი R (იხილეთ მე -3 თავში დისკონტირების განაკვეთის განყოფილება).

ბანკის საბაზრო ღირებულების (საწარმოს ღირებულებაში შენატანი) შეფასება ფირმის დადებითი მხარეები მიიღება იგივე მეთოდოლოგიით, რაც ობლიგაციების იგივე შეფასებით ხდება განსხვავება იმაშია, რომ დარიცხულია (ფორმულის მიხედვით რთული პროცენტი) ანაზრის პროცენტი და ობლიგაციების გამოსყიდვის როლში - ინვესტიცია დეპოზიტზე შეტანილი თანხის ოდენობა.

ამ შემთხვევაში, სიმწიფის ანალოგი დეპოზიტის ვადა. ფიქსირებული (თუმცა სარისკო) შემოსავლის მქონე ფასიანი ქაღალდების კიდევ ერთი მაგალითი სახლი - არალეკვიდური (შესაძლოა, გამოუქვეყნებელი აქციებიც კი დახურულ კომპანიებს) სასურველი აქციები, რისთვისაც დივიდენდების გარკვეული დონე (მოგების არარსებობის შემთხვევაში, დივიდენდების გადახდა გადაიდო და ამ ხნის განმავლობაში ასეთი წილები ხმის მიცემა ხდება).

არალეკვიდური პრივილეგირებული აქციის საბაზრო ღირებულების შეფასებისას სასურველი წილის სავარაუდო საბაზრო ღირებულება (V_{prev}) გარანტირებული დივიდენდით შეიძლება იყოს სიდიდე, რომელიც მიღებული იქნება ამ დივიდენდის კაპიტალიზაციის პირობებში:

$$(V_{prev}) = \frac{Div}{i},$$

სადაც: Div - არის დივიდენდის გადახდა, რომელიც გარანტირებულია როგორც ნომინალური ღირებულების პროცენტის აქციები; i - არის ფასდაკლების დონე

ფასდაკლების დონე, რომელიც ითვალისწინებს საწარმოს მიერ მოგების მიღების რისკებს მოცულობა (ასევე განისაზღვრება კაპიტალის აქტივის ფასების მოდელის ან მიხედვით ფასდაკლების განაკვეთის ცუდი კონსტრუქცია; ასევე შეიძლება მიღებული იქნას დივიდენდის დონეზე იგივე ინდუსტრიაში შესადარებელი კომპანიების აქციების ანაზღაურება).

აღწერილი მიდგომა საკმაოდ გამართლებულია სავარაუდო ბაზრის დასადგენად დახურული კომპანიების ჩვეულებრივი აქციების ღირებულება, თუ ინვესტიცია ხდება განსახილველი საწარმოს პორტფელი, მათი პაკეტი მკაფიოდ არის გამოხატული უმცირესობის პაკეტი. ამ შემთხვევაში, აქციონერს, რომელსაც არ აქვს შიდა ინფორმაციაზე წვდომა კომპანია, ვერ აფასებს კომპანიის ჩვეულებრივი აქციების ასი პროცენტს კომპანიის ფულადი ნაკადების პროგნოზის ან მასში მეთოდების გამოყენების საფუძველზე აქტივების დაგროვება ან კაპიტალის ბაზარი. მას ასევე არ შეუძლია პროგნოზირება მიიღონ აქციონერთა კრების გადაწყვეტილებები მოგების რეინვესტირების ოდენობის შესახებ კომპანია თავის განვითარებაში, მაშინაც კი, თუ ის შეეცდება - გამოვლენილი საფუძველზე ტენდენცია - იწინასწარმეტყველე ისინი.

მისთვის რჩება მხოლოდ დივიდენდის შექმნა მისი წილის დაბრუნების შედარება აქციების დივიდენდის დაბრუნებასთან შედარებით ფირმებს. ამრიგად, აქტივების დაგროვების მეთოდის ფარგლებში ხდება ფინანსური აქტივების შეფასება

საწარმოში ხორციელდება ორივე მათგანის საფონდო ბირჟის შეფასების საფუძველზე აქტივები და ბიზნესის შეფასების ყველა სხვა მეთოდის გამოყენება (განსაკუთრებით დიახ, ფასდაკლებული ფულადი სახსრების მოძრაობა). უდიდესი სირთულე დაგროვების მეთოდის პრაქტიკულად გამოყენებაში წარმოადგენს საწარმოს არამატერიალური აქტივების შეფასებას. მთავარი მეთოდი მისთვის მთავარია ე.წ. "ზედმეტი მოგების" მეთოდი, რომელიც ქვემოთ განხილულია.

20.2. საწარმოს ტიპური არამატერიალური აქტივების შეფასების მეთოდოლოგიის (ე.წ. „გუდვილი“ Goodwill) ზედმეტი მოგების მეთოდოლოგია

როგორც ცნობილია, საწარმოს ტიპური არამატერიალური აქტივები მოიცავს: - პატენტები და ლიცენზიები; ახლა_როგორ (მატერიალურ მედიაზე - მაგალითად, ნახატები, ესკიზები და ა.შ.) რომელიც ზოგჯერ შეიძლება დაცული იყოს საავტორო უფლებებით დამსაქმებლის სახელი, "სავტორო უფლებები" - სავტორო უფლებები); გაწვრთნილი და შერჩეული პერსონალი; ფიქსირებული კლიენტურა; სავაჭრო ნიშანი (სავაჭრო ნიშანი); ბიზნესის რეპუტაცია; შეღავათიანი კონტრაქტები; მომგებიანი (სავალდებულო) ბიზნეს შეთავაზებები - შეთავაზებები; დაცული სავაჭრო საიდუმლოებები და ა.შ.

საწარმოში თითოეული ჩამოთვლილი არამატერიალური აქტივის გამოჩენა ფირმა შესანიშნავად განსაზღვრული და დოკუმენტირებული ხარჯები - მაგალითად, პერსონალის დაქირავებისა და ტრენინგის ხარჯები, განვითარების ხარჯები ვიცი, როგორ, ლიცენზიების შეძენა და ა.შ.

ეს ხარჯები ამორტიზებულია არამატერიალური აქტივების საბუღალტრო ღირებულება. ამასთან, მათ არა აქვთ პირდაპირ უკავშირდება შესაბამისი არამატერიალური ნივთიერებების საბაზრო ღირებულების შეფასებას აქტივები, თუმცა თითოეული მათგანი, რა თქმა უნდა, ზრდის ფირმის საბაზრო ღირებულებას. არამატერიალური აქტივების საბაზრო ღირებულება შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს მათი საბუღალტრო ღირებულებიდან.

ბიზნესის შეფასების ინტერესებიდან გამომდინარე, საკმარისია შეფასდეს მთელი კომპანიის საბაზრო ღირებულება. საწარმოს არამატერიალური აქტივების ოდენობა, რომელიც ტერმინოლოგიით ბიზნესის გასაღებს **გუდვილი** ეწოდება. ეს ტერმინი უნდა გამოირჩეოდეს უფრო კარგი და ვიწრო კონცეფცია "კარგი სახელი" ან "რეპუტაცია" ფირმა ჩვენ, მხოლოდ ერთი აღრიცხული არამატერიალური აქტივის შესაბამისი საწარმოები.

ბიზნესის საერთო საბაზრო ღირებულების შესაფასებლად, საჭირო არ არის შეფასდეს საწარმოს სხვადასხვა არამატერიალური აქტივების საბაზრო ღირებულება ცალკე უფრო მეტიც, როგორც ადრე აღვნიშნეთ, **მრავალი არამატერიალური აქტივი საწარმოსთვის ხელმისაწვდომი შეიძლება საერთოდ არ აისახოს მის ბუღალტერიაში (ბალანსში).** არამატერიალური აქტივების ნაკრების საბაზრო ღირებულების შეფასების იდეა მიღება (მისი "კეთილი ნების") არის რეგულარულად მიღებული ნაწილის იდენტიფიცირება საწარმოს მოგება ("ჭარბი მოგება"), რაც არ შეიძლება იყოს

ნათელია მატერიალური აქტივების არსებობით, რომლებიც შეფასებულია მათი საბაზრო ღირებულებით. ამავე დროს, ფართო გაგება არამატერიალური აქტივების მთელ რიგზე, როგორც შეფასების საგანი მიიჩნევს, რომ მოგების სხვა წარმოშობა არ არის განმარტებული მატერიალური აქტივების გავლენა უბრალოდ არ არსებობს.

1. იმ ინდუსტრიისთვის, რომელსაც ეკუთვნის საწარმო გამოითვლება წინა პერიოდების მიხედვით (მონიტორინგის მონაცემების საფუძველზე აღიარებული საზოგადოებრივი კომპანიების ფინანსური ანგარიშგებები კონკურენტები) მაჩვენებელი "წმინდა მატერიალური აქტივებიდან მოგების ამოღება", რაც აისახება აქცენტ კოტრი, მრეწველობის საწარმოთა (წმინდა მოგება) მოგების კორელაცია მათი წმინდა მატერიალური აქტივები (MA) ან მათი საბალანსო ღირებულება საკუთარი კაპიტალი, რომელიც განისაზღვრება სააღრიცხვო ბაზებში ასახული პირების გამოკლებით არამატერიალური აქტივების მრეწველობა (NMA)

$$k = \frac{\dot{I}}{(MA)} = \frac{\dot{I}}{(NMA)}.$$

წმინდა მატერიალური აქტივები წარმოადგენს დარჩენილი ბალანსის ოდენობას მატერიალური აქტივების ღირებულება, გადასახდელ ანგარიშებზე ნაკლები

2. თუ მოქმედებს ის საწარმოები, რომელთა კოეფიციენტის კვოტიც არის გათვლილი ეკუთვნის იმავე ინდუსტრიას, როგორც ეს ფირმა და, თუ, მათი ქონებისა და პროდუქტების სტრუქტურა შეფასებული ფირმის მსგავსია, მაშინ ასეა ლეგალურია ამ კოეფიციენტის გადაცემა გამოდიებულ საწარმოზე.

საწარმოს წმინდა მატერიალური აქტივების საფუძველზე (MA) (სასურველია, მათი წინასწარ დადგენილი საბაზრო ღირებულებით შეგიძლიათ მიიღოთ ოდენობის შეფასება რეგულარულად საწარმოში მისი არამატერიალური ზემოქმედების გათვალისწინების გარეშე (NMA)

$$\dot{I} = MA \cdot k_{NMA}$$

3. განსხვავება რეგულარულად მიღებულ რეალურ მოგებას შორის მიღება (ისინი, ისევე როგორც ინდუსტრიული საწარმოების მოგება, შეიძლება გამოხატულ იქნეს მუდმივად ფასები) და მოგების დონე, რომლის მოსალოდნელია მხოლოდ ამის შედეგი საწარმოს წმინდა მატერიალური აქტივების გამოყენებას ეწოდება "ჭარბი-ზუსტი მოგება" რაც მიეკუთვნება მთელი მოსახლეობის გავლენას შეფასებული ფირმის არამატერიალური აქტივები:

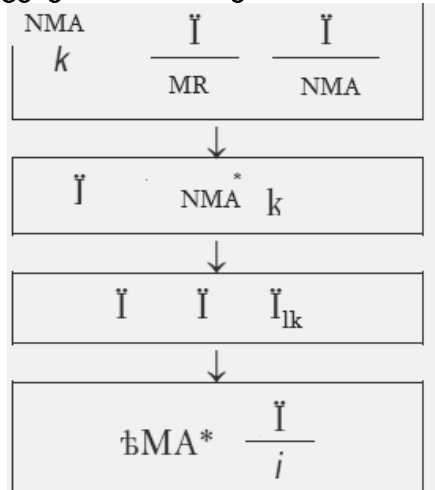
$$\dot{I} = \dot{I}_{LN} - \dot{I}_{LK}$$

4. ვთქვათ (ეს საკმაოდ უხეში მოსაზრებაა), რომ დაკვირვებადია საყოფაცხოვრებო მოგება "ამ პროდუქციის გამოშვებით მოხდება მომავალში. განუსაზღვრელი ვადით, კაპიტალი ამ მოგების ნაკადის გაზომვა და ამით საბაზრო ღირებულების შეფასება

კაპიტალი, რომელიც განასახიერებს არამატერიალური აქტივების იდენტიფიცირებული ნაკადის წარმოქმნას

$$\text{MA}^* = \frac{I_{BG}}{i}$$

სადაც i არის ფასდაკლების პროცენტი, რომელიც ითვალისწინებს სავარაუდო ბიზნესის რისკებს (განისაზღვრება შესაბამისად) კაპიტალის აქტივების შეფასების მოდელებიან კუმულაციური განაკვეთის აგების მეთოდი (ფასდაკლებით) რომლის სქემატური ალგორითმი ნაჩვენებია ნახაზზე. 5.1.

ნახაზი. 20.1. "ჭარბი მოგების" მეთოდის ალგორითმი

MA - მატერიალური აქტივები;

NMA - არამატერიალური აქტივები;

I - ფასდაკლების პროცენტი.

ა) ამ მეთოდში გამოყენებული მოგების ყველა ინდიკატორი არის საშუალო რამდენიმე პერიოდი (როგორც უკვე მითითებულია, მუდმივ ფასებში) და გამოითვლება ინვენტარის საგნების აღრიცხვის ერთი მეთოდის მიხედვით (LIFO, FIFO, მოძრავი საშუალო ტოდი, უწყვეტი იდენტიფიკაციის მეთოდი);

ბ) შეფასებული საწარმო და ინდუსტრიის საწარმოები, რომელთათვისაც იგი ითვლის კოტრის კოეფიციენტი, მაგისტრალური ცვეთის მსგავსი მეთოდები სახსრები;

გ) თუ "ჭარბი მოგება" უარყოფითი აღმოჩნდა, მაშინ ის იქნება არ ნიშნავს, რომ შეფასებული საწარმოს არამატერიალური აქტივების წვლილი შეაქვს უარყოფითი წვლილი საწარმოს საბაზრო ღირებულებაში (პრინციპში, რა თქმა უნდა, ეს რაღაც შესაძლებელია), მაგრამ ის ფაქტი, რომ საწარმოების მატერიალური აქტივები ან ფირმები გადაფასებულია.

**სემინარი /დისკუსია თემაზე: „აქტივების დაგროვების შეფასების
მეთოდის გამოყენების ასპექტები“**

თუკი, შეფასების მიზანია საწარმოს ღირებულების განსაზღვრა, აქედან გამომდინარე, საწარმოს აქტივის **დაგროვების მეთოდით** შეფასებასთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია, როგორც ახლანდელი (არ არის საჭირო გადასახდელი ღირებულებების გათვალისწინება) და ასევე მისაღები მოთხოვნები. მათი მიმდინარე ღირებულებები, ანუ ფასდაკლების ოდენობა დაანგარიშებული (მიმდინარე პერიოდამდე შემცირებული) გადასახდელები გადასახდელებზე და ა.შ. ნაბიჯები დებიტორულ მოთხოვნებზე. ამავე დროს, **გადასახდელი ანგარიშებისთვის**, როგორც მომავალი გადახდების ნაწილის მიღება ცალკე უნდა ითვალისწინებდეს პროცენტს და დაფარვას სესხის ძირითადი ნაწილისა. თუ შესაძლებელია, იგივე უნდა გაკეთდეს და მოთხოვნებთან მიმართებაში.

იმის გამო, რომ საწარმოს შეიძლება ჰყავდეს რამდენიმე **კრედიტორი და მოვალე** და მათთან ურთიერთობისას შეიძლება გათვალისწინებული იყოს დაფარვის სხვადასხვა გრაფიკი და პროცენტები, როგორც უკვე აღნიშნა, გადასახდელი დღევანდელი ღირებულების აღრიცხვის პრინციპი და დებიტორული დავალიანება უნდა იქნას გამოყენებული თითოეულ კრედიტორზე და დებიტორებზე ცალკე. რიცხობრივად, ზემოთ მოყვანილ მოთხოვნებს მივყავართ შემდეგ შესწორებამდე (ანგარიშები გადასახდელი და მისაღები).

საწარმოს საბაზრო ღირებულებების ჯამიდან შეფასებისას მისი აქტივები უნდა გამოიქვეითოს და არა ნომინალური (არ ფასდაკლებული) თანხა საწარმოს LC- ის გადასახდელი ანგარიშები და ღირებულება განისაზღვროს შემდეგი ფორმულით:

$$\sum_{e=1}^E PV(\dot{I}f_{\text{vG}_{et}}) = \sum_{e=1}^E \sum_{t=1}^{T_e} \dot{I}f_{\text{vG}_{jt}} \cdot \frac{1}{(1+i_e)^t},$$

სადაც

PV - სამომავლო გადასახადები სესხებზე (აგრეთვე შესყიდვები კრედიტით), ცალკეული კრედიტორების მიმართ **k** ნომრებიანი ვალდებულებების შესრულება (ან **k** ნომრებით ვალდებულებები, თუ არსებობს რამდენიმე ვალდებულება ერთი და იგივე კრედიტორების მიმართ) პერიოდები (წლები, კვარტლები, თვეები - დამოკიდებულია გაანგარიშების ხანგრძლივობაზე) ერთეულის პერიოდის ერთეულები, რომელთა რაოდენობა იზომება ინდიკატორით **t**);

Tk არის სესხის ვადა კრედიტორის წინაშე ვალდებულებებისთვის **k** ნომრით; ვადის გასვლამდე **k** რიცხვებით ვალდებულებების გამო სესხის პროცენტის გადახდა; გადაანგარიშებული **k** პერიოდულობით დანომრილი ვალდებულებებისთვის, ძირითადი სესხის დაფარვა;

N არის კრედიტორების ან ვალდებულებების რაოდენობა, რომლებიც აღირიცხება გადასახდელ ანგარიშებზე – ორგანიზაცია; მე არის ფასდაკლების დონე, რომელიც ითვალისწინებს გადასახდელი ანგარიშების გადაუხდელობის რისკებს. იმის გამო,

რომ სესხის გადახდა არის პრიორიტეტული გადასახადი საწარმოს მოგება, აქ ერთეული კურსი, რომელიც ითვალისწინებს შეფასებული საწარმოს მოგების რისკზე_ მსესხებელი.

მაშინ ეს განაკვეთი იგივე ფასდაკლების პროცენტია, რომელიც ინტერესდება ფასდაკლებული ფულადი ნაკადის მეთოდის გამოყენება განისაზღვრება მოცემული_თვის საწარმო კაპიტალის აქტივების შეფასების მოდელის ან **კუმულაციური მეთოდის** შესაბამისად ფასდაკლების განაკვეთის კონსტრუქცია. თუ ფინანსური კრიზისის საწარმოს, მოგების არარსებობის გამო, სხვადასხვა სესხებზე ფაქტობრივი გადასახდელების პრიორიტეტად განსაზღვრა, მაშინ შეიძლება ჰქონდეს აზრი, რომ გამოიყენოს ფასდაკლებული განაკვეთი დიფერენცირებული სხვადასხვა კრედიტორების წინაშე ვალდებულებებზე.

მაშინ ეს მაჩვენებელი ასახავს **რისკს** სპეციალური ვალდებულების გადაუხდელობა, შეფასებული საწარმოს აქტივების შეჯამებისას ღირებულება ნომინალური (არა ფასდაკლებული) დებიტორული დავალიანების ნაცვლად აუცილებელია გათვალისწინება ღირებულებისა, სადაც ვადის (მოსალოდნელი) ქვითრები ხელშეკრულების ნომრით t პერიოდი (წლები, კვარტლები, თვეები) დამოკიდებულია მიღებული ერთეულის დროზე;

E-კონტრაქტების რაოდენობა, რომელთა გადასახადიც არის მოსალოდნელი;

T_e არის დებიტორული დავალიანების დაფარვის თარიღი, ხელშეკრულების ნომერი ანუ ინდივიდუალური ფასდაკლების პროცენტი, რომელზეც რისკისგან თავისუფალი პროცენტის გათვალისწინებით და პრემია პოტენციური შეუსრულებლობის რისკისთვის უნდა შემცირდეს ვადამდე (მოსალოდნელია) კონკრეტული გადამხდელის (მომხმარებლის) ქვითრები ნომერთან შეთანხმებით;

$$ie = R + \nabla e,$$

სადაც R არის სახელმწიფო ობლიგაციების ბაზარზე დაკვირვება (სარგებელი) ერთეულის პერიოდის მიღებული ხანგრძლივობის ოდენობით, მათ შორის იზომება ინდიკატორი t);

e რისკის კორექტირება (დამატებით საჭიროა მისი შემოსავლის ანაზღაურების აუცილებლობა) განსახილველი ხელშეკრულების საფუძველზე გადაუხდელობა e - დადგენილია ან ექსპერტულად (ინტერვალთა ნულიდან 83% R ღირებულების, რაც დამოკიდებულია ფინანსური მდგომარეობის შეფასებაზე და შესაბამისი გადამხდელის "საკრედიტო ისტორია"; ხოლო ფინანსური მდგომარეობა გადამხდელის შეფასება შესაძლებელია ზემოთ შემოთავაზებული მეთოდური მითითებების შესაბამისად.

კითხვები განმეორებისთვის

თავი 20

1. როგორია საწარმოს საბაზრო ღირებულების შეფასება დაგროვების მეთოდის მიხედვით? აქტივების გამარტივებული ვერსიით იჯარით გაცემა და გამსესხებლის

კორექტირების გათვალისწინებით? რას წარმოადგენს ფირმის მისაღები და მისაღები მოთხოვნები?

2. რა განსხვავებაა აღჭურვილობის ეკონომიკურ, ტექნოლოგიურ და ფუნქციურ ცვეთას შორის?

3. როგორ იზომება ფიზიკური, ეკონომიკური, ტექნოლოგიური და ფუნქციონალური აღჭურვილობისა და უძრავი ქონების ფულადი ცვეთა?

4. როგორია საწარმოს საინვესტიციო პორტფელის საბაზრო ღირებულება?

5. რაში მდგომარეობს იდეა და ალგორითმი "ჭარბი მოგების" მეთოდის შესახებ? შეიძლება თუ არა ამ მეთოდის გამოყენება საწარმოს გარკვეული სახის არამატერიალური აქტივების შეფასებისას, თუ ცნობილია, რომ ამ აქტივის არსებობა (მაგალითად, პოზიტიური გუდვილი) განსაზღვრავს მის გარკვეულ დამატებით მოგებას?

ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 20

1. სწორია თუ არა განცხადება: აქტივების დაგროვების მეთოდი გამოიყენება სამრეწველო საწარმოს მცირე გუდვილის, მცირე რაოდენობის ზედმეტი ქონების და უმნიშვნელო ფინანსური აქტივების შეფასებისას, ძირითადად, საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების შეფასებაზეა ორიენტირებული?

სწორი პასუხი არის დიახ, ვინაიდან, ზოგადად, ასეთი საწარმოს აქტივები განსაკუთრებულია, რაც აუცილებელია პროდუქციის წარმოებისა და რეალიზაციისთვის - მათი რეალიზაციის ღირებულების დადგენის საფუძველზე მიღებული შეფასების რეალიზაციისთვის - ნიშნავს საწარმოს პროდუქციის წარმოების უნარის დაკარგვას, ე.ი. მოქმედება

2. დასაშვებია თუ არა იგივე ფასდაკლებით სარგებლობა საწარმოს გადასახდელი და დებიტორული დავალიანების შეცვლისას?

სწორი პასუხი არ არის, ვინაიდან გადასახდელ გადასახადებზე მიმდინარე ღირებულების გაანგარიშებისას უნდა იქნას გამოყენებული ფასდაკლების განაკვეთი, რომელიც ითვალისწინებს თავად საწარმოს ბიზნეს რისკებს, ხოლო დებიტორული დავალიანების მიღების მიმდინარე ღირებულების გაანგარიშებისას - ფასდაკლების განაკვეთები, რომლებიც ითვალისწინებს მისი ინდივიდუალური მოვალეების ბიზნეს რისკებს.

3. თუ მაღალტექნოლოგიური ინდუსტრიული საწარმოს შეფასება, რომელიც მიღებული იქნა კაპიტალის ბაზრის მეთოდის სწორად გამოყენებით, აღმოჩნდა მნიშვნელოვნად დაბალი, ვიდრე იგივე საწარმოს შეფასება, რომელიც მიღებული იქნა აქტივების დაგროვების მეთოდით, მაშინ საწარმოსთვის არსებული აღჭურვილობის ცვეთის ტიპების რომელი შეფასების დადასტურებაა:

ა) ფიზიკური;

ბ) ეკონომიკური;

გ) ტექნოლოგიური;

დ) ფუნქციური?

სწორი პასუხია: გ) რადგან მაღალტექნოლოგიური ინდუსტრიიდან სამრეწველო საწარმოს აქტივების ძირითადი ნაწილი, როგორც წესი, ძვირადღირებული სპეციალური აღჭურვილობაა; ამავდროულად, თუ საწარმოს შეფასება კაპიტალის ბაზრის მეთოდის გამოყენებით, რომელიც ეფუძნება მისი მოგების შედარებას ინდუსტრიის მოგებასთან, იძლევა მცირე ღირებულებას, ეს ნიშნავს, რომ საწარმო თავისი აღჭურვილობით აწარმოებს არაკონკურენტულ პროდუქტებს; მაგრამ შემდეგ ასეთი ტექნიკის გაყიდვა შესაძლებელია მხოლოდ ძალიან დაბალ ფასად, მისი ტექნოლოგიური მოძველების გამო; გაითვალისწინეთ, რომ ამ შემთხვევაში არ არის საუბარი ეკონომიკურ ცვეთაზე, რადგან ინდუსტრიის საწარმოები, რომლებიც წარმატებით ყიდნიან თავიანთ პროდუქტებს, უბრალოდ არ იყენებენ ტექნოლოგიურად მოძველებულ აღჭურვილობას, მათ შეწყვიტეს მისი წარმოება, ე.ი. უბრალოდ, მსგავსი აპარატურა ბაზარზე არ არის, ის არ გაძვირდა, რადგან იგი გაქრა როგორც საქონელი.

4. რით შეიძლება პირველ რიგში აიხსნას ზედმეტი მოგების უარყოფითი ღირებულება საწარმოს არამატერიალური აქტივების "ჭარბი მოგების" მეთოდის შეფასებისას:

ა) საწარმოს ნეგატიური გუდვილი;

ბ) კომპანიის მატერიალური აქტივების ღირებულების გადაფასება;

გ) არც ერთი ჩამოთვლილი?

სწორი პასუხია: ბ) ვინაიდან არამატერიალური აქტივები, როგორც კონკურენტული უპირატესობები, არ შეიძლება ჰქონდეს უარყოფითი მნიშვნელობა; ამავდროულად, მრავალი სახის მატერიალური აქტივების, განსაკუთრებით აღჭურვილობის, გადაფასების ალბათობა ძალიან მაღალია.

თავი 21

საწარმოს (კომპანიის) აქციების პაკეტის (წილის) შეფასება

21.1. კომპანიის აქციის პაკეტების ღირებულების

შეფასების ალგორითმი (ნაბიჯები)

21.2. აქციის ლიკვიდობის გავლენა და მათი განთავსება ბაზარზე

- ❖ **სემინარი /დისკუსია თემაზე:** „შემენილი ბიზნესის შეფასება მოქმედი აქციების წილის შერწყმის შემთხვევების გათვალისწინებით“
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის
- ❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 21

საწარმოს (კომპანიის) აქციების პაკეტის (წილის) შეფასება

21.1. კომპანიის აქციის პაკეტების ღირებულების შეფასების ალგორითმი (ნაბიჯები)

საწარმოს ინვესტორი აქციების პაკეტის შეძენის განხილვისას სავსებით არ არის აუცილებელი რომ დაინტერესებული იქნება მიმდინარე შეფასებით ან მთლიანობაში საწარმოს პროგნოზირებული საბაზრო (გონივრული საბაზრო) ღირებულების განსაზღვრით, რამეთუ, მას შეუძლია შეიძინოს საწარმოს არა სრული 100% წილი (აქციები), არამედ მხოლოდ კონკრეტული აქციების ბლოკი (წილი), მისი გაყიდვის იმედით, მომგებიან პროგნოზულ ბაზარზე ღირებულებით. ამ შემთხვევაში, ინვესტორი ახორციელებს პირდაპირ ან პორტფელის ინვესტიციას, შეეცდება დაადგინოს წმინდა მიმდინარე ღირებულება ინვესტიციის კომპანიაში წილის ბლოკის შესაძენად, გონივრულ საფუძველზე (დასაბუთებული) გათვალისწინებული აქციების ბლოკის (წილის) საბაზრო ღირებულებით ისი შეძენის მომენტში. თუ არ გაითვალისწინებთ დივიდენდებს, რომლებიც აქციების ბლოკს შეუძლია უზრუნველყოს ხელახალი გაყიდვით, რაც ახასიათებს ახლად დაარსებულ ინვესტიციებს (მაგალითად, ახალი პროდუქტებისა და მომსახურების განვითარებისათვის) საწარმოები, რომლებიც მათ სჭირდებათ განვითარებისთვის პირველ წლებში რეინვესტირებაში კომპანიის ყველა მიღებული მოგება, მაშინ აქციონერის NPV_{inv} ინვესტიციის მითითებული წმინდა მიმდინარე ღირებულება შეიძლება გამოითვალოს:

$$NPV_{inv} = -V_{\text{წილის პაკეტი}} + \frac{V_{\text{წილის პაკეტი}}}{(1+i)^{T_{\text{წილის პაკეტი}}}}$$

სადაც $T_{\text{წილის პაკეტი}}$ არის პროგნოზის პერიოდის ხანგრძლივობა ან დრო, რის შემდეგაც მიმდინარე პერიოდში შეძენილი აქციების ბლოკის გაყიდვა ივარაუდება.

I - არის ფასდაკლების დონე (დისკონტის განაკვეთი) რომელიც ითვალისწინებს კომპანიის ბიზნეს რისკებს, რომლის აქციების ბლოკი (წილი) შეძენილია.

აქციების (პაკეტის) ბლოკის შეფასების ფუნდამენტურ პრინციპად ითვლება წინასწარი (თუ ეს შესაძლებელია) კომპანიის საბაზრო ღირებულების შეფასება განსახილველი ჩვეულებრივი აქციების 100 % ღირებულებით. კომპანიის აქციების კონკრეტული ბლოკის შეფასება, რომლის მიხედვითაც გონივრული საბაზრო (დასაბუთებული ან ინვესტიციური) ღირებულება იყოფა, ხორციელდება შემდეგი **ალგორითმის მიხედვით**.

1. საწარმოს სავარაუდო ღირებულება მცირდება პროპორციულად განხილული აქციების ბლოკის წილი კომპანიის ჩვეულებრივი აქციების 100% -ში:

$$V_{\text{ПаБ}} = IK \cdot d,$$

სადაც d არის წილის სავარაუდო ბლოკის ფარდობითი ზომა, ერთეულის წილადებში აქციები) საწარმოს ჩვეულებრივი აქციების (საწესდებო კაპიტალის) ასი პროცენტში.

2. $V_{\text{ПаБ}}$ - ის ინდიკატორში ცვლილებები შეიტანება, რათა ასახოს კომპანიის კონტროლის ხარისხი. მისი, რომელიც შეიძლება გადაეცეს ინვესტორს, მისი აქციების პაკეტის ზომით .

3. კორექტირდება საწარმოს აქციების ბლოკის ღირებულება ეს დამოკიდებულია ლიკვიდურობის ფაქტზე (უფრო საფუძვლიანი ანალიზით - ხარისხი) ან შეფასებული კომპანიის აქციების (წილების) არალიკვიდურობა.

4. ფასდაკლება მზადდება ინდიკატორის წინა კორექტირების შედეგად თუ შეფასებული ფირმის აქციები არ არის ლიკვიდური და ამავე დროს არ არის განთავსებული საფონდო ბაზარში.

შეძენილი კონტროლის აღრიცხვა

რაც შეეხება ამ ალგორითმის მეორე ნაბიჯს, როდესაც ის განხორციელდება, ის განხორციელდება, ისმის კითხვა, თუ როგორ მოქმედებს ეს ერთი წილის ღირებულებაზე (ერთი პროცენტული ერთეული საწარმოს კაპიტალზე, როგორც შეძენილი პაკეტის ნაწილი (წილი) შემდეგნაირად ფაქტი: კონტროლი (აქციების ან ერთეულების არსებული განაწილებით ფირმის სხვა ინვესტორები) ან შემოთავაზებული ინვესტიციის მონაწილეობა საწარმოს კაპიტალში. ანალოგიურად, გავლენის აღრიცხვის პრობლემა (შესაბამისი შეფასებით) საწარმოს აქციების (ერთეულების) ლიკვიდურობის ხარისხის ამ მნიშვნელობაზე გავლენა (ლიკვიდობა აქ გაგებულია, როგორც აქციების (აქციების) - ან თუნდაც კონკრეტული წილის შესაძლებლობა აქციების (წილის) კეტა - გაიყიდება მეორად საფონდო ბირჟაზე საკმაოდ მოკლე დროში ოდნავ განსხვავებული ფასისთვის იქნებოდა არ დაჩქარებული გაყიდვის ფასი ("გონივრულ დროში").

ანალოგიურ გარემოში, რომელიც გათვალისწინებულია ბიზნესის დაფინანსების ინტერესებიდან გამომდინარე (კონკრეტულ შემთხვევაში - ინოვაციური) მისი პროგნოზირების მიმდინარეობის შეფასების პრობლემა (დაგეგმილი გადაყიდვის დროს) უფრო ადვილი გასაგებია საბაზრო ღირებულება იმგვარად, რომ ამ ბიზნესში ინვესტიციის შემოთავაზების დროს საჭიროა განისაზღვროს არა საწარმოს მთლიანი

პროგნოზირებული საბაზრო ღირებულება, არამედ პროგნოზირებული საბაზრო ღირებულება აქციების მხოლოდ კონკრეტული შემოთავაზებული ბლოკი (წილი) საწარმოებში. თუ ამ უკანასკნელს V_{pak} -ად დავნიშნავთ, მაშინ ერთი შეხედვით შესაძლებელია განვიხილოთ უნდა აღინიშნოს, რომ V_{pak} -ის მნიშვნელობა უნდა იყოს ტოლი:

$$V_{\text{пак}} = ИК^* \cdot \left(\frac{N_{\text{пак}}}{N_{\text{лжр}}} \right)$$

სადაც: **SK** - არის გონივრული (ან ინვესტიცია, კონკრეტული ინვესტორისთვის) ბაზარი მთლიანობაში საწარმოს ღირებულება შეფასებულია ბიზნესის შეფასების ნებისმიერი მეთოდით;

Npack - შეთავაზებული (შემენილი) პაკეტის აქციების რაოდენობა 1;

$$\frac{N_{\text{пак}}}{N_{\text{лжр}}} = d \text{ (см. выше).}$$

ამასთან, იმის გათვალისწინებით, თუ რა ხარისხისაა კონტროლი ან არაკონტროლი, და შემოთავაზებული (შემენილი) პაკეტის იგივე ლიკვიდურობა ან არალიკვიდურობა განხილული საწარმოს ტიპები (წილი) უნდა შესწორდეს V_{pak} -ის ღირებულებითი ფასდაკლების (პრემიების) საფუძველზე.

21.2. აქციების ლიკვიდურობის გავლენა და მათი განთავსება ბაზარზე

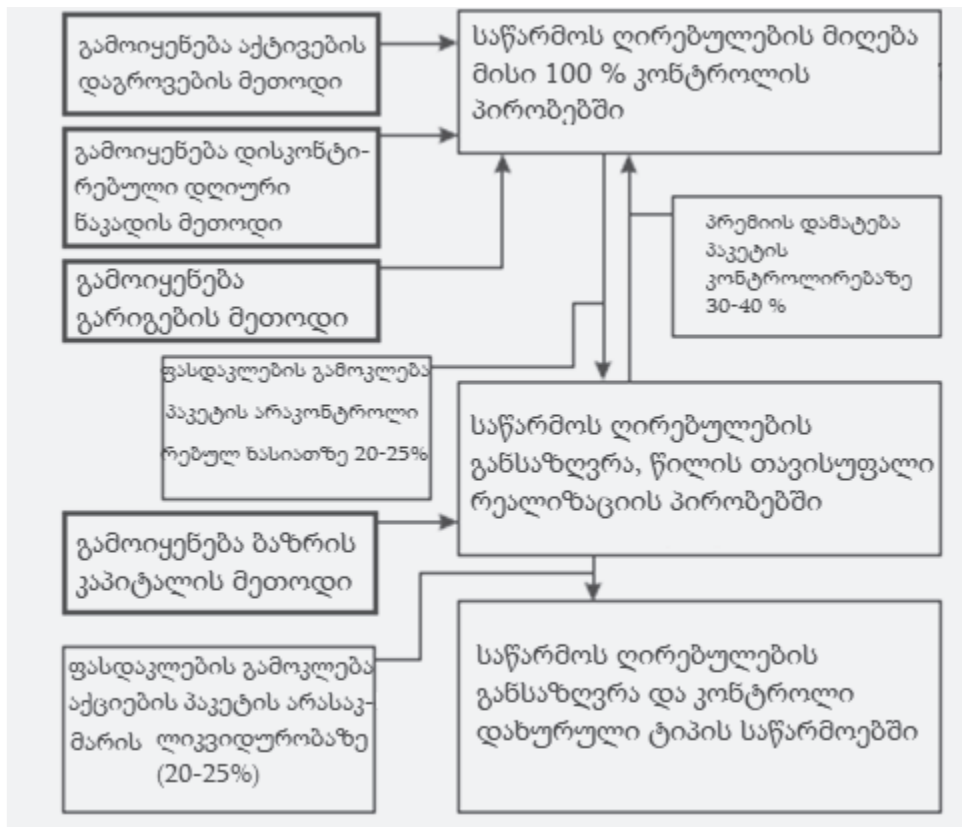
რაც შეეხება, ლიკვიდურია თუ არა შეფასებული კომპანიის აქციების აღრიცხვა, ეს ფაქტორი მნიშვნელოვანია მხოლოდ იმ ინვესტორისთვის, ვინც ამას ვერ აკონტროლებს, ამ საწარმოში. მისთვის მნიშვნელოვანია შეინარჩუნოს საწარმოდან

მოპოვების შესაძლებლობა მოვლენები - მაშინაც კი, თუ არ არის მისი ხარჯზე, მაგრამ მესამე პირების - აქციების მყიდველების ან წილი - საკუთარი თანხების (ისე, რომ ისინი იქ არ დაიბლოკოს) იმ მომენტში, როდესაც ეს მისთვის მოსახერხებელია (მისი მომხმარებლის ან სხვა ინვესტიციური გეგმების მიხედვით).

განვიხილოთ შეზენილი პაკეტის კონტროლის ან არაკონტროლის ხასიათის არრიცხვის ალგორითმები (**იხ. ნახ. 21.1.**)

ამ შემთხვევაში, ეს ციფრი, ნაკლებად დახვეწილი მიზეზების გამო, არ მოიცავს კომპანიის საფონდო ბირჟაზე განთავსებული აქციების ფასდაკლების საჭიროების გათვალისწინებით ბაზარი საჭიროების შემთხვევაში ეს ფასდაკლება დამატებით არის. ზომა მისი $op_{\text{გადანაწილდა სტატისტიკის საფუძველზე}}$, საფონდო ბირჟაზე წარმოშობის ხარჯების განთავსება კომპანიები იმავე ინდუსტრიაში, როგორც ეს ფირმა, ანუ, საბირჟო აქციების რეგისტრაციისთვის, აქციების ჩამონათვალში შესასვლელად ბირჟები, მუდმივი ბროკერების დაქირავება და ა.შ. მითითებული სავარაუდო ზომა ფასდაკლება შეიძლება იყოს წილის ფასის 10-15% -მდე, ადრე უკვე

შესწორებული_ აქციების ბლოკის მიერ გათვალისწინებული კონტროლის ხარისხის ფაქტორების გათვალისწინებით და აქციების ლიკვიდურობის ხარისხი.

ნახაზი: 21.1. შეძენილი პაკეტის კონტროლის ან არაკონტროლის ხასიათის აღრიცხვის ალგორითმები

გაითვალისწინეთ, რომ თუ გამოთვლებში ფასდაკლება ან პრემია ხდება პირდაპირი გამოქვითვით შესაბამისი ჯამების (დამატება) შემდეგ ალგორითმის თითოეულ საფეხურზე კორექტირება იმ ბაზის მიერ, რომლის მიმართაც ხდება ფასდაკლებიდან პრემია, არის ამ ალგორითმის წინა ნაბიჯის შედეგი: პირველი - შეძენილი საკონტროლო ფაქტორის აღრიცხვა, შემდეგ - ლიკვიდურობის ფაქტორის აღრიცხვა _აქციები, შემდგომში - აქციების განთავსება ან არ განთავსების ფაქტის აღრიცხვა ბაზარი რომ აქციები (წილი), ისევე როგორც აქციების (პაკეტი, წილი) ლიკვიდურობის ხარისხი სხვადასხვა გამოყენებისას საწარმოს ღირებულების შეფასების მეთოდები იხილეთ **ნახაზზე 21.1.**

განვიხილოთ ამ სქემის **ოთხი ტიპური გამოყენების შემთხვევა.**

1. მიეცით საწარმოს შეფასებისთვის ხელმისაწვდომი მონაცემები მხოლოდ კაპიტალის ბაზრის მეთოდით. ამავე დროს, შეფასების მიზანია ღირებულების მიღება საწარმოს შესაძლებლობა შეიძინოს აშკარა საკონტროლო პაკეტით საწარმოს

წილებს. შემდეგ სქემაში უნდა გავიაროთ შემდეგი "გზა" (დიაგრამის ბლოკების მიხედვით, ქვემოთ მოცემულია მათი სახელები):

– "გამოიყენება კაპიტალის ბაზრის მეთოდი";

– "კომპანიის წილის ღირებულება მიიღება, შეძენის საფუძველზე თავისუფლად ვაჭრობით უფრო მცირე წილი, რომელიც არ იძლევა საწარმოს კონტროლი";

– "აქციების შეფასებული ბლოკის პროპორციული წილი ღირებულებაში საწარმოს ხიდები": $V_{PaH} = IK \cdot d$;

– "კონტროლის პრემია ემატება": $V_{d k PaH} \cdot Pr.HLN Rr = IR \cdot \dots (1+)$, სადაც კრპ. მრიცხველი = 0,30 - 0,40;

– "კომპანიის წილის ღირებულება მიიღება, შეძენის საფუძველზე საწარმოს კონტროლი" (შეფასების მიზანი მიღწეული იქნა).

2. შეფასებისთვის გამოსაყენებლად საწარმოებისთვის ყველაზე მოსახერხებელია ფასდაკლებული ფულადი ნაკადის მეთოდი, **თუმცა შეფასების მიზანია** საწარმოს ღირებულების განსაზღვრა შემდგომი გაანგარიშებისთვის მისი ღირებულების საფუძველზე თავისუფლად არავაჭრობადი (არალეკვიდური) არაკონტროლირებადი წილი (კომპანია არის დახურული კომპანია). ეს ნიშნავს, რომამ სქემამ უნდა გაიაროს შემდეგი "გზა":

ა) "გამოიყენება ფასდაკლებული ფულადი ნაკადის მეთოდი";

ბ) "საწარმოს ღირებულება მიიღება 100% -ით შეძენის პირობით საწარმოზე კონტროლი";

გ) "აქციების შეფასებული ბლოკის პროპორციული წილი ღირებულებაში საწარმოს ხიდები: $V_{d PaH} = IK \cdot$;

დ) "ფასდაკლება ჩამოიჭრება პაკეტის (წილის) არაკონტროლირებად ხასიათზე":

$V_{pak} = SK \cdot d \cdot (1 - k_{invalid counter})$, სადაც k არ არის. მრიცხველი = 0,25-0,30; "მიიღება კომპანიის წილის ღირებულება, ექვემდებარება ამას თავისუფლად ვაჭრობით უფრო მცირე წილი, რომელიც არ იძლევა საწარმოს კონტროლს რაციონი

ე) "ფასდაკლება ხდება აქციების არასაკმარისი ლიკვიდურობისთვის (ბლოკი, წილი)", ე.ი. $V_{**შეკვრა} = V_{*პაკეტი} (1 - კლიკვი)$, სადაც კლიკვი = 0,20-0,25;

ვ) "ჩვენ ვიღებთ კომპანიის წილის ღირებულებას, შეძენის პირობით არ იძლევა კონტროლს დახურულ კომპანიაში ნაკლები წილის ან არასაკმარისად ლიკვიდური აქციებით მიღება" (შეფასების მიზანი მიღწეული იქნა).

3. იმისთვის, რომ ხელმისაწვდომი საწყისი მონაცემები იყოს ყველაზე ადეკვატური განაცხადისთვის აქტივების დაგროვების მეთოდის გამოყენებით, კომპანია უნდა შეფასდეს ინვესტორზე დაყრდნობით, საწარმოზე უპირობო კონტროლის მოპოვება. უმოკლესი "ბილიკით" განხილულ სქემაში იქნება ასეთი "გზა":

ა) "აქტივების დაგროვების მეთოდი გამოიყენება";

ბ) "გამოითვლება აქციების შეფასებული ბლოკის პროპორციული წილი"

მნიშვნელობით საწარმოს ხიდები: $V_{pak} = SK \cdot d$;

გ) "კომპანიის წილის ღირებულება მიიღება, შეძენის საფუძველზე 100% კონტროლი საწარმოზე" (შეფასების მიზანი მიღწეულია).

4. შეაფასეთ შემფასებელმა სანდო მონაცემები კარგად შერჩეული კომპანია ანალოგი რომელიც საშუალებას იძლევა შეფასდეს შესწავლილი საწარმო (def_SK– ს ღირებულების გამყოფი) გამოიყენეთ კაპიტალის ბაზრის მეთოდი.

ამრიგად, საწარმოს (ბიზნესის) ინვესტიციის ღირებულების კონცეფცია ითვალისწინებს ასევე ორი ძალიან პრაქტიკულად საინტერესო შედეგი, რაც შეეხება, პირველ რიგში, მოლოდინის ასეთი რეალობა ამ საწარმოს ან წილის გადაყიდვასთან დაკავშირებით მასში და, მეორე მხრივ, შუამავლების შესაძლო სასარგებლო როლი, რომლებიც პოულობენ ერთმანეთს იმ ინვესტორებს, ვისთვისაც გარიგება აქვთ ამ საწარმოს გაყიდვაზემასში შენატანები ან წილები (აქციების ბლოკი, წილი) ურთიერთსასარგებლო იქნება.

სემინარი /დისკუსია: შეძენილი ბიზნესის შეფასება მოქმედი აქციების წილის შერწყმის შემთხვევების გათვალისწინებით

განსაკუთრებული ინტერესი და დიდი პასუხისმგებლობაა კომპანიების შეფასება, რომელშიც დაგეგმილია აქციების ძალიან დიდი ბლოკის შეძენა - მოქმედების მიზნებისათვის აბსოლუტური ასი პროცენტის კონტროლით მათზე. ასეთი შენაძენების შესახებ გადაწყვეტილებები. მათ ასევე შეუძლიათ განასახიერონ განვითარების სტრატეგიის ყველაზე მნიშვნელოვანი ელემენტები. ჩვენ გავიხილავთ კომპანიის განცალკევების საკითხს და არა მასთან შერწყმას.

განცალკევება შერწყმისაგან განსხვავდება იმით, რომ ფირმა იძენს (ხშირად შედარებით მცირე ნაწილებს). უფრო მეტიც, თუ პაკეტი შეძენილია ჩვეულებრივი აქციების 75%-ზე მეტით, შემოთავაზებული კომპანიის შემთხვევაში (ხმის მიცემის გზით მისი ლიკვიდაციის უფლების მინიჭება აქციების სამი მეოთხედით), მაშინ ათვისებამ შეიძლება გამოიწვიოს დანაკარგი. თუ ის იძენს საკონტროლო პაკეტის ჩვეულებრივი აქციების 75% -ზე ნაკლების, მაშინ შეძენილმა კომპანიამ შეიძლება არ დაკარგოს იურიდიული დამოუკიდებლობა, მაგრამ გამოხატული იქნება როგორც შთანთქმის კომპანია.

საწარმოების შეძენას შეუძლია შემდეგი **მიზნების** განხორციელება: სამრეწველო კომპანიის ეკონომიკური საქმიანობის დივერსიფიკაცია მყიდველის კონტროლის შეძენის გზით (შესაძლო შემდგომი წინასწარ შეძენილი კომპანიის საკუთარ სტრუქტურულ ერთეულად ჩამოყალიბება გარეშე იურიდიული პირის უფლებებით) სპეციალიზირებული კომპანიის მიმართ საქმიანობის შესაფერისი და პერსპექტიული სახეობა (პროდუქტი); ფინანსური კომპანიის საინვესტიციო პორტფელის ოპტიმიზაცია (ამ პორტფელიდან შემოსავლის მაქსიმალურად გაზრდის მიზნით).

ე.წ. “აქციების შერწყმის მითის“ პირობებში განიხილება მხოლოდ ის შემთხვევები, როდესაც კონკრეტული ფირმა ზუსტად შეიწოვება მისი მაღალი საბაზრო მიმზიდველობის გამო. ბიზნესის შეფასებისას ფირმა აღმოჩნდება მზარდი. აქ შეიძლება გამოიყოს სამი ტიპური სიტუაცია.

1. შეძენილი კომპანია იკეტება, შემდეგ კი სწორი გადაწყვეტილების მისაღებად მისი

შთანთქმის მიზანშეწონილობის ცოდნა მოითხოვს ყველას პირდაპირ გამოყენებას

სუსტი ბიზნესის შეფასების მეთოდების კუთხით (პროგნოზირების ჩათვლით);

2. შეძენილი კომპანია ღიაა, სულ მცირე, რეგულარულად აქციებისთვის, რომელთათვისაც უკვე გამოჩნდა მათი საბაზრო ღირებულების ზრდის ტენდენცია.

3. შეძენილი კომპანია საჯაროა, სულ მცირე, რეგულარულადაქციები, რომელთათვის მათი საბაზრო ღირებულების ზრდის ტენდენცია არ ჩანდა, არამედ მისიაქციების, როგორც ჩანს უფრო დეტალური ანალიზი, საფონდო ბირჟაზე დროებით არ არის გადაფასებული. ყველაზე საინტერესო და კომპანიისთვის - ყველაზე პოტენციური სარგებელის მყიდველი ბოლო სიტუაციაზე.

ამრიგად, შემსყიდველი კომპანიის "განზავების მითი" აქციონერების შემცირების ცრუ და დროებითი შთაბეჭდილება მოახდინა შთანთქმის კომპანიის მოგებას (განაწილებისთვის) და შეიცავს გაცვლით კურსსმათი "სიმდიდრის" აქციების ღირებულება, როდესაც სინამდვილეში, ამ კომპანიის აქციონერების ფულიშემდენილი შთანთქმის ფირმის აქციები შეძენილია ბაზრის მიერ. როგორც მითითებული სათანადო შეფასების გადალახვის, ასევე სტაბილურის დადგენის შემდეგ.

პირველი ტენდენცია მსგავსი შთანთქმის ფირმის მოგების ზრდის ზრდის ტემპში კომპენსირებული. ამავდროულად, კომპანიებს სურთ გამოიყენონ აღნიშნული დრო შთანთქმული კომპანიის აქციების სათანადო შეფასებისთვის (საკონტროლო პაკეტის შეძენის გზით) დაუფასებული კომპანია) და სასტიკად დაუპირისპირდნენ ერთმანეთს.

ინტენსიური კონკურენციის გამო იმ ბაზრებზე, სადაც ბევრია ამგვარი კომპანიები, ძალზე სავარაუდოა, რომ საბოლოოდ მოახერხებენ ჩამოთვალეთ მხოლოდ ის დაუფასებელი ფირმები, რომელთათვისაც შეფასების ნიშნულს აღწევს რამდენადაც ასეთი ფირმების აღება მაინც ხდება ნაკლებად მომგებიანი, ვიდრე სხვა ინვესტიციების შედარებადი რისკი (მაშინ წმინდა ინვესტიციის ამჟამინდელი ღირებულება შესაბამისი მსხვილის შემენაში).

1. ამ მომენტში, ნამდვილად ფინანსურად ჯანსაღი და აღიარებული როგორც ასეთი, შენადენი კომპანია X-ს უფრო მაღალი კოეფიციენტი აქვს "ფასი / მოგება" (P / E თანაფარდობა) ვიდრე შთანთქმის ფირმა Y ("ფასის" თანახმად) კომპანიის ერთი წილის საბაზრო ღირებულების გათვალისწინებით, მითითებულია მისი კონკრეტული წილი, ავტორი ერთი წილი, მოგება ან ზარალიც).

2. ამასთან, შემსყიდველი ფირმის აზრით, შთანთქმულ საწარმოს აქვს თუ იგი შევა მიმღები კომპანიის კონტროლში დაგაუმართლებელია მისი ინვესტიციების რესურსების შეძლება (აქტივების არსებობის გამოდაამჟამინდელი უპირატესობები, რომელთა გამოყენება შესაძლებელია რაციონალურად) უფრო მაღალი საშუალო წლიური ზრდის ტემპები მოგება (ფულადი სახსრების ნაკადები) ვიდრე თავად შემსყიდველმა კომპანიამ, თუ არ მიიღებს შერწყმას.

3. ამ პირობებში მოსალოდნელია, რომ შემსყიდველი კომპანია გააკეთებს ამას დაინტერესებულია საკონტროლო პაკეტის შეძენით მიმდინარე საბაზრო ღირებულებით შთანთქმული საწარმოს წილები, თუ მისი კაპიტალიზაციის დონეა

(ეს სხვა უკვე ნახსენები "ფასი / მოგება" კოეფიციენტის სახელი) დგომის მომენტი - ნაკლებია კაპიტალიზაციის დონეზე, შემსყიდველი კომპანია - არ ჩანს მახასიათებელთან მიმართებაში კომპანიას აქვს P / E თანაფარდობა Z -ზე ნაკლები ($Z < 1$). Z მოთხოვნილი მნიშვნელობა შეიძლება შეფასდეს უკვე განხილულიდან გამომდინარე სადაც გორდონის მოდელით უზრუნველყოფს.

გორდონის მოდელი, ციფრული თვალსაზრისით, ჩვეულებრივ წარმოდგენილია შემდეგი ფორმით:

$$PV_{L\&P} = \frac{D_{L\&P}}{i - \alpha}$$

როგორც მნიშვნელობა $D_{L\&P}$, შემოსავლების აღება შესაძლებელია თითო აქციაზე. მიმღები კომპანიის მიერ კონტროლის მიღების დასაშვებობის პირობა შთანთქმული საწარმოს წილი დაბალი თანაფარდობით "ფასი / მოგება" შეიძლება განისაზღვროს მინიმუმ თანაბარი მომავლისთვის (შესაბამისად როგორც დაგეგმილი შთანთქმული კომპანიის ზრდის საკუთარი ტენდენციები და მოგების შთანთქმის ობიექტი) ბაზარი შთანთქმის და შემძენი კომპანიების აქციების ღირებულებებს, რომლებიც ამ უკანასკნელის პროგნოზები (ბირჟაზე ჯერ არ არის ხელმისაწვდომი) ფასდება მოდის მიხედვით გორდონი, მომდევნო (საწყისი) პერიოდისთვის უკვე ნაგულისხმევი გათვალისწინებით შეიწოვება ამ ფირმების შემოსავალი და შემოსავლის მოსალოდნელი ზრდის ტემპი კომპანია (როგორც მისი რეზერვების ათვისებისა და გამოყენების შემდეგ, ასევე დამატებითი შემსრულებელი ფირმის ბიზნეს შესაძლებლობები) გრძელვადიანი შთანთქმული საწარმოს ზრდის ტემპი.

$$\frac{PV_{L\&P_x}}{n_x} = \frac{PV_{L\&P_y}}{n_y} \text{ ИЛИ } \frac{D_{L\&P_x} / n_x}{i_x - \alpha_x} = \frac{D_{L\&P_y} / n_y}{i_y - \alpha_y},$$

სადაც D დასაწყისი x და D დასაწყისი y არიან, მოგება ან ფულადი სახსრების ნაკადები, რომლებიც სავარაუდოდ შეიწოვება კომპანიის მიერ თავისთვის და შემდეგში შთანთქმის საწარმო პერიოდი (მაგალითად, მომდევნო წელს); n_x და n_y - შესაბამისად, მიმოქცევაში არსებული აქციების რაოდენობა შთანთქმის დროს და შთანთქმული ფირმები; i_x და i_y არის ფასდაკლების ტარიფები, შესაბამისად, ასახავს ბიზნესის შთანთქმის და შთანთქმული კომპანია (ამ უკანასკნელის თანახმად - მისი შესაძლო სპეციალიზაციის გათვალისწინებით შთანთქმული საწარმოს გეგმების მიხედვით);

x და y - შესაბამისად იგეგმება შთანთქმული ფირმის მიერ და სხვებისთვის ჯერკიდევ უცნობი საფონდო ბირჟის მონაწილეებისთვის, შემოსავლის ზრდის ტემპი (გამოხატული მოგებით ან დემშვიდი ნაკადები) შთანთქმული კომპანიისა და შთანთქმის საწარმოს. სასურველი Z თანაფარდობის პოვნა შესაძლებელია შემდეგზე დაყრდნობით გამოკვეთილი ტოლობები:

$$D_{L\&P_x} = D_{0_x} \cdot (1 + a_x) \text{ И } D_{L\&P_y} = D_{0_y} \cdot (1 + a_y),$$

სადაც D_0x და D_0y შესაბამისად შთამნთქმელი და შთამნთქმელი ფირმების დეკლარირებული შემოსავალია საანგარიშო პერიოდში. მაშინ თანაფარდობა Z იქნება:

$$Z = \frac{(1+\alpha_x)/(i_x - \alpha_x)}{(1+\alpha_y)/(i_y - \alpha_y)}$$

ამავე დროს, ვინაიდან, გამარტივებული ვერსიით, ფასდაკლების განაკვეთების შეფასება შესაძლებელია არ იზომება საპასუხოდ, ვიდრე საანგარიშო პერიოდში შეინიშნებოდა შთამნთქმისთვის და კომპანიების მიერ ათვისებული ფასი / მოგების თანაფარდობა

$$i_x = (P/E)_x, i_y = (P/E)_y = \sqrt{[(P/E)_x \cdot Z]}.$$

გამოხატვის ჩანაცვლება Z განტოლებაში და საბოლოოდ ამოხსნა მასთან Z - ს მიმართ, საბოლოოდ ვიღებთ

$$Z^2 - (P/E)_x \cdot \alpha_y \cdot Z - \frac{(P/E)_x \cdot (1+\alpha_y) \cdot [\sqrt{(P/E)_x} - \alpha_x]}{1-\alpha_x} = 0,$$

$$Z = (P/E)_x \cdot \alpha_y \cdot 2 \pm \left[\left[-(P/E)_x \cdot \alpha_y \cdot 2 \right] + (P/E)_x^2 \cdot (1+\alpha_y) \cdot [\sqrt{(P/E)_x} - \alpha_x] / (1+\alpha_x) \right]^{1/2}$$

(არჩეულია Z - ს დადებითი გამოსავალი).

მოქმედი წილის შერწყმის შემთხვევები

რეალურ ეკონომიკურ ცხოვრებაში, კომპანიების შეძენის ან შერწყმის დროს, შეიძლება მოხდეს აქციების სწორი გრძელვადიანი განზავება საწარმო, რომელიც შეიძენს წილის დიდ ბლოკს სხვა საწარმოში.

პირველ რიგში, ეს გამოწვეულია იმით, რომ ე.წ. სრულყოფილი კონკურენციის ბაზრები საფონდო ბირჟები ნამდვილად შესანიშნავი მოდელია. ყველაზე ხშირად ისინი არ აკმაყოფილებენ კონკურენტული ბაზრის მოთხოვნებს. ისინი ნამდვილად არ არიან კერძოდ, აქვთ საკმარისი ინფორმაციის "გამჭვირვალობა". უფრო მეტიც, შეიძლება არასაკმარისად ორგანიზებული და კონტროლირებადი იყოს არასაკმარისად ტევადი (ეს ეხება თანამედროვე ქართულ საფონდო ბაზარსაც).

ამიტომ, ასეთ ბაზრებზე უფრო ხშირად შეიძლება სიტუაცია მოხდეს, როდესაც აღებული კომპანიები საფონდო ბირჟაზე ფასდება. თუ არაკონკურენტულ ბაზრებზე ინვესტიციების წმინდა მიმდინარე ღირებულება შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს ნულისგან, მსგავსი რეალურცხოვრებაში დაფიქსირებული არაკონკურენტუნარიანი (და ორგანიზებული) საფონდო ბირჟების განზავებაა შეიძლება არ იყოს მითი, მაგრამ რეალობაა.

მეორეც, თქვენ უბრალოდ შეგიძლიათ შეცდეთ შეცდომის პროგნოზირება მოგებისზრდის მიხედვით შთანთქმული კომპანია ან როდესაც იგი იწყებს თავის გამოვლენას.

ბუნებრივია მაშინ ძალიან ცუდი იქნება კომპანია Y- ში დიდი წილის შეძენის გადაწყვეტილებაც. ამშეცდომის შედეგად, აქციების ნამდვილი განზავება მოხდება კომპანია X.

მესამე, თუ კომპანია Y-ს ოკუპაცია ოფიციალურად ფორმალდება ისე, რომ შთანთქმული კომპანიის დანარჩენმა აქციონერებმა თავიანთი წილი კომპანიაში შეიცვლება გარკვეული თანაფარდობით შთანთქმის აქციებით კომპანია X (ამ ოპერაციას ჩვეულებრივ უწოდებენ კონსოლიდაციას საწარმოში), შემდეგ შემსყიდველი კომპანიის აქციების ფაქტობრივი განზავებასევე მოხდება, თუ კომპანიის Y-ს ერთი წილის სანაცვლოდ რომელიმე მიზეზების გამო, უზრუნველყოფს უფრო მეტი კომპანიის X წილს, ვიდრე ორივე შთანთქმის მომენტში, "ფასი / მოგება" კოეფიციენტი შეწოვისთვის კომპანიის ფასი და მოგება თანაფარდობა შემსყიდველი ფირმისთვის (აღნიშნავენ, რომ სვოპის გონივრული მაჩვენებელი გადაჭარბებულია).

ამრუგად, აშკარაა, რომ აქციების რეალური განზავება აღწერილი დარღვევის შემთხვევაში აქციების გაცვლის გონივრული ნაწილი არ მოხდება, თუ შეიწოვება კომპანია არის ფირმა - შემენილი რესურსების მიმწოდებელი, რომელიც შემდეგ მოხდება გაცვლა (აქციების ერთი შეხედვით არათანაბარი გაცვლის გზით) შთანთქმელი კომპანიის მხრიდან მოიძია შეიძინა რესურსები უფრო დაბალ ფასებში და შესაბამისად, კომპენსაციას უწევს შემსყიდველი კომპანიის აქციონერების წილის განზავებას.

კითხვები განმეორებისთვის

თავი 21

1. რას წარმოადგენს აქციების ბლოკების შეფასების ფუნდამენტური პრინციპი დახურული კომპანიების ან არასაკმარისი ლიკვიდურობის მქონე კომპანიების შემთხვევაში თუ შემფასებელს (ინვესტიციური კომპანიის ჩათვლით) აქვს წვდომა შეფასებული საწარმოს სტანდარტულ ფინანსურ და სხვა შიდა სახის ინფორმაციაზე (ბალანსი გაყიდვების, ფულადი ნაკადების პროგნოზები და ა.შ.)?
2. რა ფაქტორები და რა თანმიმდევრობით უნდა იქნას გათვალისწინებული შეფასებული კომპანიის აქციების ბლოკის ღირებულების გაანგარიშებისას, გათვლილი როგორც კომპანიის საერთო ღირებულების პროპორციული ნაწილი?
3. რატომ არ არის მნიშვნელოვანი საწარმოს საკონტროლო პაკეტის მფლობელისთვის, რომელიც ლიკვიდურია ამ საწარმოს წილები?
4. როგორ განისაზღვრება ფასდაკლება (პრემია) პრაქტიკაში, განსახილველი აქციების პაკეტით გათვალისწინებული კომპანიის კონტროლის ხარისხის, აგრეთვე ლიკვიდურობისა და აქციების გათვალისწინებით საფონდო ბირჟაზე?
5. ბიზნესის შეფასების რომელი მეთოდებია ადეკვატური აქციების ბლოკის შესაფასებლად და რომელი - მცირე აქციების ბლოკის შესაფასებლად?

ტესტები თვითშემოწმებისთვის თავი 21

1. მართებულია თუ არა განცხადება: საწარმოებში წილის დიდი ბლოკის შეფასება უნდა მოხდეს როგორც შეფასების, ასევე ამ ბლოკის შემოთავაზებული გადაყიდვის დროს: ა) დიახ; ბ) არა; გ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: ა), რადგან ორივე ეს შეფასება საწარმოს პოტენციურ ინვესტორს სჭირდება იმისთვის, რომ გამოანგარიშოს მისი ინვესტიციის წმინდა მიმდინარე ღირებულება მოცემული კომპანიის აქციების შეძენისთვის).

2. როგორ შეიძლება შეფასდეს სახელმწიფოს შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების უმცირესობის (ნაკლები) წილის ღირებულება, რომლის გონივრული საბაზრო ღირებულება განისაზღვრება კაპიტალის ბაზრის მეთოდით:

ა) კაპიტალის ბაზრის მეთოდით მიღებული კომპანიის შეფასების გამრავლება წილის ზომაზე (ნორმალიზებული ერთზე);

ბ) საბაზრო კაპიტალის მეთოდით მიღებული საწარმოს შეფასების გამრავლება წილის ზომაზე (ნორმალიზებული ერთზე) და შეამციროს იგი ფასდაკლებით, საწარმოს აქციების (აქციების) არასაკმარისი ლიკვიდურობის გამო;

გ) კაპიტალის ბაზრის მეთოდით მიღებული კომპანიის შეფასების გამრავლება წილის სიდიდეზე (ნორმალიზებული ერთეული), შემცირება მისი ფასდაკლებით საწარმოს აქციების (წილის) არასაკმარისი ლიკვიდურობისთვის, აგრეთვე კომპანიის ფასდაკლებით შემცირებული აქციების (აქციების) საფონდო ბირჟაზე

დ) ასევე აქტივების შეძენის გზით მთლიანად საწარმოს ღირებულების შეფასების მიღების შემდეგ;

ე) იგივე, როდესაც საწარმოს, მთლიანობაში, ღირებულების ხარჯთაღრიცხვა ხდება ფულადი სახსრების ფასდაკლებული მეთოდის გამოყენებით;

ვ) სხვაგვარად?

სწორი პასუხია: გ) რადგან, პირველ რიგში, კაპიტალის ბაზრის მეთოდი ადეკვატურია საწარმოში უკონტროლო მონაწილეობის შესაფასებლად; მეორე, სახელმწიფოს შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებაში წილი არ არის ლიკვიდური, ანუ თუ ის უფრო მცირეა, მაშინ მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული ფასდაკლება ლიკვიდურობის არარსებობის გამო; მესამე, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების აქციების განთავსება არ შეიძლება საფონდო ბირჟაზე, ამიტომ ფასდაკლებით ფასდაკლება ყოველთვის უნდა განხორციელდეს საწარმოებში საფონდო კაპიტალის მფლობელობაში განთავსების ხარჯების საფუძველზე (მათი ჩადებული კაპიტალიდან მიღებულ თანხებში მონაწილეობის უფლებები).

3. სიმართლეა შემდეგი განცხადება: ფასდაკლების ზომა ჩვეულებრივი აქციების ლიკვიდურობის არარსებობის გამო, როგორც წესი, უფრო დაბალია, ვიდრე სასურველი აქციების: ა) დიახ; ბ) არა; გ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: ბ) რადგან უპირატეს აქციებს, ჩვეულებრივ აქციებთან შედარებით, უფრო მეტი გარანტირებული დივიდენდი აქვთ და ჩვეულებრივი აქციების ხმის მიცემის უფლება აქვთ მცირე წილის მფლობელებს (მათი ღირებულების

გაანგარიშებისას ითვალისწინებს ფასდაკლებებს ლიკვიდურობის არარსებობის გამო), პრაქტიკულად, მათ რეალურ გავლენას არ ახდენს კომპანიის მენეჯმენტზე.

4. დახურულ კომპანიაში არასაკონტროლო წილის შეფასება შეიძლება გაკეთდეს ამ წილის ზომაზე გამრავლებით (ჩვეულებრივი აქციების 100% -ზე მეტი) საწარმოს გონივრული საბაზრო ღირებულება, რომელიც მიიღება:

ა) კაპიტალის ბაზრის ან "ინდუსტრიის სპეციფიკის" მეთოდით;

ბ) კაპიტალის ბაზარი ან "ინდუსტრიის სპეციფიკური" მეთოდი, აქციების ლიკვიდურობის არქონის გამოკლებით;

გ) კაპიტალის ბაზარი ან "დარგობრივი სპეციფიკური" მეთოდი, ფასდაკლებით გამოქვითვა და აქციების ლიკვიდურობის ნაკლებობა; ფასდაკლება დაფუძნებულია საფონდო ბირჟაზე იმავე ინდუსტრიაში მსგავსი კომპანიების აქციების შეთავაზების ხარჯებზე;

დ) დისკონტირებული ფულადი სახსრების მოძრაობა;

ე) დისკონტირებული ფულადი სახსრების მოძრაობა, ფასდაკლებით დასუფთავება შეძენილი კონტროლის არარსებობისა და აქციების ლიკვიდურობის არარსებობის გამო;

ვ) აქტივების დაგროვება, შეღავათების შემცირება შეძენილი კონტროლის არარსებობის, აქციების ლიკვიდურობის არარსებობის, აგრეთვე ფასდაკლების საფუძველზე, იგივე ინდუსტრიის მსგავსი კომპანიების საფონდო ბირჟის აქციების განთავსებაზე. ზ) ა), გ); თ) ბ), ვ); ი) გ), ვ); კ) დ), ე); მ) გ), ე); მ) არც ერთი შემთავაზებული ვარიანტი არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას.

სწორი პასუხია: ი) რადგან (ვარიანტად) ბიზნესის 100% წილის შეფასების მეთოდი უდრის საწარმოს შეფასებას, თუ ჩავთვლით, რომ მხოლოდ მცირე აქციონერები არიან და ამ ვარიანტში მითითებული ფასდაკლებები ითვალისწინებს დახურული კომპანიის აქციების არალეგიტიმურობას და არ განთავსებას; ვ), ხოლო სხვა ვარიანტი გ) ოფციონის მსგავსია), აქტივების დაგროვების მეთოდის არაადეკვატურობა კომპანიის 100% -იანი წილის შეფასებისას მხოლოდ მცირე აქციონერების თვალსაზრისით (ეს მეთოდი შეესაბამება ბიზნესის შეფასებას და ვინ იღებს მასზე კონტროლს), პირველ რიგში, ფასდაკლებით შემოდის შეძენილი კონტროლის არარსებობის გამო.

5. ჩამოთვლილთაგან რომელი ინდუსტრიისთვის არის უფრო გამართლებული "ფასი / მთლიანი შემოსავალი" თანაფარდობის გამოყენება: ა) ზუსტი ინჟინერია; ბ) რძის პროდუქტები; გ) ბუნებრივი გაზის მარაგი; დ) საავიაციო ინდუსტრია; ე) მშენებლობა?

სწორი პასუხია: ბ), რადგან ჩამოთვლილი ინდუსტრიებიდან, რძის პროდუქტების ინდუსტრია ყველაზე კონკურენტუნარიანია, აქვს უფრო სტაბილური დადგენილი საბაზრო ფასები სტანდარტიზებული (უმნიშვნელოდ განახლებადი) პროდუქტებისთვის, ფულადი სახსრების ნაკადის მოგების დონე, რომლებიც გადამწყვეტად განისაზღვრება გაყიდვების მოცულობით და ბაზრის წილით.

თავი 22

საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების შეფასება

22.1. საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების განსაზღვრა ლიკვიდაციის მოკლე პერიოდში

22.2. ლიკვიდირებული საწარმოს შეფასება გრძელვადიან პერსპექტივაში

- ❖ **სემინარი /დისკუსია თემაზე** „შესაფასებელი აქტივის შედარებითი გაყიდვის მეთოდის მახასიათებლები“
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის
- ❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 22

საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების შეფასება

22.1. საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების განსაზღვრა ლიკვიდაციის მოკლე პერიოდში

საწარმოს ლიკვიდაციის ღირებულების განსაზღვრა, როგორც შეფასების მიზანი, მისი ლიკვიდაციის მოკლე პერიოდის განმავლობაში არის ლიკვიდაციის მნიშვნელობის განსაზღვრის "კლასიკური" გაგება, ამასთანავე, ამ მეთოდის გამოყენებას, სალიკვიდაციო ღირებულების განსაზღვრისას მოკლე (ერთი - ორი თვის) პერიოდში აქვს მთელი რიგი თავისებურებები, კერძოდ:

1. აუცილებელია განვასხვაოთ კომპანიის სალიკვიდაციო ღირებულება და სალიკვიდაციო ბიზნესის (საწარმოს), როგორც საკუთრების კომპლექსის ღირებულება. პირველ შემთხვევაში, უნდა გავითვალისწინოთ კომპანიის გადასახ-დელი ანგარიშები (კრედიტორული დავალიანება). ხოლო მეორე შემთხვევაში, ეს შეიძლება იყოს უგულებელყოფილი, რადგანაც ვალდებულებები ეკისრება სწორედ საწარმოს (ფირმას) და არა ქონების კომპლექსს, რომელიც არ არის იურიდიული პირი.

2. საწარმოს ლიკვიდაციის ღირებულების შეფასებისას, მოკლე ვადის პერიოდზე გათვლის პირობებში, სალიკვიდაციო პერიოდის განმავლობაში საწარმოს ყველა აქტივი უნდა შეფასდეს არა ჰიპოთეზური გონივრული (ობიექტური) დასაბუთებული საბაზრო ღირებულებით, არამედ სავარაუდო წმინდა ლიკვიდაციის ხარჯების შემცირებით, ანუ შუამავლების მომსახურების საფასურის გადახდით, როდესაც ეს ხდება კონკრეტული ქონების გადასახადი, ადმინისტრაციული ხარჯები.

ამ დროს შემოსავალი, რომელიც მიიღება: ან აქტივების სწრაფი გაყიდვით, რომლებიც ქმნიან საწარმოს ქონების კომპლექსს (პირველი სიტუაცია), ან ქონების მთელი კომპლექსის აქტივების სწრაფი გაყიდვით მთლიანობაში (მეორე სიტუაცია). ეს, თავის მხრივ, ნიშნავს იმას, რომ პირველ სიტუაციაში არ უნდა გაითვალისწინოთ ან სულაც არ შეეცადოთ შეაფასოთ ის აქტივები, რომელთაგან ზოგი არალეგალურია ან რომელთა სწრაფად გაყიდვა შეუძლებელია, თუ:

(ა) უკვე არ არის მოცემული ამ ქონების შეფასების დროს კონკრეტული მყიდველი;
(ბ) შეფასება მიზნად ისახავს კონკრეტული სავარაუდო წმინდა (ნაკლები განკარგვის ხარჯებით) შემოსავლების ზრდას.

ზემოთ აღნიშნული შეიძლება ეხებოდეს **არამატერიალურ აქტივებს**, როგორცაა ნოუ-ჰაუ, კლიენტურის დაფიქსირება, შერჩეული და მომზადებული პერსონალი და ა.შ. სინამდვილეში, ნოუ-ჰაუს შეიძლება არ ჰქონდეს დაცვის რაიმე ფორმა, შეიძლება ფიქსირებული კლიენტი იყოს მხოლოდ ფაქტები, რომლებიც არ არის უზრუნველყოფილი დადებული ხელშეკრულებებით.

შესაბამისად, გონივრული ღირებულება სტანდარტების ფარგლებში პოტენციური მყიდველის პირობებში "კლასიკური" სალიკვიდაციო ღირებულება ეფუძნება მოკლე ლიკვიდაციის ვადას და ამ პირობებში ძალიან რთულია ქონების კომპლექსის შეფასება რაც პრაქტიკაშიც იშვიათად განიხილება.

22.2. ლიკვიდირებული საწარმოს შეფასება გრძელვადიან პერსპექტივაში

ზოგიერთ შემთხვევაში, საწარმოს შეფასება შეიძლება იმ ვარაუდით, რომ მისი ახალი მფლობელი მოახდენს ბიზნესის ლიკვიდაციას, თუმცა იმ ფორმით, რომ საწარმოს ფუნქციონირების შეწყვეტა მოხდება თანდათანობით, რაც ლიკვიდაციას დაქვემდებარებული საწარმოს ღირებულების შეფასებას შედარებით დიდი ხნის განმავლობაში გააგრძელებს. შემდეგ, წინასწარ დაგეგმილი ლიკვიდაციის პერიოდში შემდეგი პროცესები ჩატარდება პარალელურად:

პროდუქტების წარმოებისა და რეალიზაციის მოცულობის დაგეგმვა; ამ შემცირების მაჩვენებლის გამო, ძირითადი სახსრები, რომლებიც ზედმეტ აქტივებად იქცევა;

ზედმეტი აქტივების მზარდი რაოდენობის გაყიდვისა და გაყიდვისთვის მზადება განაგრძობს მომსახურებას და გადახდის ანგარიშებში არსებული სასესხო ხელშეკრულებებისა და კონტრაქტების შესაბამისად;

ლიკვიდირებული საწარმოს შეფასება მრავალმხრივია, დაფუძნებულია ლიკვიდაციის სხვადასხვა პერიოდში და სხვადასხვა ვარიანტებზე დაყრდნობით, სადაც საწარმო გეგმავს საოპერაციო საქმიანობის შემცირებას, გრძელვადიანი სესხების დაფარვას, დებიტორული დავალიანებების და გადასახადების შეგროვების გზით გრძელვადიან დებიტორულ დავალიანებებზე. ცხადია, ლიკვიდირებული საწარმოს ღირებულების შეფასება მაქსიმალური ბიზნესის ლიკვიდაციის ვადისა და გეგმის ვარიანტის გათვალისწინებით, რომელიც ამცირებს მის მნიშვნელობას, მათ შორის გეგმავს გადასახდელი ანგარიშების გადახდას და მოვალისგან შემოსავლის მიღებას, რასაც საბოლოოდ უნდა ემსახუროდეს.

ბიზნესის შეფასების მიდგომები, ლიკვიდირებული საწარმოს შეფასების მეთოდოლოგია შედარებით ხანგრძლივ პერიოდში მისი ლიკვიდაციის ვადაზე არის შემოსავლისა და ქონების ერთობლიობა, ამ შემთხვევაში, ძირითადი განზოგადების სახით გამოსათვლელად შესაძლებელია შემდეგი ფორმულის გამოყენება

$$Nt = \sum_{i=1}^{T-1} CF_i(1+i)^{-i} + \sum_{j=1}^J \sum_{i=1}^{T-1} A H_j P_{j,i} \cdot (1+i_j)^{-i} - \sum_{i=1}^{T-1} L I C_{\text{net}}(1+i)^{-i} + \\ + \sum_{i=1}^J \sum_{i=1}^{T-1} (L I j P_{i,j} - H_{\text{net}})(1+i_j)^{-i},$$

სადაც:

T - არის პერიოდის რაოდენობა;

Nikv - არის საწარმოს ლიკვიდაციის დაგეგმილი თარიღი;

Cft - საწარმოს ფულადი ნაკადები (საკუთარი კაპიტალისთვის, უფასო გატანისთვის);

Tia - პროდუქციის შემცირების გამომუშავების გაგრძელებისა და უზრუნველყოფის გამოსაწარმოს საქმიანობა (ფიქსირებული ხარჯების ჩათვლით);

i - არის ფასდაკლების მაჩვენებელი რომელიც ანაზღაურებს შეფასებული საწარმოს ბიზნეს რისკებს.

J - არის საწარმოს ქონების (აქტივების) ერთეულების საერთო რაოდენობა;

Actjt - ქონების ერთეულის სავარაუდო საბაზრო ღირებულება **j** ნომრით როგორც მომავალი პერიოდის სავარაუდო შემოსავალი მისი რიცხვი **t** რიცხვით, რომელიც გამოითვლება აქტივის მომზადების საჭირო დროისთვის გასაყიდად, თუ ის შეესაბამება საწარმოს დაგეგმილ ლიკვიდაციის პერიოდში.

Ij არის დისკონტის პროცენტი (საკუთარი კაპიტალის საპასუხო კურსი), რომელიც ანაზღაურებს კომპანიების ბიზნესის რისკები, რომლებიც სპეციალიზირებული არიან ქონების_საქონლის რეალიზაციაში.

Pokrt - შეფასებული საწარმოს ნაადრევი დაფარვის თანხები იმ პერიოდებში, რომელთა რიცხვი განსაკუთრებით გრძელვადიანი კრედიტი დებიტორული დავალიანებები ვალდებულებებისთვის, რომლებიც არ არის გათვალისწინებული ფულადი ნაკადების გაანგარიშებისას;

CFt- ვარგისიანობის ვადა სცილდება დაგეგმილი ლიკვიდაციის პერიოდს;

e - მოვალის რიცხვი ვადაგადაცილებული ან განსაკუთრებით გრძელვადიანი მოთხოვნებისთვის

E - მოვალეთა რაოდენობა, რომელთა მიმართაც მითითებულია მისაღები მომავალი პერიოდისთვის .

Het - დაგეგმილია სამომავლოდ აუცილებელი სასამართლო ხარჯები კი მოვალისგან ვადაგადაცილებული მოთხოვნების დაბრუნების შესახებ ანუ არის დისკონტის პროცენტი (კაპიტალის საპასუხო კურსი), რომელიც აანაზღაურებს მოვალის ბიზნეს რისკებს.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს **გაყიდვებიდან მიღებული თანხის დაგეგმვას**. უფასო აქტივების წარმოების შემცირებით (მაჩვენებლები Actjt*). აქ აუცილებელია მინიმუმ გაითვალისწინოთ შემდეგი საკითხები:

პირველი, სხვადასხვა გათავისუფლებული ქონების ერთეულებისთვის საწარმო დაიწყებს გაყიდვას შუამავლების და ინდიკატორების გამოყენებით სადაც უნდა შემცირდეს ამ შუამავლების საკომისიოები. მსგავსი საკითხის დასმა რეალისტურია

იმის გამო, რომ მრავალი სახის საკუთრებაა თვისებები და ბაზრები, სადაც ამ ქონებას (გარდა მეორადი) სჭირდება დროული განხორციელება, რაც საკმაოდ სპეციფიკურია. რამეთუ დაინტერესებული საწარმო თვითონ ვერ შეძლებს ახალი მყიდველების პოვნას.

მეორე, ლიკვიდირებული საწარმო, თუ მას აქვს მაღალი აქტივები, ნარჩენი ღირებულებით და ამავე დროს, მაღალი ხარისხის ცვეთა, მისი აღმოფხვრის პერიოდისთვის, როგორც ჩანს, საჭირო იქნება პროცედურაზე გადასვლა მათი შეფასებული მნიშვნელობით - წინააღმდეგ შემთხვევაში, აქტივების ნარჩენი საბალანსო ღირებულებაზე დაბალ ფასად საწარმოს შესაბამისი განსხვავებანი გაზრდის დასაბეგრ მოგებას და საშემოსავლო გადასახადს.

ამიტომ, თანხები ინდიკატორები თითოეული მომდევნო პერიოდისთვის ასევე უნდა გაიწმინდოს ქონების გადაფასების დამატებითი ხარჯებით.

მესამე, ამ ტიპის პროცესში შეტანილი მრავალი სახის ქონებისგან უნდა გამოირიცხოს არასაკმარისად ლიკვიდური აქტივები, რომლებიც არ არის რეალისტური დაგეგმილი ლიკვიდაციის პერიოდში. უპირველეს ყოვლისა, მათ შორის შეიძლება იყოს ძველი მარაგები, რომლებსაც არ ვიყენებთ, გაუყიდავი მზა პროდუქტი, სპეციალური ტიპის ნედლეული, ნახევარფაბრიკატები და მისი კომპონენტები, გაკოტრებული საწარმოების დებიტორული დავალიანება.

მეოთხე, აქტივების საბაზრო ღირებულების შეფასება არ უნდა ემყარებოდეს ნებისმიერ სპეკულაციურ მეთოდს და ფორმულას, ვინაიდან შეფასების მიზანი აქ არის აქტივების გაყიდვიდან მიღებული თანხის კონკრეტული ოდენობის განსაზღვრა. ამრიგად, შეფასება უნდა ვივარაუდოთ, რომ ე.წ. შედარებითი გაყიდვის მეთოდი ემყარება ინფორმაციის ძიებას, ფასები კონკრეტულ შესყიდვებში - გაყიდვა უახლოეს გარიგებებზე ფასებული აქტივის ანალოგების შემთხვევაში - ამ ფასების შემდგომი კორექტირებით, გადახდისა და მიწოდების პირობების თავისებურებების გათვალისწინებით, სამომხმარებლო (ტექნიკურ-ეკონომიკური) პარამეტრების განსხვავება, ასევე სხვადასხვა ტიპის ცვლილებების და ანალოგიურად უძრავი ქონების ობიექტებისთვის. კრიტერიუმები შეიძლება იყოს, ტერიტორიული ადგილმდებარეობა, უფლებების საიმედოობა, საკუთრება და ა.შ.

მეხუთე, თავისუფალი აქტივები შეფასებულია, როგორც სავარაუდო შემოსავალი, რისი მიღწევაც შესაძლებელი იქნებაგარკვეულ, უდაოდ შორეულ მომავალ პერიოდში, ამიტომ, გათვალისწინებული ფასდაკლებები უნდა გამოითვალოს ამ პერიოდისთვის დაგროვილი ცვეთის ყველა ტიპის პროგნოზის გათვალისწინებით. მაგალითად, ქონების გაყიდვის ბიზნესის რისკების ტიპები. ამ განაკვეთების საკმარისად სწრაფად გამოსათვლელად მარტივი გზაა გამოყენება კაპიტალის აქტივების შეფასების მოდელის გამოყენება ინდუსტრიის სპეციფიკის გამოყენებით (ინდუსტრიის საშუალო) კოეფიციენტები (იხ. მეორე თავში), შესაბამისად:

$$ij = R + \text{Porp.} (Rm - R),$$

სადაც Ref.j - კოეფიციენტი, ტიპიურია გაყიდვების სფეროში სპეციალიზირებული ინდუსტრიისთვის იგივე ტიპის ვარები ქონების ნომრით j.

მეექვსე, როგორც აქტივების ნაწილი, რომელიც იზომება მათი გაყიდვიდან სავარაუდო შემოსავლების მიხედვით, სადაც განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მოთხოვნებს.

- ვადაგასული, ვადის გასვლის შემდეგ დაგეგმილი ლიკვიდაციის პერიოდში საწარმოს დანიშნულება;
- ვადაგასული, ლიკვიდაციის ვადის გასვლის შემდეგ ბიზნესის ტიპი;
- ვადაგადაცილებული, რომლის გაყიდვაც შესაძლებელია;
- ვადაგადაცილებული, რომლის გაყიდვა შეუძლებელია.

საწარმოს ვადაგადაცილებული ლიკვიდაციის აღრიცხვის თვალსაზრისით დებიტორულმა მოთხოვნებმა შეიძლება უზრუნველყოს ალტერნატივა, როგორიცაა: მისაღები მოთხოვნების რეალიზაციის სახით სპეციალიზირებული ფაქტორინგის ფირმები ან ბანკები (არ არის შეზღუდული ფაქტორირების ფირმები, როგორც წესი, ასევე შვილობილი კომპანიები არიან ბანკებიდან, რომლებიც ბანკთაშორის საშუალებების გამოყენებით კორესპოდენტური ბანკების ურთიერთდამოკიდებულების შეთანხმება მოსახერხებელია მომხმარებელთა მოთხოვნების დაბრუნება მათი დაბლოკვით საბანკო ანგარიშები);

ვადაგადაცილებული მოთხოვნების რესტრუქტურიზაცია - ვალდებულებები ბიზნესის ლიკვიდაციის პერიოდში მის მიღებასთან ერთად - გადასახადი, რომელიც არ არის ვადაგადაცილებული, რომელიც შეიძლება იყოს გაყიდვის საგანი თამასუქის ბაზარი; სასამართლოს მეშვეობით ვადაგადაცილებული მოთხოვნების მოთხოვნა (გათვალისწინებით) შესაბამისი საჩივრების შეტანის ვადები, აუცილებელი სასამართლო და სამართლებრივი ხარჯები და გადასახდელი თანხების მიღების სავარაუდო დრო).

ფაქტორინგის კომპანიები ვალის დაბრუნების უფლებას ყიდულობენ თანხის მცირე ნაწილითამ დავალიანების, რომლის ოდენობა დამოკიდებულია როგორც სესხის შეგროვების უფლების დაწყების პერიოდზე (დავალიანების გარეშე) და მოვალის საიმედოობასა და მისგან მიღებულ შემოსავალზე ბიზნესი საწარმოს მოვალეთა გადასახადები მეტ-ნაკლებად ლიკვიდურად მოქმედებს ფასიანი ქაღალდები, თუ ისინი გადაცემადია და, სასურველია, გაიყიდოს (გარანტირებულია მათი თანხის ნაწილი მაინც) ბანკის მიერ, მხედველობაში მიიღება (შეიძლება იყოს გირაო) ბანკიდან სესხის აღებისას.

ვადაგადაცილებული არასასურველი დებიტორული დავალიანების შეფასება საწარმოს ლიკვიდაციის დაგეგმილ პერიოდში, განსახილველ შემთხვევაში შესაძლებელია შესრულდეს ფასდაკლებული ფულადი ნაკადების მეთოდის გამოყენებით.

მეშვიდე, ლიკვიდირებული საწარმოს ღირებულების შედარებისას "კლასიკური" ნარჩენი ღირებულების შეფასებასთან ერთად, სხვადასხვა სახის არამატერიალური შეფასების საბუღალტრო აღრიცხვაზე დაწესებული შეზღუდვების აქტივები. ასე რომ, თქვენ უკვე შეგიძლიათ გაითვალისწინოთ ნაკლები ლიკვიდური არამატერიალური აქტივები, რისთვისაც გონივრულ ვადაში, დაგეგმილი ლიკვიდაციის პერიოდში, შეგიძლიათ იპოვოთ მყიდველი. გარდა ამისა, ის არამატერიალური აქტივები,

რომელთათვისაც იმ დროს შეფასებები ჯერ კიდევ არ არის ოფიციალურად მფლობელობაში (რეგისტრაცია), ასევე შეიძლება გახდეს შეფასების საგანი, თუ აღმოჩნდება, რომ რეალისტურია ამისგაკეთება იმავე პერიოდში.

მერვე, ძირითადი განზოგადების ფორმულის ის ნაწილი, რომელიც ითვალისწინებს ლიკვიდაციის ღირებულებას მართულსაწარმოში, რომელიც ეხება მის გადასახდელ ანგარიშებთან, რომელიც ხასიათდება შემდეგი სტრუქტურით:

$$\sum_{t=1}^{n_{\text{слпв}}} \text{ЛЕ}_{\text{лпгт}} (1+i)^{-t} = \sum_{g=1}^G \sum_{t=1}^{n_{\text{слпв}}} \text{ЛЕ}_{\text{лпгт}} (1+i)^{-t},$$

სადაც:

g - ლიკვიდირებული საწარმოს ვალდებულებების რაოდენობა;

G არის ვალდებულებების საერთო რაოდენობა;

Pogkrtg - დაგეგმილია ვალდებულებების ადრეული დაფარვა **g** ნომრებით მომავალში პერიოდის რიცხვებით.

ამასთანავე, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ თუ გადასახდელი ანგარიშების ადრეული დაფარვის გეგმა გადახდის **Pogkrtg** ვალდებულებების ადრეული დაფარვისთვის მომავალ პერიოდში **t** რიცხვით, შემდეგ ფულადი ნაკადების პროგნოზის გეგმიდან **CF_t**, მოსალოდნელია საწარმოს ოპერატიული საქმიანობითა და ნორმალური მომსახურებით მისთვის, რომ შეასრულოს ვალდებულებები და გამოირიცხოს პროცენტის გადახდა.

სემინარი /დისკუსია: შესაფასებელი აქტივის შედარებითი გაყიდვის მეთოდის მახასიათებლები

ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებისთვის, გარდა საიმედოობის საკუთრების უფლებები, აუცილებელია მხედველობაში მივიღოთ თანხის სხვაობა მომსახურებაზე, მაგალითად, პატენტების და პატენტის ლიცენზიების შეფასებისას - ტექნიკური განხორციელება. როდესაც ფასდაკლება ხდება ამ ფასისგან, ცალკე ცვეთის ფიზიკური, ტექნოლოგიური და ფუნქციური ტიპების გათვალისწინებით ამ შემთხვევაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მითითებული ფასდაკლებების მაქსიმალურად გაანგარიშება. ეს აუცილებელია მათი წარმატებული დაცვისთვის, მაგალითად, სასამართლოში - თუ სადავოა დასკვნა ბიზნესისა და მისი აქტივების შეფასების შესახებ. ამის წარდგენა შესაძლებელია როგორც:

$$\Delta \text{ Phys.} = \text{P Fact} \times (\text{FPB}_{\text{Fact}} : \text{FPB}_{\text{MCV}})$$

სადაც **FRVfact** არის სამუშაო დროის ფონდი, რომელიც რეალურად შემუშავებულია აღჭურვილობის მიერ (მანქანა-საათები); **FRVpasp** - აღჭურვილობის სამუშაო დროის ფონდი (კაპიტალური რემონტი, მანქანა-საათი).

ტექნიკური ფასდაკლება, რომელიც ითვალისწინებს ტექნოლოგიურ ცვეთას, აჩვენებს - ფასის ერთდროულად შესაძლო ზრდასთან შედარებით - გაუმჯობესდა და

შეფასებულ ობიექტთან, მომხმარებელთა ტექნიკურ დონესთან შედარებით გამოჩნდა მისი უფრო თანამედროვე ანალოგის პარამეტრები. ეს ფასდაკლება შეიძლება გამოითვალოს ერთეულის (თითო ხარისხის ერთეულის) ფასების შედარების საფუძველზე უფრო თანამედროვე ანალოგური და შეფასებული მოწყობილობით:

$$\Delta_{\text{тех.изн.}} = P_{\text{fact}} \cdot \times (UC_{\text{ан}} : UC_{\text{дл. об}}),$$

სადაც: $UC_{\text{ан}}$ არის ტექნოლოგიურად უფრო მოწინავე ანალოგის ერთეული ფასი (მისი აღება შესაძლებელია) ფასების სიებიდან ან მიღებული გამყიდველი კომპანიისგან ფასის მოთხოვნის შედეგად, რომელი ანალოგს სთავაზობენ გასაყიდად);

- $UC_{\text{ots.ob}}$ - შეფასებული ობიექტის ერთეულის ფასი (რეალური ფასი, რომელზეც იგი შეიძინასაწარმო);
- $UC_{\text{ан}} = \text{პან} : KTU_{\text{ан}}$;
- $UC_{\text{ots}} = P_{\text{fact}} : KTU_{\text{ан}}$; პან - ანალოგის მიმდინარე საბაზრო ფასი;
- $KTU_{\text{ан}}$ - ანალოგის ტექნიკური დონის კოეფიციენტი, უმარტივეს შემთხვევაში, ლიდერის მნიშვნელობის ტოლი.

მომხმარებლის თვალსაზრისით, ხარისხის მაჩვენებლის განხილული ტიპი; უფრო რთულ შემთხვევაში არის კოეფიციენტი ანალოგის რამდენიმე წამყვანი ხარისხის ინდიკატორის დონის თანაფარდობა და მათი დონე საუკეთესო მსოფლიო სტანდარტში; კიდევ უფრო რთულ შემთხვევაში, ეს არის კოეფიციენტი ω - ურთიერთობა რამდენიმე წამყვანი ანალოგური ხარისხის ინდიკატორის დონესა დამათ დონეს შორის.

ჰიპოთეტურად სინთეზირებული "ხარისხის სტანდარტი", რომელიც აერთიანებს საუკეთესოს მსოფლიოში არსებული ყველა ნიმუშის ინდიკატორებს; ამგვარად:

$$КТУ_{\text{ан}} = u_{\text{ан}} \text{ ან } КТУ_{\text{ан}} = \sum_{i=1}^m (u_{\text{aHi}} : u_{\text{aPi}}) k_{\text{BHi}},$$

სადაც: i არის ხარისხის ინდიკატორის პირობითი ნომერი;

- m არის ხარისხის ინდიკატორების გათვალისწინებული რაოდენობა;
- $u_{\text{ан}}$ და u_{et} არის ხარისხის ინდიკატორების მნიშვნელობები ანალოგის i და ray - რიცხვებითმისი რეალური მსოფლიო სტანდარტი ან მსოფლიო "ხარისხის სტანდარტი";
- $KTU_{\text{ots.ob}}$ - შეფასებული ობიექტის ტექნიკური დონის კოეფიციენტი (განისაზღვრება, როგორც იგივეა, რაც ანალოგის ტექნიკური დონის კოეფიციენტი.

$u_{\text{ан}}$ და u_{ani} მნიშვნელობები უნდა იქნასგამოყენებული ერთთან ერთადიგივე მნიშვნელობა, მაგრამ მაჩვენებლები დაკავშირებული შეფასებულ აღჭურვილობასთან. თუ ამჟამად წარმოებულ ანალოგს ერთეულის ფასი დაბალი აქვს, ვიდრე ობიექტის შეფასება, ეს ნიშნავს, რომ ის ნამდვილად უფრო ტექნიკურია.

ეკონომიკურად (და არა მხოლოდ ტექნოლოგიურად) პროგრესული, ვინაიდან ანალოგის ხარისხი გაიზარდა ფასზე მეტი. თუ საპირისპირო შეინიშნება, მაშასადამე, ანალოგისთვის დამახასიათებელია "ჭარბი", მომხმარებლის თვალსაზრისით კორპუსი, ხარისხი და ფასდაკლების ნაცვლად, რეალურ ნასყიდობის ფასზეგონივრულად იქნება გამოყენებული ობიექტი, რომელიც აშენდება ფასისა და ხარისხის საუკეთესო თანაფარდობით გამოიყენეთ პრემია ამ ობიექტის ფასზე, რომელიც მწირი გახდა.

ფასდაკლების ფუნქცია. ფუნქციონალური ცვთის გათვალისწინებით, მიზნად ისახავს შესრულების გაუმჯობესების ასახვას უფრო სტრუქტურულად და ტექნოლოგიურად. იგი მიიღება როგორც სხვაობა მოხმარების ფასს $T_{\text{потр.отс.}}$ შეფასებული ობიექტი და მოხმარების ფასი ძირითადად ფუნქციონალური მოდერნიზებული აღჭურვილობა იგივე ხარისხის პარამეტრებით. ამ შემთხვევაში, მოხმარების ფასი - ნასყიდობის ფასისგან განსხვავებით-მიიღება კაპიტალიზირებულ N სიცოცხლისთვის. საშუალო ინდუსტრიისთვის - აღჭურვილობის ცვლის კოეფიციენტის მომხმარებელი) $ras\_მანქანებისა$ და მოწყობილობების ოპერაციები (მოვლა და მიმდინარე შეკეთება)

$$\Delta_{\text{функц. изн}} = \Pi_{\text{потр. оц. об}} - \Pi_{\text{потр. дов. об}}$$

სადაც: $C_{\text{потр. оц. об}} = \Xi P_{\text{оц. об}} : [R - R / [(1 + R)N - 1]]$;

$ER_{\text{дов. об}} : [R - R / [(1 + R)N - 1]]$.

საშუალო წლიური საოპერაციო ხარჯები (ტექნიკური მომსახურება და მიმდინარე შეკეთება), შესაბამისად შეაფასა და მოგვიანებით უფრო საიმედო მიიღო იგივე მოდელის აღჭურვილობა;

R - რისკისგან თავისუფალი პროცენტი (რისკისგან თავისუფალი შემოსავლის მაჩვენებელი);

$$N = \Phi P B_{\text{пасп}} : T_{\text{год}} : k_{\text{см}},$$

- სადაც $T_{\text{год}}$ არის სამუშაო დღეების რაოდენობა წელიწადში;
- $k_{\text{см}}$ არის განსახილველი აღჭურვილობის ტიპის ცვლის საშუალო ფაქტორი ინდუსტრიაში;
- $FRV_{\text{пасп}}$ - იხილეთ ზემოთ.

ამრიგად, რისკისგან თავისუფალი პროცენტის გამოყენება აიხსნება იმით, რომ

ამ დონის ნაბიჯები სუსტად არის დაკავშირებული ბიზნეს რისკებთან. შესაბამისად რეგულაციის კაპიტალიზაციისთვის საოპერაციო ხარჯები გამოიყენება რისკისგან თავისუფალი პროცენტის საფუძველზე. პირველი შემოსავალი განისაზღვრება **ჰოსკალდის მოდელით**.

კითხვები განმეორებისთვის

თავი 22

1. რით განსხვავდება შედარებით ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ლიკვიდირებული საწარმოს ღირებულების შეფასება სალიკვიდაციო საწარმოს

ლიკვიდაციის ღირებულების შეფასებისგან, რომელიც გამოითვლება ლიკვიდაციის მოკლე პერიოდში?

2. რომელი ფულადი ნაკადების გათვალისწინება ხდება საწარმოს ლიკვიდაციის გრძელვადიანი შეფასებისას?

3. რა განსხვავებაა საწარმოს ძირითადი საშუალებებისა და საწარმოო აქტივების შეფასების პრინციპებს შორის, როდესაც ეს შეფასება ხდება ეტაპობრივად ლიკვიდირებული საწარმოს ღირებულების დასადგენად და ასევე იმავე საწარმოს „კლასიკური“ სალიკვიდაციო ღირებულების შეფასების პრინციპებს შორის?

4. როგორ ხორციელდება არასასურველი და ვადაგადაცილებული მოთხოვნების შეფასება ლიკვიდირებული საწარმოს ღირებულების განსაზღვრისას შედარებით გრძელვადიან შემთხვევაში?

5. რა როლი აქვს ბიზნესის წარმოებით გამოწვეული სხვადასხვა ვალდებულებებისადრეული დაფარვის გეგმას ლიკვიდირებული საწარმოს ღირებულების შეფასებაში?

ტესტები თვითშემოწმებისთვის თავი 22

1. ლიკვიდირებული საწარმოს ღირებულება განსხვავდება იმავე საწარმოს ლიკვიდაციის ღირებულებით, რომ იგი:

ა) განისაზღვრება ბიზნესის საქმიანობის დაუწყონებლივი შეწყვეტით, მაგრამ ხანგრძლივი დროის პერიოდში აქტივების გაყიდვისა ან მომზადება მთლიანი ქონებრივი კომპექსის გასყიდვად;

ბ) გამოითვლება იმ დაშვებით, რომ ბიზნესი გრძელდება კლებადი მასშტაბით, კომპანიის აქტივების ეტაპობრივი გათავისუფლებით და მათი თანდათანობით გაყიდვით;

გ) იგივე, რაც ბ) პუნქტში, ასევე ის ფაქტი, რომ საწარმოს გადასახდელი ანგარიშების დაფარვა შეიძლება ეტაპობრივად;

დ) იგივე, რაც გ) პარაგრაფში, ასევე ის ფაქტი, რომ ყველა მისაღები მოთხოვნა არ არის სწრაფად გაყიდული ან ჩამოწერილი, ისე რომ გადაუხდელი სესხის მოლოდინი ან ფრთხილად მომზადდეს გასაყიდვად, ხოლო ვადაგადაცილებული სესხის მოთხოვნა შეიძლება სასამართლოს მეშვეობით ან რესტრუქტურირება და გაყიდვა, როგორც ვადაგადაცილებული;

ე) აქვს სხვა მახასიათებლები, რომლებიც ეწინააღმდეგება წინა პუნქტებში აღნიშნულს.

სწორი პასუხია: დ), ვინაიდან ის ყველაზე სრულყოფილია და სხვა არაარსებითი მახასიათებელი განსხვავებები არ ეწინააღმდეგება აღნიშნულს.

2. შეესაბამება თუ არა შემდეგი განცხადება: ლიკვიდირებული საწარმოს ღირებულების შესაფასებლად, საწარმოს ლიკვიდაციის პერიოდის წარმოების გეგმა არ არის მნიშვნელოვანი?

ა) დიახ;

ბ) არა;

გ) არ შეიძლება ითქვას დარწმუნებით.

სწორი პასუხია: ბ) რადგან წარმოების ეტაპობრივი შემცირების გეგმა დამოკიდებულია კომპანიის ძირითადი საშუალებების (მისი საწარმოო ობიექტების) გამოშვებისა და შესაძლო რეალიზაციის გრაფიკზე; შესაბამისად, იგივე ტიპის აქტივების გაყიდვა დაგეგმილია სხვადასხვა დროს; სხვა გაყიდვებიდან მიღებული სუფთა თანხა ფასდაკლდება დროის სხვადასხვა მონაკვეთისთვის, რაც ამ შემოსავლის მიმდინარე ღირებულების განსხვავებულ მნიშვნელობებს მისცემს.

3. რომელი ფასდაკლებით უნდა გამოვიყენოთ მისაღები თანხის დაფარვიდან მოსალოდნელი შემოსავლების დისკონტირება:

ა) რისკისგან თავისუფალი პროცენტი;

ბ) ფასდაკლების განაკვეთები, რომლებიც ანაზღაურებენ შეფასებული საწარმოს ბიზნეს რისკებს;

გ) კონკრეტული მოვალისათვის გამოანგარიშებული საპროცენტო განაკვეთი ფასდაკლებით განაკვეთის კუმულაციური აგების მეთოდის გამოყენებით;

დ) ფასდაკლების მაჩვენებელი, რომელიც გამოითვლება კაპიტალის აქტივების შეფასების მოდელის მიხედვით, კონკრეტული მოვალის ინდუსტრიისათვის დამახასიათებელი კოეფიციენტის გამოყენებით; ე) განსხვავებული მაჩვენებელი?

სწორი პასუხია: დ), ვინაიდან მოვალისგან გადასახადების მიუღებლობის რისკი (თუ არ არის მითითებული მისი მართვის შიდა რისკების განსაკუთრებული როლი), პირველ რიგში, დამოკიდებულია მოვალის ბიზნესის სისტემურ (დარგობრივ) რისკებზე.

4. ლიკვიდირებული საწარმოს ტექნიკისა და აღჭურვილობის შეფასებისას პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს:

ა) კონკურენტული მასალების მოძიებას გარიგებების, მსგავსი ტიპის ქონების ყიდვა-გაყიდვის მიზნით;

ბ) ფასდაკლების გაანგარიშება ფიზიკური, ეკონომიკური, ტექნოლოგიური და ფუნქციური ცვეთისთვის;

გ) ფასდაკლების გაანგარიშება ფიზიკური, ტექნოლოგიური და ფუნქციური ცვეთისთვის;

დ) ეკონომიკური ცვეთის მნიშვნელობის ანალიზური განსაზღვრა;

ე) შეფასებული აქტივების ჩანაცვლების ღირებულების დადგენა?

სწორი პასუხია: ა), ვინაიდან ლიკვიდირებული საწარმოს დანადგარებისა და აღჭურვილობის შეფასების მიზანია მათი გაყიდვიდან მიღებული თანხის ყველაზე სავარაუდო ოდენობის განსაზღვრა.

5. ლიკვიდირებული საწარმოს გადასახდელი ანგარიშების გადახდის გეგმის შედგენისას მიზანშეწონილია:

ა) დაიგეგმოს ყველაზე მნიშვნელოვანი გადახდები უახლოეს მომავალში;

ბ) ბიზნესის ლიკვიდაციის პერიოდის ბოლოსთვის ყველაზე დიდი გადასახდელების დაგეგმვა;

გ) თანაბრად განაწილდეს ყველა გადასახადი გადასახდელი ანგარიშების ადრეული დაფარვისთვის;

დ) საწარმოს დაგეგმილი სალიკვიდაციო პერიოდის დასრულებამდე ვადით გადასახდელ დავალიანებებს, რომლებიც უნდა განხორციელდეს არსებული ხელშეკრულებების შესაბამისად და ბიზნესის ლიკვიდაციის დასრულებამდე დაგეგმონ ყველაზე დიდი გადახდები და დავალიანების დაფარვა;

ე) საწარმოს დაგეგმილი ლიკვიდაციის პერიოდის დასრულებამდე დაფარვის ვადა უნდა განხორციელდეს არსებული შეთანხმებების შესაბამისად, ხოლო სესხის ლიკვიდაციის პერიოდის ბოლოს დაგეგმილი იქნება ყველაზე დიდი გადასახადი და ვალის საბოლოო დაფარვა მხოლოდ იმ სესხების ხელშეკრულებებით, რომლებიც ითვალისწინებს პროცენტის გადახდას საპროცენტო განაკვეთის მიხედვით, საპროცენტო განაკვეთის (ფასდაკლებით) პროცენტული მაჩვენებლის მიხედვით, შეფასებული ბიზნესისთვის. საწარმოები;

ვ) საწარმოს დაგეგმილი ლიკვიდაციის დასრულებამდე გადასახდელი გადასახდელები ხორციელდება არსებული შეთანხმებების შესაბამისად და ბიზნესის ლიკვიდაციის პერიოდის ბოლოს უნდა დაიგეგმოს ყველაზე დიდი გადახდები და სესხის ვადამდელი დაფარვა მხოლოდ იმ სესხების ხელშეკრულებებით, რომლებიც ითვალისწინებს პროცენტის გადახდას ბიზნესისთვის საპროცენტო განაკვეთით (საპროცენტო განაკვეთი) საწარმოები?

სწორი პასუხია: ე) ვინაიდან ამ შემთხვევაში მიმდინარე მომსახურებისა და გადასახდელი ანგარიშსწორების დაფარვის საფასური უფრო დაბალი იქნება, ხოლო საწარმოს უფრო მაღალი.

თავი 23

საინვესტიციო პროცესის მენეჯმენტის თავისებურებანი

თანამედროვე ეტაპზე

23.1. საინვესტიციო საქმიანობის მართვის თანამედროვე კონცეფციები

23.2. საინვესტიციო მენეჯმენტის მოდელირება და

აქტივობის ძირითადი მაჩვენებლები

- ❖ **სემინარი /დისკუსია თემაზე:** „ინფლაციის ფაქტორის გავლენის შეფასების ინსტრუმენტები“
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის
- ❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 23

საინვესტიციო პროცესის მენეჯმენტის თავისებურებანი

თანამედროვე ეტაპზე

23.1. საინვესტიციო საქმიანობის მართვის თანამედროვე კონცეფციები

ტერმინი “ინვესტიცია” (გერმანულად - Investition) ყველაზე ფართო გაგებით წარმოებაშიკაპიტალის გრძელვადიან დაბანდებას ნიშნავს. ინვესტიციებით აღნიშნავენ რეალურ აქტივებს, რომლებიც საჭიროა გარკვეული საქონლის წარმოებისა და რეალიზაციისათვის. იგი მოიცავს ასევე ფასიანი ქაღალდების (აქციების, ობლიგაციების) შეძენას ფინანსურ შედეგებზე გათვლით. ქართულ ეკონომიკურ ლიტერატურაში ინვესტიციების ცნებაში აღნიშნული ორი სხვადასხვა მხარის, რესურსებისა და ამ რესურსების დაბანდების დიალექტიკურ ერთიანობაში განხილვას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. როგორც ეკონომიკური კატეგორია, ინვესტიცია ძალზე ტევადი ცნებაა. საინვესტიციო პოლიტიკა მოიცავს საინვესტიციო სფეროს ფუნქციონირების და რეგულირების კანონზომიერებების განმსაზღვრელ ელემენტებს, კერძოდ:

1. სამეწარმეო (ბიზნეს) საქმიანობაში ჩადებული რესურსები და ფასეულობები, სადაც ინვესტიციები შეიძლება განხორციელდეს შემდეგი სახით: ა) ფულადი სახსრები, კრედიტები, აქციები, საბანკო ანაბრები და სხვა გრძელვადიანი ფასიანი ქაღალდები; ბ) უძრავი და მოძრავი ქონება (შენობა — ნაგებობები, მოწყობილობები და სხვა); გ) საავტორო უფლებებიდან გამომდინარე ქონებრივი უფლებები, ლიცენზიები, ინტელექტუალური ფასეულობები და სხვა.

2. რესურსების დაბანდებით მოცულობისა და დინამიკის წარმმართველი შემოსავლები. შესაბამისად, ინვესტიციების კატეგორიის განსაზღვრისას ყველაზე გავრცელებული მიდგომების ანალიზი და შეჯერება გვაძლევს საფუძველს დავასკვნათ, რომ ინვესტიციას ახასიათებსკაპიტალის ღირებულების შენარჩუნების ან ზრდისთვის მატერიალური, ტექნოლოგიური, ფინანსური და ინტელექტუალური

ფასეულობების გრძელვადიანი დაბანდება ეკონომიკურისაქმიანობის სფეროებში მოგების (შემოსავლების) ან სოციალური ეფექტის მიღების მიზნით.

ინვესტიციების სიდიდის განსაზღვრას განსაკუთრებული და უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება. გამართლებულია ინვესტიციების ის მოცულობა, რომელიც მოცემული პერიოდისათვის უზრუნველყოფს დადებითი წმინდა დისკონტირებული ღირებულების ან შემოსავლების შიდაგანაკვეთის მიღებას. წმინდა დისკონტირებული ღირებულების გათვლა ხორციელდება მოსალოდნელი შემოსავლების დისკონტირებული ღირებულებიდან მოსალოდნელი საინვესტიციო ხარჯების დისკონტირებული ღირებულების გამოქვითვით.

ცნობილი მეცნიერის ჯონ მეინარდ კეინზის სახელთან არის დაკავშირებული შემოსავლების შიდა განაკვეთის (ინვესტიციების ზღვრული ეფექტიანობის) ეკონომიკაში შემოღება, რომელიცარის დისკონტის ის განაკვეთი, რომელსაც შეუძლია კაპიტალის აქტივიდან შექმნასწმინდა შემოსავლების დისკონტირებული მნიშვნელობა.

საინოვაციო საქმიანობის მართვა წარმოადგენს ეკონომიკური მეცნიერების დამოუკიდებელ სფეროს, რომელიც მიმართულია იქითკენ მატერიალური, შრომითი და ფინანსური რესურსების

რაციონალური გამოყენების გზით უზრუნველყოს ინოვაციური მიზნის მიღწევა. ქვეყნის ეკონომიკის ძირეული რეფორმირების პირობებში, როდესაც ინოვაციები როგორც მიკრო, ისე მეზო და მაკრო დონეზე ყველა სტრუქტურის საქმიანობის განუყოფელი ელემენტია. საინოვაციო საქმიანობის მართვაში მეცნიერული მეთოდების გამოყენება ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების უმნიშვნელოვანეს ფუნქციას იძენს.

საინოვაციო საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირებას განპირობებს ინოვაციების მზარდი მნიშვნელობა ეკონომიკისათვის და მთლიანად საზოგადოებისათვის. ეკონომიკური ზრდა დაფუძნებულია ექსტენსიური და ინტენსიური ფაქტორების კომპლექსზე. თანამედროვე ეტაპზე, პროდუქციის გამოშვების ზრდა, წარმოებაში შრომისუნარიანი მოსახლეობის დასაქმების გაზრდისა და ეკონომიკურ ბრუნვაში ახალი ბუნებრივი რესურსების ჩართვის საფუძველზე სულ უფრო შეზღუდული ხდება. საინოვაციო საქმიანობის გავლენა იწვევს ეკონომიკის სტრუქტურის ცვლილებას. რესურსების ეფექტიანი გამოყენების კვალობაზე ხდება მათი ნაწილის გამოთავისუფლება და ეკონომიკური საქმიანობის სხვა სფეროებში გადანაწილება. ინოვაციები ცვლის ასევე საზოგადოების ეკონომიკურ ორგანიზაციას. ჩნდება სამეურნეო სტრუქტურის ახალი ელემენტები (მაგალითად, ვენჩურული ფირმები) და მიმდინარეობს ცვლილებები საკუთრების სხვადასხვა ფორმათა სტრუქტურასა და რეალიზაციაში, ვითარდება საინოვაციო საქმიანობის მართვის თანამედროვე კონცეპციები. თანამედროვე ეტაპზე საინოვაციო საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების შემდეგი ძირითადი მიმართულებები შეიძლება გამოვყოთ:

1) სახსრების აკუმულირება სამეცნიერო კვლევებისა და ინოვაციების დასაფინანსებლად;

2) საინოვაციო საქმიანობის კოორდინაცია;

- 3) ინოვაციური პროცესის სამართლებრივი ბაზის შექმნა;
- 4) ინოვაციების საკადრო უზრუნველყოფა;
- 5) მეცნიერულ-ინოვაციური ინფრასტრუქტურის ფორმირება;
- 6) ინოვაციური პროცესების ინსტიტუციური უზრუნველყოფა;
- 7) ინოვაციების სოციალური და ეკოლოგიური რეგულირება;
- 8) ინოვაციური პროცესების რეგიონული რეგულირება;
- 9) ინოვაციური პროცესების საერთაშორისო ასპექტების რეგულირება.

ეკონომიკის ფართომასშტაბიანი სტრუქტურული რეორგანიზაცია, სიღრმისეული მიკროეკონომიკური გარდაქმნები და ფუნდამენტური ინსტიტუციური რეფორმები წარმოადგენს არა მარტო საბაზრო გარემოს ფორმირების გადამწყვეტ პირობას, არამედ მაკროეკონომიკური სტაბილურობისა და მთლიანად ეკონომიკის ცივილიზებული განვითარების ფაქტორს. გრძელვადიან პერსპექტივაში ზრდა ობიექტურად შეუძლებელია თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენების, მეცნიერებატევადი და რესურსდამზოგი წარმოებების, მატერიალური წარმოებისა და მომსახურების სფეროს ინტეგრაციის ახალი მექანიზმების შექმნის, მრავალნაირი პერსპექტიული კორპორაციული ორგანიზაციის და მართვის მეთოდების ათვისების გარეშე. წარმოების ინფორმაციული ბაზისა და მეცნიერულ-ტექნიკურ ცვლილებებთან მიმართებაში მართვის ხარისხობრივი გარდაქმნის ერთ-ერთ გამოვლინებაა ცოდნის ახალი ფუნქციისა და მართვის მექანიზმის წარმოქმნა საუბარია ინტელექტუალური კაპიტალის აკუმულირებაზე.

საწარმოო და ინფორმაციული ტექნოლოგიების რევოლუციური ცვლილებების პირობებში, ინტელექტუალური კაპიტალის გამოყენება და მზარდი პროფესიონალური კომპეტენცია უზრუნველყოფს ქვეყნის ეკონომიკის ცხოველქმედობასა და წარმატებულ განვითარებას.

ადამიანური კაპიტალის თეორიის აღმოჩენამ, კაცობრიობის განვითარების ისტორიაში არანივთობრივი დაგროვების მზარდი როლი განაპირობა. ადამიანური კაპიტალის ქვეშ იგულისხმება ადამიანის ყველა მწარმოებლური უნარის ერთობლიობა, მაშასადამე, ეს ცნება მოიცავს ცოდნისა და ჩვევების შეძენას, აგრეთვე ეკონომიკური კეთილდღეობის საწარმოებლად გამოყენებულ ენერგიასა და მოტივაციას. ადამიანურ კაპიტალში ინვესტიციების ძირითად ფორმებს მიაკუთვნებენ განათლებას, აღზრდას, ჯანდაცვას, აგრეთვე დანახარჯების მთლიან კომპლექსს, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის მოსამზადებლად წარმოებაში ჩართვისთვის. ფიზიკური კაპიტალის მსგავსად, მისი ფორმირება მოითხოვს მნიშვნელოვან დანახარჯებს როგორც თვით ადამიანისგან, ასევე მთლიანად საზოგადოებისგან. ბუნებრივია, რომ ამგვარი დანახარჯები არ იქნებოდა გაწეული, თუ იგი ვერ უზრუნველყოფდა ადამიანის უფრო მაღალ შემოსავლებს. ამგვარად, ადამიანური კაპიტალი განიხილება როგორც მარაგი, რომელიც შეიძლება დაგროვდეს და მომავალში უფრო მაღალი შემოსავლის წყარო გახდეს.

საქართველოში საინოვაციო საქმიანობის მართვის პოლიტიკის ფორმირებისა და რეალიზაციის პირობებში, ჩვენი აზრით უწინარეს ყოვლისა, გათვალისწინებული უნდა იყოს ადამიანური კაპიტალის ფორმირებისა და შემდგომი სრულყოფის

აუცილებლობა. განათლება, ჯანდაცვა, პერმანენტული ინვესტიციები სპეციალისტების გადამზადებასა და კვალიფიკაციის ამაღლებაში — ეს ის ძირითადი ინსტრუმენტებია, რომელთაც შეუძლიათ ოპტიმალურ პერიოდში მოახდინონ ძირეული გარდატეხა ქვეყნის ეკონომიკის სოციალური ორიენტაციის გაფართოებისა და მდგრადი ტექნოლოგიური განვითარების თვალსაზრისით. საინოვაციო საქმიანობის პროცესის მართვა საქართველოში თანამედროვე ეტაპზე განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საინოვაციო პროცესების მართვა ქვეყნაში, სადაც მიმდინარეობს ეკონომიკის საბაზრო რელსებზე ტრანსოფორმაცია, ადგილი აქვს წარმოების ეკონომიკური ზრდის დაბალ დონეს, კორპორაციების (ფირმების) ინტერესების დაქვეითებას საინოვაციო ღონისძიებებისადმი და, რაც არსებითია, არ არსებობს გამართული სახელმწიფო საინოვაციო პოლიტიკაც. აღნიშნულის გათვალისწინებით, საინოვაციო პროცესების მართვაში მნიშვნელოვანია მსოფლიო გამოცდილების გამოყენება ზოგადად მართვის საკითხებში და კონკრეტულად საინოვაციო პროცესების მართვაში. ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების ეფექტიანი მართვისა და ინოვაციური მენეჯმენტის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია:

1) ინვესტიციური საქმიანობის ორგანიზაციის სრულყოფა და ინვესტიციების მოზიდვის ღონისძიებათა განხორციელება;

2) ინვესტიციური პროგრამების და პროექტების რეალიზაციის კოორდინაციის და კონტროლის სისტემის შექმნა;

3) ინვესტიციების მუდმივად გარანტირებული დაცვის სრულფასოვანი მექანიზმის ფუნქციონირების უზრუნველყოფა;

4) ინვესტიციური სიტუაციის მონიტორინგის განხორციელება და შედეგების გამოყენება მეცნიერულად დასაბუთებული ინვესტიციური პოლიტიკის შემუშავებისა და რეალიზაციისათვის;

5) საკანონმდებლო ნორმების მისადაგება მსოფლიო სტანდარტებთან;

6) ინვესტიციების საბანკო დაკრედიტების გაფართოება;

7) შეიქმნას მდგრადი და რაციონალური სადაზღვევო სისტემა რომელიც უზრუნველყოფს არასაბიუჯეტო ინვესტიციების დაცვას რისკებისაგან;

8) საინვესტიციო მიმზიდველობის სტიმულირების მიზნით ინვესტიციებზე შეღავათიანი საგადასახადო რეჟიმის დაწესება. სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის სწრაფი განვითარების, გლობალიზაციის დაბაზრის ინტერნაციონალიზაციის, კონკურენციის გამძაფრების პირობებში ინოვაციები წარმოადგენს წარმატების უმთავრეს ფაქტორს, მათი სტრატეგიული მართვა კი ანტიკრიზისული პოლიტიკის მთავარ ამოცანას. საწარმოო და საინვესტიციო მოთხოვნა პრაქტიკულად განსაზღვრავს ეკონომიკის სტრუქტურას. ამდენად, მნიშვნელოვანია აღნიშნული სტრუქტურის ფორმირების ტენდენციებისა და ზოგიერთი ფაქტორის, (როგორცაა იმპორტჩანაცვლება, ეკონომიკის შესაძლო ორიენტაცია ექსპორტზე, საქონელსა და მომსახურების შიგა მოთხოვნების დონე და საინვესტიციო აქტივობა) განხილვა ინვესტირებაზე მათი გავლენის გამოსავლენად.

საინოვაციო პოლიტიკის ძირითად მიზანს ინოვაციათა სტიმულირება და სამეცნიერო-ტექნოლოგიური ბაზის ფორმირება წარმოადგენს, რომელიც

უზრუნველყოფს თანამედროვე ტექნოლოგიების შექმნასა და გამოყენებას კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოებისა და ეკონომიკის სტრუქტურული გარდაქმნებისათვის, პროექტის განხორციელების მეთოდების ეფექტიანობას.

ინოვაციის აუცილებელი თვისებაა სამეცნიერო-ტექნოლოგიური სიახლე, სამრეწველო გამოყენება და კომერციული რეალიზებადობა. ინოვაციების კლასიფიკაციასიახლეთა ტიპის, ცვლილებების სიღრმის და ტექნოლოგიური პარამეტრების შესაბამისად ხორციელდება. ინოვაციური „პროექტით მართვის“ მეთოდი საფუძვლიანად არის აღწერილი ეკონომიკური ტერატურაში. პროექტის მართვის ძირითადი ფუნქციების, საფუძველზე განისაზღვრება პროექტის უმნიშვნელოვანესი კატეგორიები, კერძოდ: ა) ტექნიკური განხორციელებადობა; ბ) კონკურენტუნარიანობა (განისაზღვრება ხარისხით, დროით და ღირებულებით); გ) შრომატევადობა; დ) სიცოცხლისუნარიანობა; ე) პროექტის განხორციელების ეფექტიანობა. ქვემოთ შემოთავაზებულია მსოფლიო პრაქტიკაში მიღებული ეფექტური მენეჯმენტის მმართველობითი საქმიანობის მთავარი რეზულტატის შეფასების ძირითადი კრიტერიუმები, კერძოდ: ა) ქმედობაუნარიანობა ბ) ეკონომი-ურობა; გ) ხარისხი; დ) პროდუქტიულობა; ე) შრომის ხარისხი; ვ) ინოვაციური აქტიურობა.

შესაბამისად, საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემების საერთო კომპლექსში ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი მიეკუთვნება საინოვაციო პოტენციალის განვითარებას და ამ პროცესის აქტიური სახელმწიფო მხარდაჭერის პრობლემას, ქვეყნის წინაშე მდგარი ეკონომიკური ამოცანების გადაწყვეტა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ტექნოლოგიური საქმიანობის მკვეთრ გააქტიურებაზე. შესაბამისად, აუცილებელია ობიექტურად აღქმული და ღრმად გააზრებული ერთიანი სახელმწიფო საინოვაციო პოლიტიკის გატარება, შემდგომი ინსტიტუციური რეფორმების განხორციელება, მტკიცე კონსტიტუციური წესრიგის დამყარება, ერთ-ერთი უმთავრესი ქვაკუთხედი მეცნიერულ-ტექნიკური მიღწევებისა და სოციალურ პრობლემებზე ორიენტირებული და, ამასთან, მაღალ სახელმწიფო-საზოგადოებრივ პასუხისმგებლობასთან შერწყმული ეკონომიკური პოლიტიკა. ინოვაციების არსის მიმართ ყველაზე მეტად გავრცელებულია ორი მიდგომა: პირველ შემთხვევაში სიახლეთა დანერგვა განიხილება როგორც შემოქმედებითი პროცესის შედეგი, რომელსაც თან სდევს ახალი პროდუქციის (ტექნიკის, ტექნოლოგიისა და ა. შ.) შექმნა. მეორე შემთხვევაში ეს არის ახალი ნაკეთობების, მიდგომების და პრინციპების დანერგვა ძველის სანაცვლოდ. ინოვაციების სისტემური აღწერის მეთოდოლოგია დაფუძნებულია საერთაშორისო სტანდარტებზე, რომელთა შესახებ რეკომენდაციები მიღებულია 1992 წელს ქალაქ ოსლოში. ისინი შემუშავებულია ტექნოლოგიურ ნოვაციებთან მიმართებაში და მოიცავენ ახალ პროდუქტებსა და პროცესებს, აგრეთვე მათ მნიშვნელოვან ტექნოლოგიურ სახეცვლილებებს.

ინოვაცია ითვლება განხორციელებულად იმ შემთხვევაში თუ იგი დანერგილია ბაზარზე ან საწარმოო პროცესში. შესაბამისად, განასხვავებენ ტექნოლოგიური ინოვაციების ორ ტიპს: პროდუქტიულს და პროცესულს. ინოვაციების ყველა არსებითი განსაზღვრების კლასიფიცირებაში იმდებინა შემდეგი ძირითადი მიდგომის

საფუძველზე: ობიექტური; პროცესული; ობიექტურ-უტილიტარული; პროცესულ-ფინანსური. ობიექტური მიდგომის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ინოვაციის სახით გამოდის ობიექტი-მტკ-ის შედეგი: ახალი ტექნიკა, ტექნოლოგია. ამ თვალსაზრისით, განასხვავებენ საბაზისო ინოვაციებს, გამაუმჯობესებელ ინოვაციებს და ფსევდო ინოვაციებს. პროცესული მიდგომის ფარგლებში, ინოვაციების ქვეშ იგულისხმება კომპლექსური პროცესი, რომელიც მოიცავს ახალი სამომხმარებლო ფასეულობების საქონლის, ტექნიკის, ტექნოლოგიის, ორგანიზაციული ფორმების და ა. შ. შემუშავებას, წარმოებაში დანერგვასა და მათკომერციალიზაციას.

ობიექტურ-უტილიტარული მიდგომა ხასიათდება ორი ძირითადი მომენტით. პირველი, ინოვაციის ქვეშ იგულისხმება ობიექტი ახალი სამომხმარებლო ღირებულება, რომელიც დაფუძნებულია მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევებზე. მეორე, აქცენტი კეთდება სიახლეთა უტილიტარულ მხარეზე ინოვაციების შესაძლებლობაზე დააკმაყოფილოს საზოგადოების მოთხოვნილებები დიდი სასარგებლო ეფექტით. პროცესულ-უტილიტარული მიდგომა მდგომარეობს იმაში, რომ მოცემულ შემთხვევაში ინოვაცია წარმოდგენილია როგორც კომპლექსური პროცესი ახალი პრაქტიკული სახსრების შექმნის, გავრცელებისა და მოხმარებისათვის. პროცესულ-ფინანსური მიდგომის ფარგლებში ინოვაციების ქვეშ იგულისხმება ინვესტირების პროცესი ნოვაციებში, სახსრების დაბანდება ახალი ტექნიკის, ტექნოლოგიის, სამეცნიერო კვლევების დაფინანსებისათვის. ინოვაციების მნიშვნელობის პრინციპული ზრდა გამოწვეულია საბაზრო სიტუაციით: კონკურენციის ხასიათით, ჩვეული სტატიკური კონკურენციიდან დინამიკურზე გადასვლით. ამ გარემოებამ მნიშვნელოვნად განაპირობა ინოვაციებისა და ბაზრის თავისებურებათა ურთიერთქმედება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ინოვაციური საქმიანობა ფინანსური ინვესტიციების ამოქმედებით იწყება, რომელიც ფულადი კაპიტალის გარდასახული ფორმაა. სწორედ ფულადი კაპიტალი იწყებს და ამთავრებს კვლავწარმოების პროცესს.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, საინოვაციო საქმიანობა ინვესტიციების ტრანსფორმირების პროცესს წარმოადგენს, რომელიც ფულადი სახსრების აკუმულირების მომენტიდან კაპიტალურ ქონებაში ავანსებული ღირებულების რეალურ ანაზღაურებამდე მოძრაობას მოიცავს. ინოვაციური პროცესი მოიცავს სამ ძირითად სტადიას (ეტაპს): 1. გამოკვლევის დაწყებიდან მისი შედეგების პირველ ათვისებამდე; 2. სიახლეთა დანერგვიდან, ამ პროცესის უზრუნველყოფის ჩათვლით (ორგანიზაციული, ფინანსური, საკადრო, მატერიალურ-ტექნიკური და სხვა) სასარგებლო ეფექტის მიღებამდე; 3. ბიზნესის ორგანიზების ეფექტიანი ფორმების დანერგვას.

საგულისხმოა, რომ ინოვაციური პროცესი ციკლური ხასიათისაა, რომელიც, მეტწილად, განპირობებულია სიახლის ეკონომიკური ბრუნვის (სიცოცხლის) ხანგრძლივობით. საუბარიასაქონლის სასიცოცხლო ციკლზე საქონლის სასიცოცხლო ციკლის არსის უკეთ გაგებისათვის, განვიხილოთ მისი შემადგენელი ნაწილები, რომლებიც რამდენიმე ეტაპის ჯაჭვს წარმოადგენს. კერძოდ:

პირველი ეტაპის არსი მდგომარეობს მეცნიერული კვლევების შედეგების პრაქტიკულ რეალიზაციაში — ახალი საქონლის ნიმუშის შექმნაში, საქონლის

ბაზარზე შესვლის პირობების შეფასებაში. ამასთან, სწორედ პირველ ეტაპზე ხდება ახალი საქონლის საცდელი პარტიის გაყიდვა, მაშასადამე, მარკეტინგული კვლევა.

მეორე ეტაპი დაკავშირებულია წარმოების ათვისებასთან, გასაღების ზრდასთან და პირველი ეკონომიკური შედეგების მიღებასთან. საგულისხმოა, რომ სწორედ ამ ეტაპზე იქმნება ციკლის მატერიალურ-ნივთობრივი საფუძველი.

მესამე ეტაპის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ფართო მასშტაბით ახალი პროდუქციის წარმოების ხანგრძლივობა ორმაგ ზეგავლენას ახდენს ეფექტიანობაზე. ერთი მხრივ, გამოშვების (წარმოების) ხანგრძლივი პერიოდი უზრუნველყოფს მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას და კვლავწარმოებისათვის კაპიტალის დაგროვებას, ხოლო, მეორე მხრივ, საჭიროებს მომხმარებელთა ინტერესების გათვალისწინებას, პროდუქციის განახლება-გაუმჯობესებას, რაც თანამედროვე კონკურენციულ გარემოში საკუთარი ადგილის შენარჩუნების წინაპირობაა.

მეოთხე ეტაპის დადგომის მაუწყებელია ეფექტიანობის ზრდის ტემპის შენელება, რის შემდეგაც აუცილებელია ან წარმოების დანახარჯების შემცირება, ან საქონლის სამომხმარებლოთვისების გაუმჯობესება. ამ პოზიტიურ ცვლილებებს შეუძლიათ გაახანგრძლივონ საქონლის სასიცოცხლო ციკლი, თუმცა მათი ეკონომიკური პოტენციალი ყოველთვის შეზღუდულია.

მეხუთე ეტაპი პროდუქტის მორალური მოძველება გარდაუვალია, ვინაიდან ბაზარზეჩნდება პრინციპულად ახალი საქონელი, რომელიც თავისი ხარისხობრივი და სამომხმარებლოთვისებით ამცირებს მის წინამორბედზე მოთხოვნილებას და ამთავრებს საქონლის სასიცოცხლო ციკლს.

საქართველოში საინოვაციო პროცესის განხორციელების ძირითადი სირთულეები დაკავშირებულია საწარმოებში საკუთარი საშუალებების (როგორც საბიუჯეტო, ისე არასაბიუჯეტო) წყაროებით ფინანსირების უკმარისობასთან, მათ შორის მოზიდული სახსრების შეზღუდულობასთან.

წარმოების მოცულობების შემცირებისა და საწარმოების დაფინანსების მუდმივი დეფიციტის პირობებში შეუძლებელი ხდება ფულადი რესურსების გამოყოფა საინოვაციო საქმიანობისათვის.

ცნობილია, რომ საინოვაციო აქტივობის განსაკუთრებით დაბალი დონით გამოირჩევა ისდარგები, რომლებიც ორიენტირებული შიდა ბაზრის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაზე, როგორცაა მსუბუქი და კვების მრეწველობა, საშენ მასალათა და ხის დამამუშავებელი მრეწველობა. სამამულო სამომხმარებლო საქონლის დაბალი კონკურენტუნარიანობის გამო, რომელსაცთან ახლავს იმპორტის ინტერვენცია, მეტად დაბალია წარმოების, მისი ტექნოლოგიურობის, ტექნიკური გადაიარაღებისა და სამეცნიერო-ტექნიკური პროცესის დონე. საინოვაციო საქმიანობის მდგომარეობა და მისი აქტივობის დაქვეითების მიზეზები მეტნაკლებადანალოგიურია საქართველოს ეკონომიკის სხვა სფეროებშიც. ფინანსური საშუალებების დეფიციტი საინოვაციო აქტივობის დაქვეითების მთავარი, მაგრამ არა ერთადერთი ფაქტორია.

არსებობს აგრეთვე სამართლებრივი და ორგანიზაციული ხასიათის პრობლემები, ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა და გადაცემა, ლიცენზირება და

სერთიფიცირება და ა. შ. მეტყურადღებას და სრულყოფას საჭიროებს საინოვაციო საქმიანობის საინვესტიციო მექანიზმიც.

ამრიგად, საქართველოში აუცილებელია არსებითად გააქტიურდეს ინოვაციური საქმიანობა, რაც სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის ფომირებითა და ეტაპობრივი რეალიზაციით უნდა განხორციელდეს. ხელისუფლების მიერ ქმედითი ღონისძიებების გატარება ხელსშეუწყობს ეკონომიკურ მაჩვენებელთა სწრაფ ზრდას, რაც, საბოლოო ჯამში, განაპირობებს სახელმწიფოს ეკონომიკურ კონკურენტუნარიანობას მსოფლიო ბაზარზე. გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპის უზრუნველყოფის წყაროს წარმოადგენს სხვადასხვა ფაქტორთა კომპლექსი. მათ შორის მნიშვნელოვანი ფაქტორია ინვესტიციები ნოვაციებში. გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი-ფინანსისტის, **აკადემიკოს ლამარა ქოქიაურის** მიერ ჩატარებული კვლევების საფუძველზე გამოცემული პრაგმატული მონოგრაფიული სახელმძღვანელო — 'ინოვაციები ცხადყოფს, რომ სიახლეთა ინვესტირება ეფექტიანია, ინოვაციური ცვლილებები ეკონომიკურ სისტემაში ქმნის ეფექტიანი ზრდის შინაგან ენერგიას, ინოვაციები უზრუნველყოფენ ეკონომიკური სისტემის ახალ წონასწორობით მდგომარეობაში გადასვლას.

ფართოდ ცნობილი კობ-დუგლასის საწარმოო ფუნქცია და ეკონომიკური ეფექტიანობის განსაზღვრისათვის გამოყენებული ვ. ლეონტიევის ფუნქცია ყველაზე უკეთ აღწერენ რეალურ მოვლენებს, თუმცა სამეცნიერო პროგრესის ზემოქმედების განსაზღვრისათვის აუცილებელია საწარმოო ფუნქციისათვის შესაბამისი კოეფიციენტების დადგენა. ვ. ლეონტიევის დიფერენციალურმა მოდელმა სხვადასხვა ქვეყნის საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების კანონზომიერების დადგენაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა. იგი თვლიდა, რომ დონორი ქვეყნებიდან გადინებული კაპიტალის მასშტაბები პირდაპირ კავშირშია ეკონომიკური ზრდის ტემპებთან. აღნიშნულ მოდელში ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციები მიჩნეულია თანაბარ ეფექტიანად.

ვ. ლეონტიეს მიაჩნდა, რომ უცხოური კაპიტალი მხოლოდ დამატებითი ფინანსური რესურსია, რომლის უკუგება განისაზღვრება 'რეციპიენტი' ქვეყნის კვლავ წარმოების ეროვნული პირობებით. გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში უცხოური კაპიტალის მოზიდვის ღრმა ეკონომიკური აზრი იმაში მდგომარეობს, რომ ეროვნულ ეკონომიკაში, კაპიტალთან ერთად, შემოდის ახალი ტექნოლოგიები, წარმოების ახალი ორგანიზაციული ფორმები, რომლებიც, ადგილობრივი წარმოებისაგან განსხვავებით, გაცილებით მაღალ ეკონომიკურ ეფექტს იძლევა. სწრაფად განვითარებად სამყაროში სტატისტიკური მოდელები სულ უფრო არასაიმედო ხდება, ვინაიდან არ ითვალისწინებენ ადამიანის ცოდნის ფაქტორს და მის აქტივობას ეკონომიკური პროცესების მოდელირების დროს.

1911 წელს **ი. შუმპტერმა** თავის ნაშრომში 'ეკონომიკური განვითარების თეორია ტექნიკური ინოვაცია წარმოადგინა როგორც ეკონომიკური საშუალება, რომელსაც იყენებს მეწარმე უფრო მაღალი მოგების მიღების მიზნით. ნახევარი საუკუნის განმავლობაში შუმპტერის სიახლემ ვერ ჰპოვა აღიარება ეკონომიკურ მეცნიერებაში. ჟ. ნეიმანის ეკონომიკური ზრდის თეორიაში ტექნოლოგიური

პროგრესისათვის ადგილი არ იქნა განკუთვნილი ჰაროდის მოდელში კი ძირითად ფაქტორებს წარმოადგენდა ეფექტიანი მოთხოვნა და სამუშაო ძალა. შემდგომში სოლოუმ და აბრამოვიჩმა აჩვენეს ტექნოლოგიური ცვლილებების უპირატესი ეკონომიკური ზემოქმედება. მის შემდეგ ინოვაციებს და მათ გამომწვევ ფაქტორებს სულ უფრო მეტი ადგილი დაეთმო ეკონომიკურ მეცნიერებაში. მე-20 საუკუნის 50-იანი წლებიდან 80-იანი წლების შუახანამდე ეკონომიკურ მეცნიერებაში გამეფებული იყო ნეოკლასიკური თეორიის შემადგენელი კონცეფცია ტექნიკური პროგრესის ეგზოგენური ბუნების შესახებ.

ეს კონცეფცია დასაბუთებული იყო ი. თირბენგენის, რ. სოლოუს, რ. ჰაროდის, დ. ხიკსის შრომებში. ამ გარემოებამ განაპირობა ახალი მოდელების მიებაენდოგენური სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის დასაბუთების მიზნით. ამსაკითხთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანი თეორიული გამოკვლევები ჩაატარეს პ. რომელმა, რ. ლუკასმა, ფ. აგიონმა, პ. ხოლუვიტმა და სხვებმა, რომლებმაც დაასაბუთეს კონკრეტულმა კროეკონომიკურ სისტემაში მისთვის დამახასიათებელი (ენდოგენური) ტექნოლოგიური ცვლილებები, ტრადიციული ფაქტორების შრომისა და კაპიტალის ერთი და იგივე შეფარდებისას. ეს გარემოება ახსნილია ადამიანის კაპიტალის დაგროვებით, რომელიც განაპირობებს ეფექტის ზრდას წარმოების მასშტაბიდან გამომდინარე.

ეკონომიკური ზრდის ახალი კლასის მოდელების შექმნამ ენდოგენური ტექნოლოგიური პროგრესის გათვალისწინებით, გამოიწვია ინტერესის გაზარდა ეკონომიკური დინამიკის საკითხისადმი; გამოიკვეთა რამდენიმე პრაქტიკული შედეგი ეკონომიკის გრძელვადიანი ზრდისათვის, კერძოდ: სათანადო სახელმწიფო პოლიტიკის საშუალებით ადამიანის კაპიტალის დაგროვების სტიმულირება, რესურსების ზრდა ადამიანის კაპიტალის დაგროვებისათვის და ეკონომიკური სივრცის როლის განსაზღვრის აუცილებლობა.

ეკონომიკური ზრდის ახალ მოდელებს ჰყავდა როგორც მომხრეები, ისე კრიტიკოსებიც. მაგ., რ. სოლოუს აზრით, აღნიშნულ მოდელებში გამოყენებული იყო მომავალის პეციალური და ხშირად დაუსაბუთებელი დაშვებები იმ ტექნოლოგიური პროცესების დახასიათებისათვის, რომელთა მოდელირებაც ხდება სამეცნიერო მოღვაწეობის ბუნების, ადამიანური კაპიტალის ფორმირებისა და გამოყენების, ბაზრის სტრუქტურისა და სხვა საკითხებთან დაკავშირებით.

მას მიაჩნდა, რომ საჭიროა ამ დაშვებების ემპირიული დადასტურება და დასკვნების დაზუსტება. ნეოკლასიკური, ისევე როგორც ნეოკეინზური მოდელები, არსებითი განსხვავების მიუხედავად, ეფუძნება მსგავს მეთოდოლოგიას. მათგან განსხვავებით ინსტიტუციონალიზმი ემყარება ხარისხობრივად სხვა თეორიულ ფუნდამენტს. ინსტიტუციონალიზმს საფუძვლად უდევს გერმანული `ისტორიული სკოლის`, ინგლისელი ფაბიანელებისა და ფრანგი სოციოლოგების ტრადიციები. განსაზღვრული ზემოქმედება ინსტიტუციონალიზმის განვითარებაზე მოახდინა აგრეთვე მარქსისტულმა თეორიამაც.

ინსტიტუციონალიზმის თეორიის ფორმირებაში განსაკუთრებული ღვაწლი მიუძღვის შვედ მეცნიერს, სტოკჰოლმის უნივერსიტეტის საპატიო პროფესორს, გაეროს ექსპერტს გუნარ მიურდალის, რომლის მიხედვით სუსტად

განვითარებულობისა და დაბალი ეკონომიკური ზრდის ტემპის მთავარი მიზეზია არა კაპიტალის ნაკლებობა, არამედ შრომითი რესურსების, ინტელექტუალური პოტენციალის ბოლომდე გამოუყენებლობა. იგი წერდა, რომ ხალხი არ არის დაინტერესებული თავისი საქმიანობით, ადამიანები არ მუშაობენ ინტენსიურად და მწარმოებლურად, მორღვეულია კავშირი სამეცნიერო შრომით საქმიანობასა და პრაქტიკას შორის. განვითარებულ ქვეყნებში ეკონომიკური ზრდა სულ უფრო მეტადაა დამოკიდებული სამეცნ.კვ.სამუშაოებსა და ტექნოლოგიურ პროგრესზე. საქმიანობის ამ სფეროში ინვესტიციების ოდენობის დადგენა საკმაოდ რთულია.

ეკონომიკაში სამეცნიერო კვლევების მასშტაბების დასადგენად მიზანშეწონილია სამეცნ.-კვ. სამუშაოებზე გაწეული დანახარჯების შეფარდება მშპ-თან. ამ მაჩვენებლით მსოფლიოში შვეცია ლიდერობს — 3.85%. ევროგაერთიანებაში იგი საშუალოდ 1.83%-ს შეადგენს, აშშ — 2.79%-ს, იაპონიაში — 2.92%-ს.

23.2. საინოვაციო მენეჯმენტის მოდელირება და აქტივობის ძირითადი მაჩვენებლები

საინოვაციო მენეჯმენტი წარმოადგენს პრინციპების, მეთოდებისა და მართვის ფორმების ერთობლიობას, რომელიც გამოიყენება საინოვაციო საქმიანობაში ჩართულ საორგანიზაციო სტრუქტურებში. მისთვის დამახასიათებელია მიზნის ჩამოყალიბება, სტრატეგიის შერჩევა, განხორციელების პირობებისა და ორგანიზების სისტემის განსაზღვრა, შესრულება და მართვა. საინოვაციო მენეჯმენტის პრაქტიკაში, ტექნოლოგიური და საბაზრო პოზიციებიდან გამომდინარე, გამოიყენება სტრატეგიის განსაზღვრის შემდეგი მატრიცა (იხ. ცხრ. 23.1.).

საინოვაციო სტრატეგიის განსაზღვრის ძირითად ფაქტორებს წარმოადგენს კორპორაციის (ფირმის) სამეცნიერო-ტექნიკური პოლიტიკა და მისი საბაზრო პოზიცია. საინვესტიციო პროექტის შერჩევის პროცესს აწარმოებენ სტრატეგიული ანალიზის მეთოდების `SWOT`, `PEST`-ის გამოყენებით, რომლის მეშვეობით პროექტზე ზემოქმედების გარე და შიგა ფაქტორების გავლენა განსაზღვრება. შეზღუდული შესაძლებლობების პირობებში სტრუქტურული გარდაქმნისთვის, ჩვენი აზრით, მიზანშეწონილია გამოყენებულ იქნეს განვითარების სამ ეტაპობრივი სტრატეგია. კერძოდ:

პირველი ეტაპის ძირითადი ამოცანაა ქვეყნის ინვესტიციური შესაძლებლობების მკვეთრი ამაღლება: რაციონალური საექსპორტო და შეღავათიანი საგადასახადო პოლიტიკის მეშვეობით; ინვესტიციებისათვის შიდა რესურსების მოზიდვით, მ. შ. მოსახლეობის რესურსებისა.

მეორე ეტაპის ძირითადი ამოცანაა დარგების და ქვედარგების გადასვლა მეცნიერებატევად წარმოებაზე რესურსდამზოგავი ტექნოლოგიებით.

ცხრ.23.1. საინოვაციო სტრატეგიის განსაზღვრის მატრიცა

სამართლო პოლიცია	ძლიერი	სხვა ფორმასთან კოპირება	ლიდერის პოზიციის განმტკიცება	ლიდერობის შენარჩუნება ინოვაციითა აქტიურობით
	ხელსაყრელი	რაციონალიზაცია		ტექნოლოგიითა გამოყენე- ბის სფეროს მოძენა
	სუსტი	ბიზნესის ლიკვიდაცია	რაციონალიზაცია	„სარიხკო“ პროექტის ორგანიზაცია
		სუსტი	ხელსაყრელი	ძლიერი
ტექნოლოგიური პოლიცია				

მესამე ეტაპის ძირითადი ამოცანაა განხორციელებული ინვესტიციური შესაძლებლობების გამოყენება სიახლეების (ინოვაციის) სტიმულირებისათვის. ერთიანი ინვესტიციური სივრცის არსებობის პირობებში ქვეყნისათვის დამახასიათებელი ტენდენციები ინვესტიციურ სფეროში ადეკვატურია რეგიონების დონეზე. მიუხედავად ამისა, ინვესტიციურ საქმიანობაში რეგიონებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებაა. მთლიანად ქვეყანაში ინვესტიციური აქტივობის მკვეთრი შემცირების პირობებშიც კი ეს პროცესი არაერთგვაროვნად წარიმართა მსხვილ რეგიონებშიც კი.

ინვესტიციური უსაფრთხოების პროგრამის ფორმირება ხანგრძლივი პერიოდისათვის გასათვალისწინებელია ზემოთ აღნიშნული არასასურველი ტენდენციების მნიშვნელოვნად აღმოფხვრისა და ფაქტობრივად ქვეყნის ყველა რეგიონის მდგრადი და უსაფრთხო განვითარებისთვის სათანადო ინვესტიციური ფონის შექმნისათვის. ამავე დროს მიზანშეწონილია ქვეყნის ინვესტიციური პროგრამა ჩამოყალიბდეს რეგიონული პროგრამების ბაზაზე მათი ერთობლივი დაფინანსებით წილობრივ საფუძველზე, რეგიონებში განხორციელდეს ინვესტიციური სიტუაციის სისტემური დაკვირვება და მისი შედეგები გამოყენებულ იქნეს როგორც ბაზა ქვეყნის და რეგიონების დონეზე მეცნიერულად დასაბუთებული ინვესტიციური პოლიტიკის შემუშავებისა და რეალიზაციისათვის. პირველ რიგში, საჭიროა ფინანსური რესურსების მოძებნა წარმოების სწრაფი აღდგენის პროცესისა და ახალი ერთობლივი წარმოების დასაფინანსებლად. იმ სიძნელეებიდან გამომდინარე, რომლებიც თან ახლავს საბანკო და საფინანსო სექტორს, წარმოების ფინანსური საჭიროების დაკმაყოფილების საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენს კრედიტით უზრუნველყოფა, რომელიც გამიზნული იქნება ჩამოყალიბების პროცესში მყოფი ბიზნესის სექტორის კონკრეტულ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად. საინვესტიციო პროექტების შემუშავების მოდელირების (იხ. ნახ. 23.1.) დასაწყისად ითვლება იდეის დაბადების მომენტი. საქმიანი ადამიანისთვის პროექტის დასაწყისი დაკავშირებულია მისი რეალიზაციის დასაწყისსა და ფულადი სახსრების დაბანდების საწყის პერიოდთან, ხოლო პროექტის დასასრული შეიძლება იყოს: ყველა იმ სამუშაოს დამთავრება, რომელიც წინ უძღოდა პროექტის რეალიზაციას, ანუ მოქმედებას; მოცემული შედეგების მიღწევა პროექტით; პროექტის დაფინანსების შეწყვეტა; პროექტის ობიექტების ექსპლუატაციიდან გამოყვანა ან ლიკვიდაცია. სახელმწიფოს მიერ აუცილებლად უნდა იყოს შემუშავებული საინვესტიციო პროგრამების სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერის (დაფინანსების, შეღავათიანი დაკრედიტების, საგარეო-ეკონომიკურ კავშირებში პროტექციონიზმის) ღონისძიებათა კომპლექსი სტრატეგიული სახელმწიფო გეგმის ფარგლებში და მისი

მხარდაჭერის საგადასახადო და საბაჟო სისტემა. სახელმწიფოს სტრატეგიულ გეგმაში შეტანილი საინვესტიციო პროგრამების განხორციელება ხდება როგორც სახელმწიფო, ისე კერძო და შერეული სტრუქტურების მიერ. იგივე ეხება მათ დაფინანსებასაც, რასაც ფინანსური საინვესტიციო რესურსების მობილიზაცია უნდა ედოს საფუძვლად. ინვესტიციების ფინანსური წყაროებია: 1) სახელმწიფოს სრული მონოპოლია ალკოჰოლისა და თამბაქოს პროდუქციის წარმოებასა და გაყიდვაზე; 2) ქვეყნის ბუნებრივი რესურსებიდან მთელი აბსოლუტური და დიფერენციული რენტის ამოღება ბიუჯეტში; 3) სახელმწიფოს სრული მონოპოლია უცხოეთში ვალუტის გადარიცხვის განხორციელებაზე, ფსევდოუცხოური საწარმოების ფუნქციონირების აკრძალვა ქვეყნის ტერიტორიაზე, განსკუთრებით თუ ისინი ოფშორულ ზონებშია დარეგისტრირებული (რომლებიც შირმის როლს თამაშობენ ადგილობრივი მეწარმეებისათვის). 4) ქვეყნის საკუთრების ეფექტიანად გამოყენება საზღვარგარეთ; 5) რეალური ბრძოლა დამნაშავეთა სამყაროსთან და ფასეულობათა შესაბამისი კონფისკაცია. მასშტაბური საინვესტიციო პროცესის განვითარებისათვის უნდა მოხდეს ქვეყანაში არსებული წარმოების ყველა ფაქტორის ერთმანეთთან დაკავშირება და კომბინირება, რაც სწორედ რეალურ საინვესტიციო პროცესს წარმოაჩენს.

1. საინვესტიციო პროექტის კონცეფციის შემუშავება	იგი ითვალისწინებს მის წინასწარ დასაბუთებას. პროექტის მიზნის განსაზღვრას და მისი მიღწევის გზებს, ტექნიკური ვადაწვევების ინოვაციურ და ეკოლოგიურ ანალიზს. ინვესტირების იდეის ადგილობრივ მმართველობით ორგანოსთან შეთანხმებას და ინფორმაციული შემო-რანდუმის მომზადებას.
2. პროექტის წინასწარი მომზადება	ამ ეტაპზე წარმოებს პროექტის ტექნიკური დასაბუთება. ჩვეულებრივად განიხილება წინამდებარე ეტაპზე შემუშავებული რამოდენიმე ალტერნატივა. თითოეული ალტერნატივა ფასდება ღირებულებისა და მოვების კრიტერიუმების მიხედვით, ფორმდება კონკრეტული მიზნები და შეზღუდვები.
3. პროექტის საბოლოო ფორმირება, მისი ტექნიკურ-ეკონომიკური და ფინანსური შეფასება	ამ ეტაპზე საბოლოოდ წყდება ყველა ამ პრობლემების გადაწყვეტა, რომლებიც უკავშირდება მომზადებული პროექტის მთელ ტექნიკურ, ფინანსურ და კომერციულ ასპექტებს. ამ ეტაპზე მთავრდება პროექტის შემუშავება-რეალიზაციის საბოლოო ვეგმა, რომელიც მონონე-ბული და ვადაცემული უნდა იქნეს ყველა მონაწილეზე. ექსპერტთა ჯგუფი აფასებს სახსრების მოცულობას და იწყებს საპროექტო-სა-სარეაქციო დოკუმენტაციის შექმნის სამუშაოებს. ბოლოს მტკიცდება პროექტის ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთება.
4. პროექტის ფინანსური განხილვისა და მასთან დაკავშირებული ვადაწვევები	ამ ეტაპზე იხილება ფაქტორთა კომპლექსი: პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, ეკოლოგიური და სხვა, რომლებიც მჭიდრო კავშირშია საინვესტიციო პროცესის ფინანსურ ასპექტებთან.

ნახ. 23.1. საინვესტიციო პროექტის შემუშავების მოდელირების სქემა.

საინვესტიციო მენეჯმენტში ეს ფორმულა პირდაპირ მნიშვნელობას იძენს, რადგან მმართველურ გადაწყვეტილებათა მიღებისას გამოყენებული ინფორმაციის ხარისხზეა დამოკიდებული საინვესტიციო რესურსების ხარჯვის მოცულობა, საინვესტიციო მოგების დონე, კომპანიის საბაზრო ღირებულება და ეკონომიკური განვითარების ტემპები. ინფორმაციით მოსარგებლე შიდა და გარეშე წრეების ინტერესები განსხვავებულია, რადგანაც გარეშე მოსარგებლენი ინფორმაციის მხოლოდ იმ ნაწილს იყენებენ, რომელიც კომპანიის საინვესტიციო საქმიანობის შედეგებსა და საინვესტიციო პოზიციაზე მის გავლენას ახასიათებს.

ასეთი ინფორმაციის უდიდესი ნაწილი კომპანიის მიერ წარდგენილ ოფიციალურ ანგარიშგებაშია ასახული. შიდა მოსარგებლენი, გარდა ზემოაღნიშნულისა, კომპანიის საინვესტიციო საქმიანობის შესახებ იმ ინფორმაციის მნიშვნელოვან მოცულობასაც იყენებენ, რომელიც კომერციული საიდუმლოებაა.

საინფორმაციო სისტემაში შემავალი ინფორმაციის ძირითადი ნიშან-თვისებებია: 1) დანიშნულება; 2) სისრულე; 3) სარწმუნოება; 4) თავისდროულობა; 5) რელევანტობა; 6) შესადარისობა; 7) ეფექტიანობა.

საინვესტიციო მენეჯმენტის საინფორმაციო უზრუნველყოფის სისტემის შინაარსს, მის სიღრმეს და სივრცეს განსაზღვრავს კომპანიის (საწარმოს) საქმიანობის დარგობრივი თავისებურებები, მათი ფუნქციონირების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა, საინვესტიციო საქმიანობის დივრსიფიკაციის და მთელი რიგი სხვა ფაქტორები. ამ სისტემის კონკრეტულ მაჩვენებლებს აყალიბებს ინფორმაციის როგორც გარე (კომპანიის გარეთ არსებული), ისე შიდა წყაროები. საინფორმაციო მაჩვენებლების სისტემა, რომელიც ქვეყნის საერთო ეკონომიკურ განვითარებას ახასიათებს საინვესტიციო საქმიანობის (რეალური და ფინანსური ინვესტიციების, საინვესტიციო რესურსების ფორმირების პოლიტიკის, საინვესტიციო მენეჯმენტის პერსპექტიული მიზნობრივი მაჩვენებლების სისტემის შემუშავების) დარგში სტრატეგიულ გადაწყვეტილებათა მიღებისას, კომპანიის (საწარმოს) გარე საინვესტიციო სფეროს პირობების ანალიზისა და პროგნოზირების ჩატარების საფუძველია. ამ ჯგუფის მაჩვენებელთა სისტემის ფორმირება ორ ბლოკად განიხილება. კერძოდ:

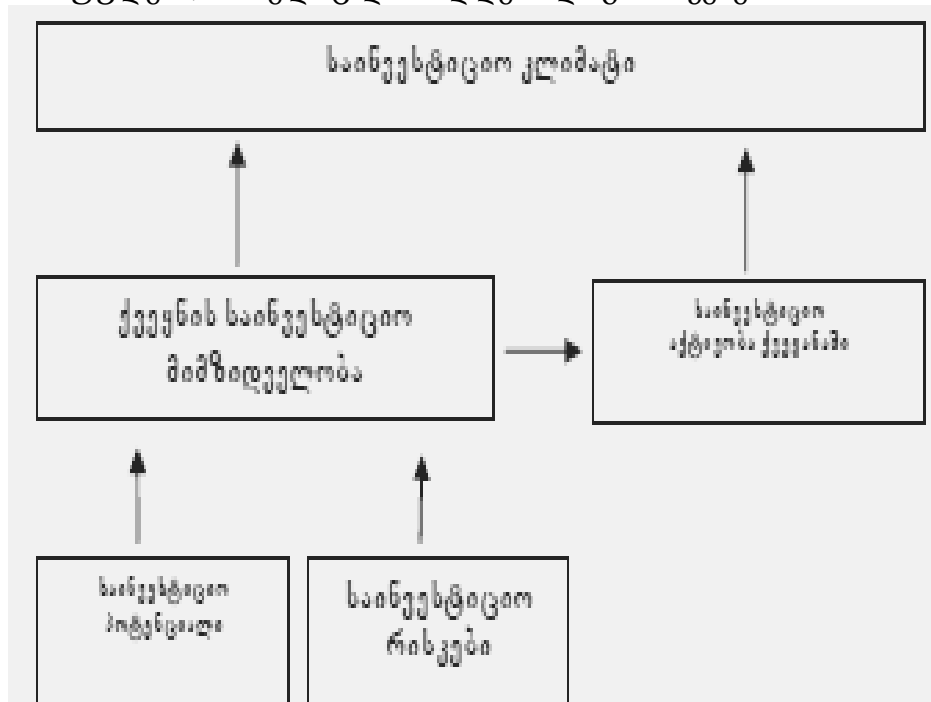
პირველ ბლოკი. მაკროეკონომიკური განვითარების მაჩვენებლები-მათში შედის ისეთი საინფორმაციო მაჩვენებლები, რომლებიც ქვეყნის საინვესტიციო გარემოს ახასიათებს და რომლებსაც კომპანიის (საწარმოს) საინვესტიციო საქმიანობის მართვის პროცესში იყენებენ, კერძოდ: მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) და ეროვნული შემოსავლის (ეშ) ზრდის ტემპი; ეროვნული შემოსავლის განაწილება მოხმარებასა და დანაზოგზე; კაპიტალურ დაბანდებათა მოცულობა; ძირითადი საშუალებების ამოქმედება; ინფლაციის ინდექსი; ცენტრალური ბანკის სააღრიცხვო პროცენტი და სხვა. მეორე ბლოკი. დარგის განვითარების მაჩვენებლებში შედის იმ დარგის მაჩვენებლები, რომელსაც კომპანია (საწარმო) ეკუთვნის:

წარმოებული (რეალიზებული) პროდუქციის მოცულობა, მისი დინამიკა; კაპიტალურ დაბანდებათა დინამიკა; კომპანიის (საწარმოს) აქტივების, მათ შორის არასაბრუნავის, მთლიანი ღირებულება, მათი ასაკი; კომპანიის (საწარმოს) საკუთარი კაპიტალის თანხა; კომპანიის (საწარმოს) საბალანსო მოგების თანხა, მათ შორის — ძირითადი (საოპერაციო) და საინვესტიციო საქმიანობიდან; ძირითადი და საინვესტიციო საქმიანობიდან მიღებული მოგების დაბეგვრის განაკვეთი; განხილულ პერიოდში დარგის პროდუქციაზე ფასების ინდექსი და სხვა. თითოეული ბლოკის საინფორმაციო მაჩვენებელთა შემადგენლობას განსაზღვრავს ინვესტიციების მართვის კონკრეტული ამოცანები, საინვესტიციო საქმიანობის მოცულობა, პარტნიორულ ურთიერთობათა ხანგრძლივობა და სხვა პირობები.

ამრიგად, გარე და შიდა წყაროებიდან ჩამოყალიბებული ყველა საინტერესო მაჩვენებლის გამოყენება საშუალებას იძლევა ყველა კომპანიაში (საწარმოში) შეიქმნას

საინვესტიციო საქმიანობის საინფორმაციო უზრუნველყოფის ისეთი მიზანმიმართული სისტემა, რომელიც ორიენტირებული იქნება როგორც სტრატეგიული საინვესტიციო გადაწყვეტილებების მიღებაზე, ისე საინვესტიციო საქმიანობის მიმდინარე ეფექტიან მართვაზე.

საინვესტიციო გადაწყვეტილებათა მიღების მექანიზმები - საქართველოს კანონში 'საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ' ინვესტიციები განმარტებულია, როგორც 'ყველა სახეობის ქონებრივი და ინტელექტუალური ფასეულობა ან უფლება, რომელიც დაბანდდება და გამოიყენება

ნახ. 23.2. ქვეყნის საინვესტიციო კლიმატის ფორმირების პროცესი.

მოგების მიღების მიზნით საქართველოს ტერიტორიაზე განხორციელებულ სამეწარმეო საქმიანობაში. საქართველოში ოფიციალური სტატისტიკა განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს არაფინანსურ აქტივებში ინვესტიციების აღრიცხვას, რომელიც მოიცავს ძირითადი კაპიტალის მთლიან დაგროვებას, ფასეულობათა წმინდა შეძენასა და მატერიალური საბრუნავი საშუალებების მარაგების ცვლილებას. ეკონომიკური დონის ზრდისა და მისი შემდგომი შენარჩუნებისათვის, რაც მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლების წინაპირობაა, საინვესტიციო პროცესების განვითარებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა გააჩნია საქართველოს მსგავსი პატარა, რესურსებით არც თუ ისე მდიდარი ქვეყნებისათვის.

ქართულ ეკონომიკურ ლიტერატურაში მიღებული ყველაზე გავრცელებული მიდგომით საინვესტიციო აქტივობა გულისხმობს ქვეყნის ეკონომიკაში გრძელვადიანი, სარისკო დაბანდებების განხორციელების დინამიკურ პროცესს, რომელიც როგორც ეკონომიკურ, ისე სოციალურ სფეროებზე აქტიურად

ზემოქმედებს და სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარება დამოკიდებულია ამ წარმატებულობაზე. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ არსებითი ხასიათის ურთიერთდამოკიდებულება შეიმჩნევა ქვეყნის საინვესტიციო აქტივობას და საინვესტიციო მიმზიდველობის ფორმირებას შორის. ქვეყნის საინვესტიციო კლიმატს კი ერთობლიობაში ქმნიან საინვესტიციო აქტივობა და საინვესტიციო მიმზიდველობა (იხ. ნახ. 23.2.).

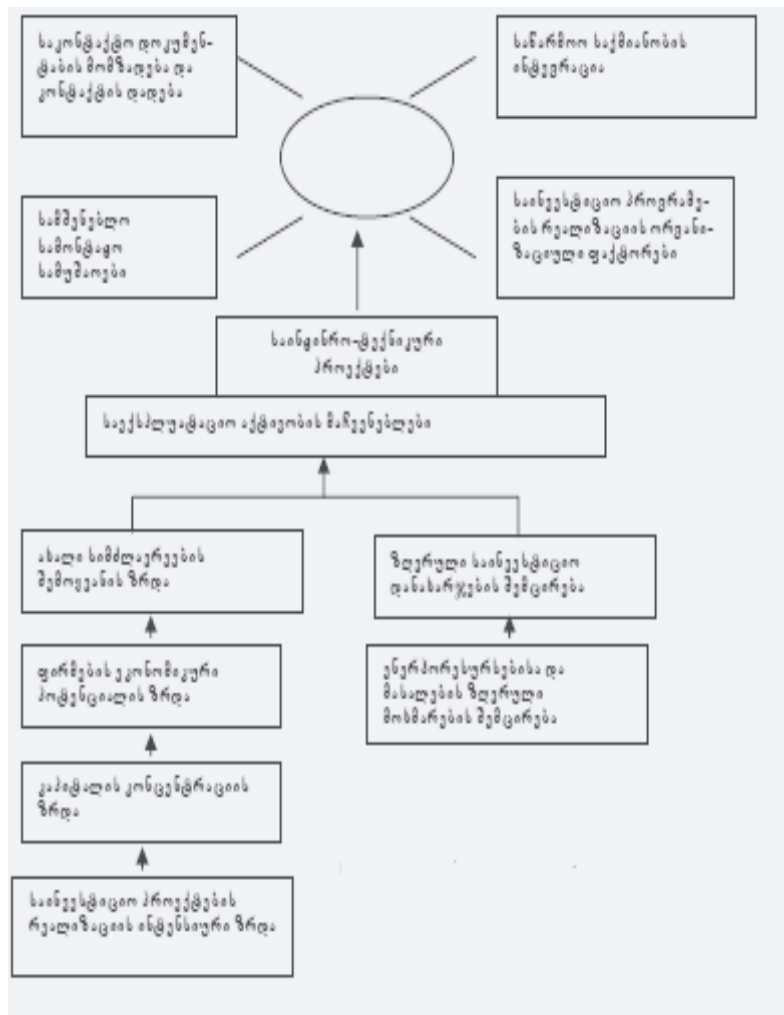
ქვეყნის საინვესტიციო მიმზიდველობა, თავის მხრივ დამოკიდებულია ისეთ სისტემურ მახასიათებლებზე, როგორიცაა: ა) ქვეყნის საინვესტიციო პოტენციალი და ბ) საინვესტიციო რისკები.

ქვეყნის საინვესტიციო პოტენციალში (წარმოადგენს რაოდენობრივ მახასიათებელს) აკუმულირებულია ქვეყნის ისეთი ძირითადი ეკონომიკური მაჩვენებლები, როგორიცაა მოსახლეობის სამომხმარებლო მოთხოვნა, წარმოების ფაქტორებით უზრუნველყოფა და ა. შ., ხოლო საინვესტიციო რისკებს წარმოადგენს საინვესტიციო პროექტებში მონაწილეთათვის დასახული მიზნის სრული ან ნაწილობრივი მიუღწევლობის საფრთხე. საინვესტიციო აქტივობა კი მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული (იხ. ნახ. 23.3.) მათ შორის განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია: ა) საინვესტიციო კაპიტალის კონცენტრაცია და განაწილება; ბ) საწარმოო საქმიანობის ინტეგრაცია; გ) ახალი საწარმოო სიმძლავრეების შემოსვლის აქტივიზაცია; დ) პირდაპირი და პორტფელური ინვესტიციების განვითარება; ე) საინვესტიციო პროგრამის რეალიზაციის ორგანიზაციული ფაქტორები.

საინვესტიციო აქტივობის ამაღლებაზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს აღნიშნული ფაქტორები, როგორც ცალ-ცალკე, ასევე ერთობლივად. აუცილებელ პირობას ქვეყნის საინვესტიციო აქტივობის ამაღლებისათვის წარმოადგენს აღნიშნულ ფაქტორთა კომპლექსურობა, რადგანაც ერთ-ერთი ფაქტორის პოზიტიური ცვლილება შესაძლებელია გაანეიტრალოს მეორე ფაქტორის ნეგატიურმა ცვლილებამ. საინვესტიციო აქტივობის ძირითადი მაჩვენებლებია: ა) კომპანიების ეკონომიკური პოტენციალის ზრდა; ბ) ახალი სიმძლავრეების შემოყვანის ზრდა; გ) საინვესტიციო პროექტების რეალიზაციის ინტენსიურობის ზრდა; დ) კაპიტალის კონცენტრაციის ზრდა; ე) ენერგორესურსებისა და მასალების ზღვრული მოხმარების შემცირება; ვ) ზღვრული საინვესტიციო დანახარჯების შემცირება. წარმოდგენილი მაჩვენებლებიდან ზოგიერთი სრულ რაოდენობრივ დახასიათებას არ ექვემდებარება და ნაწილობრივ ტრანსცედენტური ბუნებით გამოირჩევა. ამიტომ საინვესტიციო აქტივობის დახასიათებისას აუცილებელია სხვა მაჩვენებლების ანალიზიც.

საინვესტიციო აქტივობის საშედეგო მახასიათებელია საინვესტიციო კლიმატი, რომელიც წარმოადგენს სოციალურ, ეკონომიკურ, სამართლებრივ და სხვა გარემოთა ერთობლიობას. საინვესტიციო კლიმატზე მოქმედ ობიექტურ ფაქტორებს მიეკუთვნება (იხ. ნახ. 23.4.). საინვესტიციო; საფინანსო საკრედიტო; მაკროეკონომიკური; ბუნებრივ-რესურსული; ინოვაციური; ინფრასტრუქტურული; სოციალურ-კულტურული; საბაზრო ფაქტორები და საკადრო პოტენციალის

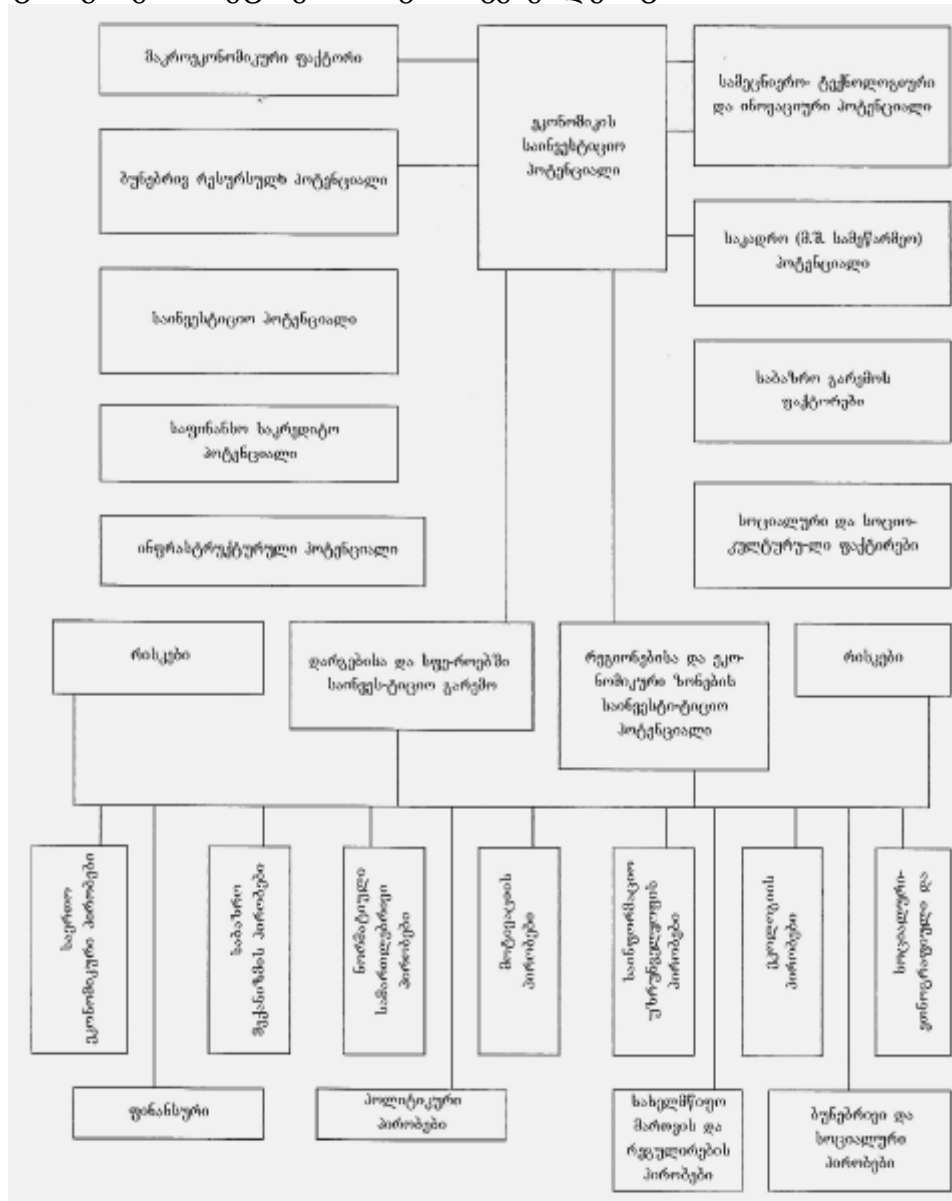
მახასიათებლები. არსებობს ერთიანი მიდგომა და იგი სამ ძირითად მახასიათებლამდე შეიძლება დავიყვანოთ: ვიწრო, გაფართოებული და რისკული.

ნახ. 23.3. საინვესტიციო აქტივობის ფაქტორები და მაჩვენებლები

რისკული მიდგომის მიმდევრები, საინვესტიციო კლიმატის შეფასებისათვის ორ ძირითად კრიტერიუმს იყენებენ: ა) საინვესტიციო პოტენციალისა და საინვესტიციო რისკების მართვა; ბ) სოციალურ-ეკონომიკური პოტენციალის მდგომარეობა. აღნიშნული მაჩვენებელი დამოკიდებულია განსხვავებულ ფაქტორებზე, ამიტომ საინვესტიციო კლიმატის შეფასება დახასიათებისათვის აუცილებელია სამივე მიდგომის გათვალისწინება. საინვესტიციო გარემოს ანალიზის სფეროში პირველ მკვლევარებად ჰარვარდის სკოლის წარმომადგენლები ითვლებიან. მათ მიერ შეფასებისათვის გამოყენებული საექსპერტო სკალა მოიცავდა შემდეგ მონაცემებს: უცხოელი და ადგილობრივი ინვესტორებისათვის საკანონმდებლო პირობები; ეროვნული ვალუტის მდგრადობა; კაპიტალის გატანის შესაძლებლობა; ინფლაციის

დონე; პოლიტიკური ვითარება. აღნიშნულ მიდგომებთან ერთად, ასევე მიღებულია საინვესტიციო გარემოს შეფასების სხვა მაჩვენებლებიც.

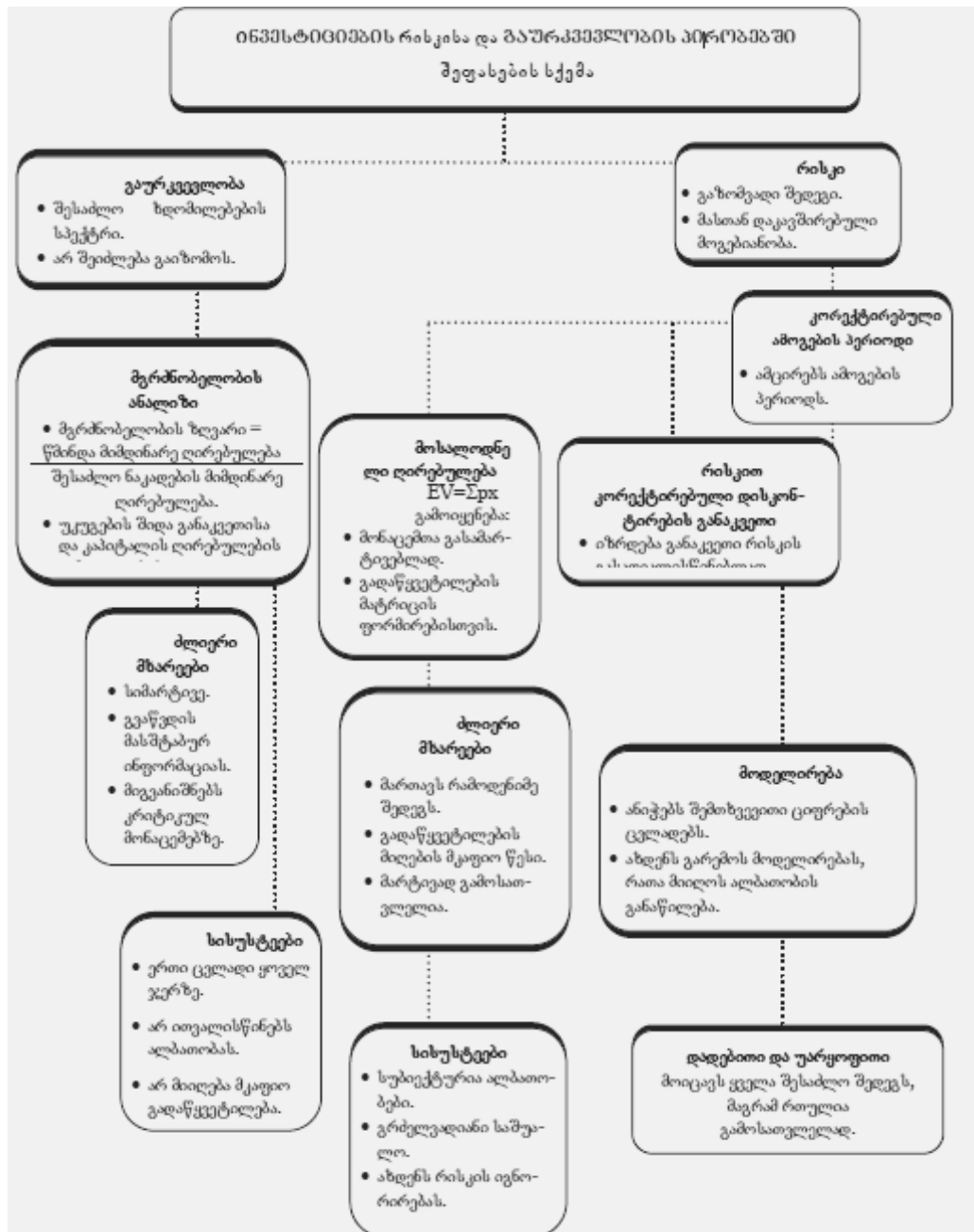

ნახ. 23.4. საინვესტიციო გარემოს სტრუქტურა და მისი ფორმირების ფაქტორები

მაგალითად, აშშ-ში სხვადასხვა ფაქტორის ანალიზის ბაზაზე ქვეყნდება ყველა შტატის 'ყოველწლიური სტატისტიკური რუკა', რომელიც მოიცავს საინვესტიციო კლიმატის შეფასების განზოგადებულ მაჩვენებლებს, კერძოდ: ა) ტერიტორიის განვითარების საქმიანი სიცოცხლისუნარიანობის პოტენციალი; ბ) ინვესტიციების ეკონომიკური ეფექტიანობა; გ) ფისკალური პოლიტიკის მახასიათებლები. როგორც ცნობილია, საინვესტიციო წინადადებების მიღება დაკავშირებულია კომპანიის ბიზნეს რისკთან, გამომდინარე აქედან, საჭიროა პროექტის შეფასება-შერჩევა მოხდეს ალტერნატიული მეთოდებით.

სემინარი/დისკუსია თემაზე: ინფლაციის ფაქტორის გავლენის შეფასების ინსტრუმენტები

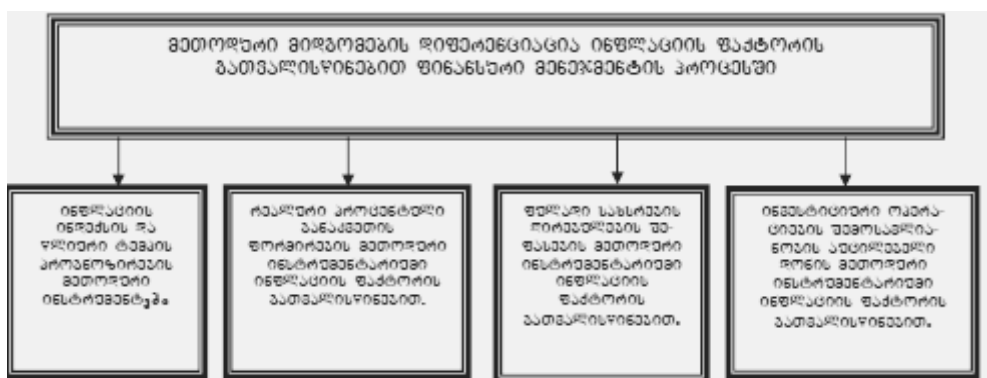
ფინანსურმა მენეჯერმა უნდა განასხვავოს რისკი და გაურკვევლობა, ასევე, პროექტის ხანგრძლივობა; პროგნოზირებული ფულადი ნაკადები და მასთან დაკავშირებული ალბათობები; გამოყენებული დისკონტირების განაკვეთი. (იხ. ნახ.23.5.)

ნახ.23.5. ინფლაციის ფაქტორის გავლენის შეფასების ინსტრუმენტები

ცნობილია, რომ ფინანსურ მენეჯმენტში მუდმივად საჭიროა ინფლაციის ფაქტორისათვის ანგარიშის გაწევა, რომელიც დროის მსვლელობაში აუფასურებს მიმოქცევის პროცესში არსებულ ფულად სახსრებს. ინფლაციის გავლენა მრავალი ასპექტით აისახება კორპორაციის ფინანსურ საქმიანობაზე. ინფლაცია არის ობიექტური, მუდმივად მოქმედი ფაქტორი, რომეინვესტიციების დამახასიათებელია პრაქტიკულად მსოფლიო თანამეგობრობის ყველა ქვეყნისათვის. ისეთ ქვეყნებშიც კი, რომელთათვის დამახასიათებელია განვითარებული და შედარებით მდგრადი ეკონომიკა — აშშ, იაპონია, გერმანია, დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი და სხვ, ინფლაციური პროცესები გამუდმებით არსებობს, თუმცა მათი ინტენსივობა შედარებით დაბალია. თანამედროვე ეკონომიკურ თეორიაში მიღებულია მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც ფასების ზრდის დონე წელიწადში 10%-ის ფარგლებში არის ნორმალური ეკონომიკური მოვლენა. ინფლაციური პროცესების ინტენსივობის შეფასებისათვის გამოიყენება ორი ძირითადი მაჩვენებელი: ინფლაციის ტემპი და ინდექსი. კერძოდ, ინფლაციის ტემპი ახასიათებს მაჩვენებელს, რომელიც აღნიშნავს ფულის გაუფასურების სიდიდეს (მსყიდველობითი უნარის შემცირებას) განსაზღვრულ პერიოდში, რომელიც გამოიხატება ფასების საშუალო დონის ზრდით %-ში პერიოდის დასაწყისში მის ნომინალთან შედარებით. ინფლაციის ინდექსი ახასიათებს მაჩვენებელს, რომელიც ასახავს ფასების დონის საერთო ზრდის განსახილველ პერიოდში, რომელიც განისაზღვრება მათი საბაზო დონეების პერიოდის დასაწყისში (მიღებული ერთეულად) და ინფლაციის ტემპის შეჯამებით ამავეპერიოდში (გამოხატული ათწილადით).

ფულადი სახსრების ნომინალური სიდიდე ასახავს ფულადი აქტივების სიდიდის შეფასებას შესაბამის ფულად ერთეულებში ფულის მსყიდველობითი ღირებულების ცვლილების გათვალისწინების გარეშე განსახილველ პერიოდში.

ნახ. 23.6. ინფლაციის ფაქტორის აღრიცხვისადმი ძირითადი მეთოდური მიდგომების სისტემატიზაცია საწარმოს ინვესტიციური საქმიანობის მართვის პროცესში

ფულადი სახსრების რეალური სიდიდე ასახავს ფულადი აქტივების სიდიდის შეფასებას ფულის მსყიდველობით ღირებულებას დონის ცვლილების გათვალისწინებით განსახილველ პერიოდში, რაც გამოწვეულია ინფლაციით.

ფულადი სახსრების ამ სიდიდეების გათვალისწინებით ფულის ღირებულების ზრდის, ან დისკონტირების პროცესში დროის ფაქტორის გათვალისწინებით შესაბამისად გამოიყენება ნომინალური და რეალური საპროცენტო განაკვეთი. კერძოდ: ნომინალური საპროცენტო განაკვეთი ახასიათებს პროცენტის განაკვეთს, რომელიც დადგენილია ფულის მსყიდველობითი უნარის ცვლილების გათვალისწინების გარეშე ინფლაციასთან დაკავშირებით. რეალური საპროცენტო განაკვეთი ახასიათებს საპროცენტო განაკვეთს, რომელიც დადგენილია ფულის ღირებულების მსყიდველობითი უნარის ცვლილების გათვალისწინებით განსახილველ პერიოდში ინფლაციასთან დაკავშირებით. ეს მეთოდური ინსტრუმენტარი დიფერენცირება შემდეგი ძირითადი გათვლების ჭრილში (ნახ. 23.6).

ამრიგად, განხილული საბაზო ცნებების გათვალისწინებით ყალიბდება კონკრეტული მეთოდური ინსტრუმენტარი, რომელიც შესაძლებელს ხდის გათვალისწინებული იქნას ინფლაციის ფაქტორი კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის მართვის პროცესში.

კითხვები განმეორებისთვის **თავი 23**

1. ჩამოთვალეთ საინოვაციო საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების ძირითადი მიმართულებები;
2. დაახასიათეთ საინოვაციო საქმიანობა ინვესტირების ძირითადი ეტაპები;
3. გაანალიზეთ საქართველოში საინოვაციო პროცესის განხორციელების ძირითადი მიმართულებები;
4. განსაზღვრეთ საინოვაციო მენეჯმენტის სტრატეგიის მოდელირების მატრიცა;
5. ჩამოაყალიბეთ საინოვაციო პროექტის შემუშავების მოდელირების სქემა;
6. დაახასიათეთ ქვეყნის საინვესტიციო კლიმატის ფორმირების პროცესი;
7. გაანალიზეთ საინვესტიციო გარემოს სტრუქტურა და მისი ფორმირების ფაქტორები;
8. გაანალიზეთ ინფლაციის ფაქტორის გავლენის შეფასების ინსტრუმენტები.

ტესტები თვითშემოწმებისთვის **თავი 23**

1. საინვესტიციო პროექტის შეფასების ეტაპებია:
 - ა) წინადადების შემუშავება და ანალიზი
 - ბ) წინადადებისა ანალიზი და შეფასება
 - გ) წინადადების განხორციელება და აუდიტი
 - დ) წინადადების შემუშავება, ანალიზი, შეფასება, განხორციელება, აუდიტი.

სწორი პასუხია: დ)
2. რისკი არის:
 - ა) განუსაზღვრელი არასასურველი გარემოების შესაძლებლობა
 - ბ) მოგების მიუღებლობის შესაძლებლობა
 - გ) შემოსავლების მიუღებლობის შესაძლებლობა

დ) დივიდენდების მიუღებლობის შესაძლებლობა.

სწორი პასუხია: ა)

3. საინვესტიციო პროექტის რისკის ტიპებია:

- ა) საბაზრო, ფინანსური, კაპიტალური
- ბ) კაპიტალური, საკრედიტო, საოპერაციო
- გ) საოპერაციო, სამართლებრივი, საბაზრო
- დ) სამართლებრივი, საბაზრო, ფინანსური, კაპიტალური, საკრედიტო, საოპერაციო.

სწორი პასუხია: დ)

4. მგრძნობელობის ანალიზი არის:

- ა) ფინანსური მოდელის ძირითადი პარამეტრების შედეგობრივ მაჩვენებელზე ზემოქმედების შეფასება
- ბ) ინფლაციური პროცესების მოთოკვაზე ორიენტირებული მოქმედება
- გ) სვალუტო კურსის ცვალებადობასთან დაკავშირებული ანალიზი
- დ) სადებოზიტო განაკვეთების ცვალებადობის რეგულირების შესაძლებლობა.

სწორი პასუხია: ა)

1. პროექტის საპროექტო და კრიტიკულ პარამეტრებს შორის სხვაობას ეწოდება:

- ა) მოგების მარაგი
- ბ) სიმტკიცის მარაგი
- გ) შემოსავლების მარაგი
- დ) ხარჯების მარაგი.

სწორი პასუხია: ბ)

2. პროექტების შეფასების კრიტერიუმებია:

- ა) შემოსავლიანობის შიდა განაკვეთი, უკუგების დისკონტირებული პერიოდი
- ბ) უკუგების დისკონტირებული პერიოდი, უზარალობის წერტილი
- გ) უზარალობის წერტილი, შემოსავლიანობის შიდა განაკვეთი, უკუგების დისკონტირებული პერიოდი
- დ) უზარალობის წერტილი, შემოსავლიანობის შიდა განაკვეთი.

სწორი პასუხია: გ)

3. გაყიდვების მოცულობის ზრდას თან ახლავს:

- ა) შემოსავლების ზრდა
- ბ) დანახარჯების ზრდა
- გ) მოგების ზრდა
- დ) დივიდენდების ზრდა.

სწორი პასუხია: ბ)

4. სცენარული ანალიზი შეიძლება იყოს:

- ა) ოპტიმალური და ზომიერ-ოპტიმისტური
- ბ) ზომიერ-ოპტიმისტური და ყველაზე უფრო ოპტიმისტური
- გ) ყველაზე უფრო ოპტიმალური და ზომიერ-პესიმისტური
- დ) ზომიერ-პესიმისტური, პესიმისტური, ოპტიმისტური, ზომიერ-ოპტიმისტური, ყველაზე უფრო ოპტიმისტური. **სწორი პასუხია: დ)**

თავი 24

ბიზნესის შეფასებისადმი ალტერნატიული მეთოდის მიდგომების გამოყენება ფინანსური და ეკონომიკური არასტაბილურობის პირობებში

24.1. ინვესტიციების ბიუჯეტირების პროცესში ფულადი ნაკადების

შეფასების ალტერნატიული მეთოდები

24.2. ბიზნესის შეფასება მისი დარჩენილი პერიოდის პროგნოზად

დაყოფისას (კონცეფცია "გრძელვადიანი ღირებულება")

- ❖ **სემინარი/დისკუსია თემაზე.** „მომავალი ფულადი ნაკადების შეფასებები ალტერნატიული მდგომარეობის პროგნოზირების შესახებ“
- ❖ კითხვები განმორებისთვის;
- ❖ საკითხები თვითშემოწმებისთვის.

თავი 24

ბიზნესის შეფასებისადმი ალტერნატიული მეთოდის მიდგომების გამოყენება ფინანსური და ეკონომიკური არასტაბილურობის პირობებში

24.1. ინვესტიციების ბიუჯეტირების პროცესში ფულადი ნაკადების

შეფასების ალტერნატიული მეთოდები

ინვესტიციების ბიუჯეტირების პროცესში კაპიტალდაბანდების **ბიუჯეტირება (Capital budgeting)** – არის საინვესტიციო პროექტების იდენტიფიკაციის, ანალიზის და შერჩევის პროცესი, როდესაც შემოსავლების (ფულადი ნაკადების), მოგების მიღება მოსალოდნელია მომავალში და ეფუძნება კაპიტალდაბანდების ალტერნატიული პროექტების შედარების ანალიზს. როგორც წესი, კაპიტალური ინვესტიციის განხორციელება ისეთ აქტივებში ხდება, როგორიც არის აღჭურვილობა, შენობა, მიწა, ახალი პროდუქციის გამოშვება და სხვ.

კაპიტალდაბანდების (ინვესტიციები) ბიუჯეტირება მოიცავს:

- ა) საინვესტიციო საპროექტო წინადადებების განსაზღვრას (მიღებას), კომპანიის სტრატეგიულ მიზნებთან შესაბამისობაში;
- ბ) საინვესტიციო პროექტებისათვის ოპერაციული ფულადი ნაკადების (მუდმივი) შეფასებას (დაბეგვრის შემდეგ);
- გ) პროექტის მუდმივი ფულადი ნაკადების ზრდის შეფასებას;
- დ) პროექტების (წინადადების) შერჩევას, ღირებულების მაქსიმალურად გაზრდის პირობაზე დაფუძნებით;
- ე) საბოლოო შეფასების გაკეთებას.

როგორც დასრულებული ასევე მიმდინარე საინვესტიციო პროექტების საინვესტიციო წინადადებები იმის მიხედვით უნდა იქნეს განხილული, იძლევა თუ არა იგი ინვესტორის მიერ მოთხოვნილ თანაბარ ან მასზე დიდ მოგებას. კაპიტალდაბანდების

ბიუჯეტირებისას რისკი მუდმივია. საინვესტიციო საპროექტო წინადადებები შესაძლოა გაჩნდეს სხვადასხვა წყაროებიდან. მაგ., კომპანიების მარკეტინგული განყოფილება გამოდის ახალი პროდუქტის შექმნის საპროექტო წინადადებით, კომპანიების საწარმოო განყოფილებაში კი წარმოიშობა აღჭურვილობის ჩანაცვლების წინადადება. ნებისმიერ შემთხვევაში აუცილებელია შესაბამისი ეფექტიანი ადმინისტრაციული პროცედურები საინვესტიციო პროექტების ხელმძღვანელობამდე წარსადგენად. ყველა საინვესტიციო საკითხები უნდა შეესაბამებოდეს კორპორაციულ სტრატეგიას. შესაბამისად, საინვესტიციო პროექტების განხილვა მიმდინარეობს რამდენიმე მმართველობით დონეზე. მმართველობის იერარქიამ, წარმოების სფეროში მიღებული წინადადებისათვის შესაძლოა მოიცვას: სექციების ხელმძღვანელი, საამქროს უფროსები, წარმოების ვიცე-პრეზიდენტი, პრეზიდენტი და დირექტორთა საბჭო. აღჭურვილობის მენეჯერებმა შესაძლოა შეძლონ საშუალო სიდიდის პროექტები დაამტკიცონ საკუთარი გადაწყვეტილებით, მაგრამ უფრო მსხვილ პროექტებს უმაღლესი დონის მმართველობა ამტკიცებს მხოლოდ, რადგანაც რაც უფრო დიდი კაპიტალდაბანდებაა საჭირო, მით უფრო საჭიროა პროექტის შესწავლა და გამოკვლევა.

როგორც ცნობილია, პროექტის მომავალი ფულადი ნაკადების შეფასება ერთ-ერთი ყველაზე მეტად მნიშვნელოვანი ამოცანა არის კაპიტალდაბანდების დაგეგმვაში. ნებისმიერი მოსალოდნელი მოგება პროექტიდან, გამოისახება ფულადი ნაკადების ფორმაში, ვინაიდან კომპანიის ყველა გადაწყვეტილება ორიენტირებულია კონკრეტულად ნაღდი ფულის მიღებაზე და არა საშემოსავლო ანგარიშზე. კომპანია თავისი ფულადი ნაკადების ინვესტირებას აკეთებს საიმედო პროექტებში, რომლებიდანაც მომავალში უნდა მიიღოს მოგება. ხელახალი ინვესტირება ან დივიდენდების გადახდა აქციონერებისათვის, მხოლოდ ნაღდი ფულით არის შესაძლებელი. ეფექტიანი მენეჯერები იღებენ ნაღდ ფულს კაპიტალდაბანდების ბიუჯეტირებაში.

აღსანიშნავია კომპიუტერული პროგრამების დახმარების როლი ფულადი ნაკადების ანალიზში, რომელთა გამოყენებით ძალიან ადვილია ვარაუდის შეცვლა და ახალი ფულადი ნაკადების სწრაფად მიღება. იმ ფულადი ნაკადებისგან განსხვავებით, რომლებიც დაკავშირებულია ფინანსურ საქმიანობასთან – თითოეული საინვესტიციო წინადადებისათვის საჭიროა ინფორმაციის მიღება ოპერაციულ საქმიანობასთან დაკავშირებულ ფულად ნაკადებზე.

ფულადი ნაკადები უნდა განისაზღვროს გადასახადების გამოქვითვის საფუძველზე. საწყისი ინვესტიციის გასავალი, როგორც შესაბამისი ფასდაკლების განაკვეთი გამოსახული იქნება დაბეგვრის შემდეგი პირობებით. ამიტომ ყველა პროგნოზირებული ნაკადები უნდა დადგინდეს ეკვივალენტური დაბეგვრის შემდეგ საფუძველზე. ინფორმაცია უნდა იყოს წარდგენილი ზრდადობის საფუძველზე, იმგვარად, რომ შესაძლებელი იყოს განსხვავების გაანალიზება კომპანიის ფულად ნაკადებს შორის პროექტთან ერთად ან მის გარეშე. მაგ., სწორი არ იქნება ფულადი ნაკადების გამოსახვა ახალი პროდუქტის დაგეგმილი მთლიანი გაყიდვების მიხედვით, თუ კომპანიას სურს ახალი პროდუქციის წარმოება არსებულ პროდუქციასთან კონკურენციის გასაწევად. რადგანაც უნდა გავითვალისწინოთ არსებული პროდუქციის სავარაუდო “კანიბალიზაცია” და გაზრდილი გაყიდვების საფუძველზე უნდა გავაკეთოთ ფულადი

ნაკადების შეფასება. მზარდი ფულადი ნაკადების განხილვას იმ შემთხვევაში აქვს აზრი, როცა გაანალიზებულია სიტუაცია ახალი ინვესტიციით და მის გარეშე და სადაც ყველა ხარჯები და მოგება იქნება გათვალისწინებული.

გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ამოუღებელი წარსული ხარჯები არ უნდა იყოს გათვალისწინებული, რადგანაც კომპანიის ინტერესი უკავშირდება ზრდად ხარჯებს და მოგებას. ასევე გასათვალისწინებელია, რომ ზოგიერთი შესაბამისი დანახარჯები არ მოიცავს რეალურ ფულად გასავალს. თუ შესაძლოა პროექტში ჩართული აღჭურვილობის სხვა მიზნითაც გამოყენება, ამ შემთხვევაში, მისი ალტერნატიული ღირებულება უნდა ჩაერთოს პროექტის შეფასებაში. მიმდინარე გამოუყენებელი შენობების პროექტისთვის გაყიდვიდან მიღებული თანხა (შესაბამისი გადასახადების გამოქვითვით) შესაძლოა შეფასდეს, როგორც ფულადი გასავლები პროექტის რეალიზაციის დასაწყისში. ფულადი ნაკადების განსაზღვრისას ასეთ ვითარებაში გათვალისწინებული უნდა იყოს ნებისმიერი შესაბამისი ალტერნატიული დანახარჯები.

როდესაც კაპიტალური ინვესტიცია შეიცავს მიმდინარე აქტივების კომპონენტებს, ეს კომპონენტი არ განიხილება როგორც ცალკე საბრუნავი კაპიტალის გადაწყვეტილება, არამედ განიხილება როგორც კაპიტალური ინვესტიციის ნაწილი. მაგ., ახალი პროექტის აქცეპტენსით ზოგჯერ აუცილებელია ახალი ნაღდი ფულის, დებიტორული დავალიანების ან მარაგების გამოყენება. ეს ინვესტიცია საბრუნავ კაპიტალში განხილული უნდა იყოს, როგორც ფულადი გასავალი მისი წარმოშობის დროს. საბრუნავი კაპიტალის ინვესტიცია ბრუნდება დამატებითი ფულადი გასავლის ფორმაში, პროექტის არსებობის დასასრულს.

ასევე მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული მოსალოდნელი ინფლაცია ფულადი ნაკადების შეფასების დროს, ვინაიდან ფასები განიცდიან ცვლილებას პროექტის არსებობის მთელი ციკლის განმავლობაში. ინფლაცია ზეგავლენას ახდენს როგორც ფულად გასავლებზე, ასევე მატერიალურ დანახარჯებზე და ხელფასებზე.

ამგვარად, ფულად ნაკადებზე ზეგავლენას ახდენს რამდენიმე ფაქტორი. ცხრ. 24.1-ზე ნაჩვენებია ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც გასათვალისწინებელია კონკრეტული პროექტისთვის, მზარდი, დაბეგვრის შემდგომი ოპერაციული ფაქტორი ფულადი ნაკადების განსაზღვრისას.

კაპიტალდაბანდების დაგეგმვის გადაწყვეტილებაზე, ზეგავლენას ახდენს ასევე მოქმედი საგადასახადო კოდექსი. მაგ., ამორტიზაცია არის კაპიტალური აქტივების ღირებულების სისტემატური ჩამოწერა და გადატანა პროდუქციის ღირებულებაში დროის პერიოდის განმავლობაში ფინანსური ანგარიშგებისა ან საგადასახადო მიზნებისათვის, ანდა ორივესთვის ერთად. საგადასახადო მიზნით ამორტიზაციის გამოქვითვები განიხილება როგორც კომპანიის ხარჯები და ამცირებენ მისი მოგების გადასახადს. რაც ნიშნავს იმას, რომ რაც მეტია ამორტიზაციის დანახარჯები, მით ნაკლებია გადასახადებში გადახდილი თანხები. ამორტიზაცია არ არის ფულის გასავალი, მიუხედავად ამისა იგი ზეგავლენას ახდენს კომპანიის ფულად ნაკადზე, როცა ის გადასახადებს იხდის.

ცხრილი N 24.1. შესაბამისი პროექტის ნაკადების ძირითადი მახასიათებლები

1	ფულადი (არასაბუღალტრო შემოსავლის) ნაკადები
2	ოპერაციული (არაფინანსური) ნაკადები
3	ნაკადები დაბეგვრის შემდეგ
4	ზრდადი ნაკადები

ცხრილი N24.2.- საფუძვლები, რომლებიც გამოყენებული უნდა იქნეს “დაბეგვრის შემდეგ ზრდადი ოპერაციული ფულადი ნაკადების” შეფასებაში

1	აღმოუფხვრადი ხარჯების იგნორირება
2	ალტერნატიული ხარჯების ჩართვა
3	პროექტში ჩართული პროექტის განხორციელებისას საბრუნავ კაპიტალში ცვლილებების წმინდა სპონტანური ცვლილებები მიმდინარე ვალდებულებებში
4	ინფლაციის ზეგავლენა

აღნიშნულიდან გამომდინარე, “ფულადი ნაკადების” ანალიზის კონტროლისას ცხრილში (ცხრ. 24.2) ჩამოთვლილ საკითხებთან ერთად, გასათვალისწინებელია საგადასახადო საკითხებიც.

ფულადი ნაკადები იყოფა დროზე დაფუძნებულ სამ კატეგორიად, კერძოდ: 1. საწყისი ფულის გასავლები. აქტივ(ებ)ის ღირებულება განისაზღვრება ფულადი ნაკადების ასახვით, რომელსაც თან ახლავს მისი შეძენა. საწყისი ფულადი ნაკადის გასავალი პროექტისათვის განისაზღვრება ცხრ. 24.3-ის მიხედვით. ეს ფულადი ნაკადი მოიცავს ცვლილებებს საბრუნავ წმინდა კაპიტალში, დამონტაჟების ხარჯებს და ჩანაცვლებული აქტივის შეცვლიდან მიღებულ გაყიდვას და გადასახადებს.

ცხრილი N24.3- საწყისი ნაღდი ფულის გასავლის საბაზო ფორმატი

(a)	“ახალი” აქტივ(ებ)ის ღირებულება
(b) +	კაპიტალიზებადი დანახარჯები (დამონტაჟების ხარჯები, ტრანსპორტირების და ა.შ)
(c) +(-)	“წმინდა საბრუნავი კაპიტალის გაზრდილი (შემცირებული) დონე
d -	წმინდა მოგება (საგადასახადო დანაზოგები) “ძველი” აქტივ(ებ)ის გაყიდვიდან თუ ინვესტიცია არის ძველი აქტივების ახლით ჩანაცვლების გადაწყვეტილება
(e) +(-)	გადასახადები (საგადასახადო დანაზოგები) “ძველი” აქტივ(ებ)ის გაყიდვაზე თუ ინვესტიცია არის ჩანაცვლების გადაწყვეტილება
f =	საწყისი ფულის გასავლები

2. შუალედური მუდმივი ფულადი ნაკადები. კომპანია განიხილავს მოგების მიღებას პროექტის მომავალი ფულადი შემოსავლებიდან, საწყისი ფულადი ნაკადის გასვლის შემდეგ. ეს ფულადი ნაკადები შესაძლებელია განისაზღვროს პროცედურებით, რომელიც ნაჩვენებია, აღწერილია ცხრილში N24.4.

ნაბიჯი (b) – პირველად გამოვქვითავთ ნებისმიერ ზრდას (ვამატებთ ნებისმიერ შემცირებას) ზრდად საგადასახადო ამორტიზაციაში, დაკავშირებული პროექტის აქცეპტენსს – “დაბეგვრამდე შემოსავალში წმინდა ცვლილების” განსაზღვრაში.

ნაბიჯი (f) – თუმცა მოგვიანებით უკან ვამატებთ ნებისმიერ ზრდას (გამოვქვითავთ ნებისმიერ შემცირებას) საგადასახადო ამორტიზაციაში. როგორც უკვე აღინიშნა, საგადასახადო ამორტიზაცია, არის არაფულადი დარიცხვა ოპერაციულ შემოსავალზე, რომელიც ამცირებს დასაბეგრ მოგებას. ამგვარად, უნდა განვსაზღვროთ პროექტის აქცეპტენსის ზრდადი ზეგავლენა კომპანიის გადასახადებზე.

ცხრილი N24.4. - შუალედური ნაღდი ფულის ნაკადების საბაზო ფორმატი (პერიოდის მიხედვით)

(a)	ოპერაციული შემოსავლები წმინდა ზრდას (კლებას) გამოკლებული (დამატებული) ნებისმიერი წმინდა ზრდა (კლება) ოპერაციულ დანახარჯებში, ამორტიზაციის გამოკლებით
(b)-(+)	საგადასახადო მიზნებისათვის ამორტიზაციის დარიცხვების წმინდა ზრდა (კლება)
(c) =	დაბეგვრამდე შემოსავლებში წმინდა ცვლილება
(d)-(+)	გადასახადებში წმინდა ზრდა (კლება)
(e)=	დაბეგვრის შემდეგ წმინდა ცვლილება შემოსავლებში
(f)+(-)	წმინდა ზრდა (კლება) საგადასახადო ამორტიზაციის დარიცხვებში
(g) =	წმინდა ფულადი ნაკადი პერიოდისათვის

საბრუნავ კაპიტალში პროექტთან დაკავშირებული ცვლილებები წარმოიშობა პროექტის დაწყებისას და დასასრულს. ამიტომ ცხრილი N24.4. არ ასახავს საბრუნავი კაპიტალის ცვლილების ცალკე, განმეორებად განსაზღვრას. ამიტომ უნდა დავამატოთ “დროის შუა ზრდადი წმინდა ფულადი ნაკადის” განსაზღვრის დამატებითი ნაბიჯი- (f) ნაბიჯის შემდეგ: +(-) “წმინდა საბრუნავი კაპიტალის” შემცირებული (გაზრდილი) დონე.

3. ბოლო წლის ზრდადი წმინდა ფულის ნაკადი. ამ პერიოდის ფულადი ნაკადისათვის უნდა გამოვიყენოთ იგივე პროცედურა, როგორც ზემოთ - შიდა ზრდის პერიოდებში. მის გარდა ყურადღება უნდა გამახვილდეს მცირეოდენ ფულად ნაკადებზე, რომლებიც ხშირად უკავშირდებიან მხოლოდ პროექტის დასრულებას.

პოტენციურად ეს ფულადი ნაკადები არის შემდეგი შემოსავლები: ნებისმიერი გაყიდული ან გადაცემული აქტივების სალიკვიდაციო ღირებულება; გადასახადები (სა-

გადასახადო დანაზოგები) დაკავშირებული აქტივის გაყიდვასთან ან გადაცემასთან; ნებისმიერი პროექტის დასრულებასთან დაკავშირებული ცვლილება საბრუნავ კაპიტალში – ნებისმიერი საწყისი საბრუნავი კაპიტალის ინვესტიცია დაბრუნდება როგორც დამატებითი ფულადი შემოსავალი. ცხრ. N24.5. აღნიშნავს იმ ნაბიჯებს, რომლებიც წარმოიშობა პროექტის დასრულებისას და კლასიფიკაციას უკეთებს ყველა მიმართულებას.

ცხრილი N24.5. ბოლო წლის ზრდადი ნაღდი ფულის ნაკადის საბაზო ფორმატი

(a)	წმინდა ზრდას (კლებას) ოპერაციულ შემოსავლებში გამოკლებული (დამატებული) ნებისმიერი წმინდა ზრდა (კლება) ოპერაციულ დანახარჯებში, ამორტიზაციის გამორიცხვით
(b) -(+)	წმინდა ზრდა (კლება) საგადასახადო ამორტიზაციის დარიცხვებში
(c) =	წმინდა ცვლილება შემოსავალში დაბეგვრამდე
(d) -(+)	წმინდა ზრდა (კლება) გადასახადებში
(e) =	წმინდა ცვლილება შემოსავალში დაბეგვრის შემდეგ
(f) +(-)	წმინდა ზრდა (კლება) საგადასახადო ამორტიზაციის დარიცხვებში
(g) =	უდმივი ფულადი ნაკადი ბოლო წლისთვის ღონისძიებების გათვალისწინების გარეშე, დაკავშირებული პროექტის დამთავრებასთან
(h)+(-)	“ახალი” აქტივ(ებ)ის საბოლოო სალიკვიდაციო ღირებულება (დანახარჯები გადაცემა /გამოსწორებაზე)
(i) -(+)	“ახალი” აქტივ(ებ)ის გაყიდვაზე ან გადაცემაზე გადასახდელი გადასახადები
(j)+(-)	“წმინდა” საბრუნავი კაპიტალის შემცირებული (გაზრდილი) დონე
(k) =	ბოლო წლის ზრდადი წმინდა ფულადი ნაკადი

ცნობილია, რომ კაპიტალდაბანდების ბიუჯეტირების პროცესი, საინვესტიციო წინადადებების მიღება დაკავშირებულია კომპანიის ბიზნეს რისკთან, გამომდინარე აქედან საჭიროა პროექტის შეფასება და შერჩევა მოხდეს სამეწარმეო ბიზნეს-პრაქტიკაში ადაპტირებული ალტერნატიული მეთოდებით. როგორცაა:

1. გამოსყიდვის პერიოდი (Payback period-PBP) – დროის პერიოდი, რომელიც საჭიროა საინვესტიციო ბიზნეს პროექტში ინვესტირებული თანხების ფულადი შემოსავლის მისაღებად. იმ საინვესტიციო წლების რაოდენობას, რომელიც საჭიროა საწყისი ფულადი ინვესტიციების დასაფარავად დაფუძნებული პროექტის მოსალოდნელ ფულად ნაკადებზე, პროექტის გამოსყიდვის პერიოდი (PBP) გვიჩვენებს.

$$PBP = a + (b - c) / d$$

სადაც, PBP – არის საინვესტიციო პროექტის გამოსყიდვის პერიოდი; a - არის ფულადი ნაკადის მოლოდინის მეორე წელი; b - არის საწყისი ფულადი გასავალი; c - არის დაგროვებადი მთლიანი თანხები მე-2 ნაბიჯიდან; d - არის მომდევნო (შემდეგი) წლის ფულადი შემოძინება.

2. უკუგების შიდა განაკვეთი (Internal rate of return-IRR) – ინვესტიციებზე შემოსავლის განაკვეთის შეფასების მეთოდი. საინვესტიციო წინადადებების უკუგების შიდა განაკვეთი (IRR) არის დისკონტის განაკვეთი, რომელიც ათანაბრებს მოსალოდნელი წმინდა ფულადი ნაკადების ახლანდელ ღირებულებას საწყის ფულად გადინებასთან. თუ პროექტის IRR დიდია ან ტოლია მოგების მოთხოვნილ განაკვეთზე, პროექტი უნდა იქნეს მიღებული.

ფულადი ნაკადების დისკონტირების მეთოდი უფრო მეტად იძლევა ობიექტურ საფუძველს საინვესტიციო პროექტის შეფასებისათვის და შერჩევისათვის. განსახილველი პროექტის “სიცოცხლის” თითოეულ პერიოდში, ეს მეთოდი ითვალისწინებს როგორც მოსალოდნელი ნაკადების სიდიდეს, ასევე მათი დროის მიხედვით განაწილებას. მოსალოდნელი ფულადი ნაკადების დროულობა არის მეტად მნიშვნელოვანი საინვესტიციო გადაწყვეტილების მიღების დროს, ამიტომ აქციონერები უპირატესობას იმ საინვესტიციო პროექტს ანიჭებენ, რომელიც უზრუნველყოფს ფულად შემოსავლებს შემდეგი 5 წლის განმავლობაში, ვიდრე პროექტს, რომელიც იძლევა იგივე ფულად ნაკადებს 6-დან 10 წლამდე.

საინვესტიციო პროექტის რისკის გამოანგარიშება შესაძლებელია დისკონტირების არჩევანის მიხედვით. დისკონტირებული ფულადი ნაკადის სამი მთავარი მეთოდი არის – უკუგების შიდა განაკვეთი (IRR), ახლანდელი წმინდა ღირებულება (NPV) და მომგებიანობის ინდექსი (PI).

უკუგების შიდა განაკვეთი (IRR) საინვესტიციო წინადადებისათვის არის დისკონტის განაკვეთი, რომელიც ტოლია მოსალოდნელი წმინდა ფულადი ნაკადების ახლანდელი ღირებულების (CF), საწყისი ფულადი გასავლით (ICO). თუ საწყისი ფულადი გასავალი ან ხარჯი წარმოშობილია ნულოვან დროს, იგი წარმოდგენილია განაკვეთით, IRR, ამგვარად:

$$ICO = \frac{CF_1}{(1+IRR)^1} + \frac{CF_2}{(1+IRR)^2} + \dots + \frac{CF_n}{(1+IRR)^n}$$

IRR არის პროცენტული განაკვეთი, რომელიც დისკონტირებას უკეთებს მომავალი წმინდა ფულადი ნაკადების დინებას – $CF_1 - CF_n$ – უტოლდება საწყისი ფულადი გასავლის (ICO) ახლანდელი ღირებულების ნულოვან დროს.

3. წმინდა ახლანდელი ღირებულება (Net present value -NPV) – წმინდა ნაღდი ფულის შემოსავლებს გამოკლებული პროექტის საწყისი ნაღდი ფულის გასავალი. წმინდა ახლანდელი ღირებულება არის დისკონტირებული ფულადი ნაკადის მიდგომა კაპიტალდაბანდების დაგეგმვისათვის უკუგების შიდა განაკვეთის მეთოდის მსგავსად.

სად. საინვესტიციო წინადადებების წმინდა ახლანდელი ღირებულების (NPV) ფორმულას აქვს შემდეგი სახე:

$$NPV = \frac{CF_1}{(1+k)^1} + \frac{CF_2}{(1+k)^2} + \dots + \frac{CF_n}{(1+k)^n} - ICO$$

სადაც, K–არის მოგების მოთხოვნილი განაკვეთი და ყველა სხვა ცვლადი არის წინასწარ განსაზღვრული.

აქცეპტენსის კრიტერიუმი. თუ წმინდა ახლანდელი ღირებულება არის ნული ან ნულზე მეტი, საინვესტიციო პროექტი არის მისაღები. თუ ფულადი შემოსავლების ახლანდელი ღირებულება აჭარბებს ხარჯების ახლანდელ ღირებულებას, ეს კიდევ ერთი საშუალება არის პროექტის აქცეპტენსის კრიტერიუმის გამოსახვის.

კომპანიის აქციების საბაზრო ფასი შეიძლება გაიზარდოს მაშინ, როცა კომპანია იღებს წინადადებას, რომლის წმინდა ახლანდელი ღირებულება აჭარბებს ნულოვან მნიშვნელობას. კომპანიის აქციების თვითმსყიდველობის საბაზრო ფასი უნდა შეიცვალოს სიდიდით, რომელიც ტოლია შესაბამისი საინვესტიციო პროექტის წმინდა ახლანდელი ღირებულების, თუ მომგებიანობის მოთხოვნილი მინიმალური განაკვეთი, ან დისკონტირების განაკვეთი არჩეულია სწორად. კომპანიის აქციების საბაზრო ფასზე ზეგავლენა არ უნდა მოახდინოს პროექტის რეალიზაციამ, რომლის წმინდა ახლანდელი ღირებულება უტოლდება ნულს.

შესაბამისად, წმინდა ახლანდელი ღირებულებისა და უკუგების შიდა განაკვეთის მეთოდების გამოყენება იძლევა საშუალებას პროექტის მიღებაზე ან უარყოფაზე გადაწყვეტილების მისაღებად.

4. მომგებიანობის ინდექსი (Profitability index-PI) – პროექტის მომავალი წმინდა ფულადი ნაკადების ახლანდელი ღირებულების დამოკიდებულების კოეფიციენტი ამ პროექტის საწყის ინვესტიციაზე. პროექტის მომგებიანობის ინდექსი (PI) შეიძლება გამოისახოს შემდეგნაირად:

$$PI = \left(\frac{CF_1}{(1+k)^1} + \frac{CF_2}{(1+k)^2} + \dots + \frac{CF_n}{(1+k)^n} \right) / ICO$$

საინვესტიციო წინადადება მისაღებია იმდენი პერიოდის განმავლობაში, სანამ მომგებიანობის ინდექსი არის 1.00 ან მეტი. თუ მომგებიანობის ინდექსი მეტია 1.00-ზე, ეს მიუთითებს იმაზე, რომ წმინდა ახლანდელი ღირებულება არის ნულზე მეტი. მომგებიანობის ინდექსი, გამოხატავს მხოლოდ შესაბამის მომგებიანობას, ამიტომ წმინდა ახლანდელი ღირებულების მეთოდი ხშირად უფრო მისაღებია ვიდრე მომგებიანობის ინდექსი, ვინაიდან წმინდა ახლანდელი ღირებულება გვეუბნება მივიღოთ თუ არა პროექტი და ასევე გამოხატავს აბსოლუტურ ფულადი ეკონომიის ხელშეწყობას. ბიზნეს რისკის მართვა.

ინვესტიციების ბიუჯეტირების პროცესს, ნებისმიერ საინვესტიციო წინადადებას აქვს რისკის განსხვავებული ხარისხი. კომპანიის არსებული რისკის მნიშვნელოვანი

ზრდა შეიძლება გამოიწვიოს ისეთმა პროექტმა, რომელიც სავარაუდოდ შესაძლებელია მაღალი მოგების მომცემი იყოს.

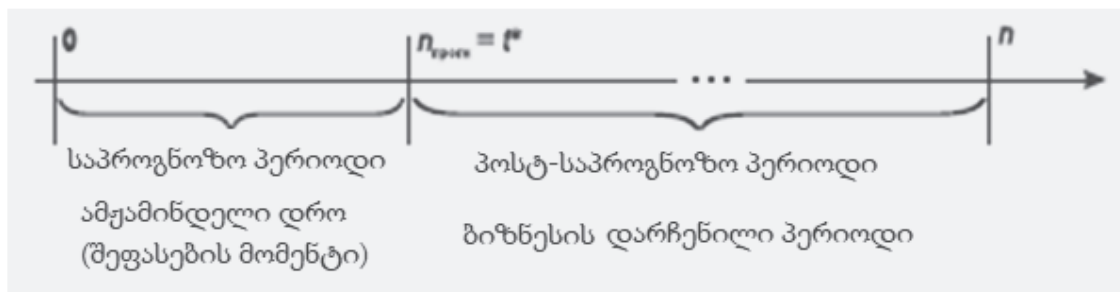
რისკის გარდა საინვესტიციო წინადადებები ზოგჯერ შეიცავს მენეჯმენტის ალტერნატივას, უფლებებს მიიღოს გადაწყვეტილებები გვიანი თარიღით. მენეჯმენტს შესაძლოა გააჩნდეს ცვლილებების გაკეთების მოქნილობა, როდესაც პროექტი მიიღება, რაც ზეგავლენას ახდენს შემდგომ ფულად ნაკადებზე ან/და პროექტის არსებობაზე. საინვესტიციო წინადადებების “რისკიანობას” განვსაზღვრავთ, როგორც მისი მოსალოდნელი ფულადი ნაკადების ცვლილებას. მით რისკიანია პროექტი, რაც დიდია ცვალებადობა.

24.2. ბიზნესის შეფასება მისი დარჩენილი პერიოდის პროგნოზად დაყოფისას (კონცეფცია "გრძელვადიანი ღირებულება")

ბიზნესის შეფასების მომგებიანი მიდგომის გამოყენებისას, შემფასებლები ხშირად აწყდებიან ფულის პროგნოზირების დეტალური გეგმის შედგენის შეუძლებლობის პრობლემას, ბიზნესის მიმდინარეობაში (ფულადი სახსრების მოძრაობა კაპიტალისთვის ან ე.წ. უფასო ფულადი სახსრების მოძრაობა) დროის ნებისმიერი მონაკვეთისთვის.

ეს პერიოდი დამახასიათებელია ქვეყანაში ეკონომიკური არასტაბილურობის პირობებში - კერძოდ, მასში გამოხატულია არასტაბილურობა გაყიდვების ბაზრების კონიუნქტურაში პროდუქციის გამოშვებისთვის საჭირო შემენილი რესურსების შეკვეთა და შესყიდვები. ამავე დროს, ამ შემთხვევებში აშკარაა, რომ რეალური ნაშთია ბიზნესის ზუსტი ვადადაგაცილებით ვიდრე ამ პერიოდის ხანგრძლივობა (როგორც წესი, ორი სამი წელი), რომლის ფარგლებშიც შესაძლებელია ფულადი სახსრების მოძრაობის პროგნოზირება.

შესაბამისად, როგორც შემოსავლის, ასევე ცვლადების და მუდმივის გათვალისწინებით ხარჯები და ნასესხები თანხების ღირებულება და მოძრაობა, გადასახადების გადახდა, ცვლილება საკუთარი საბრუნავი კაპიტალი და ა.შ. საკმაოდ ხშირად ვლინდება ბიზნესის ნარჩენი პროგნოზის პერიოდის ხანგრძლივობაზე ($n_{prog} = t^*$), რომლისთვისაც რეალურია ფულადი სახსრების მოძრაობის პროგნოზი (იხ. ნახაზი 24.1).

ნახაზი: 24.1. დარჩენილი ბიზნესის სიცოცხლის, პროგნოზირებისა და პროგნოზირების პერიოდების თანაფარდობა

ეს ჩვეულებრივ გამოწვეულია იმით, რომ საწარმოს ბიზნეს გეგმა, რომელიც აუცილებელია მისი პროგნოზირების გეგმის შედგენისთვის როგორც წესი, ფულადი ნაკადები არაუმეტეს ორი-სამი წლისა უფრო გრძელი პერიოდის განმავლობაში შეუძლებელია სერიოზულად პროგნოზირება კომპანიის პროდუქციის რეალიზაცია და მასზე შემენილი პროდუქტის შეთავაზების პირობები რესურსები; `სამ წელზე მეტი ვადით იგი არ იმოქმედებს მაკროეკონომიკური პროგნოზის გაკეთებაზე.

არც ერთ თვითშეფასებულ სამეცნიერო ცენტრს არ გააჩნია ტექნიკური პარამეტრები; ამასთან, შეუძლებელია ინფლაციის დონის დოკუმენტურად პროგნოზირება. ლარის გაცვლითი კურსი და ა.შ. (ეკონომიკური განვითარების სამინისტრო ასევე ამზადებს და აქვეყნებს ძირითადი მაკროეკონომიკის პროგნოზებს მხოლოდ სამი წლის განმავლობაში). ბიზნესის დარჩენილ ორ განსაზღვრულ ნაწილად გაყოფასთან დაკავშირებით ჩვენ შეგვიძლია ვისაუბროთ:

შეფასებული ბიზნესის ნარჩენი მიმდინარე ღირებულება პროგნოზის პერიოდისთვის (პირველი ორი_სამი წელი), PV_{ost} . შეფასებული ბიზნესის ნარჩენი ამჟამინდელი ღირებულება საბოლოო საპროგნოზო პერიოდისთვის (შემდგომი წლები), PV_{ost} . პოსტპროგრამა შემდეგ ეს ორი ნაწილი წარმოადგენს ბიზნესის PV_{ost} -ის ნარჩენ ღირებულებას, რაც ადრე ინვესტორისთვის ყველაზე მისაღები იყო ბიზნესის ღირებულება:

$$PV_{oc} = PV_{oc. Progn.} + PV_{oc. Aft.Progn.}$$

ამავდროულად, ბიზნესის ნარჩენი მიმდინარე ღირებულება, დეტალურადაა გათვლილი მომზადებული გეგმა ბიზნესიდან ფულადი ნაკადების პროგნოზი, რომლებიც არის სავარაუდოდ საპროგნოზო პერიოდში, რომელსაც ზოგჯერ "სწორი (ნორმალური)" ნარჩენს უწოდებენ - ამ ბიზნესის ნარჩენი ღირებულება და სავარაუდო ნარჩენი ღირებულება.

თუ ვივარაუდებთ, რომ საპროგნოზო პერიოდის განმავლობაში, არამხოლოდ ფულადი სახსრების მოძრაობა ბიზნესში (შესაძლოა მათი ზრდის ტემპი), არამედ გარე ბიზნესგარემო (მაკროეკონომიკური პარამეტრები - პირველ რიგში ინფლაცია) მაშინ სწორი პრაქტიკული გამოსავალი იქნება ყველასთვის გამოყენება საპასუხო კურსის საპროგნოზო პერიოდი, რომელიც მოსალოდნელია პროგნოზის ბოლო პერიოდში ეს არის $Re = t * ან ie = t *$ (იხილეთ წინა_შემდეგი აბზაცის დანიშნულება) - დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ ხდება შეფასების გათვალისწინება ბიზნეს რისკები.

ამრიგად, პრაქტიკული გამოყენებისთვის შესაძლებელია მისი რეკომენდაცია შემდეგი გაანგარიშების ფორმულები

1. თუ წინასწარ პროგნოზირებულ პერიოდში ფულადი სახსრების მოძრაობა პირობითად _ მუდმივია და მოსალოდნელია განუსაზღვრელი ვადით:

$$PV_{\text{Jnp}} = \sum_{t=1}^t \frac{fI_t}{\prod_{s=1}^t (1+i_s)} + \frac{fI_{\text{Jnp}}^{\text{Jnp}}}{i_{s=t^*}} \bigg/ \prod_{s=1}^t (1+i_s) \text{ или}$$

$$PV_{\text{Jnp}} = \sum_{t=1}^t \frac{fI_t^{\text{Jnp}}}{\prod_{s=1}^t (1+R_s)} + \frac{fI_{\text{Jnp}}^{\text{Jnp}}}{R_{s=t^*}} \bigg/ \prod_{s=1}^t (1+R_s),$$

პირობითად მუდმივი ფულადი ნაკადები პროგნოზირების შემდგომ პერიოდში, სწრაფი გამოსწორებულია სცენარის მეთოდით და ტოლია იგივე დაზუსტებული ფულის ნაკადის, მოსალოდნელია საპროგნოზო პერიოდის ბოლო წლისთვის (DPpostprog. Co DPt * cor).

2. თუ ივარაუდება, რომ პროგნოზირების შემდგომ პერიოდში ფულადი ნაკადები მიმდინარეში განუსაზღვრელი დროის განმავლობაში გაიზრდება მუდმივი ტემპით:

$$PV_{\text{Jnp}} = \sum_{t=1}^t \frac{fI_t}{\prod_{s=1}^t (1+i_s)} + \frac{fI_t(1+\alpha)}{i_{s=t^*} - \alpha} \bigg/ \prod_{s=1}^t (1+i_s) \text{ или}$$

$$PV_{\text{Jnp}} = \sum_{t=1}^t \frac{fI_t^{\text{Jnp}}}{\prod_{s=1}^t (1+R_s)} + \frac{fI_t^{\text{Jnp}}(1+\alpha)}{R_{s=t^*} - \alpha} \bigg/ \prod_{s=1}^t (1+R_s).$$

3. თუ პროგნოზირების შემდგომ პერიოდში ფულადი სახსრების მოძრაობა პირობითად მუდმივია, მაგრამ რაც ხდება მხოლოდ ფიქსირებული დროით, თანაბარი განსხვავება ნარჩენ ბიზნესის შორის n და პროგნოზის პერიოდის ხანგრძლივობა nprog = t *:

$$PV_{\text{Jnp}} = \sum_{t=1}^t \frac{fI_t}{\prod_{s=1}^t (1+i_s)} + \frac{fI_{\text{Jnp}}^{\text{Jnp}}}{i_{s=t^*} + i_{s=t^*} / [(1+i_{s=t^*})^{n-t^*} - 1]} \bigg/ \prod_{s=1}^t (1+i_s) \text{ или}$$

$$PV_{\text{Jnp}} = \sum_{t=1}^t \frac{fI_t^{\text{Jnp}}}{\prod_{s=1}^t (1+R_s)} + \frac{fI_{\text{Jnp}}^{\text{Jnp}}}{R_{s=t^*} + R_{s=t^*} / [(1+R_{s=t^*})^{n-t^*} - 1]} \bigg/ \prod_{s=1}^t (1+R_s).$$

გაანგარიშების შემოთავაზებული მეთოდები შეიძლება საკმაოდ რთული ჩანდეს. მათი არგამოყენებისას, ბიზნესის ნარჩენი მიმდინარე ღირებულების უგულებელყოფა პროგნოზირების შემდგომ პერიოდში შეიძლება გამოიწვიოს ბიზნესის მკვეთრი გაუფასურება - მხოლოდ იმიტომ, რომ შემფასებელს არ ძალუძს

რაიმე ზუსტი პროგნოზირებაბიზნესის ფულადი ნაკადები საპროგნოზო პერიოდის გარეთ ან არარსებობის გამოსაწარმოს უფრო გრძელი პერიოდით.

მეორეს მხრივ, რა თქმა უნდა, ნარჩენი დენის ჩართვაპროგნოზირების პერიოდში ბიზნესის ღირებულება შეიძლება ზედმეტად გამოიწვიოს გადაჭარბებული შეფასებები. ამის თავიდან ასაცილებლად შესაძლებელია უფრო კონსერვატიული მიდგომა ფულადი ნაკადების პროგნოზირებისთვის პოსტ პროგნოზირებულ პერიოდში, მისი ხანგრძლივობის მიმართ (ამ თვალსაზრისით, სასურველია გამოიყენოს მოდელის ბიზნესის ფიქსირებული ნარჩენი პერიოდის საფუძველზე) და საპროგნოზო პერიოდისთვის დაბრუნების და კაპიტალის დაბრუნების მაჩვენებლის დასადგენად.

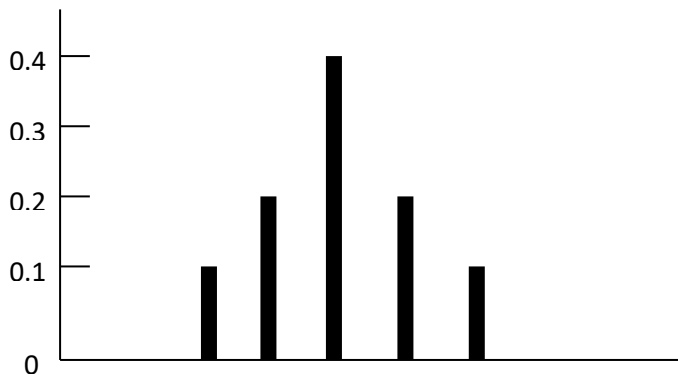
სემინარი/დისკუსია თემაზე: „მომავალი ფულადი ნაკადების შეფასებები ალტერნატიული მდგომარეობის პროგნოზირების შესახებ“

ამრიგად, მომავალი ფულადი ნაკადების შეფასებები თითოეული განსახილველი პროექტისათვის, განვიხილავთ ორ საინვესტიციო წინადადებას და გვაინტერესებს პროგნოზირების გაკეთება ეკონომიკის შემდეგი ალტერნატიული მდგომარეობის შესახებ, როგორიცაა: ძლიერი რეცესია, სუსტი რეცესია, ნორმალური, მცირე ბუმი და დიდი ბუმი. შესაძლო სამი მდგომარეობის შეფასების შემდეგ, ჩვენ შევაფასებთ წმინდა ფულად ნაკადებს შემდეგი წლისთვის.

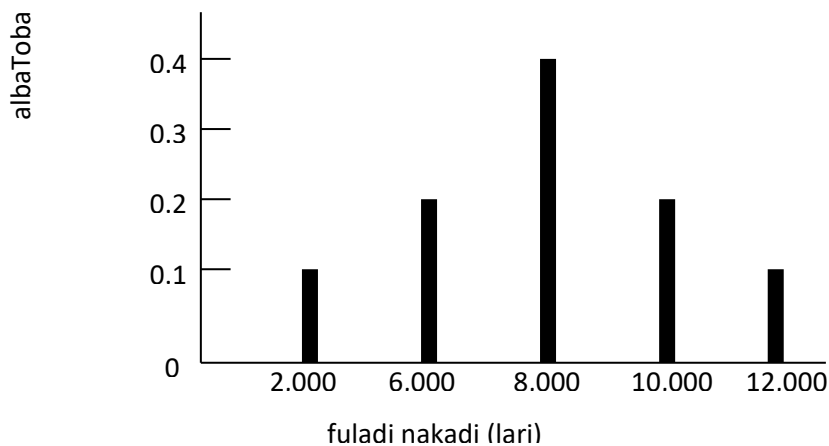
ცხრილი N24.6. წლიური ფულადი ნაკადები: 1 წელი

ეკონომიკის მდგომარეობა	წინადადება – ა	წინადადება – ბ
ძლიერი რეცესია	6,000	4,000
სუსტი რეცესია	7,000	6,000
ნორმალური	8,000	8,000
მცირე ბუმი	9,000	10,000
დიდი ბუმი	10,000	12,000

ვინაიდან ფულადი ნაკადების დისპერსია “ბ” (დისპერსია განხილულია თავი) წინადადებისათვის არის უფრო დიდი, ვიდრე “ა” წინადადებისათვის, ამიტომ შეგვიძლია ვთქვათ რომ ის არის რისიკიანი. ჩვენი რისკის ანალიზი რიცხობრივად რომ გავზომოთ, ამისათვის გვჭირდება დამატებითი ინფორმაცია, უფრო კონკრეტულად უნდა ვიცოდეთ ეკონომიკის სხვადასხვა გარემოებების წარმოშობის ალბათობა. დავუშვათ, ძლიერი რეცესიის წარმოშობის ალბათობის ჩვენი შეფასება არის 10%, სუსტი რეცესიის 20%, დიდი ეკონომიკური ბუმის 10%. მოცემული ინფორმაცია საშუალებას გვაძლევს ფორმულირება გავუკეთოთ ა და ბ წინადადებების შესაძლო ფულადი ნაკადების გავრცელებას შემდეგნაირად:

ნახაზი 24.2 ალბათობის გავრცელების გრაფიკი ა და ბ წინადადებებისათვის

მიუხედავად იმისა, რომ ორივე ინვესტიციას აქვს მსგავსი დანახარჯი კერძოდ 8000 ლარი, ფულადი ნაკადების დისპერსია ბ წინადადებისათვის უფრო დიდია ვიდრე ა წინადადებისათვის. ვინაიდან ფულადი ნაკადების ალბათობის გავრცელებას თან ახლავს რისკი, იმგვარად, რომ რაც დიდია დისპერსია, მით დიდია რისკი, ფრთხილი მენეჯერებისათვის, აქციონერებისათვის და კრედიტორებისათვის, ა წინადადება იქნება უფრო სასურველი, რადგანაც ბ წინადადება უფრო რისკიანია. აღნიშნულიდან გამომდინარე ჩვენ შეგვიძლია ავაგოთ ალბათობის გავრცელების გრაფიკი. (ნახ. 24.2)

გრაფიკზე ასახული ალბათობის გავრცელება შეიძლება დაჯამდეს გავრცელების ორი პარამეტრის პირობით: მოსალოდნელი ღირებულება და სტანდარტული გადახრა. მოსალოდნელი ღირებულება (Expected value) – შესაძლო ალბათური შედეგების საშუალო შეწონილი, სადაც შეწონილი კოეფიციენტი ამ შედეგების წარმოშობის ალბათობაა. დროის t პერიოდისათვის, ფულადი ნაკადის ალბათობის გავრცელების მოსალოდნელი ღირებულება (CF_t), განისაზღვრება შემდეგნაირად:

$$\overline{CF}_t = \sum_{x=1}^n (CF_{xt}) (P_{xt})$$

სადაც, CF_{xt} – არის ფულადი ნაკადი შესაძლო x -ის მნიშვნელობისთვის დროის t პერიოდში;

P_{xt} – არის ამ ფულადი ნაკადის წარმოშობის ალბათობა;

n – არის შესაძლო წარმოშობილი ფულადი ნაკადების მთლიანი რაოდენობა დროის t პერიოდში.

სტანდარტული გადახრა (Standard deviation) – სტატისტიკური მაჩვენებელი, რომელიც არის ცვლადთა მოსალოდნელი გავრცელება/კონცენტრაცია, მათი საშუალო არითმეტიკულის გარშემო. მათემატიკურად გამოისახება შემდეგნაირად.

$$\sigma_t = \sqrt{\sum_{x=1}^n (CF_{xt} - \overline{CF_t})^2 (P_{xt})}$$

ალბათობა, რომ რეალური შედეგი მოხვდება გავრცელების მოსალოდნელი ღირებულების ორ სტანდარტულ გადახრას შორის არის დაახლოებით 95%, ხოლო სამ სტანდარტულ გადახრას შორის 99%.

ცხრილი N24.7 - წინადადება – ა წინადადება – ბ

ეკონომიკის მდგომარეობა	ალბათობა	ფულადი ნაკადი	მომგებიანობა	ფულადი ნაკადი
ძლიერი რეცესია	0.10	6,000	0.10	4,000
სუსტი რეცესია	0.20	7,000	0.20	6,000
ნორმალური	0.40	8,000	0.40	8,000
მცირე ბუმი	0.20	9,000	0.20	10,000
დიდი ბუმი	0.10	10,000	0.10	12,000
	1.0		1.0	

გავაგრძელოთ წინა ორი საინვესტიციო პროექტის (ა და ბ) განხილვა და გავაშუქოთ შესაძლო ფულადი ნაკადების ალბათობის გავრცელების მოსალოდნელი ღირებულების და სტანდარტული გადახრის წარმოშობა.

ფულადი ნაკადის გავრცელების მოსალოდნელი ღირებულება ორივე (ა და ბ) წინადადებისათვის არის 8000 ლარი, ხოლო სტანდარტული გადახრა სხვადასხვაა, ანუ, ა წინადადებისათვის 1095 ლარი, ბ წინადადებისათვის 4380 ლარი. ამგვარად, მაღალი სტანდარტული გადახრა, რომელიც აჩვენებს შესაძლო შედეგების დიდ დისპერსიას, აქვს ბ წინადადებას – ანუ მას აქვს მაღალი რისკი.

ვარიაციის კოეფიციენტი (Coefficient of variation – CV) – არის გავრცელების შესაბამისი დისპერსიის საზომი, რომელიც მათემატიკურად განისაზღვრება როგორც გავრცელების სტანდარტული გადახრის გავრცელების მოსალოდნელ ღირებულებასთან დამოკიდებულების კოეფიციენტი.

ა წინადადებისთვის – $CVA = \text{ლარი } 1095 / 8.000 = 0,13$

ბ წინადადებისთვის – $CVB = \text{ლარი } 4380 / 8000 = 0,55$

რადგანაც ა წინადადების ვარიაციის კოეფიციენტს აჭარბებს ბ წინადადების ვარიაციის კოეფიციენტი, შესაბამისად მას აქვს რისკის მაღალი ხარისხი.

ცხრილი N24.8. - “ა” წინადადება

შესაძლო ფულადი	ალბათობის	$(CF_{x1})(P_{x1})$	$(CF_{x1}-CF_1)^2 (P_{x1})$

ნაკადი, CFx1	წარმოშობა, Px1		
6,000	0.10	600	(6,000-8,000) ² (0.10)
7,000	0.20	1400	(7,000 - 8,000) ² (0.20)
8,000	0.40	3200	(8,000 - 8,000) ² (0.40)
9,000	0.20	1800	(9,000 - 8,000) ² (0.20)
10,000	0.10	1000	(10,000 - 8,000) ² (0.10)
	= 1.00		$\Sigma = 1.200.000 = \sigma_1^2$ $(\$1.200.000)^{0.5} = \$1095 = \sigma_1$
		$\Sigma = \$8.000 = \overline{CF_1}$	

ცხრილი N24.9 - “ზ” წინადადება

შესაძლო ფულადი ნაკადი, CFx1	აღბათობის წარმოშობა, Px1	(CFx1)(Px1)	(CFx1-CF1) ² (Px1)
4,000	0.10	400	(4,000 - 8,000) ² (0.10)
6,000	0.20	1200	(6,000 - 8,000) ² (0.20)
8,000	0.40	3200	(8,000 - 8,000) ² (0.40)
10,000	0.20	2000	(10,000 - 8,000) ² (0.20)
12,000	0.10	1200	(12,000 - 8,000) ² (0.10)
	= 1.00	$\Sigma = \$8.000 = \overline{CF_1}$	$\Sigma = \$4.800.000 = \sigma_1^2$ $(\$4.800.000)^{0.5} = \$4380 = \sigma_1$

ამრიგად, კაპიტალდაბანდების დაგეგმვის გადაწყვეტილებები იქნება ნაკლებად დამაჯერებელი აქციის ფასის მაქსიმალურ გაზრდასთან დაკავშირებით, თუ მენეჯ-მენტმა საინვესტიციო წინადადების რისკი არ გააერთიანა წინადადების ღირებულების ანალიზში.

კითხვები განმეორებისთვის თავი 24

1. როგორ შეიძლება განისაზღვროს მოსალოდნელი ცვლადი განაკვეთებიურისკო და სარისკო შემოსავლების შემთხვევაში? ინფორმაციის რა წყაროები გამოიყენება ამისთვის?
2. რა არის ბიზნესის ”მუდმივი ღირებულება” (ნარჩენი მიმდინარე ღირებულება ბიზნესი პროგნოზირების შემდგომ პერიოდში) და რა როლს ასრულებს ის საწარმოს ახალ საბაზრო ღირებულებაში?
3. რა მეთოდებით და რომელი დაშვებით შეიძლება გამოანგარიშდეს ნარჩენი მიმდინარე ბიზნესის ღირებულება პროგნოზირების შემდგომ პერიოდში?
4. როგორ გამოიყენება ბიზნესის რისკების აღრიცხვის გზა?
5. როდესაც ბიზნესის შეფასებისას საკმარისია ვიხელმძღვანელოთ მიმდინარე შემოსავლის მაჩვენებლით, თუ იგი ითვალისწინებს კაპიტალის დაბრუნებას, როდის

უნდა იქნას გათვალისწინებული ბიზნესში ინვესტირებული კაპიტალის დაბრუნების მაჩვენებელი?

ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 24

1. მართებულია შემდეგი დებულება: მომავალი შემოსავლისა და ხარჯების დისკონტირება საპროცენტო განაკვეთის გამოყენებით, იგივე მოგების და რისკის შესადარებელი საჯარო ინვესტიციის აქტივის შეფასების საფუძველზე, მოსალოდნელი ფულადი ნაკადების მიმდინარე ღირებულების გაანგარიშების უნივერსალური წესია:

ა) დიახ;

ბ) არა;

გ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: ბ) რადგან ძირითადი მაკროეკონომიკური პარამეტრების ცვლილების მოსალოდნელი ტენდენციის პირობებში (პირველ რიგში, ინფლაციის მაჩვენებელი, რომელიც განსაზღვრავს რისკ-რისკს), ფულის მომავალი ნაკადების ვადაში, შესაძლებელია პროგნოზირება მიღებული ცვლილების მომგებიანობის გადაუხდელობაზე შემოსავლის (დაგვიანებული ხარჯები).

2. დისკონტირების ცვალებადი პროცენტი შეიძლება იყოს:

ა) ინვესტიციის აქტივის მოგება, რისკის მიხედვით შეფასებული ბიზნესის შედარება, რომელიც მოსალოდნელია თითოეული ერთეულის პერიოდებში (წლები, კვარტლები, თვეები), დისკონტირებული მომავალი შემოსავლის ან ხარჯის გამიჯვნა დღევანდელი მომენტიდან;

ბ) დისკონტის განაკვეთი, რომელიც გამოითვლება სხვადასხვა ერთეულის პერიოდებისთვის (წლები, კვარტლები, თვეები), რომლებიც განასხვავებს დისკონტირებულ მომავალ შემოსავალს ან ხარჯს დღევანდელი მომენტიდან და რომელიც დგინდება ამ პერიოდებისათვის მოსალოდნელი ცვლადი რისკის გარეშე და საშუალო საბაზრო მოსავლიანობის საფუძველზე;

გ) ფიშერის ფორმულით განსაზღვრული ცვლადი რისკის გარეშე მაჩვენებელი, რომელიც გამოიყენება მომავალი ინფლაციის პროგნოზირებულ ცვლაზე;

დ) ა) + ბ) + გ)?

სწორი პასუხია: დ), რადგან მოცემულ პასუხის ვარიანტებში ისინი ხასიათდებიან ცვლადი ფასდაკლების განაკვეთის დადგენის მეთოდით, რომელიც ითვალისწინებს ბიზნესის რისკებს (ვარიანტები ა) იბ), აგრეთვე ცვლადი საპროცენტო განაკვეთის გაანგარიშების პროცედურა, რომელიც გამოიყენება თუ ბიზნესის რისკები გათვალისწინებულია მოსალოდნელი სცენარების შეცვლისას. ბიზნესის ფულადი ნაკადებით.

3. მომავალი შემოსავლებისა და ხარჯების დროის ფაქტორის მიხედვით ცვლადი ფასდაკლების განაკვეთის გამოყენებით გადატანა გულისხმობს მათ დანაწილებას ფასდაკლების კოეფიციენტზე, რომელიც ემყარება ფორმულას:

- ა) რთული პროცენტი;
- ბ) პოტენციალიზაცია;
- გ) მიღებული პროცენტი?

სწორი პასუხია: ბ), რადგან ღირებულებების გამრავლებას დროის ცვალებადი ("მცურავი") მნიშვნელობით ეწოდება ამ მნიშვნელობების გაძლიერება.

4. ქვემოთ ჩამოთვლილი ბიზნესის შეფასების რომელი დამახინჯებაა ყველაზე დამახასიათებელი გრძელვადიანი ბიზნესის შეფასებისთვის შემოსავლის შეფასების მიდგომის ფარგლებში:

- ა) ზედმეტად შეფასება დროში ძალიან შორეულ პერიოდებთან დაკავშირებული არასანდო ღირებულებების ფულადი ნაკადების პროგნოზირების გათვალისწინებით;
- ბ) შეუფასებლობა ფულადი ნაკადების გრძელვადიან პერიოდში არ აღრიცხვის გამო, რისთვისაც ფულადი ნაკადების პროგნოზირების ჩვეულებრივი რიგი შეუძლებელია და არ არის გათვალისწინებული საწარმოს სტანდარტული ბიზნეს გეგმით;
- გ) სხვა?

სწორი პასუხია: ბ), რადგან გრძელვადიანი ბიზნესის ნარჩენი სიცოცხლე, როგორც წესი, მნიშვნელოვნად აღემატება საწარმოს ბიზნესის დაგეგმვის დროის ჰორიზონტს (საპროგნოზო პერიოდის ხანგრძლივობა).

5. რომელი კომბინაციაა ყველაზე რეალური ბიზნესის ნარჩენი მიმდინარე ღირებულების პრაქტიკული გაანგარიშებისთვის:

- ა) პროგნოზირების პერიოდის ხანგრძლივობა - 2-3 წელი, პროგნოზირების შემდგომი პერიოდის ხანგრძლივობა - 10-15 წელი;
- ბ) საპროგნოზო პერიოდის ხანგრძლივობაა 2-3 წელი, პროგნოზირების შემდგომი პერიოდის ხანგრძლივობა განუსაზღვრელი ვადით;
- გ) საპროგნოზო პერიოდის ხანგრძლივობაა 4-5 წელი, პროგნოზირების პერიოდის ხანგრძლივობა იგივეა;
- დ) საპროგნოზო პერიოდის ხანგრძლივობაა 2-3 წელი, პროგნოზირების შემდგომი პერიოდის ხანგრძლივობაა 7-8 წელი;
- ე) საპროგნოზო პერიოდის ხანგრძლივობაა 4-5 წელი, პროგნოზირების შემდგომი პერიოდის ხანგრძლივობაა 7-8 წელი;
- ვ) ა) + ბ);
- ზ) ბ) + გ);
- თ) გ) + დ);
- ი) დ) + ე);
- კ) ა) + დ);
- ლ) ბ) + დ)?

სწორი პასუხია: ლ) რადგან საპროგნოზო პერიოდის რეალური ხანგრძლივობის თვალსაზრისით, მხოლოდ ა), ბ) დ) ადეკვატური პასუხის ვარიანტებია, ამავე დროს, გამოანგარიშების დასაშვები სიზუსტის გათვალისწინებით, ნარჩენი მიმდინარე ბიზნესის ღირებულების ნაწილში, პროგნოზირების პერიოდში, ვარიანტი ა) პრაქტიკულად უტოლდება ოპციის მნიშვნელობას; დარჩენილი ვარიანტი

განისაზღვრება მარტივი მეთოდით ბ) კაპიტალიზაცია, ვარიანტში დ) - ინვუდის ან ჰოსკალდის მოდელების მიხედვით.

6. თუ ბიზნესის შეფასება გათვალისწინებული იქნა სცენარის მეთოდით, ფულადი სახსრების მოძრაობა დენომინირებულია დოლარში, მაშინ პირობითად მუდმივი ფასდაკლების განაკვეთის გამოყენებით შეიძლება გამოითვალოს ბიზნესის ნარჩენი მიმდინარე ღირებულება:

ა) საშუალო მოსალოდნელი კურსი, რისკის პრემიების ჩათვლით და დადგენილი საშუალო მოსალოდნელი რისკის გარეშე და საშუალო საბაზრო განაკვეთების საფუძველზე;

ბ) ფიშერის ფორმულით განსაზღვრული საშუალო მოსალოდნელი რისკისგან თავისუფალი პროცენტი;

გ) ფიშერის ფორმულით განსაზღვრული საშუალო მოსალოდნელი რისკისგან თავისუფალი პროცენტული მაჩვენებელი საშუალო მოსალოდნელი ლარის ინფლაციის საშუალო დონის კორექტირებით დოლართან მიმართებაში ლარის ცვლილების შესაბამისი პერიოდისთვის?

სწორი პასუხია: გ), შემდეგ ვარიანტები ა) და ბ) საშუალებას მოგცემთ მიიღოთ ტარიფები ლარის ფულადი ნაკადების ფასდაკლებით; გარდა ამისა, ვარიანტი ა) შექმნილია საპროცენტო განაკვეთის მისაღებად, ბიზნესის რისკის პრემიის ჩათვლით - ხოლო განხილულ შემთხვევაში ბიზნესის რისკი უკვე გათვალისწინებულია სცენარის მეთოდის გამოყენებით; საპროცენტო განაკვეთი, რომელიც გამოიყენება დოლარის ფულადი ნაკადების შემცირებაზე, რადგან ფიშერის ფორმულა ემატება მოსალოდნელი ლარის ინფლაციის რეგულირებით დოლართან მიმართებაში ლარის ცვლილებისთვის (ანუ ითვალისწინებს დოლარის ინფლაციას ქვეყანაში).

7. რომელი ძირითადი რისკ – ფაქტორიდან ყველაზე ხშირად გამოიყენება მოსალოდნელი ნომინალური ფულადი სახსრების კორექტირების სცენარი:

ა) საკრედიტო რისკები;

ბ) გაცვლითი კურსის რისკები;

გ) ინფლაციური რისკები;

დ) ბაზრის რისკები;

ე) ა) + ბ);

ვ) ბ) + გ);

ზ) გ) + დ);

თ) ა) + გ);

ი) ა) + დ);

კ) ბ) + გ);

ლ) ბ) + დ)?

სწორი პასუხია: ლ) რადგან ინფლაციური რისკები და ნომინალური (მომავალ ფასებში გამოანგარიშებული) ფულადი სახსრების დისკონტირება ხდება ფასდაკლებით, რომელიც ასახავს ინფლაციის მოლოდინს, ხოლო საკრედიტო რისკები სპეციფიკურია საკრედიტო ინსტიტუტებისთვის.

8. ბიზნესის ნარჩენი მიმდინარე ღირებულების, როგორც საპროცენტო განაკვეთის განსაზღვრისას, საკმარისია ვიხელმძღვანელოთ ფასდაკლებით, თუ ის დადგენილია:

ა) ობლიგაციების ვადის ბოლომდე მოსავლიანობა (მათი ამჟამინდელი ფასების, მოსალოდნელი საპროცენტო შემოსავლისა და ობლიგაციების გამოსყიდვიდან მიღებული შემოსავლის საფუძველზე), ანუ ვადის ბოლოს დარჩენილი პროცენტის (კუპონის) მაქსიმალური ოდენობა. ობლიგაციები, რომლებიც შემცირდა ობლიგაციების ამჟამინდელი ფასით და გამოყოფილია ვადის ბოლომდე დაფარვის ვადებისთვის (თუ არსებობს გრძელვადიანი სახელმწიფო ობლიგაციები გრძელვადიანი სახელმწიფო ობლიგაციების სახით, მაშინ ჩვენ ვსაუბრობთ ურისკო განაკვეთზე, რომელზეც ხდება ბიზნესის რისკებზე მორგებული ფულადი ნაკადების დისკონტირება; თუ კორპორატიული ობლიგაციები განიხილება, პრემია შეიძლება ბიზნესიდან მოსალოდნელი ფულადი ნაკადების სცენარები);

ბ) აქციების მიმდინარე მომგებიანობას, მათი რეალიზაციიდან შესაძლო გაცვლითი კურსის შემოსავლის გათვალისწინებით, ანუ წილის დივიდენდის გადასახადის ოდენობის თანაფარდობა პერიოდისთვის და პერიოდის დასაწყისში მისი ფასის ცვლილება, პერიოდის დასაწყისში გაყოფილი წილის ფასზე (ეს თანაფარდობა გაანგარიშებულია, როგორც საშუალო დიდი ხნის განმავლობაში);

გ) კაპიტალის აქტივების შეფასების მოდელის გამოყენების გარეშე, რისკისგან თავისუფალი პროცენტის გათვალისწინებით, იგულისხმება, როგორც გრძელვადიანი სახელმწიფო ობლიგაციების ვადის ამოწურვის სარგებელი (საშუალო მათი სხვადასხვა გამოშვებისათვის, შეწონილი ამ გამოშვების მოცულობებით), მთლიანი საფონდო ბირჟის საშუალო მიმდინარე ბრუნება, აგრეთვე ბეტა კოეფიციენტი, რომელიც გამოითვლება საფუძველზე შეფასებული ბიზნესის ინდუსტრიაში საფონდო ბრუნვების არასტაბილურობის და საფონდო ბირჟის ყველა აქციების საშუალო საბაზრო მოგების შედარება;

დ) საბანკო დეპოზიტების საპროცენტო განაკვეთი;

ე) ა) + ბ) + გ); ვ) ა) + ბ) + გ) + დ).

სწორი პასუხია: ე), ვინაიდან ეს ვარიანტია), ბ) და გ) ინვესტირებული კაპიტალის ანაზღაურება გათვალისწინებულია შესაბამისი საპროცენტო განაკვეთის გაანგარიშებისას და ვ) არ არის გათვალისწინებული.

თავი 25

ბიზნესის შეფასების ყველაზე მნიშვნელოვანი მეთოდოლოგიური პრობლემების განზოგადება

25.1. შემოსავლის მიდგომა: საკუთარი და ჯამური ინვესტირებული კაპიტალის შეფასების პრობლემების განზოგადების მოდელები

25.2. გამარტივებული შეფასების სქემა პროგნოზირების ქსელის გამოყენებით

- ❖ **სემინარი /დისკუსია თემაზე:** „ინვესტირებული კაპიტალის შეფასება „ეკონომიკური მოგების მოდელის“ საფუძველზე“
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის
- ❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 25

ბიზნესის შეფასების ყველაზე მნიშვნელოვანი მეთოდოლოგიური პრობლემების განზოგადება

25.1. შემოსავლის მიდგომა: საკუთარი და ჯამური

ინვესტირებული კაპიტალის შეფასების პრობლემების განზოგადების მოდელები

ბიზნესის ფუნქციონირების პირობებში ინვესტირებული კაპიტალის ღირებულების განსაზღვრისას განიხილება ორი ალტერნატიული სქემა, რომლებშიც ხორციელდება საბაზრო ღირებულების შეფასება:

1) კომპანიის საკუთარი კაპიტალი (SC), რომელსაც ფლობს განხილვადი კომპანია როგორც საკუთრების კომპლექსს;

2) საწარმოში (K) ინვესტიციის მთლიანი კაპიტალი (საკუთარი და ნასესხები) - საწარმოს მიერ ინვესტიცირებული ყველა კაპიტალის საბაზრო ღირებულება ემსახურება როგორც შეფასების შუალედური საგანს.

K - წინასწარ განსაზღვრული მნიშვნელობა.

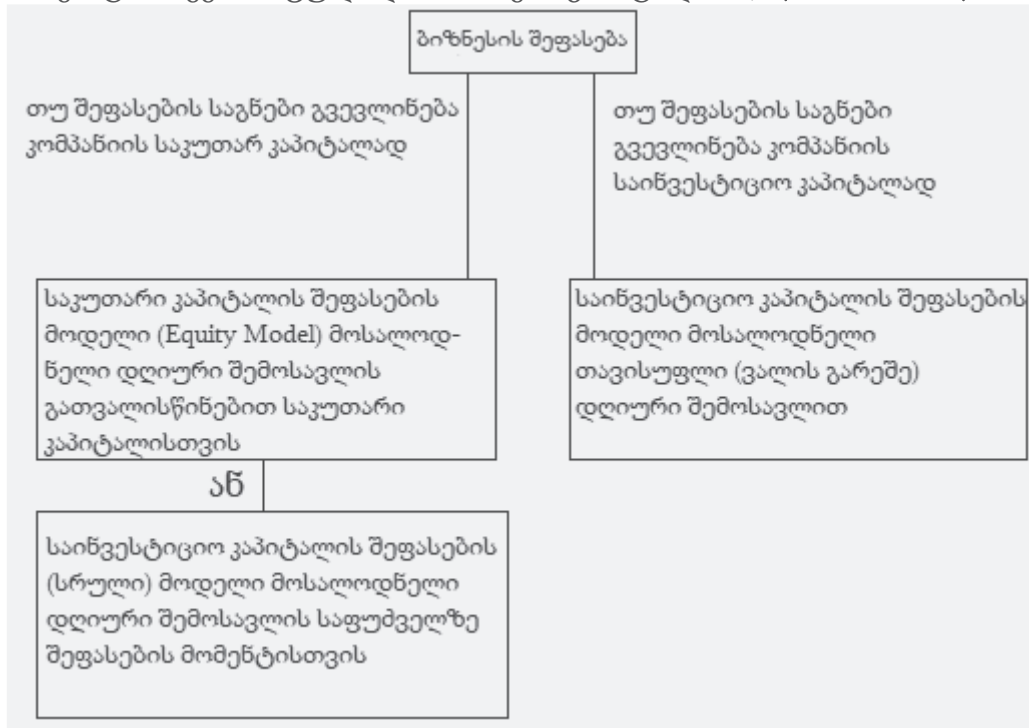
ZK - კომპანიის დავალიანება.

კომპანიის კაპიტალის შეფასება: $SK = K - ZK$.

თუ შეფასება იყენებს შემოსავლის მიდგომას, მაშინ ამ ალტერნატივიდან პირველი შეფასების ადგილობრივ სქემებს უწოდებენ კაპიტალის შეფასების მოდელს (**„კაპიტალის მოდელი“**). შესაბამისად, მეორე სქემას ეწოდება შეფასების მოდელი [ჯამური] ინვესტიცია - კაპიტალი (**„სუბიექტების მოდელი“**). ფასდაკლებული ფულადი ნაკადის მეთოდის გამოყენებისას (ფასდაკლებული ფულადი ნაკადის მეთოდი) ძირეულად მნიშვნელოვანია, რომ ამ მოდელებში ეყრდნობიან ადეკვატურ მოდელებს (ტიპებს) ფულადი სახსრების მოსალოდნელ ნაკადებში.

ვარაუდობენ გამოყენებული ფულადი მოდელებს შორის განსხვავებებს. ფულადი ნაკადის მოდელებთან დაკავშირებით, რაც აისახება ბიზნესში საწარმოს

გეგმის მიხედვით, მკაცრად უნდა დაიცვან შემდეგი წესები: როდესაც შეფასების უშუალო დანიშნულებაა ქონების საბაზრო ღირებულების შეფასება. კაპიტალი (კაპიტალის შეფასების მოდელი), პროგნოზი და ფასდაკლება. ასევე აუცილებელია კაპიტალის ფულადი ნაკადების გათვალისწინება. (ფულადი მოდელი მიედინება საწარმოს მეპატრონეების, ფულადი სახსრები კაპიტალში "). (იხ. ნახ. 25.1.)

ნახ. 25.1. ბიზნესის შეფასება

საწარმოს დინებები - ეს არის ფულადი სახსრები კაპიტალზე, შემდეგ ფასდაკლებით უნდა შეფასდეს იმ კურსით, რაც წარმოადგენს საკუთარი ხარჯის ღირებულებას საწარმოში ("საკუთარი კაპიტალის ღირებულება", COC) (უფრო ზუსტად - გამოყენების ღირებულება) საწარმოს მეპატრონეების კაპიტალი და არა საზოგადოებაში ხელმისაწვდომი რისკის შესადარებლად.

მაშინაც კი, თუ შეფასების უშუალო მიზანია შეაფასოს საბაზრო ღირებულება_ კომპანიის კაპიტალი ფასდაკლების მეთოდის გამოყენებისთვის. შემფასებლის ფასეული ფულადი ნაკადები ყოველთვის იჩენს არჩევანს: კაპიტალის პირდაპირი შეფასება (კაპიტალის მოდელი) და პირველ რიგში, კომპანიაში განხორციელებული ინვესტიციების მთელი კაპიტალის შეფასება რაც დაფუძნებულია ბიზნესში ინვესტიციის მთლიანი კაპიტალის საბაზრო ღირებულების შეფასებაზე (**სუბიექტის მოდელი**) და მხოლოდ ამის შემდეგ გამოითვლება საკუთარი კაპიტალის საბაზრო ღირებულება.

ამასთან, როდესაც შეფასების საგანია **კაპიტალის საბაზრო ღირებულება**, პროდუქტის კომპანიები (კომპანიები, რომლებსაც აქვთ რამდენიმე ბიზნესი),

ფულადი პროგნოზის საფუძველზე სააქციო კაპიტალის ნაკადების მცდელობით პირველ რიგში შეაფასებენ ინდივიდუალური ბიზნესის ნარჩენ მიმდინარე მნიშვნელობებს - კომპანიის მფლობელები (მათი მოგვიანებით შეჯამების მიზნით) ინდივიდის მიერ განაწილების პრობლემას იწვევს კომპანიის პროდუქტებს მისი დავალიანების მომსახურებისთვის. ამ პრობლემის გადაწყვეტა თითქმის შეულებელი იქნება, თუ კომპანიამ მიიღო ზოგადი (არა მიზნობრივი, კონკრეტული ბიზნესის განვითარების მიზნით) სესხები.

ფულადი სახსრების მოძრაობის გამოყენება საკუთარი კაპიტალისთვის		თავისუფალი (სესხის გარეშე) ფულადი სახსრების მოძრაობა	
უპირატესობები	ნაკლოვანებები	უპირატესობები	ნაკლოვანებები
შეფასების საგნის ადეკვატურობა	გრძელვადიანი ხარჯების პროგნოზირების სირთულე და სესხის ცვლილება	გრძელვადიან პერსპექტივაში რთულია სესხის დანახარჯისა და ცვლილებების პროგნოზირება	მიმოქცევის პრობლემა (აღებული ქონების კომპლექსის შეფასებისას, როდესაც ნასესხები კაპიტალის წილი მიიღება "ოპტიმალურ" დონეზე (20%))
	მრავალპროდუქტული კომპანიის სხვადასხვა ბიზნესში სესხის ოდენობის განაწილებისა და სესხის ღირებულების სირთულეები	რთულია მრავალპროდუქტიანი კომპანიის სხვადასხვა ბიზნესზე სესხისა და პროცენტის გადანაწილება	სირთულეები მომავალში საკუთარი კაპიტალისა და სესხის ღირებულების პროგნოზირებაში

ნახ.25.2. საკუთარი ფულადი ნაკადების

უპირატესობებისა და უარყოფითი მხარეების შეჯამება

სამომავლოდ საწარმოს შერეული დაფინანსება უნდა იქნას გათვალისწინებული, შესაბამისად, ეს მაჩვენებელი გამოითვლება აგრეთვე კაპიტალზე დაბრუნების კურსის გათვალისწინებით (კაპიტალის ღირებულება i ან R) და ნასესხები კაპიტალის ღირებულება მომავალში. ამასთან, ამ რაოდენობების დადგენა რთულია. განზოგადება საკუთარი ფულადი სახსრებისადმი ნდობის უპირატესობებისა და უარყოფითი მხარეების განზოგადებით. კაპიტალი შედარების გაანგარიშებით შედარებულია უფასო პროგნოზით ფულადი ნაკადები ნაჩვენებია **ნახ. 25.2.**

კაპიტალის შედარების გაანგარიშებით შედარებით უფასო (არა-დავალიანების მქონე) პროგნოზზე ფულადი სახსრების დინება ფასდაკლებული ფულადი ნაკადის (DCF) მეთოდის გამოყენებისას, განხილული მოდელები (კაპიტალის მოდელი და ერთეულის მოდელი) შეიძლება გაერთიანდეს, თუ კომპანიის ერთადერთი ბიზნესი გრძელვადიანია და ამასთან, შეფასების მიზანია საკუთარი კაპიტალის საბაზრო

ღირებულების შეფასება. ამ შემთხვევაში, შესაძლებელია მიახლოებით შევაფასოთ ღირებულება საპროგნოზო პერიოდში.

ამასთანავე, გასათვალისწინებელია, რომ განსახილველ სიტუაციაში და ზოგადად გაანგარიშებისას ფულადი ნაკადის ღირებულება კაპიტალისთვის საპროგნოზო პერიოდში **სკრიპტირების მეთოდის** გამოყენებისას გაცილებით სწორია ცვლადების გამოყენება. ფასდაკლების კურსი R_t წარმოადგენს საშუალო შეწონილ შემოსავალს ეროვნული გრძელვადიანი სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების დაფარვის სესხს, რომელთა დრო არი - t , რომლის დასრულების შემდეგ ხდება შეფასებული ბიზნესიდან ფულადი თანხის მიღება. ეს ტექნიკა გამოყენებული იქნება ქვემოთ განხილულ გამარტივებულ მოდელში. ბიზნესის შეფასება, ოპერაციული ფულადი ნაკადების საფუძველზე.

კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, ვასკვნით, რომ რაც არ უნდა თეორიული მოგვეჩვენოს **დასაბუთებული საბაზრო ღირებულების სტანდარტი**, იგი უკვე გამოიყენება ბევრ ქვეყანაში (უპირატესად ანგლოსაქსურ ქვეყნებში), **დასაბეგრი ქონების** გადასახადის განსაზღვრისათვის კომპანიის ფინანსური აქტივების ნაწილში.

დასაბუთებული ღირებულების სტანდარტი უფრო მეტად გამოიყენება დასავლეთის ქვეყნების პრაქტიკაში მაშინ, როცა კონტრაგენტები (უმცირესობაში მყოფი აქციონერები) აპროტესტებენ და სასამართლოში ჩივიან მათგან აქციების გამოსყიდვას ამავე კომპანიის მსხვილი აქციონერებისაგან, რადგანაც ადანაშაულებენ მათ აქციების ყიდვა-გაყიდვის სახელშეკრულებო ფასის მომზადებისას აღნიშნული სტანდარტის დარღვევაში. საქმე იმაშია, რომ უმრავლესობაში მყოფი აქციონერები არ აწვდიან კონტრაგენტებს იმ ინფორმაციას, რომელიც ასახავს კომპანიის სამომავლო საბაზრო პერსპექტივას და მისი ქონების ნამდვილ ღირებულებას, საიდანაც თავად განსაზღვრავენ ფირმის აქციებზე მაქსიმალურ დასაშვებ ფასს. აღნიშნული ინფორმაციის დადასტურების და დამტკიცების შემთხვევაში, ხელშეკრულება შესაძლებელია ანულირებულ იქნეს. **ინვესტიციური ღირებულების სტანდარტის** მიხედვით, ბიზნესის შეფასება ხორციელდება კომპანიის ქონებისა და ბაზარზე (გასაღებისა და რესურსულის) პერსპექტივების შესახებ ინვესტორის (მყიდველისგან ან გამყიდველისგან) ინფორმაციის საფუძველზე. მნიშვნელოვანია კონკრეტული ინვესტორის საქმიანი შესაძლებლობები და მისი გამოცდილება კომპანიის აქტივების ყიდვა-გაყიდვის სფეროში, რომელიც შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ბიზნესის მომავალი განვითარებისათვის. კომპანიის ინვესტიციურ ღირებულებას, რომელიც განსაზღვრულია გარე ინვესტორის (მყიდველის) მიერ **კომპანიის გარე ღირებულება** ჰქვია, ხოლო რომელიც განსაზღვრულია მისი მოქმედი მენეჯერების მიერ კომპანიის ღირებულება **“როგორიც არის”**.

კომპანიის **შიდა (ფუნდამენტალური) ღირებულების სტანდარტი** მოითხოვს, რომ ბიზნესის შეფასება განხორციელდეს არა უბრალოდ დამოუკიდებელი ანალიტიკოსის ინფორმაციის საფუძველზე (რომელმაც უნდა გაითვალისწინოს შეფასებაზე მოქმედი ყველა ფაქტორი), არამედ იმის გათვალისწინებითაც, რომ აღნიშნული ანალიტიკოსი (შემფასებელი) არ არის იძულებული გამოითხოვოს ინფორმაცია შეფასებაში დაინტერესებული ერთ-ერთი მხარისგან (კომპანიის გამყიდველისგან ან მყიდველისგან), რაც მის დამოუკიდებლობას დააყენებდა ეჭვქვეშ. შესაბამისად, დამოუკი-

დებელ ანალიტიკოსს (შემფასებელს) უნდა ჰქონდეს საკუთარი გამოცდილება აღნიშნულ საკითხებში და საკუთარი დამოუკიდებელი ინფორმაცია, რათა სრულფასოვნად შეაფასოს კომპანიის (ფირმის) **რეალური ღირებულება**.

კომპანიის ფულადი ნაკადების მოდელის შეფასების მეთოდოლოგიური წინაპირობები. DCF (discounted cash flow)

ფულადი ნაკადების დისკონტირების მეშვეობით შეფასების მეთოდოლოგია ფულის დროითი ფასეულობის და რისკის შემოსავლიანობასთან კავშირის ფუნდამენტურ კონცეფციებზეა დაფუძნებული. ნებისმიერი კომპანიის, მისი ცალკეული სტრატეგიების ან ინვესტიციების ფასეულობა პროგნოზირებადი **მომავალი თავისუფალი ფულადი ნაკადების** დაყვანილი ფასეულობის ტოლია.

თავისუფალი ფულადი ნაკადი არის კომპანიის ინვესტირებისათვის მიღწევადი ფულადი სახსრების ჯამი, რომელიც ბიზნესებიდან მისი საქმიანობის ზონის გარეშე შეიძლება იქნეს ამოღებული. სამეწარმეო (ბიზნესს) პრაქტიკაში გამოყოფენ თავისუფალი ფულადი ნაკადების ორ სახეობას: 1) თავისუფალ ფულად და - [FCF (free cash flow)]; 2) ნარჩენ ფულად ნაკადებს - [RCF (residual cash flow)]. განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

1) თავისუფალი ფულადი ნაკადების (FCF) განმსაზღვრელი ფაქტორები. თავისუფალი ფულადი ნაკადის (FCF) ფორმირების ფაქტორები შემდეგი ფორმულითაა გამოხატული:

$$FCF = (S - C - DP)(1 - T) - (CAPEX - DP - SV) - WC,$$

სადაც: FCF არის თავისუფალი ფულადი ნაკადი პერიოდში; S-ამონაგები რეალიზაციიდან; C-მიმდინარე ხარჯები; DP-ცვეთა და ამორტიზაცია; T-გადასახადით დაბეგვრის განაკვეთი; CAPEX - კაპიტალური დანახარჯები;

SV-გამოთავისუფლებადი აქტივების ფასეულობა; NC-მუშა კაპიტალის ცვლილება.

2) ნარჩენი ფულადი ნაკადი ანუ ფულადი სახსრების ნაკადი, რომელიც მესაკუთრის კუთვნილებაშია დარჩენილი (RCF), და თავისუფალი ფულადი ნაკადისაგან განსხვავდება: ნასესხები სახსრების შემონატანებისა და დაბრუნების ვალის მომსახურების დანახარჯებისა და პროცენტების გადახდასთან დაკავშირებული "საგადასახადო ფასის" სიდიდით:

$$RCF = FCF + D - I + TS,$$

სადაც: RCF არის ნარჩენი ფულადი ნაკადი პერიოდში; FCF-თავისუფალი ფულადი ნაკადი პერიოდში; D-ვალის სუფთა მიღება; I-ვალის მიხედვით პროცენტული გადასახადები; TS-"საგადასახადო ფასი", რომელიც განისაზღვრება პროცენტული გადასახადების (I) ნამრავლით გადასახადის მოქმედ განაკვეთზე (T).

კომპანიის თავისუფალი ნარჩენი ფულადი ნაკადი ტოლია:

$$RCF_1 = NI_1 (1 - b)$$

სადაც: RCF_1 - არის მოგება პირველი პროგნოზირებადი პერიოდისათვის;

b-რეინვესტირების კოეფიციენტი, რომელიც ბიზნესში უკურეინვესტირებული სუფთა მოგების წილს გამოხატავს.

ასევე დასახული პირობებისას **მდგრადი ზრდის ფორმულაც** გამოიყენება, რომელსაც შემდეგი სახე აქვს:

$$g = ROE \times b$$

აქედან გამომდინარე, კომპანიის ფასეულობა უსასრულოდ მუდმივი ზრდის ტემპების პირობებში შეიძლება გამოიხატოს როგორც:

$$V_E^{DCF} = \frac{E_0 \cdot ROE(1-b)}{R_E - g}.$$

როგორც მოცემული ფორმულიდან ჩანს, კომპანიის ფასეულობა განსაზღვრულ ძირითად ფაქტორებს (**დრაივერებს**) წარმოადგენენ:

ა) კომპანიაში შეფასების (E_0) მომენტისათვის დაბანდებული კაპიტალის სიდიდე; ბ) მოსალოდნელი შემოსავლიანობა დაბანდებულ კაპიტალზე (ROE) კაპიტალის ღირებულებასთან შედარებით (K_E); გ) ფულადი ნაკადის მოსალოდნელი ზრდის ტემპი (g), რომელიც რენვესტირების ტემპითაა უზრუნველყოფილი (b).

DCF-ის ორფაზიანი მოდელი. ორფაზიანი მოდელი ფირმის შეფასებისათვისაა გათვალისწინებული, რომელიც, სავარაუდოდ, მნიშვნელოვნად უფრო სწრაფად გაიზრდება, ვიდრე სტაბილური ფირმა საწყის (პროგნოზულ) პერიოდში, ხოლო შემდეგ იგი - სტაბილური ტემპებით გააგრძელებს ზრდას. DCF-ის ორფაზიანი მოდიფიკაცია შემფასებლების და ანალიტიკოსების მიერ ყველაზე უფრო ხშირად გამოიყენება მისი მოქნილობიდან და პრაქტიკულობიდან გამომდინარე.

კომპანიის ფასეულობა, თავისთავად ზრდის ტემპების მაღალი ცვალებადობის პერიოდისათვის FCF-ის დაყვანილ ფასეულობას წარმოადგენს (მას ასევე პროგნოზულ პერიოდს უწოდებენ), რომელსაც დისკონტირებული ტერმინალური ფასეულობა (terminal value) ემატება:

$$V_E = \sum_{t=1}^n \frac{FCF_t}{(1+WACC)^t} + \frac{TV_n}{(1+WACC)^n} - D,$$

სადაც: FCF_t არის თავისუფალი ფულადი ნაკადები t წელიწადში;

TV_n - ტერმინალური ფასეულობა პერიოდის ბოლოსათვის;

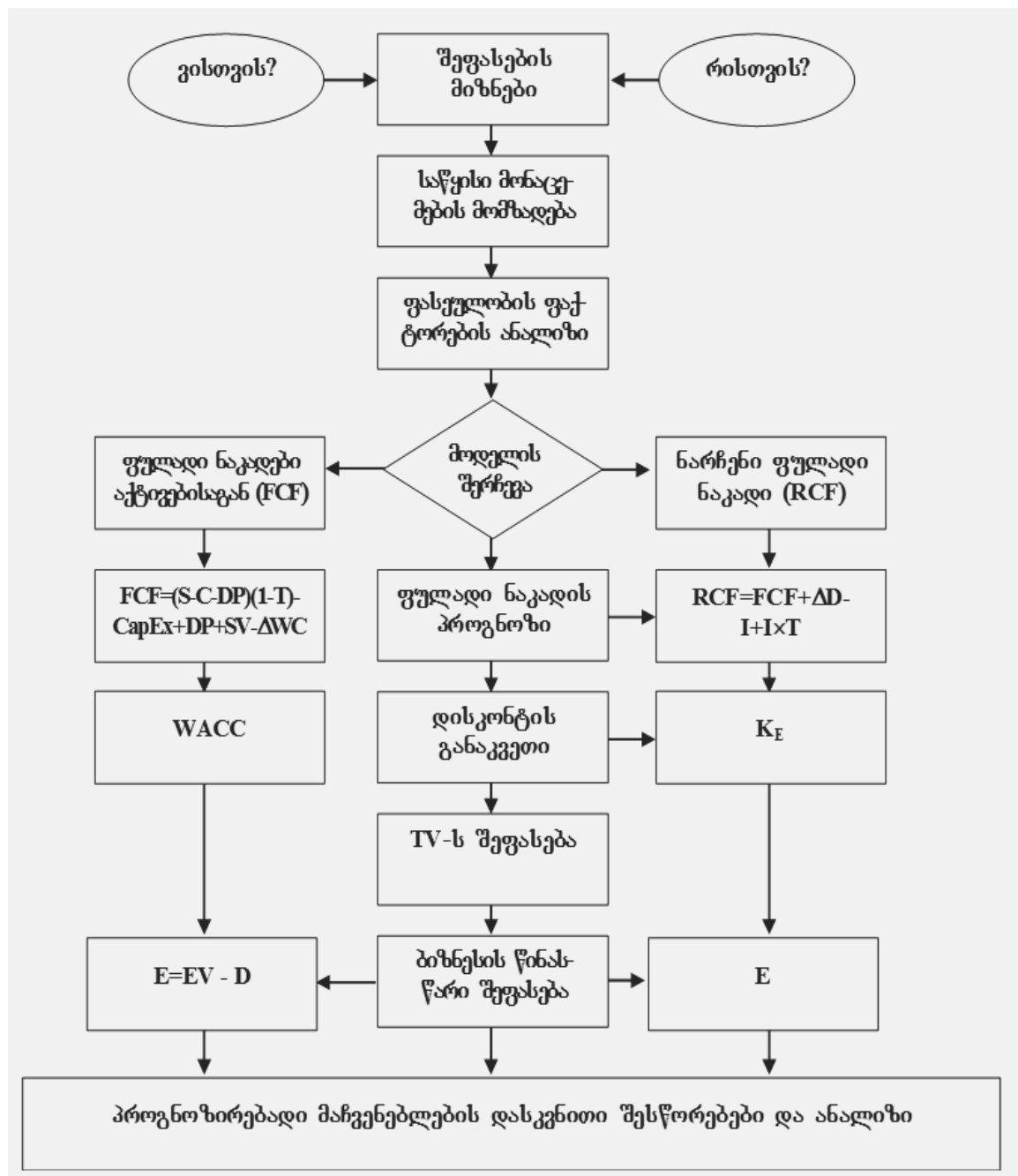
WACC - კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულება.

ნახაზ 1-ზე ფულადი ნაკადების დისკონტირების მეთოდით ბიზნესის შეფასების სქემაა ნაჩვენები. აღნიშნული სქემის გამოყენებით, შეფასების ძირითადი ეტაპები თანმიმდევრულად განვიხილოთ.

ანალიზის ბაზაზე მომავალი შემოსავლებისა და ფულადი ნაკადების პროგნოზირებისათვის საკვანძო თვალსაზრისები ფორმირდება. მაგრამ იმისათვის, რომ ფინანსური ანალიზის შედეგები კორექტული იყოს, საწყისი ინფორმაციის მომზადებიდან არის დაწყება საჭირო.

ანალიზი ROIC არის ფაქტორების კომპლექსური ანალიზი, რომელიც ინვესტირებული კაპიტალის შემოსავლიანობაზე ზემოქმედებს

სადაც: NOPAT არის სუფთა საოპერაციო მოგება; S - კომპანიის ამონაგები; IC - ინვესტირებული კაპიტალი პერიოდის ბოლოსათვის.

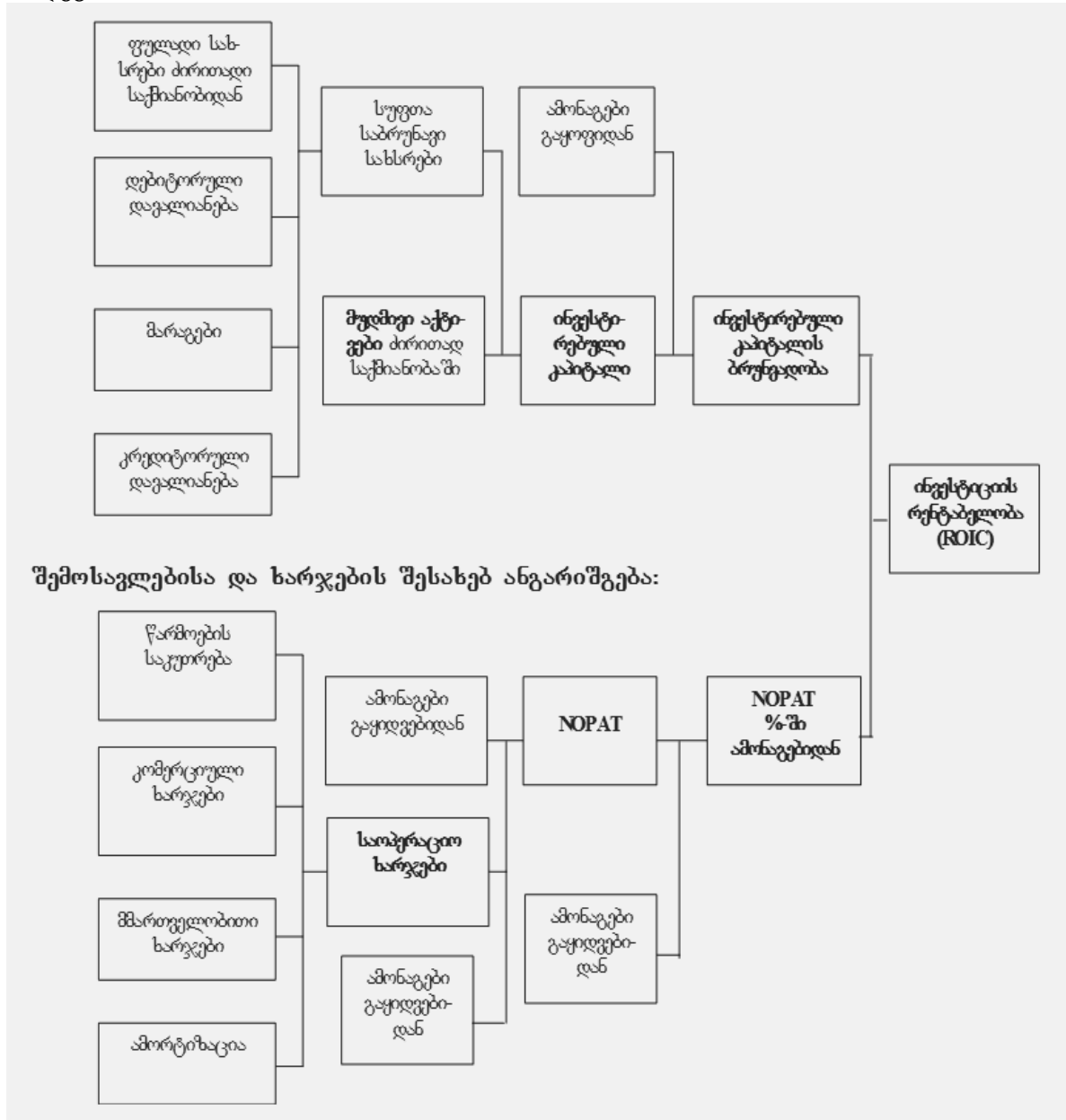

ნახაზი 25.3. შეფასების ეტაპები DCF მეთოდით

ცნობილია, რომ ფასულობის ფაქტორების ანალიზი, საკუთრივ, ფინანსური შედეგების ანალიზს, საბაზრო ძალებს და კონკურენტულ პოზიციებს მოიცავს.

ბიზნესის შეფასების ჩარჩოებში კომპანიის წარსული საქმიანობის **ფინანსური ანალიზი** ძირითად ფინანსურ მაჩვენებლებს, მათი ცვლილებების ტენდენციებს, კომპანიის ფორმირებად შემოსავლებსა და ფულად ნაკადებს შორის ძირითადი თანაფარდობებისა და პროპორციების გამოვლენისათვის არის საჭირო. აღნიშნული

ROIC -ის სტრუქტურის (ნახაზი 25.4.) და მისი შემადგენელი ნაწილების შესწავლის დინამიკის ანალიზი ინვესტირებული კაპიტალის შემოსავალიანობის ცვლილების ძირითადი ფაქტორების ზემოქმედების შეფასების შესაძლებლობას იძლევა.

ნახაზი 25.4. ROIC -ის ანალიზი

ანალიზი ROE. ROE-ს ანალიზის უმარტივესი ნაირსახეობა, დიუპონის პრინციპის მიხედვით, შემდეგი სახით გამოიყურება:

$$ROE = \frac{NI}{E} = \frac{NI}{S} \times \frac{S}{A} \times \frac{A}{E} = \underbrace{ROS \times SOA}_{ROA} \times FLM,$$

სადაც: ROE არის შემოსავლიანობა საკუთარ კაპიტალთან მიმართებაში პერიოდის ბოლოსათვის; S - ამონაგები გაყოფიდან; A - კომპანიის აქტივები საბალანსო

შეფასებით პერიოდის ბოლოსათვის; E - საკუთარი კაპიტალი პერიოდის ბოლოსათვის; ROS - გაყიდვების რენტაბელობა; SOA - აქტივების ბრუნვალობა; FLM - ფინანსური ლევერიჯი; ROA - აქტივების შემოსავლიანობა.

ინტეგრალური მაჩვენებლის დეკომპოზიცია, რომელიც კომპანიის ფასეულობის ერთ-ერთ ძირითად ფაქტორს წარმოადგენს, კომერციული პოლიტიკის მახასიათებელ მაჩვენებლებზე, აქტივების მართვის ეფექტიანობაზე და ფინანსურ პოლიტიკაზე, კომპანიის ფასეულობაზე ძირითადი მმართველობითი გადაწყვეტილებების ზემოქმედების გამოკვლევის შესაძლებლობას იძლევა.

25.2. გამარტივებული შეფასების სქემა პროგნოზირების ქსელის გამოყენებით

ფულადი სახსრების ნაკადები და ცალკეულ აღრიცხვასთან დაკავშირებული ფიქსირებული გადასახადებით წმინდა ოპერაციული ფულადი სახსრები არის ქეზ-ნაკადები, რომელთა პროგნოზირებაში, როგორც ფულადი სახსრების შემოდინება და გადინება - თანხები განიხილება მხოლოდ მოსალოდნელ გადახდებად, რომლებიც დაკავშირებულია მიმდინარე პერიოდთან.

კომპანიის ზოგადი საოპერაციო საქმიანობა (ყველა გადასახადის ჩათვლით) ამორტიზაციის საფასურის გამოკლებით, რომელიც არ წარმოადგენს ფულადი სახსრების გადინებას, სახსრები, ინვესტიციები ფიქსირებულ და მიმოქცევაში (საკუთარი ბრუნვის ზრდის შესაბამისად) კომპანიის კაპიტალს, ისევე როგორც პროცენტები გადასახადები მისი გრძელვადიან პერიოდში.

ამ მაჩვენებლისგან, რომელიც ხასიათდება შემდგომი ანალიზის მიზნით, კიდევ შეიძლება გამოიყოს **წმინდა ოპერაციული ფულადი ნაკადები**, სახსრების მიმდინარე გადინების მხოლოდ ის ელემენტები, რომლებიც დაკავშირებულია პირდაპირ, და არა ირიბად მიმდინარე ხარჯებთან (ცვლადი, არა მუდმივი ხარჯები). უფრო მეტიც, განხილულ გამარტივებულ შეფასების სქემაში წმინდა ოპერაციული ფულადი ნაკადის გამოყენების სისტემა დამოკიდებულია საანგარიშო პერიოდზე; ე.წ. წმინდა ოპერაციული შემოსავალი მინუს მოგება – მთლიანი საგადასახადო გადასახადები (წმინდა საოპერაციო მოგება ნაკლები რეგულირდება).

საწარმოში გამოყენებული სააღრიცხვო სისტემით წმინდა ოპერაციული შემოსავალი ფულადი სახსრების მოძრაობაზე შეიძლება ყოველთვის გადასახადების გადახდა („**ადაპტირებული გადასახადი**“) შესაძლებელია **გამოითვალოს**, როგორც მათი მოსალოდნელი მნიშვნელობების პროდუქტი კოეფიციენტით (საგადასახადო ტვირთის თანაფარდობა), რომელიც უკავშირდება საშუალო საგადასახადო გადასახადებს და წმინდა ოპერაციული შემოსავალს ან წმინდა ფულადი სახსრების მოძრაობას. რეგულირებადი გადასახადი = "მოსალოდნელია წმინდა ოპერაციული ფულადი ნაკადის ან წმინდა საოპერაციო შემოსავალი" $\times$ ("წარსულში მთლიანი გადასახადის საშუალო გადახდა" / "საშუალო წმინდა ოპერაციული ნაკადი ან წმინდა ოპერაციული შემოსავალი")

გადაანგარიშებისას მითითებული მაჩვენებლის გადაანგარიშებისას მთლიანი საგადასახადო ტვირთის თანაფარდობა შესაძლებელია ორი პირობით:

1) წარსულში და მომავალში გადასახადების საგადასახადო წესები უცვლელი რჩება;

2) საწარმოს სტრუქტურაში მათი მუდმივი ხარჯები ყოველთვის გამოყოფს სახსრებს საგადასახადო საკონსულტაციო მომსახურებისთვის გადასახდელად (რაც უფრო რეალურია)

"ადაპტირებული გადასახადის" ღირებულება შეიძლება გამოყენებულ იქნას სხვა ტიპის პროგნოზირებაში ფულადი ნაკადები (ის, რაც გამოიყენება საკუთარი და (სულ) ინვესტიციის შეფასების მოდელებშიახალი კაპიტალი - ე.ი. ფულადი სახსრები კაპიტალისა და ფულადი სახსრების თავისუფალი ნაკადებისთვის). ამ შემთხვევებში, არ იქნება საჭირო საშემოსავლო გადასახადის, ქონების გადასახადის ცალკე პროგნოზირება და ა.შ., ამასთან, მოსალოდნელი ფულადი ნაკადების გაანგარიშებისას კაპიტალში და უფასოდ (არასასურველი) ფულადი ნაკადები „ადაპტირებული გადასახადი“ გამოითვლება კოეფიციენტის საფუძველზე საგადასახადო ტვირთი, რაც ასახავს მთლიანი საგადასახადო გადახდების თანაფარდობას შემოსავალთან ან ოპერაციასთანრაციონალური მოგება (რაც უარესია, რადგან აქ სპეციფიკურია ბალანსის შევსება)საწარმოს პოლიტიკა).ფიქსირებული ხარჯები, რომლებიც უკავშირდება გადახდებს („გადახდის ხარჯები“) არის **ეს საოპერაციო ხარჯების ელემენტები, რომლებიც:**

(1) დამოუკიდებელი წარმოების პროდუქტის გაყიდვები, აგრეთვე

(2) შეიძლება კვალიფიცირდეს, როგორც გადახდები (მათ შორის რეგულარული საგადასახადო და სოციალური გადასახადების ჩათვლით).

ამ ორი ინდიკატორის საფუძველზე, თქვენ შეგიძლიათ შეაფასოთ, როგორც ასეთი უკვე კარგად ფუნქციონირებული ბიზნესი, ინვესტიციების გათვალისწინების გარეშე ფიქსირებულ და საბრუნავ კაპიტალში, რომელიც მოეთხოვებათ ან/და შენარჩუნებას. ბიზნესის განვითარება, აგრეთვე ამ ინვესტიციების დაფინანსების წყაროები. იმის გათვალისწინებით, რომ აქ არის ნახსენები შეფასების საგანი, შეიძლება გაითვალისწინოთ რა არის შესაძლებელი, როდესაც ზემოთ განხილული ყველა შეფასების საქმიანობას ეწოდება "ბიზნესის შეფასება". ეს ნიშანი ზოგადად უნდა დაიყოს შეფასების მიხედვით:

- კარგად ფუნქციონირებული ბიზნესი;
- ბიზნესი, მის შენარჩუნებასა და განვითარებაში საჭირო ინვესტიციის გათვალისწინებით;
- ინვესტიციის ჩადება კაპიტალში;
- კომპანიის საკუთარი კაპიტალი, რომელიც ახორციელებს გარკვეულ ბიზნესს.

შემდეგ დამატებით გასათვალისწინებელია ეს პუნქტები - საკუთრების კომპლექსის შეფასებასთან დაკავშირებით (ბიზნესში ჩადებულია ინვესტიცია) კაპიტალი) და ღირებულების მქონე კომპანიის კაპიტალის შეფასების შესახებ.

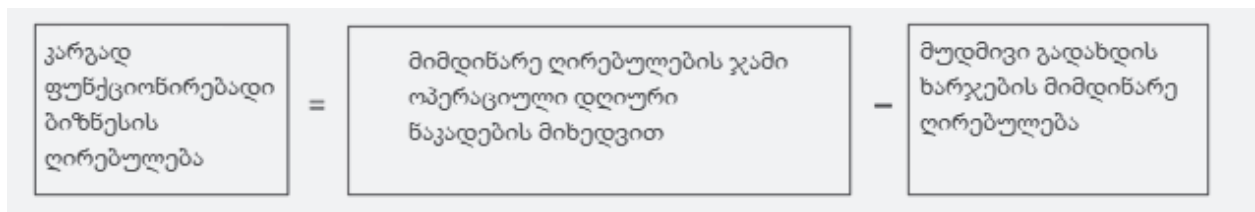
ამრიგად, შეფასების სქემა იყოფა სამ ეტაპზე და შეფასების გამარტივება შედგება იმაში, რომ სქემაში დროის ფაქტორი გათვალისწინებულია მხოლოდ მომავლის ნაწილში. აღნიშნული ნაბიჯები შემდეგია:

პირველ ეტაპზე, შეიძლება გამოითვალოს კარგად ფუნქციონირებული ბიზნესის საბაზრო ღირებულება. შეფასება შესრულებულია საკმაოდ სწორად და მნიშვნელოვანი გამარტივების გარეშე, თუ იგი დაფუძნებულია წმინდა ოპერაციული ფულადი ნაკადების და არა წმინდა საოპერაციო შემოსავალი მიწის მთლიანი გადასახადი.

მეორე ეტაპზე, ქონების საბაზრო ღირებულება შეიძლება გამარტივდეს, რაც უზრუნველყოფს ბიზნესს, საჭირო ინვესტიციების გათვალისწინებით ახალი და მოქმედი კაპიტალით.

მესამე ეტაპზე, კომპანიის კაპიტალის საბაზრო ღირებულება, რომელიც ამჟამად ფლობს მითითებულ ქონების კომპლექსს. ეს ნაბიჯები წარმოდგენილია ერთპროდუქტიული საწარმოს განზოგადებაში, რაც აისახება გამოსახულ დიაგრამებში. (იხ. ნახ. 25.5. ნახ. 25.6).

ნახ. 25.5. დებიუტირებული ბიზნესის საბაზრო ღირებულების შეფასება

ნახ. 25.6. კომპანიის კაპიტალის შეფასება

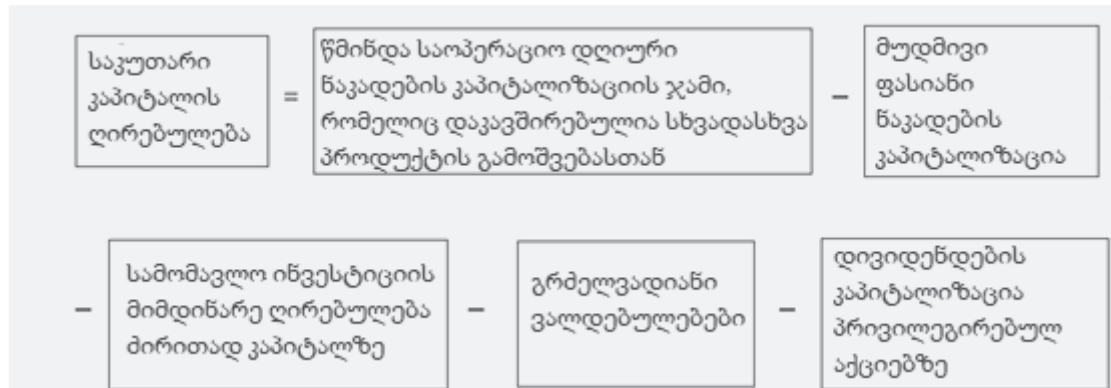

გაითვალისწინეთ, რომ ამ სქემაში შეფასების მესამე ეტაპი გულისხმობს მხოლოდ კომპანიის კაპიტალის იმ ნაწილის შეფასებას, როდესაც მისი მფლობელები ფლობენ ჩვეულებრივ აქციებს.

თუ შემფასებელ კომპანიას აქვს არა მხოლოდ ჩვეულებრივი, არამედ საკუთარი აქციები, რომელიც გრძელვადიან პერიოდში გარანტირებულია, ბუნებრივია, ამცირებს კომპანიის ღირებულებას მფლობელებისთვის (ჩვეულებრივ აქციებს), შესაბამისად, მათი კაპიტალიზებული ღირებულება უნდა გამოიქვითოს კომპანიის საერთო კაპიტალის შეფასების შედეგად. მრავალ პროდუქტის საწარმოსთან დაკავშირებით, ყველაფერი რაც ასახულია დიაგრამებზე შეიძლება შემცირდეს ერთ კომპლექსურ სქემად (იხ.ნახ. 25.7), რომელშიც შეფასების პირველ ეტაპზე, კაპიტალიზაცია შეჯამებულია შესაბამისი ბიზნესის გათვალისწინებით.

შესაბამისად, გამოყენებული უნდა იქნას სქემაში მოცემული კაპიტალიზაციის გამოსათვლელი მოდელები (პირდაპირი კაპიტალიზაცია განუსაზღვრელი ვადით ნახევარი) წმინდა შემოსავალი, ინოდის, ჰოსკალდის ან მიმდინარე ფასეულობების მოდელები, რიგითი ანუიტეტი რისკის გარეშე ან რისკის განაკვეთის გარეშე), რომელიც უფრო ადეკვატურია წინაპირობებთან მიმართებით, ან ამ ნარჩენის ვადის შესახებ სხვა ბიზნესის (პროდუქტის წარმოება და გაყიდვა) კომპანიაში.

ნახ. 25.7. ბიზნესის შეფასების კომპლექსური სქემა.

შეფასების სქემის მნიშვნელოვანი უპირატესობა, რომელიც ნაჩვენებია ნახაზზე (25.7) გვაძლევს საშუალებას თავიდან ავიცილოთ რთული გადაწყვეტილებები. მთლიანად კომპანიისთვის ძირითადი ხარჯების გადაცემის პრობლემა პროგნოზირებისას მისი პროდუქციის კონკრეტული ტიპები (ცალკეული ბიზნესისათვის) ფულადი სახსრების ნაკადების დინებაში.

სემინარი /დისკუსია: ინვესტირებული კაპიტალის შეფასება „ეკონომიკური მოგების მოდელის“ საფუძველზე

როგორც ცნობილია, "ეკონომიკური მოგების მოდელი" არ ემყარება ფულადი სახსრების პროგნოზს, რაც შეეხება სისტემაზე დამოკიდებულ პროგნოზს, (საწარმოს ბუღალტრული აღრიცხვის სისტემა სისტემა უნდა შეიცვალოს) რამდენადაც ის განსხვავდება იმით, რომ იგი აერთიანებს ორ ძირითად მიდგომას ბიზნესის შეფასებამდე - მომგებიანი მიდგომა და ქონებრივი მიდგომა (ძვირადღირებული). ამ მოდელის მთავარი იდეა ემყარება იმ ფაქტს, რომ ბაზარს (ბაზრის მონაწილეებს) შეუძლიათ შეაფასონ ბიზნესი ერთდროულად და მომავალი წმინდა ბიზნესის შემოსავლის პოტენციალი (პირველი); ასევე გამოყენებული ღირებულება საკუთრების ბიზნესში (მეორე), ხოლო ცალკე შეაფასონ მომგებიანი და ქონებრივი (ძვირადღირებული) მიდგომები. ამ მოდელში ყველაზე საინტერესოა კითხვა, რა არის და როგორ შეიძლება გამოითვალოს მოსალოდნელი „ეკონომიკური მოგება“.

ჩვეულებრივ, ამისათვის ორი ძირითადი მეთოდია შემოთავაზებული:

1) **პირველი მეთოდი** ემყარება მოცემული მოგების გადახდებთან დაკავშირებული ღირებულების იდენტიფიკაციას (ან, უფრო სწორად, წმინდა ოპერაციული ფულადი ნაკადები), სადაც მითითებულ ჭარბ სიდიდეს ეწოდება **"ეკონომიკური მოგება"**, რაც თავის მხრივ, განისაზღვრება აღნიშნული მინიმალური საჭირო დაბრუნებით, ხოლო კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულება ინვესტიციას ახდენს საწარმოს ქონების ღირებულებაზე თითოეულ ლარში. ასევე უნდა შეიცავდეს კაპიტალის შეწონილ საშუალო ღირებულებას (WACC) მომავლისკენ და, შესაბამისად, უნდა გამოითვალოს მოსალოდნელიდან გამომდინარე კაპიტალის მომავალი მნიშვნელობა (COC ან, IN აღნიშვნები i ან R - დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელი აღრიცხვის მეთოდი გაანგარიშებაში გამოყენებული ბიზნესისათვის). ნასესხები კაპიტალის ღირებულება (წარმოადგენს შეცვლილი მოსალოდნელი საბაზრო საკრედიტო განაკვეთს, მორგებული - მოსალოდნელ მოგებაზე, უმთავრესად, შემოსავლის გადასახადის უცვლელ პროცენტზე). იხ.ფორმულები WACC- ის გამოსათვლელად.

ზოგიერთი „ოპტიმალური“ ბერკეტიდა კაპიტალი ბიზნესში, რაც პრაქტიკაში ყველაზე ხშირად მიიღება, "20-დან 80-მდე" თანაფარდობით. რაც შეეხება მოსალოდნელი "ეკონომიკური მოგების" ამჟამინდელ მნიშვნელობას, მაშინ ეს ჩვეულებრივ გამოითვლება კაპიტალიზაციით (პირდაპირ ან ინვუდის მოდელებზე დაყრდნობით, მათი შეცვლა შესაძლებელია ჩვეულებრივი მიმდინარე ანტუანობის მოდელებით. ეს დამოკიდებულია დანარჩენი სამუშაოდან და გათვალისწინებულია თუ არა ის ძირითადი რისკის გარეშე კაპიტალის განაკვეთის დაბრუნებაზე საშუალო მოსალოდნელი წმინდა ოპერაციის შემცირებით ფულად ნაკადებზე სახსრების მინიმალური დაბრუნების ოდენობით, საწარმოს აქტივებში, დღევანდელი საბაზრო ღირებულებით.

2) **"ეკონომიკური მოგების" გაანგარიშების მეორე მეთოდი** უფრო მეტ ყურადღებას აქცევს საწარმოს კარგად შემუშავებული ბიზნეს-გეგმის ინდიკატორებს, რომლებიც მისი განხორციელების შედეგად ექვემდებარება ბაზრის პირობებს და უნდა იყოს მუდმივი მაგრამ შესწორებული. ის ემყარება უკვე დებეტში ინვესტიციის საბაზრო ღირებულების შეფასებას. კაპიტალის შერწყმული ბიზნესი, რომელიც მიიღება პირველი მეთოდის გამოყენებით, იმის გათვალისწინებით, თუ რამდენად მომგებიანია მომავალი (შესაბამისად ბიზნეს-გეგმა) ინვესტიციები ბიზნესის ფიქსირებულ და საბრუნავ კაპიტალში (ROI).

ზრდის მომავალი შეწონილი საშუალო ღირებულება, რომელიც გამოიყენება ამ ინვესტიციებისთვის. "ეკონომიკური მოგება" შემდეგ უბრალოდ ქმნის განსხვავებას დაბრუნების შორის, მისი ბაზრის შეფასებით, ამჟამად ინვესტიცია განხორციელდა ბიზნეს კაპიტალში. მოსალოდნელ (წლიურ) ეკონომიკურ მოგებას შეუძლია გამოიხატება როგორც: მოსალოდნელი ეკონომიკური მოგება (ახალი ინვესტიციიდან საშუალო ROIC) ფიქსირებულ და საბრუნავ კაპიტალში - WACC).

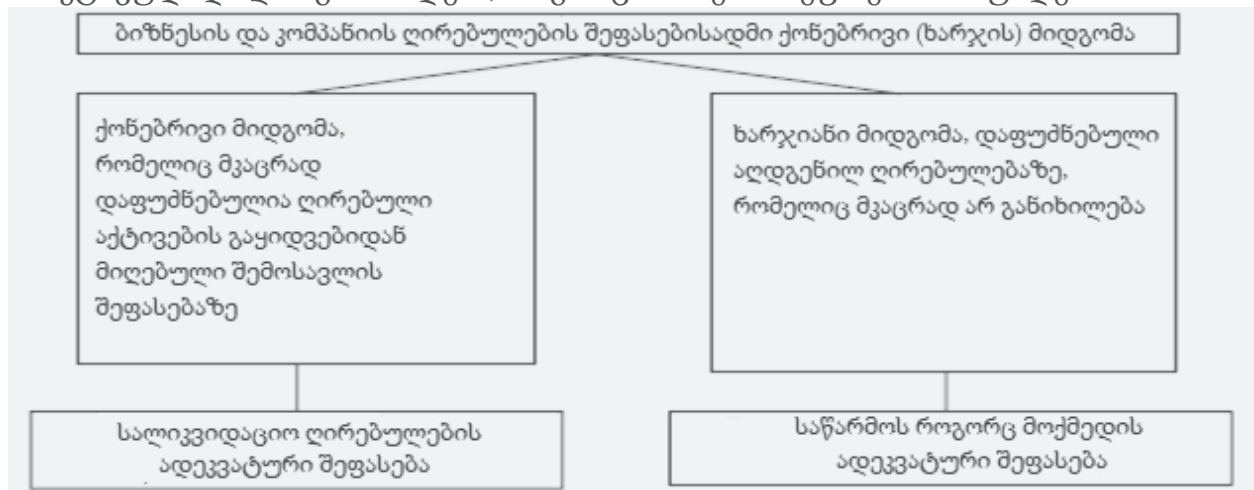
უნდა განისაზღვროს საბაზრო ღირებულების მნიშვნელობა (K) ინვესტიცია კაპიტალში "ეკონომიკური მოგება" (მომავალი ახალი ინვესტიციების მომგებიანობის გამოკლებით და მოქმედი კაპიტალი (**პირველი მეთოდი**) და შემდეგ საწარმოს ბიზნეს გეგმისა და პროგნოზირებადი ხარჯების გათვალისწინებით ფიქსირებულ და

საბრუნავ კაპიტალში ახალი ინვესტიციების მომავალი უნდა განისაზღვროს K^{**} საბაზრო ღირებულების კორექტირებული (გაზრდილი) მნიშვნელობა ინვესტირებულ კაპიტალში, რომელიც ემყარება როგორც K^* ღირებულებას, ასევე მნიშვნელობას (მეორე მეთოდი).

ჩვენ ასევე აღვნიშნავთ, რომ თავად კომბინაცია „ეკონომიკური მოგება“ ქონება (ღირებულება) და შემოსავლის მიდგომები ბიზნესის შეფასებისადმი გარკვეულწილად პრობლემურად აქცევს იდეას რომ ცალკე განისაზღვროს ბიზნესის შემფასებლები ბიზნესის(კომპანიის) შესაფასებლად. ამ ჩარჩოებში შეფასების სხვადასხვა მიდგომებს და, უფრო მეტიც, შედეგების მინიჭებას ამ რეიტინგებს განსხვავებული ნდობის კოეფიციენტები აქვთ.

ასეთი კოეფიციენტები აუცილებელია რომ არსებითად - დიაპაზონში განისაზღვროს ნულიდან ერთამდე, ზოგადად ისინი აკრედიტებენ ყველა შეფასების საქმიანობას, თუ საჭიროების შემთხვევაში გამოიყენებენ შეფასების მხარის მომხმარებელს, ”შეცვალოს” შეფასების საბოლოო შედეგი, განსაზღვრული, როგორც შეწონილი საშუალო მჩვენებელი (ასეთი კოეფიციენტების გამოყენებით).

ქონების (ღირებულების) მიდგომის მახასიათებლების შესახებ კიდევ ერთხელ აღვნიშნავთ, რომ შეფასების ლიტერატურაში ეს მიდგომაა ზოგადი, იგი პრაქტიკულად აღარ განიხილება, როგორც ბიზნესის შეფასების საშუალება.

ნახ. 25.8. ბიზნესის შეფასების მიდგომის ხარჯების შიდა ლოგიკური სტრუქტურა

იგივე ვითარება ხდება უძრავი ქონების სპეციალური (არა უნივერსალური) შეფასებისას. თუ ვსაუბრობთ ინფრასტრუქტურის შეცვლის ღირებულებაზე (მაგალითად, გზები, საკომუნიკაციო ხაზები - სოციალური ინფრასტრუქტურის ჩათვლით, სოციალური აქტივები ან ჩვენს მიერ ტრადიციულად მიღებული პირობების შესაბამისად, „სოციალური კულტურა“), ასეთი ობიექტების ეკონომიკური მნიშვნელობა ზოგადად დამხმარე უნდა იყოს კონკრეტული ტიპის ბიზნეს აქტივისთვის. მათი საბაზრო ღირებულების შეფასება მათი აღდგენის შეფასების საფუძველზე. ფინანსურ აქტივებთან მიმართებაში (მაგალითად, აქციები) აღდგენის

კონცეფციაა ინოვაციური ღირებულება, რაც ცხადია, კარგავს თავის მნიშვნელობას. და ბოლოს, შეიძლება შემოგთავაზოთ მარტივი ნახაზი, თუ როგორ განვიხილოთ და გამოვიყენოთ საკუთრების (მვირადღირებულის) მიდგომა ბიზნესის შეფასებისადმი (ნახაზი 25.8) აღნიშნული ნახაზი გვაჩვენებს, რომ საკუთრება (მვირადღირებულის) ფაქტობრივად ორ პრინციპში იყოფა სრულიად განსხვავებული და დამოუკიდებელი მიდგომების სახით და თითოეულ მათგანს აქვს თავისი მასშტაბები. ამავდროულად, ფასის მიდგომის მასშტაბები ვიწროვდება, რადგან იგი არ წარმოადგენს გამოწვევას ქონების შემცვლელი ღირებულების შეფასების პრინციპის გამოყენებისთვის.

კითხვები განმეორებისთვის

თავი 25

1. დაახასიათეთ ფულადი ნაკადების მოდელის შეფასების DCF ეტაპები;
2. რას წარმოადგენს ბიზნესის შეფასების მიდგომის ხარჯების შიდა ლოგიკური სტრუქტურის არსი?;
3. რა უპირატესობებსა და ნაკლოვანებებს წარმოადგენს ბიზნესის შეფასების საფუძველი ფულადი სახსრების მოძრაობის საკუთარი კაპიტალისთვის უფასო (სესხისგან თავისუფალი) ფულადსახსრებზე?
4. რას წარმოადგენს კომპანიის კაპიტალის შეფასების ფინანსური არსი და ბიზნესში ჩადებული [მთლიანი] კაპიტალის შეფასება?
5. რა განსხვავებაა და რას აფასებს კარგად ფუნქციონირებული ბიზნესი?
6. როდის უნდა იქნას გამოყენებული შეწონილი საშუალო ფასი ფასდაკლებით? კაპიტალის ფასი? რას წარმოადგენს ცირკულირების პრობლემა და როგორ არის შესაძლებელი მისი მოგვარება?
7. როგორ შეგიძლიათ დააკავშიროთ მოდელები საკუთარი და [ჯამური] ინვესტიციის ღირებულების შესაფასებლად?
8. რას წარმოადგენს შეფასების არსი და მისი გამარტივება მოსალოდნელი საოპერაციო ფულადი ნაკადების და მოსალოდნელი წმინდა საოპერაციო შემოსავლების გამოანგარიშებასთან დაკავშირებით, გადასახადის მთლიანი გადასახადების გამოკლებით?
9. რას წარმოადგენს "კორექტირებული გადასახადი" («Adjusted Tax») და როგორ შეიძლება მისი გამოყენება სხვადასხვა სახის ფულადი ნაკადების პროგნოზირებისთვის?
10. როგორ აერთიანებს "ეკონომიკური მოგების" მოდელი ბიზნესის შეფასების მომგებიან და ქონებრივ (ხარჯიან) მიდგომებს?

ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 25

1. რა უნდა ამჯობინოს პროფესიონალმა შემფასებელმა:
 - ა) კომპანიის ქონების შეფასების შესაძლებლობა, თუ კომპანიის აქტივები სპეციფიკურია;

ბ) კომპანიის მომავალი შემოსავლების შეფასების შესაძლებლობა მისი კონკრეტული აქტივების გამოყენებით?

სწორი პასუხი: (ბ) რადგან კომპანიის აქტივები აქტივების სპეციფიკის მიხედვით არ არის ლიკვიდური და მისი შეფასების საფუძველზე არ შეიძლება დაეფუძნოს ბაზრის მონაცემებს.

2. კომპანიის კაპიტალის შეფასებისას, პროგნოზირების შემდგომ პერიოდში ფულადი სახსრების მოძრაობის გათვალისწინებით, უნდა:

ა) განისაზღვროს საკუთარი კაპიტალის ფულადი სახსრების მოძრაობა საპროგნოზო პერიოდის უახლოეს დროში, საკუთარი კაპიტალის ღირებულების დისკონტირება;

ბ) პროგნოზირების შემდგომ პერიოდში, დაგეგმეთ თავისუფალი ფულადი სახსრების თავისუფალი დონის საშუალო დონე, კაპიტალიზაცია მოახდინეთ კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულებით (კაპიტალის მომავალი ოპტიმალური სტრუქტურისა და საკუთარი კაპიტალისა და სასესხო კაპიტალის მოსალოდნელი ღირებულების საფუძველზე);

გ) (ა) + (ბ); დ) სხვაგვარად მოქცევა.

სწორი პასუხი: (გ), რადგან ეს უფრო სწორად და ამავე დროს ხელს უწყობს ფულადი ნაკადების დაგეგმვას პროგნოზირების შემდგომ პერიოდში.

3. საჭიროა თუ არა წინა კითხვაში ასახულ მოდელში, რომ შემცირდეს პროგნოზირებული პერიოდის პროგნოზირებული ბოლოსთვის პროგნოზირების პერიოდში მოსალოდნელი საშუალო თავისუფალი ფულადი ნაკადების კაპიტალიზაციის შედეგის ჯამით:

ა) დიახ;

ბ) არა;

გ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია: (ა), რადგან თავისუფალი ფულადი ნაკადები არ ასახავს აღნიშნული სესხის დაფარვას.

4. "ეკონომიკური მოგების" მოდელი ახორციელებს:

ა) ბიზნესის შეფასების მომგებიან მიდგომას;

ბ) ქონების (ღირებულების) მიდგომა ბიზნესის შეფასებისადმი;

გ) შემოსავლისა და ქონების (ღირებულების) მიდგომა ბიზნესის შეფასებისადმი ერთდროულად.

სწორი პასუხია: (გ), რადგან ის ითვალისწინებს როგორც კომპანიის აქტივების შეფასებას, ასევე მათი გამოყენებიდან მომავალი შემოსავლების აღრიცხვას.

5. განსხვავება საკუთრების (ფართო გაგებით) მიდგომასა და დანახარჯების მიდგომას შორის, როგორც მისი მოდიფიკაცია არის ის, რომ:

ა) საკუთრების (ფართო გაგებით) მიდგომა გულისხმობს ინდივიდუალური აქტივების შეფასების შესაძლებლობას საბაზრო ან შემოსავლის მიდგომების გამოყენებით;

ბ) დანახარჯების მიდგომა არის ქონების მიდგომის ისეთი გამოყენება, როდესაც საწარმოს აქტივები ფასდება მათი ჩანაცვლების ღირებულებით;

გ) ა) + (ბ).

სწორი პასუხი: (გ) - იხილეთ მსჯელობა მე -10 თავში.

6. შესაძლებელია, პრინციპში, დადგინდეს ბიზნესის შეფასების შედეგებისადმი ნდობის რიცხვითი კოეფიციენტები მისი შეფასების ალტერნატიული შემოსავლის, ქონების და საბაზრო მიდგომების გამოყენებით და შეფასების საშუალო შეწონილი ღირებულების მიღება ამ მიდგომების შესაბამისად:

ა) დიახ;

ბ) არა;

გ) არ შეიძლება დარწმუნებით თქვა?

სწორი პასუხია (ბ), ვინაიდან (და ეს არის ეროვნული რუსული ღირებულების შემქმნელთა მნიშვნელოვანი შეცდომა) ნაცვლად იმისა, რომ დაადგინონ ასეთი ნდობის კოეფიციენტები, თვითნებურად გაბათილონ შეფასების სიზუსტე სხვადასხვა შეფასების მიდგომების ფარგლებში, საჭირო იყო ბიზნესის შემფასებლებისათვის აეკისრებინათ ერთადერთი მეთოდი, რომელიც ყველაზე შესაფერისია კონკრეტული შეფასების მიზნებისათვის.

თავი 26

საბრუნავი კაპიტალის მართვის ელემენტები და ეფექტიანობის შეფასების სისტემის მოდელირება

26.1. საბრუნავი კაპიტალის მართვის ელემენტები და მარაგების ფორმირების მიზნები

26.2. საბრუნავი კაპიტალის მართვის ეფექტიანობის შეფასება და მარაგების კონტროლის სისტემის მოდელირება

- ❖ **სემინარი/დისკუსია თემაზე:** „შეკვეთის ეკონომიური მოცულობის განსაზღვრაზე (საილუსტრაციო მაგალითები)“
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის.

თავი 26

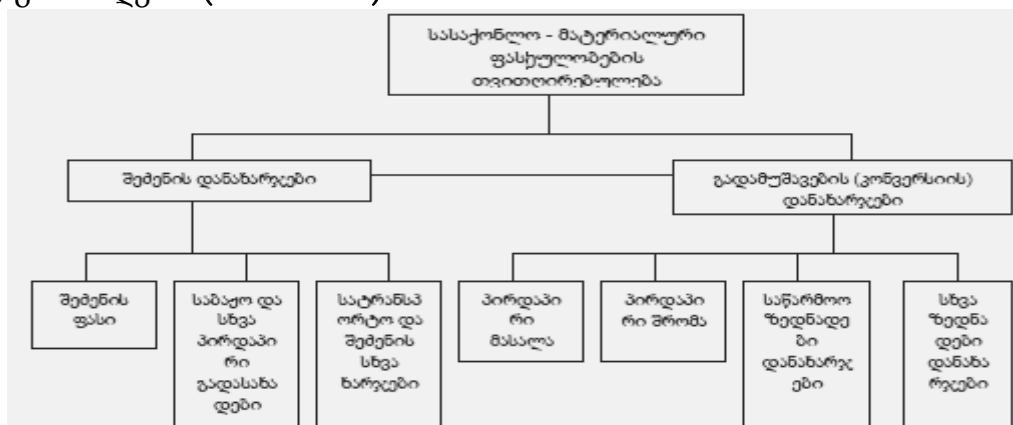
საბრუნავი კაპიტალის მართვის ელემენტები და ეფექტიანობის შეფასების სისტემის მოდელირება

26.1. საბრუნავი კაპიტალის მართვის ელემენტები და მარაგების ფორმირების მიზნები

სამეწარმეო ორგანიზაციებში (კომპანიებში) სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები შემდეგი ჯგუფებისაგან შედგება:

- ა) ნედლეულისა და მასალების;
- ბ) დაუმთავრებელი მოცულობა საწარმოებში;
- გ) მზა პროდუქციის;
- დ) მზა პროდუქციისაგან, რომელიც რეალიზაციას ელოდება.

სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ღირებულების შეფასების ძირითად მეთოდებად გვევლინება: ა) თვითღირებულებით (cost) ან ბ) საბაზრო ღირებულებით (market) განსაზღვრა. (იხ. ნახ.26.1)

ნახ. 26.1. სასაქონლო - მატერიალური ფასეულობების თვითღირებულების ფორმირების სქემა

სასაქონლო - მატერიალური ფასეულობების თვითღირებულება მოიცავს მათ შემენასა და გადამუშავებასთან დაკავშირებულ ყველა დანახარჯს, აგრეთვე ამ ფასეულობების სათანადო მდგომარეობაში მოყვანისა და ადგილსამყოფელამდე ტრანსპორტირების დანახარჯებს.

სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების დახასიათებისას შემდეგი სამი საკვანძო საკითხი უნდა იქნეს განხილული:

- 1) მარაგების აღრიცხვის პრობლემა,
- 2) მარაგების შეფასების პრობლემა,
- 3) მარაგების ანგარიშგებაში ასახვის პრობლემა.

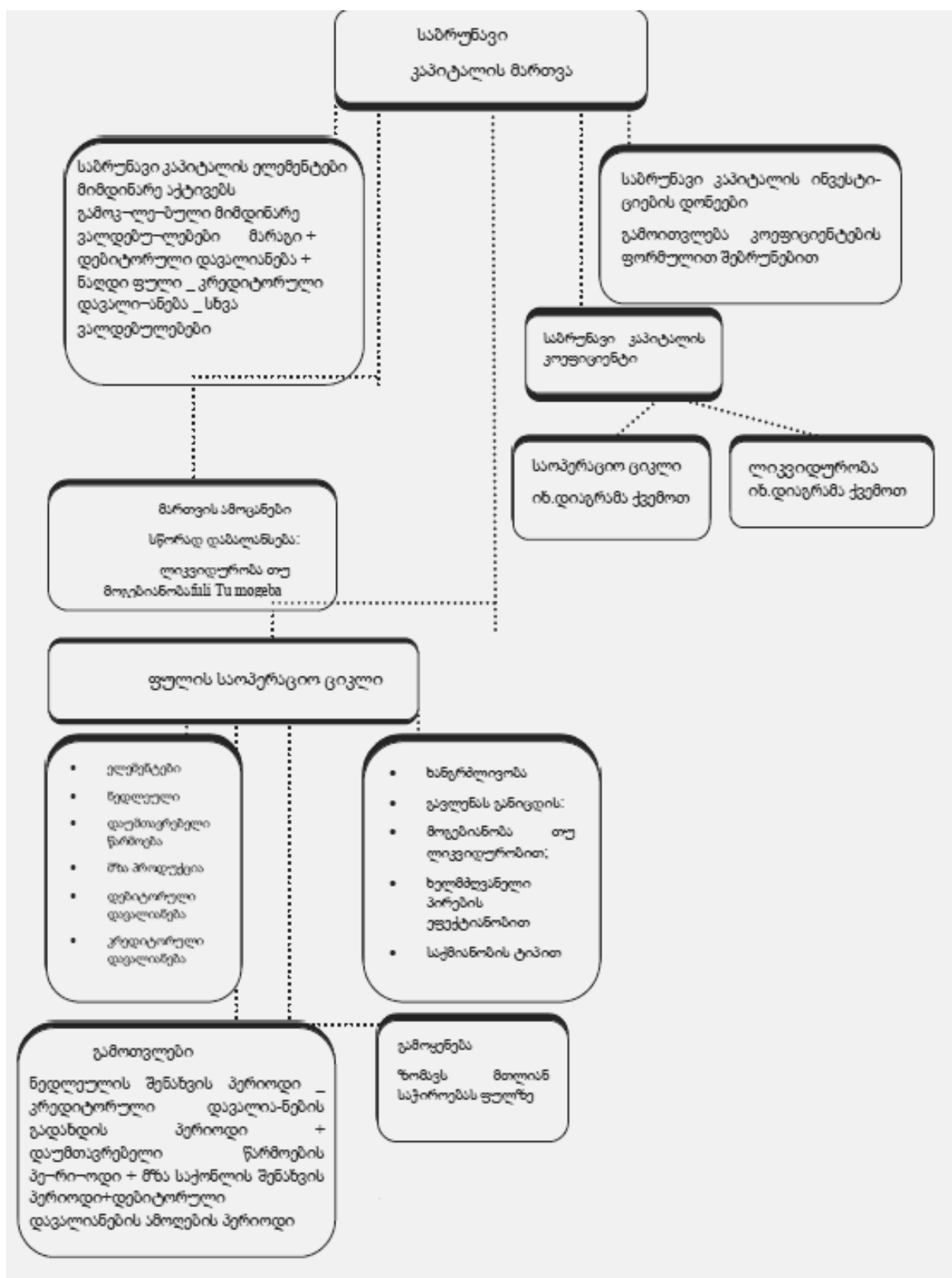
საერთო შემთხვევაში მზა პროდუქციის თვითღირებულების ცნებაში ჩაირთვება შრომის პირდაპირი დანახარჯები, მასალების პირდაპირი დანახარჯები და საწარმოო ზედნადები ხარჯები. საერთო და ადმინისტრაციული ხარჯები, საქონლის გაყიდვასთან დაკავშირებული დანახარჯები, რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებაში კი არ ჩაირთვება, არამედ ცალკე სტროფის სახით ჩაიწერება. სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების აღრიცხვის ორი შესაძლო ხერხი არსებობს: ა) მარაგების მუდმივად აღრიცხვის სისტემა, როდესაც ყველა შემენა პირდაპირ სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ანგარიშზე ჩაიწერება, ხოლო მათი გაყიდვა კი – მზა პროდუქციის თვითღირებულებაში ჩაირთვება; ბ) მარაგების პერიოდულად აღრიცხვის სისტემა, რომლის დროსაც ბალანსის სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების მუხლი გარკვეული პერიოდის (თვის) განმავლობაში უცვლელი რჩება, ყველა შემენა კი – შემენის ცალკე ანგარიშზე აისახება; საბოლოო მარაგების სიდიდე ფიზიკური ინვენტარიზაციის გზით განისაზღვრება, ხოლო რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება კი – პერიოდის ბოლოსათვის შემდეგი ფორმულით გაიანგარიშება: რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება = საწყისი მარაგები + შესყიდვები – საბოლოო მარაგები.

საბრუნავი კაპიტალის მართვა არის როგორც მიმდინარე აქტივების და ასევე ვალდებულებების ყველა ასპექტის მართვა, რათა აქტივებზე უკუგების მაქსიმალური გაზრდის დროს მინიმუმამდე შემცირდეს გაკოტრების რისკი (იხ. ნახ. 26.2).

საბრუნავ კაპიტალში ინვესტირებას აქვს დანახარჯები:

- ❖ დაფინანსების დანახარჯები;
- ❖ შესაძლო განუხორციელებელი ინვესტირების ალტერნატიული ღირებულება.

საბრუნავი კაპიტალის მართვის მთავარი ამოცანაა, მიაღწიოს მიმდინარე აქტივებისა და მიმდინარე ვალდებულებების სწორად დაბალანსებას. მიმდინარე აქტივები წარმოადგენს საბალანსო ანგარიშგების მთავარ მუხლს და განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პატარა კომპანიებისათვის. საბრუნავი კაპიტალის არასწორი მართვა ყველაზე ხშირად წარმოშობს ბიზნესის ჩავარდნის პრობლემას. ლიკვიდურობასა და მოგებიანობას შორის კომპრომისი და ამ უკანასკნელის როლი არსებითი საკითხებია ბიზნესის მიერ საბრუნავ კაპიტალში განსახორციელებელი ინვესტიციების დადგენაში.

ნახ. 26.2. საბრუნავი კაპიტალის მართვის სქემა

მნიშვნელოვანია განვასხვავოთ ფულადი ნაკადები და მოგება ერთმანეთისაგან. ფულადი ნაკადები ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც მოგება. ზარალზე წასული კომპანიები შეიძლება გადარჩნენ, თუ მათ აქვთ ლიკვიდურობა. მოგებიანი კომპანიები შესაძლებელია გაკოტრდნენ, თუ მათ ვერ მოახერხეს ვალდებულებების გადახდა (ხელფასები, მომწოდებლის ვალი, ოვერდრაფტის პროცენტი და ა.შ.).

ქვემოთ განხილულია ზოგიერთი ისეთი ოპერაციის მაგალითი, რომელიც ამგვარ “კომპრომისულ” გავლენას ახდენს ფულად ნაკადებსა და მოგებაზე, კერძოდ:

- ა) გრძელვადიანი აქტივის შეძენა ნაღდი ფულით. მომწოდებელს სრული თანხა გადაეცემა აქტივის მოწოდებისთანავე, თუმცა მოგებიდან მისი ღირებულება გამოიქვითება დროთა განმავლობაში დარიცხული ცვეთის მიხედვით;
 - ბ) საქონლის გაყიდვა კრედიტით. მოგება სრულად იქნება დაკრედიტებული მაშინვე, როგორც კი გაყიდვის ოპერაცია დადასტურდება, თუმცა ფული შესაძლებელია არ იქნეს მიღებული საკმაოდ მნიშვნელოვანი დროის მანძილზე;
 - გ) გადასახადის გადახდა შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს დროში მის გავლენაზე საანგარიშგებო მოგებასა და ფულად ნაკადზე.
- ცხადია, რომ ფულადი ნაკადები და ნაშთები ისეთივე მონიტორინგს საჭიროებენ, როგორსაც მოგება. ფულად ნაკადებზე ადეკვატური ინფორმაციის საჭიროება არსებითია ხელმძღვანელი პირების მიერ მათი პასუხისმგებლობის შესასრულებლად.

საქონლის (მარაგების)დიდი პარტიის შესყიდვის შემთხვევაში მისაღები ფასდათმობის პირობებით გაიზრდება მოგებიანობა, თუმცა უფრო მეტი მარაგის შესყიდვის გამო, ვიდრე მიმდინარედ არის საჭირო მცირდება ლიკვიდურობა; •მომხმარებლებზე კრედიტის შეთავაზება (მოიზიდავს მეტ მომხმარებელს, შესაბამისად, გააუმჯობესებს მოგებას, მაგრამ შეამცირებს ლიკვიდურობას).

ზოგჯერ არსებობს საპირისპირო სიტუაცია, როცა შესაძლებელია კომპანიამ გააუმჯობესოს ლიკვიდურობა მოგებიანობის სანაცვლოდ. მაგალითად, მომხმარებელზე ადრეული გადახდისათვის შეთავაზებული ფასდაკლება. ფულის საოპერაციო ციკლი ასახავს ფირმის ინვესტიციას საბრუნავ კაპიტალში, რადგან იგი პროდუქციის წარმოების გზით მოძრაობს გაყიდვებისაკენ. ინვესტიცია საბრუნავ კაპიტალში თანდათანობით იზრდება. თავდაპირველად ის არის მხოლოდ ნედლეულში, მაგრამ შემდგომ შრომით და ზედნადებ ხარჯებში წარმოების პროცესიდან გამომდინარე. ინვესტიცია შეიძლება შენარჩუნდეს წარმოების პროცესში და მზა საქონლის შენახვის პერიოდში და ასევე დებიტორული დავალიანების საბოლოო ამოღებამდე. (შენიშვნა: წმინდა ინვესტიციები შესაძლებელია შემცირდეს სავაჭრო კრედიტის აღებით მომწოდებლებისაგან). ციკლის ხანგრძლივობა დამოკიდებულია: გადაწყვეტილებაზე „ლიკვიდურობა თუ მოგება“; მმართველობითი პროცესის ეფექტიანობაზე; დარგის ნორმაზე, მაგალითად, საცალო თუ სამშენებლო. საბრუნავი კაპიტალის ბრუნვა .აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტი მიუთითებს, თუ რა რაოდენობის რეალიზაციაა აქტივებთან მიმართებაში. ეს მაჩვენებელი აჯამებს საწარმოს საბალანსო უწყისის მარცხენა ნაწილის (ანუ აქტივების) მდგომარეობას:

$$\text{აქტივების ბრუნვალობის კოეფიციენტი} = \frac{\text{გაყიდვები}}{\text{მთლიანი აქტივები}}$$

კარგი არის თუ ცუდი ბევრი აქტივი?

თუ საწარმო არ აპირებს ბიზნესიდან გასვლას, მისი ღირებულება არ განისაზღვრება აქტივებით. მთავარი განმსაზღვრელი ინდიკატორი ასეთ შემთხვევაში არის შემოსავლის ის ნაკადები, რომელთა გამომუშავებასაც აპირებს საწარმო თავისი საქმიანობით. უფრო მეტიც, იდეალური იქნებოდა ისეთი საწარმო, რომელიც შემოსავალს გამოიმუშავებდა აქტივების გარეშე, თუმცა ასეთი რამე ბუნებაში არ ხდება.

აქტივების ბრუნვალობის კოეფიციენტი ზომავს, თუ რა რაოდენობის გაყიდვები მოდის აქტივების თითოეულ ლარზე. მაგალითისთვის, თუ ბრუნვალობის კოეფიციენტია 0.84, ეს ნიშნავს იმას, რომ აქტივებში დაბანდებულ ყოველ 1 ლარზე საწარმომ მოახდინა 0.84 ლარის (ანუ 84 თეთრის) გაყიდვები.

აქტივების ბრუნვალობის კოეფიციენტი აერთიანებს აქტივების შემადგენელი ცალკეული აქტივების ბრუნვალობასაც. ამ ცალკეულ აქტივებში გამოსაყოფია:

- ა) მასალების ბრუნვალობის კოეფიციენტი,
- ბ) დებიტორული დავალიანების ინკასაციის პერიოდის კოეფიციენტი,
- გ) კრედიტორული დავალიანების დაფარვის პერიოდის კოეფიციენტი,
- დ) ფიქსირებული აქტივების ბრუნვალობის კოეფიციენტი.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი:

- ა) მასალების ბრუნვალობის კოეფიციენტი

მასალების ბრუნვალობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს, თუ როგორ სწრაფად ახერხებს საწარმო ნედლეული მასალების რეალიზაციას:

$$\begin{array}{lcl} \text{მასალების} & & \text{გაყიდული მასალების ღირებულება} \\ \text{ბრუნვალობის} & = & \text{-----} \\ \text{კოეფიციენტი} & & \text{მთლიანი მასალების ღირებულება} \end{array}$$

შესაბამისად (პირობითი ამოცანისათვის), მასალების ბრუნვალობის კოეფიციენტი იქნება: მასალების ბრუნვალობის კოეფიციენტი = 464.6/144.0=3.2.-ჯერ

ეს კოეფიციენტი ნიშნავს, რომ ტიპური სასაქონლო ერთეული საწარმოს საწყობში წლის განმავლობაში შედის 3.2-ჯერ; ანუ იგივე აქტივი, სანამ გაიყიდება, საწყობში ჩერდება 3.75 თვე (12 თვე/3,2=3.75 თვეს).

12 3,75 3, 2 მასალების ბრუნვალობა/დღე / მასალების ბრუნვალობის კოეფიციენტი გაყიდვები პირდაპირ არის დამოკიდებული ნედლეულსა და მასალებზე – რაც მეტი მასალები მოიხმარება მზა პროდუქციის შესაქმნელად და სწრაფად ხორციელდება რეალიზაცია, მით უფრო მეტჯერ მოხდება ნედლეულის ბრუნვაც. ამავე დროს

საწარმომ ზუსტად უნდა შეაფასოს თავისი შესაძლებლობები და მინიმუმამდე დაიყვანოს ისეთი სიტუაცია, როდესაც ნედლეულისა და მასალების მცირე რაოდენობის გამო ვერ შეძლებს კლიენტების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას.

ბ) დებიტორული დავალიანების ინკასაციის პერიოდის კოეფიციენტი
დებიტორული დავალიანების ინკასაციის პერიოდის კოეფიციენტი უჩვენებს, თუ როგორ ახორციელებს საწარმო დებიტორული დავალიანების მართვას:

დებიტორული დავალიანება პერიოდის საკრედიტო გაყიდვები / 365 ჩვენს მაგალითში დებიტორული დავალიანების ინკასაციის პერიოდი = $181,3/941/365=70,3$ დღეს.

განმარტოთ, რას ნიშნავს საკრედიტო გაყიდვები: საქართველოს რეალობაში საკრედიტო გაყიდვები (საქონლის რეალიზაციის ისეთი ფორმა, როდესაც მომწოდებელი მყიდველს გადაუტვირთავს საქონელს და ანგარიშსწორებას მოგვიანებით აქვს ადგილი – 1,2 ან 3 თვის შემდეგ) იშვიათია, ვინაიდან გარიგებების უმეტესობა ნაღდი ფულის საშუალებით ადგილზევე ხორციელდება.

ეს მაშინ, როდესაც ცნობილია, საზღვარგარეთის ბიზნესში გარიგებების დიდი უმეტესობა სწორედ რომ საკრედიტო პირობების დაცვით ხდება, ანუ გამყიდველი კომპანია გადატვირთული საქონლისთვის ანაზღაურებას არა იმავე დღეს, არამედ 1,2 ან 3 თვის შემდეგ ითხოვს. სწორედ ამიტომ მოცემულ შემთხვევაში ჩავთვალოთ, რომ ყველა გაყიდვა განხორციელდა კრედიტით.

კომპანიები, როგორც წესი, მიისწრაფვიან დააყვანონ კლიენტებისგან მიღებულ საქონელზე ანგარიშსწორება, რათა უფრო უკეთესად მოხდეს ხელთ არსებული ფულადი რესურსების განკარგვა. ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს იმას, რომ ანგარიშსწორება გვიანდება, ან ცდება კონტრაქტში დაფიქსირებულ ვადებს. სანდო პარტნიორის რეპუტაციის შენარჩუნება ყოველი კომპანიის უპირველეს ამოცანას წარმოადგენს.

ასე რომ, თუ ჩვენს შემთხვევაში საწარმო თავის მიერ გადატვირთულ პროდუქციას ყიდის ანგარიშსწორების 90-დღიანი კრედიტის პირობით, მაშინ მის მიერ დებიტორული დავალიანების 70-დღიანი ინკასაციის ციფრი საკმაოდ კარგ მაჩვენებლად შეიძლება ჩაითვალოს.

გ) კრედიტორული დავალიანების დაფარვის მაჩვენებელი
კრედიტორული დავალიანების დაფარვის კოეფიციენტი უჩვენებს, თუ როგორ ახორციელებს საწარმო კრედიტორული დავალიანების მართვას:

კრედიტორული დავალიანების =	კრედიტორული დავალიანება
დაფარვის პერიოდი	საკრედიტო შესყიდვები / 365

ჩვენს მაგალითში კრედიტორული დავალიანების დაფარვის პერიოდი = $1,000 \cdot 2/464 \cdot 6/365=78,7$ დღეს.

თუ დავაკვირდებით, დავინახავთ, რომ მნიშვნელში გამოიყენება საკრედიტო შესყიდვები (ვინაიდან საკრედიტო შესყიდვები წარმოადგენს იმ ოპერაციას,

რომელიც გამოიწვევს საკრედიტო დავალიანების ზრდას). ამასთან, როგორც წესი, საკრედიტო შესყიდვები იშვიათად არის ცნობილი გარე პირისთვის. სწორედ ამიტომ მის ნაცვლად მნიშვნელში იყენებენ გაყიდული მასალების თვითღირებულებას (როგორც ეს ჩვენს შემთხვევაშია წარმოდგენილი). შესაბამისად, ჩვენს შემთხვევაში კრედიტორული დავალიანების დაფარვის პერიოდის ფორმულა შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს:

$$\begin{array}{lcl} \text{კრედიტორული} & & \text{კრედიტორული დავალიანება} \\ \text{დავალიანები} = & \frac{}{} & \\ \text{დაფარვის პერიოდი} & & \text{გაყიდული მასალების თვითღირებულება} \end{array}$$

მარაგების ფორმირების მიზნები

მრავალი კომპანიისთვის მარაგი წარმოადგენს უმთავრეს ინვესტიციას. ადვილი მნიშვნელოვანია არსებული მარაგის დონის შემცირება აუცილებელი მინიმუმის დონემდე.

საბრუნავი კაპიტალის ინვესტირების დონეები

საბრუნავი კაპიტალის საჭირო დონეზე გავლენას ახდენს შემდეგი ფაქტორები:

- 1) საქმიანობის ბუნება (ხასიათი), მაგალითად, საწარმოო კომპანიებს სჭირდებათ მეტი მარაგი, ვიდრე მომსახურების კომპანიებს;
- 2) მომწოდებლის მოწოდების დროის გაურკვევლობა. გაურკვევლობა ნიშნავს, რომ საჭიროა დამატებითი მარაგის შენახვა, რათა თავიდან იქნეს აცილებული მოწოდების არასტაბილურობიდან გამომდინარე მოსალოდნელი ზიანი;
- 3) კომპანიის საქმიანობის საერთო დონე. როგორც კი შემოსავალი იზრდება, დებიტორული დავალიანება, მარაგი და ა.შ. იზრდება;
- 4) კომპანიის საკრედიტო პოლიტიკა. რაც უფრო მკაცრია აქვს კომპანიას კრედიტით საქონლის გაყიდვის პოლიტიკა, მით ნაკლებია დებიტორული დავალიანების დონე;
- 5) საოპერაციო ციკლის ხანგრძლივობა. რაც უფრო მეტი დრო სჭირდება მასალების მზა პროდუქციად და ფულად გარდაქმნას, მით მეტი ინვესტიციებია საჭირო საბრუნავ კაპიტალში;
- 6) მომწოდებლის საკრედიტო პოლიტიკა. რაც უფრო ნაკლები კრედიტია კომპანიაზე გაცემული, მით უფრო ნაკლები საკრედიტო დავალიანება აქვს მას გადასახდელი და მით უფრო მაღალი აქვს წმინდა ინვესტიციები საბრუნავ კაპიტალში.

მარაგის მაღალი დონის შენახვა ძვირია შემდეგი მიზეზების გამო: შესყიდვის დანახარჯები; შენახვის დანახარჯები; დასაწყობება; საწყობების ადმინისტრირება; ქურდობის (დაზიანების, დაძველების) რისკი.

მარაგის მაღალ დონესთან დაკავშირებული დანახარჯების დახასიათება

მარაგის შენახვა წარმოადგენს საბრუნავი კაპიტალის უმთავრეს ინვესტიციას და ამიტომ მისი დონეები განსაკუთრებით უნდა კონტროლდებოდეს. მარაგთან

დაკავშირებული დანახარჯი მხოლოდ საქონლის შესყიდვა კი არ არის, არამედ მისი დასაწყობება, დაზღვევა და მართვა, სანამ ის მარაგად მიიჩნევა.

შესყიდვის დანახარჯები. მარაგის შესყიდვისას ხდება კაპიტალის დაბანდება მარაგში, რომელსაც გაყიდვამდე (არსებული სახით ან მზა პროდუქციად გარდაქმნის შემდეგ) შემოსავალი არ მოაქვს. ეს „დაკარგული“ შემოსავალი მარაგის შენახვის ალტერნატიულ ღირებულებას წარმოადგენს.

დასაწყობება და საწყობების ადმინისტრირება: მარაგი უნდა დასაწყობდეს. კომპანიამ უნდა დაარიცხოს სასაწყობე ფართობის იჯარის დანახარჯები. თუ კომპანია საკუთარ ფართობს იყენებს, წარმოიქმნება ალტერნატიული ღირებულება, რომელიც დაკავშირებულია იმ შემოსავალთან, რასაც ეს ფართობი, ალტერნატიული გამოყენების შემთხვევაში, მოიტანდა. გარდა ამისა, შეიძლება არსებობდეს ისეთი დამატებითი მოთხოვნებიც, როგორიცაა კონტროლირებადი ტემპერატურა ან განათება, რომლებიც კიდევ დამატებით სახსრებს საჭიროებს.

სხვა რისკები: დასაწყობების შემდეგ, შესაძლოა, საჭირო გახდეს მარაგის დაზღვევა, სპეციალური მოწყობილობები მოხმარების ადგილამდე მარაგის ტრანსპორტი-რებისათვის და/ან თანამშრომლების სპეციალური შტატი საწყობის მართვისათვის და გაქურდვისაგან მის დასაცავად. როდესაც მარაგის დონე მაღალია, მარაგის კონტროლის მაღალტექნოლოგიური სისტემებისათვის, შესაძლოა, საჭირო გახდეს მნიშვნელოვანი ინვესტიციებიც.

რაც უფრო დიდი ხნის განმავლობაში ინახება მარაგი, მით უფრო მაღალია მისი გაფუჭების ან დაძველების რისკი. ეს შეეხება, მაგალითად, მალფუჭებად, მოდურ ან მაღალტექნოლოგიურ პროდუქციას.

მარაგის დაბალ დონესთან დაკავშირებული დანახარჯები

როდესაც შენახული მარაგის დონე მეტისმეტად დაბალია, კომპანია, შესაძლოა, აღმოჩნდეს ისეთი ალტერნატიული პრობლემების წინაშე, როგორიცაა:

- მარაგის დეფიციტი: დაკარგული ზღვრული მოგება; წარმოების შეფერხება; განსაკუთრებული აუცილებლობით გამოწვეული შეკვეთები;
- მორიგი შეკვეთების/დანადგარების გადაწყობის მაღალი ღირებულებები;
- დიდი მოცულობების გამო, მისაღები ფასდათმობების დანაკარგები.

მარაგის დაბალ დონესთან დაკავშირებული დანახარჯების დახასიათება:

მარაგის დეფიციტი. საქმიანობის დროს წარმოებაში გამოყენებული რომელიმე კონკრეტული პროდუქტის გამოლევა შეიძლება გამოიწვიოს საწარმოო პროცესის შეფერხება, რასაც, თავის მხრივ, მოჰყვება მოცდენილი დრო, დაუმთავრებელი წარმოების მარაგის დაგროვება და, შესაძლოა, დაკარგული შეკვეთებიც. ანალოგიურად, გაყიდვების პროცესში მზა პროდუქციის გამოლევას შედეგად მოჰყვება მომხმარებლის უკმაყოფილება და, შესაძლოა, სამომავლოდ დაკარგული შეკვეთებიც, მომხმარებლის ალტერნატიულ მომწოდებლებზე გადართვის შემთხვევაში. დეფიციტის საშიშროების გამოკვეთის დროს, მისი თავიდან აცილების მიზნით, კომპანია შეეცდება საჭირო მარაგის სასწრაფოდ შესყიდვას, თუნდაც (შესაძლებელია) უფრო ძვირი ან უფრო დაბალი ხარისხის მომწოდებლისგან.

მორიგი შეკვეთების/დანადგარების გადაწყობის ღირებულებები: მარაგის გამოღვევის თითოეულ შემთხვევაში საჭირო ხდება ახალი მარაგის შეძენა. მარაგის შესყიდვისას წარმოიქმნება ადმინისტრირებასთან დაკავშირებული დანახარჯები – შესყიდვის განაცხადის შევსება, შეკვეთის სანქციონირება, შეკვეთის განთავსება მომწოდებელთან, მოწოდებული პროდუქციის მიღება და შემოწმება და ანგარიშ-ფაქტურის საბოლოო ანგარიშსწორება. წარმოებაში გადამუშავების შემთხვევაში, ყოველი ახალი პარტიის წარმოებისას მარაგს დაერიცხება მანქანა-დანადგარების გადაწყობის დანახარჯებიც.

დიდი მოცულობების გამო მისაღები ფასდათმობების დანაკარგები

მარაგის დიდი მოცულობით შესყიდვას ხშირად მოჰყვება მომწოდებლის მხრიდან ფასდათმობები. როდესაც მარაგის დაბალ დონეზე შენახვის მიზნით, მარაგის შეკვეთაში თითოეულ ჯერზე მხოლოდ მცირე რაოდენობის შესყიდვა ხდება, დიდი მოცულობების გამო, მისაღები ფასდათმობები ხელმისაწვდომი აღარ არის. ამგვარად, მარაგის კარგად მართვის მიზან-ამოცანაა, რომ მატერიალური მარაგის თითოეული სახისათვის დადგინდეს:

- მორიგი შეკვეთის ოპტიმალური დონე – მარაგში დარჩენილ რამდენ ერთეულზე კეთდება მორიგი შეკვეთა;
- მორიგი შეკვეთის ოპტიმალური მოცულობა – რამდენი ერთეულის შეკვეთა უნდა მოხდეს შეკვეთის განთავსებისას. პრაქტიკაში, ეს გულისხმობს, ერთი მხრივ, შენახვის დანახარჯების და, მეორე მხრივ, დეფიციტისა და მორიგი შეკვეთის დანახარჯების დაბალანსებას.

დამაბალანსებელი ქმედობა ლიკვიდურობასა და მოგებიანობას შორის, რომელიც შესაძლებელია აგრეთვე განხილული იყოს, როგორც კომპრომისი შენახვის დანახარჯებსა და დეფიციტის/მორიგი შეკვეთის დანახარჯებს შორის, არსებითი ასპექტია მარაგის მართვასთან დაკავშირებული ნებისმიერი დისბალანსის დროს.

საილუსტრაციო მაგალითი. განვსაზღვროთ ლიკვიდურობა თუ მოგებიანობა. დავალება: შეავსეთ ცხრილში 26.1 ცარიელი ადგილები და განსაზღვრეთ საბრუნავი კაპიტალის მაღალი ან დაბალი დონის უპირატესობები:

ამოხსნა:

ლიკვიდურობა და მოგებიანობის კოეფიციენტების გამოყენებით შესრულებულია და საბრუნავი კაპიტალის მართვის ასპექტები მოცემულია ცხრილ 26.2-ში.

ცხრილი 26.1

მისი მაღალ დონეზე შენარჩუნების უპირატესობა 		მისი დაბალ დონეზე შენარჩუნების უპირატესობა
	მარაგი	
	+	
	დებიტორული დავალიანება	
	+	
	ფული	
	=	
	მიმდინარე აქტივები	
	-	
	კრედიტორული დავალიანება	
	=	
	საბრუნავი კაპიტალი	

ცხრილი 26.2.

მისი მაღალ დონეზე შენარჩუნების უპირატესობა 		მისი დაბალ დონეზე შენარჩუნების უპირატესობა
• მცირე მარაგი • პარტიებით შესყიდვაზე ფასდათმობა შეკვეთის შემცირებული დანახარჯები	მარაგი	• ნაკლები თანხა არის გამოყენებული მარაგში • ნაკლები საწვობის ხარჯები მოქნილობა
	+	
მომხმარებელს მოსწონთ კრედიტი – მოგებიანია და იზიდავს მეტ კლიენტებს	დებიტორული დავალიანება	• ნაკლები თანხაა საჭირო • ნაკლები შანსია უიმედო ვალების კრედიტის კონტროლის ნაკლები დანახარჯები
	+	
• შეუძლია ვალები გადაიხადოს დროულად • აქვს შესაძლებლობა ისარგებლოს მოულოდნელი შესაძლებლობებით • თავს არიდებს დიდ საკრედიტო დანახარჯებს	ნაღდი ფული	• შესაძლებელია ნაშეტი შემოსავლის მაღალი უკუგებით ინვესტირება • შედარებით დაცულია შთანთქმისაგან
	=	
	მიმდინარე აქტივები	
	-	
ინარჩუნებს თავის ფულს – იაფი დაფინანსება	კრედიტორული დავალიანება	• აქვს უპირატესობა ისარგებლოს სწრაფი გადანდებისთვის ფასდათმობით • ინარჩუნებს კარგ საკრედიტო სტატუსს ინაცვლებს ყველაზე მოსახერხებელი მომწოდებლისაგან
	=	
	საბრუნავი კაპიტალი	

26.2. საბრუნავი კაპიტალის მართვის ეფექტიანობის შეფასება და მარაგების კონტროლის სისტემის მოდელირება

საზღვარგარეთული ქვეყნების პრაქტიკაში განვითარდა მარაგის მართვის პროცესების გამარტივების შემდეგი სისტემები: ბუნკერული სისტემები; პერიოდული მიმოხილვა; „ზუსტად ვადაში“ (JIT). განვიხილოთ თითოეული მათგანი:

1. ბუნკერული სისტემები. ბუნკერული სისტემა წარმოადგენს მარტივ ვიზუალურ სისტემას მორიგი შეკვეთის შეხსენებისთვის. ორბუნკერიანი სისტემა. ორბუნკერიანი სისტემა იყენებს ორ ბუნკერს. მაგ., A-ს და B-ს. A ბუნკერის დაცლამდე მარაგის მოხმარება ხდება ამ ბუნკერიდან. ფიქსირებულ მოცულობაზე შეკვეთის განთავსების შემდეგ შუალედურ პერიოდში მარაგის გამოყენება ხდება B ბუნკერიდან. შეკვეთის ციკლის (დროის პერიოდი შეკვეთის განთავსებიდან მარაგის ჩამოსვლამდე) განმავლობაში B ბუნკერისთვის სტანდარტულ მარაგს შეადგენს მოსალოდნელი მოთხოვნა პლუს გარკვეული „ბუფერული“ მარაგი. ახალი შეკვეთის ჩამოსვლისთანავე, B ივსება მის სტანდარტულ დონემდე, ხოლო დანარჩენი განთავსდება A-ში. მოთხოვნის შესაბამისად, მარაგის მოხმარება ხდება A-დან და პროცესი მეორდება. ერთბუნკერიანი სისტემა. ანალოგიური სახის მიდგომა ზოგიერთ ფირმას აქვს ერთი ბუნკერისთვისაც. მეთოდების გამოყენების დროს აკურატულად უნდა ფასდებოდეს: შეკვეთის ციკლი; მოთხოვნა შეკვეთის ციკლის განმავლობაში. მოქმედება კი ხორციელდება, როდესაც მარაგის დონე: ეცემა წინასწარდადგენილ მინიმუმზე დაბლა; აჭარბებს წინასწარდადგენილ მაქსიმუმს.

საკონტროლო დონეები.

მარაგის მინიმალური დონე ჩვეულებრივ წარმოადგენს ბუფერულ მარაგს. როდესაც მარაგი ამ დონეზე ქვემოთ ეცემა, მათ შესავსებად, შესაძლოა, საჭირო გახდეს საგანგებო ქმედობები. მაქსიმალური მარაგი უნდა წარმოადგენდეს ნორმალურ პიკურ დონეს, ე.ი. ბუფერულ მარაგს დამატებული მორიგი შეკვეთის მოცულობა. როდესაც მარაგი აჭარბებს ამ მაქსიმუმს, საჭირო ხდება შეკვეთის ციკლში მოთხოვნის შეფასების მიმოხილვა. დონეები შესაძლოა მოდიფიცირებული იყოს აგრეთვე იმისდა მიხედვით, თუ რამდენად ფარდობითად მნიშვნელოვანია ესა თუ ის მარაგი ცალკეული სახის მარაგის ღირებულებების მიხედვით.

2. პერიოდული მიმოხილვის სისტემები (სისტემა შეკვეთის უცვლელი ციკლით) მარაგის დონეების მიმოხილვა ხდება ფიქსირებული დროის ინტერვალებით, მაგ., ყოველ ოთხ კვირაში ერთხელ, და ხდება არსებული მარაგის აღდგენა წინასწარდადგენილ დონემდე, რომელშიც გათვალისწინებულია:

- შესაძლო მოთხოვნა შემდგომ მიმოხილვამდე;
- შესაძლო მოთხოვნა შეკვეთის ციკლის განმავლობაში.

ამგვარად, სისტემაში, რომელშიც შეკვეთის ციკლი ორკვირიანია, ოთხ კვირაში ერთხელ მიმოხილვისას მოითხოვება, რომ მარაგი აღდგეს შემდეგი ექვსი კვირის განმავლობაში შესაძლო მაქსიმალურ მოთხოვნების დონემდე.

3. ზუსტად ვადაში (JIT) სისტემები

„ზუსტად ვადაში“ წარმოადგენს წარმოებისა და მიწოდების ისეთ ჯაჭვურ ტექნიკას, რომლის მიზანია მარაგის დონეების მინიმუმამდე შემცირება და მომხმარებლების მომსახურების გაუმჯობესება არა მხოლოდ მომხმარებლის მიერ მოთხოვნილ ვადებში წარმოებით, არამედ მათთვის საჭირო ზუსტი რაოდენობით და კონკურენტულ ფასებში. „ზუსტად ვადაში“ სისტემებში დამაბალანსებელ ქმედებას წარმოადგენს საქმიანობა „გარ-კვეული რაღაცეების“ გარეშე. მარაგი შემცირებულია აბსოლუტურ მინიმუმამდე ან საერთოდ ამოღებულია.

„ზუსტად ვადაში“ კონცეფციების კომბინაციის შედეგია:

- 1) საწარმოო ქარხანაში მუშაობის შეუფერხებელი დინება;
- 2) მოქნილი საწარმოო პროცესები, რომლებიც მორგებულია მომხმარებლების მოთხოვნებზე;
- 3) მარაგში დაბანდებული კაპიტალის შემცირება.

„ზუსტად ვადაში“ (JIT)–ს პრინციპებით მოქმედი მწარმოებელი ეძებს არა იაფ, არამედ ერთ ისეთ მომწოდებელს, რომელიც უზრუნველყოფს მას მაღალი ხარისხის, ხშირი და საიმედო მოწოდებებით. სანაცვლოდ, მომწოდებელმა შეიძლება გააფართოოს საქმიანობა, შესყიდვებზე გრძელვადიანი შეკვეთების საფუძველზე, რაც, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს მეტ სიცხადეს სამომავლო საქმიანობის დონეში. ძალიან ხშირად მომწოდებლები გასნთავსებულნი არიან კომპანიასთან ახლოს.

გრძელვადიანი კონტრაქტები და ერთ წყაროსთან ურთიერთობა აძლიერებს მყიდველისა და მომწოდებლის ურთიერთობებს და მიმართულია იქითკენ, რომ შედეგად მოიტანოს უფრო მაღალი ხარისხის პროდუქცია. მარაგთან დაკავშირებული პრობლემები გადადის „უკან“ მომწოდებლებზე, რომლებიც მიწოდებას მოთხოვნისთანავე ახორციელებენ.

საწარმოო პროცესებზე „ზუსტად ვადაში“ გავრცელება შეუქცევადად ახდენს გავლენას როგორც მოწოდებაზე, ისე ტრანსპორტირებაზე. მოითხოვება შეტყობინების მიღებიდან მოკლე ვადებში მცირე და ხშირი გადატვირთვები. გადამზიდველი მიიჩნევა თითქმის მწარმოებლის პარტნიორად, მაგრამ ჯარიმებით არმიწოდების შემთხვევაში გადამზიდველებს მოეთხოვებათ შემჭიდროებული გრაფიკები. მარაგის დონეების შემცირება ამცირებს მარაგის აღრიცხვის დროს და საოფისე დანახარჯებს. ამასთან მიუხედავად იმისა, რომ „ზუსტად ვადაში“ (JIT)–თ მარაგის შენახვის დანახარჯები ნულამდეა დაყვანილი, მაღალია შეკვეთის დანახარჯები.

„მარაგების მოძრაობის კონტროლის სისტემის მოდელირება“ - იმ კომპანიებისათვის, რომლებიც არ იყენებენ მარაგის მართვის „ზუსტად ვადაში“ (JIT) სისტემებს მარაგის სახეობებისთვის არსებობს შეკვეთის ოპტიმალური მოცულობა, რომელიც ცნობილია, როგორც შეკვეთის ეკონომიური მოცულობა (EOQ), რომლის

მიზანს წარმოადგენს მარაგის შენახვისა და შეკვეთის მთლიანი დანახარჯების მინიმუმამდე შემცირება.

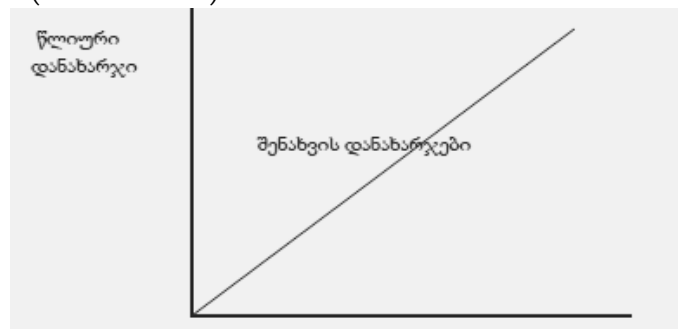
შეკვეთის ეკონომიური მოცულობის ახსნა მარაგის შენარჩუნებისა და შეკვეთის მთლიანი დანახარჯების მინიმუმამდე შემცირება აუცილებელია რელევანტური დანახარჯების დასაბალანსებლად, კერძოდ: ა) მარაგის შენახვის ცვლადი დანახარჯების; ბ) შეკვეთის განთავსების ფიქსირებული დანახარჯების.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი:

1. მარაგის შენახვის დანახარჯების მოდელირება

მოდელი გულისხმობს, რომ ერთეულის შენახვა ერთი წლის განმავლობაში ღირს გარკვეული თანხა (ფორმულაში ეს თანხა აღინიშნება, როგორც CH), ამიტომ, მარაგის საშუალო დონის ზრდასთან ერთად, იზრდება შენახვის მთლიანი დარიცხული წლიური დანახარჯებიც. თუ დავუშვებთ, რომ ყოველი პერიოდისათვის მოთხოვნა ცნობილი და მუდმივია (იხ. ქვემოთ), შესაძლებელია მარაგის საშუალო დონის გამოსახვა შეკვეთის მოცულობასთან დამოკიდებულებაში. როდესაც მარაგის ახალი პარტიის ან სახეობის შესყიდვა ან დამზადება ხდება პერიოდული ინტერვალებით, შეიძლება დავუშვათ, რომ მარაგის დონეები ამგვარად იქნება გამოსახული: თუ X არის შეკვეთის მოცულობა, მაშინ შენახვის წლიური დანახარჯები გამოითვლება შემდეგნაირად: $2x CH$

ამგვარად, ვხედავთ ზრდად (ზემოთ მიმართულ) წრფივ ურთიერთ დამოკიდებულებას მორიგი შეკვეთის მოცულობასა და მარაგის შენახვის მთლიან წლიურ დანახარჯებს შორის (იხ. ნახ. 26.3).

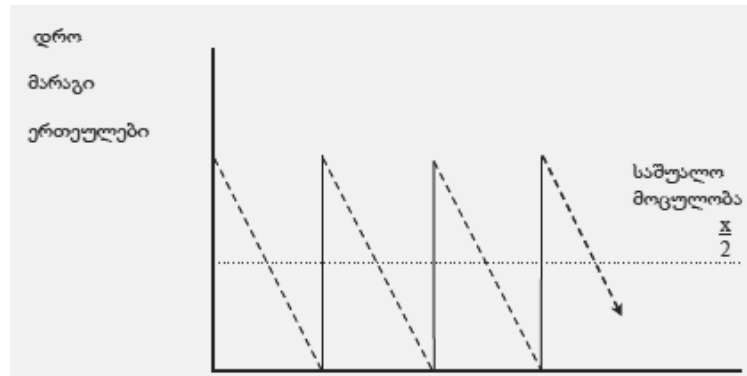

მორიგი შეკვეთის მოცულობა

ნახ. 26.3. მარაგის შენახვის ხარჯების სქემა.

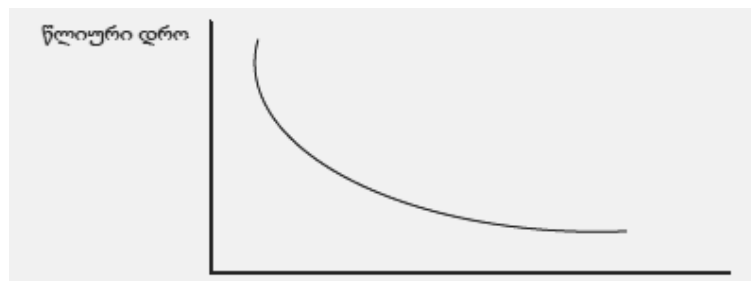
ბ) შეკვეთის დანახარჯების მოდელირება

მოდელი გულისხმობს, რომ შეკვეთის ყოველ განთავსებას ერიცხება ფიქსირებული დანახარჯი (ფორმულაში ეს დანახარჯი აღინიშნება, როგორც Co). ამიტომ, როდესაც შეკვეთის მოცულობა იზრდება, მცირდება მოთხოვნილი შეკვეთების რაოდენობა, შესაბამისად, შეკვეთის მთლიანი წლიური დანახარჯი მცირდება (იხ. ნახ. 11.3). თუ D არის გაყიდვებზე მოსალოდნელი წლიური მოთხოვნა, შეკვეთის წლიური დანახარჯი გამოითვლება შემდეგნაირად: შეკვეთის დანახარჯი ყოველი შეკვეთისათვის x წლის განმავლობაში შეკვეთების რაოდენობა $(6.7) \times D \text{ Co}$

ნახ. 26.4. შეკვეთის დანახარჯების სქემა.

ამასთან, დანახარჯების ფიქსირებული ბუნებიდან გამომდინარე, მიიღება კლებადი (ქვემოთ მიმართული) არაწრფივი (მრუდი) ურთიერთდამოკიდებულება (ნახ. 26.4)

შეკვეთის დანახარჯები

მორიგი შეკვეთის მოცულობა

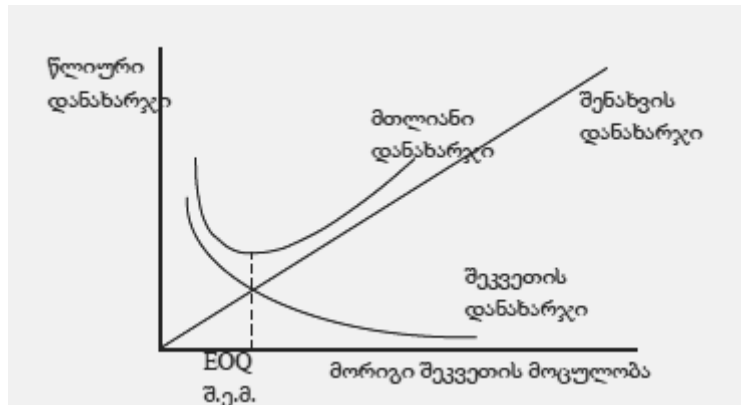
ნახ. 26.5. შეკვეთის ფიქსირებული დანახარჯების პირობების სქემა

ვინაიდან ვცდილობთ ამ ორი დანახარჯის დაბალანსებას (ერთი, რომელიც მორიგი შეკვეთის მოცულობის გაზრდასთან ერთად იზრდება და მეორე, რომელიც ამ შემთხვევაში კლებულობს), მთლიანი დანახარჯი ყოველთვის მინიმალური იქნება იმ წერტილში, სადაც შენახვის მთლიანი დანახარჯი უტოლდება შეკვეთის მთლიან დანახარჯებს. ეს წერტილი იქნება შეკვეთის ეკონომიური მოცულობა. როდესაც მორიგი შეკვეთის მოცულობა ისეა შერჩეული, რომ მინიმუმამდეა შემცირებული შენახვისა და შეკვეთის მთლიანი წლიური დანახარჯი, მას ეწოდება შეკვეთის ეკონომიური მოცულობა (შ.ე.მ.) (იხ. ნახ. 26.5.).

მიღებულია შემდეგი დაშვებები:

- მოთხოვნა და შეკვეთის ციკლი ცნობილი და უცვლელია;
- შესყიდვის დანახარჯი უცვლელია;
- არ არსებობს ბუფერული მარაგი (არ არსებობს მისი საჭიროება).

ეს დაშვებები არსებითია და მათ ყურადღება უნდა მიექცეს მოდელისა და მისი შესაბამისი დასკვნების ვარგისიანობის განხილვის დროს. მაგალითად, პრაქტიკაში მოთხოვნა და/ან შეკვეთის ციკლი შეიძლება ცვლადი იყოს

ნახ. 26.6. შეკვეთების ეკონომიკური მოცულობის (შემ) ფორმირების სქემა.

გამოთვლების ფორმულირება

შესაძლებელია შეკვეთის ეკონომიკური მოცულობის უფრო სწრაფად გამოთვლა ფორმულის გამოყენებით

$$EOQ = \sqrt{\frac{2C_o D}{C_H}} = \sqrt{\frac{2 \times 30 \times 12,000}{2,88}} = 500$$

სადაც:

C_o = შეკვეთის დანახარჯი;

D = წლიური მოთხოვნა;

C_H = ერთი ერთეულის შენახვის დანახარჯი ერთი წლის განმავლობაში.

განვიხილოთ გარიგებები დიდი მოცულობების გამო მისაღები ფასდათმობებით დიდი მოცულობის შეკვეთების დროს შესაძლებელია შეთავაზებული იყოს ფასდათმობები. როდესაც შეკვეთის ეკონომიკური მოცულობა უფრო მცირეა, ვიდრე ფასდათმობისათვის საჭირო შეკვეთის მოცულობა, საჭიროა თუ არა შეკვეთის მოცულობის გაზრდა შეკვეთის ეკონომიკურ მოცულობაზე მეტად?

საფეხური 1: გამოთვალეთ შეკვეთის ეკონომიკური მოცულობა ფასდათმობების გაუთვალისწინებლად.

საფეხური 2: თუ შეკვეთის ეკონომიკური მოცულობა ნაკლებია ფასდათმობების მისაღებად საჭირო მოცულობაზე, გამოთვალეთ მარაგის მთლიანი წლიური დანახარჯი შეკვეთის ეკონომიკური მოცულობის გამოყენების შემთხვევისათვის.

საფეხური 3: ხელახლა გამოთვალეთ მარაგის მთლიანი წლიური დანახარჯი ყველა იმ შეკვეთისათვის, რომლებიც საჭიროა თითოეული ფასდათმობის მისაღებად.

საფეხური 4: შეადარეთ მე-2 და მე-3 საფეხურზე მიღებული დანახარჯი ფასდათმობისგან მიღებულ დანაზოგს და შეარჩიეთ ალტერნატივა მინიმალური დანახარჯით.

საფეხური 5: გაიმეორეთ იგივე პროცედურა ფასდათმობის თითოეული შემთხვევისათვის. მორიგი შეკვეთის დონის (მშდ) გამოთვლა. შემთხვევა, როდესაც

მოთხოვნა და შეკვეთის ციკლი ცნობილია როდესაც გარკვეულია, რა რაოდენობის მარაგზე კეთდება მორიგი შეკვეთა, შემდგომ პრობლემას წარმოადგენს, ის თუ როდის უნდა გაკეთდეს ეს შეკვეთა. ფირმამ უნდა დაადგინოს მარაგის ის დონე, რომლის მიღწევის შემდეგაც უნდა მოხდეს შეკვეთის განთავსება. მშდ წარმოადგენს უკვე არსებული მარაგის იმ მოცულობას, რომლის მიღწევის შემდეგაც (არსებული მარაგის ამ მოცულობამდე შემცირებისას) ხდება ახალი შეკვეთის განთავსება. როდესაც მოთხოვნა და შეკვეთის ციკლი ზუსტადაა ცნობილი, მშდ-ს გამოთვლაც ზუსტად შეიძლება, ანუ, მშდ = მოთხოვნას შეკვეთის ციკლში. როდესაც მოთხოვნა და შეკვეთის ციკლი არ არის ზუსტად ცნობილი, საჭიროა მოიძებნოს „ბუფერული მარაგის“ ოპტიმალური დონე, რომელიც დამოკიდებული მოთხოვნის ცვალებადობაზე, მარაგის შენახვის დანახარჯებზე, მარაგის დეფიციტის ღირებულებაზე.

სემინარი/დისკუსია თემაზე: შეკვეთის ეკონომიური მოცულობის განსაზღვრაზე (საილუსტრაციო მაგალითები)

საილუსტრაციო მაგალითი 1

პროდუქციის თვითღირებულების ერთეულის განსაზღვრაზე; საანგარიშგებო პერიოდში საწარმოში წარმოებულია ერთი სახის 3000 ერთეული პროდუქცია, რომელზედაც გაწეული დანახარჯებია:

- პირდაპირი დანახარჯები:
- ძირითადი მასალები 7.200 ლარი;
- პირდაპირი ხელფასი 8.500 ლარი.
- ცვლადი საწარმოო ზედნადები ხარჯები განაწილებით:
- დამხმარე მასალები 1.500 ლარი;
- დამხმარე მუშების ხელფასი 3.400 ლარი.
- მუდმივი საწარმოო ზედნადები ხარჯები განაწილებით:
- საწარმოო შენობებისა და მოწყობილობის ცვეთა 1.800 ლარი;
- მოწყობილობის ექსპლუატაციის დანახარჯები 2.700 ლარი;
- სხვა საწარმოო ხარჯები 800 ლარი;
- პროდუქციის თვითღირებულება 25.900 ლარი.

პროდუქციის ერთეულის თვითღირებულება 8.63 (25.900 /3.000).

საილუსტრაციო მაგალითი 2

შეკვეთის ეკონომიური მოცულობის განსაზღვრაზე (EOQ).

შეკვეთის ეკონომიური მოცულობა.

პირობა: კომპანიას ესაჭიროება X მასალის 1 000 ერთეული თვეში. შეკვეთის დანახარჯი, მისი მოცულობის მიუხედავად, შეადგენს \$30. ერთეულის შენახვის დანახარჯი ერთი წლის განმავლობაში შეადგენს \$2,88. მოითხოვება:

გამოიკვლიოთ მასალების შეძენის მთლიანი დანახარჯი თითოეულ ჯერზე 400, 500 ან 600 ერთეულის შესყიდვისას. რომელია ყველაზე იაფი ვარიანტი?

გამოიყენეთ შეკვეთის ეკონომიური მოცულობის ფორმულა თქვენი პასუხის სისწორის დასამტკიცებლად.

ამოხსნა:

შეკვეთის მოცულობა 400 ერთ. 500 ერთ. 600 ერთ. საშუალო მარაგი 200 250 300

შეკვეთების რაოდენობა წლის განმავლობაში 30 24 20 \$ \$ \$

შენახვის დანახარჯები – ერთეულების საშუალო რაოდენობა x \$2,88 576 720 864

შეკვეთის მოცულობა 400 ერთ. 500 ერთ. 600 ერთ.

შეკვეთის დანახარჯები – შეკვეთების რაოდენობა x \$30 900 720 600

მთლიანი დანახარჯი 1,476 1,440 1,464

ამოხსნა № 6.7 ფორმულის გამოყენებით:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2C_o D}{C_H}} = \sqrt{\frac{2 \times 30 \times 12,000}{2,88}} = 500$$

ამგვარად, საუკეთესო ვარიანტია 500 ერთეულის შეკვეთა თითოეულ ჯერზე.

შენიშვნა: ეს არის წერტილი, რომელზეც მთლიანი დანახარჯი მინიმალურია და შენახვისა და შეკვეთის დანახარჯები ტოლია.

საილუსტრაციო მაგალითი 3

პირობა: კომპანია DCO. თავის სამშენებლო პროცესში იყენებს V22 კომპონენტს. ამ კომპონენტზე კომპანიის წლიური მოთხოვნაა 45 000 ერთეული. თითოეულის ღირებულებაა \$4,5. არ არსებობს შეკვეთის ციკლი შეკვეთასა და მიწოდებას შორის. შეკვეთის დანახარჯია \$100 თითოეულ შეკვეთაზე. შეფასებულია, რომ ერთი კომპონენტის მარაგად შენახვის დანახარჯია \$0,65.

არანაკლებ 3 000 კომპონენტის შეკვეთის შემთხვევაში, შესაძლებელია 0,5%-იანი ფასდათმობის მიღება, ხოლო, როდესაც შეკვეთის მოცულობაა 6 000 კომპონენტი ან უფრო მეტი, შესაძლებელია 0,75%-იანი ფასდათმობის მიღება. დავალება: გამოთვალეთ შეკვეთის ოპტიმალური მოცულობა.

ამოხსნა: საფეხური 1. შეკვეთის ეკონომიური მოცულობის გაანგარიშება

$$EOQ = \sqrt{\frac{2C_o D}{C_H}} = \sqrt{\frac{2 \times 100 \times 45,000}{0,65}} = 3,721$$

რომელიც შეესაბამება 0,5%-იან ფასდათმობას.

საფეხური 2. მთლიანი წლიური დანახარჯები კომპანიისათვის წარმოადგენს შენახვის დანახარჯებისა და მორიგი შეკვეთის დანახარჯების ჯამს.

$EOQ = (\text{საშუალო მარაგი} \times C_H) + (\text{წლის განმავლობაში მორიგი შეკვეთების რაოდენობა} \times C_o) \times = \$2,419\ 100\ \$721\ 3\ 000\ 45\ 65\ 0\ \$2\ 721\ 3\ \square\square\square, . .$

საფეხური 3. როდესაც შეკვეთის მოცულობა 6,000-ია, მთლიანი დანახარჯები ტოლია: $= (6,000 \times \$0.65/2) + (45,000 \times \$100 / 6,000) = \$2,700$ დამატებითი დანახარჯები 6,000-იანი პარტიის შეკვეთაზე $(2,700 - 2,419) \times \$ (281)$ გამოკლებული: ეკონომია დამატებითი ფასდათმობიდან $(0,75\% - 0,5\%) \times \$4,5 \times 45,000\ 506.25$

საფეხური 4. დანახარჯების წმინდა ეკონომია (გამეორება) 225.25 ამგვარად, 6,000 ერთეულიან შეკვეთაზე შესაძლებელია დანახარჯების დაზოგვა.

საილუსტრაციო მაგალითი 4

საბრუნავი კაპიტალის ინვესტირების დონეები

პროდუქციის მწარმოებელ კომპანიას გააჩნია შემდეგი მონაცემები:

შემოსავალი რეალიზაციიდან \$1,500,000

დანახარჯები, გაყიდვებთან მიმართებაში პროცენტულად შეადგენს

პირდაპირი მასალა 30%

პირდაპირი შრომა 25%

ცვალებადი ზედნადები ხარჯები 10%

მუდმივი ზედნადები ხარჯები 15%

გაყიდვების და დისტრიბუციის 5%

საშუალო სტატისტიკა, დაკავშირებული საბრუნავ კაპიტალთან, შემდეგი სახისა იქნება:

- დებიტორული დავალიანების ამოღების პერიოდი 21/2½ თვე;
- ნედლეულის მარაგის შენახვის პერიოდი არის 3 თვე;
- დაუმთავრებელი წარმოება წარმოადგენს ორი თვის ნახევრად დასრულებულ საქონელს;
- კრედიტორული დავალიანება მიღებულია: მასალებზე 2 თვე; პირდაპირ შრომაზე 1 კვირა; ცვალებად ზედნადებ ხარჯებზე 1 თვე; მუდმივ ზედნადებ ხარჯებზე 1 თვე; გაყიდვებსა და დისტრიბუციაზე ½ თვე.

დაუმთავრებელი წარმოება და მზა პროდუქცია შეფასებულია ნედლეულის, შრომისა და ცვლადი ხარჯებით.

დავალება: გამოთვალეთ მოთხოვნა კომპანიის საბრუნავ კაპიტალზე. ჩათვალეთ, რომ შრომის ანაზღაურების გადახდა ხდება წელიწადში 50 სამუშაო კვირისთვის.

ამოხსნა: საბრუნავი კაპიტალის ინვესტირების დონეები ჩვენ უნდა გამოვიყენოთ კოეფიციენტები საბალანსო მონაცემების გამოსათვლელად, რათა გამოვსახოთ კომპანიის საბრუნავი კაპიტალი. მილიონი \$ მარაგი = $30 \div 365 \times \$6 \text{ მლნ} = 0.49$

დებიტორული დავალიანება = $60 \div 365 \times \$10 \text{ მლნ} = 1.64$

სავაჭრო კრედიტორული დავალიანება = $40 \div 365 \times \$6 \text{ მლნ} = (0.66)$

საჭირო საბრუნავი კაპიტალი 1.47

მარაგის მაღალ დონესთან დაკავშირებული დანახარჯები.

კითხვები განმეორებისთვის:

თავი 26

1. დაასახელეთ საბრუნავი აქტივების ელემენტები და სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობების თვითღირებული მეთოდების არსი.
2. განიხილეთ სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების დახასიათების სამი საკვანძო პრობლემა: ა)მარაგების აღრიცხვის პრობლემა; ბ)მარაგების შეფასების პრობლემა; გ)მარაგების აღრიცხვაში ასახვის პრობლემა.

3. გააცნობიერეთ საბრუნავი კაპიტალის მართვის ამოცანები და საბრუნავი კაპიტალის ოპტიმალური დონის გამოვლენის ხერხები.
4. განიხილეთ აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტის გამოთვლის პრაქტიკული ასპექტები.
5. გააცნობიერეთ მასალების ფორმირების მიზნების და საბრუნავი კაპიტალის ინვესტირების დონების გამოთვლის წესები.
6. განიხილეთ საბრუნავი კაპიტალის მაღალი ან დაბალი დონის უპირატესობები.
7. განიხილეთ მარაგების მართვის პრაქტიკაში გამოყენებული ბუნკერული, პერიოდული და ზუსტ დროში სისტემები.
8. გააცნობიერეთ მარაგების მოძრაობის კონტროლის სისტემის მოდელირების ელემენტები.

თავი 27

კორპორაციული ფინანსური რისკების მენეჯმენტის თავისებურებანი საქართველოში

27.1. კორპორაციის მმართველობითი გადაწყვეტილების ფორმირება რისკისა და განუსაზღვრელობის პირობებში

27.2. ფინანსური რისკების ნეიტრალიზაციის შიდა მექანიზმები

- ❖ **სემინარი/დისკუსია თემაზე:** „კომპანიის სტრატეგიული ინიციატივების პორტფელის დონეების მახასიათებლები“.
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის

თავი 27

კორპორაციული ფინანსური რისკების მენეჯმენტის თავისებურებანი საქართველოში

27.1. კორპორაციის მმართველობითი გადაწყვეტილების
ფორმირება რისკისა და განუსაზღვრელობის პირობებში

კომპანიის საუკეთესო სტრატეგია არის ის, რომელიც გამოხატავს მის უნიკალურ თავისებურებებს. მაიკლ პორტერი როგორც უკვე აღინიშნა, ფინანსური მენეჯმენტის პროცესში რისკის ფაქტორის კონცეფციის გათვალისწინება კორპორაციის ფინანსურ მართვასთან დაკავშირებული კონკრეტული გადაწყვეტის შესაძლებლობას იძლევა. მართვის პროცესში რისკის შეფასებისათვის არსებითად მნიშვნელოვანია შემდეგი ინსტრუმენტარების, როგორიცაა: ა) ფინანსური რისკის დონის შეფასების, ფინანსური, ოპერაციების შემოსავლიანობის საჭირო დონის ფორმირებისა და ბ) ფულადი სახსრების ღირებულების შეფასების მეთოდური ინსტრუმენტების განხილვა.

მმართველობით გადაწყვეტილებათამიღების სისტემაში გამოყოფენ მმართველობით ოპერაციასა და მმართველობით პროცედურებს. მმართველობითი ოპერაცია არის მმართველობითი ინფორმაციის დამუშავების პროცესი, რომელიც შემოედინება საწარმოს სტრუქტურული დანაყოფიდან (იხ. ნახ. 27.1.).

ნახ. 27.1. მმართველობითი ოპერაციის სქემა

მმართველობითი პროცედურა დასახული მიზნის მისაღწევად თანმიმდევრულად ურთიერთდაკავშირებული მმართველობითი ოპერაციებისა და დოკუმენტების კომპლექსს შეადგენს, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში დიდი მნიშვნელობა აქვს რისკის ფაქტორის გათვალისწინებას. ფინანსური ქცევა სამეურნეო რისკის პირობებში დამოკიდებულია მმართველობით ხელოვნებაზე, მენეჯერის უნარზე — გაბედულად შეარჩიოს ყველაზე ხელსაყრელი ალტერნატივა, სრულად გამოიყენოს როგორც თეორიული ცოდნა, ასევე პრაქტიკული გამოცდილება და ინტუიცია.

მოვლენები, რომელსაც მენეჯერი აწყდება თავის საქმიანობაში, შეიძლება მისგან უმართავიც იყოს და მოულოდნელიც. ინფორმაციული გაურკვევლობის პირობებში მას ერთგვარი რისკის გაწევაც უნდა შეეძლოს. როგორც უკვე აღინიშნა, რისკის მიზეზი შეიძლება იყოს ბაზარზე ფასების მოულოდნელი ზრდა ან შემცირება; სახელმწიფოს მიერ ისეთი საკანონმდებლო აქტების შემოღება, რომელიც ცვლის საწარმოს პოლიტიკას; სტიქიური მოვლენები, სოციალური ძვრები და ა. შ.

ნახ. 27.2. მმართველობითი პროცედურის სქემა

ეკონომიკურ ლიტერატურაში განასხვავებენ რისკის შემდეგ სახეებს, როგორიცაა:

1. საწარმოო რისკი — განპირობებულია წარმოების პირობების შეცვლით;
2. საბაზრო რისკი — გამოწვეულია პროდუქციასა და წარმოების ფაქტორებზე ფასების მოულოდნელი ცვლილებით.
3. ფინანსური რისკი — დაკავშირებულია წარმოების აქტივების ფინანსურ უზრუნველყოფასთან. სასესხო კაპიტალის ზრდა, ფულადი სახსრების გაუთვალისწინებელი მოძრაობაქმნის ვალების დროული დაფარვის საფრთხეს.
4. შეუთავსებლობის, ანუ დაძველების რისკი ისეთ სიტუაციას გულისხმობს, როცა წარმოების ტრადიციული ხერხები და მეთოდები ახლად დანერგილ ტექნოლოგიებსარ შეესაბამებიან.
5. უბედური შემთხვევის გამო ზარალის რისკში იგულისხმება მოსალოდნელი ზარალი ხანძრის, სტიქიურ უბედურებათა, გაქურდვის, ავარიების და ა. შ. შემთხვევებში, რომლებიც რისკის გაწევის საკმაოდ გავრცელებული მიზეზებია.
6. იურიდიული რისკი დაკავშირებულია ქვეყანაში საკანონმდებლო ნორმებისა და სამთავრობო პროგრამების მოულოდნელ ცვლილებასთან.
7. რისკის სუბიექტური ფაქტორი წარმოიშობაადამიანის ხასიათის, ქცევის, ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო. მმართველობითი გადაწყვეტილების ანალიზიდან გამომდინარე, ნაშრომში შემოთავაზებული არჩევები, შესაძლო ქმედებების

ვარიანტები, რითაც შესაძლებელი იქნება რისკის გაკონტროლებადა უარყოფითი ზემოქმედების შემცირება (იხ. ცხრ. 27.1).

ფინანსური რისკის შემცირების ერთ-ერთ არსებით ელემენტად დაზღვევა შეიძლება განვიხილოთ, როგორც შესაძლებელ მნიშვნელოვან დანაკარგთა თავიდან აცილების გზა მცირე დანახარჯების გაწევის სანაცვლოდ. არსებობს დაზღვევის სხვადასხვა სახეები: 1. ქონების დაზღვევა; 2. სამოქალაქო პასუხისმგებლობისაგან დაზღვევა; 3. სიცოცხლის დაზღვევა; 4. ჯანმრთელობის დაზღვევა და სხვ.

I. კონკრეტული ფინანსური ოპერაციების მიხედვით შემოსავლიანობის საერთო (საჭირო) დონის, რისკის ფაქტორის გათვალისწინებით განსაზღვრისათვის შემდეგი ფორმულა გამოიყენება: $NNN = RD \times ARP$,

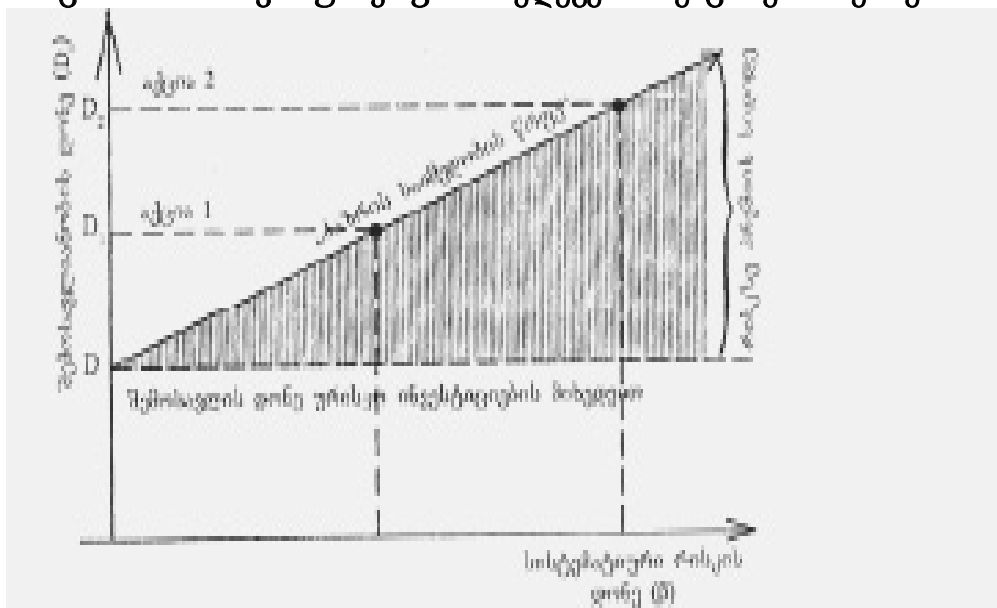
ცხრ.27.1.

რისკის ჯგუფი	რისკის სახეობა	რისკის უარყოფითი შედეგების შემცირების ხერხები
კომერციული	1. რეალიზაციის დაბალი მოცულობები	ბაზრისა და მომხმარებელთა სეგმენტის შერჩევაში უფრო მეტი ანალიტიკური მუშაობა
	2. ვახალების ქსელის არაეფექტური მუშაობა	შუამავლების ზედმინეწებით შერჩევა
	3. ახალი პროდუქტის უშედეგო ვაშოტანა ბაზარზე	ბაზრის წინასწარი ტესტირება, საცდელი ვაჭიდეები, ცვლილებების შეტანა პროდუქტში
	4. ხელშეკრულების პირობების არახრულად შესრულება	პარტნიორების ზედმინეწებით შერჩევა, მათი შესწავლა, საბანკო და აუდიტორული ცნობების მოპოვება
	5. კონკურენტების მოქმედება	კონკურენტების შესაძლო მოქმედებათა წინასწარ განჭვრეტა
	6. ცვლილებები ეკონომიკაში, პროდუქტზე მოთხოვნის დაცემა	კონიუნქტურის პროგნოზირება, მარაგების შემცირება, ლიკვიდურობის დონის ამაღლება პროდუქციის რეალიზაციის სიჩქარის გაზრდის ხარჯზე.
ფინანსური	7. რესურსებზე ფასების ცვლილება	ფასების ზედმინეწებით პროგნოზირება, რისკის საარისხის შემცირება პეფირების ეზით
	1. შიწოდებულ საქონელზე ვადაუხდელობის რისკი	ხელშეკრულებაში წინასწარი ვადახდის-აეანსის (100%) ჩართვა, ანგარიშსწორებაში აკრედიტების ფორმის გამოყენება
	2. ფინანსური რესურსების არაოპტიმალური განაწილების რისკი პროდუქციის წარმოების დავევეშისას	საწარმოს პრიორიტეტული მიმართულებების ზედმინეწებით ვაანალიზება, წარმოებული პროდუქციის რენტაბელობის წინასწარი შეფასება
მიდანაწარმო	3. მსხვილმამტაბიან პროექტებში ინვესტიციების რისკი	წინასააკონტრაქტო პერიოდში ანალიტიკური მუშაობა, რისკების ვადაწილება პროექტში სხვა ფირმების ჩართვის ხარჯზე
	1. თანამშრომელთა უკმაყოფილება	სოციალური პროგრამების შემუშავება, კოლექტივში ჟანსალი ფსიქოლოგიური კლიმატის შექმნა
	2. კომერციული და სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ვაჟონება	თანამშრომელთა, ვანსაკუთრებით სამეცნიერო-კელევიტ სფეროში დაკავებულია ზედმინეწებით შემოწმება, დოკუმენტაციის მოძრაობის კონტროლი, უცხო პირთა დაშეების შეზღუდვა ლაბორატორიებისა და ექსპერიმენტალურ უბნებში
	3. ხელშელვანელთა შეცდომები	ხელშელვანელთა ზედმინეწებით შერჩევა, მათი საქმიანობის ეფექტური მოტივაცია და სტიმულირება, პროფესიული მომზადება და ვადამზადება, საქმიანობის ძვირადღირებულ მიმართულებებზე ხელმძღვანელობის დუბლირება, კონტროლის ორგანიზაცია.

სადაც RDN - არის შემოსავლიანობის საერთო დონე კონკრეტული ფინანსური (საფონდო) ინსტრუმენტის მიხედვით და რისკის ფაქტორის გათვალისწინებით; AN— არის შემოსავლიანობის ურისკო ნორმა ფინანსურ ბაზარზე; RPN — არის რისკზე პრემიის დონე კონკრეტულ ფინანსური (საფონდო) ინსტრუმენტის მიხედვით. ფინანსური ოპერაციების შემოსავლიანობის საჭირო დონის, რისკის ფაქტორის გათვალისწინებით ფორმირების ზემოთ ჩამოყალიბებული მეთოდური ინსტრუმენტ-არიები, კაპიტალური აქტივების ფასისებრ მოდელზეა აგებული, რომელიც გ. მარკოვიცის და უ. შარპის მიერ არის დამუშავებული.

აღნიშნული მოდელის გრაფიკული ინტერპრეტაცია `ბაზრის საიმედოების წრფის გრაფიკს წარმოადგენს. ცალკეული წერტილები `ბაზრის საიმედოების წრფეზე ფასიანი ქაღალდების მიხედვით შემოსავლიანობის შესაბამის დონეზე მიუთითებენ (რისკზე პრემიის გათვალისწინებით). იგი სისტემატიური რისკის დონიდან დამოკიდებულებაში ბეტა-კოეფიციენტის მეშვეობით არის განსაზღვრული. განვიხილოთ პრაქტიკული ასპექტი ამოხსნა: გავიანგარიშოთ რისკზე პრემიის დონე აქციების სამი სახეობის მიხედვით, რომელთა საწყისი მონაცემები დაგანგარიშების შედეგები ქვემოთ მოყვანილ ცხრილშია მოცემული (იხ. ცხრილი 27.1.). გაანგარიშების შედეგები მიუთითებენ, რომ რისკზე პრემიის დონე ბეტა-კოეფიციენტის ზრდის, ანუ სისტემატიური რისკის დონის პროპორციულად იზრდება.

ცხრ. 27.2. რისკის უარყოფითი შედეგების შემცირების ხერხები

აქციის ვარიანტები	შემოსავლიანობის საშუალო ნორმა საფონდო ბაზარზე	შემოსავლიანობის ურისკო ნორმა საფონდო ბაზარზე	ბეტა-კოეფიციენტი აქციების მიხედვით	რისკზე პრემიის დონე (ფორმულის მიხედვით განსაზღვრული)
აქცია 1	12, 0	5, 0	0, 8	5, 6
აქცია 2	12, 0	5, 0	1, 0	7, 0
აქცია 3	12, 0	5, 0	1, 2	8, 4

რისკზე პრემიის საჭირო თანხის განსაზღვრისას შემდეგი ფორმულა გამოიყენება: $RPS = SIXRPMN$, სადაც: RPS — არის რისკზე პრემიის თანა კონკრეტული ფინანსური (საფონდო) ინსტრუმენტის მიხედვით ნამდვილი (დღევანდელი) ღირებულებით;

SI — არის კონკრეტული ფინანსური (საფონდო) ინსტრუმენტის ღირებულება (კოტირებადი ღირებულება);

RPN — არის რისკზე პრემიის დონე კონკრეტული ფინანსური (საფონდო) ინსტრუმენტის (ათწილადებში).

II. ფინანსური ოპერაციების შემოსავლიანობის საჭირო დონის ფორმირების მეთოდური ინსტრუმენტარიები რისკის ფაქტორის გათვალისწინებით — საწარმოს ფინანსური საქმიანობისმართვის პროცესში აღნიშნული ორი მაჩვენებლის (შემოსავლიანობისა და რისკის დონეების) ზუსტად რაოდენობრივი პროპორციულობის უზრუნველყოფის შესაძლებლობას იძლევა.

რისკზე პრემიის საჭირო დონის განსაზღვრისას შემდეგი ფორმულა გამოიყენება: სადაც: RPN არის კონკრეტული ფინანსური (საფონდო) ინსტრუმენტის მიხედვით რისკზე პრემიის დონე; NR არის ფინანსურ ბაზარზე შემოსავლიანობის საშუალო დონე; AN არის ფინანსურ ბაზარზე შემოსავლიანობის ურისკო ნორმა; β არის ბეტა-კოეფიციენტი, რომელიც კონკრეტული ფინანსური (საფონდო) ინსტრუმენტის მიხედვით სისტემატიური რისკის დონის მახასიათებელია.

III. ფულადი სახსრების ღირებულების, რისკის ფაქტორის გათვალისწინებით შეფასების მეთოდური ინსტრუმენტარიები ფულადი სახსრების როგორც სამომავლო, ასევე მათი ნამდვილი ღირებულების გაანგარიშებების განხორციელების შესაძლებლობას იძლევა რისკზე პრემიის საჭირო დონის უზრუნველყოფით. ფულადი სახსრების სამომავლო ღირებულების რისკის ფაქტორის გათვალისწინებით შეფასებისას. P არის ანაზრის საწყისი თანხა; AN არის შემოსავლიანობის ურისკო ნორმა ფინანსურ ბაზარზე (ათწილადებში); RPN არის რისკზე პრემიის დონე კონკრეტული ფინანსური ინსტრუმენტის (ფინანსური ოპერაციის) მიხედვით (ათწილადებში); N არის ინტერვალის რაოდენობა, რომელთა მიხედვით დროის საერთო განპირობებულ პერიოდში თითოეული კონკრეტული გადახდა ხორციელდება.

ფულადი სახსრების ნამდვილი (დღევანდელი) ღირებულების რისკის ფაქტორის გათვალისწინებით შეფასებისას შემდეგი ფორმულა გამოიყენება: $NNNR A X RPP$ (1) ფინანსური რისკების დონის შეფასების ექსპერტული მეთოდები — გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუ კი კორპორაციაში (საწარმოში) ეკონომიკურ-სტატისტიკური მეთოდებით გაანგარიშებისგანხორციელებისათვის საჭირო ინფორმაციული მონაცემები არ არსებობს.

აღნიშნული მეთოდები კვალიფიცირებული სპეციალისტების (სადაზღვევო, ფინანსური, ინვესტიციური მენეჯერების) გამოკითხვას ეფუძნება, რომელიც შემდგომში ამ გამოკითხვის შედეგების მათემატიკურ დამუშავებას ითვალისწინებს. საექსპერტო შეფასების პროცესში თითოეულ ექსპერტს შესაძლო რისკის დონის შეფასების შესაძლებლობას ეძლევა, რომელიც განსაზღვრულ ბალურ (ქულები) სკალაზე იქნება დაფუძნებული, მაგალითად: რისკი არ არის: 0 ქულა; რისკი უმნიშვნელოა: 10 ქულა; რისკი საშუალო დონეზე დაბალია: 30 ქულა; რისკი საშუალო

დონისა: 50 ქულა; რისკი საშუალო დონეზე მაღალია: 70 ქულა; რისკი მაღალია: 90 ქულა; რისკი ძალიან მაღალია: 100 ქულა ფინანსური რისკის დონის ანალოგების მიხედვით შეფასების მეთოდები კომპანიის ცალკეული უფრო მეტად მასიური ფინანსური ოპერაციების რისკების დონის ანსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევა. ამასთან, შედარების მიზნით, ასეთი ფინანსური ოპერაციების განხორციელების როგორც საკუთარი, ასევე საგარეო გამოცდილებაც შეიძლება იქნას გამოყენებული.

27.2. ფინანსური რისკების ნეიტრალიზაციის შიდა მექანიზმები

კორპორაციის (კომპანიის) განვითარების სტრატეგიების შემუშავებისას გასათვალისწინებელია გლობალურ ბაზარზე კონკურენტული ბრძოლისა და ელექტრონული ბიზნესის განვითარების ანალიზი. კერძოდ, სტრატეგიის სხვადასხვა ვარიანტის კონკურენციის ცხრა ყველაზე გავრცელებული პირობისათვის:

- 1) ახლად ფორმირებად დარგებში;
- 2) მოქმედ, ცვალებად ბაზარზე;
- 3) მომწიფებულ დარგში ზრდის დაბალი ტემპებით;
- 4) დარგი, რომელიც იმყოფება უძრაობის ან ვარდნის ეტაპზე;
- 5) მტკიცედ სეგმენტირებულ დარგში;
- 6) კომპანიის სწრაფი ზრდის პირობებში;
- 7) დარგის კომპანია-ლიდერებისათვის;
- 8) ლიდერის მიმდევარი კომპანიებისათვის;
- 9) სუსტი კონკურენტული პოზიციების ან კრიზისში მყოფი კომპანიებისათვის.

განვიხილოთ ზოგიერთი მათგანი:

სტრატეგიები ახლად ფორმირებად დარგში კონკურენციისათვის ახლად ფორმირებადი ანუ ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების პროცესში მყოფი დარგების რიცხვს განეკუთვნება ინტერნეტში მუშაობის ხელშემწყობი უსაღებო მოწყობილობების ინდუსტრია — დიდი შესაძლებლობების მქონე ტელევიზორების წარმოება, მოხუცთა მომსახურება, დისტანციური განათლება, ელექტრონული საბანკო მომსახურება.

ფორმირებად დარგებში მეტი წილიკომპანიებისა ახლად იწყებენ მუშაობას: ისინი სრულყოფენ ტექნოლოგიებს, არჩევენ და ამზადებენ პერსონალს, იძენენ საწარმოო სიმძლავრეებს, აფართოებენ საქმიანობის მასშტაბებს, ეძებენ გავრცელების წყაროებს და იბრძვიან მომხმარებელთა ერთგულების მოსაპოვებლად. ფორმირებად დარგებში კომპანიის ბიზნესმოდელი და სტრატეგია ექსპერიმენტულ ხასიათს ატარებს, რაც ნიშნავს, რომ ერთი მხრივ თითქოს წარმატების მომტანმა ბიზნესკონცეფციამან სტრატეგიამ შეიძლება მარცხი განიცადოს, სავარაუდო მოგების მიღების გარეშე.

კომპანიის წინაშე ხშირად წარმოიქმნება პროდუქციის დიზაინთან ან საწარმოო ტექნოლოგიებთან დაკავშირებული პრობლემა. სწორედ ამიტომ ფორმირებადი დარგებისთვის კონკურენტული სტრატეგიების შემუშავების პროცესში მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ ზოგიერთი სპეციფიკური თავისებურებები:

ა) რამდენადაც ბაზარი ახლა ყალიბდება და მისი ხასიათი ჯერ არის შესწავლილი, რთულია მისი მომავალი ფუნქციონირების, ზრდის ტემპების და მოცულობის წინასწარ პროგნოზირება. არასაკმარისი სტატისტიკური მონაცემების გამო, გაყიდვების მოცულობის და მოგების გათვლა პრაქტიკულად წარმოუდგენელია. მხოლოდ სავარაუდო ანალიზის გაკეთება არის შესაძლებელი, თუ რა დრო დასჭირდება პროდუქციას მოხმარებელთა შორის უპირატესობის მოსაპოვებლად და ეს უკანასკნელები რა თანხას გადაიხდიან მასში. მაგალითად, ციფრულ ვიდეოდისკებს (DVD) იმაზე უფრო მეტი დრო დასჭირდათ ბაზარზე ადგილის დასამკვიდრებლად, ვიდრე პროგნოზირებული იყო.

ბ) ტექნოლოგიები და ნოუ-ჰაუ ფორმირებად დარგებში ძირითადად დაცულია პატენტების და სხვა საშუალებებით, რადგანაც ისინი შემუშავებულია ინოვაციური კომპანიების მიერ; პატენტი და უნიკალური ტექნოლოგიები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ კონკურენტული უპირატესობის მოპოვებაში. ზოგჯერ ერთმანეთისგან განსხვავებული კომპანიები პარალელურადან ერთობლივი მუშაობის პროცესში ქმნიან რამდენიმე ალტერნატიულ ტექნოლოგიურ მიდგომას.

გ) რთულია იმის განსაზღვრა, თუ რომელი ტექნოლოგიური მიდგომა აღმოჩნდება უფრო წარმატებული ან პროდუქციის რომელი სამომხმარებლო თვისება მოახდენს გადამწყვეტ ზეგავლენას ყიდვის პროცესში. სანამ ბაზარი ნათელს არ შეიტანს ამ საკითხებში, მნიშვნელოვანი განსხვავება ხარისხსა და სხვადასხვა სავაჭრო ნიშნის სამომხმარებლო თვისებებში ნარჩუნდება. ამიტომ ყველა კომპანია ცდილობს სწორედ მისმა ტექნოლოგიებმა, პროდუქტის დიზაინმა, მარკეტინგმა და გავრცელების მეთოდებმა მოიპოვონ ფართო აღიარება.

დ) დარგში შესვლის ბარიერები შედარებით დაბალია დამწყები კომპანიებისთვისაც კი. დიდ და ცნობილ კომპანიებს, რომლებიც ეძებენ ახალ სამეწარმეო შესაძლებლობებს და გააჩნიათ მძლავრი რესურსული ბაზა და კონკურენტული შესაძლებლობები, დარგში შესვლა ურჩევნიათ მაშინ, როდესაც აშკარაა ზრდის პერსპექტივები, ან მაშინ, როცა მათი განვითარება საფრთხეს უქმნის კომპანიის უკვე არსებულ ბიზნესს. მაგალითად, ბევრი სატელეფონო კომპანია, რომლებმაც გაითვალისწინეს უსადენო კომუნიკაციური ტექნოლოგიების განვითარების პოტენციური საფრთხე, შეუდგა ფიჭური კავშირის ბაზრების ათვისებას.

შესაბამისად, ჩამოყალიბების პროცესში მყოფი კომპანიების წინაშე დგება ორი მნიშვნელოვანი სტრატეგიული ამოცანა:

1. სახსრების მოძიება სასტარტო ოპერაციების დასაფინანსებლად სავარაუდო მოგების მიღებამდე;

2. სეგმენტების და კონკურენტული უპირატესობის შერჩევა, რომლებზეც კონცენტრაცია ხელს შეუწყობს პირველი გზამკვლევის უპირატესობის სრულ რეალიზებას. აქ შეიძლება როგორც დანახარჯებით ლიდერობის დიფერენციაციის სტრატეგიის გამოყენება.

ფოკუსირების სტრატეგია გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუ კომპანიის კონკურენტული რესურსები და შესაძლებლობები შეზღუდულია, ან დარგში

ინოვაციური და ტექნოლოგიური მიდგომები ძალზე ბევრია (ბაზრის სეგმენტები) და არ იძლევა მთლიანად ყველაზე კონცენტრაციის საშუალებას. დარგში აქამდე არსებული თამაშის წესების გაუქმება საშუალებას მისცემს მონაწილეებს განახორციელონ ექსპერიმენტი სხვადასხვა სტრატეგიასთან მიმართებაში.

რესურსების მძლავრი ბაზის, ოპტიმალური ბიზნეს-მოდელის და წარმატებული სტრატეგიის მქონე კომპანიებს ეძლევათ უნიკალური შესაძლებლობა დააწესონ — დარგში თამაშის წესები და დაიპყრონ ლიდერის პოზიცია. ამგვარად, ფორმირების პროცესში მყოფ დარგებში წარმატების მისაღწევად აუცილებელია შემოქმედებითი მიდგომა, რისკის გაწევის უნარი, სამომხმარებლო უპირატესობის ინტუიციური აღქმა, სწრაფი რეაგირება ახლად შემუშავებულ პროდუქციასა და არასტანდარტულ სტრატეგიულ გადაწყვეტილებებზე. შესაბამისად, სტრატეგიების შემუშავების ერთ-ერთი უმთავრესი ამოცანაა — ფორმირებადი დარგების საფრთხეების და შესაძლებლობების გამოვლენა, ამ მიზნით კომპანიებს ეძლევათ შემდეგი რეკომენდაციები:

1. შეეცადეთ უმოკლეს დროში მოიპოვოთ ლიდერობა დარგში — ამაში დაგეხმარებათ შემოქმედებით სტრატეგიასთან შესაბამისობაში მოყვანილი არასტანდარტული და ზომიერად რისკიანი ინიციატივები; ოპტიმალური არჩევანი — საქონლის ფართო დაფოკუსირებული დიფერენციაციის სტრატეგია ტექნოლოგიური ან სხვა უპირატესობის საფუძველზე.

2. მოახდინეთ ტექნოლოგიების და საქონლის დიზაინის სრულყოფა, მისი სამომხმარებლო თვისებების გამრავალფეროვნება.

3. დარგობრივი სტანდარტების ფორმირების და ყველაზე პერსპექტიული ტექნოლოგიების გამოვლენის შემდეგ სწრაფად დაიწყეთ მათი დანერგვა (დარგობრივი სტანდარტების კანონმდებელთა რიცხვი საკმაოდ მიმზიდველია, მაგრამ თუკი ვერ შეძელით მათი მიღება, არ არის სავალდებულო დაჟინებით მიყვით საკუთარ ტექნოლოგიებს და დიზაინის სტილს, განსაკუთრებით მაშინ, როცა დარგში ბევრი კონკურირებადი ტექნოლოგიაა მაღალია კვლევებზე გაწეული დანახარჯები, ხოლო ტექნოლოგიების განვითარების მიმართულება სწრაფად და მოულოდნელად იცვლება).

4. მთავარ მიმწოდებლებთან შექმენით სტრატეგიული კავშირები — გამოცდილების, ტექნოლოგიური შესაძლებლობების, მნიშვნელოვანი მასალების მიღების მიზნით.

5. შეერწყით კომპანიებს ან გახდით მათი სტრატეგიული პარტნიორები, რომელსაც გააჩნიათ თანამდევნი და დამატებითი ტექნოლოგიები — ეს მოგცემთ შესაძლებლობას მოიგოთ კონკურენტული ბრძოლა ტექნოლოგიებში ლიდერობის საფუძველზე.

6. შეეცადეთ მოახდინოთ ახალ გამკვლევის უპირატესობის რეალიზება — ტექნოლოგიური პერსპექტივების ნაადრევი დანერგვა, პარტნიორული კავშირების დამყარება წამყვანში მწოდებლებთან, საქონლის დიზაინის სრულყოფა, ასორტიმენტის გაუმჯობესება, გასაღების ეფექტიანი არხების შექნა, სწავლება /გამოცდილების ეფექტი.

7. მოიზიდეთ მომხმარებლების ახალი სეგმენტი, შესთავაზეთ საქონლის მოხმარების ახალიშესაძლებლობები, აითვისეთ ახალი გეოგრაფიული რეგიონი (სტრატეგიულიკავშირების დაერთობლივი საწარმოების საშუალებით, იმ შემთხვევაში, თუ ფინანსური მდგომარეობა არ იძლევადამოუკიდებლად განხორციელების შესაძლებლობას).

8. დაეხმარეთ მომხმარებელს, რომელიც პირველად ყიდულობს ამა თუ იმ საქონელს, რათაუკეთ გაეცნოს მის სამომხმარებლო თვისებებს. პროდუქციის პოპულარობისზრდასთან ერთად, სარეკლამო კამპანიის აქცენტი გადაიტანეთ გაცნობიდან მისი ხშირად მოხმარების აუცილებლობაზე. იბრძოლეთ სავაჭრო ნიშნის ცნობადობისათვის.

9. იზრუნეთ ფასების შემცირებაზე, რაც ხელს შეუწყობს ფასის მიმართ მგრძნობიარე მყიდველის მოზიდვას. საბაზრო წილის და დარგში ლიდერობისათვის ბრძოლისპირველ ეტაპზემოპოვებული მოკლევადიანი წარმატება სასურველია გაერთიანდეს მყარიკონკურენტულიუპირატესობის შექმნის გრძელვადიან სტრატეგიასა და სტაბილური კონკურენტულიმდგომარეობისმიღწევასთან.ამრიგად, ახალგაზრდა კომპანიებს სწრაფად მზარდ ბაზრებზე აქვთ სამი მთავარიამოცანა:

1) ბიზნესის სწრაფად გაფართოების სტრატეგიის შემუშავება;

2) კონკურენტებისგან დაცვადა მათი გამოგონებების გამოყენება საკუთარი სარგებლობის მიზნით;

3) გრძელვადიანი კონკურენციის სტრატეგიის შემუშავება;

კომპანიებს, რომლებიც კვალდაკვალ მიჰყვებიანლიდერებს,შეუძლიათ გაიმყარონ პოზიციები, თუკი დირექტორთა საბჭოში ჩართავენ კომპეტენტურ სპეციალისტებს, დაქირავენ მენეჯერებს, რომლებსაც გააჩნიათ კომპანიის მართვისგამოცდილება დაარსების და მისი აღმავლობის ეტაპზე, მოახდენენ ძალების მობილიზებას კონკურენტული ბრძოლის ახალ მეთოდებზე, აუცილებლობის შემთხვევაში ღირებული ტექნიკურიცოდნის,გამოცდილების და რესურსული ბაზის მქონე კომპანიებთან შერწყმას ან შთანთქმას.კომპანიის სტრატეგიები უძრაობის ან დაცემის ეტაპზე მყოფ დარგებშიუძრაობის ან დაცემის ეტაპზე მყოფ დარგებში კომპანიებმა უნდა დაისახონ მიზანი რომელიცშეესაბამება დარგის შესაძლებლობებს. კერძოდ, როგორც უკვე არაერთგზის აღინიშნა, პრიორიტეტულია ისეთი მაჩვენებლები, როგორიცაა ფულადი ნაკადების მოძრაობაან ინვესტიციებისუკუგება, და არა გაყიდვების მოცულობა ან ბაზრის წილის ზრდის ტემპი, რომელიც ახასიათებს განვითარებადი დარგის კომპანიას.

ძლიერ კომპანიებს შეუძლიათდაიკავონსუსტი კომპანიების ბაზრის წილი, ხოლო შთანთქმა ან ბაზრიდან წასვლა დარჩენილკომპანიებსსაშუალებას აძლევს გაზარდონ ბაზრის საკუთარი წილი.როგორც წესი, წარმატების მოპოვების მიზნით, დარგის უძრაობის და დაცემის ეტაპებზეკომპანიები ირჩევენ შემდეგ **კონკურენტულ სტრატეგიებს**:

1. ფოკუსირებული სტრატეგია დარგის ყველაზე პერსპექტიული სეგმენტების მოპოვების მიზნით. უძრაობის ან დაცემის ეტაპზე მყოფი ბაზრები, ისევე, როგორც სხვა დანარჩენი, შედგებაუამრავი სეგმენტისა და საბაზრო ნიშებისგან. ხშირად ერთი

ან რამდენიმე სეგმენტი ახდენს ზრდის მაღალი ტემპების დომინირებას, მიუხედავად იმისა, რომ დარგი მთლიანობაში იმყოფება დაცემის ეტაპზე. ენერგიული კომპანია, რომელიც მოღვაწეობს ასეთ სეგმენტში და უპირატესობას ფლობს მისი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაში, შეძლებს თავიდან აიცილოს გაყიდვების მოცულობის და მოგების შემცირება, დამატებით მოიპოვოს კონკურენტული უპირატესობა.

2. საქონლის მკვეთრი დიფერენციაცია განახლების და ხარისხის გაუმჯობესების ხარჯზე. ხარისხის მკვეთრი გაუმჯობესება და საქონლის ახალი მოდიფიკაციის შეთავაზება ხელს შეუწყობს ახალი სწრაფად მზარდი სეგმენტების შექმნას ან მოახდენს მომხმარებელთა სტიმულირებას გაყიდვების მოცულობის გაზრდის მიზნით. პროდუქციის ახალი წარმატებული მოდიფიკაციის შემუშავება საშუალებას იძლევა არ მოხდეს ძალდატანებითი კონცენტრაცია კონკურენტების მიერ დადგენილ ფასებზე. გარდა ამისა, ხარისხის დიფერენციაციის სტრატეგიის დადებით მხარედ შეიძლება ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ კონკურენტებს გაუჭირდებათ მისი კოპირება.

3. დანახარჯების შემცირება, დარგში დანახარჯების მიხედვით ლიდერობის მოპოვება. კომპანიებს დარგის უძრაობის და დაცემის ეტაპებზე შეუძლიათ გაზარდონ ინვესტიციების უკუგება და მოგების დონე, თუ გამოიყენებენ დანახარჯების შემცირების ნოვატორულ მეთოდებს: კომპანიის ფასეულობების ჯაჭვიდან გაირიცხოს ზედმეტი ან არაეფექტიანი რგოლები, აუტსორსინგი, რომელიც უფრო იაფი იქნება, როდესაც სრულდება დამოუკიდებელი კომპანიების მიერ; ელექტრონული ტექნოლოგიების საფუძველზე შიდა ბიზნეს-პროცესების შეცვლა, რაც მკვეთრად შეამცირებს ხარჯებს; არასრულად დატვირთული საწარმოო სიმძლავრეების კონსოლიდაცია; რეალიზაციის მოცულობის გაზრდის მიზნით გავრცელების არხების გაფართოება, რაც შესაბამისად უზრუნველყოფს ეკონომიას მასშტაბებზე; მაღალი დანახარჯების დამცირე გაყიდვების მოცულობის მქონე სავაჭრო პუნქტების დახურვა; არაპოპულარული პროდუქციის წარმოებაზე უარის თქმა. ზემოთ აღნიშნული სტრატეგიები ერთმანეთს არ გამორიცხავს. პროდუქციის ინოვაციური ვერსიის შეთავაზება უზრუნველყოფს სწრაფად მზარდი საბაზრო სეგმენტების შექმნას.

წარმოების ეფექტიანობის ამაღლება იძლევა ფასების შემცირების და ფასის მიმართ მგრძნობიარე მომხმარებელთა სეგმენტის შექმნის შესაძლებლობებს. აღსანიშნავია, რომ სამივე მოცემული სტრატეგია არის სტანდარტული კონკურენტული სტრატეგიის ვარიანტები, ადაპტირებული უძრაობის და დაცემის ეტაპებზე მყოფ დარგებთან. შედარებით უფრო მიმზიდველია ის დარგები, სადაც გაყიდვების მოცულობა იწევს გაცილებით ნელა და ცოცვით, მოთხოვნილებების უმნიშვნელოვანესი პოტენციალი და მოგების ნიშნად ნარჩუნდება. აქვე ჩამოვთვლით ყველაზე გავრცელებულ სტრატეგიულ შეცდომებს, რომლებსაც კომპანია უშვებს დარგის უძრაობის და დაცემის ეტაპებზე: უაზრო საფასო ომში ჩათრევა კონკურენტის განადგურების მიზნით; დიდი რაოდენობის ფულადი სახსრების ამოღება მცირედროში (რაც უარყოფით ზეგავლენას ახდენს

ზოგადად კომპანიის ეფექტიანობაზე); მდგომარეობის სწრაფად გამოსწორების იმედით ზედმეტი ოპტიმიზმი და გაუმართლებელი მაღალი ხარჯების ხვადასხვა საქმიანობაზე. სტრატეგიები სეგმენტირებულ დარგებში კონკურენციისათვის ზოგიერთ დარგში მოქმედებს ასობით ან ათასობით წვრილი და საშუალო კომპანია, რომელთაგანაც ერთი არ ფლობს ბაზრის მნიშვნელოვან წილს. კონკურენტული ვითარება სეგმენტირებულ დარგებში გამოირჩევა დარგობრივი ლიდერების არარსებობით, რომლებსაც უნდა გააჩნდეთ მნიშვნელოვანი საბაზრო წილი და ცნობადი სავაჭრო ნიშანი.

დარგების ტიპური სეგმენტირება კინო, გამომცემლობა, ლანდშაფტური არქიტექტურა და მეზღვრობა, უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული ოპერაციები, სუპერმარკეტი, საბანკო მომსახურება, ჯანდაცვა, კატალოგებით ვაჭრობა, პროგრამული უზრუნველყოფა, ბეჭდვითი სამუშაოს შესრულება ინდივიდუალური შეკვეთით, სამზარეულოს ავეჯის დამზადება, სატვირთო გადაზიდვები, ავტომანქანების შეკეთება, რესტორნები და სწრაფი კვების ობიექტები, შიდა აუდიტი, ტანსაცმლის წარმოება და გაყიდვა, სასტუმროს ბიზნესი, ავეჯის წარმოება. ჩვეულებრივ, ძლიერ სეგმენტირებულ დარგებში სიმწიფის ფაზაში შესვლა ან ზრდის ტემპების შენელება აძლიერებს კონსოლიდაციის პროცესებს, რაც იწვევს სუსტი ან არაეფექტიანი კომპანიების გაძევებას წარმოების ერთდროული კონცენტრაციიდან რამდენიმე მსხვილ კომპანიაზე.

თუმცა არის დარგები, რომლებიც დარჩებიან დანაწევრებული, რადგანაც მათში მოქმედ არც ერთ კომპანიას არ გააჩნია შესაბამისი რესურსები ან კომპეტენცია ბაზრის მნიშვნელოვანი წილის მოპოვების მიზნით. კონკურენტული ბრძოლა სეგმენტირებულ დარგებში შეიძლება იყოს როგორც ზომიერი, ასევე საკმაოდ მკაცრი. შესვლის დაბალი ბარიერები ქმნის ახალი კონკურენტების გამოჩენის საფრთხეს. საქონელ-შემცვლელი ხდება კონკურენტული გარემოს მნიშვნელოვანი ფაქტორი, თუმცა ყოველთვის არა. სეგმენტირებულ დარგებში კომპანიები შედარებით მცირე ზომის არიან, ამიტომ შესაძლებელია სწორედ ისინი აღმოჩნდნენ მსხვილი მიმწოდებლების და კომპანია მომხმარებლების ზეგავლენის ქვეშ; ამის თავიდან აცილების მიზნით, ისინი ერთიანდებიან სხვადასხვა ასოციაციაში, ერთობლივი მოლაპარაკებების წარმოების, მიწოდების პირობების გაუმჯობესების და პროდუქციის გაყიდვების მიზნით.

სეგმენტირებულ დარგებში ოპტიმალურია კონკურენციის შემდეგი სტრატეგიები:

1) კომპანიის სტანდარტული დანაყოფების შექნა. ეს მიდგომა ხშირად გამოიყენება საცალოდ ვაჭრობასა და რესტორნის ბიზნესში მათი მრავალრიცხოვანი სავაჭრო პუნქტებით. კომპანია ქმნის სტანდარტულ სავაჭრო პუნქტებს ხელსაყრელი ადგილმდებარეობით და მინიმალური დანახარჯებით მაქსიმალურად ეფექტიანი ექსპლუატაციის მიზნით, ასეთ სტრატეგიულ მიდგომას იყენებს რესტორანი “ტრიცონლობა”.

2) დანახარჯებით ლიდერობის მოპოვება. თუ საფასო კონკურენცია საკმარისად ინტენსიურია და იწვევს მოგების შემცირებას, კომპანიებს შეუძლიათ

შეარჩიონ მინიმალური დანახარჯების სტრატეგია, მათ შორის ზედნადები ხარჯების შემცირება, შრომის ნაყოფიერების ამაღლებად ბაზალი ანაზღაურების პირობებში, მოქნილი პოლიტიკა კაპიტალური აქტივების შეძენის დაკორპორაციული აქტივების ფორმირება მაქსიმალურად ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის. კომპანიების, რომლებიც წარმატების მისაღწევად იყენებენ ამ სტრატეგიას, აქვთ შესაძლებლობა რეგულარულად შეამცირონ ფასები, ამასთანავე, შეინარჩუნონ დარგში არსებულ საშუალოზე მაღალი მოგება. საცალოდ მოვაჭრეების უმრავლესობა, რომლებიც იყენებენ ელექტრონულ მომსახურებას, კონკურირებენ დაბალი ფასების ხარჯზე, ამავე სტრატეგიას იყენებენ სუპერმარკეტები, ავტოგასამართი სადგურები და ავტონაწილების რეგიონული მოვაჭრეები.

3) სასაქონლო სპეციალიზაცია. თუკი სეგმენტირებული დარგი ჩართავს მომსახურებისან პროდუქციის მრავალფეროვან სპექტრს, მაშინ ერთი სახის საქონელსა ან მომსახურებაზე კონცენტრაცია შეიძლება საკმაოდ ეფექტიანი აღმოჩნდეს. ავეჯის ინდუსტრიაში ზოგიერთი კომპანია სპეციალიზდება ერთი სახის ავეჯის წარმოებაზე, მაგალითად, რკინის საწოლები, დაწნული ავეჯი; ბალის და აგარაკის ავეჯი, ავტომანქანების შეკეთების სახელოსნოები სპეციალიზდებიან გადაცემის, ძარის შეკეთებასა და ზეთის სწრაფად შეცვლაზე.

4) სამომხმარებლო სპეციალიზაცია. კომპანიას შეუძლია თავისი არჩევანი ამა თუ იმ მომხმარებლების მომსახურებაზე გააკეთოს, მაგალითად, ფასების მიმართ მაღალმგრძნობიარობის მომხმარებელზე ან იმათზე, ვინც ირჩევს საქონლის სპეციფიკურ სამომხმარებლო თვისებებს, სპეციალურ მომსახურებას და ა. შ. ზოგიერთი რესტორანი სპეციალიზდება მომსახურების გატანაზე, ზოგიერთი სპორტული შეჯიბრებების კვებით მომსახურებაზე.

5) გეოგრაფიული სპეციალიზაცია. თუ სეგმენტირებულ დარგში კომპანია ვერ ახერხებს მოიპოვოს დარგობრივი ბაზრის დიდი წილი, მას ხელი არ ეუშლება მოიპოვოს ლიდერობა გეოგრაფიულ ბაზრებზე. ძალების კონცენტრირება მცირე რეგიონის მომსახურებაზე იწვევს ეფექტიანობის ამაღლებას, შემკვეთისათვის პროდუქციის სწრაფად მიწოდებას, მომსახურების გაუმჯობესებას, რეგიონში სავაჭრო ნიშნის ცნობადობის გაზრდას, წარმოქმნის ახალ შესაძლებლობებს მასობრივი რეკლამისთვის. ამასთან, კომპანია თავიდან იცილებს დანახარჯების გაზრდის საფრთხეს, რაც გარდაუვალია განსაკუთრებით დიდი ტერიტორიების მომსახურების შემთხვევაში. სუპერმარკეტები, ბანკები, დღე-ღამის უნივერსალები, სპორტული ტანსაცმლის მაღაზიები აქტიურად ითვისებენ არჩეულ გეოგრაფიულ რეგიონებს და კარგ შედეგსაც აღწევენ.

სტრატეგიები სწრაფად ზრდადი კომპანიებისათვის

კომპანია, რომელიც დაინტერესებულია გაყიდვების მოცულობის და მოგების სწრაფი ზრდით, ვალდებულია განახორციელოს სამი დონის **სტრატეგიული ინიციატივების პორტფელი**, კერძოდ:

I დონე. სტრატეგიული ინიციატივები არსებული ბაზრის პოზიციების გამყარების მიზნით. მათ მიეკუთვნება: კომპანიის პროდუქციის ნაირსახეობათა

გაფართოება, აუთვისებელ გეოგრაფიულ რეგიონებზე გასვლა, ბაზრის წილის მოპოვების მიზნის კონკურენტების წინააღმდეგშეტევა. მიზანი — ზრდის ყველა შესაძლებლობის რეალიზაცია, რომელიც წარმოადგენს კომპანიის მიმდინარე ბიზნესს.

II დონე. სტრატეგიული ინიციატივები არსებული რესურსების და კონკურენტული შესაძლებლობების გაფართოების მიზნით, ზრდის პერსპექტივების მქონე ახალი ბიზნესის სფეროების ათვისების საფუძველზე. მზარდმა კომპანიებმა აქტიურად უნდა გამოიყენონ ახალ პერსპექტიულ ბიზნეს სფეროში შესვლის შესაძლებლობა, განსაკუთრებით თუ ამას ხელს უწყობს გამოცდილება, ინტელექტუალური კაპიტალი, ნოუ-ჰაუ და კომპანიის სხვა კონკურენტული შესაძლებლობები. იმ დრომდე, სანამ კომპანიის მიმდინარე საქმიანობა უზრუნველყოფს ზრდის შესაძლებლობებს, პირველ რიგში განიხილება პირველი დონის ინიციატივები, ხოლო დარგის სიმწიფის ეტაპზე, როდესაც ზრდის შესაძლებლობები მცირდება, წინა პლანზე გამოდის მეორე დონის ინიციატივები.

III დონე. ამ მომენტისათვის არარსებული ბიზნესის შექმნის სტრატეგიული ინიციატივები. ამ კატეგორიაში შედის სამეცნიერო კვლევებსა და ცდებში სახსრების ინვესტირება გრძელვადიანი პერსპექტივით; შიდა ვენჩერული (სარისკო) ფონდების შექმნა დამწყები კომპანიების ინვესტირებისათვის მომავლის დარგებში; მცირე ზომის ახალი კომპანიების შესყიდვა, მათი პროდუქციისა და ტექნოლოგიების გამოყენების მიზნით, რაც შეავსებს კომპანიის არსებულ ბიზნესს.

ურთიერთდაკავშირებული მოკლევადიანი, საშუალო და გრძელვადიანი პროექტების სახით სტრატეგიების შემუშავება კომპანიას უქმნის შესაძლებლობას — გადაწყვიტოს თავისი შიდა პრობლემები და დაცული იყოს მოულოდნელობებისგან, ამავდროულად ხელსუშლის დარგში ახალი კონკურენტების გამოჩენას.

მრავალდონიანი სტრატეგიების რისკები. კომპანიის ზრდისკენ მიმართული მრავალდონიანი დიფერენცირებული სტრატეგიის რეალიზაცია სხვადასხვა რისკთან არის დაკავშირებული. ცხადია, კომპანიას არ შეუძლია მოახდინოს ყველა წარმოშობილი შესაძლებლობის რეალიზება, რადგანაც ეს საფრთხეს უქმნის არსებული შეზღუდული რესურსების გაფანტვას. ძალისხმევის კონცენტრირება საშუალო და გრძელვადიან ინიციატივებზე გამოიწვევს კომპანიის მხრიდან საკუთარი საბაზისო კომპეტენციების სრულყოფის შეწყვეტას და იძულებული გახდება კონკურენტული ბრძოლა აწარმოოს ისეთ დარგებში, სადაც მას გააჩნია შესაბამისი რესურსები და გამოცდილება.

გარდა ამისა, საკუთარი თავისთვის კონკურენტული უპირატესობის გარანტირება მომავალი ბიზნესისა და პროდუქციის ჯგუფებში, დამატებით სირთულეებს წარმოქმნის, თუ მომავალი საქმიანობა არაფრით არ უკავშირდება მიმდინარეს და კომპანიის რესურსული ბაზის ძირითად უპირატესობებს. ხშირად, გრძელვადიანი სტრატეგიული პროექტები არარეალურია, ყველა დათესილი მარცვალ როდის იძლევა მოსავალს სტრატეგია არაკონკურენტუნარიანი და კრიზისულ ვითარებაში მყოფი კომპანიებისათვის თუ კომპანია დაცემის ეტაპზეა და კარგავს კონკურენტულ პოზიციებს, ასეთ ვითარებაში მიზანშეწონილია ოთხიდან

ერთ-ერთი სტრატეგიის არჩევა. საკმარისი ფინანსური რესურსების მქონე კომპანიას შეუძლია კრიზისიდან გამოსვლის პროცესში გამოიყენოს შეტევითი სტრატეგია:

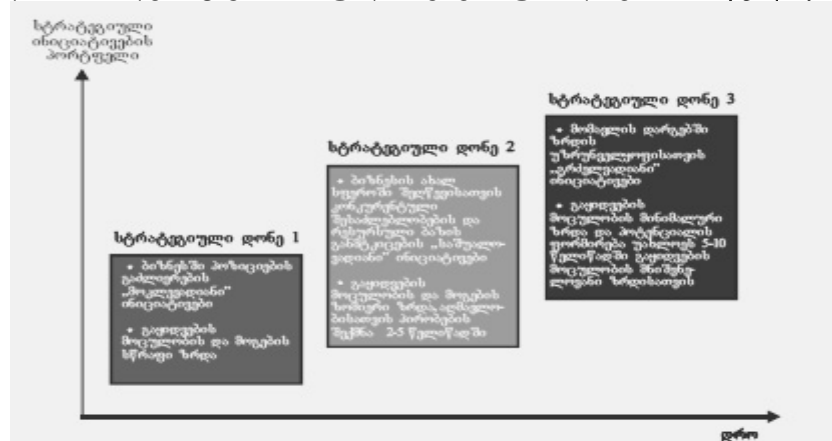
რადიკალურად შეამციროს დანახარჯები ან მოახდინოს საქონლის ორიგინალური დიფერენციაცია. ასეთ საქმეში ცოდნისა და კაპიტალის დაბანდებით, კომპანია შეძლებს შეცვალოს მდგომარეობა და უახლოესი 5 წლის განმავლობაში შევიდეს ლიდერების რიცხვში. კომპანიას ასევე შეუძლია ისარგებლოს აქტიური თავდაცვის სტრატეგიით საკუთარი ძველი სტრატეგიის რამდენიმე ელემენტის გამოყენებით. ამასთანავე, მოუწევს რთული ბრძოლა გაყიდვების მოცულობის, საბაზრო წილის და კონკურენტული პოზიციის არსებულ დონეზე შესანარჩუნებლად. კომპანიას შეუძლია აირჩიოს დაუყოვნებელი გასვლის სტრატეგია და გავიდეს ბაზრიდან, ან გაყიდოს ბიზნესი, ან შეაჩეროს ოპერაციები, თუ არ გამოინახება მყიდველი. ბოლოს, კომპანიას შეუძლია გამოიყენოს ბოლო ტაიმის სტრატეგია, მინიმალურ დონეზე მოახდინოს სახსრების რეინვესტირება ბიზნესში და მოკლევადიან პერსპექტივაში მიაღწიოს მოგების მაქსიმიზაციას, ამასთანავე, დაიწყოს ბაზრიდან გასვლისთვის მზადება.

სემინარი/დისკუსია თემაზე:

„კომპანიის სტრატეგიული ინიციატივების პორტფელის დონეების მახასიათებლები“

ნახაზ 27.3.-ზე წარმოდგენილია სტრატეგიის სამი დონე. მსგავსი კონკურენტული ინიციატივების ნაკრების რეალიზება ნამდვილად არ არის მარტივი. კომპანიების უმეტესობა ძირითადად ყურადღებას ამახვილებს პირველი დონის ინიციატივებზე, ამასთანავე, ეპიზოდურად ატარებენ მეორე და მესამე დონის ღონისძიებებს. თუმცა, 30 მსოფლიო ლიდერი მზარდი კომპანიის კვლევამ, აჩვენა, რომ მათ სტრატეგიულ გეგმაში შედიოდა სამივე დონის ინიციატივები.

გრძელვადიანი ზრდის უზრუნველყოფის მიზნით კომპანიას უნდა გააჩნდეს სტრატეგიების მთელი ნაკრები, არსებული ბიზნესისთვის მოკლევადიანი განვითარების სტრატეგიით დაწყებული და გრძელვადიანი მოქმედებებით დასრულებული, რომლებიც გამიზნული იქნება უახლოეს 5-10 წელიწადზე.

ნახ. 27.3. სტრატეგიის სამი დონე კომპანიის სწრაფი და მყარი ზრდის უზრუნველყოფისათვის.

კითხვები განმეორებისთვის

თავი 27

1. განიხილეთ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში რისკის ფაქტორების მნიშვნელობა და წარმოშობის მიზეზები;
2. განიხილეთ რისკის სახეების მიხედვით მათი გაკონტროლებისა და უარყოფითი ზემოქმედების შემცირების შესაძლებლობები;
3. დაახასიათეთ კონკრეტული ფინანსური ოპერაციების მიხედვით შემოსავლიანობის საერთო დონის განმსაზღვრელი მეთოდური ინსტრუმენტები;
4. განიხილეთ კორპორაციის განვითარების სტრატეგიების შემუშავებისთვის ელექტრონული ბიზნესის განვითარება.
5. ჩამოაყალიბეთ ახალგაზრდა კომპანიების სწრაფად მზარდ ბაზრებზე დამკვიდრების მთავარი ამოცანები.
6. ჩამოაყალიბეთ სტრატეგიული ინიციატივების პორტფელის დონეების მახასიათებლები.

თავი 28

კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის სტრატეგიული მექანიზმი

28.1. კორპორაციის ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის ალგორითმი

28.2. კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის შიდა მექანიზმი

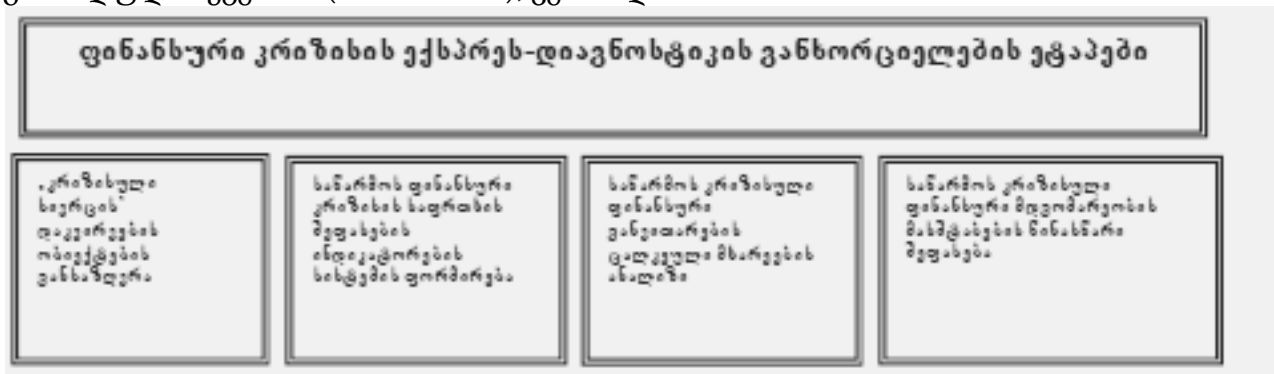
- ❖ **სემინარი/დისკუსია თემაზე:** „კორპორაციის (კომპანიის) ფინანსური კრიზისის წარმოქმნის შეფასების ასპექტები“
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის

თავი 28

კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის სტრატეგიული მექანიზმი

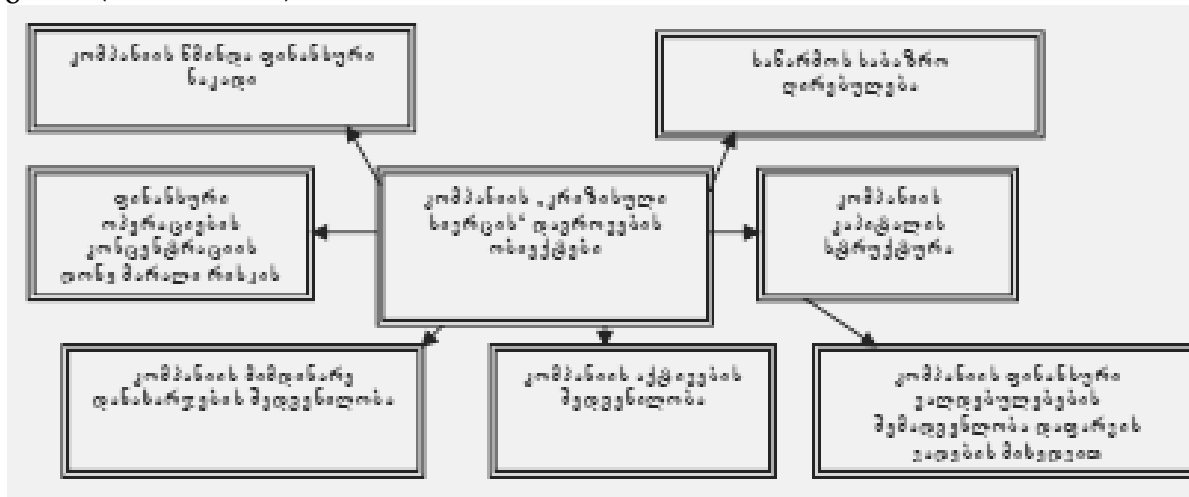
28.1. კორპორაციის ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის ალგორითმი

კორპორაციის საწარმოს ფინანსური კრიზისის დიაგნოსტიკა წარმოადგენს მიზნობრივი ფინანსური ანალიზის სისტემას, რომელიც მიმართულია კორპორაციის კრიზისული განვითარების შესაძლო ტენდენციებისა და ნეგატიური შედეგების გამოვლენისაკენ. **ფინანსური კრიზისის დიაგნოსტიკა** იყოფა ორ ძირითად: 1) ფინანსური კრიზისის ექსპრეს-დიაგნოსტიკის სისტემა; 2) ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის სისტემად. განვიხილოთ თითოეული მათგანი: 1. ფინანსური კრიზისის ექსპრეს-დიაგნოსტიკა, რომელიც კორპორაციის (საწარმოს) ფინანსური განვითარების კრიზისული პარამეტრების რეგულარული შეფასების სისტემას ახასიათებს, ხორციელდება მისი ფინანსური აღრიცხვის მონაცემების საფუძველზე ანალიზის სტანდარტული ალგორითმების მიხედვით, რომლის ძირითადი მიზანია კომპანიის კრიზისული განვითარების ნიშნების ადრეული აღმოჩენა და მისი კრიზისული მდგომარეობის მასშტაბების წინასწარი შეფასება. კორპორაციის (კომპანიის) ფინანსური კრიზისის ექსპრეს-დიაგნოსტიკა ხორციელდება შემდეგი ძირითადი ეტაპების მიხედვით, რომლის ძირითადი არსი განხილულია ქვემოთ (იხ. ნახ.13.1.), კერძოდ:

ნახ.28.1. კომპანიის ფინანსური კრიზისის ექსპრეს-დიაგნოსტიკის განხორციელების ალგორითმი

ა) `კრიზისული სივრცის` დაკვირვების ობიექტების განსაზღვრა, რომელიც ახდენს კომპანიის ფინანსური კრიზისის წარმოშობის საფრთხის რეალიზაციას. ბიზნეს პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ თანამედროვე ეკონომიკურ პირობებში კომპანიის ფინანსური საქმიანობის პრაქტიკულად ყველა ასპექტი შეიძლება ახდენდეს მისი გაკოტრების საფრთხის გენერირებას. შესაბამისად `კრიზისული სივრცის` დაკვირვების სისტემა უნდა აიგოს ამ საფრთხის გენერირების ხარისხის გათვალისწინებით ამ კრიტერიუმების შედარებით არსებითი ობიექტების გამოყოფის გზით (იხ. ნახ. 28.2.);

ნახ. 28.2.. კომპანიის `კრიზისული სივრცის დაკვირვების ძირითადი ობიექტების სქემა

ბ) კომპანიის ფინანსური კრიზისის წარმოქმნის მუქარების (საფრთხის) შეფასების ინდიკატორების სისტემის ფორმირება. ასეთი ინდიკატორები ყალიბდება `კრიზისული სივრცის დაკვირვების ყოველი ობიექტის მიხედვით. ფორმირების პროცესში ყველა ინდიკატორი-მაჩვენებელი იყოფა რაოდენობრივ (გამოხატული აბსოლიტურსიდიდეებში) და სტრუქტურულ მაჩვენებლებად (გამოხატული შეფარდებითი მაჩვენებლებით) ფინანსური კრიზისის წარმოქმნის საფრთხეების შეფასების ამ ინდიკატორებიდან ძირითადები წარმოდგენილია ცხრილ 3.22-ში, რომელიც შეიძლება გაფართოვდეს მისი ფინანსური საქმიანობისა და დიაგნოსტიკის მიზნების გათვალისწინებით.

გ) სტრატეგიული მეთოდებით განხორციელებული კომპანიის კრიზისული ფინანსური განვითარების ცალკეული მხარეების ანალიზის საფუძველია ფაქტიური მაჩვენებელი-ინდიკატორების შედარება საგეგმო (ნორმატიულ) მაჩვენებლებთან და გადახრის სიდიდის გამოვლენა დინამიკაში. ნეგატიური გადახრების სიდიდის ზრდა დინამიკაში ახასიათებს კრიზისული მოვლენების ზრდას კომპანიის ფინანსურ საქმიანობაში, რაც მისი ფინანსური კრიზისის წარმოქმნის გენერირებას ახდენს.

**ცხრილი 28.1. კორპორაციის (კომპანიის) კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის
მასშტაბების წინასწარი შეფასება**

კრიზისული სიერცის* დაკ- ვირეების ობიექტები	კომპანიის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბები		
	მსუბუქი ფინანსური კრიზისი	ღრმა ფინანსური კრი- ზისი	კატასტროფული ფი- ნანსური კრიზისი
1	2	3	4
1. წმინდა ფულადი ნაკადი	ფულადი ნაკადის ლიკ- ვი დურობის შემცირე- ბა	წმინდა ფულადი ნაკა- დის უარყოფითი მნიშ- ვნელობა	წმინდა ფულადი ნაკა- დის მკვეთრად უარ- ყოფითი მნიშვნელობა
2. კომპანიის სა- ბაზრო ღირებუ- ლება	კომპანიის საბაზრო ღირებულების სტაბი- ლიზაცია	კომპანიის საბაზრო ღირებულების შემცი- რების ტენდენცია	კომპანიის საერთო ღი- რებულების მკვეთრი შემცირება
3. კომპანიის კა- პიტალის სტრუქ- ტურა	აქტივების კოეფიცი- ენტის შემცირება	ფინანსური ლევერი- ჯის კოეფიციენტის ზრდა და ეფექტის შემცირება	ფინანსური ლევერი- ჯის ძალზე მაღალი კოეფიციენტი და ეფექტის არარსებობა
4. კომპანიის ფი- ნანსური ვალდე- ბულებების შემაღწელობა დაფარვის სისწრაფის მისხდელი	შოკლექტანის ფინან- სური ვალდებულებე- ბის სიდიდის და ხვედ- რითი წილის ვადიდება	ვადაუღებელი ფინან- სური ვალდებულებე- ბის მაღალი კოეფიცი- ენტი	ვადაუღებელი ფინან- სური ვალდებულებე- ბის ძალზე მაღალი კოეფიციენტი
5. კომპანიის აქ- ტივების შემაღ- ვლობა	აბსოლუტური ვადისუნარიანო- ბის კოეფიციენტის შემცირება	აბსოლუტური და მიმ- დინარე ვადისუნარ- იანობის კოეფიციენ- ტების არსებითი შემცირება	აბსოლუტური ვადის- უნარიანობა ფულადი აქტივების არარსებობის ვამო
6. კომპანიის მიმ- დინარე დანახარ- ჯების შემაღწე- ლობა	ცვალებადი ხარჯების დონის ზრდის ტენდენ- ცია	საოპერაციო ლევერი- ჯის მაღალი კოეფიცი- ენტი ცვალებადი ხარ- ჯების დონის ზრდის ტენდენციის პირობებში	საოპერაციო ლევერი- ჯის ძალზე მაღალი კოეფიციენტი მიმდი- ნარე დანახარჯების საერთო დონის ზრდის ტენდენციის პირობებ- ში
7. ფინანსურ ოპე- რაციების კონ- ცენტრაციის დო- ნე მაღალი რის- კის ზონებში	კაპიტალის დაბანდე- ბის კოეფიციენტის ზრდა კრიტიკული რისკის ზონაში	კაპიტალის უპირატესი დაბანდება კრიტიკუ- ლი რისკის ზონაში	კაპიტალის დაბანდე- ბის მნიშვნელოვანი წილი კატასტროფული რისკის ზონაში

კორპორაციის კრიზისული ფინანსური განვითარების ცალკეული მხარეების ანალიზის პროცესში გამოიყენება შემდეგი სტრატეგიული მეთოდები:

- 1) ჰორიზონტალური (ტრენდული) ფინანსურ ანალიზი;
- 2) ვერტიკალური (სტრუქტურული) ფინანსური ანალიზი;
- 3) შედარებითი ფინანსური ანალიზი;

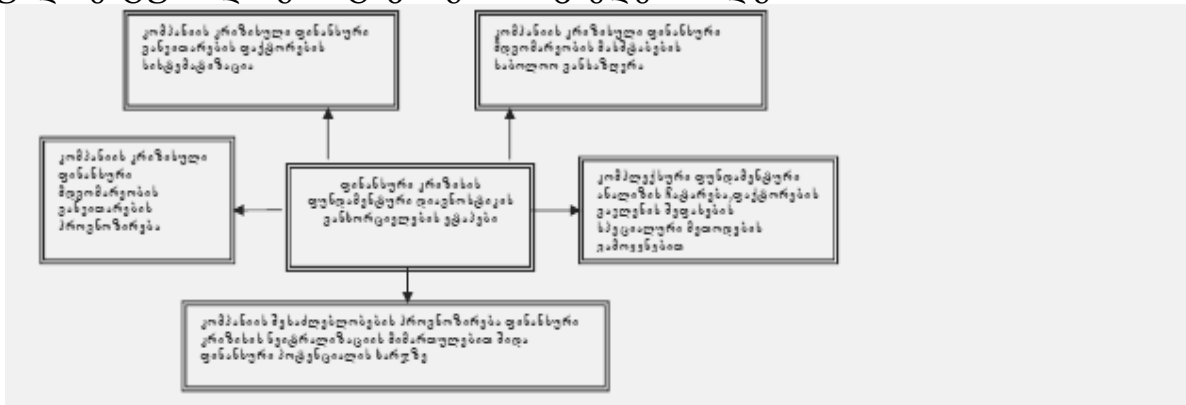
ფინანსური მენეჯმენტის პრაქტიკა კორპორაციის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბების შეფასებისას იყენებს სამ პრინციპულ მახასიათებელს: 1) მსუბუქი ფინანსური კრიზისი; 2) ღრმა ფინანსური კრიზისი; 3) კატასტროფული ფინანსური კრიზისი. ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტალური დიაგნოსტიკის ძირითადი მიზნებია:

ა) კომპანიის ფინანსური განვითარების კრიზისული პარამეტრების შეფასების შედეგების გადრმაგება, რომელიც მიღებულია ექსპრეს-დიაგნოსტიკის პროცესში;

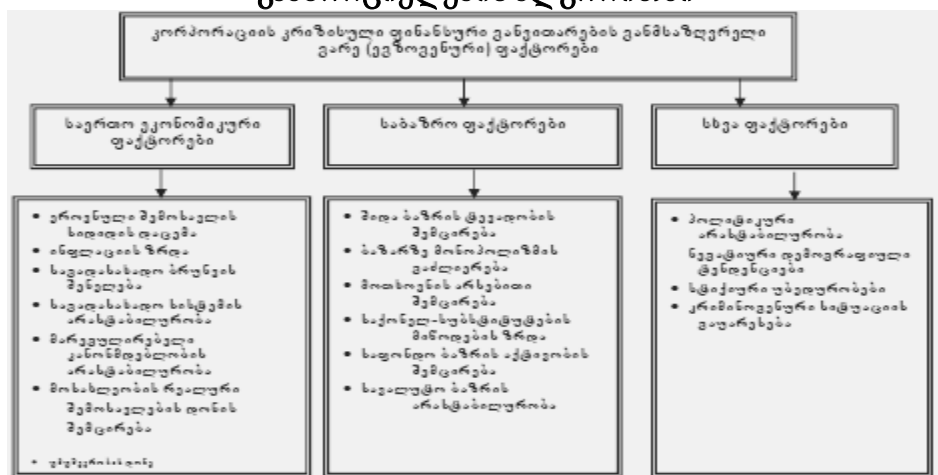
ბ) კომპანიის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბების მიღებული წინასწარი შეფასების დადასტურება;

გ) ცალკეული ფაქტორების განვითარების პროგნოზირება, რომლებიც ახდენენ კომპანიის ფინანსური კრიზისის საფრთხის და მისი ნეგატიური შედეგების გენერირებას.

დ) კომპანიის იმ შესაძლებლობების შეფასება და პროგნოზირება, რომლებიც ახდენენ ფინანსური კრიზისის ნეიტრალიზაციას შიდა ფინანსური პოტენციალის ხარჯზე. ამრიგად, კომპანიის ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის განხორციელების ალგორითმი იმ ძირითადი ფაქტორების სისტემატიზაციაა, რომლებიც განაპირობებენ კომპანიის კრიზისულ ფინანსურ განვითარებას. ფაქტორული ანალიზი და პროგნოზირება შეადგენს ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტალური დიაგნოსტიკის საფუძველს. ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის განხორციელების ალგორითმი იხ. ნახ. 28.3.

ნახ. 28.3. ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის განხორციელების ალგორითმი

ნახ. 28.4. კორპორაციის კრიზისული ფინანსური განვითარების ფარე ფაქტორების სისტემა

კვლევისა და შეფასების პროცესში ეს ფაქტორები იყოფა ორ ძირითად ჯგუფად:

ა) ფაქტორები, რომლებიც არ არიან დამოკიდებული კორპორაციის საქმიანობაზე (გარე ან ეგზოგენური ფაქტორები);

ბ) ფაქტორები, რომლებიც დამოკიდებულია კომპანიის საქმიანობაზე (შიდა ანუ ენდოგენური ფაქტორები). განვიხილოთ თითოეული მათგანი: ა) კრიზისული ფინანსური განვითარებისა და გარე ფაქტორები ანალიზის დროს თავის მხრივ, იყოფა სამ ჯგუფად (იხ, ნახ 28.4.):

1) ქვეყნის საერთო განვითარების სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორები. ამ ფაქტორების შემადგენლობაში განიხილება მხოლოდ ისინი, რომლებიც ნეგატიურ ზემოქმედებას ახდენენ მოცემული ეკონომიკის საქმიანობაზე, ე. ი ახდენენ მისი ფინანსური საფრთხის ფორმირებას;

ნახ. 28.5.— კორპორაციის კრიზისული ფინანსური განვითარების შიდა ფაქტორების სისტემა

2) საბაზრო ფაქტორები. ამ ფაქტორების განხილვისას იკვლევენ ამ კომპანიის როგორც სასაქონლო როგორც ნედლეულის და მასალების, ასევე გამოშვებული პროდუქციის, ასევე ფინანსური ბაზრის განვითარების ტენდენციებს;

3) სხვა გარე ფაქტორები.

ბ) კრიზისული ფინანსური განვითარების შიდა ფაქტორები ანალიზის დროს ასევე იყოფა სამ ჯგუფად კომპანიის ფულადი ნაკადების ფორმირების თავისებურებაზე დამოკიდებულებით (იხ ნახ. 28.5.), კერძოდ:

1) საოპერაციო საქმიანობასთან დაკავშირებული ფაქტორები;

2) საინვესტიციო საქმიანობასთან დაკავშირებული ფაქტორები;

3) ფინანსურ საქმიანობასთან დაკავშირებული ფაქტორები.

კომპლექსური ფუნდამენტალური ანალიზი კორპორაციის კრიზისული ფინანსური განვითარების ცალკეული ფაქტორების გავლენის შეფასების სპეციალური მეთოდების გამოყენებით ხორციელდება ასეთი ანალიზის საფუძველია ცალკეული ფაქტორების ნეგატიური გავლენის ხარისხის გამოვლენა კომპანიის ფინანსური განვითარების სხვადასხვა ასპექტებზე. ასეთი ფუნდამენტალური ანალიზის განხორციელებისას გამოიყენება შემდეგი ძირითადი მეთოდები, კერძოდ: ფინანსური კოეფიციენტების სრული კომპლექსური ანალიზი. ამ ანალიზის განხორციელებისას არსებითად ფართოვდება `კრიზისული სივრცის` ობიექტების წრე, ასევე ფინანსური კრიზისის შესაძლო საფრთხის ინდიკატორი მაჩვენებლების სისტემა.

1) კორელაციული ანალიზი. ეს მეთოდი გამოიყენება ცალკეული ფაქტორების გავლენის ხარისხის განსაზღვრისათვის საწარმოს კრიზისული ფინანსური განვითარების ხასიათზე. რაოდენობრივად ამ გავლენის ხარისხი შეიძლება გაიზომოს კორელაციის ერთი ან მრავალფაქტორული მოდელების მეშვეობით. ასეთი შეფასების შედეგების მიხედვით ხორციელდება ცალკეული ფაქტორების რანჟირება კომპანიის ფინანსურ განვითარებაზე მათი ნეგატიური ზემოქმედების ხარისხის მიხედვით.

2) SWOT ანალიზის ძირითადი შინაარსი მდგომარეობს კომპანიის ძლიერი და სუსტი მხარეების ხასიათის კვლევაში ცალკეული შიდა (ენდოგენური) ფაქტორების ჭრილში, ასევე ცალკეული გარე (ეგზოგენური) ფაქტორების ნეგატიური გავლენის კვლევაში, რომლებიც განაპირობებენ კომპანიის კრიზისულ ფინანსურ განვითარებას.

3) `ალტმანის ანალიტიკური მოდელი`. იგი წარმოადგენს კომპანიის გაკოტრების საფრთხის ინტეგრალური შეფასების ალგორითმს, რომელიც ემყარება კომპანიის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის დიაგნოსტიკის მნიშვნელოვანი მაჩვენებლების კომპლექსურ აღრიცხვას. გაკოტრებული კომპანიების კვლევის საფუძველზე ე. ალტმანმა განსაზღვრა ცალკეული ფაქტორების მნიშვნელობათა კოეფიციენტი გაკოტრების ალბათობის ინტეგრალურ შეფასებაში.

ალტმანის მოდელს აქვს შემდეგი სახე:

$$Z=1.2. X1+1.4. X2 + 3.3. X3 +0.6. X4 + 1.0. X5, (3.23)$$

სადაც, Z — გაკოტრების საფრთხის დონის ინტეგრალური მაჩვენებელი (“ალტმანის ანგარიში”);

X1 — დამოკიდებულება საბრუნავ აქტივებსა (მუშა კაპიტალი) დასაწარმოს მთელ აქტივებს

შორის; X2 -კაპიტალის რენტაბელობის დონე; X 3-აქტივების შემოსავლიანობის დონე;

X4 -საკუთარ და ნასესხებ კაპიტალებს შორის დამოკიდებულების კოეფიციენტი;

X5— აქტივების ბრუნვადობა (ბრუნვათა რიცხვში).

კომპანიის გაკოტრების საფრთხის დონე `ალტმანის მოდელის` მიხედვით ფასდება შემდეგი სკალით (იხ. ცხ. 28.2.)

„Z“ მაჩვენებლის მნიშვნელობა	გაკოტრების ალბათობა
1.8-მდე	ძალზე მაღალი
1.81 – 2.70	მაღალი
2, 71 – 2.99	შესაძლო
3.00 და მეტი	ძალზე დაბალი

ამ მოდელის გამოყენების შედარებითი სიმარტივის მიუხედავად ფინანსური კრიზისისა და გაკოტრების საფრთხის შეფასებაში, ჩვენს ეკონომიკურ პირობებში იგი სათანადო ობიექტური შედეგის მიღების საშუალებას არ იძლევა. ეს განპირობებულია ცალკეული მაჩვენებლების აღრიცხვაში განსხვავებით, მათ ფორმირებაზე ინფლაციის გავლენით, ცალკეული აქტივების საბალანსო და საბაზრო ღირებულებას შორის არსებული განსხვავებით და სხვა ობიექტური მიზეზებით, რომლებიც განსაზღვრავენ იმ მაჩვენებლების მნიშვნელობათა კოეფიციენტებს კორექტივების აუცილებლობას, რომლებიც მოტანილია **ალტმანის მოდელში** და კომპანიის კრიზისული მდგომარეობის შეფასების რიგი სხვა მაჩვენებლების აღრიცხვაში.

კორპორაციის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის განვითარების პროგნოზირება ცალკეული ფაქტორის ნეგატიური ზემოქმედების გათვალისწინებით ხორციელდება ცალკეული სპეციალური ცალკეული მრავალფაქტორული რეგრესიული მოდელების შემუშავების საფუძველზე. ამ მიზნით გამოიყენება SWOT-ანალიზის და სხვა მეთოდების ანალიტიკური აპარატი, რომელიც ადრე თანმიმდევრულად გვქონდა განხილული მონოგრაფიის 3-16 თავში ანალიზის პრინციპების გაცნობისას.

პროგნოზირების პროცესში გაითვალისწინება ის ფაქტორები, რომლებიც არსებით ნეგატიურ გავლენას ახდენენ ფინანსურ განვითარებაზე და ახდენენ მიმდინარე პერიოდში კორპორაციის ფინანსურ, კრიზისის საფრთხის განვითარებას. ფინანსური კრიზისის ნეიტრალიზაციის მიმართ ორგანიზაციის შესაძლებლობების პროგნოზირება შიდა ფინანსური პოტენციალის ხარჯზე განისაზღვრება ორგანიზაციის რამდენად სწრაფად და რაოდენობით შეუძლია: ა) უზრუნველყოს წმინდა ფულადი ნაკადის ზრდა; ბ) შეამციროს ფინანსური ვალდებულების საერთო სიდიდე; გ) მოახდინოს თავისი ფინანსური ვალდებულებების რესტრუქტურირება მათი მოკლევადიანი ფორმიდან გრძელვადიან ფორმაში გადაყვანის გზით; დ) შეამციროს მიმდინარე ხარჯების დონე და საოპერაციო ლევერიჯის კოეფიციენტი; ე) შეამციროს ფინანსური რისკების დონე თავის საქმიანობაში; ვ) დადებითად შეცვალოს სხვა ფინანსური მაჩვენებლები ცალკეული ფაქტორების ნეგატიური ზემოქმედების მიუხედავად.

ამრიგად, კორპორაციის შესაძლებლობების განზოგადოებული შეფასება ფინანსური კრიზისის ნეიტრალიზაციის თვალსაზრისით მოკლევადიანი პერსპექტიულ პერიოდში შესაძლებელს ხდის მიღებული იქნას ფირმის მოკლევადიანი ფინანსური კრიზისის შესაძლო ნეიტრალიზაციის კოეფიციენტის პროგნოზული

დინამიკა.კორპორაციის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბის საბოლოო განსაზღვრა კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბის იდენტიფიკაცია უნდა მოიცავდეს გაკოტრების ფუნდამენტალური დიაგნოსტიკის ანალიტიკურ და საპროგნოზო შედეგებს და უნდა განსაზღვროს კორპორაციის ფინანსური წონასწორობის აღდგენის შესაძლო მიმართებები. ცხრილ 13.3. ში მოტანილია კორპორაციის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბების მახასიათებლების კრიტერიუმები, ასევე მათი რეაგირების შედარებით ადეკვატური ხერხები. (შესაბამისი დამცავი ფინანსური მექანიზმების სისტემის ჩათვლით).

ცხრ. 28.3. კორპორაციის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბების შეფასება და მათზე რეაგირების ხერხები.

კორპორაციის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბები	რეაგირების ხერხები
მსუბუქი ფინანსური კრიზისი	მიმდინარე ფინანსური მოქმედების ნორმალიზაცია
ღრმა ფინანსური კრიზისი	ფინანსური სტაბილიზაციის შიდა მექანიზმების სრული გამოყენება
კატასტროფული ფინანსური კრიზისი	გარე ხანაცის ეფექტიანი ფორმების ძიება (წარუმატებლობის შემთხვევაში ლიკვიდაცია)

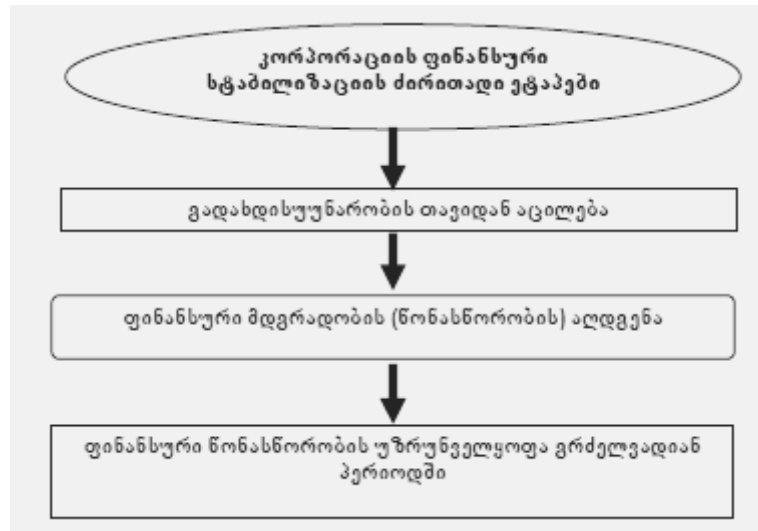
ამრიგად, ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკა შესაძლებელს ხდის მიღებული იქნას კორპორაციის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის სრული სურათი და მოხდეს მისი სამომავლო ფინანსური გაჯანსაღების ფორმებისა და მეთოდების კონკრეტიზირება.

28.2. კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის შიდა მექანიზმი

ფინანსური სტრატეგიების მართვის სისტემაში მნიშვნელოვანია ფინანსური სტაბილიზაციის შიდა მექანიზმების ფართოდ გამოყენება, რამდენადაც სტრატეგიული მექანიზმების წარმატებული გამოყენება შესაძლებელს ხდის არა მარტო მოხსნას გაკოტრების საფრთხის ფინანსური სტრესი, არამედ მნიშვნელოვანწილად ათავისუფლებს კორპორაციას ნასესხები კაპიტალის გამოყენებაზე დამოკიდებულებისგან და აჩქარებს მისი ეკონომიკური განვითარების ტემპებს. კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის ალგორითმი იხ. ნახ. 28.6.-ში.

1. გადახდისუუნარობის თავიდან აცილება. რა მასშტაბითაც არ უნდა ფასდებოდეს კორპორაციის კრიზისული მდგომარეობის მასშტაბები დიაგნოსტიკის შედეგების მიხედვით. შედარებით გადაუდებელი ამოცანა მისი ფინანსური სტაბილიზაციის ღონისძიებათა სისტემაში

არის მისი გადახდისუნარიანობის აღდგენა, კორპორაციის გადაუდებელი ფინანსური ვალდებულებების მიხედვით იმისათვის, რომ მოხდეს გაფრთხილება გაკოტრების პროცედურის აღმოცენებისთვის

ნახ. 28.6. კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის ალგორითმი

2. ფინანსური მდგრადობის (წონასწორობის) აღდგენა. თუმცა კომპანიის გადახდისუნარიანობა შეიძლება თავიდან იქნას აცილებული მოკლე პერიოდის განმავლობაში რიგი ავარიული ფინანსური ოპერაციების განხორციელების ხარჯზე; გადახდისუნარიანობის გენერირებადი მიზეზები შეიძლება უცვლელი დარჩეს, თუკი კორპორაციის ფინანსური მდგრადობის უსაფრთხო დონე არ იქნება აღდგენილი. ეს შესაძლებელს გახდის თავიდან იქნეს აცილებული ფინანსური კრიზისის განახლების საფრთხე არა მარტო მოკლევადიან, არამედ უფრო ხანგრძლივ დროის მონაკვეთში.

3. ფინანსური წონასწორობის აღდგენა გრძელვადიან პერიოდში. სრული ფინანსური სტაბილიზაცია მიიღწევა მხოლოდ მაშინ, როცა კორპორაცია უზრუნველყოფს ხანგრძლივ ფინანსურ წონასწორობას მისი ეკონომიკური განვითარების პროცესში, ე. ი. შექმნა წინაპირობები გამოყენებული კაპიტალის ღირებულების სტაბილური შემცირებისათვის და თავისი საბაზრო ღირებულების მუდმივი ზრდისთვის. ეს ამოცანა მოითხოვს ეკონომიკური განვითარების ტემპების დაჩქარებას კორპორაციის ფინანსურ სტრატეგიაში ცალკეულ პარამეტრებში გარკვეული კორექტივების შეტანის საფუძველზე. ფინანსური სტრატეგიამ, რომელიც კორექტირებულია არახელსაყრელი ფაქტორების გათვალისწინებით, უნდა უზრუნველყოს კორპორაციის საოპერაციო საქმიანობის მდგრადი განვითარების მაღალი ტემპები გაკოტრების საფრთხის იმავდროული ნეიტრალიზაციის ფონზე, მომავალ პერიოდში. კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის ყოველ ეტაპს შეესაბამება განსაზღვრული შიდა მექანიზმები, რომლებიც კორპორაციის ფინანსური მენეჯმენტის პრაქტიკაში მიღებულია დაიყოს ოპერატიულ, ტაქტიკურ და სტრატეგიულ მექანიზმებად (იხ. ცხრ. 28.4.).

1. ფინანსური სტაბილიზაციის ოპერატიული მექანიზმი, რომელიც ემყარება `ზედმეტის განთესვის` პრინციპს, წარმოადგენს კორპორაციის `დამცავ` რეაქციას არახელსაყრელ ფინანსურ განვითარებაზე და მოკლებულია რომელიმე შემტევ მმართველობით გადაწყვეტილებას. ფინანსური სტაბილიზაციის ოპერატიული მექანიზმი წარმოადგენს ღონისძიებათა სისტემას, რომელშიც მიმართულია, ერთის მხრივ კორპორაციის მიმდინარე შიდა და გარე ფინანსური ვალდებულებების სიდიდის შემცირებისაკენ მოკლევადიან პერიოდში და მეორეს მხრივ, იმ ფულადი აქტივების გადიდებისაკენ, რომლებიც უზრუნველყოფენ ამ ვალდებულებების დაფარვას. ამ მექანიზმს საფუძვლად უდევს `ზედმეტის მოცილების` პრინციპი, რომელიც განსაზღვრავს, როგორ მისი მიმდინარე მოთხოვნების სიდიდის შემცირების აუცილებლობას, ასევე ცალკეული სახის ლიკვიდური აქტივების შემცირებასაც მათი ფულად ფორმაში სასწრაფოდ კონვერსიის მიზნით.

ცხრილი 28.4. კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის შიდა მექანიზმები

ფინანსური სტაბილიზაციის ეტაპები	ფინანსური სტაბილიზაციის შიდა მექანიზმები		
	ოპერატიული	ტაქტიკური	სტრატეგიული
1. გადახდისუნარიანობის თავიდან აცილება	ღონისძიებების სისტემა, რომელიც ემყარება პრინციპს `ზედმეტის განთესვა`		
2. ფინანსური მდგრადობის აღდგენა		ღონისძიებების სისტემა, რომელიც ემყარება პრინციპს `საწარმოს შეკუმშვა`	
3. ფინანსური წონასწორობის უზრუნველყოფა გრძელვადიან პერიოდში			ღონისძიებების სისტემა, რომელიც ემყარება `მდგრადი ზრდის მოდელის` გამოყენებას

განვიხილოთ თითოეული მათგანი: ფინანსური სტაბილიზაციის ოპერატიული მექანიზმის შესაბამისი მიმართულების შერჩევა ნაკარნახევია კორპორაციის რეალური გადახდისუნარიანობის ხასიათით, რომლის ინდიკატორია მიმდინარე წმინდა გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი. ადრე განხილული ტრადიციული მიმდინარე გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტისგან განსხვავებით იგი მოითხოვს როგორც საბრუნავი აქტივების შემადგენლობის კორექტირებას, ასევე მოკლევადიანი ფინანსური ვალდებულებების კორექტირებასაც. საბრუნავი აქტივების

შემადგენლობიდან გამოირიცხება მისი შემდეგი არალიკვიდური ნაწილი (მოკლევადიან პერიოდში): უიმედო დებიტორული დავალიანება; სასაქონლო-მატერიალ; ური ფასეულობების არალიკვიდური აქტივები. მოკლევადიანი ფინანსური ვალდებულებების შემადგენლობიდან გამოირიცხება მათი ის შიდა ნაწილი, რომელიც შეიძლება გადატანილი იქნას ფინანსური სტაბილიზაციის დასრულების პერიოდში, ესენია: გადახდის დაქვემდებარებული ანგარიშსწორებები დივიდენდების და პროცენტების მიხედვით, ანგარიშსწორებები ქალიშვილ კომპანიებთან (ფილიალებთან). ამ კორექტივების გათვალისწინებით წმინდა მიმდინარე გადახდისუუნარობის კოეფიციენტი გაითვლება ფორმულით:

$$K\Upsilon\Pi = \frac{OA - OAH}{K\Phi O - K\Phi O_{BO}},$$

სადაც $K\Upsilon\Pi$ -წმინდა მიმდინარე გადახდისუუნარობის კოეფიციენტია მისი კრიზისულიგანვითარების პირობებში; OA — მთელი საბრუნავი აქტივების სიდიდე; OAH — არალიკვიდური საბრუნავი აქტივების სიდიდე (მოკლევადიან პერიოდში); $K\Phi O$ — მთელი მოკლევადიანი (მიმდინარე) ფინანსური ვალდებულებების სიდიდე; $K\Phi O_{BO}$ — შიდა მიმდინარე ვალდებულებების სიდიდე, რომელთა დაფარვა შეიძლება გადადებული იქნას მისი ფინანსური სტაბილიზაციის დასრულებამდე. კორპორაციის წმინდა მიმდინარე გადახდისუუნარობის კოეფიციენტის გათვალისწინებით მისი ფინანსური სტაბილიზაციის ოპერატიული მექანიზმის მიმართულებების ძირითადი შინაარსი ფულადი აქტივების და მოკლევადიანი ფინანსური ვალდებულებების დაბალანსებულობის უზრუნველყოფა, რაც მიიღწევა სხვადასხვა მეთოდებით, რომლებიც ნაკარნახევია კორპორაციის რეალური ფინანსური მდგომარეობის პირობებით. კერძოდ:

1. ლიკვიდური საბრუნავი აქტივების ნაწილის ფულად საშუალებებად კონვერსიის დაჩქარება, რაც უზრუნველყოფს დადებითი ფულადი ნაკადის ზრდას მოკლევადიან პერიოდში, რომელიც მიიღწევა შემდეგ იმ ძირითადი ღონისძიებების გატარების შედეგად:

- ა) მოკლევადიანი ფინანსური ვალდებულებების პორტფელის ლიკვიდაცია;
- ბ) მიმდინარე დებიტორული დავალიანების ინკასაციის დაჩქარება;
- გ) მყიდველთათვის სასაქონლო (კომერციული) კრედიტის გაცემის პერიოდის შემცირება;
- დ) ფასდაკლების სიდიდის გაზრდა რეალიზებულ პროდუქციაზე ნაღდი ანგარიშსწორების განხორციელებისას;
- ე) სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების მარაგების ძნელადლიკვიდური სახეების გადაფასება მოთხოვნის ფასების ღონემდე მათი შემდგომი რეალიზაციის უზრუნველყოფით და სხვა.

2. არასაბრუნავი აქტივების ნაწილობრივი დეზინვესტირების დაჩქარება, რაც უზრუნველყოფს მოკლევადიან პერიოდში დადებითი ფულადი ნაკადის ზრდას, მიიღწევა შემდეგი ძირითადი ღონისძიებების შედეგად:

ა) საინვესტიციო პორტფელის გრძელვადიანი ფინანსური ინსტრუმენტების მაღალლიკვიდური ნაწილია რეალიზაცია;

ბ) უკანბრუნებითი ლიზინგის ოპერაციების განხორციელება, რომლის პროცესშიც საკუთრებაში ადრე შეძენილი ძირითადი საშუალებები მიეყიდება ლიზინგის გამცემს მათი ფინანსური ლიზინგის ხელშეკრულების იმავდროული გაფორმებით;

გ) გამოუყენებელი მოწყობილობის დაჩქარებული გაყიდვა მოთხოვნის ფასებში შესაბამის ბაზრებზე;

დ) მოწყობილობის არენდა, რომელიც ადრე გამიზნული იყო შესაძენად ძირითადი საშუალებების განახლების პროცესში და სხვა.

3. მოკლევადიანი ფინანსური ვალდებულებების სიდიდის დაჩქარებული შემცირება, რომელიც უზრუნველყოფს უარყოფითი ფულადი ნაკადის სიდიდის შემცირებას მოკლევადიან პერიოდში, მიიღწევა შემდეგი ძირითადი ღონისძიებების შედეგად:

ა) თამასუქების გაცემა მოკლევადიანი დავალიანებების ცალკეული სახეების მიხედვით, რომლებიც უნდა დაიფაროს მიმდინარე პერიოდში;

ბ) მომწოდებლების მიერ სასაქონლო (კომერციული) კრედიტის გასაცემი პერიოდის გადიდება;

გ) ცალკეული ფორმების მიხედვით მიმდინარე შიდა დავალიანების ანგარიშსწორების გადავადება კორპორაციის ანგარიშსწორების მიხედვით.

ამგვარად, ფინანსური სტაბილიზაციის ამ ეტაპის მიზანი ჩაითვლება მიღწეულად, თუკი თავიდან იქნება აცილებული კორპორაციის მიმდინარე გადახდისუუნარობა, ე. ი. ფულადისახსრების შემოსვლის სიდიდე გადააჭარბებს გადაუხდელი ფინანსური ვალდებულებების სიდიდეს მოკლევადიან პერიოდში. ეს იმას ნიშნავს, რომ გაკოტრების საფრთხე, რომელიც გენერირდება კომპანიის ფინანსური კრიზისით, დროის მოცემულ მიმდინარე მონაკვეთში ლიკვიდირებულია, თუმცა ატარებს, როგორც წესი, გადავადებულ ხასიათს.

2. ფინანსური სტაბილიზაციის ტაქტიკური მექანიზმი, იყენებს რა ცალკეულ დამცავ ღონისძიებებს, უპირატესად წარმოადგენს `შემტევ` ტაქტიკას, რომელიც მიმართულია ფინანსური განვითარების არახელსაყრელი ტენდენციების გარდატეხაზე და კორპორაციის ფინანსური განვითარების ფარგლებიდან გასვლაზე. ფინანსური სტაბილიზაციის ტაქტიკური მექანიზმი წარმოადგენს ღონისძიებების სისტემას, რომელიც მიმართულია კომპანიის ფინანსური წონასწორობის წერტილის მიღწევაზე მომავალ პერიოდში. ფინანსური წონასწორობის პრინციპული მოდელი:

$$\text{ЧПО} + \text{АО} + \Delta \text{АК} + \Delta \text{СФРП} = \Delta \text{ИСК} + \text{ДФ} + \text{ПУП} + \text{СП} + \Delta \text{К} + \Delta \text{РФ},$$

სადაც: ЧПО — წმინდა საოპერაციო მოგება; АО — საამორტიზაციო ანარიცხების თანხა; ΔАК —სააქციო (საპაიო) კაპიტალის ზრდის სიდიდე აქციების დამატებითი ემისიის დროს (საპაიო შენატანების სიდიდის გადიდება საწესდებო კაპიტალში);

ΔCΦΠ — საკუთარი ფინანსური რესურსების ზრდა სხვა წყაროების ხარჯზე; ΔИСК — ინვესტიციების სიდიდის ზრდა, რომელიც ფინანსდება საკუთარი წყაროების ხარჯზე; ДФ — დივიდენდური ფონდის სიდიდე (პროცენტის გადახდის ფონდი საწარმოს მეპატრონეების დაბანდებულ კაპიტალზე);

ΠΥΠ — დაქირავებული მუშების მოგებაში მონაწილეობის პროგრამის სიდიდე (გადახდები მოგების ხარჯზე); СΠ — საწარმოს სოციალური, ეკოლოგიური და სხვა გარეშე პროგრამების სიდიდე, რომლებიც ფინანსირდებიან მოგების ხარჯზე; ΔK — სხვაობა მიმდინარე პერიოდში გადახდისათვის გათვალისწინებულ ძირითადი ვალის სიდიდესა და ამავე პერიოდში სავარაუდოდ მისაღებ კრედიტის სიდიდეს შორის; ΔPΦ — კომპანიის სარეზერვო (სადაზღვევო) ფონდის სიდიდის ზრდა. როგორც 3-25. ფორმულიდან ჩანს, მისი მარჯვენა ნაწილი შეადგენს კომპანიის საკუთარი ფინანსური რესურსების ფორმირების ყველა წყაროს, ხოლო მარცხენა ნაწილი — შესაბამისად ამ რესურსების გამოყენების ყველა მიმართულებას. ამიტომ გამარტივებული სახით კომპანიის ფინანსური წონასწორობის მოდელი, რომლის მიღწევასაც ცდილობს კრიზისულ სიტუაციაში, შეიძლება წარმოდგენილი იქნას შემდეგი სახით: $ОГCΦP = ОΠCΦP$, სადაც: $ОГCΦP$ — საკუთარი ფინანსური რესურსების გენერირების შესაძლო სიდიდე;

$ОΠCΦP$ — საკუთარი ფინანსური რესურსების მოხმარების საჭირო სიდიდე. მიუხედავად იმისა, თუ რა ღონისძიებებიც არ უნდა გატარდეს, კომპანია ფინანსური სტაბილიზაციის ტაქტიკური მექანიზმის გამოყენების პროცესში, ყველა ისინი მიმართული უნდა იყოს შემდეგი უტოლობის შენარჩუნებაზე:

$ОГCΦP > ОΠCΦP$, თუმცა რეალურ პრაქტიკაში საკუთარი ფინანსური რესურსების ოდენობის გენერირების არსებითი შესაძლებლობები (უტოლობის მარცხენა მხარე) კრიზისული განვითარების პირობებში შეზღუდულია. ამიტომ კომპანიის ფინანსური წონასწორობის წერტილის მიღწევის უზრუნველყოფის ძირითადი მიმართულება კრიზისულ პირობებში არის საკუთარი ფინანსური რესურსების მოხმარების სიდიდის შეკვეცა (უტოლობის მარჯვენა მხარე). ასეთი შემცირება დაკავშირებულია კორპორაციის როგორც საოპერაციო, ასევე საინვესტიციო საქმიანობის სიდიდის შემცირებასთან და ამიტომ მას ახასიათებენ ტერმინით “კომპანიის შეკვეცა”, რომელიც ზემოთ მოყვანილი უტოლობის უზრუნველყოფის პირობებში უნდა ხორციელდებოდეს საკუთარი ფინანსური რესურსების ზრდის უზრუნველყოფის ღონისძიებების ფონზე. კომპანია რაც უფრო მეტად შეძლებს ამ უტოლობის შესაბამისი ფულადი ნაკადების დადებითად უზრუნველყოფას, მით უფრო ჩქარა მიაღწევს იგი ფინანსური წონასწორობის წერტილის კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსვლის პროცესში. საკუთარი ფინანსური რესურსების გენერირების სიდიდის გადიდება, რომელიც უზრუნველყოფს უტოლობის მარცხენა ნაწილის ზრდას, მიიღწევა შემდეგი ძირითადი ღონისძიებების გატარების ხარჯზე:

ა) კომპანიის ფასისმიერი პოლიტიკის ოპტიმიზაცია, რაც უზრუნველყოფს საოპერაციო შემოსავლის დამატებით სიდიდეს;

ბ) მუდმივი ხარჯების სიდიდის შემცირება (მმართველობითი პერსონალის შემცირებისა და მიმდინარე რემონტზე ხარჯების შემცირების ჩათვლით);

გ) ცვალებადი ხარჯების დონის შემცირება (ძირითადი და დამხმარე ქვედანაყოფების კომპანიის პერსონალის შემცირების ჩათვლით; შრომის მწარმოებლურობის ამაღლებით და ა. შ.);

დ) ეფექტური საგადასახადო პოლიტიკის განხორციელება, რომელიც უზრუნველყოფს საგადასახადო გადახდების მინიმიზაციას კომპანიის შემოსავლებისა და მოგების სიდიდე მიმართ (რაც მიმართულია კომპანიის წმინდა მოგების სიდიდის ზრდაზე);

ე) ძირითადი საშუალებებისა და არამატერიალური აქტივების დაჩქარებული ამორტიზაციის გატარება საამორტიზაციო ნაკადის გაზრდის მიზნით;

ვ) მაღალი ცვეთის გამო გამოთავისუფლებული ან გამოუყენებელი ქონების თავისდროული რეალიზაცია;

ზ) ეფექტიანი სამეცნიერო პოლიტიკის განხორციელება აქციების დამატებითი ემისიის (ან დამატებითი საპაიო კაპიტალის მოზიდვის) გზით. საკუთარი ფინანსური რესურსების მოხმარების საჭირო ოდენობის შემცირება, რომელიც უზრუნველყოფს ზემოთ მოტანილი უტოლობის მარცხენა ნაწილის შემცირებას, მიიღწევა შემდეგი ძირითადი ღონისძიებების გატარების შედეგად:

ა) კომპანიის საინვესტიციო აქტივობის შემცირება მისი ყველა ფორმის მიხედვით;

ბ) საოპერაციო არასაბრუნავი აქტივების განახლების უზრუნველყოფა უპირატესად მათი არენდის (ლიზინგის) ხარჯზე;

გ) კომპანიის კრიზისული ფინანსური განვითარების ადეკვატური დივიდენდური პოლიტიკის გატარება წმინდა მოგების გადიდების მიზნით, რაც წარმართება საწარმოო განვითარებაზე;

დ) დაქირავებული მუშაკების მოგებაში მონაწილეობის პროგრამის სიდიდის შემცირება (კრიზისული განვითარების პერიოდისი არსებითად უნდა შემცირდეს პრემიალური გაცხადების სიდიდე ამ წყაროს ხარჯზე);

ე) კომპანიის გარე სოციალურ და სხვა პროგრამებზე უარის თქმა, რომელიც მისი მოგებიდან ფინანსდება;

ვ) სარეზერვო და სხვა სადაზღვევო ფონდებში გადარიცხვების შემცირება, რომლებიც ფინანსირდებიან მისი მოგების ხარჯზე და სხვა.

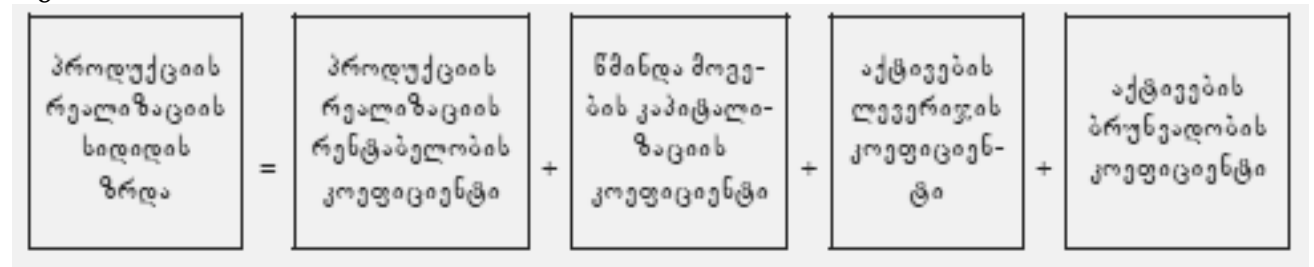
ამრიგად, ფინანსური სტაბილიზაციის ამ ეტაპის მიზანი ჩაითვლება მიღწეულად, თუკი კომპანია გავა ფინანსური წონასწორობის ზღვარზე, რაც გათვალისწინებულია კაპიტალის ფინანსური სტრუქტურის მიზნობრივი მაჩვენებლებით და უზრუნველყოფს მის სათანადო ფინანსურ სიმყარეს.

3. ფინანსური სტაბილიზაციის სტრატეგიული მექანიზმი წარმოადგენს ფინანსური განვითარების `შემტევ` სტრატეგიას, რომელიც უზრუნველყოფს აუცილებელი ფინანსური პარამეტრების ოპტიმიზაციას და რომლებიც ექვემდებარებიან კორპორაციის მთლიანი ეკონომიკური ზრდის დაჩქარების მიზნებს. ფინანსური სტაბილიზაციის სტრატეგიული მექანიზმი. ეს არის ღონისძიებათა სისტემა, რომელიც მიმართულია კორპორაციის მიღწეული

ფინანსური წონასწორობის მხარდაჭერაზე გრძელვადიან პერიოდში. ეს მექანიზმი ემყარება კომპანიის მდგრადი ზრდის მოდელის გამოყენებას, რომელიც უზრუნველყოფს მის ფინანსურ სტრატეგიას ძირითადი პარამეტრებით.

მდგრადი ზრდის მოდელის კლასიკური ვარიანტი შემოთავაზებული იქნა ამერიკელი მკვლევარის რ. ჰიგინსონის მიერ 1977 წელს. შედეგად ამ მოდელმა მიიღო სხვადასხვა მოდიფიკაცია, რომლებიც შემოთავაზებული იქნა სხვადასხვა ეკონომისტების მიერ. მდგრადი ზრდი მოდელს აქვს სხვადასხვა მათემატიკური ვარიანტები კომპანიის ფინანსური სტრატეგიის გამოყენებული საბაზო მაჩვენებლების მიხედვით. ამასთანვე გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ყველა ეს საბაზო მაჩვენებელი რაოდენობრივად და ფუნქციონალურად ურთიერთდაკავშირებულია. ძირითადი საძიებო მაჩვენებლის გათვლის შედეგები — რომელიც მოცემული კომპანიის შეიძლება პროდუქციის რეალიზაციის სიდიდის ზრდის ტემპი იყოს, რჩება უცვლელი (კომპანიის მდგრადი ზრდის მარტივი მოდელის სქემა იხ. ნახ. 28.7.). მოტანილი მოდელიდან, რომელიც დაყოფილია მის შემადგენელ ელემენტებად, შეიძლება დავინახოთ, რომ პროდუქციის რეალიზაციის სიდიდის ზრდის შესაძლო ტემპი, რომელიც არ არღვევს კომპანიის ფინანსურ წონასწორობას, გულისხმობს შემდეგი ოთხი კოეფიციენტის მოტანას, რომლებიც მიღწეულია მისი წონასწორობითი მდგომარეობის დროს ანტიკრიზისული მართვის წინა ეტაპზე:

- 1) პროდუქციის რეალიზაციის რენტაბელობის კოეფიციენტი;
- 2) წმინდა მოგების კაპიტალიზაციის კოეფიციენტი; 3) აქტივების ლევერიჯის კოეფიციენტი (იგი ახასიათებს `ფინანსურ ბერკეტს`, რომლითაც კორპორაციის საკუთარი კაპიტალი აყალიბებს აქტივებს, რომლებიც გამოიყენება მის სამეურნეო საქმიანობაში

ნახ.28.7. მდგრადი ზრდის მარტივი მოდელის სქემა

- 4) აქტივების ბრუნვალობის კოეფიციენტი.

შესაბამისად, კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის სტრატეგიული მექანიზმის მიხედვით შეიძლება შემდეგი დასკვნების გამოტანა:

1. უკრიზისო განვითარების მასქიმალური პერიოდი კორპორაციის მიღწეული ფინანსური წონასწორობის პირობებში განისაზღვრება პროდუქციის რეალიზაციის ზრდის ტემპების შესაბამისობის პერიოდით იმ მნიშვნელობასთან, რომელიც გათვლილია მდგრადი აკონომიკური ზრდის მოდელის მიხედვით. ნებისმიერი გადახრა ამ მაჩვენებლის გათვლილი მნიშვნელობიდან იქვევს კორპორაციის

ფინანსური წონასწორობის დაკარგვას.

2. კორპორაციის მდგრადი ზრდა მიიღწევა მისი ფინანსური განვითარების შემდეგი პარამეტრებით:

- ა) პროდუქციის რეალიზაციის რენტაბელობის კოეფიციენტი;
- ბ) მოგების განაწილების პოლიტიკით (წმინდა მოგების კაპიტალიზაციის კოეფიციენტით გამოხატული);
- გ) კაპიტალის სტრუქტურის ფორმირების პოლიტიკით (რომელიც გამოხატულია ლევერიჯის კოეფიციენტით); ან შესაბამისად აქტივების დაფინანსების პოლიტიკით (ასახული აქტოვების ლევერიჯის კოეფიციენტით);
- დ) აქტივების შემადგენლობის ფორმირების პოლიტიკით. (აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტით გამოხატული). კომპანიის ფინანსური სტრატეგიის ნებისმიერი ჩამოთვლილი პარამეტრების ცვლილებისას შეიძლება მიღწეული იქნას მისი ეკონომიკური განვითარების მისაღები ტემპები ფინანსური წონასწორობის პირობებში.

3. მდგრადი ზრდის მოდელის ყველა პარამეტრი ცვალებადია დროში და კორპორაციის ფინანსური წონასწორობის უზრუნველყოფის მიზნით პერიოდულად უნდა კორექტირდებოდეს მისი განვითარების შიდა პირობების გათვალისწინებით, ასევე სასაქონლო და ფინანსური ბაზრების კონიუქტურის ცვლილებების და გარე გარემოს სხვა ფაქტორების გათვალისწინებით. შესაბამისად კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის პარამეტრებში ანტიკრიზისული მართვის პროცესში შეიტანება საჭირო კორექტივები, რაც განპირობებულია პროდუქციის რეალიზაციის სიდიდის შესაძლო ზრდის ტემპებით. ამგვარად, ფინანსური სტაბილიზაციის ამ ეტაპის მიზანი ჩაითვლება მიღწეულად, თუკი კორპორაციის (კომპანიის) მდგრადი განვითარების დაჩქარებული ტემპების შედეგად უზრუნველყოფილი იქნება მისი საბაზრო ღირებულების შესაბამისი ზრდა გრძელვადიან პერიოდში.

სემინარი/დისკუსია თემაზე: „კორპორაციის (კომპანიის) ფინანსური კრიზისის წარმოქმნის შეფასების ასპექტები

კორპორაციის კომპანიის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბების წინასწარი შეფასების ასპექტები `ფინანსური სივრცის დაკვირვების ცალკეული ობიექტების ძირითადი ინდიკატორების მიხედვით შემოთავაზებულია **ცხ. 28.5.-ში**.

კვლევები მოწმობს, რომ ექსპრეს-დიაგნოსტიკის სისტემა უზრუნველყოფს კორპორაციის (საწარმოს) კრიზისული განვითარების ნიშნების წინასწარ აღმოჩენას და შესაძლებელს ხდის მიღებული იქნას ოპერეტიული ღონისძიებები მათ გასაწესებლად. მისი წინასწარგამაფრთხილებელი ფუნქტი განსაკუთრებით თვალშისაცემია მსუბუქი ფინანსური კრიზისის სტადიაზე, ხოლო კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის სხვა მასშტაბების პირობებში იგი აუცილებლად უნდა შეივსოს ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის სისტემით. 2. ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის სისტემა, რომელიც

**ცხრილი 28.5. კორპორაციის კომპანიის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის
მასშტაბების წინასწარი შეფასების ასპექტები**

კრიზისული სიუ-რცის* დაკვირვების ობიექტები	ინდიკატორი- მაჩვენებლები	
	რაოდენობრივი	სტრუქტურული
1	2	3
1. კომპანიის წმინდა 2. ფულადი ნაკადები	1. წმინდა ფულადი ნაკადე-ბის სიდიდე კომპანიაში მთლიანად. 2. წმინდა ფულადი ნაკადე-ბის სიდიდე კომპანიაში საოპერაციო საქმიანობის მიხედვით.	1. წმინდა ფულადი ნაკადების საკმარისობის კოეფიციენტი 2. ფულადი ნაკადების ლიკვიდურობის კოეფიციენტი. 3. ფულადი ნაკადების ეფექტიანობის კოეფიციენტი. 4. წმინდა ფულადი ნაკადების რეინვესტირების კოეფიციენტი
2. კომპანიის საბაზრო ღირებულება	კომპანიის წმინდა აქტივების ოდენობა საბაზრო ღირებუ-ლებით	1. კომპანიის საბაზრო ღირებულება 2. კომპანიის ღირებულება მოგების კა-პიტალიზაციის კოეფიციენტის მი-ხედვით
3. კომპანიის კაპიტა-ლის სტრუქტურა	1. კომპანიის საკუთარი კაპი-ტალის სიდიდე 2. კომპანიის ნახესხები კაპი-ტალის სიდიდე	1. ავტონომიის კოეფიციენტი 2. ფინანსირების კოეფიციენტი (ფინან-სური ლევერეჯის კოეფიციენტი) 3. გრძელვადიანი ფინანსური დამოუკი-დებლობის კოეფიციენტი
4. კორპორაციის კომპანიის ფინან-სური ვალდებუ-ლებების შემაღ-ვენლობა სახსრა-ფო დაფარვის მი-ხედვით	1. გრძელვადიანი ფინანსური ვალდებულებების ოდენო-ბა 2. მოკლევადიანი ფინანსური ვალდებულებების ოდენო-ბა 3. ფინანსური კრედიტის სი-დიდე 4. მიმდინარე ვალდებულებე-ბის სიდიდე 5. სასაქონლო (კომერციუ-ლი) კრედიტის სიდიდე	1. გრძელვადიანი და მოკლევადიანი ფინანსური ვალდებულებების დამო-კიდებულების კოეფიციენტი 2. მოზიდული ფინანსური და სასაქონ-ლო კრედიტების დამოკიდებულების კოეფიციენტი 3. ვალდებული ფინანსური ვალდებუ-ლებების კოეფიციენტი მათ საერთო ოდენობაში 4. საკრედიტო დავალიანების მიმოქცე-ვის პერიოდი
5. კორპორაციის აქ-ტივების შემაღ-ვენლობა	1. არასაბრუნავი აქტივების სიდიდე 2. საბრუნავი აქტივების სი-დიდე 3. მიმდინარე დებიტორული დავალიანების სიდიდე მთლიანად მ. შ. ვალდებუ-ბების 4. ფულადი აქტივების სიდი-დე	1. აქტივების მანევრირების კოეფიცი-ენტი 2. მაღალი ლიკვიდირებადი აქტივებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი 3. ვადასდის მზა საშუალებებით უზ-რუნველყოფის კოეფიციენტი 4. მიმდინარე ვადასდისუნარიანობის კოეფიციენტი 5. აბსოლუტური ვადასდისუნარიანო-ბის კოეფიციენტი 6. დებიტორული და კრედიტორული დავალიანების ურთიერთდამოკიდე-ბულების კოეფიციენტი. 7. დებიტორული დავალიანების მიმოქ-ცევის პერიოდი 8. საოპერაციო ციკლის ხანგრძლივობა
6. კომპანიის მიმდი-ნარე ხარჯების შემაღვენლობა	1. დანახარჯების საერთო სიდიდე 2. მუდმივი მიმდინარე ხარ-ჯების სიდიდე	1. მიმდინარე ხარჯების დონე პრო-დუქციის საერთო რეალიზაციაში 2. მიმდინარე ცვალებადი ხარჯების დონე 3. საოპერაციო ლევერეჯის კოეფიცი-ენტი
7. ფინანსური ოპე-რაციების კონცენ-ტრაციების დონე მაღალი რისკის ზონაში		3. კრიტიკული რისკის დონე 4. კატასტროფული რისკის დონე

კორპორაციისკრიზისული ფინანსური განვითარების პარამეტრების შეფასების სისტემას ახასიათებს, ხორციელდება ფაქტორული ანალიზისა და პროგნოზირების მეთოდების საფუძველზე.

კითხვები განმეორებისთვის

თავი 28

1. დაახასიათეთ ფინანსური კრიზისის დიაგნოსტიკის მიმართულებები:
 - ა) ფინანსური კრიზისის ექსპრეს-დიაგნოსტიკის სისტემა;
 - ბ) ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის სისტემა;
2. გააცნობიერეთ კომპანიის კრიზისული ფინანსური მდგომარეობის მასშტაბების წინასწარი შეფასების ასპექტები.
3. განიხილეთ ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის განხორციელების ალგორითმი;
4. გააცნობიერეთ კვლევისა და შეფასების პროცესში გარე ფაქტორების სისტემის არსი და მნიშვნელობა;
5. განიხილეთ შიდა ენდოგენური ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებენ კორპორაციის კრიზისულ ფინანსურ განვითარებას;
6. დაახასიათეთ ფინანსური კრიზისის შესაძლო საფრთხის ინდიკატორი მაჩვენებელი სისტემა;
7. განიხილეთ შიდა მექანიზმების ფართოდ გამოყენების საკითხები ფინანსური სტრატეგიების მართვის სისტემაში;
8. გააცნობიერეთ მდგრადი ზრდის მარტივი მოდელის თავისებურებები.

თავი 29

კორპორაციის ფასეულობის ზრდაზე ორიენტირებული სტრატეგიული მენეჯმენტი

29.1. სტრატეგიული გადაწყვეტილებების შემუშავებისა და ფასეულობის შეფასების ძირითადი მოდელები

29.2. კორპორაციის ფასეულობის ზრდის სტრატეგიული მართვის ალგორითმი

- ❖ სემინარი დისკუსია თემაზე: „პრიორიტეტებისა და ფასეულობის ზრდის შერჩევის დილემა“
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის
- ❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 29

კორპორაციის ფასეულობის ზრდაზე ორიენტირებული სტრატეგიული მენეჯმენტი

29.1. სტრატეგიული გადაწყვეტილებების შემუშავებისა და ფასეულობის შეფასების ძირითადი მოდელები

კორპორაციის ფასეულობის ზრდაზე ორიენტირებული მართვა (VBM). მმართველობითმა კონცეფციამ, რომლის ცენტრში კომპანიის მესაკუთრეებისათვის ფასეულობის ნაზარდი, როგორც ფირმის ძირითადი მიზნის სახით არის მიღებული, ფასეულობის ზრდის მენეჯმენტის (Value Based Management - VBM) სახელწოდება მიიღო. თანამედროვე პირობებში კორპორაციის სიცოცხლისუნარიანობა და განვითარება მისი მენეჯმენტის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების სამომავლო ქმედებების გათვალისწინების შესაძლებლობით განისაზღვრება. სწორედ კომპანიის ფასეულობა არის ფირმის მომავლის განმსაზღვრელი მახასიათებელი, იგი VBM-ში გამოდის, როგორც ინტეგრალური სისტემშექმნადი მაჩვენებელი.

კომპანიის ფასეულობის ზრდის მართვა არის მართვის ერთიანი სისტემა, რომელიც მისი საქმიანობის ყველა მხარეს მოიცავს. კომპანიის ფასეულობის ზრდის უზრუნველყოფისათვის საჭიროა, მუშაობა განხორციელდეს როგორც სტრატეგიული პოზიციის გამომუშავებაზე, ასევე ოპერაციის ეფექტურობის ამაღლებაზე.

ოპერაციების ეფექტურობის ამაღლების ამოცანებს მიეკუთვნება ღონისძიებები, რომლებიც მიმართულია დანახარჯების შემცირებაზე, გაყიდვების ეფექტურობის ამაღლებაზე, მენეჯმენტის ისეთი უახლესი სისტემების დანერგვაზე, როგორებიცაა ხარისხის მართვა (TQM), ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერინგი, ბენჩმარკინგი, ცვლილებების მართვა, უატსორინგი, სისტემა „მომჭირნე წარმოება“, „ექსი სიგმა“ და

ა.შ. აღნიშნულის საპირისპიროდ, სტრატეგიული პოზიციონირება ნიშნავს საქმიანობის განხორციელების განსხვავებული ხერხების შერჩევას ან საქმიანობის სხვა სახეობების კომბინირებას [პორტერი, 2005 წ.]. ამიტომ სტრატეგიული გადაწყვეტილება ყოველთვის სამომავლო განვითარებას ალტერნატიულ ვარიანტებს შორის არჩევანს წარმოადგენს.

ნებისმიერი კომპანია, რომელიც ფასეულობის ზრდაზეა ორიენტირებული, უნდა მუშაობდეს როგორც მომგებიანი სტრატეგიული პოზიციის შემუშავებაზე, ასევე ოპერაციის ეფექტიანობის ამაღლებაზეც.

კომპანიის ფასეულობა სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიღების მომენტში იცვლება. სტრატეგიული გადაწყვეტილება განსაზღვრავს კომპანიის სტრატეგიული პოზიციის შერჩევას, განვითარების ახალ ძირითად ტრაექტორიას, მისი საწარმოო პოტენციალის ცვლილებას და მის სამომავლო ფულად ნაკადებზე გრძელვადიან ზემოქმედებას ახდენს. ამიტომ მომგებიანი სტრატეგიული პოზიციის დასაბუთებული შერჩევა და რეალიზაცია კორპორაციის ნაზარდზე არსებით ზემოქმედებას ახდენს. კომპანიის ფასეულობა და სტრატეგიულ გადაწყვეტილებებს შორის ფუნდამენტური კავშირი მდგომარეობს იმაში, რომ კომპანიის საგარეო და შიდა გარემოს სტრუქტურისა და დინამიკის ცვლილებების პირობებში ფასეულობა იზრდება (მცირდება) სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების/არმიღების მომენტში, რამდენადაც ამ მომენტში წარმოიშობა კომპანიის განვითარების ახალი სამომავლო ტრაექტორია, იცვლება მისი პოტენციალი.

როდის წარმოიშობა კომპანიის წინაშე სტრატეგიული არჩევანის პრობლემა? სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიღების საჭიროება წარმოიჭრება, როდესაც სხვაობა შეიმჩნევა კომპანიის საგარეო გარემოს სტრუქტურასა და დინამიკას შორის, მისი შიდა გარემოს სტრუქტურასა და დინამიკასთან შედარებით.

სტრატეგიის შერჩევის ორი ძირითადი საკითხი. სტრატეგიის შერჩევისას ორი ძირითადი საკითხი იჩენს თავს:

საით მივმართოთ ინვესტიციები, რომ კომპანიის ფასეულობა გაიზარდოს;

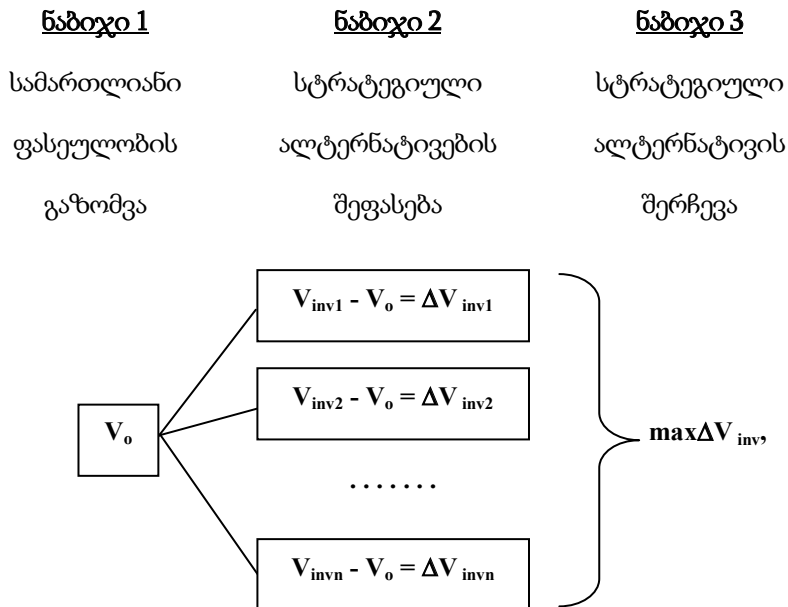
როგორ წარვმართოთ კონკურენტული ბრძოლა არჩეული მიმართულებებით?

პირველი საკითხი ეხება კორპორაციულ სტრატეგიას ინვესტირების პრიორიტეტების შერჩევის შესახებ, ბიზნეს-ერთეულების შექმნას ან ლიკვიდაციას, ფოკუსირების ან დივერსიფიკაციის, ჰორიზონტალური ან ვერტიკალური ინტეგრაციის სტრატეგიის შერჩევას. მეორე საკითხი ეხება კონკურენტული სტრატეგიის კომპანიის სტრატეგიული ბიზნეს-ერთეულების დონეზე შერჩევას.

სტრატეგიული გადაწყვეტილებების ფინანსური დასაბუთების არსი. დასაბუთებული სტრატეგიული გადაწყვეტილების მისაღებად განსახილველი სტრატეგიული ალტერნატივების ფასეულობის ადეკვატურად გაზომვის შესაძლებლობის ინსტრუმენტების გამოყენებაც პრინციპულად მნიშვნელოვანია.

სტრატეგიული გადაწყვეტილებების ფინანსური დასაბუთების არსი არის კომპანიის სამართლიანი ფასეულობის შეპირისპირება სტრატეგიული ალტერნატივების

საინვესტიციო ფასეულობასთან. კორპორაციის ფასეულობის ზრდის მაჩვენებელზე ორიენტირებული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი შემდეგი სახით გამოიყურება (ნახ. 29.1):

ნახაზი 29.1. სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი

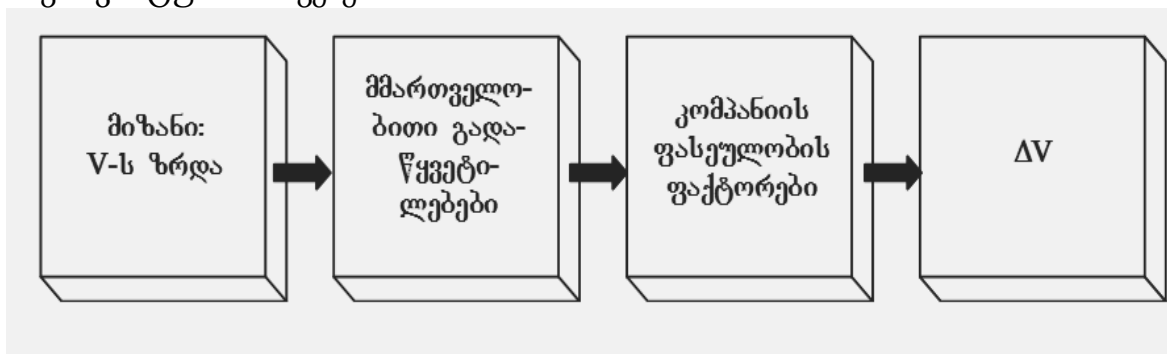
სადაც: V_o არის კომპანიის სამართლიანი ფასეულობა, 'როგორც არის';

V_{inv} – სტრატეგიული ალტერნატივის საინვესტიციო ფასეულობა;

ΔV_{inv} – სტრატეგიული ალტერნატივის რეალიზაციის ფასეულობის ნაბიჯი.

ცალ-ცალკე შეფასება და კომპანიის სამართლიანი და საინვესტიციო ფასეულობის შემდგომი შეპირისპირება ფასეულობის ცვლილების ადეკვატურად გაზომვის და კორპორაციის განვითარების სტრატეგიის ვარიანტის შერჩევის შესაძლებლობის რიგი მნიშვნელოვანი ეფექტების გათვალისწინების შესაძლებლობებს იძლევიან.

კომპანიის ფასეულობის მართვის კონტური კორპორაციის ფასეულობის ნაზარდის მაქსიმიზაციის კრიტერიუმის მიხედვით. ნახაზ 29.2-ზე კორპორაციის ფასეულობის მართვის კონტურია ნაჩვენები:

ნახაზი 29.2. კომპანიის ფასეულობის მართვის კონტური

საბოლოო შედეგზე ორიენტირებული მენეჯმენტი არის აქციონერებისათვის ფასეულობის ზრდა, კომპანიის ფასეულობის ფაქტორებზე ზემომქმედი მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღება. ფასეულობის ფაქტორების ცვლილებას ფულადი ნაკადისა და რისკების გენერირების პოტენციალის ცვლილება, ანუ კორპორაციის ფუნდამენტური ფასეულობის ცვლილება მოყვება. უკუკავშირის უზრუნველყოფა მოცემულ კონტურში კომპანიის გენერალური მიზნის რეალიზაციის კრიტერიუმის მიხედვით შედეგების შემოწმების გზით ხორციელდება. ფინანსური მოდელირება მოწოდებულია მართვის მოცემული კონტურის ყველა ბლოკს შორის მკაფიო და გამჭვირვალე კავშირის უზრუნველყოფისათვის.

სტრატეგიული გადაწყვეტილების შემუშავებისათვის ფასეულობის დიაგნოსტიკა არის საჭირო. მის ამოცანას კომპანიის ფასეულობის შეზღუდვებისა და მამოძრავებელი ფაქტორების მოძიება წარმოადგენს.

სამართლიანი ფასეულობის გაზომვა და დიაგნოსტიკა კომპანიის საქმიანობის და მისი განვითარების პერსპექტივების კომპლექსური შესწავლის შედეგს წარმოადგენს და მოიცავს ანალიზს:

- საბაზრო პირობების;
- კონკურენტული პოზიციების;
- კომპანიის საქმიანობის ფინანსური შედეგების.

სტრატეგიული არჩევანის ფინანსური მოდელირება. კომპანიის შეფასება, არჩეული მოდელისაგან დამოუკიდებლად, ინტეგრალური ფინანსური მაჩვენებლების ანალიზსა და პროგნოზირებას ეფუძნება და ცნობილია, ფასეულობის საკვანძო ფაქტორების სახელით (დრაივერები). მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებისას სწორედ ისინი ხდებიან მოდელირების ფაქტორები.

სტრატეგიული არჩევანის ფინანსური მოდელი – სტრუქტურის, პარამეტრების, კრიტერიუმებისა და შესაძლებლობების ნაკრების მიხედვით მკაფიოდ უნდა შეესაბამებოდეს სტრატეგიული ალტერნატივების შეპირისპირების ამოცანას, იყოს ფორმატირებული სტრატეგიული არჩევანის ამოცანის ამოსახსნელად და მოქნილობის მაღალ ხარისხს ფლობდეს. მნიშვნელოვანია არა დეტალების დამუშავება, არამედ ჩამოყალიბებული ალტერნატივების სიცხადე. საჭირო და უტყუარ პირობას წარმოადგენს ფასეულობის გამსხვილებული შესაყვანი და საკვანძო ფაქტორების შეზღუდული ნაკრები, რომელთა შეპირისპირება ხორციელდება ანალიზირებად სტრატეგიულ ალტერნატივებში.

ფინანსური მოდელირება ფასეულობის მონიტორინგისა და ოპერაციული მართვის მიზნებისათვის. კომპანიის ფასეულობის ოპერატიული მართვისათვის შეფასების მოდელები სხვა მოთხოვნებს უნდა პასუხობდნენ, ვიდრე სტრატეგიული ალტერნატივების შეფასების მოდელებს. ოპერატიული მართვის ამოცანების ჩარჩოებში აქტუალური ხდება ფასეულობის ფაქტორების ანალიზის დეტალიზაცია, რომლებიც დაკავშირებულია:

ფინანსურ ანგარიშგებასთან და შეფასების მიზნებისათვის მის დასაბუთებულ კორექტირებასთან;

დაბანდებულ კაპიტალზე შემოსავლიანობის პერიოდში მიღწეულის გაზომვის კორექტულობასთან;

ფასეულობის ძირითადი ფინანსური ფაქტორების დეკომპოზიციასთან.

სტრატეგიული და ოპერატიული გადაწყვეტილებების მოდელირება სხვადასხვანაირად ხორციელდება, რამდენადაც მათი ბუნება სხვადასხვაა: მათ სხვადასხვა კრიტერიუმები, დეტალიზაციის ხარისხი, პრიორიტეტები გააჩნიათ. უფრო მეტიც, კომპანიის ფასეულობის მართვა განსხვავებულია კომპანიის განვითარების სხვადასხვა ფაზებზე და დამოკიდებულია დარგობრივი ბაზრის და აქტივების სტრუქტურასა და მახასიათებლებზე. ამიტომ საბაზრო დაპირისპირებისა და აქტივების შეფასების საფუძველზე მოდელის გამოყენება შეიძლება VBM-ის ჩარჩოებში იყოს მიზანშეწონილი იმ შემთხვევაში, როდესაც ანალოგიური კომპანიების ან მათი აქტივების ანალიზის დეტალიზაცია არის შესაძლებელი და საჭირო.

მართვის მოდელი DCF-ის საფუძველზე. კომპანიის, როგორც ფულადი ნაკადის გენერატორი – შეფასების ყველა მაჩვენებელი და მოდელი ერთი წინაპირობიდან გამომდინარეობს: ფასეულობა მესაკუთრისათვის მისაღწევი სამომავლო თავისუფალი ფულადი ნაკადით განისაზღვრება და ღირებულების ალტერნატიული შემოსავლიანობის მეშვეობით იზომება რისკის გათვალისწინებით. ამიტომ ყველა მოდელების კორექტულობა საბაზო DCF-მოდელთან შედარების გზით ვლინდება. ტრადიციული, კომპანიის ფასეულობის მართვისადმი ყველაზე უფრო გავრცელებული მიდგომა არის მისი, როგორც ფულადი ნაკადის გენერატორის (მოდელი DCF) სახით განხილვა.

კომპანიის ფასეულობა განისაზღვრება ასეთი ნაკადების ორი ტიპის წყაროებით:

ფულადი ნაკადის გენერირების პოტენციალით აქტივების გამოყენებისაგან, რომლებიც ეფექტური საოპერაციო და საინვესტიციო საქმიანობით არის შექმნილი;

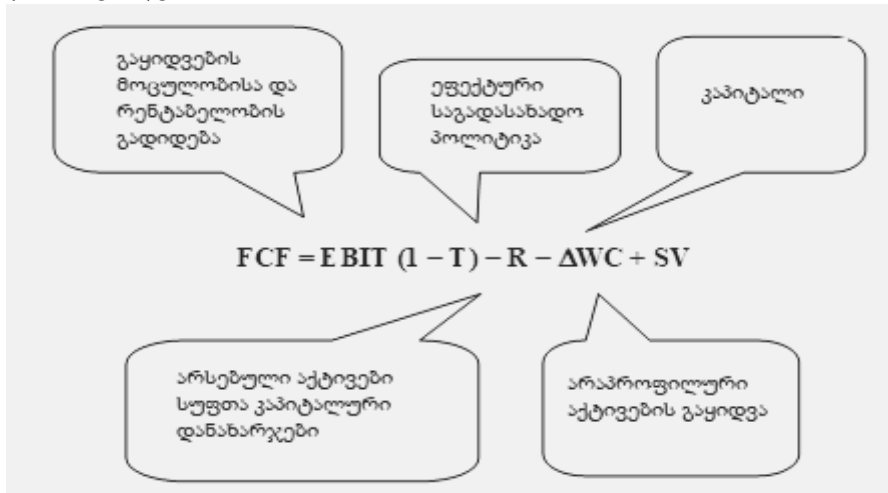
კაპიტალის მოზიდვის ღირებულებით, რომელსაც კომპანიის ეფექტური ფინანსური პოლიტიკა უზრუნველყოფს.

ფულადი ნაკადის მართვის სამი ბერკეტი. როგორც უკვე იყო აღნიშნული, კომპანიის ფასეულობა შედგება ფულადი ნაკადების დაყვანილი ფასეულობისაგან ზრდის ცვალებადი (პროგნოზული პერიოდის) და მუდმივი ტემპების (კომპანიის დაყვანილი ნარჩენი ფასეულობის) პერიოდში. ამრიგად, პროგნოზირებადი ფულადი ნაკადი, ტემპები და მისი ზრდის პერიოდი კომპანიის ფასეულობის საკვანძო დეტერმინატებს წარმოადგენენ. აქედან გამომდინარე, ფულადი ნაკადის ზრდის მართვა ეფუძნება სამ ძირითად ბერკეტს:

- ფულადი ნაკადის მართვა რეალურად არსებული აქტივებისაგან;
- ფულადი ნაკადის ზრდის ტემპის გადიდება ახალი ინვესტიციების ხარჯზე;
- ფულადი ნაკადის ზრდის მაღალი ტემპების პერიოდის გახანგრძლივება.
- ფულადი ნაკადით მართვა რეალურად არსებული აქტივებისაგან.

კომპანიის ფასეულობის სასამაღლებლად გადაწყვეტილების მოძიებისთვის მართვის პირველი ბერკეტი იქნება ფულადი ნაკადის გადიდება რეალურად

არსებული აქტივებიდან, რომელიც შემდეგი სქემის სახით შეიძლება წარმოვიდგინოთ (ნახ. 29.3.).

ნახაზი 29.3. ფულადი ნაკადების გადიდების მართვა არსებული აქტივებიდან

ფულადი ნაკადის ზრდის ტემპის გადიდება ახალი ინვესტიციების ხარჯზე. კომპანიის ფასეულობის ამაღლების მეორე ბერკეტია – კომპანიის ზრდის ტემპების ახალი ინვესტიციების ხარჯზე გადიდება. ასეთი ზრდა მიიღწევა შემდეგი გზით:

1. ბიზნესში პერსპექტიული მიმართულებების გამოვლენა, სადაც:

არსებობენ მიმზიდველი საბაზრო შესაძლებლობები;

კომპანია კონკურენტული უპირატესობები გააჩნია.

2. ინვესტიციის ზრდის ტემპების გადიდება მიზნის პერსპექტიულ მიმართულებებში..

ინვესტიციების ზრდის ტემპების გადიდება შეიძლება მანამ, სანამ ახალი ინვესტიციების რენტაბელობა კაპიტალის ღირებულებას აჭარბებს.

ფულადი ნაკადის მაღალი ზრდის ტემპების პერიოდის გახანგრძლივება. კომპანიის ფასეულობის ამაღლების მესამე ბერკეტია – ზრდის მაღალი ტემპების პერიოდის, სხვა სიტყვებით, კონკურენტული უპირატესობების პერიოდის გახანგრძლივება. ერთ-ერთი ხერხი, რომლის მეშვეობით ფირმებს ფასეულობის ამაღლება შეუძლიათ, შესვლაზე არსებული ბარიერების გადიდებაში და ახალი ბარიერების შექმნაში მდგომარეობს. აღნიშნული შედეგი მიიღწევა ცნობილი სავაჭრო მარკის, ბრენდის, ახალი დამუშავებების, დაცული პატენტების შექმნით, სამეცნიერო-საკონსტრუქტორო დამუშავებაში დაბანდების განხორციელებით, ლიცენზიის მიღებით, ექსკლუზიური უფლებების მოპოვებით და ა.შ.

მაგალითი:

დავუშვათ შეფასების მომენტისათვის კომპანიის საკუთარი კაპიტალი შეადგენს 100 მლნ დოლარს. კომპანიის ფულადი ნაკადის ზრდის მუდმივი ტემპი 5%-ის ტოლია, ხოლო რეინვესტირების ნორმა 0,25-ის დონეზე იმყოფება. დისკონტის განაკვეთი შეადგენს 10%-ს.

ამოხსნა:

მდგრადი ზრდის ფორმულიდან გამომდინარე, საკუთარი კაპიტალის შემოსავლიანობა

ტოლი იქნება:

$$ROE = \frac{g}{b} = \frac{0,05}{0,25} = 20\% ;$$

მოგება პირველი პროგნოზული პერიოდისათვის ტოლია:

$$NI_1 = E_0 \cdot ROE = 100 \times 0,2 = 20\%;$$

შესაბამისად, პირველი საპროგნოზო წლის თავისუფალი ფულადი ნაკადი:

$$RCF_1 = NI_1 (1 - b) = 20 (1 - 0,25) = 15 \text{ მლნ დოლარის,}$$

ხოლო კომპანიის ფასეულობა მეთოდი DCF-ით (მლნ დოლარებში):

$$V_E^{DCF} = \frac{E_0 (ROE - g)}{R_E - g} = \frac{100 \times (0,2 - 0,05)}{0,1 - 0,05} = 300$$

კომპანიის ფასეულობა, გაანგარიშებული RE მოდელის მიხედვით, შეადგენს (მლნ დოლარი)

$$V_E^{RE} = E_0 + \frac{E_0 (ROE - r)}{R_E - g} = 100 + \frac{100 \times (0,2 - 0,1)}{0,1 - 0,05} = 300$$

29.2. კორპორაციის ფასეულობის ზრდის სტრატეგიული მართვის ალგორითმი

კორპორაციის ფასეულობის სტრატეგიული მართვის ალგორითმის ძირითადი ბლოკები ნახაზ 29.4-ზეა ჩამოყალიბებული, რომელშიც თანმიმდევრულად გადასაწყვეტი საკითხები ერთ მთლიანობაშია ჩამოყალიბებული, ასეთებია: მიზანგასაზღვრულობა, კომპანიის ფასეულობის ფაქტორების სტრატეგიული დიაგნოსტიკა, სტრატეგიული ალტერნატივების გამოვლენა, მათი შეფასება და ფინანსური მოდელირება, აგრეთვე ფასეულობის მონიტორინგი სტრატეგიის რეალიზაციის პროცესში.

მიზანგასაზღვრულობა. ფასეულობის სტრატეგიული მართვის პროცესი მიზანგასაზღვრულობიდან იწყება. ამასთან, კომპანიის სტრატეგიაზე მუშაობა მიზანშეწონილია გენერალური მიზნის დასმით და მისი მიზნებად დეკომპოზიციით დაიწყოს, რომლებიც SMART კრიტერიუმებს (კონკრეტულები, გაზომვადები, მიღწევადები, რეალისტურები, დროში განსაზღვრადები) შეესაბამებიან.

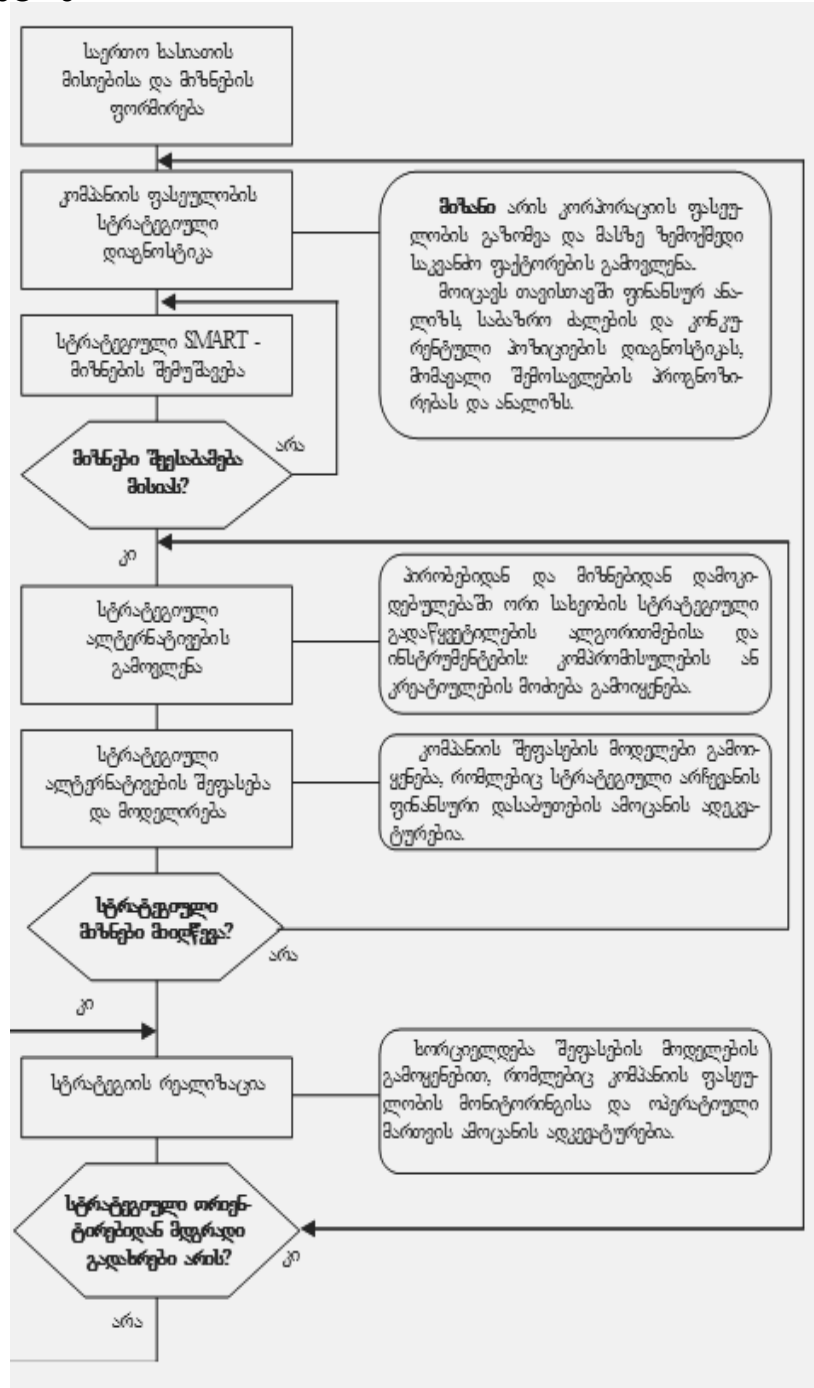
კომპანიის ფასეულობის დიაგნოსტიკის ამოცანები. დასაბუთებული სტრატეგიული გადაწყვეტილების მომზადებისათვის მიზანშეწონილია კომპანიის ფასეულობის კომპლექსური დიაგნოსტიკა ჩატარდეს, რომელიც იძლევა შესაძლებლობას:

ფინანსური და სტრატეგიული პოზიციონირების ერთიან კომპლექსთან დაკავშირება;

კომპანიის სამომავლო განვითარების ყველაზე მეტი ძირითადი ალბათობითი

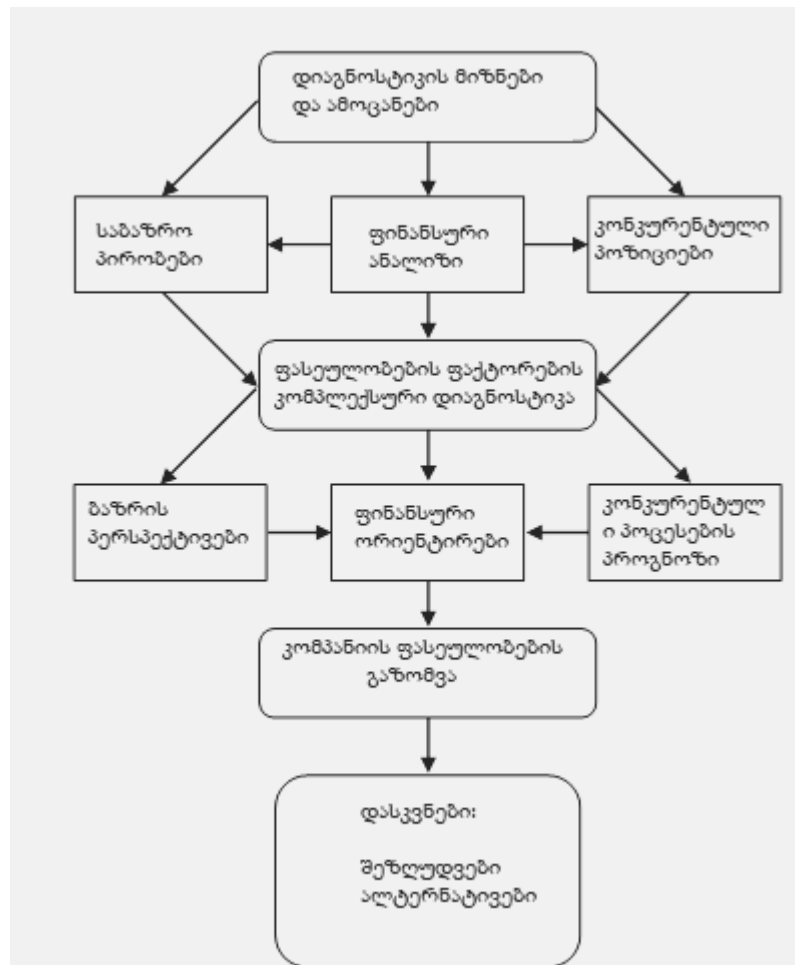
ტრაექტორიის შეფასება;

გარემოებების სასურველ და პროგნოზირებად განვითარებას შორის შეუსაბამობის, ძირითადი შესაძლებლობებისა და საშიშროების გამოვლენა; კომპანიის ფასეულობის გაზომვა არსებული სტრატეგიის შენარჩუნებით; კომპანიის სტრატეგიული პოტენციალის შეფასება;

ნახაზი 29.4. კორპორაციის ფასეულობის სტრატეგიული მართვის ალგორითმი

სტრატეგიული არჩევანის განხორციელებისათვის შესაძლო ალტერნატივების სპექტრის გამოვლენა.

ნახაზი 29.5. კორპორაციის ფასეულობის სტრატეგიული დიაგნოსტიკა

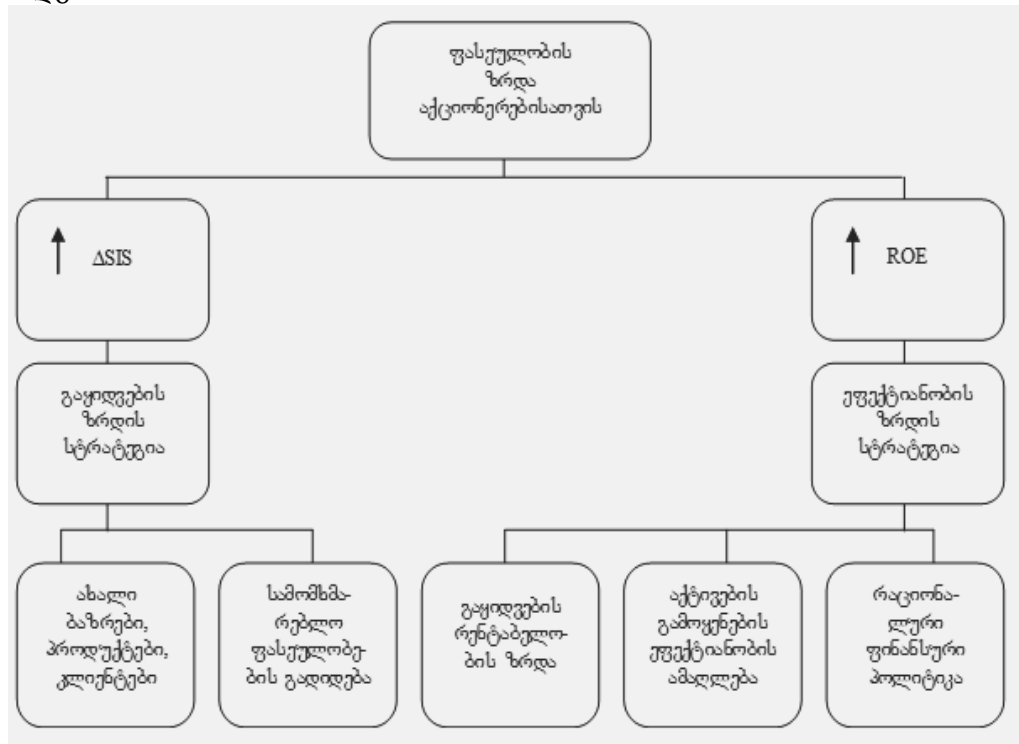
ფასეულობის მიხედვით დასაბუთებული სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიღების პროცესის გაგების გასაღებს კომპანიის სამართლიანი და საინვესტიციო ფასეულობის ცნებების მკვეთრი დაყოფა წარმოადგენს.

კომპანიის ფასეულობის დიაგნოსტიკა თავის მიმართულების, ხერხებისა და მეთოდების მიხედვით ტრადიციული შეფასებისაგან განსხვავებულია. დიაგნოსტიკის ამოცანას კომპანიის შეზღუდვებისა და ფასეულობის მამოძრავებელი ფაქტორების მოძიება წარმოადგენს. არსი იმაში კი არ არის, რომ მომავალი ზუსტად იქნეს პროგნოზირებული და კომპანიის ნამდვილი ფასეულობა იქნეს გაანგარიშებული, უფრო მეტიც, „ნამდვილი“ ღირებულების ცოდნა არავისთვისაა შესაძლებელი.

კომპლექსური დიაგნოსტიკა, რომელიც ფინანსური და სტრატეგიული პოზიციონირების შედეგებს აერთიანებს, კომპანიის ფასეულობის ფინანსური და არაფინანსური ფაქტორების მთლიანობით ერთიან რეტროსპექტივაში დაკავშირებას უწყობს ხელს (ნახაზი 29.5).

სემინარი/დისკუსია თემაზე: „პრიორიტეტებისა და ფასეულობის ზრდის შერჩევის დილემა“

პრიორიტეტების და ფასეულობის ზრდის მიღწევის ხერხების შერჩევის დილემა ფასეულობის ზრდის სტრატეგიული ორიენტირების სქემაზე კარგად არის ჩამოყალიბებული (იხ. ნახაზი 29.6). ეფექტურობის ამაღლების ამოცანა შეიძლება დანახარჯების შემცირების, გაყიდვების რენტაბელობის ამაღლების და აქტივების გამოყენების ეფექტიანობის, არაეფექტური აქტივების ნაწილის გაყიდვის, ეფექტური ფინანსური პოლიტიკის განხორციელების ხარჯზე გადაწყდეს. შედეგად მაჩვენებელი ROE გაიზრდება.

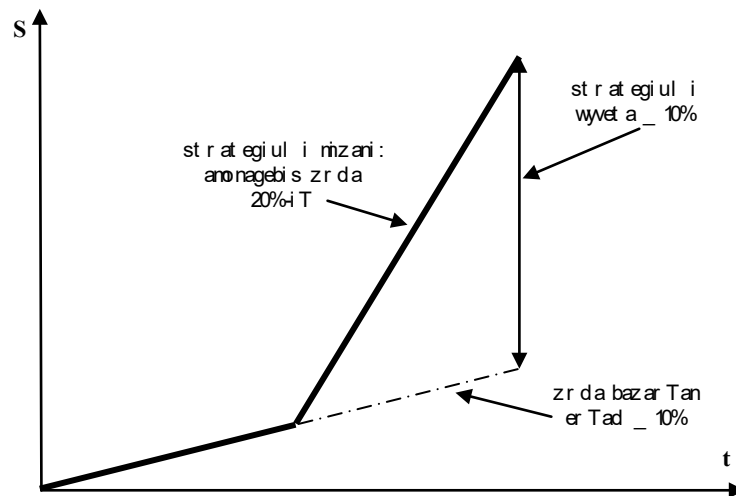
ნახაზი 29.6. კორპორაციის ფასეულობის ზრდის სტრატეგიული ორიენტირები

სტრატეგიული წყვეტა და მისი ლიკვიდაცია. სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესი **ანსოფის მატრიცას** გამოყენებით ჩამოყალიბებულია ნახაზ 29.7-ზე.

ზრდის ექსტრაპოლაციის ტემპების ხახსა (კომპანიის ამონაგებს ან ბაზრის წილს) და კომპანიის მესაკუთრეებისა და უმაღლესი ხელმძღვანელების მიერ მოთხოვნილ ზრდის ტემპებს (რომელიც მათი ამბიციური სტრატეგიული მიზნების შესაბამისი იქნებოდა) შორის წყვეტას სტრატეგიულ წყვეტას უწოდებენ. აღნიშნული სტრატეგიული წყვეტა გადაილახება ზრდის სტრატეგიის შემდეგი ვარიანტების შერჩევის გზით:

- არსებული პროდუქტის ბაზარზე გაყიდვების მოცულობის გადიდებით;
- არსებული პროდუქტით ახალ ბაზარზე გასვლით;
- ახალი პროდუქტით არსებულ ბაზარზე გასვლით;
- ახალი პროდუქტით ახალ ბაზარზე გასვლით.

სტრატეგიის ბოლო ვარიანტი არის დივერსიფიკაციის სტრატეგია

ნახაზი 29.7. სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესი ანსოფის მატრიცის გამოყენებით

დივერსიფიკაციის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება. ნებისმიერ კომპანიას საკუთარი საბაზისო სტრატეგიაზე დაფუძნებით ფინანსური რესურსების გადაადგილების პროცესში ორ ალტერნატივას შორის უწევს არჩევანი:

- ფინანსური რესურსები კომპანიის ბიზნესის ახალ სფეროში მიმართოს;
- რესურსები ბიზნესის უკვე არსებულ მიმართულებებს შორის გადაანაწილოს.

კონკურენტული სტრატეგიის სახეობები. უნივერსალური კონკურენტული სტრატეგიების ოთხი ტიპი არსებობს:

- დივერსიფიკაცია ფართო ნომენკლატურის მიხედვით;
- დაბალი დანახარჯები ფართო ნომენკლატურის მიხედვით;
- ფოკუსირებული დივერსიფიკაცია;
- ფოკუსირებული დაბალი დანახარჯები.

საინვესტიციო სტრატეგიების შემუშავება. თუ სტანდარტული უნივერსალური სტრატეგიული გადაწყვეტილებები კომპანიის მაღალსტრატეგიულ მიზნებსა და მის მიმდინარე განვითარებას შორის წყვეტის ლიკვიდირების შესაძლებლობას არ იძლევა, კრეატიული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მოძიება ხდება აუცილებელი და საჭირო. კრეატიული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების ძირითადი პრინციპი ისაა, რომ მათი შედეგია არა კომპრომისი, გამოვლენილი ურთიერთდაპირისპირებებულ პრიორიტეტებს, ინტერესებს, ხერხებს, რესურსებს შორის, არამედ სისტემური დაპირისპირებების გადაწყვეტა (მოხსნა), რომელიც კომპანიის ფასეულობის ზრდის ძირითადი შემზღუდავის როლში გამოდის.

ფასეულობის ინოვაცია ხორციელდება, როდესაც კომპანია ამარტივებს ან ამცირებს ფაქტორებს, რომელთა მიხედვით დარგში კონკურენტული ბრძოლა მიმდინარეობს. ეს, თავისთავად, ამცირებს დანახარჯებს. ფასეულობა მყიდველისათვის იზრდება ისეთი ფაქტორების შექმნისა და განვითარების ხარჯზე, რომლებიც აღნიშნულ დარგს არასოდეს შეუთავაზებია; გაურბის და კონკურენტებთან შედარებით დანახარჯების ერთდროულად შემცირებით დიფერენცირებულ პროდუქტს სთავაზობს.

კითხვები განმეორებისთვის

თავი 29

1. დაახასიათეთ ფასეულობის ზრდაზე ორიენტირებული კონცეფციის არსი;
2. განიხილეთ სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიღების არჩევანი;
3. გააანალიზეთ სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი;
4. ჩამოაყალიბეთ საბოლოო შედეგებზე ორიენტირებული მართვის კონტური;
5. გააანალიზეთ არსებული აქტივებიდან ფულადი ნაკადების გადიდების მართვის საფუძვლები;
6. განიხილეთ სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესი ანსოფის მატრიცის გამოყენებით;
7. გააანალიზეთ კორპორაციის ფასეულობის ზრდის სტრატეგიული ორიენტირები;
8. შეაფასეთ პრიორიტეტებისა და ფასეულობის ზრდის შერჩევის დილემის არსი.

ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 29

1. ფასეულობის ზრდაზე დაფუძნებული ნებისმიერი კომპანია უნდა მუშაობდეს როგორც:
 - ა) მომგებიანი სტრატეგიული პოზიციის შემუშავებაზე
 - ბ) ოპერაციის ეფექტიანობის ამაღლებაზე
 - გ) მომგებიანი სტრატეგიული პოზიციის შემუშავებაზე, ასევე ოპერაციის ეფექტიანობის ამაღლებაზე
 - დ) მოგების მიღებაზე.სწორი პასუხია: გ)
2. კორპორაციის ფასეულობის ზრდის მაჩვენებლებზე ორიენტირებული სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიღების პროცესი ითვალისწინებს:
 - ა) სამართლიანი ფასეულობის გაზომვას
 - ბ) სტრატეგიული ალტერნატივების შეფასებას
 - გ) სტრატეგიული ალტერნატივების შერჩევას
 - დ) სამართლიანი ფასეულობის გაზომვას, სტრატეგიული ალტერნატივების შეფასებას და შერჩევას.სწორი პასუხია: დ)
3. კორპორაციის ფასეულობის მართვის თანმიმდევრობა ითვალისწინებს:
 - ა) მიზნის დასახვას, მმართველობით გადაწყვეტილებებს
 - ბ) მმართველობით გადაწყვეტილებებს, კომპანიის ფასეულობის ფაქტორებს
 - გ) მიზნის დასახვას, მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებას, ფასეულობის ფაქტორების გათვალისწინებას, ფასეულობის

ნაზარდის გაანგარიშებას.

დ) კომპანიის ფასეულობის ფაქტორების გათვალისწინებას.

სწორი პასუხია: გ)

4. კომპანიის ფასეულობა განისაზღვრება შემდეგი ტიპის წყაროებით:

ა) ფულადი ნაკადის გენერირების პოტენციალით

ბ) კაპიტალის მოზიდვის ღირებულებით

გ) კაპიტალის შედგენილობით

დ) ფულადი ნაკადების გენერირების პოტენციალით, კაპიტალის მოზიდვის ღირებულებით.

სწორი პასუხია: დ)

5. ფულადი ნაკადების ზრდის მართვა ეფუძნება ბერკეტებს:

ა) ფულადი ნაკადის მართვის, ზრდის ტემპის გადიდების, მის გახანგრძლივებას

ბ) ფულადი ნაკადების მართვას

გ) ფულადი ნაკადების ზრდის ტემპის გადიდებას

დ) ფულადი ნაკადის ზრდის ტემპების გახანგრძლივებას.

სწორი პასუხია: ა)

6. დიაგნოსტიკის ძირითადი მიზნები და ამოცანები მოიცავს:

ა) საბაზრო პირობების დიაგნოსტიკას

ბ) ფინანსურ ანალიზს

გ) კონკურენტული პოზიციების ანალიზს

დ) საბაზრო პირობების, კონკურენტული პოზიციის და ფინანსური ანალიზის დიაგნოსტიკას.

სწორი პასუხია: დ)

7. უნივერსალური კონკურენტული სტრატეგიების შემდეგი ტიპები არსებობს:

ა) დივერსიფიკაციის და დაბალი დანახარჯების

ბ) დაბალი დანახარჯების და ფოკუსირებული

გ) ფოკუსირებული და დივერსიფიკაციის

დ) დივერსიფიკაციის, დაბალი დანახარჯების ფოკუსირებულის.

სწორი პასუხია: დ)

8. კომპანიის ფასეულობის დიაგნოსტიკა მიმართულობის, ხერხებისა და მეთოდების მიხედვით ტრადიციული შეფასებისაგა

განსხვავებულია და დიაგნოსტიკის ამოცანას წარმოადგენს:

ა) შეზრუდვების ფაქტორების მოძიება

ბ) ფასეულობის მამოძრავებელი ფაქტორების მოძიება

გ) შეზღუდვებისა და ფასეულობის მამოძრავებელი ფაქტორების მოძიება

დ) რენტაბელობის მიღწევის ფაქტორების მოძიება.

სწორი პასუხია: გ)

თავი 30

საქართველოში ბიზნესის განვითარების პოლიტიკისა და პროგნოზირების თავისებურებანი ფინანსური მენეჯმენტის სისტემაში

30.1. საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ფინანსური მექანიზმი;

30.2. ბიზნესის (კორპორაციის) განვითარების ფინანსური სტრატეგიის შემუშავებისა და რეალიზაციის პროცესის ძირითადი თავისებურებები;

30.3. სტრატეგიული დაგეგმვა კორპორაციის მართვის სისტემაში დივერსიფიცირებული კომპანიის მაგალითზე;

- ❖ **სემინარი დისკუსია თემაზე:** „კორპორაციის სტრატეგიული განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებები“
- ❖ კითხვები განმეორებისთვის
- ❖ ტესტები თვითშემოწმებისთვის

თავი 30

საქართველოში ბიზნესის განვითარების პოლიტიკისა და პროგნოზირების თავისებურებანი ფინანსური მენეჯმენტის სისტემაში

30.1. საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ფინანსური მექანიზმი

როგორც უკვე აღინიშნა, საქართველოში საბაზრო ურთიერთობების წარმატებით დამკვიდრებისათვის აუცილებელია რეგიონული რესურსული ტექნოლოგიური, სოციალური, საკანონმდებლო და სხვა პრიორიტეტების გამოვლენა, რომელიც უნდა დაეფუძნოს რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ანალიზს, განვითარების თანამედროვე მდგომარეობის შეფასებას, როგორც რაოდენობრივ, ასევე თვისობრივი თვალსაზრისით, და მიმართული უნდა იყოს შემდეგი ძირითადი ამოცანების გადაწყვეტაზე, როგორიცაა:

- ა) რეგიონის ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალის მდგომარეობის ანალიზი-შეფასება;
- ბ) რეგიონის ეკონომიკური განვითარების მიღწეული დონის შეფასება;
- გ) რეგიონის ძირითადი სამეურნეო დარგების ჭრილში შრომითი რესურსების გამოყენების შეფასება და უმუშევრობის სპეციფიკური თავისებურებების გამოვლენა;
- დ) მოსახლეობის ცხოვრების დონის შეფასება;
- ე) რეგიონის ფინანსური მდგომარეობის ანალიზი;
- ვ) რეგიონების რეგიონთაშორისი და საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების ანალიზი;
- ზ) წარმოების საექსპორტო რეზერვის გამოვლენა და სხვა.

კვლევები უჩვენებს, რომ ქვეყნის განვითარების ეკონომიკურ სტრატეგიაში წინა პლანზე წამოიწიეს მომსახურების სფეროს დარგებმა (ტურიზმი, სოციალური ინფრასტრუქტურა, ფინანსური შუამავლობა და ა. შ.) და შედარებით ნაკლები ყურადღება ექცევა რეალურ სექტორს, განსაკუთრებით კი მრეწველობას. ქვემოთ შემოთავაზებულია ევროპული ინტეგრაციის იდეოლოგიის პარტნიორობის, სუბსიდირებისა და ურთიერთშევესების პრინციპები, სადაც:

პარტნიორობის პრინციპი ნიშნავს რეგიონულ პოლიტიკასთან მიმართებაში ევროკავშირს, ეროვნულ მთავრობებს, რეგიონულსა და ადგილობრივ ხელისუფლების ორგანოებს შორის მოქმედებათა მჭიდრო კოორდინაციას;

სუბსიდირების პრინციპი, ნიშნავს, რომ პრობლემები უნდა გადაწყდეს იქ, სადაც ისინი აღმოცენდებიან, ხოლო ცენტრალურ მთავრობას გადაეცემა მხოლოდ ის უფლებამოსილებანი, რომლებიც `ქვევით ვერ შესრულდება ან ნაკლებ ეფექტიანად განხორციელდება.

ურთიერთშევესების პრინციპი გამოიყენება რეგიონის მხარდასაჭერად რესურსების აკუმულირებისას. რესურსები აქ ყალიბდება ერთმანეთს დამატებული წყაროების შეკრებით: ევროკავშირისა და ეროვნული (საზოგადოებრივის და კერძოს) ინვესტიციების შერწყმით.

ზოგადად, ცნობილია, რომ საერთო ევროპული რეგიონული პოლიტიკის მთავარ ფინანსურ ინსტრუმენტს წარმოადგენს რეგიონული განვითარების ევროპული ფონდი. რეგიონული მიმართულებები აქვს აგრეთვე ორ სხვა ფონდაც — ევროპის სოციალურ ფონდს და სოფლის მეურნეობის განვითარების ევროპის საგარანტიო ფონდს. უფრო მოგვიანებით შექმნილი შეკავშირების ფონდიც, რომლის თანხებიც გამოიყენება ჩამორჩენილი ქვეყნების განვითარებისათვის ერთობლივი განვითარების გეგმებისა და მიზნობრივი პროგრამების საფუძველზე.

როგორც უკვე აღინიშნა, ჩვენი კვლევის შედეგებიდან გამომდინარეობს, რომ ქვეყანაში რეგიონების განვითარების სახელმწიფო რეგულირების მთავარ მიზნად განიხილება არა უბრალოდ ეკონომიკური ზრდა, არამედ განვითარება. ამდენად, საგულისხმოა პოლსამუელსონის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ არ შეიძლება ვისწრაფოდეთ მხოლოდ წარმოების რაოდენობრივ ზრდაზე, თუნდაც ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით, არამედ, აუცილებელია, საზოგადოების მთლიანი სოციალურ-ეკონომიკური შიდა სტრუქტურის განვითარების მიღწევა.

რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელების თავისებურებანი განსაზღვრულდამოკიდებულებაში იმყოფება სახელმწიფო მოწყობის ტიპებთან. ფედერაციული მოწყობის სახელმწიფოში, უნიტარული საგან განსხვავებით, ფედერაციის რეგიონულ სუბიექტებს უფრო ფართო უფლებამოსილებანი გააჩნიათ, რომლებიც არსებით ზეგავლენას ახდენენ რეგიონული ხელისუფლების მიერ საკუთარი რეგიონული პოლიტიკის გატარებაზე. რეგიონების საინვესტიციო მხარდაჭერის მექანიზმი, როგორც წესი, განიხილება რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის არსებით ინსტრუმენტად, რომელიც პირდაპირ ზემოქმედებას ახდენს რეგიონების (ტერიტორიების) სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე.

ამრიგად, რეგიონების ეკონომიკური პოტენციალის სრულად გამოვლენა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ადგილობრივი ფინანსურ ურთიერთობათა მართვასა და რეგულირებაზე, სახელმწიფოსა და რეგიონალური ინტერესების ოპტიმალურ შეთანაწყობაზე, მოსახლეობის ცალკეულ ფენებს შორის, მათი დასაქმებისა და ცხოვრების დონის ამაღლებაზე, მაღალშემოსავლიანი ინვესტიციების სტიმულირების მექანიზმების შემუშავებასა და რეალიზაციაზე, სათანადო საკანონმდებლო ბაზის შექმნაზე და სხვ.

რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად პრიორიტეტული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს მცირე ბიზნესის დარგობრივ და რეგიონულ განვითარების, საინოვაციო სამრეწველო პოლიტიკას, კერძო სექტორის ხვედრითი წილის ცვლილებას ინვესტიციებში, რეგიონებში ინვესტიციურ-სამშენებლო აქტივების ამაღლებას, რაც გულისხმობს პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და სხვა პროცესების დარეგულირებისათვის კლიმატის შექმნისა და თავის მხრივ, განსაზღვრავს ინვესტიციების მიზანშეწონილობას მოცემულ ტერიტორიებზე.

თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში მცირე ბიზნესის ფორმირებისა და განვითარებისათვის გატარებული ღონისძიებების დონე დღეისათვის მაინც დაბალია, ქვეყანაში მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობაში 10%-ს არ აღემატება, მცირე ბიზნესის როგორც დარგობრივი, ისე რეგიონული სტრუქტურა არაპროგრესულია. სახელმწიფოს მხრიდან მისი განვითარებისადმი მხარდაჭერის გარეშე ეკონომიკის ამ უმნიშვნელოვანესი სფეროს განვითარების სასურველიდონის მიღწევა შეუძლებელია.

ქვეყანის რეგიონებში მცირე ბიზნესის განვითარების პრიორიტეტულ მიმართულებად გვევლინება: მაკროეკონომიკური რეგულირების მექანიზმის ფორმირება მცირე ბიზნესის მხარდაჭერის მიზნით, რომელმაც უნდა მოიცვას:

- ა) რეგულირების საკანონმდებლო და ნორმატიული უზრუნველყოფა;
- ბ) რეგულირების ინდიკატორთა დაღონისძიებათა სისტემა;
- გ) რეგულირების ინსტრუმენტები და მეთოდები;
- დ) მცირე ბიზნესის მხარდამჭერი მაკროეკონომიკური ინფრასტრუქტურა;
- ე) მცირე ბიზნესში სახელმწიფო მეწარმეობა, პრივატიზება ნაციონალიზაცია;
- ვ) მცირე ბიზნესისადმი საერთაშორისო დახმარების რეგულირება;
- ზ) მცირე ბიზნესის უსაფრთხოება რისკების გათვალისწინებით;
- თ) მცირე ბიზნესის განვითარებაზე რეგულირების კონტროლი.

ჩვენი აზრით, ობიექტური აუცილებლობით არის განპირობებული საქართველოში მცირე ბიზნესის მხარდამჭერი სახელმწიფო ორგანოს ფორმირება, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს თავისუფალი კონკურენციის შენარჩუნების პირობებში შემდეგი ღონისძიებათა შემუშავება განხორციელება, კერძოდ:

1. სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება მცირე ბიზნესის განვითარების სფეროში;
2. შესაბამისი სახელმწიფო დაფინანსების განსაზღვრა;
3. მცირე ბიზნესის ინფრასტრუქტურის პრიორიტეტების განსაზღვრა და მუშაობის კოორდინაცია;

4. მცირე ბიზნესის საინფორმაციო უზრუნველყოფა;
5. მცირე და მსხვილ ბიზნესს შორის კონტაქტების დამყარების ორგანიზება;
6. ინვესტორის მოძიება მცირე ბიზნესისათვის;
7. სახელმწიფო პროგრამების შემუშავება, რომლებიც მიმართული იქნება მოქმედ მცირე საწარმოთა გაფართოებასა, რეკონსტრუქციასა და მოდერნიზაციაზე;
8. დახმარების აღმოჩენა კრედიტების მოძიების პროცესში;
9. მცირე ბიზნესის განვითარების სხვა მასტიმულირებელ ღონისძიებათა შემუშავება და სამეურნეო პრაქტიკაში განხორციელება და სხვ.

შესაბამისად, საქართველოში რეგიონულ ჭრილში მცირე ბიზნესის განვითარებისათვის ფინანსური რესურსების მიზნობრივი პროგრამების, საინვესტიციო პროექტებისა და ღონისძიებების განსახორციელებლად სასიცოცხლო მნიშვნელობა ენიჭება მცირე ბიზნესის განვითარების ერთიანი ეროვნული ფონდის დაწესებას, რომელიც უზრუნველყოფს ბიზნესის ხელშემწყობი ინფრასტრუქტურის მცირე ბიზნესის განვითარების ერთიანი ეროვნული ფონდის დაწესებას, რომელიც უზრუნველყოფს ბიზნესის ხელშემწყობი ინფრასტრუქტურის ფორმირებას, როგორიცაა: მცირე ბიზნესის განვითარების ტექნოპარკი; ბიზნეს-ინკუბატორი; მარკეტინგული მომსახურების ცენტრი; ლიზინგური კომპანია; აუდიტორული და კონსალტინგური მომსახურების ცენტრები; მცირე ბიზნესის ხელშემწყობი სასწავლო-საინფორმაციო ცენტრი და სხვ.

გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი და ცნობილი საზოგადო მოღვაწე, ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი გენადი იაშვილი განიხილავს რა მცირე და საშუალო საწარმოებში ბიზნესის დაგეგმვის გამოყენების თეორიულ საფუძვლებს, აყალიბებს საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების სტრატეგიული დაგეგმვის ორ ძირითად თეორიულ მიმართულებას, კერძოდ: ა) სტრატეგიის შემუშავების რაციონალურობისა და ბ) ინტუიციურ მოდელებს. 1.

ქვეყანაში მცირე ბიზნესის განვითარებისათვის უნდა შეიქმნას `კრედიტორთა კავშირი` (შედგება ნებაყოფლობითი წევრებისაგან, კონტროლისა და გარანტიის ქვეშ) და ფართოდ უნდა დაინერგოს ვენჩერული კაპიტალი და ფრანჩაიზინგი. ასევე, პრაქტიკა მოწმობს, რომ რეგიონების ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთ აპრობირებულ ინსტრუმენტად თავისუფალი ეკონომიკური ზონა გვევლინება. 2006 წლის მონაცემებით მსოფლიოს 120 ქვეყანაში 2000-ზე მეტი

თავისუფალი ეკონომიკური ზონა მოქმედებდა. თანამედროვე მსოფლიო პრაქტიკაში თავისუფალი ეკონომიკური ზონების მოქმედების სფეროს განსაზღვრისათვის მიღებულია ორი სხვადასხვა კონცეპტუალური მიდგომა:

- ა) ტერიტორიული მიდგომის დროს ზონა განიხილება, როგორც სპეციალურად გამოყოფილი ტერიტორია, სადაც მოქმედებს პრეფერენციათა სამეურნეო რეჟიმი;
- ბ) ფუნქციონალური (სარეჟიმო) მიდგომის დროს კი, ზონა განიხილება როგორც განსაკუთრებული პრეფერენციული რეჟიმი, რომელიც ადგილ-მდებარეობის მიუხედავად, ვრცელდება სამეურნეო სუბიექტის განსაზღვრულ სამეწარმეო საქმიანობაზე. ასევე, მსოფლიო პრაქტიკაში წარმატებით არის აპრობირებული კომპლექსური, საწარმოო ხასიათის თავისუფალი ეკონომიკური ზონები. ცნობილია,

რომ თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში გადაიდგა პირველი ნაბიჯები ქვეყანაში თავისუფალი ეკონომიკური ზონების ფორმირების საქმეში (საქართველოს კონსტიტუციის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტის 'ბ' ქვეპუნქტში დაფიქსირებულია ქვეყანაში განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონების შექმნის საკითხები: საქართველოს პარლემენტის 2006 წლის ივნისის კანონი თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ; საქართველოს საბაჟო კოდექსი), რომელიც საქართველოს რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის ქმედითუნარიანობის ამაღლების ერთგვარ ინსტრუმენტად განიხილება.

რეგიონული პოლიტიკის მთავარი მიზანი მდგომარეობს სახელმწიფოს ერთიანობის შენარჩუნებაში, რაც მიიღწევა ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური ბერკეტებით. რეგიონული პოლიტიკის ეკონომიკური მხარე ძირითადად ორიენტირებულია ადგილობრივი (რეგიონული) რესურსების (სამუშაო

ძალა, ბუნებრივი რესურსები, მიწა და ა. შ.) ეფექტიანი გამოყენებისაკენ. რეგიონული პოლიტიკა უნდა იყოს მიმართული რეგიონთაშორისი განსხვავებების შედარებით გამოთანაბრებისაკენ შემოსავლების, დასაქმების, სოციალური ინფრასტრუქტურის, სატრანსპორტო ქსელის, კომუნიკაციების, გარემო პირობების და სხვა სფეროებში.

ამრიგად, საქართველოს პრიორიტეტული საგარეო პოლიტიკური ინტერესები, გამომდინარე და განხილული სტრატეგიული ამოცანების კონტექსტში, მდგომარეობს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის საგარეო პირობების უზრუნველყოფაში, საქართველოს საზოგადოებრიობის დემოკრატიული საფუძვლების განმტკიცებაში, ქვეყნის გარეთ საერთაშორისო ურთიერთობებში საქართველოს მოქალაქის გარანტირებული უფლებისა და თავისუფლების დაცვაში. შესაბამისად, რეგიონული განვითარების თეორიებისა და რეგულირების საერთაშორისო გამოცდილებათა განზოგადებასა და საქართველოს რეგიონული განვითარების თანამედროვე ტენდენციებიდან გამომდინარე ვასკვნით, რომ რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების უზრუნველსაყოფად აუცილებელია: ა) სახელმწიფო მოწყობისა და რეგიონების როლის განსაზღვრა; ბ) რეგულირების ინსტიტუტების სამართლებრივი საფუძვლების დამკვიდრება; გ) მარეგულირებელი ინსტრუმენტების (დაგეგმვა-პროგნოზირება, საბიუჯეტო-საგადასახადო სისტემა და სხვ.) ფორმირება და დამკვიდრება სამეწარმეო-ბიზნეს პრაქტიკაში; დ) განსაკუთრებული რეგიონული ფორმების (თავისუფალი ეკონომიკური ზონების) განვითარება და სხვ.

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების არსებული მდგომარეობის მიმოხილვის ანალიზიდან იკვეთება, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესი თავისი მოცულობით ეკონომიკის ერთ-ერთ მსხვილ აგრეგატს წარმოადგენს. იგი როგორც

1. გენადი იაშვილი, სტატია 'სტატეგიული დაგეგმვის თეორიული საფუძვლები მცირე ბიზნესში'. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის 'მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი და საქართველო' მასალები. თბილისი. გამომც. 'ევროპული უნივერსიტეტი, 2011. — 387-391 გვ.

ბიზნესის სისტემის, ასევე მთელი ეკონომიკურის სისტემის ფორმირების, განვითარებისა და სტაბილურობის ერთ-ერთი პირველწყაროა. განვითარებული ქვეყნების მონაცემები მოწმობს, რომ ამ სფეროების ბიზნესში იწარმოება ქვეყნების მშპ-ს 50%-ზე მეტი და დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 60%-ზე მეტს მოიცავს. მსოფლიო სამეწარმეო ბიზნეს პრაქტიკაში იკვეთება მცირე და საშუალო **კომპანიათა ეკონომიკური სტრატეგიის სხვადასხვა ტიპები**, რომლებიც განსაზღვრავს მათ ადგილს ეროვნული ეკონომიკის აღწარმოებაში. კერძოდ:

1. ვიოლენტური სტრატეგიები-ეყრდნობა კონკურენციას დაბალი წარმოების დანახარჯების საფუძველზე;

2. პატენტური სტრატეგიები, რომელსაც ირჩევენ მცირე კომპანიები, მაღალი ხარისხის პროდუქციის საწარმოებლად, ორიენტაციას აკეთებენ სპეციფიკურ მოთხოვნაზე და დომინირებენ ბაზრის ვიწრო სეგმენტზე;

3. კომუტანტური სტრატეგიის შერჩევისას მცირე კომპანიები ორიენტაციას იღებენ მცირემოცულობის ხანმოკლე მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე, მათი ცვლილებების პირობებში, ხშირად უწევთ საქმიანობის სახეობის შეცვლა;

4. ექსპლერენტული სტრატეგია დამახასიათებელია ინოვაციური კომპანიები-სათის, რომლებიც ორიენტირებულნი არიან ახალი პროდუქციისა და ტექნოლოგიის შემუშავებაზე, მათ დანერგვასა და ამის საფუძველზე მაღალი მოგების მიღებაზე.

ამრიგად, ქვეყანაში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების **ამოცანაა**, ხელი შეუწყოს საქონლისა და მომსახურების სრულყოფილი ბაზრის ჩამოყალიბებას. იგი არის საბაზრო ეკონომიკის ბიზნეს სისტემის პირველწყარო, რომელიც ფუნქციონირებს ეკონომიკის ნებისმიერ სექტორში და მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ეკონომიკური ზრდის ტემპებს, მთლიანი ეროვნული პროდუქციის ხარისხს, სტრუქტურასა და ქვეყნის კონკურენტუნარიანობას. მცირე და საშუალო ბიზნესს აქვს შემდეგი კონკურენტული უპირატესობანი: დინამიკურობის მაღალი დონე; გადაწყვეტილების მიღების ოპერატიულობა, კაპიტალის სწრაფი გადასროლის შესაძლებლობა; მცირე ანაზღაურებად დანაკარგები; კაპიტალზე დაბალი მოთხოვნილება და ა. შ. ეს მოვლენა თანამედროვე ბაზრის ინფრასტრუქტურის შექმნის მნიშვნელოვან საფუძველს შეადგენს.

როგორც კვლევები მოწმობს, ეკონომიკური პრობლემების მოგვარებაში მცირე ბიზნესს არსებითი როლის შესრულება შეუძლია. მაგალითად, აშშ-ში სამეწარმეო ბიზნეს პრაქტიკაში განასხვავებენ სამი ტიპის მცირე კომპანიებს (საწარმოს), კერძოდ: ა) მცირე საწარმოებს, რომელთაც გაფართოების შესაძლებლობა არ აქვთ; ბ) საწარმოებს, რომლებიც ნელ-ნელა ვითარდება; გ) მცირე საწარმოებს, რომლებიც საწყის ეტაპზე იქმნება მცირე კაპიტალის დაბანდებით, შემდგომ მისი სწრაფი გაფართოების მიზნით. აშშ-ში ამჟამად მცირე კომპანიები ძირითადად ორი კრიტერიუმებით ფასდება: დასაქმებულთა რაოდენობით და წლიური ბრუნვის მოცულობით. დასაქმებულთა რაოდენობა იცვლება 1-დან 500 კაცამდე, ხოლო წლიური ბრუნვა 3-დან 12 მილიონ დოლარამდე. ასევე, აშშ-ში შექმნილი სამუშაო ადგილების ნახევარზე მეტი მოდის იმ კომპანიებზე, სადაც დასაქმებულთა რიცხვი

არ აღემატება 100 კაცს. ჯერ კიდევ 1990 წელს სამუშაო ძალის საერთო მოცულობაში მცირე ბიზნესს ეჭირა აშშ-ში 40, ხოლო გერმანიაში-49 პროცენტი.

ამერიკის სამეწარმეო პრაქტიკაში მთელ რიგ უმსხვილეს კომპანიათა სტრუქტურაში დიდი ადგილი უკავია მცირე კომპანიებთან ურთიერთობას. მცირე კომპანიები ხელს უწყობს მსხვილ კომპანიებს იყვნენ მოქნილნი და უბიძგებს მათ უახლესი ტექნოლოგიების დანერგვისაკენ. იაპონიაში ურთიერთობა მცირე და დიდ კომპანიებს შორის განსხვავებულ ხასიათს ატარებს. იაპონიაში მცირე ბიზნესი მსხვილი ბიზნესისათვის მოქნილობისა და შემოქმედებითი ფხიანობის წყაროს წარმოადგენს. აქ მათი ურთიერთობა შეთანხმების საფუძველზე არის აგებული და მიმართულია მთელი ეკონომიკისა და მისი საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის სრულყოფისაკენ. ასევე, კვლევები მოწმობს, რომ მცირე ბიზნესი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მსხვილი კორპორაციების საქმიანობაში მათი მომარაგებით, პროდუქციის გასაღებით და მათთვის მომსახურების გაწევით. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ხშირად არსებობს მცირე და მსხვილი ბიზნესის ინტეგრაციის ობიექტური აუცილებლობა. განვითარებულ ქვეყნებში მცირე და მსხვილი ბიზნესის ურთიერთობების ძირითადი ფორმებია: ლიზინგი, სუბარენდა, ფრანჩაიზინგი, ლიცენზიური შეთანხმებანი და ვენჩურული დაფინანსებანი.

მცირე ბიზნესი ხელს უწყობს მსხვილ კომპანიების კონკურენტუნარიანობის გაძლიერებას და ამით მთელი ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას საერთაშორისო არენაზე. შესაბამისად, მას შესწევს უნარი ფართო მასშტაბებით უზრუნველყოს შრომითი რესურსების გამოყენება. ასევე, როგორც პრაქტიკა ცხადყოფს, მცირე კომპანია შეუცვლელია ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სფეროში. იგი ორიენტირებულია ტექნოლოგიური, ტექნიკური და ორგანიზაციული სიახლეების შემუშავება-დანერგვაზე, რის გარეშეც შეუძლებელია ბაზარზე გასვლა და კომპანიების ეფექტიანი ფუნქციონირება. მცირე (საშუალო) ბიზნესის ფორმირება-განვითარების პრაქტიკის შეფასება. როგორც ცნობილია, გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან საქართველო საბაზრო ეკონომიკის ჩამოყალიბების გზას დაადგა. ბუნებრივია, ქვეყანა ურთულესი პრობლემის წინაშე აღმოჩნდა: საჭირო იყო ეროვნული ეკონომიკის ახალი სტრუქტურების ჩამოყალიბება, საბაზრო ტიპის ინსტიტუტების შექმნა, ქვეყანაში სრულიად უცხო ფენომენის ბიზნესის ფორმირება და ა. შ.

თავდაპირველად მოსახლეობამ, სტიქიურად, გაუცნობიერებლად, ლეგალურად თუ არალეგალურად, ხელი მოჰკიდა მცირე ბიზნესს, მაგრამ ეროვნული ეკონომიკის გაუმჯობესების საქმეში მან დღემდე ვერ შეძლო თავისი ადგილის დამკვიდრება.

საქართველოში მცირე ბიზნესის ფორმირება-განვითარების პირველ ეტაპად განიხილება 1991-1999 წწ-ის პერიოდი, როცა ქვეყანაში 1991 წელს მიღებული კანონით 'საქართველოს რესპუბლიკაში სახელმწიფო საწარმოთა პრივატიზაციის შესახებ' და სხვა ნორმატიული აქტების საფუძველზე 1992 წლიდან დაიწყო სახელმწიფო ქონების პრივატიზება.

მცირე ბიზნესის ფორმირება-განვითარების მეორე ეტაპი იწყება 1999 წლიდან და გრძელდება 2002 წლის პირველ ნახევრამდე. 1999 წლის 23 ივლისს

საქართველოში ძალაში შევიდა კანონი `მცირე საწარმოთა მხარდაჭერის შესახებ`, რომლის მიხედვით კომპანიების შეფასების კრიტერიუმად დასაქმებულთა რიცხოვნობასთან ერთად, აღიარებულ იქნა კომპანიის წლიური ბრუნვის მაჩვენებელი.

მცირე ბიზნესის ფორმირება-განვითარების მესამე ეტაპი 2002 წლის მეორე ნახევრიდან 2006 წლის პირველ ნახევრის ჩათვლით. 2002 წელს მიღებული იქნა კანონი `მცირე ბიზნესის მხარდაჭერის შესახებ`, რომელმაც როგორც პრაქტიკამ აჩვენა დროის მოთხოვნებს ვერ უპასუხა მთავრობის სტრატეგიას, ბიზნესის ყველა ფორმა ჩაეყენებინათთანაბარ მდგომარეობაში. შესაბამისად, აღნიშნული კანონი გაუქმდა 2006 წლის ივლისში.

მცირე ბიზნესის ფორმირება-განვითარების მეოთხე ეტაპი მოიცავს 2006 წლის მეორე ნახევრიდან 2011 წლის პერიოდს. კანონში `საქართველოს ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს შესახებ განისაზღვრა მცირე და საშუალო საწარმოების ცნება, კერძოდ `მცირე საწარმო არის ყველა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა არ აღემატება 20 დასაქმებულს, ხოლო წლიური ბრუნვა 500, 000 ლარს`. მცირე ბიზნესის ფორმირება-განვითარების მეხუთე ეტაპი მოიცავს 2011-დან 2014 წლამდე პერიოდს. 2011 წელს ახალი საგადასახადო კოდექსით რეგლამენტირებულია მიკრო და მცირე ბიზნესი. ამასთან, მიკრო ბიზნესის სტატუსი შეიძლება მიენიჭოს ფიზიკურ პირს, რომელიც არ იყენებს დაქირავებულ პირთა შრომას და დამოუკიდებლად ეწევა ეკონომიკურ საქმიანობას, რომლიდანაც მის მიერ მისაღები ჯამური ერთობლივი შემოსავალი კალენდარული წლის განმავლობაში არ აღემატება 30 000 ლარს. მცირე ბიზნესის სტატუსი კი შეიძლება მიენიჭოს მეწარმე ფიზიკურ პირს, რომლის მიერ ეკონომიკური საქმიანობიდან მიღებული ერთობლივი შემოსავალი კალენდარული წლის განმავლობაში არ აღემატება 100 000 ლარს. მიკრო ბიზნესი საქართველოში ბიზნესის ახალი ფორმაა. დღეისათვის საქართველოში არსებული ბიზნესფორმები ევროკავშირის ბიზნესფორმების ადეკვატურია, თუმცა ხარისხობრივი თუ რაოდენობრივი თვალსაზრისით ამას ვერ ვიტყვით.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილია აღმოიფხვრას ისნაკლოვანებები, რაც არსებობს მცირე ბიზნესის სტატუსის განსაზღვრასთან მიმართებაში. მიღებულ იქნეს `კანონთაპაკეტი` მცირე ბიზნესის სამართლებრივი, ადმინისტრაციული, ეკონომიკური თუ სახელმწიფომხარდაჭერის დარეგულირების შესახებ, რომელიც განსაზღვრავს მცირე ბიზნესის სტატუსს და შესაბამისობაში უნდა იყოს ევროკავშირის მოთხოვნებთან, რასაცითხოვს `საქართველო-ევროკავშირის ასოცირება ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმების` ხელშეკრულება. 2014 წლის 1 სექტემბრიდან საქართველოსათვის მცირე ბიზნესის ფორმირება-განვითარების მიმართულებით განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი მეექვსე პერიოდი იწყება. 2014 წლის 1 სექტემბერს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოცირების შეთანხმების დიდი ნაწილი, ღრმა და ყოვლის მომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება წინასწარ ამოქმედდა.

პრაქტიკა მოწმობს, რომ განსაკუთრებით დიდია მცირე ბიზნესის როლი ეკონომიკურის სისტემის ტრანსფორმაციის დროს, ვინაიდან იგი არის უმუშევრობის შემცირებისა და ეკონომიკურის ტაბილიზაციის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი. მცირე ბიზნესის ამ შესაძლებლობამ განაპირობა, რომ საქართველოში ეკონომიკის ტრანსფორმაციის პერიოდში ეკონომიკის დაცემასარ მოჰყოლია სოციალური ხასიათის გამოსვლები.

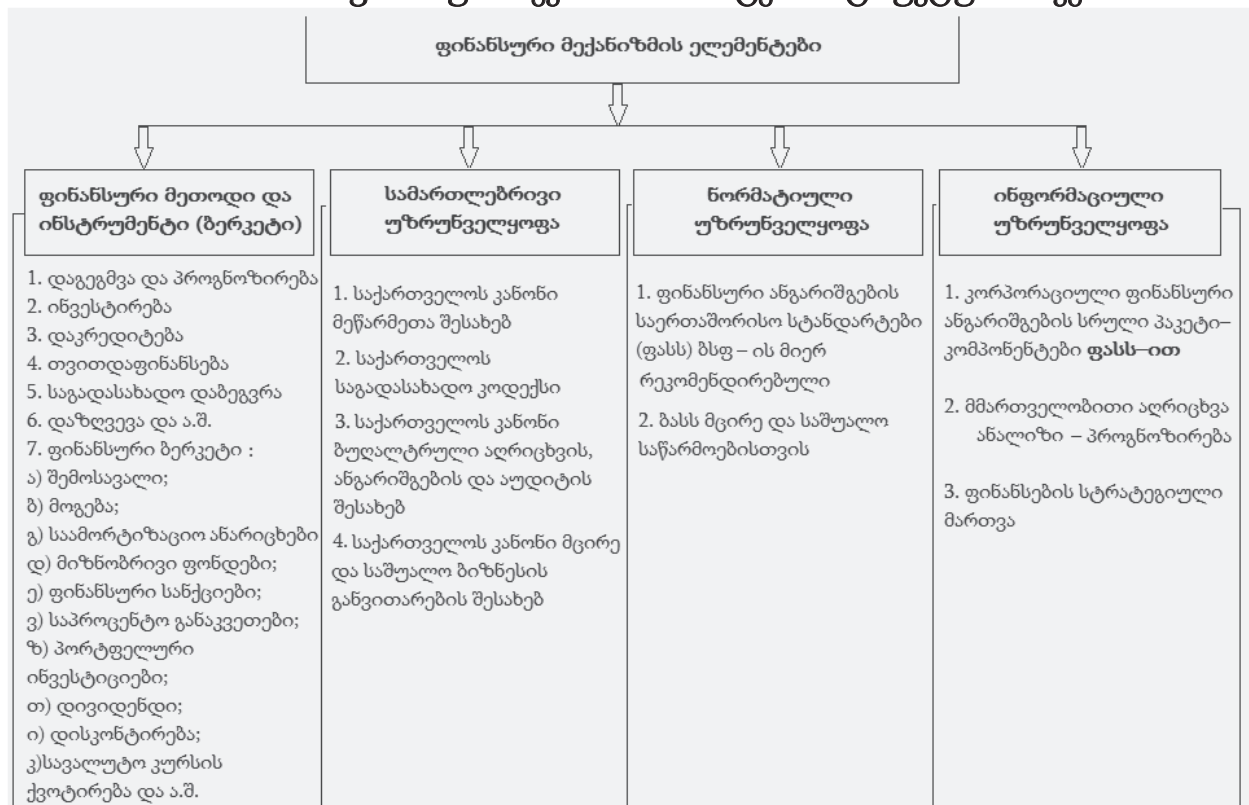
საქართველოში საბაზო ეკონომიკის ტრანსფორმაციის პირობებში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად ფინანსური მექანიზმის სისტემა განიხილება, რომელიც არსებით ზემოქმედებას ახდენს სამეწარმეო (კომერციული) სუბიექტის საწარმო-მარკეტინგული პროცესების რეგულირების უზრუნველყოფაში. ფინანსური მექანიზმის სისტემის სტრუქტურა მოიცავს შემდეგ ურთიერთდაკავშირებულ ელემენტებს, როგორიცაა: ფინანსური მეთოდი და ბერკეტები; სამართლებრივი, ნორმატიული და ორგანიზაციულ-ინფორმაციული უზრუნველყოფა (იხ. ნახ. 15.1.).

ფინანსური მექანიზმის ფუნქციონირების ნორმატიული უზრუნველყოფა ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების, მეთოდოლოგიური ინსტრუქციების, ნორმატივების, მეთოდური მითითებებისა და ა. შ. პრაქტიკაში ადაპტირებით მიიღწევა. ფინანსური მექანიზმის ფუნქციონირების ინფორმაციული უზრუნველყოფა შედგება სხვადასხვა სახის ეკონომიკური, კომერციული და ფინანსური ინფორმაციებისაგან, როგორიცაა: ინფორმაცია პარტნიორებისა და კონკურენტების, ფინანსური მდგომარეობისა და გადახდისუნარიანობის შესახებ, ფასთწარმოქმნის, სავალუტო კურსების, დივიდენდების, საპროცენტო განაკვეთებისა სასაქონლო, საფონდო, სავალუტო ბაზრებზე და ა. შ.

ასევე, მოიცავს: ა) ინფორმაციული ცნობების მოპოვებას საბირჟო და არასაბირჟო ბაზრობებზე; ბ) ნებისმიერ მნიშვნელოვან კომერციულ სუბიექტზე საფინანსო და კომერციული საქმიანობის შესახებ და სხვადასხვა ინფორმაციულ მაჩვენებლებზე; გ) ინტელექტუალური საკუთრების სახეს `ნოუ ჰაუ`, რომელსაც მიეკუთვნება სააქციო საზოგადოების საწესდებო კაპიტალის ღირებულებები და სხვა ფინანსური სტრატეგიების შესამუშავებლად სამომხმარებლო პერსპექტივის `მმართველობითი ანალიზის` უზრუნველყოფის განვითარება.

სამეცნიერო კვლევის სიახლე და პრაქტიკული მნიშვნელობა. ქართული ეკონომიკის განვითარებისათვის, მაშინ როცა იგი გლობალიზაციის პირობებში ამკვიდრებს ეკონომიკის საბაზრო მექანიზმს, აუცილებელია ქვეყნის მეწარმეობრივ საქმიანობაში შეიქმნას მცირე ბიზნესის რაოდენობრივი და ხარისხობრივი განვითარების ხელშეწყობი ერთიანი, მუდმივმოქმედი სახელმწიფო მექანიზმი. ქვეყანაში ამ მიმართულებით სახელმწიფოს მხრიდან გატარებული, ინექციური და ლოკალური ხასიათის ღონისძიებანი ვერ იძლევა სასურველ შედეგს. ამის ნათელი მაგალითია საქართველოში არსებული ეკონომიკური მდგომარეობა, უმუშევრობის და სიღარიბის მაჩვენებლის მაღალი დონე. ამრიგად, საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების შესწავლა-ანალიზიდან იკვეთება, რომ ამ

ნახაზი.N30.1. ფინანსური მექანიზმის სისტემის სტრუქტურის სქემა

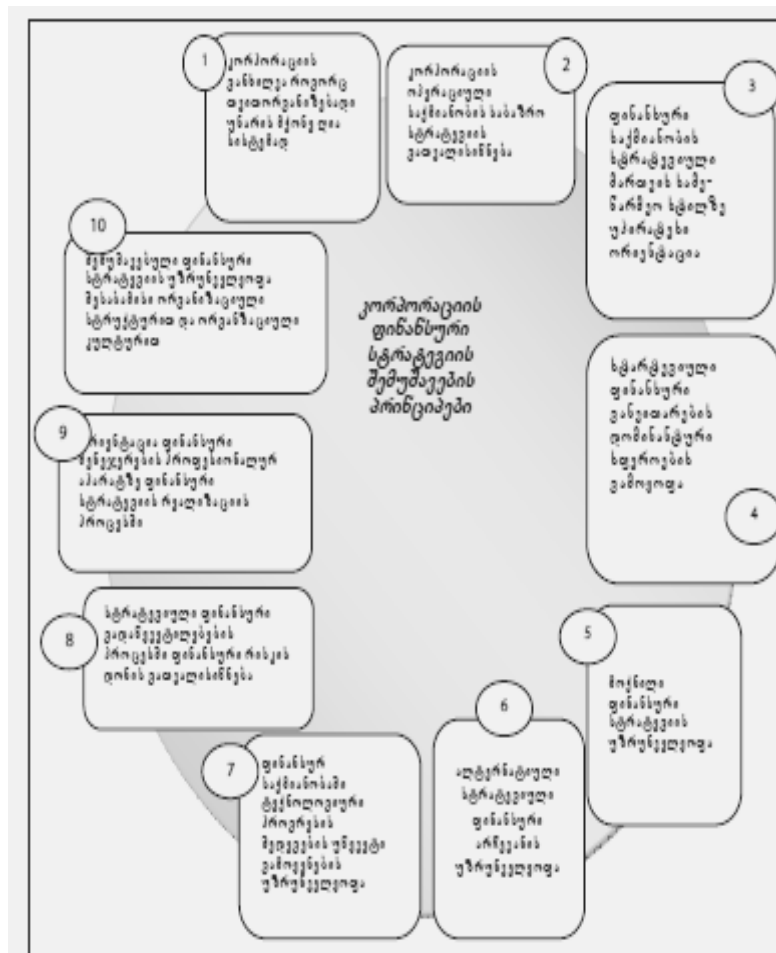
მიმართულებით ქვეყანაში არცთუ ისე მცირე სამუშაოებია ჩატარებული, როგორც სახელმწიფო, ისე კერძო სექტორის წარმომადგენელთა, ასევე ადგილობრივ თუ საერთაშორისო ფონდების მიერ. შესაბამისად, სახელმწიფო მხარდაჭერის საკანონმდებლო-ნორმატიული მარეგულირებელი სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობათა მართვის სრულყოფილი ინსტიტუტების ფორმირება, ქვეყანაში საკუთრების ყველა ფორმის კანონიერების, შრომითი რესურსების ეფექტურ გამოყენებას უზრუნველყოფს.

30.2. ბიზნესის (კორპორაციის) განვითარების ფინანსური სტრატეგიის შემუშავებისა და რეალიზაციის პროცესის ძირითადი თავისებურებები

როგორც უკვე აღინიშნა, ფინანსური სტრატეგია თანამედროვე ეტაპზე ასრულებს კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის პერსპექტიული მართვის ეფექტიანი ინსტრუმენტის როლს, რომელიც ექვემდებარება მისი საერთო განვითარების მიზნების რეალიზაციას მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების არსებითი ცვლილებების პირობებში, საბაზრო პროცესების სახელმწიფო რეგულირების სისტემებს, ფინანსური ბაზრის კონიექტურას და ყოველივე ამასთან დაკავშირებულ განუსაზღვრელობებს. ეკონომიკური ორგანიზაციის ფინანსური სტრატეგიის შემუშავება თანამედროვე ეტაპზე ემყარება მართვის ახალი კონცეფციის —

სტრატეგიული მართვის მეთოდოლოგიურ პრინციპებს, რომლებიც აქტიურად იქნა დანერგილი გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან აშშ-ს კორპორაციებში და ევროპის უმეტეს ქვეყანაში. კერძოდ, ბოდი ზვის-ბოსტონის უნივერსიტეტის ფინანსების პროფესორის და მერტონ რობერტის-ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორი, ეკონომიკის ნობელის ლაურეატის — სტრატეგიული მართვის კონცეფცია ასახავს კორპორაციისთვის სტრატეგიულ პოზიციონირებას.

შესაბამისად, ფინანსური სტრატეგია ეს არის კორპორაციის ფუნქციონალური სტრატეგიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სახეობა, რომელიც უზრუნველყოფს მისი ფინანსური საქმიანობისა და ფინანსური ურთერთობების განვითარების ყველა ძირითად მიმართულებას გრძელვადიან ფინანსური მიზნების ფორმირების, მათი მიღწევის შედარებით ეფექტიანი გზების შერჩევის ფინანსური რესურსების ფორმირებასა და გამოყენებას მიმართულებების ადეკვატური კორექტირების გზით გარე პირობების ცვლილებებთან. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის შემუშავების საფუძველია ახალი მმართველობითი პარადიგმის-სტრატეგიული მართვის სისტემის შემდეგი პრინციპები კერძოდ:

ნახ.30.2. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის შემუშავების ძირითადი პრინციპები

პრინციპი 1. კორპორაციის განხილვა, როგორც თვითორგანიზირებადი უნარის მქონე ღია სისტემა.

პრინციპი 2. კორპორაციის ოპერაციული საქმიანობის საბაზრო სტრატეგიის გათვალისწინება. არის რა კორპორაციის ეკონომიკური განვითარების საერთო სტრატეგიის ნაწილი, რომელიც უზრუნველყოფს, პირველ რიგში, ოპერაციული საქმიანობის განვითარებას.

პრინციპი 3. ფინანსური საქმიანობის სტრატეგიული მართვის სამეწარმეო სტილზე უპირატესი ორიენტაცია. კორპორაციის ფინანსური მართვა სტრატეგიულ პერსპექტივაში ხასიათდება ზრდადი, ანუ სამეწარმეო სტილით. სტრატეგიული ფინანსური მართვის სამეწარმეო სტილის საფუძველია ეფექტიანი მმართველობითი გადაწყვეტილებების აქტიური ძიება ფინანსური საქმიანობის ყველა მიმართულების და ფორმირების მიხედვით.

პრინციპი 4. სტრატეგიული ფინანსური განვითარების დომინირებული სფეროების გამოყოფა ეს პრინციპი კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის პრიორიტეტული მიმართულებების იდენტიფიკაციის საშუალებას იძლევა, რაც უზრუნველყოფს მისი მთავარი მიზნობრივი ფუნქციის — კორპორაციის საბაზრო ღირებულების ზრდას გრძელვადიან პერსპექტივაში — წარმატებით რეალიზაციას.

პრინციპი 5. ფინანსური სტრატეგიის მოქნილობის უზრუნველყოფა. კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის სამომავლო განვითარებისთვის ყოველთვის დამახასიათებელია გარკვეული განუსაზღვრელობა, ამიტომ პრაქტიკულად შეუძლებელია შენარჩუნებულ იქნას უცვლელი სახით კორპორაციის შემუშავებული ფინანსური სტრატეგია, მისი რეალიზაციის პროცესის ყველა სტადიაზე. ფინანსური მენეჯერების ალტერნატიული სტრატეგიული ქმედებების საფუძველი ასეთ პირობებში არის შემუშავებული ფინანსური სტრატეგიის მოქნილობის მაღალი დონე. სტრატეგიული მოქნილობა წარმოადგენს კორპორაციის პოტენციურ შესაძლებლობას სწრაფი კორექტირება გაუკეთოს არსებული ფინანსური გადაწყვეტილებების ფინანსური საქმიანობის განხორციელების გარე, ან შიდა პირობების შეცვლისას.

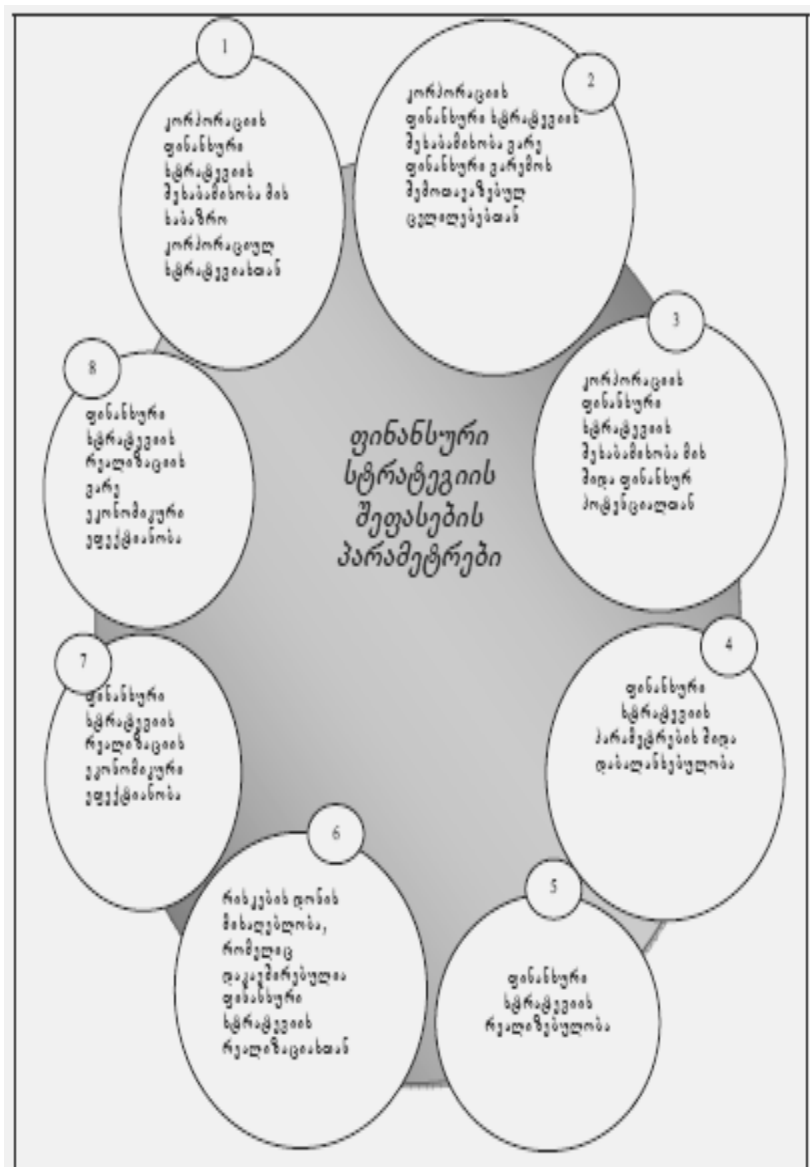
პრინციპი 6. სტრატეგიული ფინანსური არჩევანის ალტერნატიულობის უზრუნველყოფა. სტრატეგიული ფინანსური გადაწყვეტილებების საფუძველი უნდა იყოს ფინანსური საქმიანობის განხორციელების მიმართულებების, ფორმებისა და მეთოდების ალტერნატიული ვარიანტების აქტიური ძიება, მათგან საუკეთესოს შერჩევა, ამის საფუძველზე საერთო ფინანსური სტრატეგიის ასაგებად, მისი ეფექტიანი რეალიზაციის მექანიზმების ჩამოყალიბება.

პრინციპი 7. ტექნოლოგიური პროგრესის შედეგების განუწყვეტელი გამოყენების უზრუნველყოფა ფინანსურ საქმიანობაში. ფინანსური სტრატეგიის ფორმირებისას აუცილებლად უნდა იქნეს მხედველობაში მიღებული ის ფაქტი, რომ ფინანსური საქმიანობა არის ტექნოლოგიური სიახლეების დანერგვის უზრუნველყოფის მნიშვნელოვანი მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს კორპორაციის კონკრეტული პოზიციის ზრდის ბაზარზე. ამიტომ კორპორაციის სტრატეგიული განვითარების ძირითადი მიზნების რეალიზაცია

მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად ასახავს მისი ფინანსური სტრატეგია ტექნოლოგიური პროგრესის მიღწეულ შედეგებს და რამდენადაა იგი ადაპტირებული მისი ახალი შედეგების სწრაფ ათვისებასთან.

პრინციპი 8. ფინანსური რისკის დონის გათვალისწინება სტრატეგიული ფინანსური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. პრაქტიკულად ყველა ძირითადი ფინანსური გადაწყვეტილება, რომელიც მიიღება ფინანსური სტრატეგიის ფორმირების პროცესში, ამა თუ იმ ხარისხით ცვლის ფინანსური რისკის დონეს.

პრინციპი 9. ორიენტაცია ფინანსური მენეჯერების პროფესიონალურ აპარატზე ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის პროცესში. როგორი სპეციალისტებიც არ

ნახ. 30.3. კორპორაციის შემუშავებული ფინანსური სტრატეგიის შეფასების პარამეტრები

უნდა იქნან მოზიდული კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის ცალკეული პარამეტრების შემუშავებაზე, მისი რეალიზაცია უნდა მოახდინონ მომზადებულმა სპეციალისტებმა, ფინანსურმა მენეჯერებმა, ეს მენეჯერები უნდა იცნობდნენ სტრატეგიული მართვის ძირითად პრინციპებს, ფინანსური საქმიანობის ცალკეული ასპექტების მართვის მექანიზმებს, უნდა ფლობდნენ სტრატეგიული ფინანსური კონტროლინგის მეთოდებს.

პრინციპი 10. კორპორაციის შემუშავებული ფინანსური სტრატეგიის მართვის ორგანიზაციული სტრუქტურის შესაბამისობის უზრუნველყოფა ფინანსური საქმიანობის მართვასთან და ორგანიზაციულ კულტურასთან. ფინანსური სტრატეგიის ეფექტიანი რეალიზაციის მნიშვნელოვანი პირობაა მისი შესაბამისობა მართვის ორგანიზაციული კულტურის ცვლილებებთან.

ამრიგად, ეკონომიკური ორგანიზაციის (კორპორაციის) სტრატეგიის მართვის სისტემის პრინციპების საფუძველზე შემუშავებული ფინანსური სტრატეგია შესაძლებელს ხდის მოხდეს ეკონომიკური სუბიექტის ფინანსური საქმიანობის თავისდროული ადაპტირება მისი ეკონომიკური განვითარების შესაძლებლობების სამომავლო კარდინალურ ცვლილებებთან, მისი სტრატეგიული განვითარების ძირითადი მიზნების რეალიზაციის მისაღწევად. ფინანსური სტრატეგიის შეფასება, რომელიც შემუშავებულია კორპორაციის მიერ ხორციელდება შემდეგი ძირითადი პარამეტრების მიხედვით (**იხ. ნახ. 30.3.**), როგორიცაა

პარამეტრი 1. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის შეთანხმებულობა მისი საბაზრო კორპორატიულ სტრატეგიასთან. ასეთი შეფასების პროცესში ვლინდება მიზნების შეთანხმებულობის ხარისხი და ამ სტრატეგიის რეალიზაციის ეტაპები.

პარამეტრი 2. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის შესაბამისობა გარე ფინანსური გარემოს შემოთავაზებულ ცვლილებებთან. ამ შეფასების პროცესში განისაზღვრება: თუ რამდენად შეესაბამება შემუშავებული ფინანსური სტრატეგია ქვეყნის ეკონომიკის პროგნოზულ განვითარებას და ფინანსური ბაზრის კონიუნქტურის ცვლილებებს მისი ცალკეული სეგმენტების ჭრილში, თუ რა ხარისხით აისახება კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური პოზიციის მოდელში გარე ფინანსური გარემოს გენერირებული შესაძლებლობები და მუქარები, სწორად ასახავს თუ არა ეს მოდელი გარე გარემოს ფაქტორების რყევადობის შესაძლო ვარიაციებს.

პარამეტრი 3. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის შესაბამისობა მის შიდა პოტენციალთან. ასეთი შეფასება შესაძლებლობას იძლევა განისაზღვროს, თუ რამდენადაა დაკავშირებული ფინანსური სტრატეგიის მაშტაბები, მიმართულებები და შიდა ფინანსური რესურსების ფორმირების შესაძლებლობებთან, ფინანსური მენეჯერების კვალიფიკაციასთან ფინანსური საქმიანობის მართვის ორგანიზაციულ სტრუქტურასთან, ფინანსური მენეჯერების ორგანიზაციულ კულტურასთან და კორპორაციის შიდა ფინანსური პოტენციალის სხვა პარამეტრებთან.

პარამეტრი 4. ფინანსური სტრატეგიის პარამეტრების შიდა დაბალანსებულობა. ასეთი შეფასების განხორციელებისას განისაზღვრება, თუ რამდენად ეთანხმება

ერთიმეორეს წარმოებული ფინანსური საქმიანობის ცალკეული მიზნები და მიზნობრივი სტრატეგიული ნორმატივები.

პარამეტრი 5. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზებადობა. ასეთი შეფასების პროცესში პირველ რიგში განიხილება კორპორაციის პოტენციური შესაძლებლობები ფინანსური რესურსების საჭირო ოდენობის ფორმირებაში ყველა წყაროებიდან და ყველა ფორმაში; რამდენად ტექნოლოგიურია სარეალიზაციოდ არჩეული საინვესტიციო პროექტები; არის თუ არა ფინანსურ ბაზარზე ფინანსური ინსტრუმენტების საკმარისი სახეები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ეფექტიან საინვესტიციო პორტფელის ფორმირებას, როგორია შერჩეული ფინანსური სტრატეგიის წარმატებული რეალიზაციის ორგანიზაციული და ტექნიკური შესაძლებლობები.

პარამეტრი 6. რისკების დონის მისაღებლობა, რაც დაკავშირებულია ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციასთან. ასეთი შეფასების პროცესში აუცილებელია განისაზღვროს კორპორაციის საქმიანობასთან დაკავშირებული პროგნოზირებადი ფინანსური რისკების დონე უზრუნველყოფს საჭირო ფინანსურ წონასწორობას მისი განვითარების პროცესში და შეესაბამება მისი მესაკუთრეების და პასუხისმგებელი ფინანსური მენეჯერების ფინანსურ მენტალიტეტს. ამის გარდა აუცილებლად უნდა შეფასდეს, თუ რამდენად დასაშვებია ამ რისკების დონე მოცემული კორპორაციის ფინანსური საქმიანობისათვის ფინანსურ დანაკარგების შესაძლო სიდიდისა და გაკოტრების მუქარების გენერირების პოზიციებიდან.

პარამეტრი 7. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის ეკონომიკური ეფექტიანობა. ფინანსური სტრატეგიის ეკონომიკური ეფექტიანობის შეფასება ხორციელდება, პირველ რიგში ადრე განხილული ძირითადი ფინანსური კოეფიციენტების და მიცემული მიზნობრივი სტრატეგიული ნორმატივების პროგნოზული გათვლების საფუძველზე, რომლებიც უდარდება მათ საბაზისო დონეს.

პარამეტრი 8. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის საგარეო ეკონომიკური ეფექტიანობა. ასეთი შეფასების პროცესში გათვალისწინებულია კორპორაციის საქმიანი რეპუტაციისზრდა, მისი სტრუქტურული ქვედანაყოფების ფინანსური საქმიანობის მართვადობის დონის ამაღლება, ფინანსური მენეჯერების მატერიალური და სოციალური თვითკმაყოფილების დონის ამაღლება.

შემუშავებული საფინანსო სტრატეგიის შეფასების დადებითი შედეგების მიხედვით, რომელიც შეესაბამება შერჩეულ კრიტერიუმებსა და ფინანსურ ფილოსოფიას, იგი მიიღება კორპორაციის მიერ სარეალიზაციოდ. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის შემუშავების და მისი რეალიზაციის განხორციელების ალგორითმი მოცემულია (იხ. ნახ. 30.4.).

1. ფინანსური სტრატეგიის ფორმირების საერთო პერიოდის განსაზღვრა. ეს პერიოდი რიგ პირობებზეა დამოკიდებული. მისი განსაზღვრის ძირითადი პირობაა იმ პერიოდის ხანგრძლივობა, როცა უნდა მოხდეს კორპორაციის განვითარების კორპორაციული სტრატეგიის ფორმირება. ვინაიდან ფინანსური სტრატეგია არის მის დაქვემდებარებაში მყოფი, იგი არ უნდაგამოვიდეს ამ პერიოდის საზღვრებიდან.

მნიშვნელოვანი პირობა კორპორაციის ფინანსურისტრატეგიის ფორმირების პერიოდის განსაზღვრისას არის მთლიანად ეკონომიკის განვითარებისწინასწარი განჭვრეტა და ფინანსური ბაზრის იმ სეგმენტების კონიენქტურა, რომელთანაცდაკავშირებულია მოცემული კორპორაციის ფინანსური საქმიანობა. დღევანდელი არასტაბილურიეკონომიკური გარემოს პირობებში ეს პერიოდი საშუალოდ უნდა განისაზღვროს 3-5წლის ჩარჩოებში.

2. გარე ფინანსური გარემოს ფაქტორების კვლევა. ასეთი კვლევა განსაზღვრავს კორპორაციისფინანსური საქმიანობის ეკონომიკურ— სამართლებრივი პირობების შესწავლას და მათშესაძლო ცვლილებებს მომავალ პერიოდში.

3. კორპორაციის ძლიერი და სუსტი მხარეების განსაზღვრა (SWOT ანალიზის წარმოება), რაც განაპირობებს მისი ფინანსური საქმიანობის თავისებურებებს. ასეთი შეფასების პროცესშიაუცილებელია განისაზღვროს ფლობს თუ არა კორპორაცია საკმარის პოტენციალს, რათა ისარგებლოს არსებული საინვესტიციო შესაძლებლობებით, ასევე მისი ასეთი შიდა მახასიათებლების გამოვლენა ასუსტებს ფინანსური საქმიანობის შედეგიანობას.

4. კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური პოზიციის კომპლექსური შეფასება. ასეთი შეფასების პროცესში უნდა მიღებულ იქნას ზუსტი წარმოდგენა იმ ძირითად პარამეტრებზე, რომლებიც ახასიათებენ კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის განვითარების შესაძლებლობებსა და შეზღუდვებს; კერძოდ როგორია კორპორაციის მართველების და ფინანსური მენეჯერების მესაკუთრეების სტრატეგიული აზროვნების დონე, როგორია ფინანსური მენეჯერებისგანათლების დონე, გარე გარემოს მნიშვნელოვანი ელემენტების გავლენა არსებული დინამიკის მდგომარეობაზე, როგორია კორპორაციაში მოქმედი ფინანსური ანალიზის, კონტროლისა დადაგეგმვის მოქმედი სისტემების ეფექტიანობა და ა. შ.

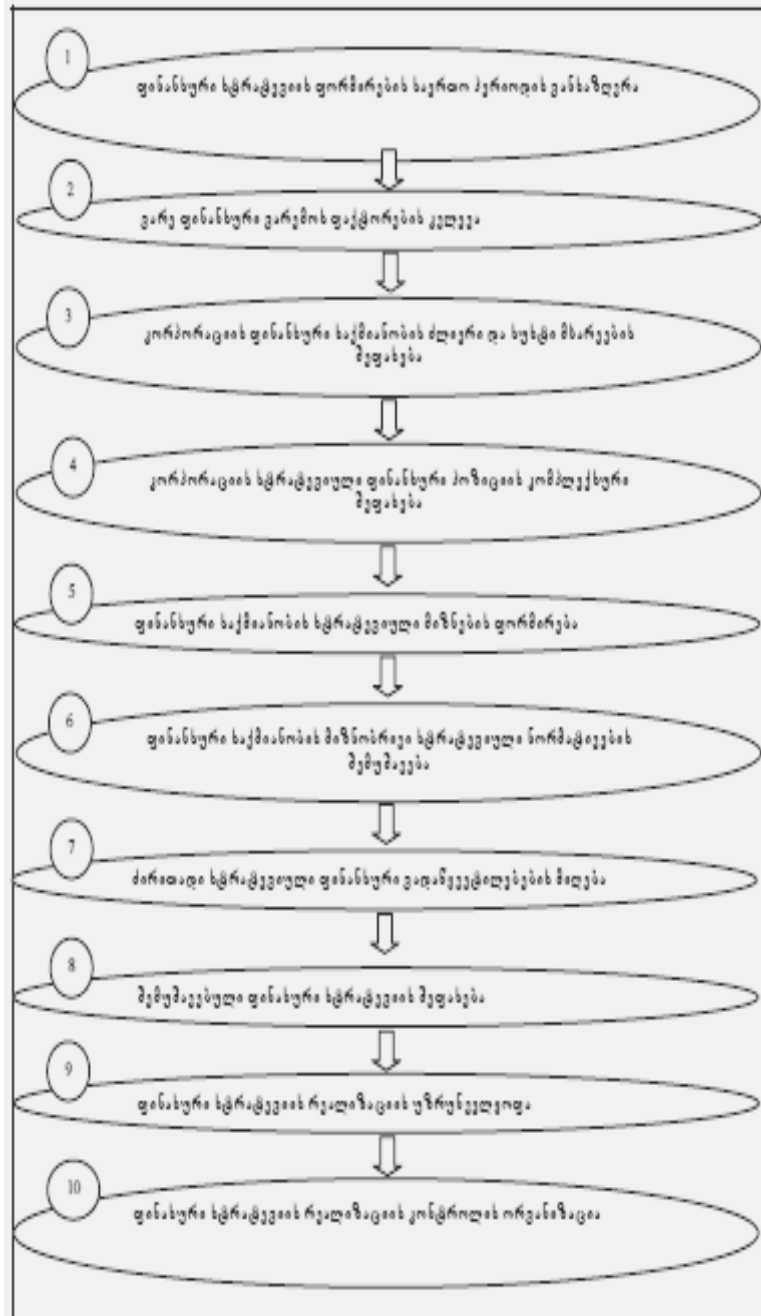
5. კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის სრატეგიული მიზნების ფორმირება. ამ საქმიანობისმთავარი მიზანია კორპორაციის მესაკუთრეთა კეთილდღეობის დონის ზრდა და მისისაბაზრო ღირებულების მაქსიმიზაცია. სტრატეგიული მიზნების სისტემა უნდა უზრუნველყოფდესფინანსური საქმიანობის უფრო ეფექტიანი მიმართულებების შერჩევას; ფინანსური რესურსების საჭირო ოდენობით ფორმირებას და მათი შემადგენლობის ოპტიმიზაციას, ფინანსურიირისკების დონის მისაღებობას კორპორაციის მიერ სამეურნეო საქმიანობის განხორციელების პროცესში.

6. ფინანსური საქმიანობის მიზნობრივი სტრატეგიული ნორმატივების შემუშავება. ფინანსური საქმიანობის მიზნობრივი სტრატეგიული ნორმატივების შემუშავება წარმოადგენსძირითადი მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღების საფუძველს დაგანაპირობებს ფინანსურისტრატეგიის განხორციელების კონტროლის უზრუნველყოფას.

7. ძირითადი სტრატეგიული ფინანსური გადაწყვეტილებების მიღება. ამ ეტაპზე ფინანსური საქმიანობის მიზნებიდან და მიზნობრივი სტრატეგიული ნორმატივებიდან გამომდინარე განისაზღვრება კორპორაციის ფინანსური განვითარების მთავარი სტრატეგიები ცალკეული დომინანტური სფეროების ჭრილში, ფინანსური პოლიტიკა მისი ფინანსური საქმიანობის ცალკეული

ასპექტების მიხედვით, ყალიბდება ალტერნატიული სტრატეგიული მიდგომის პორტფელი დასახული მიზნების რეალიზაციის დროს და ხორციელდება მათი შეფასება და შერჩევა. ეს შესაძლებელს ხდის ჩამოყალიბდეს კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური განვითარების კომპლექსური პროგრამა.

8. შემუშავებული ფინანსური სტრატეგიის შეფასება. ასეთი შეფასება ხორციელდება სპეციალური ეკონომიკური და არაეკონომიკური კრიტერიუმების

ნახ. 30.4. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის შემუშავებისა და რეალიზაციის პროცესის ძირითადი ეტაპების ალგორითმი

სისტემების მეშვეობით, რომელიც დგინდება კორპორაციის მიერ. შეფასების შედეგების მიხედვით შემუშავებულ ფინანსურ სტრატეგიაში შეიტანება აუცილებელი კორექტივა, რის შედეგაც ხდება მისი რეალიზაცია.

9. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის უზრუნველყოფა. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის პროცესში ადრე გამიზნული სტრატეგიული ღონისძიებების განხორციელებასთან ერთად მზადდება და რეალიზდება ახალი მმართველობითი გადაწყვეტილებები, რომლებიც განპირობებულია გარე ფინანსური გარემოს ფაქტორების გათვალისწინებელი ცვლილებებით.

10. რეალიზებული ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის კონტროლის ორგანიზაცია. ეს კონტროლი ხორციელდება სტრატეგიული ფინანსური კონტროლინგის საფუძველზე, რომელიც ასახავს კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის ძირითადი სტრატეგიული მიზნობრივი ნორმატივების რეალიზაციის მსვლელობას.

ფინანსური სტრატეგიის ფორმირების საერთო პერიოდის განსაზღვრა გარე ფინანსური გარემოს ფაქტორების კვლევა კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის ძლიერი და სუსტი მხარეების შეფასება კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური პოზიციის კომპლექსური შეფასება ფინანსური საქმიანობის სტრატეგიული მიზნების ფორმირება შემუშავებული ფინანსური სტრატეგიის შეფასება ძირითადი სტრატეგიული ფინანსური გადაწყვეტილებების მიღება ფინანსური საქმიანობის მიზნობრივი სტრატეგიული ნორმატივების შემუშავება ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის უზრუნველყოფა ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის კონტროლის ორგანიზაცია.

კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის მართვა

კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური მართვის სისტემაში შედარებით მნიშვნელოვანი და რთული ეტაპია შემუშავებული ფინანსური პოლიტიკის რეალიზაციის მართვა. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის პროცესის ძირითადი ამოცანაა კორპორაციაში აუცილებელი წინაპირობების შექმნა მის საბაზრო კორპორატიული სტრატეგიის გათვალისწინებული ფინანსური მხარდაჭერის განსახორციელებლად და მისი ფინანსური განვითარების საბოლოო სტრატეგიული მიზნების წარმატებული განხორციელება. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის პროცესი ხასიათდება შემდეგი ძირითადი თავისებურებებით:

1. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის მართვა მიმართულია არა ყველა სტრატეგიული გადაწყვეტილების სავალდებულო შესრულებაზე, რაც გათვალისწინებულია კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური განვითარების პროგრამით, არამედ მისი ფინანსური საქმიანობის მთავარი და ძირითადი სტრატეგიული მიზნების მიღწევაზე.

2. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის წარმატებული განხორციელება შესაძლებელს ხდის მიღებული იქნას გათვალისწინებულთან შედარებით დამატებითი ეფექტი, რადგანაც სტრატეგიული პროცესის ამ ეტაპზე

შესაძლებელი ხდება თავიდან იქნას აცილებული ყველა შეცდომა და შეუთანხმებლობა, რაც დაშვებულია მისი შემუშავების ეტაპებზე და პირიქით, ძალზე კარგი ფინანსური სტრატეგიის ცუდი რეალიზაციის პირობებში არა თუ არ მიიღწევა მოსალოდნელი ეფექტი, შეიძლება შემცირდეს კორპორაციის შიდა ფინანსური პოტენციალი და შეიქმნას პრობლემები საბაზრო კორპორატიული სტრატეგიის ღონისძიებების შესრულები პროცესში.

3. სტრატეგიული პროცესის ამ ეტაპზე ადგილი აქვს კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური მართვის აქცენტების არსების აღრევას. თუკი წინა ეტაპზე ეს პროცესი ატარებდა ანალიტიკურ ხასიათს, რაც უზრუნველყოფდა კორპორაციის ფინანსური განვითარების ხედვას ჰორიზონტის და სიტუაციის პროგნოზს უზრუნველყოფს, სტრატეგიის რეალიზაციის ამ ეტაპზე ძირითადი მმართველობითი ძალისხმევა იქნეს უშუალოდ ქმედებების ხასიათს.

4. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის პროცესში წარმატების ძირითად დაბრკოლებად გვევლინება ფინანსური სამსახურების მენეჯერების ეფექტიანი კომუნიკაციური კავშირების აგება სხვა ფუნქციონალური ქვედანაყოფების მუშაკებთან და სტრატეგიული სამეურნეო ერთეულების ხელმძღვანელებთან, ასევე ფინანსური ურთიერთობების დარგში კორპორაციის გარე პარტნიორებთან.

5. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაცია არის მმართველობითი საქმიანობის შედარებით სტრუქტურული პროცესი კონკრეტული მმართველობითი გადაწყვეტილებების და ქმედებების მზა ნაკრების პოზიციიდან ამა თუ იმ რეალურ სტრატეგიულ სიტუაციაში. ერთი და იმავე მმართველობითი გადაწყვეტილებები ერთნაირ სიტუაციაში, მიღებული სხვადასხვა კორპორაციების მიერ, ან ერთი და იმავე კორპორაციის მიერ ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის პროცესის სხვადასხვა სტადიაზე შეიძლება ურთიეთსაწინააღმდეგო შედეგების მომტანი აღმოჩნდეს.

კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის მართვის პროცესის ალგორითმის განხორციელება (იხ. ნახ. 30.4.) მოიცავს:

I. კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის სტრატეგიული ცვლილებების უზრუნველყოფა. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის მართვის პროცესი იწყება მისი ფინანსური საქმიანობის მომავალი სტრატეგიული ცვლილებების მაშტაბების გარკვევით.

II. ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის ცალკეულ ეტაპებზე აღიქმებიან, როგორც დამატებითი შესაძლებლობები, ასევე როგორც დამატებითი მუქარები კორპორაციის ფინანსურ განვითარებაში. გარე გარემოს პირობების დიაგნოსტიკა, რომელშიც ხორციელდება კორპორაციის

ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაცია მის ყოველ ეტაპზე, კორპორაციის შესაძლებლობას აძლევს თავისდროულად შეიმუშაოს აუცილებელი შემტევი, ან თავდაცვითი სტრატეგიული მმართველობითი გადაწყვეტილებები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მისი ფინანსური განვითარების მიზნების რეალიზაციას. კორპორაციის გარე გარემოს ასეთი პირობების თავისდროული დიაგნოსტიკა, კორპორაციის სტრატეგიის რეალიზაციის ყოველ ეტაპზე და მათზე ადექვატური

რეაგირება მისი განვითარების სტრატეგიული მიზნების მიღწევის საქმეში, შეადგენს სტრატეგიული მენეჯმენტის თანამედროვე პარადიგმის საფუძველს.

III. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის მართვის მეთოდების შერჩევა, რომელიც გარე ფინანსური გარემოს პირობების მიმდინარე ცვლილებების ხასიათის ადეკვატურია. სტრატეგიული მენეჯმენტის პრინციპების შესაბამისად კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის მართვის მეთოდების შერჩევა უნდა ხდებოდეს, გარე ფინანსური გარემოს კონკრეტული პირობებიდან გამომდინარე. ეს პირობები შეიძლება იყოს სტაბილური ხასიათის, ან ძალიან ცვალებადი ისე, რომ მისი განჭვრეტა შეუძლებელი იყოს.

IV. კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის კონტროლის ეფექტიანი სისტემის აგება. სტრატეგიული ფინანსური კონტროლინგის სისტემის აგების პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნას, რომ კონტროლის ამ სახის ობიექტი არის არა ცალკეული სტრატეგიული ღონისძიებების რეალიზაციის ხარისხი, რომელიც გათვალისწინებულია კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური განვითარების პროგრამით, არამედ მხოლოდ ამ განვითარების სტრატეგიული მიზნების რეალიზაციის დონე.

V. აუცილებლობის შემთხვევაში კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური განვითარების პროგრამის კორექტირება. ამრიგად, ფინანსური სტრატეგიის რეალიზაციის მართვა უნდა ჩაითვალოს წარმატებით დასრულებულად, თუკი მიღწეულია ყველა ძირითადი სტრატეგიული მიზანი კორპორაციის ფინანსური განვითარების ყოველი დომინანტური სფეროს მიხედვით რომელის მიღწევის მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად მონოტორინგის განხორციელება წარმოადგენს.

30.3. სტრატეგიული დაგეგმვა კორპორაციის მართვის სისტემაში დივერსიფიკირებული კომპანიის მაგალითზე

საყოველთაოდ ცნობილია რომ, თანამედროვე მენეჯმენტს არ გააჩნია მართვის ერთიანი და საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპების ნაკრები. პრაქტიკულად ყოველ მკვლევარს, რომელიც სწავლობს მართვის პრობლემებს ამ სფეროში, საკუთარი მიდგომა გააჩნია. მართვის პრინციპები ზოგადად შეიძლება განისაზღვროს როგორც მართვის პროცესის მიმართ ამოსავალი ნორმები, წესები და კანონზომიერებები, რომელთა დაცვა ხელს უწყობს საზოგადოების წინაშე მდგარი მიზნების მიღწევასა და ამოცანების გადაწყვეტას.

ჩვენი შეფასებით, თანამედროვე ეტაპზე მართვის ზოგადი პრინციპების სისტემაში ძირითადი ადგილი უჭირავს მართვის მეცნიერული დასაბუთების, მმართველობითი ამოცანების გადაწყვეტისადმი სისტემური მიდგომის, მართვის ოპტიმალურობის, მოქნილობისა და დემოკრატიზაციის პრინციპებს. ადმინისტრირების თვალსაზრისით შეიძლება გამოვყოთ მართვის რეგლამენტაციისა და ფორმალიზაციის პრინციპები, ხოლო ორგანიზაციის (კორპორაციის) მართვის პრინციპების სისტემაში გამოვყოფთ სამ ძირითად ჯგუფს, როგორებიცაა: 1) ინვესტირების; 2) ტექნოლოგიების მართვის; 3) წარმოების ეფექტიანი მართვის სტრუქტურების შექმნის პრინციპები. მმართველობით გადაწყვეტილებათა

ფორმირების პროცესი დაკავშირებულია მართვის პროცესის ციკლურობასთან, რომელიც 3 სტადიისაგან შედგება: 1) მიზნის დასახვა დაგეგმვა; 2) სამართავი სისტემის მომზადება დასახული მიზნის განსახორციელებლად; 3) აღრიცხვა, კონტროლი, მოქმედების კორექტირება-რეგულირება და კოორდინაცია.

პიტერ დრუკერი განმარტავს, რომ აუცილებელი ხდება ახალი მეწარმეთა საზოგადოების შექმნა. შესაბამისად, საზოგადოების ცხოვრების წესი უნდა დაეფუძნოს მენეჯერთა ინოვაციური საქმიანობის პრინციპებს. კერძოდ, ორგანიზაციამ უნდა უზრუნველყოს სამი ინოვაციური პრინციპის დაცვა:

- 1) პროდუქციის მუდმივი სრულყოფა;
- 2) თანამედროვე ცოდნის გამოყენება და
- 3) სისტემური ინოვაციური საქმიანობა.

ამასთან ინოვაცია მის მიერ განიხილება როგორც არა მხოლოდ ტექნიკური საქმიანობა, არამედ როგორც შიდა საფირმო და სოციალური მეწარმეობა.

პ. დრუკერის¹ აზრით იაპონიის წარმატება მეწარმეობრივ საქმიანობაში განპირობებული იყო სწორედ სოციალური ინოვაციის პრინციპების დამკვიდრებით. კერძოდ, ისეთი ინსტიტუტების განვითარებით, როგორიც არის უმაღლესი და საშუალო განათლება, შრომითი ხელშეკრულებები. მენეჯერი, რომელიც ფლობს ინოვაციის ხელოვნებას ხდება `მენეჯერი მეწარმე`, რომელსაც ძალუძს მოახდინოს რევოლუცია მართვაში, ეს არის კიდევ ერთი ახალი მოვლენა ცოდნის ეკონომიკაში ბიზნესის ხარისხობრივი, ნახტომისებრი ცვლილება, ოღონდ ისტორიული რევოლუციებისაგან განსხვავებით ეს არის რევოლუცია ნგრევის გარეშე. ზემოთ აღნიშნული მეცნიერის, **პ. დრუკერის მენეჯმენტის პრინციპების** გააზრებისა და თანამედროვე მენეჯმენტის პრაქტიკის მოთხოვნებიდან გამომდინარე, ცნობილი ქართველი მეცნიერ-მკვლევარების, პროფესორების: გიორგი და ოთარ ბაღათურიების მიერ საქართველოში ჩამოყალიბებულია კორპორაციის ეფექტიანი მართვის წესები, კერძოდ:

1. ეფექტიანი ხელმძღვანელი ფიქრობს და აყალიბებს მიზან-ამოცანებს საწარმოს ინტერესების მისაღწევად;
2. ეფექტიანი ხელმძღვანელი ამზადებს მოქმედების დაწვრილებით გეგმას;
3. ეფექტიან ხელმძღვანელი პასუხისმგებლობას იღებს მიღებულ გადაწყვეტილებებზე;
4. ეფექტიანი ხელმძღვანელი პასუხისმგებლობას იღებს კომუნიკაციის უზრუნველყოფაზე;

2. Друкер, Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке.: Пер. с англ.: Уч. Пос. — М.: Издательский дом `Вильямс`, 2007. 288с Эта книга классика современного менеджмента, посвящена глобальным проблемам, с которыми столкнётся мировая экономика и всё человечество в XXI веке.

3. ბაღათურია გ. ბაღათურია ო. სტატია `ეფექტიანი მენეჯმენტის პრინციპები პეტერ დრუკერის მიხედვით`. `საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი `ხელისუფლება და საზოგადოება`. (ისტორია, თეორია, პრაქტიკა) N4. თბილისი, 2008. გვ 54-64.

5. ეფექტიანი ხელმძღვანელის ძალისხმევა მიმართულია შესაძლებლობებზე და არა პრობლემებზე;

6. ეფექტიანი ხელმძღვანელი ნაყოფიერ შეხვედრებს მართავს;

7. ეფექტიანი ხელმძღვანელი ფიქრობს და ამბობს „ჩვენ“ და არა „მე“;

8. ეფექტიანი ხელმძღვანელი ჯერ ისმენს და შემდეგ ლაპარაკობს.

ამრიგად, ეკონომიკური და მმართველობითი მართვის პროცესი განსაზღვრულ კანონზომიერებებს ემორჩილება, რომლებიც ახასიათებენ მართვის ორგანოთა სისტემასა და სტრუქტურას, ადამიანური რესურსების მენეჯმენტს, მენეჯერის ფუნქციებისა და შემსრულებელზე ზემოქმედების მეთოდებს. შესაბამისად, არსებობს წარმოების გაძღოლის მენეჯმენტის ეფექტური ორგანიზაციის რიგი სპეციფიკური კანონზომიერებისა და მათი მოქმედების პრინციპების, წესების ერთობლიობა, რომელთა დაცვითა და პრაქტიკაში გატარებით მიიღწევა წარმატებული მენეჯმენტი. ქვეყნის ეკონომიკის უსაფრთხო და მდგრადი განვითარების მისაღწევად, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული მენეჯმენტის ორგანიზაციულ-ეკონომიკური მექანიზმების სისტემის სრულყოფისა და ბიზნეს-პრაქტიკაში ადაპტირების ძირითადი ამოცანების განსახორციელებლად, მნიშვნელოვანია კორპორაციების (საწარმოთა) რაციონალური ფუნქციონირების პროცესის მეთოდოლოგიის, კერძოდ, ეკონომიკური, სუბიექტების სტრატეგიული დაგეგმვის (საპროგნოზო პერიოდისათვის) მეთოდისა და საწარმოს ბიზნესგეგმის ფორმირების პრაქტიკული ასპექტის დამუშავება.

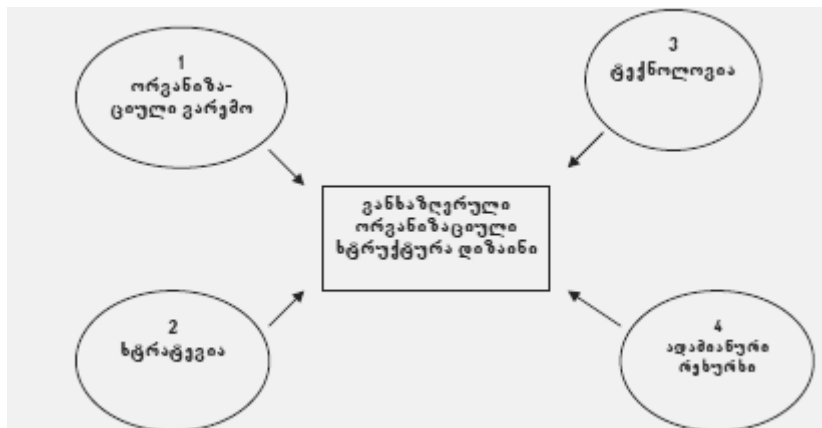
როგორც ცნობილია, **ეკონომიკური სუბიექტის (საწარმოს) ბიზნეს-გეგმა** წარმოების დაგეგმვის, მართვისა და კონტროლის ინსტრუმენტია. მისი მეშვეობით ხორციელდება მოვლენებზე არა უბრალოდ რეაგირება, არამედ იგი იძლევა მართვის შესაძლებლობას წინასწარ შედგენილი გეგმის საფუძველზე. კორპორაციის საწარმოს საქმიანობის სტრატეგიული დაგეგმვის მიზანია, შეიმუშაოს საწარმოს (დარგის) განვითარების კომპლექსური გეგმა და შეაიარაღოს საწარმოს მენეჯერებისათანადო ინფორმაციებით საწარმოში არსებული სიტუაციისა და მისი შესაძლო განვითარების შესახებ, რომელიც გამოიხატება საწარმოს ბიზნეს-გეგმაში.

ჩვენ მიერ შემოთავაზებულია სტრატეგიული გეგმის სანიმუშო ვარიანტი, რომელიც საერთოდ დამახასიათებელია სტრატეგიული ბიზნესდაგეგმვისათვის, კაპიტალდაბანდებათა მოზიდვის (კრედიტის) გამოყენების მაგალითზე. ბიზნეს-გეგმის სტრუქტურების ფორმირებას განსაზღვრავენ ისეთი ფაქტორები, როგორიცაა:

გასაღების ბაზრის მოსალოდნელი სიდიდე, კონკურენტების არსებობა და ორგანიზაციის ზრდის პერსპექტივა. სიტუაციური მიდგომის თეორიისა და მართვის სისტემის ორგანიზაციის პრაქტიკიდან გამომდინარე მენეჯერების მიერ ორგანიზაციული სტრუქტურის ტიპის თუ ორგანიზების მეთოდის შერჩევას განაპირობებს შემდეგი ოთხი ფაქტორის არსებობა: 1) ორგანიზაციული გარემო; 2) ორგანიზაციის სტრატეგიის ტიპი; 3) ორგანიზაციის მიერ გამოყენებული ტექნოლოგია; 4) ორგანიზაციის ადამიანური რესურსების თავისებურებანი. (იხ. ნახ. 30.5.).

ამრიგად, ეკონომიკური ორგანიზაციის განვითარების მართვის სრულყოფადიდ სირთულეებს უკავშირდება. სტრატეგიული არჩევანის გაკეთება და მართვის სტილის შეცვლა კორპორაციის საქმიანობის მმართველობით პროცესში შესაძლებელია თუ დავიცავთ მაღალგანვითარებული ქვეყნების სამეწარმეო პრაქტიკაში აპრობირებულ მეთოდებს. შესაბამისად, ეკონომიკისმიკროდონეზე სტრატეგიული მენეჯმენტის ორგანიზაციულ-ეკონომიკური მექანიზმების სრულყოფილი სისტემის ფორმირება და ეკონომიკური სუბიექტების (მეწარმეების) პრაქტიკულ საქმიანობაში ბიზნეს-გეგმის დამკვიდრება, მნიშვნელოვნად განაპირობებს ქვეყანაშითავისუფალი მეწარმეობის, საბაზრო ურთიერთობათა შემდგომ განვითარებას, განამტკიცებს საქართველოს სახელმწიფოებრიობის სამირკველს, მყარად და მაღალი ტემპებითგანვითარებადი ეკონომიკის სახით.

სტრატეგიული მართვის პროცესებში, როგორც განვითარებული ქვეყნების პრაქტიკა მოწმობს 1980-იან წლებში დაიწყო კორპორაციული დაგეგმვის პროცესების დომინირება. ეს, ძირითადად, ხდებოდა მსხვილი კომპანიების ხარჯზე, რომლებსაც კორპორაციული დაგეგმვის სპეციალუტი სამსახურები ჰქონდათ შექმნილი იმ მიზნით, რომ კომპანიის სამომავლო საქმიანობა რაციონალურად ყოფილიყო დაგეგმილი. ამ მოდელების და მეთოდების უმეტესობა სწორედ იმ პერიოდში შეიძნა. თუმცა, ბევრი მოდელი არ პასუხობდა იმ სტატეგიულ პრობლემებს, რომლებსაც აწყდებოდნენ ყველანაირი ფორმისა და ზომის ორგანიზაციები. პროფ. სქოულსმა შეაჯამა ის ძირითადი ცვილებები, რომლებიც სტრატეგიული მართვის სფეროში დაფიქსირდა 25 წლის მანძილზე.

ნახ. 30.5. ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს ორგანიზაციულ სტრუქტურაზე.

თანამედროვე ეტაპზე, უმეტესწილად მრავალი კომპანია საერთშორისო მასშტაბით ეწევა საქმიანობას. სახელმწიფო სტრუქტურებსაც კი, რომლებზეც ტრადიციულად თითქოს გავლენას არ ახდენდა საერთაშორისო ფაქტორები, მოუწევთ ახალ კონკურენციას და კონკურენციის მეთოდებთან ადაპტირება.

გარდა ამისა, კორპორაციული დაგეგმვის `ზემოდან ქვემოთ` მიდგომაც, რომელსაც მსხვილი ორგანიზაციები იყენებენ, გზას დაუთმობს ისეთ სტრატეგიულ მიზნებს, საჭიროების შემთხვევაში, რომელიც ზუსტად შესაფერისი იქნება ბიზნესის კონკრეტული დონის და, მამასადამე, იმ კონკურენციული პირობებისა და სხვა ფაქტორების, რომელიც ორგანიზაციასა და მის ბიზნესზე ახდენს გავლენას.

სტრატეგიული დაგეგმვა ორგანიზაციის ზედა დონეზე კონცენტრირებული იქნება, ძირითადად, იმ საზღვრების დადგენაზე, რომლის ფარგლებშიც დამუშავდება ბიზნესის სტრატეგია. პერსპექტივაში სტრატეგიული მართვის აქცენტი სულ უფრო მეტად გახდება მიმართული კონკრეტულად იმ ქსელებსა და ამხანაგობებზე, რომლის ფარგლებშიც ორგანიზაცია გადაწყვეტს საქმიანობას. აქცენტი ორგანიზაციის კონკრეტული ღირებულების ჯაჭვიდან გადაიტანება ორგანიზაციის ქსელის შემადგენელი ცალკეულ ნაწილის ღირებულების დადგენაზე. ურთიერთკავშირი და დამოკიდებულება ბიზნესის სტრატეგიასა და რესურსულ შესაძლებლობებს შორის სულ უფრო მჭიდრო გახდება ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ ამ ორმხრივი კავშირის შესახებ.

პრაქტიკა მოწმობს, რომ ბიზნესის სტრატეგიული განვითარების დაგეგმვის პროცესი მოიცავს: ბიზნესგეგმის ფორმირების კონცეფციის ფორმულირებას; საბაზრო სიტუაციის სტრატეგიულ ანალიზსა და მარკეტინგულ, პროდუქტიულ (სასაქონლო) ტექნოლოგიურ, მენეჯმენტისა და ფინანსური სტრატეგიების შემუშავებას; ბიზნესგეგმის ექსპერტიზას; პოტენციური პარტნიორების შენიშვნების გათვალისწინებასა და დამტკიცებას; საწარმოო პროგრამებისა და სამუშაოების განხორციელებაზე მონიტორინგის დაწესებას (იხ. ნახაზი 30.5.).

ბუნებრივია, სტრატეგიული დაგეგმვა უნდა წარიმართოს ქვეყანაში შექმნილი პოლიტიკური, ეკონომიკური და ბუნებრივ-კლიმატური პირობების გათვალისწინებით, და მიკროდონეზე ტექნიკურეკონომიკურმა კვლევებმა უნდა უზრუნველყოს კორპორაციის (დარგის) ბიზნესგეგმის ფორმირება, რომელიც მოიცავს შემდეგი საკითხების გადაწყვეტას:

1. კორპორაციის (დარგის) როლის დადგენა ეროვნული ეკონომიკის განვითარებაშიდა მისიძირითადი ამოცანების (მიზნების) განსაზღვრა;
2. კორპორაციის მოსალოდნელი ორგანიზაციული სტრუქტურის განსაზღვრა ძირითადისტრუქტურული ქვედანაყოფების (განყოფილებების) მითითებით;
3. საწარმოს პროდუქციაზე არსებულ საბაზრო მოთხოვნათა და მომავალში მათზე მოთხოვნისზრდის შესაძლებლობათა (სტრატეგიული მიზნის განჭვრეტა) განსაზღვრა;
4. გაყიდვების მოცულობათა პროგნოზირებისა და გასაღების პროგრამების შედგენა მოსალოდნელიშემოსავლებისა და მარკეტინგზე დანახარჯების განსაზღვრით;
5. საწარმოო პროგრამის (პროგნოზის) შემუშავება საწარმოო სიმძლავრეების ოპტიმალურად გამოყენების გათვალისწინებით;
6. წარმოების ფაქტორების (მატერიალური, შრომითი) მოთხოვნათა განსაზღვრა მიმდინარე და მომავალ პერიოდებში მიწოდების უზრუნველსაყოფად;

7. მომავალში ნავარაუდევი ტექნოლოგიებისა და პროცესების გამოყენების განჭვრეტაინოვაციური დანახარჯების შეფასებით;

8. ფინანსური პროგრამის ფორმირება, რომელშიც აისახება მოთხოვნა აქტივებზე (მუდმივ და საბრუნავ კაპიტალზე), საინოვაციო დანახარჯებზე, საწარმოს საქმიანობის ფინანსური ნორმის) მაჩვენებლების შეფასება.

კომპანიების პერსპექტიული დაგეგმვის ძირითადი ამოცანებად განიხილება: 1. აუცილებელიპოლიტიკური გადაწყვეტილებების განსაზღვრა; 2. ეკონომიკის სამომავლო მდგომარეობის შეფასება; 3. უახლოეს პერსპექტივაში საჭირო საწარმოოსიმძლავრეების (ტექნიკური პროგრესის) შეფასება; 4. შესაძლო ინვესტიციების მოცულობების წინასწარი შეფასება.

კომპანიის მთავარი მიზნის არჩევის შემდეგ ეტაპზე ბიზნეს-გეგმაში ასახვა უნდა ჰქონდეს მარკეტინგის სტრატეგიამ, რომელშიც მნიშვნელოვანია კომერციული სტრატეგია და ფასწარმოქმნის პოლიტიკის განსაზღვრა. ფასების სტრატეგიის განსაზღვრაში გასათვალისწინებელია ქვეყანაში მიმდინარე ინფლაციის პროცესები. ფასების კორექტირებას, ინფლაციის გათვალისწინებით, ახდენენ მსოფლიო ეკონომიკურ პრაქტიკაში დამკვიდრებული მეთოდების გამოყენებით. ფასების ფორმირების ბოლო ეტაპზე გასათვალისწინებელია საწარმოს რენტაბელობის მაჩვენებელზე ქვეყნის არაბალანსირებადი ეკონომიკის პირობებში სახელმწიფოს მიერ ფასების ლიმიტირებისა, ან ფასების დონის რეგულირების სხვადასხვა ღონისძიების გატარება.

პრაქტიკის შეფასებიდან გამომდინარეობს, რომ ქვეყნის მეწარმეების მიერ ბიზნესის დაგეგმვის პროცესში ერთერთ რთულ კვანძად საწარმოო პროგრამის ფორმირება გვევლინება, რასაც განაპირობებს გარდამავალ პერიოდში ნედლეულ-მასალების გაძნელებული მოპოვება, ენერგომატარებლების შეფერხებული მიწოდება და მათზე ფასების მკვეთრი ზრდა, კრიზისული და კონფლიქტური სიტუაციები.

ეკონომიკური სუბიექტების ოპერატიული, წლიური და პერსპექტიული ოპტიმალური საწარმოო პროგრამის ფორმირების **ორგანიზაციული ასპექტი** მოიცავს:

1. საწარმოების, მისი ცალკეული ქვედანაყოფის (საამქროების, რგოლების) არსებული საწარმოო სიმძლავრეების ანალიზს;

2. მეცნიერულად დასაბუთებული საწარმოო სიმძლავრეების მაჩვენებლების (ნორმატივების) მოპოვებასა და დაგეგმარებაში გამოყენებას;

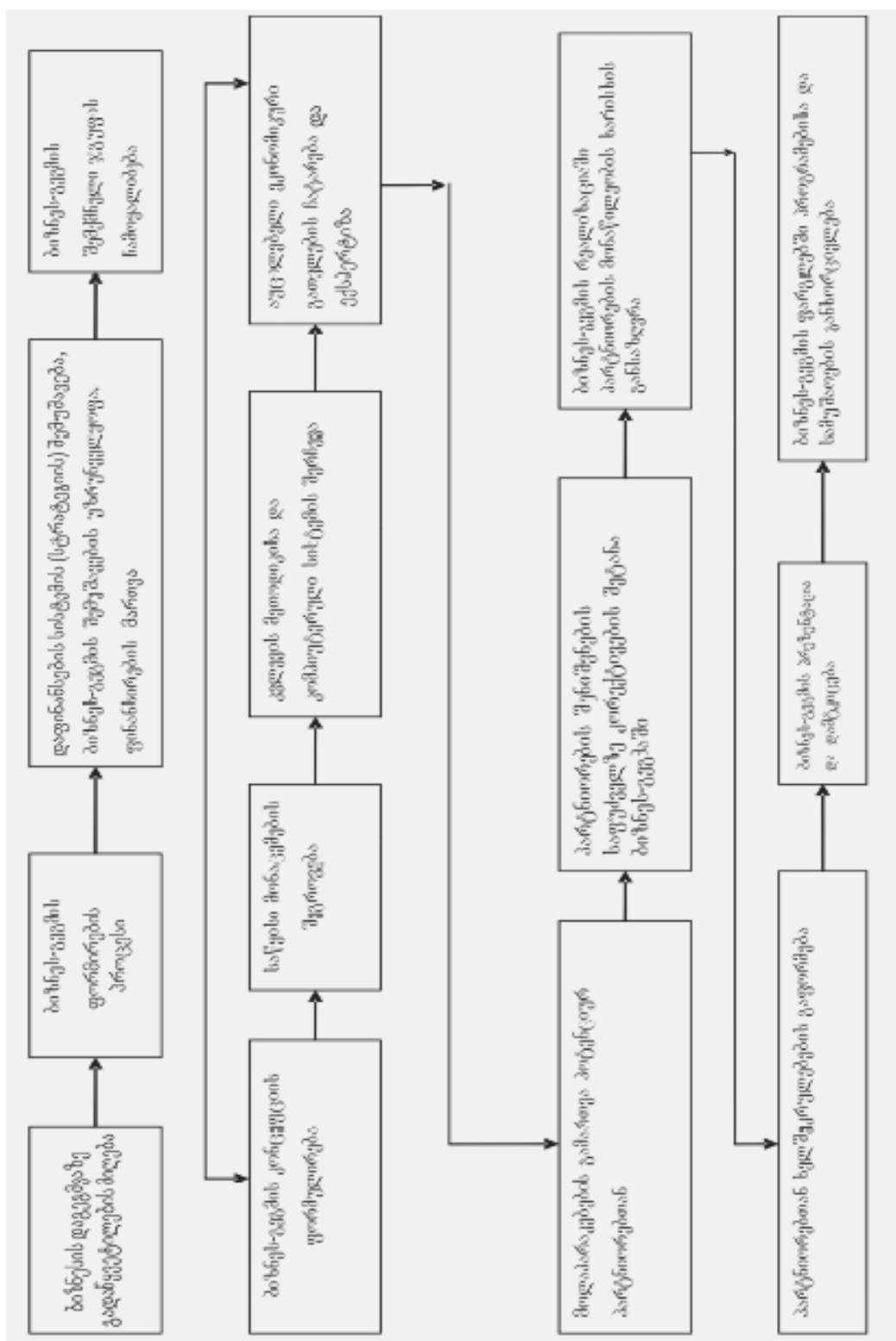
3. პროდუქციის (მომსახურების) მაქსიმალურად შესაძლო წარმოების (გამოშვების) დასაბუთებაგაანგარიშებას მარკეტინგულ გამოკვლევათა(საბაზრო მოთხოვნის) გათვალისწინებით;

4. არსებული ტექნოლოგიური ნაკადების გამოყენების სრულყოფისა და ახალი მაღალეფექტიანი ტექნოლოგიის დანერგვის ღონისძიებების შემუშავებას;

5. მანქანადანადგარების სამუშაო დროის, მათი ეფექტიანი დატვირთვის რეჟიმის განსაზღვრას, პრაქტიკაში დანერგვის ხელშეწყობას;

6. გამოსაშვები პროდუქციის შრომატევადობიერთეულის განსაზღვრას და სხვ.

საწარმოო პროგრამების ოპტიმიზაცია, საწარმოო დანადგარების მაქსიმალური დატვირთვის საფუძველზე, მიზანშეწონილია, ჩატარდეს შემდეგი მეთოდების

ნახ. 30.6. დარგის განვითარების სტრატეგიული დაგეგმვის სქემა

გამოყენებით, რომელიც ითვალისწინებს: ა) მოცემული ტექნოლოგიის პირობებში დანადგარის (დანადგარების) მოქმედი (საწყისი) დატვირთვის განსაზღვრას; ბ) ცალკეული ტექნოლოგიური ჯგუფის ჭრილობი და, ასევე, მთლიანად საწარმოში დანადგარების რეზერვის განსაზღვრას; გ) არსებული სიმძლავრის სრული დატვირთვის გათვალისწინებით, რომელიც გაიანგარიშება სამანქანო დროის რეზერვების გამოყენებას შიგა და საწარმოთაშორისო კოოპერირების მეშვეობით შემუშავებული ღონისძიებათა საფუძველზე, საწარმოო პროგრამის ოპტიმალური ვარიანტების ხელახალ შემუშავებას და წარდგენას მენეჯერისადმი. კორპორაციული სტრატეგიული დაგეგმვის ბოლო ეტაპზე ყალიბდება ფინანსური სტრატეგია. შესაბამისად, კორპორაციის საფინანსო სტრატეგია (ფინანსური გეგმა) მოიცავს რამდენიმე დოკუმენტს, რომელთა განსაზღვრა გულდასმით უნდა წარმოებდეს, მათ შორის გამოყოფენ:

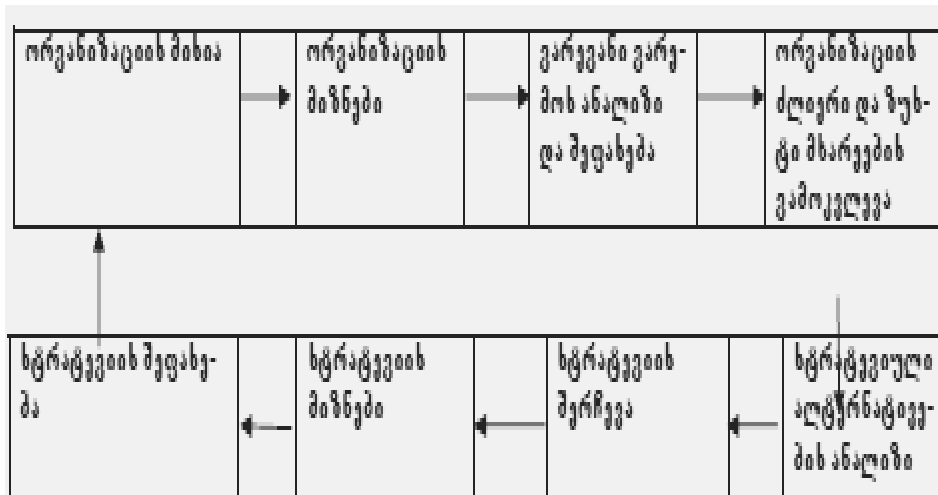
1. რეალიზაციის (გაყიდვების) მოცულობის პროგნოზირებას;
2. ფულადი სახსრების შემოსავლებისა და გასავლების ბალანსს;
3. შემოსავლებისა და დანახარჯების ნაერთ ცხრილებს;
4. საწარმოს აქტივებისა და პასივების ნაერთ ბალანსს;
5. მოგების მაჩვენებელთა ფორმირებისა და გამოყენების პრიორიტეტებს;
6. ფასიანი ქაღალდების პორტფელს;
7. საცდელსაკონსტრუქტორო სამუშაოების ეტაპებს;
8. დაინტერესებულ მხარეთა ფინანსური მოლოდინის განჭვრეტასა და ა. შ.

კორპორაციის ფინანსურ სტრატეგიაში მნიშვნელოვანია საინვესტიციო პროექტის ღირებულების მართვა, კერძოდ, ღირებულებისა და დანახარჯების წარმოშობის ადგილის მიხედვით: საინვესტიციო სახსრების მიღების წყარო და ფორმები, კაპიტალურ დაბანდებათა უკუგება და საინვესტიციო დივიდენდების მაჩვენებელი. ბუნებრივია, ეკონომიკური სუბიექტის საფინანსო გეგმა აიგება მარკეტინგული კვლევების, მარკეტინგული გეგმის (პროგნოზირების) საფუძველზე და გამომდინარეობს კორპორაცია (ფირმის) საწარმოო გეგმის შესაძლებლობებიდან. ეკონომიკური სუბიექტის (კორპორაციის) ბიზნესგეგმის მოცულობას (ხარისხს), მის სტრუქტურას განსაზღვრავენ ფირმის სპეციფიკურობა და საქმიანობის სფერო. ბუნებრივია, არ არსებობს ეკონომიკური სუბიექტის ბიზნესგეგმის ფორმირების `მზარევე`-ები. ამრიგად, სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესი შეიძლება შემდეგნაირად გამოიხატოს (იხ. ნახ. 30.6.)

როგორ უნდა მოხდეს სტრატეგიული დაგეგმვის ორგანიზება?

1. დარგის (კორპორაციის) განვითარების პროგნოზირების თავისებურებების გამოვლენა. ეკონომიკური პროგნოზირება ეკონომიკური პროცესების განვითარების წინასწარმეტყველებას მოიცავს. (ნახ. 30.7).

ცნობილია, რომ კონკრეტულობის დონის, საკვლევი პროცესებისა და მოვლენის მსვლელობაზე ზემოქმედების ხასიათის მიხედვით

ნახ. 30.7. სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის სქემა

განასხვავებენ წინასწარხედვის სამ სახეს: ჰიპოთეზას, პროგნოზსა და გეგმას. პროგნოზის პროცესი (ტერმინი ბერძნული წარმოშობისაა და ნიშნავს წინასწარგანსაზღვრას) მოიცავს დროის რომელიმე მომენტისათვის ობიექტის განვითარების ტენდენციების ანალიზის საფუძველზე, ეკონომიკური ობიექტის მომავალი განვითარების ძირითადი მაჩვენებლის, მოვლენათა და პროცესთა განვითარების გზებისა და შედეგების განსაზღვრას. პროგნოზირების რაოდენობრივ მეთოდს მიეკუთვნება: სტატისტიკური, მათემატიკური ექსტრაპოლაციის, მოდელირების და სხვა მეთოდები.

პროგნოზირების თვისობრივ მეთოდებს მიეკუთვნება: დელფის მეთოდი, „ტვინების შტურმის“ სისტემა და სხვები, რომლებიც ეფუძნება პროგნოზირების ობიექტის ლოგიკურ ანალიზს. დარგობრივი მიკროეკონომიკური სუბიექტის ეკონომიკური პროგნოზირების ძირითად ობიექტად გვევლინება: მოთხოვნილება დარგებში (საწარმოში) წარმოებულ პროდუქციაზე (მომსახურებაზე), საწარმოთა რესურსებზე; მეცნიერულტექნიკური პროგრესის ასპექტები; დარგის საწარმოო პოტენციალი და მისი გამოყენება; მართვისა და ორგანიზაციის სრულყოფა და განვითარება და ა.შ.

მართვისა და პროგნოზირების ამოცანები განისაზღვრება დარგის (საწარმოს) წინაშე მდგარი მიზნების კომპლექსით: 1) სტრატეგიული მიზნებით (15 წელზე ზევით პერიოდისათვის); 2) საშუალოვადიანი მიზნებით (15 წლიანი პერიოდით) და მოკლევადიანი ანუ ოპერაციული მიზნებით (1 წლამდე პერიოდისათვის).

პროგნოზირების მეთოდოლოგია ორ ნორმატიულსა და სამიების მიდგომას ეფუძნება, რომლის ერთიანობა განსაზღვრავს მიკროეკონომიკური დონეების პროგნოსტიკის შემდეგ თანმიმდევრობას (ეტაპებს): 1. მიკროეკონომიკური სფეროს (დარგის) განვითარების აღწერა ანალიზი, წარსულ და მიმდინარე პერიოდებში საპროგნოზო გადაწყვეტილებების შედეგების შეფასებით; 2. დარგის განვითარების ძირითადი მიმართულებების პროგნოზი, სამიებო მიდგომის საფუძველზე; 3. დარგის

განვითარების ძირითადი მიზნებისა და ამოცანების დასმა, პროგნოზის შემუშავება ნორმატიული მიდგომის საფუძველზე; 4. `გარღვევის` გამოვლენა, მათი ანალიზი, პრობლემების დასმა და ამ პრობლემების გადაწყვეტის გზების დამუშავება, მათ საფუძველზე დარგის განვითარების ვარიანტების განსაზღვრა შიგა და გარეშე შეზღუდვების გათვალისწინებით; 5. განვითარების ვარიანტის არჩევა და დარგთაშორისი ბალანსისათვის ინფორმაციის დამუშავება.

საშუალო და გრძელვადიანი პერიოდებისათვის პროგნოზირების თავისებურებანი: საშუალო და გრძელვადიანი პერიოდების პროგნოზირებისათვის, საკმარისად ობიექტურ საფუძველს ქმნის წარსული პერიოდების ტრენდების ექსტრაპოლაცია ნორმატიულ პროგნოზებთან შეთანაწყობით. დარგობრივი ეკონომიკური პროგნოზირების ერთერთ რთულ და საკვანძო საკითხად პროდუქციაზე მოთხოვნის განსაზღვრა გვევლინება, რომლის პროგნოზირების პროცესი მოიცავს

1) საპროგნოზო ობიექტის დადგენას, პროგნოზის მიზნების და ამოცანების ფორმულირებას და პერიოდის განსაზღვრას;

2) დარგის (სფეროს) პროდუქციის მოხმარებელთა წრის დადგენას და პროდუქციის მოხმარებაში მათი წილის განსაზღვრას;

3) ობიექტის შესახებ რეტროსპექტული ინფორმაციის შეგროვებასა და შეფასებას სარწმუნოების, პერიოდულობის, ობიექტურობის და ა. შ. კრიტერიუმებით;

4) ნორმატივების დამუშავება შესაძლო რაოდენობრივი შეფასებისათვის;

5) პროგნოზირების მეთოდის არჩევა;

6) საპროგნოზო პერიოდისათვის დარგის (საწარმოს) პროდუქციაზე მოთხოვნების გაანგრიშება და მისი სტრუქტურის დადგენა.

დარგის საწარმოო რესურსების პროგნოზი მოიცავს მატერიალურ და შრომით რესურსებზე, ძირითად ფონდებსა და საწარმოო კაპიტალდაბანდებებზე მოთხოვნილებების განსაზღვრას. ამ მიზნით უნდა მოხდეს დარგის საწარმოო სიმძლავრის განსაზღვრა დაგარკვეულ პერიოდში, მისი შესაძლო გამოყენების დონის შეფასება. გაანგარიშება იწარმოება რესურსტევადობის (მასალათტევადობის, ფონდტევადობისა და შრომატევადობის) კოეფიციენტების პროგნოზით. ამრიგად, კორპორაციის (დარგის) განვითარების სტრატეგიის შემუშავებისათვის სამეცნიერო-ტექნიკური განვითარების პროგნოზირების მეთოდებმა უნდა უზრუნველყოს: გადაწყვეტილებები განსახილველად და მისაღებად მკაფიოდ გამოხატული ვარიანტების ჩამოყალიბება; ლოგიკური დამოკიდებულებების დამყარება გადაწყვეტილებების მიღების პროცესის ყველა ეტაპს, დონესა და ელემენტს შორის, სხვადასხვა ალტერნატივის არჩევისათვის; სხვადასხვა ვარიანტის რაოდენობრივი შეფასება მათი შედარებისათვის და ოპტიმალურის ასარჩევად. შესაბამისად, კორპორაციის მართვის სისტემის ელემენტებს შეადგენენ: 1) რესურსები; 2) ტექნოლოგია; 3) სტრუქტურა; 4) მართვა; 5) დაგეგმვა; 6) ფინანსები. კორპორაციის საქმიანობის ეფექტიანობა, როგორც უშუალოდ თვით კორპორაციის შიდა, ასევე კონკურენტებთან, კლიენტებთან და საზოგადოებასთან ურთიერთობებზე არის დამოკიდებული. აღნიშნული ურთიერთობების პროცესში კორპორაციის

ხელმძღვანელობამ ინტერესების ექვსი ჯგუფი უნდა დააკმაყოფილოს, როგორცაა: 1) ურთიერთობები ინვესტორებთან; 2) ურთიერთობები მომწოდებლებთან; 3) ურთიერთობები კლიენტებთან; 4) კორპორაციის ხელმძღვანელობის ურთიერთობები პერსონალთან; 5) ურთიერთობები შუამავლებთან (მ. შ. მარკეტინგული და საკრედიტო-საფინანსო შუამავლები); 6) ურთიერთობები საკონტაქტო აუდიტორიასთან. კორპორაციის ფინანსური დაგეგმვა (ბიზნეს-გეგმა) ჩვეულებრივად 12 ძირითად განაყოფს მოიცავს.

გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი, განათლების სფეროს დამსახურებული მოღვაწე, აკადემიკოსი რევაზ ხარებავა სახელმძღვანელოში „ფირმის ეკონომიკური სტრატეგიები~ კორპორაციის ხელმძღვანელობის ურთიერთობები პერსონალთან მიმართებაში აღნიშნავს, რომ „პერსონალის მართვის ფილოსოფია განიხილავს პერსონალის მართვის პროცესს ლოგიკური, ფსიქოლოგიური, სოციოლოგიური, ეკოლოგიური, ორგანიზაციული, და ეთიკური პრობლემებისთვალსაზრისით. ორგანიზაციის (კორპორაციის) პერსონალის მართვის ფილოსოფიის არსიმდგომარეობს შრომითი ცხოვრების გაუმჯობესებაში, კერძოდ: ორგანიზაციის მენეჯმენტმაუნდა შექმნას პირობები, სადაც ყოველი თანამშრომელი სრულად გამოიყენებს თავის უნარ-ჩვევებს; მომუშავეს შეეძლება შესაძლებლობა ითამაშოს აქტიური როლი საწარმოს მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღებაში; მომუშავე მიიღებს ადეკვატურ და სამართლიან კომპენსაციას; შექმნილი იქნება შრომის უსაფრთხო და ჯანმრთელი პირობები. ასევე, უნდა მოხდეს მომუშავეების მოთხოვნილების სრულფასოვანი დაკმაყოფილებაც, რაც წარმოადგენს უმთავრეს ამოცანას პერსონალის მართვის ფილოსოფიის თვალსაზრისით, რომელის წარმოადგენს ორგანიზაციის ფილოსოფიის (მისიის) განუყოფელ ნაწილს, მის საფუძველს.“⁴

დივერსიფიცირებული კომპანიის კორპორაციული სტრატეგიის შემუშავება

როგორც უკვე აღინიშნა, კორპორაციის სტრატეგია საჭიროა როგორც მთლიანად კომპანიისათვის, ასევე მისი ცალკეული რგოლებისთვისაც — სამეცნიერო კვლევები, გაყიდვები, მარკეტინგი, ფინანსები, ადამიანური რესურსები და ა. შ. კომპანიის საერთო სტრატეგია გამომდინარეობს ფირმის ქცევის მოდელიდან და მენეჯერების მიერ შემოთავაზებული ახალი იდეებიდან. ორგანიზაციის სტრატეგია მუდმივად ვითარდება. ძალიან რთულია ყველაფერი წინასწარ გათვალაო და გარკვეული დროის მანძილზე მიჰყვე დადგენილ კურსს ისე, რომ მასში არავითარი ცვლილება არ შეიტანო. ცხადია, სტრატეგიის შემუშავება არის ძალიან მგრძნობიარე პროცესი, კერძოდ: კონკურენციის გაუთვალისწინებელი ხასიათი, ფასების ზრდა და დაცემა,

4. რევაზ ხარებავა `ფირმის ეკონომიკური სტრატეგიები. სახელმძღვანელო. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. გამომცემლობა `უნივერსალი`. თბილისი. 2012. — 632 გვ. (§18-2, გვ. 540-541)

ცვლილებები ძირითადი კონკურენტების რიგებში, ახალი რეგულირებები, სავაჭრო ბარიერების გაფართოება ან შემცირება და მრავალი სხვა სიტუაციები ხელს უწყობს სტრატეგიის მოძველებას. სწორედ ამიტომ, სტრატეგიის სრულყოფის ამოცანა ხანგრძლივი პროცესია. კომპანიის სტრატეგია უნდა მოიცავდეს თავისთავში წინასწარ გათვლილ და კარგად დაგეგმილ მიმართულებას, ასევე აუცილებელია თვალყური ვადევნოთ ბიზნესის სფეროში წარმოშობილ სიახლეებზე რეაგირებას.

დივერსიფიცირებული კომპანიების სტრატეგიების შემუშავების პირამიდა, რომლის შემუშავებაც ხდება ოთხ სხვადასხვა ორგანიზაციულ დონეზე მოიცავს, კერძოდ: 1) კორპორაციული სტრატეგიას; 2) ბიზნესსტრატეგიას; 3) ფუნქციონალურ სტრატეგიასა და 4) ოპერაციულ სტრატეგიას. კორპორაციული განვითარების სტრატეგია არის დივერსიფიცირებული კომპანიის მართვის საერთო გეგმა. კორპორაციული სტრატეგია ვრცელდება მთელს კომპანიაზე და მოიცავს საქმიანობის ყველა მიმართულებას. ის შედგება მოქმედებებისაგან, რომელიც გამოიყენება საკუთარი პოზიციების გამყარების მიზნით სხვადასხვა დარგებში, აგრეთვე მოიცავს კომპანიის მართვის მეთოდებს. კორპორაციული დონის უმთავრესი სტრატეგიები, როგორც მსოფლიო პრაქტიკა მეტყველებს, მდგომარეობს შემდეგში: 1) კონცენტრირების მოხდენა ერთადერთ ბიზნესზე; 2) დივერსიფიკაცია; 3) ექსპანსია საერთაშორისო ბაზარზე და 4) ვერტიკალური ინტეგრირება. სტრატეგიების შემუშავების განსჯა ბიზნესს დონეზე.

მაიკლ პორტერის ცნობილი მიდგომებიდან გამომდინარე, მენეჯერებმა კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად არჩევანი უნდა გააკეთონ ორგანიზაციის მოგების გაზრდის ორ ძირითად მიმართულებას შორის, კერძოდ: ა) პროდუქტის დიფერენცირება (სხვისგან განსხვავება) ღირებულების დამატებით, ბ) წარმოების ხარჯების შემცირება. ასევე, პორტერის მტკიცებით მენეჯერებმა უნდა გააკეთონ არჩევანი, რას უნდა ემსახურონ მთლიან ბაზარს თუ მხოლოდ ერთ სეგმენტს ან ბაზრის ნაწილს. ამით მენეჯერები არჩევენს აკეთებენ ბიზნესის დონის ოთხ სტრატეგიას შორის, კერძოდ: ფასების შემცირება, დიფერენცირება, ფასების ფოკუსირებული შემცირება, ან ფოკუსირებული დიფერენცირება

(იხ. ცხრ. 30.2.).

	მომსახურე საბაზრო სეგმენტების ჩაო- დენობა	
სტრატეგია	ბეური	მცირე ჩაოდენობა
ფასების შემცირება	X	
ფასების ფოკუსირებული შემცირება		X
გამორჩეულობა	X	
ფოკუსირებული გამორჩეულობა		X

ამრიგად, ბიზნეს-სტრატეგია მიმართულია ბაზარზე, კომპანიის გრძელვადიანი კონკურენტული პოზიციების მოპოვებასა და გამყარებაზე. ბიზნეს-სტრატეგიის შემუშავებას განაპირობებს: 1. აუცილებელია მოხდეს რეაგირება მოცემულ დარგში მომხდარ, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, თუ სხვა მნიშვნელოვან ცვლილებებზე. 2. კონკურენტუნარიანი სამოქმედო გეგმისა და საბაზარო მიდგომების შემუშავება, რაც მოგვცემს კონკურენტულ უპირატესობას სხვა კომპანიებთან მიმართებაში. 3. აუცილებელი ცოდნისა და წარმოების საშუალებების დაგროვება. 4. ფუნქციონალური განყოფილებების სტრატეგიული ინიციატივების გაერთიენება. 5. კომპანიის კონკრეტული სტრატეგიული პრობლემების გადაწყვეტა. სტრატეგიების ჩამოყალიბება ფუნქციონალურ დონეზე.

ცხრ. 30.3.ფუნქციონალურ დონეზე დამატებითი ღირებულების ფასდების ფუნქციები

ღირებულების შექმნის ფუნქცია	წარმოების ღირებულების შემცირების გზები (დაბალი ღირებულების უპირატესობა)	დამატებითი ღირებულების ფასდების გზები (ვამორჩევიან უპირატესობები)
ვაჭრობა და მარკეტინგი მასალების მენეჯმენტი კელევა და ვანეითარება წარმოება ადამიანური რესურსები მენეჯმენტი	ახალი მომხმარებლების პოვნა. დაბალფასიანი სა-რეკლამო მეთოდების გამო-ნახვა. ინვენტარის დროულად ვა-მოყენება. სისტემური/ კომ-პიუტრულად უზრუნველყო-ფილი საწყობი. გრძელვადი-ანი ურთიერთობების დამა-ყარება მომხმარებლებთან და მომხმარებლებთან. და-ნადვარებისა და აღჭურვი-ლობის ეფექტურობის გაუმ-ჯობესება. შედარებით იაფი პროდუქ-ტების შექმნა. წარმოების ღირებულების შემცირების სათვის საჭირო უნარების გამომუშავება. დაბნეულო-ბისა და აბსტენციზმის შემ-ცირება. კადრების კვალი-ფიკაციის ამაღლება.	სამარკო ნიშნის რეკლამირე-ბა და მისი პოპულარობის ამაღლება. მომხმარებლის მოთხოვნილებაზე მორგებუ-ლი პროდუქტები. გრძელვა-დიანი ურთიერთობების დამ-ყარება მომხმარებლებთან მაღალხარისხიანი საწარმოო საშუალებების უზრუნველსა-ყოფად. მომხმარებლისათვის საჭონ-ლის მიწოდების დროის შემ-ცირება. ახალი პროდუქტე-ბის გაუმჯობესება. პროდუქ-ტის ხარისხისა და საიმედოო-ბის გაზრდა. მაღალკვალიფი-ცირებული კადრების დაქი-რაება. ინოვაციური სასწავლო პროგრამების შემუშავება.

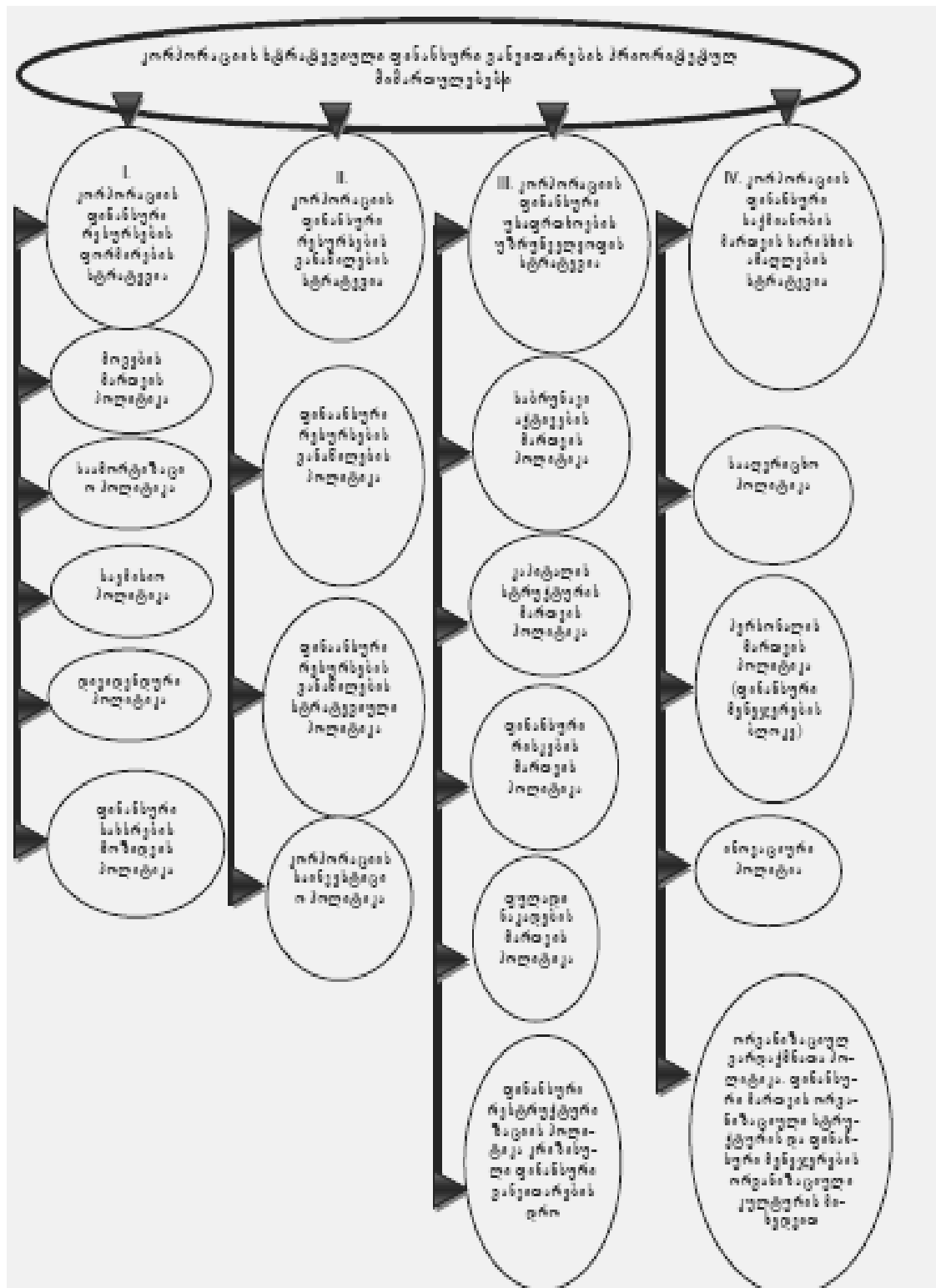
ფუნქციონალური დონის სტრატეგია არის სამოქმედო გეგმა ორგანიზაციების განყოფილებებისათვის მოგების მიღების შესაძლებლობების გასაუმჯობესებლად. დონისძიებებში გათვალისწინებულია, რომ ცალკეული განყოფილებების (როგორიცაა წარმოება და მარკეტინგი) მენეჯერებს შეუძლიათ გამოიყენონ დამატებითი ღირებულება ორგანიზაციის საქონელსა და მომსახურებაზე და ამ გზით გაზარდონ მომხმარებელთათვის განკუთვნილი საქონლის ღირებულება. თითოეულ საორგანიზაციო ფუნქციას მნიშვნელოვანი როლი აკისრია ფასების შემცირების ან პროდუქტებზე დამატებითი ფასდების პროცესში (იხ. ცხრ. 30.3.).

სტრატეგიების ჩამოყალიბება ოპერაციულ დონეებზე განეკუთვნება კიდევ უფრო კონკრეტულ სტრატეგიულ ინიციატივებსა და მიდგომებს ოპერატიულ ერთეულებთან მიმართებაში (ქარხნები, გაყიდვების განყოფილება, დისტრიბუციის ცენტრები), ყოველდღიური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, რომელსაც სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვს (სარეკლამო კამპანიები, ნედლეულის შესყიდვა, მარაგების მართვა, პროფილაქტიკური შეკეთება, ტრანსპორტირება).

სემინარი დისკუსია თემაზე: „კორპორაციის სტრატეგიული განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებები“

კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის მიზნები შეიძლება მიღწეულ იქნას სხვადასხვა ხერხებით. მათგან ყველაზე ეფექტიანების შერჩევა ხორციელდება სტრატეგიული ფინანსური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, რომლის მიღება წარმოადგენს სტრატეგიული ფინანსური მიზნების მიღწევის შესაძლო საშუალებების განხილვის პროცესს და მათგან შედარებითეფექტიანობის შერჩევას პრაქტიკული რეალიზაციისთვის კონკრეტული კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური პოზიციების გათვალისწინებით.

ფინანსურ მენეჯმენტში ჩვეულებრივ განასხვავებენ კორპორაციის ფინანსური პოლიტიკის სამ ტიპს, როგორიცაა: აგრესიულს, ზომიერს და კონსერვატიულს. კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური განვითარების პროგრამის შედგენა. ასეთმა პროგრამამ უნდა ასახოს კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური შერჩევის ძირითადი შედეგები და უნდა უზრუნველყოს მათი სინქრონიზაცია დომინანტური სფეროების და სტრატეგიული ფინანსური განვითარების სეგმენტების მიხედვით (იხ. ნახ. 30.8.). ასევე, ცალკეული ურთიერთდაკავშირებული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების რეალიზაციის ვადების მიხედვით, კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური განვითარების პროგრამის სამაგალითო ფორმატი წარმოდგენილია შემდეგ ცხრილში (იხ. 30.3.).

ნახ. 30.8. კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური განვითარების პოლიტიკის მახასიათებლები

კორპორაცი- ის სტრატეგი- ული ფინან- სური განვი- თარების დო- მინანტური სფეროების დასახელება	ფინანსური განვითარების სტრატეგიულ- ი მიზნები შესაბამისი დომინანტუ- რი სფეროს ფარგლებში	მიზნობრივი სტრატეგი- ული ფინან- სური ნორ- მატივების და დაეალე- ბების სის- ტემა	ფინანსური პოლიტიკა ცალკეული ასპექტების (ფინანსური საქმიანობის მისედედით პრესპექტი ულ პერიოდ- ში	ქმედებების ძირითადი მი- მართულებე- ბის სისტემა კორპორაციის ფინანსური განვითარების სტრატეგიული მიზნების რეა- ლიზაციის მი- სედედით	ვათეა- ლისწინე- ბული სტრატე- გიული ქმე- დებების დასრულე- ბის ვადა	ფინანსური ქვეგანყოფი- ლება (ან კონკრეტუ- ლი ფინანსური მენეჯერი) რო- მელიც პასუხისმევე- ლია ვათეალი- ხინებული ვა- დანევეტილე- ბის განსორცი- ელებაზე
1	2	3	4	5	6	7

**ცხრილი 30.3. კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური განვითარების
პროგრამის შედგენის სამაგალითო ფორმატი 20 წლამდე პერიოდისათვის.**

შესაბამისად, კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური განვითარების შემუშავებული პროგრამა უნდა დამტკიცებულ იქნას კორპორაციის მესაკუთრეების და უმაღლესი ხელმძღვანელობის მიერ, რომელიც გადაეცემა კორპორაციის ფინანსურ მენეჯმენტს განსახორციელებლად.

ამრიგად, სტრატეგიული განვითარების ვარიანტის შერჩევა დიდ სირთულეებს უკავშირდება, მაგრამ კორპორაციული მართველობითი პროცესების სრულყოფა წარმატებით არის შესაძლებელი, თუ იქნება მენეჯერების მიერ გამოყენებული საზღვარგარეთის ბიზნეს-პრაქტიკაში კარგად აპრობირებული 6 ოქროს წესი. კერძოდ:

1) გაარკვეთ, რისი მიღწევა გსურთ და რატომ? 2) გაითვალისწინეთ წარმატების მიღწევის რვა აუცილებელი ფაქტორი; 3) ეფექტიანად დაგეგმეთ და ეფექტიანად მართეთ მათი დაგეგმვის პროცესები; 4) როგორ შეუწყობს ხელს ორგანიზაცია პროექტის პრაქტიკაში განხორციელებას?; 5) ნათლად წარმოიდგინეთ, რის შეცვლა არის საჭირო და ცვლილების განსახორციელებლად გამოიყენეთ შესაფერისი მოქმედების სტილი ოქროს წესი: 6) ორგანიზაციამ უნდა შეისწავლოს, რატომ ეწინააღმდეგებიან ცვლილებებს და გაატაროს სათანადო ღონისძიებები.

კითხვები განმეორებისთვის თავი 30

1. განიხილეთ მსოფლიო სამეწარმეო ბიზნეს-პრაქტიკაში მცირე და საშუალო კომპანიათა ეკონომიკური სტრატეგიის ტიპები, რომლებიც განსაზღვრავენ მათ ადგილს ეროვნული ეკონომიკის აღწარმოებაში;

2. ჩამოაყალიბეთ ევროპული ინტეგრაციის იდეოლოგიის პარტნიორობის, სუბსიდირებისა და ურთიერთშევესების პრინციპები;
3. გააცნობიერეთ ქვეყანის რეგიონებში მცირე ბიზნესის განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებები;
4. განიხილეთ მცირე და საშუალო ბიზნესის ფორმირება-განვითარების პრაქტიკა საქართველოში;
5. ჩამოაყალიბეთ ფინანსური მექანიზმის ელემენტების სისტემის სტრუქტურული სქემა.
6. ჩამოაყალიბეთ კორპორაციის ფინანსური სტრატეგიის შემუშავებისა და რეალიზაციის პროცესის ძირითადი ეტაპების ალგორითმი.
7. ჩამოაყალიბეთ თუ როგორ უნდა მოხდეს სტრატეგიული დაგეგმვის ორგანიზება?
8. განიხილეთ სტრატეგიების შემუშავების განსჯა ბიზნესს დონეზე მაიკლ პორტერის მიხედვით;
9. ჩამოაყალიბეთ კორპორაციის სტრატეგიული განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებები.

ტესტები თვითშემოწმებისთვის თავი 30

1. ფინანსური მენეჯმენტი არის ფინანსურ სფეროში მმართველობითი გადაწყვეტილებების შემუშავებისა და მიღების:
 - ა) კონცეფციების, ისტრუმენტების, წყაროების, მეთოდების, ალგორითმების ერთობლიობა
 - ბ) კონცეფციების და ისტრუმენტების ერთობლიობა
 - გ) წყაროებისა და მეთოდების ერთობლიობა
 - დ) მეთოდებისა და ალგორითმების ერთობლიობა.

სწორი პასუხია: ა)
2. მცირე და საშუალო კომპანიათა ეკონომიკური სტრატეგიის ტიპებია:
 - ა) ვიოლენტური სტრატეგია
 - ბ) პატენტური სტრატეგია
 - გ) კომუტანტური სტრატეგია
 - დ) ექსპლერენტული სტრატეგია

სწორი პასუხია: ა); ბ); გ); დ)
3. განვითარებულ ქვეყნებში მცირე და საშუალო ბიზნესის ძირითადი ფორმებია:
 - ა) ლიზინგი
 - ბ) სუბარენდა
 - გ) ფრანჩაიზინგი
 - დ) ლიცენზიური შეთანხმებანი
 - ე) ვენჩურული დაფინანსებანი.

სწორი პასუხია: ა); ბ); გ); დ); ე)

4. კომპანიის ფინანსური არამდგრადობა ფულადი ნაკადების:

- ა) მოცულობასთან არის დაკავშირებული
- ბ) „არითმიასთან“ არის დაკავშირებული
- გ) შემოდინებასთან არის დაკავშირებული
- დ) გადინებასთან არის დაკავშირებული.

სწორი პასუხია ბ)

5. ფინანსურ მენეჯმენტში არსებობს ცნება „ღირებულება“, რომელიც არის:

- ა) აქტივების, ვალის, აქციების, კაპიტალის, კორპორაციის ღირებულება
- ბ) აქტივების, ვალის და აქციების ღირებულება
- გ) აქციების, კაპიტალის და კორპორაციის ღირებულება
- დ) ვალის, აქციების და კაპიტალის ღირებულება.

სწორი პასუხია ა)

6. კორპორაციის ეკონომიკური ღირებულება არის:

- ა) მომავალი შემოსავლების ღირებულება
- ბ) მომავალი შემოსავლების მიმდინარე (დაყვანილი) ღირებულება
- გ) მოავალი შემოსავლების მოცულობა
- დ) მოამვალი შემოსავლებისა და ხარჯების სხვაობა.

სწორი პასუხია ბ)

7. კორპორაციული აქციონერული ფასეულობის ზრდის ფაქტორებია:

- ა) გაყიდვების ზრდა, საოპერაციო მარჟინალური მოგება, გადასახადების განაკვეთი, ინვესტიციები კაპიტალში, ინვესტიციები აქტივებში, კაპიტალის საშუალოშეწონილი ღირებულება, კონკურენტული პერიოდი;
- ბ) გაყიდვების ზრდა, საოპერაციო მარჟინალური მოგება, გადასახადების განაკვეთი;
- გ) გადასახადების განაკვეთი, ინვესტიციები კაპიტალში, ინვესტიციები აქტივებში;
- დ) ინვესტიციები აქტივებში, კაპიტალის საშუალოშეწონილი ღირებულება, კონკურენტული პერიოდი;

სწორი პასუხია: ა)

8. ფინანსური მენეჯმენტის ტრადიციული ფუნქციებია:

- ა) ფინანსური დაგეგმვა და აღრიცხვა და კონტროლი
- ბ) აღრიცხვა და კონტროლი და ფასწარმოქმნა
- გ) ფასწარმოქმნა, ფინანსური დაგეგმვა, აღრიცხვა და კონტროლი
- დ) ფინანსური დაგეგმვა და ფასწარმოქმნა.

სწორი პასუხია გ)

ნაწილი II. განაყოფი მეორე. ბიზნესის ადმინისტრირების სადოქტორო პროგრამა - სემინარულ-პრაქტიკული თემების საკითხები:

1. სამეცნიერო სტატია. ზურაბ ლიპარტია: „საქართველოში სახელმწიფო პროგრამული ბიუჯეტირების სრულყოფის მეთოდოლოგიური მიდგომები“

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 115-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალების კრებული “თანამედროვე ეკონომიკა, ეკონომიკური მეცნიერება და ეკონომიკის პანდემიური პრობლემები: გამოწვევები, გადაჭრის გზები” (17-18 ოქტომბერი, 2020) პლენარული სხდომა (იხ. გვ. 90-93 სტატია).

ანოტაცია. სტატიაში განხილულია ქვეყანაში ეკონომიკური აზრის განვითარების პროცესში სახელმწიფო (საჯარო) ფინანსური პოლიტიკისა და მმართველობითი გა-დაწყვეტილების ოპტიმა-ლურობის დონის, შედეგზე ორიენტირებული პროგრამული ბიუჯეტირების სრულყოფის მეთოდოლოგიური მიდგომები. საქართველოში, საბიუჯეტო სისტემის შედეგების ეკონომიკური ეფექტიანობის შეფასების პოზიციე-ბიდან გამომდინარე, მაკროეკონომიკური პოლიტიკის განვითარება იძლევა შესაძლებლობას საჯარო ფინანსების მართვის ეფექტურობის გასაუმჯობესებლად; შესაბამისად, შედეგზე ორიენტირებული საბიუჯეტო სისტემის განვითარების მეთოდოლოგიური მიდგომების, შემოთა-ვაზებული საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის ანალიზურ-შემფასებელი სისტემების გამოყენებით სახელმწიფო ბიუჯეტის მიზნობრივი პროგრამების შემუშავებას, ეკონომიკური ფაქტორების გამოყენების შესაბამისი მექანიზმების სამეწარმეო პრაქტიკაში დანერგვა-დასამკვიდრებლად საქართველოში.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური აზროვნება; ეფექტური მართვის პრინციპები; პროგრამული ბიუჯეტირების მეთოდოლოგიური მიდგომები; ქვეყანაში არსებული ტერიტორიულ-კონფლიქტური სიტუაციების გადაწყვეტის ხელშემწყობი სახელმ-წიფო ფინანსების მართვის მექანიზმი.

პრობლემის დასმა

საჯარო ფინანსების ადმინისტრირების კონტექსტში სახელმწიფო ფინანსების მართვაში, შედეგზე ორიენტირებული პროგრამული ბიუჯეტირების მნიშვნელობის, როლისა და გავლენის განხილვა, სახელმწიფო ხარჯების მართვის რეფორმირების მეთოდებისა და ინსტრუმენტების გამოყენების მიდგომების კვლევა, ფრიად აქტუალურ პრობლემას წარმოადგენს. როგორც ცნობილია, თანამედროვე, საერთაშორისო საუკეთესო პრაქტიკით მიღებულია, რომ ყველა საბიუჯეტო

სისტემამ უნდა განა-ხორციელოს ურთიერთშემცდები და ურთიერთდამოკიდებული ამოცანები, როგორცაა: 1) საერთო ფისკალური დისციპლინის დაცვა; 2) რესურსების განაწილება სახელმწიფო პრიორიტეტების შესაბამისად; 3) მომსახურებათა ეფექტიანობის ხელშეწყობა.

გამოწვევების ანალიზი

სტატიაში მიმოხილულია სხვადასხვა განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნების შედეგზე ორიენტირებული პროგრამული ბიუჯეტირების დანერგვის გამოცდილება. შესაბამისად, საერთაშორისო მასშტაბით არსებული პრაქტიკის მიხედვით განხილულია პროგრამული ბიუჯეტირების დანერგვის ძირითადი მიმართულებები, მეთოდები და შედეგები. მოცემულია საერთაშორისო საუკეთესო პრაქტიკის მიხედვით პროგრამების გავლენის შეფასების თანამედროვე, აპრობირებული მეთოდოლოგიური მიდგომები და გაანალიზებულია შედეგზე ორიენტირებული საბიუჯეტო დაგეგმვის საერთაშორისო საუკეთესო პრაქტიკის მაგალითები [1].

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა აშშ-ს, კორეის, კანადის, დიდი ბრიტანეთის და სხვათა გამოცდილება შეფასების ინდიკატორების შერჩევის საკითხში, რომელიც ქმნის სტიმულებს ბიუჯეტის დაგეგმვის დროს მაღალეფექტიანი პროგრამებისთვის და იძლევა დაბალეფექტიანი პროგრამებისთვის ასიგნებების შემცირების საფუძველს. დანახარჯი-ეფექტიანობის მეთოდის საშუალებით გაანალიზებულია მოცემულ ალტერნატივებს შორის საუკეთესო ვარიანტი, არსებული პრაქტიკა და გამოწვევები. კვლევები მოწმობს, რომ ზოგიერთი განვითარებული, წარმატებული ქვეყანა, ბოლო ოცი წლის განმავლობაში ინტენსიურად ახორციელებდა შედეგზე ორიენტირებული ბიუჯეტირების დანერგვასა და მის საბიუჯეტო სისტემაში ინტეგრირებას.

სხვადასხვა ქვეყანამ რეფორმის ეტაპებისა და განხორციელების თავისებურებების გათვალისწინებით მეტ-ნაკლებად მეტი ან ნაკლები დრო მოანდომა, მაგალითად, კანადის შემთხვევაში პროგრამების შეფასების მეთოდოლოგია და პროგრამების მართვის ახლებური პოლიტიკა მოქმედებაში მოვიდა გასული საუკუნის 70-იანი წლების ბოლოს [2].

აშშ-ის საბიუჯეტო სისტემის მართვის კონტექსტში ეფექტიანობის ინდიკატორების შესახებ ინფორმაციის ინტეგრირება გაცილებით ადრე დაიწყო (1947 წელს როცა ჰუვერის კომისია ჩამოყალიბდა და აქტიურად პოზიციონირებდა ეფექტიანობის შესახებ ინფორმაციის გამოყენება/დანერგვისათვის, შესაბამისად, ბიუჯეტის დაგეგმვის საუკეთესო მეთოდის მაძიებლები პროგრამის ფინანსური დაგეგმარების სისტემის შემუშავების საკითხთან მივიდნენ. საბიუჯეტო პროგრამების დაგეგმვის სისტემის შემუშავება (PPBS) აშშ-ს მთავრობაში 1965 წელს განხორციელდა. იგი წარმოადგენდა პროგრამებს შორის რესურსების განაწილების ინსტრუმენტს და ძირითადად სამი ფაზისაგან შედგებოდა.

დაგეგმარების ფაზაში გამოყენებული იყო სისტემების ანალიზი, რათა განსაზღვრულიყო პროგრამის ამოცანები და მიღებულიყო მასთან დაკავშირებული

გადაწყვეტილებები. პროგრამების დაგეგმვის ეტაპზე ხდებოდა არსებული საშუალებების განხილვა და მათი დაგეგმარების ფაზისას განსაზღვრულ გადაწყვეტილებებთან შედარება. სხვადასხვა საქმიანობები ჯგუფდებოდა გრძელვადიან პროგრამებად, რის შემდგომაც ხდებოდა მათი შეფასება და შედარება.

შესაბამისად, აშშ-ში თანამედროვე სისტემის განვითარება დღესდღეობით ეფუძნება შედეგზე ორიენტირებულ მართვას, რომელიც ფედერალურ დონეზე სამართლებრივად, საკანონდებლო დონეზე რეგულირდება (US Modernization Act of 2010), სადაც განსაზღვრულია და ინტეგრირებულია სტრატეგიული დაგეგმვისა და საბიუჯეტო პროგრამების მართვის მექანიზმები. ფედერალურ დონეზე კოორდინაციისთვის შექმნილია პრეზიდენტის მართვისა და ბიუჯეტის სამსახური (Office of Management and Budget-OMB), რომელმაც ფედერალური პროგრამების შესაფასებლად 2002 წლიდან დაიწყო და მოქმედებაში მოიყვანა მეთოდოლოგია პროგრამათა შეფასების სარეიტინგო სისტემის სახით, რომლის უპირველესი მიზანიც იყო GPRA-ის კრიტერიუმების მიხედვით ფედერალური ორგანიზაციების დაგეგმვისა და ანგარიშგების გაუმჯობესება [3].

დიდი ბრიტანეთის გაერთიანებული სამეფოს ბიუჯეტირების სისტემა ერთ-ერთი განვითარებული და კარგად ორგანიზებული სისტემაა. იგი ეფუძნება ბიუჯეტირების მიზნობრივი მაჩვენებლების იდენტიფიცირებას, ანუ ისეთ მექანიზმებს, სადაც საჯარო მომსახურებები სახელშეკრულებო სისტემაზეა აწყობილი. ინგლისში საჯარო მომსახურების შეთანხმების სისტემა 1998 წელს ბლერის მმართველობის დროს დაინერგა. ახალი სისტემის მიზანი გაზრდილი დაფინანსების პირობებში საჯარო ფინანსების ეფექტიანად განკარგვა იყო.

დოკუმენტის სახე	PSA ელემენტები
საჯარო მომსახურების შეთანხმების სისტემა (PSA - Public Service Agreements)	-მიზნები და ამოცანები, რომელთა მიღწევასაც ისახავს მიზნად საჯარო უწყება; -მისაღწევი შედეგების მიზნობრივი მაჩვენებლები, რომლებიც აწესებს ნათულ და გასაღებ მიზნობრივ მაჩვენებელს თითქმის ყველა ამოცანისათვის;
PSA 2	-ოფიციალური მითითება, თუ ვინ არის პასუხისმგებელი აღნიშნული მიზნობრივი მაჩვენებლის მიღწევაზე; -მინიმალური მიზნობრივი მაჩვენებლები პრიორიტეტული სფეროს პროგრამისათვის
PSA 3	-„სტანდარტები“, რომლებიც განსაზღვრავს უკვე მიღწეული მიზნობრივი მაჩვენებლების საფუძველზე და მიზნად ისახავს წინა პერიოდში წარმატებით განხორციელებული პროგრამების ეფექტიანობის შენარჩუნებას.

ნახ. 1. საჯარო მომსახურების შეთანხმების სისტემის (PSA) სტრუქტურა

საჯარო მომსახურების შეთანხმების სისტემის (PSA - Public Service Agreements)-ს ფარგლებში ეფექტიანობის შესახებ მონაცემები განხილულია როგორც ცენტრალურ ხაზინასა და მხარჯავ უწყებებს შორის ხარჯვის შესახებ მოლაპარაკებების შემადგენელი ნაწილი. აღსანიშნავია რომ პროცესი, რომელიც მოიცავს უწყებებს შორის ურთიერთობას არ არის მექანიკური. ეს უკანასკნელი გულისხმობს PSA-ით განსაზღვრული მოთხოვნების შესრულებას. შესაბამისად, გაზრდილი მოთხოვნებისა და სტანდარტების დანერგვის კვალდაკვალ გაიზარდა მხარჯავი დაწესებულებების უნარები, უკეთ მომსახურებოდნენ ეფექტიანობის შესახებ ანგარიშგებას, რაშიც, ბუნებრივად, ხაზინასთან ერთად, დიდი წვლილი შეიტანა ინგლისის უმაღლესმა აუდიტორულმა ორგანომ. PSA-ს სტრუქტურა შემდეგი ელემენტებისაგან შედგებოდა (იხ. ნახაზი 1).

კორეაში რეფორმები აშშ-ს მოდელის ნაირსახეობას წარმოადგენდა და საფეხურეობრივად და ეტაპობრივად განხორციელდა.

ავსტრალიური ბიუჯეტირების სისტემა ითვლება დაწინაურებულ, განვითარებულ სისტემად. ავსტრალიის განვითარებული სისტემა გამოიხატება უპირველეს ყოვლისა სისტემის მახასიათებლებში. კერძოდ, ავსტრალიის ბიუჯეტირების სქემას ახასიათებს შეფასების ინდიკატორების კარგად სტრუქტურირებული მეთოდოლოგიური ბაზისი. ანუ პროგრამების და ქვეპროგრამების შედეგების შეფასების მეთოდოლოგია იყენებს კარგად დეტალიზებულ პროდუქტიულობის, ეკონომიურობისა და ეფექტიანობის მახასიათებლებს.

ავსტრალიაში საჯარო ფინანსების მართვის კონტექსტში 1999-2000 წლებში განხორციელდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ცვლილება. მათ შორის საჯარო ფინანსების საბუღალტრო მეთოდოლოგიური მიმართულებით. შესაბამისად, გაიზარდა ეფექტიანობის შესახებ ინფორმაციის ანალიზის საშუალებები და ანგარიშგების ხარისხის სტანდარტი. ავსტრალიამ ასევე წარმატებით განახორციელა ე.წ. სუპერ სამინისტროთა (ანუ მსხვილი დაფინანსების პორტფელური სამინისტროების) რეფორმა, სადაც სამინისტროები პასუხისმგებლნი იყვნენ თავიანთ სექტორებში პრიორიტეტების განსაზღვრაზე. ამ ორგანიზაციულმა მოწყობამ გააადვილა ხარჯვითი პროგრამების შემადგენ-ლობაში ცვლილებების შეტანის პროცესი, რომელიც, შესაძლოა, სასარგებლო ინსტრუმენტი იყოს ადმინისტრაციულ სისტემებში ფუნქციონირების ეფექტურობაზე ორიენტაციის გაუმჯობესებისა და სასურველი სტრუქტურული ცვლილებების განხორციელებისათვის.

ამრიგად, პროგრამული ბიუჯეტირების დანერგვის ძირითადი მიმართულებების შეფასება-ანალიზი უჩვენებს, რომ თანამედროვე განვითარებულმა ბიუჯეტირების სისტემამ უნდა უზრუნველყოს სამ საკვანძო საკითხზე ფოკუსირება, კერძოდ:

- 1) დაფინანსების კონტროლი და კანონმდებლობასთან შესაბამისობა;
- 2) საჯარო ფინანსების მართვით მაკროეკონომიკური და ფინანსური სტაბილიზაციის უზრუნველყოფა;

3) რესურსების განაწილების ეფექტიანობა.

შესაბამისად, შედეგზე ორიენტირებული პროგრამის გავლენისა და რეგულირების შეფასების მეთოდებისა და მიდგომების გამოყენებით, სახელმწიფო აძლიერებს სახელმწიფო ფინანსების მართვის კონტექსტში დაფინანსების მიზნობრიობისა და შედეგზე ორიენტირებულობის ფაქტორს, შესაბამისად, აძლიერებს მთლიანობაში სახელმწიფო ფინანსების მართვას, სახელმწიფო დანახარჯების ეფექტიანობასა და ეფექტურობას [4]

პროგრამის გავლენის შეფასება (Impact Assessment). საბოლოო შედეგების შეფასება წარმოადგენს პროგრამის შეფასების ერთ-ერთ ფორმას, რომელიც, რეგულირების გავლენის შეფასებასთან (RIA-Regulatory Impact Assessment) ერთად, ფართოდაა დანერგილი საზღვარგარეთის სხვადასხვა ქვეყნებში მათ შორის, როგორც პროგრამის წინასწარ შეფასების, ასევე მისი განხორციელების პროცესში და უკვე შესრულების შემდგომ ეტაპზე პროგრამაში წარმოდგენილი მიზნების მიღწევის შეფასებას. შესაბამისად, პროგრამის გავლენისა და რეგულირების გავლენის შეფასება საშუალებას იძლევა შეფასდეს პროგრამების დადებითი და უარყოფითი მხარეები და განისაზღვროს მათი პოტენციური გავლენა. გავლენის შეფასების და რეგულირების გავლენის შეფასების ძირითადი ელემენტები მოიცავს ყველა იმ ანალიტიკური ინსტრუმენტის სპექტრს, რომელიც აუცილებელია საბოლოო შედეგების/გავლენის შესაფასებლად.

დანახარჯების ეფექტიანობისა და დანახარჯებისა და სარგებლიანობის ანალიზი (Cost Effectiveness and Cost-Benefit Analysis) წარმოადგენს პროგრამების ფარგლებში მიღწეული შედეგების გათვალისწინებით ათვისებული რესურსების ეფექტიანობის შეფასების მეთოდოლოგიურ საშუალებას. როგორც უკვე აღინიშნა, პროგრამის გავლენის შეფასების ძირითად სირთულეს წარმოადგენს ალტერნატიული რეალობის იდენტიფიცირების პრობლემა, რაც საჭიროა პროგრამის წმინდა ეფექტის დასადგენად და გულისხმობს რეალობასა და რეალობის პოტენციურ (პროგრამის განხორციელების გარეშე) განვითარებას შორის განსხვავების იდენტიფიცირებას.

ალტერნატიულ რეალობასთან დაკავშირებული პრობლემის გადასაჭრელად არსებობს სხვა მეთოდიც. კერძოდ, ხდება შესადარისი ჯგუფის შექმნა, რომელიც თითქმის პროგრამის მონაწილე ჯგუფის იდენტურია და მათ შორის მთავარ განსხვავებას პროგრამაში მონაწილეობა წარმოადგენს. შესაბამისად, რეგულირების გავლენის შეფასების მეთოდოლოგიის გამოყენება და მისადაგება სხვადასხვა პროგრამებზე და ქვეპროგრამებზე სასარგებლოა სხვადასხვა სახის საკანონმდებლო თუ არასაკანონმდებლო წინადადებების/ინიციატივების შეფასების კონტექსტში.

საქართველოში მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების შეფასებაში შედეგზე ორიენტირებული სახელმწიფო ბიუჯეტის მიზნობრივი პროგრამების შემუშავება, ასევე, კონფლიქტის დარეგულირებისათვის ეკონომიკური ფაქტორების გამოყენებით, რეალურად ეფუძნება პრაგმატულ მიდგომას. კერძოდ, ჩვენ ვეთანხმებით აკადემიკოს მიხეილ ჯიბუტის მოსაზრებას, რომ აფხაზეთში, კონფლიქტის ზონაში - „ფაქტი ერთია, კონფლიქტის მოგვარება არ შეუძლია არც

კონცეფციას, არც არასამთავრობო ორგანიზაციებს, არც მხოლოდ ფულსა და საერთაშორისო დახმარებას - ის უნდა მოაგვაროს სახელმწიფომ- ხელისუფლებამ. ნდობა - დევნილების დაბრუნება - სტატუსი - აი საფეხურები, რომლებიც უნდა იქნეს გავლილი. პირველი საფეხურის დასაწყებად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს გალი-ზუგდიდის ეკონომიკური განვითარების ზონა— [5; 64].

კვლევების შემდგომ ეტაპებზე იკვეთება ასევე პროფესორ დავით ჯალაღონიას მეცნიერული ხედვა, რომ „ქართულ-აფხაზური პრობლემების მოგვარების გზაზე სავაჭრო -ეკონომიკური ურთიერთობების შემდგომი სრულყოფა და კონფლიქტის ტრანსფორმაციის ევოლუციური გზა საკითხის დარეგულირების მნიშვნელოვან წინაპირობად გვევლინება— [6, 135-140]. სამეცნიერო კვლევის - „ტრანს-ენგურის სავაჭრო გზა ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში— ავტორი ეყრდნობა რა ბრიტანული ორგანიზაციის „International Alert—ის (2013. www.international-alert.org) მიერ ჩატა-რებული კვლევის შედეგებს, სამართლიანად ასკვნის, რომ გასახორციელებელია მნიშვნელოვანი ღონისძიებები ოკუპირებული აფხაზეთის ეკონომიკის გასაჯანსაღებლად.

დასკვნა

ჩატარებული კვლევა ადასტურებს, რომ საქართველოში საბიუჯეტო პროცესის სრულყოფისა და გაუმჯობესებისთვის საჯარო ფინანსების მართვის პროცესში პროგრამათა შეფასების სისტემატიზებული მექანიზმის არარსებობის (მიღწეული შედეგებისა და გავლენის შეფასება მხოლოდ შეფასების ინდიკატორების საშუალებით ხდება) პრობლემის გადაწყვეტისა და საბიუჯეტო სახსრების ეფექტიანი მართვის უზრუნველსაყოფად ნაშრომში შემოთავაზებულია ზემოთ აღნიშნული პრობლემის გადაჭრის ალტერნატივები და დანახარჯი - ეფექტიანობის ანალიზის მექანიზმის დანერგვის საფუძვლები.

შესაბამისად, რეკომენდებულია გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის შეფასების დეტალური სისტემის შემუშავება და ეტაპობრივად მისი დანერგვა. მაგალითად, ქვეყანაში გარე აუდიტის სისტემის შექმნა. ჩვენი შეფასებით, ასევე სასარგებლო იქნება შეფასების მეთოდოლოგიის მომზადება ისეთ სფეროებში, როგორიცაა: ჯანდაცვა, განათლება და სოციალური დახმარება. ამასთანავე, შეფასების მეთოდის შემუშავებისას აუცილებელია ისეთი ძირითადი მომენტების გათვალისწინება, როგორიცაა: განხორციელებადობა, ხელმისაწვდომობა, კონფლიქტური სიტუაციები, ეთიკური საკითხები და სხვ.

ამრიგად, ქვეყნის ეკონომიკის საჯარო ფინანსების მართვის ეფექტურობის გასაუმჯობესებლად, შედეგზე ორიენტირებული საბიუჯეტო სისტემის განვითარების მეთოდოლოგიური მიდგომების, შემო-თავაზებული საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის ანალიზურ-შემფასებელი სისტემების გამოყენებით, შესაძლებელი იქნება საქართველოს სახელისუფლებო და ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ საჯარო ფინანსების ეფექტური მართვისა და ქვეყანაში არსებული ტერიტორიული კონფლიქტური სიტუაციების გადაწყვეტის ხელშეწყობის ეკონომიკური ფაქტორების გამოყენების შესაბამისი მექანიზმების შემუშავება პროგრამული ბიუჯეტირების მეთოდოლოგიების პრაქტიკაში დანერგვა-დასამკვიდრებლად საქართველოში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ლიპარტია ზ, შერაზადიშვილი ბ. – „ეკონომიკური აზროვნების განვითარების მეთოდოლოგიური ასპექტები, კონფერენცია - „ეკონომიკური აზროვნება: თანამედროვე რეალიები და პროგნოს-ტიკული შესაძლებლობები—. (ინგლისურ ენაზე - Methodological Aspects of Economic Thinking Development) უკრაინა, კიევი, 19 აპრილი, 2019. E-Mail: kpeof@kneu.edu.ua.
2. რიჩარდ ალენი, დანიელ ტომასი. „სახელმწიფო ხარჯების მართვა— ცნობარი გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის, OECD, პარიზი, 2001.
3. ობოლაძე დ. „შედეგზე ორიენტირებული საბიუჯეტო სისტემის ოპტიმიზაცია საქართველოში—, ავტორფერატი, დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად. თბ., სტუ. 2019.
4. სახელმწიფო აუდიტის სამსახური, „შედეგზე ორიენტირებული ბიუჯეტირება, უკეთესი პრაქტიკის სახელმძღვანელო მომზადებულია სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის მიერ, 2016.
5. ჯიბუტი მ. აფხაზეთში (საქართველო) კონფლიქტის გადაწყვეტის ხელშეწყობა ეკონომიკური ფაქტორების გამოყენებით. საგამომც.სახლი. „ინოვაციათბ., 2007. 168 გვ.
6. ჯალაღონია დ. სტატია „ტრანს-ენგურის სავაჭრო გზა ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია. თბ., 2016. 10-11 ივნისი.

Zurab Lipartia

METHODOLOGICAL APPROACHES TO PERFECTION STATE SOFTWARE BUDGETING IN GEORGIA

Summary

The article discusses the methodological approaches to improving the state (public) financial policy and the level of optimism of governance decision-making, result-oriented progressive budgeting in the process of economic development in the country. In Georgia, given the position of assessing the economic efficiency of the budget system outcomes, the development of macroeconomic policy provides an opportunity to improve the efficiency of public finance management. Accordingly, developing methodological-logical approaches to the development of a result-oriented budget system, using the best international practice analytical-evaluation systems, developing targeted state budget programs, introducing economic factors into Georgia's business practice.

Keywords: *economic thinking; Principles of effective management; Methodological approaches to program budgeting; Mechanism for the management of territorial finance to promote the resolution of territorial-conflict situations in the country.*

2. ეკონომიკური აზროვნების განვითარების

მეთოდოლოგიურ-გამოყენებითი ასპექტები

ეკონომიკური აზროვნების განვითარების მეთოდოლოგიურ-გამოყენებითი ასპექტების მიმოხილვას საქართველოში მიეძღვნა ერთობლივი სამეცნიერო სტატია,

რომელიც განხილეს საერთაშორისო სამეცნიერო - პრაქტიკულ კონფერენციაზე „ეკონომიკური აზროვნება: თანამედროვე რეალიები და პროგნოზული შესაძლებლობები“ (უკრაინა, ქ.კიევი), კიევის ვადიმ გეტმანის სახელობის ნაციონალური ეკონომიკური უნივერსიტეტის მიერ ორგანიზებული 2019 წლის 19 აპრილს. **იხ. სამეცნიეროსტატია: ლიპარტია ზურაბ**, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. zlipartia@yahoo.com **შერაზადიშვილი ბესიკ**, საჯარო მმართველობის აკად. დოქტორი. ასისტ-პროფესორი. besik_geo@yahoo.com

რეზიუმე

წინამდებარე სტატიაში განვიხილავთ ეკონომიკური აზრის განვითარების პროცესში ადამიანთა ურთიერთობის კრიტერიუმების, ეკონომიკური ზრდის კანონზომიერებისა და ფაქტორების ერთობლიობას, რომელიც იძლევა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მრავალი ძირითადი ეკონომიკური კატეგორიების ტრადიციული გაგების გადასინჯვის შესაძლებლობასა და მართვის სამეურნეო მექანიზმის რადიკალური გარდაქმნის აუცილებლობას. ეკონომიკური აზროვნების განვითარებით შესაძლებელი ხდება დასაბუთდეს მმართველობითი გადაწყვეტილების ოპტიმალურობის დონე, შეფასდეს საქმიანობის შედეგები და პროგნოსტიკული შესაძლებლობების პერსპექტივები ეკონომიკური ეფექტიანობის პოზიციებიდან.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური აზროვნება; სისტემური ანალიზი; ფინანსური რისკი; ეფექტური მართვის პრინციპები; კონკურენციის ანალიზი; ფინანსური სტრატეგიული მართვა; ბიზნეს პროცესების რეინჟინერია; რეიტინგული შეფასების სისტემა.

ეკონომიკური აზროვნება, რომელიც მოიცავს მოვლენებისა და პროცესების ცოცხალ განჭვრეტას, საზოგადოებაში წარმოშობილი ეკონომიკური მოვლენების შემეცნების უმნიშვნელოვანესი მომენტია, რომელიც აბსტრაქტული აზროვნებისა და განზოგადებული დასკვნების საფუძველზე უზრუნველყოფს პრაქტიკული წინადადებების შემუშავებას საკვლევი მოვლენების შემდგომი განვითარებისათვის. ეკონომიკური ანალიზის მეთოდით შეისწავლება ეკონომიკურ მოვლენებზე ცალკეული ფაქტორების გავლენა, მათ ეძლევათ რაოდენობრივი დახასიათება, რაოდენობრივი ცვლილებების თვისებრივში გადასვლით ხდება ახლის, პროგრესულის აღმოცენება და ამ ნიადაგზე შესაძლებელი ხდება მოვლენის განვითარების პროგნოსტიკული პერსპექტივების გამოვლენა.

საქართველოს ეკონომიკის გადასვლა საბაზრო ურთიერთობებზე დღის წესრიგში აყენებს ეკონომიკური პროცესებისა და საზოგადოებაში მიმდინარე მოვლენების ახლებურად გააზრების საჭიროებას, პრაქტიკაში გამოყენებად სხვადასხვა ეკონომიკური კანონებისა თუ კატეგორიების ახალ გარემოში ფუნქციონირებისათვის საჭირო სამართლებრივი და ეკონომიკური მექანიზმების შექმნას, რომელიც შესაძლებელია ეკონომიკური ანალიზის მეშვეობით.

საქართველოში საბაზრომექანიზმებთანადაპირებული ეკონომიკურ-ანალიზურ-შემფასებელის სისტემებით მართვის პრობლემების გამოწვევების პრაქტიკის ანალიზი

მოწმობს, რომ „დამოუკიდებელ სუვერენულ სახელმწიფოთა საბაზრო ეკონომიკების ურთიერთობანი ჰორიზონტალური საბაზრო კავშირების გამო მოიცავს არა მარტო ქვეყნის შიგა, არამედ სხვა ქვეყნებთან საბაზრო საინვესტიციო და საწარმო-ტექნიკურკავშირებსაც. ეს ურთიერთობები მოითხოვენ მართვის განხორციელებას თანამედროვე მარკეტინგის პოზიციებიდან [1].

ეკონომიკური ანალიზის საგნის გამოყოფა და დამოუკიდებელ სამეცნიერო დისციპლინად ჩამოყალიბება მეოცე საუკუნის დასაწყისში მატერიალური დოვლთის შესაქმნელად განაპირობა ადამიანის მიზანშეწონილმა საქმიანობამ, რომელიც მეტად რთულ და მრავალმხრივ ეკონომიკურ პროცესებს მოიცავს.

საქართველოში, მსოფლიო გლობალური პროცესების ჭრილში, ეკონომიკური სისტემის გარდაქმნების მიმდინარე მაკროეკონომიკური პოლიტიკის შეფასებით, ორთოდოქსული („ძვირი ფულის“) ტიპის, ე.წ. ლიბერალურ-მონეტარულ პოლიტიკაზე იყო ორიენტირებული. კერძოდ, „საქართველოს ხელისუფლებამ ეკონომიკის რეფორმირების თანამედროვე ეტაპზე, თავი ვერ დააღწია შეზღუდულ მენტალურ აზროვნებას. საქართველოს სჭირდება არა ნეოკლასიკურ თეორიაზე აგებული მკაცრი ფისკალური და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა, (ისიც თავისებური შოკია), არამედ ისეთი ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც ეტაპობრივად, ევოლუციური განვითარების გზით, ენდოგენური ფაქტორების ეფექტიანი გამოყენებით მიგვაახლოებდა ცივილიზირებულ ქვეყნებს, [2].

ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის პროცესში, რომელიც წარმართება ეკონომიკური ინფორმაციის სისტემის მაჩვენებელთა შესწავლა-შეფასებით, კერძოდ საგეგმო, საადრიცხვო, საანგარიშო და სხვა წყაროების საფუძველზე, შეისწავლება ობიექტური და სუბიექტურ ფაქტორების ზემოქმედება საწარმოთა სამეურნეო პროცესების და საქმიანობის საბოლოო შედეგებზე, რომელიც მოიცავს მათში შემავალი ცალკეული ერთეულების (ფილიალების), რგოლების სამეურნეო საქმიანობებსაც.

თანამედროვე ეტაპზე ეკონომიკურ ანალიზს აქვს განვითარებული მეთოდ-ოლოგიური სისტემა, რომელიც შემდგომ დახვეწასა და გაღრმავებას მოითხოვს. ქვეყნის ეკონომიკის, მისი ყველა დარგის, მართვის რთული ფუნქციების შესრულებისათვის ეკონომიკური ანალიზი მოწოდებულია შეიმუშაოს კონკრეტული მეცნიერულად დასაბუთებული დასკვნები, რომლებსაც უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვთ ოპტიმალური ვარიანტების შერჩევისათვის და განვითარების პროგნოზირებისათვის.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მეცნიერულად დასაბუთებული სტრატეგიული და ოპერატიული (მიმდინარე) გეგმების შედგენის მოთხოვნილება საკმაოდ იზრდება. ანალიზური ეკონომიკური გაანგარიშებიდან გამომდინარე საფუძვლიანი ანალიზით მიღებული შედეგები წარმოადგენს ბიზნეს-გეგმის შედგენის აუცილებელ მასალას და პერსპექტიული პროგნოზირების წყაროს შესაბამისად, იზრდება ეკონომიკური ანალიზის როლიც ეკონომიკური სუბიექტების განვითარების ობიექტური პროპორციებისა და საქმიანობის საბოლოო სამეურნეო-საფინანსო შედეგების ფორმირებაში, რომლებიც ყალიბდება ობიექტური და სუბიექტური

ფაქტორების ზემოქმედებით და შეისწავლება ეკონომიკური ინფორმაციის სისტემის საფუძველზე.

კორპორაციული საქმიანობის ანალიზის ობიექტებია ყველა მხარე: პროდუქციის, სამუშაოების, მომსახურების წარმოება და რეალიზაცია, დანახარჯები წარმოებაზე და რეალიზაციაზე, მოგება, რენტაბელობა და საფინანსო მდგომარეობა. ასევე, ანალიზის ობიექტია კომპანიის მიერ საწარმოო სიმძლავრეების გამოყენების, მეცნიერებისა და ტექნიკის უახლოესი მიღწევების დანერგვის, ენერგიის ხარჯვის პროგრამული ნორმების, მომჭირნეობის რეჟიმის დაცვისა და სხვა საკითხები, რომლებიც უზრუნველყოფენ კომპანიის სამეწარმეო საქმიანობის მიზნების გაუმჯობესებას. შესაბამისად, საბაზრო ურთიერთობებზე გადავლის პირობები გაზრდილ მოთხოვნილებას უყენებს ეკონომიკურ ანალიზს, რადგან იგი კორპორაციათა ფუნქციონირების შესწავლის, მართვისა და კონტროლის, შიდა ფარული რეზერვების გამოვლენისა და ამოქმედების კომპლექსური გამოკვლევის **ინსტრუმენტს** შეადგენს.

სისტემური ანალიზის გარეშე შეუძლებელია დასახული ამოცანების წარმატებით შესრულება. ეკონომიკური ანალიზის მეშვეობით, საწარმოს **მენეჯერებს** ეძლევათ შესაძებლობა, სწორად შეაფასონ გეგმის შესრულება, განვითარების დინამიკა, დოულად და სწორად მიიღონ საჭირო გადაწყვეტილებანი სამეურნეო პროცესების ნორმალური მსვლელობისათვის, საწარმოო პროგრამის (გეგმის) შესრულებისათვის. ამისთვის აუცილებელია საწარმოთა მონაცემების გაანალიზება, ნაკლოვანებების გამოვლენა და მათი აღმოფხვრის გზების დასახვა, რაც მოითხოვს, ეკონომიკური ანალიზის მეთოდოლოგიაში გაცნობიერებას, ანალიზის ჩატარების მეთოდის ცოდნას, მუშაობის შედეგების წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის პოზიციებიდან შესაფასებლად და დასაბუთებული ოპტიმალური გადაწყვეტილებების მისაღებად.

კვლევების პრაქტიკა მოწმობს, **დეტერმინირებული** ეკონომიკური ფაქტორული ანალიზის მეთოდები როგორიცაა: ინდექსური, ჯაჭვური ჩასმის, ინტეგრული და სხვ. ვერ წყვეტს განმაზოგადებელ მაჩვენებლების ცვლილებაში ცალკეული ფაქტორ-თანამამრავლის წვლილის ზუსტი რაოდენობრივი შეფასების ამოცანას. შესაბამისად, ეკონომიკური ანალიზის ჩატარების ახალი მეთოდის, რომელიც თავისუფალია ზემოთაღნიშნული ხარვეზებისაგან, შემოთავაზებულია შიგა საწარმოო რეზერვების გაზომვის ეკონომიკურ პერიოდანტა სისტემის მეთოდი, რომელიც ეყრდნობა **სისტემურ მიდგომას**.

ანალიზური კვლევების საფუძველზე იკვეთება, რომ კორპორაციების (საწარმოთა) ეფექტიანი საქმიანობის მიღწევის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია: ა) მეცნიერულად დამუშავებულ ღონისძიებათა შემუშავება და რეალიზაცია; ბ) მინიმალური დანახარჯებით მაქსიმალური მოგების მიღება და გ) კორპორაციების (დარგის) ეკონომიკური პოტენციალის ამაღლება, ფინანსური სტაბილიზაციის უზრუნველყოფა, აქტივების სტრუქტურის ოპტიმიზაცია, კონკურენტუნარიანობის ამაღლება და სხვ. [3].

ფინანსური მენეჯმენტის ძირითადი ობიექტებია **ფინანსური ნაკადები**, რაც

უშუალოდაა დაკავშირებული ანგარიშსწორების ანგარიშსა და სხვა ანგარიშებში ფინანსური საშუალებების უწყვეტ ნაკადებსა და მათ გონივრულ ხარჯვასთან. შესაბამისად, ფინანსური მენეჯმენტის ყურადღების ცენტრშია საწარმოთა (კორპორაციების) ფინანსური რესურსები და მათი ყველა ფინანსურ-ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულება მეწარმეობის ყველა სხვა სუბიექტთან.

ფინანსური მენეჯმენტის განხორციელებისთვის საჭირო **ინფორმაციების** წყაროა: ოფიციალური ბუღალტრული და სტატისტიკური ანგარიშები (ანგარიშგებები); შიდამეურნეობრივი საწარმოო (მმართველობითი) და ფინანსური აღრიცხვა; ფინანსური ანალიზი; ბიზნესგეგმის კომპონენტები; ფასების დინამიკის შესახებ ფინანსური და საბანკო ორგანიზაციების ინფორმაციები. ყოველივე ეს, კვალიფიციური დამუშავების შემდეგ, ქმნის ფინანსური მენეჯმენტის მყარ და მდიდარ საინფორმაციო საფუძველს, მმართველობითი გადაწყვეტილებების მისაღებად, მომავალი წარმატებული საქმიანობის უზრუნველსაყოფად.

თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის პირობებში კორპორაციათა ფინანსური **მენეჯმენტის გარემოსა** და საქმიანობის ასპექტით გამოიყოფა მათი ზოგიერთი **უპირატესობა**. ფინანსური მენეჯმენტის გარემოს მაკომპლექტებელი სტრუქტურის სისტემაში მნიშვნელოვანია **ფინანსური რისკის** კატეგორია, რომელიც ყველაზე რთული სტრუქტურის მქონე რისკია, რაც წარმოიშობა საპროცენტო განაკვეთის, ვალუტის გაცვლითი კურსის, ლიკვიდობის, აქციისა და საქონლის (მომსახურების) ფასის, ვალის გასტუმრებისა და კრედიტუნარიანობის მერყეობის შედეგად და პირდაპირ მოქმედებს კორპორაციების ბიზნეს საქმიანობაზე. [4]

ამასთანავე, ფინანსური მენეჯმენტის პროცესში ხშირია **გაურკვევლობასა და განუსაზღვრელობასთან** დაკავშირებული სირთულეები, როგორიცაა: 1) შეუძლებელია ფინანსური სისტემის მიმდინარე მდგომარეობის დაზუსტება მისაღები სირთულით; 2) უცნობია (ან ვერ დგინდება მოთხოვნათა სიზუსტე) მომავალი პერიოდის ფინანსური მაჩვენებლები და მათი თანამდევი პარამეტრები.

კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის **ეფექტური მართვა** მიიღწევა რიგი პრინციპების რეალიზაციით, კერძოდ: 1) კომპანიის მენეჯმენტის საერთო სისტემასთან ინტეგრი-რება. 2) მმართველობითი გადაწყვეტილებების ფორმირების კომპლექსური; 3) მართვის მაღალი დინამიზმი.; 4) ცალკეული მმართველობითი გადაწყვეტილებების შემუშავებისადმი მიდგომების ვარიანტულობა.; 5) კორპორაციის განვითარების სტრატეგიულ მიზნებზე ორიენტირებულობა.

ფინანსური მენეჯერი, რომელსაც გააჩნია მაღალი კვალიფიკაცია, შემოქმედებითი აზროვნების უნარ-ჩვევები და ზუსტად ურთიერთმოქმედებს სხვა მენეჯერებთან ერთად, ერთ-ერთ მთავარ ფიგურას წარმოადგენს კორპორაციაში (ფირმაში). მის მიერ შესრულებული ფუნქციები მეტად რთული, შრომატევადი და მრავალმნიშვნელოვანია. ფინანსური მენეჯერი, როგორც ანალიტიკოსი და ერუდ-იტი პასუხისმგებელია კორპორაციაში მიღებულ მნიშვნელოვან ტექნიკურ და სტრატეგიულ გადაწყვეტილებებზე. ასევე, ფულადი ნაკადების მართვის ორგანიზაციაზე.

კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის ეფექტური მართვა მიიღწევა რიგი

პრინციპების რეალიზაციით, კერძოდ: 1) კომპანიის მენეჯმენტის საერთო სისტემასთან ინტეგრირება. 2) მმართველობითი გადაწყვეტილებების ფორმირების კომპლექსური; 3) მართვის მაღალი დინამიზმი.; 4) ცალკეული მმართველობითი გადაწყვეტილებების შემუშავებისადმი მიდგომების ვარიანტულობა.; 5) კორპორაციის განვითარების სტრატეგიულ მიზნებზე ორიენტირებულობა.

ფინანსური მენეჯერი, რომელსაც გააჩნია მაღალი კვალიფიკაცია, შემოქმედებითი აზროვნების უნარ-ჩვევები და ზუსტად ურთიერთმოქმედებს სხვა მენეჯერებთან ერთად, ერთ-ერთ მთავარ ფიგურას წარმოადგენს კორპორაციაში (ფირმაში). მის მიერ შესრულებული ფუნქციები მეტად რთული, შრომატევადი და მრავალმნიშვნელოვანია. ფინანსური მენეჯერი, როგორც ანალიტიკოსი და ერუდიტი პასუხისმგებელია კორპორაციაში მიღებულ მნიშვნელოვან ტექნიკურ და სტრატეგიულ გადაწყვეტილებებზე. ასევე, ფულადი ნაკადების მართვის ორგანიზაციაზე, კაპიტალის ეფექტიანად გამოყენებასა და შესაბამისად, მოგების მაქსიმალიზაციაზე.

კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის მართვის ასპექტებს შორის ერთ-ერთი მთავარი და საპასუხისმგებლო სფეროს წარმოადგენს **ფინანსების სტრატეგიული მართვა**, რომლითაც მიიღწევა მართვის შემდეგი მთავარი ამოცანების გადაწყვეტა: გაკოტრებისაგან თავის არიდება; კორპორაციის კონკურენციულ ბრძოლაში წარმატების მიღწევა, საბაზრო ღირებულების მაქსიმალიზაცია; წარმოებისა და რეალიზაციის მოცულობის ზრდა; ხარჯების მინიმიზაცია; მოგების მაქსიმალიზაცია; ძირითადი საქმიანობის რენტაბელობის აუცილებელი დონის უზრუნველყოფა და სხვა. გარდამავალი ეკონომიკის მოდელის ასპექტში, მართვის მექანიზმის ადაპტაციამ დღის წესრიგში დააყენა კორპორაციის **მართვის ფუნქციებისადმი ახალი მიდგომა მისი განვითარების სტრატეგიის, ოპერატიული და გრძელვადიანი დაგეგმვისა და კონტროლის სფეროებში**. [5]

სტრატეგიის შემუშავების პროცესში მამოძრავებელი ძალების ანალიზს პრაქტიკული მნიშვნელობა ენიჭება. მამოძრავებელი ძალების ანალიზის მიზანი მდგომარეობს მთავარი და არაარსებითი მიზეზების გამიჯვნაში, რომლებმაც გამოიწვიეს დარგში ცვლილებები; ჩვეულებრივ, არაუმეტეს სამი ან ოთხი გამოყოფილი ფაქტორი შეიძლება აღმოჩნდეს მამოძრავებელი ძალა.

ეფექტიანი სტრატეგიების შემუშავებისათვის, აუცილებელია დარგში საერთო სიტუაციისა და მასში არსებული კონკურენციის დეტალური ანალიზი. კომპეტენტურად ჩატარებული გამოკვლევა მენეჯერებს უზრუნველყოფს აუცილებელი ინფორმაციით, უფრო კარგად გაიგონ მაკროგარემოს არსი, რომელშიც მოქმედებს ფირმა და ჩამოაყალიბონ კომპანიის გარე გარემოს შესაბამისი სტრატეგია.

ბიზნეს პროცესების რეინჟინირინგის (ბპრ) მართვა საბანკო საქმის მენეჯმენტში
ფინანსური მდგომარეობის რეიტინგული შეფასების სისტემა-CAMEL-ის გამოყენებით საშუალებას იძლევა კარდინალურად გაუმჯობესდეს ბანკის საქმიანობის შედეგი, რადგანაც მოიცავს საკვანძო ბიზნეს პროცესების რადიკალურ ცვლილებებს და მასთან დაკავშირებულ ორგანიზაციულ სტრუქტურას, ტექნოლოგიას, მუშაობის მეთოდებს. რეინჟინირინგის

მიზანია კომერციული ბანკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება კლიენტებთან მისი მუშაობის მეთოდების ცვლილების ხარჯზე.

თანამედროვე ეტაპზე **კომერციული ბანკის მდგრადობას არსებულ საბაზრო გარემოში განსაზღვრავს რამდენიმე ფაქტორი:** ა) კომერციული ბანკის კაპიტალური სიმყარე; ბ) ბანკის კომერციული სიდიდე; გ) კომერციული ბანკის სიმყარე; დ) ბანკის ორგანიზაციულ-სტრუქტურული სიმყარე; ე) კომერციული ბანკის ფინანსური სიმყარე.

კომერციული ბანკები დაინტერესებულნი არიან თავიანთი მომსახურების **მეთოდის მოდერნიზებით**, რათა მიაღწიონ საოპერაციო ხარჯებისა და ფასების ისეთ დონეს, რომელიც უზრუნველყოფს მათ კონკურენტულ პოზიციას. ახალი **საბანკო პროდუქტებისა და მომსახურების შემუშავება** – ეს არის ბანკის საქმიანობის **სტრატეგიის ცვლილებების რეინჟინინგი**.

საბანკო ინოვაციების **შემუშავების სტრატეგია** შეიძლება ორიენტირებული იყოს მოთხოვნაზე ან ახალი პროდუქტის შეთავაზებაზე. ამ პროცესში შესაძლებელია წარუმატებლობაც, რომელიც დაკავშირებულია სტრატეგიის არჩევასთან, ინოვაციების განვითარების წყაროების არარსებობასთან, ხელმძღვანელობის დაუინტერესებლობასთან, ბაზრის შეუსწავლევლობასთან, რეკლამის ნაკლებობასთან.

საბანკო ინოვაციების შემუშავების პროცესი შედგება შემდეგი ეტაპებისგან: ა) ახალი იდეების შემუშავება ექსპერტების შეფასებების დახმარებით; ბ) ბანკის ახალი მომსახურების სტრატეგიის ანალიზი; გ) ბანკის კლიენტების მოთხოვნის გამოკვლევა და ანალიზი; დ) ბანკის შესაძლებლობების შეფასება.

საბანკო **ბპრ-ის** დანერგვის პროცესში **მნიშვნელოვანია სტრატეგიული დაგეგვის განვითარება და სრულყოფა**, რომელიც მიზანშეწონილია დაიყოს შემდეგ ეტაპებად:

7. ბანკის უმაღლესი მენეჯერების საქმიანობის სფეროში სტრატეგიული აზროვნების დანერგვა;
8. სტრატეგიული მიზნებისა და ამოცანების შეფასების სისტემის დანერგვისათვის აუცილებელი პირობების შექმნა;
9. სტრატეგიული მენეჯმენტის ინფრასტრუქტურის შექმნა რომელიც პასუხისმგებელია სტრატეგიული მენეჯმენტის დანერგვაზე, კონტროლზე და შეფასებაზე;
10. დეტალური სტრატეგიული გეგმისა და მისი შემადგენელი ნაწილის - ქვედანაყოფების სტრატეგიული გეგმების ფორმირება (SWOT-ანალიზის ჩატარება);
11. ბანკის, ქვედანაყოფისა და თანამშრომელთა ურთიერთდამხმარე მიზნების სისტემის დანერგვა;
12. გარე გარემოს პროგნოზირებისა და მონიტორინგის, სტრატეგიების კორექტირების სისტემის დანერგვა. [6]

რეინჟინინგი საკრედიტო ორგანიზაციის ოპტიმალური გარდაქმნის რთული და

ხანგრძლივი პროცესია, რომელიც მოითხოვს მასში ბანკის ყველა ქვედანაყოფის ჩართვასა და წინა მოსამზადებელი სამუშაოების განხორციელებას.

კლევები უჩვენებს, რომ საბანკო ბიზნეს პროცესების რეინჟინინგი, რომელიც ბევრ ქვეყანაში წარმატებით ხორციელდება **მოიცავს 9 ეტაპს:**

1) **ბიზნესის** განვითარების მიმართულების განსაზღვრა; 2) პროექტის მასშტაბისა და საბოლოო მიზნების განსაზღვრა; 3) პროცესის პროექტირება; 4) ბანკის სტრუქტურისა და საკადრო პოლიტიკის განსაზღვრა; 5) ტექნოლოგიური მხარდაჭერა; 6) ინფრასტრუქტურის განსაზღვრა; 7) ბანკის შიდა პოლიტიკის და მოქმედი კანონმდებლობის ზემოქმედების **შეფასება**; 8) პროექტის განხორციელებისათვის ძალების მობილიზება; 9) პროექტის დანერგვა.

ამგვარად, მენეჯმენტის თეორიის ახალი მიმართულებების - ბიზნეს პროცესების რეინჟინინგის შესწავლა და საბანკო ბიზნესის განვითარების ფორმების სისტემური ანალიზი საზღვარგარეთის გამოცდილების მიხედვით ცხადყოფს, რომ მომავალი ამ მიმართულებას ეკუთვნის. ბანკის მოგებიანობის მაჩვენებლების სტრუქტურული ანალიზი საშუალებას იძლევა გაკეთდეს დასკვნა საბანკო შემოსავლების სფეროში იმ სიძნელეების გამომწვევი მიზეზების შესახებ, რომლებსაც ბანკი აწყდება და გამოავლინოს ის სფეროები რომლებიც მოითხოვენ განსაკუთრებულ ყურადღებას მენეჯერების მხრიდან, რათა გამოინახოს შესაძლო გზები შემოსავლებთან დაკავშირებული პრობლემების გადასაწყვეტად.

მენეჯმენტის სისტემის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს კომერციული ბანკების საქმიანობის **რეიტინგულ შეფასებას**. რეიტინგი - ეს არის რამდენიმე ბანკის საქმიანობის შეფასების მეთოდი. ყველა განვითარებულ ქვეყანაში, მათ შორის აშშ-ში, ფულად საკრედიტო პოლიტიკის და ფედერალური სარეზერვო სისტემის მარეგულირებელი ფუნქციის განხორციელების ჩარჩოებში ფართოდ გამოიყენება კომერციული ბანკების ფინანსური მდგომარეობის **რეიტინგული შეფასების სისტემა CAMEL -ი**, რომელიც შედგება: C (capital adequacy) - კაპიტალის ადეკვატურობა, შესაბამისობა; A (asset quality) - ბანკის აქტივების ხარისხი; M (management) - მენეჯმენტი; კონტროლის მეთოდებისა და კანონით დაწესებული წესების გათვალისწინებით; E (earnings) - შემოსავლები ანუ რენტაბელობა; L (liquidity) - ლიკვიდურობა.

CAMEL -ის მეთოდის მიხედვით კაპიტალის ანალიზის შემთხვევაში საკვანძო საკითხია აკმაყოფილებს თუ არა ბანკის კაპიტალის საკმარისობის მოთხოვნას. კაპიტალის ანალიზის კონცეფცია გამოიყენებს ბაზელის საერთაშორისო სტანდარტებს, კაპიტალის შეფასებისას CAMEL -ის სისტემის გამოყენებით აქტივების ხარისხის ანალიზის შედეგია საბანკო რეიტინგების განლაგება საბანკო ზედამხედველობის მიზნისათვის, იმ გამონაკლისის გარდა, როდესაც ამას მოჰყვება საზედამხედველო ღონისძიებები, თუ ბანკის მდგომარეობა აღმოჩნდება სუსტი. აქტივების ხარისხის რეიტინგის განლაგება ხდება საშუალო შეწონილი მეთოდის

გამოყენებით. აღნიშნული თანაფარდობით შეიძლება აქტივების ხარისხის რეიტინგების განლაგება CAMEL -ის სისტემის მიხედვით: 1 - მყარი; 2 - დამაკმაყოფილებელი; 3 - საშუალო; 4 - ზღვრული; 5 - არადამაკმაყოფილებელი.

შემოსავლიანობის ანალიზი საშუალებას იძლევა განისაზღვროს ბანკის ფინანსური მდგომარეობა. ამრიგად, ლიკვიდობის ანალიზი განსაზღვრავს, შეუძლია თუ არა ბანკს დროულად დააკმაყოფილოს თავისი ვალდებულება ზარალის გარეშე. ლიკვიდობა შეადგენს ბანკების ფინანსური მდგომარეობის ანალიზის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საკითხს. ლიკვიდობის სწორი მართვა მოითხოვს რომ შენარჩუნებული იყოს ლიკვიდური აქტივების საკმარისი რაოდენობა ვალდებულებების დაფარვისთვის.

შესაბამისად, ლიკვიდობის პოზიციის მიხედვით ბანკის რეიტინგების განლაგება CAMEL-ის სისტემით გაითვალისწინება რიგი ფაქტორით:ა) რეიტინგი 1 (მყარი) - ბანკის ლიკვიდური აქტივების დიდი ნაწილი; მოკლე დროში მისაღებ ფასებში სახსრების ზრდის უნარი;ბ) რეიტინგი 2 (დამაკმაყოფილებელი) - ბანკის აქტივების ლიკვიდობის საკმარისი დონე; ძირითადი დეპოზიტების სახით სახსრების არსებობა, საშუალო დონეზე მაღლა;გ) რეიტინგი 3 (საშუალო) - ლიკვიდური აქტივების საკმარისი დონე; მოკლე ვადაში სახსრების მოზიდვის შეზღუდული უნარი;დ) რეიტინგი 4 (ზღვრული) - ლიკვიდური აქტივების უმნიშვნელო დეფიციტი; სხვა წყაროებიდან სახსრების მოზიდვის სუსტი უნარი ან არარსებობა;ე) რეიტინგი 5 (არადამაკმაყოფილებელი) - ლიკვიდური აქტივების მნიშვნელოვანი დეფიციტი; სხვა ბანკებთან შედარებით ლიკვიდობის ძალზე სუსტი მაჩვენებელი. [5, 3]

ამრიგად, სიტუაციური მართვა, რომელიც აგებულია სიტუაციური ანალიზური შემფასებელი სისტემის გამოყენებაზე, გამიზნულია იქითკენ, რომ თანადროულად მოახდინოს საწარმოს რეაგირება გარემოცვაში მოსალოდნელ ცვლილებაზე. მენეჯერს სისტემატური გააზრებით ეძლევა შესაძლებლობა მოახდინოს რეაგირება წარმოებს ეკონომიკური და ფინანსური შედეგების, პროდუქციის გასაღების ფორმირების მართვის პროცესებზე, შეიმუშაოს შეცვლილ გარემო პირობებთან საწარმოს ადაპტაციის მართვის პრაქტიკული მექანიზმი. შესაბამისად, მმართველობითი პრინციპებიდან გამომდინარე, უმნიშვნელოვანესია რეალიზაციიდან მოღებული მოგების ცვალებადობაზე მოქმედი ფაქტორების გავლენის განსაზღვრა, როგორცაა: სასაქონლო ასორტიმენტისა და სტრუქტურის; სარალიზაციო ფასებისა და გაყიდვების მოცულობის; პროდუქციის თვითღირებულების ცვალებადობის გავლენა; ინფლაციური ფაქტორების შეფასება და სხვა.

შესაბამისად, ეკონომიკური ანალიზის მეთოდოლოგიური შემოთავაზებული ახალი ლოგიკა მმართველობითი რაციონალიზმის ანალიზურ-შემფასებელი სისტემის ადაპტირება - დამკვიდრება საწარმოების საბოლოო შედეგების რესურსდამზოგავი ამოცანების გადაწყვეტაზე, წარმოების ფუნქციონირების ინტენსიურობის ამაღლების ღონისძიებების შემდეგ საყოველთაო

განხორციელებისაკენ საბაზრო ეკონომიკის მოთხოვნების შესაბამისად. თანამედროვე ეტაპზე, როდესაც საქართველო ისტორიული შემობრუნების ეპოქაში გარდაუვალ გარდაქმნებს ახორციელებს სოციალურ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში – ტოტალიტარიზმიდან დემოკრატიაში გადასვლა, ხოლო ეკონომიკაში ადმინისტრაციულ-მბრძანებლურ სისტემიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლას, ჩვენმა საზოგადოებამ, განსაკუთრებით ახალგაზრდობამ, მსოფლიო სოციალურ-ეკონომიკურ მეცნიერებაში დაგროვილი ცოდნისა და ეროვნული თავისებურებებიდან გამომდინარე უნდა გაითავისოს მენეჯმენტის მეცნიერებისა და ხელოვნებაში ჩაწვდომის აუცილებლობა, ისტორიულად უპრეცედენტო ზემოთაღნიშნული „გამოწვევების„ დასაძლევად.

Lipartia Z.SH. Doctor of Economic Sciences, professor, Sokhumi State University. (Georgia, St. Tbilisi). zlipartia@yahoo.com

Sherazadishvili B.B. Academic Doctor of Public Administration. assistant professor Sokhumi St. University (Georgia, St. Tbilisi). besik_geo@yahoo.com

Economic thinking of methodological-applied aspects in Georgia

Resume

In this article we will discuss the criteria of human relations in the development of economic thinking, the combination of economic growth and factors that provide the possibility of revising traditional understanding of many key economic categories in the market economy and radical transformation of the management mechanism The necessity. With the development of economic thinking it is possible to justify the level of optimization of the management decision and evaluate the results of the performance from the economic efficiency positions.

Keywords: Economic thinking; System analysis; Financial risk; Competition analysis; Financial strategic management; Binomial processes reenergizing.

Economic thinking, which includes the foresight of events and processes, is an important moment in the understanding of the economic events that originated in society, based on abstract thinking and general conclusions, providing practical proposals for further development of investigational events, is expected to predict the development of Prognostic perspectives. The transition to the economy of Georgia puts on the agenda the need for a new understanding of the economic processes and the current events in society.

An analysis of the challenges of management problems with economical analytical-assessor systems adapted to market mechanisms in Georgia indicate that "the relationship between market economies of independent sovereign states due to horizontal market links not only in the country but also in other countries with

market investment and production. [1].

Analysis of the current macroeconomic policy of the transformation of the economic system in the context of global global processes in Georgia, orientation of orthodox, so-called "Liberal-monetary policy. In particular, "the Georgian government has not been able to escape a limited mental thinking on the modern stage of economic reform. Georgia needs an economic policy that gradually evolved through the development of endogenous factors through the development of endogenous factors in the civilized countries"[2].

At the modern stage economic analysis has developed a methodological system that requires further refinement and enhancement. Economic analysis of the country's economics, its all fields,

and execution of difficult tasks is to develop concrete scientifically grounded conclusions which are of great importance to the selection of optimal options and to predict development.

The need for developing strategically and strategically and operational (current) plans in the market economy is increasing. The results obtained from a thorough analysis based on analytical economic calculation constitute the necessary material for compiling a business plan and in line with the prospect of predictive forecasting, the role of economic analysis increases the objective proportions of economic subjects and the final financial-financial results. It is also based on the impact of objective and subjective factors and will be studied based on the economic information system.

All the parties are: analyzing the production, realization and financing of the products, works, services, sales and realization, profit, profitability and financial position. Also, analysis is the objective of the company's use of production capabilities, the introduction of the latest achievements of science and technology, energy spending software Norms, protection of the regime of hardship and other issues that promote the company's entrepreneurial activities. Consequently, the terms of the transition to market relations require increased demand for economic analysis, as it is a tool of complex research for the study, management and control of corporations, revealing and enacting internal hidden reserves.

Without system analysis, it is impossible to perform successful tasks. Consequently, the new **method of economic analysis, which** is free from the above-mentioned deficiencies, is proposed to measure internal production measurements.

To achieve the efficient performance of the financial management goal-corporations (enterprises), based on analytical is necessary: a) Developing and realizing the scientifically-developed measures; b) maximizing profit with minimum expenses and c) raising economic potential of corporations, ensuring financial stabilization Optimizing the tail structure, increasing competitiveness and so forth.

In the framework of modern market economics, the financial management of the corporation is defined as some of the advantages of the financial management of the financial management of the most complex structure that arises from the interest rate, the exchange rate, liquidity, and the promotion of prices, debt and arrears as a result of fluctuations in the of corporations and directly applicable [3].

Effective management of the financial activities of the corporation is achieved through the realization of a number of **principles**, namely: 1) integrating the company management into the overall system. 2) Complex of the formation of administrative decisions; 3) High dynamism of management; 4) Variance of approaches to the development of separate management decisions; 5) Strategic objective orientation of corporate development.[4]

The financial manager with high qualification, creative thinking skills and precisely interacts with other managers is one of the main figures in the corporation (firm). The functions performed by him are very complicated, hard work and multifaceted. Financial Manager as an analyst and Erudit is responsible for the important technical and strategic decisions of the corporation. In the aspect of the transition economy, the adaptation of the management mechanism puts on the agenda a new approach to management management functions in its development strategy, operational and long-term planning and control. [5]

To develop effective strategies, it is necessary to analyze the general situation in the field and **compete in the competition**. The competently conducted examination managers provide the necessary information to understand the essence of macrogame in which the firm operates and develops the appropriate external environmental environment. Management of reinjining (BP)

business processes in banking managementThe financial position rating system - CAMEL allows cardiovascular improvement of the performance of the bank, as it involves radical changes in key business processes and its associated organizational structure, technology, and methods of working. The aim of reinjining is to increase the competitiveness of the commercial bank at the expense of the modification of its work with clients. [6]

Thus, the situational management, which is built on the use of a situational analytical assessor system, is aimed at reacting to an enterprise's response to the expected change in the environment. The manager is given a systematic understanding of the possibility of reacting to the economic and financial results, the creation of key sales formation processes, and the practical mechanism for managing adaptation management with the modified environmental conditions. Consequently, the methodological-applied proposed new logic of economic analysis is based on an analytical assessment system of management rationalism to decide on the ultimate results in decision-making, the intensification of the functionality of the productivity to the general implementation, In the modern stages, when Georgia undergoes inevitable transformations in the historical era of history, in socio-political life, transition into democracy, and in the economy from the administrative system to the market economy.

Literature:

1. **Papava G.V.** Market economy technology. Publishing House of Paata Gugushvili Institute of Economics Tbilisi. 2011.-323 pp.
2. **Asatiani R.** The Conceptual Analysis of the XX Century World Economy and the Economic Portrait of Georgia. Tbilisi, Publishing "Nov." 2017.-140 pp. (P., 97)
3. **Lipartia Z. Sherazadishvili b.** - "Main Principles of Time-Management" ("Main Issues of Time Management"). Publishing House of Sokhumi State University Collection of materials of the 4th International Scientific and Practical Conference. "Development Economics and Innovations: Challenges, Solutions". 29-30 September, 2017 Pp. 86-87
4. **Jikia m.** – “The Issues of Financial Risks Analysis”. Refereed and Reviewed International Scienfic and Practical Journal of the Faculty of Economics and Business, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. pp. 153-166.
5. **Iashvili G.** - "Strategic Management in Small and Medium Enterprises". Manual. Guest Tbilisi. 2009. 327 p. ISBN 978-9941-14-313-7.
6. **Tsaava G.** - Financial Engineering: Lecture Course. Tbilisi, Publishing House "Universal", 2013. -665 pp.

3. სამეცნიერო სტატია. ზურაბ ლიპარტია „ინოვაციური საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასების პრობლემა საქართველოში“ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS. ზურაბ ლიპარტია ეკონომ. მეცნიერებათა დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერ-ის პროფესორი. „ინოვაციური საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასების პრობლემა საქართველოში“. 2019.

პრობლემების დასმა

საქართველოში, მსოფლიო გლობალური პროცესების ჭრილში, ეკონომიკური სისტემის გარდაქმნების მიმდინარე მაკროეკონომიკური პოლიტიკის ანალიზი-შეფასებით, ქვეყანა ორიერთირებულიქნა ორთოდოქსული(„ძვირი ფულის“) ტიპის, ე.წ. ლიბერალურ-მონეტარულ პოლიტიკაზე. კერძოდ, „საქართველოს ხელისუ-

ფლებამ ეკონომიკის რეფორმირების თანამედროვე ეტაპზე, თავი ვერ დააღწია შეზღუდულ მენტალურ აზროვნებას. საქართველოს სჭირდება არა ნეოკლასიკურ თეორიაზე აგებული მკაცრი ფისკალური და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა, (ისიც თავისებური შოკია), არამედ ისეთი ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც ეტაპობრივად, ევოლუციური განვითარების გზით, ენდოგენური ფაქტორების ეფექტიანი გამოყენებით მიგვაახლოებდა ცივილიზირებულ ქვეყნებს“.[1].

ქვეყნის ეკონომიკის, მისი ყველა დარგის, მართვის რთული ფუნქციების შესრულებისათვის ეკონომიკური ანალიზი მოწოდებულია შეიმუშაოს კონკრეტული მეცნიერულად დასაბუთებული დასკვნები, რომლებსაც უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვთ ინოვაციური საქმიანობის ოპტიმალური ვარიანტების შერჩევისათვის და განვითარების პროგნოზირებისათვის.[2].

გამოწვევების ანალიზი

საქართველოში საბაზრომექანიზმებთანადაპირებული ეკონომიკურ-ანალიზურ-შემფასებელის სისტემებით მართვის პრობლემების გამოწვევების პრაქტიკის ანალიზი მოწმობს, რომ დამოუკიდებელ სუვერენულ სახელმწიფოთა საბაზრო ეკონომიკების ურთიერთობანი ჰორიზონტალური საბაზრო კავშირების გამო მოიცავს არა მარტო ქვეყნის შიგა, არამედ სხვა ქვეყნებთან საბაზრო საინვესტიციო და საწარმო-ტექნიკურ კავშირებსაც. იზრდება ეკონომიკური ანალიზის როლიც ეკონომიკური სუბიექტების განვითარების ობიექტური პროპორციებისა და საქმიანობის საბოლოო სამეურნეო-საფინანსო შედეგების ფორმირებაში, რომლებიც ყალიბდება ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორების ზემოქმედებით და შეისწავლება ეკონომიკური ინფორმაციის სისტემის საფუძველზე.

შესაბამისად, საბაზრო ურთიერთობებზე გადავლის პირობები გაზრდილ მოთხოვნილებას უყენებს ეკონომიკურ ანალიზს, როგორც კომპლექსური გამოკვლევის ინსტრუმენტს, რომლის კლევების საფუძველზე იკვეთება, რომ კორპორაციების (საწარმოთა) ეფექტიანი საქმიანობის მიღწევის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია: ა) მეცნიერულად დამუშავებულ ღონისძიებათა შემუშავება და რეალიზაცია; ბ) მინიმალური დანახარჯებით მაქსიმალური მოგების მიღება და გ) კორპორაციების (დარგის) ეკონომიკური პოტენციალის ამაღლება, ფინანსური სტაბილიზაციის უზრუნველყოფა, აქტივების სტრუქტურის ოპტიმიზაცია, კონკურენტუნარიანობის ამაღლება და სხვ. [3].

ფინანსური მენეჯმენტის გარემოს მაკომპლექტებელი სტრუქტურის სისტემაში მნიშვნელოვანია **ფინანსური რისკის** კატეგორია, რომელიც ყველაზე რთული სტრუქტურის მქონე რისკია, რაც წარმოიშობა საპროცენტო განაკვეთის, ვალუტის გაცვლითი კურსის, ლიკვიდობის, აქციისა და საქონლის (მომსახურების) ფასის, ვალის გასტუმრებისა და კრედიტუნარიანობის მერყეობის შედეგად და პირდაპირ მოქმედებს კორპორაციების საინვესტიციო საქმიანობაზე.

ამასთანავე, ფინანსური მენეჯმენტის პროცესში ხშირია გაურკვევლობასა და განუსაზღვრელობასთან დაკავშირებული სირთულეები, როგორიცაა: 1) შეუძლებელია ფინანსური სისტემის მიმდინარე მდგომარეობის დაზუსტება მისაღები სირთულით;

2) უცნობია (ან ვერ დგინდება მოთხოვნათა სიზუსტე) მომავალი პერიოდის ფინანსური მაჩვენებლები და მათი თანამდევი პარამეტრები.[4]

კორპორაციის ფინანსური საქმიანობის ეფექტური მართვა მიიღწევა რიგი პრინციპების რეალიზაციით, როგორიცაა: 1) კომპანიის მენეჯმენტის საერთო სისტემასთან ინტეგრირება. 2) მმართველობითი გადაწყვეტილებების ფორმირების კომპლექსური; 3) მართვის მაღალი დინამიზმი.; 4) ცალკეული მმართველობითი გადაწყვეტილებების შემუშავებისადმი მიდგომების ვარიანტულობა; 5) კორპორაციის განვითარების სტრატეგიულ მიზნებზე ორიენტირებულობა.

ინვესტიციური საქმიანობის მართვა, რომელიც აგებულია სიტუაციური ანალიზური შემფასებელი სისტემის გამოყენებაზე, გამიზნულია იქითკენ, რომ თანადროულად მოახდინოს საწარმოს რეაგირება გარემოცვაში მოსალოდნელ

ცვლილებაზე. მენეჯერს სისტემატური გააზრებით ეძლევა შესაძლებლობანი მოახდინოს რეაგირება წარმოების ეკონომიკური და ფინანსური შედეგების, პროდუქციის გასაღების ფორმირების მართვის პროცესებზე, შეიმუშაოს შეცვლილ გარემო პირობებთან საწარმოს ადაპტაციის მართვის პრაქტიკული მექანიზმი. შესაბამისად, მმართველობითი პრინციპებიდან გამომდინარე, უმნიშვნელოვანესია რეალიზაციიდან მოღებული მოგების ცვალებადობაზე მოქმედი ფაქტორების გავლენის განსაზღვრა, როგორიცაა:

სასაქონლო ასორტიმენტისა და სტრუქტურის; სარალიზაციო ფასებისა და გაყიდვების მოცულობის; პროდუქციის თვითღირებულების ცვალებადობის გავლენა; ინფლაციური ფაქტორების შეფასება.

შესაბამისად, ეკონომიკური ანალიზის მეთოდოლოგიური შემოთავაზებული ახალი ლოგიკა მმართველობითი რაციონალიზმის ანალიზურ-შემფასებელი სისტემის ადაპტირება - დამკვიდრება საწარმოების საბოლოო შედეგების რესურსდამზოგავი ამოცანების გადაწყვეტაზე, წარმოების ფუნქციონირების ინტენსიურობის ამაღლების ღონისძიებების შემდეგ საყოველთაო განხორციელებისაკენ საბაზრო ეკონომიკის მოთხოვნების შესაბამისად.

მიუხედავად ზემოთაღნიშნულისა, კვლევის შედეგებიდან იკვეთება რომ საწარმოში ნებისმიერი ინოვაციების ეფექტიანობის შეფასება აუცილებლად უნდა ვაწარმოოთ საწარმოს ფინანსურ-ეკონომიკური მდგომარეობის ტრადიციული შეფასებისა და მისი განვითარების დინამიკით განსახილველ დროის პერიოდში. რამეთუ, რა აზრი აქვს შევაფასოთ საწარმოს ინოვაციურობა ან ინოვაციური ეფექტიანობა, თუ ფირმას აქვს არადაამაკმაყოფილებელი მაჩვენებლები (უარყოფითი დინამიკა) სამეწარმეო საქმიანობის ძირითადი პარამეტრების მიხედვით? ამასთანავე, აუცილებელია განისაზღვროს ზუსტი ორიენტირები და განსაზღვრის მიდგომები (ხერხები) ასეთი უარყოფითი დინამიკისა, რამეთუ ტრადიციული მიდგომა ბუღალტრული ბალანსის მაჩვენებლებით განსაზღვრისა არასაკმარისია საბოლოო დასკვნის გასაგებებლად, მოცემული საწარმოს (სუბიექტის) ეკონომიკური საქმიანობის ინოვაციური პერსპექტივების გამოსავლენად. ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე, სამეცნიერო ნაშრომში შემოთავაზებულია ეკონომიკური ანალიზის სამი მიდგომა, კერძოდ:

- 1) მიმდინარე ფინანსური მდგომარეობის ტრადიციური ანალიზის ხერხი;
- 2) ორგანიზაციის საქმიანობის მთლიანობაში ეფექტურობის ანალიზი;
- 3) საერთო საქმიანობის შედეგებში ინოვაციურობის განმსაზღვრელობის შეფასება.

ინოვაციური საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასების ზოგადი ეკონომიკური პრინციპიდან გამომდინარეობს, რომ ინოვაციების ეკონომიკური ეფექტისა (შედეგის) და დანახარჯების შედარებითი მეთოდის გამოყენებით შესაძლებელი ხდება მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღება ინოვაციების გამოყენების მიზანშეწონილობის შესახებ, კერძოდ შემდეგი ძირითად ჯგუფური მაჩვენებლების გამოყენებით, როგორიცაა: ა) ინტეგრალური ეფექტის გათვლა; ბ) ინოვაციის რენტაბელობის მაჩვენებლები; გ) ამოსყიდვის ვადის განსაზღვრა.

სამეცნიერო ნაშრომში სამრეწველო საწარმოს მაგალითზე გაანალიზებულია ინოვაციური საქმიანობის კონკრეტული მიმართულებები (ცხრ 1.).

ცხრილი N1. სამრეწველო საწარმოს ინოვაციური საქმიანობის მიმართულებები

საქმიანობის მიმართულებები (ინოვაციური)	საქმიანობის მიზანი	ძირითადი მაჩვენებლები
1.პროდუქციის თვითღირებულების შემცირება	მოგების ზრდა, კონკურენტ-უნარიანობა (ფასების შემცირება)	ახალი ტექნოლოგიებისა და დანადგარების დანერგვა; მატერიალურ-ენერგეტიკული ტევადობის შემცირება; შრომატევადობის შემცირება.
2.მართვის სისტემის სრულყოფა	ოპერატიულობა, ხელშეკრულებითი დისციპლინების დაცვა, კორპორაციული კულტურა.	საქმიანობის სტრუქტურის შეცვლა; ტექნოლოგიური ხაზების ოპტიმიზაცია; კადრების ხარისხის ამაღლება, ორგანიზაციული სიტემები, შრომის მოტივაცია და სხვ.
3.კორპორატიული საგარეო კავშირების გაფარ-თობა	პროდუქციის ხარისხი, დანახარჯების შემცირება.	მატერიალურ-ტექნიკური მომარაგების, ლოგისტიკის, საწარმოო და მმართველობითი პროცესების ინფორმატიზაცია.
4.საგადასახადო დაბეგვრის ოპტიმიზაცია	ფინანსური მდგრადობა	ინვესტიციების პოტიმიზაცია, სააღრიცხვო პოლიტიკა, ფინანსური სქემები.
5.კორპორაციული სტრუქტურის ცვლილება	ინვესტიციების მიღება	ფონდების გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლება, ინვესტიციური მიმზიდველობის ზრდა.
6.გამოსაშვები პროდუქციის მოდერნიზაცია	ბაზრების დიფერენცია	ახალი ხარისხის მიღება; ახალ მასალებზე გადასვლა.

7. შემუშავება და ახალი პროდუქციის სახეების ათვისება	ახალი გასაღების ბაზრების ათვისება.	დაგეგმვა და რეალიზაცია (სამეცნ.-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების ახალი მიმართულებებისა და ახალი სახეობის პროდუქციის ათვისება.

საშემფასებლო საქმიანობის პრაქტიკის ანალიზი მოწმობს, რომ ქვეყნის ეკონომიკური ინოვაციური სექტორის ეფექტიანობის შეფასებისთვის გამოიყენება შემდეგი მაჩვენებლები, რომლებიც ქმნიან განზომილების ერთიან სისტემას (მინიმალურად აუცილებელი) ინოვაციური შედეგობრივი განვითარებისა ნებისმიერი ეკონომიკური სისტემისა (ფირმა, მსხვილი კორპორაციები, ეკონომიკური რეგიონები, მაკრო-ეკონომიკა) და შესაბამისად, გამოყენებადია ინოვაციური განვითარების მოდელის მონიტორინგის სისტემაში, კერძოდ:

1) წარმოების მოცულობა და ინოვაციების წილი (ახალი პროდუქტებისა წარმოებულ მოცულობაში);

2) დანახარჯები ინოვაციებზე და მათი წილი კაპიტალური დანახარჯების მოცულობაში;

3) ინვესტიციები ძირითად კაპიტალში და მათი წილი საერთო ინვესტიციური (დანახარჯები) სისტემის მოცულობაში;

4) ეკონომიკური სისტემის ფონდტევადობა და ფონდალჭურვილობა, ენერგოტევადობა და მასალატევადობა. ტექნოლოგიურობა (ტექნოლოგიური ეფექტიანობა);

5) მეცნიერებათმცოდნეობა, რომელიც გამოითვლება სამეცნ.-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების ახალი მიმართულებების წილით და დანახარჯებით ინოვაციებზე, საერთო დანახარჯებით (ინვესტიციების) მოცულობაზე; საწარმოების მოცულობაზე, გაყიდვებსა, ასევე ამ სფეროში დასაქმებულთა პერსონალის საერთო მუშაკთა რიცხოვნობაზე;

6) ზოგადი მაჩვენებლის კონკურენტების განსაზღვრისა შედარებითი ანალიზის საფუძველზე წარმოების ეფექტურობის ორგანიზაციული (გამოცდილების მქონე, კონსტრუქტიული საქმიანობის და სხვ.) მართვის და ა.შ. საკუთარი კონკურენტების წინასწარი განსაზღვრით;

7) ტექნოლოგიური ინტენსივობა, რომელიც იზომება მოწინავე ტექნოლოგიების (ტექნოლოგიური ინოვაციები) რიცხვით, რომელიც მოდის ერთ დასაქმებულზე.

დასკვნა

საწარმოთა საქმიანობის ჩატარებული კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე და ინოვაციურ-საინვესტიციო საქმიანობის სრულყოფის მიზნით, ნეგატიური შედეგების ელიმინირების მიზნით შესაძლებელია შემდეგი წინადადებების შემოთავაზება:

1) აუცილებლად უნდა გაფართოვდეს არჩეული ინოვაციური მიმართულებებისთვის დაფინანსების წყაროების გაფართოებისა და მოძიების გზები (მაგალითად, ეტაპობრივი დაფინანსების მეთოდის გამოყენება - ერთდროულად

სხვადასხვა წყაროებიდან):

ა) მიზნობრივი პროგრამების დაფინანსება სხვადასხვა დონეებზე (რეგიონული, დარგობრივი);

ბ) საინვესტიციო ფონდების წყაროები;

გ) ახალ - პერსპექტიულ პროდუქტებზე კერძო ინვესტიციებისა და მომხმარებელთა (დამკვეთთა) სახსრების გამოყენება;

დ) რეინვესტირება (საწარმოთა მოგებიდან);

ე) ინოვაციური ინფრასტრუქტურული (მ.შ. რეგიონული განვითარება კანონმდებლობით გათვალისწინებული დოტაციებისა და პრეფერენციების, შეღავათიანი საინვესტიციო კრედიტი, საგადასახადო შეღავათები და ა.შ.) გამოყენებით.

2) სტრუქტურული ცვლილებების განხორციელება, რომელიც მიმართული იქნება ვენჩერული (ინოვაციური) ბიზნესის ნაწილის ცალკე სტრუქტურად გამოყოფა (საკუთრების ნებისმიერი ფორმისთვის).

3) ინოვაციური საქმიანობის (სამუშაოების) მიმართულებების დივერსიფიკაცია;

4) განხორციელდეს კომპლექსური პერსპექტიული ტექნოლოგიური საშუალებების უფრო ფართო სპექტრის გამოყენებით ახალი პროდუქტების წარმოება.

ამრიგად, ყველა სახის ინოვაციური საქმიანობა ორიენტირებული უნდა იქნას რესურსების დაზოგვაზე, მიღებული უნდა იქნას ისეთი ეფექტური შედეგები ეროვნული სიმდიდრის ბუნებრივ-რესურსულ ელემენტებზე მისაღები სოციალური ეფექტის გათვალისწინებით, რომელიც იქნება მიმართული ინოვაციური ეფექტურობის ასამაღლებლად, ქვეყნის ბუნებრივი რესურსების დაზოგვისა და დასაგროვებლად, ასევე ინსტიტუტების, რომლებიც არიან პასუხისმგებელი ახალი პროდუქტების შექმნისა და ეროვნული სიმდიდრის განაწილებისა, რათა უზრუნველყოს ქვეყნის ეკონომიკური საქმიანობის ეფექტურობის გაუმჯობესება.

ლიტერატურა:

1. ასათიანი რ. XX საუკუნის მსოფლიო ეკონომიკის კონცეპტუალური ანალიზი და საქართველოს ეკონომიკური პორტრეტი. თბილისი, გამომც. „სიახლე.“ 2017.

2. ლიპარტია ზ - „საქართველოში ინოვაციური მენეჯმენტის სრულყოფის სტრატეგიული ასპექტები“. სტუ-ს ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტის მეორე საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები. თბ. 25-26 მაისი 2018. გვ 137-142.

3. ლიპარტია ზ, შერაზადიშვილი ბ. – „ეკონომიკური აზროვნების განვითარების მეთოდოლოგიური ასპექტები“. კონფერენცია - „ეკონომიკური აზროვნება: თანამედროვე რეალიები და პროგნოსტიკული შესაძლებლობები“. (ინგლისურ ენაზე - Methodological Aspects of Economic Thinking Development) უკრაინა, კიევი, 19 აპრილი, 2019. «ЭКОНОМИЧЕСКАЯ АНАЛИТИКА: СОВРЕМЕННЫЕ РЕАЛИИ И ПРОГНОСТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ».. E-Mail: kpeof@kneu.edu.ua

4. იაშვილი გ. – „სტრატეგიული მენეჯმენტი მცირე და საშუალო საწარმოებში“. სახელმძღვანელო. სტუ. თბილისი. 2009.

ზურაბ ლიპარტია
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი.

**ინოვაციური საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასების პრობლემა საქართველოში
რეზიუმე:**

„მწვანე ეკონომიკის“ პირობებში ეკონომიკური ეფექტის განსაზღვრის პრობლემა და ინოვაციური განვითარების საერთო ეკონომიკური ეფექტიანობის შეფასების სრულყოფილი სისტემის ფორმირების პრობლემის კვლევის აუცილებლობას, რომელიც ეკონომიკური ეფექტის (შედეგების) დანახარჯებთან შედარებითი ანალიზის მეთოდის გამოყენებას ეფუძნება, სამეწარმეო ეკონომიკური საქმიანობის პროცესებში ინოვაციური გადაწყვეტილების მიღების მიზანშეწონილობას განაპირობებს.

ქვეყანაში სამეცნიერო - ტექნიკური განვითარება, ახალი ინოვაციების გამოვლენა და ტექნოლოგიების დამკვიდრება სამეწარმეო სექტორში გრძელვადიან პერიოდში საწარმოთა გაფართოებასა და უკუგების ზრდას, მთელი საზოგადოებისა და კერძო ბიზნესის განვითარებას უზრუნველყოფს. შესაბამისად, ყველა ტიპის ინოვაციები აუცილებელია წარმართული იყოს რესურსების დამზოგავი და ეკონომიკური საქმიანობის (ორგანიზაციის) განვითარების დომინირებული სფეროების, ბიზნესგარემოს ცვლილებებთან მიმართებაში სრულყოფილი მართვის სისტემისა და სტრატეგიული მართვის მეთოდოლოგიურ პრინციპებზე დაფუძნებული ეფექტიანობის შეფასების სრულყოფილი მექანიზმის სამეწარმეო-ბიზნეს პრაქტიკაში დასამკვიდრებლად.

საკვანძო სიტყვები: ეფექტური სტრატეგიული მართვის პრინციპები; ინტეგრალური ეფექტის გათვლა; ინოვაციური განვითარების მოდელი; შედარებითი ანალიზის მეთოდი, ინოვაციების რენტაბელობა, კორპორაციული კულტურა, ფინანსური მდგრადობა.

Zurab Lipartia
Doctor of Economic Sciences,
Professor of Sokhumi State University

The problem of evaluating the effectiveness of innovative activity in Georgia

Resume:

"Green economy" in terms of economic effect of defining the problem and the innovative development of the overall economic efficiency of the complete assessment of the problem of the formation of the study, which will be the economic impact (the results) the costs of comparative analysis method is based on the use, production processes in economic activity determine the appropriateness of the decision-making.

Scientific and technical development in the country, discovering new innovations and establishing technologies in the enterprise sector in the long term will increase the expansion and increase of enterprises, the development of the whole community and private business. Accordingly, all types of innovations must be conducted and resource-efficient economic activity (organization) for the development of dominant areas, business changes of the perfect

management system and strategic management methods based on the principles of performance evaluation mechanism perfect Business Practice has to possess.

Key words: Effective Strategic Management Principles; Calculation of integral effect; Innovative development model; Comparative analysis method, profitability of innovations, corporate culture, financial sustainability.

4. ბიზნესის ანალიზისა და განვითარების სამართლებრივი უზრუნველყოფის აქტუალური საკითხები, მექანიზმები

4.1. სახელმწიფო საგადასახადო პოლიტიკის ოპტიმიზაციის აქტუალური საკითხები საქართველოში;

4.2. საქართველოს სახელმწიფო საგადასახადო პოლიტიკის ოპტიმიზაციის გამოწვევების მიმოხილვა;

4.3. ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტორული სფეროების ეროვნული სისტემის სრულყოფის პრიორიტეტები საქართველოში;

4.4. სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურის მონიტორინგის სისტემა ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების (ფასს) ადაპტირების მექანიზმში.

5. შედეგზე ორიენტირებული საბიუჯეტო სისტემის გამოწვევები და პროგრამის ეფექტურობის განსაზღვრის საკითხები

5.1 შედეგზე ორიენტირებული პროგრამების შეფასების გამოწვევები და პერსპექტივები;

5.2. პროგრამის ეფექტურობის განსაზღვრა და შეფასება.
(საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტი; სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატი. თავი 3. დოქტორანტი დავით ობოლაძე 2019.

6. ბიზნესის ღირებულებითი შეფასებისა და ფასეულობაზე ორიენტირებული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების პრაქტიკის ანალიზი

6.1. ბიზნესის ღირებულებითი შეფასება და ანალიზი;

6.2. ფასეულობაზე ორიენტირებული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების პრაქტიკის ანალიზი.

7. პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების პროგნოზირება

7.1. პროგნოზირების ადგილი პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების მართვაში;

7.2 პროგნოზირების მეთოდოლოგია და მეთოდები.

იხ. პროფ. გიორგი ბაღათურია, ოთარ ბაღათურია „სტრატეგიული დაგეგმვა სახელმწიფო მართვის და ბიზნესის ამოცანებში“.

ევროპის უნივერსიტეტი. სახელმძღვანელო, თავი 5.

„პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების პროგნოზირება“. გვ 204-228.

8. ბიზნესის ღირებულებითი შეფასების სრულყოფის ასპექტები საქართველოში

- 8.1. ბიზნესის ღირებულების შეფასები თეორიულ-კონცეფციური და მეთოდოლოგიური საფუძვლები;
- 8.2. საშემფასებლო საქმიანობის პროცესის მართვის თანამედროვე პრაქტიკის ანალიზი და შეფასება;
- 8.3. ბიზნესის სუბიექტის ღირებულების მართვის სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები.
(სტუ-ს ბიზნესტექნოლოგიების ფაკ; სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატი. დოქტორანტი მაია მარტიაშვილი; 2018)

9. ინფორმაციული უსაფრთხოების მართვის სისტემების სრულყოფის მექანიზმები (საქართველოს საფინანსო-საკრედიტო კომპანიების მაგალითზე)

- 9.1. ინფორმაციული სისტემის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის კონცეფციურ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები;
- 9.2. საბანკო-საფინანსო მომსახურების ინფორმაციული - უსაფრთხოების ტექნოლოგიების დანერგვის პრაქტიკის ანალიზი და შეფასება;
- 9.3. საბანკო და საფინანსო მომსახურების ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარების და სრულყოფის სტრატეგიული მიმართულებები.
(სტუ-ს ბიზნესტექნოლოგიების ფაკ; სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატი. დოქტორანტი შოთა ქვაჩაკიძე; 2017)

10. კორპორაციის სტრატეგიული მართვის სრულყოფის მექანიზმი (საქართველოს სამთო-მომპოვებელი კომპანიის „RMG“-ის მაგალითზე)

- 10.1. კორპორაციის სტრატეგიული მართვის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები
- 10.2. კორპორაციის ორგანიზაციულ-ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზი და ეფექტიანობის შეფასება
- 10.3. „RMG“-ის კომპანიების სტრატეგიული მართვის ორგანიზაციულ-ეკონომიკური მექანიზმის სრულყოფის მიმართულებები.
(სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკ. სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატი. დოქტორანტი ნანა მაისურაძე; 2015).

გამოყენებული და რეკომენდებული ლიტერატურა:

1. აბესაძე რ., არევაძე ნ., სარჩიმელია რ., მელაშვილი მ. „ეკონომიკური განვითარების და პროგნოზირების პრობლემები“. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონ. ინსტ. გამომც. „უნივერსალი“, თბ. 2004.-220 გვ.
2. ასათიანი რ. XX საუკუნის მსოფლიო ეკონომიკის კონცეპტუალური ანალიზი და საქართველოს ეკონომიკური პორტრეტი. თბილისი, გამომცემლობა „სიახლე“ 2017.-140 გვ.
3. ასათიანი რ., ცაავა გ. - „კომერციული ბანკის საქმიანობის ფინანსური ანალიზი“- თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2014. 500 გვ.
4. აუდიტის ხარისხი - დირექტორის სახელმძღვანელო RSF თბ. 2019.
5. ბარათაშვილი ე, ბარათაშვილი ი - „კლასტერების მენეჯმენტი“. კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი. თბ. გამომც. „უნივერსალი“. 2019. – 536 გვ.
6. ბარათაშვილი ე., თაკალანძე ლ., აბრალავა ა., მენეჯმენტი და ადმინისტრირება, „ინოვაცია“, თბ., 2007.
7. ბარათაშვილი ე, დათაშვილი ვ, ქუთათელაშვი რ- „ინოვაციების მენეჯმენტი“, სახელმძღვანელო, სოხუმის სახ. უნივერსიტეტი, თბილისი, 2008
8. ბარათაშვილი ე., თაკალანძე ლ. მენეჯმენტის საფუძვლები. ელ. წიგნი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბ., 2018.
9. ბარათაშვილი ე., ზარანდია ჯ. საქართველოს რეგიონული ეკონომიკა, თბ. 2007.
10. ბარათაშვილი ე, აბრალავა ა, ზარანდია ჯ, ფარესაშვილი ნ, იაშვილი გ, იაშვილი თ, „სტრატეგიული მენეჯმენტი. თბ. 2013.
11. ბასილაია კ., ლიპარტია ზ. - ფინანსური კონტროლი: სახელმძღვანელო. - თბილისი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2012. – 400 გვ.
12. ბასარია ვლ., ბასარია რ. ეკონომიკის პრინციპები. სახელმძღვანელო ორ ნაწილად: მიკროეკონომიკა და მაკროეკონომიკა. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. „საქართველოს აკადემიური გამომცემლობა“ თბ. 2017.-გვ.362.
13. ბაღათურია გ., ბაღათურია ო., სტრატეგიული დაგეგმვა სახელმწიფო მართვისა და ბიზნესის ამოცანებში. ევროპის უნივერსიტეტი. თბილისი, 2015.-272 გვ.
14. ბლანკი ი.ა. ფინანსური მენეჯმენტის საფუძვლები, ტომი 1, ქართული თარგმნილი ლ. ქოქიაურის მიერ. თსუ, თბილისი, 2008.
15. საქართველოს საზოგადოებრივი საქმეთა ინსტიტუტი (GIPA); თბ. 2006.
16. გელაშვილი თ., „ფინანსური უსაფრთხოებისა და მდგადობის პრინციპები და ამოცანები საფინანსო-საკრედიტო დაწესებულებებში“. სტატია, ახალციხის სახ. სასწ. უნივერსიტ. კონფერენციის მასალები. 2011 წ.- 148-151 გვ.
17. ელიაშვილი ლ., საქართველოს თანამედროვე ფინანსური გამოწვევები, მონოგრაფია, თბილისი, 2015, 388 გვ.
18. ვან ჰორნი ჯ.ს., ვაჰოვიჩი ჯ.მ. უმც., ფინანსური მენეჯმენტის საფუძვლები, მეორე გამოცემა, თბ., 2008;
19. იაშვილი გ, სტატია - „სტრატეგიული დაგეგმვის თეორიული საფუძვლები მცირე ბიზნესში“. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის - „მსოფლიო

- ეკონომიკური კრიზისი და საქართველო“ თბილისი. გამომცემლობა „ევროპული უნივერსიტეტი“, 2011. – 387-391 გვ.
20. იაშვილი გ., იაშვილი თ., შერაზადიშვილი ბ., სახელმძღვანელო „დროის მენეჯმენტი – თეორია და პრაქტიკული სავარჯიშოები“, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი 2017წ. 145 გვ.
 21. ინგოროყვა ა., ცაავა გ. „ფინანსური მენეჯმენტი“, სახელმძღვანელო. 2 ტ., სტუთბ., 2011
 22. კიკვაძე ტ., ბერიძე თ. – „ბიზნესის ანალიზის რაოდენობრივი მეთოდები“. სახელმძღვანელო. სს „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, 2009.
 23. ლიპარტია ზ. „ეკონომიკური ორგანიზაციის სტრატეგიული ფინანსური განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებები“. ყოველთვიური საერთაშორისო სამეც. ჟურნ. - „ეკონომიკა“ N 10-11. 2018.- 61-72.
 24. ლიპარტია ზ. „საქართველოში ინოვაციური მენეჯმენტის სრულყოფის სტრატეგიული ასპექტები“. სტუ-ს ბიზნეს-ტექნოლოგიების ფაკ. 11 საერთაშორისო კონფერენცია - „გლობალიზაცია და ბიზნესის თანამედროვე გამოწვევები“. თბ., 2018. -137-141გვ.
 25. ლიპარტია ზ. ფინანსური მენეჯმენტის ფილოსოფია. **მონოგრაფია**. აფხაზეთის ა/რ მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია და სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი. 2017.- 508 გვ.
 26. ლიპარტია ზ. ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური აუდიტის ადმინისტრირება საქართველოში. **მონოგრაფია**. საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, 2017. -406 გვ.
 27. ლიპარტია ზ, რუსულ ენაზე: Инвестиционные решения в условиях инфляции в экономике Грузии („საქართველოს ეკონომიკაში ინვესტიციური გადაწყვეტილებები ინფლაციის პირობებში“). საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციაზე (სტუ, თბილისი, 2011, 15–16 აპრილი
 28. ლიპარტია ზ. – „კორპორაციების ფინანსური მართვის მექანიზმის სრულყოფის საკითხისათვის“. სტატია. საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემია. შრომები. ტომი 12, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2015. გვ 136-145.
 29. ლიპარტია ზ., გვარამიან., ლანჩავა ე., ეკონომიკური ანალიზი“, ნაწ. II – მიკროეკონომიკური ანალიზის პრაქტიკული თბ., უნივერსალი, 2007.
 30. ლიპარტია ზ., გელაშვილი მ., ჯღარკავა ნ., ბერიშვილი ხ. – კორპორაციული ფინანსები: თეორია, პრაქტიკა, სტრატეგია, ორ ტომად, სახელმძღვანელო. ტ.1. თბილისი, გამომც. „უნივერსალი“. 2012წ.-გვ.520; ტ.2.-„კორპორაციული ფინანსების მართვის სტრატეგიები“; თბილისი, 2013.-554გვ.
 31. ლიპარტია ზ., ქვაჩაკიძე შ. „საქართველოში აუდიტორული საქმიანობის ხარისხის კონტროლის მონიტორინგის საკითხისათვის“. სტატია, ჟურნალი „ხელისუფლება და საზოგადოება“(ისტორია,თეორია,პრაქტიკა).2015.71-77. გვ.
 32. ლიპარტია ზ. „შიდა კონტროლის სისტემის მოდელირება საბანკო ბიზნესის ეკონომიკური უსაფრთხოების რეგულირების მექანიზმში“. საერთაშორისო ჟურნალი - „სოციალური ეკონომიკა“, სტუ, თბილისი, N 3- 2011.- 78-83გვ.

33. ლიპარტია ზ, შერაზადიშვილი ბ. – „ეკონომიკური აზროვნების განვითარების მეთოდოლოგიური ასპექტები, კონფ. „ეკონომიკური აზროვნება: თანამედროვე რეალიები და პროგნოსტიკული შესაძლებლობები (ინგლისურ ენაზე - Methodological Aspects of Economic Thinking Development) უკრაინა, კიევი, 2019.
34. ლინდერტი ჰ., „საერთაშორისო ეკონომიკა“ თბილისი., 2001
35. მაისურაძე ნ., ლიპარტია ზ., „სტრატეგიული ფინანსური დაგეგმვისა და კონტროლინგის პრიორიტეტები სამთო-მომპოვებელი დარგის “RMG”-ის კომპანიების მაგალითზე. საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი ჟურნალი „გადასახადები“.თბილისი, N10-11. 2014. - 81-93 გვ.
36. მალაშხია გ. მეტაეკონომიკა (ეკონომიკის ფილოსოფია).თბილისი,1995.
37. მოსიაშვილი ვ.ჭელიძე მ. ფინანსები. (სახელმძღვანელო) თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2016.-540გვ.
38. მენქიუ გ. „ეკონომიკის პრინციპები“. გამომცემლობა „დიოგენე“. 2000.
39. ობოლაძე დ. „შედეგზე ორიენტირებული საბიუჯეტო სისტემის ოპტიმიზაცია საქართველოში, ავტორფერატი, თბ., სტუ. 2019.
40. პაპავა გ. „ეკონომიკის საბაზრო ტექნოლოგია“. პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა. თბილისი. 2011.-323 გვ.
41. სახოკია გ., ანანიძე ჯ., გიორგიძე ბ. – „ბუღალტრული აღრიცხვა და აუდიტი“. გამომცემლობა „გეორგიკა“. თბილისი. 2016. – 826 გვ.
42. სილაგაძე ა. ეკონომიკური დოქტრინები თბილისი, ინივაცია, 2010.
43. ტომპსონი ა-უმც., სტრიკლენდი ა.ჯ., III. „სტრატეგიული მენეჯმენტი: კონცეფციები დაბიზნეს სიტუაციები“, მე-13 გამოცემა: ნათარგმნი ინგლ.– შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, „უნივერსალი“ 2009.
44. ფაილოძე ნ., ალანია ჯ., ლიპარტია ზ., კეკელიძე ვ. ,ხუციშვილი ო., სულაშვილი გ. „საბუღალტრო საქმე“ ტომი 1. (მესამე შევსებული გამოშვება) გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“ თბილისი 2013. - გვ 354.
45. ფინანსური მართვა. წიგნი F 9 სრული ტექსტი. სახელმძღვანელო-ACCA,FTC Kaplan Limited.2010. საქართველოს ბაფი 2011.
46. ქოქიაური ლ. ქოქიაური ნ. „ინოვაციები“. მონოგრაფიული სახელმძღვანელო. სტუ. „ტექნიკური უნივერსიტეტი“. თბილისი. 2015. – 688 გვ.
47. ქუთათელაძე რ., ლიპარტია ზ. „ბიზნესპროცესების რეინჟინირინგის მექანიზმში სერვისულ ორგანიზაციების პროდუქტების გამოყენების საკითხისთვის“. ჟურნალი „ბიზნეს-ინჟინერინგი“, სტუ.თბილისი. N 3, 2013. 9-19გვ.
48. ქუთათელაძე რ., ლიპარტია ზ., „საქართველოში ბიზნესის უსაფრთხო და მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფის მეთოდოლოგიურ-პრაქტიკული ასპექტები“, საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „სოციალური ეკონომიკა - XXI საუკუნის აქტუალური პრობლემები“, თბ. 2011 წ, №7-8, 7-15 გვ.
49. ღურწკაია კ, ღურწკაია თ. „საერთაშორისო ბიზნესი“. სტუ. თბ. 2014. – 600 გვ.
50. ცაავაძე, სიჭინავაძე, ხანთაძეგ.,-კორპორაციული ფინანსები (ეკონომიკის მდგრადი განვითარების სტრატეგია). სტუ, 2016.-724გვ.

51. ცაავა გ.-ფინანსური ინჟინერია: ლექციების კურსი. თბილისი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2013. -665 გვ.
52. ცაავა გ. „ ეკონომიკური ნორმატივების სრულყოფის საკითხისათვის: ოქროს კვეთას პროპორცია ბუნებაში, ფერწერაში, არქიტექტურაში, მშენებლობაში, ეკონომიკაში, ბიზნესში, ფინანსურ და საბანკო მენეჯმენტში“. – თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2016. – 152 გვ.
53. ცაავა გ. ბურდიაშვილი რ. მოსიაშვილი ვ. – „ფული, ფულის მიმოქცევა და კრედიტი. სახელმძღვანელო. თბილისი, გამომცემლობა „დანი“. 2017. – 670 გვ.
54. ჩინჩალაძე მ., დარსაველიძე ნ., მაისურაძე ნ. სამეურნეო საქმიანობის მართვის ორგანიზაცია (სამეურნეო საქმიანობის შეფასება, ანალიზი და საპროგნოზო მაჩვენებლების გამოვლენა). გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი ,2013-186 გვ.
55. ჯალაღონია დ. „ბუღალტრული აღრიცხვა საერთაშორისო სტანდარტებით“ ნაწილი 1. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბილისი. 2011.
56. ჯალაღონია დ., პაპასქუა ი. - სტატია. „ბუღალტრის პროფესიული სერთიფიკაციის ძირითადი აქცენტები ახალ რეგულაციაში“. მეოთხე საერთაშორისო სამეცნიერო პრაქტიკული კონფერენციის კრებული. თბილისი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. 29-30 სექტემბერი 2017. გვ. 169-173.
57. ჯალაღონია დ. სტატია „ტრანს-ენგურის სავაჭრო გზა ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში, აფხაზეთის მეცნ. ეროვნ. აკადემია, თბ., 2016. 10-11 ივნისი.
58. ჯიქია მ. „ფინანსური რისკების ანალიზის აქტუალური საკითხები“. ივ.ჯავახიშვილის სახ.თსუ-ს ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ჟურნალი - „ეკონომიკა და ბიზნესი“. ტომი X. N2 2017. გვ. 153-166.
59. ჯემს ს. ვან ჰორნი, ჯონ მ. ვაჰოვიჩი უმცროსი, „ფინანსური მენეჯმენტის საფუძვლები“, მე-12 გამოც. თარგმნ.ინგლ.გამომც. „საქართველოს მაცნე“. -635.
60. ჯიბუტი მ. აფხაზეთში (საქართველო) კონფლიქტის გადაწყვეტის ხელშეწყობა ეკონომიკური ფაქტორების გამოყენებით. „ინოვაცია“ თბ., 2007. 168 გვ.
61. დიმცეიშვილი ნ., ბაქრაძე გ. – „მმართველობითი აღრიცხვა“ გამომცემლობა „წიგნის სახელოსნო“. თბილისი. 2012. 202 გვ.
62. ჭითანავა ნ. – „საქართველოს ეკონომიკის მეტამორფოზები და პერსპექტივები“. თბილისი. ივერიონი. 2012 წ.
63. ჭუმბურიძე ლ. – „ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის რეგულირება...**მონოგრაფია**. გამომცემლობა „დანი“. თბილისი. 2014. – 274 გვ.
64. ხარებავა რ. „ფირმის ეკონომიკური სტრატეგიები. სახელმძღვანელო. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. „უნივერსალი“. თბილისი. 2012. - 632.
65. Aczel A. D. Complete business statistics.- Irwin McGraw-Hill, Inc., 1996, 863 p.
66. Drucker P. F.. The Practice of Management.Butterworth-Heinemann, 2007 - Business & Economics – p. 155.
67. Drucker P. F.. Management Challenges for the 21st Century. 1999, p.145.
68. Tom Copeland, Tim Koller, Jack Murrin, „VALUATION“, measuring&managing the value of copanies, third edition, john wiley&sons, inc. 2000.
69. Stephen R. Covey – „The 7 Habits of Highly Effective People“. 1988.

70. Makridakis S., Wheelwright S. Hyndman R. Forecasting: methods and applications. 1998
71. Kress, George J.; Snyder, John. "Forecasting and market analysis techniques: a practical approach. 1994
72. Rescher N..Predicting the future: An introduction to the theory of forecasting. State University of New York Press. 1998
73. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия Санкт-Петербург. 1999.
74. Арженовский С.В. Методы социально-экономического прогнозирования. М. 2008.
75. Друкер, Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке.: Пер. с англ.: Уч. Пос.- М.: Издательский дом „Вильямс“, 2007. – 288с. Эта книга классика современного менеджмента, посвящена глобальным проблемам, с которыми столкнется мировая экономика и всё человечество в XXI веке.
76. Георгий Папав. Методология познания качеств реальный рыночной экономики парадоксы, Стокгольм, CA&CCPressR, 2009, стр. 344.
77. Зви Боди, Мертон Роберт. Финансы.: Пер. с англ.: Уч. пос.- М.: Издательский Дом „Вильямс“ 2013.- 592с.
78. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг/ Джозеф Синки-мл.; Пер. с англ.- М.: Альпина Бизнес Букс, - 2007.- 1018 с.
100. Буренин А.Н. Рынок ценных бумаг и производных финансовых инструментов-М:НТО им С.И.Вавилова 2009
101. Валдаицев В.А. Оценка бизнеса. М. 2009.
102. Экономический анализ. Учебник /Под ред. Н.В.Войтоловский., А.П. Калинин / .Санкт - ПБ., 1999.
103. Брикхем Ю., Финансовый менеджмент. Пер. с англ. 4-ое изд - СПб. Питер. 2009.
104. Корпоративные финансы, учебник для вузов (Под ред. М. Р. Римаковского, А. И. Вистрикнутвей. Стандарт третьего поколения, Питер 2011.
105. Жарковская, Елена Павловна. Финансовый анализ деятельности коммерческого банка: учебник . 2-изд., стер. – М. : Издат. „Омега-Л“, 2011, -325
106. Корпоративные финансы: Учебник для вузов/Под ред. М.В.Романовского, А.И. Вострокнутовой. СПб.:Питер, 2011.-592
107. Липартия З. Ш. Статия-«Теоретико-практические аспекты оценки стоимости банковского бизнеса в Грузии» .Материалы международ. конф. Тбилиси. Сухумский Гос. Унив. 2014.137-141.
108. Липартия З.Ш. Стратегическое планирование. монография. Сухумский филиал ТГУ им. Ив. Джавахишвили. Изд. Тбилисского унив. Тб. 1998.
109. Малашиха Г. Экономическое эссе. Тбилиси 2013.-72
110. Малашиха Г. Экономика человека. Экономико-философские суждения. Санкт Петербург-Тбилиси. 2009. С.250.
111. Шеремет А.Д, Негашев Е.В. Методика финансового анализа. М., 2005.

დანართები:
დანართი N1. ს ი ლ ა ბ უ ს ი

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ბიზნესის და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

სასწავლო კურსის დასახელება	ბიზნესის ფინანსური ანალიზი და პროგნოზირება
სასწავლო კურსის კოდი	<i>BUSS B 137</i>
სასწავლო კურსის სტატუსი	ბიზნესის და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი ბიზნესის ადმინისტრირების საბაკალავრო პროგრამა
ECTS - სასწავლო კურსის კრედიტები	<i>3 კრედიტი - 75 სთ.</i> <i>საკონტაქტო - 35 სთ, მათ შორის ლექცია - 15სთ, სემინარი/პრაქტიკული მეცადინეობა - 15 სთ, შუალედური გამოცდა - 2 სთ, დასკვნითი გამოცდა - 3 სთ. დამოუკიდებელი მუშაობა - 40 საათი.</i>
სასწავლო კურსის ფორმატი	სულ სემესტრში: ლექცია - 15 სთ და სემინარი/პრაქტიკული მეცადინეობა - 15 სთ, კვირაში: ლექცია -1 სთ; სემინარი/პრაქტიკული მეცადინეობა - მუშაობა 1 სთ.
ლექტორი	ზურაბ ლიპარტია. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიზნესის და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ელფოსტა: zlipartia@yahoo.com მობ: 599 18 45 21. კონსულტაციის დღეები: ყოველ კვირას, კონსულტაციების ცხრილის მიხედვით.
სასწავლო კურსის მიზანი	მოცემული დისციპლინის მიზანია სტუდენტს შეასწავლოს: 1. ეკონომიკის განვითარების ტენდენციებისა და პროგნოზირების კანონზომიერებები ფინანსური ანალიზის სისტემის მეთოდების მაჩვენებელთა შერჩევის უზრუნველსაყოფად. 2. ბიზნესის ანალიზის რაოდენობრივი მეთოდებისა და მათი პრაქტიკული გამოყენების საფუძვლები. საწარმოს (კორპორაციის) ფინანსური მდგომარეობის საერთაშორისო სტანდარტების (ფასს) საფუძველზე შესაფასებლად. 3. საქმიანობის შედეგისა და ფულადი სახსრების მოძრაობის მაჩვენებლების შეფასება და შედეგების გაუმჯობესების გზების შეთავაზება.

	4. საფინანსო კონტროლის ორგანიზაცია-ადმინისტრირების საქმიანობის გაცნობის და რისკის შეფასების მეთოდური ასპექტების შესწავლა საქმიანი სიტუაციის მოდულის ჭრილში. 5. ეკონომიკური ორგანიზაციის სტრატეგიული განვითარების შედეგზე ორიენტირებული მართვის სისტემების, დაგეგმვა-პროგნოზირების და მისი პრაქტიკული რეალიზაციის განხორციელების მეთოდოლოგიური საფუძვლების (პროცედურების) შესწავლა.
სასწავლო კურსის შესწავლის წინაპირობები	ფინანსური მენეჯმენტის საფუძვლები
სასწავლო კურსის შინაარსი	ნაწილი 1. „ბიზნესის ანალიზისა და განვითარების პროგნოზი-რების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები“ სახელმძღვანელო. 2020
სავალდებულო ლიტერატურა	1. ლიპარტია ზ. „ბიზნესის ანალიზი-შეფასება და განვითარების პროგნოზირება“; ნაწ. 1. „ბიზნესის ანალიზისა და განვითარების პროგნოზი-რების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები“ სახელმძღვანელო. სოხუმის სახ. უნივ. გამომც. „მერიდიანი“. თბილისი. 2020.-616 გვ (თემა:1-15); 2. ლიპარტია ზ. „ფინანსური მენეჯმენტის საფუძვლები“. სახელმძღ. ელ-წიგნი. სოხუმის სახ. უნივ. თბილისი 2018.-728 გვ. https://elibrary.sou.edu.ge/ge/books/finansuri-menedjmentis-safudzvebi/788 3. ლიპარტია ზ. – „ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური აუდიტის ადმინისტრირება საქართველოში“. მონოგრაფია. სტუ, გამომც. „ტექნიკური უნივერსიტეტი“. თბილისი 2017. – 406 გვ.
დამატებითი ლიტერატურა	1. ლიპარტია ზ., გელაშვილი მ., ჯღარკავა ნ., ბერიშვილი ხ., „კორპორაციული ფინანსები“, ტ.1 – „კორპორაციული ფინანსების მართვის საფუძვლები“, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ახალციხის სსუ, გამომც. „უნივერსალი“, თბილისი, 2012. - 520 გვ. https://elibrary.sou.edu.ge/ge/books/korporatsiuli-financebi-tomi-i/724 2. ბაღათურია გ., ბაღათურია ო., სტრატეგიული დაგეგმვა

	სახელმწიფო მართვისა და ბიზნესის ამოცანებში. სახელმძღვანელო. ევროპის უნივერსიტეტი. თბ. 2015 – 272 გვ. (თავი 4, გვ. 161-203; თავი 5 პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების პროგნოზირება, გვ.204-228) 3. ცაავა გ. „ფინანსური ინჟინერია“ ლექციების კურსი თბ. გამომცემლობა უნივერსალი 2013- 665გვ. https://elibrary.sou.edu.ge/ge/books/finansuri-injineria/790 4. ლიპარტია ზ., გვარამია ნ., ლანჩავა ე. ეკონომიკური ანალიზი. ნაწილი მეორე, მიკროეკონომიკური ანალიზის პრაქტიკუმი. სახელმძღვანელო. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, აფხაზეთის ეკონომიკისა და სამართლის აკადემია (აესა) გამომცემლობა „უნივერსალი,, თბ., 2007. - 494 გვ. გან. 2-საწარმოს კორპორაციის საქმიანობის ფინანსური ანალიზის მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები: (თავი 5-6, გვ. 210-310). გან. 3 მმართველობითი გადაწყვეტილების მიღებისა და ფინანსური დაგეგმვა - პროგნოზირების თავისებურებანი. (თავი 7-9 გვ. 349-411) https://elibrary.sou.edu.ge/ge/books/ekonomikuri-analizi-natsili-ii/723 5. წიგნი - ACCA ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერტიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაცია. F5 საქმიანობის შედეგების მართვა (თარგმნილი ინგლისურიდან) საქართველოს ბაფი 2010-426 გვ. 6. ჯიქია მ., „ფინანსური ანალიზი,, (საერთაშორისო პრაქტიკის მიხედვით) ლექციების კურსი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ გამომცემლობა „მერიდიანი,, თბილისი. 2011. - 284გვ. 7.Джозефер Синки. Финансовый менеджмент в комерческом банке и в индустрий финансовых услуг/ Перевод с англ. М.2007.- 1020с. 8. Бригхмэм Ю; Хьюстон Дж. Финансовый менеджмент. Экспресс-курс, изд. / Пер. с англ. СПб. Питер, 2011 9.Валдайцев В.А. Оценка бизнеса. Учеб. – 3-е изд. М. : ТК Велби, Изд-во. Проспект 2008. – 576. (ISBN: 978-5-482-01720-3). ინტერნეტ-რესურსები: www.rs.ge; www.mof.ge www.worldbank.org <i>P.S</i> ლიტერატურა ხელმისაწვდომია სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში.
სწავლის შედეგები	ა) ცოდნა და გაცნობიერება – შეუძლია ფინანსური ანალიზის არსის, მისი კვლევის ობიექტის, ძირითადი ფუნქციების, ამოცანების და როლის გაცნობიერებას წარმოების მართვის სისტემაში. ასევე შეძლებს ბალანსის მონაცემების საფუძველზე აქტივების მდგომარეობის დადგენას და მათი ცვალებადობის კოეფიციენტების განსაზღვრას.

	ბ) ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენების უნარი – შეუძლია საწარმოს (ფირმის) მოგება-ზარალის მაჩვენებლების ცვალებადობაზე მოქმედი ფაქტორების დადგენა და მათი გავლენის შეფასება. ასევე მატერიალური, შრომითი და ფინანსური რესურსების რაციონალური გამოყენების პრაგმატული ღონისძიებების შემუშავება. გ) დასკვნის უნარი – მონაწილეობს საწარმოს პროგრამების (ბიზნეს-გეგმების) და მათთან დაკავშირებული ნორმატივების ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთების, ფინანსურ ოპერაციებთან დაკავშირებულ გაანგარიშებების (მარტივი და რთული პროცენტების სქემების მიხედვით) წარმოებაში დაშეუძლია სტრატეგიული დაგეგმვის არსის, ძირითადი ფუნქციების განსაზღვრა ბიზნესის ეფექტური მართვის სისტემაში. დ) სწავლის უნარი - შეუძლია ფინანსური კონტროლის არსის, ძირითადი პრინციპების, ფუნქციების განსაზღვრა კონტროლის სისტემაში.
სწავლა/სწავლების მეთოდები	სასწავლო კურსის ათვისებისათვის გამოიყენება ლექცია, სემინარი, დამოუკიდებელი მუშაობა, კონსულტაცია, შუალედური და დასკვნითი გამოცდები. სწავლის პროცესში გამოიყენება სწავლების შემდეგი მეთოდები: სემინარი, სამუშაო ჯგუფში მუშაობა, წერითი მუშაობის მეთოდი, ანალიზის მეთოდი, პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლება (PBL), ინდუქციური მეთოდი, დედუქციური მეთოდი, ანალიზის მეთოდი, სინთეზის მეთოდი და სხვ.
შეფასების კრიტერიუმები	სტუდენტის ცოდნა ფასდება 100 ქულიანი სისტემით და ითვალისწინებს შემდეგ კომპონენტებს: 1) შუალედური შეფასებები: 0 - 60 ქულა, მათ შორის: ა) აქტიურობა 0-30 ქულა; ბ) შუალედური (წერითი) გამოცდა 0-30 ქულა; 2) დასკვნითი გამოცდა: 0-40 ქულა. ა) აქტიურობა: სემინარი და პრაქტიკული მეცადინეობა სემინარი, რომლის დროს სტუდენტის სააუდიტორიო აქტივობა ფასდება ერთი კვირის განმავლობაში 2ქულით, სულ 10ჯერ: $10 \times 2 = 20$ ქულა. მოწმდება მასალის ცოდნის დონე, აქტივობის ხარისხი, დასმული შეკითხვების და პასუხების ადეკვატურობა, მიღებული ცოდნის პრაქტიკულ გამოცდილებასთან დაკავშირების უნარი, კითხვების დამოუკიდებლად შედგენა.

სემინარის შეფასების კრიტერიუმებია:

2 ქულა: სტუდენტი კარგად არის მომზადებული, ზედმიწევნით კარგად ფლობს სილაბუსით გათვალისწინებულ მასალას, აქტივობის ხარისხი მაღალია, დასმულ შეკითხვებზე პასუხი სწორი და დასაბუთებულია, ლიტერატურის დამუშავების ხარისხი მაღალია; ფლობს კამათის კულტურას. შეუძლია კითხვების დამოუკიდებლად შედგენა.

1 ქულა: სტუდენტის მიერ მასალის ცოდნის დონე საშუალოა, აქტივობის ხარისხი დამაკმაყოფილებელი, დასმულ შეკითხვებზე გაცემული პასუხები ხშირ შემთხვევაში მცდარია, ლიტერატურის დამუშავების ხარისხი დაბალია, კამათში ერთგვება პერიოდულად, ლექტორის დახმარებით შეუძლია კითხვების შედგენა.

0 ქულა: სტუდენტი სრულიად მოუმზადებელია, მასალა არა აქვს ათვისებული, დასმულ შეკითხვებზე გაცემული პასუხები არსებითად მცდარია ან პასუხი შეკითხვის შესაბამისი არ არის, ლიტერატურა საერთოდ არ არის დამუშავებული, სტუდენტი არ ფლობს კამათის კულტურას, არ შეუძლია კითხვების შედგენა.

პრაქტიკული მეცადინეობა, რომლის დროს სტუდენტის აქტივობა პრაქტიკულ მეცადინეობებზე ფასდება სავარჯიშო მაგალითებისა და ამოცანების შესრულებით. ავითარებს თეორიული საკითხების პრაქტიკაში გამოყენების უნარს. ყოველი პრაქტიკუმის ბოლოს სტუდენტმა უნდა წარმოადგინოს დამოუკიდებლად შესრულებული პრაქტიკული ამოცანები. ყოველკვირეული შეფასების ქულა შეადგენს ქულას, სულ 5 ჯერ: $5 \times 2 = 10$ ქ.

პრაქტიკული მეცადინეობის შეფასების კრიტერიუმებია:

2 ქულა: სტუდენტი კარგად ფლობს განვლილ მასალას, დამოუკიდებელი სავარჯიშო ამოცანები უნაკლოდ არის ამოხსნილი, არაღინიშნება არცერთი შეცდომა ან უზუსტობა;

1 ქულა: სტუდენტი საშუალო დონეზე ფლობს განვლილ მასალას; დამოუკიდებელ სავარჯიშო ამოცანებში შეინიშნება გარკვეული შეცდომები;

0 ქულა: სტუდენტი ცუდათ ფლობს განვლილ მასალას; აქტივობა არ არის შესრულებული.

(სტუდენტებთან და ფაკულტეტის ადმინისტრაციასთან შეთანხმებული გრაფიკით შესაძლებელია ერთი გაცდენილი მეცადინეობის აღდგენა)

ბ) შუალედური (წერიტი) გამოცდა: 0 - 30 ქულა;

შუალედური გამოცდა არის წერიტი ფორმის (ტარდება მე-8 კვირას)

და მოიცავს:

1) ამოცანას - 10 ქულა (2×5)

2) თეორიულ სამუშაოს - 20 ქულა (2×10)

ამოცანის შეფასების სისტემა:

5 ქულა: ამოცანაში დასმული პრობლემისადმი მიგნება სწორია, ამოხსნის თანმიმდევრობა სრულია, შედეგი მიღწეულია. ამოცანაში დასმული სიტუაციის შეფასება მართებულია.

4 ქულა: ამოცანაში დასმული პრობლემისადმი მიგნება სწორია, მაგრამ შეკვეცილი; საკითხი ამომწურავად არის გადმოცემული; არსებითი შეცდომა არ არის; ამოცანაში დასმული სიტუაციის შეფასება ნაწილობრივდაა მოცემული.

3 ქულა: ამოცანაში დასმული პრობლემისადმი მიგნება არასრულყოფილია; თუმცა საკითხი დამაკმაყოფილებლად არის განხილული, მაგრამ აღინიშნება გარკვეული სახის შეცდომები.

2 ქულა: პასუხი ნაკლოვანია. პასუხი არსებითად მცდარია. გადმოცემულია საკითხის შესაბამისი მასალის მხოლოდ ცალკეული ფრაგმენტები.

1 ქულა: პასუხი არსებითად მცდარია. გადმოცემულია საკითხის შესაბამისი მასალის მხოლოდ რამდენიმე ფრაგმენტი.

0 ქულა: პასუხი საკითხის შესაბამისი არაა ან საერთოდ არაა მოცემული.

შუალედური შეფასებების ჯამური მინიმალური კომპეტენციის ზღვარია - 15 ქულა

2) დასკვნითი შეფასება.

გამოცდა ტარდება წერილობითი ფორმით. სტუდენტის შეფასება მოიცავს:

ა) ტესტს, რომელიც მოიცავს 20 საკითხს, თითოეული სწორი პასუხი ფასდება 1 ქულით. **შეფასება 0-20 ქულა.**

ბ) 1 თეორიულ საკითხს მთლიანი პროგრამით განვლილი მასალიდან. თეორიული საკითხის **შეფასება შეადგენს 0-10 ქულა.**

გ) 2 ამოცანის შესრულებას. თითოეულსმინიჭებული აქვს მაქსიმალური შეფასება – 5 ქულა. **შეფასება 0-10 ქულა.**

თეორიული საკითხის შეფასების კრიტერიუმებია:

10 - ქულიანი თეორიული სამუშაოს შეფასება:

10 - საკითხი ზუსტად და ამომწურავად არის გადმოცემული;

ტერმინოლოგია დაცულია. სტუდენტი ზედმიწევნით კარგად ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ გავლილ მასალას, საფუძვლიანად აქვს ათვისებული როგორც ძირითადი, ისე დამხმარე ლიტერატურა.

9 - საკითხი ზუსტად არის გადმოცემული; ტერმინოლოგია დაცულია. სტუდენტი კარგად ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ გავლილ მასალას, საფუძვლიანად აქვს ათვისებული ძირითადი ლიტერატურა.

8 - პასუხი სრულია, მაგრამ შეკვეცილი; ტერმინოლოგიურად გამართულია; საკითხი ამომწურავად არის გადმოცემული; არსებითი შეცდომა არ არის; სტუდენტი კარგად ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ გავლილ მასალას; ათვისებული აქვს ძირითადი ლიტერატურა.

7 - პასუხი სრულია, მაგრამ შეკვეცილი; ტერმინოლოგიურად გამართულია; არსებითი შეცდომა არ არის; სტუდენტი საშუალო დონეზე ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ გავლილ მასალას; დამაკმაყოფილებლად აქვს ათვისებული ძირითადი ლიტერატურა.

6 - პასუხი არასრულია; საკითხი დამაკმაყოფილებლად არის გადმოცემული; ტერმინოლოგია სრულყოფილი არ არის; სტუდენტი საშუალო დონეზე ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ მასალას, მაგრამ აღინიშნება მცირეოდენი შეცდომები.

5 - პასუხი არასრულია; საკითხი დამაკმაყოფილებლად არის გადმოცემული; ტერმინოლოგია სრულყოფილი არ არის; სტუდენტი საშუალო დონეზე ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ მასალას, მაგრამ აღინიშნება მცირეოდენი შეცდომები.

4 - პასუხი არასრულია; ტერმინოლოგია მცდარია; საკითხის შესაბამისი მასალა გადმოცემულია ნაწილობრივ; სტუდენტს არასაკმარისად აქვს ათვისებული ძირითადი ლიტერატურა; აღინიშნება რამდენიმე არსებითი შეცდომა.

3 - პასუხი არასრულია; ტერმინოლოგია მცდარია; საკითხის შესაბამისი მასალა გადმოცემულია არსებითი შეცდომებით. სტუდენტს ცუდად აქვს ათვისებული ძირითადი ლიტერატურა; აღინიშნება არსებითი შეცდომები.

2 - პასუხი ნაკლოვანია, ტერმინოლოგია არ არის გამოყენებული, ან არ არის შესაბამისი; პასუხი არსებითად მცდარია. გადმოცემულია საკითხის შესაბამისი მასალის მხოლოდ ცალკეული ფრაგმენტები.

1 - პასუხი ნაკლოვანია, სტუდენტი ვერ ფლობს ტერმინოლოგიას, ან არ არის შესაბამისი; პასუხი მნიშვნელოვნად მცდარია. საკითხის შესაბამისი მასალიდან არცერთი ნაწილი არაა მართებული.

0 - პასუხი საკითხის შესაბამისი არ არის ან საერთოდ არ არის რეალიზებული.

ამოცანის შეფასების სისტემა იგივეა რაც შუალედურ შეფასებაში.
 დასკვნითი გამოცდის მინიმალური კომპეტენციის ზღვარი შეადგენს 20 ქულას.

საბოლოო შეფასება წარმოადგენს შუალედური შეფასებებისა და დასკვნითი შეფასების ჯამს.

შეფასების სისტემა უშვებს:

ა) ხუთი სახის დადებით შეფასებას:

ა.ა)(A) ფრიადი– შეფასების 91-100 ქულა;

ა.ბ) (B) ძალიან კარგი– მაქსიმალური შეფასების 81-90 ქულა;

ა.გ)(C) კარგი– მაქსიმალური შეფასების 71-80 ქულა;

ა.დ)(D) დამაკმაყოფილებელი– მაქსიმალური შეფასების 61-70 ქულა;

ა.ე)(E) საკმარისი– მაქსიმალური შეფასების 51-60 ქულა.

ბ) ორი სახის უარყოფით შეფასებას:

ბ.ა)(FX) ვერ ჩააბარა– მაქსიმალური შეფასების 41-50 ქულა, რაც ნიშნავს, რომ სტუდენტს ჩასაბარებლად მეტი მუშაობა სჭირდება და ეძლევა დამოუკიდებელი მუშაობით დამატებით გამოცდაზე ერთხელ გასვლის უფლება;

ბ.ბ)(F) ჩაიჭრა– მაქსიმალური შეფასების 40 ქულა და ნაკლები, რაც ნიშნავს, რომ სტუდენტის მიერ ჩატარებული სამუშაო არ არის საკმარისი და მას საგანი ახლიდან აქვს შესასწავლი.

დანარჩენი რეგულაციები მოცემულია სასწავლო პროცესის მარეგულირებელ წესში.

ს ი ჯ ა ბ უ ს ი

კვირა	საათების რაოდენობა	სასწავლო კურსის შინაარსი (შესასწავლი საკითხების, აქტივობებისა და შეფასების ფორმების მითითებით)
1	ლექცია - 1 სთ სემინარი - 1 სთ	სილაბუსის გაცნობა, სტუდენტთა ზოგადი დონის შემოწმება. ლექცია N1. თემა: ფინანსური ინფორმაციების (ანგარიშგების) მიკროეკონომიკური ანალიზის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები 1.1. მიკროეკონომიკური ანალიზის კონცეფციურ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები 1.2. მიკროეკონომიკური ანალიზის როლი და მნიშვნელობა ფინანსურ მენეჯმენტში სემინარული მეცადინეობა N1 თემაზე: ფინანსური ინფორმაციების ანალიზის მიზანი, ამოცანები და გამოყენებითი მეთოდის ასპექტები ლიტერატურა: N 1; 2; 3.
2	ლექცია - 1 სთ პრაქტიკული - 1 სთ	ლექცია N 2. თემა: „მიკროეკონომიკური ანალიზის სისტემურობა და თანამედროვე ანალიზის მეთოდების სისტემა“ 2.1 ანალიზის სისტემურობა და პროცედურების გამოყენება ფინანსურ მართვის მონიტორინგის პროცესში 2.2 თანამედროვე ეკონომიკური ანალიზის მეთოდების სისტემა პრაქტიკული მეცადინეობა N1. თემაზე: წრფივი კოლექციური ურთიერთკავშირის განსაზღვრის პრაქტიკა ლიტერატურა: N1;2.
3	ლექცია - 1 სთ პრაქტიკული - 1 სთ	ლექცია N3. თემა: „ბიზნესის (კომპანიის) მმართველობითი ინფორმაციების კომპლექსური ანალიზის მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები“ 3.1 კომპლექსური მმართველობითი ანალიზის ელემენტების: ძირითადი საწარმოო ფონდების, შრომის საგნებისა და მწარმოებლურობის გამოყენების ანალიზი; 3.2 პროდუქციის წარმოება-რეალიზაციისა და თვითღირებულები მაჩვენებელთა ანალიზი. პრაქტიკული მეცადინეობა N 2. თემაზე: „მმართველობითი ანალიზის პრაქტიკული ასპექტები“. ლიტერატურა: N1; 3.

4	ლექცია - 1 სთ სემინარი-1 სთ	ლექცია N4. თემა: ფინანსური ანალიზის კონცეფციების ძირითადი ჯგუფების გამოყენების თავისებურებანი 4.1 ფინანსური ანალიზის სისტემის ექვსი ძირითადი მეთოდი; 4.2 ბიზნესის (სამეწარმეო საქმიანობის) ეფექტურობის შეფასება-ანალიზის კოეფიციენტების შვიდი ჯგუფის ზოგადი მიმოხილვა. სემინარული მეცადინეობა N 2. თემაზე: „ანალიზის ძირითადი კოეფიციენტების გამოყენების ასპექტები“. ლიტერატურა: N1;3
5	ლექცია - 1 სთ სემინარი-1 სთ	ლექცია N5. თემა: „ბიზნესის სუბიექტის ფინანსური მენეჯმენტის ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემა“ 5.1.ფინანსური მენეჯმენტის ფუნქციები და ინფორმაციული უზრუნველყოფის (ბუღალტრული ბალანსის) მახასიათებლები 5.2.მმართველობითი და ფინანსური აღრიცხვის მნიშვნელობა კორპორაციულ ფინანსურ მენეჯმენტში სემინარული მეცადინეობა N3. თემაზე: „კორპორაციული ფინანსური ანგარიშგების კომპონენტები ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების (ფასს-ის) მიხედვით“ ლიტერატურა: N1;3
6	ლექცია - 1 სთ პრაქტიკული - 1 სთ	ლექციაN6. თემა: „ბიზნესის სუბიექტის ფინანსური მდგომარეობის მუხლობრივი შედარებითი და პროცენტული ანალიზი“ 6.1. კორპორაციის რესურსების: საბრუნავი და გრძელვადიანი აქტივების ანალიზი 6.2. კორპორაციის ბალანსის მახასიათებლების: ვალდებულებებისა და საკუთარი კაპიტალის ანალიზი პრაქტიკული მეცადინეობა N3. თემაზე: „ფინანსური ინფორმაციების ზოგადი და ფარდობითი ანალიზის ძირითადი მახასიათებლები“ ლიტერატურა: N1;2;3

7	ლექცია - 1 სთ პრაქტიკული - 1 სთ	ლექცია N7. თემა: ბიზნესის სუბიექტის საქმიანობის შედეგის შეფასება-ანალიზი 7.1 ბიზნესის სუბიექტის საქმიანობის შედეგების შეფასების ასპექტები 7.2 საწარმოს საქმიანობის შედეგების (მოგება ან ზარალის) ანალიზი პრაქტიკული მეცადინეობა N4. თემაზე: რისკის მახასიათებელი კოეფიციენტის- ფინანსური ლევერიჯის განხილვა ლიტერატურა: 1;3.
8	2 სთ	შუალედური გამოცდა /წერითი ფორმით/
9	ლექცია - 1 სთ სემინარი - 1 სთ	ლექცია N8. თემა: „ბიზნესის სუბიექტის ფულადი სახსრების (ნაკადის) ანგარიშგების ანალიზი“ 8.1 ფულადი სახსრების ნაკადის უწყისის ფორმირების საკითხები: 8.1-1 ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისის ანალიზი პირდაპირი მეთოდით 8.1-2 ფულადი ნაკადის გათვლა არაპირდაპირი მეთოდით სემინარული მეცადინეობა N4. თემაზე: ფულადი სახსრების ნაკადის ხარისხი ლიტერატურა: N1;3
10	ლექცია - 1 სთ სემინარი - 1 სთ	ლექცია N9. თემა: ბიზნესპროცესების ფინანსური ინჟინერიის მართვა 9.1. ბიზნესპროცესების რეინჟინერიის სტრუქტურა და მისი გაუმჯობესების მეთოდოლოგიური მიდგომები 9.2. ფინანსური ინჟინერიის ინსტრუმენტები, პროდუქტები და სტრატეგიები სემინარული მეცადინეობა N5. თემაზე: ბიზნესპროცესების რეინჟინერიის მართვა საბანკო საქმის მენეჯმენტში ლიტერატურა: N1;3

11	ლექცია - 1 სთ	ლექცია10. თემა: „საწარმოს ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასება და შიდა გადაცემის ფასდადგენა” 10.1 ქვედანაყოფების საქმიანობის შედეგების შეფასება ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტის გამოყენებით 10.2 შიდა გადაცემის ფასდადგენის მიზნები და მთავარი მეთოდები (საბაზრო მიდგომა და თვითღირებულების მეთოდი).
	სემინარი- 1 სთ	სემინარული მეცადინეობა N6. თემაზე: „ინვესტიციის უკუგების კოეფიციენტების მეთოდების მიმოხილვა,, ლიტერატურა: N1;3
12	ლექცია - 1 სთ	ლექცია N11. თემა: საქმიანობის პრობლემების მიმოხილვა და შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში 11.1 არაკომერციული ორგანიზაციებისა და სახელმწიფო სექტორის საწარმოთა საქმიანობის პრობლემების მიმოხილვა 11.2 საქმიანობის შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში-
	სემინარი- 1 სთ	სემინარული მეცადინეობა N7. საქმიანობის შედეგების შეფასება არაკომერციულ ორგანიზაციებში (საავადმყოფოს მაგალითზე) ლიტერატურა: N1;2;3
13	ლექცია - 1 სთ	ლექცია N12.თემა: კონკურენტული უპირატესობის შეფასების სისტემის გამოყენება დარგის (ბიზნესის) განვითარების სიტუაციურ ანალიზში 12.1 კონკურენციის მაიკლ პორტერის 5 ძალის მოდელი 12.2 დარგის (ბიზნესის) განვითარების საერთო სიტუაციის შეფასება და კონკურენციის ანალიზი
	პრაქტიკუ ლი - 1 სთ	პრაქტიკული მეცადინეობა N5. თემაზე: კონკურენციის მამოძრავებელი ძალების ანალიზის პრაქტიკული მნიშვნელობა ლიტერატურა: N1;2;3
14	ლექცია - 1 სთ	ლექცია N13. თემაზე: სტრატეგიული ანალიზის კონცეფციები და მათი გამოყენებისმეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები 13.1 სტრატეგიული ანალიზის მეთოდების ადაპტირება მენეჯმენტის სისტემაში 13.2 ფინანსური ანალიზის კოეფიციენტების გამოყენება კორპორაციის სტრატეგიული ფინანსური გეგმის ფორმირების პროცესში.
	სემინარი-	

	1 სთ	სემინარული მეცადინეობა N8 თემაზე: „მიკროეკონომიკური სტრატეგიული ანალიზის სრულყოფის პერსპექტივები“ ლიტერატურა: N1;2;3
15	ლექცია - 1 სთ პრაქტიკული - 1 სთ	ლექცია N14. ფულადი აქტივების (სახსრების) და დაფინანსების სტრატეგიული მართვა 14.1.კორპორაციის ფულადი აქტივების სტრუქტურა და დინამიკის ანალიზი 14.2. ფულად აქტივებზე მოთხოვნის შეფასება-პროგნოზირება პრაქტიკული მეცადინეობა N6 თემაზე: „ფულადი სახსრების ნაკადის პროგნოზირების მომზადება საბალანსო მონაცემების დახმარებით“ ლიტერატურა: N1;2;3
16	ლექცია - 1 სთ პრაქტიკული - 1 სთ	ლექცია N15. სოციალურ-ეკონომიკურპროცესებისსტრატეგიული ფინანსური დაგეგმვის ასპექტები 15.1 ბიზნესის სუბიექტის სტრატეგიული მენეჯმენტის პრინციპები, ელემენტები და მეთოდები 15.2. ბიზნესის სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის მახასიათებლები 15. 3 სტრატეგიული საფინანსო დაგეგმვის ინსტრუმენტი - ბიზნეს გეგმა მართვის სისტემაში პრაქტიკული მეცადინეობა N7 თემაზე: „სტრატეგიული ბიზნეს გეგმის მოკლე პრაქტიკული ვარიანტი გადამამუშავებელი დარგის მაგალითზე“ ლიტერატურა: N 1;2;3
17	3 სთ	დასკვნითი გამოცდა (წერითიფორმით)
18 - 19		დამატებითი გამოცდა
სულ - 35 სთ.		
სასწავლო კურსში FX-ისმიღებისშემთხვევაში ინიშნებადამატებითიგამოცდადასკვნითიგამოცდისშედეგებისგამოცხადებიდანარანაკლებ 5 დღეში.		

დანართი N2. სილაბუსი

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ბიზნესის და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი 2020 წ.

ს ი ლ ა ბ უ ს ი

სასწავლო კურსის დასახელება	ბიზნესის ღირებულების მენეჯმენტი: შეფასება და მართვა
სასწავლო კურსის კოდი	<i>BUSS M</i>
სასწავლო კურსის სტატუსი	ბიზნესის და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი. ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამა. არჩევითი . III სემესტრი.
ECTS - სასწავლო კურსის კრედიტები	5 კრედიტი - 125 სთ. საკონტაქტო - 45 სთ, მათ შორის ლექცია - 30 სთ, სემინარი და პრაქტიკული მეცადინეობა - 15 სთ, შუალედური გამოცდა - 2 სთ, დასკვნითი გამოცდა - 3 სთ. დამოუკიდებელი მუშაობა - 75 საათი.
სასწავლო კურსის ფორმატი	სულ სემესტრში: ლექცია - 30 სთ, სემინარი 5 სთ, პრაქტიკული მეცადინეობა - 10 სთ, კვირაში: ლექცია -2 სთ; სემინარი/პრაქტიკული მეცადინეობა - 1 სთ.
ლექტორი	პროფესორი ზურაბ ლიპარტია ელ-ფოსტა: zlipartia@yahoo.com მობ: 599 18 45 21 კონსულტაციის დღეები: ყოველ კვირას, კონსულტაციების ცხრილის მიხედვით.
სასწავლო კურსის მიზანი	კურსის მიზანს წარმოადგენს სტუდენტს საფუძვლიანად შეასწავლოს ეკონომიკური ორგანიზაციის (ბიზნეს სუბიექტის) საბაზრო ღირებულების მენეჯმენტის შეფასებისა და მართვასთან

	დაკავშირებული მომსახურების საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპები, მომსახურების მაღალი ხარისხის კონტროლის ორგანიზაცია და მართვა, საბაზრო ღირებულების შეფასებასთან დაკავშირებული საერთაშორისო სტანდარტების გამოყენების შეფასების მეთოდოლოგიურ-პრაქტიკული ასპექტები. დაეუფლოს საშემფასებლო საქმიანობის რეგულირების, ექსპერტ-შემფასებლის პროფესიის ეთიკის კოდექსის გამოყენებას საშემფასებლო საქმიანობის პროცესის შემდგომი სრულყოფისა და საერთაშორისო სტანდარტებთან ჰარმონიზაციის უზრუნველსაყოფად.
სასწავლო კურსის შესწავლის წინაპირობები	ფინანსური მენეჯმენტი
სასწავლო კურსის შინაარსი	(იხ. დანართი 2-1)
სავალდებულო ლიტერატურა	ლექტორის რიდერი: 1.ლიპარტია ზ. „ფინანსური მენეჯმენტის ფილოსოფია“. მონოგრაფია, აფხაზეთის ა/რ მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი 2017. - 506 გვ. https://elibrary.sou.edu.ge/ge/books/finansuri-menedjmentis-filosofia/685 2.ლიპარტია ზ. „ბიზნესის ანალიზი-შეფასება და განვითარების პროგნოზი-რება“; სახელმძღვანელო. ნაწილი 2. “ბიზნესის ღირებულების მენეჯმენტი: შეფასება და მართვა”; სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. გამომცემლობა „მერიდიანი“. თბილისი. 2020. - 616 გვ. (თემა: 16-30).
დამატებითი ლიტერატურა	1. ლიპარტია ზ - „ფინანსური მენეჯმენტის საფუძვლები“. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ელ-წიგნი. თბილისი 2018. - 728 გვ. https://elibrary.sou.edu.ge/ge/books/finansuri-menedjmentis-safudzvebi/788 2.ლიპარტია ზ - „ბიზნესის ანალიზი და განვითარების პროგნოზირება“ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ელ-წიგნი. თბ. 2019.– 615 გვ. https://elibrary.sou.edu.ge/ge/books/biznesis-analizi-da-ganvitarebis-prognozi-reba/815 3. ნინო ხარებავა, რ.ჭითავა - „ღირებულებაზე დაფუძნებული

- ფინანსური მენეჯმენტი“.სალექციო კურსი. სოხუმის სახელმწიფო უნივერს. ,თბ.2018.-47გვ.
4. ბაღათურია გ., ბაღათურია ო., სტრატეგიული დაგეგმვა სახელმწიფო მართვისა და ბიზნესის ამოცანებში. სახელმძღვანელო. ევროპის უნივერსიტეტი. თბ. 2015 – 272 გვ. (თავი 4, გვ. 161-203; თავი 5 პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების პროგნოზირება, გვ.204-228)5.
 5. ცაავა გ. სიჭინავა ა, ხანთაძე გ, “კორპორაციული ფინანსები” სახელმძღვანელო. საქართველოს ტექნ. უნივერს., თბ. 2017. – 720 გვ.
 6. ცაავა გ., ბურდიაშვილი რ., მოსიაშვილი ვ.-„ფული, ფულის მიმოქცევა და კრედიტი“, სასწავლო-პრაქტიკული სახელმძღვანელო. თბილისი, გამომცემლობა: „დანი“. სტუ. 2017. – 670 გვ.
 7. მოსიაშვილი ვ., ჭელიძე მ. „ფინანსები“. სახელმძღვანელო. გამომცემლობა „დანი“, სტუ და სეუ. 2016. – 540 გვ.
 8. სახოკია გ., ანანიძე ჯ., გიორგიძე ბ., „ბუღალტრული აღრიცხვა და აუდიტი“. გამომცემლობა „გეორგიკა“. თბილისი 2016. – 826 გვ.
 9. ლიპარტია ზ., გელაშვილი მ., ჯღარკავა ნ., ბერიშვილი ხ., „კორპორაციული ფინანსები: თეორია, პრაქტიკა, სტრატეგია“ (მეორე გამოცემა). სახელმძღვანელო: ტ.2- „კორპორაციული ფინანსების მართვის სტრატეგიები., გამომცემლობა „უნივერსალი“ თბ. 2013. გვ 552
 10. აესა F9 ფინანსური მართვა. სრული ტექსტი. სახელმძღვანელო /თარგმ. საქართველოს ბაფის მიერ 2011, 636 გვ.
 11. პაპასკირი რ. „ფინანსური მენეჯმენტის მდგომარეობა და მისი სრულყოფის გზები საქართველოს სამშენებლო ბიზნესში“. მონოგრაფია. გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი 2012
 - 12.ჯიქია მ. – „ფინანსური ანალიზი. ლექციების კურსი. (საერთაშორისო პრაქტიკის მიხედვით). თსუ. გამომც. „მერიდიანი“. თბ. 2011. – 284 გვ.
 13. Tom Copeland / Коллер Т. / Муррин Дж. - Valuation Measuring and Managing the Value of Companies. Пер. на рус. - "Стоимость компаний. Оценка и управление". Третье издание. Олимп - Бизнес. Москва. 2008. – 554.
 14. Стоимость бизнеса в системе стратегических управленческих решений: монография / А. А. Гусев. - М. : РИОР : ИНФРА-М, 2015.
 15. Валдайцев, С.В. Оценка интеллектуальной собственности / С.В. Валдайцев. – М.: Экономика, 2013.
 16. В а л д а й ц е в В.А. О ц е н к а б и з н е с а . Учеб. – 3-е изд. М. : ТК Велби, Изд-во. Проспект 2008. – 576. (ISBN: 978-5-482-01720-3). (რიდერი. თემები??)

	17. Оценка бизнеса / под ред. А.Г. Грязновой, М.А. Федотовой. – М.: Финансы и статистика, 2014. 18. Симионова, Н.Е. Оценка бизнеса: теория и практика / Н.Е. Симионова, Р.Ю. Симионов. – Ростов н/Д: Феникс, 2013. 19. Хитчнер, Д.Р. Справедливая стоимость: оценка бизнеса. споры акционеров, бракоразводные процессы, налогообложение / Д.Р. Хитчнер. – М.: Маросейка, 2013. 20. Боди, Зви, Мертон, Роберт. Б75 Финансы. : Пер. с англ. : Уч. пос. – М. : Издательский дом `Вильямс, 2013. – 592с. 21. Джозефер Синки. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрий финансовых услуг/ Перевод с англ. М.2007.- 1020с. 22. Бригхэм Ю; Хьюстон Дж. Финансовый менеджмент. Экспресс-курс, изд. / Пер. с англ. СПб. Питер, 2011. ინტერნეტ-რესურსები: www.rs.ge; www.mof.ge www.worldbank.org
სწავლის შედეგები	ა) ცოდნა და გაცნობიერება სტუდენტმა ბიზნესის ღირებულების შეფასების თეორიისა და პრაქტიკის განზოგადების საფუძველზე მიიღო თანამედროვე საშემფასებლო საქმიანობის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპების, პროფესიული შეფასებისა და ღირებულების მართვის ძირითადი მიდგომების მახასიათებლების საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად საფუძვლიანი ცოდნა. შეუძლია მიღებული ცოდნის ხელახალი გააზრება და ბიზნესის შეფასების ყველაზე მნიშვნელოვანი მეთოდოლოგიური პრობლემების განზოგადება. ბ) ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენების უნარი სტუდენტი საშემფასებლო საქმიანობის საზღვარგარეთული გამოცდილების განზოგადებისა და მათი გამოყენების თავისებურებების გათვალისწინებით, პრაქტიკაში მეთოდური მიდგომების გამოყენებით შეძლებს ბიზნესის ღირებულების შეფასებისა და მართვის საფინანსო-ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროში მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებას, რაც კორპორაციული ფინანსური სტრატეგიების მეთოდოლოგიისა და პრაქტიკის პრობლემურ საკითხებზე ახალი ცოდნის შექმნაზეა ორიენტირებული.

აუცილებლობის შემთხვევაში მას შეუძლია გლობალიზაციის ჭრილში დარგის, საწარმოს (ფირმის) განვითარების მართვის სტრატეგიების მოდელირება და მათი განხორციელების პროცესების მართვა.

გ) დასკვნის უნარი

ბიზნესის ფინანსური ანალიზის საფუძველზე შეუძლია დასაბუთებული დასკვნის გაკეთება ბიზნესის (საწარმოს) ფინანსური მდგომარეობის შესახებ; კურსის შესწავლის შემდეგ სტუდენტს განუვითარდა კომპანიის ღირებულების შეფასების, მართვის თეორიულ-კონცეფციური და პრაქტიკული გამოყენების უნარ-ჩვევები საწარმოს ღირებულების მენეჯმენტში ინოვაციური პროექტების განხორციელებისთვის. შესაბამისად, ბიზნესის მდგრადი განვითარების მექანიზმების სრულყოფის, გლობალიზაციის ჭრილში რისკების მართვის სტრატეგიების გადაჭრისათვის სწორი და ეფექტური გადაწყვეტილებების დამოუკიდებლად მიღების შესაძლებლობა.

დ) კომუნიკაციის უნარი

სტუდენტს შეუძლია თანამედროვე ფინანსური სისტემის ფორმირების პრინციპებისა და მართვის მექანიზმების შესწავლის საფუძველზე მიღებული ახალი ცოდნის დასაბუთებულად და გარკვევით წარმოჩენა, ასევე, ბიზნესის ორგანიზაციის, საწარმოს ღირებულების მმართველი პარამეტრების სისტემატიზაცია, რომლებიც აკონტროლებენ კომპანიის მენეჯმენტის „დამატებითი ეკონომიკური ღირებულებისა“ (EVA) და „დამატებითი ღირებულება აქციონერთათვის“ (SVA) მოდელების გამოყენებას კომპანიის საბაზრო კაპიტალიზაციის შესაფასებლად. სამეცნიერო საზოგადოებასთან თემატურ პოლემიკაში ჩართვა უცხოურ ენაზე.

ე) სწავლის უნარი

სტუდენტს შეუძლია ახალი იდეებისა და პროცესების განვითარება სწავლისა და საქმიანობის, მათ შორის: ბიზნესის შეფასებისა და მართვის მექანიზმების გამოყენება ინოვაციური პროექტების განხორციელების მენეჯმენტში. კორპორაციის საშემფასებლო საქმიანობის წარმოების უნარი საინვესტიციო-საფინანსო სტრატეგიების ფორმირების სისტემების კვლევების პროცესში; ფინანსური მენეჯერის სტრატეგიული ფუნქციების ფორმირების ღირებულების მართვის ტრადიციული საშუალებებით კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის სტრატეგიული მექანიზმის სრულყოფის უზრუნველსაყოფად.

	ვ)ღირებულებები სტუდენტს გათავისებული აქვს საკუთარი პროფესიული პასუხისმგებლობა, მეწარმეობრივი საქმიანობისა და ფუნქციების, პრინციპების, საკუთრების ფორმებისა და სტრუქტურის ორგანიზებულად წარმართვა, ასევე ბიზნესის გარემოს დაცვითი და საზოგადოებრივი ვალდებულებები; შეუძლია ღირებულებათა დამკვიდრების გზების კვლევა და მათ დასამკვიდრებლად ინოვაციური მეთოდების შემუშავება.
სწავლა/სწავლების მეთოდები	სასწავლო კურსის ათვისებისათვის გამოიყენება ლექცია, სამუშაო ჯგუფში მუშაობა, კონკრეტული სიტუაციის გარჩევა (case study) დამოუკიდებელი მუშაობა, კონსულტაცია, შუალედური და დასკვნითი გამოცდები. სწავლის პროცესში გამოიყენება სწავლის შემდეგი მეთოდები: დისკუსია/დებატები, პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლება, დემონსტრირების მეთოდი, ვერბალური ანუ ზეპირსიტყვიერი მეთოდი, ახსნა-განმარტებითი მეთოდი.
შეფასების კრიტერიუმები	სტუდენტის ცოდნა ფასდება 100 ქულიანი სისტემით და ითვალისწინებს შემდეგ კომპონენტებს: შუალედური შეფასებები: 0 - 60 ქულა, მათ შორის: ა) აქტიურობა 0-30 ქულა; ბ) შუალედური (წერიტი) გამოცდა 0-30 ქულა; 3) დასკვნითი გამოცდა: 0-40 ქულა. 1) შუალედური შეფასებები: ა) აქტიურობა: სემინარი და პრაქტიკული მეცადინეობა სემინარი, რომლის დროს სტუდენტის სააუდიტორიო აქტივობა ფასდება ერთი კვირის განმავლობაში 2 ქულით, სულ 6 ჯერ: $6 \times 2 = 12$ ქულა. მოწმდება მასალის ცოდნის დონე, აქტივობის ხარისხი, დასმული შეკითხვების და პასუხების ადეკვატურობა, მიღებული ცოდნის პრაქტიკულ გამოცდილებასთან დაკავშირების უნარი, კითხვების დამოუკიდებლად შედგენა. სემინარის შეფასების კრიტერიუმებია: 2 ქულა: სტუდენტი კარგად არის მომზადებული, ზედმიწევნით კარგად ფლობს სილაბუსით გათვალისწინებულ მასალას, აქტივობის ხარისხი მაღალია, დასმულ შეკითხვებზე პასუხი სწორი და დასაბუთებულია, ლიტერატურის დამუშავების ხარისხი მაღალია; ფლობს კამათის კულტურას. შეუძლია კითხვების დამოუკიდებლად

შედგენა. **1 ქულა:** სტუდენტის მიერ მასალის ცოდნის დონე საშუალოა, აქტივობის ხარისხი დამაკმაყოფილებელი, დასმულ შეკითხვებზე გაცემული პასუხები ხშირ შემთხვევაში მცდარია, ლიტერატურის დამუშავების ხარისხი დაბალია, კამათში ერთვება პერიოდულად, ლექტორის დახმარებით შეუძლია კითხვების შედგენა. **0 ქულა:** სტუდენტი სრულიად მოუმზადებელია, მასალა არა აქვს ათვისებული, დასმულ შეკითხვებზე გაცემული პასუხები არსებითად მცდარია ან პასუხი შეკითხვის შესაბამისი არ არის, ლიტერატურა საერთოდ არ არის დამუშავებული, სტუდენტი არ ფლობს კამათის კულტურას, არ შეუძლია კითხვების შედგენა.

დისკუსია/პრაქტიკული მეცადინეობა, რომლის დროს სტუდენტის აქტივობა პრაქტიკულ მეცადინეობებზე ფასდება სავარჯიშო მაგალითებისა და ამოცანების შესრულებით. ავითარებს ფინანსური მენეჯმენტის თეორიული საკითხების პრაქტიკაში გამოყენების უნარს. ყოველი პრაქტიკუმის ბოლოს სტუდენტმა უნდა წარმოადგინოს დამოუკიდებლად შესრულებული პრაქტიკული ამოცანები. ყოველკვირეული შეფასების ქულა შეადგენს **ქულას, სულ 9 ჯერ: $9 \times 2 = 18$ ქულა.**

პრაქტიკული მეცადინეობის შეფასების კრიტერიუმებია:

2 ქულა: სტუდენტი კარგად ფლობს განვლილ მასალას, დამოუკიდებელი სავარჯიშო ამოცანები უნაკლოდ არის ამოხსნილი, არ აღინიშნება არცერთი შეცდომა ან უზუსტობა;

1 ქულა: სტუდენტი საშუალო დონეზე ფლობს განვლილ მასალას; დამოუკიდებელ სავარჯიშო ამოცანებში შეინიშნება გარკვეული შეცდომები;

0 ქულა: სტუდენტი ცუდად ფლობს განვლილ მასალას; აქტივობა არ არის შესრულებული.

ბ) შუალედური (წერიტი) გამოცდა: 0 - 30 ქულა;

შუალედური გამოცდა არის წერიტი ფორმის (ტარდება მე-8 კვირას) და მოიცავს:

- 1) **3 ამოცანის** შესრულებას. თითოეულს მინიჭებული აქვს მაქსიმალური შეფასება – 5 ქულა. **შეფასება 0–15 ქულა.**

ამოცანის შეფასების სისტემა:

5 ქულა: ამოცანაში დასმული პრობლემისადმი მიგნება სწორია, ამოხსნის თანმიმდევრობა სრულია, შედეგი მიღწეულია. ამოცანაში დასმული სიტუაციის შეფასება მართებულია.

4 ქულა: ამოცანაში დასმული პრობლემისადმი მიგნება სწორია, მაგრამ შეკვეცილი; საკითხი ამომწურავად არის გადმოცემული; არსებითი შეცდომა არ არის; ამოცანაში დასმული სიტუაციის შეფასება ნაწილობრივდაა მოცემული.

3 ქულა: ამოცანაში დასმული პრობლემისადმი მიგნება არასრულყოფილია; თუმცა საკითხი დამაკმაყოფილებლად არის განხილული, მაგრამ აღინიშნება გარკვეული სახის შეცდომები.

2 ქულა: პასუხი ნაკლოვანია. პასუხი არსებითად მცდარია. გადმოცემულია საკითხის შესაბამისი მასალის მხოლოდ ცალკეული ფრაგმენტები.

1 ქულა: პასუხი არსებითად მცდარია. გადმოცემულია საკითხის შესაბამისი მასალის მხოლოდ რამდენიმე ფრაგმენტი.

0 ქულა: პასუხი საკითხის შესაბამისი არაა ან საერთოდ არაა მოცემული.

2) ტესტს (სავარაუდო პასუხების მქონე კითხვებს). მოიცავს 15 საკითხს, ერთი სწორი პასუხი ფასდება 1 ქულით. **შეფასება 0–15 ქულა.**

შუალედური შეფასებების ჯამური მინიმალური კომპეტენციის ზღვარია - 15 ქულა

2) დასკვნითი შეფასება.

გამოცდა ტარდება წერილობითი ფორმით. სტუდენტის შეფასება მოიცავს:

ა) ტესტს, რომელიც მოიცავს 20 საკითხს, თითოეული სწორი პასუხი ფასდება 1 ქულით. **შეფასება 0-20 ქულა.**

ბ) 1 თეორიულ საკითხს მთლიანი პროგრამით განვლილი მასალიდან. თეორიული საკითხის შეფასება შეადგენს **0-10 ქულა.**

გ) ორი (2) ამოცანის შესრულებას. თითოეულს მინიჭებული აქვს მაქსიმალური შეფასება – 5 ქულა. **შეფასება 0–10 ქულა.**

თეორიული საკითხის შეფასების კრიტერიუმებია:

10 - ქულიანი თეორიული სამუშაოს შეფასება:

10 - საკითხი ზუსტად და ამომწურავად არის გადმოცემული; ტერმინოლოგია დაცულია. სტუდენტი ზედმიწევნით კარგად ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ გავლილ მასალას, საფუძვლიანად აქვს ათვისებული როგორც ძირითადი, ისე დამხმარე ლიტერატურა.

9 - საკითხი ზუსტად არის გადმოცემული; ტერმინოლოგია დაცულია. სტუდენტი კარგად ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ გავლილ მასალას, საფუძვლიანად აქვს ათვისებული ძირითადი ლიტერატურა.

8 - პასუხი სრულია, მაგრამ შეკვეცილი; ტერმინოლოგიურად გამართულია; საკითხი ამომწურავად არის გადმოცემული; არსებითი შეცდომა არ არის; სტუდენტი კარგად ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ გავლილ მასალას; ათვისებული აქვს ძირითადი ლიტერატურა.

7 - პასუხი სრულია, მაგრამ შეკვეცილი; ტერმინოლოგიურად გამართულია; არსებითი შეცდომა არ არის; სტუდენტი საშუალო დონეზე ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ გავლილ მასალას; დამაკმაყოფილებლად აქვს ათვისებული ძირითადი ლიტერატურა.

6 - პასუხი არასრულია; საკითხი დამაკმაყოფილებლად არის გადმოცემული; ტერმინოლოგია სრულყოფილი არ არის; სტუდენტი საშუალო დონეზე ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ მასალას, მაგრამ აღინიშნება მცირეოდენი შეცდომები.

5 - პასუხი არასრულია; საკითხი დამაკმაყოფილებლად არის გადმოცემული; ტერმინოლოგია სრულყოფილი არ არის; სტუდენტი საშუალო დონეზე ფლობს პროგრამით გათვალისწინებულ მასალას, მაგრამ აღინიშნება მცირეოდენი შეცდომები.

4 - პასუხი არასრულია; ტერმინოლოგია მცდარია; საკითხის შესაბამისი მასალა გადმოცემულია ნაწილობრივ; სტუდენტს არასაკმარისად აქვს ათვისებული ძირითადი ლიტერატურა; აღინიშნება რამდენიმე არსებითი შეცდომა.

3 - პასუხი არასრულია; ტერმინოლოგია მცდარია; საკითხის შესაბამისი მასალა გადმოცემულია არსებითი შეცდომებით. სტუდენტს ცუდად აქვს ათვისებული ძირითადი ლიტერატურა; აღინიშნება არსებითი

შეცდომები.

2 - პასუხი ნაკლოვანია, ტერმინოლოგია არ არის გამოყენებული, ან არ არის შესაბამისი; პასუხი არსებითად მცდარია. გადმოცემულია საკითხის შესაბამისი მასალის მხოლოდ ცალკეული ფრაგმენტები.

1 - პასუხი ნაკლოვანია, სტუდენტი ვერ ფლობს ტერმინოლოგიას, ან არ არის შესაბამისი; პასუხი მნიშვნელოვნად მცდარია. საკითხის შესაბამისი მასალიდან არცერთი ნაწილი არაა მართებული.

0 - პასუხი საკითხის შესაბამისი არ არის ან საერთოდ არ არის რეალიზებული.

ამოცანის შეფასების სისტემა იგივეა რაც შუალედურ შეფასებაში.

დასკვნითი გამოცდის მინიმალური კომპეტენციის ზღვარი შეადგენს 20 ქულას.

საბოლოო შეფასება წარმოადგენს შუალედური შეფასებებისა და დასკვნითი შეფასების ჯამს.

შეფასების სისტემა უშვებს:

ა) ხუთი სახის დადებით შეფასებას:

ა.ა) (A) ფრიადი – შეფასების 91-100 ქულა;

ა.ბ) (B) ძალიან კარგი – მაქსიმალური შეფასების 81-90 ქულა;

ა.გ) (C) კარგი – მაქსიმალური შეფასების 71-80 ქულა;

ა.დ) (D) დამაკმაყოფილებელი – მაქსიმალური შეფასების 61-70 ქულა;

ა.ე) (E) საკმარისი – მაქსიმალური შეფასების 51-60 ქულა.

ბ) ორი სახის უარყოფით შეფასებას:

ბ.ა) (FX) ვერ ჩააბარა – მაქსიმალური შეფასების 41-50 ქულა, რაც ნიშნავს, რომ სტუდენტს ჩასაბარებლად მეტი მუშაობა სჭირდება და ეძლევა დამოუკიდებელი მუშაობით დამატებით გამოცდაზე ერთხელ გასვლის უფლება;

ბ.ბ) (F) ჩაიჭრა – მაქსიმალური შეფასების 40 ქულა და ნაკლები, რაც ნიშნავს, რომ სტუდენტის მიერ ჩატარებული სამუშაო არ არის საკმარისი და მას საგანი ახლიდან აქვს შესასწავლი.

დანარჩენი რეგულაციები მოცემულია სასწავლო პროცესის მარეგულირებელ წესში.

დანართი 2-1

კვირა	საათების რაოდენობა	სასწავლო კურსის შინაარსი (შესასწავლი საკითხების, აქტივობებისა და შეფასების ფორმების მითითებით)
1	ლექცია - 2 სთ სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	სილაბუსის გაცნობა. ლექცია 1. ბიზნესის ღირებულების შეფასების თეორიულ-კონცეფციური და მეთოდოლოგიური საფუძვლები 1.1. შეფასების საგანი, ობიექტი და ბიზნესის ღირებულების შეფასების ძირითადი მიმართულებები 1.2. ბიზნესის ღირებულების შეფასების პრინციპები და საშემფასებლო საქმიანობის მეთოდოლოგია (მიდგომები და მეთოდები) თემაზე - „ბიზნესის ღირებულების შეფასების სპეციალური პროგრამები და მიდგომების განსაზღვრებები“ რიდერი: 1, 2.
2	ლექცია - 2 სთ სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	ლექცია 2 – ბიზნესის ღირებულების შეფასებისადმი შემოსავლის მიდგომის ძირითადი მეთოდების მახასიათებლები 2.1. ბიზნესის შეფასების შემოსავლის მიდგომის მეთოდოლოგია 2.2. ბიზნესის რისკების აღრიცხვა თემაზე. დისკონტის განაკვეთის განსაზღვრის დანარჩენი მეთოდები, რომლებიც განსაზღვრავენ ბიზნესის რისკებს რიდერი: 1, 2.
3	ლექცია - 2 სთ სემინარი / დისკუსია 1 სთ	ლექცია 3 – დისკონტირებული ფულადი ნაკადის მეთოდი და მუდმივი შემოსავლის კაპიტალიზაციის მოდელები 3.1. დისკონტირებული (ფასდაკლებული) ფულადი ნაკადის მეთოდი 3.2. შეზღუდული დროის განმავლობაში მიღებული შემოსავლის კაპიტალიზაციის მოდელების (ინვუდის, ხოსკალდის, რინგის) მახასიათებლები თემაზე: გორდონის მოდელის არსი და გამოყენების მიმართულებები (პროგნოზირება) რიდერი: 1, 2.
4	ლექცია - 2 სთ	ლექცია 4 – ბიზნესის საბაზრო მიდგომის შეფასების მეთოდების მახასიათებლები 4.1. კაპიტალის ბაზრის მეთოდი 4.2. გარიგების მეთოდი

	სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	4.3. დარგობრივი (ინდუსტრიის) სპეციალური მოდელი თემაზე - კაპიტალის ბაზრის მეთოდის ალგორითმი რიდერი: 1, 2.
5	ლექცია - 2 სთ სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	ლექცია 5 – „ქონების ღირებულების შეფასების მეთოდოლოგიური ასპექტები - აქტივების დაგროვების მეთოდი. 5.1. ქონების (ღირებულების) შეფასების მიდგომა და აქტივების დაგროვების მეთოდის გამოყენება 5.2. საწარმოს ტიპური არამატერიალური აქტივების შეფასების მეთოდოლოგიის (ე.წ. „გუდვილი“ Goodwill) ზედმეტი მოგების მეთოდოლოგია. თემაზე - აქტივების დაგროვების შეფასების მეთოდის გამოყენების ასპექტები რიდერი: 1, 2
6	ლექცია - 2 სთ სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	ლექცია 6 - საწარმოს (კომპანიის) აქციების პაკეტის (წილის) შეფასება 6.1. კომპანიის აქციის პაკეტების ღირებულების შეფასების ალგორითმი (ნაბიჯები) 6.2. აქციის ლიკვიდობის გავლენა და მათი განთავსება ბაზარზე თემაზე - შეძენილი ბიზნესის შეფასება მოქმედი აქციების წილის შერწყმის შემთხვევების გათვალისწინებით რიდერი: 1, 2.
7	ლექცია - 2 სთ სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	ლექცია 7. საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების შეფასება 7.1. საწარმოს სალიკვიდაციო ღირებულების განსაზღვრა ლიკვიდაციის მოკლე პერიოდში 7.2. ლიკვიდირებული საწარმოს შეფასება გრძელვადიან პერსპექტივაში თემაზე - შესაფასებელი აქტივის შედარებითი გაყიდვის მეთოდის მახასიათებლები რიდერი: 1, 2.
8	2 სთ	შუალედური გამოცდა /წერითი ფორმით/

9	ლექცია - 2 სთ	ლექცია 8. საინვესტიციო პროცესის მენეჯმენტის თავისებურებანი თანამედროვე ეტაპზე 81. საინვესტიციო საქმიანობის მართვის თანამედროვე კონცეფციები 8.2. საინოვაციო მენეჯმენტის მოდელირება და აქტივობის ძირითადი მაჩვენებლები
	სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	თემაზე: „ინფლაციის ფაქტორის გავლენის შეფასების ინსტრუმენტები“
10	ლექცია - 2 სთ	ლექცია 9. ბიზნესის შეფასებისადმი ალტერნატიული მეთოდის მიდგომების გამოყენება ფინანსური და ეკონომიკური არასტაბილურობის პირობებში 9.1. ინვესტიციების ბიუჯეტირების პროცესში ფულადი ნაკადების შეფასების ალტერნატიული მეთოდები 9.2. ბიზნესის შეფასება მისი დარჩენილი პერიოდის პროგნოზად დაყოფისას (კონცეფცია "გრძელვადიანი ღირებულება")
	სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	თემაზე: „მომავალი ფულადი ნაკადების შეფასებები ალტერნატიული მდგომარეობის პროგნოზირების შესახებ“ რიდერი: 1, 2.
11	ლექცია - 2 სთ	ლექცია 10 – ბიზნესის შეფასების ყველაზე მნიშვნელოვანი მეთოდოლოგიური პრობლემის განზოგადება. 10.1. შემოსავლის მიდგომა: საკუთარი და ჯამური ინვესტირებული კაპიტალის შეფასების პრობლემების განზოგადების მოდელები 10.2. გამარტივებული შეფასების სქემა პროგნოზირების ქსელის გამოყენებით
	სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	თემაზე - ინვესტირებული კაპიტალის შეფასება „ეკონომიკური მოგების მოდელის“ საფუძველზე რიდერი: 1, 2.
12	ლექცია - 2 სთ	ლექცია 11 – საბრუნავი კაპიტალის მართვის ელემენტები და ეფექტიანობის შეფასების სისტემის მოდელირება 11.1. საბრუნავი კაპიტალის მართვის ელემენტები და მარაგების ფორმირების მიზნები 11.2. საბრუნავი კაპიტალის მართვის ეფექტიანობის შეფასება და

		მარაგების კონტროლის სისტემის მოდელირება.
	სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	თემაზე: „შეკვეთის ეკონომიური მოცულობის განსაზღვრაზე (საილუსტრაციო მაგალითები)“ რიდერი: 1, 2.
13	ლექცია - 2 სთ	ლექცია 12 - კორპორაციული ფინანსური რისკების მენეჯმენტის თავისებურებანი საქართველოში 12.1. კორპორაციის მმართველობითი გადაწყვეტილების ფორმირება რისკისა და განუსაზღვრელობის პირობებში 12.2. ფინანსური რისკების ნეიტრალიზაციის შიდა მექანიზმები
	სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	თემაზე: „კომპანიის სტრატეგიული ინიციატ-ივების პორტფელის დონეების მახასიათებლები“. რიდერი: 1, 2.
14	ლექცია - 2 სთ	ლექცია 13 – კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის სტრატე- გიული მექანიზმი 13.1. კორპორაციის ფინანსური კრიზისის ფუნდამენტური დიაგნოსტიკის ალგორითმი 13.2. კორპორაციის ფინანსური სტაბილიზაციის შიდა მექანიზმი
	სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	თემაზე: „კორპორაციის (კომპანიის) ფინანსური კრიზისის წარმოქ- მის შეფასების ასპექტები; რიდერი: 1, 2.
15	ლექცია - 2 სთ	ლექცია 14 – კორპორაციის ფასეულობის ზრდაზე ორიენტირებული სტრატეგიული მენეჯმენტი 14.1. სტრატეგიული გადაწყვეტილებების შემუშავებისა და ფასეულობის შეფასების ძირითადი მოდელები 14.2. კორპორაციის ფასეულობის ზრდის სტრატეგიული მართვის ალგორითმი
	სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	თემაზე: „პრიორიტეტებისა და ფასეულობის ზრდის შერჩევის დილემა“ რიდერი: 1, 2.
16	ლექცია - 2 სთ	ლექცია 15 – საქართველოში ბიზნესის განვითარების პოლიტიკისა და პროგნოზირების თავისებურებანი ფინანსური მენეჯმენტის სისტემაში 15.1. საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების

	სემინარი / დისკუსია 1 სთ.	ფინანსური მექანიზმი; 15.2. ბიზნესის (კორპორაციის) განვითარების ფინანსური სტრატეგიის შემუშავებისა და რეალიზაციის პროცესის ძირითადი თავისებურებები; 15.3. სტრატეგიული დაგეგმვა კორპორაციის მართვის სისტემაში დივერსიფიცირებული კომპანიის მაგალითზე; თემაზე: „კორპორაციის სტრატეგიული განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებები“ რიდერი: 1, 2.
17	3 სთ	დასკვნითი გამოცდა (წერითი ფორმით)
18 -19		დამატებითი გამოცდა
სულ - 50 სთ		
სასწავლო კურსში FX-ის მიღების შემთხვევაში ინიშნება დამატებითი გამოცდა დასკვნითი გამოცდის შედეგების გამოცხადებიდან არანაკლებ 5 დღეში.		

დანართი 3

ავტორის მოკლე ბიოგრაფიული ცნობარი:

პროფესორი ზურაბ შალვას ძე ლიპარტია

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული და საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიების ნამდვილი წევრი (აკადემიკოსი), საქართველოს პროფესიონალ ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაციის საპატიო წევრი, ეკონომიკური ჟურნალების რედკოლეგიის წევრი, შრომის ვეტერანის მედალოსანი (1987 წ.), ღირსების ორდენის კავალერი (2013), პაატა გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის მედალოსანი (2019).

**დანართი N3.1. ამონარიდი ინტერვიუდან პროფესორ ზურაბ
ლიპარტიასთან (საქართველოს ჟურნალი „აუდიტი, აღრიცხვა,
ფინანსების“ (აფ-ის) ჟურნალისტთან #11 (167), 2013 წ.)**

ინტერვიუ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის მართვის ფაკულტეტის სრულ პროფესორთან, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიისა და აფხაზეთის ა/რ ეროვნულ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრ ზურაბ ლიპარტიასთან. საქართველოს ჟურნალი „აუდიტი, აღრიცხვა, ფინანსების“ (აფ-ის) ჟურნალისტ დალი ჩიკვაძესთან– #11 (167), 2013 წ.

ზურაბ ლიპარტია - დაიბადა 1947 წლის 5 აგვისტოს, ზუგდიდის რაიონის სოფელ რუხში და აქვე 1964 წელს დაამთავრა საშუალო სკოლა.

განათლება:

1964-1966 წწ. - ნ. ნიკოლაძის სახელობის დიდი ჯიხაიშის (სამტრედიის რაიონის) საყრდენ-საჩვენებელი სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმის ეკონომიკური განყოფილება; კვალიფიკაცია - **მგეგმავი ბუღალტერი**.

1966-1972 წწ. ქ. ლენინგრადის (სანქტ-პეტერბურგის) სატყეო-ტექნიკური აკადემია, საინჟინრო-ეკონომიკური ფაკულტეტი; კვალიფიკაცია - **ინჟინერ-ეკონომისტი**.

აკადემიური/სამეცნიერო ხარისხი

ქ. სანქტ-პეტერბურგის ეკონომიკისა და ფინანსების უნივერსიტეტში მიენიჭა **ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი**. 12.04.1993 წ.

ქ. სანქტ-პეტერბურგის ეკონომიკისა და ფინანსების უნივერსიტეტში მიენიჭა **ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი**. 20.10.1999 წ.

სამსახურებრივი გამოცდილება:

1. ლენინგრადის ტრესტ „ლენლეს“-ის სასოფლო-სამეურნეო საწარმო „ტიხვინის“ მთავარი ბუღალტრის მოადგილე. 1966-1967 წწ.

2. ლენინგრადის საკავშირო სამეცნიერო საწარმოო ცელულოზა-ქაღალდის მრეწველობის გაერთიანება; ავტომატიზირებული მართვის ლაბორატორიის უფროსი ინჟინერი. 1972-1973 წწ.

3. საკავშირო ენერგეტიკის სამინისტროს საქართველოს ტრესტ „საქჰიდრო-ენერგომშენის“ მთავარი სამმართველო „ენგურჰესმშენის“ სამრეწველო საწარმოთა გაერთიანება; გენ. დირექტორის მოადგილე ეკონომიკის დარგში. 06.1973-08.1987 წწ.

4. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ა. გორკის სახელობის აფხაზეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი; მეცნიერ-მუშაკი. 09.1987-08.1989 წწ.

5. ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ სოხუმის ფილიალი; `წარმოების, ეკონომიკისა და მართვის და `ბუღალტრული აღრიცხვა, სამეურნეო საქმიანობის ანალიზისა და კონტროლის კათედრების უფროსი მასწავლებელი. 08.1989-01.1996 წწ.

6. ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ სოხუმის ფილიალი; „აღრიცხვა, კონტროლისა და აუდიტის კათედრის დოცენტი. 02.1996-12.2000 წწ. (ასევე „აღრიცხვა, კონტროლისა და აუდიტის კათედრის პროფესორი. 12.2000-09.2005 წწ.“)

7. ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ სოხუმის ფილიალი; „აღრიცხვა, ანალიზი და აუდიტის საგანმანათლებლო პროგრამის ხელმძღვანელი. 09.2005-10.2006 წწ.

8. ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ სოხუმის ფილიალი; მოწვეული სრული პროფესორი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტზე. 03.2007-09.2007 წწ.

9. ახალციხის სახელმწიფო ინსტიტუტი (ამჟამად სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი); ბიზნესის ადმინისტრირების „ფინანსების, საბანკო საქმისა და ეკონომიკური ანალიზის“ მიმართულების სრული პროფესორი; ამავე უნივერსიტ. აკადემიური საბჭოს წევრი; ლიცენზირებული სამაგისტრო პროგ-რამის „აღრიცხვა, კონტროლი და აუდიტის მენეჯმენტის“ ხელმძღ. 10.2007-07.2010 წწ.

10. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი; ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტზე ბიზნესის ადმინისტრირების მიმართულების „ფინანსების“ სრული პროფესორი. 2009-წლის სექტემბრიდან დღემდე;

11. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი; მაგისტრატურისა და დოქტორანტურის პროგრამების კოორდინატორი.

შეთავსებით მუშაობა:

1998 წლიდან დღემდე - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი; ბიზნეს-ინჟინრინგის ფაკულტეტი; დოცენტი, პროფესორი (მოწვევით);

2001-2007 წწ. _ საქართველოს საბაჟო აკადემია; პროფესორი, სრული პროფესორი;

2002-2007 წწ._აფხაზეთის მეცნ. აკადემიასთან არსებული სასწავლო-სამეცნიერო დაწესებულება შპს „აესა; (დამფუძნებელი) პროფესორი, დირექტორი (რექტორი);

ზურაბ ლიპარტიას სამეცნიერო-კვლევითი და პედაგოგიური მოღვაწეობის 30 წლის სტაჟი აქვს. არის 100-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომის, მათ შორის 5 მონოგრაფიისა და 12 სახელმძღვანელოს ავტორი (თანაავტორი). მიღებული აქვს შემდეგი ჯილდოები: ღირსების ორდენი (2013 წ), „შრომის ვეტერანის მედალი“ (1987 წ), `საპატიო სიგელი 60 წლის საიუბილეოდ, აფხაზეთის ეროვნულ-მეცნიერებათა აკადემია“ (2007 წ). 2013 წლის მაისში აირჩიეს საქართველოს პროფესიონალ ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაციის საპატიო წევრად.

ესაუბრა „ააფ“-ის ჟურნალისტი ქალბატონი დალი ჩიკვაძე

- ბატონო ზურაბ, თქვენ რუხის საშუალო სკოლა სრულად დაამთავრეთ?

_ რუხში საშუალო სკოლა სრულად, 11 კლასი დავამთავრე და მერე სწავლა გავაგრძელე დიდი ჯიხაიშის (სამტრედიის რაიონის) სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმში. ტექნიკუმის წარჩინებით დამთავრების შემდეგ ლენინგრადში გავემგზავრე. იქ სატყეო-ტექნიკურ აკადემიაში, საინჟინრო-ეკონომიკურ ფაკულტეტზე ჩავირიცხე და იმავდროულად მუშაობა დავიწყე ლენინგრადის ტრესტ „ლენლეს“-ის სასოფ-სამეურნეო საწარმო „ტიხვინის“ მთ. ბუღალტრის მოადგილედ.

- ლენინგრადში რატომ წახვედით, იგივე სპეციალობით სწავლა ხომ საქართველოშიც შეგეძლოთ?

— ამ ტექნიკუმის 4 კურსდამთავრებული გავემგზავრეთ ქ. ლენინგრადში უმაღლესი განათლების მისაღებად, ტექნიკუმის დირექტორის, განათლების სფეროს დამსახურებული მოღვაწის პოლიკო მიქაძის რჩევით. სატყეო-ტექნიკური აკადემიის დამთავრების შემდეგ ინჟინერ-ეკონომისტის კვალიფიკაცია მომენიჭა.

- და რას ნიშნავდა ეს ინჟინერ-ეკონომისტობა?

— ფაქტობრივად, ეს არის ის, რასაც დღეს ბიზნესის ადმინისტრირებას, მენეჯმენტს უწოდებენ. ინჟინერ-ეკონომისტს გაცნობიერებული აქვს საწარმოს ტექნოლოგიური მხარე, ოპერაციული და ეკონომიკურ-ფინანსური მართვის საფუძვლები. სხვათა შორის, ქვეყანაში იმ პერიოდში დამკვიდრდა ეს პროფესია – ინჟინერ-ეკონომისტი.

- როგორ მოხდა, რომ აკადემიაში სწავლის პარალელურად სასოფლო-სამეურნეო საწარმოში მთავარი ბუღალტრის მოადგილედ მუშაობდით?

— როგორც ცნობილია, იმ პერიოდში უმაღლეს სასწავლებელში დაუსწრებელი ან/და საღამოს განყოფილების სტუდენტისთვის სავალდებულო იყო დასაქმება და რადგანაც ეკონომიკური განათლება სოფლის მეურნეობის პროფილით მქონდა მიღებული, მუშაობაც იმ სფეროში დავიწყე – მთავარი ბუღალტრის მოადგილედ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოში. სატყეო-ტექნიკური აკადემიის საინჟინრო ეკონომიკური ფაკულტეტის დამთავრების (1972წ.) შემდეგ შრომითი საქმიანობა გავაგრძელე ქ. ლენინგრადის საკავშირო სამეცნიერო საწარმოო ცელულოზა-ქაღალდის მრეწველობის გაერთიანებაში ავტომატიზებული მართვის ლაბორატორიის უფროსი ინჟინერ-ეკონომისტის თანამდებობაზე, სადაც მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის მაძიებელი გავხდი. პირველ წელიწადს საკანდიდატო მინიმუმის ნაწილი ჩავაბარე, მაგრამ გულმა მაინც საქართველოსკენ გამომიწია. მშობლიურ ზუგდიდში ჩამოვედი და შრომითი საქმიანობა გავაგრძელე საკავშირო ენერგეტიკის სამინისტროს საქართველოს ტრესტ „საქჰიდროენერგომშენის“ მთავარი სამმართველო „ენგურჰესმშენის“ სამრეწველო საწარმოთა გაერთიანების გენერალური დირექტორის მოადგილედ (ეკონომიკისა და ფინანსების დარგში), სადაც თითქმის 15 წელიწადი ვშრომობდი. მეამაყება, რომ გახლდით მსოფლიოში ყველაზე მაღალი ენგურჰესის თაღოვანი კაშხლის (სიმაღლე – 271 მ.) აქტიური მშენებელი.

- საკანდიდატო მინიმუმი რომ გქონდათ ჩაბარებული?

— ენგურჰესის მშენებლობის პროცესში 15-წლიანი ეკონომიკისა და მართვის პრაქტიკული გამოცდილება მივიღე. როგორც კარგი სპეციალისტი, მიმიწვიეს სოხუმში (სადაც გადავედი საცხოვრებლად), მ. გორკის სახელობის აფხაზეთის უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტზე. როგორც ცნობილია, აფხაზეთში იმ დროს განვითარებული მოვლენების (1989 წელს) გამო უნივერსიტეტის ქართული განყოფილება ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოხუმის ფილიალად გადაკეთდა. თსუ სოხუმის ფილიალში პედაგოგიური საქმიანობის პარალელურად აქტიურ, ერთობლივ სამეცნიერო-კვლევით საქმიანობას ვახორციელებდი ქ.სანქტ-პეტერბურგის ეკონომიკისა და ფინანსების უნივერსიტ-

ეტთან, სადაც ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი 1993 წელს მომენიჭა. იქვე, 1999 წელს წარმატებით დავიცავი სადოქტორო დისერტაცია.

- უნივერსიტეტში საბუღალტრო აღრიცხვას და აუდიტს ასწავლიდით?

– თსუ სოხუმის ფილიალში, ფუნქციონირებდა 'საბუღალტრო აღრიცხვის, ეკონომიკური ანალიზისა და კონტროლის კათედრა'. 'აუდიტის' ცნება არ იყო დამკვიდრებული. 1996 წლიდან ცნება 'კონტროლი შეიცვალა 'აუდიტით და შესაბამისად, მას 'საბუღალტრო აღრიცხვის, ანალიზისა და აუდიტის კათედრა ეწოდა, სადაც დოცენტის, ხოლო 2000 წლიდან 2006 წლის ოქტომბრამდე პროფესორის თანამდებობა მეკავა. 2005-06 წლებში პროგრამის (კათედრის) ხელმძღვანელი ვიყავი. შემდეგ, 2006-2007 სასწავლო წელს ჩატარებულ კონკურსში წარუმატებელი მცდელობის შემდეგ (რატომღაც არ ამირჩიეს!), პროფესორის თანამდებობა ვაკანსიად დარჩა. 2007 წლის 1 ოქტომბრიდან ქ. ახალციხის სასწავლო სახელმწიფო უნივერსიტეტში გავაგრძელე სამეცნიერო-პედაგოგიური საქმიანობა სრული პროფესორის თანამდებობაზე, სადაც, როგორც სამაგისტრო პროგრამა „აღრიცხვა, კონტროლი და აუდიტის მენეჯმენტის“ ხელმძღვანელმა, სამცხე-ჯავახეთის რეგიონისთვის ბიზნესის ადმინისტრირების მიმართულების ათეულობით მაგისტრი მოვაამზადე.

- ახალციხეში ჩახვედით როგორც „აღრიცხვა, კონტროლი და აუდიტის მენეჯმენტის პროგრამის ხელმძღვანელი და რამდენიმე თვეში უკვე მიმართულება შეიცვალეთ.

– ბიზნესის ადმინისტრირების მიმართულების 'ფინანსების, საბანკო და სადაზღვევო საქმის' ბაკალავრიატის ქვემიმართულების პროგრამის ხელმძღვანელად და სრულ პროფესორად ამირჩიეს. ამასთანავე, „აღრიცხვა, კონტროლი და აუდიტის მენეჯმენტის“ სამაგისტრო პროგრამის მართვას ვითავსებდი.

- კი, მაგრამ ფინანსების მიმართულება და აღრიცხვა, კონტროლი, აუდიტის მენეჯმენტი ხომ სხვადასხვა მიმართულებაა?

– დიახ, მაგრამ, როგორც უკვე ზემოთ ავღნიშნე, ჩვენი ხანგრძლივი აკადემიური ძირითადი საქმიანობის 'საბუღალტრო აღრიცხვა და აუდიტის' მიმართულების ე.წ. 'ბიზნესის ადმინისტრირების' ინფორმაციული უზრუნველყოფიდან ფინანსურ მენეჯმენტზე შესაბამისი სახელმძღვანელოების მომზადების შემდეგ გადავწყვიტე ფინანსების მოდულში (რომელიც მოიცავს ფინანსების მართვას, საბანკო ფინანსებს, დაზღვევას და ა.შ.) საქმიანობა. 2009 წლის სექტემბრიდან დღემდე სოხუმის უნივერსიტეტის ბიზნესის ფაკულტეტის ფინანსების, საბანკო და სადაზღვევო საქმის მოდულის სრული პროფესორის (მოდულის ხელმძღვანელის) თანამდებობა მიკავია. მიმყავს ფინანსური მენეჯმენტის საგნები საბაკალავრო, სამაგისტრო და სადოქტორო პროგრამების შესაბამისად.

- ანუ დაიწყეთ ბუღალტრობით და გადახვედით ფინანსებში, საბანკო და სადაზღვევო საქმეში.

– დიახ, ფინანსების მართვის დისციპლინა, სწორედ ფინანსური და მმართველობითი აღრიცხვის, საგადასახადო საქმის, ფინანსური ანალიზის, ფინანსური მენეჯმენტის საფუძვლების, ინფორმაციული ტექნოლოგიების საგნების სწავლების ერთობლივ პროცესს წარმოადგენს.

- თქვენი მხრიდან ეს ცვლა ინტერესიდან გამომდინარე იყო, თუ იძულებითი ნაბიჯი?

– საუნივერსიტეტო ეკონომიკისა და ბიზნესის მართვის საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელების ინტერესიდან გამომდინარე, დაიხვეწა ჩვენი პროფესიული საქმიანობაც. ბუღალტრული აღრიცხვა და აუდიტი, როგორც უკვე აღინიშნა, ინფორმაციული უზრუნველყოფის ინსტრუმენტებად გვევლინება წარმატებული ფინანსური მენეჯმენტის განსახორციელებლად.

- თქვენ ტექნიკურ უნივერსიტეტშიც ასწავლით

– საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში (სტუ) შეთავსებით 1998 წლიდან დღემდე ვმუშაობ ბიზნესის ადმინისტრირების `საბუღალტრო აღრიცხვის~ მოდულის პროფესორად. მიმყავს სალექციო კურსები: მმართველობითი აღრიცხვა, ფინანსური კონტროლი და აუდიტის საფუძვლები და ვარ საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში გამოცემული სახელმძღვანელოს `საბუღალტრო საქმის~ თანაავტორი. ვხელმძღვანელობ მაგისტრებისა და დოქტორანტების მომზადებას, სადაც ჩემი ხელმძღვანელობით დაცულ იქნა 5 სადოქტორო დისერტაცია ბიზნესის ადმინისტრირების მიმართულებით.

- ბატონო ზურაბ, თქვენ სერტიფიცირებული ბუღალტერი ხართ?

– მაქვს საქართველოს პროფესიონალ ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაციის (ბაფ-ის) ფინანსური აღრიცხვის სერტიფიკატი. გარდა ამისა, 1996-2005 წლებში ვფლობდი საქართველოს პარლამენტთან არსებული აუდიტორული საქმიანობის საბჭოს პროფესიონალი აუდიტორის სერტიფიკატს.

- საქართველოს ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაციასთან (ბაფ-თან) რომელი წლიდან გაქვთ ურთიერთობა?

– 1998-დან, როდესაც ფინანსური აღრიცხვის სერტიფიკატი ავიღე. ბაფ-ის მიერ ქვეყნის რეგიონებში ფილიალების გახსნისას, მათ შორის, სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონშიც ბუღალტერთა გადამზადების ლექტორად ვიყავი მიწვეული.

- თქვენ ეხმარებოდით?

– დიახ, როგორც სერტიფიცირებული ბუღალტერი და ამავე დროს, ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის საგნების პროფესიონალი. სამეგრელოს რეგიონში 300-ზე მეტი ბუღალტერი გადავამზადეთ ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებით (ბასს) ფინანსურ აღრიცხვაში, შესაბამისი სერტიფიკატის მინიჭებით.

- ამას უკავშირდება თქვენი საპატიო წევრობა ბაფ-ში?

– ალბათ, მხოლოდ ამას არა. რამდენადაც სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტში „აღრიცხვა, ანალიზი და აუდიტის საგანმანათლებლო პროგრამას ვხელმძღვანელობდი, ბაფ-თან პროფესიული კონტაქტები გავაგრძელებთ თეორიული და მეთოდოლოგიური მასალების მოძიებასა და სასწავლო პროცესებში აღრიცხვა-აუდიტის საერთაშორისო გამოცდილების დასამკვიდრებლად. ასევე, აფხაზეთის სხვა სასწავლო სტრუქტურებშიც ერთობლივი ბუღალტერთა გადამზადების კურსების ფუნქციონირებას ჩაეყარა საფუძველი.

- სად გააკეთეთ გადამზადების კურსები?

– მოგეხსენებათ, რომ 2002-2007 წლებში აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემიასთან ფუნქციონირებდა სასწავლო სამეცნიერო ეკონომიკისა და სამართლის ცენტრი – `აესა~, სადაც ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის კათედრის ბაზაზე ბაფ-თან

თანამშრომლობით ხორციელდებოდა ბუღალტერთა პროფესიული გადამზადების ერთობლივი პროგრამა.

- **თქვენი სპეციალობით ბოლო წლებში განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებებიდან რომელი მიგაჩნიათ განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად?**

– ძალიან მნიშვნელოვანია ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის რეფორმის გაგრძელება, საქ.კანონში 'ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის შესახებ (2012 წლის 29 ივნისი) შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელებით.

- **ანუ ორი კანონის ნაცვლად ერთის - 'ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის შესახებ კანონის მიღება?**

– დიახ, ეს არსებითია. ბაფ-ის ხელმძღვანელობამ გაიზიარა ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის საკანონმდებლო რეგულირების ჩვენს მიერ შემუშავებული წინადადებები და კონკრეტული რეკომენდაციები, რომლებიც ბაფ-ის აღმასრულებელი დირექტორის ბატონი ლავრენტი ჭუმბურიძის სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დოქტორანტურაში საქმიანობის პროცესში ჩატარებული ერთობლივი კვლევების, საკანონმდებლო რეგულაციების სფეროში ცვლილებების განხორციელების აუცილებლობით არის განპირობებული.

- **თქვენ მისი სადისერტაციო ნაშრომის ხელმძღვანელი ბრძანდებით?**

– დიახ, ჩვენი ხელმძღვანელობით შემუშავდა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე: 'ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის რეგულირების სრულყოფის მიმართულებები საქართველოში'. ჩატარებული მეცნიერული კვლევის შედეგებმა ასახვა ჰპოვა საერთაშორისო კონფერენციებსა და პროფესიულ პუბლიკაციებში (ჟურნალები: 'ბუღალტრული აღრიცხვა', 'ბიზნესი და კანონმდებლობა და სხვ.) ამ მიმართულებით ერთობლივი შრომები გვაქვს გაკეთებული. ეს სრულყოფა ძალიან მნიშვნელოვანია, რადგან უნდა დაგვახლოვდეთ ევროდირექტივების იმ მოთხოვნებს, რომლებიც აუცილებელია აღრიცხვის სრულყოფისთვის. მოგვხსენებათ, რომ აღრიცხვა 'ბიზნესის ენაა; გლობალიზაციის პროცესებში სრულყოფილი და საიმედო ინფორმაციების გარეშე წარმატებული ბიზნეს-საქმიანობა შეუძლებელია. მზად არის ცვლილებების კანონპროექტი საქართველოს კანონში 'საბუღალტრო აღრიცხვისა და აუდიტის შესახებ' შესატანად. ჩვენი რეკომენდაციები წარდგენილია საქართველოს პარლამენტში. ვფიქრობთ, რომ კანონის შემდგომი სრულყოფისთვის გარკვეული ნაბიჯები გადაიდგმება.

- **ანუ თქვენ იმ ორი კანონის გაერთიანებას მიესალმეთ?**

– ჩვენ მივესალმეთ ამ კანონების გაერთიანებას იმიტომ, რომ პროფესიონალი ბუღალტრის კვალიფიკაცია აუდიტის ცოდნის გარეშე არ მოიაზრება. ბუღალტერს, პროფესიონალის სტატუსის მქონეს, უნდა ჰქონდეს მინიჭებული აუდიტის წარმოების უფლება. კანონმდებლობით ეს სფერო მარტო პროფესიულ ორგანიზაციებს არ უნდა ჰქონდეთ მინდობილი. აქ აუცილებლად სახელმწიფო ზედამხედველობა უნდა იყოს დაწესებული. ამიტომ ჩვენ მივესალმეთ ასევე ბუღალტრის პროფესიული საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების პრინციპის დამკვიდრებას.

- პირადად თქვენ, პროფესიონალი ბუღალტერი, რომელიმე პროფესიული ორგანიზაციის წევრი ხართ?

— ვარ საქ.ბაფ-ის ასოცირებული წევრი 1999 წლიდან. წელს ავტორიტეტული პროფესიული ორგანიზაციის საპატიო წევრად ამირჩიეს; ვფიქრობ, რომ ეს ჩემი საქმიანობის — აღრიცხვა-აუდიტის სფეროებში სახელმძღვანელოების შექმნის, საგანმანათლებლო და პრაქტიკული მოღვაწეობის სამართლიანი შეფასებაა, რაც დიდი პატივია ჩემთვის. ვარ ასევე საქართველოს აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსურ მენეჯერთა პროფესიული ორგანიზაციის წევრი.

- ახლა დღის წესრიგში აქტიურად დგას ალტერნატიული აუდიტის განმახორციელებელ პირთა შესარჩევი ტესტირება, რომელსაც შემოსავლების სამსახური ატარებს. როგორია თქვენი დამოკიდებულება ზოგადად ალტერნატიული აუდიტისადმი, ერთი მხრივ, და მასში მონაწილე პირთა ტესტირებისადმი მეორე მხრივ? თუ ნახეთ ამ სამსახურის ვებ-გვერზე განთავსებული ტესტების ნიმუშები?

— ალტერნატიული აუდიტის პრაქტიკის დამკვიდრება დროის მოთხოვნაა. აუცილებელია აუდიტორული საქმიანობის შემდგომი განვითარება და მისი სრულყოფა.

- პირველი ტესტირება 19 ოქტომბერს ჩატარდა. ამ ტესტირებაზე გამოცხადდა 600 კაცი და წარმატებით მხოლოდ შვიდმა ჩააბარა. რით ახსნით ასეთ ცუდ შედეგს?

— განგიმარტავთ ჩემს ხედვას. ამ ეტაპზე პრეტენდენტთა განათლების დონე არ შეესაბამება აუდიტის პროგრამებისა და აუდიტორული საქმიანობის მოთხოვნებს. მხედველობაში მაქვს საგანმანათლებლო ბაზის პროგრამების შესაბამისობა იმ მოთხოვნებთან, რაც ევროდირექტივებით არის გათვალისწინებული.

- საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად არ ისწავლება?

— საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად კი ისწავლება, მაგრამ სხვადასხვა უნივერსიტეტში სწავლების დონე ხომ სხვადასხვაა და სამწუხაროდ, ყველა უნივერსიტეტში მომზადებული ბუღალტერი თუ აუდიტორი ვერ შეესაბამება იმ მოთხოვნებს, რასაც ეს საერთაშორისო გამოცდილება და ევროდირექტივები მოითხოვენ. ამიტომ აუცილებელია საგანმანათლებლო პროგრამების დაახლოება, იმ მოთხოვნების დონემდე აწევა. სწორედ ამიტომაც ტესტირების ასეთი შედეგებიც; თანაც, არ არის გამორიცხული, რომ წინასწარი ტრენინგები არ იყო ჩატარებული.

- უნდა ჩატარდეს?

— ცხადია! მოსამზადებელი სამუშაოები, ტრენინგები უნდა ჩატარდეს; ადამიანები ხომ უნდა მოემზადონ ანალოგიური ტესტებისთვის! ტესტების ნიმუშები საიტზე დაიდო და სხვა ტრენინგები არა მგონია, რომ ჩატარებინოთ.

— მათი დადებიდან ვადა იყო დარჩენილი იმდენი, რომ ტესტირებაში მონაწილეებს ამის დამუშავება მოესწროთ?

- არ ვიცი, ეს არაა ჩემი კომპეტენცია.

— ტესტირების პროცესში არა ვარ ღრმად ჩახედული, მაგრამ მიმაჩნია, რომ პირველ რიგში პრეტენდენტთა განათლების დონე და საბაზისო განათლების პროგრამები ვერ პასუხობენ იმ მოთხოვნებს, რაც არის ალტერნატიული აუდიტორების მომზადების საქმეში ჩადებული. ამიტომ აუცილებელია საბაზისო საგანმანათლებლო პროგრამის

დახვეწა და პროფესიული განათლების შემდგომი სერტიფიცირებისა და განგრძობითი საგანმანათლებლო პროგრამების სრულყოფა.

- ეს უნდა მოხდეს ერთობლივად, თუ თითოეულმა უნივერსიტეტმა ინდივიდუალურად უნდა იზრუნოს საკუთარ პროგრამაზე?

– რამდენადაც უნივერსიტეტები საგანმანათლებლო პროგრამის ფორმირებაში დამოუკიდებელნი არიან, თვითონ უნდა უზრუნველყონ საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით სწავლების პროცესის საერთაშორისოდ აღიარებული სტანდარტების შესაბამისად განხორციელება. საერთაშორისო სტანდარტები, რომელსაც საერთაშორისო ფედერაციის საბჭო შეიმუშავებს, სარეკომენდაციო ხასიათისაა. იგი არ არის სავალდებულო დასამკვიდრებლად კერძო სექტორის საწარმოებში. მაგრამ, რადგანაც საქართველოში საკუთარი ეროვნული სტანდარტები არ არის შემუშავებული და საერთაშორისო სტანდარტები ეროვნულ სტანდარტებად არის აღიარებული, შესაბამისად მათი სწავლების ხარისხი უნდა უზრუნველყოფდეს საერთაშორისო მოთხოვნებთან ჰარმონიზაციაში მოყვანას. თუმცა, ეს როდი ნიშნავს იმას, რომ ზუსტად ის სტანდარტები უნდა გადმოვიღოთ: აქ საქართველოს ეკონომიკის თავისებურებები უნდა იყოს გათვალისწინებული; ასევე, გასათვალისწინებელია ის გარემოებანი, რომ საქართველოში საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნების გამოყენება მარტივად შეუძლებელია, რადგანაც საქართველოში ეკონომიკა იმ დონემდე ჯერ არ არის განვითარებული და შესაბამისად, საერთაშორისო სტანდარტების წარმოდგენილი მოთხოვნები თანამედროვე ეტაპზე პრაქტიკულად ვერ იქნება აღქმული და გამოყენებული. ზემოთ აღნიშნული ტესტირების დაბალი შედეგების ერთ-ერთი მიზეზი შეიძლება ესეც იყოს. ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარეობს, რომ აუცილებელია საგანმანათლებლო პროგრამების დახვეწა. პერსპექტივაში ეს არის უმთავრესი. საქართველოში დღეს არ არის ისეთი ეკონომიკური გარემო, რომლისთვისაც მისაღები იქნებოდა საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნების დამკვიდრება. ამიტომ შესაბამისი ეკონომიკური გარემოს ფორმირების პირობებში განგრძობითი პროფესიული სწავლების განხორციელება აკრედიტებულმა პროფესიულმა ორგანიზაციებმა (როგორც არის ბაფი და სხვ.) უნდა უზრუნველყონ.

- როგორ შეუძლია ბაფ-ს განათლებაზე ზეგავლენის მოხდენა?

– ბაფ-მა საგანმანათლებლო საქმიანობა და ბუღალტერთა საერთაშორისო ფედერაციის მიერ დადგენილი განათლების სტანდარტების გამოყენება უმაღლეს სასწავლებლებთან ერთობლივი ძალისხმევით უნდა განახორციელოს. ეს პროგრამები თანმხვედრი უნდა იყოს იმ საგანმანათლებლო პროგრამებთან, რომლებიც უმაღლეს სასწავლებლებშია შემუშავებული, რითაც შეეწყობა ხელი ქვეყანაში საერთაშორისო ფედერაციის წევრი პროფესიული ორგანიზაციების მიერ კვალიფიციური ურთიერთობების აღიარების პროცესს.

- დღეს არის ეს თანამშრომლობა პროფესიულ ორგანიზაციებსა და უმაღლეს სასწავლებლებს შორის?

– ამჟამად შესაბამისი თანამშრომლობა არ იკვეთება. რადგანაც ბუღალტრული აღრიცხვა (აუდიტი) განგრძობითი რეგულირებადი პროფესიაა და ის

უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგაც უნდა ისწავლებოდეს (პერიოდულად ხელახალი სერტიფიცირებაა საჭირო), უნივერსიტეტის პროგრამა უნდა შეესაბამებოდეს იმ პროგრამას, რომელსაც პროფესიული სერტიფიცირება და განგრძობითი სწავლების სტანდარტი მოითხოვს.

- ბატონო ზურაბ, თქვენ უნივერსიტეტებში არა მხოლოდ საბუღალტრო აღრიცხვასა და აუდიტს, არამედ ფინანსებსაც კითხულობთ. როგორ გესახებათ ე.წ. 'იპოთეკართა-პრობლემის გადაჭრა, რომელიც ამ ეტაპზე ქვეყნის მასშტაბით ძალიან მწვავედ დგას?'

— ზოგადად, როგორც ეკონომისტი, შემიძლია ჩემი აზრი გითხრათ, მაგრამ ამ პრობლემაში ღრმად ჩახედული არა ვარ. ისე, იპოთეკარების პრობლემა ის არის, რომ სესხი აიღეს და ვერ აბრუნებენ. მაგრამ არ შეიძლება საბანკო სექტორის დათრგუნვა, მისი განვითარებისთვის ხელშეშლა. გამოსავალს ვხედავ იმაში, რომ სახელმწიფო დაეხმაროს ამ ხელმოცარულ ხალხს, რომელსაც ეგონა, რომ სესხს აიღებდა და თუ არ დააბრუნებდა, ამით არავითარი პრობლემა არ ექნებოდათ. ბანკებმა სესხის პროცენტების დონე უნდა დასწიონ და კლიენტებს ვალები გადაუვადონ.

- მაშინ ბანკები იზარალებენ.

— მერე რა?! ბანკების მოგება შემცირდება და სახელმწიფოც იზარალებს, რადგან ბანკები მოგების გადასახადს ნაკლებს გადაიხდიან; მაგრამ ბანკებს რომ დაავალონ დავალიანებების ჩამოწერა — ეს არ შეიძლება. ასეთი აზროვნება ეკონომიკურ ლოგიკას სცილდება.

- ანუ თქვენ იზიარებთ მოსაზრებას, რომ ბანკებმა სესხების პროცენტები დაწიონ და ვალების რესტრუქტურისაცაა მოახდინონ?

— დიახ, და თუ სახელმწიფოს შესაძლებლობა ექნება (არა მგონია, რომ ახლა ჰქონდეს), სამომავლოდ ეკონომიკური ამნისტია უნდა გამოცხადდეს.

- როგორ გამოაცხადებს?! სახელმწიფოს ეკონომიკური ამნისტია შეუძლია ეკონომიკურ სუბიექტებს გამოუცხადოს და ბანკებს როგორ დაავალდებულებს?

— სამომავლოდ, როდესაც განვითარებული ეკონომიკა იქნება და თუ დავუშვებთ იმას, რომ იპოთეკარები დაიწყებენ სესხების დაბრუნებას, მაშინ შესაძლებელი იქნება სესხების ხანდაზმულობის გათვალისწინება და მათი სესხის პროცენტებისა და საჯარიმო სანქციებისგან განთავისუფლება.

- თქვენს პროფესიასთან ახლოს მდგომი კიდევ რომელი პრობლემა მიგაჩნიათ, დღეს ქვეყნისათვის აქტუალური რომ არის?

— პირველ რიგში, კორპორაციული მენეჯმენტის განვითარებაა უმთავრესი. ბიზნესის აღორძინებისთვის ქვეყანაში კორპორაციული მართვის პრინციპების დამკვიდრებაა აუცილებელი. თანამედროვე კორპორაციულ მენეჯმენტზე აქცენტირება მსოფლიო გლობალიზაციის პირობებში მნიშვნელოვანია უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდად, რომლის გარეშე საკუთარი ძალებით ეკონომიკა ვერ განვითარდება. მიმაჩნია, რომ ბიზნესის განვითარებისთვის უმთავრესია კორპორაციული მმართველობის შემდგომი სრულყოფა, ფინანსური მენეჯერების განათლებულობის ხარისხის ამაღლება. კორპორაციული მენეჯმენტი თუ არ განვითარეთ, არ ეშველება ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას, დაძლეული ვერ იქნება უმუშევრობის პრობლემა

- როგორ შეაფასებდით ჩვენი ეკონომიკის მდგომარეობას? ყოფილი ხელისუფლების მტკიცებით, ის წელს 10-12%-იან ეკონომიკურ ზრდას გეგმავდა და ნაცვლად ამისა, დღეს სტაგნაციაა; დღევანდელი ხელისუფლება კი აცხადებს, რომ მისი წინამორბედის მიერ დეკლარირებული ეკონომიკური წარმატებები ფიქცია იყო და ამჟამად სწორედ ჩავარდნების გამოვლენისა და ეკონომიკის გაჯანსაღების პროცესი მიმდინარეობს.

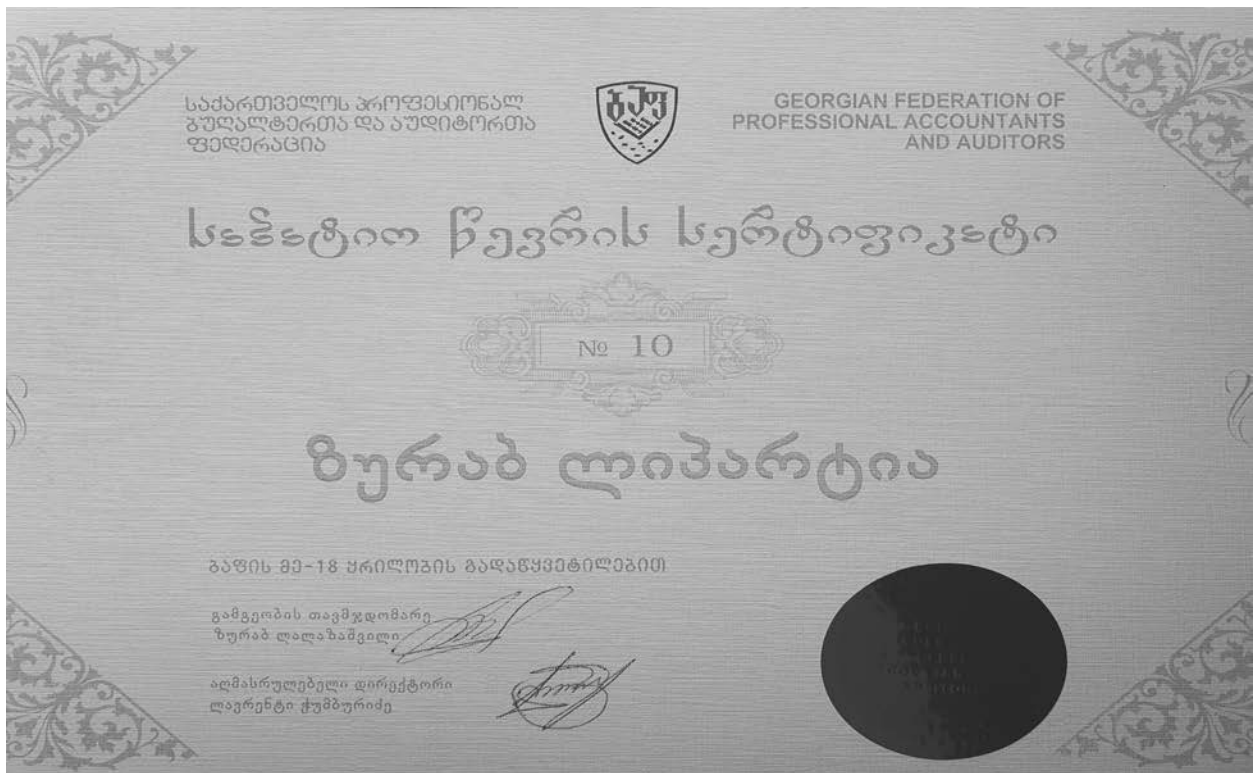
— ავლნიშნავ, რომ თანამედროვე ეტაპზე არსებული რესურსების საფუძველზე შექმნილი სამეწარმეო გარემოს პირობებში ქვეყნის ეკონომიკის მაღალი ტემპებით განვითარებაზე საუბარი არც უნდა იყოს. როცა საუბრობენ, რაღაც თანხები მოვიზიდეთ, სესხები ავიღეთ, ამის ხარჯზე ინვესტიციები განვახორციელეთო, ეკონომიკის 8-10%-ით გაზრდის პროგნოზირება არარეალურია; საქმე ისაა, რომ ინვესტიციების მოზიდვას თავისი მიდგომა აქვს, მოკლევადიანია თუ გრძელვადიანი ინტერესები? კორპორაციული ფინანსების მთავარი საკითხიც სწორედ ეს არის: სად დავაბანდოთ და საიდან მოვიპოვოთ რესურსები? თუ გადავწყვიტეთ, სად დავაბანდოთ, მაშინ უნდა ვეძებოთ დაფინანსების წყაროები.

მაპატიეთ, კარგად ვერ გავიგე, თქვენი შეფასებით, რეალურად ეკონომიკის გაჯანსაღება მიმდინარეობს?

— დიახ, მიმდინარეობს. პოლიტიკურად არ ვაფასებ, მაგრამ აღვნიშნავ, რომ 10 წლის წინათ ქვეყნის ეკონომიკა სულ სხვა იყო და ახლა სულ სხვა გახდა. თუმცა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ეკონომიკური ზრდის მაღალ ტემპებზე გავედით. ქვეყანაში სოციალურ-ეკონომიკური გარემო უნდა შეიცვალოს. ამისთვის საჭიროა პოლიტიკური სტაბილიზაცია და ვფიქრობ, ამის შემდეგ ინვესტიციების შემოდიანებაც გაიზრდება. ამ ეტაპზე შემოთავაზებული ეკონომიკური პოლიტიკის სოციალურ პროგრამებზე ორიენტაცია სწორი მიდგომაა, ხოლო სამომავლოდ ეკონომიკური ზრდის პოლიტიკის გასატარებლად საჭიროა მოსახლეობის სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნება და განათლებულობის ხარისხის ამაღლება ქვეყნის მოსახლეობის საკეთილდღეოდ.

-როგორია თქვენი სამომავლო განწყობა?

— პოზიტიური! რა თქმა უნდა, ცვლილებები იქნება, ქვეყანაში ეკონომიკური გაჯანსაღების პოლიტიკა შემუშავებული იქნება; მე მომავალს პოზიტიურად ვუყურებ. ვფიქრობ, რომ საქართველოს ეკონომიკა უფრო მაღალი ტემპით განვითარდება. ამისთვის აუცილებელია ეკონომიკური განვითარების ყველა ინსტრუმენტის გამოყენება, მ.შ. პროფესიული განათლებულობის ხარისხის ამაღლება, ეკონომიკური აზროვნების განვითარება, რაც თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისად მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მომზადების საფუძველი იქნება.

საქართველოს ტექნიკური
უნივერსიტეტი

ს ა კ ა ბ ი ტ

ფ ა კ ო ლ ტ ი

№158

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
აკადემიური საბჭო

აჯილდოებს

პროფესორ ზურაბ ლიპარტიას

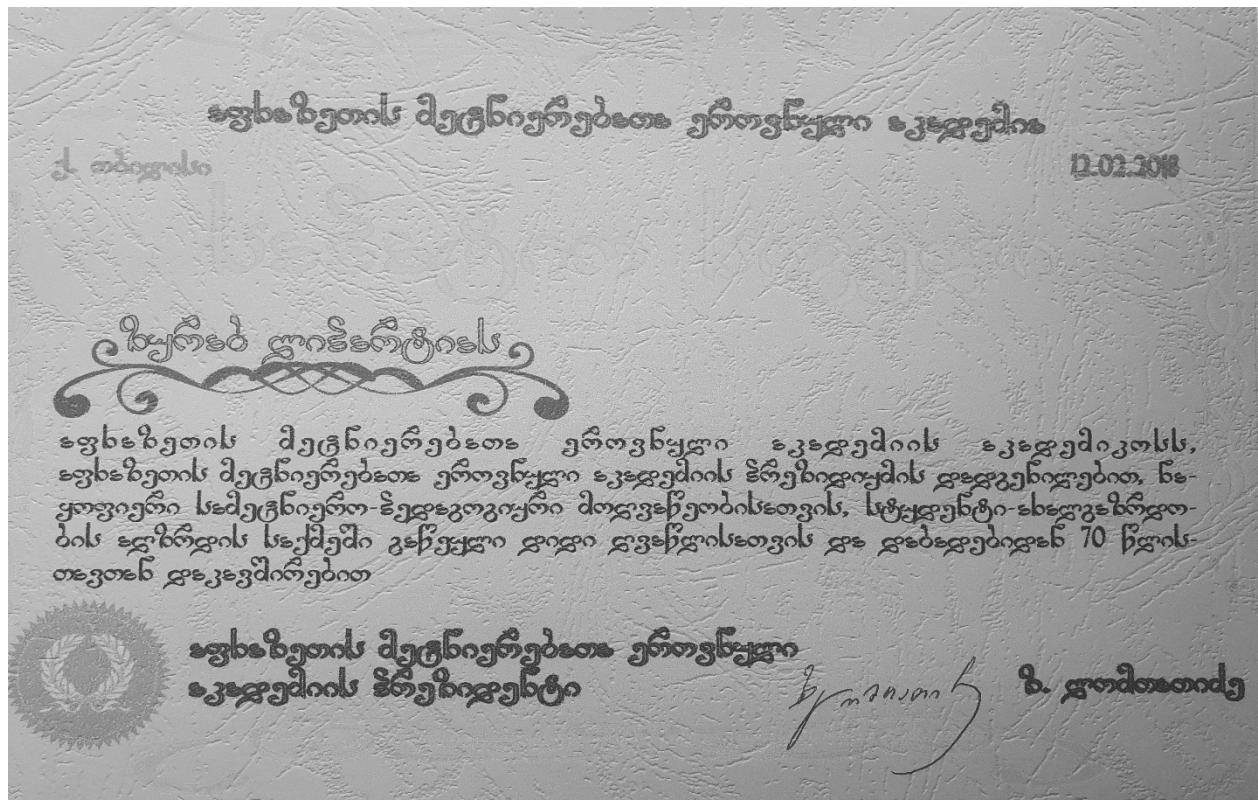
საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში ხანგრძლივი
და ნაყოფიერი პედაგოგიური მუშაობისათვის,
სტუდენტი-ახალგაზრდობის აღზრდაში გაწეული
დიდი ღვაწლისათვის

რექტორი, აკადემიკოსი

თბილისი
26.03.2018 წ.

არჩილ ფრანგიშვილი

საქართველოს ეკონომიკური მეცნიერებათა აკადემია

საპატიო სიგელი

ზურაბ ლიპარტია

ქართული ეკონომიკური აზრის განვითარებაში,
ეკონომიკური მეცნიერების პოპულარიზაციასა და
სწავლებაში შეტანილი განსაკუთრებული წვლილისათვის

5 აგვისტო 2017 წელი

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭო

ა ჟ ი ლ დ ო ე ბ ს

საკანონმდებლო

სიბუდე

უმაღლესი განათლების სისტემაში ხანგრძლივი, ნაყოფიერი მუშაობისათვის,
სტუდენტი ახალგაზრდობის აღზრდა-განათლებაში, მათ კვალიფიციურ
სპეციალისტებად ჩამოყალიბებაში შეტანილი წვლილისათვის, აქტიური
სამეცნიერო-პედაგოგიური და საზოგადოებრივი მოღვაწეობისათვის, აფხაზეთის
მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრს, ეკონომიკურ მეცნიერებათა
დოქტორს, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორს

ზ უ რ ა ბ ლ ი პ ა რ ტ ი ა ს

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის

უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე

“ 14 ” თებერვალი 2018წ.

ელგუჯა ბააზაა

იბეჭდება ავტორის მიერ წარმოდგენილი სახით

ტექნიკური

რედაქტორი: ბესიკ შერაზადიშვილი

კორექტორი: ნელი ელიზბარაშვილი

ყდის დიზაინი: გიორგი ჩიქვინიძე

გამომცემლობა „მერიდიანი“,
თბილისი, ალ. ყაზბეგის გამზ., №47
☎ 239-15-22
E-mail: meridiani777@gmail.com